Knihovně reální
věnuje
Fr. J[illegible]

HLÍDKA.

REDAKTOR:

Dr. PAVEL VYCHODIL.

ROČNÍK XVII.

SPOLUPRACOVNÍCI:

Fr. Bartoš, Dr. Josef Dvořák, Dr. Jakub Hodr, Dr. J. Hudeček, J. M. Kadlčák, Frant. Kalvoda, Frant. Komárek, Alois Koudelka, prof. Dr. Frant. Nábělek, prof. Fr. Nerad, Jan Oliva, Václav Oliva, Ant. Otáhal, MUDr. V. Preininger, Dr. Josef Samsour, Dr. Jan Sedlák, Bohumil Simonides, Břetislav Skalský, Fr. Snopek, MUDr. Josef Svítil, Alois Svojsík, Fr. Schroller, Prokop Šup, J. J. Vejchodský, prof. Alois Vlk, Aug. Vrzal.

V Brně 1900.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Obsah.

Články.

Písemnictví a umění.

Nová díla, Směs a Rozhled v každém čísle.

Ročník V. (XVII.) Číslo 1.

HLÍDKA.

Antisemitismus.

P. Vychodil.

Cherchez le juif!
Variace na známé motto.

Mnoho bolaček jest na společenském těle našem. Podivno jest, že kterékoli z nich se dotkneme, takořka vždycky vybaví se nám táž představa stejného škůdce. Nedím, že právem. Ale je tomu tak. Je řeč o defraudaci nebo zemězradě, o nepřirozeném klesání nebo stoupání cen, o znemravnělosti neb ochuzování neb odcizování lidu, pokaždé téměř jsme zvyklí hledati vinníka týmže směrem. Cherchez le juif.

Žalobců tedy je dosť. Obhájců není sice snad tolik, ale víc vydají. Jsou bohatší, vůbec mocnější. Snad jen touto zevnější mocí mocnější? Obyčejný antisemitismus rád všechnu vinu svaluje jen na tuto zevnější moc, jíž poskytují peníze a vůbec všechny přednosti penězi dosažitelné, jako vlivuplné hodnosti, veřejné mínění atd.; vždyť za peníze všechno, vlastně skoro všechno! Ale odkud ty peníze? Přece ne ze vzduchu! Takovým antisemitou bývá každý ožebračený venkovan, jenžto v zaviněné často bídě, v bezmocném vzteku a v zoufalství hledá vinníka všude jinde, jenom ne u sebe.

V tomto stadiu nalézá se dosud antisemitismus vůbec. Jest více negativní, nemá určitého cíle ani programmu positivního, ač by mohl býti tak obsažný. Není tu věcné soustavy, jež by vyznačovala cíle a cesty ku zdaru vedoucí. Jest neklidný, těkavý, nevytrvalý. Jednou síly své přeceňuje a nárážeje na překážky, se které zatím není, ochabuje, coufá více než pokročil. Necítě pevné půdy pod sebou, upadá v onu malátnost a resignaci, jež nejen že není činorodá, ale seslabuje i nerozvinuté dosud síly a schopnosti. Nejsa takto jist sám sebou, očekává

i proti vlastním zásadám pomoci od mocností sobě cizích, které jí poskytnouti nechtějí neb nemohou, pomoci, která, byť i dána byla, prospěje snad jenom na krátko.

V této slabosti a nejistotě stává se běžný antisemitismus snadno bouřlivým a osobně násilným. Slaboch nejsnáze upadá v zuřivost. A překotné násilí, zvláště osobní, nejenom ovšem věci neprospěje, ale jakožto vůbec nesprávné nemůže se státi základem zdravého směru. To jest jako vyháněti čerta belzebubem. Po horečce nastupuje ochablost. Vyplýtvané síly již se nevrátí; mohou jen jinými nahraženy býti, ale nikoliv už beze ztráty nenahraditelné.

Osobní násilnictví! Zdá se býti v boji docela přirozené, jelikož věc zastupována jest osobami, a v osobách potírá se věc. A přece v zásadě jest nepřirozené, nekřesťanské. Jest mnohdy velice nesnadno rozlišovati věc od osoby. Útočník zajisté má v osobě určitý předmět útoku, kdežto věc jest mu snad vzdálena, není si jí ani vědom. Napadený pak rovněž rád zaměňuje sebe s věcí, cítě se tím jaksi ospravedlněným neb aspoň méně vinným, a proto silnějším; falešné mučennictví má zde hlavní oporu. V našem případě, při antisemitismu praktickém, bývá ovšem velmi zhusta osobní záležitost hlavní příčinou antisemitského smýšlení a jednání, které se proto také osobním bojem projevuje. Pokud se tak děje způsobem právním, jest zajisté nejen správno, nýbrž i na výsost žádoucno, aby škůdce byl neškodným učiněn. Bezprávné zakročování však, byť se zdálo i sebe effektnějším, není ani dovoleno ani prospěšno.

Jednotlivými případy ostatně se věc nevyřídí docela. I kdyby v součtu těchto jednotlivých zástupců nějaké věci, zde tedy věci semitské, byli zahrnuti všichni zástupcové její, kolik jich vůbec jest, věc sama vítězstvím nad nimi snad jest potřena pro tentokrát, ale ne navždy. Ona vrátí se brzy zase, i kdyby tento fingovaný jeden případ nastal a třebas i častěji nastal, vrátí se v týchže osobách nebo v jiných, v téže podobě nebo v jiné. I zlo má svou nesmrtelnost; o to se jeho otec postará a náhončích najde vždy dosti.

A konečně také dobře tak, když jinak býti nemůže. Bez metly se člověk v dobrém dlouho neudrží, a národové také ne. Tím více jí pak zaslouží jakožto trestu za hříchy minulé. Dobře ještě, když také výstražný význam její poznají v čas, a dle toho se zařídí. Stokrát již opakováno, že každý národ má takové židy, jakých zaslouží. Našinec ovšem řekne, a celý národ může s ním právem říci, že nemůže za to, že vysoká finance židovská ovládá státy a celý svět, a že právě tato

vláda zhoubně působí také na poměry drobnějších útvarů společenských. Toto je sice pravda, ale přece také pravda jest, že veliké podniky staví se na drobných, a že národ může a má si opatřiti poctivý modus vivendi aspoň v těch, které se nalézají v něm. Jednotlivá obec ani okres ani snad celý národ nestačí ovšem odstraniti obilní bursu, i když by jej snad nepřímo poškozovala, ale zajisté každá ta společnost stačí na to, aby nepoctivého obchodníka mezi sebou učinila nemožným. A na drobných nepoctivostech zakládají se velké.

*

Antisemitismus! Dle jména je to ještě mladík, má snad nějakých 20—30 let, a proto je kolikrát tak naivní a neobratný. Horší však ještě jest, že není ani důsledný. Nedostatkem pevného programmu vysvětluje se to snadno. Vzpomeňme si na antisemitismus vídeňský. Vystoupil jménem křesťanství, ale nezachoval se dle něho. Skutky jeho mnohé byly židovské, od křesťanů páchané. Tím se ovšem situace nezlepšuje, nýbrž jen zhoršuje, neboť sotva komu jest útěchou, že trpí bezpráví od křesťana místo od žida.

Tím octli jsme se u jádra věci. Nač se často zapomíná, jest právě to, že ne osoby rozhodují o soustavě, nýbrž naopak. Nejde tu o semity a antisemity, nýbrž o semitismus a antisemitismus, jde o soustavu, o směr smýšlení a jednání. Pravý antisemitismus jest jen ten, který se vystříhá skutků „semitských". Nepravím: takových, jaké konají židé, neboť věru ve mnohých věcech bychom si je měli vzíti za vzor, a kdyby se bylo tak stalo, nepotřebovali bychom nyní tolik antisemitismu, hlučného sice, ale neplodného.

Zlo nevězí jenom v několika osobách, v několika podnicích neb opatřeních, která se zdají neb i skutečně jsou ve prospěch židův a na škodu křesťanů. Zlo vězí hloub, totiž v tom, že jsme se sami sobě zpronevěřili, tomu pravému antisemitismu, křesťanství totiž, jeho názorům, jeho zásadám, smýšlení, cítění a jednání, proti němuž stojí antichristus nejen v židovstvu, nýbrž i v křesťanství, v tom zpronevěřilém, proradném, vypůjčiv si jméno od židovstva jakožto hlavního stoupence svého.

Poměr křesťanství a židovství bývá zhusta mylně vykládán a překrucován, zvláště od těch, kteří svépomocné, obyčejně tedy antisemitské snahy nás katolíků nerádi vidí, a proto je nekalým způsobem podezírají.

Říkává se, že Písmo samo, jak je Církev předkládá, semitismu nadržuje, dělíc prý veškero dějinstvo světové ve dvě části: židovskou

a křesťanskou. Správně však rozeznává se troje období Zjevení: prvotné, israelské neboli židovské a křesťanské. Prazjevení ovšem vylíčeno nám taktéž organisatorem židovstva, Mojžíšem, ale nebylo dáno národu židovskému, jehož tehdy ještě nebylo, nýbrž celému pokolení lidskému. Zachovalo se ovšem nejčistěji a nejúplněji v národě židovském, jemužto skrze Mojžíše a proroky znova vštípeno a doplněno. A toto náboženství není v nižádném směru nedůstojným předchůdcem křesťanství, zvláště pak ne v mravouce, o kterou tuto hlavně jde. Jen povrchního pozorovatele může zarážeti spousta podrobných nařízení, která nenáležejí vlastně do mravouky, nýbrž jednak do liturgiky, jednak do správy státní a takořka policejní. Kdo to uváží a srovná zákonník židovský, zákonník to státu theokratického, s leckterým nynějším, nebude se nad oním nikterak pozastavovati, nemluvíc ani o primitivních poměrech té doby vůbec. Tím více vyniká on nade vše, co spatřujeme u současných národův a států, jmenovitě hledíme-li k mravnímu jádru jeho.

Proč však o tom se zmiňovati, chceme-li si pohovořiti o antisemitismu? Proto, že právě antisemičtí spisovatelé, zvláště novináři, ač píší jménem křesťanů (křesťanských socialů atd.), nemírnými úsudky zlehčují Starý Zákon. Jestiť to nejen zákonník, nýbrž i dějepis, dějepis lidu nezdárného a tvrdošíjného, hmotařského a požitkářského, dějepis věrný, až naivně upřímný i v nejmenších podrobnostech. Vzhledem k tomu není to ovšem čítanka pro děti, ať mladé ať staré, nemající soudnosti, neumějící rozeznávati vedlejších věcí od hlavních a podstatných. Těchto je přirozeně vždy a všude méně; pročež také méně bijí do očí než ony, které jsou nahodilé a změnné, a ovšem také v našem případě jsou již buď bezcenné aneb i přímo zavržitelné, pověrou (superstitio) v křesťanství právem nazývané. Tehda jí nebyly, nýbrž vyplňovaly svůj přípravný úkol. Není tedy nejen křesťanské, nýbrž ani vůbec správné, mluviti pohrdlivě o Starém Zákoně vůbec, nýbrž potřebí rozlišovati předně podstatu trvalou a věčně platnou od případků dočasných, pak zákonodárnou část od historické, anoť Písmo ne všecko, co vypravuje, také schvaluje, a konečně míti zřetel k tomu, že bylo to stadium přípravné, nedokonalé, v němžto z důvodů časových a národních bylo trpěno, čeho jinak trpěti nelze. Sem náležejí na př. poměry manželské, ne vesměs bezúhonné, ale zajisté daleko spořádanější, než byly kdekoliv jinde, a to u národu na výsost smyslného, tvrdošíjného. Též výlučnost náboženskou a národní sem počítati dlužno, která byla jaksi nezbytná k zachování přesnosti víry a mravů, vedla

však ku přemrštěné hrdosti a samolibosti, i ve věcech náboženských, tak že Bůh neměl býti žádnému jinému národu Bohem.

Ve výlučnosti té zůstalo židovstvo až dodnes. Zjev to zajisté velice nápadný, v dějinách ojedinělý, jak již často zjištěno. Již od zajetí babylonského, tedy kdy ještě nebylo veta po samostatnosti říše jeho, rozptýleni jsou židé po celém světě, kterážto diaspora dovršila se vyvrácením Jerusalema a dalšími událostmi. Přes to přese vše nesplynuli nikde s domorodci, ani v pozdějších pokoleních. Za příčinu uvádějí se hlavně ruzná opatření, která proti nim takořka všude učiněna, kdekoliv se octli mezi národy křesťanskými, opatření, která je společensky od ostatního obyvatelstva odlučovala, navzájem pak slučovala. Ale i kde těch nebylo, odlučovali se oni sami zvláštnostmi svými plemennými i obcovacími. Přes Kainovo znamení, které nosili, přese všechna ponížení, kterých dosyta zakusili, ostávalo jim pořád cosi hrdého, cosi nadnášivého, čím jakožto národ vyvolený, elitní, po moderním způsobu řečeno, od sebe odpuzovali a ve výlučnosti zůstávali. Opatření obmezovací nebyla proti nim vydávána a priori, nýbrž teprve časem, až se ukázala potřebnými jakožto prostředky nutné sebeobrany.

Vlastní tedy příčiny zvláštního společenského postavení jejich hledati dlužno především v nich samých, v tradicionelních zvláštnostech jejich. Ty původně snad prýštily ze sebevědomí náboženského, dle něhož část až dosud očekává svého a jen svého messiáše, znenáhla však jednak fysickým odloučením (sňatkům s katolíky vadí církevně-právní překážka, jež téměř nikdy se nepromíjí), jednak zvláštními způsoby života a zaměstnání staly se typickými znaky pokolení toho. Fysické znaky jeho jsou osamělostí tou ode dávna ustáleny a vůbec známy. Hlavní z nich, slabé tělo, vysvětluje dle anthropologů nechuť jeho k tělesné práci a neobratnost v dělných výkonech. Jest-li ta slabost post hoc, ergo propter hoc, t. j. tím, že se židé namáhavou prací tělesnou ode dávné doby nezabývali, anebo snad jen degenerací, nesnadno rozhodnouti. Před úpadkem říše zajisté, před zajetím babylonským, byla jim práce ta obvyklou, ne-li více tedy aspoň jisté ne méně než jiným Semitům. Židé sami nynější nechuť k práci tělesné odvozují z hrdosti a ze sebevědomí. Známo jest ostatně ze statistiky, že židé štítí se námahy tělesné v dobrém i ve zlém, nejen tedy práce, nýbrž i vojenství, zločinů, ku kterým potřebí jakési odvahy a námahy, kdežto v křivopřísežnictví na př. nebo v podvodech, padělání listin a podobných mají převahu dvojnásobnou.

Tyto a podobné přirozené příčiny odloučeností židovskou jen ve společnosti křesťanské dále vypěstěny, příčiny to, pro které židovstvo dnes tu stojí jakožto zvláštní, samostatná mocnost, rozptýlená, číselně neveliká (celkem prý jen asi 8 millionů!), nejsouc vlastně ani národem ani státem ani náboženskou sektou. Vždyť rozpakujeme se, máme-li psáti: židé (jen jako zvláštní stav neb druh lidí) či Židé. Vytýká se tu přímo zákonodárství ve státech křesťanských, že právě ono vylučováním židů ze společných povinností a práv zavinilo neblahé poměry nynější, donutivši jaksi nepřímo židy, aby se celým úsilím vrhli na jedno zaměstnání, peněžnictví a obchod. Není to snad výtka úplně bezdůvodná, ale nevysvětluje ani polovici toho, co má vysvětlovati. Psychologicky odůvodněno jest, že kdo jaksi vyloučen z veřejné součinnosti, hledí si pokoutních machlů, a že naopak ti z veřejnosti, kteří z jakýchkoli příčin se štítí světla, k takovým tajným maklířům se nejraději utíkají. Vždyť až dosud platí u lidu: „žid nevyzradí!“ V tom tedy výjimečný poměr židů zajisté přispěl k řečenému způsobu života jejich.

Avšak s druhé strany, znajíce rozpínavost židovskou a vášnivé štvaní proti křesťanům hned od začátku, chápeme úplně, proč Církev a vlivem jejím zákonodárství křesťanské použilo zvláštních ochranných prostředků proti škůdcům, a to proti škůdcům víry především. Ale následků toho nesmíme zveličovati. Především velkokapitalismus není nějaké unicum u židů, neboť jím zničeny již také jiné říše, bez židů, kteří nyní ovšem jej hlavně zastupují. Vývoj novějšího hospodářství směřoval vůbec k nadvládě kapitalu, kterýžto směr židé dobře vystihli a využitkovali. Bez nich by snad nebyly věci tak daleko dospěly, ale byly by také nastaly.

Omezovací opatření nejen učiněna všude teprv dodatečně, až se potřeba ukázala, ale byla také všude různá; výsledek však je všude stejný, aspoň pokud na vuli a snaze židů samých záleží. Kde byli a jsou dosud ještě okolnostmi nuceni dobývati si chleba prací nějakou tělesnou — bývají to nanejvýš lehčí řemesla — činí tak, ale jen tak dlouho, pokud jsou nuceni. Proud jejich namířen do hlavních měst. Na venkově se začíná, v malých městech se pokračuje a velkoměstským přepychem se končí. Talmud slibuje jim „poklady celého světa“, „služebnost všech národuv“ a vládu nade všemi státy. Jeden velmož jejich pronesl prý bonmot, který tomuto idealu úplně odpovídá. Jednáno o založení nové říše židovské v Palestině, v níž by ovšem židé byli nuceni také těžší práce konati. V odporu shodli se vysocí i nízcí.

bohatí i chudí. Těmto se tam buď vůbec nechtělo aneb když tam byli výhodami vylákáni, o překot upalovali tam odtud do Evropy, poněvadž tam v zaslíbené zemi nebylo koho odírati. A z vysokých nabízena prý Rotschildovi hodnost královská, který však prý volí „raději býti židem králů než králem židů". Zcela dle Talmudu, jen postaviti místo nominelního „židem králů" faktické: pánem.

Revolucemi posledního století namnoze provalily se hráze, dělící židy od ostatní společnosti evropské, která tu teprve s hrůzou mohla se přesvědčiti, jak jest židovstvím prosáklá a porobena. Zdálo se mnohým, že teď nastane slučování semitského živlu s ostatními a že on přizpůsobí se stejným podmínkám práce a života. Naděje, po případě obava ta — podle toho, jak kdo na sloučení obojího živlu pohlíží — nesplnila se. Semitský živel ostal ve svém proudě a jím řídí ty, kteří neuměli a neumějí mu odolávati. „Alliance israélite universelle", již r. 1860. založil Crémieux a Mojžíš Montefiore na ochranu zájmů židovských, jest nyní velmocí nepřekonatelnou. Jestliže bylo se židy v minulých dobách někdy opravdu krutě a nelidsky nakládáno, odveta jejich za to vykonána již vrchovatě. Pro další úvahu naši není bezvýznamno, připomněti si, že největší moci nenabyli tam, kde dle obyčejné fraseologie byla největší poroba duchovní, na př. v Římě, kdežto země velice svobodné byly jimi nejvíce oblažovány. Tedy ani tak obmezovací zákonodárství nemělo samo o sobě toho všemocného vlivu na jejich povahu a vývoj, jaký se jemu připisuje.

Hlavní příčinu neblahých snah a úspěchů jejich dlužno hledati na poli mravním, u nich jak u křesťanů. Všechny ostatní příčiny, slabost fysická, odloučenost a staletý zvyk atd. jsou spolupříčinami, ale hlavní příčinou jest ethický úpadek židovstva a zpozdilost i zkaženost křesťanů, která jemu přichází vstříc a jej doplňuje. Památné úsloví „zkáza z tebe Israeli" týká se ne sice docela, ale skorem docela stejně obou, Israele i ne-Israele, semitův i antisemitů. Zkáza tvá z tebe, Israeli, zní to věrněji a úplněji citováno. (O. p.)

Z duchovních pradějin člověka.

JAN OLIVA.

Úvaha tato stejně jako předešlá („Hlídka“ 1899) má za účel vylíčiti dle svědectví nejpovolanějšího, nejvěrohodnějšího, totiž dle zpráv Písma, náboženství v konkretní podobě, jak vznikalo a na celý život člověka působilo. Má tím nynější rozvinutá theorie a praxe náboženská uvedena býti v souvislost s původními dějinami, v nichžto zárodek její a jádro jest obsaženo. První člověk dle zpráv Písma jest typem člověka v poměru náboženském. Na něm tedy třeba tento poměr studovati.

Dvojí schema jsme již v tom směru poznali (po stránce rozumové a mravní). Uspořádání prvních lidí není tím však ještě úplně znázorněno. Třeba si ještě všimnouti nejhlavnějšího činitele, života samého. Život jakékoli větší společnosti má tolik vzájemných vztahů, že nemožno je schematem náležitě znázorniti. A přece musíme se o takové schema pokusiti, neboť jenom tím můžeme nabýti potřebného porozumění pro zprávu biblickou.

V životě větší společnosti, hlavně kmene, národu, vždy můžeme rozeznati dvojí stránku, obdobnou vnitřní milosti a přirozenosti jednotlivého člověka. Nadpřirozenou stránku společnosti representuje církev, přirozenou stát. Obojí třeba nyní analysovati. Stát nebo společnost světská zahrnuje především veliký obor hospodářský. Ať si už tím hospodařením myslíme jakýkoli stupeň co do jakosti, na tom nesejde, alespoň sebe skrovnější prvky hospodaření musíme nalézti v každé společnosti veřejné, státní. A co platí zde, platí o všech dalších oborech, pročež toho nebudu zvláště připomínat. Při hospodaření, tedy při praxi jde ruku v ruce vyučování v tomto hospodaření, z počátku soukromé, u rodičů, později veřejné, ve škole (ať si opět ta škola vypadá jakkoliv a má název jakýkoliv). Takovéto veřejné vyučování vyžaduje uspořádání materialu vyučovacího, a tak povstává zárodek pro vědy o přírodě. Společnost světská zahrnuje dále jakožto výsledek své činnosti obor socialně-právní, z něhož způsobem výše podaným vyrůstá poučování a zárodek věd politických. — Třetí obor společnosti světské jest obor idealní, z něhož jde vyučování o něm a zárodek věd ideologických. Tak tomu je v podstatě v každé společnosti státní za nynější doby a podobně tomu bylo za dob dřívějších.

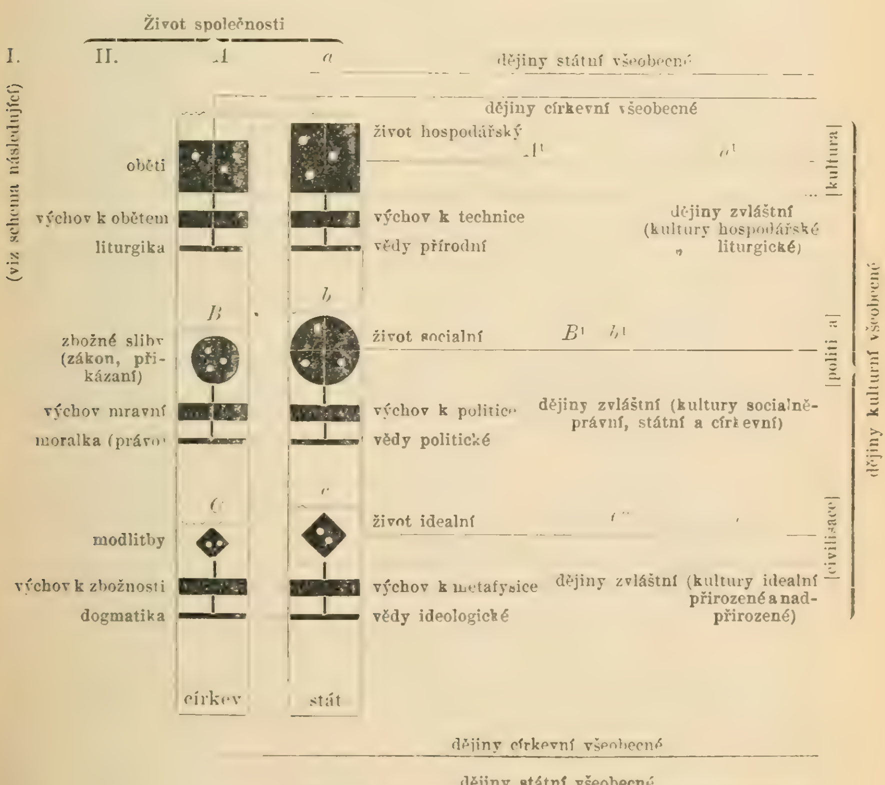
Jako společnost národní v ohledu státním, podobně lze analysovati společnost národní v ohledu církevním. Základním oborem je tu oběť,

z čehož vyrůstá vyučování obřadům při obětech obvyklým, a na základě toho věda liturgická. Druhým oborem základním je pro každou církev slib (zákon, přikázaní), z čehož vzniká zněnáhla návod (vyučování), jak si člověk ve slibech má počínati, a dle toho pak časem se ustavuje věda moralní a právní. Třetím základním oborem jest modlitba, z čehož časem povstává návod, jak a kdy modliti se máme, a konečně vysvětlení, proč a ke komu se modliti máme a můžeme (věda dogmatická). Takto pojatá církev v celku svém tvoří to, čemu říkáme zevnější milost Boží (gratia Dei externa).

V každém ze jmenovaných oboru sestupují se lidé ve společnosti zájmové, druhové.

Jak stát tak církev vzájemně stále na sebe působí, majíce oba mocné opory jednak v zájmech jednotlivých tříd společenských, jednak v déjinných, dochovaných tradicích jednotlivých tříd a stavu.

Dle podaných velice stručných poznámek naznamenávám tuto přehledné schema:

V udaném schematě na dlouhých čarách, znamenajících průběh života obou společností lidských, jest několik písmen různě rozestavených. To chce znázorniti, že život společností nepokračuje ve všech oborech stejnoměrně, nýbrž jeden jde rychle, druhý se opozďuje. Tím povstávají rozličné neshody, krise, revoluce a podobné společenské jevy.

Další vysvětlivky jsou:

$A + B + C$ = život církevní.

$a + b + c$ = život státní.

Kolmé spojení obou oddílů ¦ znamená spojení jednotlivých oborů společnosti lidské po stránce zájmové.

znamená spojení těchto oborů na základě stavových (třídních) tradic.

oooooo bílé kroužky ve vzorcích značí, že se tvoří v oborech těch malé společnosti (spolky) za zvláštními cíli.

značí více méně volné spojení církve a státu ve všech oborech činnosti společenské.

Netřeba ani připomínat, že i vyučování i věda řídí se v jednotlivých oborech vždy dle stavu, v jakém právě nalézá se ten který obor; čím vyšší stupeň života v tom kterém oboru, tím lepší jest vyučování, tím hlubší poznatky vědecké.

Celý ten život vzájemně tak svázaný jde stále, každou minutou ku předu, ale nejde stejnoměrně, což tím více stěžuje dobrou jeho analysi.

Čím dále postupuje život lidský, tím bohatší a vytříbenější jsou jednotlivé uvedené obory kulturní. To ovšem na schematě není znázorněno, ale šlo by to snadno. Než o to se nám tuto nejedná, nýbrž o jinou otázku. Každý logicky soudící člověk musí říci, že není možno, aby tento život byl neohraničený, naopak jako jednou jistě skončí, tak jednou jistě začal. A nemohl začíti najednou ve velkých rozměrech, na př. celým národem, neboť hromadně nic živého nepočíná, nýbrž musil začíti od jedinců, a to nejméně dvou, poněvadž jinak než právě dvěma jedinci život lidský se neudržuje (muž a žena). A co platí nyní, musilo platiti i dříve, neboť tím způsobem, jak něco povstává, též se udržuje. Musila tedy společnost lidská povstati od dvou jedinců různého pohlaví. Avšak tito jedincové musili již v počátku svého života alespoň v zárodku míti v š e c h n y z á k l a d n í m o h u t n o s t i a s c h o p n o s t i, které jsou potřebny k vytvoření všech schematicky naznačených 3 oborů kulturního života lidského, neboť jenom to může se vyvíjeti, co jest v podstatě dáno do prvního člena některé řady. Potřebné ty mohutnosti a schopnosti jsou, jak za to mám, tři: v r o z e n é p o z n a t k y e s t h e t i c k é,

ethické a logické. Ačkoli projevují se zároveň v činnosti člověka, můžeme přece při některých činnostech shledati více poznatkův esthetických (= praktických, umění se týkajících), při jiných opět ethických nebo logických. Tu pak myslím, že poznatky esthetické korespondují s kulturou hospodářskou (technickou), ethické se socialně-právní a logické s idealní.

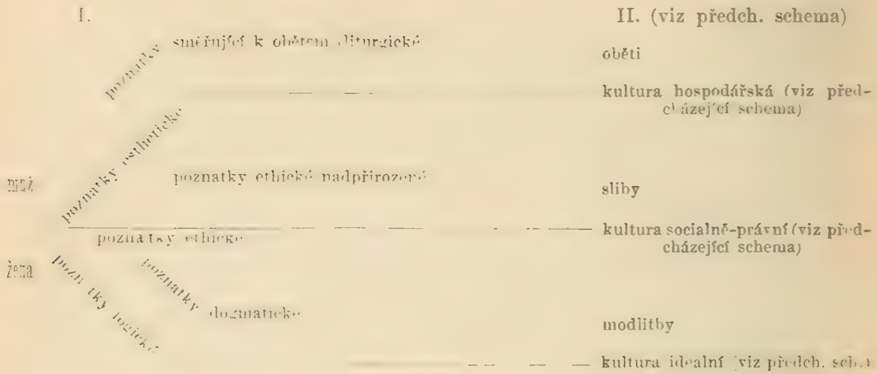
Jako však kultura státní předpokládá schopnosti a mohutnosti v duši a těle lidském, právě tak kultura náboženská (milost Boží zevnější) předpokládá nutně zvláštní vnitřní nadpřirozené uschopnění člověka, a tomuto uschopnění říkáme milost vnitřní (gratia Dei interna). Tato milost Boží doplňuje, povznáší a zdokonaluje přirozené mohutnosti duše lidské a tak dává životu lidskému vyšší stanovisko. A protože to, co jest vyšší, vznešenější, má v životě převahu, vysvětlíme si, proč církev má větší duševní moc v lidstvu než stát. A jako nyní tomu jest, musilo tomu býti vždycky, i na počátku společnosti lidské. Milost Boží a kultura náboženská hned u prvních dvou jedinců musila předcházeti v praxi kulturu státní. Poněvadž však milost jen zdokonaluje přirozené mohutnosti duše, musí poznatky jí vštípené býti v souladu s přirozenými poznatky duše výše uvedenými. Tu pak myslím, že poznatkům esthetickým korespondují v řádě nadpřirozeném, zvláštní milostí Boží způsobeném, poznatky jevící se tím, že člověk pro oběť vybírá z věcí přírodou skýtaných nebo uměním lidským připravených co má nejlepšího; dle toho poznatkům ethickým přirozeným korespondují poznatky ethické nadpřirozené, jevící se hlavně tím, že člověk považuje za svou nejvyšší povinnost dostáti slibu Bohu učiněnému;[1] konečně poznatkům logickým v řádě přirozeném odpovídají v řádě nadpřirozeném poznatky víry, dle nichž člověk jako nejbezpečnější pravdu uznává, že Bůh jistě se o něho zvláštním způsobem bude starati, bude-li ho o to prositi.

Tak z rozboru společnosti nynější a nynějších mohutností duše lidské dospěli jsme úvahou k tomu, jak asi byl utvářen duševní stav prvních jedinců, měli-li býti prvními počátky nynějšího života společnosti lidské.

Co platí o životě prvních dvou jedinců, platí celkem též o životě všech ostatních dospělých jedinců, jak mužů tak žen.

Tento prvotní stav oněch jedinců přehledně nám znázorní následující schema:

[1]) Po případě zákonu Bohem danému.

Tímto (I. schematem, znázorňujícím život jedinců, doplňuje se schema dřívější (II.), znázorňující život celého množství, tak že v těchto dvou schematech naznačen názorně poměr člověka k společnosti, čímž podán příspěvek k jedné z nejdůležitějších otázek tak zv. sociologie. Co podáno jest pod I., můžeme úhrnem zváti psychologií, co podáno v dřívějším schematě pod II., možno zváti sociologií. Sociologie tedy spočívá na psychologii. Psychologie + sociologie = anthropologie.

Přirovnáme-li obě schemata, vidíme, že v II. církev, ačkoli dějinně je prvější, v průběhu naznačena za státem, kdežto v I. označena před státem; tím dán výraz skutku, že někdy vládne lidstvem více církev, jindy stát, ačkoli církev svým původem je starší.

Mám za to, že není mi třeba zvláště dokazovati, že ve zprávě biblické, o níž zde jednáme, všechny základní poznatky života vnitřního i zevnějšího jak v I. tak v II. schematě naznačené skutečně jsou projádřeny. Celý předešlý výklad vlastně směřoval k důkazu o této věci, tak že mám za zbytečno ještě jednou věc ukazovati.

O jedné věci chci však přece výslovně se ještě zmíniti.

Rozeznávali jsme ve zprávě biblické dary přirozené, mimopřirozené a nadpřirozené, při čemž jsme podotkli, že dary mimopřirozené doplňují přirozené, jsou však následkem nadpřirozených (milosti Boží). Zdali i této okolnosti dán výraz ve schematech I. a II.? Dán, a to způsobem právě udaným. Kultura, pokud se týká člověka jako jedince, tedy dary přirozené a nadpřirozené, naznačena je v I. A že je první lidé jako jedinci měli, jest jisto ze všeho předcházejícího, a zvláště z úvahy o darech mimopřirozených. Kultura, pokud se týká celého množství, naznačena jest ve schematě II. Že však tuto kulturu první lidé měli,

dokazují právě dary mimopřirozené nižší, které nejsou nic jiného než kultura, jaké lidé sami mohou dosáhnouti svým přičiněním, a které by i první lidé byli dosáhli po delší době. Tuto dobu jim však Pán Bůh zkrátil a vše to, čeho by byli dosáhli teprve časem, najednou hned z počátku jim udělil, aby tak tím rychleji kultura lidská rozkvetla.

Nemohu ukončiti celé posud podané přehledné uvažování, abych opětovně nevolal: Hle, jak výborně i v této příčině sestavena je zpráva biblická! Toho nemohl učiniti žádný pouhý člověk, tu musil raditi sám Bůh!

* * *

Co posud napsáno, týká se positivní stránky života prvních lidí v ráji. Nyní přichází na řadu negativní stránka jejich života, spáchání hříchu. Celý průběh podán jest ve třetí kapitole. K lepšímu přehledu rozdělím tuto kapitolu při výkladě v několik odstavců.

Verš 1. Velikou obtíž působí pro výklad verš tento. Výkladu úplně uspokojujícího posud nemáme, proto co tu bude podáno, jest toliko příspěvkem k výkladu. Příčinou toho, že text neudává přímo a přesně hlavní věc, co totiž bylo příčinou, že had mluvil.[1] Že nemohl mluviti a také skutečně nemluvil sám sebou, jest patrno a z následujícího textu úplně jasno. Jsou ovšem, kteří celou zprávu vykládají za zbytek dávných mythův a odvolávají se při tom na národní pověsti a báchorky, v nichž zvířata mluví. Když však pověsti a báchorky ty pozorněji zkoumáme, uvidíme, že vždy je tu nějaká příčina vyšší, která zvířata k řeči přivádí, nějaká rozumná bytost, hlavně člověk, který se proměňuje ve zvíře a jedná ve stavu zvířecím úplně dle rozumu lidského. Poněvadž je to u všech národů, musí to míti základ všelidský buď tím, že je to výsledek psychologického dění lidského vůbec, anebo že to je založeno v nějaké události všeho lidstva se týkající. Ano nevylučuje se ani spojení obou těchto způsobů. Tu přijde pak na otázku, co kdo považuje za prvější a starší. Vědci nynější praví, že je to výsledek psychologického dění lidského vůbec, ale tím ještě není naprosto vyloučena možnost nějaké základní pro to události. Ano, my můžeme říci, nejen že pro to je možnost, nýbrž docela skutečnost. To pravím také dle zásad psychologických, na které oni vědci se odvolávají. Vzpomeňme, co výše jsem řekl o faktech a jich výkladě, vzpomeňme na základní všelidské pro všechny lidi

[1] Že text mluví o hadu skutečném, přirozeném, v tom se shoduje převážná většina theologů katolických. (Lenz 404.)

platné, tedy i pro vyrostlé v přírodě) zákony psychologické, zvláště na onen: nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu a poznáme, že obyčejně předchází fakt a následuje výklad. A dle toho dovozuji, že zpráva ve verši 1. uvedená nikterak nemusí býti výplodek mythický, nýbrž událost skutečná, fakt. Tento fakt vyžaduje nyní dostatečného, logického vysvětlení. To může býti podáno uvedením příčiny, jež tento fakt k místu přivodila. Had sám sotva jako zvíře to učiniti nemohl, v to nikdy žádný člověk i sebe naivnější dle výkladu pověsti a báchorek výše podaného věřiti nemůže. Poněvadž však had mluvil, musila příčina, která ho k řeči pobízela, býti rozumná a jak z dalšího viděti, Bohu odporná a lidem nepříznivá. Tu pak nyní jmenujeme ďáblem. Tak bychom tedy nepřímo dospěli k poznání příčiny, proč had mluvil. Ale, jak řečeno, výklad právě proto, že příčina není jasně udána, není úplně jistý na tomto místě. Větší jistoty nabývá teprve dalším líčením. (Srv. Lenz 399, 400.)

Jiná obtíž jest, že ďábel mluvil skrze hada. U některých ptáků napodobiti hlas lidský není nic zvláštního, a proto by byl mohl ďábel snadno toho použiti. U hada však není příkladu. Tu poukazuji na okolnost, že to bylo v ráji a že tedy analogicky třeba tuto věc vykládati dle způsobu, jímž se vykládá „strom života“, „strom vidění dobrého a zlého“ a p., zvláště pak analogicky k známému případu s oslicí Balaamovou; dabei haben wir keineswegs anzunehmen, dass Gott die Thierseele zu einer vernünftigen Seele umgestaltet habe, sondern dass er nach den Worten des hl. Augustin (Quaest. in Heptateuch l. 4. qu. 50) Balaam das, was er ihm zu sagen hatte, aus dem Munde des Thieres auf verständliche Weise vernehmen liess, weil, wie Gregorius von Nyssa (lib. de vita Mos.) sich ausdrückt, dieser Seher, welcher sonst das Geschrei der Thiere und das Girren der Vögel zu beobachten pflegte, am besten durch das unvernünftige Thier belehrt werden konnte. (KL. 1. 1870—1.) Das Widerstreben des Thieres setzt sich für ihn (Bileam) in menschlich wahrnembare Rede um. Denn das Thier redet, wie das Weib des Erstgeschaffenen die Schlange hat reden hören. Weder hier noch dort hat man an eine Wirkung der göttlichen Allmacht zu denken, welche dem sprachlosen Thiere die „momentane Funktion menschlicher Sprachwerkzeuge“ verlieh. (RE. 3, 228.) Co u oslice Balaamovy stalo se z vůle Boží, stalo se u hada z dovolení Božího. Bůh dovolil ďáblovi, aby skrze hada mluvil. Moc k tomu má ďábel svou přirozeností. (KL. 4. 519.)

(P. d.)

Paprsky Röntgenovy v lékařství.

MUDr. Josef Svítil.

Obrovská penetrační schopnost x-paprsků Röntgenem v r. 1895. objevených využitkována v medicině všestranně k účelům diagnostickým i léčebným. Zklamal sice léčebný jich účin sanguinická očekávání, za to však soustavným skiaskopováním (prosvícení těla x-paprsky zveme skiaskopií, fixování obrazu na desce skiagrafií) vytěženy neocenitelné pokyny pro pochopení mnohých fysiologických i pathologických zjevů v lidském organismu a udeřeno na nové neomylné opěry exaktní diagnosy. Objevem Röntgenovým a uvedením jeho do lékařské diagnostiky nabyli jsme takořka o jeden smysl více.

Chci článkem tímto — sestaveným dle pojednání Drů. Jedličky, Veselého, Panýrka a Chalupeckého vesměs v Časopisu českých lékařů — stručně čtenáře informovati o tom, jak dalece použito R. paprsků na českých klinikách a k jakým došlo se výsledkům.

Záhy po uveřejnění Röntgenova epochalniho článku „Ueber eine neue Art von Strahlen" provedeny první pokusy s nově objevenými paprsky v laboratoři české techniky a universitním fysikalním ústavu. Tamtéž provedeno první „röntgenování" nemocných z pražské všeobecné nemocnice. Přičiněním prof. K. Maydla zařízen brzy na to pečlivě vyzbrojený skiaskopický kabinet při české chirurgické klinice. Za tří posledních let pak provádí se systematicky na klinice této skiaskopování všech těžce nemocných ku doplnění diagnosy i k jiným účelům (ku př. kontrole obvazu při zlomeninách).

Je to především diagnostika cizích těles, která vyvinula se methodou touto způsobem netušeným. Co často nezdaří se nalézti ani pečlivým hledáním při pitvě mrtvoly, objeví se snadno R. paprsky, jež s určitostí zjistí nejen skutečnou přítomnost cizích těles v těle ale i jich počet, velikost a tvar. Ovšem jest tu úkol skiaskopie více nebo méně snadný, dle velikosti cizího tělesa a dle toho čím je obklopeno. Jediným pohledem na fluoreskující štít pozná se olověná koule do ruky vniklá, ale drobný úlomek jehly v mohutném svalstvu stehenním i vycvičené oko sotva postřehne. Za to v místech, kde není tak mohutné vrstvy svalové, lze zjistiti i nejdrobnější předměty, tak na př. zjištěny nepatrné střepinky skleněné vězící u prstního kloubu. Při skiaskopii zlomeného předloktí u kamenika zjištěny nahodile v hloubce rány drobné kaménky. V literatuře anglické publikovány případy

skiaskopicky postřehnutých jehel, uvázlých v chrupavkách hrtanových, které pak operativním výkonem odstraněny. Na české chirurg. klinice podařila se i skiagrafie malého cizího tělíska v oku. Tamtéž pozorován střelný projektil, který tkvěl v bránici a na obraze skiaskopickém jevil společné s bránicí pohyby při vdechu a výdechu.

Je samozřejmo, že operativní výkon, namířený na vybavení cizího tělesa z té neb oné části těla, znamenitě je tím ulehčen, když skiagrafickým obrazem sídlo jeho přesně lze stanoviti. Z dlouhé řady těles skiaskopicky lokalisovaných zajímavý je též nález dvouhaléře v jícnu a dětské píšťalky plechové („slavíka") rovněž v jícnu chlapcově, pak zlatník ve střevách, hřebík v žaludku! Veškery jmenované předměty, život postižených zajisté nemálo ohrožující, operací s úplným zdarem odstraněny.

Za to skiaskopie kaménků, vytvořivších se v měchýři močovém, ve žlučníku a v pánvi ledvinné, s velkým zdarem se nepotkává, jelikož jen nepatrný číselný zlomek těchto kaménků x-paprsky v té míře absorbuje, aby obraz jejich zřetelně objevil se na skiagramu. Jest toho tím více litovati, čím častější jsou ona onemocnění a čím důležitější je tu stanovení přesné diagnosy vzhledem k operativnímu výkonu.

Největší territorium chirurgických případů, pro něž je skiaskopie a skiagrafie vyšetřovací methodou par excellence, jsou všecka mnohotvárná poranění týkající se kostry, tedy vymknutí a zlomeniny. Zde dovoluje nová tato methoda rozpoznati nejen kvalitu a rozsah dotyčného poranění, nýbrž podává i zevrubný názor o počtu úlomků, směru plochy lomné, o způsobu, jakým úlomky od sebe dislokovány a pod. Než nedosti na tom, skiaskopie je zároveň výtečnou kontrolou léčivého výkonu. Dovolujíť R. paprsky i vyšetření skrze přiložený obvaz sádrový. Takovým způsobem lze se přesvědčiti, zda skutečně vymknutá kloubní hlavice správně byla v pánvici kloubní vpravena, zda úlomky kostní přesně k sobě adaptovány a obvazem v řádné adaptaci fixovány. V té příčině poskytla skiaskopie ne jednoho překvapení: při valné části zlomenin, jejichž adaptace byla dle zevního vyšetření „idealní" a obvaz dokonalý, odkryl skiaskopický obraz nepěknou dislokaci úlomků, načež ovšem právě přiložený obvaz sejmut a několikráte obnoven, až skiaskop úplně uspokojoval.

Z uvedeného snad již vysvítá, jak pěkných výsledků docíleno R. paprsky v chirurgii. Což divu, že i ostatní odvětví praktického lékařství uchopily se dychtivě nové výzkumné methody, i vidíme, že i na klinikách pro nemoci vnitřní pilně se skiaskopuje. Jest zajisté

nemálo zajímavo, na živém člověku, jehož hruď R. paprsky jsme prosvítili, přímo viděti tvar a pohyb srdce, dýchací pohyby bránic, peristaltický pohyb žaludku atd. Pomocí R. paprsků vidíme jednotlivé organy vnitřní v jejich funkci a můžeme tuto funkci i v jednotlivých fasích sledovati. I chorobné změny těchto organů lze skiaskopií precisovati. Velmi dobře lze zjistiti v plicích tuberkulosního nemocného velikost i počet tuberkulosních doupat, dutin to vzniklých změknutím plicní tkaně vlivem bacilla Kochova. Plicní nádory lze rovněž R. paprsky rozpoznati.

Jak ze stručného náčrtku tohoto vidno, jest upotřebení R. paprsků v lékařské diagnostice mnohonásobné a docíleno v krátké době výsledků namnoze překvapujících. Za to význam jejich pro léčení jednotlivých nemocí vnitřních i zevních jest celkem nepatrný. Provedena sice i v tomto směru spousta pokusů, které však valnou většinou potkaly se s úplným nezdarem. S jakýms, leč pochybným výsledkem užito R. paprsků k léčení vrozené zrůdnosti, jevící se nadbytečným vzrostem vlasu kvalitou i umístěním odlišného. Určitě pak lze tvrditi, že delší působení x-paprsků na zdravou kůži jest jí škodlivo, vyvolávajíc změny zánětlivé; zjištěn též škodlivý jejich vliv na oko.

Křesťanství a vzdělanost řecká a římská.

Dr. Jan Sedlák.

1. V počátcích svých zaujalo křesťanství proti vzdělanosti řecké a římské stanovisko odmítavé. Zásada sv. Pavlem (I. Kor. 3. 19) vyslovená: „Moudrost tohoto světa jest nemoudrostí před Bohem“ zůstává v platnosti po celou dobu Otcův apoštolských.[1]) Vysvětluje to jednak nadpřirozený ráz křesťanské nauky, která k cíli svému úplně dostačujíc, nutně vzdělanosti oné nevyžaduje, ba jí odporovati se zdá, jednak sama povaha kultury pohanské a nebezpečí pro novou nauku z ní plynoucí.

2. Ale již v polovici druhého století nebo snad ještě dříve nastává obrat. Křesťanství si razilo vznešeností věrouky a čistotou mravouky vždy více dráhu v kruhy vzdělané, odkojené kulturou pohanskou, budilo pozornost mužů, kteří vyučeni byli na vzorech klassických, znali soustavy filosofův a prostudovavše je, nebyli jimi ukojeni; mnozí z nich se klonili ke křesťanství, někteří se křesťany stali. Těm záleželo zajisté na tom, aby i druhy své získali, je o pravdě křesťanské přesvědčili, čehož by pohrdavostí k literatuře a filosofii pohanské nebyli dosáhli. Mimo to skutečného odporu mezi řádem nadpřirozeným a přirozeným nenalézali, ba tu a tam viděli souhlas, shledávali, že v nauce Kristově jest jasně proneseno, co některý básník nebo filosof jakoby byl tušil. Nebezpečí pak, jež by z převrácených zásad pohanských křesťanům snad hrozilo, nejevilo se jim tak velkým. Poznávali konečně, že novému učení i formy slovesné v klassicismu tak vypěstěné i různých výrazů filosofických ku přesnému vystižení zjevených pravd je třeba. Ty úvahy více méně působily k tomu, že se smýšlení křesťanův o pohanské vzdělanosti změnilo.

3. Popud k tomu daly hlavně útoky pohanských filosofův a pronásledování křesťanů. Tu bylo nutno pravdu zjevenou hájiti, nesprávnost výtek činěných dokazovati, pravý názor o křesťanství pohanským vzdělancům vštěpovati: dosti zajisté příležitosti a příčiny pro křesťany, aby o poměru svého náboženství ke staré kultuře bedlivěji uvažovali a ke zmíněným závěrům dospěli.

Mnoho k tomu přičinila zvlášť výtka neučenosti, pohanskými filosofy křesťanům činěná. Tak horší se Caecilius v apologii Minucia Felixe nadepsané Oktavius, „že někteří — a to nestudovaní,

[1]) Srv. Hlídka 1899 č. 11. a 12.

věd neznalí, v uměnách i všedních nezkušení — se osmělují něco jistého stanoviti o nejvyšších věcech a vznešenosti jejich, o nichž téměř po všecka století sama filosofie ještě v nejrozmanitějších školách bádá",[1]) a zve křesťany „lidmi bídné, zakázané, beznadějné strany..., lidmi, kteříž z nejsprostší luzy muže nezkušené sbírají a ženy lehkověrné, a bezbožné spiknutí tvoří."[2]) Podobně tvrdí Celsus, že křesťané jsou jen lidé nevzdělaní, neučení. Origenes klade mu v ústa tato posměšná slova o křesťanech: „Nikdo vzdělaný nepřistupuj, nikdo moudrý, nikdo rozumný, neboť takových nepřijímáme; ale je-li kdo neučený, nemoudrý, děcko, s důvěrou sem pojď; z čehož patrno, že jen blbé, sprosté, tupé, otroky, ženštiny a děti získati chtějí a mohou."[3])

Výtka tato nemohla ovšem křesťanům býti lhostejna a nutila je o poměru nauky božské ke světské vzdělanosti důkladněji přemýšleti a byl-li jaký důvod intelligenci od vstupu do církve zdržující, jej odstraniti.

4. První apologetické spisy řecké, z nichž o předmětu našem by bylo lze souditi, se nezachovaly. Quadratova Apologie, již asi r. 126. podal císaři Hadrianovi, zanikla až na několik slov citovaných Eusebiem (Hist. eccl. IV. 3) úplně, druhá, Aristidem, filosofem athenským, témuž císaři odevzdaná (či spíše Antoninu Piovi[4]), nalezena sice ve spise „Vita Barlaam et Joasaph", ale otázky naší se dotýká pouze tím, že spisovatel jeví sám důkladnou průpravu filosofickou a že užívá hojně spisů Platonových, zvlášť Timaia.

První, u něhož zmíněný obrat z písemných památek lze dovoditi, je sv. Justin. Znal všecky soustavy filosofické, zvláště v Platonově měl zálibu. Uznává, že v nich jest mnoho dobrého, ale vše to jest dílem Kristovým, jejž sv. Justin zove Λόγος σπερματικός. Týž Logos totiž, který se v Kristu zjevil v plnosti své bytnosti, jest v zárodku (semeni) všude činným. Lidský rozum jest výplodem Loga. Podle toho, jakou účast měli filosofové a básníci na tomto Logu, mluví i oni pravdu. Veškerá pravda tedy je vlastně křesťanská, a ti, kdo dle Loga žili, jsou křesťané. Tak píše v Apologii I.[5]) hl. 46.: „Vyučeni jsme, že Kristus jest prvo-

[1]) Hl. 5. vyd. Gronoviovo, Leyden 1709, str. 38. n.

[2]) Hl. 8. téhož vyd. str. 76. n.

[3]) C. Celsum III. c. 44. Orig. Opp. vyd. Maur., Paříž 1733, sv. I. str. 476.

[4]) Srv. *Harnack*, Gesch. der altchristlichen Literatur, II. 1. Leipzig 1897. S. 271 f.

[5]) Napsána jest Apologie I. asi roku 150. a podána Antoninu Piovi, Ap. II. a Rozmluva se Židem Tryfonem napsána nedlouho po prvé. Srv. *Bardenhewer*, Patrologie. Freiburg 1894. S. 89 f.

rozenec Boží a Logos, jehož veškeré pokolení lidské přiúčastněno. A kdo dle Loga žijí, křesťané jsou, byť i neznabohy byli jmíni; jakoví byli u Řeků Sokrates a Herakleitos, u barbarů pak Abraham, Ananiáš, Azariáš, Mizael a Eliáš a jiní mnozí."[1]) A v Apol. II. hl. 10.: „Cokoli výborného kdy pravili nebo nalezli mudrcové neb zákonodárcové, to částečným nalezením a rozvážením Loga vydobyli. Ale poněvadž nepoznali všeho, co Logovo, t. j. Kristovo jest, proto často věci sobě odporné pravili." Podobně v hl. 13., kde zase rozhodně dodává: „Cokoli od jiných všech výborně vyřčeno jest, to naše, to nás křesťanů jest." [2])

5. Ale ještě jinou myšlenku o původu těch částí, jež u spisovatelů pohanských pravdivými shledává, vyslovuje sv. Justin, myšlenku, kteráž po něm se stala vládnoucí. Co dobrého je v pohanské vzdělanosti, to vzato je z Mojžíše a proroků, jichž spisy filosofové a básníci pohanští znali a jich užívali. „Co Platon dí", píše sv. Justin v I. Apol., „,vina volícího jest, Bůh bezvinen jest', z Mojžíše proroka vyňal. Mojžíš zajisté starší jest všech spisovatelů řeckých. A cokoliv o nesmrtelnosti duše aneb o trestech posmrtných, o nebeských věcí rozjímání aneb o podobných naukách buď filosofové buď básníci pravili, tomu jenom příhodně z proroků vyrozuměli a to vykládati mohli. Odtud zdají se všude semínka pravdy býti."[3]) A dále dovozuje, že co Platon o stvoření praví, z Mojžíše je vzato, a nauka o Trojici, Mojžíšem naznačená, že Platonem napodobena, ale nevystižena.[4])

Stanovisko Justinovo je tedy: V řecké filosofii a básnictví jest mnoho pravdivého, ale to vzato je ze zjevení jednoho pravého Boha křesťanského, buď jeho zjevením neprostředným, totiž činností druhé božské osoby před vtělením, nebo užitím spisu starozákonních, v nichžto zjevení Boží jest obsaženo. Stanovisko staré, stanovisko odporu proti vzdělanosti řecké sv. Justin tedy opouští úplně, ale v horlivé snaze, aby křesťany ke studiu jejímu pohnul, a více ještě by pohany vlastní jich zbraní porazil a křesťanství naklonil, zabíhá v druhý extrem. Podceňuje příliš sílu ducha lidského hledajícího pravdu a vidí v tom, co rozum lidský sám — snad pomocí mlhovitých nějakých zpráv tradice — vybádal, Boží zjevení.

---

[1]) *Sušil,* Spisy sv. Otcův apoštolských a Justina mučeníka. Vyd. 3. v Praze 1874. str. 280.

[2]) *Sušil,* op. c. 302, 304.

[3]) Hl. 44. *Sušil* op. c. 279. Tak i v hl. 54.

[4]) V hl. 59. a 60. u *Suš.* str. 288. n.

A plné to zjevení, plná pravda křesťanská jest mu jedinou pravou filosofií: „Přemítaje u sebe řeči Kristovy, tu jediné bezpečnou a prospěšnou filosofii býti jsem shledal“, píše v dialogu se židem Tryfonem.[1] O té platí nadšená jeho slova: „Jest filosofie opravdu poklad převelký a předrahý u Boha, k němuž nás sama vede a jemuž nás uvzácňuje, a v pravdě svati jsou oni, kdo mysl svou na filosofii oddali.“[2]

6. Osobní názory svoje, výsledky svých úvah a studií sděloval sv. Justin se svými žáky v Římě. Že však se ještě potkávaly s odporem, toho nejlepším dokladem je žák sv. Justina Tatian, který ve spise Πρὸς Ἕλληνας všech předností řecké kultury pomíjí a s vášnivou prudkostí a jednostranností proti ní se staví. Začíná hned důkazem, že všecka vzdělanost řecká jest od „barbarů“ (hl. 1.—3.), s pohrdavostí volá: „Co jste velkého provedli filosofií svou?“ (hl. 2.) a dodává: „Zřekli jsme se moudrosti vaší, neboť retoriky k nespravedlnosti a pomluvě užíváte.... básnictví, abyste boje líčili a bohů lásky a duší zkázu“ (hl. 1.[3]). Opakuje však také myšlenku Justinovu, že Mojžíš starší je všech filosofův a básníkův, a že Řekové sami mnohého z něho užili (hl. 36.—41.). Justinova škola římská se celkem řídila zásadami svého mistra.

7. Justinovou školu jmenujeme apologety, kteří jeho byli žáky, na kteréž měl sv. Justin rozhodný vliv. Římskou ji zveme, třebas většinou psali řecky a nesídleli ani v Římě, protože mistr v Římě se nejvíce zdržoval, tam trpěl, tam as i formalní nějakou školu měl.

Ze spisův apologetů pojustinských málo se zachovalo, ale co máme, stačí k důkazu, že v posuzování kultury řecké a římské vstoupili v šlépěje sv. Justina.

Athenagoras, jejž nápis apologie jmenuje Ἀθηναῖος, φιλόσοφος χριστιανός, jeví ve své „Přímluvě za křesťany“,[4] Marku Aurelovi a synu jeho Kommodovi podané, tutéž přátelskou náklonnost k filosofii, zvlášť platonské, jako sv. Justin a ukazuje velmi důkladnou znalost řeckých básníků. Z nepěkných vlastností, jež bohům připisují básníci, dovozuje, že polytheismus řecký je bludný. Cituje tu Hesioda, Homera, Orfea, Pindara (hl. 29.), Aischyla, Sofokla, často Euripida (někdy části nám jinak nezachované, srv. hl. 25.). Uznává však také, že u filosofův

---

[1] Hl. 8. *Sušil*, op. c. str. 316.

[2] Tamže hl. 2. *Suš.* str. 308.

[3] *Andreae Gallandii C. Or.*, Bibliotheca veterum patrum. Venet. 14. sv. Sv. I. str. 637.

[4] Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν.

a básníků jsou věty správné a — zase krok dále — užívá jich k důkazu pravdy křesťanství. A odkud ta pravda u nich? „Básníci a filosofové", odpovídá Athenagoras, „jako jiné pravdy tak i tuto (že jeden jest Bůh) domýšlejíce se uhádli, ana sama mysl jejich je poháněla — z jakési spřízněnosti s dechem Božím, — aby zkoušeli, mohli-li by nalézti a pochopiti pravdu; ale tolik síly neměli, aby ji vystihli." [1])

8. Stejné methody užívá i Theofil, biskup Antiochenský, v apologii „K Autolykovi",[2]) napsané asi r. 180. Ukazuje na bludy filosofův a básníků pohanských (kn. II. hl. 1.—6.), než upozorňuje spolu, že jsou u nich zrnka pravdy, křesťanství svědectví vydávající. Vedle básníků citovaných Athenagorou uvádí ještě Arata, Menandra, Thestia, Simonida (II. 8), Archilocha (II. 37), Timokla, Filemona, Simyla (III. 7), Aristona (?). Obšírně dovozuje, že Mojžíš a proroci starší jsou všech zástupců kultury pohanské (III. 20 n.[3]) a tvrdí, že tito z oněch vědomosti své vážili. Tak na př. v kn. II. hl. 37. uved o konci světa, soudu a trestu výroky několika básníků dodává: „...tak i o stvoření světa volky nevolky souhlasně s proroky mluví, ačkoli mnohem jich mladší jsou a ze zákona a proroků to ukradli."

9. Athenagoras a Theofil charakterisují s dostatek školu Justinovu. Athenagoras více se kloní k prvnímu výkladu Justinovu (vnuknutí Boží), Theofil k druhému (užití spisů biblických). Ostatní apologie doby té se ztratily (Aristonova, Apollinariova, Melitonova). Zvláště zajímavy by tu as byly spisy maloasijského filosofa Miltiada, z nichž Eusebius[4]) uvádí „K Řekům" (2 kn.), k Židům (2 kn.) a „O křesťanské filosofii".[5])

Pokud ze zachovalých spisů souditi lze, Justinovo pravidlo platí v celém období apologetů řeckých.

10. Že snaha apologetická nutně téměř k tomuto stanovisku vedla a že na západě v druhém století již bylo všeobecným, toho nejlepším dokladem jest jeden z nejgenialnějších a nejpůvodnějších spisovatelů latinských: Tertullian. Ač zasmušilá jeho povaha a strohá přísnost mu zrovna vnucovala nejkrajnější odpor proti všemu pohanskému, tak že

[1]) Hl. 7. *A. Gallandii* Bibliotheca sv. II. str. 8.

[2]) V obsahu rukopisu má nápis Πρὸς Αὐτόλυκον Ἕλληνα περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως.

[3]) Bibl. Galland. II. sv. str. 118. n.

[4]) Hist. eccl. V. 17. 5.

[5]) Ὑπὲρ τῆς κατὰ χριστιανοὺς φιλοσοφίας — tak restituuje nápis *Harnack*, Gesch. der altchr. Lit. I., 1. 256.

pojem křesťana a filosofa dle něho se naprosto vylučují,[1]) přece otevřeně uznává, ba s nadšením líčí potřebu vzdělání klassického, nazývaje je prostředkem potřebným pro celý život a základem studií božských. Označiv totiž v knize „de idololatria" vyučování ve školách pohanských velice příbuzným modloslužbě, činí si námitku: „Není-li služebníkům Božím (křesťanům) dovoleno učiti ve školách, tedy není také dovoleno učiti se v nich. A jak by se pak kdo mohl vzdělati i v lidské jen moudrosti, kdyžtě prostředkem po celý život potřebným jest literatura (t. j. literní vzdělání)? Kterak můžeme lidská studia zavrhnouti, bez nichž božská býti nemohou?" Ač jako námitku předkládá Tertullian tu chválu slovesného vzdělání, přece můžeme ji zváti jeho přesvědčením, ježto v dalším jí nikterak nevyvrací a nezamítá, nýbrž studium to prostě připouští pravě: „Jinak se má věc s učením se, jinak s učením. Učí-li věřící literatuře, jež se naukou o modlách hemží, není pochyby, že uče jim je doporučuje, přednášeje o nich je tvrdí, zmiňuje se o nich svědectví jim dává... Když však věřící se tomu učí, ví-li již, kdo jest, ani toho nepřijme ani nepřipustí... Nutnost jest mu omluvou (že i o modlách poslouchá), ježto jinak nelze se mu učiti." [2])

Nutným tedy shledává Tertullian studium klassické pro křesťany. Ale co v něm a u filosofů věcně správného nalézá, jest i dle něho ze zjevení. Z Mojžíše a z proroků, „z nichž nejposlednější jsou starší prvních pohanských mudrcův a zákonodárcův a dějepisců",[3]) vážili filosofové pohanští své nauky o Bohu, o světě, o duši, o ráji a pekle a změnili a porušili je. Tak píše v Apol.: „Který básník, který sofista vůbec nepil ze zřídla prorokův? Odtud tedy filosofové žízeň ducha svého tišili, tak že od nás mají, v čem s námi se srovnávají." A o něco dříve: „Filosof má se ke křesťanu jako zloděj věci ke strážci jejímu; taková jest zajisté dokázaná starobylost literatury božské, že snadno lze věřiti, že pokladem (zdrojem) byla veškerému pozdějšímu mudrctví." [4])

[1]) Srv. Apol. adversus gentes hl. 46. 7.: »Co jsou podobného filosof a křesťan, žák Řecka a nebes, pověsti těhař a života, slov a skutků působitel, věcí vzdělavatel a bořitel, přítel a nepřítel bludu, pravdy jinačitel a napravovatel a tlumočník, krádce její a strážce?« Překl. *Vojáčkova* v Děd. sv. Prokopa 1887, str. 112.

[2]) De idol. c. 10. Tert. Opp. Ed. Basil. 1562, p. 733.

[3]) Apol. hl. 29. *Voj.* překl. str. 69.

[4]) Apol. adv. gentes c. 47. Tert. Opp. p. 890. *Voj.* překl. str. 112.

Písemnictví a umění.

Hudební proudy.

Il Natale del Redentore. Oratorio in due parti per soli e cori con accompagnamento d'orchestra di Don *Lorenzo Perosi.*

Edit. stamp. G. Ricordi et Co. Milano—Roma—Napoli—Palermo—Parigi—Londra.

Zvláštní to osud světoznámých oratorií Lor. Perosia! Celou stupnicí chvály a hany již proběhla! A jak na teploměru: čím severněji pronikla, tím níže klesla rtuť. Tam doma v Italii uvítali skladatele s jásotem — jako kdysi v Čechách Smetanu?! — jakožto dávno očekávaného reformatora církevní hudby, a poněvadž jest jim Palestrina nejbližší, z plna hrdla volali „alter Pierluigi!“ Francie přizvukovala a chválila také. Ve Vídni však „Vzkříšení Lazarovu“ ani Mahler k úspěchu nedopomohl, ač měl po ruce italský kvartet, celý dvorní orchestr a sbor 300 členů! A v Drážďanech a brzy po té ve Frankfurtě n. M. totéž „Vzkříšení“, ač bylo nastudováno s naprostou péčí a provedeno co nejdokonaleji, propadlo nadobro. Není divu! Perosi je Vlach, mladý kněz, muž povahy něžné a jemnocitné. Vyspěl ve vlasti melodie a ve vlašské škole milanské konservatoře a pobyv jen málo jako varhaník na Monte Cassino, odebral se do Řezenské školy pro církevní hudbu, kde se důkladně seznámil a vžil do starých mistrů a novější reformace hudby chrámové. Oba proudy nesplynuly však dosud v sílu jednotnou a hlásí se občas samostatně k svému právu. Tak stalo se, že Perosi vším, co v kontrapunktu a harmonii vyzískal na škole Řezenské, krajany své neobyčejně překvapil, avšak neuchvátil bratří Němců, kteří si dokonce dovolili vysvětliti si nesrovnalosti v tvorbě jeho úplným nedostatkem nadání. Pánové bez odporu přešlehli! Nejen nadání, ale ani vzdělání a umělecké tvořivosti nelze Perosiovi upírati. Je mladý skladatel, který vkládá do svých oratorií vroucí cit zbožnosti, avšak nikde téměř nedá se uchvátiti k mohutnějšímu rozmachu a oslňujícím effektům, který v hudební tvorbě čerpá ze staré školy vlašské i reformační doby naší, avšak nikde nepřekvapuje důmyslem vlastním, který však stále zachovává míru a s klidem uměleckým vybírá z pokladů svého vzdělání hudebního i povšechného. Zjev pozoruhodný, ale nikoliv epochální.

V úsudku tom nezviklalo mne ani svrchu zmíněné oratorium „Il natale del Redentore“, ačkoliv je pokládám za práci zajímavější a dokonalejší než je „Vzkříšení Lazara.“ Sestává ze dvou částí: „L'annunciazione“ a „Il natale.“ Po stručném úvodě vypravovatelově (baryton) a sboru počíná se zvěstování vlastní „Missus est Angelus“, zajímavé charakterisující pestrostí průvodu a pěkným výrazem vroucí zbožnosti při prvém vyslovení slova „Maria.“ Stejným duchem se nese

následující Quasi Lento, kterým anděl (Tenor) pozdrav svůj „Ave Maria“ pronáší a již sbor jemným dozvukem zakončuje. Za to upomíná „Dominus Tecum“ se svým závěrem „Ave“ živě na vlašskou hudbu chrámovou doby naší. Chromatickým postupem melodie a přesycenou harmonisací tlumočí větu „Et cogitabat, qualis esset ista salutatio“, načež vkládá mile a příjemně působící průhledné „Ne timeas etc.“ Namahavé prodlení po 15 taktů na g' a' ve slově „Jesum“ sice imponuje, nesvědčí však ani našim tenoristům, ani chuti posluchačův; za to vskutku pěkná jest gradace „Ave Maria“, kterou sbor zakončuje zvěstování andělovo. Vřelostí a prostou lahodou dýše další stať v taktu tříosminovém „Spiritus sanctus superveniet in te“ a „Ecce ancilla“, jakož i sborové unisono „Et verbum caro factum est.“ Důstojným maestoso v D-dur „Magnificat“ zakončen díl první.

Malebněji a živěji zpracován jest díl druhý. Připomínám tu úvodní largo sboru „Jucundare“ v E-dur, stať „Bethlehem“ a „O Emanuel“ se sbory přiléhajícími, vynikajícími neobyčejnou živostí, jež s úspěchem se odráží od lenta „Christum natum adoremus“ a od zdařilého líčení temné noci. Následující movendo non troppo „Et ecce Angelus stetit iuxta eos“ jest snad nejzdařilejším číslem z obtížného partu vypravovatelova. Způsobem zajímavým zvěstuje anděl „Ecce enim evangelizo vobis“ a sbor andělů (soprani a alti) pěje „Gloria in altissimis Deo etc.“ Na konec připojil skladatel modlitbu „Jesu Redemptor omnium“ a konečně l'inno del ringraziamento, šíře založené i velebné „Te Deum“ a „Jucundare“ s motivy původními. Gloria v *ppp* jest závěrem skladby.

Ač má skladba mnoho pěkných stránek, přece nedostihuje, jak již svrchu připomenuto, bohatosti výrazu a velikoleposti myšlenek děl klassických, na př. Haendlových, také pohřešujete v ní jasné záře a čistého pathosu oratorií Haydnových; sbory, ač namnoze pěkně jsou založeny, nepůsobí ohromující mohutností obou oratorií Dvořákových; sola konečně jsou sice opravdovým výrazem zbožné oddanosti, nemají však vroucího citu a dojemné něžnosti, jež jsou perlami ve skladbách našeho mistra. Všude umělý klid a poněkud vynucená umírněnost! Vše prozrazuje odchovance školy vlašské schlazeného v církevní škole německé. Al. Vlk.

Darwinismus na soudě nynější přírodovědy.

Darwinismem rozuměti třeba, ne jak se často za to má, evolutionismus nauku o vývoji veškerenstva vůbec a dokonce ne přímo materialismus, nýbrž jistý způsob evolutionismu, totiž nauku o mechanickém vývoji rostlinstva a živočišstva výběrem a bojem o život. Slovně směřuje tedy darwinismus proti účelosloví a prozřetelnosti v přírodě, uznávaje pouze mechanismus, nikoli teleologii a zvláště božskou ne. V pravdě však sám obsahuje v sobě mnoho teleologie, jen že neodůvodněné, náhodové a mechanické.

Podstata darwinismu nepozůstává v nauce o vzniku vyšších a dokonalejších organismů z nižších a nedokonalejších počátků, nebo v theorii vývinu vůbec, také nikoli v odvozování vyšších forem z nižších descendencí, nýbrž v určitém pojímání theorie vývinu a descendence, nebo domněnce, že i bez záměrů zdokonalovacích, jedině působením všeobecných chemicko-fysikalních sil souhrnem změn náhodně povstalých, které se mezi četnými jinými teprv osvědčily užitečnými a účelnými, cestou jakéhosi přírodního výběru a dědičností utvořily se různé druhy a odrudy v říši rostlinné a živočišné z mála organických zárodků. (Glossner.)

Jaký jásot způsobila nauka ta v kruzích liberalních, nedovedeme si již ani představiti. U nás ovládá dosud vysoké učení téměř úplně a co jinde již odbyto, u nás teprve se zavádí. Zvláště „moderní“ vychovatelství naše operuje samým darwinismem, majíc se proto za velice pokročilé. Několika úsudky tedy chceme ukázati, jak veliká zpozdilost je v tomto nedoučeném darwinomilství.

Před dvaceti lety psal na př. *K. Grün* (Die Philosophie in der Gegenwart. Realismus und Idealismus. Leipzig 1876, S. 154) o theorii Darwinově takto:

Neobmýšlíme tímto rozebírati v pravdě klassickou vymoženost anglického pozorovatele, sběratele a badatele, vymoženost to, která nadobro odstranila účelnost v přírodě, a nad to pak na místo nevědomé theologie a marné polemiky proti této dosadila racionelní system o vývinu všeho organického. Kdo nestudoval důkladně spis „On the origin of Species“, s tím nelze vůbec o věci té mluviti, asi jako s idiotem o duševních poruchách.

Po dvaceti letech píše na př. *P. N. Cossmann* (Die Lehre von der natürlichen Zuchtwahl. Beilage der „M. Allg. Ztg.“ 1898, Nr. 29) takto:

Darwinismus jest epidemie, a příští doba zamyslí se nad tím, že duševně normalní lidé v určitou dobu svého myšlení byli choří. Jako nechybělo v době vzcházejícího darwinismu varovatelů, mezi nimiž se nalézali někteří nejčelnější současní přírodozpytci, bylo v době jeho vlády slyšeti hlasy, které učení o přirozeném výběru správně posuzovaly jakožto absurditu. Avšak desítiletí, za kterých Darwinův system vládl, ani o krok dále nedovedla nás v poznatcích zákonů biologických; jelikož domníváno se, že nalezen jest kámen mudrců, nebylo proč empiricky dále bádati. Již příští pokolení, nesoudící pod bezprostředním dojmem Darwinova vystoupení a nepřejavší pravdu a blud zmotané v klubko téměř nerozvížitelné, bude s touto částí Darwinových nauk (t. j. přirozeným výběrem) sotva moci počítati jako s vážnou pravdou, a pokolení ještě pozdější bude na přirozený výběr a jeho osudy patřiti jako na největší duševní poblouzení dokonávajícího století.

Gustav Wolff (Der gegenwärtige Stand des Darwinismus. Leipzig 1896, S. 6) praví o poměru darwinismu k přírodním vědám:

Kdožkoliv jen poněkud s poměry jest obeznámen, ví, že darwinismus ponejvíce za něco daného se klade, v odborných odvětvích biologických jako mimo ně, že většina biologů nejinak k darwinismu se chová než nebiologové. Nezdá se mi, že by lze bylo nalézti disciplinu, která by chtěla býti po-

považována za oficielní představitelku a takřka za zodpovědnou redaktorku darwinismu. To však lze považovati za jisté, že až bude darwinismus konečně stanoviskem překonaným, každá disciplina se vší rozhodností bude se ho hleděti střásti (von ihren Rockschössen abschütteln), a to také jaksi právem, jelikož se výsledek darwinismu, totiž odstranění všech teleologických principů, po většině za zjištěnou základní pravdu přijímal, a v ostatním se proti darwinismu projevovala passivita, což tím snadnější bylo, ježto darwinismus ani jediného z biologických oborů pracovních zpříma se nedotýká. Nemělo by nijakého vlivu na pracovní průběh některé z těchto disciplin, kdyby darwinismu byl nyní výhost dán. Ježto však přes to darwinismus za bezpečný a cenný majetek jest považován, hraje nyní úlohu statku bez pána, statku, který jest odevšad drancován. Po majetníku a původu, po existenčních právech statku toho se málokdo ptá, stačí, že zde skutečně jest, že jeho požehnání lze užívati.

Týž *Gustav Wolff* píše jinde (Beiträge zur Kritik der Darwin'schen Lehre (Leipzig 1898):

Jest pravdou uznanou, že za posledních let se značně vratkou stala rovnováha, ve které byla udržována theorie přirozeného výběru. Množí se znamení, že episoda darwinismu bude odbyta. Za taková nepovažuji ani tak rostoucí počet oněch, jejichž hlasy ozývají se proti theorii, jako spíše okolnost, že — ať mluvím se Schopenhauerem — již leckterý se potichu odplížil dělaje se, jakoby ani nebyl býval při tom. Avšak nemluví-li komu ještě dosti zřetelně tato znamení, toho odkazuji k nejnovějšímu spisu Weismannovu, nazvanému „Všemohoucnost přirozeného výběru" (Die Allmacht der Naturzüchtung. Jena 1893), hlásajícímu bezmocnost selekční theorie. V tomto spise se připouští, že nelze si skutečně představiti ani v jediném případě vznik účelného zařízení processem přírodního výběru.

V „Živě" (r. IX. č. 9.) v referatě *J. Podpěry* „Heterogenese a evoluce" čteme:

Dle theorie transmutační (darwinismu) děje se proměna druhu ponenáhlým hromaděním nepatrných a individuelních znaku. To děje se nad míru volně, ale nepřetržitě vlivem boje o bytí a stálým výběrem jedinců lépe vystrojených. Tím povstává divergence znaků, t. j. tvoří se nová plemena, kdežto formy střední, typ s novým plemenem spojující, ponenáhlu zanikají. Děje-li se tak v přírodě, pak zajisté nalezneme stopy a nenáhlé přechody mezi novými, mladými druhy, které vespolek splývají. Ač formy spojovací nových plemen dle Darwina vymřely, přece nestalo se tak zřejmě a musily by, i když se některé druhy v určitém kraji nebo zemi dobře rozlišily, jinde volné přechody se naleznouti. Také plynoucí přechody nebyly v přírodě nikde pozorovány, vyjmeme-li snad několik případů nedosti dokonale prozkoumaných. Ve všech prozkoumaných kruzích polyformních pozorujeme nikoli nenáhlé a neznatelné přechody mezi druhy (tak aspoň se všeobecně tvrdí), nýbrž pravý opak toho, pestrou spleteninu forem, kde se skoro každý exemplář od druhého značně, skoro jako význačná varieta liší. To lze vysvětliti buď heterogenesí nebo míšením, ale nikoli theorií transmutační. Dle theorie transmutační musí všechny nebo většina znaků druhových, jelikož se dlouhotrvajícím výběrem vytvořily,

s vnějšími podmínkami souhlasiti, t. j. jsou důležity pro bytí organismu, byť i ne v přítomnosti, tož zajisté v minulosti. Touto cestou odkryto bylo více pamětihodných zjevů přizpůsobovacích, přece však jest rozhodně nemožno smysl a význam většiny morfologických znaků vysvětliti, vzdor mnohým nuceným předpokladům a libovolnému pojímání. Dle theorie Darwinovy podléhají hromadění a upevnění pouze znaky užitečné. Znaky neužitečné nebývají výběrem dotčeny, a objevují-li se náhodou, jsou nestálými a kolísavými. Vskutku však je známo, že právě nejméně užitečné, pro funkce organismu bezvýznamné znaky obyčejně jsou konstantními, kdežto tak řečené užitečné jsou nestálými. Theorie transmutační učí, že všechny druhy neustále vytvořují malé úchylky, z nichž užitečné boj o život ustavičně upevňuje, škodlivé ničí. Proto podléhají všechny druhy všeobecně volné nepřetržité změně a jsou konstantními teprve tehdy, až přizpůsobí se úplně vnějším podmínkám. Stojíme-li na tomto stanovisku, pak je zcela nevysvětlitelno, proč mnoho druhů za nejrůznějších podmínek a v nejrůznějších klimatech stálými trvají. Čím krutější jsou podmínky existenční, tím intensivnějším jest boj o život, tím energičtěji zasahuje výběr, tím rychleji, dle Darwina, postupuje hromadění znakův a vytváření nových druhů. „Tak vysvítá z boje přírody, z hladu a smrti bezprostředně rozluštění nejvyššího problemu, jejž postihnouti můžeme, vytváření vždy vyšších a dokonalejších organismů.“

Je-li toto ponětí správným, pak musí se nové druhy vyskytnouti na hranici arey starých druhů, neboť tam, kde rozšíření druhu nedostatkem tepla a vlhkosti přestává, upevnily by se zajisté příznivé odchylky pro schopnost odporovací a jiné funkce životní, ježto naskytá se zde možnost nový okrsek rozšíření získati. Rovněž podléhaly by vymírající, sporadicky a vždy vzácněji se vyskytující druhy rychlé a náhlé změně, čímž by se lépe vnějším, pro ně zřejmě nepříznivým podmínkám přizpůsobily.

Vskutku nalézáme v přírodě pravý opak. Všechny formy ve vývoji se nalézající skýtají největší rozmanitost v centru svého rozšíření, t. j. v kraji pro jich vývoj příznivém. Čím dále od centra, tím menší jest rozmanitost forem a na hranicích geografického rozšíření jeví se druhy nejstálejšími.

Čím příznivější jsou vnější poměry, čím tedy slabší jest boj o život, tím větší jsou chance pro vznik nových plemen a kruhů polymorfních. Za krutých podmínek existenčních a za intensivního boje o bytí nevytvořují se variace heterogenetické; vyskytnou-li se přece, brzy zanikají, tak že pouze typickou forma zůstává

Jest nám dobře známo, že hlad a bída nevedou k pokroku, a že přizpůsobení se neznamená ještě postupu. Víme, že celé kmeny a vrstvy společenské hladem a bídou ve svém vývoji jsou zadržovány a v nevědomost klesají, že jedinci příliš se starající se o denní chléb nemohou pokračovati ve vědě a umění, byť i k tomu nadání měli. Jest známo dále, že velcí, genialní duchové, značící epochu pro duševní život člověčenstva, narodili se slabí a nemocní, často se značnými vadami organickými, a tak i všechen život prožili, tak že by při intensivnějším boji o život jistě zahynuli. Takoví mužové, již právem pýchou člověčenstva slovou, byli tak málo vnějším podmínkám přizpůsobeni, že jim od současníků vůbec porozuměno nebylo a teprve příštími generacemi jsou velebeni. Naproti tomu ví kde kdo, že lidé,

kteří dobře se přizpůsobují vnějším podmínkám, ne vždy vynikajícími, duševně nadanými osobnostmi jsou. Kdežto theorii Darwinovu rčením „vae victis“ charakterisovati můžeme, neboť dle této kruté theorie jest nejenom nutno, aby silnější prospíval, ale i aby slabší co možná brzy podlehl, učí nás naproti tomu Koršinského theorie heterogenetická,[1] že pro vývoj nových forem a pro pokrok jest nutno, aby nejen silnější byl živ, ale i slabší prospívali, svůj organismus sesilovali, a svoje v nynější době méně užitečné, později snad důležité znaky zachovali.

Tato theorie jest tedy učitelkou nejširšího humanismu a potvrzuje větu, že kde kdo má žíti, avšak i jiné nechati žíti. Nemohou ovšem Koršinského theorie běh života změniti. V životě člověčenstva bude dále trvati boj o bytí, ať již jeví se jako „pokojná“ soutěž občanův a státův, kde vítězství jistý materialní a moralní blahobyt, naproti tomu podlehnutí, sklamání, omrzelost života a předčasnou smrt neb sebevraždu značí, ať již krvavými válkami, spojenými s úžasným vražděním, bídou mnoha tisícův rodin a systematickým, srdce poraženého na mnoho a mnoho let roztrpčujícím potlačováním národa druhým se projevuje. V obou případech jest výsledek stejným. Silnější triumfuje všeobecné, kdežto slabší zaniká a žije životem bídným. Přece však tento boj působí na nás rozmanitým vlivem moralním. Jakmile víme, že ne vždy vítězství pokrok značí, nebudeme kde kterému pokroku, kde kterému triumfu silnějšího se klaněti, a bída poraženého nepřinese ještě naše zatracení. Zvíme potom, že i v životě lidském, že ve všem světě organickém ne vždy pokrok s přizpůsobením a vítězstvím v boji o bytí jest identickým, nýbrž způsobován jest vnitřními principiemi, idealní snahou po pravdě, kráse a dobru, snahami, jež do duše lidské hluboce jsou vryty a snad se tvoří jenom výrazem oné pro život vlastní tendence pokrokové.

V přednášce rektora *Dra. Gust. Steinmanna* ve Fryburku, jíž uveřejňuje „Živa“ (č. 9. 10.), praví se mezi jiným:

Od času Darwinových jest oblíbeným v těch otázkách [paleontologie o descendenci] principem vysvětlovati mizící skupinu jednu podlehnutím jejím v boji s konkurentem silnějším. Jestliže kdy vysvětlování takové očividně zdálo se býti nepřiměřeným, jest to zajisté v případě tomto, kdy roli podlehlých, přemožených hrají obrovské šelmy, výtečně vyzbrojené, velice rozšířené, na nejrozmanitější výživu uvyklé, kdežto vítězní konkurenti vystupují v postavičkách nepatrných, jakožto zcela nazávadní vačnatí. Jaký to boj z bajky mezi slonem a myší! A což pak se stalo s obyvateli mořskými, byli i zde snad náhle k boji vzbuzeni žraloci, kteří s ostatními se vypořádali a jak pak tito konečně ustoupili špatně vyzbrojeným kytovitým? Popadněte si ničivý, vyhlazující boj s kterékoli strany, uspokojivého vysvětlení nám nepodá... Doby, kdy výklad Darwinův byl alfa i omega učení o odvození, jsou ty tam, jeho učeníci sami jsou rozdvojeni...

---

[1] Heterogenesí (variací spontanní, výtvorem heterogenetickým dle Kollikera, heterogenismem dle Hartmanna) rozumí autor neočekávaný výzkyt několika individuí mezi stejným potomstvem normalních rodičův, která se ostře od ostatních liší. Při tom však podržují dospělá individua všechny své zvláštnosti, přenášejí je na potomstvo, zakládajíce tak novou raçu.

Netroufáme, že tyto a podobné úsudky z Francie, Anglie atd. našim darwinistům co pomohou, neboť zpátečnictví jest našim pokrokářům přirozeno a tak i tentokrát budou pokulhávati za cizinou. Dav socialistů pak, jemuž se darwinismus s opičáctvím velice hodí, nezná právě nežli svoje hlouposti.

Co čte lid ruský?

Sděluje A. Vrzal.

Po osvobození lidu selského r. 1861. procitlo v kruzích ruské intelligence dosud klidné svědomí: poznalať k velikému zahanbení svému, že dosud pranic nebo velmi málo všímala si prostého lidu selského, vězícího v úžasné nevědomosti a nevzdělanosti, uznala svoji vinu a počala se káti. Jedni vlivem učení Tolstého v letech osmdesátých opouštěli města i spěchali mezi lid, by se „oprostili", zakládali intelligentní osady a poučovali lid; jiní sestupovali se ve společnosti, které si vzali za účel šířit „gramotnosť" (umění čísti a psáti) mezi lidem, dosud většinou bezgramotným pro nedostatek škol obecných. Zároveň v Rusku rychle počala se rozvíjet vydavatelská činnost intelligentních jednotlivcův i výborů gramotnosti, zvláště od polovice let osmdesátých, kdy vydavatelská firma „Posrednik" poprvé vydala „Narodnyje razskazy" Lva Tolstého. Tak na trhu knihovém objevila se laciná vydání výboru gramotnosti (moskevského, petrohradského, charkovského), vydání A. Murinové, I. F. Žirkova, Lederlea, V. Marakujeva, firmy V. J., A. M. Kalmykové a j.

V době té počali starati se také o otázku o „zvláštní literatuře pro lid", již různě řešili. Tak paní Alčevská neuznala potřeby zvláštní literatury pro lid; podobně soudil také Jak. Abramov, jenž se pronesl, že lid rozumí i Shakespeareovi a nepotřebuje zvláštních knih. Se strany druhé An-ský, jenž dlouho pracoval mezi lidem, uznal potřebu zvláštní literatury pro lid. Intelligentní vydavatelé knih pro lid činí větším dílem rozdíl mezi písemnictvím krásným a vědecko-popularním. Uznavše, že není třeba zvláštního krásného písemnictví pro lid, vybírají ze všeobecné literatury material i lidu srozumitelný, vydávají pro lid díla předních básníkův i romanopisců ve vydání laciném. Ovšem třeba tu bystrozraku a dovednosti, by se vybrala díla nejen opravdu umělecká, nýbrž i lidu srozumitelná, jichž obsah čerpán z onoho oboru života, který lid poutá.

Jiná věc je literatura vědecko-popularní: potřeba zvláštní takové literatury pro lid uznává se všeobecně. Jsouť velmi rozličny zásoby vědomostí u lidu i ve vrstvách intelligence. Čtenář z lidu má svůj zvláštní názor světový, své vědomosti, třebas i nepatrné, neroztříděné; terminy vědecké a pravda vědecká vyžadují pro lid zvláštní methody popularisování, by vědomosti ty byly přístupny širokým vrstvám lidovým.

Vědecko-popularní kniha pro lid musí jednat o vědeckých otázkách zvláštním způsobem, přistupovat k nim se zvláštního konce. Lid sám došel k jistým vědeckým, společenským a ethickým ideám, ale vyjadřuje je zvláštními, svými terminy a nerozumí vždy ideám těm, vyjadřují-li se jinými terminy. Proto popularisace vědomostí mezi lidem je dosti obtížna vzdělaným lidem a odtud takový nedostatek skladatelů vědecko-popularních knih pro lid. I bylo třeba ruské intelligenci, by bedlivé studovala lid svůj a jeho potřeby, pozorovala, čemu lid může rozuměti a čeho mu třeba znáti. To důležito znáti nejen těm, kdo chtějí sestavovat vědecko-popularní knížky, ale i těm, kdo z bohaté literatury všeobecné vybírají pro lid material belletristický, přístupný chápavosti lidu a zajímající ho.

Úlohou ruské literatury pro lid je tedy, by majíc na mysli hlavně takové čtenáře, kteří znají pouze gramotu, čtenáře, kteří nabyvše elementarního vzdělání ve škole, nemají prostředkův a možnosti zdokonalovat vzdělání, šířila vzdělání mimo školu, doplňujíc mezery, jež škola po sobě zanechává, podávajíc čtenářům to, čeho škola nedala nebo dát nemohla. Rozšiřovat za mírné ceny dobré knihy vědecko-popularní, poučné i zábavné, které nevyžadují od čtenáře vyššího vzdělání, v nejširších kruzích čtenářstva, napomáhat tím rozvoji ducha i ušlechtění citu prostého lidu, v tom je význam ruské literatury pro lid.

A skutečně počet knih, nevyžadujících od čtenáře vyššího vzdělání, přístupných chápavosti lidu obsahem a nízkou cenou, je značný a vzrůstá rok co rok. Tak počet laciných vydání od r. 1889. do r. 1892. zvětšil se více než dvojnásobně: r. 1889. vyšlo takových vydání 105, a to v 636.182 výtiscích, r. 1892. pak již 229 vydání v 1.399.270 výtiscích. Ovšem v též době vzrostl i počet t. zv. „lubočných“[1]) vydání z 89 na 129, a z 719.400 na 1.087.650 výtisků.

---

[1]) Obecně přístupná literatura pro lid, vydávaná intelligentními vydavateli a čerpající material svůj z pokladnice lidského ducha, vědění a citu, vědy a umění, má v Rusku velmi nebezpečnou konkurrentku v literatuře t. zv. »lubočné« jarmareční, kramářské, roznášené od oféňů — kolporterů — v koších z lubku — lípové kůry). Takové lubočné knihy vydávají t. zv. »lubočníci«, kramáři, kteří hledí na knihu jako na zboží a kupují rukopisy — »kus« — za 2—3 ruble — od lubočných spisovatelů, pocházejících hlavně z nižších vrstev městských, zástupců t. zv. »hospodské« civilisace. Takových »lubočníků« je na Rusi mnoho. Nejznámější jsou: Sytin, E. Gubanov, Abramov, Morozov, Cholmušin, Kuzin, Živarev, T. Gubanov, Barkov, Brilliantov, Kamenev. Jim jde o odbyt »zboží«; aby je »zlepšovali«, to jim nenapadne. Stále větší poptávka po »listovkách« (brožurkách o 1 tiskovém archu, 36 str.) a nedostatek intelligentních vydavatelů je příčinou, že lubočná literatura dosud se udržuje ve staré, zkornatělé, drsné nedotknutelnosti. Dosud v lidové-lubočných knihách není pozorovat žádného zlepšení, změny podstatných známek, jimiž se vyznačovala před 25 lety: nalézáme v nich tytéž motivy, tytéž způsoby vypravování, týž hrozný pravopis, tytéž nikoliv nevinné idey. Co se týče motivu, knížky lubočné proniknuty jsou patriotismem podezřelého druhu podle theorie: »Co je moje, to je dobré, co je cizí, je špatné,« a »Smrt všem nepřátelům!« Tak za vzor vlastenky ruské vystavuje se selská žena, jež věrolomným způsobem otrávila mnoho Francouzů (»Natalie, či Rusové 1812.«) Jiným motivem takových knížek jsou ďábelské kousky: hlavními hrdinami velmi oblíbených lubočných knih: »Gromoboj«, »Pan Tvardovskij«, »Čert v duplě«, jsou čerti. Některé namířeny jsou sice proti kořalce, ale jinde na př. v povídce »Boha se bojte, cara ctěte« odporučuje se

Majíce charakterisovati ruskou literaturu pro lid, budeme charakterisovat knihy podle vydavatelských firem, a ukážeme hlavně na knihy dobré pro lid ruský, bychom poznali, jak ruská intelligence dbá prospěchů lidu svého.

Hned v druhé polovici čtyřicátých let tohoto století v císařské moskevské společnosti selského hospodářství vznikla myšlenka na zařízení moskevského výboru gramotnosti, ale snahy výboru toho byly bez výsledku. V témž čase S. S. Laškarev podporoval podobnou myšlenku na zařízení výboru gramotnosti v Petrohradě. Myšlenky ty uskutečnily se teprve po osvobození roku 1861., kdy založen **„petrohradský výbor gramotnosti“**, zaujímající dosud první místo mezi spolky, jež obraly si za úkol šířit vzdělání mezi lidem. Výbor nepracoval vždy se stejnou energií. Nejprve zásoboval hlavně jen chudobné školy venkovské knihami a pomůckami, a teprve 1880 začal vydávat i knihy pro lid mimo školu, knihy, přístupné chudobnému lidu nízkou cenou i obsahem. V letech devadesátých projevil širokou činnost, zakládaje pomocí zemských výborů knihovny a čítárny pro lid, zřídiv zvláštní komissi pro sbírání a zpracování zpráv o vzdělání lidu a rozesílaje knihy zdarma. Tak r. 1887. rozeslal bezplatně 13.451 knih, 1892. již 64.429 výtisků. Zároveň r. 1893. snížil cenu svých vydání o 30%, což přispělo k velkému rozšíření spisů lepších autorů ruských mezi lidem. Nové knihy tiskly se na slušném papíru, každá knížka opatřena 2—3 obrázky, format byl zvětšen na format obyčejných knih. Tiskový arch s illustracemi počítá se v prodeji za $1^1/_2$ kopějky. Asi za 3 léta energické činnosti své vydal petrohradský výbor gramotnosti přes 70 belletristických, většinou zdařile vybraných děl předních spisovatelů ruských. Všecka vydání ta proniknuta týmž duchem, společnou ideou křesťanské lidumilnosti, úcty k lidské důstojnosti, láskou k pracujícímu lidu. K předním záslubám petrohr. výboru gramotnosti počítati jest laciné vydání povídek z maloruského života od M. Vovčka, bajek I. Krylova (4 sv. za 34 kopějek), povídek L. Tolstého, M. Garšina, Ign. Potapenky (Šestero), Al. Potěchina („Na miru“, „Chaj-Děvka“, i dramat „Otrězannyj lomoť“ a „Čužoje dobro v prok ne idet“), V. Korolenky („V noč pod světlyj prazdnik“, „Staryj zvonar“ i „Sudnyj deň“), F. Nefedova („Ionyč“ a „Svekor“),

zařizování krčem, hlásá se, že vražda, hlavně zlodějů, bývá často dobrým skutkem, že pijáctví je vrozenou ctností člověka, že ve známém příběhu o Josefu egyptském ctnostnou byla žena Putifarova a nikoliv Josef, že Poláci, Němci a vůbec jiní národové existují na zemi jen z neodpustitelného omylu božstva a pod. Celá řada lubočných knih líčí nemožná dobrodružství, prolití krve — jak u nás »krvavé romany« — krvesmilství, a to hrubými barvami, odpornými obrazy, jež sotva snesou »železné nervy«, a hrozným slohem. Šprýmovné povídky snaží se rozesmát za každou cenu, i jsou plny neslušných žertuv a dvojsmyslných vtipů, kluzkých scen a zkomolenin slovních. Lubočníci často falšují cizí díla a lubočným hatlaninám dávají názvy děl velikých spisovatelu. Tak když povídka Lva Tolstého »Dva starci«, vydaná »Posrednikem«, šla na odbyt, hned objevila se lubočná knížka »Dva starci«. Petrohradský lubočník T. Kuzin vydal padělky slavného díla N. Kostomarova »Russkaja istorija v žizneopisanijach« a díla Zabělinova »Byt russkich carej« z péra jakéhosi Volchovského. Takové knihy velmi škodí dobré věci.

Mamina-Sibirjaka (Zimovje na Studenoj), K. Staňukoviče (Meždu matrosami, „Naňka“) a j. Vážným nedostatkem vydavatelské činnosti tohoto výboru bylo, že od r. 1893. zanedbával vydávání vědecko-popularních knih. Roku 1896. v nejživější čilosti činnost vydavatelská výboru petrohr. byla přerušena. Bylať činnost výborů vůbec velice stížena reformou řádu výborů, dle níž požadovalo se, aby společnosti vydávaly své knihy pro lid teprve po předběžném dovolení ministerstva národní osvěty, které nedovolovalo na př. vydání pro lid „Borise Godunova“ od Al. Puškina a „Písně o kupci Kalašnikovu“ od Lermontova. (P. d.)

Moderní španělské drama.

Napsala Emilia Pardo-Bazanová.

Chápouc se péra, jsem bezděky nucena mysleti na p. Boris von Tannenbergovo dílo: „Španělský dramaturg Tamayo y Baus.“ Časové to věru thema: Tamayo, jemuž veřejné mínění vyhradilo čestné místo mezi nejnovějšími dramatickými spisovateli, podlehl nedávno v Madridě hrozné, zvláštní čivové nemoci, jež ho po šest let trápila. Krátce před jeho smrtí přijalo pařížské jeho nejlepší dílo: „Un drama nuevo“ (Nové drama) s Ermete Novellim jako hlavním představitelem až s nápadnou chladností. Okolnost ta zavdává mi podnět zmíniti se v tomto článku, v němž hodlám mluviti jenom o nejnovějších, také o něm. Používám příležitosti té, abych poopravila některé omyly, jichž se po mém soudě dopustil pan Boris von Tannenberg. Není-li pro písemnictví některého národu nic lichotivějšího nad pozornost věnovanou mu cizozemskou kritikou, tož přece na druhé straně není nic nesnadnějšího nad pronesení úsudku o literatuře cizího národu,[1]) zejména nenáležící témuž kmeni. Pan von Tannenberg chová zájem a jistou blahovůli pro nás, ale nedostává se mu podstatného činitele k správnému porozumění španělské literatury, totiž on měl několik let ve Španělích ztráviti a tam pozorně naše divadlo sledovati. Pan von Tannenberg míní, že naše moderní divadlo velice hluboko stojí pod úrovní klassického divadla našeho v 17. století; a příčina toho zjevu — po jeho soudu — kotví v tom, že dnešní španělské divadelní kusy vykazují sice duchaplně vymyšlené zápletky, krásnou veršovou a slohovou stavbu, ale že postrádají vniterného obsahu a že nanejvýše za prostřední operetní libreta mohou sloužiti. Na to mohu odpověděti p. von Tannenbergovi, že právě duchaplná intrika a úžasně

[1]) Tato poznámka autorčina zavdává mi podnět, abych tu opravil mínění mnohých našich kritiků o naší původní české produkci. Vešlo v poslední době v modu jaksi pohrdati nejen starší, nýbrž i novější produkcí naší literatury, a přece troufám si na základě svých nepatrných známostí literatur evropských tvrditi, že máme spisovatele a měli jsme, na něž by jinak celý svět poukazoval, kdybychom — inu kdybychom nebyli právě Čechy. *Pozn. překl.*

krásně veršová a slohová stavba jsou nejvýznačnějšími vlastnostmi klassických divadelních kusů ze 17. století, jež tak velice velebí, a že, jsou-li mezi nimi i dramata hluboké vniterné ceny, jako na př. Calderonovo „La vida un sueño“ (Život — snem), těch také zcela se nenedostává modernímu našemu divadlu. O jednom aspoň nikdo pochybovati nebude, totiž o kuse „La fuerza del destino“ (Moc osudu), ale p. von Tannenberg i to hodil do koše prostředních operetních libret! Ale má pravdu, mluvě o lhostejnosti Evropy k španělské literatuře a pokládaje za příčinu toho úkazu politickou a finanční mdlobu dnešního Španělska. V té příčině — bohužel! — musím mu přisvědčiti! Patriotičtí Španělové potvrzují, co praví Juan Valera ve svých „Kritických studiích“: „Doba, kterou prožíváme, je trudnější Guadeleteské, kdy proradný darebák Don Julian brány země Saracenům otevřel. Ale tento tak trudný stav jest následkem téže politické a finanční mdloby, jež nejchutnější plody španělského ducha nechává shníti jako neznámé, ničemné, tak že bylo možno napsati dokonce: ‚Španělština jest řeč, jež s literarního hlediska nezasluhuje již studována býti.‘ (Tannenberg.)“ Rovněž jisto jest, že různé činné živly národu solidarní jsou, že osud literarní slávy některého národu úzce spojen jest s jeho mezinárodní vážností.

Ale abych se vrátila zase k modernímu neboli dnešnímu divadlu španělskému, ovšem jisto jest, že tu nevidíme chorobně nadchnutých, dekadentních hrdin Ibsenových nebo jistých Tolstojových dramat dominovati, ani že tu nespatřujeme rozervanosti a idealismu à la d'Annunzio. Ale normalní španělská psychologie, rysy naší národní povahy, jevy našeho cítění nejsou z něho vypuzeny. Co se mne týká, nespatřuji a nehledám psychologie (slovo to velmi často zneužívané) v pathologických zjevech a moralních pobloudzeních. Racine je zajisté zrovna tak velikým dramaturgem jako Ibsen, ale psychologie jeho jest latinská, jasná, ušlechtilá, přirozená a hluboká zároveň. Význačným, zvláštním rysem norské literatury jest n e z d r a v é, téměř š í l e n é, kdežto literatury jižní rysem význačným jest v á š e ň, n á r u ž i v o s t. A v tom rozdílu vězí velmi mnoho.

1. Drama vášně převládá v moderním španělském divadle, o němž p. von Tannenberg tak opovržlivě mluví, že ani nejmenuje těch dvou autorů, jimž děkujeme za dva výtečné kusy toho žanru: J o s é h o F e l i u y C o d i n a, jenž napsal „Dolores“, a J u a n a D i c e n t a, jenž uvedl na jeviště „Juan Josého“. Feliu y Codina, jenž se v Katalonii narodil a nedávno zemřel, dovedl po mnohých pokusech a když už v zralém věku stál, kusem „Dolores“ posluchačstvo uchvátit, strhnout. „Dolores“ jest národní a realistické drama, hrdinkou jest služebná v hostinci na venkově; osoby: bohoslovec, lazebník, poháněč mezkův a vojáci nenáleží právě nejlepší společnosti; ale líčení venkovského a krajinného prostředí zrovna do očí bije a tlumočíc tuhou a loyalní povahu aragonskou, připomíná nejkrásnější práce naší staré literatury. Předvedení pravého ženského charakteru činí z „Dolores“ mistrovské dílo psychologické, z něhož táž opravdu vznešená a skoro divoká energie vyznívá, jako z Vergovy novelly: „Cavalleria rusticana“.

Sličná Dolores, služka v krčmě catalaquské, nechá se svésti v prvním mládí vesnickým galánem, Melchiorem, jenž nemaje dosti na tom, že ji opustil, ještě na ni složí potupnou písničku. Písnička ta rozšíří se po celém Aragonsku. Smrtelně raněna ve své cti, chová Dolores jako pravá Španělka neukrotitelnou zášť proti padouchovi. „Nespím, Melchiore, třebas mníš, že se mi nedostává k pomstě prostředků! Ten muž, který mě opravdu miluje a jenž tebe skáře, má míti život i srdce mé.“

Kolem sličné služky milenci jen obletují: jeden, bohatý obchodník, domýšlí se, že si ji koupí dary; druhý, schlubný seržant, holedbá se svými udatenstvími, ale když má vystoupiti proti Melchiorovi, jenž přede dveřmi Doloresinými svou potupnou písničku zpívá, zmizí chvástal, a Dolores byla by bez ochrany zůstala, kdyby se tu náhle nevynořil mladičký Lazaro, sestřenec krčmářčin, jenž se v alumnátě tarragonském na kněžství připravoval. V hospodě pokládán Lazaro za neviňátko, za skromného, zbožného a obmezeného človíčka, ale tajná, prudká láska, jíž k Dolores zahořel, rozníti v něm lva. „Šetřte této dívky“, volá, „sice zmáčknu jazyk padoucha, který by se o ní opovážil špatně mluviti, mezi listy své modlitební knížky.“ A skutečně, když Melchior v noci do světničky služčiny vniknouti se snaží, aby ji ještě více zostudil, postaví se mu Lazaro, jenž na něho čekal, na odpor, pustí se s ním v zápas a vrazí mu nůž do srdce. — Toť obsah toho krásného díla, jejž arci jen nedokonale podati mohu. (P. d.)

Nová díla.

Heinrich Pesch: Die sociale Befähigung der Kirche. Sonderabdruck aus „Christ oder Antichrist“. III. Band. Wittenberg und Rom. Zweite vermehrte Auflage. Berlin 1899. Str. 640 a XII.

Protestanté vytýkají obyčejně církvi katolické, že jest nepřítelkyní hmotného a socialního pokroku lidstva a že zejména zavinila hospodářský úpadek oněch zemí, ve kterých je církví vládnoucí. Oprávněnost této výtky pokusili se v nejnovější době dokázati protestantský theolog Dr. Uhlhorn, opat v Loccumu a to v brošuře nadepsané: „Katholicismus und Protestantismus gegenüber der socialen Frage“ (2. vyd. 1887) a pak Lic. theol. Weber ve spise: „Rom und die sociale Frage.“ Proti těmto dvěma protivníkům vystupuje ve zmíněném spise P. J. Pesch.

Vycházeje z definice kultury a civilisace objasňuje spisovatel nejprve poměr katolicismu k vědám přírodním a k vynálezům nové doby, postavení církve k vědě vůbec a zvláště k vědě národo-hospodářské. Základní pojmy, jako pojem vlastnictví státu atd. jsou tu jasně podány a proti překrucování a útokům odpůrců s úspěchem největším hájeny. Otázky jako na př. „o ethice katolické světu se vyhýbající“, „o váza-

nosti středověké", „o superioritě nebo inferioritě katolického programmu socialního", jsou tu se vzácnou důkladností probrány. Zvláštního uznání zasluhuje vyvrácení námitky „o hospodářském poklesnutí národů katolických a hospodářském rozvoji národů protestantských". Konečně v povznášející kapitole poslední dokazuje P. Pesch, že lze doufati v úplné obrození národů. Neboť církev, matka národů, jest posud zde, nepadla za oběť vnitřní anarchii, nezřekla se ani jediné nauky křesťanské; dobrý boj bojovala v dobách těžkých, úplnou víru v Krista zachovala; církev zajisté opět světu přinese společenský mír.

Kniha P. Pesche, vynikající logičností a pádností důkazův, je imposantní apologií katolického programmu socialního, jak jej rozvinul Leo XIII. ve své encyklice ze dne 15. května 1891. Proto ji vřele doporučujeme zvláště všem těm, kdož konají přednášky ve spolcích katolických. Poskytne jim výtečných služeb. Důkladný index nominalní a realní použití její velice usnadňují.

Erich Wasmann, S. J.: Instinct und Intelligenz im Thierreich. Ein kritischer Beitrag zur modernen Thierpsychologie. Freiburg i. Br. 1899.

Domněnka o intelligenci zvířat stala se v širokých kruzích modou, povyšování zvířete za člověka pravou manií. Dnes platí namnoze již za nevědeckost užívati ještě slova instinkt, tím více, chce-li kdo všechny psychické zjevy zvířete z jeho instinktivního života smyslového vysvětlovati. Ač tato moda zdomácněla hlavně v tak zv. popularně-vědeckých kruzích, jež vědomosti své čerpají z Brehma, Büchnera, Vogta a j., nicméně i kruhy přísně vědecké a jich hlavní zástupci jako na př. Romanes, Epinas, Forel, Emery, Ziegler a jiní, ač na jedné straně připouštějí, že psychické zjevy života zvířecího jsou převahou svou instinktivními, mluví přece ve spisech svých o zvířecí intelligenci, jež dle nich od intelligence lidské se různí jen stupněm, nikoli však celou svou podstatou.

Proti tomuto poslednímu tvrzení obrací se P. Wasmann ve studii svrchu uvedené. Když byl v hlavě prvé přesvědčivě ukázal, že ku vědeckému porozumění psychického života zvířecího třeba stálého srovnávání s duševním životem lidským, a vytkl hlavní zásadu rozumného vysvětlení přírodního, že totiž musíme zjevy pokud možno co nejjednodušeji vysvětlovati a proto také že nesmíme zvířatům žádných vyšších mohutností připisovati, než toho žádá vysvětlení fakt pozorovaných, ukazuje v hlavě druhé, že rozdíl, jak jej činí moderní zoologie mezi instinktem a intelligencí, je nesprávný. Dle ní totiž jsou jen ony zvířecí činnosti psychické instinktivními, jež bezprostředně předpokládají dědičnou vlohu čili, jak Romanes praví, které jsou nezávisly od individuelní zkušenosti, kdežto všechny ostatní, jež spočívají na individuelní zkušenosti, jsou intelligentními. Co moderní psychologie slovem intelligence označuje, není nic jiného než smyslová associace představ, ve které pochází jeden element ze zkušenosti smyslové. Tato associace sama však jest instinktivní povahy, poněvadž spočívá na nevědomých zákonech smyslového života; s intelligencí ve vlastním slova smyslu nemá co činiti.

Dokázav takto nesprávnost pojmu instinktu a intelligence, definuje sám v kapitole třetí instinkt a intelligenci a to intelligenci jako mohutnost poznávati vzájemné vztahy pojmů a z těchto další závěry činiti; instinkt pak jako pud smyslový, jenž navádí k činnostem nevědomky účelným čili k činnostem, jejichž účelnost leží mimo obor poznávací dotyčné bytosti. Nevědomá účelnost jest tedy podstatným kriteriem, jímž se liší činnosti instinktivní od intelligentních, nikoli však, jak chce moderní psychologie, smyslová zkušenost. Poněvadž pak zvířata, jak mnohá fakta dokazují, nemají subjektivního vědomí o účelu svých samovolných činností, nemají ani intelligence. K vysvětlení jich zjevů psychických dostačují zákony smyslové associace představ.

Ježto zastanci moderní psychologie zvířecí hlavně jmenovaní již Forel, Emery, Ziegler a pak Smalian a Bethe při kritice některých spisů Wasmannových, zvláště při kritice studie nadepsané: „Die zusammengesetzten Nester und gemischten Colonien der Ameisen.“ Münster 1891, rozličné námitky činili, jež především proti rozdílu od něho mezi instinktem a intelligencí činěnému směřovaly, obrací se P. Wasmann v následujících kapitolách 4., 5., 6., 7., 8. proti námitkám těmto a přesnou logickou analysí jich ukazuje, že jsou bezpodstatny a že spočívají všechny na zneužívání a matení pojmů instinktu a intelligence.

Zvláště zajímavá jest kapitola šestá a osmá. V kap. 6. P. Wasmann vyvrací tvrzení Emeryho, professora zoologie v Bologni, dle kterého hlavní rozdíl mezi mohutnostmi lidskými a zvířecími záleží v tom, že zvířeti nedostává se nástroje mohutnosti abstrakční: řeči. Dle něho totiž vysoká intelligence člověka je prostě následkem, nikoli příčinou řeči. Proti Emerymu ukazuje P. Wasmann, že sice řeč lidská jest přední pomůckou a podmínkou normalního rozvoje intelligence jak u jednotlivce tak i národů, že však přece nikterak nemůže býti pokládána za příčinu intelligence, nýbrž že poměr je právě opačný: vysoká intelligence je příčinou řeči. Bez intelligence neměl by člověk nikdy řeči, ba i od Boha člověku udělená řeč předpokládala intelligenci. Bez intelligence schází logická možnost a psychologická potřeba řeči. Logická možnost: „Nihil enim in dictu, quod non antea fuerit in intellectu“; psychologická potřeba, neboť kde není pojmu, tam není také ani snahy pojmy tyto vyjádřiti. Kde je intelligence, tam je také potřeba sdělení vlastních myšlenek jiným bytostem intelligentním, potřeba řeči. Zvířata nemají řeči, protože nemají intelligence. Nescházejí jim zvuky, nýbrž možnost a potřeba, zvuky tyto intelligentním způsobem spojovati jako konvencionelní znaky pojmů a myšlenek. Kdyby měla zvířata pojmů, měla by možnost a potřebu řeči. Z nedostatku řeči u zvířat soudíme proto nutně na nedostatek intelligence.

Neméně zajímavo jest i vyvrácení námitek Albr. Betheho v kap. 8. Bethe totiž upírá mravencům všechny psychické vlastnosti, docela i smyslové pocity a pozorování. A zatím co prohlašuje tato zvířátka za pouhé „reflexní stroje“, hledí psychické nadání zvířat vyšších tím více pošinouti k nadání člověka. „Mravenec přináší s sebou vše, co v životě činí, jako vrozené na svět. Pes a opice musí se teprve všemu

učiti jako člověk.“ Dle něho učení se je kriteriem intelligence proti instinktu. Aby tvrzení jeho vyvrátil rozeznává P. Wasmann na základě fakt, jež skytá lidský a zvířecí život psychický, šestero forem učení se: tři formy samostatného učení se a tři formy učení se cizím vlivem.

I. Formy samostatného učení se jsou:

První záleží v instinktivním nacvičení vrozených mechanismů reflexních; tímto způsobem učí se na př. zvířata choditi.

Druhá forma spočívá ve smyslové zkušenosti individua. Touto se tvoří bezprostředně nové associace představ a pudů. Honicí pes poznává vlastní zkušeností novou zvěř a pronásleduje ji, jakmile stopy její čenichá.

Třetí forma záleží v tom, že smyslovou zkušeností a intelligentním soudem se samostatně soudí na nové poměry. Takovéto učení je skutečným důkazem intelligence.

II. Formy učení se cizím vlivem.

První spočívá v instinktivním napodobování bytostí jiných, s nimiž učící se obcuje. Štěkající pes zůstává zřídka kdy bez ozvěny u jiných kollegů, kteří jeho štěkot slyší.

Druhá je učení se zvířat dressurou, kterou člověk zvířatům nové associace představ a pudů dle svého planu vtiskuje.

Třetí forma spočívá v intelligentním poučování, jímž bytost intelligentní jinou učí, netoliko bezprostředně tvořiti nové associace představ, nýbrž také nové úsudky z dřívějších poznatků tvořiti.

Jen u člověka shledáváme všech těchto šest forem učení se spojených. U zvířat je dle psychického nadání buď jen první, nebo první a čtvrtá, nebo první, druhá, čtvrtá a pátá pohromadě.

Jen třetí a šestá forma jsou důkazem intelligence učícího se, nikoli ostatní. Poněvadž u zvířete není těchto dvou forem, není také ani žádné intelligence zvířecí. Proto není správná věta zvířecí psychologie moderní: „Učení se individuelní zkušeností jest kriteriem intelligence.“

V závěru shrnuv ještě jednou výsledky svého zkoumání, ukazuje P. Wasmann, že člověk svou duchovou duší je obrazem Boha, Tvůrce svého, kterého by moderní věda ráda odstranila. Na místě, aby zkoumala theistický názor světový a pak teprve se pokusila jej vyvrátiti v jeho skutečné podobě, tvoří se o něm zpitvořený obraz a pak ovšem přichází k názoru, že theismus je překonaným stanoviskem a že proto musí ustoupiti monismu. Kdyby přírodozpytci nečerpali svých známostí o theistickém názoru světovém ze spisů Häckelových, který si dovedl Boha křesťanského představiti jen jako „gasförmiges Wirbelthier“, nýbrž ze solidních spisů křesťanských filosofů, pak zajisté brzy byly by jejich mnohé předsudky odstraněny.

Výborná tato studie, jež vyniká přesnou logičností a jasností, zbudována jest na základech filosofie sv. Tomáše Aquinského o instinktu a intelligenci. Tím skýtá nový důkaz, že filosofie scholastická nezasluhuje nikterak pohrdání a výtek, které jí zástupci moderní darwinistické vědy přírodní rádi činí. Všem, kdož otázkami podobnými se zabývají, jakož i všem pěstitelům apologie křesťanské prokáže studie tato výtečné služby a proto ji co nejvřeleji všem těmto kruhům doporučujeme.

S. Veleckij: Zemskaja statistika. Moskva 1899.

V označené knize podány podrobné dějiny a současný stav všech odvětví zemsko-statistických studií: autor seznamuje nás s organisací statistických ústavů v I. části svého díla. V II. části podává sbírku programů, instrukcí a formulářů, jichž se užívá při sbírání statistických dat v různých guberniích. Mimo to přiložena tu bibliografie statistické literatury vůbec. Kniha vynačuje se bohatstvím obsahu i je prospěšna každému, kdo obírá se studiemi hospodářského života v Rusku.

P. Astrov: Děti podmostkov. 1899.

Spisovatel seznamuje čtenáře s opravdu hrozným postavením dětí, přinucených bavit obecenstvo a ukazuje prostředky k zamezení toho zla. Příklady, jež uvádí, illustrují hrozný život „dětí jeviště"; autor ukazuje na hrozně odporný postup připravování „maličkých fenomenů", „divotvorných dětí", týrání, mrzačení jich. Vyloživ obsah evropských zákonů, hájících většinou nedostatečně bezpečnost „dětí jeviště", radí, by děti úplně byly odstraněny s jeviště v oněch případech, je-li představení spojeno se škodou pro zdraví dětí; jindy má býti obmezena námaha dětí věkem i místem.

Filantrop: Trudovaja pomošč, jeja osnovanija, zadači i važnějšija formy. 1898.

Kniha tato podává jasný obraz děsného ekonomického postavení nižších vrstev v městě i na venkově, jehož následkem je chudnutí lidu a veliká úmrtnost. By se tomu odpomohlo, třeba spojení státních prostředkův i společenské samočinnosti v nejširším smyslu; třeba také dbáti zdravotních poměrů pracujícího lidu, hledět odstranit alkoholismus a prostopášnost; třeba konečně široké organisace vzájemné pomoci. Kniha psána s vřelou láskou k lidu pracujícímu.

B. N. Čičerin: O narodnom predstavitelstvě. 2. vyd. — Političeskije mysliteli drevňago i novago mira. Moskva 1899.

V politické literatuře ruské knihy právníka i filosofa Čičerina svého času byly skutečným „zjevením"; autor jejich má zvláštní názory na úkoly státu a jeho zařízení, vynikající originalností a případností. Druhá kniha je vlastně zkrácené zpracování dříve vydaného díla „Istorija političeskich učenij."

N. Ziber: Očerki pervobytnoj ekonomičeskoj kultury. 2. vyd. Petrohrad 1899.

Od doby, kdy „náčrtky prvotní ekonomické kultury" byly poprvé vydány — v letech osmdesátých — dějiny prvotní vzdělanosti značné pokročily ku předu; ale ony otázky, jimž Ziber († 1888) věnoval hlavní pozornost, poměrně málo prozkoumány jinými badateli, tak že kniha jeho dosud nejsprávněji líčí organisaci práce v prvotní společnosti, nevolnictví, evoluci vlastnictví atd. Kniha jeho má sice četné nedostatky, ale přes to má svou cenu dosud.

Scipio Sighele: **Co století umírá.** Přel. Arnošt Procházka. Symposion VII. Str. 137.

Statě jsou nadepsány: Psychologie mlčení. Fysiologie „úspěchu". Suggesce v umění. Politický zločin. Ctnosti antické a ctnosti moderní.

Sociolog a kriminalista Sighele znám jest i za hranicemi své vlasti. Ze sbírky „Mentre il secolo muore" vybráno tu několik studií také pro naše obecenstvo, jemuž však asi nebudou valně chutnati. Jsou to úvahy obsažné, duchaplné. Stať o mlčení je přímo skvostná. Sighele není našeho směru, ale má leccos dobrého i pro nás. Proti Lombrosovi účinně polemisuje co do zločinství politického (dle Lombrosa = porušení zákona setrvačnosti). Nelze všech výroků podepsati, ale mnohé jsou hluboce pravdivé, působivé. Myslícímu čtenáři podají hojné látky.

Překlad je dosti plynný a srozumitelný. Překlad nadpisu „Mentre... Co..." z počátku zarazí.

M. Sobolev: Očerki iz istoriji vsemirnoj torgovli v svjazi s razvitijem ekonomičeskoj žizni. Moskva 1899.

Je to svědomitě a zdařile sestavená učebnice pro obchodní školy. Spisovatel stručně vykládá dějiny obchodu; jasný a živý výklad je předností této učebnice.

J. Engelman: Učebnik russkago graždanskago sudoproizvodstva. Jurjev 1899.

Autor „učebnice ruského civilního soudního řádu", professor občanského práva, stručně a jasně vykládá soudní řád a snaží se propracovat jednotlivé otázky ruského soudního řádu se stanoviska západní theorie. Při tom vhodným předmětem pro srovnání je mu rakouský zákon občanského soudního řádu z r. 1895.

Dr. Alois Kolísek: **Některé vzpomínky na českou vlast v Italii.** Hodonín 1900. Stran 40. Cena. 1 K.

Z vlastního názoru a ze zpráv bedlivě vybraných seznamuje nás p. spis. zajímavě se stopami české slávy a dobročinnosti v Italii. Jméno Karla IV. i zde čestně zastoupeno. Novější styky jsou sice častější, ale nemají dosud rozhodného významu. Snad se i naší hierarchii podaří prostředkovati tu ve prospěch věci katolické u nás a mezi nesjednocenými.

V. Kačanovskij: Istorija Serbiji s poloviny 14 do konca 15 věka. Kritičeskoje izslědovanije istočnikov. Sv. 1. Kijev 1899.

Až dosud nebylo důkladných dějin Srbska v době jeho pádu, pokoření Turky. Professor Kačanovskij bedlivě prostudoval všecky prameny, týkající se dějin nenáhlého vadnutí politického organismu jižních Slovanův, i podává v knize své zatím „Všeobecný přehled starých dějin Srbska" i rozbor pramenů srbských, bulharských, charvatských, byzantských, italských, polských, maďarských atd. Je to ojedinělé dílo v dějepisectví srbském.

N. Rožkov: Selskoje chozjajstvo Moskovskoj Rusi v 16 vékė. Moskva 1899.

Rožkov snaží se tu vylíčit ekonomickou minulost ruského národu v 16. století, k jehož konci začaly se jevit základní tahy nevolnictví ruského lidu, jež tak zhoubně působilo na vývoj dějin ruských. Autor přispěl také knihou svojí k vysvětlení zajímavé doby domácích nepokojů za Lžidimitrijů. Kniha tato může se postaviti po bok podobným pracím A. Lappo-Danilevského „Organizacija prjamogo obloženija v Moskovskom gosudarstvé v 17 vékė“ a P. N. Miljukova „Gosudarstvennoje chozjajstvo Rossiji i reforma Petra Vel.“

V. G. Korlenko: Južno-russkije očerki i portrety. Kijev 1898. — Ukrajinskija byli. Kijev 1899.

Znalec Malé Rusi podává tu teple psané články o minulosti i přítomnosti Malé Rusi, jejíž starobylost líčí jasnými barvami. Řada článků věnována charakteristice ukrajinských spisovatelů, Levického, Borovikovského, Ševčenky, Kostomarova a j. Velice svědomitě zpracován článek o jihoruském umění, o ukrajinském „školním dramatě“ a j. Místy znamenati zdravý maloruský humor a vtip svérázný.

P. Josef Schroller: **Panna.** Dle německého „Die Jungfrau“ od P. Václava Lercha. Bilina 1899. Nakl. Jan Drescher. Stran 40.

Stručnými markantními úvahami, jakými P. Lerch se proslavil, pojednáno tu o ceně bezúhonného života panenského. Pro ženskou mládež bude spisek velmi prospěšný, an psán jest rozumně, bez přemrštěnosti, s horlivostí o spásu duší.

Ferd. Ambrož: **Wiesnerova druhá obrázková čítanka.** Stran 103. Cena 1 zl. 20 kr.

Čítanka tato sestavena pro dítky, které již umějí čísti. Úprava jest jako v první čítance velmi pěkná, obrázky vhodně volené a čistě provedené. Nakladatelstvu skutečně všechna čest!

Textová část v prose je také pěkná, verše jsou méně zdařilé. Vůbec bylo snad lépe, osvědčené skladby cizí vybrati a sestaviti.

Zábavy večerní. Č. 111. *J. Vesters Jr:* Fabrikantova dcera. Z holand. přel. A. Koudelka. Str. 322. Cena 1 zl. — Č. 112. *Bohumil Brodský:* Z vesnic a samot. VIII. Str. 215. Cena 65 kr.

Obě knížky dospělým čtenářům upřímně doporučujeme. Je to zase jedenkrát příspěvek do lidových knihoven, které přes veškeru produkci čím dál tím méně mají přítoků, protože málokterá z vydávaných knih se širším vrstvám hodí.

„Fabrikantova dcera“ jest příběh dle půdy své složitější, odehrávaje se kromě vlastního dějiště také v pozadí dalekých osad. Tam okraden zámožný Joosten fabrikantem, jehožto dcera zamiluje se do syna Joostenova. Tento podklad děje, krádež, jest málo vysvětlen a do děje

vpředen. Jinak jsou události pěkně vypravovány, byť i někdy na ujmu pravděpodobnosti, povahy dle staršího slohu typisovány.

Bohumil Brodský povídkami svými skoro až zasypává. Jest přirozeno, že takto sebe, svůj ráz sotva najde. Ale z pravidla dosti pěkně se čtou. Figura vzdělance-svůdce na venkové dosti častá ještě málo protříbena; zde některé rysy toho materialistického sobectví podány. Poměr statku, na kterém hlavní děj se odehrává, a mlýna, v němžto se zakončuje, není podán dosti pravděpodobně; místa poměrně blízká nebývají sobě co do pověsti tak cizí.

Bohumil Brodský: **Páni a paní.** Část I. Drobná vojna. Panská přízeň. Pan rada. Nakl. G. Franěl v Praze 1899. Str. 318. Cena 1 zl. 12 kr.

Máme tu výrazné obrázky ze života panského a úřednického, života plného intrik, neupřímnosti, nadutosti a otroctví. Pan spisovatel vypravuje prostě, ale viděti, že s chutí. Kloně se k satiře, nejednou nadsazuje; zvláště nápadně, neumělecky na př. na str. 301.

Antonín Kamarýt: **Z české kroniky.** Nakl. Al. Wiesner v Praze 1899. Stran 273.

Staročeské báje a pověsti vypravovány tu vedle historických zpráv o pravlasti naší. Pravdy od báje děti nerozeznají. Vypravováno však pěkně a názorně. Obrázky jsou i zde velmi pěkné.

Fr. Jiří Koštíl: **Božíhodové kázaní.** Nakl. V. Kotrba v Praze 1899. Str. 110. Cena 35 kr.

Zhýralý otec, od rodiny vzdálený; syn pečlivě matkou vypěstěný studuje na kněze, má božíhodové kázaní, nastane obrat v rodinném životě jejich. Povídka je drastická, má účel mravoučný. Mluva by měla býti správnější.

Vilma Sokolová: **Větříkova píšťalka.** Písničky a básničky z ní pro české děti. Stran 96. Cena 80 kr. — **Rozehrané strunky.** Stran 69. Cena 60 kr. Nakl. F. Šimáček v Praze.

Skvostně vypravené, kresbami Alšovými ozdobené knížky obsahují Vilmy Sokolové původní básničky pro děti. Spisovatelka i zde snaží se volbou předmětů a zpracováním vyhověti dětské duši, která jest jednak velmi skromná, jednak ale také velmi vybíravá, zvláště při verších, kterými nehned se jí zavděčíme. Snaha spisovatelčina není vždy odměněna výsledkem. Sloh jest někdy příliš titěrný, předměty málo zajímavé. Z obrázků budou děti míti radost.

SMĚS.

Důležitý starokřesťanský nález. Ku konci října vyšla u Kirchheima v Mohuči kniha: „Testamentum D. N. Jesu Christi“, vydaná od Ignáce Epfr. II. Rahmani, patriarchy antiochenského v textu syrském s překladem latinským. O vzniku této sv. Otci Lvu XIII. věnované knihy udává spisovatel v předmluvě ze dne 12. května 1898 toto:

Když jsme se v minulém roce (1897) chystali k sepsání knihy, ve které formuláře mešní všech církví měly býti vespolek srovnány, aby byl jich společný původ dokázán, dali jsme si z proslulého codexu Mossulského, tak zv. Oktateuch (jméno pochází od P. Lagarda) opsati. Pokládali jsme jej totiž za souhlasný „s apoštolskými konstitucemi“, jejichžto 8 kniha obsahuje nejstarší ze všech posud známých liturgií. Když pak jsme obě vespolek srovnávali, poznali jsme k nemalé své radosti, že netoliko liturgie v Oktateuchu obsažená daleko stářím převyšuje liturgii „v konstitucích“ obsaženou, nýbrž že mimo to první dvě knihy Oktateuchu pod společným jménem: „Testament N. P. Ježíše Krista“ podávají nejstarší text křesťanských rituelních a disciplinarních předpisů, jejichž nařízení a zvěstování ne teprve od apoštolů, nýbrž od samého z mrtvých vstalého Spasitele pochází: v kanonických evangeliích neobsažené řeči z mrtvých vstalého Spasitele k apoštolům. Hned jsme dali zprávu o nálezu svém nejznamenitějším evropským zkoumatelům křesťanského starověku, mezi jinými pánům Funkovi v Tübinkách, Bickellovi ve Vídni, Duchesneovi v Římě — a všichni tito naléhali na nás, abychom dokument co nejdříve s připojeným latinským překladem vydali. Takovýto poklad, ve kterém není snad obsažen toliko slabý, zkomolený zbytek, nýbrž celá liturgie doby přednicejské nemohl zajisté zůstati ještě na dále v úkrytu. A to tím méně, ponévadž „Testament“ je listinou veřejnou a authentickou, v níž jsou zaznamenány zákony, dle nichž v době apoštolům nejbližší byly křesťanské obce spravovány, jakož i tehdejší norma vyznání víry a formule při odbývání bohoslužby a udílení svátostí. Každý z toho poznává, jak bohaté světlo publikace této památky skýtá k objasnění křesťanského starověku, k hájení a potvrzení katolických dogmat a to tím více, ponévadž v posud známých památkách staré církve setkáváme se jen zřídka se zprávami o svatých věcech. Mimo to bývají tyto zprávy namnoze tak nejasny, že k jich objasnění třeba vzíti útočiště ku konjekturám. Zvláštní monografii hodlá o tomto „Testamentu“ v brzku uveřejniti Dr. von Funk v Tübinkách. Ukázky bude obsahovati již také dílo Dra. Kupky, professora pastorálky v Brně, o mši svaté, jež co nejdříve vyjde nákladem Dědictví svatého Prokopa v Praze.

Mnoho se již napsalo o tom, v čem záleží vlastní **význam reformatorův a reformace,** nejen německé, ale i české. Nejpopularnější výklad u nás je ten, že reformatory získána svoboda svědomí, že Písmo sv. uvolněno od jařma církevního, že nastala tím nová, svobodná doba lidstva a p. Tu zajisté nebude-

bez užitku poslechnouti, co o tom praví A. Sabatier, professor pařížské university a děkan protestantské theologické fakulty, ve své přednášce na prvním vědeckém náboženském kongressu ve Štokholmě dne 2. září 1897, vydané zvlášť u J. C. B. Mohra ve Freiburgu r. 1898., na str. 28. a 29. Tam stojí: „Reformace zplodila nové církve a v nich utvořila se dogmatická tradice s liturgiemi a vyznáními víry (symboly). Tato tradice domáhá se, jako v katolicismu, neproměnlivosti a vyvstává jako hráz (barrière), o niž se moderní myšlení tříští. Avšak tato tyranie nemůže dlouho trvati, poněvadž se jí nedostává základu a organu, jenž by vládl dostatečnou autoritou. Nepodléhá nejmenší pochybnosti, že reformatoři **ne**hlásali princip volného bádání; jejich úmyslem bylo pouze na místo falešných dogmat [jak se domnívali] postaviti dogmata pravá a zároveň nezměnitelná. Avšak jich příklad byl později mocnější než jich učení. Nikdo neměl už síly, aby zavřel dvéře, jež oni otevřeli. Skutkem ukázali, jak křesťanské svědomí studiem a výkladem Písma vždy může dojíti až tam, že tradici zavrhne. Těžiště náboženství přeneslo se z venčí do vnitř, z hierarchie do svatyně svědomí.“ Z tohoto výňatku jest vidno, že při rozboru o významu reformace měla by se vždy dobře lišiti dvojí věc: úmysl, jaký měli reformatoři sami a jenž jim byl vodítkem při jejich činnosti, a za druhé následky jejich vystoupení, jež způsobili teprve jejich stoupenci, a to častokráte v odporu s prvním, základním úmyslem reformatorů. Tím by se uvedly do náležité míry jak zásluhy tak stinné stránky jedněch i druhých, nepřičítaly by se reformatorům vymoženosti, o kterých ani nesnili, ba kterých si ani nepřáli, a nekladly by se jim opět za vinu mnohé věci, jichž nezavinili, jež zavrhovali. A na druhé straně rozlišením tímto předešly by se mnohé zmatky způsobené tím, že naše nynější pojmy a názory se beze všeho přenášejí až do dob reformatorů, vkládají se do jich myšlenek, činí se předmětem jejich snah a tužeb.

Nejstarší člověk divochem? Darwinistická theorie evoluční maluje již po celá desítiletí pračlověka v nejohyzdnějších obrazech, jako zvířeckého kanibala, který ještě stojí daleko pod nejzpustlejšími divochy přítomné doby. Všechno mravní, socialní a náboženské zdivočení, jež bylo shledáno u některého afrického, australského nebo polyneského kmene, bylo hned použito k prostonárodnímu vylíčení pračlověka. Proti tomuto převrácenému jednání obrací se nedávno vyšlý článek od Talcotta Williams v „Annual Report of the Smithsonian Institution for 1896“ (Washington 1898, str. 541—548). Spisovatel toho článku úmyslně na to upozorňuje, že z pramenů, které nám zprostředkují poznání prastavu pokolení lidského, studium divokých národů přítomné doby jest nejkalnějším a nejméně spolehlivým, kdežto ostatní prameny, nejstarší historická podání a studium předhistorických nálezů jsou téměř nepovšimnuty. Tak přišlo se k docela jednostranným a převráceným názorům o nejstarším člověku. Divoši přítomné doby žijí, jak Talcott Williams šíře vykládá, pod nešťastným vlivem zevnějších okolností, kterých v době pračlověka nebylo. Příznivé klimatické poměry, jaké byly v údolí Eufratu a Nilu, podporovaly rozvoj jednotlivých, od sebe odděleně žijících rodin; obklíčeni svobodným elastickým pásmem, mohli se nerušeně dále rozšiřovati a zemi obsazovati, která je pohodlně mohla vyživovati. Pokoj, nikoli válka byly původním stavem těchto nejstarších obcí. Pod jeho ochranou vyvíjel se mravný život

rodinný, právo vlastnické a uctívání Boha, jež přirozeně mělo charakter monotheistický. Teprve přibýváním obyvatelstva v zemi byl položen základ k socialním třenicím, k válce, k výbojům a otroctví. S nimi přišlo však také mravní a náboženské zdivočení a jeho škodlivé následky. Smutný stav zdivočení, ve kterém dnes shledáváme mnohé divoké kmeny, může býti proto jen zvrhlostí dřívějšího lepšího stavu; neskýtá žádné vhodné normy pro prastav člověka, každým způsobem žádné výlučné. Talcott Williams přichází proto k závěru, že běžné náhledy o stavu pračlověka jako „moderního divocha“ až příliš potřebují reformy. —R.

Kdy se narodil Heine? Rok narození německého básníka Jindřicha Heine jest nejistý. Udávají se r 1797. a 1799. Zmatek v tomto údaji učinil sám básník, udávaje tu ten, tu onen rok. Vtipně nazývá se prvním člověkem 19. století. Sté narozeniny básníkovy oslaveny byly 13. prosince 1899 a při této příležitosti literarní historikové znova zabývali se dnem jeho narození. Už životopisci H. Hüffer a Arnošt Elster dovozovali, že Heine narodil se 13. prosince 1797 a nikoli 1799. Doklady o narození Heineově shořely v Hamburce a Heine sám do r. 1850. udával oba roky, po r. 1850. pouze rok 1799. Obšírně zabývá se věcí E. Franzos v brošuře vydané v Berlíně. Myslí, že změna data stala se r. 1816. na podnět Heineových rodičů. Tehdy udán od nich rok 1799. místo 1797., aby se básníku umožnilo přestěhování z Pruska k trvalému pobytu do Hamburku. Němci tedy slavili sté narozeniny básníkovy o dvě leta později. O.

Knihovny v Rakousku. Úředníci universitní knihovny ve Vídni, Dr. Jan Bohatta a Dr. Michael Holzmann, vydali adresář knihoven v rakousko-uherském mocnářství. Kniha o 600 stranách má předně účel praktický a poslouží úředníkům v knihovnách, knihkupcům a přátelům knih vůbec, ale obsahuje též mnohé dějinné údaje a je v tomto směru pěkným příspěvkem. V mnohém zachází však až příliš do podrobností, zaznamenávajíc na př. i spolkové knihovny o zcela nepatrném počtu svazků. Nejstarší knihovny jsou klášterní, které dnes vykazují od 20.000 do 100.000 svazkův, ale mají dosti, a to nejstarších cenných rukopisů. Z universitních knihoven nejstarší je pražská, založená hned po zřízení university a doplňovaná za potomních století soukromými i klášterními knihovnami. Má nyní 236.334 svazkův, 3888 rukopisův a 1604 listiny. Knihovna university vídeňské znova zřízená teprve r. 1777. má 540.600 svazkův a pouze 685 rukopisů. Z ostatních nejbohatší je krakovská; má 313.621 svazkův a 5900 rukopisů. Štyrsko-hradecká má 100.000 svazkův a 1729 rukopisů, v Innomostí 150.000 svazkův a 1080 rukopisů, lvovská 150.000 sv. a černovická 75.000 sv. Největší v Rakousku je knihovna dvorní, která má 600.000 sv. Císařská rodinná fideikomisní knihovna má 41.000 sv., 810 prvotiskův a 2212 rukopisů. Cennou knihovnu má arcikníže Bedřich. Má 48.000 sv. děl odnášejících se většinou k revoluční době let 1792—1815. Ze studijních knihoven olomoucká má 72.000 sv. a 911 rukopisů, solnohradská 85.000 sv. a 1159 rukopisů, lublaňská 54.000 svazků děl popředně slovanských a 420 rukopisů. Z gymnasijních knihoven nejstarší je při akademickém gymnasiu ve Vídni z r. 1552., z městských vídeňská, založená r. 1858., má 55.454 svazků. Mezi soukromými knihovnami je na prvém místě Liechtenštejnská ve

Vídni. Má 100.000 sv. a 252 prvotisků. Cennou knihovnu má baron Helfert v Klosterneuburku. Jest v ní nejúplnější sbírka děl odnášejících se k r. 1848. Též český poslanec K. Adámek v Hlinsku má pěknou sbírku. Má 5600 sv., 60 rukopisuv a 5 prvotisků. Z lidových knihoven nejlépe je zařízeua knihovna ve Svitavách na Moravě. Byla založena roku 1891. a má nyní 14.000 svazků. o.

Vliv církve západní na církev východní. Ve schůzi archeologického petrohradského spolku dne 30. listopadu prof. P. Levický předčítal svou práci, v níž sleduje historii otázek ženichu a nevěstě kladených při zdavkách. Co se církevního obřadu oddavek týče, východní a západní církev se tu neshodovala. Podstatně bylo zprvu různé nazírání. V dřevní Rusi otázek nekladeno: zda snoubenci dobrovolně a bez přinucení v manželství vstupují. Ne že by se bylo předpokládalo, že svolení to vyjádřeno už tím skutkem samým, že před kněze spolu přišli. Názor na oddavky převzala Rus od Byzance. A tu po způsobu východňanův oddavky byly dovršením pouhé liliové smlouvy obojích rodičů. Rodiče se smluvili o ceně, a to stačilo; po dalším nenapadlo nikomu se ptáti. V západní církvi názor od prvopočátku byl jinaký. Římské právo už požadovalo souhlas obou stran snoubených. A z římského práva proto přejat souhlas jako podstatný znak snoubení hned záhy do práva církevního na západě. Tak už v rukopisech francouzských z 13. věku nalézáme při církevních oddavkách, že kněz klade snoubencům otázky, zdaž oba dobrovolně vstupují v stav manželský. Tento způsob otazovati se po svobodě sňatku šíří se víc a více a konečně kněz bere od snoubencův i slib stálosti. A při všem latinisování v církvi západní už tehdy otázky shledáváme jen v národním jazyce, v rukopisech zmíněných ve frančině. Tridentský sjezd pak v tom smyslu dávný obyčej uzákonil a tak na celý ř. katolický svět rozšířil. V 16. věku snubní zvyky právní i církevní přešly prostřednictvím benátských Řeků do Byzance a odtud do Ruska. A s tím rozprostraňuje se i náhled západní církve, že svátost manželství dokonávají sami snoubenci svým vzájemným souhlasem a kněz že dává pouze své požehnání. Leč tento náhled v Rusku dlouho nepronikí. Poprvé zavádí na Rusi otázky ženichu a nevěstě „trebnik“ (missal, ritual) Petra Mogily, vydaný r. 1636. a vzatý z ritualu papeže Pavla V. Od té chvíle zvyk a náhled se rychleji šíří. A už před Petrem I. patriarchové Joakim a Adrian zavazují rovněž kněze vyptávat se ženicha a nevěsty; neboť uznávají, že násilné přinucení ke sňatku s nemilou osobou svatosti stavu manželského nepřičiňuje a už zavírá v sobě počátek budoucího rozvrácení rodinného. V tom ohledu pak car Petr Veliký dovršil dílo započaté, osvobodiv ženu ruskou od zbývajících ještě právních nerovností a unižeností.

Žena u cikánů. Cikáni přišli do Evropy ve 14. století po Kristu. Zvláště se jim zalíbilo v Uhrách. Potulní cikáni uherští dělí se na kmeny, z nichž každý je podřízen zvláštnímu „vajdovi“. Kmen dělí se opět na několik menších skupin „malija“ nebo „gakija“ zvaných, a ti opět mají svého pohlavára, jenž sluje „šajbidšo“. Tento obrací se na „vajdu“ jen v nejdůležitějších věcech. Všecek společenský řád v malijách spočívá na rodinných poměrech se strany ženy, neboť rodina mužova nemá žádného významu. Latinsky sluje to matriarchat (mater = matka). Když se potulný cikán ožení,

musí se připojiti k té maliji nebo gakiji, ku které patří jeho žena. On počítá se sice až do smrti za člena své rodné malije, ale jeho děti patří už k maliji matky a s otcovou rodinou nestojí v žádném příbuzenství. Po sňatku dostává muž přijmení, jaké má malija ženina, a jeho rodné jméno zaniká. Když matka zemře, sirotci zůstanou při rodině matky a tato se o ně stará, kdežto otec může se svobodně přiženit do jiné rodiny a považuje se za cizince (strejimanuš). Podruhé vzít si ženu z téže malije, z které byla prvá, cikán nesmí. Cikánské přísloví hovoří: „Nová žena, nová společnost“ (nevi romui, nevi gakija). Cikán nestará se ani za života ani po smrti své ženy o své dítky, všecku starost nese žena nebo její malija. Často se stává, že cikánské dítě ani nezná svého otce, třebas žije. Novomanžel dostane celé zařízení domácnosti od své ženy. Když je cikán ženat, nesmí se odloučit od družiny své ženy, a kdyby to učinil, za trest vyloučí ho navždy z malije. Cikánské přísloví hovoří: „Matka byla tvojí matkou, ale žena byla a je tvou ženou“ (e daj avlatre daj, e romui avlas te hin tre romui). K ženě poutá cikána jen smyslnost; nikdy nepovažuje svou ženu za společnici a družku svých slastí a strastí. Ale žena je vůči mužovi samostatná. Co muž vydělá, obyčejně i sám sní. Cikánky prorokováním, věštěním snadněji něco vydělají než muž. Staré cikánky požívají u své rodiny veliké vážnosti, zvláště pro čary, jimž cikáni věří; staré cikánky znají prý nejen léčit nemocného, ale i uzdravit, znají prý v člověku vzbudit lásku i nenávist. (Dle „Hlásnika“.)

První Röntgenova fotografie žaludku živého člověka byla předložena akademii lékařské v Paříži v posledním zasedání. Až posud nebylo možno ji zhotoviti, poněvadž žaludek propouští paprsky Röntgenovy a mimo to v lačném stavu za sousedními organy se skrývá. Byly ovšem učiněny pokusy tomu odpomoci tím na př., že dotyčné osobě dáno píti ledkové vody, nebo že byl v lačném stavu chirurgickými nástroji uměle tak nadmut, až dosáhl své celé velikosti. Poslední způsob nehodí se ovšem pro každého a zvláště ne pro citlivého nemocného, o jehož vyšetření se především jedná. Foveau de Courmelles použil prostředku zkoušeného u mladých zvířat tím, že do žaludku uvedl hmotu nepropouštějící Röntgenovy paprsky v podobě ledkového kysličnatého vismutu. Dal nemocnému polknouti po obědě 10 gr. této látky, jež v cukrovinkách byla zabalena a pokusil se po půlhodinném klidu žaludek nemocného fotografovati. Po jednom nezdaru zdařil se pokus a Courmelles obdržel takto první fotografii žaludku živého člověka, jíž až doposud bylo docíleno. Obrysů žaludku nelze ovšem ještě s úplně uspokojivou jasností poznati, možno však doufati, že další pokusy nedostatek tento odstraní. Tím bylo by Röntgenově fotografii nové specialní pole v lékařské vědě otevřeno, poněvadž by se stala důležitou pomůckou při vyšetřování nemocí žaludkových. —R.

Výchova či výchov? Správné je snad oboje, avšak důslednost káže říkati a psáti: výchov, poněvadž jednoduché slovo téhož kmene zní: chov (dobytka na př.) a ne chova. Ze spisovatelů pedagogických však tuším jediný Sauer z Augenburku správného slova toho užívá, jiní bez rozmyslu tvoří stále nová substantiva ženská na -a, -ba (výchova, výučba atd.).

ROZHLED.

V Brně, 20. prosince 1899.

Církevní zprávy. I. V papežském konsistoriu dne 14. pros. prekonisován nejdp. baron Leo Skrbenský jako arcibiskup pražský. Birety kardinalské vloženy arc. gorickému Missiovi a bisk. Francica Nava. Na to v kapli sixtinské vykonán obřad zavření a otevření úst novým kardinalům. Před obřadem Sv. Otec měl promluvu ke shromážděným, v níž oznámil ony kardinaly, kteří určeni k otevření bran chrámových[1]) počátkem jubilejního léta. Litoval, že nemůže slaviti za takové volnosti počátek jubilejního roku, jako dříve se to dělo za neodvislosti sv. Stolice. Dotkl se opět případu haagského, dovozuje z něho, jaká že to nenávist, jaké nepřátelství hárati musí v těch proti Stolici papežské, kdož neostýchali se před celou Evropou a proti ní znásilniti právo a povinnost sv. Stolice, jež přirozeně z moci papežovy vyplývaly. Sv. Otec slibuje ať v budoucnosti přijde cokoliv, sv. Stolice že stejně bude nepovolnou jako nebojácnou.

Obřad otevření brány chrámu sv. Petra a ostatních tří jubilejních chrámů v Římě a tím zahájení leta jubilejního vykonán bude 24. prosince. K obřadu otevření darována kněžstvem a katolíky různých míst a zemí čtyři skvostná kladívka: zlaté sv. Otci, stříbrná kardinalům Satollimu, Vannutellimu a Oregliovi. Odpustky všeho druhu na rok jubilejní už zastaveny a ponechány vedle odpustků milostivého léta (v Římě dobytelných) pouze tyto sedmery: v okamžiku smrti udělované; Benedikta XVI. při andělském pozdravení (když se zvoní „Anděl Páně"). Pia IX. při čtyřicetihodinné adoraci; Innocence XI. a XII. pro ty, kdož doprovázejí nejsvětější svátost k nemocnému; odpustky privilegovaných oltářů a dále jedny odpustky místní (v Assisi ve chrámě Mar. And.) a jiné osobní.

Plnomocné odpustky milostivého léta udělují se zároveň všem těm, kdož nemohou pout do Říma vykonati pro povinnosti stavu (řeholnice a sestry všeho druhu, zajatí, uvěznění, poustevníci, nemocní a pod.).

Milostivé léto koncem století 19. připadající bude míti ještě zvláštní ráz oslavy století. Navrženo už před třemi lety z Italie poděkování a uctění Spasitele ruznými způsoby. To vše, co se pro tuto slavnost zamýšlí, snad dosud ani známo není, vynoří se ještě i během roku různé návrhy. Místního významu jest postavení na 19 pahorcích italských 19 soch Spasitelových, dvacáté na pahorku Carpinetském u rodiště papežova. Francouzští biskupové zažádali o povolení, aby z posledního prosince na prvního ledna jak koncem roku tohoto, tak

[1] Jubilejní chrámy, tak zvané patriarchalní, jsou kromě basiliky svatopetrské: Sv. Jana v Lateraně, Bl. P. Marie Maggiore, Sv. Pavla.

budoucího směli sloužiti pulnoční mši sv. a po celou noc vystaviti velebnou Svátost k uctění. Povolení dáno nejen jim, nýbrž všeobecně. „Decretum urbis et orbis", ohlašující to, vydáno kongregací obřadní 13. listopadu 1899. Mnohé diecese však použijí asi povolení toho až koncem roku budoucího.

Listy nedávno polopošetilé sdělily, že konec století 19. a počátek 20. už teď slaviti míní jen císař Vilém německý a papež. Je v tom mýlka! Právě naopak. Všecky církevní slavnosti budoucího léta, jak jubilejní či milostivé, tak na poděkování Spasiteli svědčí, že církev úředně slaví budoucí rok jako ve století poslední. Jubilejní milostivé léto není nikdy první v řadě let, ale vždy poslední. Tak už židé je slavívali: poslední sedmé sedmerky a následující 50. jako vsuvné, ne jako první následujících sedmerek. Podobné slavnosti děkovací budou přirozeně vyplývati z pojmu konce a ne počátku století. Ostatně „dekret" kongregace obřadní z 13. listopadu zřejmě praví: „Poněvadž nad to o půlnoci posledního dne měsíce prosince **budoucího roku** nynější století bude ukončeno a nové století započne, proto . . ." atd. O posledním prosinci tohoto roku, jako počátku léta milostivého, mluveno totiž dříve.

Naivní otázka, kdy vlastně je konec století, rozšlapávána zbytečně nejdřív francouzskými a anglickými listy a diskusse mnohé pomátla. Otázka tato ostatně skoro v každém z posledních století lidi rozčilovala. Karel Veliký rok 800. prohlásil jako první století devátého, a od té doby se mnozí řídili dle něho. Na Karla Velikého zahrál si i teď jistý panovník evropský. Proto asi nejen sám jediný národ učenců oslaví počátek budoucího století.

Katoličtí právníci a advokati italští chystají na oslavu konce století pod redakcí předsedy všech jubil. slavností, kard. Jakobiniho, jubilejní spis, jímž hodlají vylíčiti vliv křesťanství na právní poměry národů.

K lesku jubilejního léta přispějí četné úkony p r o h l á š e n í z a s v a t é a b l a h o s l a v e n í, jež na velikonoční dobu se chystají. Kanonisace bude 24. května. Prohlášen za svatého bude bl. Jan Křt. de la Salle a za svatou bl. Rita z Kaziky z třetího řádu sv. Benedikta. Blahoslavení bude několik. Kanonisace zmíněné připadají pouze dvě léta po poslední slavné kanonisaci (sv. Antonia Marie Zaccarie).

S v á t e k a p o š t o l u s l o v a n s k ý c h slaví slovanští národové velice nestejně. Nejen východní a západní církev se tu liší, ale i katolíci sami. Liší se nejen stupněm oslavy, neboť jenom Morava má zasvěcený svátek, ale i dnem oslavy. Provincial dalmatsko-bosenských františkánův, O. Serafin Belamarić, obrátil se na sv. Stolici s prosbou, aby v Bosně svátek svatých věrověstů našich směl se slavit 5. července. Měl teď totiž odpadnouti nebo ustoupiti, protože na 5. července položen svátek sv. Antonia M. Zaccarie. Svátek sv. Cyrilla a Methoda slaví se jen jako duplex minus. O. provincial žádá tedy pro svůj řád v Bosně a Dalmacii, aby svátek povýšen byl na duplex secundae classis, a svátek sv. Antonia M. Zaccarie aby byl přeložen na jiný den, třebas

6. července. Úcta sv. Cyrilla a Methoda mezi katolickými Jihoslovany tak živá zdá se v církevním životě jako schválné potlačena.

Uherský episkopat jako obyčejně neshodl se ani při návrhu oslavy budoucího roku, jenž pro Maďary jest dvojnásob milostivým: jeť to zároveň paměť 900letého přijetí křesťanství. Biskup jagerský aspoň list pastýřský vydal už sám dříve, teď k vánocům teprv chystají ostatní svůj společný. Koadjutory s právem nástupnictví a sice dle libosti vlády určili si biskupové nitranský a rábský. Nitra se už zhoršení obávat ani nemusí!

Sněm pro samosprávu uherské církve katol. měl býti svolán v prosinci dle původního určení, ale pro sněmovní a delegační zasedání odložen na leden. Protinávrh menšiny 27členného výboru rozeslán od kard. Vaszáry členům plného kongressu. Kongress má býti s poradou o statutu hotov do dvou týdnů, ač spíše se podobá, že vůbec nebude hotov s oběma návrhy. Oba návrhy stále se silnějším odporem potkávají se u Rumunů řecko-katolických. Jiné církve se neozývají, neboť jsou bezmocny a žádného zvláštního samosprávného postavení ani dosud nepožívaly: tak ani Rusíni ani Slováci nemohou trvati na svých právech, ježto jich ani teď nemají. Rumunský katol. metropolita arcibiskup blažovský Viktor Mihály svolal koncem minulého měsíce synodu do Blažova, na níž usneseno vyslati pamětní spis k papeži a k císaři a dožadovati se své vlastní samosprávy, jaké i dosud rumunská církev řecko-katolická vedle ostatních katolíkův uherských požívala.

Na témže synodalním shromáždění usneseno odmítnouti všeobecně státní příplatek, jejž vláda místo kongruy navrhuje. Jen tehdy aby kněz směl příplatek tento přijati, když biskup jeho vyšetřiv případ s tím souhlasí. Tak chtějí zameziti, aby kněžstvo dostalo se v odvislost od vlády a chtějí tak uhájiti samostatnosti církve své.

Mezi oběma hlavami rumunských církví v Uhrách, metropolitou blažovským (řecko-katol.) a metropolitou sibiňským (řecko-pravosl.) od let panovala řevnivost a nepřátelství. Po roce 1848. připojily se ještě politické momenty, kdy katol. metropolita šel s Maďary, pravoslavný s Vídní proti Maďarům. Napjaté poměry z Pešti ještě stále přiostřovány, neboť smír mezi oběma stranami rumunskými nebyl v zájmu Pešti. Leč konečně hodnostáři obou církví zvítězili nad osobními ohledy. Přede dvěma lety katolický metropolita blažovský Dr. Viktor Miháły učinil počátek a navštívil metropolitu sibiňského Mirona. Přijat byl s velikou slávou a metropolita sibiňský slíbil návštěvu oplatit. Nedošlo však k tomu pro stáří a sešlost Mironovu. Nový metropolita pravoslavných Jan Metzianu, ač už rovněž věkem sešlý, brzy po zvolení vydal se na návštěvu katolické stolice rumunské. Koncem letošího září slaveno tudíž dokonalé sbratření v Blažově mezi hlavami a kněžstvem obou církví. Konečně sbratření toto bylo tím nutnější, ježto uherská vláda vymyslila si novou ránu oběma církvím rumunským zasaditi. Pravoslavná církev už konečně nemá co ztratit, neboť její jmění náboženské Maďaři už dříve ·· [illegible]niskovali. Teď p[illegible]

„smíření“ tentýž osud visí nad hlavou rum. katolické církve. Všech sedm biskupů rumunských (katol.: Blažov, Lugoš, Verla a Vel. Varaždin a pravosl.: Sibiň, Arad a Karanšebeš) opírali se ze všech sil v magnatské sněmovně záměru tomu. Metropolita katol. Dr. V. Mihály pak koncem října vydal se do Vídně k císaři, aby prosil jej za ochranu církve své proti maďarské vládě.

Jak zemřelý arcibiskup Zaderský tak i místodržitel dalmatský, jenž jako všichni ať peštští, ať vídeňští či společní zástupci tam na jihu jest všemocný, přičiňovali se a přičiňují o zákaz slovanské bohoslužby v Dalmacii. Souvisela s tím i návštěva místodržitele šl. Davida v Římě brzy po smrti arcibiskupově. Obyvatelstvo katolické v arcidiecesi zaderské je těmito piklemi velmi rozrušeno a po léta už brání a hájí svého obřadu všemi silami. Tento měsíc několik starostů z obcí kol Zadru veřejným listem prohlašuje, že obce jejich do jednoho přestoupí ku pravoslaví, nebude-li jim obřad slovanský uchován.

Vyjednávání mons. Tarnassiho, nuntia papež. v Nizozemí, s vládou ruskou velmi znepokojilo pravoslavné kruhy ruské. Těší se aspoň tím, ze nejedná se asi o zřízení nunciatury v Petrohradě, ale jen o reformu katolických seminářův a úpravu některých jiných otázek jurisdikčních. „Ruský Věstnik“ opětně v minulém listopadovém sešitě hrozí se pokroku latinismu a polonismu v pravé kořenné Rusi! (L. Volkov: „Iz chroniki latino-poljskago našestvija na Rossiju.“) Poukazuje zvláště na zakládání spolků náboženských, stavění chrámů katolických, a to v městech, kde dříve o katolictví slechu dechu nebylo. Nový už druhý kostel staví katolíci Poláci v Moskvě, staví si kostely v Petrozavodsku, Tambově, Caricyně, a v Petrohradě má se stavět už šestý kostel katolický (jak už dříve sděleno: na přímluvu vyslance francouzského)! A na své chrámy Poláci sbírají nejen mezi sebou v tom městě, kde kostel míti chtějí, ale sbírá a přispívá vždy celá Polska, celé Povislí. A kdyby jen to, ale sbírá se mezi Rusy, mezi pravoslavnými. A pravoslavní skládají na katolické kostely, jedni z nevědomosti, jiní z přinucení. Poláci totiž majíce v ruzných krajích vyšší úřednická místa při drahách, v obchodě, bankách, dopravě, průmyslu a j., zařizují ve prospěch svých kostelů koncerty, divadla a podobné věci, a podřízený pravoslavný úředník, aby se zavděčil, jde na koncert pořádaný vyššími (Volkov vytýká jmenovitě sbírky podobné na katolický kostel v Omsku v Sibiři). „Nejsouce zachváceni nesnášelivostí — praví pisatel — nebudeme konečně latineum brániti, aby svým náboženským potřebám zadost činili po svém obřadě, ale což je na příklad v Petrozavodsku, ve Vjatce tolik latiníků, že je tam třeba hned kostelů, což není tam dosti modlitebních domů, jež by potřebám těm postačily? Vždyť tu třeba se domnívati, že kostely staví se v ruských městech ne tak pro skutečnou potřebu jako na propagandu! Proto ať se stavění chrámů katolických dopouští toliko ve větších městech. Nemožno také přiznati normalním zjevem, zakládají-li si latiníci při svých chrámech tak zvané „dobročinné farní spolky“ (blagotvoriteljnyja obščestva), jež pečují o chudé jejich. Zcela jest pochopitelno, když

takové spolky si zakládají cizí národnosti, Francouzi, Italové, neboť ti jsou v Rusku cizinci. Ale Poláci jsou ruští poddaní a v případě nouze tudíž vědí kam se utéci. Nemožno proto dopustit, aby oni se stranili v díle všeobecné dobročinnosti a zařizovali si své zvláštní spolky, sloužící jen cílům nábožensko-politické, latinsko-polské propagandy…“ atd., atd.

Hrůzu této propagandy ještě zvyšuje to, že v Římě ustavilo se polské „bratrstvo svatého Antonína“ prý pod protektoratem kardinala Ledóchowského, jehož cílem má býti obrácení pravoslavných ke katolictví. Agenti tohoto bratrstva prý — jak dí týž pramen — zaplavili už celé „Podlaší“, celou cholmskou Rus. A nejen vysíláni agenti z Říma k tomu cíli, bratrstvo získává si v krajích těch i stálé své členy mezi Poláky tu usedlými a ti ve směru a zámyslech jeho stále pracují. Organ žida Grinkmutha, „Moskovskija Vědomosti“ zpívají tutéž za jiné příležitosti. Dne 26. listopadu zemřel v Petrohradě metropolita katolické Rusi arcibiskup Simon Kozłowski, mohylevský arcibiskup sídlící v Petrohradě, kdež má Rus katolická svůj kněžský seminář pro celou diasporu evropsko-asijskou. Mosk. Vědomosti připomínají, že zesnulý metropolita patřil mezi „nesmiřitelné“: potrestal prý ještě jako biskup lucko-žitomirský jednoho kněze na Volyni za to, že vítal v městečku přijíždějícího pravoslavného archijereje, a jako metropolita on prý byl hlavní příčinou, že katolické kostely po všech městech ruských se staví, a při farách katolických že zřizují se všude uprostřed ruského obyvatelstva katolické dobročinné farní spolky. Za osm let správy metropolity Kozłowského nastavěno prý v samé kořenné Rusi přes 20 nových katolických kostelů. — Moskevský žid odkazuje katolíky podobně jako „Ruský Věstnik“ do modliteben. Ať se v soukromých domech modlí po svém, ale na chrámy své v pravoslavných městech nemají prý práva.

Metropole katolická v Petrohradě jest ovšem zřízením ruské vlády. Ta chtěla vrchní církevní úřad katolický přiblížiti sídlu svému. Roku 1865. odňat proto titul metropolity varšavskému arcibiskupovi, když snahy cara Mikuláše I. mohylevsko-petrohradského arcibiskupa učiniti hlavou církve vedle metropolie varšavské, jež proto nechána po léta osiřenou, nedocházely výsledku.

Boj proti řádům ve Francii a hlavně proti Augustinianům Nanebevzetí P. M. vysvětluje liberalní „Indépendance Belge“ zvláštním způsobem, jejž pro zajímavost podáváme: Assumptionisté jakož i jiné řády stály dosud zjevně nebo tajně ve službách monarchistů. Vláda tudíž, když vzala už jednou všecky ty pikle proti republice do prádla, musila přijít nutně i na řády katol. Stížnost francouzské vlády v Římě na Assumptionisty narazila na mocnou stranu v kurii, jakou vládnou tam monarchisté francouzští a tato strana vyličuje akci vlády jako protiklerikalní pouze. Na druhé straně radikalové a socialisté vzali si z případu toho záminku pro agitaci, aby církev a stát zcela roztrhli od sebe. Francouzská vláda tudíž ze dvou stran hnána do krajnosti. V Římě domáhá se zakročení papežova proti řádům, jež by dostačilo,

aby řády přivedlo na cestu lepší politiky. a musí bojovati proti intransigentním živlům; doma proti takovýmtéž živlum nucena se opírati, aby s druhé strany zachovala konkordat se sv. Stolicí.

Po vyřízení poměrného zastoupení, jež stalo se kamenem úrazu pro svornost katolických stran v Belgii, zdálo by se, že teď nastane už pokoj a klid. Leč zlý duch katolicismu belgického Woeste započal svou znovu proti stranám katol.-demokratickým. Federace polit. katol. jednot v listopadu velkou většinou vyslovila mu nedůvěru jako svému předsedovi. Pro bouřlivé srážky mezi oběma stranami ve federaci tehdy k volbám nového předsednictva nedošlo. Volba odložena tedy na měsíc, až rozčilení pomine, také v té naději, že snad Woeste po přijetí zákona vzdá se předsednictví, ne-li politické činnosti vůbec. Leč na novém sjezdu federace 9. prosince lutysská skupina navrhla Woesta zase za předsedu a on sám hájil svou kandidaturu a zvolen také 41 hlasy ze 64 přítomných. Ježto ve federaci jest na půl třetího sta spolků, vidno z toho, že demokraté přenechali woestovcům pole úplně. Při té příležitosti odsouzeny hned Woestem a skupinou jeho všecky snahy a návrhy smiřovací. Komité ze všech tří stran (konserv., demokr. a hospod.) složené usneslo se totiž v Brusselu po přijetí proporce na tom, aby nyní všecky tři strany zvolily si společné zastupitelstvo, jež by veškeru katolickou politiku hlavně volební a sněmovní jednotným zpusobem vedlo, aby tak aspoň tu katolíci vystupovali jako jedna mohutná strana. Jinak měly však všecky tři skupiny býti svéprávné a samostatné. Na sjezdě federací tento návrh odmítnut Woestem samým a druhým dvěma skupinám veškeré právo samostatnosti odepřeno. — Podotýkáme ještě, že v jednotu katol. stran nepojati křesť. socialové Daënsovi, kteří v posledních letech vedli tak urputný boj proti Woestovi osobně. Katol. demokratická liga jest rázu velmi mírného, totéž asi co naše katol. lidová strana německá.

Tak zvaný „amerikanismus“ zanechal i po svém odsouzení nejen v Americe ale zvláště v Anglii sledy, zvláště politicko-církevního směru, jenž nezabývá se ani věroučnými, ani mravoučnými problemy, ale za to se vší vehemencí rozbírá a kritisuje církevní správu, hierokratii a hierarchii. Katolické anglické listy Catholic Times, Tablet, The New Era a j. nevybočují ovšem z příslušných mezí. Ale prudší a radikalnější bohoslovcové anglicko-katoličtí uchylují se s články svými do nekatolických, liberalních nebo bezbarvých listů. Tak nedávno zaznamenali jsme Dra. Williama Barryho v „Contemporary Review“ jeho proud hnutí církevně-demokratického ve Francii, jenž nebyl ovšem bez úsudků povšechných. „Civiltà Cattolica“ a „Osservatore Romano“ před nedávnem měly za nutno ohraditi se proti jinému článku prof. Georges Mivarta v „Times“ uveřejněnému, jenž útočil zvláště na tisk katolicko-italský a francouzský a na politiku kurie pro afféru Dreyfusovu, jejž nazval „Galileem 19. století.“ Proti „Osserv. Romano“ vystoupil Tablet na obranu židův i v jiné záležitosti: odsoudil jeho článek u příležitosti processu kutnohorského o vraždě polenské. Prý hanobí svět katolický hájením takových báchorek, jež už mnoha papeži

byly odsouzeny! — Podotknouti sluší, že žádný tisk není tak židům poddajný a od nich tak korrumpovaný, jako anglický, ani katolických některých listů nevyjímaje. — Tohoto církevně-demokratického směru jest též článek Rich. Bagota v prosincové „National Review“ (The Vatican at Work), jenž obrací se proti politice Vatikanu v Italii, proti papežskému „vetu“ totiž, aby katolíci italští nesúčastňovali se voleb říšských. Nazývá to ničením národa a katolicismu samého v Italii, nedůsledností a zločinem zrovna proti zdravému rozumu křesťana a katolíka nechávat zúmyslně celý národ — jak v kurii jsou přesvědčeni — v rukou zednářův, atheistův a politických dobrodruhů. Za cíl takovéto politiky R. Ragot označuje, jak se mu zdá, ten sen Vatikanu, že italské království shroutí se tak samo v sobě a nad Italií shromenou že pak ujmou se politické správy společně Francie a Rakousko, a ty že restaurují panství papežské, jehož politickou správu rovněž jménem sv. Stolice povedou.

Spolek pro „rozšiřování víry“ vybral roku minulého příspěvků 6,700.921 franků (r. 1897: 6.772.879 fr.) Z jednotlivých zemí přispěly Francie: 4,007.085 fr., Německo: 751.812 fr., Belgie: 363.899 fr., Italie: 284.682 fr., Španělsko: 146 010 fr., Anglie: 129.902, Švýcary: 125.759 fr., Nizozemí: 97.425 fr., Rakousko: 62.890 fr., Levante (Malá Asie): 36.869 fr., Portugalsko: 28.282 fr., Uhry: 5363 fr., Rusko a Polsko: 656 franků. — Amerika severní: 362.005 fr.. Amerika jižní: 164.474 fr., Amerika střední: 18.123 fr., Afrika: 30.393 frankův a Oceanie 9792 franků.

V Bagdadě zemřel minulý měsíc patriarcha katolické církve chaldejské, Abd-Jezu Chajath, zvolený patriarchou před 5 lety. Během dvou let jest to už devátý patriarcha východních i západních asijských církví!

*

II. V „Eparchialných Vědomostech“ různých diecesí ruské pravoslavné církve uveřejňují se v podzimních měsících zprávy z visitačních cest „preosvjaščennych“ (titul bisk. = nejdůst., vl. přeosvícený) a zároveň jednání různých sjezdů duchovenských i „blahočinných“ (děkanů). Několik biskupů ukládá kněžstvu, aby dbali svědomitě na dozor nad náboženským vyučováním nejen ve farních školách, ale i v ministerských a jiných necírkevních. Jiný vyčítá jednomu z „pričtů“ (fara, vl. farní duchov. nižší i vyšší) nevšímavost v ohledu náboženskoosvětném mezi věřícími a zvláště úplný nedostatek missijní apolog. a polem. činnosti ve farnosti od rozkolníků četně osídlené. Jinde opět vytýkáno, že při zadávání oprav v kostele a zvláště malby na ikonostasu svěřovány jsou židům (!) a přísně se to pro všechny případy všem duchovním správám zakazuje. Jinde napomíná se opět k opatrnosti při odprodeji starých nepotřebných věcí. Věci kostelnímu účelu sloužicí vydávají se tak často zneuctívání a znevažování, jindy zase ničí a odprodávají se věci cenné a památky vzácné. Tambovský preosv. nařizuje proto při každém odprodeji vyžádat si dovolení. — Na sjezdech přicházejí intimnější a důsažnější věci na přetřes. Tak stěžoval si jeden z protojerejů (arcikněz, obyčejně farář většího města) podolské diecese

na mladé kněze, na jejich vynášivost, kritikářství a přezírání starších spolukněží. Vyjdou prý mnohdy ze semináře ani duchovní akademie nedokončí, ale dostavše se do duchovní správy, nemají hned dosti slov na odsuzování pořádku a práce staršího kněze. — Spory mezi duchovenstvem, a sice zaviňované hlavně zase staršími kněžími, vytkl sjezd blahočinných olonecké diecese. Sjezd proto usnesl se na zvláštní resoluci, jíž odporoučí, kněžím jmenovitě, laskavost a vlídnost v obcování s mladšími, zvláště s nižšími. Kněz má navštívit častěji nižší své spolubratry (ďjaček a psalomščik, t. j. jáhen a podjáhen), snažiti se o to, aby zvláště k missijním pracem je spolu vycvičil, rozmlouvati s nimi o věcech theologických, kostelních, farních, v zimě třebas pozvati je častěji k sobě, spolu s nimi čísti a rozmlouvati. — V simbirském a chersonském diecesním listě („eparchialnyja vědomosti" jsou asi jako naše kurrendy, jen že otevřenější, spíš novinám podobnější, ale úřední) společně vytýká se kněžstvu bezidealnost při — ženění. Každý z těch mladých kněží prý hledá jen bohatou nevěstu, ať je z jakéhokoliv stavu, jakéhokoliv vzdělání a povahy, jen když peníze má. Bude-li pak vedle něho dobrou „matuškou" věřícím, o to se nestará. — Ruské duchovenstvo dosud ženilo se po většině zase s dcerami duchovních, pro něž zřízeny zvláštní dívčí vyšší učiliště skoro ve všech diecesích. Kněz beroucí si nevěstu z jiných stavů, při stavovské uzavřenosti na Rusi, přirozeně tudíž budí mezi spolubratry svými nevoli.

Na podnět kirsanovského újezdného (= okresního) zemstva v gub. Tambovské pohnuto nedávno zase otázkou farní samosprávy. Zemstvo (sněm) totiž na dotazník ministerstva vnitra stran otázky autonomie újezdů a guberníí dalo v odpověď, že újezdní samospráva jako základ samosprávné činnosti dnes jest už příliš těžkopádná, nehybná, příliš osobní, strannická. Že by tudíž radno bylo, aby za základ samosprávy vzat byl „příchod" (farnost). Samospráva celé obce farní najde aktualnější zájmy a předměty své činnosti než zemstvo okresní, okresů namnoze velmi rozsáhlých (obyčejně mnohem větších než okresy naše). Kirsanovské zemstvo myslilo ovšem jen samosprávu hospodářsko-kulturní, jakou i dosud mají zemstva okresní a krajská (gubernialní). Leč v tisku liberalním oživla žádost ihned též po osamostatnění obce v ohledu církevním. Požadují pro obec farní právo patronatu, právo vrchního rozpořizování nad kostelním a farním jměním a podobné. Zvláště právo patronatu i u části duchovenstva má své příznivce.

Jsou-li u nás poplatky štolové nejostudnější věcí v duchovní správě, jsou ještě ostudnější na Rusi. U nás konečně štolu bere kněz jen pro sebe, na Rusi musí kněz ji bráti pro sebe i pro své nižší duchovenstvo, ďáčka a psalomščika. Při chudobě lidu ruského i potřebě častěji se k duchovnímu utíkati, jest pak ovšem štola tím tísnivější. V 45. čísle „Neděle" žaluje na to nějaký kněz takto: „Težko jest to smlouvat o štoly za zdavky, vždyť máš co činit s lidmi skutečně chudými, jako naši sedláci, a zvláště poslední leta, kdy úroda byla špatná, při tom s lidmi nevzdělanými, kteří nemohou toho pochopit, jak je to duchovnímu trudno vésti s nimi hotové trhování. S jedné

strany líto je „mužika“: vidíš, že mu není snadno zaplatit za „trebu“ (oběť) obnos 7 až 8 rublů pro něho nemalý, a s druhé strany duchovenstvo také potřebuje, z čeho by žilo, rodiny vydržovalo, děti své vychovávalo. Sám kněz ještě by jakž takž prožil, kdyby i málo bral za „trebу“, ježto jeho podíl na štole beztoho jest největší, ale jak budou žíti druzí členové „pričtu“ (duchovní správy). Kněz postaven tu mezi dva ohně: vezme-li mnoho, ublíží svému farníkovi, vezme-li málo, ublíží svému „pričtu“...“ — Tentýž kněz vypisuje dále postavení, v jaké kněží pro štolu u farníků přicházejí. A mnoho kněží samo jest vinno, přetěžujíc štolou a nemilosrdně ji vymáhajíc, zvláště při svatbách a listinách a zápisech matričných. Kněz stává se v očích lidu vydřiduchem takovým, jako jest ten krčmář, lichvář žid a jiní, v jejichž ruce lid tak často upadá. — Duchovní onen tedy žádá, aby stát zajistil duchovenstvu jeho příjmy jinak, společnou dávkou církevní, jež by pravidelně jako daň se platila a v poměru k majetnosti obyvatele.

Missijní práce má ruská církev dosti doma: mezi rozkolníky a četnými sektami svými, jakož i mezi četnými kmeny pohanskými na východě, jihu i severu evropské Rusi a na jihu a východě asijské Rusi usedlými nebo kočujícími. Leč přes to pokouší se ruská církev i za hranicemi o missijní činnost, tak zvláště v Číně, v Japansku, v Indii, a jak už jsme poukázali, též v severní i jižní Americe, kdež loví hlavně přistěhovalé sem Rusíny (sjednocené), sem tam i Jihoslovany. Doma se jí však na mnohých místech daří špatně! Nejen počet rozkolníků zůstává stále týž, ale z počtu sekt stále znovu a znovu vyrůstajících v lůně pravověrné církve, vidět, že působnost missionářská málo prospívá. Ale ani u pohanův a mohamedánů není mnoho úspěchů. „Cerkovný Věstnik“ se sic v jednom z posledních čísel těší, že rozkolníci i jiné sekty stávají se příznivějšími a příchylnějšími k mateřské církvi. V mnohých obcích rodiny odpadlé beze všeho začínají zase chodit do pravoslavného chrámu, vyhledávají pravoslavné duchovní a žijí opět životem pravoslavné církve. Tak zvláště prý to pozorovati v diecesích simbirské, černigovské, orenburgské a jmenovitě v tomské (v Sibiři). — Příčiny neúspěchů missijních mezi pohanskými národy ruskými bývají mnohdy podivné. Tak sděluje rjazaňský biskup Meletij v „Pravosl. Blagověstniku“ o missii v bývalé své diecesi jakutské mezi Burjaty. Vláda dala totiž nad částí Burjatů úřední správu (záznamy matričné a pod.) lamám, kněžím budhistským. Tito pak upevnili své postavení tak, že přístup k Burjatům jest missionáři ruskému skoro nemožným. Lamanismus pro svou matriční správu má nejen duševní vliv nad Burjaty, ale i hospodářskou moc nad nimi úplnou. Ruští missionáři mezi Burjaty šamanisty dodělali se pěkných úspěchů, z čehož vidět, že ne národ, ale kněžstvo jeho je tu vinno. A lamové mimo to zrovna vládou vtaženi v úřad svůj, neboť úřad ten jejich stavu — řeholnímu se zcela protivil. Ale teď už navykli a demoralisují a vyssávají lid statečně. Což jiného tu dělat — káže rádce pravoslavný, než Burjaty lamám vyrvat a tak církvi pravoslavné k nim přístup zjednat!

Už jsme se zmínili o tom, jak církev řecká a episkopalní anglická navázaly toto léto užší styky vzájemné. Oba úřední organy, cařihradského patriarchy „Ekklesiastiké Alétheia“ (Církevní Pravda) a kanterburyského primasa „The Guardian“ (Strážce) přinášejí stále bližší a podrobnější vysvětlivky a — oslavu těchto bratrských styků. Historie je tato: Na lambethské konferenci roku 1897. v 36. resoluci sjezdu anglickým biskupům uloženo, aby vstoupili v bližší styky s patriarchou cařihradským řeckovýchodním, se sv. Synodem ruským a s ostatními (asijskými) řeckovýchodními církvemi, aby užším společenstvím mezi anglikánskou církví a církvemi východními církve si navzájem porozuměly, neodcizovaly se navzájem ve svých snahách, ale pokud možná v budoucnosti sbližovaly. — Vyhovujíce této resoluci primasové angličtí yorský a kanterburyský jali se tedy vysílati poselství na východ. O ruském, jež nad oficielní oplatu návštěvy nedospělo, jsme se v příhodnou chvíli zmínili. — Do Cařihradu, Alexandrie, Antiochie a Jerusalema vyslán pak v létě 1898. biskup Salisburyský. Východní malé církve návštěvou touto cítily se ovšem velmi poctény. Také patriarcha cařihradský Konstantin V. s poctami vyslance anglikanské církve přijal, ale o dalším začal vyjednávat písemně: v listě arcibiskupu kanterburyskému zaslaném ptá se totiž, co lambethská konference myslila těmi slovy: „vstoupiti v těsnější styky“. Arcibiskup kanterburyský v srpnu letos zaslal patriarchovi cařihradskému odpověď. Praví tu: „Těžko vůbec vyložit písemně podrobnosti dotýkající se tohoto předmětu (užšího styku obou církví), ježto povaha žádoucného společenství musí teprv postupně se určit, vyrůstat, a na konec přijati podobu svou od rázu a podmínek doby; nemůže tudíž společenství to začíti dle určeného napřed programmu, který by naznačoval a priori různé body jeho. Přece však mohu říci tolik, že co žádáme, jest vzájemná pozornost a zájem, kterýž závisí od zmocněného poznání nadějí a tužeb obou stran, jakož i od společných překážek a obtíží ve službě přeblaženému Pánu a Učiteli našemu...“ — Tedy jakési společenství církevní na zkoušku napřed! — Leč arcibiskup Frederic kant. už i něco konkretního navrhuje: obě církve ať si ve slavné dni posílají navzájem své gratulace; kněží řečtí v Anglii ať činí visity v ty dni anglickým, angličtí v Cařihradě zase řeckým. A zvláště, aby si obě církve na území svém a mezi věřícími svými nečinily propagandy, jedné či druhé škodlivé („všeliké útoky a všeliký proselytismus s obou stran ať přestanou“).

Na tyto vysvětlivky odvětil pak v září patriacha cařihradský novým listem. V něm přistupuje na návrh arcibiskupa kanterburyského a navrhuje sám mimo to, že bude posílati o všem důležitém, co se v církvi řecké koná, zprávy buď po cařihradském zástupci církve anglikanské, nebo v organu „Ekkles. Alétheia“ nebo konečně zvláštními listy. Zvláště pak s povděkem přijímá ujištění, že obě církve nebudou si navzájem odluzovat věřící. Církev řecká nikdy prý toho úmyslu neměla, a ani příležitosti k tomu, a schvaluje jen, když i Anglikáni ve svaté Zemi a jinde na východě své propagandy mezi řeckými věřícími zanechají. — Ježto arcibiskup kanterburyský navrhoval též

spolupůsobení při rozšiřování biblí anglické biblické společnosti, praví patriarcha cařihradský, že církev východní bude ráda přispívat k rozšíření dobrého překladu písem svatých, ale angličtí biblaři, že často mezi lid zanášejí i knihy nebezpečného obsahu, a tím pravoslaví řeckovýchodní podkopávají...

List patriarchy cařihradského, ač slibuje tedy jistou míru styků jest zároveň trpkou výčitkou dosavadní činnosti anglikanské církve na východě.

V Anglii začínají si pak nyní listy všímat církví východních a vysvětlují rozdíly mezi naukami obou církví, anglikanské a řeckovýchodní. Jen že Anglikani tyto rozdíly pojímají velmi lehce. Tak pastýřský list gibraltarského anglikanského biskupa k věřícím o tom předmětu vzbudil v církvi východní a zvláště ruské, jež jest nepřístupnější, pravý úžas svými theologickými vývody. Tak anglikanský biskup gibraltarský podkládá východní církvi také takovou výlučnou platnost pouhého Písma sv. jako u protestantů anglických ji nacházíme; odpírá pravoslavné církvi jedinou pravost a samospasitelnost, na niž prý si jako protestanté nároků nečiní, což ovšem není pravda, neboť katolická a pravoslavná církev se tu shodují v náhledu o samospasitelnosti pravé církve. Také ženatost kněží klade na jeden stupeň v obou církvích, ač rozdíl je tu v zásadě i v praksi veliký! Odmítají prý obě církve stejná dogmata římská! Východní církev zatím odmítá jen neomylnost a svrchovanost papežskou, protestanté angličtí však co chvíle četnější a četnější nauky a dogmata církve odhazují. — — Za takové sbližovací nálady v anglickém episkopatu bude asi brzy úzko východní církvi v takovém společenství. — Jednu silnou vlastnost však mají obě církve společnou: „nenávist papismu", ta byla dosud jedinou nejmocnější jejich páskou.

Zmíněný už minule „Fall Weingart", jenž oba tábory v protestantské církvi německé, konservativní a liberalní, opět na ryčné bojiště vyvolal, skončí dle všeho porážkou liberalů. Tito dovolávají se kde koho na pomoc; volají na fakulty theologické, na muže vědy, na přátely volného bádání, aby se sesazeného kazatele osnabrückého ujali; volají massy protestantského lidu v boj za svobodu, ale všecko marně. — Podotýká k tomu „Köln. Volkszeitung": Liberalové marně křičí, zájem o církevní věci v protestantském lidu zcela vymizel. Průměrný občan, protestant, jenž v jiných případech dělá politiku a veřejné mínění, do kostela nechodí, je mu to jedno, káže-li se tam liberalně či orthodoxně a je mu to jedno, vytlačuje-li proto z kazatelny liberalního kazatele orthodoxní vláda církevní.

Nedávno s takovou horlivostí podchycené myšlenky o spojení všech 46 církví protestantských v Německu se vzdává už naprosto i „Deutsche Evangelische Kirchenzeitung". V jednom čísle nedoufá, že by přes takovou vnitřní různost se dalo co sloučit, ale zase později vidí jakousi náladu smiřovací už v tom, že prý jednotlivé sekty nedávají si názvů sekt, ale zovou se jen „denominacemi". Uznává prý se tím, že jsou to jen různě smýšlející přátelé, nikoliv nesmiřitelní

nepřátelé podle sebe. Ba klade za příklad modlitebny nebo společnosti, kde přerůzní vyznavači přerůzných sekt navzájem se scházejí, neptají se jeden na druhého, vědí jen, že jsou křesťany, ač každý má jiné evangelium. V lásce ku Kristu jsou za jedno, ale v nauce jeho, stojí-li vůbec o ni, se různí. — Nuže, snad v takovéto jednotě se církve ty jednou přece sejdou!

Starokatolici švýcarští slavili koncem listopadu v Bernu 25leté trvání své bohoslovecké akademie, jež jest drahou institucí kantonu bernského, čítajíc ročně 6, nejvýš 10 studujících. — Při minulém sčítání lidu starokatolíci nezapisováni zvláště, vláda je čítala mezi katolíky, jakož i jinak — v užívání chrámu — je házela spolu mezi katolíky a těmto tím jen trpkosti připravovala. Při budoucím sčítání lidu r. 1900. budou starokatolíci poprvé zapisováni jako samostatné vyznání, zví tedy konečně svět, jak velké jsou ty zástupy věřících této sekty, která s takovým jásotem byla uvítána, jako mstitelka nesoucí Římu zhoubu.

* * *

Věda a umění. I. Jakou tísnivou daní byl a jest kolek novinový, bylo nejlépe vidět z příprav, jaké teď konány před Novým rokem na doslech, že kolek podle předlohy vládní bude zrušen. Ohlášeny hned tři nové denníky pražské, a snad i Plzeň a Olomouc chystala se k svému českému denníku. Dle všeho začnou po Novém roce najisto vycházeti denník česko-židovský a denník radikalně-státoprávní, teď právě směry protilehlé, ač oba na levici! Leč podivněji ještě oživuje se ruch literarně-umělecký. O „Obrázkové Revue“, jež postavila se ihned na vysoký kothurn a dosud ubránila se jak staré všednosti, tak moderní přemrštěnosti a prázdnoty, řeč už byla. V listopadu vydáno „Mládí“, organek mladých, jakési nejmodernější moderní, ale na „mládí“, na jaké jsme už poslední dobu zvykli, vypadá skoro šosácké. Od Nového roku Em. šl. z Lešehradu hodlá vydávati v Praze „Pražskou revue pro život a umění“, dle všeho asi literarně-paralelní s „Volnými Směry“, jež od čtyř let vycházejí jako organ mladých v malířském spolku „Manes“ skupených. Podobně F. X. Šalda ohlašuje vydávání literarně-uměleckého listu svého směru! „Švanda Dudák“ proměnil se v illustrovaný humoristický týdenník. V Olomouci bude od Nového roku vycházeti „Rozvoj“, zatím třikrát měsíčně, jako novinářský doplněk školy a směru „Nového Života“. Přes ty všecky nové přírůstky, jaké by po zrušení novinového kolku nastaly, přece na počet v seznamu jmen novin asi ubude. Proto totiž, že ty listy, které dosud vycházely pod dvojím nebo trojím názvem jako čtrnáctidenníky nebo i jinak se střídaly, aby kolku ušly, sloučí se v jeden list. Listů těchto, ponejvíce krajinských, vycházelo asi 12, jež pro seznam jmenný vydaly na 30. Této „svépomoci“ chytali se v posledních letech často socialisté.

Vznikání nových a nových listů u nás sic stále ještě se může ospravedlnit, ale za jistou mírou takové množení literarní produkce přece už nebývá pokrokem a zhuštěním, úrodou literarní, nýbrž

naopak rozvodnělostí a rozplizlostí. Bývá to utrácením národního hmotného i duševního kapitalu. List, který vzniká, není ještě takovou útratou, třebas se zdál v první chvíli zbytečným. Jeho vina jeví se teprv až brzkým zánikem. Tu málo bývá listů takových, jež by i po svém zániku zustávaly ještě milými širšímu čtenářstvu. Ve vznikajících nových listech nezastoupena už napořád jen belletrie. Všecky vznikající listy mají za hlavní účel něco jiného, než pouhou belletrii. Obírají si formu odbornějších nebo zas všeobecnějších revuí, v nichž brzy asi belletrie zaujme místo podružné. Moderní člověk jest pomlsán všemožnými „vědami", a chce čísti tudíž o všem možném ve svém oblíbeném listě.

Stížnosti mezi čtenářstvem teď tak často slýchané, zvláště o novinách: nic tam není, je to prázdné — jsou výrazem téhož zjevu. Každý průměrný čtenář žádá si mnohoobsažnosti, zpráv a zábavy ze všech oborů činnosti lidské. Dnes už nemožno říci o ničem: to nepatří do novin, to nepatří do listu pro lid, to nepatří do zábavného časopisu! Všecko všude se žádá a všude přijímá.

Změny a novosti z listovního literarního světa slovanského se oznamují: polský literarně-umělecký měsíčník lvovského „koła liter. artyst.", „Iris", bude vycházet od Nového roku dvakrát měsíčně. V Petrohradě oznamuje se nový literarně-umělecký list pro široké čtenářstvo „Iljustracija". List má vycházet třikrát týdně! Slibuje sic býti uměleckým v illustracích, ale dle všeho bude se shánět po denní sensaci. Předplatné 6 rublů na rok (do Rakouska asi 9 r.) — „Slovenské Listy" dosud Kar. Salvou v Ružomberku vydávané přecházejí v majetek zvláštního konsorcia, mění redakci i místo vycházení. Vydávány budou v sousedním Liptov. Sv. Mikuláši a povede je Gustav Augustini. — Nový literarně-umělecký měsíčník (Život) začne prý vycházeti od Nového roku v Záhřebě, asi jako list „mladých", kteří tak skoro ze všech listů byli vyloučeni, anebo jen trpěni v některých. Vedle Věnce, Nady, Zory a Vily bude to tudíž také už silná konkurrence. — Ruská vláda ve Varšavě hodlá vydávati od Nového roku svůj polský list pro lid: noviny i zábavný a poučný časopis. List bude míti název „Oświata". Po lidovém divadle polském, jež vláda, vlastně spolek střídmosti založil toto léto, jest to tedy už druhý pokus rodnou řečí působit na lid — a snad přece jen ve smyslu dobrém, neboť i pouhé snahy střídmosti jsou pro polský lid velikým dobročiněním.

Přispěním pražské obchodní komory dostane se přece novinářstvo české na výstavu pařížskou. — Polskou korrespondenční kancelář slíbil na sjezdě novinářském v Krakově zříditi člen redakce „Czasu" Hopcas; přípravy k ní se dějí a budoucím rokem se asi uskuteční.

Česká korrespondenční kancelář, jako pramen pro české i jihoslovanské i zahraniční noviny cizí, zřizuje už se několik let. A nemožno sehnati těch 23.000 zlatých, jež by ročně stála. Důkaz to, jak naše novinářstvo jest ubohé a chudé. Dva tři listy by mohly, ale ty o ní nestojí, ježto jsou i tak dobře zaopatřeny, a ty ostatní!? Snad to očekávané rozmnožení denníku přivede myšlenku blíže k uskutečnění

Z jednotlivých národních zpravodajských kanceláří snadno by se pak složila všeslovanská.

Česká společnost zeměvědná, dle podané zprávy na své poslední valné hromadě, má 388 členů; v roce minulém přibylo jí členů 52. Příjmů měla 1499 zl., vydání 1367 zl. Příspěvek členský obnáší 3 zl. Tento rok 1900 počne společnost pomocí nakladatele J. Otty vydávati velký „zeměpisný atlas český“, jehož už všude potřeba pociťována. Ježto první mapy už se ryly tento podzim, vyjde dílo celé budoucího roku 1900.

Slovenský „Hlas“ přinesl nedávno návrh, aby vzájemnost československá jevila se i v tisku tím, že by zpravodajové čeští psali česky do slovenských novin a listů, a slovenští zase slovensky do českých listů. Obojí listy, aby věnovaly promíšené oběma řečem místa. Leč návrh nenalezl souhlasu u jiných listů slovenských. Přirozené ovšem. Slovenské listy i teď sem tam uveřejňují řeč, citát, zprávu z novin českých přejatou česky, české listy však to činí málokdy. Většina o Slovácích nic neví a nepíše, a když, tož nějakou mimotní zprávičku na několik řádků. Ještě „Národní Listy“ — z velkých listů — sem tam přinesou dopis ve slovenčině, a to velmi zřídka. Někdy čteme citát slovenský i v „Hlasu“ a to je vše.

Dne 8. prosince svolal opět jako už dříve p. professor Holman z české obch. akademie v Brně ustavující schůzi spolku přátel umění. Tentokrát sešlo se jich více, než poprvé a ustaven tedy „klub“, jenž hned se projevil v životě uspořádáním výstavky moravského umění ve Vesnině salonu. Výstavka otevřena 17. prosince. Není to ani trh ani závodění umělců, je to pouhé intimní konstatování, že také něco máme, co za to stojí. Moravský malíř v Paříži dlící Alfons Mucha poslal fotografie svého nejnovějšího díla: cyklu „Otčenáše“, jenž poprve v originalu vystaven bude až na výstavě světové v Paříži. — Ruský krajinář Nik. Jeg. Lund v Praze nabyl asi špatného dojmu o naší slovanské vzájemnosti. Vinno bylo ovšem umístění výstavky v pivním ovzduší Národního domu na Vinohradech. Ostatně ani kritikové se nerozplývali chválou nad obrazy vystavenými. — Umělecká Beseda pražská uspořádala vánoční tržnici výtvarného umění, jako každý rok činí. Výstavky pražské uchylují se teď do salonu ke „Stajgrum“, kdež před tím právě byla vystavovala „jednota umělců výtvarných“, tedy totéž skoro osobní prostředí. — V „saském dvoře“ současně byla výstavka kreseb mnichovského listu „Simplicissima“, jenž mezi „mladými“ má pověst vyšší než zasluhuje. Vedle žida Heineho, socialistního karrikaturisty jedním z hlavních illustratorů Simplicissima jest i krajan český v Mnichově F. Řezníček.

Po ukončení sbírky Jansovy „Stará Praha“ vycházeti prý bude v tomže nákladném uměleckém podniku reprodukce obrazů K. Škréty. Dne 10. prosince slavili v Praze, zvláště v kruzích typografických, stoletou památku vynalezení kamenotisku od Aloise Senefeldra, v Praze 1771 narozeného. Senefelder vynález svuj učinil v Mnichově, tak že ovšem toho města hlavně při zmínce o vynálezu se vzpomíná.

Elektrická dráha mající jezditi kolem radnice staroměstské z Josefského náměstí na Malou Stranu byla předmětem útokův a starostí přátel staré Prahy. Jednáno hlavně, a to vážně i v městské radě, jak upraviti dráhu na Karlově mostě, aby dojmu, jejž most ten poskytuje, nerušila. Přimlouvají se vůbec za to, aby tou částí Prahy jezdila jen koňka.

V Národním divadle pražském zavedena budou od Nového roku zvláštní *dělnická představení* pravidelně; zvolena k tomu jedna sobota v měsíci o půl 8. hod. večer, v letní sezoně odpoledne v neděli. — Na Národním divadle v Brně vypravena s velkým náporem sil 16. prosince *Smetanova Libuše*. — Pozvána na mikulášský večer k *recitaci pohádek* pí. Hana Kvapilová z Prahy. — Tyto dvě věci vedle výstavky umění mor. jsou letoší zimu příznivým znamením probuzení a oživení uměleckých snah v brněnské společnosti. Zdá se, že trochu širší kruhy teď zachyceny, ale přece jen někteří vybraní jednotlivci jsou duší ruchu toho.

Na zřízení II. *divadla českého v Praze* povolena finančním ministerstvem loterie peněžní o 400.000 losech do r. 1901. Místo pro divadlo však dosud neurčeno, ježto obec a vláda se v té věci neshodly. Na plakáty loterní vypsána soutěž.

Významným zjevem jest, že o cenu ruskou na nejlepší *dramatickou práci* (buď tragedii, buď slovansko-hist. činohru) ucházely se jen tři práce, jež však všecky uznány velmi slabými. Ježto cena jest dosti vysoká (600 zl.), není tato literarní nemohoucnost snad náhodou letošího leta. Naše literatura dramatická, a v oborech vytčených zvláště, jest opravdu skoro poušti, na níž nic se nerodí, ač jiná odvětví literatury krásné nejsou lépe opatřena.

Promlouvaje v „Rozhledech" o pověstech, že od Nového roku utvoří se v Praze *kartell nakladatelův a knihtiskáren* posuzuje spisovatel Josef Holeček všeobecné poměry literarní u nás. Praví mezi jiným: „Pokleslo české čtenářstvo... Vydavatelé, aby do něho vpravili knihu, vidí se nuceny rozdrobiti ji na homeopatické dávky sešitků krejcarových . . . Dělá-li dnes třeba nejpřednější spisovatel nakladateli návrh na knihu, která by měla krámskou cenu 1 zl. nebo 1 zl. 20 kr., nakladatel se rozmýšlí. Taková kniha je mu příliš malou na sešitové vydání, příliš velikou na vydání najednou. Za zlatku u nás může býti jen kniha, která není odkázána na široké obecenstvo. Hmotná tíseň není toho příčinou... na letní cestování vydají Čechové miliony, a vyvezou je vesměs téměř do Němec. Vším pohodlím na cestu se opatří, jen českou knihu nevezmou. — Chceme-li přivésti nápravu, musíme začíti s obecenstvem. Řekl bych, že chyba naše vězí v tom, že příliš mnoho žijeme na foru (po případě v hospodě) na újmu intimného života v rodině. Zreformujte rodinný život, a zreformovali jste celou společnost..."

O tom, *jak a co čte český student* a gymnasista zvláště, praví někdo (R. K. D.) ve zmíněném „Mládí" hovoře o Třebízském: „Třebízský čte se dnes nejvíce v nižších třídách... chytne jednak svým

mohutným, hlubokým procítěním, otevřenou přímostí svého ducha, rozsvícením svých prostých očí (?), svým pathosem historického malíře velikých a pohnutlivých scen, jež uvádí na plátno ve světle, které nemůže býti bez zúrodňujícího účinku na mladé duše a zanícená srdce. ...Ale v následujících letech student stopující celou moderní produkci literarní počíná ochabovati ve svém zájmu o národní autory... U mladých těchto lidí Erben, Sládek, a jiní naprosto nedostáli u porovnání s některými zjevy mladé generace, zjevy efemerními, jež dnes už naprosto zapadly... Ideje moderních literatur naplní myšlenkový svět studentův tou měrou, že národní autor pro něho potom svou národností nebo úzkým kruhem svých domácích idei, nemá ceny, odvrací se od něho, nechtěje uznati ve svém věku, co je na těchto národních autořích skutečně našeho, českého, co by ho mělo daleko větší měrou zajímati jako člověka téže krve a téhož prostředí společenského..."

Pro obrození l i d o v é h o u m ě n í v ý š i v k o v é h o opětně pozvedá hlasu svého pí. Renáta Tyršová v „Českém Lidu" (seš. 2). Poukazuje, jak pokusy lidové vyšívání, umělým a strojovým napodobením přenésti do modního světa potkaly se s velikým úspěchem. Spisovatelka podotýká však, že užití umění lidového musí se chopiti lidé umělecky vyškolení a třeba vzory lidové na moderním zboží značně upraviti, doplniti, stylisovati. Aby se znovu v nejširším rozsahu obrodilo toto umění, musí stylisace vzorků lidových zavedena býti i do škol aspoň měšťanských. V Praze prý docíleno tím velmi pěkných výsledků. Třeba pro širší použití dobrých předloh, a těch dosud bylo pořídku. Zabývali jsme se jen sbíráním schováváním a obdivováním lidových výšivek, k praktickému jich využití nedošlo tou měrou, jak toho zasluhují. Nejen vzory výšivek, ale i práce krajkářské znovu třeba oživit. — Toutéž myšlenkou v 1. čísle téhož časopisu obíral se Fr. Kretz, poukazuje na dokonalé krajky hotovené na Slovácku. Žádá p r o v ý c h o d n í M o r a v u š k o l u k r a j k á ř s k o u, jež by umění v lidu žijící ještě více povznesla.

V Plzni uspořádán nedávno l i t e r a r n í v e č e r G r a b o w s k é h o na oslavu vzájemnosti českopolské. Byla by tím nalezena cesta k širšímu vzájemnému pronikání se literatur slovanských. A je toho konečně jednou třeba. Jsou ty naše slovanské literatury odděleny na vzájem, jakoby byly zcela cizí. Ba i ty cizí jsou běžnější a přístupnější než ony. — Z n á v š t ě v s l o v a n s k ý c h umělcu poslední dobu nejvíc politického a nejmíň uměleckého rázu měla návštěva „pěveckého kola" akademiku krakovských. Pro široké obecenstvo to neškodí. V prosinci ohlášena pohostinsky na pražském Národním divadle polská (lvovská) operní pěvkyně Iréna Bohussova, jedna z polských nejlepších; vybrala si na ukázku svého umění: „Prodanou", „Traviatu", „Lohengrina" a „Faust a Markétku". — Zle posloužili umělecké vzájemnosti českoslovanské umělci čeští v „klubu mladých" poslední dobu se skupivší. Domluvili totiž návštěvu ruského hudebního skladatele — ze žijících nejvýš ceněného — Rimského Korsakova. Pro koncert jeho slíbena jim kapela Národního divadla. Klub mladých spoléhaje na ten slib na jisto ruského umělce pozval. Tu však správní výbor najednou

kapelu ke koncertu odřekl. Klub mladých tedy musil odřeknouti do Petrohradu. Ruský skladatel tímto jednáním ovšem nanejvýš uražen, prohlásil jim, že si to zapamatuje a do Prahy nikdy koncertovat už nepůjde. — V hudební vzájemnosti ruskočeské máme oboustranné neštěstí. My k nim se nemůžeme dostat a u nich proniknout a oni k nám takto nebudou chtít. — Zatím pozvání prý na sebe vzalo samo Národní divadlo.

V sezení ústřední komisse pro záchranu uměleckých a historických památek přišly na přetřes (3., 17., 24. listopadu) tyto věci: Sekční rada Vítězslav Houdek předložil svůj spis o náhrobních kamenech památných z kostela v Moravičanech. — Na opravu gothického portalu kostela ve Volframicích povoleno 55 zl. — Konserv. Rosmael sděluje, že velmi nevhodně dali si vymalovat vnitřek farního chrámu P. v Přerově; kostel jest v jednoduchém barokním slohu. — Sděleno od konserv. B. Dvořáka, že dosud nepřestavší práce v lomech na hoře Kunětické ohrožují povážlivě hrad Kunětice, jenž hrozí sesutím. Komisse už mnohokrát zasadila se u českého výboru zemského i u majitele lomu o záchranu památky té, ale jak vidět marně. — Ustanoveno podniknouti kroky k opravě a záchraně velmi cenné kaple hřbitovní v Libčicích (u Žatce); pochází z roku 1686. a vyniká zvláště krásnou prací štukovou. — V Žluticích umělecky památný farní kostel sv. Petra a Pavla opravovati se má dle zdařilého plánu nebožtíka J. Mockera; ježto však potřebný obnos na celou opravu nemožno sehnati, usnesla se komisse, aby se zatím provedlo jen nejnutnější. — Velké předhistorické nálezy učiněny v Kranji a v Koritnici na Istrii. V Toplici skončeno odkopání 300 hrobů z doby hallstadtské.

Od budoucího roku povýšena bude krakovská škola „sztuk pięknych“ na uměleckou akademii, tak jako se stalo s českou nedávno. Vedle vídeňské akademie umělecké budou tedy ještě dvě jiné, česká a polská.

Ve Lvově zřízen salon „sztuki polskiej“, umění polského, při závodě Jana Klimkiewicza, jako v Praze byl zaniklý teď salon Topičův. Cíl lvovského salonu bude týž: býti výstavou i tržnicí prací malířů polských. Dosud Lvov takového salonu postrádal. Přejeme lepšího zdaru než ho zažil pražský salon.

Rusínský malíř Ivan Truš, krajinář školy polského mistra Sokolovského uspořádal koncem minulého měsíce výstavku svých obrazů ve Lvově. Mladý malíř realista svou básnivostí štětce učinil hluboký dojem na obecenstvo.

Srdečná historická památka národa polského hrad Wawel v Krakově konečně má dojíti vysvobození. Dosud bylo toto pyšné umělecké sídlo králův polských — kasárnou. O restauraci zasazovali se Poláci už dávno, ale nemohli se s vládou dohodnouti, kam přeložiti vojsko. Teď snad ministerstvo vojenství i velitelství krakovské dohodlo se už s náměstníkem lvovským o čase i způsobu vyklizení královského hradu, jenž stane se teď opravdovou pýchou Krakova, jako v Praze jsou Hradčany a jejich královský hrad.

Polskou náladu označuje úspěch nedávno poprvé sehraného kusu Markoffa: „Sybir“. V ročnici povstání listopadového (30.) měl teprv svůj význam. Plný slz a vzdechu polských byl divadlu lvovskému dobrou kassovní attrakcí, ač umění je v něm málo.

Julian Fałat, z krakovské umělecké školy, dokončil veliký obraz historický: „Napoleon nad řekou Berezinou“, jenž poprvé předstoupí před soud širší veřejnosti na pařížské světové výstavě.

Výstava rakouského umění v Petrohradě otevřena 2. prosince. Officielních návštěv, řečí a poklon bylo dosti, ale umělecké kruhy petrohradské nebyly nijak zvláště vzrušeny výstavou tou.

Dne 30. listopadu v pamět 70tých narozenin hudebního virtuosa a skladatele Rubinšteina otevřeno v Petrohradě museum obsahující památky jeho se dotýkající. — Malá polemika zapředla se mezi ruskými mladými, kolem „Miru Iskusstva“ (svět umění) skupenými a kritikem filosofem Vl. S. Solovjevem. Jako všude jinde tak i na Rusi mladí za své extravagance docházejí výsměchu. Žertem a vtipem je odbyl též nedávno Vl. S. Solovjev a na přímé vyzvání jejich znovu se jimi zabývá, jak chtěli, vážně ve „Věstniku Evropy“. Nové proudy literarní na Rusi rozvrhuje na tři skupiny: marksisty či ekonomické materialisty, tolstovce či negativní moralisty a konečně nietzscheovce. Známka směrů těchto jest: prvního, že člověka dělají malinkým kolečkem v ohromném hospodářském stroji; — druhý dělá člověka nástrojem, jenž je tu k tomu, aby plnil všemožné mravní zápovědi (nekuř, nepij, nežeň se, nebo jen trochu, a hlavně nesluž ve vojsku…; třetí nevytvářivší se ještě určito ponechává si možnost a cestu k pravdivému lidství. Leč něco hotového už ten třetí směr také má, svou ideu „nadčlověka“. Leč o idei té ruští nietzscheovci hovoří dosud bez jasného poznání, ale jako Atheňané kdysi staví oltáře tomu „neznámému bohu“. Ale pro ně není neznámého, oni už vše to poznali. Jest sice ve světě samé tajemství, ale právě všecka ta tajemství před nimi se odkryla. Jest to něco, čemu oni říkají „orgiasmus“, „pythismus“, „demonismus“ atd., a toto božstvo jejich jest novou krásou, která má nastoupiti místo zastaralých ideí dobra a pravdy…

Dne 2. prosince konala lublaňská „Glasbena Matica“ první svuj koncert v této saisoně, jímž opět prokázala, že bez nadsázky možno ji nazvati co do secvičenosti, síly a vedení prvním uměleckým hudebním sborem nejen Rakouska ale veškerého Slovanstva.

Dalmatské museum ve Splitu obohaceno opět novými nálezy a novými vykopaninami z historicky proslaveného Přímoří dalmatského. Od Dioklecianova paláce, v nějž je vestavěno, má Split veškeru svou musealní a historickou slávu. Bohužel, že mnohdy marně i město samo hájí své starožitné památky. Tak sděleno v sezení ústřední umělecké komisse (24. listop.), že město marně se protivilo, aby jistému občanovi nebyla dána stavební koncesse na významném místě na Kryptoportiku paláce Dioklecianova. Zemský výbor zaderský přes protest obce občanovi vyhověl. Také umělecká komisse vyslovila své politování, že ani její pokyny a rady a protesty nic nespomáhají ve věci té. Návrh komisse.

aby byla vyšetřena otázka vlastnictví paláce Dioklecianova, dosud zůstal nevyřízen.

Nové objevy předhistorické a to velikého dosahu učiněny opět v Bosně. U bosenské Gradisky v Dolině objeveny rozsáhlé zbytky kůlových staveb a z nasbíraných tam předmětů, jež v sarajevském museu uloženy, souditi se dá, že objev pochází z doby bronzové. — Při stavbě hráze u Klakru Horního u bosenského Brodu objevil inženýr Vácha naleziště nástrojů kamenných, jež dle ocenění kustoda Truhelky počítati dlužno do doby neolithické.

Bulharská vláda s pomocí státní zřizuje stálé divadlo ve Srědci. Dosud Bulharsko stálého divadla nemělo, hrálo se však občas v různých větších městech bulharských (Srědci, Plovdivu, Russe a j.).

Na české universitě zříditi hodlá prof. Gebauer a prof. Vlček v druhém semestru seminář moderní české literatury. — Na lvovské universitě zřízena stolice staré slavistiky s prof. Studinskim. — Z ruské petrohradské university odešli na odpočinek prof. Vl. Ivan Lamanskij a Nik. I. Karějev. — Ignát Herrmann vystoupil po 19letém spolupracovnictví z redakce „Nár. Listův“ a věnuje se teď zcela svému „Švandovi Dudákovi“, jenž od nového roku bude vycházet jako illustrovaný týdenník. — Dne 9. listopadu slavil své 40leté kněžské jubileum kanovník Jakub Herrmann, lužický mecenáš literarní i sám spisovatel, nakladatel „Lužice“, jediného belletristického měsíčníku lužicko-srbského (nar. 6. května 1836 ve Swinarni). — 26. listopadu oslaveno v Novém Sadě 100leté jubileum narozenin Jovana Hadžiće, právnického spisovatele srbského, zakladatele novosadské „Matice srbské“ a spoluzakladatele s Vukem Karadžićem nové srbské literatury vůbec.

Zemřeli: 23. listopadu Michal Nik. Kapustin, ruský slavný právník a právnický spisovatel; — 29. listopadu Pavel Feodor. Nikolajevský, professor duchovní akademie petrohradské, bohoslovný a dějepisný spisovatel; — 4. prosince Dr. František Smolka, dlouholetý předseda sněmovny poslanecké, vynikající politický činitel polský v Rakousku; — 7. prosince zemřel v Praze Dr. Fr. Mitvalský, výtečný okulista český, spisovatel lékařský; — 8. prosince Antoni Kątski, virtuos a hudební skladatel polský (napsal na 300 skladeb pro piano); — 10. pros. Jan Ev. Kosina, bývalý ředitel olomouckého gymnasia a spisovatel (narozen 22. prosince 1827); — 10. prosince zemřel slavjanofil Tertij Ivanovič Filippov, druh Chomjakova, Kirějevského, Aksakova a Samarina. Spolupůsobil při sjezdu 1869; — 12. prosince Vilém Körber, jeden z nejčastěji jmenovaných a stíhaných činitelů v politickém ruchu dělnickém v Čechách, v něž od roku 1870. zasahoval činně; náležel k theoretickým anarchistům; — Irina Andrejevna Fedosova, ruská venkovanka, pohádkářka a zpěvačka, jež od mládí svého byla živým pramenem lidového umění ruského. Znala na 100.000 veršův národních zpěvů věrně zpaměti.

V Paříži 2. prosince zemřel polský literat Edmund Chojecki. Narodil se r. 1822. v Podlesí, prchl do Francie a od r. 1848. trvale usadil se v Paříži, kdež byl spolupracovníkem některých politických

časopisů. Z počátku psal polsky a nejkrásnější polská jeho povídka je „Alkhadar“. Později psal skoro výhradně francouzsky pod literarním jménem Charles Edmond. Teprve v posledních letech svého žití pokusil se opět psáti polsky, ale práce tyto nemají valné ceny. V r. 1848. súčastnil se slovanského sjezdu v Praze a brzo po tom vydal spis „Czechia i Czechowie przy końcu pierwszej połowy XIX. wieku.“ — Z cizích národů zvěstují tato úmrtí: národohospodář německý (rodem ruský Polák), professor Dr. Aug. Miaskowski (22. listopadu); — Arthur Giry (24. listop.), z „école nationale des chartes“, oddílu diplomatického, znamenitý historiograf doby karolingské; — Henry Tate, anglický mecenáš uměl., zakladatel národní galerie umění; — Numa Droz (15. prosince), učený právník švycarský a žurnalista zvláště v oboru mezinárodního práva; — Alberto Pasini (15. pros.), proslulý malíř orientalista italský; — londýnský knihkupec a nakladatel, největší snad na zemi, Bernard Quaritch, původu slovanského, jak on sám o sobě doznával.

II. Medicinská fakulta vídeňská slavila 10. prosince památku 500letého trvání svého. — Nepěkný lístek do památníku dala však medicině vídeňské Miss O'-Connor-Eccles v říjnové Nineteenth Century. V článku velmi rozhořčeně psaném poukazuje na škandalní nepořádky ve všeobecné nemocnici vídeňské, která jest ústavem prý pro týrání nemocných. V jiných městech prý jsou nemocnice hlavně k léčení nemocných, a jen vedlejší účel jest, aby byly studovnami mladých lékařů. Ve Vídni prý však nemocnice jest pouze pokusným domem pro fakultu medicinskou. Že objekty lékařských experimentů jsou nemocní, to jest okolnost, jež ve Vídni nemá žádné váhy. Proto vidět tu jen péči o nástroje a studium, nemocní zůstávají však jen obtížným materialem, a jako material a nic víc se považují. — Jiný ústav vídeňský dostává zase pardus pro své hospodářství osobně protekční. Jest to vídeňská vědecká akademie, která, jak už dříve v německých říšských listech vytýkáno, a teď i ve vídeňských proráží, své expedice podniká jen proto, aby svá tučná stipendia a nadace utratila. A když už je musí utratit, dává za to užit z nich svým členům. Také zbytečný semitismus jí vytýká i židovský list „Fackel“!

Známý a památný hrad „Canossa“, kdež císař německý Jindřich IV. pokáním třídenním usmířil papeže Řehoře VII., nedávno přišel do veřejné dražby. Z Canossy ovšem jsou jenom zbořeniny. Dědici posledního majitele hraběte Boldrighi povoliti chtěli zprvu nabídkám zahraničných společností, jež zříceninu chtěly koupiti. Leč italská vláda položila své veto, a dovolivši veřejnou dražbu vyhradila si právo předkupní, kdyby kupec byl nějaký cizinec. Tak dne 24. listopadu konána veřejná dražba Canossy. Cena, jež vyvolána, bylo 500 lir, jež jediným kupitelem vyhnána konečně až na 2200 lir. Ale jedna z dědiček hraběte Boldrighiho, komtessa Maria Luisa Valdrighi, složila už napřed 4000 lir, tak že připadla Canossa jí, jako nejvíc nabízející.

P. Delattre poslal akademii francouzské dva listy o archeologických památkách karthagských. V jednom z nich po-

pisuje nové objevy ve vykopaninách, v druhém objevy v nánosu písečném. Při zimních bouřích vlny každý rok vyhodí na břeh úlomky a zbytky skvostů, kovových věcí, a zvláště malé olověné místičky s nápisy — všecko to mořem pohlcené pozůstatky starého obchodního města. Olověné plíšky mívají nápisy a značky, jimiž jsou pokryty, velmi už chatrné, a samy konečně na vzduchu velmi brzy zkáze podléhají. P. Delattre dal tedy z plíšků nalezených zhotoviti ihned obkresy a fotografie, jimiž chatrný tento a zdá se důležitý kulturní pozůstatek zachován věkům budoucím.

V Benátkách objeven antikvářem florenckým Olškým celý exemplář bible s výkladem Mikuláše z Lyry, tištěné v pěti svazcích roku 1471. a 1472. v Římě. Bible tato patří k antikvarním raritám a nedávno druhý takový exemplář prodán byl za 30.000 lir. Nejen jako starý tisk z první italské tiskárny, ale také pro četné kolorované obrazy a vůbec nákladné provedení patří bible Mikuláše z Lyry k nejvzácnějším prvotiskům. Illustrace pochází bezpochyby od italského malíře Mantegna. O výkladě Lyrově známý jest veršík: Si Lyranus non lyrasset, Lutherus non saltasset. Luther totiž výkladu Lyranova použil při svém novém učení.

Německá výprava v Babyloně pomalu dokopává se některých cennějších objevů. Tak sděleno, že ve dvou měsících srpnu a září nalezeny pouze: „stélé" z doleritu 1·28 *m* vysoká; na sloupci jest obraz božstva nějakého, jež Dr. Koldewey má za hettitského boha blesku. Při vyobrazení bůžka je též hettitský nápis šestiřádkový, jenž snad přispěje k lepšímu luštění hieroglyfů hettitských, jež pro nedostatek památek psaných dosud nerozluštěny. Druhý měsíc asi 10 *m* od sloupce s bůžkem nalezena vápencová velká plotna (1·33 + 1·21 *m*). Plotna opatřena reliefem skupiny bohův: Istary a Hadada či Rammana a klečícího před nimi muže; nápisy na plotně označují fundaci, klečícím mužem Samas-sakun chrámu učiněnou: ročně míru mouky, míru vína pro kněze chrámu.

Vláda řecká konečně hodlá zříditi také archeologický ústav po vzoru škol archeol. cizích (francouzské, anglické a německé). Škola spojena bude s národním museem. Škola povede celou archeologickou práci domácí, bude pořádat přednášky a podnikat výlety na seznání nových nalezišť a nových objevů.

V Pompejích v nástěnném jednom obrazu objevil učenec řecký Svoronos starou řeckou mincovnu. Archeologové italští a západoevropští marně se dohadovali, co obraz vlastně znamená, soudíce na pasířskou zlatotepeckou dílnu.

Hvězdář Charlois z hvězdárny v Nizze oznámil ústřední stanici planetoidův a komet v Kielu objev nového planetoidu, jenž zatím poznamenán „1899 EY". Objev učiněn 4. prosince cestou fotografickou. Planeta patří k drobným oběžnicím v pásmu asteroid za Marsem, jest podle světlosti své 10. velikosti.

Ze směru středověkých a starších chrámů katol. možno usuzovati, jak H. Welmer v londýnském listě „Nature" sděluje, o úchylce

magnetické střelky. Chrámy ty, zdá se teď, že nejdou přesně směrem východním. A přece ve směru východním byly svou délkovou osou přísně vyměřeny. Důvod jest v dnešní úchylce magnetické střelky. Proto ze stáří chrámu můžeme souditi na pohyb a kolísání magnetické střelky, jako zase známe-li úchylku střelky pro jistou dobu, usuzovati z toho můžeme přibližně o době, kdy chrám byl vystavěn.

Anglický „Geographical Journal“ přinesl v říjnu z péra učeného oceanografa Johna Murreye ocenění rozsahu hlubokých moří. Dle toho hloubky mořské takto jsou rozděleny: vodstvo do 100 provazců hloubky zaujímá 7% povrchu mořského; hloubka od 100—1000 provazců zaujímá 10% povrchu mořského; hloubka od 1000—2000 21%, od 2000—3000 55% a konečně hloubka větší 3000 provazců zaujímá 7% povrchu mořského. Dle toho prumérná hloubka 2000—3000 provazců (1·62 *m*) zaujímá největší díl povrchu mořského, jest nejrozsáhlejší planinou pevné kůry zemské.

Anglo-americký hvězdář William H. Pickering, ředitel hvězdáren v Arequipě a Flagstaffu, sdělil ve „Věstníku“ (Bulletin) francouzské společnosti hvězdářské výsledky svých pozorování na Marsu v letech 1890.—1894. Popisuje dle svého pozorování povrch Marsův takto. Vody na Marsu jest velmi málo, tak že není tam moří, jak se dosud domníváno. Kolem polův a ve studených pásmech sráží se v zimě nesporá voda jako jíní a pokrývá planetu nevysokou vrstvou. Když na jaře a v letě roztaje, zavlaží se jí asi níže ležící místa, snad dna dřívějších moří, a tato se pak rozzelenají, čímž liší se barvou od okolních pustých krajů, které jsou na Marsu přirozeně rozlehlejší než pouště pozemské. Že to nejsou moře, viděti odtud, že tak zvané kanály Marsovy zasahují do nich a protínají je. V moři by to bylo nemožno. Kanály samy neviděl W. H. Pickering nikdy zdvojeny. Zdvojení jejich přičítá lomu ve vzduchu přizemském. Na výšinách rovníkových, kdež hvězdárny Arequipa a Flagstaff stojí, tohoto zjevu při jasném a řidším vzduchu nebylo tudíž nikdy pozorovati. Kanály pak vysvětluje si tak, že jsou to svodnice oné řídké vláhy na Marsu, řeky nebo „kanály“ skutečné, po jichž březích pruhová mohutnější vegetace činí nám je na zemi zřejmými; neboť jinak bychom jich sotva pozorovali. Pro tento nedostatek vody klima prý jest velmi strohé: v letě a u rovníku velmi parné dni, ale zase velmi chladné noci, v nichž pára, řídká ostatně, tak že ji ani v podobě mraků nevidíme (leda velmi zřídka), opět se sráží a dolu padá. — Pozorováním Pickeringovým mohou tedy opět oživeny býti sny o obyvatelích Marsových. Jsou-li kanály, skutečné kanály, ve své pravidelnosti snad dokonce umělé a po jejich březích bujná vegetace, jak daleko je tu k myšlence, že tam na planetě zemi nejpodobnější žijí nějací „usufructuarii“ té ve své chudobě přece asi bohaté přírodě. V příznivé poloze Marsa v letech právě uplynulých 1898. a 1899. možná, že poznatky naše rozšířeny byly novými pozorováními.

V listopadu od 12. do 16. očekáváno letos nejen učenými, ale i všeobecnými vrstvami lidu zajímavé divadlo nebeské, které však zklamalo. Ani země se s kometou „nesrazila“, ani jinaký konec světa nenastal.

Ale ani roj létavic, známý pod jménem „leonid", že jejich východisko zdá se býti v souhvězdí lva, se učencům neukázal. Pozorováno téměř na všech hvězdárnách po všecky dni v druhé polovici listopadu, vídeňská akademie vědecká poslala své hvězdáře až do Indie, aby tu za příznivějších okolností pozorování svá zařídili, ale „leonidy" se neukázaly. Ani na naší polokouli ani v Americe. Zřejmo, že „maximum" jejich objevu nepadlo snad u nás na dobu denní. Kdežto r. 1833. americký hvězdář Arago počet přeletlých a zazářivších leonid páčil za noc, v níž bylo maximum, na 240.000, tentokrát pozorováno jich nejvýš kolem sta. Má se za to, že opět mohutný Jupiter a snad i Saturn způsobili poruchu v dráze „leonid", tak že tyto už dle všeho na své 33leté pouti nebudou se se zemí setkávati.

* * *

Školství. Nepopíratelný úpadek, žalostná dekadence jeví se na všech stranách v českém učitelstvu, jíž vedoucí listy jeho zakrývají bombastickými slovy o pokroku ve „vědách" vychovatelských, uvádějíce kde jakou obstojnější myšlenku v nečeské hlavě vzniklou, ať již k nám se hodí nebo nehodí. A jak snadno lze přes noc nabýti u nás slávy a věhlasu ve „vědách" vychovatelských! Netřeba než opravné snahy prohlásiti za „klerikalní" zpátečnictví, na základě povrchních „pokusův" a třebas nahodilých zjevů nejsmělejší učiniti vývody, a všechny učitelské listy rozhlásí nové hvězdy slávu. Jediná jest podmínka: každé druhé slovo ať je vzato z některého nečeského slovníku a věci nejvšednější uvedeny býti mají latinsky, nebo ještě účinněji působí název anglický, po případě i francouzský, českou koncovkou českému jazyku poněkud přizpůsobený. Jak se přičinili buditelé naši, aby českými názvy označili každou věc i pojem a vymýtili cizáctví z řeči rodné! Kolik píle a znalosti vyžadovalo vědecké názvosloví, jež nám zanechali nadšenci z doby vlastencův! A dnes? Málem již ani těch názvů mezi vzdělanci neuslyšíme. A jako cizí jsou slova našich novodobých listův a spisů, tak i cizí, nečeský a celkem mělký jest obsah jejich. Kromě otřepaných povídaček o „záplavě klerikalní" zřídka nalezneme kloudnější úvahu, jež stojí za čtení. Téměř všude pouhé nechutné hašteření a nedoložené podezřívky a nebratrská, ba nelidská pohana jinak smýšlejících. Nejvíce ještě jádra nalezneme v „Besedě učitelské", kteráž kromě „Vychovatele" snad jediná z listů v Čechách vydávaných zasluhuje čestného jména: list odborný. „Pedagogické Rozhledy", ač přinášejí časem cenné ukázky z duševních dílen evropského vzdělanstva a pěkně poučují o ruchu vychovatelském v cizině, přece klademe na druhé místo proto, že převládá v nich také onen jízlivý a mělký způsob mluvkařský a jednostranné pojímání věcí a osob. Stojíce na stanovisku nevěrecko-protestantském, nemají pro katolické zásady vychovatelské, směry a ústavy než jízlivý posklebek a pohanu. Ostatní tak zvané „pedagogické" listy nepřesahují úroveň „Šípův" a proto nelze o nich vážně jednat. Poskytují nanejvýš vděčné látky pro břitké polemiky listům denním. Jak nízké mnohdy je smýšlení našich svobodářů, když v „Ped. Rozhl.",

které chtějí býti „vědeckými“, odváží se zpravodaj napsati v přehledě časových zjevů ve školství: „Kdo pak mluví na sjezdech klerikalních? Kdož jiní než kněží, za niklák koupení učitelé, nějaký šlechtic historický a z lidu...?“ Jak nízké útoky! A takovým způsobem píše se, ba ještě horším, přímo surovým, klackovitým — v listech „vychovatelských“!

A jaká zmatenina jeví se všude! Tak na př. nynější soustava školská se prohlašuje za vzor dokonalosti, a hned zase napíše se o něm tento řízný a správný posudek: „Z našich škol obecných, středních a vysokých vycházejí do života namnoze tvorové poddajní, společensky nevyspělí, bez samostatnosti v úsudku i jednání. Za svou životní dráhu volí si také z velké části povolání nesamostatná...“ („Ped. R.“ r. XIII. str. 55.) Když totéž řekne učitel katolík a žádá nápravu a opravu soustavy nevhodné, všecek „učitelský“ tisk se na něho vrhne: že je zpátečník, zrádce stavu a p. Na parádních sjezdech a v listech se hřímá: Ven s náboženstvím ze školy, ven s knězem — ale jen s katolickým! Pastor a rabín mohou zůstati, neboť „nyní dlužno poukázati na pěstění citu náboženského, který náboženské vyučování má buditi, šlechtiti a síliti, aby vypěstována byla pravá zbožnost. Na nižších stupních školy obecné bylo by vhodno obírati se více mravoukou, teprve na stupních vyšších připojovati vyučování dogmatické toho kterého vyznání, neboť náboženské moralce dostává se veliké opory v dogmatech. Náboženství, ač jeho vliv se nyní méně uznává, jest našemu lidu ještě životní otázkou; vezměte mu víru — a zbavili jste jej důležité opory moralních pravidel a rozrušili velikou část jeho mravní bytosti.“ („Ped. Rozhl.“ r. XIII. str. 149.) Jak výtečně se to jeví na zliberalisovaném učitelstvu, dodáváme my.

Takový přímo babylonský zmatek jeví se ve všem a všudy. Na důkaz tento dokladeček ze „Školy našeho venkova“, jež velmi nebezpečným je soutěžníkem socialistického „Školského Obzoru“, těchto „Červánkův“ učitelských. Píšeť o Dru. Stojanovi, tomuto vzoru snášelivosti, ochoty a přímo bratrské lásky k učitelstvu, takto: „Služme věcem dobrým, ale uplatňujme i své sebevědomí. V drobných zprávách referujeme o ustanovení se filantropické jednoty na Moravě. Učitelstvo, kteréž v imposantním počtu schůze se súčastnilo, na novo zas dokázalo, že sebe tuze málo cení, dokázalo, že umí sice dávati impuls, že rodí zdravé myšlenky, ale samo prováděti si je netroufá. Nemíníme tím, že předsedou zvolen c. k. zemský školní inspektor J. Lošťák, tato volba jest docela na místě, ale učitelstvo mělo zabrániti, aby jednotu též zastupovati smél člen, který učitelstva nijak si neváží, je nedoceňuje, spíše bagatelisuje, ano je nenávidí a o jeho bezmocnost a vliv usiluje. Jest to I. místopředseda jednoty.“ Tak se píše o muži, který patří mezi hlavní zakladatele oné jednoty a učitelů se ujímá, kde se mu naskytne sebe menší příležitost. A tomu se říká: umravňování, zušlechťování učitelstva. Fuj!

Není potom divu, že také vnitřní život stavovský, jehož věrným odleskem je život spolkový, hyne a zbahnél. Než ať mluví o tom liberali sami. „Náš život spolkový nevypadá tak, jak by vypadat měl. Bohaté

programy našich schůzí hlásají veřejnosti bohatou — titěrnost. Tak čtete na př. pozvání na schůzi, která má ‚11 bodův', ale 10 z nich neznamená celkem nic. Vše, co samo sebou se rozumí, vtěsnává se v program na čísla bohatý, ale duchem chudý. Vlastní účel spolkový — posilování vědomí stavu — zanedbává se, a jeví-li se kde, zapuzuje se strachem před všemocnými úřady. ‚Toho si pan inspektor nepřeje!' řekne se někomu, kdo chce o věci pronésti svůj úsudek. ‚Nemohu připustit rozhovor o čítankách, schválených školními úřady; to je kritika nedovolená.' A podobné duchaplné poznámky nejsou v našich schůzích vzácností. A pak se divíme, že schuze netáhnou. Nestojí-li poslední bod programu — společný oběd (?) za mnoho, pak nezazlívejme kollegům, nepřijdou-li ‚ke' schůzi. Vždyť to ostatní mohou si přečíst doma z Kehrovy Praxe! A vyhnou se všem nepříjemnostem volebním a j. Nevypadá to tak všude, ale mnohé spolky naše za mnoho nestojí. Nedovedou vyhověti vyšším požadavkum. Doby, v nichž probírala se mluvnice na schuzích a praktický výstup byl nejskvělejším jich bodem, již dávno minuly. Dnes učitelstvo chce víc!" („Národ a Škola“ r. XXI. č. 2.)

K správnému posouzení pathologických zjevů duševního života českého učitelstva na prahu století 20. a tím k objasnění smutných proudů v popředí se deroucích, jež nezaslouženě se nazývají „mladé“, uvádíme ještě ukázku svobodářské logiky socialistické, jak se jeví v projevech listův oněm snahám sloužících, uvádíme výňatek ze „Šk. n. v.“, kteráž podle „Šk. Obz.“ píše o poměru učitelstva ke stranám politickým: „Vycházeje ze zásady: ‚Studujme programy a skutky všech politických stran a dle toho se k nim chovejme', charakterisuje stávající strany politické takto: Strana klerikalní má program nám rozhodně protichůdný a nepřátelský a proto učitelstvo musí ji potírati, kde a jak může. Pro stranu mladočeskou nemuže se učitelstvo angažovati, rovněž ne pro stranu radikalní. Strana radikalně-pokroková má školský program nám nejpříznivější; bohužel jest ještě příliš slabá, aby mohla na kolbišti politickém chopiti se kormidla. Zustane-li však při svých zásadách a bude-li míti dosti rázných bojovníků, stane se jistě v krátkém čase u nás stranou silnou. Ji tedy budeme podporovati. Stranu socialně-demokratickou nemůže učitelstvo v ohledu národním a politickém podporovati, ale nepropujčí se také za berany, kterými by roztloukali hlavy nepohodlné strany. Strana realistů nemá dnes vlivu politického, ač stoupenců mezi vzdělanci čítá hojnost. Učitelstva se ujímá, ve prospěch jeho píše a mluví, je tedy třeba navzájem ji podporovati. Ku straně národního dělnictva nemuže zaujmouti učitelstvo stanovisko, dokud neustálí svůj program. Stranu velkostatkářskou nutno potírati.“ Z ukázky zde uvedené lze posouditi, jaké jest ono „studium programův a skutkův“ a jak málo přemýšlí čtenářstvo těch a podobných listů, když bez důkazův a důvodů lze takto balamutit — „mladé“!

Po těchto dokladech si již vysvětlíme, jak možno, že se může neomaleně boykotovat spisovatel sebe dovednější, je-li v podezření, že patří mezi „klerikaly“. Boykot takový, a to všeobecný, prohlašuje „Šk. n. v.“

Ročník V. (XVII.) Číslo 2.

HLÍDKA.

Antisemitismus.

P. Vychodil. (Č. d.)

Dějiny židů, zvláštní totiž dějiny jejich, budou se tedy asi psáti dále. Jak dlouho, kdož to ví! T. ř. emancipace (doslovně = propuštění z poddanství a usamostatnění, podařená to věru ironie v našem případě!) vedla sice k jakémusi sblížení s ostatními občany, ale jen ve stycích zevnějších, hlavně obchodních a politických. Pokud však máme na mysli ono důvěrné a vniterné splynutí, jež vlastně jest podmínkou jednotné společnosti i přes různost náboženství neb národnosti, nedosaženo ještě valně pokroku. Vrcholem emancipace, disparitetními sňatky, umožněnými ve státě sňatkem občanským, vyrovnaly by se snad nejspíše dosavadní různosti, ale právě ony sňatky jsou bohudíky tak řídké, že spíše pravidlo potvrzují a různost dosavadní i za poměrů nových, volnějších, znova konstatují a poměrům těm přiměřeně upevňují. Na místo starého poměru, různosti to faktické a zákonem vytčené, nastupuje poměr nový, poměr různosti pouze faktické, ale proto o nic méně ostré a význačné.

Aby různost ta nemohla býti sváděna jen na rozdíly náboženské, o to přičiňují se židé sami t. ř. reformou svojí. „Reformjuden" po německu nazývaní zhostili se totiž biblických i tradicionelních zvláštností náboženských jednak snad proto, aby se sebe setřeli ono specifické židovství, jež je od jinověrců tak ostře odlišuje, avšak hlavně, myslím, proto, že jim nejen orthodoxie, nýbrž náboženství vůbec bylo nepohodlné, vedlejší. Tím ovšem sblížili se s liberaly jiných vyznání, stejně neznabožskými jako jsou sami. Tito přátelé se našli a všude si vydatně

pomáhali, ale konec konců přece zůstali každý pro sebe. Náboženské zásady znivellisovány sice na obou stranách, a světské zákonodárství tomu velice přálo v zájmu prý rovnosti a bratrství, ale tohoto nedosaženo, jelikož nebylo tu poctivého podkladu, a tak zbyl pouze náboženský indifferentismus v theorii, společná liberalní korrupce v praxi, a židé i nežidé dále vedle sebe jako nosiči její.

Nejnovější hnutí nacionalní chce židy míti i dále tím, čím jsou: nejen zvláštní sektou náboženskou, nýbrž a hlavně zvláštním kmenem a národem. Rozumí-li se národností soubor opravdových dober a rázovitých výhodných vlastností, pak ovšem nemůžeme neschvalovati oné snahy, která hledí od národu vzdalovati vlivy nezdravé, nakažlivé. Pouhá však národnost a vlastenectví, slovo jinak bez jádra a bez významu, není nám molochem, kterému by se mělo vše obětovati: a tak nacionalisté po většině smýšlejí. Ostatně ať se v tom sousedé naši spraví sami mezi sebou. Nám mohou býti obě strany lhostejné, pokud neřídí se zásadami křesťanskými. Zmínkou o nacionalech mělo býti jenom naznačeno, že ve straně té pokládá se židovstvo za živel rozkladný, národu německému nebezpečný svým nezdravým kosmopolitismem a jinými nechvalnými vlastnostmi.

Že ani naše strana nehoruje pro bratření židů s naším národem, nemůže se vykládati za nesnášelivost. Nekáže se tím ani nepřátelství proti nim, neboť mezi přátelstvím a nepřátelstvím jest dosti volný modus vivendi, jejž potřebí si upraviti ne tak s ohledem na pouhé heslo národnosti bez hlubšího významu, jako spíše z důležitých příčin náboženských, mravních i hmotných. Stanovisko naše jest rozhodně antisemitské, pokud se semitismem rozumí jednak náboženství, našemu nepřátelské, jednak jisté zásady a praktiky, ve kterých vidíme nebezpečí pro zdravý byt národní. Nekáže se tím ani osobní nebo společenské násilí, naopak odsuzuje se co nejrozhodněji zásadami křesťanskými, ale káže se pouze nutná sebeobrana a vzájemnost mezi těmi, kteří jsou si bližší, pokud cizí vliv nepřináší nic lepšího, ano naopak jen zhoršení, jak se nyní skoro všude, bohužel pozdě, uznává.

Po dvou vražedných válkách, rakousko-pruské a francouzko-německé, kdy se poněkud přicházelo k pokoji, zadívali se národové evropští zase trochu sami na sebe a spatřili v sobě tentýž cizí živel, pořád ještě s nim[illegible] splynulý, kterak všemi pohromami doby nejenom nebyl poškozen, nýbrž naopak v nich, ba snad i z nich zmohutněl a své panství upevnil. Člověku připadají ty bratrovražedné války mezi křesťany bezmála jako zápasy nevolných gladiatorů nebo najatých

žoldnéřů, kteří se bijí a zabíjejí pro cizí zábavu a prospěch. Židovstvo a zednářstvo objevuje se v nejnovějších dějinách při každém násilném převratě za kulisami v podivuhodné shodě. Netřeba slíditi po tajemstvích. Věc jest úplně zřejma a novými zprávami z důvěrných zápisek státnických se vždy znova potvrzuje.

Heslo antisemitismu národního a politického vyhlášeno hlavně v Německu protestantskou „Kreuzzeitung" 1875 a Marrovým spisem o vítězství židovstva nad germanstvem (1879). Nedávno před tím totiž padla tam uzákoněným občanským sňatkem poslední ohrada dělící křesťanstvo a židovstvo, a zlo jinak dávno již rozšířené vzbudilo více pozornosti.

Tak to bývá. Pravidelná, vytrvalá činnost zabezpečovací se zanedbává, neplecha bez překážky bují tajně i veřejně. Nastanou poměry nezdravé, nebezpečné, všichni za nich trpí, ale neděje se nic proti nim. Až když najednou projeví se zlo způsobem nějak hodně nápadným, třebas ne právě nejosudnějším, ale makavým a obecnou náladu vzrušujícím, teprve teď je zle, jakoby včera nebylo bývalo stejně zle. Lidé bouří se pro něco, co za daných okolností je zcela přirozené, volá se na poplach pro něco, co nastati muselo, ba vlastně nenastalo, nýbrž dlouho již bylo, hrozí se tedy pouhého prozrazení a projevu poměrů skutečně vládnoucích. Býti to tak mohlo, ale ukazovati se to nemělo — prováděti se ty věci směly, ale říkati se to nemělo, a byl by starý klid, jak býval. Však on zase brzy nastane. Vždyť bublina je také jen z vody, a vlna rovněž tak, byť byla sebe mohutnější. Vzpomeňme si na rozličné ty velko- i malo-lepé „akce" církevní nebo politické třebas jen za posledního desitiletí, v Uhrách, ve Vídni a... ach ano, též u nás.

Jeden hlas v demonstracích a vůbec ve snahách protižidovských z pravidla vyniká. Je to vzývání státu, které jako nějaký cantus firmus ovládá hlasy vybízející k pokusům záchranným neb obranným. Stát má všude pomoci. Tu zdá se býti poslední útočiště socialních politiků, kteří jinak plovou napořád ve vodách židovských, a národu, po případě náboženství neumějí jinak raditi ani pomáhati než appellem k zakročení státnímu. Od nich učí se tomu lid. Sousedé, kteří pronajímají hostince a obchody židům a zadlužují se u nich, naříkají také na stát, že dává židům tolik volnosti.

Netřeba úkolu státních podceňovati, abychom zavrhli toto stálé dovolávání se státu a policie. Říká-li se: člověče přičiň se, a Pán Bůh ti pomůže, platí to zde mnohem více. Stát má si hleděti především

spravedlivosti a rovnosti. Zvláštních ochranných opatření možno se po právu dovolávati jen ve zvláštních případech. Aby byly co nejřidčí, toť právě starostí spořádané správy státní. I proti živelním pohromám, jinak nevypočitatelným. lze nějakou měrou občanstvo opatřiti. tím spíše lze předejíti bezpráví a útisky mezi lidmi. A více od státu žádati nelze, neboť on není chůvou ani pěstounkou nerozumných dětí, které svévolně do neštěstí lezou.

Namítne se, že právě emancipací židův a volnou soutěží jejich nastaly takové mimořádné poměry. které mimořádnými prostředky třeba urovnávati. Beze vší pochyby jest situace velmi vážná, jmenovitě pro národ náš, jehožto kořen, lid. jest po stránce náboženské. národní i hmotné velice ohrožen. vlastně již nakažen a klesá hloub a hloub. Ani o tom není pochyby. že bez rázné pomoci celé osady propadnou všeliké bídě a porobě. která bude horší než kdy bývala.

Ale navrhovaná intervence státu zde nic nepomůže. pokud jistým lidem vůbec rady ani pomoci není. Radikalní ruské prostředky, jako vypuzení židů a pod., byly by teď již nejen opozděné. ale neporovnávají se ani s pojmem právního státu. který sice má na to hleděti, aby se do něho nevalily davy existencí bez existence a bez řádného povolání. nemá však práva osobní svobodu svých příslušníků omezovati bez právní příčiny. Zločiny stavovati jest ovšem povinen. ale to možno jest pouze povšechně zákonem a jednotlivě soudem. Obojí jest pro všechny stejný; záleží tedy na tom. aby každý práva svého uměl a chtěl používati, děje-li se mu křivda. I k tomu sice má stát vychovávati. ale opět jest tato povinnost jeho jen povšechná; on nemůže. jak se říká, za každým státi. Kde pak není žalobce. není soudce. Možná, že by bylo dobře, aby stát č a s t ě j i z a u j a l m í s t o ž a l o b c e i v soukromých případech (někdy zase by toho mohl zcela dobře nechati), ale tu jest velice sporné. kde a kdy. aby více neškodil než prospíval. a také dle okolností velice relativní. Na jednotlivé osobnosti se zajisté tolik ohlížeti nemůže. Že tedy ten neb onen sedláček podepíše směnku aniž ví. co znamená. je sice smutné. a poněvadž se tak často stávalo a snad ještě stává. je to i veřejné neštěstí. ale zástupce státu nemůže tu leč pokrčiti rameny. Můžeme směle říci. že směnka je takto papír ďábelský. ale jen asi tak nebezpečný. jako zápalka nebo břitva v rukou dítěte. To jen tak mimochodem praobyčejný příklad!

Podobně se má věc s jinými záchrannými prostředky. jako jest na př. laciný úvěr. různé meliorace a pod. Je to skoro jako s dědictvím: i největší se za krátko promrhá. kdežto u souseda praskrovný podíl

se pořád množí a množí. Stát mnoho snad zanedbal co do výchovu a vzdělání některých krajů, co do vzájemné výpomoci jejich atd., a odtud as také částečně snadná převaha raffinovanějšího živlu semitského, aspoň v nynější době. Ale tak docela stát úpadkem vinen není.

I jiné podmínky jsou celkem stejné, ba křesťané měli a většinou ještě mají mnohé výhody, které by jim úplně stačily, aby se udrželi na svém. Jediné nervus všech věcí, peníze totiž, není jim tak k disposici; ale to právě není bez jejich viny. Jinak však původní usedlost a dědičnost, snadnější výpomoc od sourodáků, společenství a výměna duševných dober atd., vše to dávalo a dává našincům mnohé přednosti před vetřelými a osamělými cizinci. Platí to arciť o jednotlivcích, pokud souvisejí s celkem. Nebudiž dávána totiž vina jen jednotlivcům, kteří skutečně často nemohli odolati převaze židovské a právem si stěžovali na společnost jak obecní tak státní. Nelzeť tu ukazovati na jednotlivce neb určité spolky, že ten neb onen zlo zavinil. Chybovalo se všude, u jednotlivců i společnosti, vyšších i nižších, duchovních i světských. Ze samé nestrannosti, objektivity a spravedlivosti býváme často nepřejní a nespravedliví k těm, kteří jsou nám nejblíž, které jsme přímo povinni podporovati.

Jakým způsobem se zlo rozmohlo, takovým třeba je též potírati. Spoléhati ve všem na vyšší pomoc, znamená lenost, která pomoci nezaslouží a není jí ani schopna. Hlavní díl musí přijíti z dola, z jednotlivých údů společnosti.

Což pak je vlastně stát, že se od něho všechny možné divy očekávají? Říká se, že moderní stát je skoro všude požidovštělý. Ale vždyť přece tam židé nejsou ve většině nikde! Kdož pak za to může, že zákonodárné sbory a vlády jsou takové? Kterak může židoliberalismus na velko, totiž „stát“, jak si jej představujeme, opravdově dole pomáhati, když tentýž židoliberalismus na drobno sám dole zlo šíří. Na to se při hesle s v é p o m o c i, jinak úplně a jediné správném, zapomíná, že nemůže záležeti pouze v opposici proti bohatším a mocnějším a ve stálém žebračení a nuzování se samými sbírkami, soukromými podniky jakéhokoliv druhu, které tak tak že živoří a jsou rády, když dovedou se před ničivými ranami židovské nebo vládní moci nějak ukrčiti, ba snad tu a tam i nějakou podporu na ní vylouditi. Svépomoc musí směřovati tam, abychom si ve státě sami pomohli k samostatnosti a svévládě, abychom mohli sami o sobě rozhodovati a sebou vládnouti, abychom se stali sami oním „státem“, totiž tou částí jeho, která nejen platí a slouží, ale také disponuje. A NB. d o b ř e disponuje, s p r a v e d l i v ě, k ř e s ť a n s k y!

Antisemitismus tedy si představuji takto. Předně méně nepřátelství k židům a raději více přátelství a podpory mezi sebou. Jest sice přirozeno, že slabý ukazuje sílu svou nejraději silnějšímu, když nemůže skutkem, tedy aspoň slovem, ale snad tak slabí ještě nejsme, abychom nemohli klidně hleděti si sebe samých a k židovstvu býti poněkud lhostejnějšími. Komu útočník klečí již na prsou, ten arciť ulevuje hněvu svému jak může, aspoň křikem a ranami jakými vůbec možno, ale tak daleko snad přece ještě nejsme, abychom nemohli jíti svou cestou, neklopýtajíce o závady židovské. Ovšem vytlouci večer židovi okna a nadati mu, z rána pak jíti k němu na kořalku, to by byl tak antisemitismus vzhůru nohama. A nemysleme, že to platí jen o rozzuřeném dělníku. Mutatis mutandis dělají to i velicí páni mezi námi. A abychom pořád nestíhali jen kupců, nechávajíce prodavačů na pokoji, dodejme hned, že není tuze antisemitské, spílati na židovskou nesolidnost, špinavou konkurrenci a sám dělati to ještě hůře, jen s tím rozdílem, že žid z toho něco zachovává své rodině a tím ovšem také své straně, kdežto křesťan výdělek svůj v antisemitských schůzích a pitkách probije. A to zase není jen u obchodníků, máme to u vyšší intelligence právě tak — zásady židovské ji také nakazily, jen že neumí z nich dobývati ani těch výhod, kterých poskytují židům.

Tedy méně antisemitismu, více křesťanství. Bude sice ještě mnoho a úsilné agitace zapotřebí, než se aspoň trochu uspokojivě vymaníme z toho všeho, ale vlastní práce pokroková mezi námi samými nesmí při tom býti opomíjena; vždyť ona je k tomu prvním a nezbytným prostředkem.

V čem záleží? Nebyla by správná formule, že antisemitská činnost nemůže býti než opak semitské, židovské. Snad té, jakou židé celkem rozvinují proti křesťanům, možná, ale ani té ne docela; té pak, jakou sledují židé mezi sebou navzájem, naprosto ne, ta nám může býti namnoze příkladem.

Nemyslím jen toho, co obyčejně budí obdiv nad židy, jejich bohatství, po případě umění ho dobývati, ve kterémž umění kromě velikých nepoctivostí zastoupeny jsou stránky také velice dobré, jako střídmost, šetrnost, přičinlivost a podnikavost. Materialismus, ve kterém židé žijí, nemůže býti naším idealem. Ale poněvadž idealy nedaří se bez podkladů realních ano materielních, potřebí oboje spojovati. A tedy i po stránce hmotné můžeme se od nich mnohé nejen dovednosti, nýbrž i skutečné ctnosti učiti. (O. p.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (C. d.)

IV.

Společnost křesťanská.

Poněvadž rodina jest nejen zřídlem, nýbrž i pravzorem společnosti a poněvadž s druhé strany křesťanství nemění povahu ani rodiny ani společnosti, ale jen ji zdokonaluje a posvěcuje, stačí proto rozšířiti hranice křesťanské rodiny, abychom mohli přejíti od domácího krbu k zjevům života veřejného ve státě křesťanském. Postavme na místo rodiny ne nějakou umělou, jediné z vůle lidské povstalou společnost, nýbrž národ, který jest rovněž tak dílem Božím jako rodina; tu analogie bude tak zřejmá, že přechod od těsnějších hranic k širším beze vší námahy bude lze vykonati. A skutečně všechny důležitější známky rodiny nalézají se v národě: jako rodina má své vlastní jméno, svůj zvláštní typ fysiognomie, svou důležitou psychickou povahu, svůj dědičný majetek a své rodinné tradice; tak též i národ každý má svůj vlastní název, svou otcovskou zemi, svoje dějinné podání a svůj plemenný charakter, jevící se nejen ve zděděných po předcích obyčejích, nýbrž i ve schopnostech a vlohách celému kmeni společných, jež přecházejí s pokolení na pokolení po celé věky. Jako rodina tak i říše má svou vrchní vládu, v jejíž ruce soustředí se všechny nitě správy, meněné i všechny společné zájmy. Vláda ta, majíc hlavní zodpovědnost za vše, co se děje v kraji od ní řízeném, má též právo, jako otec v rodině, na spolupůsobnost s poddanými, ježto při jejich nespravedlivosti a nesvornosti veřejný řád utrpí škodu. Jest též povinností vlády rovněž jako rodiny, aby řídila podíl práce vzhledem k veřejným zájmům, každému obyvateli říše dávajíc povinnosti přiměřené jeho schopnosti a potom se starajíc, aby všichni spolupracovníci dle možnosti úplně ukojili svoje potřeby. Konečně vzhledem na onen vrozený pocit, jenž poutaje svazkem společné náklonnosti všechny členy rodiny, usnadňuje velice jejich poměry vzájemné, přichází nám dobrotivý Tvůrce též k pomoci i při plněních našich povinností občanských, vlévaje v každé srdce nezkažené tak živou a k obětí hotovou lásku k vlasti. Síla té lásky přirozené jest tak mocná, že i u pohanských národů podněcuje k bohatýrským činům. Dějiny nás učí, že nejvznešenější činy na veřejném obzoru láskou k vlasti byly prodchnuty. Tam však, kde pocit ten v srdcích vyhasl, žádná moudrost ani při materialních zásobách sebe větších nemůže zachrániti moralně kleslý národ.

Upřímná a nežistná láska k vlasti usnadní též nesmírně poměr vlády k poddaným. Kde egoismus nezkazil srdce, tam děti společné otčiny cítí přirozeně k představenému vlasti podobné povinnosti, jako členové rodiny k otci, — chlubí se jeho geniem a radují se ze zdaru jeho jako ze svého vlastního, porážku jeho však nebo ponížení považují za nehodu veřejnou. Kolikrát v krajinách, které láskou k vlasti kvetly, viděni byli rytíři, jak svýma prsoma chránili ohroženého panovníka nebo vůdce a s radostí umírali, že s nasazením vlastního života mohli zachrániti hlavu národa. Zároveň s oslabenou láskou k vlasti a rozmnoženým sobectvím vyráží v srdcích obyvatelů kraje antagonismus mezi vládou a poddanými i tam, kde je vláda volená. Ve společnosti tedy neméně než v rodině láska jest hlavní podmínkou shody, síly a zdaru, egoismus však naopak jest nevyčerpatelným zdrojem závisti a protivenství. Má-li tedy láska k vlasti u pohanů tak velikou důležitost, co nemohla by učiniti v srdcích láskou obrozených? Křesťanská láska k vlasti o tolik je vznešenější nad přirozenou, o kolik jest vyšší církevní sňatek nad civilní; neboť přirozenost jest tu sesílena láskou a ten prvek Boží nejen povznáší vznešenost toho pocitu, čině z něho nadpřirozenou ctnost, nýbrž jej i rozšiřuje, zaujímaje i časné i věčné zájmy spoluobčanů.

Odtud však plyne, že i otčina jest povinna, aby odpovídala křesťanskému vzoru. Jako křesťanští rodičové pečují nejen o časné, nýbrž i věčné dobro pro své potomky, tak i vláda křesťanská má o to se starati, aby každý její příslušník mohl pracovati bez překážky na ukojení potřeb těla i na spasení duše. Co se týká prvního, povinnost ulehčiti každému získání si potřeb životních i zajistiti si ovoce ze své práce, z dvojího ohledu záleží na vládě: předně proto, že otčina jako matka mateřsky má pečovati o potřeby svých dítek, a za druhé, že základem společenského bohatství jest individuelní práce: vláda tím zajistí všeobecný blahobyt, když usnadní každému přizpůsobiti se povinnostem stavu, a tím i věrné jejich plnění. Rozmnožené poklady vědecké, jak klasické tak i odborové, otvírání co nejširšího pole pro schopné lidi ve veřejných zaměstnáních, péče o průmysl a obchod národní s pomocí moudrého zákonodárství říšského a výhodných smluv se sousedy, starost konečně i o chudé neschopné k práci — vše to spadá beze vší pochyby v kompetenci povinností vlády křesťanské. Avšak jakkoli úloha ta časná jest vážná, jest ještě důležitější usnadniti každému péči o spasení. Kde instituce státní na ten účel nedbají, tím více ještě, kde mu stojí v cestě, tam občan touže se vybaviti, nucen

jest válčiti s vládnoucím řádem, od něhož měl právo naditi se podpory. Touží-li tedy vláda po skutečném štěstí svého národa, musí uznati, že chvála Boží a spása duší jest účelem lidstva a že jest dlužno k tomu účelu všechny svoje instituce a zákony přizpůsobiti. Chvála Boží tedy vymáhá uznání svrchovanosti Tvůrcovy nad celým světem; lidská spása žádá zabezpečiti každému občanu spravedlivou cestu, aby mohl plniti všechny povinnosti přikázané náboženstvím a odstraniti, pokud možno, všechno veřejné pohoršení ať ve věcech víry ať v mravech. Jako tedy v bohabojné rodině rodičové cítíce se odpovědnými před Bohem z užívání svěřené jim vlády, jí užívají jedině k dobru svých dětí, děti pak navzájem ne z bázně, nýbrž z lásky a z ohledu na vůli Boží ctí a poslouchají rodičů — taktéž i ve společnosti křesťanské vzájemný poměr vlády k poddaným musí býti založen hlavně na úctě k vůli Tvůrce, jenž sám upevnil společenské svazy neméně než rodinné. Víra v Otce nebeského, jenž rozděliv lidstvo na různá plemena, vlil v každé srdce náklonnost k své vlasti a jenž chce, aby v každé společnosti existovala vláda jemu odpovědná a od poddaných ctěná — víra ta, pravím, působí, že ve svědomí křesťanském jeví se říše jako velká rodina, jež má pravého Otce v nebi a na zemi jen jeho zástupce. A to povznesení mysli a srdce všech vrstev národa k společnému Otci zpusobí, že poměr poddaných k představeným jest synovský, obcování pak občanů navzájem i přes různost stanoviska skutečně bratrské. Ten, jenž jest u vesla vládního, pamatuje na svou závislost od Boha, nejvyššího Pána, pokládaje se jedině za vykonavatele Jeho otcovských záměrův.

Křesťanský pohled na společnost vrhá zcela jiné světlo na význam konstituce říšské, jež přestávají býti prostým kompromisem ruzných lidských zájmu, jak chtějí rationalisté a stávají se spíše přizpusobením nezměnitelných zásad Evangelia k životu veřejnému. Skutečnou jest věcí, že vláda v takové společnosti, ať jest forma její jakákoli musí se uznávati závislou od Boha, že však vule Nejvyššího Vládce dá se poznati dvojím zpusobem a sice: hlasem práva přirozeného, jež Pán vryl v srdce, a hlasem ustanoveného jím náboženství — tedy podstatou zákonodárství v křesťanské říši, musí býti jak přirozené tak i zjevené právo Boží. Proto všeliká moc, ať zákonodárná, ať soudní, ať výkonná, musí uznávati vůli Boží za hlavní podstatu své činnosti, nedovolujíc si odstoupiti v ničem od té normy. Tím zpusobem zákonodárství říšské bude jen přizpůsobením Zákona Božího k veřejnému životu, správa však a tribunaly, opatrujíce věrné vykonávání ustanovení říšských,

budou pomáhati občanum toho kraje. aby se chránili přestupkův a dosáhli spasení věrným plněním svých povinností. Vláda tím, že uzná nad sebou nejvyšší svrchovanost Tvůrcovu, sama získává navzájem nejvyšší sankci. ježto má právo odvolati se na svědomí věrných poddaných slovy sv. apoštola: Všeliká duše nechť jest poddána vyšším vrchnostem. Neboť není vrchnosti než od Boha. (Řím. 13, 1.) Avšak marně by žádal poslušnosti ve jménu Božím takový vládce, který sám neuznává, že jest zavázán poslouchati Toho. jehož jest náměstkem. Zevnějším znamením oné solidarity celé společnosti s jejím Nejvyšším Pánem jest vzájemná přísaha vlády i poddaných před Bohem složená, kde obě strany Tvůrci samému slibují, že vyplní věrně své povinnosti tak, že ten. jenž zruší přísahu, bude vinným nejen před společností, nýbrž i před Bohem. To těsné spojení náboženských a společenských povinností v říši křesťanské působí, že vláda v ní sahá poněkud i do svědomí, kdežto čistě lidské ústavy mnohdy jsou obmezeny jen na zevnější skutky. Skutečně za činy a myšlenky v čin neuvedené člověk odpovídá jediné před tribunalem svědomí a Božím; neboť soudce, jenž prohlašuje jménem Božím a jenom s jeho vůlí shodné výroky, má právo odvolati se k tomu tribunalu a ne již vlastní, nýbrž Boží pohroziti sankcí. Jako v rodině křesťanské kdyby povinnost vrozená vůči rodičům v srdcích dětí ochladla, může se otec ještě odvolati na svědomí synovo. připomínaje mu čtvrté Boží přikázaní. tak i představený ve společnosti řídící se duchem Evangelia, má ještě v ruce ten mocný prostředek, odvolati se totiž k tomu. co dí Písmo svaté: „Kdokoli se zprotiví vrchnosti. zprotiví se i Božímu ustanovení. A kdož se zprotiví, ti potupu si získávají.“ (Řím. 13, 2.)

Takové postavení vlády, jako otce v rodině. usnadní též v mnohých případech jasné poznání povinností vlády, jež má vždy mateřsky s poddanými zacházeti. Jako starostlivý otec vede dítky své po dráze povinností, odstraňuje starostlivě strasti a nahodilá nebezpečí a v poměru k dospělosti syny připouští k účasti v rodinných zájmech. taktéž i vládce má postupovati vůči poddaným: vzdělávati národ, chrániti ho před pohoršením a konečně přiměřeně mu ponechávati účast ve veřejné správě. Z této trojí povinnosti vládcovy snadno lze postřehnouti. v jakém duchu mají býti vedeny odpovědné instituce vládní.

Co se výchovu týká, jest jasno, že celý ústroj společenský má se opírati o Evangelium, především vedení mládeže má býti zcela křesťanské jak v duchu tak i v mravech. neboť naopak již v následujícím pokolení nedostávalo by se společnosti onoho živlu nadpřirozeného,

který jest pojítkem a silou života společenského. Proto program nauk, výběr vůdců mládeže a děl vyučovacích, užívaných na školách, odstranění konečně všeho, co klamati nebo zhoršiti může mládež, vše to, pravím, jest povinností křesťanské vlády, tak jako i otce rodiny. Jako otec dbalý o dobro dítek, nedopouští, aby lecjaký příchozí se vloudil do jeho domu a hlásal před dětmi bezbožné nebo nemravné zásady, tak ani náčelník kraje pečlivý o dobro dorůstajícího pokolení a budoucnost otčiny, nemá, k čemuž je ostatně již svědomím vázán, dopustiti, aby veřejné výklady na školách nebo ohlášená díla tiskem měla v sobě jed nevěry a pohoršení, jež tak snadno nakazí chápavou duši mládeže. Avšak i věkem dospělá část společnosti jest náchylná k tomu, aby se nechala obalamutiti a zkaziti od výmluvných hlasatelů bludu a rozpustilosti, kteří umějí využiti každou slabost, rozohniti každou pochybnost, jen když nalezňou přístup do srdce lidského. Povinností tedy křesťanské vlády jest, aby nedopustila pod žádnou formou a na žádném veřejném místě hlásati zásady protivné víře a dobrým mravům, ať již ústně nebo tiskem, třeba že by se týkala propaganda ta jen dospělých.

Vím, že modloslužba volnosti, tohoto bůžka civilisace bezbožecké, tak omámila dnes mysli, že uprostřed věřících jest nemálo takových, kteří nepostřehují osudného svazku mezi theoriemi naukovými a společenským životem. Oni soudí, že vláda může beze všeho nebezpečí dovoliti publicistům a filosofům hlásati ať již s kathedry nebo tiskem, co se jim líbí, když svoje theorie v čin neuvedou. Dobrodušní ti liberalové nemohou zapomenouti církvi index a exkommunikaci, považujíce takovou kontrolu svých činů za bezúčelný moralní terrorismus, vzbuzující jen zvědavost bez jakéhokoli vlivu na soud čtenářstva. Což společnosti škodí, říkají, že někdo nevěří a necítí se zavázaným žádnou povinností vůči Bohu, že konečně hlásá i nejnemravnější zásady, avšak jest při tom klidným občanem a nikomu nečiní křivdy? Taková krátkozraká tolerance rozvíjí se v přítomnosti křesťanského pojmu o společnosti, v níž stav vnitřní jest jádrem vnějšího; ježto však víra národa, jeho láska k Bohu a bližnímu stanoví zřídlo života společenského, co může býti proň škodlivější nad podkopávání těch ctností? Svědectví historické určitě dosvědčuje, že hlavními původci společenských převratů bývali vždy tací klidní rozsévači koukolu, kteří jiné zbraně neměli kromě jazyka a péra. Vždyť Voltaire i Rousseau byli rovněž takoví „klidní občané", první k tomu uměl i pochlebovati panovníkům, a přece není dnes nikomu neznámo, že oni byli hlavními původci velké revoluce francouzské a celé řady společenských převratů, jež tak

otřásly celou budovou civilisovaného světa. Ne nadarmo dává apoštol výstrahu, že co člověk zaseje, to bude žíti. (Gal. 6, 7.)

Tam, kde vláda není založena na zásadách křesťanských a u vesla vládního jsou lidé, kteří ohraničení práv vzhledem k tisku a výchovu k tomu by jedině užívali, aby pravdu a dobro omezovali, zatím co pravá svoboda jest vždy lepší než zlá kuratela, jak učí Leo XIII. ve své encyklice o svobodě, i katolíci mohou se zcela oprávněně v takových případech domáhati svobody jakožto části práva, jež náleží pravdě a dobru. Vždy však bude pravdou, že takový stav věcí není idealem ústrojí společenského, ale jenom minus malum dle obyčejného způsobu, jak chovati se v nebezpečí, v něž upadla společnost evropská tím, že odstoupila od ideje křesťanské.

Že tomu nerozuměla starší pokolení, jež nehleděla na politování hodné skutky toho falešného liberalismu, možno poznati, ale nelze prominouti nynější generaci, že trvá v tom zaslepení i přes tak poučné a výstražné nauky historie. Poohlédněme se nyní na tu neuprosnou logiku jak soukromého tak i veřejného života a uvidíme, že duch vytváří si formu, jež potud má pevný základ, pokud ji oživuje prvek, který ji utvořil; leč jakmile duch ten uletí, rozpadnutí formy té stane se jedině otázkou času. Pokud idea křesťanská hluboce tkvěla v lůně evropské společnosti, pokud rouhání a nevěra vyvolávala pobouření ve všech srdcích, potud i instituce z té ideje povstalé byly neporušeny, nenechávajíce se otřásti žádnými převraty ani politické ani společenské povahy. Avšak s oslabením té ideje ve svědomí lidském, zvláště však ve s ferách vládních a v popředí společnosti, odkud hlavní proudy mínění mají svuj počátek, všechny křesťanské instituce počaly se otřásati a klesati — neboť uletěl duch, jenž je po tolik věků oživoval. Na štěstí idea křesťanská jest schopnější života než všechny formy společenských a filosofických špatných zásad, neboť žije věčně v lůně církve, a pokud ta duchovní matka naše má v každé říši dosti silný zástup svých věrných synů, idea křesťanská ani ve společnosti nezanikne, třeba že neopatrné vlády ji vydaly na pospas rozpoutaným vášním. Ona se zajisté uschová do srdcí svých věrných a tam přečká bouři, jež vše ničí, aby na rozvalinách odpadlictvím zničené společnosti znovu mravenčí pílí postavila křesťanskou říši.

Obšírněji jsme mluvili tak dlouho o povinnosti vlády, aby chránila společnost před hrozícím jí pohoršením, poněvadž jest to dnes jedna z nejpalčivějších otázek, jejíž rozřešení v duchu katolickém nejméně se hodí k přesvědčení nynějšího pokolení. Zbývá nám pověděti

ještě několik slov o povinnosti vlády, aby připouštěla ponenáhlu občany říše k účastenství ve veřejné správě. Vzhledem k tomu především nutno zaznamenati, že skutečně otcovská vláda stejně se musí vystříhati, aby nepropouštěla schopné a nepřipouštěla všechny bez rozdílu a ohledu na jejich rozumové a moralní schopnosti, poněvadž obě ty krajnosti jsou stejně škodlivé společnosti, třeba že zcela různým způsobem. Absolutismus, který se opírá jedině o byrokracii a vojsko a odstraňuje národní zástupce i od rady i od kontroly, bývá nejméně cizím a lhostejným národu; jakmile se ho však nadužívá se strany výkonných organů, stává se hned odporným a nenáviděným. Zásada všeobecného hlasovacího práva, jež připouští neschopné massy k řízení veřejné lodičky, svazuje ruce vlády v nejlepších opravách, ba vládu někdy ke zkáze vede. Vláda však prostá vší podezřívavé nenávisti jakož i služebné poddanosti, jež ráda připouští schopné občany k účastenství jak ve správě tak i v odpovědnosti, nezralé však živly udržuje ve vzdálenosti, až se přiměřeně vykrystalují, jež při tom nehledá vlastního zisku, nýbrž po křesťansku pochopeného dobra národu, — vláda sama neztrácí ani lásky ani důvěry u národu a náležitě vyplňuje povinnosti, jež na ni Tvůrce vložil. Poněvadž máme v dalším dílu jednati obšírněji o té otázce, přestaneme na těch několika úvahách, abychom přistoupili **k** pozorování společnosti **nevěrecké**. (P. d.)

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (Č. d.)

Analogicky soudíce, můžeme také říci, že jako strom života již neroste na zemi, ani strom vědění dobrého a zlého, vymizely, že mohl vymizeti i ten druh hadů, z něhož vzal si ďábel nástroj svůj, a že tedy není již materialu k posouzení, pokud ústrojí jeho hodilo se pro zvuky mluvy lidské. Tomu nevadí zmínka ve verši 15. o nepřátelství mezi ženou a hadovými potomky, jak se u výkladu tohoto verše ukáže.

Proč Bůh nechal ďábla lidi pokoušeti, v textu samém nikde nestojí, to teprve v dějinách se ukázalo, jak ještě uslyšíme. Spíše můžeme na základě textu odpověditi k otázce, proč pokušiteli dovoleno bylo použiti zvířete za nástroj svůj. Vzpomeňme si, co výše praveno o vládě člověka nad přírodou v ráji. Rostliny měl ovládati tím, že jich požíval, zvířata tím, že jim poroučel. Aby člověka obojí této vlády zbavil, použil ďábel zvířete k tomu, by poroučelo člověku, by jedl ze zapovězeného stromu a tak úplně převrátil pořádek Bohem stanovený. Ďábel chce přírodu, která měla býti služebnicí člověka, učiniti jeho paní a vládkyní. Vidíme v této okolnosti málo dosud povšimnuté hluboký filosofický a socialní význam a tím znovu se utvrzujeme v přesvědčení, jak slovy na pohled zcela obyčejnými podávají se nám v textu věci veliké důležitosti pro lidstvo. Tím také již trochu začínáme chápati dosah dalšího jednání.

Nastává další důležitá otázka, proč se žena neulekla, když slyšela hada mluviti? Že had nemluví sám sebou, to jistě věděla, soudě dle známosti, jakou měli první lidé o zvířatech. Musila tedy míti za to, že nějaká bytost, jí jinak již známá, skrze něj mluví. Bytostí tou ovšem nemohl býti nikdo jiný než duch nějaký (Bůh ne, člověk také ne). Z toho musíme souditi, že první lidé byli poučeni i o bytostech pouze duchových, které však mohou na se vzíti jisté podoby nebo projevovati se skrze jiné tvory. Poučení takové bylo dáno dle dřívějšího výkladu Adamovi (2, 15), který zároveň s přikázaním o stromu je sdělil ženě své (srv. 3, 3). — Poněkud si to můžeme též naznačiti, proč žena nebyla nic udivena, známou průpovědí: zvíře je chytré, jen promluvit! Had byl takovým chytrým zvířetem, a že promluvil, byla příčinou síla mimo něj jsoucí.

Co následuje, je pro výklad již snažší.

Had počíná si velice dumyslně. hledá poučení: „Řekl skutečně Všemohoucí, že nesmíte jísti ze žádného stromu v zahradě?“ Tím dotkl se všeobecně platného pravidla o lidské povaze: Každý je jaksi povznešen. může-li druhého nějak poučovati. Proto i žena ochotně poučuje hada, jsouc ráda. že může tak činiti. a ne jen sama stále býti poučována od Adama. Poučeni to jest obsaženo ve verši 2. a 3. a obsahem jeho známé přikázaní.

Pronášením tohoto přikázaní byla žena pamatována živě v duši své na to. co činí, zevnější hlas stal se tak milostí Boží pro její duši. stal se zároveň svědomím. KL. 5. 566. Milost ta technickým výrazem sluje gratia elevans praeveniens (illuminans).

Had na základě odpovědi ženy utkává své další vývody: především ukazuje. že strach ženy před smrtí jim hrozenou je planý a zbytečný. a tím hledí odstraniti to. co nejvíce lidi zdržuje před hříchem. strach z trestu, pravě: „Zcela jistě neumřete.“ Aby pak dodal váhy slovům svým. prohlašuje se za poslance Božího. jenž jim přináší nové sdělení od Boha (verš 5.). To je hlavní jeho duvod. to je psychologický podklad k celému dalšímu ději. A dá se to dobře srovnati s vědomostmi prvých lidí. Ačkoli od Boha byli poučeni. přece je jisto. že to poučení nebylo již úplně ukončeno. že se v některých věcech dalo rozšířiti. Věděli též jistě. že poučení to může jim Buh dáti nejen sám o sobě. ale také skrze anděly. Ovšem že to. co tuto ten domnělý posel Boží zvěstoval. bylo v přímém odporu s vůlí Boží dříve vyslovenou. Ale úplně to s vědomostmi, jaké o Bohu měli. v odporu nebylo. vždyť mohl Bůh zákon svůj změniti. poněvadž to byl zákon založený na jeho milosti, nebyl nutný přirozenosti lidské.

Tím dostaly se do mysli ženiny první pochybnosti. první nejistota, jak to vlastně je. Milostí Boží předcházející. která v tom okamžiku jistě byla pro ni již pomáhající. byla by zvítězila nad svými pochybnostmi. To však předešel ďábel tím. že na utvrzení své výpovědi uvádí výhody svého návrhu. V řeči své uvádí všechny 3 momenty. kterými člověka možno svésti pro svůj náhled: Žádost těla. žádost očí a pýchu života. Žádost těla pronáší slovy: „Kdykoli z něho jísti budete“, načež hned přidává žádost očí: „otevrou se oči vaše“. a následek toho bude nejvyšší vyznamenání pro ně: „tak že budete jako Všemohoucí, vědouce dobré i zlé.“ A kdož by nechtěl více věděti? „Dass die Wissensbegierde ein Naturbegehren, ist eine Ansicht der ganzen Menschheit“ praví Fr. Reg. Schultes l. c. 201. Tak přivedl řečí svou ženu k nejvyšší zvědavosti. k nejvyššímu vnitřnímu rozechvění.

Perspektiva, jež se jí tu otevírala, zdála se jí tak vábivá a při tom tak snadno dosažitelná, že ráj se svým celým blahobytem byl ničím proti tomu, pravá blaženost měla jí teprve nastati. A touha po blaženosti je každému člověku vrozena. Proto i žena začala toužiti po té blaženosti. Chtěla míti dle slibu hada naprostou nesmrtelnost bez všeliké podmínky, chtěla býti vědomou a rozumnou sama sebou, bez podpory Boží.

Přece však hned dle toho nejednala. Ozvalo se v ní, jak text ve verši 6. dává nepřímo na srozuměnou, svědomí, které ji varovalo, aby pamatovala raději přikázaní Božího než slov, která právě slyšela (KL. 5. 566. Vřešťál 25). Byla to pro ni nová aktualní milost od Boha. Ale ona jí patřičně již nedbala. Pochybnosti jednou do duše nasazené a ony výše vzpomenuté 3 momenty zvážily výstražný hlas svědomí. Ty 3 momenty jdou při uvažování stavu, v jakém žena dle verše 6. byla, zcela pořádkem za sebou, aby vždy více zavlékaly její vůli do odporu k Bohu. „Když tedy žena shledávala, že ovoce stromu je vábivé“ - hle, žádost těla, „a pro oči pravou pastvou“ — hle, žádost očí, „a že stojí za to, po něm toužiti, když se skrze ně může státi chytrou (moudrou, rozumnou)“, — hle, pýcha života! A zvláště tento poslední moment vše rozhodl. Při něm myslila si asi žena: Bůh nám všeho posud neřekl, co je nám k užitku, nechal si něco pro sebe, kdežto had má nás mnohem radši, zjevuje nám všechno pro nás dobré a k tomu pohodlnější cestou. A nyní si vzpomeňme, jak lidé si počínají, když se dozvědí, že jim někdo všeho neřekl: Tak on tak, tak on je takový ke mně falešný, a žena Adamova byla právě ženou, tak že podobně asi si myslila o Bohu: On k nám byl také takový neupřímný a proto se raději přidržím toho, co zde slyším, to se mi zdá býti příhodnější. Přehlížela tedy onen nesmírný rozdíl mezi sebou a Bohem, ale, jak za to mám, proto, že asi Bůh v podobě lidské se jim ukazoval a proto si též myslila, že může k němu ještě více se přiblížiti a se jemu vyrovnati svým životem, než posud tomu tak bylo. Věděla dobře co činí nejen jako soukromá osoba, ale také jako matka všech lidí, neboť předcházelo poučení o manželství a jeho účelu. Nesmíme zapomenouti při tom ještě na jednu okolnost výše vzpomenutou, zvědavost. Zajisté, že byla žena zvědavá, co vlastně je pravdy na slovech Božích a hadových. (Srovn. Lenz 413). Možná, že i had jedl ze stromu zapovězeného, aby tak ukázal skutkem, že jezení ovoce není smrtící. (Srovn. Lenz 403).

Na základě vyloženého postupu došlo pak ke skutku: „Utrhla s něho i jedla i dala muži svému, kterýž při ní byl, a on jedl také.“

Jak viděti, prodělal Adam podobný psychologický process. Pravím podobný, ne ve všem stejný, poněvadž ustrojení jeho těla i duše a jeho zkušenosti byly poněkud jiné.

Výklad dosud podaný utvrzuji citatem z Lenze str. 405.: „Kterak bylo možná, že Eva, ač podle toho, což bylo řečeno o dokonalém stavu prvého člověka v ráji, dobře znala zvířata a povahu jejich, slyšíc mluvícího hada se neulekla a že uvěřila na konec slovům jeho? — Aspoň se musí přijati, že Eva před hříchem se nemohla toho domýšleti, že by had mluvící ‚pouhým' hadem byl, jakož i sv. Tomáš zřejmě učí. Ač pramáti naše dobře věděla, že skrze hada mluví duch, přece neznala, jak sv. Bonaventura učí, kteraký by to duch byl, spíše se domýšlejíc, že by to byl duch dobrý. Pravda však o jsoucnosti duchů a o jejich jakosti a povaze není pravdou náboženskou oboru přirozeného, alebrž nadpřirozeného, a v těchto se mohl člověk i ve stavu neporušeném klamati. K tomu sluší přidati, že Eva měla dobrou vědomost o milosti posvěcující, jíž byla účastná, a o výši, k níž byla touže milostí vyvýšena, jako i o tom, že se pro tuto výši udělilo i Adamovi i jí synovství Boží, a že jednajíce podle vůle Páně, budou trvale i na vždy údy rodiny Boží podle nadpřirozeného řádu. Duch tedy mluvící skrze hada nevyprávěl věcí nezvyklých, ač je sliboval ‚cestou jinou', než jak ustanovil Bůh."

Jak ukázáno výše, rozhodným momentem byla pýcha života, opírající se o pohled na zapovězený strom. Druhým hříchem, s pýchou úzce spojeným, byla nevěra, „nebyla však žena proto formalně zatvrzelou, nevěřící. Po těchto úhlavních dvou hříších následovala nezřízená smyslná žádost po zapovězeném ovoci (peccatum gulae), jakož v Písmě Božím zřejmě čteme (3. 6). K těm se řadí podle sv. Augustina uchvácení cizího jmění (zabrání ovoce zapovězeného) naproti vůli majetníkové, vražda sebe i podle těla, anať pro hřích své tělo na smrt vydala, a jiných ještě hříchů v tom jednom se dopustila, ne sice „formaliter", dobře však materialiter, a na konec ještě hříchu cizího se dočinila, dadouc Adamovi, kterýž také jedl." Uvedená právě slova[1] dosvědčují veliký socialní význam přikázaní Bohem daného a tak potvrzují výklad, jaký jsem výše právě v ohledu socialním k tomuto přikázaní přičinil.

Verš 6. ukazuje též názorně, co to je hřích. Je to vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího. Obojí tyto vlastnosti skutek prvních lidí měl, jak ukazuje sv. Augustin Retract. l. 1. c. 15: „Qui primi in

[1] jsou z Lenze 411.

paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente, peccando, hoc est libera voluntate peccando; quia et scientes contra praeceptum fecerunt et ille tentator suasit, ut hoc fieret, non coëgit."

Máme-li pak zřetel k celému vypravování posud podanému, poznáváme, že hřích těžký je také odvrácení od Boha a přivrácení se ku tvorům (aversio a Deo et conversio ad creaturas). A že skutek prvých lidí byl hříchem těžkým, o tom není pochybnosti. Celý jejich stav o tom svědčí. „Hříchu zajisté všedního se dočiňuje člověk „surreptione", z nedopatření, pro deliberaci neplnou, a byť i předmět byl vážný „materia gravis..." avšak ve stavu neporušeném toho býti nemohlo. Nemohl zajisté tehdáž Adam hřešiti „surreptione", neboť byl dokonalý a nepodléhal jhu žádostivosti, tím méně bylo možná, aby „stante integritate" hříchu všedního se dopustil „plena cum deliberatione", leč by byl pro hřích smrtelný dříve spáchaný „integrity" potratil. (Lenz 349). (P. d.

Písemnictví a umění.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Doplňky k prvým čtyřem dílům diplomatáře.

CVII.

32. Biskup Bruno. 1262. — Kopiář G. str. 103,

nebo liber privilegiorum ms. saec. XVI., **ne** však, jak se udává str. 247.: **n. 352.**

Str. 247. ř. 7. kopiář má: k *czyniení* ne: k czynienie;
ř. 12. kopiář má: przynalezely;
ř. 16. „ „ správně: pot*om*ky, ne pot*an*ky;
ř. 16. „ „ kapitolu *nassij*;
ř. 18. „ „ sepsati.

CVIII.

47. Týž biskup. Kroměříž. 1275. — N. 1. a. 2, potvrzení listiny biskupem Konradem z 14. října 1323.

Str. 259. ř. 4. konfirmace listiny: predicti *molendini* aliqua etc.;
ř. 5. kde mezera jest v tisku, jest pergamen listiny přelomen, tak že čísti lze zcela bezpečně jenom konec slova: *is*, mám za to, že vypadlo zde slovo: impensis; ř. 9. konfirmace listiny: Hermanno Schatano,

Starého záznamu na rubě není. Pečet biskupa Konrada na pergamenovém proužku velice poškozena.

CIX.

48. Týž biskup. Mohelnice, 9. června 1275. — Kopiář G. str. 74.

Str. 259. ř. 1. listina počíná: *My* Bruno;
ř. 2. kopiář správně: kterzy *by* vzrzeli. dále: *zu* Bertoldowij okazateli atd.;
ř. 6. „ „ prawo *diediczne* odmrtnym prawem;
ř. 8. „ „ rychtu *s tim czoz* k ni przinalezij, ne: se *wssiem* tim;
ř. 10. „ „ se hod*i*jl:
ř. 11. „ „ *g*menowanemu Bertoldow*y*.

Codex diplomaticus tom. VI.

CX.

6. Jan VI. z Valdštejna, biskup. Pustiměř, 9. dubna 1307. — Kopiář I. fol. L. II.

Str. 4. ř. 1. 3. a 11. literas — kopiář: litteras;
ř. 4. quondam episcopi — „ quondam Olomucensis episcopi;
ř. 8. Boleslauiensi — „ patrně: Bol*i*zlauiensi;
str. 5. ř. 7. Chunicensis ecclesie prouidere — „ Chunicen, t. j. Chunicens*i* ecclesie prouidere;
ř. 10. et deuocion*um* . . personarum — kopiář správně: et deuocionem . . personarum;
ř. 12. Bruna — kopiář: Brunna;
ř. 23. et ipsos — kopiář správně: *in* ipsos.

CXI.

9. Týž biskup. Kroměříž, 17. září 1307. — T. I. a. 2.

Tisk pořízen dle Bočkova přepisu z papírového kodexu privilegii II. fol. 110 kapitulního archivu olomuckého, proto omylů mnoho. Zatím jest zde original s dosavadní signaturou výše udanou.

Pečeti bylo na pergamenových proužcích 14: prvá (biskupova se sekretem v averse) 3. 6. 7. 10. 11. 12. a 14. zachovány dosti dobre. 2. a 5. jenom z malé částky. 4. 8. 9. a 13. ztraceny zcela, zbyly jen proužky po nich.

Na rubě záznam jeden kusý: c o n f f e o d a c i o i n t e r (sic, l. confederacio inter). Druhý: C o m p r o m i s s i o i n t e r d o m i n u m e p i s c o p u m e t q u o s d a m f e o d a l e s. Číslo rumělkou: vi. l.

Str. 7. ř. 3. original má: N*y*colaum, Jenzonem *et* Franconem . . . de Chorvnye;
ř. 4. original má: H*e*nricum . . . de Modriz, Heyma*nn*um de Slapaniz . . . filios Lu*t*konis;
ř. 5. original má: de Lu*d*zka . . . Theo*d*rici;
ř. 6. „ „ de Swa*b*eniz; taktéž ř. 12.;
ř. 7. „ „ de Cethochowiz . . . de Kel*ts*;
ř. 8. „ „ bylo psáno omylem: de Te*ch*sowiz, z *h* potom udělano dlouhé *s*, commis*i*mus;
ř. 9. original má: di*r*imerent;

ř. 13. original má: Cethochowiz ... de Kel*ts* ... Te*t*schowiz ... Prs*i*bor;
ř. 16. „ „ venerabilis *dominus* noster dominus Johannes;
ř. 17. „ „ N*y*colao, Jenzoni; ř. 18. co*n*plicibus, tak i ř. 31. 32.;
ř. 19. „ „ sic *quod* (ne: sicque), propterea;
ř. 20. „ „ littere; ř. 23. litteris;
ř. 21. „ „ správně: *fuerunt* (ne: fuerint);
ř. 22. „ „ N*y*colaum, Jenzonem;
ř. 23. „ „ ammodo (ām̄odo, ne: a modo);
ř. 25. „ „ Geo*r*ius *de* Arnolthowiz;
ř. 26. „ „ T*yr*nauia.. Prs*i*bor prose*qu*ti fuer*u*nt, ne: fuer*i*nt;
ř. 27. 28. original má správně: vt *e*am predicti Geo*ri*us et Bouzlaus, slova „causam“ nemá original;
ř. 29. original má správně konjunktiv: prosequ*a*ntur, ne prosequ*e*ntur;
ř. 30. „ „ Jenzoni; ř. 31. quibuscu*n*que;
ř. 33. „ „ sic *quod* (ne: sicque);
str. 8. ř. 1. original má: in Novo Castro ... id *quod* (ne: idque) ... in recompensam *huius* (ne: huius m o d i);
ř. 2. original: Novo Castro ... pur*ch*lehen *w*lgariter;
ř. 5. *c*astro; ř. 6. locabuntur. Item de hoc quod ill*i* qui ... (ř. 7.) mouerunt etc.;
ř. 9. original správně: perdidisse, totaliter ab accione etc.;
ř. 10. „ *Z*i vero, ř. 11. quod dicti, qui ... fecerunt, non perdider*i*nt;
ř. 13. „ dominus noster *dominus* Johannes ... feodatarium (ne: infeudatarium);
ř. 14. original: ammodo (ām̄odo, ne: a modo);
ř. 15. „ fe*o*datariorum (ne: *in*fe*u*datariorum) ... li*tt*eras;
ř. 16. „ qui*libet* (ne: qui d e m);
ř. 17. „ quando *w*lt ... *Z*i quis;
ř. 19. „ Amplius *quicquid* priuilegia;
ř. 20. „ Bouzlaum et amicos suos de Crasna (bez: ..) ... de Tirna*u*ia;
ř. 21. „ de Prsibor (ne: Pirsybor);
ř. 22. „ prefatus *dominus* noster dominus Johannes;
ř. 25. „ správně: *ad iacendum ibidem* in obstagio (ne: adiacendi in obstagio);
ř. 26. original: dominum *nostrum* episcopum ... Jenzoni;
ř. 28. „ Olomucensis aliud aliquod;
ř. 29. „ správně: *similiter* (ne: secundo);
ř. 31. „ infreg*eri*t (ne: infregit) ... cum aliis suprascriptis;
ř. 33. „ capituli ecclesie nostre Olomucensis;
ř. 34. „ de Swabeniz;
ř. 36. „ Cethochowiz ... Kel*ts* Marsic (ne Marssik) Hodizlaus de Malkowiz;
ř. 37. original: Te*t*schowiz, *Z*obyen de Te*sch*nowiz, *Z*lawata nepos eiusdem domini nostri („domini“ jen jednou);
ř. 38. original: N*a*hradus ... Dirnowiz;
ř. 39. „ promi*s*imus ... insolidum;
str. 9. ř. 2. original: datum vypsáno literami: Millesimo trecentesimo septimo Quintodecimo kalendas Octobris.

CXII.

23. Konrad z Koberu. 30. června 1309. — Kopiář I. fol. M. V. r.

Str. 241. Z. f. G. M. textu listiny ř. 10. L. mansum quod. kopiář: mansum, *ita* quod.

CXIII.

42. Petr arcibiskup Mohučský. Brno. 1311. — D. I. a. 4.

Transsumpt notářský z 1. června roku 1392. Jana Ghulena, vikáře v záležitostech duchovních a officiala olomuckého podle pravopisu soudě správnější jest než kopie Bočkova z originalu.

Notářem byl: Sigismundus quondam Johannis de Chremsier clericus Olomucensis diocesis.

CXIV.

102. Dětřich a Jindřich z Fulštýna. Olomouc. 1316. — Knihy kněze Jana biskupa (manské III. fol. 41.)

Otisk není úplně diplomaticky věrný. Na př. str. 72. ř. 1. má býti Go*t*es, ř. 13. a níže několikráte Můle (ne jak L. Muele), ř. 2. zdola: wek. str. 73. ř. 1. schol.

CXV.

135. Konrad biskup. Kroměříž, 1. června 1318. — S. I. a. 9.

Pečet v červeném vosku na podkladě vybíleného vosku včelího poškozená visí na pergamenovém proužku. Uprostřed biskup sedící v křesle s mitrou v levici berlu, pravici maje pozdviženou k žehnání. Nápis jak Dr. Lechner udává ✝ S. CONR|ADI. D|EI. GR|ACIA. EPI. OLOMVCENSI|S|. Pečet kapitulní odpadla zcela. Nejstarší záznam: f e o d u m i n C r s i z o u i c z C o n r a d i e p i s c o p i. Číslo rumělkou: n. l. Jiné číslo na kraji listiny: XXIIII.

Str. 107. ř. 2. literas	original:	li*tt*eras;
ř. 6. iuueni	„	iuuen*e* (korrektura: *e*);
ř. 15. uel per alium L. uel alium	„	*v*el alium;
ř. 17. constancia	„	constancia*m*;
ř. 19. a 20. recepimus. Ipsumque	„	recepimus, ipsumque;
ř. 20. inuestimus L. inuestinimus (omyl tiskový)	„	inuesti*vi*mus;
ř. 27. Wenceslao et Budislao	„	Wencezlao et Budizlao;
ř. 29. XVIII⁰	„	decimo octauo.

CXVI.

143. Jan král. Jihlava, 12. prosince 1318. — Kopiář I. fol. K. III. Nr. 76.

Str. 113. v záhlaví omyl: I. Idus decembris místo II. Idus Decembris:

ř. 15. permutacion*em* — kop.: permutacion*i* (dativ vymáhá výrok: adhibere dignaremur consensum).

CXVII.

171. Konrad biskup. Brušperk, 27. října 1320. — Kopiář I. fol. I. r. N. 110.

Str. 131. ř. 6. nostre ecclesie	kopiář: ecclesie nostre;
ř. 8. XX⁰ VI⁰	vicesimo, sexto etc.

CXVIII.

172. Konrad biskup. Brušperk, 4. listopadu 1320. — Kopiář I. fol. I. r. X. 111.

Str. 131. ř. 4. institutione; ř. 9. commodius.

CXIX.

179. Konrad biskup. Olomouc, 23. dubna 1321. — N. I. a. 1.

Záznam: Permutacio pro quibusdam laneis in Kechczir et in petrouicz. Od pečetí zbyly jen pergamenové proužky.

Když vytkl Dr. Lechner str. 136. ř. 1. permutacionem, nevím, proč neudal, že má býti str. 135. 2. noticiam . . condicionem str. 136. ř. 11. seruicii ř. 12. permutacionis; ř. 8. *v*tilitatibus ř. 18. *v*niformiter, a proč při čísle 143. str. 113. taktéž mnohé přeměny pravopisné *v* v *t* nejsou udány?

Str. 136. Ex originali, cuius sigilla desunt, in archivo archiepiscopali Cremsirii descripsit A. Boczek, a na rubě našeho originalu poznačeno tužkou: Descr. $\frac{2}{12}$ 839.

CXX.

203. Konrad biskup. Pustiměř, 4. března 1322. — G. I. a. 4.

Dr. Lechner: Siegel hängt. Ano, na pergamenovém proužku, rozdrobená, zašitá do plátna. Dr. Lechner: Druck richtig — až na tyto úchylky: str. 153. ř. 2. ca*pp*ella ř. 4. pe*cc*unia ř. 5. ca*pp*elle, a že by písař listiny maje rozvésti zkratek ř. 5. presbrm̄ a ř. 7. presbrī sotva byl napsal presbyterum a presbyteri, nýbrž podobněji presbiterum, presbiteri.

CXXI.

213. Jan král. Praha, 9. srpna 1322. — Kopiář I. fol. M. VII. r. Nr. 97.

Str. 159. ř. 2. (dle orig.?) presentibus kopiář I. tenore presencium;
ř. 6. *et* před „a iudeorum" „ „ správně **vynechává:**
ř. 6. a 7. ac exactionibus kop.: ac *eciam* exaccionibus.

CXXII.

226. Konrad biskup. Olomouc, 5. dubna 1323. — M. I. a. 5.

K všeobecné poznámce p. Dra. Lechnera str. 246: Original, das nur das bischöfliche Siegel trägt, dodati dlužno, že pečet biskupská na pergamenovém proužku visí, porouchaná velice, zbyl z ní jen prostředek, ukazující, že představovala biskupa v ornaté sedícího. Byla podlouhlá, na podkladě bílého vosku včelího byla vytlačena ve vosku červeném. Později zbylá pečeti částka zašita do kouska pergamenu, a sice z listiny z roku 1353.

Na str. 168. ř. 15. 18. a 19. má býti dle zdejšího originalu *u*el;
ř. 20. náš original má tento slovosled: per capitulum bona fuerunt;
ř. 22. má: diucius ř. 26. také: Budiss*ch*ow . . . Bielkowicz;
ř. 28. d*i*ocesim;
str. 169. ř. 2. a 7. *u*t ř. 3. co*n*pellendi ř. 4. *u*el ř. 8. d*i*ocesis.

Ukončení naší listiny dle otisku Lechnerova v Z. f. G. M. u. Schl. str. 245. 48, ř. 1. má náš original **Gibbouia** (sic, u Lechnera: libouia)

dále ř. 3. Raczonem, (ač níže: Raczeonem čteme ve vypuštěném celém řádku); místo Ocankonem četl bych, jako na uvedeném místě jasněji jest psáno, Otankonem.

ř. 7. inantea jest slovo jedno v listině;

ř. 9. po slově successoribus náleží čísti: *omnimode defensare et si forsitan antequam hec fierent, per predictos Raczconem et Otankonem uel alios quoslibet bona ipsa in toto uel in parte a nobis uel nostro capitulo aut nostris successoribus*, a pak teprve následují slova další: bona ipsa euinci etc.;

ř. 10. dem nenáleží čísti demum nýbrž *dictum* jako níže ř. 16. „dictum capitulum";

ř. 14. není tenebimur, nýbrž *tenebuntur*, což také žádá podmět věty: dictum capitulum et canonici;

ř. 18. nostorum (omyl tiskový místo nostrorum).

Prvý záznam jest setřen, z druhého pozorovati lze jenom: Priuilegium super (co následovalo, vyškrabáno zcela), pak: littera Conradi. Třetí zněl asi: priuilegium super denariis. Že číslo IIII. E. psané rumělkou zbylo, podotkl Dr. Lechner.

CXXIII.

236. Jan král. Brno, 4. září 1323. — Kopiář I. fol. M. VII. v.

Dle kopiáře nenáleží komma str. 176. ř. 6. po iura, nýbrž ř. 7. po quecumque; ř. 9. *et* eciam (ne *at* eciam), ř. 10. i*m*munitates, ř. 13. inuiolabiliter.

CXXIV.

252. Konrad biskup. Brno, 14. října 1323. — N. I. a. 2.

Str. 190. ř. 1. vniuersorum ř. 4. Br*e*nonis (i v inserované listině V. str. 258 Br*e*no);

ř. 10. *ac* racionabilibus; častěji v této listině obojí místo e jest tištěno *t*;

ř. 14. a v záhlaví listiny Konradovy má býti: *II. Idus Octobris*, ne *VI.* Idus Octobris a *VI.* Idus, v záhlaví vynechán měsíc).

CXXV.

265. Sifrid z Újezda. Olomouc, 2. září 1324. — R. VIII. d. I.

Listina vlhkem poškozena v ohybu na místě jednom. Pečet na pergamenovém proužku poškozena velmi. Číslo na rubě rumělkou XVII. d.

Str. 202. ř. 9. a 203. ř. 1. čti Dytreichsdorf (druhého *f* v originale není, čára, kterou měl Boček za druhé *f* náleží k předešlému řádku, jest prodloužený zkratek za *us* v condicōnibz).

CXXVI.

274. Konrad biskup. Olomouc, 2. února 1325. — Kopiář I. fol. N. IV. r.

Str. 212. ř. 6. *diue* memorie dominum Petrum	kopiář správněji: *filiis* memorie dominum Petrum;
ř. 4. sancte visitacionis	kop.: sec. raději: *sacre* visitacionis.

Moderní španělské drama.

Napsala E. PARDO-BAZANOVÁ. (Č. d.)

Dolores jest představitelkou španělské či správněji řečeno keltickoiberské povahy. Lazaro a Dolores charakterisují celý kmen, neústupný, cti dbalý, nadšený u víře, horoucí u vášni; onu raçu, jež se v Saragose hájila a do pošetilé války zaplésti nechala, následku nauváživši. Cena „Dolores“ právě v tom spočívá, že jednající osoby jsou pravými Španěly.

Povzbuzen nadšením, jež „Dolores“ vyvolala, chtěl Feliu y Cordina založiti školu, jejížto programem mělo býti divadlo „regionalní“ t. j. divadlo, na němž se měly provozovati národní kusy v rozličných nářečích lidových. Sepsal za tím účelem ještě kusy: „Maria del Carmen“, „Miel de la Alcarria“ atd. Ale zajímavý žanr ten uběhl v nebezpečí přestřelování a poskytl hercům jen záminku blyskati se v krásných kostymech a správu svedl k tomu, že v dekoraci pouze hledala místní charakter. Národní nebo měšťanské drama jenom tehdy bude míti úspěch, když dovede jako v „Dolores“ pravdu a vášeň slučovati.

Čistě španělským kusem jest také „Juan José“ Dicenty, — jenom že madridsky španělské, — je v něm zcela jiné ovzduší, ne tak zdravé jako tam, výpary horečnými a dechem bídy prosycené. — Chudý zedník, Juan José, žije se sličnou madridskou „chulou“ (tolik co grizetkou), do níž jest smrtelně zamilován a již prací rukou svých živí. Tu se dostaví nedostatek práce, a když vidí, jak jeho milenka hladem a zimou strádá a jej trpkými slovy zasypává, chytí se nešťastník zlodějského řemesla, jest dopaden a do bagna odsouzen. Co si nešťastník svůj trest odpykává, seznámí se dívka, jež vlastně byla příčinou jeho neštěstí, s bohatým podnikatelem staveb a žije s ním. Juan José se toho doví, prchne z vězení a přijda do Madridu zabodne svého soka a zardousí nevěrnou. — Toto drama vášnivé lásky a slepé žárlivosti zdálo se mnohým lidem obsahovati socialní ideje a někteří biskupové zapověděli ve svých diecesích provozovati kus ten, což však jenom úspěch jeho ještě zvýšilo. Madridský však lid viděl v Juanu Josém věrné vylíčení sebe sama jak ve svých dobrých vlastnostech, své horkokrevnosti a prudkosti, tak ve svých chybách a nepravostech; slyšel z něho zaznívati svou hrubou, výraznou a druhdy poetickou řeč, proto se pro kus Dicentův rozohňoval a zvolil si jej za svůj zamilovaný kus. Dicenta je dosud mlád. Třebas zrovna z lidu nepocházel, přece se s ním stýkal a důkladně jej studoval. Náramně jsa přepjat ve svých politických názorech, horuje jaksi po bohemovsku pro své modely, stál Dicenta na tom, aby se jeho kus provozoval jako „Novedades“ na lidových divadlech, jež navštěvují řezníci, kováři, hokynářky a „chuly“, zkrátka obecenstvo hodné Goyaova štětce. Při představeních za dobročinnými účely dávaných vystupuje někdy Dicenta sám v hlavní úloze.

Socialní ideje, jež arci v Dicentově kuse jen jaksi v pozadí stojí, zplodily v posledních letech několik kusů, jako „El pan del pobre“ (Chléb chudasův) od Franca y Llana a „El Rendo“ od Vincente Mediny, jež jest spolu pěkným charakterním kusem. Socialním

problemem obírá se též kus „Los domadores“ (Krotitelé) od Eugenia Sellesa, drama v 1 aktu. Zlovolný buřič vrátí se domů s bombou pod bluzou, již chce užíti za nástroj své msty. Ale náhodou usne synáček jeho na bombě, a obavy otcovy probuditi své dítě přivedou ho zase k dřívější resignaci a k citu pro právo a spravedlnost. Výjev jest neobyčejně dramatický.

Novým ideam holduje také Enrique Gaspara „Huelga de hijos“ (Stávka synů). Nevím, zda drastičtějším způsobem podáno bylo kdy na jevišti hnutí emancipační, t. j. otázky týkající se práv ženy v životě a postavení pospolitém, a theorie, že obojí pohlaví stejné mravní odpovědnosti podléhá. Kus Gasparův neprorazil — z toho důvodu, že půda k řešení takových problemův u nás není připravena; ale these je zrovna tak mohutna a stručna jako v Ibsenových dramatech, nad něž předčí jasností a latinskou precisností. Třebas „Stávka synů“ nebyla dnes popularním kusem, přece jest známkou doby.

2. Jak vidno, jsme daleko vzdáleni intrikařského a frasovitého divadla, jenž prý po soudu p. v. Tannenbergové dnešní španělské jeviště se stalo. Také my máme své „ideové divadlo“, třebas obecenstvo ne tak pokročilé jak autoři nechce se tak honem vzdáti své záliby v krásných frasích a nabubřelé znějící deklamaci. Jelikož jsem se zmínila o Eug. Sellesovi, tož jest mi poznamenati, že týž patří k nejvýznačnějším spisovatelům španělským, že je moralistou a že se vyznačuje jakousi spřízněností co do idejí s mladším Dumasem. Jeho kusy obsahují vždy nějaké naučení, jako na př. jeho kusy „Las vengadoras“ (Mstitelkyně) a „Las estatuas de carne“ (Živé sochy), nebo nějakou filosofskou thesi, jako na př. „El cielo ó la tierra“ (Nebe či země), nebo konečně socialní thema, jako jeho „El nudo gordiano“ (Gordický uzel). Nic není tak nepodobno intrikařské komedii jako Sellesovy kusy: jsa střízlivým ve formě, jasný v základní myšlence a stručný ve výrazu obohatil Selles naši obcovací řeč nejedním novým slovem. Poslední dílo jeho „Los caballos“ (Koně) jest vypůjčený Shakespeareův kus Kleopatra a filosofský jednoaktík. Hlavní hrdinku měla hráti mladá, znamenitá španělská herečka Maria Guerrero. Kostymy objednány z Paříže a postaráno se o velikou reklamu, ale večer, kdy poprvé kus dáván, obecenstvo přerušilo vtipy a potupami provedení. Druhého dne chtěl tisk hájiti práv Shakespearovských, ale obecenstvo činilo nároky na své a zejména hájilo práva svého, by smělo pronésti svou nelibost. Konec konců: kus byl vzat z jeviště. Ale zdá se, že všeho toho bylo třeba, by zájem madridského publika byl v napjetí udržán.

3. Neméně statečně a řízně jako Selles, ale více jako básník než moralista, zjednal si na našem divadle jména Angel Guimera. Guimera píše a psal původně pro katalonské divadlo, jestiť totiž rodákem z kanárských ostrovů, ale přese všechno své horování pro „regionalní“ jeviště, přece jenom pocítil potřebu představiti se také madridskému obecenstvu.

První kusy zmíněného básníka, jež dávány v Barceloně, byly dramaty v „středověkém“ romantismu, jež sice prozrazovaly dobrou

práci, ale nicméně přece spíše básnickými výplody byly než divadelními kusy. „Mar y Cielo" (Moře a nebe), jež Echegaray do kastilštiny přeložil, bylo prvně v Madridě dáváno. Odpovídá z plna romantickým receptům, ale v žilách jeho koluje život a vášeň, rozuzlení jest svižné a skvělé. Výtvor jako „Moře a země" musil španělské obecenstvo nadchnouti, až k šílenství nadchnout, rozrušiti je a slzy z očí mu vylouditi. S „Mořem a nebem" objevila se opět na našem uměleckém obzoru postava Tenoria, jež jest právě tak španělskou jako německými jsou postavy Fausta a Markétky: ten párek, kde se nevěrec věsí na cudnou, zbožnou pannu a v její lásce spásy hledá a kde se zbožná duše nechává úplně nevěrcem omámit, aby ho za cenu svého života a spásy své vykoupila a k víře zase přivedla. Said, mořský pirát, a Blanca, novicka, znova vzkřísili doby Zorillovy a Garcia Gutierreza.

Od toho okamžiku opanoval Guimera jako vítěz kastilské jeviště. Dějepisný kus jeho, „Judita de Welp", se nelíbil, za to svým kusem zcela jiného druhu, realistickým, lidovým a smutným, jehož děj se odehrává mezi dělníky a prostými venkovany, dobyl náhrady za onu porážku. „Maria-Roza", tak zove se kus ten, skýtá krásy prvního řádu. Rovněž úchvaly došel jeho kus „La tierra baja" (po česku snad: Dolácký kraj). Poslední zimy pobavil madridské obecenstvo rozkošnou novinkou: „El padre Juanico", jež provanuta jest oním venkovským ovzduším a prostředím, jež Guimera umí tak výtečně podati. První akt „Padre Juanica" jest po svém způsobu dokonalost sama.

4. Když všeobecně známý romanopisec, Perez Galdos, také pro divadlo psáti se jal, mluvilo se mnoho o neznámých, nových formách a zdokonaleních. Ale jak se ukázalo, obmezily se na tentýž postup a způsob vnímání, jakého šetřil při skládání svých romanů. Nelze tvrditi, že by se pokus ten byl nezdařil, neboť mezi Galdosovými dramaty jsou některá, jež budí zájem v nejvyšší míře a jež zavdaly podnět k prudkým diskusím. Pěstuje pak hlavně dvojí druh: historicko-romantický (Gerona, La fiera) a pak tak zvláštní realisticko-idealní, v nichž na jedné straně jeví se „milieu", postřeha a analyse, na druhé však straně ponechává se v nich fantasii volný průchod.

Historické kusy Galdosovy, ač mají za předmět výjevy z našich dějin obdivu nejhodnější a ač se v nich patriotické struny mocně ozývají, nedoznaly příznivého přijetí; obecenstvo odmrštilo na jevišti, co se mu v knize tak líbilo. — Kusy druhého způsobu za to velmi příznivě přijaty „Realidad" (Skutečnost), jest ženialní práce, a v kuse „La loca de la casa" (Šílená v domě) jeví neobyčejnou zručnost ve stavbě kusu, tu již znáti rutinovaného a dovedného spisovatele dramat. Galdos jest dramaturgem svého rázu, v každém kuse hájí s větším či menším zdarem jisté ideje své: ve „Skutečnosti" názor, že podvedený manžel má bezpodmínečně odpustit. Arci obecenstvo naše nedovede vždy jasně vystihnouti jeho myšlenky, ale Galdos nedbaje toho pracuje dále o odstranění všelikých předsudků starověkých a o vyrovnání a splynutí ruzných socialních tříd — láskou. (O. p.)

Co čte lid ruský?

Sděluje A. Vrzal. (C. d.)

V moskevském výboru gramotnosti první doba oživení spadá v léta 1870—73; potom opět nastalo ticho. V letech devadesátých pozorovat nové oživení. Tak moskevský výbor gram. od roku 1891. začal vydávat „Ježegodnik“, t. j. roční obzor knih pro lid, a spolu věnoval pozornost otázce zřízení škol nedělních. Vydavatelská činnost výboru mosk. oživla v letech 1892—95, ale co do energie a rázovitosti ustupuje vydavatelské činnosti petrohr. výboru. I v jeho vydáních převládá belletrie. Tak vydal laciné a zdařilé sbírky básní Lermontova, Nekrasova, Kolcova, Pleščejeva, Nikitina, Vas. Nemiroviče-Dančenky, Kozlova a j. Jednu přednost má výbor moskevský před petrohradským, že vydává též knihy vědecko-popularní, jako poučnou knížku N. Vinogradova „Co je nakažlivá nemoc a jak se jí chránit.“ Roku 1896. činnost výboru ustala, až nově sestavený výbor r. 1899. vydal veliké oblibě prostého čtenářstva těšící se spisy Al. Puškina („Kapitanskaja dočka“, „Poltava“), „Izbrannyja sočinenija“ M. Lermontova, teplým citem a lidumilností proniknuté povídky Ant. Čechova „Mečty“ a „Veliká noc“, plnou životní pravdy povídku Vl. Korolenky „Na zatmění“ a j.

Mdlá je činnost **spolku pro šíření lidových knih**, existujícího od r. 1861. Účelem spolku je „sloužit prospěchům osvěty lidu; ale pravá ruská osvěta“, praví se v jeho zprávě, „nesmí, nemůže se rozvíjet mimo pravoslavnou církev, historickou vychovavatelku lidu.“ Spolek ten vyrábí knížky pro lid i pro děti, míse literaturu pro lid s literaturou dětskou, tendenčně zbarvuje mravoučný obsah knih, úmyslně kazí dějiny, v dějinách ruských vidí sám zázrak, vzbuzuje ve čtenářích nesnášelivost k jiným národům, podporuje nezdravý patriotismus ruský, zavrhující všecko cizí, přináší přisládlé povídačky. Knížky, jím vydané, jsou drahé pro lid (6 kopějek za arch), úprava ani obsah neodpovídá vysoké ceně. Nehybnost byrokratická jeví se v celém podniku.

Mnohem blahodárnější je činnost **charkovského spolku pro rozšíření gramotnosti v lidu**. V Charkově byl spolek pro šíření gramotnosti v lidu od r. 1869.; spolek ten vydržoval několik škol pro lid. 1891 založil bezplatnou čítárnu pro lid a „výbor pro vydání knih lidových.“ Laciné vydávání knih bylo spolku umožněno tím, že spolek vstoupil ve spojení a smlouvu s továrnou na hospodářské stroje E. Linhardt i Co. v Moskvě, která tiskne svá oznámení na obálce knih, jež vydává spolek, a za to peněžité podpory spolku poskytuje, což prospívá oběma stranám. Spolek vydal již slušný počet laciných (3—5 kopějek za výtisk) knížek slušné úpravy. Jazyk i sloh je přístupný širokým vrstvám lidu. Osoby, jež vybírají materiál, zajisté vážně pohlížejí na svou úlohu, určujíce pro vydání jen to, co zasluhuje pozornosti a je prospěšno lidu. Knihy spolku charkovského vydány

v několika tisících výtiskův a některé dočkaly se 2. i 3. vydání. Z belletristického oddílu, jenž je slabší vědecko-popularního, vyniká zvláště povídka V. Veresajeva: „Hrozná smrt nevinného“, jejíž děj čerpán z dob cholery v povolžské vsi; je to obrázek nepokojů, spojených se zabíjením nevinných lékařů. Lepší jest oddíl vědecko-popularní: jsou tam knihy obsahu dějepisného (na př. „Hus a Luther“), národopisného, popularní kresby z některých jiných oborů věd, knihy praktického obsahu („O hedvábí“, „O moru lidském“) a pod.

R. 1882. V. **Marakujev** začal vydávat knížky pro lid. Úmyslem jeho bylo „šířit mezi lidem knihy skutečné dobré, dát lidu zdravou a rozumnou potravu“, konkurrovat s knížkami jarmarečních vydavatelův. Úkol tento konal svědomitě, ale ne vždy se zdarem, nejprve sám, později s P. Prjanišnikovem. Hlásaje, že „mužíkovi je všecko přístupno“, háje zásady duševní úplné rovnosti prostého lidu s intelligencí, přijímal do své Lidové knihovny spisy Shakespeareovy, úryvky z dějin Gibbonsových, Životopis Plutarchův a podobné spisy, psané ještě k tomu těžkým slohem. Lepší výbor spisu podal v serii „Naučno-popularnaja biblioteka“, kde mimo zdařilé články zeměpisné nalézá se velmi popularně psaná „Zoologija.“

V letech devadesátých vydavatelská činnost **P. Prjanišnikova**, jenž byl puvodně ve spolku s Marakujevem, změnila se. Asi r. 1895. vzal si za redaktora svých vydání energického Bonč-Brujeviče a získal pro svou firmu nové, svěží síly, Janiševského, V. Šamojlova, Pasynkova, i obrátil zvláštní pozornost na vědecko-popularní literaturu. Kdežto dříve vydával knížky pro lid jen nahodile, nyní počal soustavně a rychle vydávat knihy pro lid. V dosti bohatém oddíle belletrie máme pěkné povídky ze života lidu „Bolšak“ a „Prostaja duša“ od P. Dobrotvorského. Z oddílu vědecko-popularních knih vyniká popularně psané „Prostoje slovo o mudrenoj nauké“ J. Pasynkova, knížky M. Janiševského „O vozduchě“ a L. Serebrjakova „Komety i padajuščija zvězdy.“ Arch jeho vydání přijde asi na 3 kopějky.

Nejskvělejší stránkou z dějin společenského rozvoje v Rusku za poslední doby jest historie vydavatelské firmy „**Posrednik**“, jež začala činnost svoji 1885 a rozšířila mezi lidem ohromné množství knih nejrozmanitějšího obsahu, belletristického i vědecko-popularního. Roku 1893. počala vydávat také knihy „pro intelligentní čtenáře.“ Činnost Posredniku jest úzce spojena s dějinami ruské literatury pro lid. K velikým zásluhám jeho počítáme, že P. první uvedl lepší díla koryfeů ruských v puvodní formě do brašny ofeňů (roznašečův knih) i ukázal tím cestu k šíření jich mezi lidem a sblížil autory ty s lidem; dále vyvolal celé hnutí pro vydávání laciných knih pro lid, probudil v intelligenci větší pozornost k literatuře lidové, v níž dříve vládli jen zneuznaní spisovatelé a zkomolené spisy některých lepších spisovatelů domácích i cizích. Mnoho energie, obětavé vytrvalosti, nezištné práce a lásky k lidu projevila firma tato při překonávání překážek, které se stavěly v cestě činnosti její. Mnoho svěžích sil soustředil Posrednik kolem sebe, na mnohé spisovatele měl blahodárný vliv.

Ze všech vydavatelských firem Posrednik vydal nejvíce a nejlacinějších spisů pro lid. Posrednik vydává hlavně díla mravně-osvěcovacího obsahu. Pod vlivem lidových povídek L. Tolstého, které vydal na počátku svého trvání, P. trochu jednostranně hlásá pouze osobní zdokonalování, skládaje v ně příliš mnoho naděje, a neuznává téměř dobrého neb špatného vlivu společenských zařízení na mravní stránku lidskou. A přece mravní charakter lidu je také závislý na společenských poměrech, uprostřed kterých a pod vlivem kterých se vychovává i existuje. A právě těchto společenských poměrů Posrednik neosvětluje se stanoviska zásad křesťanské lásky a spravedlnosti, dávno již uznaných v oboru osobní mravnosti. Posrednik pod vlivem téhož L. Tolstého příliš mnoho váhy klade na pokání, pokoru a neodpírání zlu. Tím obsah knížek, jím vydávaných, trpí jednotvárností; jindy obsah belletristických spisů, jež vydává, je přesládlý, jindy mlhavý, jindy naturalisticky hrubý, jako v komedii L. Tolstého „Pervyj vinokur.“ V oddílu belletristických děl nalezáme zdařilý výbor z uměleckých děl téměř všech známějších současných spisovatelů: Lva Tolstého, Leskova, Ant. Čechova, Vl. Korolenky, Vs. Garšina, Němiroviče-Dančenky, samouka sedláka S. T. Semenova, Z. Gippiusové (pí. Merežkovské), Zasodimského a j. Podávat obsah zajímavých děl spisovatelů těchto nelze pro nedostatek místa. — Asi r. 1895. začal Posrednik vydávat serii země- a národopisných knížek, systematicky vycházejících a doplňujících vážné mezery v literatuře pro lid. Tím vzala redakce P. na sebe důležitou úlohu, podat řadu knížek národopisného obsahu, přístupných širokému čtenářstvu i cenou, i slohem, a seznamujících čtenáře s ruznými zeměmi a národy, jejich mravy, obyčeji, náboženstvím, ústavy. Knihy ty jsou při tom prosty oné nenávisti k cizím národům, jíž hlásají tak často knihy, vydávané pro ruský lid. Hlásajíť hluboko lidumilnou myšlenku, že „všichni národové jsou — děti jednoho Otce“, že „všichni lidé jsou — bratři“, a že zlepšení v životě lidském a zmenšení neštěstí a útrap možno dosíci nikoliv nepřátelstvím a násilím, nýbrž hlásáním lásky a bratrství mezi lidmi. Tato lidumilná myšlenka zasluhuje upřímné sympathie se strany všech, jimž záleží na pravém vzdělání lidu. Ruský lid učí se tu pohlížet na cizí národy nikoliv s vysoka, učí se, že každý národ je hoden naší lásky a úcty, že každý národ — tedy i ruský — může se u jiného národu přiučit mnohým dobrým věcem. Vadou některých knížek této serie jest, že málo si všímají společenských zařízení u různých národuv a vlivu jejich na život národní. — Velice se zamlouvá řada sešitků z oboru praktických vědomostí o selském hospodářství, jako jsou: „Zemlěměrije“ od K. Tice, „Kak vesti plodovyj sad“ od M-dova, „Kak uchaživať za ogorodom“ od Iv. Elina, „O polevom travosějaniji v nečernozemnych gubernijach“ od N. Baževa, „Lučšeje sredstvo protiv požarnych bědstvij“ od K. Lavrského a „Lěsnoje chozjajstvo“ od Běleviče. Z knih historického obsahu jmenujeme článek o „Františku Assiském“ a „Janu Husovi.“ V jiných knížkách nalezáme

myšlenky sv. Basilia, sv. Jana Zlatoústého, sv. Makaria. Mimo to Posrednik vydal laciné učebnice, poučné knihy pro rodiče, o zdraví a nemoci a sbírky básní i povídek pro děti. Konečně firma tato pomocí Tovariščestva Iv. D. Sytina šíří mezi lidem fotografie lepších obrazů mistrů ruských.

Pravili jsme, že Posrednik vyvolal celé hnutí ve vydávání knih pro lid. Tak počátkem devadesátých let povstala vydavatelská firma **M. M. Lederle i Co.** Cena knih, jež vydává pro lid, je mírná, a knihy psány jsou slohem přístupným širokým vrstvám. Hlavní vydání má název „Moja biblioteka" i obsahuje řadu děl básníkův a belletristů rozličných dob i národů. Překlad cizích autorů (Goethea, V. Huga, Shelleye, Longfellowa, Auerbacha, Sv. Čecha) je celkem uspokojivý, ale výbor není zdařilý. Druhá serie knížek má název „Slavjanskaja biblioteka", výbor ze spisovatelů slovanských; třetí slove „Sovremennaja nauka", čtvrtá „Illustrirovannaja jestestvenno-naučnaja biblioteka." Zdařileji sestavena serie, nadepsaná „Serdečnoje slovo" a obsahující povídky, proniknuté ideou lidumilnosti, milosrdenství k padlým. Však ještě lepší knihy obsahuje serie „Našemu junošestvu, razskazy o chorošich ljuďach", řada všeobecně přístupných životopisů velikých lidí. Jedním z nejušlechtilejších úkolů literatury pro lid je seznamovat lid se zástupci světové intelligence, se snahami, světovým názorem, životem velikých lidí všech dob a různých zemí, lidí, již pracovali o zlepšení různých stránek společenského života, básníků, myslitelů, společenských činitelův, učenců. S těmito bojovníky za uskutečnění idealní pravdy a spravedlnosti ve formách společenského života hledí nás seznámit vydavatelstvo. V životopisech těch podává se vylíčení života toho neb onoho velikána ve spojení s dějinami otázky, jejímuž rozřešení veleduch ten věnoval síly své. Sloh je přístupný širokým vrstvám. Při své láci (10—30 kop. za svazek) životopisy ty jsou pro lid tím, čím je pro intelligenci řada „Žizň zaměčatelnych ljudej", vydávaná Pavlenkovem. Touto serií „povídek o dobrých lidech" získal si Lederle velikých zásluh o vzdělání lidu, jemuž podal řadu pěkně a srozumitelně psaných životopisův vynikajících mužů, jako Franklina, Krištofa Kolumba, Jana Amosa Komenského a j. Velmi sympathicky je psána knížka paní Beketové „Přátelé člověčenstva", obsahující životopisy lidumilů, kteří z lidu pošli a věnovali síly své lidu.

Nová díla.

Conte Domet de Vorges: La philosophie thomiste pendant les années 1888—1898. Paris 1899.

Přítomné dílo jest nejdůkladnější bibliografií všech autorovi přístupných spisů a článků v přebohaté literatuře thomistické, a bude jistě každému odborníku vítanou a neocenitelnou pomůckou.

Alois Svojsík.

F. Schaub: Die Eigenthumslehre nach Thomas von Aquin und dem modernen Socialismus. Freiburg in Br., Herder. 1898.

Velká, objemná tato kniha (510 str.) má za účel ukázati na veliký, zásadní rozdíl mezi krásným, idealním názorem sv. Tomáše Aq. o majetku, a materialistickým naziráním Marxa a jeho následovníků. V díle, jež pocténo bylo cenou mnichovské university, probírá důkladně autor v prvém díle všeobecný názor světový dle sv. Tomáše Aq., proti němuž staví materialistický názor dějin u socialistů, v druhém díle pak luští vlastní otázku „učení o majetku dle Tomáše Aq. a dle moderního socialismu.“

Alois Svojsík.

Vyšší výchova dívčí ve Francii. Napsal Frant. Drtina. Nakl J. Otto v Praze. Str. 108.

Spis tento jest otištěn ze „Ženského Světa.“ Včasný jest úplně, jen aby si ho bylo i všímáno u nás. Zmíniv se o výchově dívčím ve starověku a středověku, přechází na výchov dívčí ve Francii od století 17. počínajíc až na nynější dobu, kdy ve sněmovně francouzské prošel návrh C. Séea o dívčích lyceích, kterýžto návrh dne 21. prosince 1880 jako zákon promulgován byl. Povšimnutí hodnou jest úvaha spisovatelova o způsobu, jakým se doposud vyučovalo a jakým by se mělo vyučovati náboženství ve škole vůbec a zvláště na takových lyceích dívčích. Souhlasíme, že nemá se pojednávati jen stránka dogmatická, nýbrž že se má působiti i na cit. I po našem soudu má každá hodina vyučování náboženského takřka exhortou, povznášející a osvěcující nejen ducha, ale ušlechťující i srdce, vůli. Ve druhé polovici spisu podává spisovatel organisaci franc. lyceí dívčích, předloživ takřka lidstvu důležitou v tomto předmětě otázku: má-li se zříditi u nás jednotná dívčí škola střední, či mají-li i dále býti podrženy vyšší dívčí školy a mimo né dívčí gymnasia (à la Minerva). Bylo by záhodno, aby všecky franc. citaty byly podány aspoň obsahem také řečí českou.

Fr. Kalvoda.

František Heran: **O mravně spustlé mládeži, toho příčinách a nápravě.** Nakl. Alois Wiesner v Praze 1899. Str. 120. Cena 1 K 60 h.

Spisovatel promlouvá o všech možných příčinách mravní zkázy nynější mládeže, počínaje věkem dítěte než přijde do školy. Zmiňuje se předně, kterak rodičové sami mnohdy podrývají autoritu učitele a dále vypočítává nejméně 40 rozličných příčin zkázy nynějšího dorostu.

jako je siroba, žebravost dětí, nedostatek literatury pro mládež, špatná literatura, zprávy ze soudní síně, hospody, zábavy hudební a taneční, špatná divadla, úlevy, nedbalost úřadů, stravování dětí ve škole atd. Kniha zasluhuje vřelého doporučení a uznání svým věcným obsahem.

Lépe by bývalo poslouženo spisu tomuto, kdyby onen kritik v „Učitelských Novinách" (č. 37. 1899) byl jednoduše podal obsah jeho bez oněch neomalených narážek na ty, kdož vytýkají nynější škole jisté vady. A spisovatel sám byl by se ukázal objektivním pozorovatelem zkázy nynější mládeže a upřímným zastancem nápravy její, kdyby si byl odpustil ve své I. kapitole ono „odmítnutí", kterým míní totiž odmítnutí výtky, činěné nynější škole. Pravíme nepokrytě, že ani pan spisovatel ani jeho kritik v „Učit. Nov." buď nechce býti upřímným, nebo skutečně nevnikl do ducha nynějšího školství tolik, aby dovedl dobře rozeznávati system nynější školy a od něho působení učitelův a učitelstvo samo. Již by mohli jednou učitelé přestati, považovati výtky, činěné nynějšímu systemu školnímu, za výtky sobě činěné. Vždyť ani nejupřímnější přítel učitelů nemůže schvalovati nynějších zákonů školních, t. j. nynějšího systemu školního. Ne učitelé, ale nynější system školní je tím vinen, že neposkytuje mládeži dosti obrnění pro život, a to jest jedna z hlavních příčin mravní zkázy nynější mládeže. Ovšem učitelstvo samo, resp. škola sama nekazí mládeže — to by ještě scházelo!! — ale škola nynější neposkytuje mládeži dostatečné opory pro život, jelikož jí chybí — náboženský duch a ráz. O této věci mohl p. spisovatel úplně pomlčeti a byl by zajisté svému spisku mnohem lépe posloužil. Přes to ho doporučujeme vřele.

Kritikovi díla tohoto v „Učit. Nov." doporučujeme podobné dílo:

L. K.: **Zločinnost mládeže.** Nakl. B. Stýblo v Praze 1897.

Bude ho zajisté zajímati. Jsouť aspoň povšimnutí hodna slova na str. 17.—22., která kdyby byl on četl, byl by asi svůj posudek v „Učit. Nov." o spise Heranově napsal tak, aby lidi dobré mysli neodvracel zbytečně od díla, které má opravdu cenu, a kterému nejapný kritik více může uškoditi než prospěti.

NB. To, co vy u nás nazýváte „klerikal", totéž znamená u vás slovo „kantor"! Rozumíme? K.

C. H. Turner: Ecclesiae occidentalis monumenta iuris antiquissima. Canonum et conciliorum interpretationes latinae.

Velikého tohoto díla vyšel právě díl I., svazek 1., obsahující „Canones Apostolorum" a „Nicaenorum patrum subscriptiones" v originale. (Oxford. Clarendon Press. 1899.) Dílo, jak autor slibuje, založeno jest na nejstarších pramenech. Alois Svojsík.

Prof. Vincenz Mar. Gredler: Natur-Bilder. Fünf Centurien. (Vermehrte Gesammtauflage.) Münster in Westfalen 1899.

„Omnia plena Dei: quis Te, Deus, esse negabit!" Tento axiom osvědčuje se býti pravdivým tomu, kdo soudně zpytuje a sleduje

zákony přírodní, kdo pilně čítá v „knize přírody.“ Svrchu uvedené dílo velezasloužilého přírodozpytce poskytuje vzdělancům a odborníkům z dlouholetého filosofického svého nazírání ve formě aforistické sbírku praktických pokynů, jak „stopy“ Boží v přírodě a odlesk zákona mravního v zákonech přírodních postřehnouti lze. Proto ji všem přátelům přírody odporučujeme.

O školských a politických poměrech ve Francii, dnes tolik přetřásaných, dobře poučuje známý publicista *Georges Goyau* v dílech otištěných z Revue des deux Mondes: L'Ecole d'Aujourd'hui (Paris, Perrin, cena 3·50 fr.) a La Franc-Maçonnerie en France (tamtéž, cena 50 ct.). Hrozný křik všech liberalů, realistův a ostatních živlů podobného braku nad událostmi ve Francii dokazuje, že se naši lidé tam začínají také trochu brániti. Charakteristiky neznabožských stvůr, jež Goyau podává, jsou velmi poučné i pro nás.

Hlasy katolického spolku tiskového. R. 31. Č. 1. Prof. *J. Ježek:* Jan z Jenštejna, třetí arcibiskup Pražský. Stran 46. Cena 20 h.

Dle „Vita Joannis de J.“, Palackého, prof. Tomka, Dra. Borového a j. napsána prý tato knížka, jež chce vylíčiti život velikého arcibiskupa „po stránce nejen stinné, nýbrž i světlé“. Ono *a j.* jest nesprávně přidáno, neboť ve spisku toho neviděti, leč by snad míněna byla nějaká školní nebo vzdělávací kniha.

Pan spisovatel zaspal asi, co novějšího o J. z J. napsáno; jinak by byl aspoň se zmínil, že ta „stinná stránka“ v životě J. z J. je pouhá legenda, a neopakoval starých klepů. Když však je přijal za pravdu, tedy měl tu stinnou stránku také vylíčiti. Buďto věří, že byl J. z J. kdysi prostopášník, a pak je životopis tento neúplný, tedy nepravdivý, aneb neměl připouštěti žádného polovičatého kompromissu 3-řádkového (str. 8. Myslím však, že Loserthovi možno spíše věřiti! Srv. „Hlídka lit.“ 1891.)

Knížka přišla také trochu pozdě — bylať tehda na čase, kdy Jirásek „Mezi proudy“ způsobem věru nevyslovitelným památce svatého arcibiskupa ublížil a ani v druhém vydání, ač byv upozorněn, nepravd pronešených neopravil, jak by se od pravdymilovného člověka mohlo očekávati. „Obrana“, pana prof. Ježka je takto nepravdivá a opozděná a proto může spíše uškoditi než prospěti. Nedostatek historičnosti nenahradí se pobožnými floskulemi.

Adolfo Venturi: La Madonna. Milano, Hoepli 1900. Cena 30 lir.

Dílo skvostné, četnými obrazy vyzdobené. Líčí, jak se v malířství vyvíjel typus Madonny, hlavně v Italii až po Raffaella, Correggia a Tiziana, tedy téměř po 1500 let.

Jaroslav Kvapil: **Trosky chrámu.** Verše i prosa. Nakl. J. Otto v Praze 1899.

S nové stránky představuje se autor zručnou prosaickou črtou: „Neznámo.“ — Básně, jako „Letní večer nad Prahou“, „Přemysl“,

„Vpád barbarů“ a j. jsou skutečné účinny. I v číslech čisté příležitostných najdete pěkná místa. Věci zřejmé slabší bylo rozhodné vynechati. — „Tato kniha budiž epilogem mého lyrického života“, píše básník v předmluvě. Abychom řekli pravdu, nerozumíme tomu pořádání lyrické pozůstalosti, a nevysvětluje nám ho ani závěreční báseň „Poledne“, v níž prý poeta „vyzpovídal sám sebe.“ — Jak „nadčlověcky“ se zpovídají básníci, vizme:

»a bez pout zákona jsem zákon nejsvětější,
sám sebou ryzejší, jsem příčinou i cílem,
sám sobě dostačím [tak??] svou vůlí i svým dílem . . .« atd. —DS—

Ant. Klášterský: **Sonety tiché pohody.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1900.

Sympathický básník opěvuje tentokráte své mladé manželské štěstí; jeho ušlechtilá, mužně dětinná radost je stejně daleka odměřenosti poesie kothurnové, jako sentimentalní vzdychavosti. A i zde může o sobě říci:

Leč v tom, co pěl jsem, co jsem snil,
já sněžně byl vždy čistý.

Kdo čte celou knížku najednou, oželel by zajisté čísla méně význačné. — Jinak jest ve sbírce i řada reflexí, dojmů, nálad a scen známého básníkova slohu. Čísla jako „Lev“, „Naši mrtví“, „Ostrov“, „Elegie“ a j. v. působí opravdu mile; celkem však „tyto lehké bubliny, ty děti krátké vteřiny“ v uměleckém vývoji autorově nemají obzvláštního významu. — Znělka Klášterského jest svěží. —DS—

Convivium. Moderní Revue číslo prosincové 1899.

Silný sešit překladů z francouzské poesie nové doby. S jakou nedočkavou nadějí jsme knížku rozřezávali, s jakou bedlivostí a dobrou vůlí ji četli opět a opět: s takovým jsme ji odkládali zklamáním. Krátce řečeno, totě poesie nezdravých miasmat. Výjimek je tu pramálo. Nedej Bože, aby takové vzory měly uváděti „obrod“ v naši poesii. — „Prodejte písničku, kupte si notu!“ řekl by náš lid. — Tu nepomůže překlad ani sebe pečlivější. A když mluvíme o této záležitosti, stýskáme si, trochu závistivě: kéž by cizina tak popilovala si přeložiti naše práce n e j l e p š í, jak chvátáme my ztlumočiti si její plody i zelené, ach zelené! —DS—

Z německé nábožné poesie doporučujeme: *P. J. Zangerle, O. S. B.:* W e l l e n r a u s c h e n. Lieder, Balladen und Romanzen. Münster in Westfalen. 1899. Krásná sbírečka epických a lyrických básní, v nichž se — zvláště ve zpěvech věnovaných Bohorodičce — zračí vroucí cit a zbožná něha.

Karel Kovařovic: **Psohlavci.** Směs pro klavír na 2 ruce. 2 sešity po 2 K 40 h. Nakl. A. Píša v Brně.

Směsi takové pokládáme za velmi vhodné ku zpopularisování hudebních novinek, zvláště když jsou upraveny skladateli samými neb

aspoň povolanými hudebníky. „Psohlavce“ upravil si p. skladatel sám. O oblíbené opeře uveřejnili jsme znalecký úsudek vloni, a jako tenkrát, tak i nyní o směsi pro klavír jest se nám vysloviti jen pochvalně. Není sice upravena pro začátečníky, ale za to hudební cena její jest mnohem větší než u výtahův až příliš jednoduchých a snadných.

Matice lidu. R. XXXIII. č. 6. Z tajemného světa. Fantastické povídky a črty. Z ruštiny přel. Albín Straka. V Praze 1899.

Překladatel vybral tu 9 ukázek z bohaté zábavné spiritistické literatury ruské, jimiž prý nemíní dělat propagandu spiritismu, který i v Rusku zavržen byl vážnějšími mysliteli. Kniha pobaví literarní labužníky a ctitele neobyčejných příhod a tajemných zjevů. Překlad jest místy nesprávný a příliš volný, jak jsme poznali, srovnavše překlad „Zakyntských nocí“ s originalem.

Doma. Řada obrázků. Napsal *V. K. Jeřábek.* Nakl. Šašek a Frgal ve Velkém Meziříčí. Str. 90. Cena 28 kr.

V knize učiněn pokus vyličiti současný život maloměstský zcela naturalisticky. Sem tam pěkná črta a čase plané povídání, tak že odložíme knihu zcela neuspokojeni. Nač ty všednosti v ní? A cizácké názvy, jimiž se to jen hemží? Pro českou mládež třeba lepších spisuv o našich otcích a dědech.

SMĚS.

Biblické studium. Baltimorský professor Pavel Haupt vydal za spolupracovnictví značnějších biblistů (Ball, Bennett, Budde, Cheyne, Cornill, Wellhausen, Siegfried, Guthe a j.) hebrejský text Starého Zákona na různobarvém podkladě podle ruzných pramenů, z nichž dle extremní jejich kritiky text povstal. Jahvistické části jsou v poli růžovém, elohistické na modrém, purpurová barva značí oba prameny spojené, bílá redakční přídavky, některé části jsou tmavočervené, tmavomodré, zelené. Na jedné stránce Bennettova Josuy střídá se neméně než 7 barev, a sice jsou 4 kousky zelené, 2 tmavočervené, 3 růžové, 2 tmavomodré, 4 světlomodré, 4 purpurové, 9 bílých. A podobná strakatina je téměř na každé stránce! Vydání to je s to, aby postavilo nejmodernější kritiku biblickou ve světlo směšnosti. Snad bude míti aspoň ten účinek, že se stane „vysoká“ kritika opatrnější a střízlivější. Pak by bylo nanejvýš záslužno! — Posměšné nazývají vydání Hauptovo „biblí duhovou“. Officielní nápis jest: „The Sacred Books of the Old Testament“ a cituje se S. B. O. T. a číslo sešitu. Však obnovení textu a kritické poznámky uznávají se obecně za velmi cenné. Vnější úprava jest velkolepá.

Dlouho ještě poutati bude mysli učenců otázka o původu a uložení knih Mojžíšových. Dr. Hoberg ve svém díle: Die Genesis nach dem Literalsinn erklärt (Freiburg 1899) v úvodě podává náhled svůj o tom v tento smysl: Ze vnějších i vnitřních důvodů třeba věrně se přidržeti mínění dosud církví hlásaného, že původcem knih zvaných dosud Mojžíšovými je skutečně Mojžíš. Cokoli proti tomu od kritické školy protestantské se namítá, nikterak neobstojí ani po stránce literarně-historické ani po stránce dějepisné. Při tom však ukazuje — více než kdokoli před ním z katolíků — že knihy Mojžíšovy v době po Mojžíšovi prodělaly některé dosti četné kritické a obsahové změny a přídavky, že však tím ani obsah ani forma těchto knih podstatně nebyly změněny. Nyní ovšem je nám už nemožno dopodrobna všechny změny a přídavky vystopovati. K potvrzení svého náhledu utíká se autor o pomoc k celé řadě vynikajících učenců a exegetů katolických v 16. a 17. století. (Srv. „Katholik“ 1899, II., 553.)

Náhled Dra. Hoberga není ojedinělý mezi učenci katolickými v době přítomné. Ano, je tu již celý směr, celá takřka škola seskupená kolem Revue biblique, k níž hlásí se i v Němcích a Rakousku mnozí učenci katoličtí. Jiní zase jim odporují, jak ukázal nedávno zvláště spor mezi Schoepterem a Kaulenem. Podobně v jiných zemích. Tuto chci stručně ukázati, jak nový směr působil na učence italského, Dra. Minocchiho v jeho znamenitém díle, v úvodě ku překladu žalmů. (I Salmi, tradotti dal testo ebraico... Firenze 1895.) V žalmích jde o otázku, zdali žalmy (aspoň některé) jsou skutečně od Davida, a zdali jiné (aspoň opět některé) žalmy jsou složeny v době Makkabejské. Minocchi dokazuje, že mnohé žalmy jsou skutečně od Davida. Důkazy pro to má tyto: 1. Israelští již v staré době naučili se od Egyptských a Babylonských zpěvu žalmovému. 2. Služba u archy v Silo vyžadovalať jistě zpěvu. Z těchto zpěvů není však nic zachováno, poněvadž Davidovou úpravou bohoslužby starší žalmy skrze žalmy Davidovy byly zatlačeny. 3. David v Písmě sv. je slaven jako pěvec a básník. Ze všeho jde, že David mohl žalmy složiti. Že pak skutečně mnohé z těch, které se mu připisují, skutečně složil, nemožno popříti, protože důvody proti tomu uváděné nevystačí. Hlavní důvod kritiků proti jest, že za časů Davidových náboženská idea nemohla ještě býti tak vznešená, všeobecná a messianská, jak se nám i v nejstarších žalmích jeví. Vyvrací to autor poukázáním na Babyloňany a Egypťany, kteří již před Davidem měli již vyspělý system náboženský a mravní. Po zajetí byly ovšem idee o stvoření, prozřetelnosti, budoucím životě, Messiáši jasnější a význačnější, tím však není dokázáno, že by byli Israelští před zajetím o tom nic nevěděli aneb jenom nejasné představy měli. Námitce, že mladší mluvnické tvary, pojmy a výrazy, jež ukazují na dobu pozdější, nedovolují žalmy přiřknouti Davidovi, uhýbá tím, že liší skladatele od redaktora, na základě čehož pak dovozuje, že pro jednotlivé mladší slovo není dovoleno posunovati žalmy takové až po zajetí, neboť to mladší slovo může pocházeti právě od redaktora. K tomu dodává, že je těžko přesně stáří některých žalmu určiti i proto, že doznaly mnohých změn dokud byly v rukou levitů a netvořily uzavřeného celku. Za nejstarší žalm, Mojžíšem hned složený, považuje 90. Z doby Makkabejské odvozuje žalmy 44. 74. 79. 118. 149 a snad i 119.

praví však výslovně, že to není úplně prokázáno, nýbrž jen domněnka. — O žalmích messiášských 2, 16, 22, 45, 72 praví: „Žalmy ty mají dvojí smysl: příležitostný a věčný. Příležitostný smysl vztahuje se toliko na osoba lidskou a tento smysl má na zřeteli skladatel; objektivní, věčný smysl zahalených slov žalmových, zvláště některých veršů, jež nám osvětluje teprve Nový Zákon, týká se výhradně Ježíše Krista. Tento věčný smysl může se právem nazvati i literní, jelikož Duch sv. je pravým jeho původcem.“ (Srv. „Theologische Quartalschrift“, Tübingen 1897, 296 n.)

V úvahu naši náleží i důležitý moment, na nějž upozorňuje Dr. Cigoi v Allgemeines Litteraturblatt 1899 str. 707. Congregatio s. Officii ze dne 13. ledna 1897 prohlásila tak zvané comma Joanneum (I. Jan. 5, 7) za „authentické“. Z toho mnozí usuzovali, že tím kongregace úředně vyhlásila tento text Písma svatého za pravý text sepsaný sv. Janem. Avšak Dr. Cigoi praví takto: „Z rozhodnutí kongregace neplyne, že je to text sepsaný skutečně sv. Janem, nýbrž jen tolik, že uvedený text je bezpečným pramenem Božího zjevení. Sněm tridentský vyhlásil o vulgatě ‚ut pro authentica habeatur‘ a pohrozil anathematem tomu, kdo by ‚libros integros cum omnibus suis partibus, prouti... in veteri vulgata editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit.‘ (Sess. 4.) A přece jsou již v pentateuchu doplňky, které považujeme za kanonické a inspirované, ale nikterak za původní (authentické), aniž bychom tím uběhli v kacířství. Je-li konec evangelia sv. Marka skutečně od něho, je posud sporno, ačkoli je uznán za inspirovaný. Musíme tedy rozlišovati mezi původností (authenticitou) a inspirací jednotlivých částí Písma svatého.“ Tento náhled přispívá k lepšímu orientování při mnohých sporech o Písmo sv. a proto třeba jej si zapamatovati.

Pochopitelný ruch způsobilo nalezení téměř celého hebrejského originalu knihy Sirach, dosud známé skoro jen v řeckém překladě. Literatura roste o významu tohoto nálezu valem. Jako kuriosum sluší tu uvésti náhled D. S. Margolioutha, který upírá textu tomu původnost a chce dokázati, že hebrejský text je pořízen až v 11. století po Kristu na základě překladu syrského Pešito, že je to tedy tak zvaný zpětný překlad (Rückübersetzung). Má ovšem některé důvody na pohled pro sebe, ale celek je jistě pochybený. Nicméně přispěje k lepšímu seznání textu.

Dodatkem k tomu, co pověděno o žalmech výše, a zároveň důkazem k tomu, jak kritikové při tak zvaných vnitřních dukazech z nějaké památky mýliti se mohou, uvádím tu něco o neologismech, čili nových výrazech užívaných ve spisech původem starších. Na základě třebas jednoho takového slova datují pak kritikové celý spis do doby mladší, než patří. Později se ukáže, že se zmýlili. Tak když Mechitaristé uveřejnili fragment z arménského překladu Apologie Aristidovy, Renan dokazoval (Origines de Christianisme VI. 6.), že fragment ten nemůže býti pravý, poněvadž tu přichází výraz θεότοκος, který se nevyskytá v 2. století, ale až ve 4. nebo 5. Později našel se celý syrský překlad této Apologie, a tu se ukázalo, že fragment onen úplně pravý a Renan že se tedy zmýlil.

Stará literatura křesťanská. Východní bibliotheky skrývají dojista ještě mnoho cenných pokladů staré literatury křesťanské.

Roku 1883. vydal arcibiskup Nikomedijský Bryennios z kodexu, jím v bibliothece cařihradské nalezeného, řecký spis Διδαχὴ τῶν δώδεκα

ἀποστόλων, jenž kritiky obecně uznán prvým spisem z doby Otcův apoštolských. Spis ten v prvém díle podává předpisy křesťanské mravouky (hl. 1.—6.) a mluví o hlavních úkonech bohoslužebných (křest, posty, denní modlitby, modlitby eucharistické; hl. 7.—10.), v díle druhém pak jedná o církevním životě (o hlasatelích slova Božího, o cestujících prorocích a bratřích, o nedělní bohoslužbě, úřadech v křesťanských osadách, o povinnosti bratrského napomenutí a zachovávání míru; hl. 15.—16.) a končí napomenutím ke bdělosti (hl. 16.[1]).

Nyní pak nalezen patriarchou Antiochenským I. E. II. Rahmanem v kodexu mossulském syrský text „Testament Pána našeho Ježíše Krista." O vzniku jeho zmínila se již „Hlídka" v č. 1. (str. 43.). O obsahu a významu spisu toho ještě promluvíme.

Týž patriarcha vydává nyní u Löschra v Římě zase syrský text s latinským překladem „Acta ss. confessorum Guriae et Shamonae" (v. 8⁰ XXVII, str. 48). Napsal je r. 279. Theofil Edesský.

Kéž i ostatní poklady východních knihoven spatří brzo světlo světa! Katolická církev, jejíž pravost vždy dosvědčují, se na ně může jen těšiti.

Ze slovanské dávnověkosti. Vědecká akademie krakovská vydala nový spis polského historika Dra Vojtěcha Kętrzyńského: „O Słowianach mieszkających niegdyś między Renem, Labą, Salą i czeską granicą". Titul sám už označuje obsah i ráz knihy. Z nejrůznějších dostupných pramenů, na základě topografického názvosloví vymezuje autor dřevní sídla Slovanův v nynějším Švycarsku, jižním, středním a severním Německu. Trest knihy dělí se na tři oddíly: sledy slovanské na zemi západo-německé; hypotezy německých učenců o Germanii i Germanech; děje západní slovanštiny. K dílku přiloženo sedm map, osvětlujících vývody učeného historika polského. Vřele psaný spis ještě budoucně obšírněji projednáme. Z doslovu uvádíme pouze dvě věty jako povšechný historický úsudek autorův: „Niemcy prawie wszystko zawdzięczają Słowianom, Słowianie im nędzę tylko niewymowną i niewolę, nazwaną przez nich kulturą..." — „Z podziwem patrzymy na rozwój dziejów niemieckich, z podziwem chylimy czoło przed ich wielkością i potęgą; ale serca nasze są zimne. Na podziw zasłużyli Skandynawczycy i Niemcy, o miłość narodów Niemcy nie starali się nigdy."

Název „Černé Hory" osvětluje v prvním čísle „Sborníku české společnosti zeměvědné" professor Boh. Horák. Zamítá výklad (Rovinského), že by země byla přijala jméno od panovnického rodu svého Černojevičů, před tím nazývána jsouc Zetou. Odporují tomu názvy okolních neslovanských národů: kara-dag (turecky), mavrovuni (řecky), monte negro (italsky). — Také etymologie sanskrtská (Vilovský-Stefanović), že by název od slova „čar" (čarný, čarovný) pocházel, nemůže míti víry. Také převozník Charon sotva se o pojmenování Černé Hory přičinil. Schwarz pronesl náhled, že na

---

[1]) Srovnej důkladné pojednání o spise tom od největšího katolického znalce staré literatury křesťanské *F. X. Funka:* »Doctrina duodecim apostolorum, canones ecclesiastici ac reliquae duarum viarum expositiones veteres«, Tub. 1887, jakož i v díle »Opera patrum apostolicorum«. Tub. 1887 (p. CXXXII—CXLII a text p. CXLIII—CLXXVII) a od protestanta *A. Harnacka* v »Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur«. II. B. Leipzig 1886. S. 1—294.

Černé Hoře snad uctívali Černoboga, snad na Lovčenu, odkudž dostal název celý okolní kraj. Leč i tento výklad padá, ježto o kultu tom u Jihoslovanů vůbec památky nikde nenalézáme. Od půdy své země názvu rovněž nedostala, neboť tu spíše by měla býti „bílou Horou“ dle skal svých, nejvýš „červenou Horou“, od půdy „crvenice“. — Autor název Černé Hory má za místní, nejdřív jen jistému kraji území jím označeného příslušný — totiž katunské nahiji; tomuto kmenu samému také okolní kmeny název ten přikládají, samy jinakými názvy se jmenujíce. A katunská nahija (okres) ku jménu tomu přišla od vzhledu smrkového lesa, jenž rostl na úpatí hory, která ji od jiných okresů odděluje; příchozímu tento černý les musil napadnouti, a od něho tudíž i kraj za ním jméno obdržel. — Také názvy místní u nás mohl autor vzíti na pomoc. Neboť i u nás máme názvy osad i míst „černá hora“; vznikly asi tímtéž způsobem.

J. K. Goodrich napsal do říjnového „Forum“ článek **Denní život Číňanů**, jenž v mnohém ohledu je zajímavý, tím více, že autor píše z vlastního názoru. Hlavní črty tuto uvedu. — Není nic zvláštního u císaře čínského, že dává audience svým ministrům ve 2 hodiny ráno, a obyčejný Číňan nikdy nevstává po rozednění, v zimě hodně dlouho před tím. Ranní toileta nezabere mnoho času. Číňan koupá se nerad. Jako naši předkové myslí si i Číňan, že si děláme mnoho nepotřebného namáhání, chceme-li pomáhati přírodě, aby nás udržela čisty; a skutečně zdá se, že žijí tak dlouho a tak dobře, jako my. Omýti tváře a krk kusem plátna namočeného do horké vody a vyždímaného považuje se za úplně postačitelné. Příležitostně však přece tento způsob se rozšiřuje na celé tělo. Za to pečuje o své zuby. Prvním jeho denním dílem je úcta předků, po němž pije čaj, někdy i studený. Hlavní potravou jeho jsou plodiny zemské. Můžeme žíti po léta v Číně, aniž bychom uviděli krysy nebo myši prodávati jako potravu; prodávají se pouze jako lék, avšak právě pro tento účel nejsou tak snadno chytány, tak že nejsou laciny. Způsob, jakým obyčejný lid zachází často s nešťastnou krysou chycenou ve stavení odporuje velice ponětí, že tato zvířata jsou vyvolena za nejlepší lahůdku pro hostinu. Protože krysy kradou nejvzácnější předmět potravní, rýži, Číňan je považuje za darebáky nejvyššího stupně a že proto zasluhují nejhorší druh trápení. Černí psi a kočky jsou mazlíčky u velice pověrečných obyvatelů na jihu Číny. Tato zvířata mají stále větší cenu než ostatní a jedí se v polovici léta v důvěře, že maso jejich zajišťuje zdraví a sílu pro následující rok. Sport není oblíben u dospělých mužů. Protiví se tomu přirozený flegmatický temperament, protiví se tomu nezvyklý oděv, jakož i zvláštní ponětí o hodnosti a slušnosti. Mladí lidé chtějíce zkusiti svaly zdvíhají trámce s mnoha kameny na obou koncích, což připomíná ohromné činky. Nebo si vykasají dlouhé své roucho až po pás a kopou pak opatky opeřený korek (druh hračky). Zábavy vzdělanců pod širým nebem záleží v pouštění draka; nebo přinášejí ptáky na bidélku přivázané a házejí jim semena do vzduchu, aby je chytali; nebo se toulají po polích; nebo smolí verše v nějakém modním restaurantu v městě nebo v příjemné předměstské zahradě; nebo konečně líně plaví se na loďkách. Hraní o peníze je všeobecné rozšířeno. Hokynáři při cestách jsou opatřeni číšemi a tácky; ťukání jejich kostek je všude slyšet. Čínské karty jsou užší

než naše, a je jich více na počet, liší se též podstatně od našich svým provedením; dle toho i hry jsou jinačí, původní: v přístavech se rozšiřují hry anglické poker a whist, zvláště mezi pokročilejšími, ano někteří tu již dosáhli znamenité výše, jak se Evropané přesvědčili ku své škodě.

Náboženská vzpoura v jižní Africe. Na prvek veliké důležitosti v zamotané africké otázce důrazně poukázal R. M. Green v časopise Nineteenth Century. Nápis jeho je „Domorodý nepokoj v jižní Africe". Není to však známá bázeň před divošstvím, o čem autor píše. Nebezpečí hrozí se stránky náboženské. Jižní Afrika nemůže býti bez svého Mad Mullaha. Green se zmiňuje o jistém fanatiku, jenž obchází po kraji, vyhledává Kafry a vypravuje jim, že byl v nebi a tu nalezl, že všechny jejich způsoby a obleky jsou též v nebi a že tudíž jsou zcela správny. Green uvádí doslovně následující výňatek ze psaní jednoho vzdělaného domorodce: „Toto individuum je považováno od domorodců v krajině Location a v okolních krajích za nic menšího než za ‚syna božího'. Poslední neděli Location byla nacpána Kafry z okolních okresů a farem, již přišli tam pohledět na zvláštního muže. Říká lidu, že znáti jej, je tolik jako znáti boha. Ba on je docela bránou nebeskou; byv kdysi po 6 dní v mdlobách, měl rozmluvu s ‚nejvyšší bytostí', a byl v nebi zasvěcen do všech tajemství duchovního světa a od té doby je pověřen bohem oznámiti všem krajanům, že všecky zvyky jich předků velice jsou v užívání od obyvatelů nebeských, a že má oznámiti nelibost boží proti bělochům, kteří svým chováním proti černochům způsobili těmto a jejich dětem nelibost boží."

Tento pohanský fanatismus není jediným nebezpečím. Nebezpečnější předmět objevil se uvnitř krajin křesťanských. Zatím co běloši se sváří o politickou svobodu, zasazují se černoši o svobodu náboženskou. Chtějí míti svou vlastní církev, s domorodým kněžstvem. Zakladatelem jejím je methodistický kazatel Dwane. Je narozen v okresu Queenstowském a náleží do kmene Khama. Byl vychován od Wesleyanů v Hilltownu blíže Fort Beaufortu, studoval bohosloví a stal se kazatelem Wesleyanů. Avšak r. 1896. opustil Wesleyany a odešel do Ameriky, kdež se připojil k americké methodistické biskupské církvi. Green cituje o něm z „South African Congregational Magazine" toto: „Zdá se, že jsme přišli ku kritickému okamžiku v dějinách naší domorodé církve v jižní Africe. Přibývající záplava revolučního smýšlení je všude patrná. Není omezena na tu neb onu denominaci, ale zachvátila všechny. Pravděpodobně vznikla odporem některých domorodých kazatelů Wesleyanských proti autoritě konference. Základem tohoto odporu bude asi cit uraženosti nad socialními přehradami, jež jim překážejí zaujmouti hlavní místa úřední v jich církvi. Myslíce, že mají takto oprávnění ku stížnosti nad utiskováním své osobnosti, začali sníti o utvoření domorodé církve, odloučené ode všeho vlivu a dozoru evropského. Jak dostati finanční podporu potřebnou takové církvi, bylo obtíží, až napadla Dwaneovi dobrá myšlenka: proč by se nedali získati černoši v Americe k tomuto hnutí? A skutečně! Tak daleko se odebral s velikým plánem o rozšíření církve černošské a vyvíjel jej udiveným posluchačům. A poněvadž je to mladík schopný, vzdělaný linguista, mluvící anglicky jako rozený Angličan, a právě tak hollandsky a svou vlastní rodnou řečí a k tomu výborný řečník a prost všeho stínu

pochybného charakteru, a že mimo to má pověst neposkvrněného chování a dobrého křesťanského života, není se čemu diviti, že způsobil sensaci mezi svými barevnými bratry ve Spojených Státech. S pravým nadšením byl přijat za člena methodistické biskupské církve, žehnán jejími biskupy a poslán zpět s ujištěním, že jeho věc bude podporována od denominaí v Americe." Jistý missionář protestantský jde až tak daleko, že píše: „Myslím, že dojde k povstání domorodců. Černoši mluví, že nepotřebují bílých missionářů. Až se sprostí těch, zbaví se hned potom úředníků a pak bude válka plemen." Když bílí křesťané jsou vražděni maximovými děly a mausery, mohou alespoň černí křesťané býti omluveni, myslí-li si, že si zařídí věci trochu lépe. Green viděl sám Dwaneho v Queenstownu. Byl oblečen po kněžsku a angličina jeho byla výtečná. Mluvě o svém díle, pravil Greenovi, že bílí missionáři nerozumí zvykům černochů a že černoši si myslí, že když se stanou křesťany, že musí zanechati všech svých starodávných zvyků. „Můj národ, pravil Dwane, myslí, že missionáři nazývají všechny tyto věci hříšnými. Missionáři nevědí, jak cítíme se svými starými zvyky a myslíme, že kdyby všichni kazatelé byli domorodci, že by to bylo mnohem lepší. Vy nám říkáte, že jsme všichni stejni v očích Božích, avšak váš lid nechce s námi černochy v témž chrámě ctíti Boha." Tak daleko následovníci Dwaneho odkročili od Wesleyanů, ba jsou skoro již úplně odděleni; avšak národní stránka tohoto hnutí je hodná uvážení. Kafrové jižní Afriky jsou dojista nejlojálnější v celé britské říši. Bohužel my (Angličané) dáváme jim příliš otevřené cítiti své mínění o jich inferiorité. Říkají domorodci: „Země našich rodů je nám často zemí slz." Green končí těmito slovy: „Bude-li čest, spravedlivost a poctivost výše kladena než osobní zisk nebo sobecký zájem, pak jak pro černochy tak pro Anglii nastane skvělá budoucnost v jižní Africe; jestliže však soukromý zájem a touhá po bohatství převládnou, pak snadno může nastati plemenný boj velkých rozměrů v jižní Africe, neboť Kafrové nejsou již dávno nevycvičenými divochy; začali uskutečňovati své stížnosti a žádati svých práv, která, nedáme-li jim jich, budou si vymáhati způsobem rázným".

Lidové knihovny. V „Nové Reformě" krakovské pojednal nedávno Jan Świerk o lidových knihovnách v Haliči. Pronáší tam řadu stesků, které se dobře hodí i na poměry u nás. Knihovny — praví — jsou toliko z formy, ale nikoli ze života a ruchu. Není-li knihovna osvěžována, stane se mrtvou a může působiti na lid jako strašák. Neboť každý přizná, že dávají-li se v jedné obci po pět neb osm let čísti táž „arcidíla", nudná, vodnatá, konečně lid toho čtení se začne báti. A přicházejí dlouhé večery a sedláci shromáždění v chatách začnou teskniti po čtení a co my na tu zimu, na ty dlouhé chvíle máme pro ně nového? Staráme se o divadelní repertoir, o naše routy, hody, koncerty, tomboly a plesy; pomysleme spíše na ty, kdož potřebují duševní posily a postupu v osvětě. Nezbytno a pilno jest postarati se o to, aby vešlo v život stálé, dovedně vedené vydavatelstvo děl pro lid. Neučiníme-li toho, vydáme si svědectví velmi smutné. Pravíme otevřeně: Jest u nás dost peněz na mnoho nepotřebných věcí, ale na podporu osvěty lidové vždycky jich pochybí.

Knihovny v Německu. Pruský ministr kultu a vyučování Dr. Studt zvláštním výnosem doporučil súčastněným kruhům provincie brandenburské

zřizování a podporu lidových knihoven a slíbil pro ně státní subvenci. Spolu dal ve výnose několik pokynů, kterak knihovny od úřadů podporované mají býti řízeny. Společnost pro vzdělání lidu v Německu r. 1898. založila 297 knihoven s 18.512 svazky a doplnila 96 knihoven 3093 svazky. Knih v tom roce dostala 22.769 od 316 dárců. Do polovice prosince 1899 rozdala 13.198 knih.

Britské bohatství uhelné. Již po více než 25 let v Anglii rozbírá se otázka, zda britská pole uhelná jsou nevyčerpatelná nebo ne. Nejisto jest, kdy nastane toto vyčerpání, avšak jako jistý jest konec všeho pozemského, tak jisto jest konečné vyčerpání anglického uhlí, a jestliže utvořily železo a uhlí zlatý věk Anglie, pak v jisté budoucnosti nedostatek černých diamantů promění zlatý věk v železný. Otázka budoucího vyčerpání anglických polí uhelných zabývala tyto dny v Londýně pozornost roční valné hromady horních ingenieurův. President J. A. Longdon měl přednášku, ve které se pessimisticky vyjádřil o budoucnosti anglické těžby uhlí. Za posledních 25 let, poznamenal, rozmnožila se produkce uhlí ze 120 na 200 milionů tun. Za nejbližších 25 let mohl by přibytek obnášeti asi $1^1/_2\%$ průměrně a pravděpodobně i méně. Následovně nepřestoupí v roce 1925. produkce uhlí asi 286 mil. tun. V mnohých okresích byla by uhelná pole v této době téměř vyčerpána. Ovšem mohlo by se hlouběji kopati, avšak zkušenost ukázala, že v mnohých dolech hlubší kopání nepřináší užitku. Mimo to také náklad by se značně zvýšil. Jeden z největších majitelů železných hutí prohlásil, že v okresu Middlesboroughském v 50 letech nebude žádné vysoké pece v činnosti. V nejnovější době byla veliká firma hutní v Clevelandu proměněna v akciovou společnost a prospekt obsahoval prohlášení, že mineralní prameny podniku ve 40 letech budou vyčerpány. Mr. J. Forster Brown, pravil president, prohlásil, že $^{11}/_{15}$ nejlepšího anglického uhlí bude v 50 letech vyčerpáno. V přítomné době mohlo by býti vyrobeno dobré surové železo ve Spojených Státech amerických za 35 shillingů za tunu; v Anglii stojí fabrikace téže kvality 45 sh. Před 25 lety dodávala Anglie 50% světové spotřeby uhlí; nyní dodává 30%, kdežto Amerika nyní dodává 30% proti 15% před 25 lety. „Vše to“, skončil Longdon, „ukazuje, že v 50 letech budeme závislými od Spojených Států ve spotřebě uhlí, železa a ocele.“ —R.

Nepřátele telegrafu uvádí francouzská „Revue des Revues.“ Mimo divochy, kteří strhávají dráty telegrafní a užívají jich místo provazů nebo jako náramků, a kteří ze sloupů telegrafních opatřují si laciné a dobré palivo, jest i v říši živočišné několik zapřísáhlých nepřátel telegrafu. Tak v Brasilii a Mexiku pták podobný naší žluvě zobákem svým dlabe do tyčí, hledaje v nich potravu; také v Norvéžsku datlové slyšíce zvuk, jaký vydávají větrem se chvějící dráty, klofají na 7—8 cm. do hloubky, mníce tam dosíci potravy[?] Medvědi taktéž přilákáni hukotem rozechvěných drátů snaží se poražeti sloupy, aby se dostali k medu domnělých včel[?] Papouškové jsou zase největšími nepřátely porcelánových isolatorů, jež silnými svými zobáky rozbíjejí. V Brasilii připevňuje jistý pták svá těžká hnízda na telegrafní drát, který častokráte pod velikou tíží by se přetrhal, kdyby zřízenci při pravidelných obchůzkách jich neshazovali. Častokrát se také stalo, že dráty přílišně zatížené vespolek se dotýkaly, čímž proud byl přerušen.

ROZHLED.

V Brně, 25. ledna 1900.

Církevní zprávy. „Anno santo“ počat v Římě a zřejmý už jest i za výkladními skříněmi. Vidět, že čekají letos hosty docela jiného druhu než jiná leta. Jindy obchody památkové v Římě výhradně skoro jen dbají památek monumentalních a klassických. Starý svět a umělecké památky zírají z každé drobnůstky, jež se cizincům ke koupi nabízí. Má i jindy křesťanský Řím své místo v řadách památek, ale takové výlučné, jako letos, nikdy. Neschází ovšem ani protijubilejní agitace, ale ta jest jen možna v pokoutních spisech a novinách hyperliberalních. Tak v novoročním čísle „Illustrazione“ staví se proti sobě letošní pouti: římská jubilejní a pařížská výstavní. Tam „tmy středověké“ jako strašidlo táhnou k sobě národy a dusí je, tu „moderní světlo“ k plesu vábí národy a napájí je rozkoší života. Je pravda, že Paříž asi mnoho lidí odloudí a především z Francie samé. Z Italie však a z jiných zemí jen ty, kdož by sotva byli zajeli jubileum do Říma oslavit. Mnozí konečně obě cesty asi stáhnou v jedno.

Současně s oslavou konce století a díky Spasiteli vynořila se myšlenka v Římě, obnoviti úctu a oslavu sv. kříže. Výbor jubilejní počal tuto myšlenku šířiti a nabádati k tomu, aby kříž opět stal se znamením v životě křesťana nejčastějším a nejmilovanějším. Kardinal-vikář římský, Jacobini, doporučil tutéž myšlenku věřícím diecese a zvláště dítkám. Kříž zaujme tudíž z intencí samého jubilejního výboru značné místo mezi jubilejními památkami tohoto roku.

V poslední schůzi kongregace obřadní ukončeno jednání o čtyřech zázracích předložených v processu kanonisačním blahoslavené Rity z Cascie, jeptišky z ř. sv. Augustina. Konečně zázraky uznány a kanonisace navržena.

Sbor kardinalů čítá v této chvíli 61 členů, dle hodnosti 6 kardinalů biskupů, 49 kardinalů kněží a 6 kardinalů jáhnů. Dle národnosti jsou 35 Vlachů, 7 Francouzů, 5 z Rakouska a z Uher, 5 Španělů, 2 Němci, po jednom mají Poláci, Portugalci, Australie, Anglie, Irsko, severní Amerika (tedy dle národnosti 4 Angličané) a Belgie, jehož dlužno přičísti dle národnosti Francouzům. V kurii římské samé sídlí 26 kardinalů, z těch 22 Vlachů. Mezi kardinaly jest jich 10 řeholníků: 2 Jesuité, 2 Benediktini (palermský a ostřihomský arcibiskup), 2 Oratoriani, 1 Františkán, 1 Karmelit, 1 Dominikán, 1 Kapucín.

Rektorem nově otevřené kolleje rusínské v Římě jmenován Jesuita P. Polidori — pro starorusinskou stranu zase jeden důvod více k podezřívání Říma a jesuitských snah latinisujících.

Benediktinská kollej — Anselmianum — na zvláštní podnět nynějšího sv. Otce a jeho přispěním zřízená před šesti lety, letos dojde svého dovršení, dokončí se totiž stavba překrásné basiliky uvnitř kolleje se nalézající, jež v září t. r. bude vysvěcena. Při té příležitosti abbas-primas Hildebrand de Hemptinne hodlá svolati generalní radu opatů všech klášterů benediktinských, podobně jako se stalo při kladení základního kamene v květnu 1893. Anselmianum svou mohutnou stavbou na vrcholku Aventina skýtá jeden z nejvelkolepějších monumentalních pohledů římských. V kolleji studuje 63 chovanců z celého téměř světa, professorů jest 12, bratrů 13. Z professorů jest jen jediný z Rakouska, z chovanců jest jich však 16 z naší říše, počtem četnější jsou jen anglo-američtí chovanci (11 Angličanův a 8 Američanů).

„Missions catholiques“, organ lyonského spolku pro rozšiřování víry, přináší seznam missionářů v úřadě svém v dalekých končinách světa skonavších roku minulého. Skonalo 149 missionářů, z nichž 75 bylo Francouzů (s Elsasany 93), z čehož nejlépe zřejma činnost národu francouzského na tomto poli církevním. Pro svou missijní obětavou činnost národ francouzský stále jest ještě nejkatoličtějším národem! Ostatní zemřeli missionáři dle své státní příslušnosti byli: 17 Italů, 12 Španělů, 7 Nizozemců, 6 Němců, 18 Elsasanů, 6 Belgičanů, 2 z Rakouska, 1 Švycar, 1 Polák a 3 mimoevropští.

„Kongregace pražského milostného Jezulátka“, již nebožtík kardinal pražský hrabě Schönborn byl založil, čítá dnes po celém světě 16.200 členů. Členové jsou nejen v Čechách, kdež poměrně jest jich málo, ale hlavně v cizině; zvláště vynikají Francie (Bretoňsko), Italie, Nizozemí a Německo. U nás na Moravě zase divnou náhodou lid právě o pražském Jezulátku od Panny Marie Vítězné na Malé Straně téměř ani neví! Celé poutní a církevně památné Čechy zosobněny pro Moravu ve sv. Janu Nepomuckém a ve — Filipsdorfě! Za to zná lid moravský všecky okolní poutě pruské, slezské, polské, uhersko-slovenské, rakouské a štyrské! Divný osud naší vzájemnosti!

Dne 14. ledna konáno valné shromáždění spolku pro zřízení katolické university v Solnohradě. Spolek ústřední čítá 1657 členů, místní spolky (83) mají členů 5027. V akademické mládeži je 17 odborů se 1623 členy, tak že veškeré řady členstva čítají 8307 osob. Z toho v samé solnohradské diecesi jest 2945 členů. Fondy pro zřízení university už složené nebo zajištěné obnášejí 540.442 zl. Ježto zvláště v posledních letech příspěvky se stále obětovněji skládají, jest možno doufati, že skutečné zřízení první katolické university v Rakousku nedá už dlouho na sebe čekati.

Knížebiskup lublaňský Dr. Jeglič zřizuje katolické soukromé gymnasium a spolu chlapecký seminář ve Sv. Vítě u Lublaně. Poslední listy knížebiskupovy proti liberalnímu „Slov. Národu“ a proti liberalní škole krajinské hrozně pobouřily svobodomyslné, jejichž kádr tvoří učitelstvo, advokati a autonomní úřednictvo. Není také dnes v Rakousku národu a země, kde by poměry byly tak rozeštvány a nesnesitelny jako Krajina, ani oblasti hesla „Los von Rom“ nevyjímajíc.

Uherský kongres pro katolickou samosprávu měl býti svolán na 31. ledna t. r. Před tím však nutno, aby episkopat uherský sám se poradil a sjednotil o zásadách katolické autonomie. Samospráva jak přirozeno předpokládá jistá práva věřících, laiků, ve správě církve. Leč z těchto práv musili by právě něco popustiti koruna, vláda a biskupové, a žádná z těchto stran ničeho lidu nic popustiti nechce. Proto také jest se obávati, že života schopný protinávrh menšiny výborové bude zamítnut, a návrh většiny výborové jako prázdný a bezobsažný pro samosprávný život církve zůstane jen na papíře.

Theoretický spor vyvinul se v Německu o katolickou fakultu bohosloveckou ve Strassburku. Cesta posl. prof. Hertlinga do Říma uváděna ve spojení s dvojí záležitostí: se zřízením papežské nunciatury v Berlíně a se zřízením katolické bohoslovecké fakulty ve Strassburku pro Elsasko a Lotrynsko. O obou záležitostech hovořilo se ve veřejném tisku. A tu překvapilo, že elsaský katolický organ velmi příkře, a jak se za to má, z vyššího pokynu, vyslovil se proti všelikému zřizování bohoslovecké fakulty, místo biskupského semináře. Bohoslovecká fakulta prý leda k tomu působí, že seminaristé se přetvoří ve „studenty“ a zataženi jsou ve vír ne vždy chvályhodného studentského života a že brzy začnou se stotožňovati s různými professory universitními, kteří učí naukám náboženství odporujícím. — Při té příležitosti vyčteno Elsasanům, že jsou nejzpátečnější vrstvou mezi katolíky německými a vysvětlováno to ihned romansko gallským živlem rozdílným od germanského ducha.

Assumptionisté francouzští postaveni tedy skutečně před státní soud a obžalováni z piklu proti republice. Státní žalobce, jenž málo sic mohl dokázati, ale za to tím více podezříval a obviňoval, navrhl zákaz kongregace a odporučoval rozpuštění její — ježto prý beztoho ustavila se proti duchu konkordatu. Celá akce a process proti assumptionistům jest jen článkem řetězu všech těch snah vládních — nejen této, ale i předešlých vlád — církev katolickou úplně ve všem umlčeti, samostatného ducha a projevu zbaviti a připoutati ji němou ku vládnímu vozu. Před měsícem tuto snahu, částečně už zdařenou vyličoval francouzský zpravodaj ruského „Nového Vremene“. Církev katolická ve Francii je dnes „la grande muette“ — oněmělá a burcování ji k řeči, jehož se chopili před několika lety různí horlivci, nemělo úspěchu. I oni buď s vrchu umlčeni nebo z církve vyloučeni. Když před několika lety demokratické ideje Amerikanismu do Francie pronikaly a někteří kněží jali se je hlásati a buditi nové hybnější proudy, byl to právě episkopat, jenž je zakřikl. V dnešním francouzském episkopatě není jedné trochu vynikající osobnosti, jako starší doby je znaly. Vláda se též o to stará, aby ji v něm nebylo. Své nominační právo biskupské vykonává s vědomostí cíle svého a s bezohledností. Sv. Stolice římská pak po dlouhých tahanicích s vládou konečně povolí a jmenované schválí. Tak kněžstvo a především biskupové dostali se v úplnou odvislost od vlády. Církev katolická ve Francii při velikých otázkách dne nemluví, je němá. Někdy nechce, jindy nesmí a neodváží

se. V celém processu Dreyfusově, jenž po léta Francii zmítal, též nepromluvila (vyčítá jí zpravodaj — ale přirozeno, že tu nepromluvila, neboť svým slovem leda by oleje do ohně byla přililа, stanovisko však zaujala přece!), ač byla skoro celá jednoho přesvědčení protidreyfusovského. Těžkým poutem leží na politických projevech katolické Francie rozhodnutí sv. Stolice, aby uznala republikanskou vládu. Ještě ti, kteří dosud proti této formě vládní bojují, nějak se projevují u veřejnosti, ti, kteří ji uznávají, však už docela oněměli. — Náboženský veřejný život Francie potřebuje prý silného osvěžení duševního. A odkud toto osvěžení má přijíti, když duchovenstvo a vysoká hierarchie zvláště dovedeny v úplnou odvislost, nesamostatnost, nemohoucnost a — lhostejnost? — Tyto výrody zpravodaje ruského listu psány s dosti zřejmou vřelostí, pro katolické zájmy Francie v mnohém asi budou případny! Jak ničemně hloupé jsou proti tomu zprávy našich realistů!

Španělská vláda pro úsporu ve státním rozpočtu ruší čtyry slavná biskupství, jež se jí zdají dnes nejspíše ještě postrádatelna. V plánu úsporném však zahrnuto ještě páté. Všech pět diecesí má asi 850.000 duší, jež pak bude nutno přiděliti vedlejším diecesím. Nejrozsáhlejší jest diecese segorbská (ve Valencii, 300.000 duší mající), nejstarší Tuy (v Galicii); Placencia zřízena v 12 století; ostatní dvě jsou Jaca a Corria. Úspora, jež zrušením těchto diecesí se dosáhne, nebude obnášeti ani půl milionu peset (Korun), jež by se zcela dobře daly uhraditi na jiné straně rozumnější úsporou.

*

Vyjednávání mezi Římem a Petrohradem, jež s přestávkami vedl po půl roku nuncius nizozemský monsgn. Tarnassi, na neurčitou dobu prý přerušeno. Zdaž pro nějaké nové těžkosti, či skončením hlavní záležitosti, či z jiné příčiny přestávka ta nastává, veřejné hlasy mlčí. Že úspěch všech těch přání, jež Tarnassi v Petrohradě snad projevil a zastupoval, by znamenalo už sblížení obou církví, stěží možno si mysliti. Zatím by to bylo jen sblížení mezi carem a jeho vládou a římskou kurií. Církve by si asi zůstaly i potom stejně daleky — či blízky, ale přece jen sokyně. Naopak církev pravoslavná nastalým přátelstvím dle všeho byla by k nové nedůvěře a odporu proti Římu podnícena. Sblížení církevně-politické mezi carem a papežem mělo by však veliký význam politický pro svět slovanský. Snad by právě nejostudnější dva spory mezislovanské ono sblížení zmírnilo: spor rusko-polský a zcela zbytečný, dětinský spor srbsko-charvatský. A zacelením těchto dvou ran stálo by Slovanstvo mnohem mohutněji a silněji. Ač ani touto stranou není mnoho nadějí; vždyť Srbi a Bulhaři v Macedonii jsou nejen jedné národnosti, ale i téže víry a přece boje až na nůž!

Ruská vláda upravuje pense duchovních. Nedostatečná pense kněží má býti zvýšena, a teď také nižší duchovenstvo má býti pensí obdařeno (nejnižší člen kleru pravoslavného, „psalomščiki“ byli dosud bez penze). Pense kněze venkovského zvyšuje se ze 130 rublů na 180 rublů ročně; městští obyčejní kněži a venkovští protojerejové do-

stanou 360 r. pense, městští protojerejové faráři, „arcikněží" dostanou 425 rublů ročně. Pense plné se vyplácí po 35leté službě v duchovním stavu. Jak vidno z toho, nejsou ani po této úpravě poměry ruského duchovního pensisty příliš skvělé.

Pro neúspěchy ruské missie v zabajkalské Sibiři, o čemž minule jsme se zmínili, bere ruské pravoslavné missionáře též v ochranu „Ruský Věstník" ve svém posledním sešitě minulého roku. Ukazuje na podkladě statistických dat, jak neútěšné jest položení ruského missionáře špatně podporovaného uprostřed mohutně rozkvetlého lamaismu. R. 1689. přišli dva širetuové starší lamy = budhističtí kněží do Zabajkalí ze sousedního Mandžurska. Propaganda budhismu však vzrostla tak, že r. 1796. načítáno tam už 700 lam a r. 1893. jich bylo už 15.000. Domorodý šamanismus pod mocným úderem budhismu téměř úplně vyhynul. Do založení pravoslavné stálé missie (r. 1862.) náleželo z domorodého obyvatelstva k lamaismu 77%, k pravosláví 8·9%, ostatek bylo roztroušeno mezi domorodá náboženství šamanská. Od té doby lamaitů přibylo o 6·2%, pravoslavných domorodých však jen o 4·9%. Tedy skutečně lamaismus činí pokroky mnohem úspěšnější než vlastní státní náboženství. Missie pravoslavná objímá prostranství 522.000 čtver. verst, t. j. prostor naší rakousko-uherské říše bez Sedmihradska. A na této prostoře působí 18 missionářů se 3 pomocníky; rozpočet na celou tu missii obnáší pak pouze 26.000 rublů. Missie pravoslavná vedle lamaitů je tedy nejen řídká a malá, ale i chudá. Velmi uboze vypadají ruské chrámy a obřady vedle burjatských „dacanů" chrámů s jejich přepychem a nádherou. Duchovenstvo lamaitské nadáno také i státem bohatě. Při urovnávání poměrů r. 1853. ustanoven pozemkový podíl ze státní země na vrchního z kněží lamaitských (bandido-chamba) 500 desetin (548 hektarů = 5½ čtver. kilometrů!), na staršího lamu (širetua) 200 desetin (218½ hektaru), na obyčejného lamu 60 desetin (65½ hektaru), na pomocníka 30 desetin a na žáka 15 desetin. Vedle toho mají kněží lamaitů ještě své příjmy od lidu, které nejsou malé! Domácí pravoslavná Rus se o missie zabajkalské mnoho nestará. Vidno to z toho malého počtu členů diecesních missijních výboruv a slabých příspěvků, jež se ve výborech těch scházejí. A území zabajkalské lamaismem osazené a ovládané nemožno nazvati vpravdě ruským. Missionáři teď teprv musí území toho dobývati Rusku, když už státní politická moc je dávno drží osazeno. S missií pravoslavnou ovšem ruku v ruce jde poruštění Burjatů, kdežto lamaismus stal se církví národní ponechav jazyk i zvyky domácí. V tom ovšem také spočívá jeden z důvodů, jichž ani statistická zpráva ani „Ruský Věstník" neuvádí.

Úřední organ duchovní akademie petrohradské, „Cerkovnyj Věstnik" (organem sv. synodu jsou „Cerkovnyja Vědomosti") slavil koncem roku dovršený svůj 25. ročník. Roku 1875. rozhodnutím sv. synodu tehdejší organ duchovní petrohradské akademie rozdělen ve dvě části, týdenní publicistický „Cerkovnyj Věstnik" a revualní měsíční „Christijanskoje Čtenije". Redaktory jeho byli A. J. Predtečenský (1875—1880), A. L. Katanský (1881—1885), N. A. Skabalanovič (1886

až 1892) a A. P. Lopuchin (1893), nynější jeho redaktor. Všichni redaktoři byli ovšem professory či aspoň žáky akademie petrohradské a bohoslovnými spisovateli. — Dnešní stav odběratelstva vykazuje „Cerkovnyj Věstnik“ ve 54 eparchiích ruských 7079 a 155 za hranicemi Ruska (v tom 78 exempl. výměny). Měsíčník „Christ. Čten.“ má ve 54 ruských eparchiích 4650 odběratelů, za hranicí 147, čili dle procent: odbírá se „Cerk. Věstnik“ v 17·8% všech ruských far, „Christ. Čtenije“ v 12·2% všech far.

V řecké pravoslavné církvi rozháral se horoucí boj o překlad Písem sv. do národního jazyka. Celý spor tento jasně svědčí, jak východní církev zvláště řecká zkostnatěla a ulpěla na formě moříc ducha evangelia Kristova. Písmo svaté v řecké církvi původně ovšem bylo v národním jazyce, vždyť řecký jazyk byl prvním obřadním jazykem staré církve. Ale jazyk řecký se pozměňoval, vyvíjel, otíral, míchal s novými řečmi, zvláště slovanskými, jež jako povodeň zavalily poloostrov balkanský a zvláště pozdější sídlo řecké kultury Cařihrad s Macedonií. A tak řečtina stará a řečtina nová jsou gramaticky i lexikalně od sebe hodně vzdáleny, vzdálenější než moderní slovanské jazyky od staroslovanštiny. Pouze jediná výhoda je tu — zachované totéž písmo, jež u Slovanů se neudrželo, ani totéž ani jedno. Církev řecká přirozeně užívala Písem svatých ve starém řeckém jazyce — pro obřad kostelní a církevní jiného ani nepřipouští. Královna řecká Olga (z velkoknížecího rodu ruského), horlivá pravoslavka uminila si vydati teď pro lid Písmo sv. v národním jazyku, lidu plně srozumitelném. Neboť dosud takovéhoto přepisu pro lid církev řecká nezhotovila. I obrátila se o povolení ke sv. Synodu cařihradskému — a ten svolení své odřekl, že zvláštním kanonem zakázáno jest Písmo sv. do lidového národního jazyka překládati. Toto odřeknutí, kromě toho, že ho nebude uposlechnuto, vyvolalo na jedné straně údiv a odpor, na druhé urputné hájení starých zákonův a tradice. Orthodoxní horlitelé obviňují překladatele z protestantismu, poukazují na praxi církve západní; leč na praxi západní církve poukazují i přívrženci překladu. — Na obranu překladu vystoupil zvláštním listem biskup kefalonský Gerasimos, který nutnost překladu dovozuje zvláště z té okolnosti, že lid řecký je většinou bez kazatelů, a tudíž za celý věk neuslyší slova Božího, výkladu Písem svatých a tak pustne, oddává se pověrám a na formě lpí, duchu nerozuměje. Překlad bible s potřebným výkladem by tudíž zastával kazatele u lidu. Třeba doložiti, že ne v církevních, ale v laických učených kruzích největší odpor překladu kladou. — Zatím mezi řeckým lidem bible nerušeně dále šíří protestantská biblická společnost z Anglie!

Osnabrücká reformní obec protestantská nemlčí, když jí faráře jejího pastora Weingarta sesadili. Opposiční menšina v obci obrátila se žádostí na zemskou konsistoř, aby také generalní superintendent Düsterdieck byl tedy sesazen, neboť dopouští prý se větších odchylek od víry protestantské než pastor Weingart. Weingart prý s mnohými znamenitými bohoslovy jen zjevování se vzkříšeného Spasitele vykládá objektivním viděním (visio), kdežto Düsterdieck popírá a proti duchu

nauky protest. křesťanské vykládá jiné závažnější věci. Tak prý se Straussem pád prvních rodičů prohlašuje za bajku, vykládá i mnohé výroky Kristovy za omyl a nedůslednost v učení jeho, a četné příběhy i nauky Písma vůbec jako omyly a chyby zamítá. Tož když jste odsoudili jednoho, odsuďte i druhého. Hrot celé té opposiční akce spočívá právě v denunciaci Düsterdieckově, vysokého to hodnostáře a spoluodsuzovatele v protestantské radě církevní. Kdyby šlo o to zachovat protestantskou nauku před moderními novotáři, dlužno by bylo celou církev protestantskou pomalu z té i z oné strany povylučovat z církve. **Kdo se sám cítí, ať do druhých nerýpá.**

Ze samé horlivosti vniknouti do samého sídla „papeženství“ protestanté němečtí náhlili na založení samostatné obce církevní německých protestantů v Římě. Římští protestanté si ve své valné většině obce té nepřáli, většinou o bohoslužbu vůbec nestojí a o život náboženský se nestarají, a ti, kdož na protestantské bohoslužby chodili, těm stačila svrchovaně kaple na německém vyslanectví. Zvláště tito pilní návštěvníci vyslanecké kaple znajíce dobře náboženské poměry protestantů německých v Římě, protivili se agitaci lidí nesúčastněných. Ustavivši se však přece samostatná církevní obec protestantská (17. prosince 1899) a povolavši si z Německa svého duchovního správce, teď i na svůj stánek už pomýšleti musí. Zatím přijati byli od anglických methodistů pod střechu jejich modlitebny. Se samostatnou obcí teď souvisí starost o kostel a vydržování duchovní správy. A tu zase z Německa agituje se pro okamžité postavení německého protestantského chrámu, ač německá protestantská obec římská sama zase se tomu vzpěčuje jako zbytečnosti. Zatím není pro koho stavět.

* *
*

Věda a umění. Literarní událostí dne či měsíce pro nás bylo spojení „Světozora“ se „Zlatou Prahou“, jež kolem nového roku M. A. Šimáček a J. Otto ohlásili. Spojení značí vlastně, že „Světozor“ zanikl. Prodán nakladateli „Zlaté Prahy“, která sama bude vycházet s přílohou, jíž ponechají jméno „Světozor“.

V Praze ustavují akciovou společnost tiskovou: „Česká grafická Unie“, jejímiž hlavními podnikateli jsou závody Ottův, Šimáčkův a Vilímův. „Unie“ má býti dobře finančně založenou, aby mohla se pouštět do nákladnějších podniků, zvláště aby nákladná díla obrazová vyrovnávala se podobným podnikům ciziny. Výbor vybízející k upisování akcií (400 korun) dodává ještě jeden účel do budoucnosti, aby západní a jižní Slované měli veliký tiskařský ústav, jenž by vše potřebné v oboru prací tiskových i nejnádhernějších dovedl vypraviti, aby tedy nemusili se utíkati do ciziny. Zdá se, že myšlenka je skutečně velmi dobrou. Závod bude asi největším a nejsilnějším toho oboru v celém Rakousku. Obava literatů, že „Unie“ bude zároveň nakladatelským monopolem, není odůvodněna. Zůstáváť vedle „Unie“ samostatné nakladatelství Ottovo i Vilímkovo — prý — i nadále. Čeští spisovatelé se ostatně hůře snad už míti nebudou! Jejich poměry za dnešní „volné soutěže“ nejsou přece

tak skvělé, aby se co báti bylo o ně. Vždyť volná soutěž nakladatelská zůstane dále vedle „Unie“. V „Unii“ budeme míti však silný, dokonalý závod tiskařský, který ani literatuře na škodu býti nemůže.

A jiné sdružení sil oznamuje se v kruzích literarních. Dne 16. ledna konala se v Praze předběžná porada pro ustavení „Jednoty literarní“, která by soustřeďovala v sobě všecky snahy po šíření české knihy. Byla by tedy ústředím všech literarních jednot a knihoven i knižných spolků.

Zvláštní událostí v literatuře naší je vždycky druhé vydání knihy, nejenom „tak zvané“, ale opravdu druhé. Dožívají se ho i nejčelnější autoři teprv po letech. Tak vydávají se teď spisy Zeyerovy podruhé, a autor sám stává se čím dále oblíbenějším. Podobně spisy Herrmannovy vydávány v novém vydání. Leč dočká-li se i kniha belletristická druhého a ba i třetího vydání za života autorova („Písně otroka“ jsou v historii českých „vydání“ unikem), která kniha vědecká dočká se u nás téhož údělu?

Z novinek literarně dramatických oznamují M. A. Šimáček „Ztroskotání“, jakož i F. X. Svoboda, Jan Ladecký a Fr. S. Procházka nová díla činoherní.

O cenu Grabovského (1426 korun) ucházejí se čtyři dramatické práce (tři činohry a jedna tragedie); porota k ocenění jich sestoupila se 10. ledna. Jak jinak vypadají konkursy dramatické už u bratrského národu polského! Tu na př. o cenu, již vypsal vloni zemský výbor haličský, uchází se 60 autorů se samými novými pracemi dramatickými. Ovšem Poláci mají také více stálých divadel než my Češi! Ale přece jen veliký nepoměr v náš neprospěch! A to, co se u nás tak těžce a řídko rodí, nejsou přece jen žádná lvíčata!

Ministerstvo kultu a vyučování rozeslalo třem akademiím rakouským, české v Praze, polské v Krakově a německé ve Vídni, jakož i spolkům spisovatelův a novinářů v Praze, v Krakově, ve Lvově, ve Vídni, v Hradci a v Terstu dotazník, zdaž Rakousko má přistoupiti k literarní smlouvě bernské, jež jedná o mezinárodní ochraně literarního a uměleckého majetku. Doufáme, že ústavy i spolky naše vysloví se pro přistoupení, jež stalo se pomalu ve všech zemích a u všech národů věci cti a slušnosti.

Na pražském „Národním divadle“ vypraveno koncem minulého měsíce a v lednu několik pamětihodnějších prací: tak dáváni po nové přípravě Wagnerovi „Pěvci mistři norimberští“, nejvýraznější a největší zpěvohra německého reformatora operního; dáván „Potopený zvon“, pohádkové drama Hauptmannovo. Z domácích věcí znova vypraven dávno zapadlý Vrchlického „Pietro Aretino“. Hauptmannovo drama dáváno také na brněnském „Národním divadle“ (12. ledna). Ve zpěvohře brněnského divadla zůstává na vrcholu saisony stále ještě Smetanova „Libuše“.

Moderní dramatický život v Praze utiká se však nejčastěji na smíchovské divadlo Švandovo. Tu pořádají se dramatické moderní večírky z podnětu obyčejně mladé literarní vrstvy pražské. Tak na večer 5. ledna navrženy „Klubem mladých“ Hervieuovy „Kleště“; totéž smíchovské divadlo na únor (od 14.) chystá celý cyklus „moderních

dramat" ve prospěch lidových knihoven ve Slezsku a na Slovensku. V cyklu (10) budou vedle cizích činoher též některé domácí.

Solisté Národního divadla pražského založili si representační a svépomocný podpůrný spolek „Klub solistů", jenž doplňovati bude akci stávajícího už „Ústavu pensijního pro solisty Nár. divadla."

Ve schůzi městské rady pražské 5. ledna usneseno se o restauraci kaple sv. Ludmily v Týnském chrámu nákladem 6000 zl. Kaple dnes už byla ve stavu velmi chatrném.

V č. 1. olomouckého „Rozvoje" navrhuje se založení „Ústavu pro slovanský ornament." Ústav ten by měl uváděť slovanskou lidovou svéráznost z musei do našeho života, do života intelligence. Leč jaký to má býti ústav? Výrobní? či zase jen literarně pracující?

Soupisná komisse městské rady usnesla se dáti namalovati velký „pohled Prahy" od A. Liebschera a vyhradila na to obnos 3000 zl. Tak se snad městská rada postará, aby co je pamětihodno v assanačním okresu, aspoň na obrázku bylo zachováno. — Snahy o zachování starého rázu města soustředí se nyní v klubu, jenž místodržitelstvím jako spolek schválen a nese název Klub „za starou Prahu." Členství jest neobmezené a povinnost člena platit pulročně 1 korunu a agitovat pro lásku ke starožitným památkám pražským.

Roku 1898. ustavená jednota umělců výtvarných měla svou třetí valnou hromadu 5. ledna. O svém vzniku praví jednota ve zprávě: Jednota povstala z výtvarného odboru Umělecké Besedy, když umělci výtvarní poznali, že úzké meze tohoto spolku sesilenému ruchu umění výtvarných už nestačí. Přestoupili z Umělecké Besedy do jednoty skoro všichni výtvarní umělci. Jednota svým cílem má domáhati se příhodných místností výstavních, nezávislého útulku pro domácí umění. Hodlá šířiti vzájemné styky v umění slovanském a tudíž zařídí anebo spolupůsobiti bude při výstavce ruského a charvatského umění malířského v Praze, a také českého (retorospektivné i moderně) v Moskvě, Petrohradě a v Záhřebě. Výstavy rakouské v Petrohradě súčastnila se 24 pracemi. Vloni uctila památku Maroldovu výstavkou prací jeho a vydáním výboru z jeho obrazů, kreseb a náčrtků, chystá se postaviti mu pomník, na nějž sbírá. Výstavka Maroldova vynesla ve prospěch malého synka jeho 6872 korun. Členů má jednota 164 zakládajících, řádných i přispívajících. Starostou zvolen opětně professor J. Mauder. Jednota jest vedle „mladého" klubu „Manes" střediskem středního směru v uměnách výtvarných.

O českém malíři Janu Spitzerovi a jeho pracích z druhé polovice 18. století referuje v č. 6. „Obrázkové Revue" Dr. Fr. X. Jiřík. Práce Spitzerovy jsou většinou kostelní obrazy, fresky roztroušené po různých chrámech a kaplích v Praze a po Čechách. Mnohé jen dle domnění se mu připisují. Mnohé se zrušenými chrámy přišly na zmar. Tvůrčí a technickou charakteristiku Spitzerovu udává spisovatel takto: „Práce Spitzerovy nesou už zřejmé stopy úpadku koloristického a technického, vynikají však dosud bohatou vynalezavostí, společnou všem mistrům barokním, a smělým rozvržením po ploše; v celkovém rázu

barevném převládají jasné tony freskové s význačným nádechem do růžova a fialova. Poněvadž pak předním úkolem prací jeho bylo barevné a ozdobné vyplnění velikých ploch, nemůžeme ovšem v pracích jeho hledati hlubšího oduševnění náboženského a pronikavého vystižení jemně odlišených stavů duševních. Přes to však působí obrazy Spitzerovy jako mohutné dekorace klidně, postavy jeho nezabíhají ve snaze po charakteristice v křečovitě skroucené a pouze dekorativně stavěné posy, pro úpadkové barokní mistry tak charakteristické…“

Pro společenské styky vzájemné se světem slovanským tvoří se v Praze „Klub slovanský“.

Tuto slovanskou vzájemnost duševní zase nám zkazili Rusové! Kolem nového roku ruského dáván totiž v carské opeře Smetanův „Dalibor“, první česká opera, jež opět na carské jeviště po neúspěchu „Prodané nevěsty“ se odvážila a — připuštěna! Jakkoliv se přátelé slovanské vzájemnosti a snad i lepší znalci hudby přičiňovali, aby bylo dílo českého mistra přijato s vřelostí, přece „Dalibor“ tak napolovic zase propadl! Nemá prý to významu pro širší hudební svět, je prý to dílo čistě provincialní — praví kritik slovanofilského „Nového Vremene.“ A to je po tom skvělém uznání, jakého dostalo se „Daliboru“ v prvním hudebním městě Evropy — ve Vídni! Či je ta Vídeň už tak počeštěna a duchem české provincie prosákla, či Petrohrad ničemu nerozumí? Zdálo by se to poslední, neboť italské a francouzské operní a operetní staré i nové odrhovačky, jež nikde ve větší opeře v Německu ani u nás se neudrží, v Petrohradě nacházejí vždy vřelého přijetí. Ostatně proč chodí česká opera hledat slovanského vzájemného porozumění právě do kosmopolitického Petrohradu?!

S polským operním pěvcem lvovským Alex. Myszugou uzavřelo pražské Národní divadlo smlouvu nájemnou na 3 leta. Vedle p. Florjanského jest to už druhý polský operní pěvec na Nár. divadle v Praze. — Srbský dramatický umělec Nikola Simič s chotí svou Zorkou vystoupiv pohostinnu v Brně a Plzni, naposled zajel do Prahy. Na Divadle národním pohostinnu vystoupit nemohl, neboť pouhým recitacím a solovým výstupům se Národní divadlo nepropujčuje. Leč zatím přijal ho ve svou ochranu „Klub mladých“ a uspořádal mu večer v místnostech „u Štajgrů.“ Také jinak jej berou ku spoluúčinkování v recitačních a zábavných večirkách. P. Simič odvolává se na své radikalní přesvědčení, pronásledování v Srbsku a na vzájemnost národní.

Na sesurovění kritiky naší stěžuje si v „Nár. Listech“ „Zasláním“ Ant. Klášterský. Mrzí ho, že takový ten způsob trhání, odbývání několika nadčlověckými slovy zahosťuje se už i v „Obzoru liter. a uměl.“ Dosud na to měly privilej vedle „Času“ a „Č. Stráže“ jen „moderny“ všech směrů. Duše blaseované odbývají tu vše posměchem. Proti takové kritice bude prý se musit konečně ohraditi obecenstvo samo.

Na měsíc březen chystá ředitel státního divadla varšavského, gen. Ivanov, pohostinskou cestu s vybranými polskými silami varšavských divadel do Petrohradu. Umění polské

mělo by se tu ruské stolici představit v nejvybranějších útvorech činoherních: gen. Ivanov činohrou chce začíti a na rok v březnu by se pak vydal na scenu Alexandrovského divadla petrohradského s operou. Ovšem Poláci petrohradští sami jsou s to, aby pojistili hostům čestné večery, ale ani ruská společnost nevynechá zajisté té příležitosti, aby se v originale seznámila s uměním nejbližšího sobě slovanského národa. Tak možná zase jedna nitka sblížení se pevněji naváže. Polské hry samy nejsou ovšem v Petrohradě vzácností, tu však by se jednalo o pohostinnou hru nejlepšího sboru polského.

Městská rada lvovská vypisuje soutěž pro ředitelské místo nově zbudovaného městského divadla polského. — Ve zprávě sněmu haličskému podané zemská komisse umělecká chválí novou správu divadla lvovského (Heller), že za jejího vedení dosavadní stesky odstraněny: umělecká, správní i finanční stránka značně se zlepšila.

V literatuře dramatické novinkami jsou tři jednoaktovky sehrané tento měsíc ve Varšavě: Andrzeje Niemojewského „Bajka“, Rejmonta „Za późno“ a Jaroszyńského „Fatalista“. Leda první má trochu větší cenu literarní. — Ve Lvově sehráno poprvé drama herce Wołowského „Wielkie figury“, jež technicky dobře staveno, leč nutí se prý do řešení vysokého problemu, a tu nedosahuje svého účinku.

Jednota umělců výtvarných „Zwiazek artystów polskich“ ustavila se poslední dobu ve Lvově. Zahrnuje v sobě malíře, sochaře a stavitele. Předsedou jest malíř professor S. Rejchan. Z malířů ve výboře shledáváme ještě slavná jména Styky, Kryciňského, Harasimowicze a sochaře Wišniowieckého a Popiela.

Nové laciné vydání děl Slovackého v jubilejním roce jeho vydala firma Karla Miarky v Mikulově v pruském Slezsku. Vydání o dvou velkých svazcích stojí jen 2 zl. 40 kr. (4 marky) a jest nejlacinější dosud vydání sebraných prací Slovackého.

Trojnásobné 900leté jubileum slaví letos polské město Hnězdno: od založení biskupství, od korunování Boleslava Velikého, prvního krále polského, a od první návštěvy císaře římského Otty III., jenž přijel navštívit hrob sv. Vojtěcha.

Pro posouzení podaných návrhů na pomník Prešernův, jehož 100leté narozeniny Slovinci letos slaví, sešel se 16. ledna výbor pro postavení pomníku a zvolena porota. Akademický sochař slovinský Al. Repič zhotovil zatím malé poprsí Prešernovo, velmi zdařilé, pro užší kroužky oslavitelů velikého národního pěvce slovinského.

Na lublanském divadle dáváno 18. ledna nové drama Antona Aškercovo, nejlepšího dnes spisovatele slovinského, „Izmajlov“. Outek k „Izmajlovu“ vzat z jedné povídky Tavčarovy, zpracování však jest mistrné, aspoň domácí kritika je chválí. Vybrané básně Aškercovy přeložil do němčiny nedávno Dr. Gojmir Krek.

Na koncertě „Glasbené Matice“ lublaňské vystoupil 17. ledna český mistr Ondříček.

V „Katolickém domu“ vystavil tento měsíc slovinský malíř Ivan Grohar (* 1867) obrazy určené pro kostel v Brezji: sv. Antonína

poustevníka a sv. Antonína Pad. Grohar je chvalné znám jako znamenitý náboženský malíř a prací jeho velmi zdařilých jest už celá řada (Sv. Rodina, Čtyři evangelisté, Nanebevzetí Panny Marie. Seslání Ducha sv., Úcta Svátosti oltářní, na fresco, Korunování Panny Marie, Kamenování sv. Štěpána, Sv. Helena). Leč též tak zvaných genreových obrazů jest od něho celá řada (Před zdavkami. Muž kouřící, Žena u ohniště, Nevdaná matka, dle písně Prešernovy, Zapovězené ovoce. Vítaní hosté a j.). Jeho obrázky genreové roztroušeny po cizině, obrazy náboženské však umístěny většinou doma ve slovinských kostelích.

V Terstu počala vycházeti „Slavjanska Lira", jež by soustřeďovala v sobě hudební pokusy skladatelské z jihoslovanských zemí a poskytovala též vhodný material četným družstvům „tamburašů", hudebním a pěveckým to spolkům.

Slovinský list ženské otázce věnovaný „Slovenka" (v Terstu) ve třetím svém ročníku změnil se ze čtrnáctidenníku na měsíční revue a ohlásil, že bude přinášet též charvatské články a bude tak organem ženské otázky pro Slovince i Charvaty rakouské i uherské. — Křesťanskosocialní list „Glasnik" zanikl.

Charvatské mladé „Družstvo umělecké" vydalo svůj samostatný měsíčník „Život", jímž chce se osvoboditi od dosavadních tísnivých poměrů. Dosavadní organy charvatské moderny „Mladost", „Hrv. Salon" a „Novi Vijek" nedostačovaly. Hned první sešit má rozpravu o posledních zjevech v české literatuře (Hrčić). Z mladých se tu setkáváme v 1. seš. s Borothou, Ivánovem, Vidrićem, Matošem, M. Nikoličem. Přispěli též mladým blízcí: Kranjčević, Kozarac, Tresić-Pavičić a j. Revue jest illustrovaná. Stojí ročně 14 korun.

Svůj 50letý jubilej činnosti spisovatelské slavil ruský spisovatel Kot-Murlyka, pseudonym učeného professora zoologie na universitě petrohradské N. P. Vagnera. Počátkem sedmdesátých let vydal Vagner najednou svazek povídek „Skazki Kota-Murlyki", jež v tehdejším směru realistickém vyznačovaly se silně svým snivým idealismem a fantastičností. Neznámý — psal před tím jen učené věci přírodovědecké — upozornil na sebe přece a od té doby další svazky jeho povídek byly vždy hledány a dychtivě očekávány, zvláště mládeží. Napsal též roman „Temnyj puť". Literarně činným je dosud — 70letý.

Ruský skladatel Andrej Davidov chystá operu na libretto dle „Potopeného zvonu" Hauptmannova.

Dne 28. prosince (3. ledna) zemřel slavný ruský spisovatel D. V. Grigorovič, jenž první ze slavných vrstevníků svých povznesl prapor za osvobození lidu selského. Jeho díla obírají se životem všech vrstev, ale nejčastěji venkovského lidu. V družině velikých vrstevníků svých vynikal živým humorem a socialním uvědoměním. Pochován na hřbitově Volkova vedle Turgeněva. (* 19/31 března 1822. Viz A. G. Stín: „Historie literatury ruské" 372.)

V soukromém archivu nalezeno 39 dopisů slavného ruského vojevůdce A. V. Suvorova. Listy jsou francouzsky psány k princi Nassavskému a jednají o vojenských otázkách.

Císařská akademie nauk v Petrohradě odbor pro ruský jazyk a slovesnost usnesla se na systematickém vydání všech prací ruské společnosti dopetrovské doby. Vydání to obsáhne všechny literarní plody, vydané až dosud i nevydané, až do konce 17. století. Kritický výběr a úprava bude ovšem hlavním úkolem akademie. — Zároveň usneseno vydání všech rukopisných památek dochovaných z doby do 14. století. — Současně počne se s kritickým vydáváním literarních prací 18. věku. Akademik A. N. Pypin navrhl vydati sbírku prací liter. carevny Kateřiny II., což též přijato.

Město Jekaterinburk dostalo svolení sbírati na pomník svého rodáka a velmi nadaného spisovatele F. M. Rěšetnikova ($^2/_{14}$ září 1841 až $^9/_{21}$ března 1871).

Na bulharské divadlo vláda dala do rozpočtu 60.000 franků. Dříve bylo jen 40.000 fr., ale za minulé vlády (za ministra vyučování Vazova) podpora zvýšena. Leč i těchto 60.000 se rozšantročí — vládním lidem, povznesení dramatického umění nemá z toho mnoho. Zvláště chybou je, že vláda nepodporuje snaživost mladších literatů vypisováním cen, přijímáním začátečnických děl a pod. Divadelní výbor při ministerstvě vyučování zřízený rozhoduje o repertoaru, a na ten z domácích kusů přijdou jen práce „svých lidí“. Proto se stává, že lidé ve výboru a v ministerstvě najednou začnou skládati nebo překládati divadelní kusy jen proto, aby si za ně ještě včas dali vyplatiti od divadla odkupné za právo provozovací. Na repertoaru však není ani z moderní tvorby zahraniční mnoho kloudného: podle příkladu výdělkových divadel, a hlavně podle Pešti se ve Srědci řídí — propaguje se samé lehké zboží z celého světa sehnané. Také herecké umění je v plenkách. Umění to zatím spočívá jen v deklamaci. Za nynější nové správy ředitele Mandroviće (Charvat rodem) se začíná divadlo i po umělecké stránce povznášeti. Angažováno několik lépe vzdělaných sil: sl. Budevská, pp. G. Kirov, Chr. Ganěev a Sarafov, na ruských scenách se vzdělavší. Leč obecenstvo samo nemá ještě mnoho porozumění pro lepší hru a nerozlišuje a není spravedlivo. Jinak však Bulhaři jsou národ divadlu velmi nakloněný a po městech venkovských velmi častá jsou ochotnická představení.

Španělsko slavilo 17. ledna 300letou paměť narozenin svého velikého dramatického básníka Calderona. — V Anglii zemřel 20. ledna slavný umělecký kritik John Ruskin, osnovatel školy praerafaelitův v malířství, nepřítel současné kultury, nepřítel snah hospodářských a socialních, zvláště nepřítel práce strojové, jež umění ruky lidské ubila. — Politickou víc než uměleckou událostí jsou pohostinné německé hry berlínské tragédky Anežky Sormové s celým sborem činoherním z Berlína — v Paříži. A Paříž se neuráží německou hrou, naopak je v nadšení nad uměním Sormové, již staví na roveň své Réjanové a italské Duseové. — „Nový Život“ přinášeje zprávu o nové Dra. Jos. Müllera revui „Renaissance“, uvádí z dopisu proslulého tohoto theologa německého úsudek o národě českém: „S obdivem hledím na český národ. Národ, v němž je taková intelligence, nemůže

býti nízkým. Náboženská očista, neznající národnostních mezí, budiž mostem mezi všemi národy." „Renaissance" bude míti úkolem smiřovat moderní pokrok s katolicismem.

* * *

Z národního hospodářství. Přední záležitost hospodářskou, rak.-uherské vyrovnání musila prozatímní vláda Wittekova přece jen uzákonit po § 14. Ovšem parlament se přece ještě bude musit pustit do porady o vyrovnání tom, ale jeho vliv na ně už je teď pouhou nullou. Kvotu určuje zatím zase mocnář sám dle poměru na jakém se konečně obě deputace kvotové byly dohodly. — Od nového roku zrušeno také tak zvané mlecí řízení. Ale už před jeho zrušením byla ve Vídni deputace mlynářů haličských, aby bezcelný dovoz pšenice do mlýnův byl dovolen s podmínkou, že vše semleté se vyveze opět za hranice. Snahy ty byly ovšem marny. Také v Uhrách počínají znova na to škemrati, že velkomlýnům pro vývoz do ciziny pracujícím melivo odňato, a domácím mlynářům a rolníkům, že to beztoho nepomohlo. Leč vláda mlýnům nahražuje clo obilní v podobě vývozní premie. — Na sjezdě východohaličských mlynářů v Tarnopole domáháno se téhož, aby také u nás clo z obilí vybrané vráceno bylo mlýnům jako vývozní premie, čímž ovšem by se výhoda mlecího řízení uchovala, ale zároveň odpadla by výtka, že bez cla dovežené obilí prodává se uvnitř říše a rolnictvu i malým mlýnům zbytečná se tím působí soutěž. Sekretář obchodní komory pražské Dr. Hotowetz už dříve v zájmu mlynářstva proti mlynářstvu samému postavil se na stanovisko, že zrušení mlecího řízení leda říši hospodářsky uškodí. Z prvních následků tohoto zrušení dokazuje v „Národohosp. Obzoru" (č. 1.) správnost svého úsudku varovného.

Rak.-uh. banka má dostati nového guvernera, o kterouž hodnost závodí spolu bývalí ministři Biliński a Kaizl. Kaizla podporuje liberalní a socialistický tisk vídeňský veřejně i tajně, z duvodů prý čistě věcných, pro jeho veliké odborné finanční vědomosti.

Jinou záležitostí hospodářskou prvního řádu jest chystaná oprava tarifu celního pro budoucí smlouvu obchodní s cizinou. O dotaznicích prumyslovým a obchodním komorám zaslaných jsme se zmínili. Nedávno rozeslalo i ministerstvo orby dotazníky zemědělství, lesnictví a horního průmyslu se týkající. Poukázáno na to, že pro šetření určen v dotaznících těch rok 1898. — tedy rok vysokých cen obilních a velké úrody, čímž pro poměry zemědělské vynikne z odpovědí velmi nesprávný obraz, příznivý nadobyčej, což snad na ochranu zájmů zemědělských při uzavírání nových smluv by mělo špatný vliv. Leč ministerstvo orby ujišťuje, že vzat bude ohled na to, že rok 1898. byl neobyčejný.

Zjevem dne jest velmi živý ruch družstevní. Živnostenští instruktoři konají už ve společenstvech řemeslných obchůzky, přednášejí, uvědomují a pobízejí. Pro hospodářská družstva mohutným podnětem je podpůrný plán ministerstvem orby vypracovaný.

Ministerstvo veškerý družstevní ruch zvláště tam, kde se jedná o počátky, nejraději by skupilo kolem Raiffeisenek. Zvláštní podporu a péči chce však věnovati jednomu druhu družstev, družstvům obilních skladišť. — Výbor moravské zemědělské rady (český) ohradil se však proti tomu, aby ministerstvo orby samo si ponechalo rozdělování podpor, a ústavu hospodářsko-zemskému, jakým zvláště je zemědělská rada, ponechalo jenom úlohu podávati dobrozdání a navrhovati jednotlivé žadatele.

Národní a hospodářské dělení na Moravě dovršeno samostatným ustavením musejní zemské společnosti, a konečně i ustavením české hospodářské společnosti; mimo to česká strana donucena odloučiti se i v zemském ovocnářském spolku a založiti si svůj nový. Starý s bohatými fondy a s celým zařízením si nechali Němci! Ustaven rovněž český ústřední spolek pro chov drůbeže.

Následkem snížení daně výdělkové, jež před dvěma lety upravena, poručeno obchodním a živnostenským komorám, upraviti přiměřené volební řády. Obě moravské komory to učinily způsobem velmi pohodlným: místo tří sborů volebních ustanovily čtyry, v nejnižším census volební nejen nesnížily, ale zaokrouhlením zvýšily a ve dvou prvních sborech značně jej zvýšily, tak že, kdyby návrh jejich přijat byl, německý velkoprůmysl a velkoobchod na Moravě měl by na vždy snad pojištěnu většinu.

V brněnské obchodní komoře, když koncem prosince o návrhu vládním na zamezení nekalé soutěže přednášeno dobrozdání, vládní předlohu zpola zamítající, zpola paralysující, proneseno též přání, aby mezi způsoby nekalé soutěže, dle navrženého zákona trestatelné, vřaděn byl také boykot živnostníků z národních, náboženských a politických pohnutek. Heslo „svůj k svému", jak vidět mnohé mrzí, ale nepolepšuje jich!

Po teplém listopadu lonském nenadáno se tak třeskuté zimy, jaká s malými přestávkami od polovice prosince do polovice ledna potrvala a proto překvapeno jí jak občanstvo topící, tak hory topivo těžící. Se všech stran počato naříkati na nedostatek uhlí. A nejen u nás a v sousedním Německu, ale zvláště v Rusku. Tam nedostatek ten byl takový, že mnohé závody musily přestat pracovati, a že vláda viděla se nucenu k mimořádným opatřením: ulevení dovozu a ustanovení pevných cen, aby občanstvo nebylo přetahováno. Doly uhelné měly ohromný odbyt, dráhy čilou dopravu, jen že nastalé vánice a vysoko napadlý sníh, najednou dopravu buď zcela přerušily nebo značně stížily. U nás, jak už často i dřív bylo slýchati, dráhy, zvláště státní laborovaly v té chvíli nedostatkem vagonů. — Ke vší té bídě přidala se v polovici ledna stávka horníků-uhlokopů. Dělnictvo vidouc, jaké majitelé dolů dělají obchody, chtělo zcela správně míti podíl na zvýšených cenách a na větším zisku majitelů. Počato v Mor. Ostravě, na to v Čechách v pánvi kladenské a konečně i severo a západo-české. — Vláda převzala vyjednávání mezi stranami, ale nedařilo se jí. Všecky ty okolnosti sběhly se tak, že uhelná krise s nebývalou dosud ostrostí zachvátila celou Evropu. Uhelný nedostatek odbíjí se ovšem vždy

nejznačněji na veškerém průmyslu. Z uhelné krise proto snadno může nastati všeobecné hospodářské vysílení.

Statistika stávková, již teď zpracovává úřad práce a ne statistický odbor ministerstva obchodu jako dříve, rozhojněna o stávky hornické, jež do statistiky až do roku 1897. pojaty nebyly, protože hornictví nepatří pod dozor obchodního a průmyslového ministerstva, ale pod ministerstvo orby (!) Ve zprávě posledně o roku 1898. vydané máme teď statistiku celého jednoho pětiletí stávkového. Statistika let předešlých (před 1894) nebyla sbírána ani zpracována ještě v tom rozsahu a do těch podrobností, aby poskytovala jasný a spolehlivý obraz celého zjevu stávek. Úřad práce i tak v prvním zpracování svém obohatil statistiku stávkovou novými pohledy a zřeteli.

Dle toho měli jsme:

roku	stávek	v závodech	stávkujících	čili ze všech zaměstnaných	zameškaných dnů
1894.	172	2542	67.061	69·47%	795.416
1895.	209	874	28.652	59·68%	300.348
1896.	305	1499	66.234	65·72%	899.939
1897.	246	851	38.467	59·03%	368.098
1898.	255	885	39.658	59·86%	323.619

Země s převážně českým dělnictvem jsou v ruchu stávkovém takto súčastněny:

		1894	1895	1896	1897	1898	1894–1898
Čechy	1. stávek	47	57	99	87	90	380
	2. v závodech	178	176	476	178	237	1245
	3. všech dělníků	16.228	12.983	34.712	21.143	31.942	117.008
	4. stávkujících	10.923	7.227	20.857	15.250	19.328	73.585
Morava a Slezsko	1. stávek	31	23	40	27	27	148
	2. v závodech	66	42	137	44	34	323
	3. všech dělníků	35.286	7.794	35.693	11.127	6.854	96.754
	4. stávkujících	21.198	2.775	24.155	3.847	2.965	54.940
Dolní Rakousy	1. stávek	72	94	113	58	69	406
	2. v závodech	2.148	310	451	113	228	3.250
	3. všech dělníků	42.253	18.500	17.814	11.804	9.043	99.414
	4. stávkujících	33.462	12.534	12.162	5.716	4.435	68.309

Účast zemí českých (s českým dělnictvem) v ruchu stávkovém je tudíž směrodatnou ve všech ohledech. Hnutí toho kterého roku mezi dělnictvem českým vtiskuje ráz celému hnutí dělnickému v naší říši. Srovnány jeví se naše 4 česko-německé země v poměru k celé říši:

roku	počet stávek č.-něm. z.	počet stávek říše	v závodech č.-něm. z.	v závodech říše	veškeré dělnictvo č.-něm. z.	veškeré dělnictvo říše	stávkující č.-něm. z.	stávkující říše
1894.	150	172	2.382	2.542	93.767	96.526	65.583	67.061
1895.	177	209	528	874	39.277	48.012	22.736	28.652
1896.	252	305	1.064	1.499	88.219	100.779	57.174	66.234
1897.	172	246	335	851	44.074	65.165	24.813	38.467
1898.	186	255	499	885	47.859	66.251	26.728	39.658

Zároveň zřejmo, jak i ostatní mimočeské Rakousko ve stávkový ruch začíná silněji a častěji vstupovati. Ač z jednoho pětiletí ještě na stálost zjevu toho souditi nemůžeme. Vždyť dle loňského a letošího roku (třeba teprv jednoho měsíce z letoška) soudíc stávkový ruch česko-německých zemí zase dosáhl či dosáhne asi svého starého významu. Jsouť země tyto nejen nejprůmyslovější, ale zároveň právě průmysly s velikým počtem dělnictva (textilnictví, hornictví) zastoupeny v nich velmi četně.

Celému stávkovému hnutí také vždy dodávají rázu tato dvě prumyslová odvětví: hornictví a textilní průmysl. Náleželoť největší procento stávkařů hornictví r. 1894. (34·28 %) a r. 1896. (45·47 %), textilnictví r. 1897. (29·31 %) a r. 1896. (14·28 %). Ve dvou letech z pětiletí našeho zbývajících dominoval: r. 1895. průmysl zeminný (34·70 % vídeňští cihláři) a r. 1898. stavební živnosti (25·20 % stávky v Čechách).

Pokud z předběžné naší tržní statistiky vidno, skončil rok minulý velikým přebytkem. Rok přebytku neobyčejného přichází však také po roce neobyčejného schodku, po roce passivním. Zahraniční tržba naše vykazuje aktivum 138 mil. zl. proti passivu 12 mil. zl. r. 1898. Dovezeno totiž zboží za 790·3 mil. zl. (méně o 29·5 mil. zl. než r. 1898.); vyvezeno však za 928·4 mil. zl. (více o 120·8 mil. zl. než r. 1898.). Jest to dosud nejvyšší hodnota, jaké náš vývoz kdy dosáhl. Zřejmo z toho, jak zemědělství dosud má rozhodující vliv na obchodní bilanci naši. Rok neúrodný ji snižuje, rok úrodný zvyšuje měrou rozhodující. Stále ještě část vývozu zemědělského je tak vážnou, že stačí na změnu celého trhu našeho, ač absolutně vývoz průmyslových výrobků už dávno jest značnější než vývoz zemědělských plodin.

Státní rozpočet ruský na rok 1900. provázen velmi příznivým výkladem ministra financí Wittea; snad proto právě, že v rozpočtu tají se zase jako vloni i předloni deficit značného obnosu. Ministr financí na úhradu velikého mimořádného rozpočtu, když řádné ani mimořádné duchody už nestačí, čerpá z pokladní hotovosti, nashromážděné během let příznivějších a pozustalé z výpůjček, jež v celém obnosu nevynaloženy. Leč pokladní hotovost nemožno konečně dočista vyčerpati. Stát nemůže zůstati s prázdnými pokladnami a čekati vždy, až se daně sejdou, nějaká zásobní pokladní hotovost musí vždy býti. A tak už na r. 1898. vzato z této pokladní hotovosti 82·5 mil. rublů (výdaj byl 1772·2 mil. rublů, příjem 1689·7 mil. rublů). V roce 1899. vzato z volné pokladní hotovosti opět 98·5 mil. rublu (výdaje obnášely 1571·5 mil. rublu, příjmy 1473 mil. rublu). A letos z této pokladní hotovosti má se dokonce vzíti 160·7 mil. rublu (výdaje 1757·4 mil. rublu, příjmy 1596·7 mil. rublu). Pravilo se sice před třemi lety, že hotovost pokladní ruská jest veliká, největší snad, jakou který stát vládne, ale konečně po třech letech takového výběru, téměř půl třetího sta mil. rublů nemožno se nadíti, že by stále zůstávala nevyčerpatelnou. Proto už vloni proslýchalo se, že státní finance ruské potřebují zase nezbytně nějakého nového zásobení, a ministr že vyjednává o půjčku.

v Berlíně, v Londýně, v Paříži — leč nikde prý nepochodil a obrátil se konečně do Spojených Států severo-amerických.

Přes to při takovémto financování nestojí ruský rozpočet hůře než náš rakouský na příklad. V ruském rozpočtu není totiž žádných investičních zadních dvířek, jako je v našem rozpočtu učinil finanční ministr Dr. Biliňski. A přece investice ruského rozpočtu jsou rok co rok ohromné. Tak i letos na stavbu nových drah státních a opatření starých novými vozivými prostředky nalézáme tu obnos 149 mil. rublů. To jsou tedy jen železniční investice, ostatních nepočítajíc. A jsou ovšem značný i v jiných oborech státní správy: tak v rozsáhlém ministerstvě státních statkův a zemědělí činí 18½ milionu rublu. Mimo to v rozpočtu nachází se položeno 85 mil. rublu na půjčky garanční, tedy vlastně výdaj, který není výdajem, neboť peníze ty v budoucích letech se přirozeně zase budou spláceti. Tím způsobem vlastně na 200 mil. rublu jest investičního rozpočtu, který by u nás opatřili výpůjčkou, ruský ministr jej bere z hotového, a až všecku hotovost vybere, půjde asi toutéž cestou jako ministři jiných států.

Zcela správně poukazuje ve svém výkladě ministr Witte, že Rusko na veliký podnik svůj, sibiřskou dráhu, vydalo od r. 1891. do r. 1899. 501½ mil. rubluv, a vydalo je z běžných důchodů státních. Zbývá jen ještě vydati na tutéž dráhu 150 mil. rubluv, a pak značná část důchodu bude uvolněna a pro brzkou budoucnost zjednán nad to veliký zdroj příjmů v dráze samé, ale hlavně ve zvýšeném hospodářském rozvoji a poplatnosti Sibiře.

Rozvoj průmyslový celé Rusi vyličuje ministr v témže výkladě číslicemi a slovy velmi potěšlivými. Od r. 1877. do r. 1797. výrobnost průmyslu bez hornictví, hutnictví a průmyslu akcisového stoupla z 541 milionů rublu roční ceny na 1816 mil. rublu. Zvláště v posledním pětiletí průmyslový rozvoj pokračuje velmi rychle. Přírůstek průměrný obnášel v desítiletí 1877–1887 ročních 26 mil. rublu, v pětiletí 1888–1892 41·6 milionu rublu, v pětiletí 1893–1897 však 161 milionů rublu.

* * *

Školství. Mladší učitelstvo vybavuje se bezohledně z područí staroliberalní frakce, kteráž velmi neliberalně každé volnější hnutí mladých druhů dusila a nesnesla mínění odchylného od názorů panující kliky. Dosti dlouho vládla nevelká na počet skupina pseudoliberalův a veškeré učitelstvo držela v otrocké odvislosti. Ozval-li se duch nepoddanější, udělali z něho „klerikala“, bezectně ho vyloučili z té své „organisace“ papírové, a byl pokoj. Ti méně odvážní zastrašeni umlkli a neopovážili se veřejně hájiti mínění odchylné od náhledů právě běžných a u „štábu“ za jedině pro učitelstvo spasné přijatých. Když pak „klerikalní“ strašák pozbyl děsivé hrůzy a mladší druhové bez bázně zblízka si ho prohlédávajíce pozbyli strachu a svižně počali se hýbati, staroliberalní matadoři rychle postavili na učitelskou roli strašáka nového, hroznějšího, děsného: socialismus. Nesouhlasíme se vším, co se

v mladých, bujných hlavách rodí a nepodepišeme všech jejich projevu. Ale také nekaceřujeme zásadně odchylné mínění a těšíme se upřímně, že v řadách učitelstva počínají samostatně mysliti. Vře a kypí to v učitelstvu a my očekáváme v blízké době důkladnou bouři, jež zajisté smete tak mnohé domnělé modly, ale smete snad i nekřesťanskou nesnášelivost, kterouž mnozí považují za příznak svobodomyslnosti pokrokové.

Toto naše domnění jest odůvodněno hlavně sjezdem pokrokového učitelstva v Brně dne 6. ledna t. r. konaném, kdež učitel J. Fischer z Dolních Dubňan, který nemá s hnutím katolickým žádných styku, mužně učinil návrh a účinně hájil, aby do resoluce přijat byl odstavec, že obrozující činnost pokrokového učitelstva jeviti se má ve snaze po smíru se stranou katolickou. Zcela správně dokazoval, že snahy učitelstva po osvětovém povznešení lidu v ohledu mravním i hospodářském zůstanou k nemalé škodě celého národu kusými, téměř nicotnými, nedosáhne-li se v době nejkratší smíru se stranou t. zv. „klerikalní". Návrh sice padl, ale to nás nemate. Ve hlavách myslících nepadne a bude snad počátkem obratu mladých proudů ve směry rozumné. Z té příčiny vítáme radostně projevy v „Hlasu" nedávno uveřejněné pod značkou ℒ jakožto potěšitelnou známku vystřízlivění. Na této cestě shledají se bohdá všichni učitelé dobré vůle a zbudují skutečnou organisaci stavovskou, jež bude stejně hájiti zájmy všech, aniž drakonicky předpisujíc jednotlivcům, který z časových proudů politických jest pro všechny učitele povinným vyznáním politickým. Ano, poznejme se, a bude lépe nám i té naší milé české škole, pro niž marně sbíráme léky v houštinách liberalních pralesů zbahnělých. —

A nyní zase trochu číslic. Podle výkazů vládních máme v Předlitavsku ve školním roce 1899.—1900. celkem 303 středních škol, a sice 203 gymnasií a 101 realku. Z těch bylo státních 220, zemských 35, městských 20. Biskupové vydržovali 4 gymnasia, duchovní řády 13, fondy různé 2 gymnasia a 1 realku, soukromníci 6 gymnasií a 3 realky. Dle vyučovací řeči bylo 170 středních škol německých, 77 českých, 31 polských, 7 vlašských, 2 rusínské, 6 charvatsko-srbských, 11 utraquistických. Na gymnasiích bylo 67.394, na realkách 32.745, celkem navštěvovalo střední školy 100.039 žáků. V Praze samé vydržuje stát 22 středních škol, a sice 13 gymnasií (7 č., 6 n.) a 10 realek (6 č., 4 n.). Na školách německých tam studuje 1073 Němců, 1058 židů a 376 Čechů.

V Brně místodržitelství vyzvalo obec brněnskou, zdali by nechtěla založiti ženské lyceum, rozumí se německé a státem hodně podporované. To stalo se bezpochyby ze samé lásky ke školám „Vesny", které tak utěšeně zkvétají a vývojem svým ovšem ku zřízení lycea nutně povedou.

Pěkné překvapení uchystala správa vyučování na státních školách průmyslových zaměstnaným mistrům. Zařadila je mezi státní úředníky a přiřkla jim tytéž nároky na pensi, jaké mají učitelé státních škol ve smyslu 2. od. § 1. zákona ze dne 9. dubna 1870 a zákona ze dne 14. května 1896.

Případný a velmi časový článek uveřejnila „Bes. učit.“ Ve stati sice ne obšírné, ale řízné bičuje ušněrovanost školství čili tak zvané rubrikářství a pravidlování. Upozorňujeme na článek „Více volnosti při výchovu a vyučování.“ Je to zdravý projev touhy po rozumné opravě spuchřelé soustavy svobodářsky-byrokratické, nyní všeobecně uplatněné.

Také pražská „Politik“ uveřejňuje řadu výtečných článkův o nezbytné opravě středních škol. Znamenitý znalec středních škol bezohledně tepe vady soustavy nynější, bičuje vychovatelské hříchy a činí pozoruhodné návrhy opravní.

Velký rozruch budí v učitelském světě otázka stravování žáku ve škole. V cizině již dávno překročili meze úzkoprsého sobectví a nákladem společným, země neb obcí, zřídili všeobecné, bezplatné stravování žáku ve školách a za tím účelem zřídili školské ústavy stravovací spojené se školou. U nás dosud jsme se nezmohli než na několik „polévkových“ ústavů, jež vydržují soukromé společky a jednotliví dobrodinci. O soustavném stravování školní chudiny se dosud ani vážně neuvažuje. A přece jest v zájmu rozumného výchovu nezbytně třeba, aby stravování žáků bylo zaváděno do škol alespoň tam, kde toho socialní poměry nutně vyžadují.

Ze správních záležitostí nejdůležitější jest nová instrukce pro zemské školdozorce, vydaná správcem ministerstva vyučování Dr. Hartlem. Klade se v ní zvláštní důraz, aby školdozorci zjednali si důkladnou známost o všech poměrech ústavů jejich dozoru podřízených. Mají dohlížeti, aby se škol nezneužívalo k rejdům politickým, národnostním nebo konfessionalním a pracovati mají hlavně o podáních pedagogicko-didaktických. Na pravidelných objížďkách osobním všestranným názorem mají prozkoumati stav školy a přesvědčiti se, zdaž se zachovávají a přesně provádějí zákony, výnosy a nařízení, a o cestách inspekčních neprodleně předkládati mají zprávu zemskému školnímu úřadu. Náhled učitelského sboru v záhadných otázkách pedagogicko-didaktických má vždy býti směrodatným. Dále se ukládá inspektorum, aby bedlivě přihlíželi k zdravotnictví školnímu a tělesnému vývinu žáku.

Důležitý zákon nabyl platnosti v Čechách. Náklad vzniklý zastupováním učitelu škol obecných a měšťanských, jež byli jmenováni inspektory, nebude nadále uhražován z normalního fondu školního, nýbrž z pokladny státní.

Halič jak svým obecným tak i středním školství je za ostatními korunními zeměmi. V roce 1898—99. měla 30 gymnasií a 6 realek s 18.892 žáky, tak že na jednu školu připadá 524 žáku, kdežto v Čechách na jednu střední školu připadá jen 278, na Moravu 276, na Dolní Rakousy 335 žákuv a na jednu střední školu v Předlitavsku vůbec 323 žáku. Pro školní rok 1898—99. návštěva stoupla o 1254 žáku proti roku předešlému. Do I. třídy hlásilo se 4690 a přijato bylo 3709 (79·08%) žáku. Podle národnosti studovalo na středních školách haličských 13.286 Poláku (80·40%), 2792 Rusů (16·95%) a 423 žáků jiné národnosti (2·57%). Náklad obnášel na gymnasia 1.254.900 zl., na realky 143.500 zl., úhrnem 1.398.400 zl.

U nás mluví se mnoho o reformě dosavadní soustavy školské. Ve směru tom vyniká zvláště organ pokrokového učitelstva českého „Pedagogické Rozhledy", v nichž J. Mrazik (sešit 4. ročník XIII.) žádá úplný převrat nejen vzhledem k učivu, ale i pokud se týká právních poměrů a vzdělání učitelstva. Vychází ze stanoviska, že budoucí škola musí budovati theorii na základě praxe, a skutečná práce tělesná že musí býti podkladem a východem všeho vyučování. V celku trochu Biedermana a trochu Tolstoje v české hazuce. Že reformy je třeba, nepopírá již nikdo, ale jak se má vykonati, o tom se mínění rozchází. Rozumný je požadavek „Besedy Učitelské" (č. 5. r. XXII.), aby reformy školské nebyly konány bez účastenství a spolupůsobení učitelstva.

Zajímavý posudek soudobého výchovu přináší „Život" (č. 21. r. I.), kdež píše J. Mančal: „Místo výchovu a učby přirozené sekáme umělé šablony, trpíme dusné, vlhké, špinavé mučírny pro své děti, strkáme jich tam více než trestancu do cely, učiteli, vychovateli dáváme místo 20 dětí 80—129 a žádáme, aby všechny učil a naučil." — Mnohé věci tam uvedené bychom i my podepsali.

Rovněž v methodice ukazují se známky neli revoluce, tož převrat dalekosáhlý. „Dědictví Komenského" chystá methodiku slohu na nových základech čistě národních. Na práci mnohoslibnou jsme skutečně zvědavi. O nových proudech v učbě přírodovědecké dle soustavy biologické příležitostně jinde si pohovoříme.

Na české technice pražské zřízen dávno žádaný kurs zemědělský; započal 2. ledna t. r. Na české universitě pražské zahájila 10. ledna t. r. mensa academica svou blahodárnou činnost. Doufáme, že tím opět kousek sociální otázky českého studenta vyřízeno.

Lidové přednášky na české universitě v Praze nabývají značné důležitosti a budí oprávněný zájem širších kruhu. I v tomto směru jevíme pokrok nepopíratelný.

V í d e ň s k á s p o l e č n o s t p r o z ř í z e n í r a k o u s k é h o m u s e a š k o l s k é h o uveřejnila nedávno provolání ku všem občanům státním s prosbou, aby přistupovali k nově založenému spolku ku zbudování rakouského musea pro výchov a vyučování. Zamýšlené museum školské nemá býti pouhou výstavou mrtvých předmětu, nýbrž místem vzdělání, v němž vládne čilý život a z něhož vychází popud k novému působení a tvoření ve službě školy. Popud k založení velkého, názorům přítomné doby odpovídajícího musea školního dal zemský inspektor Dr. Karel Stejskal svými obsáhlými návrhy ku zřízení c. k. musea pro výchov a vyučování ve Vídni, předloženými v roce 1894. vídeňské okresní školní radě. Za předsednictví předsedy společnosti konána byla nedávno první hromada celé správy a celé dozorčí rady. Předseda oznámil, že svornou snahou zástupců středních, odborných, občanských a národních škol jest dána záruka, že společnost se blíží k cíli rychleji, nežli z počátku se domníváno. Společnosti byly již učiněny návrhy a rozpočty k vystavění musea se všemi potřebnými prostorami. Jest také úmyslem s hlavní budovou spojiti velký sál ke konání populárně vědeckých přednášek a ku kinematografickým představením.

Ve Vídni nebylo ani jediné české školy obecné, ne tak střední, vydržované z veřejných fondův, ač tam Čechů bydlí nejméně desetkráte více než v Praze Čechův. Obecné školství vídeňské dle stavu dne 1. října 1899 vykazuje v 19 okresích 3507 tříd, z nichž 1714 chlapeckých, 1759 dívčích a 34 společných bylo. V těch se vyučovalo 140.089 dítek (70.418 hochů, 69.671 děvčat). Na měšťanských školách bylo 18.447 hochů, 22.392 děvčat.

Politika dere se bohužel nejen dveřmi, ale již i okny do škol, zvláště německých. Ve Feldkirchen nacionalisté počali ve škole projevovat smýšlení své tužkami zabarvenými velkoněmecky. Na tuto demonstraci odpověděli němečtí studenti rakouského smýšlení tím, že zavedli černožluté stuhy na klobouku. Pro tuto „demonstraci" byli vyslýcháni a stuhy černožluté zakázány jako provokace, kdežto černo-červeno-žluté tužky směly zůstati jakožto prý oprávněné barvy turnerské. Došlo tedy tak daleko, že na císařském gymnasiu rakouském císařské barvy musely uhnout „turnerské trikoloře černo-červeno-žluté". Maličkost, kteráž však výtečně objasňuje tak mnohé zjevy ve školství německém u nás.

Také Rusko konečně upravuje služné učitelů škol národních. Ministr národní osvěty uchystal projekt, dle něhož bude zřízen pensijní fond. Dosud tam učitelé neměli nároků na pensi, a proto kdo mohl utíkal ze školy k jinému zaměstnání. Od r. 1900. zvýšeno bude služné řídících na 500 rublů, řídící učitelky 300 rublů. Na venkově zvýšeno služné učitelům na 300 r. (390 zl.), pomocníkům 200 r. (250 zl.), kde dosud měli méně než 200 rublů. Kromě toho zakládají na Krimu sanatorium pro učitele a zřizují se školská musea.

Na konec mžikový obrázeček vyhlášené humanity německé a židovské. V Prusku nesmějí děti své polsky vyučovati ani rodičové. Běda otci, matce, bratru, sestře, donese-li se na ně, že doma děti vyučují řeči mateřské: přísný trest od 20—100 marek i více je za tento „unfug" nemine. V Těšíně dle „Gwiazdky Ciesz." vychovatelé moderní bijí děti, opováží-li se veřejně neb ve škole promluviti polsky, a mair 17. arrondissementu v Paříži žid Level nařídil lékařům všeobecné nemocnice, že dítek ze škol nestátních (katolických), nesmějí přijímati do nemocnice. Na tuto židovskou humanitu 13 lékařů správnou dalo odpověď tím, že složili své úřady. Do třetice pak ještě zachycuji obrázeček z „uherské" humanity. Ministr Vlassics přísně dbá, aby na všech státních ústavech důkladně se učilo jazyku německému, ale slovensky kdo se ve škole opováží promluvit, jako nebezpečný „panslάv" se vyloučí. Malé, ale důkladné zrcadlo „moderní humanity" se nám jeví v nepatrných na pohled zprávách, jimiž pro dnes končíme.

Ročník V. (XVII.) Číslo 3.

HLÍDKA.

Antisemitismus.

P. Vychodil. (Č. d.)

Netřeba býti právě chvalořečníkem židovským, aby ctné vlastnosti jejich byly uznány a — nápodobeny. Všimněme si ze zmíněných na př. střídmosti a šetrnosti. Těch právě u lidu našeho tak bolestně postrádáme, ačkoliv nejen hmotný nedostatek — jsmeť proti židovským soubydlitelům svým poměrně opravdu chudobni — měl by k ní nabádati, nýbrž i mravouka naše. Neodvolávejme se na nekalé pohnutky, že prý žid mamonu všecko obětuje, i tělesné pohodlí a občerstvení, že je střídmý z lakoty a šetrný z hrabivosti. Nechať! Pohnutky nechme jemu, skutek sám zajisté jest chvály hoden. Nám ovšem náleží proniknouti jej pravým duchem, ušlechtilého úmyslu totiž, aby z něho byla pravá ctnost. Ale proto není dobře pohrdati skutkem samým, že tam a tam vykonán snad z pohnutek a úmyslů méně kalých. Kdybychom ostatně chtěli stopovati tyto maličkosti dopodrobna, přesvědčili bychom se, kterak židé umějí při střídmosti a šetrnosti své nahraditi sobě na př. zotavení tělesné požitkem v přírodě a i jinak se „ukázati“, když je potřebí a oni za dobré uznají. My jsme zvyklí nehospodárně plýtvati vším a všude. Nepoměr mezi výrobou a spotřebou předmětů k životu ne právě nutných je přece zřejmý: oni hlavně prodávají, my spotřebujeme výrobky svoje i jejich. Je k smíchu i k pláči, viděti naše furianty po venkově nadouvati se pýchou, že žid je jejich otrokem, že je musí o b s l o u ž i t i. Jak dlouho? —

V této věci, ve hmotných zájmech, mnoho zanedbáno. Nemůžeme arciť schvaľovati směru materialisticko-kapitalistického, který dnes židovstvo ovládá, tím méně pak směrem tím se nechati vésti, ale mezi materialismem neb mamonstvím neb jak to chceme jinak nazvati, čemu židovstvo namnoze propadlo, a mezi rozumnou správou vezdejšího života je přece značný rozdíl. Nesmíme ukazovati jen k duchovnímu poslání křesťanství, které prý se nemá míchati do záležitostí světských — tak toho apoštol národů zajisté nemyslel! — Duchovní život zde na světě není možný bez tělesného. K Marii je vždy potřebí Marty. Samy chrámy a kazatelny nevznikly od sebe, nýbrž prací a penězi! A nejvíce a nejpěknějších vzniká jich tam, kde tělo i duch svorně se přičiňují. Ani ono ani tento sám na to nestačí. Ke království Božímu ostatní vše přidává se jen těm, kdo zaslouží. Vedle duchovní činnosti bylo vždy potřebí také hmotné. Starší řehole, které zajisté neméně znaly ducha Kristova než my, uměly obojí stránku prakticky nejlépe spojiti, a v zásluhách jejich jsou tyto zásluhy o hmotný blahobyt zajisté ne poslední. Za to p a n s k á praxe — rozumí se, že pánů duchovních i světských — kteří chodili za svými libůstkami a židy nechali a ještě dosud nechávají za sebe hospodařiti, dovedla nás tam, kde jsme. Není divu, že v posledních stoletích služebnost i v nejkřesťanštějších zemích nabývala již starověkého otrockého rázu a že práce tělesná, hospodářství, obchod, řemeslo atd. po osvobození neneslo užitku bývalým pánům, kteří si toho neuměli všímati, nýbrž jejich bývalým „nájemníkům“. Známý to obrázek ze života. „Nájemníky“ neb hospodáři těmi bývali zhusta židé, kteří takto zůstávali nejvíce ve styku s pracujícím lidem a styk ten uměli využitkovati hmotně i mravně.

Nesmí nás másti, že nepřátelé, liberalové a realisté, ze vzteku nad probudilou činností naší antisemitskou pokřikují cosi o „kázaní o hnoji“. Oni nejsou o nic lepší židů, proto zostuzují snahy naše. Že josefinismus kázal duchovenstvu všímati si více hmotných zájmův ujařmeného lidu, nebylo tak zhola pochybeno; ale že zavlékal do chrámu a bohoslužby, co tam nepatřilo, a uváděl duchovní stránku v nevážnost, v tom byla chyba. Ano, pokud běží o ctnost a neřest, jež jest vlastním předmětem katolického kázání, není věru proč vyhýbati se na kazatelně thematům, jako poctivost, střídmost, přičinlivost atd. — což vše dopomáhá k úspěchům hmotným a šlechtí zároveň povahu. Ještě méně možno pochopiti — vysvětliti ovšem ano, je to týž vztek — výtku činěnou kněžstvu, že se vůbec do takových záležitostí míchá. Vždyť přece snad kněz jako kterýkoliv jiný vzdělanec, neživící se prací

rolnickou, průmyslovou neb obchodní (ba kněží jsou bohužel právě namnoze na takovou z části poukázáni!), má stejná státní práva a povinnosti, jest kupcem a spotřebníkem jako každý jiný, vzděláním svým a úřadem pak přirozeně vůdcem lidu, má tedy neméně práva ba povinnosti než kdo jiný, o věci tyto také pečovati, aby i zde vládl duch křesťanský, duch lásky a spravedlivosti Kristovy.

Vím dobře, že činnost ta jest odiosní z mnohých příčin, ač ne právě tolik, jak by rádi namluvili takoví, kteří mají nejraději svatý pokoj ve všem a se všemi. Zcela obyčejný případ jest, že podniky pracně a poctivě zbudované stanou se strannickým rejdištěm šplhavých křiklounů liberalních a osvětových, kteří se stranou svou z ovoce spravedlivé snahy tyjí pokud možno, a když se blíží úpadek, utekou jinam také tak blahodárně působit. Jest i v tom kus židovství, umět sobecky využitkovati práci jiného; ale židé aspoň pamatují vždy na zadní kola, našinci ne.

Horším zdá se tomu, kdo má státi jaksi nad stranami, postaviti se proti té neb oné straně. Tento ohled nejvíce zdržuje neb ochromuje záchrannou práci. Máme-li na mysli kněze, kolik to rozmanitých důvodů, by se příliš neexponoval a s nikým neznepřáteloval! Příčin to ovšem namnoze domnělých, pohodlím a slabostí lidskou vylhaných! Jsme vůbec už příliš kompromisní, ve všem všudy, a odtud naše slabost. Nevím jinak věru, co by mohlo uškoditi náboženství, neb jak se jinak říká, dobré věci, naléhá-li se na spravedlivost, poctivost, mravnost! A osobně, kdo vůbec svědomitě a nezištně smýšlí, proč by si neopakoval ono staré: „kdo jest, kdo by vám škodil, budete-li o dobré horliti?“ Právě naopak mám za to, že nejenom neškodí, nýbrž velice svědčí posvátnému úřadu pracovati pro svobodu a spravedlivost i naproti vlivným činitelům, byť z toho okamžité i nějaké nevýhody vyplývaly. Nad prací pro právo a spravedlivost nemůže se nikdo pohoršovati. A kdo se nad ní pohoršuje, právě tomu třeba ukázati skutkem, že nesmýšlí správně. Jinak jest se velice obávati, aby činnost učitelská neb kazatelská v této věci nebyla pouze akademickou, t. j. mluví se docela korrektně podle katechismu a mravouky, ale nehne se dále prstem, aby přikázaním Božím zjednána byla poslušnost. Snad by se někdo, na kom právě záleží, proto urazil. Třebas to byl jenom žid, ale on má peníze a moc, je vlídný, dá jinak pokoj atd. Ovšem on n e-b o u ř í, n e š t v e v e ř e j n ě, a l e p r a c u j e, a to ovšem po svém, neohlížeje se na služebníky jiného náboženství, jako oni na něho. Je sám o sobě snad zcela slušný člověk, ale zastupuje celý system, se kterým

se smířiti nemůžeme; něco vykoná on, něco jeho zřízenci. V tom všem vězí nebezpečí. Ale ne bouřením a násilím se jemu čelí, zvláště jest-li v zákonném právu, nýbrž opět prací, vytrvalou poctivou prací, ku které má každý právo i povinnost.

Možná, že se i tak narazí, avšak pohoršení takové není ke zlému, nýbrž vyčišťuje vzduch. Kde dlouholetá netečnost neb i horší ještě příčiny nechaly se škůdce zahnízditi tak, že zdá se nebýti jiného prostředku nežli stálou povolností, ba i podporou udržeti protivníka v dobré míře, aby moci své příliš okatě neukazoval, tam ovšem je práce mnohem nesnadnější; ale bezvýsledná nebude ani tam. Dobrá věc dobře prováděná musí zvítěziti.

Zde bude asi každý hledati zmínku o hesle „svůj k svému!“ Je smutné, že bylo kdy třeba je s tolikým úsilím vztyčovati, a ještě smutnější jest, že mohlo kdy býti tupeno a zakazováno. Beztoho neprovádí se asi nikde tak nešikovně jako u nás, ač snad nikde není tolik hlásáno. Člověk by neuvěřil, jaké omezené názory mohou tu míti i lidé nejvzdělanější. Jakoby mohla býti pochybnost, zdali bližší jest mi košile než kabát!

Snad uvádí v rozpaky otázka, kdo to vlastně je, ten „svůj“, jako tam v evangeliu ten „bližní“? Nelze upříti, že na př. při rozdílu národnosti a náboženství (nejen na papíře, nýbrž ve skutečnosti, v životě) mohou rozpaky ty býti dosti nemilé, ač nerozřešitelny nejsou, neb aspoň nemají býti tak řešeny, jak se to u nás dělává. U našince se komáři cedí, u cizince velbloudi polykají aneb zachovává se šikovná neutralita mezi Němcem a Čechem — chodí se k židovi. Příliš útlocitní a „svědomití“ lidé zase bojí se tak tuze nekřesťansky prováděti boj národnostní, a chodí proto k Němci, ačkoliv německá strana jej podporuje více než dosti a český soutěžník jeho není tedy podporován ani od cizích ani od svých. To je ta naše zmíněná nestrannost, jež tak tuze naší věci náboženské i národní prospívá!

Svoboda smýšlení a svědomí má ovšem býti každému ponechána, ale druzí nemohou býti nuceni, aby nespravedlivé snahy jeho podporovali. I na protivnících smíme a musíme žádati spravedlivosti, a dle toho s nimi nakládati. Jde zase o nespravedlivý system, jejžto zastupují neb aspoň podporují, nikoliv o osoby. Našinci bohužel neobratností neb nepoctivostí svou ztěžují nám vykonávání hesla „svůj k svému“ velmi často, ale přece ne tak často, jak se skutečně proti němu hřeší. Obchodníci naši nasákli právě příliš židovinou — lhostejností náboženskou neb dokonce rýpalstvím, nepoctivostí atd., ale není u nás všechno

černé a jinde všechno bílé. a konečně možno vždy více napraviti, máme-li na ně jaký vliv, podporou, doporučováním atd., nežli když úplně jich pomíjejíce jdeme k nepřátelům. Tak se posice nevydobývají ani neudržují! Všecko jest naše — jsme-li jen my svoji. Kdyby tomu vždy bylo tak, heslo „svůj k svému", dnes pro zanedbané menšiny naše tak nebezpečné, nemělo by nikterak té hrůzy, jakou skutečně má, dovedli bychom se o sebe a o své postarati. Ale staré hříchy se mstí. Škoda, že toho ani dosud nepozorujeme a pozorujeme-li, nejednáme dle toho. Každému což jeho jest! ale: svůj především k svému!

Nejvíce tu snad vadí theorie hodných lidí. Víme, co člověk aspoň trochu vzdělaný neudělá k vůli osobě sympathické, byť to byl jinak v zájmech méně akutních třebas i protivník. Lituji, že znova jest mi přidávati chválu židovskou, ale pravda jest, že nejen v obchodech, nýbrž i ve vyšších oborech mnozí židé nad křesťanské soutěžníky právem dobyli sobě důvěry spolehlivostí, solidností a úslužností — nevím, lze-li říci také: svědomitostí a poctivostí. Četnými zkušenostmi poučeni zvykli jsme si u židů pokládati i nejlepší skutky za „kšeft", t. j. hledati ve všem počínání jejich jen obchodnické a podloudné úmysly, byť se jednalo o stránky nejušlechtilejší. Nesuďme však o tom, čeho nevidíme, suďme jen o tom, co je zřejmo. Jsou to beztoho výjimky, ale vysvětlují aspoň, proč lid i bez nekalých příčin a přese vše zákazy a smutné zkušenosti se židy na mnohých místech žil v pokoji, ba jim i více důvěřoval než našincům. Jsou to t. ř. hodní židé, t. j. židé, ale hodní lidé, jak lid říkává, jakoby ani židy nebyli.

Všimneme-li si na př. oboru židům nejvlastnějšího, obchodu totiž jakéhokoliv, nalezneme u nich mnohou stránku, která se zamlouvá každému. Oni znají věnovati se věci své, aby v ní jak náleží vynikli, kdežto soutěž jejich hledí si všeho možného, jenom ne svého. Nedávno napsána těžká obžaloba pýchy našich lidí — která dvojím směrem jest osudná. Předně je zdržuje vůbec od důležitých oborů živnostenských a obchodních, jelikož vyžadují jakési úslužnosti. Kromě toho pak překáží jim v úspěchu. Nazvěme si ochotu a úslužnost židovskou v obchodování třebas úlisností a jakkoliv jinak nevlídně chceme, jisto jest, že jim nejvíce prospívá. Kdyby se k ní připojila křesťanská svědomitost a poctivost opravdová, kteréž u židovského obchodníka často postrádáme, nebylo by možno, abychom v obchodě a průmyslu tak byli pozadu.

Úslužností tou pak nerozumí se jen zdvořilá obsluha, kterou vděčí se i zámožnější obchodník židovský zákazníkům, na nichž mu trochu

záleží, „ač by toho již nepotřeboval", jak se říká. Týká se to i hotovosti a všestrannosti v dodávkách — „u žida dostanete všecko", říká se dále; čeho sám nemá, opatří. Neprozíravému křesťanu „nestojí to za to". Tím přichází židovský obchod vstříc nejenom nedočkavosti a nedůtklivosti odběratelstva, nýbrž i skutečné potřebě, zvláště velkospotřebě, kde záleží na rychlém obstarání velikých zásob. Nesmíme tu zase veškery viny svalovati na vládu, byť i snad mnoho zaviňovala.

Připojme pak k těmto ukázkám, jež hromaditi bylo by zbytečno, ještě tu okolnost, že židé umějí býti také skutečně solidními, kde jim na tom záleží a kde se jim to vyplácí, i nebudeme již tolik překvapováni převahou obchodů jejich. Proti tomu všemu nepomůže platně ani agitace ani boycott, v čemž se dosud antisemitismus takřka vyčerpává. Zde pomůže jen čin proti činu, dobrý obchod a průmysl s naší strany. O výrobu beztoho nebude nám potíž, vždyť ani to rozkřičené „židovské zboží" nepochází z rukou židovských, nýbrž od křesťanů. Po venkově zvláště obchodníci naši jenom neobratností svou nechali si obchody z rukou vyrvati, neumějíce vyhověti lidu, který čím dále tím více poukázán jest na výrobu cizí. Na omluvu jejich lze sice mnoho závažného pronésti, na př. nedostatek vzájemné podpory, která mezi židy jest velmi vyvinuta, a to zase ne z nějaké lásky, nýbrž jen z obchodnické prozíravosti; ale skutkem ostává osudným pro jednotlivce i celek náš, že hlavně vlastní vinou zůstáváme pozadu a pozbýváme samostatnosti. Děje-li se to pak v lepších vrstvách, tím snažší je to v lidu neuvědomělém, který se nechá navnaditi každou maličkostí.

Nejbolavější stránkou jsou ovšem obchody peněžní a hostinské, které mívají pozadí nepočestné na obou stranách, jak u věřitele tak u dlužníka, a smutnými pohromami pro tohoto končívají. Ani tu však nelze všeho šmahem sváděti na „švindl", aspoň ne při volném obchodování. Nerozumnou emancipací — vždyť vesničtí „osvětáři" nejčastěji končili u židů — a nehospodárností voda na mlýn nepoctivců zrovna se valila. Židé v nesnázích pomáhali, někdy na oko nezištně, někdy skutečně nezištně, ač ovšem nikdy bez užitku aspoň slušného. Stali se tak pověstnými „přátelíčky" lidu, jemuž mezi nimi byli též „hodní židé", hodnější než křesťané, kteří pomoci nechtěli anebo pomohli ještě hůře.

Jest vůbec známo, jak prozíravě chovají se takoví židé mezi lidem i v ostatních záležitostech soukromého neb veřejného života, z pravidla opět jen z rozumné vypočítavosti, ale přece šetrně a snášelivě,

aspoň pokud nejsou zcela zajištěni. V povídkách z venkovského života po pravdě okreslených spatřujeme židy zamezující (na vyšší přání i bez něho) ochotně pohoršlivé pozdní pitky a pračky ve svých místnostech, rušení bohoslužby atd., neřkuli aby sami zjevně proti stanovenému řádu se prohřešovali. Služebným křesťanským nejen se dovolovalo, nýbrž i přikazovalo konati náboženské povinnosti. Bývalo to ovšem dříve častější než nyní, zvláště u židův orthodoxních, kteří s přísností ve svém náboženství také šetřili cizího; nyní, kdy křesťané v nešetrnostech ku svému náboženství je jižjiž předstihují a židé s nimi v liberalismu táhnou za jedno, časy se mění. Byl a jest v tom zase snad jen obchod, „kšeft", ale zajisté nikomu by neškodil, křesťanům nejméně, zvláště ne křesťanským obchodníkům, kteří buďto z vlastní nehodnosti aneb z okamžité ziskuchtivosti využitkují šeredné náruživosti lidu, nedbajíce, že prohřešují se proti svatým povinnostem a zároveň popuzují proti sobě živly spořádané, na kterých by jim mohlo mnohem více záležeti. Antisemité takoví ovšem jsou horší než semité, jako každý poturčenec horší Turka, a nemají nikterak práva dovolávati se svého křesťanství nebo češství. Od žida nelze konečně očekávati nežli židovství, od křesťana však nekřesťanské jednání uráží.

Tato poznámka vztahuje se i na jiné hlasatele antisemitismu. V nejdůvěrnější styky s lidem přichází mimo kněze lékař. Židovských lékařů bývalo po venkově sice nemnoho, ale bývali mezi nimi též mužové v pravdě lidumilní, povolání svého dbalí, a při tom šetrní k náboženství lidu, čehož naproti opačnému chování těch kterých lékařů křesťanských ani kněži nemohli zneuznávati. Lid vůbec dobře si všímá toho, že od židů neslyšeti urážek vlastního náboženství, ani od prostých ani od vzdělaných, a váží si oné šetrnosti lékařů židovských k povinnostem náboženským, byť i snad nešla od srdce. Poměry za nynějšího materialistického vzdělávání horší se bohužel na obou stranách, v těchto i v jiných vrstvách intelligentních. Korrupce přičítá se obyčejně židům, kteří právě v důležitých stavech, na př. lékařském, si dobývají nepoměrného zastoupení. Jsou-li jí skutečně vinni, čemuž tak naprosto nevěřím, pak bylo by to jednak smutné svědectví slabošství v naší intelligenci, jednak ale také známkou, že v tom nehraje hlavní úlohy židovství, nýbrž mravní mizerie oné intelligence vůbec, ať je semitská či antisemitská. Avšak o této stránce a o poměru mezi Církví a židovstvem ještě budoucně několik slov

Poukázáno tu poněkud obšírněji na některé příčiny zarážejícího skutku, že mezi námi tak převládá neblahý vliv židovský, který s pokračujícím vzděláním sice jakožto specificky židovský mizí, ale proto přece vlivu křesťanskému neustupuje. Dobrých stránek židovstva se našinci jaksi málo zmocňují, ve špatných s nimi počínají závoditi. Ani hmotně ani duševně nejsme svoji, ba přestáváme jimi býti čím dále tím více, úpice v nedůstojné závislosti od těch, kteří i statky i důvtip svůj umějí kapitalisovati i zúročiti a využitkovati k vedení ostatních. Vidíme to ve výrobě potřeb hmotných i — duševných. Pracná výroba jest naše, ale zužitkování nikoli. Nežijeme takto ve svém, nemyslíme po svém, nýbrž necháváme se zásobovati cizím zbožím i cizími názory, ve „veřejném mínění“, ve vědě, v umění. Přísná práce vědecká, bohatá tvorba umělecká na př. jest téměř výhradně naše. Ale oběh její a rozšíření nikoliv, a tím právě se čisté prameny kalí.

Výtky tuto naznačené nesměřují, jak snad samo sebou se rozumí, k nějakému filosemitismu, který u nás i nejlepší lidi k velké škodě naší již několikrát pobláznil, avšak ani k obvyklému antisemitismu, který může snad prospěti několika osobám, že se totiž obecenstvo od židovského lékaře, právníka, obchodníka atd. obrátí k nežidovskému, ale ve věci neznamená změny, pokud jdě o náboženství, svědomitost, poctivost atd. Filosemitismu nynějšímu mezi námi nedivím se pranic, až na to, že vůdci jeho mohou býti rození Slováci(!), kteří zajisté mnoho ze života zapomněli, než se k tomu odhodlali. Jinak filosemité, nestojíce na půdě křesťanské, počínají si zcela důsledně, když přihlašují se k tomu velikému davu, kde není ani žida ani křesťana ani pohana — kde jest pouze nevěra, nesnášelivost a panovačnost, slovem liberalismus theoretický a praktický. Že se tam židé octli mezi prvními, jest přirozeno, neboť oni nejspíše pozbyli náboženské opory ve smýšlení i v životě. Jako každá menšina pak stálým bojem vycvičili se ve všech prostředcích umění válečného, v dobrých i špatných. Poněvadž však v boji jsou jim všecky dobré — liberalismus aspoň a zednářství neštítí se žádných — jsou tím nebezpečnější. Špatných užívati není nám dovoleno a nepřineslo nám nikdy požehnání. Byť se zdál i nerovným na chvíli boj ten pro nás, nerovným ostati nemůže, spojí-li se síla idealních zájmů, síla vyšších myšlenek, síla náboženství, mravnosti a spravedlivosti s hmotným podkladem, na kterém bohudík ještě stojíme. Bylo by smutné, kdyby náboženství naše obrodivši jiné poměry nedovedlo udržeti u nás rovnováhu mezi zájmy hmotnými a duševnými i ve všedním životě, abychom chtíce semitismu, jak si jej

představujeme, jen hmotnou silou čeliti, sami do něho neupadli. Ale ovšem hmotných úspěchů zanedbávati nelze, neboť na nich buduje se vezdejší život a v něm právě nejlépe, v obyčejných poměrech, osvědčuje se, kdo umí vyplniti veškeru spravedlivost, pravý to antisemitismus v přesvědčení i v životě. (O. p.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

V.

Společnost nevěrecká.

Chceme-li v jednom slově zahrnouti celý program těch, kteří by rádi vše obešli bez Boha v řízení společnosti, tu tím programovým slovem, jak jsme již připomněli, bude — emancipace. Jako láska, jež se dobrovolně Bohu zasvěcuje a bližním, stanoví podstatu ducha křesťanského, tak naopak uvolnění se ode všech povinností obtížných zkažené povaze, jest trestí bezbožecké nauky. A zajisté, zdaž není obecným heslem lidí bez víry ve všech oborech jak soukromé tak i veřejné činnosti, aby se vybavili ze všeho trudu, všeliké oběti a všelikého utrpení? Ježto však člověku, jenž má jen vlastní osobu na starosti, zdá se, že vše, co se ho dotýká bolestně, pochází z cizího vlivu, proto zdá se mu, že vybavení se ze všeliké závislosti jest nejlepším prostředkem pro uvarování se zla. Tu stane všestranná emancipace před těma očima, které zapomněly již hleděti na nebe jakožto na jediný talisman štěstí, o jehož získání mají všichni se starati. Není tedy divu, že na nevěreckém obzoru ukázal se celý les různobarevných praporů, z nichž každý shromažďuje kolem sebe četné houfy zápasníků, hotové tasiti zbraň na obranu jakési emancipace, napsané na vztýčeném praporu. Popatřme, jak ve slavnostním pochodu postupují před zrakem zvědavého diváka, domáhajíce se uznání a potlesku. Toť emancipace rozumu z kontroly zjevených pravd, emancipace vlády z vlivu církve, emancipace vládců z povinností přísahou potvrzených a mezinárodních smluv,

emancipace lidu z nadvlády panovníkovy, emancipace pracující třídy z převahy zamožnějších tříd, emancipace ženy od muže, dítka od rodičů, sluhy od pána, učenníka od učitele . . . Kdo spočítá tu řadu vždy rostoucí různé emancipace? Ale všechny jsou obsaženy v hlavní emancipaci člověka z Boží moci. Až mráz přebíhá po člověku, když pohlédneme na tu horečku emancipační, jež všechny vrstvy společnosti zachvacuje, jež pobádá každého jednotlivce, aby se vybavil ze všech jak božských tak i lidských přikázaní, která se zdají tomu jednotlivci nevhodnými, ač se stanoviska všeobecného dobra jsou nejlepší!

Co však nejsmutnější, že i lidé dobré vůle, kteří nechtěli se vybaviti ze smlouvy s nebem, nechávají se nejednou omámiti sofismaty novotářů, tak že se sami řadí pod některý z těch naznačených duchem času praporů. Kořistíce z čarodějného půvabu, jaký výraz „volnost“ má pro rozčilené smysly, náčelníci tábora církvi nepřátelského užívají především té zbraně, aby si získali přívržence k činům. Vycházejíce od falešného základu, že volnost záleží na neohraničené svobodě vše konati, jak se komu líbí, a postavivše tak pochopenou volnost za ideal štěstí, slibují hlasatelé té školy svým nohsledům nalézti takové podmínky společnosti, že vláda bude dávati každému jednotlivci největší část štěstí, a co nejvíce ukojí jeho touhu. Postavivše za veřejnou, nepochybnou zásadu, že společnost jest výsledek dobrovolné smlouvy, kde každý člen společnosti ukládá sobě nejvhodnější podmínky, považují za ideal takovou konstituci, jež co nejméně by omezovala individuelní samovůli a při tom, což jest protivné, co nejvíce povinností ukládá vládě. Proto pro občany žádají volnost myšlení, volnost slova, volnost tisku, svobodu spolčování se, volnost volby, svobodu demonstrací, jedním slovem všechnu možnou svobodu při absolutní rovnosti nejen práv všech, nýbrž i v ohledu společenském. Vládě ukládají povinnost, aby udržela pořádek bez porušení těch všech svobod a vedle toho, aby dosti učinila zálibě přiměřené jeho zaměstnání, v případě nedostatku práce aby ho vydržovala na své útraty. Takový ideal společnosti vyvinul se z rationalistické filosofie minulého věku. A jest to ještě nejzachovalejší formou toho idealu, neboť kde rozpoutané vášně i uzdu veřejného pořádku přetrhnou, vymáhání emancipace postupuje až k úplnému vyhlazení všech těch živlů, jež jí na závadu stojí, bez ohledu na to, je-li to víra, nebo moralní zásady, ať starodávné obyčeje nebo konečně vládní instituce: — vše to musí býti zlomeno a zničeno, jakožto živel zpátečnický, nepřátelský neomezené svobodě a tedy i štěstí lidu.

A není to snad libovolné připouštění neb theoretický závěr abstraktně provedený. nýbrž jest to tvrzení založené na známých faktech dějinných. Dostačí připomenouti postup konventu a direktorů před 100 lety, za našich pak časů pařížské kommuny, abychom se přesvědčili, jak se ta theorie emancipované vlády uvádí v život. Oni mluví zajisté mnoho o neohraničené svobodě víry a přesvědčení; hesla tato potud však jen jsou hlásána, pokud protivníci jsouce u vlády, omezují svobodu působení jejich, avšak jakmile uchvátí třeba jen na chvíli vládní veslo sami, hned hledí sprostiti se povinnosti, zbaviti společnost jak od institucí zpátečnických, tak i od lidí, kteří k nim přilnuli srdcem, třeba že tito poslední tvořili ohromnou většinu v národě. Dobře kdosi řekl o tom druhu obranců svobody, že volnost svědomí u nich záleží v tom, aby v nic nevěřili a bořili všechna náboženství, ale aby nikomu kromě sebe nenechávali občanské svobody.

Ovšem i v táboře nevěreckém jsou rozmanité odstíny, z nichž některé odporučují svým stoupencům velkou mírnost. Avšak zdrželivost ta jest daleka od protivníků zásadné rozvážnosti, jež přestávajíc na rovné svobodě přesvědčení pro všechny, čeká až klidná diskuse a důkazy konečně objeví pravdu. Oportunisti na př. kteří jsou jakoby jejich krajní pravicí, dělí nauku jejich nejen vzhledem k libovládě, nýbrž i vzhledem k úplnému odstranění církve od všelikého vlivu na společnost a zbavení všech oborů vládní správy od živlu opravdu křesťanských; v tom se však zase různí od krajní levice, že ohlédajíce se více na praktické resultaty, rádi zdržeti se všech násilných prostředků. Lidé však prostí protináboženských předsudkův, kteří, pravím dále, pospolitou konsekvencí řadí se pod praporem emancipace, vidí se brzy nuceni veškerou silou válčiti proti církvi a vyznávati dogmata liberalismu. Komu zdá se těžkým jařmo povinností, kdo snaží vybaviti se z veškeré závislosti na zemi a omezovati všelikou vládu, ten musí skončiti vzpourou proti Tvůrci a konsekventně i ohýbáním kolena před davem. Není to však opakování na zemi toho, co učinili v nebi vzbouření andělé, když zatoužili ve své pýše vyvýšiti se nad hvězdy nebeské a státi se podobnými Nejvyššímu?

Poslední ten cíl nejeví se v ošklivosti před zrakem fanatických ctitelů hodnosti člověka. Nejprve jim však mate hlavu domýšlivá důvěra, že znajíce životní potřeby člověka a jeho nynější utrpení, dovedli by lépe uzpůsobiti instituce společenské, než vyrostly po věky pod péčí církve. Aby však ten reformatorský podnět byl odůvodněn, bylo třeba přesvědčiti massy, jakožto ty, kterým záleží nejvíce na sociální

reformě, že společnost není dílem Božím, nýbrž jen umělým výtvorem, že nemá záležeti na duševních věčných zájmech, ježto prý jeho cílem jest jedině časný blahobyt; jakmile však tomu tak jest, tedy církev ani v katolické říši nemá příčiny, aby se do veřejné správy míchala, ježto vláda ta již povahou věci náleží občanům, jakožto lidem, jichž výhradně se týká. Na této všeobecné zásadě založili křesťanství nepřátelští publicisté svoje theorie společenské, které unikajíce bezprostřednímu napadání náboženství, odstraňovali je vždy opravdověji z říšských institucí, až konečně je v osobě církve a jejích sluhů postavili na pranýř veřejného mínění v nic již nevěřícího. Pohleďme nyní blíže na ten rozvoj ideí nevěreckých, které počavše na pohled od nevinných a vábných základů, vedou ponenáhlu k odstranění Boha ze společnosti a rozpojení spojujících ji článků.

Zopakuji několika slovy známou rationalistickou theorii „smlouvy socialní“, na níž — jak známo — byla založena velká revoluce. Prvotním stavem člověka jest divokost, odloučení a stálá válka jednotlivců. Aby vyšli z toho nesnesitelného stavu, smlouvají se lidé a utvořují dobrovolnou smlouvou spořádanou společnost. Smlouva ta v tom musí záležeti, že se každý zříká všech svých práv přirozených, bez jakéhokoli vlivu na společnost, a za to obdrží každý od všech členů společnosti tolik, čeho se asi vzdal — a spolčení jest úplné. Jakmile společnost takovou smlouvou jest uskutečněna, ustanoví si dobrovolně, jakou chce míti formu vládní, jaké attributy dá vládě a jaké ponechá v lůně lidu, co dovolí jednotlivcům a co organům vládním. Dlužno přiznati, že jakmile shodneme se o zásadním pojmu společnosti, že všechny další následky té theorie a konkluse z ní vyvedené dosti logicky vyplynou. Proto než přistoupíme k rozboru kritickému detailů společenské organisace rationalistů, čehož neopomeneme učiniti na příslušném místě, pohlédněme nyní na přirozenost onoho úhelného kamene, na němž spočívá celá budova. Dokázavše již na počátku, že spolčení se lidstva nebylo ponecháno vůli člověka, nýbrž stalo se mu nutným, že i sama organisace společnosti musela se státi dle jistých zákonů, jež plynou z lidské povahy a tedy pocházejí od Tvůrce, nebudeme toho opakovati, nýbrž naznačíme jen první radikalní blud v okamžiku, když theorie ta povstala. Ale vedle toho základního bludu, theorie ta chová v sobě druhý ještě větší blud, jenž záleží na falešné jejich připovědi, že jejich společenský ústroj učiní lidstvo šťastným. Co se věčného štěstí týká, jež beze vší pochyby jest nejdůležitější pro bytost nesmrtelnou, musí říci, že společenský pořádek, který samého Tvůrce neuznává, není s to.

aby dopomohl lidstvu k dosažení jeho cíle. Jakmile Bůh nemá nic společného s cílem lidí stovaryšených, tu sekularisovaná společnost nejenom může, nýbrž i musí se obejíti bez Něho, nepotřebujíc ani hledati nadpřirozené sankce pro svoje ústavy, ani ohlédati se na to, jsou-li shodné ústavy ty s dávným právem, ani starati se o to, aby věřící členové společnosti byli s to, aby dosti učinili povinnostem svým vůči Tvůrci. Nemůže býti proto ani řeči o nějaké pomoci se strany vlády, aby byly duše jejích poddaných spaseny.

Kdyby aspoň oni liberalní zákonodárci přestali na všeobecném pominutí věčných zájmů člověka, zůstavujíce je osobní péči každého a v ničem neomezujíce svobodu působení církevní vrchnosti... Avšak toho od nich nelze očekávati; sekularisovaná společnost podezřele a bez důvěry vzhledem k církvi dosti dalece její působnost omezuje i na čistě duševním poli tak, že nemůže učiniti svému božskému poslání zadost. S druhé strany nevěrečtí zákonodárci stanoví, beze všeho ohledu na věřící, ústavy a zřízení zcela protivná nauce a kanonům církevním tak, že staví svědomí věřících v nutnou kolisi; ježto však víra učí, že Boha sluší poslouchati více než lidí, i nejpoctivější občani jsou přinuceni, aby se protivili žádostem vlády a upadali tak v kruté pronásledování. Protiva ta mezi vládou světskou a náboženskou vrchností nepochází z nahodilé bezohlednosti zákonodárců, což by se dalo vždy odstraniti, nýbrž vzniká ze zásadní ruznosti náhledů, od nichž žádná strana nemůže odstoupiti, aby se nezpronevěřila vlastním ideám. Kdežto náboženství staví zákon Boží na vyšší stupeň než jest lidská libovůle, rationalisté zákonodárcům přiznávají ničím neohraničené právo, stanoviti všechny druhy ústav, jež spadají v obor náboženství a mluví neodvolatelně o spravedlnosti a pravdě. Kdežto náboženství přiznává Bohu vládu nad celým lidstvem a vrchnost v Jeho vůli ustanovenou činí zodpovědnou před ním, oni lidu přiznávají vládu a právo dobrovolně ustanoviti a zavrhovati správu. Možno-li se tedy mýliti při takové příkré protivě zásad, že by snad taková vláda spolupůsobila s církví ke spasení?

Avšak i vzhledem ku blahu časnému společnost vzata jako celek nepoměrně hůře jest zabezpečena v tom systemu vlády, než za vlády křesťanské, a to vzhledem na lásku k bližnímu, bez níž veřejný blahobyt jest nemožný. Prohlédněme si blíže tu otázku. Zastavivše se nad podmínkami štěstí v rodině, viděli jsme, že láska vzájemná jest oním talismanem, jenž spojuje v jeden solidarní celek všechny členy rodiny a činí zájem každého společným zájmem, dělá z domácího krbu příbytek

shody, pokoje, rodinného štěstí. Přecházejíce potom k pojmu křesťanské společnosti, přesvědčili jsme se, že i tu nejmocnější vzpruhou veřejného zdaru jest láska k Bohu a vlasti, jež spojuje srdce mezi sebou jako děti jednoho otce v nebesích a jedné matky na zemi. Jest-li tedy k tomu citu milost Boží připojí ještě lásku k církvi, přibude třetí ohnisko, jež slučuje srdce spoluobčanů v náklonnosti k jedné duchovní matce. Obcování společné jak v rodině tak i v říši zakládá se na jistém odříkání se, na jisté oběti; komu neznámo, že podstatou lásky jest šlechetná ochota zasvětiti se předmětu lásky? Láska pozůstává v oběti, ale s uspokojením toho, v čí prospěch se děje, nachází též nejvíce žádanou náhradu za své sebeobětování. Místo dlouhých vývodů o tom voláme se sv. Augustinem: „Dej milujícího a porozumí, co mluvím.“ Jest-li tedy láska jest podmínkou jak rodinného tak i společenského štěstí, jakým způsobem může se nalézti v společnosti nevěrecké, která výhradně na prospěchářství jest založena? Zavrhnuvše Boha, nemohou se milovati jako dítky společného Otce, zavrhnuvše Spasitele, nemohou se milovati jako Jeho spolubratří, vykoupeni touž krví; zavrhnuvše konečně církev, ztratili společnou matku, jež všechny své dítky duchovními prsy vykrmila k životu věčnému. Avšak i sám pojem sekularisované společnosti vylučuje ideu lásky, jestliže společnost jest dobrovolnou úmluvou, jež má za účel zabezpečiti časné zájmy každého člena, nemá příčiny jednati o společenských zákonech jinak než spolek na př. průmyslový jedná o svých zájmech: dosáhnouti co nejúplnějšího zisku materialního při největší bezpečnosti — toť jediná starost každého člena spolku. Že však nemůže býti účel dosažen bez jakýchsi obětí, t. j. bez přijetí nějakých povinností pro všeobecný prospěch, proto každý poddává se tomu omezení jako nezbytné nutnosti, jakmile však vlastní zisk vystupuje jako vlastní účel, povinnosti však jako smutná nezbytnost, není divu, že každý člen starati se bude, jak by co nejlehčí obětí získal si co nejcennější požitky.

Ptám se tedy: není onen slavný liberalismus, jenž dosud tolik hlav mate, není to apotheosa egoismu bombastickými frasemi o svobodě zamaskovaná, jež jménem přirozených práv člověka hledá jedině svůj vlastní zisk s potlačením nejsvětějších povinností vůči Bohu a bližnímu? K tomu, aby někdo nebyl sobcem, nestačí, zjevně nečiniti bližnímu křivdy, nýbrž třeba též zachrániti ho s radostí v čas potřeby, a to se nejen neobejde bez oběti, nýbrž oběť ta nad to nenahradí se žádným materialním ziskem, ježto očekává teprve v nebi odplatu. Opětujeme ještě jednou: běda chorým, dětem, neschopným k práci chudákům ve

společnosti, kde na místě lásky k Bohu a bližnímu stane třebas i co nejlépe porozuměný vlastní zájem! Abychom se o tom přesvědčili, stačí pohlédnouti na osadníky, kteří ubírají se do Ameriky nebo Australie, aby založili novou osadu. Nechť se k nim hlásí neduživý stařec, slepec nebo ubohá vdova obdařená hojnou rodinou a nechať žádá, aby se mohla připojiti k tvořící se společnosti; kdož pochybuje, že nebudou bez váhání odmrštěni jakožto obtížné břímě, jež nic neprospívajíc společnosti, chce se živiti jen její prací. Jest-li však ve společnosti, jež se přeměnila na společnost atheistů, trpí se ještě darmojedi toho druhu po nemocnicích a útulnách, děje se to buď působením zbytku citů křesťanských, jež dosud nevyhasly, nebo že neví, jak se jich bez barbarství zbaviti, avšak upřímný soucit a nezištná péče potkává ubožáky tyto jen tam, kde lidé milujíce Boha nade vše a bližního jako sebe sama, neoblomně ještě věří v ta slova Spasitelova. (Mat. 25, 40.)

Avšak co se zdá přívržencům nevěreckého liberalismu nejdivnějším, to jest naše tvrzení, jež ihned dokážeme, že ani osobní svoboda ani nedotknutelnost jmění nejsou nikterak zabezpečeny ve společnosti, z níž odstraněn Bůh a nezměnitelný jeho zákon. Avšak to jest věc jasná jak v theorii, tak i v praxi; neboť jakmile společnost neuznává jiného zákona kromě vůle většiny, žádná konstituce není s to, aby uchránila jednotlivé občany před libůstkami vládce ničím neomezeného. Ti však, kteří majíce účast ve vyjednávání společné smlouvy, aby tak co nejpečlivěji zabezpečili svoje zájmy, nebudou jich moci zachrániti před zkázou, když se zlíbí většině změniti ústavu a odstraniti rukojmí od ní ustanovené. Žádná vláda nemůže věnovati péči člověku výrokem většiny poškozenému, třeba že to byla křiklavá nespravedlnost, když i vládce tak dalece závisí od většiny, že každou chvíli by musel odstoupiti, kdyby mu to rozkázal všeVládný lid, třeba že neporušil v ničem konstituce a povinnostem svým co nejvěrněji dosti učinil. Pohlédneme-li však na tu vážnou okolnost, že výraz „lid“ je neomezený, jenž nedá se naznačiti ani počtem ani prostranstvím, tedy v praktickém uzpůsobení lidovlády dosti silný houf lidu sebral by se na ulici a opanoval by sídlo vlády, aby vůle jeho byla uznána za pravomocnou. A což počne-li, jak se již nejednou stalo, zvítězivši lid ne již vládnouti, nýbrž klamati? A což jestliže roznícen válkou směle vypoví nepřátelství nejen náboženství a zbytkům křesťanských institucí, nýbrž i majetku, rodině a vší vládě, ať jest forma její jakákoliv? Kdo, ptám se, bude moci v čas zadržeti na strmé ploše vůz společenský, hnaný v bezednou propast bezpráví a bezvládí obrovskou silou rozjitřených davů, jež

uvěřily ve svou neomylnost a všemohoucnost. Dnes živly křesťanské jsou ještě dosti silné, aby onen proud ničící mohl býti na dlouho zadržen a většina osvícených lidí přivolána; avšak nechají-li i dále nepozorné vlády nevěreckým theoriím šířiti se a síliti, tu možná rychleji než se sami apoštolové jejich nadějí, ona rozkládající síla obejme celý civilisovaný svět tak jak onen oheň apokalyptický, jenž po skonání věků má zničiti naši zem a všechny společenské živly rozpustiti. Ale bude to již den Páně, den poslední, po němž přijde nové nebe a nová země, ježto nynějšího světa nezachrání již žádná síla. Neboť: „Anděl, kteréhož jsem viděl stojícího na moři a na zemi . . . přisáhl skrze Živého na věky věků.... že již více času nebude.“ (Zjev. 10, 6.)

Z duchovních pradějin člověka.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Až posud uvažovali jsme o hříchu prvém, pokud jest actus (skutek). Při každém hříchu však mimo actus třeba rozeznávati i habitus (stav). Scheicher 66. O něm vypravují verše 7. a 8.

Adam a žena jeho poznali, že jsou nazí, čehož dříve nepozorovali. Text praví, že otevřeny jsou oči jejich. Dříve tedy něčím byly zavřeny, tak že své nahoty nepoznávali. To něco musilo býti v rozumu, v duši jejich, neboť tím poznáváme, a musilo to býti tak mocné, že udrželo na uzdě oči čili všechny ty síly v člověku, které ho vábí k smyslnosti. Poznali jsme to při výkladě 2, 25. a jmenujeme to nyní původní spravedlnost. Tělo nebylo již opanováno ve všem od duše, duše ztratila nad ním neomezenou vládu, kterou dříve měla, a výraz této neposlušnosti těla proti duši dán tím, že se začali styděti. A to je ten stav, do jakého svým hříchem přišli. Stav tento můžeme si pěkně naznačiti schematem následujícím, sestaveným dle schemat výše podaných. Co ztratili lidé hříchem, ze schematu toho hned se pozná, srovnáme-li je s výše uvedenými schematy.

	Řád přirozený.	Řád mimopřirozený.	Řád nadpřirozený.
α)	1. podstata duše: ········	········	········
	2. mohutnosti duše:		
	rozum (vrozené jisté principy)	[žádostivost nastala]	víra jako habitus zůstala
	3. vůle (naturalis appetitus boni) —		
	svoboda vůle ········	[žádostivost nastala]	naděje » » »
	4. disposice těla působící na rozum:		
	5. a na vůli:		
	6. disposice místa působící na rozum:		
	7. a na vůli:		
β)	8. nástroj, návod, příklad ········	výchov Bohem ········	milost účinlivá
	vykonání skutku přirozeného ········	········	[skutek spasitelný (víra a milost účinlivá)]
a)	9. ctnost rozumová přirozeně dobytá	*vědoucnost vlitá; řeč ········	
	10. » mravní » »	*mravnost per accidens vlitá	
b)	11. hbitost těla k přirozeně dobrému	monogamické manželství ········	········
c)	12. příklad přirozeně dobrý ········	*panství nad přírodou	········

*** značí, že dar ten následkem hříchu proti dřívějšku poněkud byl změněn.**

Místa tečkami naznačená ukazují, co hříchem bylo ztraceno.

Zde by mělo se schematem ukázati, jak to nyní vypadalo po hříchu se zevnější stránkou jejich života, s trojím oborem kultury světské (státní) a náboženské (církevní). Avšak podobné schema každý snadno si může sestaviti dle schemat, která jsem výše uvedl o vzniku a průběhu kultury vůbec. Zevnější stránka kultury (milost Boží zevnější = církev, a zevnější výtvory přirozených mohutností lidských = stát) zůstala celkem netknuta, změněna byla jen vnitřní nadpřirozená stránka kultury náboženské. Jako pak zde, tak podobně, opět celkem vzato, je tomu při každém těžkém hříchu. Poněvadž však zevnější milost Boží zůstává (církev tu je), může člověk, chce-li, dopomoci si skrze církev opět k vnitřní milosti Boží. Jak vzájemně i v ohledu nadpřirozeném působí na sebe jedinec a množství. To má vždycky platnost, i pro pád prvních lidí. Tuto jest ovšem jen formalní modifikace. Poněvadž církev nebyla ještě ustavena, nemohli první lidé s Bohem se smířiti skrze církev, a proto Bůh sám bere na sebe úlohu, kterou má církev, sám je smiřuje se sebou. Zachovává však při tom řád, jakým církev smiřuje hříšníky. Řád ten hned poznáme.

Nejdříve nechává první lidi zakusiti výčitky svědomí. Toto svědomí kárá je ze spáchaného hříchu (KL. 5, 566). Dobře ještě, že na ně dbali, tím ukázali, že nebyli úplně zkaženi. „Navázali listí fíkového a udělali sobě zástěry.“ A když hned na to při zaslechnutí kroků Hospodinových

hleděli se skrýti bázní před ním, bylo to dobré znamení pro další jich jednání, neboť bázeň, úcta před vyšším vždy spíše k dobrému vede než vzpoura, drzost. Svědomí, jež takto u Adama a ženy jeho se jevilo, říkáme následné. (DB. 2, 921.) Báli se, že Hospodin hned na nich vykoná trest smrti, kterým jim hrozil. (Thalhofer 26.[1])

Že dbali na svědomí, poskytli tak Bohu možnost, že mohl dáti průchod svému milosrdenství a milosti, navázati další své styky s nimi, že se jich ujal a dále je vedl, vychovával až do úplného se sebou smíření.

Text biblický dává znáti, že Hospodin teprv po nějaké době (chvíli) po spáchaném hříchu ukázal se ohlasem kroků svých prvním lidem. Tím udává text velikou lásku Boží k lidem. Mohl zajisté Bůh beze všeho hned zničiti první lidi. Neučinil však tak, nýbrž svědomím uděluje jim návod, pomoc, aby se poznali a tak nabízenou jim od něho milost lépe uvážili. A když toto se stalo, teprve pak blíží se k nim, aby je vyslýchal. V tomto jednání Páně musíme viděti vhodnou účelnost. Je theologickým náhledem, že i padlý člověk po nějakou dobu bez nadpřirozené milosti může vyplniti alespoň co do podstaty všechna přikázaní zákona přirozeného. Je však též theologickým náhledem, že nemůže padlý člověk delší dobu bez nadpřirozené milosti všecka přikázaní zákona přirozeného plniti ani co do podstaty, jelikož nemůže zvláště za pokušení dlouho bez nového hříchu obstáti. Tím méně ovšem mohl konati něco nadpřirozeně záslužného. (Viz Martin 143.) Aby tedy Bůh dal pocítiti prvním lidem jejich přestupek, nechal je nějakou dobu o sobě, aby však neupadli do nového hříchu, ku kterému ďábel jistě by byl neopomenul je sváděti, ukázal se jim a tak dal na jevo, že přes těžkou urážku, jaké se na něm dopustili, přece je chce přijmouti na milost. Příčina jeho milostivosti udána v textě není a proto se o ní nebudu rozpisovati.

* * *

Aby lidi padlé ještě více disponoval k lítosti, než se již stalo svědomím a osobním jeho objevením, začal s nimi výslech vylíčený ve verších 9.—13. Tu celkem není nic zvláštního pro výklad. Proto obmezím se jen na poznámky.

Nejdříve vyslýchá Bůh Adama, čímž se ukazuje, že i on ve stavu rajském byl a měl býti odpovědnou hlavou rodiny a lidstva. Slova, jimiž volal Bůh: „Kde jsi?“ neznamenají jen otázku po místě, ale

[1]) Das Opfer des alten und des neuen Bundes. Regensburg 1870.

mohou se dobře vykládati i o stavu, jakoby Bůh byl řekl: Hle, do jakého stavu přivedl tě hřích, tak že utíkáš před svým Bohem, kterého jsi dříve vyhledával. (Sv. Ambrož.) Kde jest milost a důstojnost, kterou jsem ti dal? Kde tvá láska, důvěra, nevinnost? Kde jsou sliby svůdcovy? Proč se stydíš, proč jsi se skryl? (Hh. 67.)

Jiná okolnost je, že hada netáže se Hospodin, proč to učinil. Věděl tedy příčinu jeho jednání již od dřívějška, a tím se znova potvrzuje, že co dále o hadovi následuje, týká se vlastně ďábla v něm skrytého.

*　*
*

Výslech vinníků předsevzal Bůh dle důstojnosti proviněných, trest však ohlašuje dle postupu, kterým se provinili, a tak pěkně spojuje pořad logický s genetickým.

Nejvíce a hlavně prohřešil se ďábel a proto první je trestán. Jemu platí smysl slov Páně ve verši 14. (Lenz 432.) Jak by však uspokojivě výraz slov v textě s uvedeným smyslem dal se spojiti, posud nevíme. To ponecháno budoucnosti. — Doslovný výraz odnáší se k hadu obyčejnému, co však o něm se praví, není vlastně žádným trestem, jelikož přirozenost jeho to s sebou nese, že leze po prsou atd. (Lenz 432.)

Nejtěžší trest ďáblovi ohlášen slovy verše 15. Je tu naznačen Vykupitel, který povede s ďáblem ustavičný boj, až jej přemůže. Důkaz pro to podán již výše při výkladě nového překladu. Třeba však dáti úplný výklad v souvislosti. Dávám jej dle KL. 8, 1341—2. Osoba a dílo Vykupitele jsou tu více jen podotčeny než vylíčeny. Rozhodné slovo „símě“ σπέρμα, semen, musí se filologicky a dějepisně vykládati především souborně, kollektivně, zavírá však v sobě každého potomka, tedy i Messiáše. Pro obojí dává výklad sv. Pavel (Řím. 9, 7. Gal. 3, 16). Osobní, individuelní význam má též Gen. 4, 25. II. Sam. 7, 12. I. Par. 17, 11 má podobný předpoklad (o individualním významu), jelikož výrazu „vzbuzení semene“ užívá se pro jednotlivé mužské potomky. I potření hlavy hodí se lépe individuu než celému pokolení nebo národu, jako také k slovu σπέρμα ve smyslu individualním ukazuje v následující větě slovem αὐτός. Ani pokolení ďáblovo nevylučuje pojetí individualního, neboť jako vše musí míti svou dostatečnou příčinu, tak i „stále plodící moc pokušení a hříchu a její jednotlivé jevy“, jak to někteří vykládají, mohou jen tehdy se díti, mají-li svůj základ v moci zlého, jež od hada, t. j. ďábla jako individua v lidstvu bylo způsobeno. Hadem jest ďábel se svými přívrženci a svedenými. (Jan 8, 44.) Je-li však hlava zlého

osobní, individualní bytost, „starý had“ (Apok. 12, 9; 20, 2), právě tak z pokolení ženy vyjde osobní, individualní bytost, jež hada přemůže. Že boj nebude bez krutého zápasu, text zřejmě ukazuje. Všechno další je zřejmo teprve z dalšího zjevení a z průběhu dějin. (Srv. Thalhofer 34.) Hh. 69—70 praví, že „v tomto prvním přislíbení Vykupitele (protoevangelium) obsaženy jsou všechny hlavní prvky všech dalších zaslíbení: že Vykupitel jako símě ženy bude pravým člověkem, ale též Bohem, poněvadž bude jen semenem ženy a ne také muže, čímž zároveň naznačeno její panenství; dále jeho smrt, jelikož had jej poraní k smrti, ale i jeho vítězství nad smrtí a peklem, jelikož potře hlavu hadovu.“ Každý však vidí, že to zřejmo teprve z dějin dalších. Co však v textě jest výslovně naznačeno, ač posud nepovšimnuto, jest okolnost, že v tomto verši nejsou stručně podány toliko dějiny Vykupitele, ale celého lidstva vůbec. Nepřátelství bude mezi oběma stranama „neustále“, tedy i po tom ještě, když bude potřena hlava hadova, jak ukazuje překlad „ty úklady činiti budeš patě jeho.“ Ještě tedy po smrti a zmrtvých vstání Vykupitele dle výroku Božího bude had úklady činiti, potírati Vykupitele. Nepraví se jak, ale z dějin to víme, že v církvi jeho. — Výrokem Božím dána byla ženě veliká útěcha. Jako žena přivedla na svět hřích se všemi následky, tak má opět skrze ženu býti přivedena spása; na místo ženy první nedokonalé nastoupí žena jiná dokonalá, která hada neposlechne a tak spásu přivodí. (KL. 4, 1029.) Žena ta musí se nalézati ve stejných okolnostech, jako byla žena Adamova před hříchem, jinak by nebyla dokonalejší než tato. Viděti, že tu je nepřímo naznačeno osvobození ženy té ode všeho hříchu, její úplná neposkvrněnost.

Ještě jednu důležitou okolnost hlásá text ve verši 15. Jde z něho, zase aspoň nepřímo, že cíl Bohem vytčený lidem i nadále pro ně zůstává, jen že nyní jiným způsobem budou se muset k němu dostávati, bojem, nepřátelstvím ustavičným. Boj dobrého a zlého od té doby jest nejvniternějším obsahem dějin lidských, jak již dobře viděl Goethe; boj dobrého a zlého jest podnětem všeho konání lidského a jenom ten, kdo přemůže zlé, dojde cíle svého. Pravda v této větě pronesená se pak hned od Boha applikuje na ženu a Adama, jakož i na poměr, jaký následkem toho nastal mezi Bohem a člověkem. Toto trojí nám vysvětluje další text ve verších 16.—21. Třeba jej však k snazšímu přehledu pooddělíti. (P. d.)

Potřeba kodifikace kanonického práva.

Dr. Jan Sedlák.

Církev katolická má, jsouc samostatnou dokonalou společností, právo zákony dávati, jich plnění na členech svých žádati, věřící dle nich souditi a přestupníky trestati. Kdo povahu církve zná, té moci jí neupře. A církev jí také vždy užívala a užívajíc jí vytvořila své vlastní, církevní právo, opírajíc se v mnohém o právo římské. Kanonickým slove právo to od slova κανών, jehož se již od nejstarších dob užívá k označení právního pravidla řádu církevního.[1]) Základem církevního práva jest ovšem vůle původce církve, Ježíše Krista, ale na tom nezměnném podkladu buduje se pak právo kanonické ustanoveními papežů, sněmův obecných a právem zvykovým.

Prvý pokus platné právní normy církevní předložiti v systematickém jakémsi celku, právo kanonické kodifikovati učinil asi roku 1150. kamaldolský mnich v Bononii Gratian dílem, jemuž dal nejspíše titul „Decreta". Práce ta byla úplně privatní, neměla rázu úředního.

O 80 let později dal papež Řehoř IX. (1227—1241) svatým Raymundem z Pennaforte sebrati dekretalky z pěti kompilací dřívějších a jiné, jež ve starých těch sbírkách nebyly, tak aby vydání potřebám doby úplně vyhovovalo a prosto bylo všech odporův a zbytečností.[2]) Tato kodifikace jest úřední.

Týž ráz má i sbírka zákonů z rozkazu papeže Bonifacе VIII. (1294—1303) Vilémem z Mandagotto, Berengarem Fredolim a Richardem Petronem učiněná a r. 1298. s názvem „Liber sextus decretalium Bonifacii VIII." publikovaná, jakož i zákonník Klimentem V. (1305 až 1314) pořízený a Janem XXII. (1316—1334) roku 1317. vydaný („Constitutiones Clementis V." neb „Clementinae").

Po této trojí úřední kodifikaci následují ještě privatní sbírky „Extravaganty Jana XXII." a „Extravagantes communes", vydané r. 1500. Janem Chappuis v Paříži.

Dekret Gratianův a zmíněných pět sbírek spojeno papežem Řehořem XIII. (1572—1585) v jedno a v bulle „Quum pro munere pastorali" d. d. 1. července 1580. již se text korrektory římskými

[1]) V době pozdější nazývá se jen obecná norma řádu církevního κανών. Srv. *R. Scherer*, »Handbuch des Kirchenrechtes« I. 1. Graz 1885, S. 111. pozn. 2.

[2]) Srv. *Dr. F. Laurin*, »Introductio in Corpus iuris canonici.« Frib. 1889. p. 128.

opravený předkládá, označeno jako „ius canonicum“ a „iuris canonici Corpus.“ [1])

Od počátku 14. století nelze o úřední kodifikaci práva kanonického mluviti. Sněm Tridentský (1545—1563) podával důležité právní normy svoje po částech neuváděje jich v system, Benedikt XIV. (1740—1758) pak sestavuje v I. díle svého bullaria, jenž jest authentický, bully, které byl v prvých šesti letech své vlády vydal, pouze chronologicky. Ostatní tři sbírky jeho bullaria jsou jen sbírky privatní. Rovněž soukromým dílem byl „Liber septimus decretalium“, vydaný advokatem lyonským Petrem Matthieu († 1621) a doplňující staré legalní sbírky dekretalkami papežův od Sixta IV. (1471—1484) až do Sixta V. (1585—1590), a „Liber VII. decretalium Clementis VIII.“, jejž kardinal Dominik Pinelli pořádal a tištěný papeži r. 1598. předložil.[2]) Tím více privatní jsou sbírky bull, pozdějšími papeži vydaných.[3])

Z podaného historického přehledu již patrno, že jest kodifikace kanonického práva velmi nedokonalá. Skoro po 600 let není o úřední kodifikaci ani zmínky, normy právní jsou tu roztroušeny v nesčetných bullách, vzájemně se doplňujících, měnících neb sobě odporujících, vespolek se rušících neb se i opakujících.

Ale ani kodifikace, jež se stala, není dokonalou. Dokonalou lze zváti kodifikaci, jež dává záruku, že vedle normy, v kodexu obsažené, není jiné platné, kterou by ona jen doplňovala neb měnila, a jež podává normy ty v řádném systemu věcném. Tomu staré ony kodifikace nevyhovují. Řehoř IX. prohlásil sice bullou „Rex pacificus“ d. d. 5. září 1234, v níž sbírku sv. Raymundem učiněnou potvrdil, kodex

---

[1]) Viz bullu tu u *Laurina* op. c. p. 224. pozn.

[2]) Řehoř XIII. pojal totiž úmysl vydati nový officielní zákonník a svěřil úkol ten komisi 3 kardinalů (Flavio Orsini, Francesco Alciati a Antonio Caraffa). Za Sixta V. a Klementa VIII. se v díle pokračovalo a kardinal Dom. Pinelli, redaktor celého díla, předložil je papeži r. 1598. ke schválení, kteréhož se mu však nedostalo. Proto nebylo úředně vydáno a je dnes velmi vzácné. Vydal je r. 1870. Fr. Sentis z exempláře, jejž dostal darem z knihovny Theinerovy, pod názvem: »Clementis Papae VIII. Decretales, quae vulgo nuncupantur Liber VII. Decretalium Clementis VIII.« Srv. *Dr. Hugo Laemmer*, »Zur Codification des canonischen Rechtes.« Freiburg 1899, S. 8—27.

[3]) Římské bullarium (14 sv.) a velké či lucemburské (19 sv.). Ondřej Barberi pokračoval ve vydávání římského bullaria až po Řehoře XVI., a celé začal vydávati Tomassetti znova v Turině (r. 1857. 24 sv.) až po r. 1740., a pokračuje se v Neapoli (dosud 60 svazků). Mimo to jsou vydány konstituce jednotlivých papežův: Acta Pii IX. Rom. 3 sv. a Encykliky, konstituce a listy Lva XIII., Milán, 3 sv. Srv. *R. Scherer*, op. c. I. 1. str. 292. n. a *S. Aichner*, »Compendium iuris canonici« 7. vyd. Brixen 1890, str. 58.

ten za výlučný, t. j. takový, jímž právní normy do něho nepřijaté pozbývají platnosti,[1]) ale Dekret Gratianův, který pouze chtěl doplniti, tím nezrušil.[2]) Ale také zákonné, úřední hodnoty mu nepřidal. Mají tedy normy v Dekretu Gratianově uvedené takovou cenu, jakou mají v pramenech, z nichž je Gratian vzal: některé platnost zákona obecného, jiné částečného, jiné nemají zákonné ceny žádné, ježto jsou to výroky mužů privatních neb i části podvržené (pseudo-isidorské). Nejistota z toho vznikající přenáší se ovšem i na kodex Řehořův, na Dekretu zbudovaný.[3])

Hůře ještě má se to s dvěma kodifikacemi následujícími. Kodex Boniface VIII. je sice výlučný vzhledem k dekretalkám, od předchůdců jeho vydaným, ale ne vzhledem k jeho vlastním, vydaným před potvrzením této sbírky.[4]) Dekret Gratianův pak má tuže platnost jako dříve.

A Klimentova sbírka není vůbec výlučná. Ustanovení papežské, od pontifikatu Boniface VIII. až po tuto sbírku publikovaná a do ní nepřijatá, nepozbývají platnosti.[5])

Patrně tedy nedává ani kodifikace století 13. o obsahu kanonického práva tehdy platného úplné jistoty a není tedy v tom ohledu dokonalá. (O. p.)

---

[1]) Píšeť v bulle: »...volentes, ut hac tantum compilatione utantur in iudiciis et in scholis.« Cit. u *Laur.* op. c. 141 sqq.

[2]) Srv. důvody tvrzení toho u *Laurina* op. c. p. 145—147.

[3]) Ovšem jest nejistota ta velmi zmenšena úředním vydáním Dekretu roku 1582. papežem Řehořem XIII.; ve vydání tom totiž obnoveny původní nápisy jednotlivých autorit v Dekretu obsažených, i mají místa, z vydání Řehoře XIII. citovaná, pro sebe předpoklad pravosti.

[4]) Tak dí aspoň v bulle potvrzovací »Sacrosanctae« d. d. 3. března 1298: »...nullas alias praeter illias, quae inseruntur aut specialiter reservantur in eo, decretales aut constitutiones, a quibuscumque nostris praedecessoribus Romanis Pontificibus post editionem dicti voluminis (Greg. IX.) promulgatas, recepturi ulterius aut pro decretalibus habituri. Cit. u *Laur.* op. c. p. 183 sqq.

[5]) V bulle »Quoniam nulla« d. d. 25. října 1317, kterouž Jan XXII. tu sbírku potvrzuje a universitě boloňské posílá, poroučí pouze, aby jí užívali při soudech i při přednáškách. Cit. u *Laur.* op. c. p. 198 sq.

Křesťanství a vzdělanost řecká a římská.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

11. Zásady, vyslovené sv. Justinem a Tertullianem, uznávány a prováděny i ve škole lyonské. Dokladem toho je svatý Irenej, jenž z Asie přišed i v Gallii mírnější stanovisko o poměru Kristovy nauky ke kultuře staré zastával, sám filosofy a básníky pohanské cituje a dřívější strohý odpor proti nim na pravou míru uváděje. Z díla jeho „Nauka a vyvrácení nepravé gnose“ je to patrno.[1])

12. Ale nejobšírněji a nejdůkladněji zabývala se tou otázkou škola alexandrinská. Bylo jí toho také nejvíce třeba. Vždyť byla Alexandrie sídlem druhého rozkvětu řecké literatury (periody hellenistické), středem vědeckých snah starověku,[2]) vždyť zde začaly i pokusy o duchovní obrod pohanství, které se bylo proměnilo v pouhý zevnější formalismus neb allegorisující rationalismus. Zde muselo křesťanství nasaditi všecky páky a udeřiti na nepřítele zbraní, která by mu imponovala. Svědčí tedy o zvláštní prozíravosti sv. Petra, že právě do Alexandrie poslal svého žáka Marka[3]) a že velmi záhy, snad Markem samým tam zřízena byla škola katechetická. Škola ta, určená původně, aby vychovávala budoucí duchovní učitele lidu, pochopila důležité poslání své a stala se pravým „studium generale“ křesťanským. Neomezovala se na Písmo sv. a vědy posvátné, nýbrž brala ohled i na profaní, bludy jejich vyvracujíc neb jich dle potřeby užívajíc. Již Pantaenus přednášel skoro o všech oborech věd světských, zvlášť literaturu. Nástupce jeho v ředitelství školy Kliment Alex. jeví v Protreptiku a Stromatech takovou znalost literatury řecké a filosofie, že jí dnes vůbec nabýti nelze. Origenes probíral v přednáškách mimo medicinu všecky vědy,[4]) zvlášť rád vykládal klassiky, kterýžto úkol svěřil později, jsa prací přetížen, svému pomocníku a

---

[1]) Srv. sv. otce Irenea »Patero knih proti kacířstvím«, přel. *Jan N. F. Desolda* (v Dědictví sv. Prokopa 1876) str. 167. (II. 26), 171. (II. 28), 422. (V. 13). Na prvém místě praví mimo jiné: »Pavel zvolal: ‚Poznání nadýmá, láska pak vzdělává‘, ale nikoliv jakoby pravé poznání o Bohu zavrhoval, jinak by sám sebe nejprve káral, nýbrž . . .«

[2]) Srv. *Munk-Volkmann*, Geschichte der griechischen Literatur« II. Th. Berlin 1880. S. 420 ff.

[3]) *Eusebius* praví v církevních dějinách, že »ode dávna« škola ta byla (H. E. 5, 10: ἐξ ἀρχαίου ἔθους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ᾽ αὐτοῖς συνεστῶτος); že zřízena byla sv. Markem, naznačuje sv. Jeronym de viris ill. c. 36.

[4]) Srv. Jeronym de viris ill. c. 54 a Greg. Thaumat. panegyr. in Orig. c. 9.

pozdějšímu nástupci Heraklovi (Heraklas), jenž úplně vstoupil v mistrovy šlépěje, nose stále plášť filosofův a pilně se obíraje studiem řecké literatury.[1])

13. Škola alexandrinská vystihla poměr zjeveného náboženství ke vzdělanosti staré dokonale. Vzdělanost ta budiž podkladem, na němž víra se buduje a budiž prostředkem, jímž víra se stává vědou o víře (γνῶσις).

Již Justin sice a apologetové po něm sahali ve spisy filosofův a básníků klassických, ale jen aby názory jejich bludné o věcech náboženských vyvraceli neb tím, co v nich shledávali správného, pravdivost Kristovy nauky dokazovali. Ale škola alexandrinská, jsouc stále s řeckými vzdělanci v nejčilejším styku, zmocnila se celého toho fondu duchovního, jehož duch lidský vlastním úsilím se dopracoval, a pokusila se přivésti jej s nejvyšším duchovním pokladem: náboženstvím zjeveným v nejtěsnější spojení.

Proto odmítá Kliment Alex. v I. knize Stromat (hl. I.), v níž podává zrovna program svůj, výtku těch, „kteří všeho se nerozumně bojíce tvrdí, že třeba se zabývati tím, co nejnutnější jest a víru obsahuje, a nechati toho, co vně leží a zbytečné jest a darmo nás zdržuje v tom, co nic neprospívá k cíli." A tím více námitku oněch, „kteří míní, že jen ke zlu přišla filosofie na svět a ke zhoubě lidí, od nějakého původce zlého (ďábla[2])."

14. O sobě pak přímo dí: „A nebudeme váhati užiti v díle svém toho, co nejpěknější jest ve filosofii a v jiné starší vědě (προπαιδεία), neboť nejen pro Židy Židem, nýbrž i pro pohany pohanem třeba se státi, bychom všechny získali." (I. Kor. 9, 20. 21.) Jest toho třeba, aby pozornějšími byli, kdo ty pravdy slyší a aby snáze je přijali. Ovšem nelze užiti všeho. Ale „všichni, kdo zrak máme, pozorujeme předměty, než z různé příčiny. Tak stejné pozoruje ovci kuchař a pastýř. Onen zkoumá, je-li tučná, tento, dobré-li dává mléko. Tak i já chci užiti dobré nauky Řekův." A „jako rolníci napřed půdu svlaživše potom símě do ní zasévají, tak i my tím, co píti lze ze spisů řeckých (co je dobré), svlažujeme napřed to, co v posluchačích jest pozemské, aby přijali zaseté v ní símě duchovní a snadno je mohli vyživiti."[3])

---

[1]) Srv. Eusebius H. E. 6, 19.

[2]) Clem. Al. Opera. Vyd. J. Pottera ve 2 svazcích in fol. Ben. 1782. I. str. [illegible]26.

[3]) Strom. I. hl. 1.; vyd. cit. I. str. 325. n.

15. „Mimo to prospívá znalost filosofie i tomu, kdo dogmata nejvznešenější (t. j. křesťanská) předkládá, doporučujíc ho víře posluchačův, ana obdiv v nich budí a ku pravdě je vede.“ [1]) A ten účinek, že vedeni jsou žáci filosofií ku pravdě, jest důkazem, že není nebezpečna, nýbrž „pravdy obraz vtělený, dar Řekům daný, a že my jí nikterak od víry nejsme odváděni jakoby nějakými kouzly podvedeni, nýbrž spíše jí utvrzeni a opevněni posily jakési důkazné pro víru nabýváme.“ [2]) Usnadňuje zajisté odrážení útoků na víru činěných, pročež ji i „plotem a ohradou vinice“ zváti lze.[3])

Ostatně: mnohé, co nevede k cíli přímo, přece slouží k okrase. A protivná mínění-li se srovnávají, vynikne více pravda.

Z těch důvodův užívá Kliment filosofie řecké. Jest mu průpravou víry, jest mu posilou víry, jest mu okrasou víry. Poměr její k víře, jest poměr Hagary k Saře.[4])

16. „Patrno tedy ze všeho toho, že předchozí ona kultura hellenská a s ní i filosofie od Boha dána jest lidem.“ [5]) Měla býti Řekům tím, čím Židům byl zákon: cestou ke Kristu. Tak píše Kliment: „Právem tedy Židům dán je zákon, Řekům pak filosofie až do příchodu Páně, od té doby však obecné jest povolání za vyvolený národ spravedlnosti.“ [6]) „Filosofie zajisté Řekům dána jest jako odkaz vlastní, aby jim základem byla filosofie Kristovy.“ [7])

17. Tážeme-li se však, jakým způsobem pravda filosofie řecké od Boha pochodí, uslyšíme od Klimenta nejrozmanitější odpovědi.

Nejčastěji opakuje Kliment myšlenku, již dříve vyslovovanou, že filosofové řečtí znali spisy hebrejské a užívali jich. „Odkud máš, Plato“, táže se, „pravdu tu?[8]) Odkud tak hojná slova úctu Boha hlásající? Znám učitele tvé, třebas jsi je hleděl zatajiti... Zákony všecky pravdivé i ono mínění o Bohu od samých Hebreů jsi dostal.“ [9]) Proto

---

[1]) Srv. také Strom. I. hl. 16.: »Ač řecká filosofie velikosti pravdy nevystihuje a slába posud jest k plnění přikázaní Božích, přece upravuje cestu nejkrálovštějšímu učení, rozumujíc a mravy přetvořujíc a ke přijetí pravdy poháněje toho, kdo věří v Prozřetelnost.« Vyd. cit. I. 365.

[2]) Strom. I. hl. 2.; vyd. cit. I. 327.

[3]) Tak nazývá filosofii s ohledem na Mat. 21, 33. Strom. I. hl. 20.: ibid. str. 377.

[4]) Allegorii tu Kliment pěkně rozvádí v hl. 2.; vyd. cit. str. 333—335.

[5]) Strom. I. hl. 7.; vyd. cit. str. 337. V hl. 2. ji nazývá θείας ἔργον προνοίας.

[6]) Strom. kn. VI. hl. 17.; vyd. cit. II. 823.

[7]) Strom. VI. hl. 8.; vyd. cit. II. str. 773.

[8]) Cituje Plat. de legg. lib. IV.

[9]) Logos protreptikos hl. 6.: vyd. cit. I. 60. Podobně Strom. I. hl. 25. (I. 419.)

nazývá Platona „napodobitelem Mojžíše",[1]) „filosofem z Hebreů",[2]) ba prostě „Mojžíšem řecky mluvícím."[3]) Podobně i filosof Herakleitus z hebrejské filosofie, totiž z Mojžíše a proroků, mnohému se učil,[4]) a Pythagorejská a stoická filosofie rovněž nemálo od ní závisí. „Jest tedy řecká filosofie podobna lesku pochodně, již lidé zapalují světlo uměle slunci ukradše."[5]) Ano, Kliment se nerozpakuje nazvati filosofy řecké prostě zloději.[6]) Vždyť všecko, čemu oni učí, Písmo svaté dávno lépe předkládá.[7])

18. Než i z neprostředního působení Božího vysvětluje Kliment pravdy ty u pohanů. „Veškerému pokolení lidskému, zvláště těm, kdož literním studiem se zabývají, jest vlit jakýs výtok božský."[8]) „Řekové dostali jakési jiskry božského Loga." (I. 64.) Podivno věru, že ani Kliment ani apologetové se nedovolávají prazjevení nebo síly lidského rozumu, utíkajíce se raději k výkladům tak fantastickým.

19. Pro křesťanství má filosofie ještě další význam. Není pouze podkladem, na němž víra buduje, nýbrž i prostředkem, jímž víra přechází, vlastně se vyvinuje v poznání (γνῶσις), t. j. ve vědu o víře. Kliment o tom poměru víry a rozumu jedná obšírně ve Strom. V. hl. 1.—6. a pak v kn. VII. „Filosofie řecká", dí, „čistíc a umravňujíc duši připravuje ji na přijetí víry, na níž poznání buduje pravda."[9])

(O. p.)

---

[1]) ζηλώτης Μωσέως ὁ πάντα ἄριστος Πλάτων. Paidagog. kn. III. hl. 2.: vyd. cit. I. str. 286.

[2]) ὁ ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφος. Strom. I hl. 1.: vyd. cit. I. 321.

[3]) Strom. I. hl. 22.: Τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων; z Numenia vzato. (I. 411.)

[4]) Strom. V. hl. 1. (II. 649.)

[5]) Strom. V. hl. 5. (II. 662.)

[6]) Strom. I. hl. 16.: »Filosofové řečtí byli v tom ‚lupiči' a ‚zloději', že před příchodem Páně od proroků hebrejských nějaké části pravdy vzali a neuznávajíce toho sami sobě jako vlastní zásady přičetli.« (I. 369.) O nich lze užiti slov Kristových u sv. Jana 10, 8. (I. 428.)

[7]) Kn. V. Strom. a počátek VI. to dokazuje o jednotlivých pravdách.

[8]) ἐνέστακταί τις ἀπόρροια θεική. Log. protr. hl. 6. I. 59.)

[9]) Strom. VII. hl. 3. (II. 839. Podobně VII. hl. 10.

Písemnictví a umění.

Hudební proudy.

Besedy brněnské výroční zpráva za r. 1899. a koncert pořádaný dne 2. února 1900.

„Beseda brněnská“ vydala výroční zprávu za správní rok 1899., čtyřicátý to rok trvání spolku vůbec. (Je-li totiž rok 1860. prvým, je rok 1869. desátým, r. 1899. čtyřicátým a r. 1900. již čtyřicátým prvním.) Po dávném zvyku referuje jednatel o spolkových produkcích a výsledku jejich. První nebyla špatná. Výkony sl. Jirečkovy ze Samokova byly opravdu koncertní, a obě ballady, menší Novákova „Ranoša“ a široce založená Musilova „Zlatý kolovrat“ svou rázovitosti pro nás zajímavy i významny. Řízením této produkce ukončil p. Jos. Kompit činnost svou jakožto sbormistr Besedy, aby ustoupil koncmistru p. Rud. Reissigovi. Souhlasím úplně s důvody p. jednatelem uvedenými, proč právě p. R. odevzdal výbor veslo dirigentské: „Úspěchy v houslové škole spolkové a vkus i rozhled v hudební literatuře, které zejmena osvědčil ve vlastních koncertech.“ Dodal bych toliko: Sympatie našich pěvkyň a pěvců, energie a vytrvalost sdružená s jemnými formami obcovacími. Že výbor Besedy volil šťastně, o tom dnes není pochyby. Než o tom níže. Pan R. řídil dosud sbory o zábavě letní, která bývá přátelským dostaveníčkem české společnosti, než se rozejde na prázdniny. Po prázdninách pak připravil nám skvostný program a — post tot discrimina rerum — znamenitě jej provedl. Velkým orchestrem sehrány Smetanův „Tábor“ z cyklu „Má vlast“ a Dra. Dvořáka symfonická báseň „Bohatýrská píseň“; smíšeným sborem s průvodem orchestru zapěn Hrazdirův cenou poctěný „Náš Hymnus“ a Novákovy ballady „Ranoša“ a „Zakletá dcera.“ Produkce polských akademiků dne 8. prosince 1899, po které, jak se ve zprávě dočítám, zapělo Besední kvartetto více pěkných čtverozpěvů s nejlepším výsledkem, byla poslední produkcí spolkovou.

Poznamenal jsem svrchu, že výbor B. B. povolav p. Reissiga za uměleckého správce spolku, učinil šťastnou volbu. Koncert pořádaný 2. února t. r. byl novým a pádným důkazem. Dnes zpívá se pěkně: s chutí a jistě. Není věru trapnějšího pocitu pro posluchače než býti svědkem, jak se dirigent strachem potí, aby se jen nezvrhlo, a jak jen k tomu pracuje, aby se skladba dohrála neb dozpívala. Tím příjemněji působí, poznáme-li na dirigentu hned v prvních taktech, že skladbě sám — ovšem po bedlivém studiu — porozuměl a že mu neběží o to, aby ji promrskal, nýbrž aby podal výkon umělecký. A to byl první pěkný dojem posledního koncertu. Neméně překvapily

četné svěží hlasy mužského sboru, po němž už se nám v našich koncertech opravdu zastesklo. Často mně připadalo, jakoby se byl náš mladý svět zpěvu úplně již zřekl. O posledním koncertě jsem se přesvědčil, že obava má je zatím bez podstaty. Pěkné, mladé hlavy, hudební intelligence — tak se kdysi v naší dvoraně zpívalo! Konečně nelze upříti, že nový náš dirigent má na paměti, že zpívá všemu obecenstvu, a chce-li uchvátiti celek, že nelze obejíti se bez — effektu. A tomu R. rozumí. Tak si vzpomínám na molto moderato ve Vendlerově „Pohřbu v lese“: „A ta dívka tmavých vlasů“ atd. Marcia funebre par excellence! Že byl Vendlerův sbor vůbec vřeleji přijat, jest z veliké části záslubou musy Vrchlického. Jinak ve sboru Pickově „Jarním večeru.“ Písně Matthisonovy, ačkoliv je pochválil sám Schiller, jsou unylé křehotinky, které změny jazykového klimatu nesnesou, byť byl překladatel s nimi zacházel sebe šetrněji. Proto byl také účinek „Jarního večera“ přes velikou hudební cenu poměrně menší. Než tu bych upozornil na jednu věc. Není možno, aby se pěvci a pěvkyně sešli vždy v počtu tak poměrném, aby jeden neb dva hlasy nedominovaly. Také není na neprospěch ve sboru smíšeném sopran a bas o něco silnější. Vyskýtají se však místa, kde z příčin harmonických musí vyniknouti hlas střední. A tu je na dirigentovi, aby způsobem, jaký uzná vhodným, požadavku tomu vyhověl: buď záměnou hlasů, buď zdvojením, buď nenápadným přitlumením hlasů ostatních. Mám tu na mysli větu ve zmíněném sboru Pickově „Kdy slunce plá.“ Bas své *h* temně přibarvil a jsa nepoměrně silnější přikryl na dobro altové *a*, ton v septimovém onom akkordu nejdůležitější. Jemnocitný sopran ovšem nevzdoroval, a tak došlo k malé differenci, kterou nezdvořilý klavír ihned kvitoval. Nemenší pozornost věnovati jest náslovným skupinám souhláskovým, zvláště spadají-li do vstupu („k r ásný“), stejným oddechům, vokalisaci především damské atd. Hrubých poklesků proti pravidlům těmto jsem sice nepostřehl; že však úzkostlivější zachovávání jejich pěkný zpěv učiní dokonalejším, o tom nepochybuji. Vždyť jen takovými prostředky dočinili se Bendl, Klička, Knittl a u nás Křížkovský a Janáček tak vzácných úspěchů ve zpěvu sborovém. Koncert byl propleten skvostnými piesami virtuosa na violoncello prof. B. Vášky, hostě dávno očekávaného. Hra jeho jest lehká, pružná, technika brillantní. Čestné zmínky konečně zasluhují oba průvodčí na klavíru p. Vlček z Prahy a zasloužilý jednatel Besedy p. K. Sázavský. Al. Vlk.

Nové směry v učbě přírodopisné.

Vědomostem z různých oborů přírodovědeckých právem se v nové době přikládá zvláštní důležitost proto, že se jimi způsobilost žáků pro život praktický zvyšuje, nepřihlížeje ani k účelům osnovami učebnými přírodovědeckým výkladům školským vytčeným. Zvláště ve školách měšťanských vyučování přírodovědeckému jakožto důležité části učby realné věnuje se pozornost zvýšená, a tudíž pochopitelné jsou snahy za tím cílem se nesoucí, aby vyučování realiím vůbec a přírodopisu zvláště bylo prohloubeno, zdokonaleno, době nynější přizpůsobeno a také účelněji uspořádáno.

Tyto snahy nejsou ani nové, ani si jich nemůže přivlastniti některá skupina učitelská. Byly ve škole „staré“, jsou ve škole „nové“, a že dosud opakují se různé pokusy methodické a vynořují se na povrch denních proudů návrhy různé, jest důkazem, jak nesnadno, ne-li nemožno jest určiti všeobecně platný způsob, jímž by za týchž poměrů všude se docíliti dalo výsledků dobrých. Tyto snahy jsou však také dokladem, že výsledky dosavadní učby v těchto oborech neuspokojují učitelů, tím méně vyhovují požadavkům života mimoškolného. A to proto, že po mnoholeté učbě velká část žáků právě z přírodních nauk přináší do praxe vědomosti chabé, nezcelené, úlomkovité a nejasné. I zde se osvědčuje, že jest velký rozdíl mezi věděním a uměním, t. j. že také odchovanec „nové“ školy z pravidla mnoho ví, ale nemnoho umí. Tak mnohý absolvent měšťanské školy má plnou hlavu theoretických vědomostí. Na př. z přírodopisu zná „vědecké“ soustavy, umí učeně vykládati a popisovati rostliny steré i zvířata, nerosty a zkameněliny, ale nejobyčejnější rostliny z nejbližšího palouku nezná, neví o ní, leda do které třídy náleží. P r o č v těch místech bují, n a č jest, j a k ý poměr k lidem a zvířatům, j a k ý v ý z n a m má v hospodářství přírodním: na takové a podobné otázky odpovědi nezná, ba neví ani, jak se jmenuje a jaký účel její. Že vyškolený intelligent nerozeznal konopí od vrbiny a jiný nepoznal koroptve mezi ostatním tuzemským ptactvem, není pouhou anekdotou.

Je tudíž pochopitelno, že se také v učbě přírodopisné hledají nové cesty jistější a určitější. V tomto směru pracovalo se dříve, pracuje se dosud u nás i v cizině. Ale jakž to už bývá, že domácí práce nemívá obdivovatelů, tak i v tomto směru hledají proroka v cizině, t. j. v Němcích. Tam před lety učitel Junge rozhodně odsoudil mechanické papouškování terminů mnohdy žákům ne dosti jasných a navrhoval místo popisného vyučování na základě jednotlivců druhových popisné vyučování spojené s lepším znázorňováním na základě jedinců rodových s patřičným zřetelem k životozpytu tak, aby se náležitě přihlíželo také ke společným jevům životním mezi rostlinstvem a živočichy. Klassickým vzorem tohoto vyučování, jemuž u nás dali jméno biologické, je známá stať Jungova: „Der Dorfteich“.

Junge nalezl mezi učitelstvem měšťanských škol českých dosti stoupenců. kteří sebe nazvali stoupenci biologismu v učbě přírodopisné; kterýsi člen tohoto sdružení napsal do časopisu „Škola měšťanská a živnostenská“ článek na ukázku, jak si asi představují učbu „biologickou“. Podle všeho přeložil anebo zpracoval z výše uvedené statě Jungovy část „Die Schwertlilie“. ale tak ledabylou podal práci. že v „Besedě učitelské“ ozval se důrazně jiný odborník F. T. a zle zcuchal „biologický“ pokus „O kosatci“. Vytkl ne zcela bezdůvodně pisatel tohoto methodického pokusu 1. že českým „biologistům“ mezi odbornými učiteli měšťanských škol jest věda biologická věc naprosto neznámá („B. uč.“ r. 21. str. 555.), 2. že pisatel zmíněného článku jeví se býti velmi slabým v oboru botaniky, a 3. že si počíná při osnování svého výkladu ve škole nedbale a nesprávně. a tyto výtky doložil výňatky z článku „O kosatci“.

Z toho se vyvinula nepěkná polemika ne právě věcná. a tu ve článku „Ještě jednou, jak se vyučuje biologicky“ týž p. F. T. pronesl několik pozoruhodných myšlenek z praxe, jimiž dotvrzuje názor, že výsledky učby v přírodopisu nevyhovují a že nové směry jsou příkazem denní zkušenosti. Spisovatel polemického článku to sám uznává, praví-li: „Měšťanská škola má učiti pro život. Kde pak by mohl žák. vyšed z ní, sháněti nejjednodušší a pro život nezbytné vědomosti v různých knihách? Musí si je zapamatovati ve škole pro život. Proto se má pěstovati také paměť, jiných ohledů se zřetele ovšem nespouštějíc! Ne tedy výhradně (co?!), ale také ne nedbale.“ A před tím praví: „Za těch okolností (žáci doma neopakují) pohybuje se práce naše na hranici úplného nebo částečného nezdaru, protože se v nejdůležitějším stadiu své úmorné práce ocitujeme na mělčině. Žák si věc při vyučování nezapamatuje a doma si jí potom neopakuje — neučí se.“ A dále týž p. F. T. praví o učiteli: „Sám se učil o kosatci německém — jde o příklad — 1. v měšťanské nebo střední škole. 2. na učitelském ústavě a na zkoušku dospělosti, 3. na zkoušku způsobilosti pro obecné školy, 4. na zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy, 5. při soukromém dalším vzdělání a 6. při přípravě na vyučování, která se každým rokem musí opakovat. Nu, a výsledek? Nemůže býti žalostnější!“

Toť výmluvný doklad, jak pokulhává učba přírodopisná, jak nutné jsou opravy a nové směry a jak mělké jest povídání o těch velkolepých účincích učby přírodopisné na duševní i hospodářský rozvoj lidu. Když učitel po tolikerém učení vykazuje „výsledek, že nemůže býti žalostnější“, jaké teprv vědomosti do života praktického odnáší si žák, kterýž byl vyučován methodou tak pochybnou, o níž praví odborník F. T. tamtéž, že „učitel pro přílišné rozbřeďování do šíře a hloubky opomenul věnovati pozornost paměti žáků.“

Nepředpojatý pozorovatel odnáší si z uvedené polemiky přesvědčení, že vyučování přírodopisu — a realiím vůbec — ve škole měšťanské se neděje způsobem takovým, aby zaručen byl úspěch alespoň poměrný, že oprava jest nezbytná, že však ani směr podle Jungea u nás propagovaný onou skupinou učitelů, „který chce imponovati nimbem

učenosti a vědeckosti a při tom dopouští se četných omylů", není onou cestou, kteráž vede k cíli.

Nad pochybu potřebno jest nám nových směrův, ale ne pseudovědeckých, koketujících s překonanou již theorií descendenční, kterouž mnozí obdivovatelé novot spletli si s tak zvaným biologismem v učbě přírodopisné, nýbrž methody, kteráž je způsobilá umožniti učiteli, aby ve škole naučil žáky všemu potřebnému na základě názoru za součinnosti žáka.

My nepochybujeme, že nový tento směr české učitelstvo samo najde bez německých dorfteichů Jungeových a že dospěje k němu bez drsných výpadů rázu čistě osobního, jaký, žel Bohu, již i ve statích a časopisech odborných se zahnizďuje k nevelké cti těch, jež mají býti vychovateli budoucího pokolení lepšího, vyškolenějšího, ušlechtilejšího.

A v tomto mínění nás utvrzuje věcně psaný a velmi instruktivní článek A. Wimmera v č. 5. r. XIII. „Ped. Rozhl." uveřejněný. Tam ve článku „O biologických poznatcích v učbě přírodopisné" spisovatel podává historický rozhled po methodách učby přírodopisné se týkajících. Případně dovozuje, jak methoda popisná, dosud ve školách dominující, na základech genialním Linném zbudovaných, pro samé popisování úplně zanedbávala všechno ostatní a výsledků přežalostných se dopracovala. Neosvědčilť se postup estheticko-popisný a tudíž pochopitelné jsou opravné snahy, aby pronikla do škol methoda životopisná, aby přírodopis byl zaměněn za životopis a životozpyt; popis suchoparný byl nahražen líčením jevů ze života zvířat i rostlin a spojen byl výklad s pokusy.

Nové tyto směry, lépe řečeno snad pokusy a rozběhy k stanovení lepší methody učby přírodopisné vítáme jakožto příznak zdravého rozvoje učby vůbec a nijak nechápeme, jak se z čistě věcné diskusse může vyvinouti nechutná polemika tak osobního rázu, jak jsme viděli v „Bes. uč.", časopisu jinak dobrého zrna a vážného směru. Útoky takového rázu nikdy se neprospěje věci a myšlenka jinak dobrá a zdravá se nedá utlumiti sebe jizlivějšími výpady nebo velkopanským pokrčením ramen. Nám se tentokráte rozhodně nejlépe zamlouvá klidně a věcně psaný článek Wimmerův, v němž se po zásluze nové směry objasňují a správně vysvětlují snahy po zlepšení, zdokonalení učby přírodopisné ve škole měšťanské a zajisté i obecné, a případnými příklady znázorňuje, kam míří opravné hnutí, o němž vede se ne dosti vážně spor mezi „Uč. Bes." a zastanci Jungeovských názorů.

Ref. K.

Co čte lid ruský?

Sděluje A. Vrzal. Č. d.

Vydavatelská firma paní **A. M. Kalmykové** v Petrohradě existuje od r. 1890. Hlavním úkolem učinila si šířiti knihy vědecko-popularní, přístupné lidu a psané srozumitelně, jimiž není bohata literatura pro lid. Vydala dvě serie knih takových: „Žizň prežde i teper" a „Sily prirody i trud čelověka". Serie skládá se z několika sešitkův asi o 2 arších tiskových, každý sešitek má na obálce vhodnou illustraci. Sešity obsahují dílem kompilace, dílem výtahy z knih, dílem puvodní články. Sešity první serie (Život dříve a nyní), jsou věnovány otázkám kulturních dějin; material vzat z vědeckých spisů nebo z historických romanů. Tak život záporožských kozáků zdařile líčen vybranými úryvky z romanu D. Mordovceva „Sahajdačný": takové vypravování, sestavení sešitku ze zdařile vybraných úryvků z romanu, osvětlených historickými podrobnostmi, líbí se více širším kruhům čtenářů, než pragmatické vypsání. Mor v Rusku r. 1771. vylíčen úryvky z romanu Zagoskinova „Kuzma Roščin" v sešitku „Jak bojovali lidé s hroznými nepřáteli svými". — V druhé serii knih líčí se poměr člověka k přírodě, co člověk dá přírodě, co od ní vezme, jak zápasí s jejími silami, jak vítězí nebo padá. Nejlepšími čísly této serie jsou: „Uralští rybáři" a „O rostlinách". Z ostatních knih pro lid, vydaných firmou touto, jmenujeme pěkně psanou právnickou knížku pro lid: „Kakije sposoby dajet zakon dlja borby s pjanstvom" (10 kop.) od N. Družinina a zajímavé publicistické knížky Jak. Abramova: „Selské hospodářství a kniha" a „Těžké hříchy temných lidí".

Velmi sympathická jest vydavatelská činnost knihkupectví **A. M. Murinové** v Moskvě, jež od roku 1892. vydala značný počet laciných knih pro lid. Mezi knihami belletristického obsahu vynikají povídky Zlatovratského (Vesnický král), Vl. Korolenky (Děti podzemí), Mamina-Sibirjaka (Letnyje) a pěkný sborník „Rodnyja pésni", výbor z ruských básníku, sestavený Bunč-Brujevičem. Zásluhou firmy je, že hledí šířiti zvláště humanitní vědomosti mezi lidem, vydávajíc zvláště pěkné životopisy ruských spisovateluv od Č. Větrinského (Vas. Češichina), knihy obsahu historického a národopisného (A. Bykové „O severoamerických Spojených Státech") i sešitky z oboru vědomosti přírodních. Málo je spisovatelů, kteří by dovedli o vědeckých materialech mluviti tak prostě a poutavě, jak sestavovatelé vědecko-popularních knih této firmy. Firma tato má na mysli hlavně onen typ čtenářů z lidu, kteří již poněkud zvykli čtení, pokročili dále, než co jim dala škola obecná, kteří si již všímají duležitějších otázek společenských. Knihkupectví paní Murinové snaží se též napomáhati vzniku knihkupectví na venkově a obchodu s lacinými knihami i vydalo pro knihkupce a zakladatele knihoven pro lid zvláštní seznam lepších knih pro lid, vydaných vlastní i jinými firmami.

„**Čitalňa narodnoj školy**“, časopis pro gramotné sedláky a žáky škol národních (3 ruble na rok), byl založen v Petrohradě 1888 původně pro děti selské E. Sysojevou i Al. Almedingenem. Byl to časopis bezcenný. Když však redakce 1890 uchopil se sám Almedingen, povznesl časopis, vydav několik dobrých knih pro lid. Tu však majitel jeho Morev vstoupil ve styk se „stálou komissí pro pořádání přednášek pro lid“, jež by byla málem časopis ubila. V letech 1894.—97., když časopis tento redigoval A. A. Slépcov, pozorovat v něm oživení. Ovšem „Čitalňa narodnoj školy“ není vlastně časopisem, nýbrž sbírkou periodicky vycházejících sešitů pro lid. Každého měsíce totiž vydá se několik sešitků (2—4) z různých oborů, zvláště brošírovaných, ale vložených do společné obálky. Tak vyjde za rok asi 30 sešitů rozmanitého obsahu, belletristického, přírodopisného, zeměpisného, národopisného, dějepisného. V dosti bohatém oddílu belletrie nalezáme práce Mamina-Sibirjaka (Kormilec), Staňukoviče (zvláště krásnou povídku ze života námořníků „Kucyj“), V. Savichina (Anika) a j. Bohužel některé sešitky přinášejí zkomolené, zkrácené a špatně zpracované spisy některých autorův. Mimo belletrii daří se zvláště oddílu zeměpisnému, živočichopisnému a rostlinopisnému. Sešitky toho druhu, sestavené hlavně M. S., psány jsou živým jazykem a lehkým slohem.

Podobný je illustrovaný časopis „**Knižka za knižkoj**“: vychází v Petrohradě od r. 1899., redakcí A. A. Slěpcova i M. N. Slěpcové. Určen je pro mládež, jež navštěvovala obecnou školu, i pro ony dospělé čtenáře z lidu, kteří snaží se vzdělati sebe samy. Při časopise je oddíl „Dlja mladšich“ pro děti, navštěvující školu. Vlastně není to časopis, nýbrž serie knih obsahu belletristického i popularně-vědeckého. Měsíčně vyjdou 2—3 sešitky, obsahující ukončená díla spisovatelů ruských nebo překladů, ve společné obálce. Většina sešitků serie „Knižka za knižkoj“ vyšla dříve v „Čitalně narodnoj školy“. Sešitky sestaveny rozumně, zajímavě a rozmanitě. Z belletristických děl jmenujeme povídky Mamina-Sibirjaka, K. Staňukoviče („Kucyj“), V. Savichina („Anika-Vojin“), „Padesát bájek“ Iv. Krylova a j. Z popularně-vědeckých sešitků nejlépe a nejživěji sestaveny črty M. N. Slěpcové („Pavouci“, „Opice“) a A. N. Smirnova.

Vydavatelská firma **V. J.** povstala r. 1891. Sympathická činnost intelligentního vydavatele začala velmi čile vydáním pěkných povídek předních spisovatelů, na př. Glěba Uspenského, Vl. Korolenky (Les šumí), K. Staňukoviče (Smerť na korablě), Mamina-Sibirjaka (Poslědňaja treba), P. Boborykina, Gogola, Dostojevského, Nekrasova a jiných. Ale záhy ochabla energická činnost firmy této k nemalé škodě literatury lidové.

Iv. Žirkov v Rjazani svými knížkami, jež vydal pro lid, dokázal, že zná čtenáře, pro něž určuje svá vydání. Sám sepsal pro lid pěknou knížku „Nět chuda bez dobra“. Z belletristických děl, jež vydal, vyniká „Epitimija“ od S. Bažiné a „Perevozčik Vaňuška“ od F. Nefedova.

E. N. Vodovozova vydala r. 1896. serii zeměpisných a národopisných sešitků, týkajících se národův evropských. V nich bedlivěji

než v Posredniku všímá si významu a dějin ústavů, zařízení státních, ekonomického a společenského života, průmyslové, obchodní a zemědělské činnosti každého národu.

Iv. Selivanskij vydal ve Vjatce pěkné „Selsko-chozjajstvennyje razskazy“. Je to zdařilý pokus vyložit selsko-hospodářské vědomosti ve formě belletristické.

Petrohradský lubočník T. Kuzin, známý vydáním falšovaných historických spisů N. Kostomarova i J. Zabělina, přibral si asi 1896 za redaktora M. Krukovského, který mu zpracuje materiál pro vydání jeho spisů lubočných. Tím vydání jeho poněkud se zlepšila, ač i Krukovskij rád kazí cizí knihy, často zkracuje a s nezdarem zpracuje mravoučné povídky. Bohužel knihy jeho téměř výhradně odporučuje „Stálá komisse pro pořádání přednášek pro lid“ do bezplatných knihoven lidových. (O. p.)

Moderní španělské drama.

Napsala E. Pardo-Bazanová. (O.)

5. Přicházím teď k José Echegarayovi, i musím vyznati, že mu od čtvrt století první vyhraženo místo mezi španělskými divadelními spisovateli. A to vším právem, neboť kdy druzí, jinak pozoruhodní spisovatelé dramatičtí se odmlčeli, jako na př. sám Tamayo y Baus, L. Cano, Cavestany a Palencia, Echegaray nejen na dráze nastouplé vytrval, nýbrž stále se zdokonaloval. Echegaray neumí sice jako Sardou tak obratně a zkušeně konflikty osnovat a rozuzlení jich připravovat, ale umí posluchače uchvátit a přinutit ho, aby ho následoval po nejsráznějších, sebe krkolomnějších, mnohdy od skutečnosti daleko vzdálených pěšinkách; možno se příti o Echegarayovi po ukončení kusu, ale za provozování musíš ho chtěj nechtěj poslouchat a jemu se divit. Echegaray může vyvolávati protesty, ale nikdy té nebude nuditi; při jeho kusech není možná lhostejným zůstati.

Daleko mne budiž, abych neviděla chyb, jež Echegarayovi vytýkají, ale tolik jisto jest, že mnohé kusy jeho jsou pravé chef-d'oeuvre a že se jeho kusy dávají i na jevištích cizozemských. Nehodlám tu také psáti obšírné studie o jeho kusech, toliko se dotknu jeho posledních prací. Z „Ibsenismu“ nadobro ho vyléčil neúspěch, s kterým přijato bylo jeho zpracování Ibsenových příšer. Za to jeho původní práce korunovány úspěchem: „Un critico incipiente“ (Debutující kritik), cenná, satirická to veselohra; „Sic vos non vobis“, jarní idylka; „Mancha que limpia“ (Očišťující skvrna), neobyčejný příklad dramatické dovednosti, kterak připraviti posluchače na rozuzlení pravdě se nepodobající; a „Marianne“, tento skvostný charakterní kus, jenž byl od akademie naší

cenou poctěn a ještě více veřejným mínéním vyznamenán, neboť obecenstvo bylo kusem tím jako spíše jeho „Gran-Galeoto“ nadobro překonáno. „Marianne“ je skvost, a kdyby Echegaray nebyl nic více napsal, přece by zasluhoval názvu prvního špan. dramatického spisovatele.

A teď několik slov o Tamayovi y Baus, o némžto posudek z péra p. von Tannenbergova zavdal E. Pardo-Bazanové podnět k napsání hořejší studie, již jsem tuto až na malé výjimky u slovném podal překladě. Zemřel 20. června 1898.

Tamayo y Baus byl dítětem divadelních prken. Otec jeho, D. José Tamayo, byl hercem a herečkou byla i jeho matka, Doña Joaynina Baus y Ponce de Léon, a hercem byl konečně i jeho bratr Victorino. Už v 8. roce studoval cizí literatury a zpracovával veselohry, neoznačuje jich svým jménem, jež pak rodiče jeho dávali. Svůj první osobní triumf slavil v Granadě prací, jež byla zpracováním Jenoféfy Brabantské. Matka políbila ho před očima obecenstva a smočila tvář jeho slzami radosti. Ale s polibkem matčiným dostalo se mu polibku samé Musy. Buditi šlechetné city, potírati sobectví, toť úkol, který si Tamayo už jako jinoch byl vytkl. Roku 1852. vystoupil s pětiaktovým dramatem v proze, „Angela“, jež je příbuzno Schillerovu „Kabale und Liebe“, jemuž však španělský básník nového vdechl ducha, neboť skoro všecky situace, ano i základní myšlenka a přiodění jí ve slova jsou nové. Potom napsal tragedii „Virginii“. „To je pravé španělské drama!“ zvolal unesen Quintana, autor kusů „Jovellanos“ a „Pelayo“. Bylyť dřívější tragedie spíše povídkami ve formě romancí než skutečnými divadelními kusy. Tamayova práce, dávaná v Madridě roku 1853. za potlesku posluchačstva, je pravým a skutečným divadelním kusem o 5 aktech. „Moje Virginia“, píše básník sám v listě svému příteli, spisovateli a kritikovi D. Manuelovi Cañete, „jest plodem horoucího jinošství, jež více cítí než přemýšlí a často uchvátiti se nechává, aby jako Ikarus padlo. Miloval jsem Virginii láskou chotě a láskou otce; cítil jsem, jak se srdce v útrobách mých zachvívalo, když smrtící ocel v ňadra její se ponořila; s Římem jsem se vzbouřil a po pomstě a svobodě volal. O šťastný, tisíckráte šťastný jest blázen, jenž básníkem slove! Šťastni ti, kteří dovedou si přivlastniti cizí zadosťučinění a kteří v duši své místa dávají veškerému lidstvu!“

Z poetického rozjímání o doni Juaně de Mendoza, španělské to šlechtičně, jež se zasnoubila s mužem, jenž jí vyťal políček, aby nikdo nemohl říci, že někdo jiný kromě jejího manžela tváře její se dotkl, zrodilo se Tamayovo úchvatné drama „La Ricahembra“ (Šlechtična), jež dáváno v Madridě r. 1854. Drama to předvádí nám středověké časy romancera, kdy poesie vila věnce feudalismu. Ale nade všecky ostatní postavy ční Doña Juana de Mendoza jako gothický dom nad ostatní budovy městské.

Roku 1855. vyšlo v pravdě historické, na výsost zajímavé drama v prose „Locura de amor“ (Šílenství z lásky), jehož hrdinkou jest Juana la loca, jež tu líčena jako nešťastná, milující žena a jež tu jako královna rehabilitována. Jak krásná jsou slova, jež královna v V. výjevu

V. aktu ke králi promlouvá: „Ano, při Spasiteli! udeřila hodina, kdy vládnouti počnu. Šílenstvím a zločinem bylo ode mne, že jsem jiné lásce přednost dávala před láskou svého lidu. Usmířila jsem svou vinu: ode dneška nebudu již oplakávati mrzkého nevděku. Milovati jako všecky ženy — toť: milovati muže; královna však má milovati po způsobu božském, milujíc celý svůj národ... Nepomýšlejte na to znova rozbít pouta zákonů, jimiž vás spjala mocná ruka katolické Isabely. Třeste se před dcerou, jako jste se třásli před matkou. Teď už nejste Kastilskem: Kastilsko je národ, Kastilsko — toť panovník!" — A jak vznešený jest konec! „Mou jest mrtvola", volá královna před mrtvolou svého chotě, Filippa Sličného, „vzdalte se, mou toliko ona jest! Já ji zrosím slzami očí svých, zulíbám ji polibky úst svých! Povždy po mém boku! On mrtev, já živá! A vezdy spojeni! Ano, smrti neuprosná, já zmařím záměr tvůj. Tvá moc jest slabá, vyrvati ho z objetí mého . . . Ticho, vy páni, tiše! Král pohroužen v spánek. Tiše, nevzbuďte ho! Spi, miláčku můj, spi... spi!"

Kdežto v kuse právě jmenovaném Tamayo oslavuje žehravou lásku, potírá ji v „La Bola de nieve" (Sněhová koule), dramatu veršovaném r. 1856. uveřejněném, v níž řeší choulostivý problem, kterak dvě oběti stejně neodůvodněné žárlivosti od předmětu své lásky se odvrací a pak sami z přátel — milujícími se stávají.

Drama „Hija y Madre" (Dcera a matka), prozrazuje francouzský vkus. Od té doby psal Tamayo své kusy toliko v prose. Při vstoupení svém do akademie, složil své credo umělecké, že se na jevišti má předváděti jenom přirozené, a ne výstřední, charaktery, a ne karikatury, lidé vášním podrobení, ale ne netvorové.

Pod pseudonymem D. Joaquin Estébanez napsal pověstnou veselohru „Lo Positivo", o níž líčí obrácení otce a dcery jeho, u nichž při oceňování manžela jenom positivní, totiž peníze, na váhy padaly. „Lances de honor", zdá se býti po soudu španělského kritika, Isidora Fernándeza Flores, dílem náboženské propagandy, od svaté Terezie složeným, proti souboji. Po tomto kusu následoval „Del dicho al hecho" (Od slova ke skutku), nápodobení to komedie E. Augiera a J. Sardeaua „La pierre de touche". Korunou však Tamayovy tvůrčí činnosti jest kus „Un drama nuevo", věnováno bylo ubohému a nešťastnému herci Jorisovi. S pesimistickou veselohrou „Los hombres de bien" (Mužové ctní), skončil Tamayo svou dramatickou činnost. Kus tento jest kousavou satirou na lhostejnost náboženskou a pokrytectví. — Celou působnost jeho shrnouti lze v tato slova: Tamayo psal jako theolog, žil jako poustevník a díla jeho zůstanou na věky ozdobou španělské dramatické Musy.

M. K — a.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CXXVII.

356. Jindřich z Kytlic. Hukvaldy, 13. října 1327. — Knihy kněze Mikoláše biskupa l. 1388. (Manské II. str. 107).

Str. 275. ř. 8. debet	debent (sic);
ř. 11. macella	maccella;
ř. 17. possidend*um* et habend*um*	possidendo et habendo (sic);
ř. 19. ten*eatur* et tene*buntur*	*teneatur* (scil. Pescho) et *teneantur* (scil. et eius posteri, jak ř. předešlý svědčí);
ř. 22. *si*	*cum*;
ř. 24. macellis	maccellis;
ř. 28. *rok*	MCCCXXVII.;
ř. 30. Freiburg	Firiburg, místo Kuchendorff snad lépe Kuthendorff.

CXXVIII.

383. Hynek biskup. Svitavy, 4. května 1329. — P. I. b. $\frac{1}{1}$.

Podivno, že pravopis otisku listiny Hynkovy jest změněn Drem. Lechnerem v otisku, jak asi byl původní, neboť vidimus její z 31. října 1656 podává ji tak, jako bychom ji psali nyní, tedy počátečná písmena substantiv píše malými. *ae* (L. *e*: presentibus, presencia atd.), t (L. c: presen*c*ia atd.), ale příčina této změny se neudává. Tiskové omyly jsou: Z. f. G. M. 247. ř. 4. Lacsnow (vidimus: La*c*znow); ř. 6. scilicet má vidimus **v závorkách**.

CXXIX.

392. Hynek biskup. Svitavy, 21. ledna 1330. — Knihy kněze Mikoláše biskupa l. 1388. (manské II.) str. 108 sl.

Dr. Lechner píše, že dosti stará kopie, z níž pořízen v diplomatáři otisk, jest opsána ze zdejších knih manských. Ale velmi četné úchylky téže kopie od textu v knihách manských podaného, k nimž přidati dlužno ještě str. 301. ř. 5. (prout *in* bone etc.), dokazují, že ona „copia sat vetusta" učiněna jest věrojatno z originalu nebo z kopie starší než jest ona v manských knihách a že písař její četl mnohdy lépe než kdo opisoval ji do knih manských.

Rozhodně lépe čtou naše knihy pouze ř. 9. exstit*it* (místo extite*rit*), ř. 12. *minus* tribus virgis, ř. 17. *re*signatas (místo *con*signatas), ř. 18. sepedictum *siquidem* Gerlacum, ř. 19. empcione predict*i* iudicii (tato úchylka ušla Dru. L.), ř. 22. confirma*ntes* (místo confirmamus), ř. 23. testes *autem* empcionis.

Ale kopie v analektech Bočkových lépe má: Switauia (m. *C*zwittauia), ř. 7. prout *in* bone memorie, ř. 14. *ac* molendino (ne:

et), ř. 15. iust*o* emptionis titulo (místo iust*e* etc.), ř. 17. iam dicto iudic*io* (místo: iudic*e*), ř. 21. memoratis *suis* iuribus, ř. 22. heredibus suis, ř. 23. Bor*ow*, ř. 24. Wenczussius.[1])

Dokladem mého tvrzení jest notářský transsumpt naší listiny na pergameně s pečetí biskupského officialatu na pergamenovém proužku z 5. července 1430 ve zdejším archivě chovaný se signaturou dosavadní **P. I. a 8.** Pověřeny jsou jím opisy listiny Jana VIII. biskupa příjmím Očka ze dne 1. listopadu 1354. 2. Jana VII. biskupa příjmím Volka z 3. března 1349 pro Mikoláše syna Brunova; 3. naše; 4. Mikoláše biskupa z 1. prosince 1390 pro Konrada z Litomyšle. Všecky týčou se rychty Svitavské.

Codex diplomaticus, tomus VII.

CXXX.

63. Karel markrabí. Praha, 26. června 1335. — Kopiář I. fol. X. VII. r.

Listina inserována jest v konfirmaci téhož Karla jakožto římského krále a českého krále z 12. dubna 1348 srovn. níže č. 783. str. 569. Jest zde také soudobá kopie konfirmace Karlovy na pergameně. Nejstarší záznam na rubě: Copia priuilegii de non soluenda berna regali per vicarios et magistrum scole ecclesie Olomucensis. Novější: Copia priuilegiorum Caroli et **Wenceslai regum. Má signaturu J.I.a.1.**

Str. 45. ř. 1. kopiář mezi domini a regis nemá teček (. .):

ř. 4. kopiář: diue, t. j. *diuine* memorie, cop. simpl. perg. diue memorie;

ř. 7. „ i perg. copia simpl.: i*n*munes . . . li*tt*erarum;

str. 46. ř. 1. kopiář: Wenczeslay*y* mart*i*ris, perg. cop. s. Wenczeslai*i* mart*i*ris;

ř. 2. obojí: i*m*munitates ad vos predia homines (bez „et“ před homines);

ř. 3. „ *ipsasque* (scil. libertates et immunitates);

ř. 6. „ *per tempora*, ne: pro tempore;

ř. 7. „ správné: *n*ullam . . . huius*c*emodi inf*e*rant, ne: ullam . . . huiusmodi inferrant. (v kopiáři zkratek: nllam copia simpl. má vypsáno: nullam);

ř. 9. obojí správné: *Si qui secus attemptare presumpserint*, ne: si quis secus attemptare presumpserit, neb i následující jest v plurale: irremissibiliter *incursuri.*

CXXXI.

245. 17. srpna 1339. — Kopiář I. fol. M. VIII. r.

Str. 178. ř. 1. *et* XVI[o] Kal. — *et* nemá kopiář;

ř. 10. a 11. Theodorico dicto *Sch*rammone — kopiář: Theodorico dicto *Sh*rammone;

str. 179. ř. 1. *autem* dicti episcopi — „ *ante* dicti *domini* episcopi;

ř. 2. pur*g*rauiis — „ pur*c*rauiis.

[1]) V listině biskupa Jana VIII. z roku 1354. uvádí se týž svědek v ablativě: Wenczeschio de Borow, a nazývá se rytířem biskupským (militibus nostris).

CXXXII.

261. Adam z Konice. Olomouc, 21. února 1340. — Kopiář I. fol. O. IV. r.

Str. 27. ř. 6. et ... Wenceslai — kopiář: ac ... Venceslai;
ř. 11. o*p*idum — „ o*pp*idum;
ř. 12. sit*a* v kopiáři — třeba čísti: sit*o*;
ř. 13. utilitatibus — „ „ *e*tilitatibus;
ř. 17. ut premittitur — kopiář: ut premitt*untur*;
str. 190. ř. 4. percipere, tak třeba čísti, ale kopiář: percipe (sic);
ř. 5. poterint ... duodecim — „ potuerint ... XII.;
ř. 9. uero — „ vero;
ř. 11. modo consueto — „ *more* consueto;
ř. 14. testium, tak třeba čísti, ale v kopiáři: testiu (sic);
ř. 15. Olomu*n*cz — „ „ Olom*u*cz.

CXXXIII.

274. Karel markrabě. Kroměříž, 1. června 1340.

Záhlaví otištěné str. 198. listiny udává datum její: in octava Ascensionis domini (31. Mai 1340); správně má býti (jak zde udáno): 1. Juni, jako při listině následující č. 275.

CXXXIV.

275. Týž. Kroměříž, 1. června 1340. — Kopie privilejí města Kroměříže psaných nejposléze v sedmnáctém století v kn. arcib. archivě, č. 4. str. 12.

Pravopis jest částečně původní.

Str. 198. ř. 3. kopie správně: ips*a*rumque incolae suam licite possunt meliorare condicionem feruenti animo etc.;
ř. 4. kopie správně: adhoc, ut nostris adiuti suffragiis etc. possint et valeant;
ř. 5. kopie: Chremsiriensium;
ř. 6. „ deuote et humiliter;
ř. 6. „ *ob* hoc, ne: ad hoc;
ř. 8. „ potissime;
ř. 9. „ infra vnius miliaris spacium;
ř. 10. „ ceruisiam;
str. 199. ř. 2. kopie správně: camerariis, villicis;
ř. 5. kopie: Chremsiriensis;
ř. 8. „ správně: etiam *dum* per etc.;
ř. 9. „ in huiusmodi efficaciter et praeesse. Si quis autem contrarium attemptare praesumpserit, se nouerit etc.;
ř. 10. 11. Harum nostrarum testimonio litter*arum* datarum in Chremsir etc.

CXXXV.

279. Týž. Olomouc, 29. června 1340. — M. I. a. 6. Kopiář I. fol. N. I. item fol. N. IV. r.

Nejstarší záznam na rubě bezpečně jest málo nad plikaturou: de monte Tepenecz pro hominibus. MCCCXXXX. Novější od vrchu dolů psaný správně zní: Regis Boemie **Karoli** super castro Tepenecz. h. ne pak: Regis Boemie litera super etc.

Pečeti na nitich zelených a červených zachovány dva kousky.

Str. 292. ř. 4. original má: karissimo, ř. 8. inmediatas, ř. 9. circum quaque, ř. 14. purcrauios (tak jenom rozvésti lze zkratek purcuios), ř. 14. coartari (tak i kopiář na obou místech), ř. 24. pheodalibus (kop. I. fol. N. I. feodalibus), ř. 29. purcrauius (purcuius);

str. 293. ř. 3. purcrauios (purcuios):

ř. 4. *nulli ... dominorum aut cuicumque persone*, tak original správně i kopiář na obou místech. Boček aut vynechal, Lechner je doplnil, ale nemístné „cuiuscumque“ zůstalo s odvoláním, že prý nejenom original ale i kopiář tak čtou!

ř. 9. a 12. in perpetuum, ř. 12. exnunc;

ř. 17. v originale i v kopiářích na obou místech rok vypsán literami.

Nová díla.

Ἡ καινὴ διαθήκη ἑλληνιστί. Novum Testamentum Vulgatae editionis. Graecum textum diligentissime recognovit, latinum accuratissime descripsit, utrumque annotationibus criticis illustravit ac demonstravit *P. F. Hetzenauer* O. C. Tomus prior LXIV 338. Tomus alter XII 354. Oeniponte 1896, 1898. Libraria academica Wagneriana. 8°.

S velikou radostí upozorňuji na toto kritické vydání Písma sv. Nového Zákona. Je to v novější době první dílo od autora katolika, jež se může směle postaviti vydáním dosud za nejlepší platícím: Tischendorfově, Westcott-Hortově a Tregellově, ba v mnohé příčině je ještě předčí. Tak vyjádřil se o díle tom i kritik zajisté povolaný, znamenitý Dr. Bickell. Podobně soudí mnozí jiní a prohlašují zřejmě, že dílo toto jest ozdobou a ctí katolické vědy. Překlad latinský je tu poprvé podán co možno nejvěrněji dle Klementinské recense Vulgaty (tedy úřední vydání církevní z r. 1592. Že při vší bedlivosti tu a tam zůstalo nějaké nedopatření, není při práci takové ani jinak možno: tomu odpomohou zajisté opravy v slíbeném třetím díle: ujmy však vědecké tím dílo nedoznalo. Hlavní cena přítomného vydání spočívá v řeckém textě, jenž je tu pomocí všech kritických prostředkův až posud dosažených tak upraven, aby se blížil co nejvíce originalům, nyní ovšem již ztraceným. Hetzenauer přihlížel při tom ke všem nejstarším rukopisům, zvláště ℵ, A, B, C, D, Z, E, k starodávným překladům, jako jsou: Itala, Pešito, Vulgata, překlad ethiopský, koptický, gothický a armenský, dále k církevním otcům a spisovatelům, Ireneovi, Origenovi, Klementovi Alex., Chrysostomovi, Basiliovi, Theodoretovi, Cyrillovi Alex., Augustinovi, Jeronymovi a jiným, celkem 20. Čtení, pro které se autor rozhodl v textě řeckém, odůvodňuje po straně, odchylky závažnější udány na téže stránce pod čarou; mimo to na konci každého díla v Appendix criticus jsou uvedena různá čtení, jako mají při dotyčných

místech katolík Brandscheid (1893) a z nekatolíků Tischendorf, Westcott-Hort a Tregelles, čímž podáno každému kritiku budoucímu spolehlivé stanovisko. Aby se ukázala namáhavá práce autorova, třeba upozorniti, že při kodexích výše jmenovaných neužíval autor snad jen jednoho exempláře (jedné recense), ale někdy mnohých najednou. Tak na př. při Vulgatě 22 recensí, při Itale 25 atd. Text řecký takto upravený jest na levé stránce, text Klementinské Vulgaty na pravé. Tento latinský je rozdělen na odstavce dle obsahu, jenž je po straně stručné latinsky vyjádřen. Pod čarou pod textem latinským jest udáno dle znamének v textě latinském označených *(a, b, c...)*, odkud ze Starého Zákona je citován, aneb kde se k němu najde v Novém Zákoně místo parallelní. Tím jest podáno vše, čeho nynější věda požaduje ku kritickému rozboru. Jediné, čehož bylo by si přáti, jest, aby byl autor více použil různočtení, jak nám je podává nově nalezená recense Skutků apoštolských, t. zv. codex D. Doufejme, že se tak stane v dodatcích.

O zevnější úpravě postačí několik slov. V prvním díle jsou evangelia, v druhém vše ostatní. (Autor to jmenuje: Evangelium: Apostolicum.) O formátě, jako při každé jiné knize, budou se asi mínění různiti. Někteří s ním budou spokojeni (i s pěkným, velkým písmem), jiní by raději měli místo 8° 4° nebo něco podobného. Spisovatel měl asi na mysli studující a zvolil 8°. Skutečně již v Německu v nejvyšší gymnasijní třídě, kde se čtou originaly z dějin křesťanství, jest dílo zavedeno za pomůcku.

Spisovatelů nynějších nebo nedávných užil autor pro práci svou 50. Na počátku díla v různých předmluvách a poznámkách postaral se o to, aby čtenář přiveden byl do pravé nálady, než počne díla užívati. Je tu též podán synchronistický postup života Páně dle 4 evangelií (harmonie evangelií). Tu ovšem vystupuje subjektivní stanovisko autorovo a odpor na mnohých místech bude nezbytný; to však vlastně přímo do díla nepatří a proto tím hořejší doporučení se nemění.

Není zajisté potřeba dále doporučovati dílo tak význačné, postačí fakt, že kdo chce nyní vědecky pracovati v oboru biblickém, bez tohoto vydání se neobejde.

Jan z Wojkowicz: **Poesie.** V Praze 1900. Nákladem vlastním.

Na řadu náladových čísel hodí se opravdu vlastní charakteristika poetova: „Já měkký houslista, já jemný ciseleur.“ Bylo by tu i několik pěkných rozběhů ku kresbám z konkretního života, autor však místy pokalil dojem animalní naturalističností. Básník zabloudil i tam, kam rozhodně neměl, na půdu metafysickou. Citujeme. Mudrc „díval se do vesmíru“ (!) „a k Makrokosmu takto děl“, jsa „zpit v něm a nadšen z něho“:

»Veliký Bože! Valčíku! Narkoso! Harmonie!
Chci za skýtanou blaženost dívat se Tobě věčně!« (59.)

Klasifikujte sami tu banalnost. Jinde čteme: „Je prostor nekonečný, kol duše zeje tma. — neví, odkud jde, proč je a co je, — co z ní bude, zde až nebude.“ (50.) — Že se nesmí raditi tak něco o malém

katechismu, víme ovšem; užitečnější by to však bylo dojista, než pokyn na str. 60.: „Buď Uchem Uvnitř!“... Jinak je talent autorův zřejmý; nechá-li námětů, se které není, může napsati pěkné věci. —ps—

Zikmund Winter: **Miniatury.** Nakl. J. Otto v Praze.

Pět drobných obrázků ze 16. a 17. století. Spisovatel nazývá je: humoreskou, povídkou, obrázkem, studií a črtou. Psány jsou známým rázovitým slohem, plny života a pravdy; líčí se život, jak byl, bujný a rozpustilý, drsný a obhroublý, rozkošný a nevázaný, vznešený a nízký, strastný a bídný, ale přece srdečný a upřímný. Všecky obrázky sympatického spisovatele se zamlouvají; první dva podávají dobré pobavení, ostatní tři poučení.

Istorija razdělenija cerkvej v IX., X. i XI. věkach od professora *A. P. Lebedeva.* Moskva 1900. Cena 2·20 r.

Učený církevní historik ruský, professor duch. akademie moskevské, líčí tu s pravoslavného, ale ne slepě zaujatého stanoviska historii rozkolu církve římské a řecké. Kniha jeho důležitou je zvláště po stránce té, že je zároveň vyčerpávající snůškou pramenův a celé bibliografie pravoslavné o předmětě tom.

Fr. Sokol-Tůma: **Sudiči.** Ottovy Laciné knih. nár. č. 175. Str. 168.

Povídka to ze života moravských Valachů nejen velmi užitečná, ale i zajímavá, charakteristikou poutavá, a bohužel tak věrně pravdivá... Zámožní sousedé soudy o kousek pole přijdou o všecko. Známé thema, ale vždy nové.

Mary E. Wilkinsova: **Skromný romanek a jiné povídky.** Ottovy Laciné knih. nár. č. 176. Str. 262.

Největší předností knížky jest asi, že autorkou je Mary Wilkinsova. Povídky samy, je jich přes tucet, jsou nudné.

Václav Hladík: **Ze samot a ze společnosti.** Čítárna Švandy Dudáka. Sv. X. Str. 189.

Několik obrázků novellových a cestopisných (z Hollandska), rázu novinového, ne horších a ne lepších nežli bývají obyčejné feuilletony a než bývají díla těch, kteří, nevím proč, proti Hladíkovi tak zuřivě vyvstali. Vždyť jindy se chválí drobotiny ještě méně cenné. Bylo by ovšem dobře, kdyby p. Hladík byl některé vynechal.

Přítel domoviny. R. XVI. sv. 2. Car a hetman. Historický roman. Napsal *D. L. Mordovcev.* Z ruštiny přeložil Jan Wagner. V Praze 1899.

Dvě mohutné postavy dějin ruských, cara Petra Velikého a hetmana Mazepu, předvádí nám poutavý roman D. Mordovceva. Spisovatel jako Malorus rád obírá se dějinami Ukrajiny a kozáků, jejichž minulost pod pérem jeho jeví se v jakémsi více méně růžovém osvětlení. Proto také tmavými barvami maluje nepřátele Ukrajiny, švedského krále

Karla a věrolomného zrádce i zhoubce Ukrajiny Mazepu, — za to jasnými barvami maluje hrdiny ukrajinské. Objektivněji kreslen Petr Veliký. — Věrnosti překladu posuzovat nemůžeme, nemajíce originalu po ruce, ale čeština pokulhává.

SMĚS.

Přítomný stav kritiky textu Nového Zákona. Ustup na celé čáře! To je nyní známkou novozákonné kritiky. Je to tím pozoruhodnějším, že moderní zástupcové kritiky nebyli k tomu pohnuti důkladným a stálým hájením tradice ve spisech katolických, jichž neznají nebo nečtou, nýbrž vlastním poznáním o neudržitelnosti postavení, jež kdysi za nedobytelné prohlásila škola Tübinská. Ovšem bylo jim toto poznání vnuceno tak mnohými novými objevy v oboru starokřesťanské literatury. Kdo by mohl na př. dnes ještě vážně hájiti bájku školy Tübinské o povstání evangelia sv. Jana kolem polovice druhého století maje na zřeteli objevené Diatessaron Tatianovo? Jen Holtzmann (částečně Jülicher) v Německu a jistí zarytí kritikové hollandští pokoušejí se ještě zachrániti některá extremní tvrzení doby uplynulé; než i oni poznávají, že jsou ve své snaze čím dále tím více osamoceni a opuštěni. (Srv. Expos. Times X. 1898/99 146 The conservative reaction in The New Testament Criticism od prof. Patricka.) Leydenský prof. van Manen snaží se ve třech článcích (Expos. Times IX. 1897/98 205—11; 257—9; 314—19 A wave of Hypercriticism) anglickému publiku dokázati, že i popírání authencie velkých listů Pavlinských spočívá na dobrých důvodech a že angličtí kritikové tyto důvody posuzují jen skrze německé brýle, originalních prací hollandských samých však neznají. Nejvíce se však v poslední době přiblížil tradicionelním názorům Harnack ve své „Chronologie der altchristlichen Literatur.“ Jeho data jsou známa a na konci díla přehledně sestavena v chronologické tabelle. Celé Harnackovo kritické určování podrobuje obšírné kritice prof. Caspar Renè Gregory, známý svými kritickými pracemi o textu N. Z., v American Journal of Theology (1898. Září). Velmi případnými poznámkami objasňuje tvrzení Harnackova na neurčitých domněnkách spočívající a přichází všeobecně k výsledku, že vzhledem k nejistotě, způsobené takovýmito domněnkami je vždy lépe přidržeti se tradice. (Srv. Exp. Times X. 1898/99 3 —7.) Veliká introdukce k Novému Zákonu od Theodora Zahna, jež vyniká mohutným vědeckým materialem, méně však jeho přiměřeným uspořádáním a urovnáním, zajisté přispěje k tomu, aby vždy v širších kruzích, které až posud kritice byly nakloněny, oprávněnost tradice k uvědomění přivedla. Zahn hájí důkladně a obratně v podstatě všechny údaje církevního podání. Vliv Zahnovy introdukce v tomto směru lze již pozorovati v mnohých rozpravách o ní. Erik Haupt

musí v obšírné kritice díla Zahnova (Studien und Kritiken 1900 str. 131—160) přes všechny výhrady ve prospěch kritických hypothes, učiniti přece značné principielní ústupky stanovisku Zahnem zaujatému. Co se týče otázky evangelií, poznamenává: „I v tom musí se mu (Zahnovi) dáti za pravdu, že druhým východištěm pro každé rozvážné zkoumání (v otázce evangelií) je pečlivé rozebrání a prozkoumání staré tradice o našich starých evangeliích.“ Končí svou rozpravu tímto celkovým úsudkem: „Dílo jest bohatou setbou, z níž vzroste bohatá žeň, a to tak, že tato neméně tam nastoupí, kde jeho tvrzení dávají příčinu k odporu, jako tam, kde se osvědčí pevnými a obhájitelnými.“ Přečtení hodnou studii o hnutí v oboru novozákonné kritiky, jež bere zároveň ohled na stav kritiky textu, podává Ada Bryson ve Exp. Times (X. 1898/99 487—92 New Testament Criticism. The present state of the Problems). —R.

O filosofii scholastické jak náhledy se různí, je všeobecně známo. Jedni ji načisto zavrhují (jsou to přívrženci filosofie nové), druzí ji ve všem hájí jakožto vrchol vší učenosti (srv. „Časopis katol. duch.“ 1899, 634—635). Říkává se, že pravda bývá uprostřed. Je-li i zde tomu tak? K usnadnění úsudku podávám zde, co praví o tom Msgr. Dr. Fischer v časopise „Der Katholik“ 1899 II. 567—569. Časopis tento jest, jak známo, přísně katolický a proto náhled v něm pronešený je tím pozoruhodnější. Dr. Fischer uvádí l. c. a schvaluje slova Dra. J. Geysera, soukromého docenta filosofie v Bonnu, jak je pronesl ve svém díle: „Das philosophische Gottesproblem in seinen wichtigsten Auffassungen“ (Bonn 1899) na str. 188.: „Bylo by stanoviskem pochybeným, kdybychom se domnívali, že spása metafysické theologie závisí na tom, abychom se beze všeho dalšího zkoumání a ve všech pojmech zapsali filosofii aristotelicko-scholastické. Naopak máme za to, že i intellektualismus (Aristotelův, jejž autor považuje za jediné možné východisko pro přirozenou theologii jako vědu) schopen jest pokroku, této životní podmínky každé vědy. Na druhé straně jsme však přesvědčeni, že úplné opuštění filosofie aristotelské nemůže býti prospěšno ani metafysice ani noetice, nemají-li skončiti úplným subjektivismem. Důkazem pro to jest nám moderní názor na přírodu. Dr. Fischer k tomu podotýká: „To jest velice pravdivo. Ano, co jsme my již před 12 lety v ‚Grundfragen der Erkenntnistheorie‘ zevrubně dokázali, že moderní filosofie, když holduje většinou idealismu, stojí v úplné protivě proti dnešní přírodovědě, jelikož přírodovědu možno zpracovati a udržeti toliko na základě realistickém“, i k tomu autor (Geyser) ukazuje a pak dodává: „Tím nechci říci, že přírodověda po stránce své filosofické musí se bezvýminečně vrátiti na půdu aristotelo-scholastického pojímání přírody. I toto aristotelo-scholastické pojímání přírody trpí dvojí slabostí. Předně jsoucnost objektivního, na nás nezávislého světa je pro ně věcí, jež se rozumí sama sebou, věcí, jež nepotřebuje, ba ani není schopna důkazu. Takové ponětí nemožno však nyní již udržeti. Za druhé přenáší (promítá) tato scholastická filosofie předměty všech smyslů právě tak, jak se nám jeví, v zevnější skutečnost. Toto stanovisko má před stanoviskem filosofie moderní tu přednost, že uznává principielně jsoucnost a poznatelnost zevnějších předmětův a tím i oprávněnost přírodovědy. Jde však daleko, jestliže již předem odmítá, že zevnější vlastnosti třebas jen částečně nejsou vskutku takovými, jako vlastnosti smyslů. Dle mého náhledu

noetické stanovisko, jež by bylo příhodné povaze naší poznávací mohutnosti, jest jedině toto: máme tak dlouho právo, abychom zevnější věci představovali si tak, jak nám je naše smysly ukazují, dokud buď vnitřní odpory nebo úhrn našich vědomostí o zevnějších věcech nepřipustí, abychom pojetí své změnili."

Spor o staroslovanskou zádruhu zdvíhá se a nese dále. U nás neustává J. Peisker dokazovati, že kommunismu zádruhového nikdy nebylo. V zádruze dle něho („Slovo o zádruze" v Národopisném sborníku čoskoslovanském sv. 4. a 5. r. 1899., viz Č. Č. H., roč. V. 192) nebylo stejných práv na společnou půdu, nýbrž dílčí princip v ní byl potomstvenný, parentelový (t. j. na př.: jediný syn bratra jednoho vezme při dělbě zádruhy tolik půdy, co všichni synové bratra druhého dohromady). Na základě práce Stojana Novakoviće („Selo", v Bělehradě, v spisech srbské akademie, r. 1891.) dokazuje Peisker, že velká zádruha jihoslovanská (činí totiž rozdíl mezi velkou zádruhou a malou, ale v té věci nemluví nikterak jasně) není instituce staroslovanská, nýbrž mnohem pozdější, a zádruha vůbec že souvisí s berním zřízením, recipovaným v Srbsku z Byzance. Berní jednotkou byzantskou byla daň z ohniska (podymné), t. j. z kuće; placeno a robotováno bylo podle počtu kućí. Kuća s 20 muži dospělými platila a robotovala stejně jako kuća s 2—3 muži; to vedlo ovšem k snaze poddaných, členu téže rodiny, neděliti se a zůstávati pokud možno při jednom ohnisku, chlebiti spolu v jedné kući. Tak, dočkal-li se hospodář velkého stáří a hojného potomstva, mohla vzniknouti i veliká zádruha. Za tureckého panství zůstalo, jak bylo za byzantského; platilo se z kućí jako dříve. Tak zvykl si lid životu v zádruhách, a to je původ „slovanské" zádruhy. Vlastní příčinou úpadku zádruhy v srbských zemích v době nedávné je poklesnutí autority starešinovy. U Černohorců nebylo zádruhy vůbec.

Proti Novakovićovi vyslovil Jagić (Archiv f. sl. Phil., XV.) pochybnost o absolutní platnosti výsledků práce jeho. Rovněž i Klaić ve stati své o šlechtě starochorvatské („Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća;" Jihosl. Akad. 1897) předpokládá zádruhu i ve šlechtě chorvatské. Na Malé Rusi hájí pozemkového kommunismu J. Lučický („Sjabry i sjabrinnoje zemlevladěnie v Malorossii" v Sěverním Věstníku, 1889, a německy v Schmollerově Jahrbuch für Volkswirtschaft, 1896). V Polsku ujímá se Osvald Balzer zádruhy (Kwart. Histor. 1898). U nás Lippert a Vacek věří ve starobylost zádruhy, rovněž i K. Kadlec, jehož práce „Rodđiný nedíl čili zádruha v právu slovanském" (1898) jest pravým opakem prací Peiskrových o témž předmětě, klade vznik zádruhy do dob pradávných.

Proti všem hajitelům zádruhy vystupuje Peisker a vykládá znova ve zmíněném článku své theorie o žďárovém hospodářství (Hlídka, 1899); vývody jeho jsou bystré, zajímavé, ale přece nepřesvědčují úplně. Zase zavírá Peisker, že zádruha je novotvar, dodávaje, že je vůbec bezpředmětno hádati se, žili-li staří Slované v kommunismu půdy čili nic, ježto půda tehdy byla sama o sobě bezcenná, jako vzduch a voda, a vůbec nebyla v nejstarší době předmětem vlastnictví nižádného. Těžilo se z ní jen dočasně a individualně, jako u všech primitivných národů světa; požitky z ní byly předmětem vlastnictví. Na posilu tvrzení svého dovolává se Peisker ze spisku G. Cohnova Gemeinderschaft und Hausgenossenschaft (zvl. otisk z Zeit-

schrift f. vergl. Rechtswissenschaft. XIII. 1898/99) zajímavého dokladu, že i u Skandinavců založila zádruhu daň podymná. Dávné poměry, při nichž se nezcizovala půda, nýbrž lidé, doličuje Peisker doklady z díla K. Tagányiho, Geschichte d. Feldgemeinschaft in Ungarn (Ungarische Revue XV. 1895), pro sebe dovolává se ruských prací V. Sergějeviče (Russ. jur. drevnosti, I. Petrohrad, 1890), polských Piekosińského (Ludność wieśniacza w Polsce w dobie piastowskiej: Krakow, 1896) a výtahu z práce A. Jarilova (Ein Beitrag zur Landwirtschaft in Sibirien, Diss. Lipsko 1896) o Sibiři, kde poměry agrarní, jak se utvořily v dobách novodobé okupace půdy, jsou ku podivu shodné se stavem, zastávaným Peiskrem pro dobu nejstarší v zemích našich.

Nejnověji však zase ozývají se hlasy proti Peiskerovi. V Kwartalniku Historycznem 1899 č. 2. (viz Č. Č. H., V. 383) Osvald Balzer podává nárys Peiskerova názoru na nejstarší dějiny Slovanstva a polemisuje proti jeho theoriím vůbec. O zádruze zvláště prohlašuje Balzer, že Peisker má pravdu, že v zádruze slovanské není možná hledati nějakého kommunismu, že tu jde pouze o spoluvlastnictví neboli vlastnictví společné. Praví-li Peisker, že zádruha příčí se nejstarším poměrům hospodářským mezi Slovany, neodmítá Balzer této námitky, ale stojí na tom, že zádruha je možná od té chvíle, kdy došlo k stálému osídlení a zemědělství. A že zádruha vůbec byla, nade vši pochybnost stvrzuje zákonník Dušanův. Balzer snaží se pak podvrátiti i tvrzení Novakovićovo a Peiskerovo, že zádruha vůbec vznikla na základě berního systemu byzantského (daň z kučí je dle B. prý jen německou hypothesou; berní system mohl naopak připnouti se k instituci zádružné) a vyložiti svědectví Prokopiovo, že Slované bydleli v chatrčích daleko rozptýlených, tak, že prvotní osadu slovanskou tvořilo právě jedno stavení, kde bydlil rod; nebylo tu ještě pozdějších vsí. Věc sama muže dále poskytnouti nový doklad k existenci společenství majetkového a života zádružného. Když byl pak Balzer konstatoval, že i v ostatních zemích slovanských (v Černé Hoře, Chorvatsku, na Rusi, v Čechách, Polsce) zádruha byla, uzavírá, že zádruha je prastarý zjev hospodářského, společenského a právního života slovanského, a že tvurčím motivem zádruh byl především ne zřetel na příbuzenstvo, nýbrž zřetel hospodářský. — Viděti, že do konečného rozřešení otázky o zádruhách je ještě daleko.

Příčiny ubývání obyvatelstva ve Francii. Periodicky vyskytují se každoročně v listech francouzských nářky na ubývání obyvatelstva ve Francii, zatím co obyvatelstva jiných národů rok od roku přibývá. Od roku 1871. až do r. 1891. přibylo obyvatelstva Francii o 2,500.000 — nepatrné číslo proti Německu, v němž v téže době přibylo 8,000.000; avšak od r. 1891. přestává vzrustání obyvatelstva. Sčítání lidu v tomto roce odbývané obnášelo 38,343.192 obyvatelů, kdežto sčítání r. 1896. vykonané dosáhlo jen čísla 37,490.484. Toto ubývání nemá příčiny své ve vystěhovalectví; neboť je to řídkou vyjímkou, že by se Francouzové vystěhovali do sousedních zemí, a u všech obyvatelů země bez rozdílu ukazuje se odpor často až příliš oprávněný, usaditi se v osadách zámořských. Ježto však na druhé straně znepokujující úkaz nemůže býti připisován čistě nahodilým příčinám, jako válce, drahotě, epidemii, je na bíledni, že odlidňování Francie má svou příčinu v nedostatku

porodů, neboli ve větším počtu úmrtí než narození. Poněvadž pak počet nemanželských porodů — z nichž téměř jeden přijde na jedenáct manželských, v době od roku 1871.—1898. podstatně se nerozmnožil: nemůže míti tento nedostatek porodů jiné příčiny, než ubývání sňatku manželských a zločinného používání nauky Malthusovy. A vskutku klesl počet sňatku ze 352.754 v r. 1872. na 282.918 v r. 1895. a stále ještě klesá.

Ovšem mohlo by toto ubývání sňatků vyrovnáno býti přibýváním porodů, avšak mimo třídy venkovské a dělnické, v nichž lze často najíti rodiny s 5 dítkami i více, rodí matky francouzské jen málo dítek. Dobrovolná neplodnost občanských domácností, jakož i odpor velkého počtu mladých lidí k manželství nemohou býti z jiné příčiny vysvětleny, než ze stálého rozšiřování se egoismu, nezkrotitelné touhy po luxu a rozkoších světáckých, zneuznávání každého vlasteneckého citu, pohrdání zdravými rodinnými radostmi a z přání, vyhnouti se povinnostem, jež ukládají náboženství a zákon občanský hlavám rodiny. Pádným důkazem pro uvolnění svazku rodinných a pohrdání a snižování manželství ve Francii jsou rok od roku se množící rozvody. (Viz „Hlídku“ z r. 1899. č. 10.)

Vedle této hlavní příčiny rozkladu je mezi jiným i úřednictvo příčinou zkázy pro Francii. Mnozí nechtějí více pracovati, chtějí místa: aby pak se vyhovělo těmto choutkám, zavádějí se denně nové, bezpotřebné úřady, aby pak majitelům těchto mohl býti dán plat, vymýšlejí se ustavičně nové daně jako jsou daň z posloupnosti a z příjmů. Tato dvě břemena tíží především četné rodiny, kdežto naopak zbavují daní téměř docela bezdětné domy, jakož i báječné jmění velkých finančníků, jejichž peníze jsou v cizině uloženy. Všude mají tito své zástupce a je jim to snadno 9 desetin svého majetku zatajiti fisku, kdežto jiní, jejichž majetek záleží z pozemků a jiných immobilií, vše platiti musí. Kdo má jen jediné dítko, ukládá všechny své úspory na jeho jméno a odevzdá mu z ruky do ruky svuj majetek, což pro otce četné rodiny téměř je nemožným. Daně z luxu, jež spočívají na zdánlivém jmění, jejichž výše se řídí dle obydlí, dle počtu oken, služebníkův atd. zasahují hlavu rodiny pokaždé dle počtu příslušníkuv. Kdo má jen jedno nebo dvě dítky, obývá ve skromném bytu s jednou nebo dvěma osobami služebnými; kdo však je otcem šesti nebo 8 dítek, vidí se nucena opatřiti si prostranný byt a četné osoby vzíti do služby; zatím však co prvý spoří a se obohacuje, musí druhý jen vydávati a tím hynouti. Totéž platí o nepřímých, konsumních a jiných daních. Četné rodiny platí ji dle počtu příslušníků a služebnictva t. j. dvacetkrát, ano třicetkrát více než druzí. Takto směřuje celé dnešní zákonodárství ve Francii proti četným rodinám. —r.

Nejdražší kovy světa. Namnoze je rozšířena domněnka, že zlato je nejdražším kovem. Tomu však není tak, neboť dle „Mining and Scientific Press“ je neméně než 26 základních hmot, které jsou cennější než zlato. Ovšem jest cena těchto látek vlastně domnělá a dá se jen dle jich řídkosti určiti, poněvadž u přemnohých není praktického užitku pro jich řídké naskytání se. Jako nejdražší látka pokládá se gallium, jež roku 1875. od de Boisbaudrana v kovech zinkových v horách Pyrenejských bylo objeveno, avšak vždy jen v nejmenším množství. Nejvíce je příbuzno s aluminiem a je kovem lesku modravě bílého. Jeho cena dle zmíněného již časopisu za

kilogram je 630.000 marek, bylo by proto asi 230kráte dražší než zlato. Jako nejdražší látka následuje po něm vanadium, jež se ve svých spojeních k rozličným účelům technickým slouží; za kilogram čistého vanadia čítá se 99.000 marek. Na třetím místě jmenuje se rubidium s cenou 90.000, pak následují thorium, jehož cena však brzy asi bude klesati, poněvadž byla odkryta větší ložiska v Norvežsku, se 76.500 a glucinium s 52.800 markami. Tři další látky oceňují se na 45.000 marek za kilogram; jsou to lithium, lanthan a calcium. Budeme se udiveně tázati, proč calcium, jež tvoří hlavní součástku každého obyčejného vápna, je tak cenné a 18krát dražší než zlato: než získání calcia jako čistého kovu podařilo se teprve v nejnovější době a vyžaduje mimořádných technických pomucek; v obchodu udrží se vůbec asi těžko, ježto se na vzduchu rychle mění. Čtyři další látky: indium, tantalium, yttrium a didymium mají cenu 50.650 marek. Bylo by pak ještě vypočítati následující základní látky, které jsou všechny cennější než zlato: strontium (38.500), erbium (33.700), ruthenium (24.700), niobium a rhodium (po 22.500), barium (18.000), titanium (10.000), zirkon a osmium (9550), uran (9000), palladium (5150), tellur a chrom (po 4500 markách). Po těchto všech teprve následuje zlato s cenou 2750 marek za kilogram. —R.

Nejpodivnější obec kommunistická světa jest nová obec „Shalam" šest mil od Las Cruces v Novém Mexiku, s níž obecenstvo obeznámil časopis „Ew'ry Month" v Novém Yorku vycházející ve svém srpnovém sešitě. Zakladatelem obce je new-yorský zubní lékař Dr. Newbrough, jenž byl dříve přívržencem spiritismu, krásný mužský zjev s vysokým myslitelským čelem a zrakem blouznivým. Základy nového života v obci kommunistické lze uvésti z největší části na názory amerického „perfektionismu" a zřízení obce „Oneida", pokud stává nejúplnější společenství netoliko majetku, nýbrž i domácnosti a rodiny. Nicméně jsou podstatné rozdíly mezi Shalamem a Oneidou, jak v náboženském tak v hospodářském ohledu.

Především nespokojil se Dr. Newbrough jako kdysi Humphrey Noyes se starou biblí a se starým učením o inspiraci, nýbrž napsal sám dle své potřeby bibli a vymyslil si k tomu vlastní, moderní způsob inspirace. Kniha, která se objemem rovná asi bibli křesťanské, má jméno Oahpse — jméno, jak se udává z prařeči, které prý znamená „zemi, vzduch a nebe". V „Ew'ry Month" praví se o této knize: „Byla prý Dr. Newbroughem pomocí psacího stroje napsána, tím že nadpozemské bytosti jeho ruce v pohyb uvedly a byla tištěna, aniž jí pan doktor sám četl. Je to kniha, ve které přes velikou pozemskou moudrost je málo systemu a plánu. Zajisté je to dílo, které nemá sobě rovného, plné věd mimořádných a ještě mimořádnějších illustrací; je však také svatou knihou této zvláštní obce, jež právě k tomu cíli byla založena, aby prakticky provedla náboženství v této knize obsažené a pomocí zásad v ní napsaných, duchovních i ekonomických, nové pokolení vypěstovala. A nejen řídí se několik lidí, z nichž posud obec sestává, skutečně dle těchto ekonomických zásad, tím že nic na světě za vlastní nepokládají — nazývají samy sebe také kosmonos, t. j. dle řeči jejich svatého písma „nemajitelé ničeho", nýbrž i dítky k tomu vedou, aby tuto knihu uctívaly jako zjevené dogma svého náboženství." Hlavní cíl obce je „vychovávati děti", proto také jmenuje se shalam, t. j. v jich svaté řeči „země dětí" a nejlepší

a největší budova osady je dům pro děti. „Děti jsou vaši andělé“ učí proto Oahpse, „od Tvůrce samého vám dané a vy jste jejich bohy. Uvažte proto dobře, jakou říši zřizujete.“ Mimo dům dětí jest jen ještě jiná malá budova z pálených cihel vystavěná „chrám“. Byty pro dospělé (Levitica), společný zásobovací dům a fraternum od Dra. Newbrougha groteskními obrazy vymalované (asi společné místo pro shromáždění a zábavu) jsou jen z nepálené hlíny. Děti osady všechny adoptují se od „představených“ „shalamu“, „od hlav víry“ (Faithists) ve formě zákonné, v mladších letech vychovávají se podle systemu zahrádek a mají býti později vycvičeny v povoláních, pro něž schopnosti a chuť ukazují. Všechny děti uvádějí se do spiritismu a do obcování se světem duchovým, jakmile nabudou věku potřebného. Jako hlavní výstraha dává se jim při tom na cestu, aby se měly na pozoru před duchy zemřelých, kteří nevyznávají velkou „všeosobu“. Vedle zjevných bláznovství a nesmyslů vyznání a těžkých poblouzení od zákona mravního nalézá prý se přece v praktických zařízeních a řádech mnoho rozumného. Ovšem je již předem jasno, že, nemají-li se všechny ostatní zkušenosti ukázati mylnými, tento extravagantní podnik zahynouti musí finančními obtížemi. — E.

Vynálezce brejlí. Když byla jedenkráte poznána působnost skel určitým způsobem utvářených k zvětšování předmětů před lidským okem se nalézajících, bylo tím také dáno na ruku, aby lidé krátkozrací takovýchto skel v nějaké obrubě používali ku čtení a vůbec k pohlížení na předměty. Právě proto je těžko rozhodnouti, kdo učinil nejprve návrh k této novotě a mohla by se téměř veselohra o tom napsati, jak nejrůznější osoby, velké a malé, učené a neučené o prioritu tohoto nálezu se přely. A tato rozepře zdá se, že podnes trvá; neboť sotva že některý vědecký časopis se o této otázce rozepíše, objeví se celé množství nejrůznějších národů, a jsou sotva dva hlasy v tomto choru, jež by byly jednoho mínění. Jeden muž má však před ostatními soupeři přednost svědectví do kamene vytesaného: jest to Florenčan Salvino degli Armati, jenž ve svém rodném městě v chrámu Santa Maria Maggiore je pochován. Na jeho náhrobním kamenu stojí (italsky) následující nápis: „Zde leží Salvino degli Armati z Florencie, vynálezce brejlí (ochiali). Bůh odpusť mu hříchy. Anno Domini 1317.“ Důkladnější zpráva praví, že tento muž roku 1285. sklo zpracoval v konvexní formu čočkovou, aby zvýšil sílu zraku lidského. Sláva o objevu Salvina degli Armati může býti pokládána za dobře odůvodněnou, je však zajímavo pohlédnouti na velký zástup ostatních soupeřů o tuto slávu. „South Western Medical Record“ v Americe psal, že vynález čočky, jakožto prostředku pomocného k vidění nepřináleží nikomu jinému než anglickému králi Karlu II. Po tom přišel „New-York Medical Journal“ a uváděl z díla německého (Grundzüge der Augenheilkunde von Dr. Stilling, 1897) místo: „Poprvé zmiňují se Konrads z Würzburku a Roger Bacon o užívání skel zvětšovacích, při čtení a psaní.“ Kromě toho jmenuje se jistý Amiss, jenž prý ještě dříve o tom něco řekl, avšak tento muž je dnes v takovém zapomenutí, že lze tento nárok těžko vůbec zkoumati. Zmínky zasluhuje ještě výpověď Plinia v jeho přírodopisném spise, dle níž ve starověku byly užívány konkavní smaragdy, aby „zrak byl sebrán“. Takovýmto sklem prý Nero pozoroval hry gladiatorské. Příhodnost

konkavně utvořených smaragdu k tomuto účelu byla prý tak uznána, že bylo zapovězeno takovéto kameny brousiti. Stilling uznává ostatně sám Salvina degli Armati za vlastního vynálezce brejlí. Jeho nález nezáležel v ničem jiném, než že dvě obyčejná zvětšovací skla byla mezi sebou spojena a při čtení pak v ruce držena. Konkavní skla pro dalekozraké objevují se teprve v polovici 19. století. — R.

ROZHLED.

V Brně, 25. února 1900.

Církevní zprávy. Jubilejní poutě římské byly už příčinou nedorozumění a potek — slovních a novinářských aspoň. Marseillští poutníci v Italii úřady zadržáni a musili prodělati malou karanténu. Div z toho hned mezinárodní zápletky nemotány! Tisk liberalní i neliberalní byl vzhůru — zatím se jednalo jen o rozumné opatření, jímž vláda v nejlepším úmyslu nechtěla ani pověsti poutníkův ani pověsti Říma uškodit. V Marseilli rozšířeny byly právě v čas pouti osýpky, a opatrnost byla zcela vhodná. Konečně po vysvětlení případu ani poutníci sami už nic nenamítali. — Jiné obtíže francouzským poutníkům z dělnických vrstev kladeny však v samé kurii. Nebylo by bývalo — prý — vítáno, aby zvláštní nějaká pouť „křesťanské demokracie“ byla v jubilejním roce podnikána! Proto též dělníci nepoputují pod zvláštní vlajkou. —

Vláda italská dosti svědomitě plní svůj slib, jejž v trunní řeči vloni učinila: že ukáže světu totiž, že Řím zná šetřiti citu křesťanských a ví, čím jako města křesťanstva jest světu křesťanskému povinen. Pokud na úřadech jest, starají se i o možný pořádek i všecky protidemonstrace a protiprojevy potlačují. Na interpellaci posl. Socciho, proč nepovolila vláda sjezdu protiklerikalního v Římě, odpověděl 2. února zástupce vlády, že vláda se zavázala šetřiti náboženského rázu slavnostního roku, a že všecky takové projevy, od nichž se jest obávati porušení pořádku, má za nutno zakázati — a tím více, že za takovýto projev musila považovati sjezd protiklerikalní, jehož se měly súčastniti i spolky podvratných cílu, jako místní liga anarchistická.

Přes to však vyznávají, že jubilej tohoto konce století liší se velmi od předešlých. Na životě římském není viděti nic kajícího — a rok jubilejní je po výtce kající. Všecky radovánky a rozpustilosti velkoměsta zůstaly jak byly. Toto jubileum z konce století nebude také viděti takových vznešených poutníků, jakých viděla století a jubilea minulá, kdy i korunované hlavy přijížděly do Říma — a nejen katoličtí, ale i nekatoličtí panovníci (1600 Bedřich I. virtemberský).

Slavnost zasvěcení božskému Srdci Páně, jež listem papežským z 25. května 1899 byla světu ohlášena, a pro pozdní ohlášení v mnohých krajích téhož roku ani na svátek B. S. P. ani na neděli v oktavě konati se nemohla, prodlužuje se se všemi svými výhodami duchovními i na tento rok. Mnozí biskupové o to byli zažádali. Leč nejen v těch diecesích, kde se vloni zasvěcení už státi nemohlo, nýbrž i v těch, kde se stalo, může se celý úkon znovu opětovati list kongregace obřadní ze 27. listopadu 1899 datovaný opět na svátek sám nebo v neděli v oktavě jeho.

Rozhodnutím z 13. listopadu 1899 kongregace obřadní se svolením sv. Otce rozšířila svátek svatého Bedy na celou církev. Titul měl až dosud „venerabilis" třebas že byl za svatého prohlášen, ten mu ovšem i na dále zůstane. Leč nad to prohlášen venerabilis Beda za učitele církevního (Doctor Eccl.) Den svátku ponechán, jak byl slaven dosud v Anglii a v benediktinském a cisterciackém řádě, na 27. května. Nařízení platí poprvé až v budoucím století — tedy 27. května 1901.

Ve slavném sezení kongregace obřadní z 21. ledna 1900 pod předsednictvím samého sv. Otce vyhlášen byl dekret, jímž se schvalují tři zázraky Bohem dopuštěné na přímluvy ctihodné Johanky z Lestonnacu, zakladatelky řádu dcer Mariiných (1556—1640).

Pro zahájení processu ku blahoslavení ctihodné sestry Kateřiny Emmerichové, poslána z Münsteru příslušná akta o zázracích na jejím hrobě dopuštěných. — Dne 6. února zkoumána akta diecesanní podaná za účelem blahoslavení: ctihodného Antonia Gianelli, biskupa bobbijského, zakladatele kongregace dcer bl. Panny Marie dell' Orto: ctihodné sestry Marie Juliany nejsvět. Svátosti, z třetího řádu Servitů; ctihodné sestry Benedikty Rencurel z třetího řádu Dominikánů a ctihodného Ondřeje Huberta Tourneta, kněze diecese Poitiers, zakladatele „dcer sv. kříže", zvaných „sestrami sv. Ondřeje". — V sezení ze dne 13. února zkoumána akta týkající se mučenictví a zázraků ctihodných tonkinských dominikánů, apošt. vikáře Ignáce Delgado a pomocného biskupa jeho Dominika Henares.

Pro akt kanonisace blahoslaveného Jana de la Salle a blahoslavené Rity de Cascia, ustanoven svátek Nanebevstoupení Páně. — Beatifikace letos budou četné, neustanoven však dosud den jejich: mají býti prohlášeni za blahoslavené četní mučeníci missionáři z východu, Indie a Číny: lazarista František Regio, umučený v Číně; karmelitáni Dionys a Redemptus, umučení v Indii; missionáři tonkinští Dufresse, Dumoulin a Zagelin, rovněž umučení, jakož i mučeníci čínští z řádu sv. Dominika Ignác Delgado a D. Henares a lazarista ctihodný P. František Clet a soudruzi jeho. Mimo to budou blahoslaveny: zmíněná už Johanka de Lestonnac, Maria Magdalena Martinengo, z řádu kapucínského a ctihodná sestra Crescentia Hoess z Kaufbeuerů v Bavořích.

Z řady kardinalů opětně ubyli úmrtím dva tento a minulý měsíc: Luigi Trombetta 17. ledna a Domenico Jacobini 1. února. Tento nedávno za nemoci své ještě na naléhání sv. Otce přijal důležitý úřad vikáře na sebe.

Katalog **hierarchie katolické** na rok 1900. udává takovýto počet na jednotlivých stupních hierarchických: kardinalu 60 (teď už zas méně), patriarchu 14 (z těch 8 latinských, 6 východních), arcibiskupu 174 západních a 19 východních, biskupu 721 západních a 55 východních. Úhrnem tedy biskupu, arcibiskupuv a patriarchu jest po celém světě katolickém 1070. V Evropě samé z toho počtu jest 614 biskupův a arcibiskupů, v Rakousku pak 55.

Na **potřeby missií** mezi Kopty daroval sv. Otec půl milionu franku, rovněž takový obnos na seminář katolický v Kandech na ostrově Cejloně.

„Annales de Notre-Dame de Lourdes" z 31. ledna přinášejí několik statistických údaju o **poutích lurdských a milostech v Lourdech prokázaných**. Za měsíce duben až říjen zaznamenáno 200 lékařsky stvrzených a prozkoumaných, jakož i uznaných uzdravení; na osobách nejen věřících, ale i takových, jež veřejně přiznaly, že nevěřily nebo pochybovaly. Hromadných poutí bylo 158 se 160.000 poutníků; vypraveno 248 zvláštních vlaků. Nečítána jsou drobná processí a jednotlivi. Ve chrámu růžencovém podáno 407.700 sv. přijímání; slouženo 44.650 mší sv. čili přítomno bylo na 10.000 kněží. Nemocných přišlo nečítaje z blízka a s hlavním processím francouzským 3780; do pramenů u jeskyně dalo se ponořit 23.977 mužův a 47.768 žen. Z vysokých hodnostářu církevních přibylo 5 kardinalů, 92 arcibiskupův a biskupu. Poprvé tu bylo processí skotské. Také král Oskar švédský (protestant) navštívil poutní místo roku minulého. Nečítajíc prosby přednešené a obětované samými poutníky, za sebe i za jiné, posláno z celého světa 2.456.548 intencí, z nich 57.787 na poděkování za dosažené milosti; vody lurdské rozesláno 116.375 láhví. Nesčetné jsou dary, jež z vděčnosti obětovány; mezi těmito jest 511 desek mramorových, určených k zasazení do zdi ve chrámu růžencovém. — Během roku ozdobeno mosaikou šest kaplí v jeskyni pod chrámem a čtyři sochy z bílého mramoru tam postaveny; v chrámě samém kaple Navštívení rovněž vyzdobena mosaikou, a tři nové kaple ozdobeny novými oltáři z mramoru.

Hnutí **„los von Rom"** došlo z katolické strany německé od frankfurtského kneze J. Diefenbacha „náležitého" rozboru (v brošurce „Los von Rom-Bewegung"). Dle Diefenbacha církev sama ve mnoha ohledech jest tím vinna. Předně prý diecese jsou veliké, zvláště v českých zemích, tak že není možná pastoraci v nich zastati. A mnohé z nich nejen populací svou, ale i příjmy svými prý by vystačily na dvé či tři biskupství. — Dorostu kněžského pro německé kraje není a biskupové zřízením německých seminářu pacholeckých nesnaží se tomu nijak odpomoci. Kněžstvo prý vychází jen z nejnižších stavu, neumí se ve společnosti pohybovat, nemá dostatečného vzdělání ani všeobecného ani kněžského, neboť alumnaty mu ho dáti nestačí. Nestýká se s lidem, mimo svou službu duchovní se uzavírá. Mnoho prý jsou vinny též rakouské kláštery se svým laxním životem. Mají též obyčejné duchovní správa a spravují ji pak mnohem hůře než světští

kněží. Na cestách prý dávají pohoršení, doma jsou lidu nepřístupni a svým klášterním šatem lid od sebe též jaksi odpuzují, lid se ostýchá — atd. atd.

Jak vidět sneseno tu vše pravdivé i nepravdivé, křivé i přímé, od Němce, který našich poměrů neznal. Nad to i kdyby to bylo správno, co tvrdí, nic to nedokazuje, neboť hnutí „los von Rom“ jest přec jen zcela individuelní, omezeno nejen národem, ale i místem a jistou vrstvou lidí, a vrstva ta neodlišuje se náboženskými, ale politickými znaky od ostatních. Kdyby církev byla vinna, bylo by hnutí to nabylo širšího rozpjetí. Že tomu není tak, že ani víra, ani sluhové církve nic k tomu nepřičinili, vidno z toho, že sám vůdce toho hnutí musil k témuž kroku býti donucen od svedených; a že druhý vůdce už po léta před tím hlásal, ne protestanství, ale úplnou nevěru.

Brošurka Diefenbachova nenalezla také nikde ve vážnějším katolickém tisku německém souhlasu. Ale memento její neškodí!

Kongres pro autonomii uherských katolíků minulé zasedání své od 31. ledna do 10. února skončil zase nijak, usnesením pouhé resoluce, jíž svěřeno výboru 27člennému, aby vyjednával s faktory, kteří dosud moc v rukou drží, co by byli ochotni lidu přepustiti. Menšina vymohla, že v resoluci zřejmě se praví, aby výbor vyjednával o přáních obsažených v návrhu menšiny, jako jsou zvláště přímé volby církevních hodnostářů, diecesanní shromáždění kněží i laiků, a jiné ještě. V tom ohledu pak usnesení stalo se jednomyslně. Zároveň uloženo výboru, aby svůj úkol brzy provedl. — Tím tedy autonomie pokročila až blízko ke své krisi, k rozhodnému okamžiku. Dnešní kongres zdá se, nespokojí se už s takovou neslanou nemastnou autonomií, jako jeho předchůdce před 30 lety, kteráž také pro svou bezvýznamnost nevešla ani v život. Hlavní věc, o niž se nyní jedná a o niž bude třeba sváděti menšině nejtužší boj, jsou přímé volby biskupů a kapitol a pak fondy náboženské. Neboť oboje má v moci liberalní vláda a mocí touto činí si právě církev služebnou. Biskupové sami jsouce z valné části opravdovými vládními muži nepřejí si těch přímých voleb, nýbrž chtějí uchovati patronátní právo — koruně, jak pravil kardinal primas Vaszáry. Kdyby právo to vykonávala koruna, nebylo by tak zle. Jen že v Uhrách je vykonává přímo vláda — a vlády uherské dobro církve nemají nikdy na zřeteli. Také oprava fondů náboženských a škol jest sporným bodem, vláda ani tu nechce dosavadní svou moc dáti z rukou, a ovšem bez těchto věcí autonomie může vypadnouti zase jen tak jak r. 1871. — Kongres ukončiv povšechné rokování o obou návrzích, svou resolucí usnesl se na tom, pokud koruna, biskupi a vláda dovolí sloučení obou. Největším neštěstím jest, že primas sám jest úplně v rukou vlády a tudíž on, jenž by vlivem svým nejvíce zmohl, sotva oč se zasadí, ač ve své závěrečné řeči ukázal se přece jaksi už liberalnějším ke spravedlivým tužbám menšiny, než v řečích svých dřívějších, zvláště při zahájení kongresu.

I nejlepší autonomie však může se rozbíti o spor národnostní. Jak většina, tak i radikalní křídlo menšiny pod Gabr. Ugronem jest

chauvinistické a autonomie pro ně znamená také nový nástroj na potlačení národnosti. Když by se ani Slovensko nehnulo, neboť tomu ani pod autonomií nebude hůř jak teď pod vládní hierarchií, bude zápasiti o svá práva sjednocená církev rumunská, která svou dosavadní samosprávu nebude chtít dáti si zkonfiskovat pro pochybnou samosprávu, na jaké se kongres snad usnese.

Sjednocení maďarští věřící z diecese mukačovské chystají pod vedením biskupa svého pouť — prosební do Říma. Že se sbírá na umožnění co nejhojnějšího účastenství, už jsme pravili. Zdaž poutí touto vymohou si dovolení maďarské národní liturgie, jest ovšem dnes ještě pochybno.

Ředitel „Revue des deux Mondes" Ferd. Brunetière se svolením sv. Otce konal nedávno v Římě konferenci o francouzském kazateli Bossuetovi. Znám jest svou náhlou konversí, již osvědčil článkem o víře a vědě a dekadenci vědy bez víry. Vloni když postaven biskupu Bossuetovi pomník v Meaux, Brunetière měl slavnostní řeč v kathedrale meauxské. V řeči své líčil Brunetière modernost themat i dikce v řečích Bossuetových (la modernité de Bossuet), které dnes nepozbývají ještě své účinnosti a aktualnosti. Jednáť v nich výmluvný hodnostář církevní o otázkách, jež i dnes mysli naše zabývají, jako sjednocení církve západní a východní, katolické a protestantské, nutnost jedné vrchní autority v mater. i spirit. ohledu, sporné body mezi katolictvím a protestantstvím i podobné. Na konferenci, jež konala se ve velikém sále paláce della Cancelleria, přítomno bylo přes 2000 nejvybranějšího obecenstva. Na to přijat Brunetière od sv. Otce, jenž dal si od něho opakovati hlavní věci z řeči konferenční a udělil mu pak comanderský kříž sv. Řehoře Velikého. — Brunetière svou konversí už i mnohé jiné přivedl na tutéž cestu k Damašku.

Italský ministr kultu Bonasi vysloužil si už titul klerikala. V dnešní Italii jde to jak vidět velice snadno: už pouhou ochotou, jíž se vláda zaručila za pořádek při jubilejních poutích — ač z klerikalismu to jistě neučinila, nýbrž z pouhé vypočítavosti a zodpovědnosti před cizími státy, s nimiž se chce vyvarovati nemilých zápletek. Jiná příčina, pro niž Bonasimu vyčítají klerikalismus, jest jeho zákon o sňatku občanském, jímž strohost návrhu předešlých vlád poněkud zmírnil. V návrhu v senátním výboru počátkem února projednávaném dovoluje se totiž uzavříti sňatek církevní též před sňatkem občanským, ale s povinností novomanželů do šesti neděl též občanskou smlouvu uzavříti a s povinností kněze oddávajícího do 8 dní sňatek občanskému úřadu oznámiti. Výbor senátu také zavrhl vládní návrh, jenž dával snoubencům na vybranou, kam chtějí jíti napřed, zda na kancelář či do kostela, a svobodu tuto odstranil. Církevní sňatek nedovoluje se před občanským v žádném případě, leda in articulo mortis, v nebezpečí života. Jinak stanoví se vysoké pokuty (od 50—1000 lir), kdyby snoubenci se opovážili napřed se dáti oddati církevně, a knězi, který by je sezdal před občanským sňatkem, hrozí se pokutou 100 až 2000 lir, a v případě opětnosti zastavením platu na 3 měsíce až 1 rok.

„Civiltà Cattolica“ opravuje v druhém lednovém svazku svou zprávu o prodeji Canossy a dle ní tedy i my, když jsme tutéž zprávu přinesli. Nejednalo se při prodeji o Canossu, nýbrž o hrad Carpineti, rovněž majetek kdysi Mathildy Toskanské jako Canossa. Oba hrady jsou zbořeninami, zvláště Canossa, jež už jest jen pouhou skálou. Vykopané památky chovají se v Museu osady Ciano pod Canossou.

Při tom zmíněný list přináší tuto upomínku o Canosse z doby nejnovější. V roce 1873. utvořil se výbor (z katolických kruhů) pro postavení pomníku na skále kanosské, jemuž v čele stáli hr. Acquaderni, hr. Teodoro de Volo (předseda) a marchese Ottavio Canossa di Verona. Ale tehdy kardinal Antonelli (sekretář papežský) zradil výbor z toho úmyslu, představuje mu nevhodnost doby pro okrašlování Canossy pomníkem, jenž by upomínal na pokoření Jindřicha IV. — v té chvíli právě, kdy v témže Německu v kulturním boji „muž železa a krve“ prohlásil: „nepůjdeme do Canossy“. Pomníkovou záležitostí by prý jistě byl ještě více podrážděn. Tak s pomníku sešlo a Canossa je doposud holou skálou na 50 metrů do výše nad okolím čnějící.

Francouzská vláda po odsouzení a také téměř zničení Assumptionistů, neboť tito zamýšlejí přesídliti z Francie do Belgie, nepomohou-li všechna odvolání jejich, rekursy až do krajnosti, chce jednou ranou zničiti na vždy též odboj biskupův. Upravila totiž článek Napoleonova zákonníka, jímž vyhnanstvím hrozí se biskupům, kdyby vydali nějaký pastýřský list, nebo projev, jakýkoliv proti vládě, proti úřadům a jejich nařízením. Článku tohoto pro nehoráznost a ukrutnost trestu nikdy nepoužito a vlády ani nepomýšlely na to použiti ho. Také nynější vláda nechce tohoto trestu použiti a proto v ministerské radě usneseno navrhnouti článek nový; tímto článkem má se trest na „odboj“ biskupů státi praktičtějším: stanoví se totiž vězení (odnětí příjmův už i dříve bylo možno a zhusta se praktikovalo). Článek o žalařování biskupů pro projevy protivládní ovšem také ještě není hotovou věcí, ač sněmovna jej za velkého potlesku levice odkázala výboru. A je na pováženou, zdaž by žalařování biskupa bylo vládě snadnější než vypuzení ho do vyhnanství.

Souhlas a soustrast, již několik biskupů projevilo assumptionistům po jich odsouzení, přivedl vládu liberalně-socialistickou na ten nápad. Zatím „odbojní“ biskupové pokutováni odnětím státem placeného příjmu.

Velmi ostrým listem ohradil se proti trestu sobě vyměřenému arcibiskup aixský Gouthe-Soulard. V listě red. Croix, odsouzenému P. Baillymu, zaslaném praví: „Pan ministr kultu mně své usnesení sdělil, ale nebyl tak dobrý, aby napřed vše vyšetřil a mě se optal; odsoudil mě bez výslechu, jednání, jež ani v Číně není leda výjimkou. Pan ministr se mnou zachází jinak než s jinými vys. dust. mými spolubratry při tom olupování. Praví: ‚Přes výstrahy mých předchůdců chápete se každé příležitosti, abyste proti všem úřadům vystupoval tak, jak žádná vláda dovoliti nemůže.‘ Leč jeho zdvořilejší předchůdci mně nikdy žádné výstrahy neudělili. Bylo by mu těžkou úlohou v mém veškerém jednání jen nejmenší slovíčko ne-

zdvořilé vůči úřadům a vládě vypátrati. Jeho tvrzení je tudíž nestydatou lží a urážkou, jež se odráží na svého původce... Psaní ministrovo jest tak nezdvořácké, že mám za to, že ho ani nečetl před odesláním, sic by je byl opravil. Činím sám sobě tuto vytáčku jen z přízně pro svůj rodný departement katolický (Loire), který nemá nač býti hrdým ve svém zvoleném zástupci. Tím že odnímá nám ministr naše státem zaručené příjmy, dopouští se jednání, jež ve všech jazycích světa jen naprostou nepoctivostí nazváno býti může"...

A právě arcibiskup Gouthe-Soulard jest jeden z bývalých vládních mužů. Jako farář lyonský zalíbil se presidentovi Grévymu tak, že r. 1886. přes všecky jiné kandidáty a proti přání sv. Stolice povýšen byl zpříma na stolec arcibiskupský — z faráře.

V čas processu a co se processu samého týká všecek katolický a vůbec slušný tisk nejen francouzský ale celého světa stál při Assumptionistech bezdůvodně pronásledovaných. Leč po processu (jenž ostatně appellací dále ještě se potáhne) rozvinula se kontroversa mezi katol. denníkem „Univers" a denníkem Assumptionistů „Croix." „Univers" vytýká listu Assumptionistů, že rozepři svou chtějí činiti věcí veškerých řádů francouzských, a tím že zbytečně je vtahují do něčeho, co zatím jen jim a schválně jen jim naloženo. „Univers" také nesouhlasí s celou činností agitační a žurnalistickou, jak ji prováděli Assumptionisté a jejich „Croix." Vytýká jim přílišnou ostrost, nepřesnost a kolísání, nepřiznání barvy politické. Tak prý sice poslechli vyzvání sv. Otce a uznali nynější formu vládní, ale přece zas byli i pro druhou stranu; v socialních otázkách jednou byli hodně demokratičtí, jindy však zase báli se státního zakročování. Při posledních volbách byla to „la Croix", jež rozbila federaci katolíků francouzských, takže zase nebylo docíleno jednotného vystupování. — Svým politickým až příliš ostře na jevo dávaným stranictvím v processu Dreyfusově zavinila „Croix" a Assumptionisté nynější svou persekuci. Vedoucí list katolíků francouzských zrazuje proto, aby z věci řádu jednoho nebyla dělána záležitost veškerého francouzského katolicismu.

Zatím ovšem byl to jen process proti „Croix" a proti Assumptionistům, ale jak vidět z pronásledování biskupů, věc vyvíjí se stále lépe v záležitost všech katolíků. Vláda chystá také repressivní zákony nejen proti biskupům, ale proti řádům vůbec.

Skvělé konverse, jež dodávají anglické katolické církvi zvláštního lesku, z druhé strany paralysovány poslední léta frondou zvláštního odboje, jenž je odnoží „amerikanismu", abychom nějakého jména užili, a jenž jako reformismus v Němcích a ve Francii a s čím „amerikanismus" ten později vystupuje hlavně proti římské kurii, „zpátečnictví" a „opozdenosti", bojuje za naprostý demokratismus a jest, jak už častěji podotknuto, jakýmsi moderním přílivem protestantismu do katolictví.

Z proudu tohoto v Anglii teď nejvíce hluku působí neposlušnost prof. Dra. St. George Mivarta (kněze). O jeho článcích u příležitosti Dreyfusova processu proti kurii a katolickému „zpátečnictví" roz. anti-

semitismu napsaných jsme se zmínili. Odsouzeny však ne tyto jeho poslední útoky nýbrž jeho bludy v přírodovědeckých jeho článcích roztroušené. Dr. Mivart patřil k těm přírodovědcům katolickým, kteří měli za to, že beze všeho smějí přijati celou theorii evoluční Darwina i jeho nástupců. Dr. Mivart ostatně ze svého vědeckého stanoviska zavrhoval celou řadu míst ze Starého Zákona jako naivních, neinspirovaných, pouhých výmyslů prostého lidu či prostého pisatele: mezi tyto věci počítal stvoření světa v šesti dnech, pořádek stvoření, jmenování všech zvířat od Adama, první hřích, potopu, věž babylonskou, obrácení ženy Lotovy v solný sloup, rány egyptské, Tobiášovy zázraky, Danielovy příhody v jámě lvů, řeč Balaamovy oslice, Jonášovo polknutí atd. Kardinal arcibiskup westminsterský předložil také formuli víry Dru. George Mivartovi, v níž se měl svých racionalistických bludův odřeknouti, odvolati zvláště vše to, co napsal do „Fortnightly Review" a „Nineteenth Century" anebo i jinam a v čem se proti víře nebo mravům prohřešil. Dr. Mivart odřekl podepsati toto vyznání víry a odvolati bludná tvrzení svá. Naopak veřejnými listy v „Times" hájí svých zvláštních názorů. Pro něho prý jako základní pravda pro posuzování zjevení platí, že Bůh jest pravda sama a nemůže klamati. Proto co v Písmech neshoduje se s přirozeností a pravdou, co nepatří k věci, není ani základem pravdy vůbec ani základem nějaké pravdy mravoučné, toho nemůže žádat církev po žádném rozumném člověku aby tomu věřil. Jak souvisí s vírou a s křesťanstvím pověst o věži babylonské? Jak to, že Adam pojmenoval všecky druhy zvířat? Jak kniha Tobiášova a zázraky v ní vypravované? atd. Bohužel prý koncily florencský, tridentský a vatikanský upadaly stále u větší bludy stanovice normam fidei. — Bylo pro něho trudné a obtížné z kathedry vyučovati v duchu učení církevního. Nyní prý už bude moci mluviti podle plnosti svého přesvědčení. „Liberavi animam meam; mohu nyní zapěti: nunc dimittis a tiše očekávati věcí budoucích." Končí svůj list, jímž veřejně se zříká poslušnosti k církvi učící.

*

Svatý synod ruský, vlastně jeho prokurator Pobědonoscev, podal jako každý rok carovi výklad o postupu pravoslaví mezi bývalými sjednocenými v západní Rusi. Vrchní prokurator sv. synodu nelíčí stav církve slovy nadšenými a radostnými. Naopak žaluje, že zvláště v gubernii chełmské jest ještě mnoho zatvrzelých, kteří žijí beze všeho náboženského společenství s církví pravoslavnou: nekřtí dítek, nesezdávají se, nepohřbívají církevně svých zemřelých, neúčastní se svátostí — totiž po pravoslavném obřadu, neboť vším tím dávají si tajně přisluhovati od kněží latinských. Dle statistiky od blahočinných (děkanů) sestavené v chlumském (Chełm) kraji z bývalých 377 tisíc unitův jest jich ještě 83.000 úplně zatvrzelých a nenapravitelných a 9214 takových, kteří sic chodí do pravoslavných chrámů, ale za pravoslavné se sami přece ještě nepovažují. Všech 266 farností dříve unitských jsou nyní pravoslavné a z nich už jest 35 farností,

které jsou čisté a upřímně pravoslavné. Počet zatvrzelých se zmenšuje. V roce 1897. jich bylo ještě 89.000, tak že za dvě leta se počet jich zmenšil o 6000 duší.

Zřízena nová diecese pravoslavná v záp. kraji unitském, a sice v Grodně. Nová eparchie má dle sčítání lidu z r. 1897. pravoslavných 833.360 duší, katolíků 396.217 duší (a 130 kněží), 11.925 protestantův (22 pastorů). Farností pravoslavných jest 326. V těch pak jest kněží 356, jáhnů 7, podjáhnů (psalomščiků) 385. Kněžstvo této pravoslavné diecese jest skoro všechno bez vyššího duchovního vzdělání (bez duchovní akademie), chrámy jsou staré a zpuštěné, dřevěné.

Před zavedením unie bylo v „západním kraji“ osm pravoslavných diecesí, z nichž do prvního rozdělení Polsky zůstala jen jediná, běloruská. Po rozdělení Polsky, jak ruský zábor se vzmáhal a šířil na kraje unitské, počaly se znovukříšit i zašlé diecese pravoslavné. Tak přibyla k ostavší běloruské první minská, od které pak odděleny ještě dvě, podolská a volyňská; běloruská rozdělena později na dvě diecese, polockou a mohylevskou. V letech dvacátých přeměněny prvé dvě unitské diecese v pravoslavné, brestská a vilenská, ale spojeny v jednu litevskou eparchii. Z těchto spojených diecesí nyní vyděluje se jedna pod názvem grodenské, bývalá to brestská diecese. Dnes tedy stává celkem sedm pravoslavných eparchií na území bývalé sjednocené církve východní na Litvě, Podolí a Bílé Rusi. V brestsko-grodenské eparchii uctívají pravoslavní ostatky svého mučeníka pro pravosláví z dob unie, „přepodobného“ Athanasia brestského; zemřel pro pravosláví smrtí mučenickou 5. září 1648; ostatky jeho uloženy v brestském farním chrámu.

Mnoho se projednává v ruském tisku poslední dobou otázka upravení a zlepšení platu duchovenstva jakož i upravení pense jejich. Nejhuře stojí si duchovenstvo pravoslavné v chudých, málo lidnatých guberniích severovýchodních. Tak v penzenské eparchii (jež počítá se ještě do „Veliké Rusi“ západně od střední Volhy) ze 165 žádostí duchovenstva o přesazení na jiné místo 115 jich podáno pro velikou nouzi duchovenstva v tom kterém farním obvodě. Dle Eparch. Věd. Zvláště nižší duchovenstvo, jáhnové a podjáhnové, velmi špatně postavení; tak v jedné farnosti největší příjem měsíční u jáhna činil jen 13 rublů, jinde dokonce ze společného důchodu nepřišel si podjáhen na víc jak na 3 až 5 rublů měsíčně. Také byty jsou prašpatné; v jednom místě ubytováno farní duchovenstvo ve staré — stodole. — V „Neděli“ stěžuje si jeden dopisovatel zvláště na choulostivé postavení duchovního při sbírkách podomních, tak zvaném „petrovském“ (od Petra Vel. zavedená naturalní dávka), jíž kněží si vybírají sami od lidu, jako u nás dříve to činili učitelé, dosud to činí pastýři obecní a pod. „Představte si“, píše, „kněz po mši svaté sebere se, dá zapřáhnouti do vozíka, naloží naň nádobí na mouku a sádlo či máslo a táhne od domu k domu. Zastaví, vezme ‚vědro‘ na mouku a hrnek na máslo a jde k ‚mužíkovi‘ prose, aby ho ‚nadělili petrovským‘. První, kdo jej uvítá, jest pes — uvítání zuřivé, jež ne

vždy dobře dopadne; hospodáře a hospodyni musí často shánět po zahradě, ve stodole... Přijdou, „nadělí“ ho konečně a při tom musí vyslechnouti samy nářky: slepice nenesou, děti mlíčka nemají, mouky zůstalo jim už jen na jedno pečení chleba, a pak budeme „na nuž pískat“ („vlkem výt“). Není pochyby, že mnohá z těch žalob jest zcela pravdivá; ale i když vidíš, že bereš mošnu žebrákovi, nemůžeš zříci se petrovského, jakkoliv tě to mučí a svírá; jinak sám budeš „vlkem výt“. S vědrem mouky, hrníčkem másla a v čepici několik vajíček — vrací se kněz ke svému vozu, vysýpá to do větších nádob a pochůzka jde o dům dále... Zatím hospodyň dala „duchovním“ poslední svůj kousek másla v postě uschráněného, tu přijdou svátky, není čím omastit... Kdo je tu vinen? „Popi všecko požrali“... usoudí zkrátka naivní venkovan. A konečně kněz sám ještě tak zle nepochodí při „petrovském“, hůře je, musí-li „petrovské“ vybírat kostelník, před nímž se lidi už tak neostýchají...

Leč jiných náhledů jest dopisovatel „Graždanina“, bezpochyby sám nejsa duchovním, jenž v polovici ledna rozvinul v listu tom názor, že by duchovenstvu jen uškodilo na vážnosti a v mravním jeho postavení, kdyby stát převzal na sebe službné duchovenstva, odstraniv štolu a „petrovské.“ Právě prý v té závislosti duchovenstva (venkovského) na sedláku jest mravní jakési pouto mezi oběma, jež je sbližuje. Duchovenstvo žije tak po způsobu mistra svého, apoštolův a prvních křesťanských biskupův a kněží. Jest to také nejpřiměřenější prý způsob té chudoby, jakou má kněžstvo vyznávat. Státní plat prý docela se s rázem a povahou stavu duchovního a jeho chudoby a skromnosti neshoduje. Protož jediným pramenem příjmu duchovenských, pramenem jedině přiměřeným a důstojným jsou dobrovolné dary věřících. Je-li tento pramen chudý i v tom je důstojnost a povýšenost stavu kněžského.

„Cerkovnyj Věstnik“ poukazuje tu na n e p ř í z e ň l i d i, již projevují s t a v u d u c h o v n í m u, při sebe menším poplatku štolovém neskromnost a vydírání mu vyčítajíce. „Dostal-li kněz za pohřeb s průvodem na hřbitov — 5 rublů, hned se praví: vydírání! Soudní kancelista zapsal jmění zemřelého a dostal několik desítek... to není, praví se, vydírání, to je zákonité procento. Měl kněz bohaté oddavky, zapsal manželství v matriku a žádal za vše 10 rublů — řekne se: pořádné sousto! Sepsal příruči notářský kupní smlouvu na jmění stotisícové těchže novomanželů, zapsal to v knihu; to neměl víc práce než kněz s oddavkami a zápisem a dostal za to náhrady — 1000 rublů. To není žádné „sousto“, to je zakonité procento! Kolik se ostatně takovými příjmy pro farní duchovenstvo vybyre, to dokazuje statistika na př. gubernie pskovské, tedy jedné z těch, kdež obyvatelstvo není nejchudší: duchovních osob v této gubernii jest 10.714 a všech příjmů dobrovolných mají 429.663 rublů, tedy asi 40 rublů na osobu připadá.

Na irkutském dieceesním shromáždění minulého roku podal jeden kněz delegat návrh, aby biskup zažádal u vlády, by také psalomščici, kteří přece platí do pensijního fondu 2% z příjmů jako druzí duchovní, dostávali jako kněži a jáhnové pensi z tohoto fondu, která se jim tím

způsobem nesprávně zadržuje! — Jak jsme už minule sdělili vláda se zanáší plánem upraviti a zvýšiti pense duchovenstva, a také podjáhnům má se pak pense dostávati. — V západních krajích, dříve unitských, stát sám přispívá na pensijní fond tamního kněžstva.

Volyňský rektor pravoslavného semináře počátkem letošího roku v řeči své k seminaristům vytýkal jim, že hledí se jen a jen dostati do služby světské, že kněžský stav zdá se jim těžkým a vyhýbají se mu. I poukazoval jim na světlý příklad starších druhů, kdy skoro všichni ze semináře se obraceli ke stavu kněžskému, teď sotva 20%! — Varšavské pravoslavné duchovenstvo sbírá na dívčí učeliště pro dcerky své, které prý se kazí v gymnasiích a školách společných, kam chodí též katoličky, židovky a protestantky. — V jiných diecesích, kde mají dívčí školy pro dcerky duchovních stěžují se opět na nedostatek místa v nich pro všecky: tak ve volyňském diecesanním dívčím gymnasiu do první třídy ze 70 uchazeček přijali jen 42, v černihovském za tři poslední léta ze 411 uchazeček odmítli 178.

Vláda dovolila katolíkům, aby v ruských pravoslavných městech v soukromých svých domech zřizovali kaple a modlitebny i bez vládního dovolení. Dosud k tomu nutno bylo dovolení úřadu.

Úmysl katolíků postaviti si missii a kostel katolický ve Staré Zagoře v Bulharsku vyvolal veliké protestní hnutí v pravoslavném kněžstvu a v lidu. Opposiční Stojlovův „Mir“ vytýká vládní straně, že ona to povolala tři katolické patery do Staré Zagory, kdež prý není ani jednoho domácího občana katolíka. Na svátek Zjevení Páně ve zbouřeném lidu povstala rvačka pro katolíky, v níž tři lidé raněni. Pravoslavní zasypávají telegramy knížete, aby stavbu missijního domu a kostela katolického ve Staré Zagoře zakázal.

Řecký synod a řecký metropolita Prokopios athenský měl minulý měsíc co činit, aby zažehnal bouři, která se proti němu v občanstvu zdvihla. V městě Pirgos v diecesi patrasské umínili si občané dáti sloužiti panichidu (zádušní služby Boží) za padlé Angličany v jižní Africe. Ale arcibiskup patrasský panichidu sloužiti zakázal. Z toho velké pobouření myslí mezi anglofilskými „Elliny“. Obráceno se na synod, jak mohl takový zákaz vydati, leč předseda synodu, metropolita athenský, se omluvil, že synod ve věci nerozhodoval, to že je pravomocí každého z biskupův. Arcibiskup patrasský i metropolita athenský za důvod zákazu uváděli, že anglická církev nevěří v prospěšnost přímluvy za zemřelé, že sama za zemřelé neobětuje a se nemodlí, že by tedy bylo nemístno, aby se za ně zádušní bohoslužby konaly, když oni je zásadně odmítají. Ale veřejné mínění stálo na svém, že když se církev řecká modlila za padlé Angličany ve válce za osvobození Řecka (1821), že se může za padlé přátele řecké modliti i teď. Ve sněmovně interpellováno ministra kultu velmi prudce. Ministr Eutaxias hájil podobné biskupy, jak oni sami důvody udávali. Konečně sněmovna spokojila se projevem, jejž ministr navrhl, vysloviti sympathie „anglickému šlechetnému národu, jenž o Řecko tolik zásluh si dobyl, a modliti se za úspěch zbraní anglických.“ Jistý německý list k tomu podotýká: „Už-li

Řekové zapomněli na poslední dobrodiní, jaké jim Anglie prokázala. vehnavši je do války turecké. v níž dostali pořádné na kabát?"

Řecký ministr kultu na zažehnání bídy v učitelském úřadě církve řecké ustanovil zavésti zvláštní duchovní kočující kazatele, „hierokérixy". kteří majíce dostatečnou vědeckou průpravu doplňovali by, nač řecké duchovenstvo nestačí. Také platy duchovenstva mají se upravit, místo dosavadních dobrovolných sbírek zavedly by se povinné procentualní příspěvky do náboženského fondu (od 5—20 drachem ročně na občana), z něhož by pak duchovenstvo bylo vydržováno. Zároveň třeba zvýšiti úroveň vzdělání kněžského, tak aby nebylo kněze bez duchovně-akademického vzdělání. -- Ze 40 diecesí království řeckého jest jich 21 ovdovělých už po leta a nástupce není. Osiřelá diecese. z nichž mnohé ovšem jsou maličké. svěřuje se buď sousednímu biskupovi nebo ji spravuje zvláštní rada kněží „epitropos", která jest obyčejně v displinarním ohledu bezmocna a pod níž diecese upadá ještě víc.

O stavu duchovenstva řeckého na Kretě má „Civiltà Cattolica" v lednovém druhém sešitě v dopise z Krety tuto charakteristiku: Kreťané jsou buď musulmané, nebo jsou či nazývají se pravoslavnými. ale celé jejich pravoslaví nepozůstává z ničeho jiného leč v kusém znamení kříže. Nemůže se ostatně nic jiného žádati od lidu, jenž byl a jest bez zákonův a bez pastýřů náboženských. Mniši, co tu na ostrově jsou. jsou pouzí venkované. kteří proživše delší část života za stádem svým nebo na poli svém, najednou nějakou náhodou přijdou ke vhodné příležitosti polepšiti si, nenamáhati se tak jako dosud, když se jim otevřou brány některého kláštera, jenž potřebuje nových členů. Rozumí se, že obyčejně už pak zůstanou takovými, jací byli doposud. A kněží světští stojí možno-li ještě pod klášterníky; neboť nejenom že se rekrutují z obyčejného lidu beze všeho průpravného vzdělání a vychování. ale i jako kněží musí pracovati pak stejně se svými ovečkami. starati se o ženu a děti a tudíž na nějaké sebevzdělání není ani pomyšlení; jsou rádi, naučí-li se nějak čísti knihy obřadní a mešní, aby mohli svůj úřad zastávat. Že knihám těm ve staré řečtině psaným z většího dílu sami nerozumí, je též obyčejným případem.

„Ekklesiastiké Alétheia", organ patriarchatu cařihradského. ohlašuje vydání nově nalezených řečí a listův otce rozkolu. patriarchy Fotia. Dosud známy byly čtyry řeči jeho. Teď objevil učený historik a theolog řecký S. Aristarchis velké množství řečí a prací jeho. které bezpochyby přispějí k osvětlení historie církevní pohnuté doby oné. Sborník řečí Fotiových obsahovati bude 83 řečí. cena předplatná jest 10 franků (za hranici).

Nový východní patriarcha syrský v Antiochii. proti všem přáním, námahám a protestům cařihradského patriarchatu řeckého zvolený z domácího syrského kněžstva, na povznesení kleru svého založil seminář v Balamandě, v němž po vzoru evropských akademií a fakult theologických kněžstvo má se vzdělávati. Vedle theologických věcí. jež jsou hlavním učivem. duležité místo zaujímá učení jazykům. a sice ruskému. tureckému a řeckému. Ruský vliv stává se v Syrii

a na pravoslavném východě vůbec zřetelnější. Sám nový patriarcha Meletios má své zvolení jen vlivu ruskému co děkovat.

Německá universita göttingská, na jejíž theologické fakultě vzdělán byl pastor Weingart, vrchní radou sesazený, konečně promluvila a sesazeného se ujala. Projev její však jest více než platonický. Na zemské synodě hannoverské pravil totiž professor göttingské fakulty theologické, konsistorní rada Dr. Schultz: „Jako člen zemské církve vyslovuji svou lítost nad tím, že v případě Weingartové jednáno tak, jak si páni od vrchní správy církve usmyslili. Každé disciplinarní trestání duchovního, který ve své obci dobře působí a mravně jest bezúhonným, zaviňuje v naší době leda nezměrnou škodu. V případě Weingartově nejedná se o žádné veřejné pohoršení, jedná se o duchovního, jenž měl dobrou snahu hlásati Krista. Naše theologie učí, že nikdo jiný, leč ten, kdo víru v našem vyznání obsaženou sdílí, nemůže býti kazatelem, ale zároveň učí, že spisy a náhledy naší církve o věcech víry nejsou neomylnou autoritou, nýbrž něčím, co podléhá kritice vědecké a vývoji. Od 150 let došli jsme takových náhledů, že v době před 150 lety nebylo pro ně nijakých předpokladův ani možno. Theologická věda vůbec není nic jiného, leda části historické a filologické a též trochu filosofické vědy. Nuže a věda se vyvíjí. Od 150 let obohacena byla novými poznatky, a tudíž nezůstává ani theologie na stupni tom, na jakém zpracováno vyznání zemské církve před 150 lety. Lid se o vědecké poznatky a vývoj vědy nestará, nemůže ani. To svěřeno jest učencům a duchovním. Lid však také nesmí po nich chtíti, aby oni svou vědu přizpůsobili jemu, jeho víře, a změnili své vědecké přesvědčení podle jeho přání; pravda, že tito věřící, již se o vědu nestarají, jsou nám asi nejmilejší z církve, a církev má povinnost chrániti je přede všemi vědeckými kontroversemi.“ Po řeči Dra. Schultze nicméně zemské shromáždění vyslovilo se v resoluci, že souhlasí s tím, aby kazatelé, kteří zřejmě odporují vyznání lutheranské církve, z úřadu svého byli sesazeni.

Vrchní rada církevní vyslovila teď najednou nesouhlas s ustavením zvláštní protestantsko-německé obce v Římě a se stavbou nového chrámu pro ni, jakož i pastorovi Brüssauovi vzkázala, že ho zbavuje členství ve svazu německé zemské církve lutheranské a bude ho považovati za sektáře, nevzdá-li se úřadu pastora v té nově zřízené obci protestantské v Římě. Vyslanci římskému pak vysloveno politování, že v Římě zahájena agitace k odloučení protestantův od vyslanecké modlitebny a k utvoření zvláštní církevní obce. Protestantské listy čijí, že vrchní rada nečiní tak dobrovolně, nýbrž na zakročení vyšších mocností, vždyť napřed sama akci tu podporovala; větří v tom **vliv katolického středu německého a Vatikanu.**

„Kölnische Volkszeitung“ udává počet protestantských diakonů na 500, diakonis však a sester na 19.500. Obojí, zvláště sestry a diakonisy zařizují se podle vzoru katolických kongregací a řádů; ba i celibát mají, ovšem jen na tak dlouho jsou vázány žít v celibátě, pokud jsou „jáhenkami“ či „sestrami“. Na přání je sice propustí a pak se mohou volně vdáti, ale neradi to vidí, když diakonisa nebo sestra

pro vdavky vystupuje z „řádu". A velká většina proto jich už dnes v řádě svobodna — v celibatě — vytrvává až do smrti.

Vrchní spolkový soud švycarský na rekurs starokatolíků Svatohavelských (St. Gallen) rozhodl v odporu s dosavadní celou judikaturou svou, že starokatolíci mají právo na chrám Páně spolu s katolíky, a že buď ke spoluužívání musejí býti připuštěni nebo že musí jim poskytnuta býti náhrada. Neboť prý dle zemského práva dva majitelé společnou rukou něco vlastnící rozloučivše se přirozeně berou i část či podíl společného majetku.

Agitace pro odstátnění státní anglikanské církve po uklidnění — aspoň povrchním — ritualistických sporů neustala. Neboť ritualisté sami pro odstátnění horovali jen jako ve vedlejším svém programu, v tom případě totiž, kdyby stát chtěl rozhodovat proti nim. Teď po výnosu biskupů proti kadidlu a svíčkám měkčí se poddali a o nepoddajných se mlčí, nevšímají si jich, jakoby vůbec všichni byli poslechli; zavírají oči před nimi. Leč největšími odpůrci státnosti církve anglické či establishmentu jsou sekty, které vidí, že počtem svým vlastně mnohonásobně dávno už státní církev převyšují. Státní zase se těší, že snad podaří se jim dopracovati se sloučení všech sekt a odštěpenců v jeden, jakkoli volně poutaný svazek. Dle zpráv a katalogů za rok minulý vydaných, v Anglii samé (s Walesem) měla církev anglikanská 1.920.140 komunikantů (účastníků služeb Božích), církve dissidentů pak dohromady 1.897.175. Církev státní má však na 20.000 duchovních, dissidenti jen 8802. Učitelů ve školách nedělních státní církve bylo 206.271, ve školách dissidentských 381.209; nedělních cvičení státní církve účastnilo se 2.410.209 mládeže, dissidentských 3,284.963. Církev státní v celé ohromné říši anglické s osadami i ve Spojených Státech severní Ameriky a ve všech svých missiích čítá si přívrženců (komunikantů) na 3½ milionu duší. Leč Methodisté čítají si na témže území přes 7·1 mil., Baptisté přes 5 milionů (5.028.751), Presbyteriani 3,770.000 a Congregationalisté 1.199.000 přívrženců. Tedy pět těchto hlavních sekt má přes 17 milionů přívrženců vedle sotva 3½ mil. církve episkopalní. Nad to tyto jednotlivé sekty nejsou tak navzájem od sebe odloučeny, jako odlučují se od církve episkopalní. Majíť společných chrámů na 10.000 s 1 mil. zapsaných členů. Všude tam, kde samostatně na náboženskou obec a na vydržování chrámu a samostatné bohoslužby nestačí, spojují se v jedno. Možno tedy je postaviti jako jedno jediné těleso proti anglikanské církvi státní, a tu ovšem daleko ji předčí.

* *
*

Věda a umění. Protikatolické furie se mezi realisty a anarchisty jaksi strašně rozlítily, soudíc dle stálých nadávek, jimiž jejich organy překypují. A poněvadž vztek je špatným rádcem pravdy, lže se a lže až hrůza. „Čas" kromě jiných zdvořilůstek velebí, ovšem s patřičnými šlehy po nás, individuum jako je Giordano Bruno, staví vedle nemravy toho dokonce i Husa; to se podařilo! — V „Akademii"

F. V. Krejčí se svými puchýři strasti Trübsal-Blasen vděčí se „katolické moderně“ slovy, že by o ní „bylo škoda vážně mluvit“. Tamtéž K. Pelant nazývá „Nový Život“, „Obrázkovou Revui“ a „Rozvoj“ — „klerikalními otravami“, mluví o „bahně naší moderny“, o „uměleckých káňatech“, jež přispívají do „Obrázkové Revue“, atd. atd. Vůbec byl by to pěkný květobor poklon, kterými katolickou věc a práci častují. Naproti tomu nejlépe — pracovati ještě svědomitěji.

I „Studijní nadání v království Českém“, dílo podávající zprávy o studentských nadacích od r. 1583. dosud 7 svazků, zavdává „Času“ záminku k útokům na legendarní prý vlastenectví českého duchovenstva. Z 72 nadací r. 1861.—1868. jen 15 je česky psaných a 18 je kněžských. Pana Dra. Herbena zaráží toto i ono. Co se prvého týče, vzhledem k úředním poměrům tehdejším není snad tak zle. A co do skrovného počtu nadací kněžských p. Dr. Herben ze své a pana prof. Dra. Masaryka zkušenosti přece může věděti, že veliká většina toho, čím kněží české studentstvo podporovali a podporují, není napsána, ba že přemnozí z podporovaných, jako pp. Herben a Masaryk, se k dobrodiní tomu jaksi málo znají. Pisatel těchto řádků na př. může „Čas“ ujistiti, že přes deset let ze skrovných příjmů svých věnoval ročně studentům po 50—80—100 zlatých (neboli dvakrát tolik korun), a jest přesvědčen, že nikde jinde to nebude zaznamenáno, ba že některý z podporovaných bude o podporovatelích právě tak psáti jako „Čas“.

Dne 17. ledna uspořádala Umělecká Beseda pražská večer Jelínkův; o činnosti Jelínkově přednášel spisovatel Herites. — Dne 9. února připadlo sté výročí narozenin Führichových (narozen 9. února 1800 v Chrastavé severně od Liberce), věhlasného, nyní už však zapomenutého česko-německého umělce, jehož náboženské obrazy školy prerafaelitův nacházely vždy jen řídké ctitele. V historii malířství náboženského bude však Führich zaujímati vždy jedno z předních míst. Číslo své mu věnovala „Obrázková Revue“ lednová. — Dva z obrazů jeho nacházejí se také v rajhradském chrámě klášterním.

Mladý malíř Emil Holárek uspořádal v Rudolfině výstavku obrazů svých (11. února zahájena). Holárek patří k těm z mladších, jež libují si v těžkých námětech, obral si zvláště tvrdý život malého člověka. Socialisté ho proto chválí, jako prvního moderně-socialního malíře českého. — Spolek „Manes“ a „Jednota výtvarných umělců“ zadali k městské radě pražské, aby jim přenechala 800 m^2 na postavení výstavního pavillonu uměleckého v městských sadech. Městská rada svolila s podmínkou, že bude vkusem a uměleckým rázem svým vyhovovat. — Reprodukci Čermákových obrazů chystá Umělecká Beseda pražská. Největší část obrazů jeho však nachází se v rukou cizinců. — Dne 2. února přednášel sochař Fr. Bílek ve spolku „Manesu“ o svých uměleckých názorech a o svobodě umělecké osobnosti. — Soupisu památek uměleckých v království českém, vydávaném českou akademií vydán svazek sedmý; všech svazků bude přes sto; potrvá tudíž ještě dlouho než ten historicko-umělecký inventář

bude sepsán. V sedmi dosavadních svazcích nachází se sedm hejtmanství nijak nesouvislých (Kolín, Louny, Sedlčany, Roudnice, Milevsko, Mělník, Klatovy). Než dojde na poslední — kdež zatím budou umělecké památky! Na samou Prahu třeba si přispíšit pokud možná nejvíce.

Dne 19. února jednáno ve sboru obecních starších města Prahy o známé palčivé otázce, jak proměnit a upravit dosavadní spojení koňkou v elektrické z Josefova náměstí, Celetnou ulicí, Karlovým mostem na Malou Stranu. Elektrické dráhy městské v Praze mají tak zvané vrchní vedení. Takovým vrchním vedením však zkazil by prý se celý umělecký pohled Karlova mostu a pohled z nábřeží na Hradčany. I když už pominou se technické a jiné těžkosti vedení toho (v Celetné ulici a dolů od radnice na křížovnické náměstí) zůstává pro pražské konšely těžký oříšek co s Karlovým mostem? Po provedení vrchního vedení bude prý vypadat jako drátěná klec. Malostranští obecní starší byli nelítostni v žádosti své, jezdit co nejdřív na elektrice i po Karlově mostě. Leč přece jen velká většina ostatních před touto památkou se zastavila. A tak po všelikých návrzích a námitkách konečně rozhodnuto v ten smysl, aby se s proměnou trati v elektrickou počkalo. Zatím se doufá, že se nalezne nějaké vhodné spojení dolní. V závodě Křižíkově prý se dějí s tím všemožné zkoušky a pokusy. V Celetné ulici se těch drátů bojí, ne že by krásu ulice, ale její bezpečnost a obchod poškodily.

Ve „Volných Směrech" vystoupil mladý spisovatel Jaroslav Hilbert proti přehnané manii zachovati všecko staré v Praze. Život velkého města žádá si také své ze socialního i hospodářského i zdravotního stanoviska. — Není pochyby, že na obou stranách se přehánělo, tak už to bývá, ale zdravá cesta střední dosud ani nenaleznuta, tím méně nastoupena. — Ve schůzi obecních starších 19. února zmínil se poslanec Březnovský také o Norimberku. Norimberk jako město vážící si svého starého rázu bývá Praze stavěno za vzor. Leč Norimberk má jen za třetinu obyvatelstva co Praha s okolními obcemi (polovici co Praha bez okolních obcí) a třeba doložiti jest městem, jež v německé říši vyznamenává se největším číslem úmrtným. Nechceme tvrdit, že to souvisí přímo s jeho starožitností, ale zdravotní úřady dnes těsné ulice a těsné, nízké ubikace starých domů nerady vidí.

Pražské listy přinášejí poslední dobu zprávy o velikých změnách v Národním divadle pražském. Jedny zněly, že ředitel Fr. A. Šubert odstoupí a místo jeho zaujme spis. Jaroslav Kvapil nebo nynější int. Dr. Kadlec. Pravděpodobněji znějí druhé, že zemský výbor jest s dosavadním družstvem a ředitelstvím Národního divadla nespokojen, a že zemskou podporu učiní závislou na dále na jistých podmínkách. Že by bylo podmínkou tou zrovna utvoření nového družstva, či nastolení nového ředitele, nebo obojí, není možná zatím věřiti. — Radikalní a mladočeské listy zapisují zvláště, že nynější družstvo je staročeské. Budoucí tedy chtějí už míti výslovně mladočeské. Dle dosavadního celého života uměleckého v našem národě patrno však, že vyrůstá stále ještě z půdy staročeské, ač-li se tu toho názvu užíti smí — a

mladočeský nebo radikalní není ani v nejmladších proudech — ty jsou aspoň všecky rozhodně oposiční všelikému mladočešství. Mají-li už se politické strany dělit i dle uměleckého měřítka, pak staročeská se šlechtou spojená zastupuje aristokracii ustálených vybojovaných směrů, mladé vyvírající směry jsou zcela dole roztříštěny mezi úlomky politických i nepolitických lidí a stran, uprostřed obou jest pak ta massa umělecky nelišná, mladočeská — profanum vulgus. — Ostatně samy „Radikalní Listy" doznávají, že jen staročeští nástupcové městští byli obhájci staré Prahy, mladočeští největší její ničitelé nebo lhostejní. Podle výsledků celé působnosti obecního sboru pražského soudí ovšem „R. Listy", že i ti staročeští na oko jen svou lásku ke staré Praze hlásali.

Z novinek dramatických poslední doby zaznamenáváme: Dne 9. února dávána poprvé nová veselohra Štechova: „Třetí zvonění"; známý autor v ní opustil půdu velikých problemů, jež rozvinoval v „Ženě", v „Ohnivé zemi" a sestoupil tam, kde se lidé jen smějí; není to ani satira maloměstská, v jakých V. Štech jest mistrem, jest to jen souhrn malo- i velkoměstských náhod. — Dne 3. února dávána poprvé nová opera prof. pražské hudební konservatoře Han. Trnečka: „Andrea Crini", zajímavá tím, že libretto složil k ní syn hoteliera z dvoru saského, Bohulav Beneš. Skladatel vystoupil poprvé před osmi lety s operou „Amarantha", jež propadla; „Andrea Crini" se asi udrží, ale prý ne svou vnitřní hodnotou, ale zajímavostí svého autorství. — Opera Horákova na libretto Wenigova „Babička" dle B. Němcové se právě koncem února strojila k provedení. Jiná opera dle „Babičky" B. Němcové už ohlášená, totiž Kovařovicova na libretto Šípkovo: „Na starém bělidle" už prý též jest ukončena a co nejdřív bude zadána ku provozování. K „Babičce" se studuje věrná scenerie kraje, v němž děj se odehrává. — Také mistr Dvořák chystá prý novou operu „Dagmar" na slova Jaroslava Kvapila. — V Brně cvičena ještě pro tuto sezonu Bendlova melodická „Lejla" a též dávána. — Ač dvakrát odmrštěn od Nár. Divadla přece prý nové drama píše Dr. Mayer, jehož odmrštěné hry „Dobráci" a „Prokurator Reins" se v jistých kruzích velmi chválí. — Hry pro mládež v Národním divadle hodlá zpráva znovu obnoviti. — V čas stávky uhelné „hemžily" se stávkové kraje autory německými a snad i českými (?), sbírajícími material pro socialní dramata a romany. „Tkalci" a „Bartoš Tuřanský" ovšem nejenom socialním stávkovým námětem stali se tak oblíbenými.

Německé divadlo pražské dávalo počátkem února Wagnerův cyklus „Ring der Nibelungen", ze čtyř velikých zpěvoher sestávající. Ač jednotlivé ty díly jsou těžké na provedení i na poslouchání a zdlouhavé nesmírně, přece prý i provedení i návštěva byly skvělé. — Jednu z hlavních osobností hrála dcera bývalého rektora české university Dra. Hanela. — Muzikanty, virtuosy a herci i herečkami jak vidět zaplavujeme celý okolní svět! — Mezi 29 žádostmi o podporu (cestovní a studijní) došlými „České Akademii pro vědy a umění" od 27. prosince do 22. ledna pět jich žádá o cestovní stipendium

do Paříže. Jinak veliká většina žádá podpory na dokončení nebo umožnění různých vědeckých prací, nejvíc lékařských a přírodovědeckých. Z kruhův uměleckých žádá jeden malíř, jeden hudebník, pět belletristů, jeden nakladatel a jeden redaktor, tito o podporu na vydávání svých publikací. — Na schůzi I. tř. (právn. filosof. hist.) sděleno, že fond podpůrný už je passivní. — Professora F. A. Hory „slovník českopolský“, jež akademie (tř. III.) podporou 500 zl. byla obmyslila, počal vycházeti a uvítán na české i polské straně velmi vřele. — Po zemřelém školním radovi prof. Fr. Lepaři († 21. prosince 1899) pozůstalý překlad spisů Prokopa Cesarejského (dějepis doby Justinianovy) převzala Akademie III. tř. k vydání. — Ustanoveny v III. třídě akademické zvláštní komisse pro zkoumání a vydávání literarních pramenů z Čech, Moravy a Slezska.

Pro hudební výstavu pařížskou chystá se aspoň samostatné knižné vylíčení českého života, když ve výstavě samé život náš smíchán jsa s ostatními, splyne s celým Rakouskem. Tak novináři čeští, jejichž samostatná ač co nejomezenější výstavka konečně přece zaručena, podají obecenstvu francouzskému obšírné vylíčení celého vývoje tiskového v národě českém. — Známý česko-francouzský nakladatel Hippman chystá souborné dílo Les Tchèques au XIXème siècle“, do něhož především přispějí články svými slavisté francouzští i čeští malíři a anglický slavný Walter Crane. — V českém bytovém interieuru hodlá pak obchodní komora pražská snésti ještě vše nejrázovitější, jež už jinde nebude moci býti pod českou známkou zřetelně vystaveno.

Velmi pěkně se hodlají na výstavě představiti Poláci. Jsouť ostatně v Paříži v druhém domově svém. Budou vystupovat samostatně jako národ celistvý. Haličtí chystají pavillon ze Zakopaného, v němž by sneseny byly rázovité předměty života lidu polského v Haliči. O návrhu pavillonu ze Zakopaného pracují nejlepší polští umělci. — Malířství polské, i tak známé všude velmi dobře, půjde na výstavu už se svou ustálenou pověstí. Malíř Jan Styka pracuje v Paříži o velkém panoramatu: Křesťanští mučeníci. Ve varšavském „Slově“ ohražuje se však několik polských malířů proti Stykovi, že koupiv panorama Tater od nich pracované, barvy z plátna seškrabal a teď plátna toho k novému panoramatu používá. Zničil prý tak kus velecenné práce polského krajinářství. Zvláštní péči však hodlají Poláci věnovati své hudbě, jež vyjímaje Chopina, kterého jim však Francouzi zcela nedali, jest v cizině věcí zcela neznámou. Nejen se starší, klassickou, ale i s nejnovější, neboť tu mají právě silné zástupce, se tedy vytasí.

Henryk Sienkiewicz vyznamenán od císaře rakouského čestným odznakem pro vědu a umění, nejvyšším za takové zásluhy v Rakousku dostupným. Před ním jej měli jen dva Poláci: malíř Matejko a professor učenec Małecki. — Roman Sienkiewiczův „Quo vadis“ nazývá jakýs anglický časopis nejčtenějším a nejrozšířenějším z moderních prací belletristických vůbec. — „Křižáky“ jeho upravili v dramatické výjevy, jež dávány na divadle varšavském.

Matejkův obraz „Bitva před Grünwaldem“ v museu krakovském byla majetkem soukromým. Poslední čas jednalo se dokonce o její prodej. Nabízeli se kupci z Francie za cenu 25.000 franků. Majitel však byl obraz koupil za 40.000 rublů. Je tudíž ctí národní, aby obraz byl pro národ zakoupen a tak domovu uchován.

V městské radě krakovské vystoupeno nedávno proti tomu, aby výbor pro postavení pomníku Kościuszkovi dával jej odlíti ve Vídni, když domácí firma se zavazuje, že ona práci tu také provede s plnou zárukou.

Nádhernou publikaci vydávají Poláci („Staré Praze“ Jansové podobnou) v „Pomníkách Krakova“. Obrazy památek krakovských skvostně provedené a textem doprovázené vycházejí v sešitech po 5 K.

Varšavská nedávno utvořená „Kasa literacka“ vydala k novému roku sborník „Sami sobie“ za přispění všech čelnějších spisovatelů polských. — Marii Walewské za roman „Suum cuique“ uveřejňovaný ve lvovském „Przegladě“ podali haličtí židé adressu díků. Spisovatelka totiž luští tam židovskou otázku vzájemným sbratřením křesťanského i židovského obyvatelstva a líčí židy tak ušlechtile, že v době antisemitismu, už i v Haliči tak povážlivě se rozmohlého, jest podobná práce pro židy pravým ulehčením! — V Krakově otevřeli si židé tento měsíc židovskou lidovou knihovnu „Hamelica“, jež bude zároveň **veřejnou čítárnou.**

„Biblioteka dzieł wyborowych“ ohlásila nedávno soutěž na povídku polskou, ale s podmínkou, že budou vyloučeny práce čistě negativní, pessimistické, které nepřinášejí mysli čtenářově nijakého ušlechtilého podnětu. K tomu podotýká kronikář „Biblioteky warszawské“: „Fakt to význačný. Vyloučena struna, která v tvořivosti současné zní nejsilněji. Kdo kde jí nepřebíral, kdo z ní nedobýval výkriků duševních, nálad bolestných, smutných reflexí!? Tak málo máme v dnešní literatuře věcí slunečných, jasných, milých, že opravdu touha po teplu a slunci musila se v nás vzbuditi a projeviti ohromující silou. Jsme vychováni smutnými knihami a jim i navykli. Pessimismus, který takovou širokou vlnou zalil Evropu, otočil nás jakousi mlhou šerou a nepruhlednou, naše smysly zamlžil, oslabil v nás schopnost souciti se životem to, co v něm je příjemného, co může přinésti opojení… Ne život, ale literatura jest nejmocnějším induktorem toho pessimismu, jenž nám mozek i srdce rozežírá. Maupassant, Arne Garborg, Strindberg a tolik jiných spisovatelů světového jména nepřešlo bez nás a naši mysl bez vlivu… Kdysi narodí se snad literatura slunce a tepla a štěstí, ale než to vše samovolně nastoupí, musíme s radostí vítati aspoň pokus vypěstovati ji uměle.“

Anthropologická komisse krakovské Akademie umění vydala koncem ledna oběžník, v němž žádá za posílání fotografií kroje a části jeho buď barevné nebo obyčejné s přiloženým popisem barev. Komisse nemá prostředkuv, aby sama založila národopisné museum, ale má už mnoho darovaných fotografií obyčejných nebo kolorovaných, jež představují hlavně kroje lidu podolského, pokuckého a huculského.

málo z okolí krakovského a nic z jiných krajův a končin Polsky. Tím způsobem by mohlo povstati aspoň obrazové museum národopisné, když na jiné akademie zatím nemůže pomýšleti.

Plodná dramatická autorka paní Zapolská, buditelka národního nadšení v lidu, vstoupila svou nejnovější prací na pole vysoké komedie, dramatu satirického z vyšších vrstev. Chystaný pětiaktový kus ponese název „Życie na żart".

Krakovskému divadlu zadal spisovatel a žurnalista krakovský Vl. Lewicki melodrama „Południca", podle pohádek lidových o polednici zpracované. Téhož autora nedávné drama 4aktové „Błędne gwiazdy" bylo v soutěži Paderevského vyznamenáno první cenou.

Akademická rusínská mládež lvovská založila si sdružení „Mladá Ukrajina" nazvané, jež má býti výrazem i pěstitelkou moderních snah hospodářských, socialních a zvláště literarních.

Carským úkazem schváleno 23. prosince (4. ledna) zříditi při Akademii nauk „odbor ruského jazyka a slovesnosti", jenž by v sobě pojímal osoby v literatuře nejproslavenější a byl by jaksi podobným „sborem nesmrtelných", jako akademie francouzská. Dne 8. (20.) ledna konány první volby těchto čestných akademikův oddílu krásných umění slovesných, a zvoleni: velkokníže Konstantin (Romanov, úřední list přinesl jen značky jeho pseudonymu K. R.), hr. L. N. Tolstoj, Alexěj Antipovič Potěchin, Anatolij Fedorovič Koni, Alexěj Michajlovič Žemčužnikov, hrabě Arsenij Arkadievič Goleniščev-Kutuzov, Vladimir Sergějevič Solovjev, Anton Pavlovič Čechov a Vladimir Galaktionovič Korolenko. Vybrány tedy bez ohledu na oblibu v úředních a vysokých církevních kruzích osoby literarně dnes nejproslulejší. Opomenutí Tolstého, Čechova a Korolenka by dnes bylo znamenalo už politický úmysl. Neboť z dnešní literarní společnosti tito tři nejvýš vynikají.

Jeden z vybraných ruských „nesmrtelných" slavil právě 10. (22.) února 50letí své spisovatelské činnosti, totiž Aleksěj Michajlovič Žemčužnikov. Vydal totiž v únorovém svazku „Sovremennika" 1850 první svou práci, veršovanou komedii „Strannaja nočʼ" (Divná noc). Den jubilea položen na den narozenin jeho 10./22. února (narozen 1821). O významu a rázu jeho tvořivosti píše k tomu dni v „Novém Vremeni" kritik P. Bykov: „Talent Žemčužnikova důstojně oceněn teprv nedávno. Tato lhostejnost naší kritiky vysvětluje se tím, že v činnosti Aleksěje Michajloviče byly mnohdy dlouhé přestávky, a že přes 40 let své činnosti nevydal vůbec žádné sbírky básní svých, nechávaje vše roztroušeno po časopisech. A to proto, jak básník sám praví, že v mládí se nestaral vůbec o to co jednou už napsal, a potom stále s tím odkládal, jak se přiznává ze samolibosti, neboť toužil po tom, napsati něco ještě lepšího, a doufal stále, že též něco značnějšího napíše nežli co už napsal. — Nebyl sic nikdy popularním, jak sám doznává, ale básničky jeho uveřejňované zprvu pod pseudonymem Kuzmy Prutkova (pod nímž psali též hr. A. K. Tolstoj a bratr Žemčužnikův) šly od úst k ústům. Byly to humoristické, všeobecné lidské chyby šlehající, vtipné satiry. Mnohé aforismy, žerty a parodie došly všeobecné práva

občanského ve všech vrstvách a kruzích ruských. Satira K. Prutkova byla bez politického podkladu. — Zemčužnikov do r. 1858. trvaje v státní službě při dozorčím senátě, od let sedmdesátých žil mnoho v západní a jižní Evropě a v r. 1884. vrátiv se nadobro usadil se na svém panství v Eleckém okrese orlovské gubernie. Od té doby také začínají se objevovati častěji jeho verše ve Věstníku Evropy, Sěverném Věstníku, Ruské Mysli a jiných sbornících.

Carská akademie nauk vydávající veliký slovník jazyka ruského (po vzoru slovníka francouzského akademie francouzské došla k šestému svazku, jenž obsahuje slova písmene „Z" až „zagračiť", jest tedy hotová z malé třetiny s celou prací svou.

Na zřízení musea umění výtvarných na počest cara Alexandra III., při moskevské universitě věnováno nedávno 10.000 rublů. V Petrohradě pořádána tento měsíc výstavka ruské malířské moderny, skupené kolem listu „Mir Isskustva". Výstavka pořádána také pod jménem listu toho.

Jeden z předních měsíčních listů ruských, moskevská „Ruská Mysl" slavila 8. února (27. ledna) 25letí svého založení. Zakladatelem listu byl C. A. Jurjev, který zprvu náležel k slavjanofilskému kroužku moskevskému, ale záhy přešel k západnictví, vlastně sám mu cestu razil v tehdejší společnosti. Velký vliv měl na povznesení divadla povzbuzováním ku pravdě životní; vždy nadšený pro všecko krásné, neomezující se úzkými vlivy a mezemi. Leč působil zprvu více jako řečník v ruzných kroužcích, než jako literát. Od své působnosti slova přešel pak brzy k úkolu žurnalisty, založiv v r. 1871. žurnal Besědu, jejž obrátil přímo proti moskevským slavjanofilům — ne proti Slovanům, neboť života slovanského, jakož i veškerého kulturního života národů západních všímal si velmi bedlivě. Ale Beseda hned r. 1872. zanikla, nezmohši v boji proti tekoucím proudům ničeho. Leč Jurjev neustal: jezdil agitoval, smlouval, organisoval a konečně r. 1875. dovedl opět toho, že už na bezpečnější půdu postavil nový žurnal „Ruskou Mysl". Nejvýznamnějším faktem pro nový list bylo to, že přítel jeho Saltykov převedl mu odběratele zaniklých právě tehdy „Otečestvenných Zápisek". Nevytrval sic při svém výtvoru dlouho, znovu se uchýlil do nehlučného zátiší, ale list jeho už nepadl s ním, nýbrž vycházel dále. Dosud věren jest směru, jímž ho nadal první tvůrce jeho: jest organem liberalním, neuzavírajícím se v úzké meze absolutistických starověrných konservativců ruských, hájícím rozvoje a pokroku a volnosti na zdravých základech ruského lidového života. Života slovanských národů všímá si pilně, vždy vřele a horoucně provázeje důležité zjevy života národů slovanských. Byl jedním z prvních, kdož z ruských měsíčníků pronesli upřímné vřelé slovo na počest polského básníka Mickiewicze roku lonského — už jako liberalní organ nemůže ani býti nepřítelem Poláků.

Spolek vzájemné pomoci ruských spisovatelů založil cenu Lva N. Tolstého, z darovaného P. A. Sergějenkem honoráře za knihu: „Jak pracuje a píše hr. L. Tolstoj." Cena pozůstává ze stříbrné nebo zlaté medaille, s podobiznou hr. L. Tolstého. Bude se udělovati jen spisům hájícím práv

čisté lidskosti, tedy namířeným zvláště proti vojně, otroctví, násilí atd. Cenu uděluje 7členný výbor samostatně bez vypisování konkursu, dnem premiování určen 28. srpen (9. září) den narozenin Tolstého.

Sjezd meteorologický (první) pořádán v Petrohradě od 5. do 12. února. Výsledkem jsou četné meteorologické stanice po celé říši; upravení služby stávající, zřízení ústředního agronomického ústavu. — Dne 6. února zařízena ministerstvem vyučování ústřední seismická (zemětřasná) stanice pozorovací.

Carská zeměpisná společnost petrohradská měla 7. února (26. ledna) svou 54. výroční valnou hromadu, na níž podávány zprávy za uplynulý rok 1899. Jmění měla společnost 123.800 rublů, vydáno na účely vědecké 85.915 rublu. Členů má 1145, z nich 33 je v cizině (5 čestných a 28 dopisujících). Činnost výzkumná, vědecká a podpůrná byla v minulém roce hojná: vyslána středoasijská výprava vedená Kozlovem, Kaznakovem a Ladyginem, a výprava korejsko-sachalinská pod Šmidtem. První prošla Altaj dosud neznámý a neobydlený při pramenech řeky Kobdinské; navštívila vrchoviště řeky Urungu, jezero Chulmu-nor, jež po slovech domorodců vysýchá, dále „jezero štěstí", Chutuk-nor, a mnoho jiných dosud neprošlých míst. Prošla na své výpravě od altajské stanice počítajic 4300 verst (4½ tisíce kilometrů), určila osm astronomických bodů a sebrala hojné sbírky přírodní. — Korejskosachalinská výprava došla teprv svého východiska Vladivostoku, odkudž má své cesty teprv podnikat r. 1900. a 1901.; má zkoumati rozšíření mořských ústrojenců, zvláště průmyslově a obchodně důležitých a podmínky jejich bytu v japonských mořích a na tichomořském pobřeží Japonska a Sachalinu. — V Číně vedle středoasijské výpravy konali ještě výzkumné cesty G. N. Potanin a J. V. Palibin. Oba šli touže cestou, ale za jiným oba účelem, první cestoval za cílem národopisným sbírat památek burjatů Barguských, druhý za cílem botanickým; lesní Venčajský okruh má částečně ráz čínský, částečně sibiřský (tajga). — Pokračováno ve zkoumání jezer Akmolinské oblasti mezi horním Išimem a Irtyšem v Sibiři pod vůdcovstvím P. G. Ignatova; výprava prošla asi 2000 verst. Tři členové výpravy Ignatova prošli různé části střední ruské Asie, z nich S. G. Rybakov cestuje po turkmenské zakaspické oblasti nasbíral fonografem na sto turkmenských, perských, sartovských, afghanských, hebrejských, arabských, indických a jiných středoasijských nápěvu. — Botanicko-zeměpisné výzkumy na Kavkaze r. 1888. počaté dále konali N. A. Bus v kubánské oblasti, kdež odkryl 14 nových ledovců, a A. V. Fomin na podnoží východního Kavkazu. — A. N. Charuzin navštívil Bosnu a Hercegovinu sbíraje anthropologický, národopisný a statistický materiál. V evropské Rusi se dále zeměpisnými výzkumy zabývali Sokaljský, Dybjogo a Iljinský.

Z publikací společnosti zeměpisné vedle obyčejných jejích věstníku „Zápisky všeobecné geografie", „Zemské zprávy" a „Meteorologický Věstník" sluší uvésti II. svazek cestopisu po Číně bratří G. E. a M. E. Gržimalových a II. svazek „Písní národa ruského."

Slovinské divadlo lublaňské slavilo od 13. do 20. února **slavnost tisícího představení** třemi slavnostními večery, z nichž jeden zaujal Smetanův „Dalibor“ s pohostinným vystoupením tenoristy pražského Národního divadla i z Brna chvalně známého p. B. Ptáka. K samému 1000. představení chystána zprvu stará tragedie slovinská, Jurčičův „Tugomer“, ale vláda krajinská tuto starou hrdinně selankovou hru — zakázala, ač vytištěna před lety a dosud prodává i čte se tudíž bez závady. Toto tisící představení počítá se od 24. října 1867, kdy mladé „dramatické družstvo“ ochotnické ve dvoraně čtenářského spolku dávalo prvé představení. Do té doby v zemském divadle vládla jen německá Musa Thalia. Hrálo se sice sem tam též někdy slovinsky i na zemském divadle, ale velmi zřídka. Slovinské hry divadelní datují první svůj počátek sice už z konce minulého století Županova „Micka“ 1789, ale počátkem tohoto století až do roku 1848, stihla zase úplná oněmělost slovinskou Thalii. Ve třech letech 1848—1850, hráno zase několikrát slovinsky a zanášeno se i úmyslem zříditi stálý sbor herecký, k čemuž ovšem nedošlo. Zase bylo ticho a němo až do r. 1861., kdy zřízena „ljubljanska čitalnica“, kdež na sv. Štěpána r. 1861. počato opět s ochotnickými hrami slovinskými. Ochotníci čtenářského spolku, mnohdy ještě ve spojení s „Jižním Sokolem“, hráli zřídka, jak jim právě čas a nálada příležitost poskytovala, hráli pro členy čtenářského spolku, někdy, ale velmi zřídka spolu se „Sokolem“ též na prknech zemského jeviště. Všech těchto ochotnických her sehráno do jeseně r. 1867. 36. Konečně ustaveno stálé „dramatické družstvo“. Ale i toto musilo se zprvu po dvě leta omezovati jen na dvoranu čtenářského spolku, kdež uspořádalo za tu dobu 16 představení. Na zemské jeviště je nepustili, teprv až v sesoně divadelní 1869/70 dovoleno mu jednu neděli v měsíci slovinsky hráti v zemském divadle. Tak svou 17. hrou začalo na zemském jevišti 10. října 1869. Roku 1870. hráno devětkrát v zemském divadle a dvakrát ještě v „čitalnici“. Představení slovinská byla vždy národním svátkem a divadlo bylo k umačkání přeplněno. Roku 1870. dostalo „dramatično društvo“ zemskou podporu a dovoleno mu hráti v sesoně 1870/71 třikrát až čtyřikrát měsíčně. Velmi čilý život panoval v družstvu do r. 1875. Tu však odešlo několik hereckých hlavních sil a zdálo se, že už zase vše zanikne. S velikými obětmi a překážkami bojováno tak až do r. 1887., kdy zemské divadlo 17. února vyhořelo, a tak divadelní život slovinský i německý částečně zastaven. Družstvo zase uchýlilo se k svým občasným hrám do „čitalnice“, až r. 1892. postaveno nové zemské divadlo nynější. Tu první představení slovinské konáno 29. září 1892. Bylo to 473. řádné představení dramatického družstva. Od té doby slovinská a německá Thalia dělí se o místnosti zemského divadla. Slovinské hry bývají třikrát týdně, německé čtyřikrát týdně. O hlavní dny příjmové (neděli a čtvrtek) se obě národnosti střídavě dělí.

Slovinské dramatické družstvo s hereckou společností svou jest ostatně jedinou společností divadelní mezi Slovinci. Slovinská představení poněkud častější a pravidelnější dávají leda ochotníci celjští, kde z ruch jest nejživější, v Gorici a v Terstu, v Mariboru, ale to není

víc než občasné ochotnické představení. Kočující společnosti není a snad by se ani neudržela. Mezi dnešními silami slovinského divadla uvádíme režiséra jeho Fr. Innemanna, z Brna známého, a kapelníka Beníška.

O cenu na návrh pomníku Prešernova došlo sedm modelův od šesti slovinských sochařů, z nichž čtyři žijí ve Vídni (Ivan Zajec, Ivan Repič, J. Žnider, Fr. Berneker), jeden v Gorici (Ant. Bitežnik) a jeden v Celovci (Al. Progar). Cenu dostali Iv. Zajec a Al. Progar. Zajcův model bude použit k pomníku. Na počest stoletého jubilea Prešernova uspořádá slovinské studentstvo vídeňské za účastenství a pomoci ostatních akademických spolků slovanských koncert Prešernův dne 7. března pod protektorátem hraběte Jana Harracha. Pouze polské „Ognisko“ se neúčastní! Vlastní den stých narozenin připadne až v prosinci (* 3. prosince 1800, † 8. února 1849), proto slavnosti jubilejní budou asi anticipando už v létě. Překlad básní jeho (sbírka „Poezije“ 1847) do češtiny chystá dle „Slovanského Přehledu“ pan J. Borecký, jenž v č. 5. „Slovanského Přehledu“ podává několik ukázek.

Charvaté letos hodlají slaviti 1000leté trvání spojené kraljeviny. První panovník, král zemí charvatských (jižních Uher, Štyrska, Krajiny, Přímoří, Charvatska, Bosny a Hercegoviny a Dalmacie) Tomislav korunován sice papežem až roku 925., ale už od roku 900. přijal titul královský a jako král též uznáván ode všech okolních vladařů. Že slavnost ta, bude-li vůbec, bude jen soukromá, o to se již vlády maďarská a rakouská postarají.

„Ljubljanski Zvon“ v prosincovém čísle posuzuje srbsko-charv. literaturu podotkl, že každá z nich, jak srbská tak charvatská, má své zvláštní velikány. Kdo píše cyrillkou trochu obstojně, je Srbům geniem, kdo píše podobně latinkou, toho zas Charvati vynášejí. Srbi trhají, ač-li vůbec se o něho zajímají. Proti tomuto nařknutí ze stranictví brání se srbská mostarská „Zora“ v lednovém svazku. Není tomu tak, oceňují prý vždy dle vnitřní hodnoty, ona aspoň. Za příklad uvádí Iva Ćirika, jehož považovala za Charvata, podle latinky jeho poslední knihy, a přece pochválila.

V Niši počali professoři tamního gymnasia vydávati nový belletristický srbský čtrnáctidenník „Gradina“.

Ivan Vazov v lednovém svazku histor.-belletr. bulharského měsíčníku „Bolgarska Sbirka“ uveřejňuje vzpomínku z Rusi, u příležitosti 900leté památky pokřesťanění Rusi v Kijevě slavené. Při slavnostním koncertě na pořádku byly písně a hymny všech národů slovanských. Byla tam i bulharská z dob osvobození „Šumi Marica“. Ale Bulharů bylo na slavnosti málo, jen několik v Rusku usedlých, z knížectví žádný. Za to Srbů byla hojnost. Pořadatelé báli se, že Srbi píseň bulharskou vypískají, proto nevidouce tu Bulharů škrtli ji. Když však došlo na to číslo programu, sami Rusi ji žádali. I hrána za velkého nadšení všech shromážděných. Tak přes obavy pořadatelů shromáždění hosté slovanští i za neúčastenství Bulharů přijali národní píseň bulharskou, při jejíchž zvucích osvoboditelé ruští nastoupili svůj památný přechod průsmykem Šipkou.

Od listopadu vydává básník bulharský Konstantin Veličkov čtrnáctidenník „Létopisy" předplatné 15 korun ročně, polit-socialní a belletristický. Za to zanikl po novém roku pedagogicko-belletristický čtrnáctidenník, bulharská „Zora". Noviny a časopisy rostou ostatně v Bulharsku (ale také upadají) velmi bujně, zvláště když jde o boj proti vládní straně a oposice se vzmáhá nebo vzmoci chce. Úroveň novinářské polemiky při bulharské svobodě tisku jest velmi nízká — ovšem sám život a boj politický rovněž.

Zemřeli ve světě slovanském: redaktor humoristického listu polského „Dyabla" Emil Borkowski, básník polský dosti ceněný (27. ledna); F. T. Pavlenkov (1. února) nakladatel ruský, jenž rozšířil na miliony knih zábavné poučných, cenných a laciných mezi lidem ruským; N. V. Maksimov (6. února), žurnalistický spisovatel, jenž však žurnalistickou práci velmi vysoko a idealně pojímal, a když se měl snížit ku všední práci, raději péro odložil. Byl ostatně též sazečem a knihtiskařem, prodělal dvě války srbskou i bulharskou za osvobození a obrázky z válek těch sebral pak ve sbírku „Dvě Vojny". Cení se též jeho kritický rozbor Tatjany Puškinovy z „Oněgina": „Roman seljskoj děvuški". — Téhož 6. února zemřel v Paříži revolucionář ruský, soudruh a nástupce v literarní a agitační pusobnosti Hercena, Černyševského a Bakunina — Petr Lavrov. Život jeho byl velmi pohnutý. Od r. 1870. žil mimo hranice Ruska, odkudž utekl. Sám vydával r. 1873. až 1876. socialisticko-revoluční časopis „Vperěd" a od 1886 byl spolupracovníkem ženevského listu „Věstnik narodnoj Volji". Hlavní jeho dílo, filosofie socialně-revolučních dějin jest „Pokus dějin novověké myšlenky".

V Německu zemřel 1. února známý svými pracemi ptakopravnými se stanoviska křesťanského, kněz Dr. Bernhard Altum, (narozen 1824).

Novými nesmrtelnými akademie francouzské zvoleni Paul Hervieu, dramatický spisovatel, jehož „Kleště" nedávno dávány jako moderní představení „Klubu mladých" na Švandově divadle na Smíchově, a Emile Faguet, jeden z nejlepších zástupcu nynější kritiky literarní ve Francii.

* *
*

Školství. Mnoho se mluví a píše o novodobé svobodě učitelstva, již prý uštědřila jindy „zotročenému" stavu strana nebo směr liberalistický. Kolik pravdy jest na tom? Jest nynější učitelstva svobodnější, volnější, než bývalo za doby dřívější „pod vládou" církve? Nechť mluví události. Dříve učil a vychovával učitel podle zkušenosti vlastních. Úřady školské sice také nařizovaly: nauč číst, psát, počítat, ale jak má učiti, kdy a kolik probrati, o tom nerozhodoval ani školdozorce ani rady ruzné, nýbrž učitel. Ve „staré" škole nikdo nenařizoval, co kterou hodinu probráno býti musí. Nebylo ani „normalních" ani „podrobných" osnov; nebylo rozvrhu látky na měsíce, týdne, dny a hodiny; neměl učitel předepsané každé slovo, každý pohyb, pohled, posuněk, a přece docílili svědomiti vychovatelé staré doby ne-li lepších

tož jistě nejméně tak dobrých výsledků za poměrů daleko horších než nyní. Jako vychovatel byl učitel „staré“ školy zcela nezávislý a jako občan měl přes všechno „ponížení socialní“ v obci vliv a moc, o níž se nám ani nesní. Nebylo všechno dobré a správné ani ve „staré“ škole, ale „zlaté sloboděnky“ měli učitelé tenkráte daleko více než nyní. O šněrovačce byrokratické, kteráž dusí v učiteli volnější rozvoj a poručníkování mužů vyškolených nedůstojném, jakéž nyní na mnohých místech považuje se za zvláštní příznak výtečné způsobilosti inspektorské, ve „staré“ škole není bezmála ani stopy. A ještě něčeho nebylo za dob minulých: neslýchaného terrorismu, jaký v době „svobodné školy“ provozuje hrstka odvážných křiklounů nad celým stavem učitelským, a ohavné pranýřování, jaké soustavně provádějí stoupenci „pokroku“ v listech svých. Běda učiteli, který čímkoli vzbudí nelibost konventu pachtýřů veřejného mínění v učitelstvu: zhanobí ho tak, že duše citlivější má na vždy život ztrpčen. Novodobý učitel musí býti s knězem na štíru, musí posmívati se náboženské horlivosti vlastních druhů, musí veřejně nekatolicky mluviti a jednati, nechce-li přijíti do podezření, že je tajným „klerikalem“, zrádcem svého stavu. Novodobý učitel nesmí býti členem katolického spolku, sice ho nectné vyloučí jako psance; nesmí dostati uznání od duchovního úřadu, nesmí jako katolík súčastniti se duchovních cvičení svého vyznání, ani důvěrně obcovati s knězem, čísti noviny a spisy katolické, súčastniti se poutí a jiných projevů náboženských. Novodobý učitel nesmí u věcech náboženských býti osadníkům zářícím vzorem, neboť to všechno prý nesrovnává se se stavovským „sebevědomím“, kteréž podle názorů novodobých světlonošů předpisuje, aby mladík sotva z ústavu vyšlý hodně arrogantně vystupoval v životě veřejném vůbec a vůči knězi zvláště. „Úřední“ svoboda novověká nám neuprosně ve škole i životě až do nejmenších podrobností předpisuje každé slovo, každý krok, „stavovská“ svoboda zase drakonicky předpisuje, s kým obcovati smíme a s kým pěkného slova promluviti nesmíme, které noviny odebírati musíme, ve kterém spolku se plahočiti smíme, pro které pány advokaty při volbách kaštany z pece vytahovati musíme, a tomu se říká utužení stavovské organisace, povznesení stavovské cti, rozšíření volnosti, ethisování, umravňování a jak se ty frase jmenují. Vari s takovou svobodou!

Pěkným příspěvkem k té novodobé „svobodě moderní školy“ je nový řád disciplinarní v Čechách zavedený zákonem ze dne 2. listopadu 1899, kterýž 1. únorem t. r. nabyl platnosti. Zákon ten zavádí následující tresty disciplinarní, t. j. tresty zvláštní, kromě obvyklých trestův občanských: 1. dutka, 2. pokuta až do 100 zlatých, 3. přesazení na jiné místo s důchody nesteněčenými, 4. přesazení na místo s důchody menšími, 5. degradace učitele na podučitele (jako na vojně!!), 6. odejmutí úřadu ředitelského, nadučitelského, správcovského, 7. propuštění a zbavení úřadu učitelského vůbec. Tresty zapisují se do výkazu služebních. Pokuty plynou do fondu pensijního.

Zásadní a velmi důležité rozhodnutí učinila zemská školní rada dolnorakouská výnosem ze dne 7. listopadu 1899 č. 7445. Na stížnost

farního úřadu v Pleissingu u Vídně, že tamní správa školy nechce omluviti ministrantům zameškané hodiny, když k vůli pohřbům nepřišli do školy, rozhodla, že žádného důvodu a závadno není, aby správa školy na přání farního úřadu 2—3 ministranty dispensovala od návštěvy jedné dopolední hodiny vyučovací, by mohli při pohřebech ministrovati.

Odkud zkáza mravní v našem studentstvu se pramení, pěkně naznačuje řada článku v „Linzer Volksblattu“ nedávno uveřejněných pod nápisem: „Studentstvo na rakouských středních a vysokých školách“, v nichž líčí život a poměry německého studentstva. Za hlavní příčinu mravní zkázy a národnostních výstředností klade tajné spolky studentské a združení, v nichž německo-nacionalní akademikové žáky středních škol kazí a svádějí k nezřízenému hýření, politickým projevům. Takových tajných spolků je prý přes 100. Ještě zhoubnější vliv mají na pohled zcela nevinná „stolová“ družstva studentská a schönererovská 9—12členné družiny, v nichž se veřejně hlásá nápad od víry a podrývají základy křesťanských mravů, pěstuje velkoněmecké, chorobné velikářství a učí mládež nevlasteneckému horování pro Bismarka a Germanii světovládnou. V ohledu náboženském ani na českých školách středních leckde jinak. Jen že místo Lutra mají odchovanci našich Masaryků nešťastného Husa.

V Praze ustavil se důležitý spolek „Patronát mládeže“ dne 21. ledna t. r. Účelem spolku je 1. materialní a tím i moralní a socialní bídu chudé, mravně ohrožené mládeže zmírniti osobním konáním skutků milosrdenství mládeží vyšších stavů, a tím protivy společenské mírniti a překonávati. Poskytovati mužské mládeži odrostlé škole elementarní z tříd chudých, pracovnických, mládeží vyšších stavů idealnějšího společenského života a tím povznésti chudinu ku výši křesťanského života. Nový tento spolek katolický vítáme jakožto počátek obratu v názorech české šlechty o socialním poslání, jaké míti má.

Návštěva českých odborných škol průmyslových a podobných ústavů rok od roku se vzmáhá a jeví se již nyní citelný nedostatek škol těch. Dosud máme jedinou vyšší průmyslovou školu českou v Praze, kdež v r. 1899.—1900 zapsáno v oddělení stavitelském 142, na mechanicko-technickém 147, na chemicko-technickém 54 žáků; škola dílovedoucích měla v oddělení stavebním 111, v strojnicko-technickém 66, ve škole pokračovací 631, celkem 1151 žákův. Na plzeňské škole mistrovské bylo v oddělení stavebním 201, v strojnickém 82, ve specialním 76, v pokračovacím 168, celkem 527 žáků. Brněnská česká škola průmyslová měla 160—96—169—207 úhrnem 632 žáků. Pardubice ve stavebním 40, v strojnickém 40 žáků. Všeobecná škola řemeslnická v Jaroměři, nyní trojtřídní se školou pokračovací 233, Kladno, 459, Litomyšl komunalní trojtřídní 201, v Mladé Boleslavi komunalní 325, Kolín komunalní řemeslnická 296, Volyň komunalní řemeslnická 139, Kutná Hora komunalní řemeslnická 414, odborná škola tkalcovská v Humpolci 20, Králové Dvůr 87, Lomnice 52,

Náchod 62, Rychnov n. K. 14, Starkenbach (?) 44, Strakonice 9, Prostějov 57 Frenštát?); odborné školy pro dřevařství a kamenictví v Chrudimi 381, Hořice 169, Mělník 19, Val. Meziříčí 206; na odborné škole pro keramiku, sklářství a drahokamy v Bechyni 109, Haida 195, Turnov 58. Novou keramickou školu českou zřídí prý vládá na Moravě buď v Prostějově neb v Litovli.

Správní dvůr rozhodl, že obec nemusí ve škole trpěti dětí takových rodičů, jež v obci stále nebydlí.

Z drobných událostí zaznamenáváme, že řídící učitel J. Kliepera u svatého Vojtěcha v Praze odkázal jmění své na podporování chudé mládeže školní. Odkaz šlechetného vychovatele činí 60.000 K.

Ve Štyrsku zrušili kategorii podučitelu. U nás tento předpotopní název straší dosud.

O slovanských školách v Přímoří pronikají do veřejnosti zprávy žalostné. Mezi Slovinci škol italských jako hub po dešti. Kde stát a země nemůže zříditi škol, tam je vydržuje „Lega Nazionale" za peníze ve Vlaších sebrané. Žádá-li obec školu, dostane italskou, z nichž pak vycházejí děti poitalštěné, o nichž plně lze užiti jihoslovanského přísloví: horši poturica než Turek. Což divu pak, že mezi Jihoslovany zdomácněl žalostný výkřik: „Školo, školo, rano moja!" Jak postaráno jest v Istrii o Slovany, vidíme z toho, že pro 20.000 dětí slovinských v okresech porečském, motovunském a bujském není ani jediné národní školy.

Hospodářské vyučování v učitelských seminářích a národních školách v Rusku. Ze 768 dvojtřídních a ze 2477 jednotřídních škol vesnických ministeriem osvěty zřízených, jakož i ze 25.429 škol podobné povahy, jež od školní rady a od podobných institucí jsou spravovány, má 9760 ústavů zemi v rozměře 59.634 desjatin (2916 des. jakožto maximalní realie); 173 škol provozuje zahradnictví, zelinářství, včelařství a polní hospodářství; 114 zelinářství, včelařství a polní hospodářství; 30 zelinářství a polní hospodářství; 2517 zahradnictví; 2541 zelinářství; 792 včelařství; 2246 polní hospodářství; 174 hedbávnictví; 7 vinařství; 2 chmelařství a jedna má školku ovocnou. 1702 škol ponechává svou půdu úhorem z části pro nepatrnost její, z části pro neúrodnost, z části pro nedostatek prostředků nebo pro přílišnou vzdálenost od školy. Zajímavo je, že na dotaz ministeria k ředitelům a inspektorům škol obecných podaný většina jich se vyslovila pro zavedení zaměstnání hospodářských, poněvadž přidělení půdy ke školám dělá z učitele usedlého otce rodiny, blahodárný vliv má na jeho zdraví, rozšiřuje mnohé užitečné poučení o vzdělávání půdy a o hospodaření a učitel zůstává i nadále poučovatelem svých chovanců, když tito již školu vychodili. Zvláště však se vřele doporučuje přidělení země školám v okresech továrních jako nutný prostředek ku zlepšení materielního a mravního stavu obyvatelstva. Jak industrielní činnost, tak také řemeslo kočující podporují málo blahobyt obyvatelstva; dělníci tovární odcizovali se příliš snadno a často úplně životu vesnickému, chlapci, dospělí a též lidé zralejšího věku

pokládají práci hospodářskou za příliš obyčejnou „černou" v poměru ku práci továrni, pročež by škola zavedením hospodářského vyučování zajisté působila na změnu tohoto názoru. Zkrátka, většina otázaných ředitelův a inspektorů pokládá to za nejvýše žádoucí, aby i ostatních 9356 škol bylo opatřeno půdou v rozsahu 24.431 až 33.318 desjatin. Avšak připojují zároveň, že jen tehdy mohlo by přidělení pozemku přinášeti skutečný užitek, kdyby učitelé v seminářích a při vzorných hospodářstvích měli předběžné theoretické a praktické vzdělání v dotyčných oborech.

Rusko také stále opravuje a zdokonaluje školství a věnuje zvláštní pozornost ženskému výchovu. Před 4 roky zřídili v Petrohradě lékařskou školu pro ženy a nyní schválen vládou návrh, aby při každé škole byl zřízen ústav podobný. Dalekosáhlý vliv bude míti také reforma, jež týká se realného studia. Vláda ruská rozhodla totiž, že absolventi škol realních mohou býti přijati za řádné posluchače fysicko-mathematických fakult všech universit za týchž podmínek jako absolventi gymnasií, a když se podrobí zkoušce z latiny, jak předepsáno jest pro nejnižší tři třídy gymnasií, také do vojenské akademie lékařské vstup mají volný.

Jak proti takovým zprávám z „barbarského" Ruska vyjímají se zprávy z Němec, že tam ukrutnými tresty stíhají rodiče i sourozence, když soukromé polské děti cvičí, vlastní děti neb bratry v polském jazyku mateřském. Pak se divme, že v našem Slezsku na schůzi zemského spolku učitelského delegat Litera dokazoval, že německé spolky okresní ve „smíšených", t. j. slovanských krajích mají „idealní" úkol udržovati němectví a posilňovati ho. Takové projevy jsou možné ve Slezsku v „nepolitickém" spolku učitelském u přítomnosti učitelu slovanského původu — a nikdo se neozval! Takové vychovatele odchoval nám německý liberalismus nejen ve Slezsku, ale i jinde. A ku podivu: o těchto žalostných zjevech tisk český — míníme liberalní — ani nemukne.

T ě l e s n ý t r e s t prohlašují naši pseudohumanisté za hrozný přestupek proti lidskosti. Zcela jinak soudí o věci v Němcích. Mnichovský správní dvůr rozhodl zásadně, že učitel oprávněn je trestati citlivě nejen žáky své, ale i děti jiné třídy. A poněvadž chování žáků mimo školu podrobeno je školní kázni, může učitel tělesný trest vykonati také mimo učírnu. Totéž právo přísluší také duchovním. Trest tělesný může býti předmětem soudního vyšetřování jenom tenkráte, když se jedná o těžké poškození na těle anebo ublížení na zdraví. Podlitiny, modré pásy a p. však nelze považovati za ublížení nebo poškození zdraví, neboť bez nich nelze si citlivý trest tělesný ani mysliti.

Zajímavé jsou také v ý k a z y o s t u d i u ž e n na universitách v Německu. V zimním semestru minulém zapsáno bylo úhrnem 664 žen, a sice v Berlíně 406, v Bonnu 44, ve Vratislavi 47, v Marburku 8, v Göttingách 37, v Halle 13, v Kielu 20, v Královci 14, v Erlangách 6, ve Würzburku 1, v Tubinkách 4, ve Frýburku 16, v Heidelberku 13, v Strasburku 15.

V Anglii jest vyučování většinou v rukou učitelek. Více než 125.000 žen se tam zaměstnává vyučováním. Učitelky mají z počátku jen 250 zl. ročně, ale služné vzrůstá znenáhla na 2300 zl. Vychovatelky mají z pravidla 100 zl. měsíčně a k tomu celé zaopatření v domě.

Kam vede nezdravá humanita, nejlépe se jeví ve výchovu americké mládeže. Tam každou chvíli stane se ve škole nejen hrubé porušení kázně, nýbrž hnusné zločiny. Na důkaz z mnohých jeden doklad. Dne 5. prosince m. r. D. O. Sanders, učitel veřejné (státní) školy v Ackersville (Ky.), byl ráno vyveden z kostela, v němž vyučoval, a dvěma mladíky před očima všech žákův usmrcen. Jeden z netvoruv udeřil učitele kamenem do hlavy, druhý revolverem ho tloukl a pak ze zadu ubožáka probodli. Příčinou vraždy byl požár školy v Ackersville.

Kromě nacionalismu pohanského rozumný pokrok znemožňuje nám také stále vzrůstající nikotinismus a alkoholismus, kterýž hrozně řádí mezi mládeží i dospělými. Jak hrozný má vliv tento moderní mor na duševní vývoj všech, o tom pěkně nás poučuje zpráva z Vídně, kdež pozorováno 600 dětí a zjištěno, že ze 100 dětí vykazuje ve škole prospěch:

	velmi dobrý:	dostatečný:	nedostatečný:
Děti nepožívající vůbec alkoholu .	45	48	7
Děti požívající alkohol:			
výjimečně	35	56	9
jednou denně	27	59	14
dvakrát denně	20	55	25
třikrát denně	0	33	67
Děti požívající maso:			
dvakrát denně	37	55	8
jednou denně	33	57	10
Děti nepožívající masa:			
pravidelně	17	54	29
vůbec	0	100	0

Ročník V. (XVII.) Číslo 4.

HLÍDKA.

Burové a jejich státy.

Podává F. Nerad.

I. Přehled dějin a založení států burských.

Za doby velkých objevů zámořských počátkem nového věku popřáno Portugalcům, aby první přistáli na konci jižní Afriky a získali ji pro své panství. Přistěhování Burů do končin těchto padá do konce 16. a počátku 17. století, kdy Portugalsko dostalo se pod moc španělskou. Roku 1652. založena při Tabulové zátoce první hollandská osada, odkudž za urputných bojů s Hottentotty a Křováky šířilo se panství hollandské dále do vnitra země. R. 1685. nalezlo v Kapsku útočiště 150 francouzských rodin kalvinských. Počátkem 18. století setkali se Burové — tak sluli a slují jihoafričtí osadníci hollandští — s Kafry, se kterými nastaly jim daleko krutější boje než s Hottentotty a Křováky. V bojích těch užívali válečných vozů, podobných oněm v 15. století.

Skoro současně s Hollanďany počala se šířiti námořní moc Angličanů. Roku 1785. objevili se Angličané v zátoce Algoa, kde si již dříve Burové založili osadu Graaf Reinet. Deset let později využitkovali Angličané dobytí Hollandska od Francouzuv a r. 1795. osadili „Kapské Město“. Roku 1806. připojeno Kapsko k Anglii, což i mírem vídeňským r. 1815. schváleno. Kolonie tato rozšířena zemí Kafrů. Současně angličtí kolonisté v Natalu vnikli do země Kafrův a po urputných bojích stali se jejími pány. V bojích těchto Burové nejvíce se vyznamenali. Ale záhy mezi nimi a Angličany počaly se jeviti ostré protivy, které roku 1830. propukly ve krisi. Burové totiž v četných svých bojích kruté nakládali

a Kafry a zajatých užívali za své otroky a dělníky. Proti tomu počali vystupovati missionáři angličtí vládou podporovaní, která roku 1833. nařídila neprozřetelně zrušení otroctví. Burové rázem ztratili své pracovní síly. Když při vyplácení odškodňovacích sum zkracováni byli úředníky anglickými a mimo to zakázáno jim činiti podání u soudů v hollandštině a angličina prohlášena za státní jazyk a když nařízeno jim, aby území Kafrům odňaté opět vrátili, tu r. 1835. 10.000 rodin burských opustilo zemi nevděčnou a za ustavičných bojů s domorodci stěhovali se přes řeku Oranje k Vaalu a Limpopu. Roku 1836. porazili vládce Matabelův a tak založili stát na Vaalu.

Roku 1838. angličtí osadníci v Natalu, kteří sami nemohli přemoci tamější Kafry, povolali si Bury na pomoc a slíbili jim, že se s nimi o dobytou zemi rozdělí. Organisator burského státu Retief přistoupil na tento návrh, byl však při vyjednávání se 66 svými soudruhy od kaferského krále Dingana úkladně zavražděn. Burové nuceni vrátiti se do své vlasti. Ale již roku 1839. přišli znova vedeni jsouce Pretoriem, porazili Dingana, spálili jeho sídlo a roku 1840. osadili zemi. Ale osazení Natalu potkalo se s odporem Anglie, která již tehdy nepřála Burům, aby pronikli k moři. Po delším bezvýsledném jednání a po sedmiletém pobytu vrátili se Burové do Transvaalu. Tam bydlel hottentottský kmen Griqua. Ale sotva se tam usadili, prohlásil kapský guverner Harysmith (k poctě jeho paní založeno město Ladysmith) zemi za majetek anglický, poněvadž prý Burové vlastně jsou poddanými Anglie, a hájil Griquy. Vůdce Burů Pretorius od Angličanův u Boomplaats přemožen. Vrátil se nazpět za Vaal a tam r. 1848. založil Transvaalskou republiku. Brzy potom zapletli se Angličané do bojů s Kafry a mocným Ruskem (válka krimská) a byli nuceni tak mlčky uznati druhý burský stát, a sice Svobodný stát Oraňský. Nad tímto územím před tím roku 1848. po porážce Burů prohlášeno vrchní panství anglické, ale připojiti je ke Kapsku se nepodařilo.

Samostatnost republiky Transvaalské uznali Angličané roku 1852. Ale tam vznikly záhy spory mezi Pretoriem a Potgieterem a po smrti jejich (r. 1855.) mezi syny Pretoriovými a jinými přednějšími osadníky. Roku 1858. dána republice ústava „Grondwet“ a roku 1871. Pretorius mladší, dostav se do konfliktu se zákonodárným sborem republiky „Volksraadem“, ustoupil. Jeho nástupce Tomáš Burgers marně snažil se Pretorii spojiti se zátokou Delagoiskou. Roku 1876. povstali v zemi Bapedi pod náčelníkem Sekukuni. Povstání toto dlouho nemohlo býti udušeno. K tomu přistoupil i neblahý stav finanční v zemi.

Vše to pilně stopovali Angličané. Guverner kapský. sir Theofilus Shepstone. a anglická vláda mínili, že snadno a rychle za takých poměrů rozšíří své území až po Limpopo. a proto 12. dubna 1877 kapský guverner dav si asi od 2000 městských Burů podepsati zvláštní listiny, prohlásil vrchní panství anglické nad Transvaalem. Odpovědí na toto prohlášení bylo všeobecné povstání venkovských Burů. jichž tehdy bylo na 6000. Tehdy prvně vystupuje Krüger. Angličané na hlavu poraženi u Longs Neck a Amajuby (27. února 1881). V této válce velel již Joubert. Válka skončila mírem v Pretorii, jímž Anglii přiznána jakási suverenita, která 27. února 1884 konvencí londýnskou úplně přestala a republika Jihoafrická stala se úplně samostatnou.

V této době bojů v Jihoafrické republice Svobodný stát Oraňský celkem klidně se vyvíjel. Leč Burové obhájivše svou samostatnost. počali rozvíjeti v pravdě zimničnou činnost. R. 1883 založena republika Stellalandská na jihozápadní hranici Transvaalu a na sever od západní země Griquu. 15.500 čtv. kilometrů veliká se 17.500 obyvateli, obydlená většinou od Batlapinů. nejjižnějšího kmene bečuanského, s hlavním městem Vryburg; před tím r. 1882. severně od republiky Stellalandské vznikla republika Goosenská (40.000 čtv. kilom. a 15.000 obyvatelů); r. 1884. utvořila se republika Zulská jižně od Svazie, kterou z větší části r. 1887. Angličané anektovali, menší část (2854 čtv. kilom.) pod jménem „Nová republika“ (Nieuwe Republiek) uznána od Angličanův. Ale již r. 1887. připojena k Transvaalu a také Stellalandsko a Goosensko záhy přestalo vésti samostatný život, poněvadž Anglie r. 1885. postavila pod svůj protektorat celé Bečuansko až k Šošongu.

Duší těchto novějších anglických výbojů jest Cecil Rhodes. muž energický, ale bezohledný, který zavedením skrovnější těžby v Polích diamantových u Kimberleye připravil na sta evropských rodin o domov a chléb. Po něm země dobyté slují Rhodesií. V době té v Transvaalu nastala důležitá hospodářská změna. Nalezena byla bohatá ložiska zlata, rovnající se svou bohatostí oněm v Americe a v Australii. Cecil Rhodes pojal úmysl zmocniti se Transvaalu a tím i tamějších zlatých dolů. Do země totiž přihnali se četní dobrodruzi, a ti na podnět Rhodesův chtěli míti pro sebe občanské právo (uitlaendeři). Ale Burové se tomu rozhodně opřeli a usnesli se na sněmu r. 1893., že bez zvláštního svolení sněmu cizozemec nesmí býti přijat za občana. Proti usnesení tomu nespokojenci se spikli a Cecil Rhodes je podporoval. Koncem r. 1895. jeho návodem Dr. Jameson vojensky vpadl do Jihoafrické republiky či Transvaalu. Byl však 1. a 2. ledna od Jouberta u Krügersdorpu a Doornkopu

poražen a zajat. Tehdy německý císař poslal Krügerovi telegram, ujišťuje jej svou pomocí. R. 1899. obnovila Anglie pokus zmocniti se Transvaalu. V červenci téhož roku povolán byl „strýc" Krüger od guvenera Milnera do Bloemfonteinu. Jednáno o poměru mezi Transvaalem a Anglií. Krüger chtěje se vyhnouti válce přijal ponižující podmínku, aby uitlaenderům po pětiletém pobytu v republice uděleno bylo občanství. Ale když Milner žádal, aby Jihoafrická republika uznala nadvládu anglickou, toho Krüger učiniti nemohl. Dne 9. října 1899 podal Anglii ultimatum a již 11. října vpadli Burové do Natalu. A tak zahájili boj, jehož jedinou vznešenou pohnutkou jest láska k svobodné otčině.

Burové (Burgheři).

Oba burské státy obývají černoši, a to kmenové východobečuanští čili Basutové a Kafrové. Ale živlem vládnoucím, státotvorným jsou hollandští Burové (= Bauer), u nichž národní ráz hollandský ve vší své rázovitosti se vyvinul. Sami nazývají se Zuidafrikansche boers nebo krátce Afrikander. Pomíšeni jsou se živly anglickými, francouzskými, německými a černošskými. Vytrvalost, laskavost, přístupnost a prostota jsou význačnými rysy jejich povahy. V politice, ač republikáni, jsou konservativní. Jeví odpor před daněmi a psaním a na svá práva jsou pyšní hotovi jsouce je vždy hájiti.

Muži jsou postavy imposantní, upomínající svými energickými, silnými a výrazuplnými hlavami na portrety Rubensovy, Ternierovy, Ostadovy a Eyckovy. Neschází nic než příležitost k dobrému vzdělání a získání si vědomostí, což jest velmi nesnadno pro úplnou osamělost a vzdálenost ode měst. Osamělost a veliká vzdálenost jednotlivé farmy od druhé nutí Bura, aby si vždy a ve všem uměl pomoci. Proto stává se, že mnohý Bur jest si tesařem, kolářem, stavitelem a lékařem. Mnohem menší dojem než muži činí ženy a dívky. Ženská krása jen v řídkých případech zdá se býti údělem tomuto ženskému pokolení, které jest nad míru massivně vyvinuto. K živějšímu vývoji málo pak přispívá u nich jednotvárný, osamělý život, a vzdělaná společnost úplně jim chybí. Za to však jsou vzornými hospodyněmi a matkami. Burská matka s velikou láskou a péčí vychovává své četné dítky, jež jsou jí chloubou a útěchou po všechny dny života.

Bur především zabývá se chovem dobytka. Brav a skot tvoří jádro jeho bohatství. Dobytek svůj chová v otevřených, bezstřechých ohradách anebo pase jej na suchých stepích. Za tahouny užívá volů, kterých do těžkých vozů zapřahá často 12—20. Skotu pro svou potřebu

nezabijí, jen brav, kterého mají mnozí Burové četná stáda. Oběd zámožného Bura skládá se obyčejně z dlouhé řady rozmanitě upravených masitých pokrmů.

Rázovitý život burský nejlépe uchoval se na osamělých farmách. Jsou to jednoduché, většinou z prken urobené prosté domky nacházející se ve stepi, kde potůček nebo nádržka na chytání vody dešťové připouští umělé zavodňování. Kolem farmy nachází se 5—6 jiter vzdělané a pečlivě příkopem a plotem chráněné půdy. Červená půda, pokud se dá zavodniti, jest velmi úrodná. Rodí kukuřici, ječmen, oves, brambory, kuchyňské rostliny, tykve, melouny, broskve a víno. Tyto uměle zjednané plochy úrodné země bývají obklíčeny živým plotem z fíků, granátových stromů, nebo trnitým kaktusem a aloevníkem. Tu a tam viděti jest oranžovník.

Ve způsobu svého života prostého a patriarchalními mravy zůstali Burové úplně věrni svým úctyhodným předkům, tak že při návštěvě jejich chudičkých farem budí se v nás pocit, jako bychom se vrátili o několik století nazpět. Na velkém, kulatém stole ve velké světnici leží nevázaná, tlustá, stará rodinná bible, z níž předčítá po ukončení práce každý večer otec rodiny svým milým několik kapitol. Bible a hollandský zpěvník tvoří z pravidla jedinou lekturu v domě, neboť noviny, které u nás vnikly již i do nejodlehlejších vísek, ve většině farem jsou neznámy. Každodenně počíná se práce vážným, dlouhým zpěvem nějaké hymny a před i po jídle odříkává se krátká modlitba. Křestní jména těchto bodrých lidí jsou pravidelně biblická.

Náboženstvím jsou přísní kalvinisté. Duchovní své mají ve veliké úctě a vážnosti. Jsou jim pravými „otci“. Cestovatel, který opatřen jest odporučením některého známého kazatele, může býti jist, že ve všech farmách bude přijat jako milý host.

Ctižádost Burova vrcholí v tom, aby byl zvolen za náčelníka kraje (landrostie), nebo za církevního představeného. Ovšem velice je hrd na svou vlast a na svou mateřskou řeč a rodinu. Chlapec burský již od nejútlejšího mládí veden jest k samostatnosti. Opatruje stáda otce svého a umí je statně hájiti. Ve věku 12 let jest výtečným již střelcem.

Zevnějšku svému Bur nevěnuje příliš velké péče. Spí nezřídka ve svých šatech. Nosí slaměný, široký klobouk, spodky z modrého aksamitu, úzkou a krátkou kazajku a střevíce lýčené. Denní práce nejvíce záleží v ošetřování stád, která se ráno na pastvu vyhánějí a až na večer přihánějí. A jako den ubíhá prosaicky, tak i rozmanité slavnosti, jako křest, ucházení se o nevěstu a svatba mají ráz starobylé

prostoty. Podobně i pohřby, které záhy po smrti se odbývají. Hrob vykopává se za zahradou. Nezdobí ho žádný kámen, kříž ani strom.

Jen dvakrát nebo třikrát do roka přichází venkovský Bur — a to přísně zachovává — do společnosti sobě rovných, a sice do nejbližší vesnice nebo městečka, kde život jest poněkud méně jednotvárný než na venkově, obzvláště v neděli. Jízda tam děje se s celou rodinou na ohromném voze taženém voli. Ve městě zůstane Bur často týden. V neděli dopoledne věnováno je bohoslužbě; Bur s utajeným dechem naslouchá slovům svého kazatele. Odpoledne stráví se modlitbou a společnou hostinou. V ostatní čas uzavírají se koupě a zasnoubení.

Avšak život Burů není vždy tichý a spokojený; bývá někdy krutě přerušen četnými útrapami. Jsou to: kobylky, kroupy, epidemie zvířecí (plicní nákaza), krádeže dobytka skrze potulující se Kafry a Hottentotty, náhlý útěk služebnictva, otrávení dobytka od barevných čeledínův, úplný nedostatek deště 6—8 měsíců trvající, následkem jehož celá stáda hynou. Suchý rok, který přichází průměrně za 7 let, snadno způsobí, že celé stádo farmy pohyne.

Angličana Bur nenávidí. Usadí-li se v některé krajině větší počet Britů, Burové ihned prodávají své farmy a odcházejí do krajin, kde jsou sami mezi sebou. Společenské rozdíly mezi Bury a Angličany počínají již v Kapsku a živě zračí se v obou svobodných státech. Hollandština mnohem více je rozšířena po jižní Africe, zejména mezi domorodci, než angličina. Anglická řeč a společnost převládá jen ve východní polovici Kapska a ve větších městech, jako jsou: Kapské Město, Port Elizabeth, East London, Grahamstown, Queenstown a j. V Oraňsku angličina dosud nabývala stále víc a více půdy a ponenáhlu zdá se, že se stane, a nezvítězí-li Burové ve svém spravedlivém boji, jistě se stane úřední řečí, ač republika má ráz úplně hollandský. Příčina společenského se dělení mezi hollandským a anglickým obyvatelstvem nespočívá tak v osobních ani národních antipathiích, neboť povaha Hollanďanův a Angličanů nemá do sebe mnoho velkých rozdílů, nýbrž spíše v dlouholetém špatném zacházení, jež Burové vytrpěli pod panstvím anglickým. (P. d.)

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (Č. d.)

Když potrestán byl první a hlavní vinník, přichází na řadu žena. Trest její slovy jest nedlouhý, ale tím citelnější. Obsažen jest ve verši 16. a sám sebou úplně jasný. Proto opět jen poznámky. „Dle vůle Stvořitelovy měla býti společnost lidská, řídíc se ve všem zákonem Božím, společností svatou, říší svatých, již by sám Bůh bezprostředně byl spravoval. Pádem však prvních rodičů roztržena byla páska, jež člověka se Stvořitelem spojovala, a tím zároveň zvrácen byl posvátný, Bohem původně stanovený řád. Tím vzalo za své bezprostřední řízení Boží pokolení lidského, a měl-li nějaký pořádek se udržeti, musela nastati nová správa, jež by o řád zevnější, pokoj a bezpečnost péči vedla. Nový ten řád byl řád rodinný, jenž zaveden byl samým Hospodinem slovy (Gen. 3, 16): ‚Pod mocí muže budeš a on panovati bude nad tebou.' Prohlášením muže za hlavu ženy a všech, jež se z ní zroditi měli, vzala hned na počátku pokolení lidského důstojnost a moc vrchnostenská z vůle Boží původ svůj, an bylo samým Bohem odevzdáno právo člověku jednomu, aby mohl vládnouti člověku druhému. Důmyslně praví tudíž sv. Augustin: ‚Prima servitutis causa peccatum est, ut homo homini subiiceretur, quod non fit nisi Deo iudicante.' A Gerson učí: ‚Causa efficiens dominium fuit peccatum, causa finalis pax, tranquillitas et sufficientia in vita civili.' S rodinou povstala i vrchnost a první rodina byla i prvním státem, v němž vládl praotec pokolení lidského." (Brychta, „Právo církevní" 1883, 69—70.)

Není třeba dlouhé úvahy, aby každý hned poznal, že dle uvedených slov máme tu počátek socialně-právní kultury (civilisace) po hříchu, která ovšem lecčíms liší se od socialně-právní kultury, jaká měla býti dle výše podaného výkladu ve stavu, kdyby byli lidé nehřešili. Na rozdíly ty ukážu níže.

* * *

Naposledy ohlášen trest Adamovi slovy ve verších 17.—19. I tento trest jest úplně jasný, tak že netřeba než několik poznámek. — Pro hřích Adamův zasáhnuta i země, vzdělávání její od té doby jest mnohem obtížnější, než by bylo bývalo v ráji. (Thalhofer 68.)

Vzděláváním půdy měl si Adam dobývati svého živobytí. Tím zároveň dostal od Boha právo na zemi a její užitky. Právo své fakticky

ukazoval prací, kterou si zjednával živobytí a jiné potřeby, zásoby, které byly jeho majetkem. Jako Adam právě tak žena jeho prací měla si dobývati živobytí a zjednávati majetek. Ačkoli to není výslovně podotčeno, vyplývá to z práva, které Adam nad ženou dostal a dle kterého jí ku vzdělávání půdy mohl použiti. Tím však již bylo právo Adamovo obmezeno, neboť i žena jeho měla právo nějaké na získaný majetek, byť i pod vrchní vládou svého muže. Mimo to musil Adam časem zemi opustit, umříti, podobně jako i žena jeho, a tím bylo právo to omezeno druhým způsobem. Totéž platí o jeho dětech a všech jeho potomcích. Tak jeví se nám v těchto verších právní podklad ku problemu, pokud oprávněn jest majetek soukromý a společný, a pokud práce je příčinou a základem majetku. Další rozebírání této otázky bylo by obšírné příliš a mimo to s účelem tohoto pojednání přímo nesouvisí, a proto je opomíjím. Poučení o tom podáno ve vzpomenutém článku Schneidrově.

Ve verších právě vyložených podáno právní stanovisko pro kulturu hospodářskou. Tak se nám tu opět objevuje, co jsem výše pronesl o souvislosti kultury hospodářské se socialně-právní.

* * *

Mnohoobsažný je verš 20. Především z něho vidíme, že Adam hříchem svým neztratil vědoucnost vlitou, dávati totiž věcem, zvířatům a p. případná, s jich podstatou souzvučná jména. Takové jméno dal také ženě své, nazývaje ji Evou. KS. praví, že pojmenování Evy na tomto místě jest podivné, že zaráží, a odvolává se při tom na Ewalda. Avšak při bližším zkoumání právě opak je pravda, pojmenování to jest úplně na svém místě. Představme si spojení. Hospodin vypočítává tresty hadu, ženě i Adamovi a končí hrozbou smrti Adamovi. Tu najednou Adam nazývá ženu svou dárkyní života. Jak to spojiti? Tím, že Adam tu pronáší myšlenku, kterou se nejvíce zabýval. Bál se, že Hospodin ho potrestá smrtí hned po hříchu, zatím však slyšel, že smrt nastane teprve později, že bude míti dříve děti ze ženy své, čímž pokolení jeho na zemi se udrží, a poněvadž ženou pokolení jeho se udrží, dává jí dle toho jméno „matka všech živých.“ (Srv. KL. 4, 1029.)

Ve jménu tomto však obsaženo ještě více, jak se domnívám, je tu zakrytě naznačen dědičný hřích. Za tou příčinou představme si ještě jednou spojení veršů. Po vypočtení všech trestů, které hlavně u ženy směřovaly k pohlavnímu životu, nazývá ji Adam Evou, t. j. matkou všech živých, živých teprve v budoucnosti, tedy těch, kteří mají přijíti

na svět za obtíží a bolesti ženy, uvedených ve verši 16., a kteří mají přijíti v tom stavu a dospěti jednou k tomu stavu, o kterém byla zmínka ve slovech Hospodinových k ženě a k Adamovi (verše 16.—19.). Avšak právě slova Hospodinova v udaných verších ukazují nám, jak hned uslyšíme, to, co je podstatou dědičného hříchu. Jestliže tedy bude Eva roditi děti dle uvedených slov Hospodinových, a o tom ze souvislosti možno důvodně souditi, pak jest ve jméně „Eva“ zakrytě naznačen dědičný hřích.

Cože je tedy ten dědičný hřích? „Theologové dějí obecně, že porušení, ano zasáhlo člověckou přirozenost pro prvotný hřích, se netýká nějaké dokonalosti přirozené, ana by snad byla odčiněna, aniž že se ono dělo přičiněním chybné kvality (vlastnosti) nějaké, nýbrž odervánim darů nadpřirozených, jimiž se děla elevace k řádu nadpřirozenému, jakož i těch, jež byly praeternaturalné.“ (Lenz 379.) K poslednímu slovu musím dodati, že všechny praeternaturalné dary nebyly ztraceny, vždyť Lenz sám připomíná (str. 426.), že vědoucnost vlitá o věcech přirozených (fysických) Adamovi zůstala i po hříchu. Ztratili tedy dary praeternaturalné vyšší. K lepšímu objasnění podám zde schema darů prvým lidem udělených před hříchem, a co ztratili hříchem, hned se uvidí (je to proloženým písmem). Na důkaz viz Lenz 425—429.

Dary přirozené: duše a tělo se všemi mohutnostmi a vlastnostmi vrozenými.
Dary mimopřirozené nižší: vyšší vědomosti rozumu vlité; řeč;
panství nad přírodou úplné; manželství;
ctnosti mravné per accidens vlité.
Dary mimopřirozené vyšší: **původní spravedlnost v užším smyslu;**
nesmrtelnost těla; impassibilita;
ráj; strom života.
Dary nadpřirozené: milost Boží vnější (přikázaní, poučování Bohem);
milost Boží vnitřní: **darem daná (vytržení mysli Adama);**
bohumilým činící posvěcující se svým průvodem; účinlivá.

Jedna věc jim přibyla: „Upadli v osidla a poddanství ďáblovo, jenž od té doby veliké moci nabyl nad člověkem, an se ve službu jeho dal. Mohl ďábel od té chvíle člověka pokoušeti i vnitř ‚prostředkem žádostivosti‘, čehož dříve nebylo a také ‚stante integritate‘ býti nemohlo, a i zevnitř zlými lidmi, jež byl svedl.“ (Lenz 428.)

„Ztratil-li však Adam ‚přirozenosti lidské‘ dary nadpřirozené a praeternaturalné, převáděl přirozenost lidskou tak, jak byla oloupena, a tudíž bez svatosti nadpřirozené, bez spravedlnosti praeternaturalné

a bez darů, jimiž byla lidská přirozenost ozdobena vůbec." (Lenz 581.) A tomu říkáme nyní dědičný hřích.

Myslím, že obstojí tento můj náhled, že ve verši 20. jest označen dědičný hřích a tím se zároveň ukazuje, že pojmenování Evy jest úplně na svém místě.

Adam dávaje jméno ženě své musil míti nějakou ideu jména jejího. Jakou, to jsme již poznali. Jest v ní obsaženo stručně všechno to, co věděl dle poučení Božího o její úloze při lidstvu, jest v ní však také obsaženo všechno to, co věděl dle poučení Božího o jejím vlastním vnitřním i zevnitřním životě dalším. Vědění toto můžeme si představiti srovnané v jistém pořádku a postupu, jak i dáno bylo. Dle toho zajisté nechybím, řeknu-li, že dáním jména ženě (verš 20.) počala kultura idealní po hříchu. Vidíme opět, jak důmyslně sestaven je text biblický. Při vší stručnosti nic podstatného není opomenuto, a to podstatné podáno po sobě methodou opravdu vzornou! Myslím, že by nyní každý sebe větší filosof hodně se zapotil, kdyby měl podobnou zprávu takovým způsobem podati. To jest nejlepší důkaz, že zprávu tu musil sestaviti vyšší rozum, vyšší vůle.

To hned ještě lépe poznáme z verše 21. Dle methody naší svrchu vyložené můžeme již napřed souditi, že po vylíčení kultury hospodářské, socialně-právní a idealní musí býti zmínka o kultuře náboženské, ale že musí býti tak podána, aby bylo hned viděti, že kultura náboženská zasahuje a proniká všechny předešlé. A tomuto předpokladu plně vyhověno ve zprávě biblické. Kultura náboženská má svůj základ ve víře, která proniká všechno jednání lidské. Proto víra musí býti označena před vlastní kulturou náboženskou, tedy před veršem 21., musí však jako pronikající vše ostatní býti uvedena po vylíčení ostatních kultur, neboť methoda názorná v Písmě užívaná pokračuje od konkretního k abstraktnímu, tedy po verši 19., následovně tedy ve verši 20. A tam skutečně o víře je zmínka. Vzpomeňme jen, v jakém smyslu dal Adam ženě své jméno Eva. Právě tím jménem ukázal, že věří, že nejen na něm, ale na všech jeho potomcích, vyjma onu zvláštní ženu a símě její, vyplní se doslovně všechno, co pravil Bůh od 14. do 19. verše. Věc ta je tak jasná, že dalšího dokazování nepotřebuje. (P. d.)

Potřeba kodifikace kanonického práva.

Dr. Jan Sedlák. (O.)

Než také ve formě dokonalou se nemůže zváti. Sv. Raymund de Pennaforte přijal za základ systemu svého rozdělení, Bernardem z Pavie v prvé kompilaci ponejprv užitého, na pět knih, z nichž první pojednává o osobách, pravomocí církevní opatřených, druhá o civilním soudním processu církevním, třetí jedná o kleru a jeho statcích, čtvrtá o manželství a pátá obsahuje právo trestní.[1] Již to rozdělení jest málo systematické. V jednotlivých titulech pak klade ustanovení papežská v pořádku chronologickém, a to ještě ne vždy správném,[2] čímž logická spojitost a věcné porozumění trpí. Mimo to je tu, třebas již sv. Raymund sám mnohé vynechal (partes decisae), přece ještě v jednotlivých kapitulech mnoho zbytečného.[3] A Raymundem se řídili pořadatelé kodexu Bonifacova i Klimentova; jenom že dbají více zákonného rázu sbírky, začátek bull k tomu cíli často měníce a konec pravidelně vynechávajíce.[4] Nevyhovuje tedy ani system a forma kodifikace té úplně.

Z těch nedostatků, zvláště z úplného nedostatku kodifikace úřední od 14. století a z neúplnosti kodifikace ve století 13. vyplývá nutně velká nejistota v kanonickém právu. Není úplné jistoty ani v právu již kodifikovaném, jak shora řečeno. Vydávají se zákony nové, staré mění, ruší, a všecky ty normy se sbírají v bullariích. Je to pravé „ingens camelorum onus“,[5] jak naříkají biskupové provincie neapolské v dopise na sekretáře sněmu vatikanského, biskupa Fesslera;[6] „Obruimur legibus“,[7] lze říci s episkopatem francouzským.[8] Kdo má a může všecky ty normy právní znáti? „Legem ignorare nemo censetur“, dí axioma právnické, t. j. „předpokládá se, že zákon každý zná.“ Ale je to v kanonickém právu možno? Lze se vyznati v těch foliantech bullarií a sbírek dekretů sněmovních? Mohou se v nich vyznati tribunaly církevní a rceme přímo: i samy tribunaly římské?

Nelze se tedy diviti, že leckdy vzniká o tom neb onom zákoně církevním pochybnost, platí-li dosud. Je zcela přirozeno, že se

---

[1] Obyčejně se označuje rozdělení to veršem: iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen.

[2] Srv. *Laurin* op. c. p. 139.

[3] Tím se ovšem nepopírá, že na tehdejší dobu bylo dílo sv. Raymunda vynikající.

[4] Srv. *R. Scherer* op. c. I. 1. p. 253.

[5] t. j. tolik svazků, že by je na více velbloudů bylo třeba naložiti.

[6] Cit. u *Laemmra* op. c. p. 97.

[7] Zákony jsme zasypáni.

[8] V postulatech témuž sněmu podaných. Ibid. str. 101.

v mnohých otázkách, sem náležejících, mluví pro a contra, citují konstituce papežské pro obojí mínění, a spor nikterak se nemůže odkliditi. Není divu, že pak mnozí právem církevním vůbec pohrdají, jiní úzkostlivější zbytečným skrupulím jsou v šanc vydáni, že se sporné otázky v praxi nezřídka rozhodují po libovůli, ne po zákoně.

Odtud, zdá se, úplná neznalost kanonického práva u laiků, odtud malá jeho znalost i u samého kleru. Naše „kompendia“ nemohou přece řádného zákonníku nahraditi!

Tak volá kanonické právo po nové, moderní kodifikaci, nové i systemem a formou. Systemisování práva v novější době vůbec pokročilo; i kanonické právo vymanilo se již ze starého rozdělení na pět knih dle Bernarda Pavijského a užívá různých systemů.[1] Při kodifikaci moderní bylo by třeba vybrati system nejlepší. — Rovněž forma zákonů v moderních zákonnících světských užívaná: stručné, výrazné, ale srozumitelné věty zdá se, že více přispívá k jasnosti a pochopení norem právních než uvádějí-li se celé dlouhé konstituce.[2]

Při nové kodifikaci bylo by třeba i právo církevní samo poněkud přizpůsobiti potřebám časovým. Nemyslíme tím — samo sebou se rozumí — prvku božského, který je nezměnitelný, nýbrž jen prvek lidský, nařízení lidských zákonodárců v ní. „Tempora mutantur“ časy se mění, a církev v čase žijící musí se té změně času přizpůsobiti, s ní v lidských zařízeních svých jíti ruku v ruce. Tak činila také vždy. Zvláště změna socialních poměrů, veliký pokrok experimentalních věd, dalekosáhlé vynálezy moderní musely by při nové kodifikaci práva kanonického býti respektovány. A neobyčejný rozkvět vědy právní v době moderní — filosofie právní — nezůstaly by také bez vlivu. Zastaralé pak normy mohly by se ponechati historii církevního práva. Než o tom nechceme psáti.

Dovodili jsme, že kodifikace práva kanonického je třeba. Že se potřeba ta opravdu v církvi cítí, a sice v kruzích nejvyšších, toho dokladem jsou „postulata“ od biskupů různých provincií sněmu vatikanskému podaná. Biskupové střední Italie, biskupové francouzští, více biskupů německých, kardinal Schwarzenberg, episkopat belgický, severoamerický[3]) žádají revisi, novou kodi-

[1]) Viz je u *Laemmra*, »Institutionen des kath. Kirchenrechtes.« Freiburg 1886, p. 48 sq.

[2]) Rakouská Instrukce, dílo opravdu vynikající, by tu mohla býti vzorem.

[3]) Postulata ta jsou ve sbírce »Acta et decreta sacrorum conciliorum recentiorum, Collectio Lacensis«, Frib. 1870 sq. v 7. svazku. Krátce obsah uveden u Laemmra: »Zur Codification des canonischen Rechtes.« S. 97—107.

fikaci a opravu kanonického práva. Na sněmu samém pak podalo 33 otců příslušné komisi odůvodněný návrh „de nova redactione iuris canonici", kde sv. Otce Pia IX. žádají, aby nový „codex" vydal.[1] Mimo to předložena postulata o jednotlivých předmětech práva kanonického na př. o seminářích, o konkursu farním, o processu proti farářům, o zkrácení a úpravě breviáře, o diecesaních synodách, zjednodušení práva manželského, o klášterech a kongregacích a j.[2]

Na sněmu vatikanském ovšem téměř nic z celého toho obrovského materialu právního, který byl připraven, projednáno býti nemohlo, přece však mělo úsilí biskupův aspoň ten účinek, že se začali učenci otázkou tou více zabývati. A tak učiněno od roku 1870.—1900. pět pokusův o soukromou kodifikaci kanonického práva. Uvádíme je dle díla Laemmrova. Roku 1873. vydal Kašpar de Luise v Neapoli „Codex canonum" v 8 knihách (72 titulů, 1122 artikulů). Roku 1888. počal uveřejňovati v Turině Emanuel Colomiatti „Codex iuris pontificii seu canonici" (2. sv. 1891, 3. sv. 1893, 4. sv. 1898). Roku 1890. vydal professor kanonického práva v Lillu A. Pillet „Ius canonicum generale distributum in articulos" (3 traktaty, 10 knih). Roku 1893. vyšel I. díl „Codex Sanctae Romanae Ecclesiae" od Jindřicha Marie Pezzaniho (II. díl roku 1896.). Dílo to se zvláště chválí. Konečně publikoval roku 1895. v Paříži Francouz Deshayes „Memento iuris ecclesiastici publici et privati", dílo psané methodou Code Napoléon.

Také theoreticky otázka ta častěji probírána.[3]

Stavějí se ovšem dílu tomu v cestu překážky mnohé netoliko vnitřní, nýbrž zvláště vnější okolnosti (zvláště velká různost práva částečného), jež je činí velmi obtížným. Ale hledě k veliké jeho důležitosti a potřebě, jakož i na vykonané již mnohé práce přípravné a pokusy privatní ne bezcenné, jest si přáti, aby podáno bylo katolickému světu co nejdříve.

[1] Mezi důvody jest: »Ut ecclesiasticae leges in mores, in vitam, in instituta christianorum populorum suam cumulate exserant efficacitatem«; potom zase: »Disciplinares leges variae temporum conditioni sic accomodari oportere, ut labentibus annis immutentur novisque obvenientibus casibus augeantur.« Viz u *Laemmra* op. c. p. 196.

[2] Viz *Laemmer* op. c. p. 108—160.

[3] *G. Péries* vydal roku 1892. v Paříži studii »Le droit canonique et les besoins actuels de l'église (codification et rénovation)« a roku 1897. *A. Pillet* v Lillu »De la codification du droit canonique.« Na sjezdu učenců katolických ve Frýburku mluvil *Pillet* o témže předmětu. *Laemmer* podal v německém spise »Zur Codification des canonischen Rechtes« krátký přehled snah kodifikačních od sbírek úředních.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

VI.

Lék společnosti.

Ptáte se, jaký jest prostředek zachrániti rozkládající se společnost před hrozící jí záhubou. Řekli jsme již na počátku přítomné studie, že příčina úchylek v civilisačním rozvoji lidstva bývá častěji jednostrannost názorů než zcela špatné pohlížení na běžící otázku; tedy i příčinou přítomného zoufalého stavu některých vyvinutých společností, jest výhradně zaměstnávání se jistými, třeba i nutnými potřebami, s úplným pominutím všech vážnějších podmínek při jejich ukojení v životě společenském. Hledíce na politování hodné nadužívání moci, jakého se dopouštěly beztrestně vyšší a privilegiem obdařené třídy, nevyjímajíc ani vládní kruhy, v říších jen dle jména křesťanských; hledíce s druhé strany na nelidské vyssávání pracujících paží hladového dělníka pro zisk boháčů; hledíce, pravím, na tu bezuzdnost moci a bohatství, vidíme, že se opřely tomu směle šlechetné, avšak jednostranné úmysly, ba i vášnivě, aby ochránily potíranou hodnost člověka a porušenou spravedlnost.

Možno připustiti, že prvotní intence těch obranců odstrčených vrstev společnosti byly čisté, že dobrou vírou hlásali oni svoje humanitní zásady nepochybujíce, že jakmile se jim podaří vyrvati veslo společenské loďky z rukou, které ji vedou ku zhoubě, že hned národ utiskovaný, jemuž křivdy byly učiněny, vejde na dráhu normalního rozvoje a svobodní a rovnoprávní občani, ujmouce se vlády, ukáží zpyšnělému světu, neznámé dosud výšiny postupu vědy a všeobecného zdaru. Spatřivše nad to v řadách sluhů církve zkažené a sobecké osobnosti, hledající jedině zisk a vlastní vyvýšení neváhali přičísti nehodnost jejich života na vrub náboženství, které oni nehodní sluhové zneuctili, a míchajíce Boží instituce s lidskou křehkostí časových jejich představitelů, na pranýř nenávisti a pohrdání postavili církev, jež krvavými slzami oplakávala nevěrnost svých sluhů. Nepřestávajíce na tom, počali metati potupu i na křesťanskou nauku hlásajíce, že požadovaná od ní trpělivost i ochota snášeti křivdy osobní vyrážejíc meč z rukou milionů, jimž ukřivděno bylo, posiluje jen provinilce a činí je smělými k novým křivdám. Odstranivše úplně vliv náboženství zjeveného, liberalní reformatoři ustanovili se založiti nový společenský

řád jen na rozumu a právu přirozeném, doufajíce, že dobrá vůle a soud lidu dostatečným budou rukojmím veřejného zdaru. Proto ne náhodou ani z lhostejnosti, nýbrž z nenávisti proti náboženství zavrhli starodávná práva Tvůrcova k řízení lidské společnosti a zničivše ve svědomí lidském Jeho svatý zákon, jenž byl po dlouhé věky úhelným kamenem všeho zákonodárství, odstranili tím ze společnosti lásku, bez níž není ani života duchovního ani rozvoje vnitřní síly ani vnějšího pořádku; ono však jednostranné pohlížení na dvě nejvážnější otázky společenského bytí nemohlo nevyvolati v praktickém provádění ony výsledky, jež nás nyní tak straší.

Objevení však zřídla a povahy nemoci, jež otravuje společenský organismus, jest již tím samým nesmírně cenným ziskem, ježto, poznáváme-li chorobu, budeme moci snadno nalézti i lék na ni. A skutečné: jako podstatnou příčinou zla jest odstranění Boha ze společenských institucí a zavržení činitele lásky v zákonodárství a správě, tak jediným lékem schopným nemoc tu vyléčiti může býti upřímné vyznání vlády Tvůrcovy nad národy a založení celé organisace vládní na lásce.

Popatřme, jak dala by se prakticky provésti ta dvojí změna. Co se první týká, nestačí přiznati v zásadě, že Bůh, stvořiv celý svět z ničeho, jest bez odporu jeho pánem a tedy že přísluší mu bezpodminečné právo řiditi ho dle své vlastní libosti, stanoviti mu buď fysický nebo moralní zákon, jejž zavrhnouti a tím méně proti němu bojovati nepřísluší rozumným tvorům. Nestačí přisvědčiti, že společnosti jsou zrovna tak dílem Tvůrcovým jako jednotlivec a tedy že stejně jako individua podléhají Jeho iurisdikci; avšak třeba jest o to se starati, aby se poznalo, jaká myšlenka Ho vedla, když určil lidstvo k spolčení se, obdařiv je přiměřenou k tomu přirozeností: potom pochopíme též, co jmenovité od nás On žádá vzhledem k tomu. Uznavše potom v zásadě svrchovanost Boží a pochopivše náležitě záměry Nejvyššího Panovníka ve společenském životě, musíme naznačiti, jak sluší vůli Boží poznanou uvésti v život praktickým uzpůsobením jejím. Snažíce se odpověděti co nejdůkladněji na výše položenou otázku, počneme od načrtnutí, co zvláště rozumíme my pode jménem „společnost", jež jest bezprostředním dílem Božím, ač nemyslíme pokládati za dílo moudrosti a všemohoucnosti Boží ani dobročinné ani průmyslové spolky. Tedy společností z rukou Božích vyšlou rozumíme především národ, jenž je tak zvláštní a charakteristickou hromadnou jednotkou v lůně lidstva, že žádné lidské úsilí, třeba nejmocnějších panovníkův a genialních

mužů není s to, ani aby nový národ utvořilo, ani aby existující již zničilo, třeba by vyhladili všechny jeho representanty. Vidíme v dějinách, že národy povstávají, jiné pak zanikají s povrchu zemského, ale děje se to vždy během dlouhých věků a po mnohá pokolení; lidé jsou v tom činní, ale nevědomky, nejinak než jako nesčíslní nálevníci, kteří uprostřed oceanu po celé věky nové výspy dělají. Národy tedy neděkují svou existenci a své charakteristické typy lidskému rozumu, tím méně náhodě, slepému sběhu okolností, ale těm nejvyšším zákonům, které vládnou světem od atomu až k celému lidskému pokolení, které působí množstvím malých příčin a činitelů a vždy ku konci vyvádějí rozumné a moudré resultaty a které skutečně nejsou ničím jiným než výrazem myšlenky Tvůrcovy a Pána světa. Vše tedy, co dle těch zákonů povstane, ať kvítek, ať národ, ať jazyk národu, vše to jest myšlenkou Boží a pochází z Jeho vůle. Totéž možno říci i o veřejném životě každého národa, jehož zvláštní vlastnosti se ukazují nejlépe v rozvoji dějin. Každý národ má od přírody jisté společenské a politické aspirace, jisté idealy, po nichž vzdychá každé pokolení nezávisle od možnosti jejich uskutečnění. Odtud povstaly v mluvě výrazy: národní charakter anglický, vlašský, německý — a všichni rozumíme, co ten výraz znamená. Vzhledem k těm samobytným a od lidského přání nezávislým vlastnostem nemožno nepřiznati, že národ jest bezprostředním dílem Božím.

Již v kočovnickém stavu vyvíjejí se zvláštní známky, zvláštnosti, jež dělají národ. Ale po usazení se plemene v jistém místě a po zabrání od něho přiměřeného kusu země počíná se ten majetek národní zváti vlastí nebo otčinou; působením pak člověku vrozené lásky k vlasti připojuje se člověk nejen ke svým spoluobčanům, nýbrž i k zemi, jež je společnou celého národa otčinou. Má-li již docela usazený kmen ve svém kraji i vlastní vládu a nezávisí od jiného žádného národa, přibírá časem jméno říše a stanoví společnost v obvyklém významu, jež vědecky sluje dokonalou, když sama sobě ve všem postačí. Ačkoli v obecné mluvě výrazů: národ, kraj, vláda, ba i společnost bývá užíváno jednoznačně, přece však správně brány znamenají každý něco jiného. Společností rozumíme také nejednou celé lidstvo, a tu národové činí základní živly společnosti jako individua rodinu; jako však rodina k pravidelnému rozvoji a zajištění budoucnosti pro sebe potřebuje míti dostatečné prostředky ke své výživě a vnitřní vládu bránící ji před rozpadnutím v osobě rodičů, tak i národ jen tehdy nalézá se v normalním stavu, když má vlastní kraj a nezávislou vládu, t. j. když jest neodvislou říší. Národ je skutečně tak životní jednotkou, že může existovati, i když

mu odejmou otcovskou zemi, jako existují na př. židé, roztroušeni po tolik věků po všech krajinách, a přece zachovávají svůj národní charakter. Tím spíše může existovati národ bez vlastní vlády, jako existuje i nyní tolik ujařmených národů, které podléhajíce cizí přemoci, zachovávají přece v hloubi srdce nejen svůj zvláštní charakter, nýbrž i své milé idealy. Takové však ať tulácké, ať nevolnické bytosti násilí činíce přirozeným náklonnostem národa a nedovolujíce mu ukojiti ani nejspravedlivější, ba ani nutné národní potřeby, zasazují mnohdy nenadálou ránu pro říši, nejen uhnětenému národu, nýbrž i celému lidstvu, které nemůže hned zaceliti krvácející ránu některého člena svého životního organismu. Odníti národu zemi, kterou osadil, je stejným přečinem v poměru k lidskosti, jako bylo by v poměru k rodině vyděditi jednoho jejího syna z náležejícího mu dědictví a odkázati ho k tuláctví až do smrti; ujařmění neodvislého národa s přivolením ostatních vlád dalo by se srovnati s prodáním Josefa v otroctví od nelitostných jeho bratří, což neméně lidstvo musí pocítiti, než jako Jakub křivdu učiněnou jeho synu.

Z toho však neplyne, že by měl každý národ býti nutně neodvislou říší, neboť udržení neodvislosti vyžaduje jisté geografické a vojenské podmínky, jež nemohou býti v každém národě; vždyť stěží ve spojení se dvou nebo několika samostatných národů pod společnou vládou nemožno vyhověti té potřebě. Jako tedy ojedinělé rodiny nevyzouvajíce se ze své individuelnosti a nezasvěcujíce své životní zájmy mohou se spojiti mezi sebou nejtěsnějšími svazky pomocí manželství, z něhož vychází nejen společnost zájmů, nýbrž mnohdy i společná vláda; tak i národové mohou se spojiti pomocí dobrovolné úmluvy v jednu říši neztrácejíce svého národního charakteru nebo svých dějinných tendencí. V podobném však spolku může býti jediným vhodným cementem jen bratrská láska spojená s přesvědčením, že to sjednocení, dávajíc rukojmí bezpečnosti spojeným národům, nepřekáží žádnému z nich v plnění jeho dějinného poslání. (P. d.)

Antisemitismus.

P. Vychodil. (O.)

Zlaté tele stalo se i židovstvu nynějšímu, od náboženství a všeho idealismu odpadlému, jaké tu na mysli máme, hlavním, ba jediným bůžkem, jediným idealem. Účel tento pak mu posvěcuje všechny prostředky. Znak novodobých bojů, uznaná totiž převaha zevního násilí, která se v kapitalismu nenápadně provádí, přichází snahám židovským velice vhod. Právem prý jest, co většina chce, a většina — inu, ta se již najde. Nejde tedy o jednotlivé osoby, neboť že Rothschild nebude si počínati stejně jako nějaký pinkljud, rozumí se samo sebou: ale o soustavu a směr běží, a ten jest předobrazným zlatým teletem jakožto modlou znamenitě vyznačen.

Vše stává se prostředkem zbohatnutí a tedy vše předmětem obchodu. Čím snáze a čím spíše se dojde cíle, tím lépe. Pouhou vlastní prací to nejde tak rychle, tedy musejí pomáhati druzí. Někdy je lepší nevzdělanec, tedy se ohlupuje, pracuje proti uvědomělosti a působí na nízké pudy: lid bývá opíjen, zrovna otravován, sváděn k zahálce a k hýření všeho druhu, k tomuto i zneužíván. Výdělek je při tom dvojí: okamžitý i budoucí, neboť hýření stojí peníze a připravuje na žebrotu. A to všecko ještě se děje v mezích trestního zákonníku; jakž pak, přistoupí-li k tomu skutečný podvod, buďto zřejmý anebo písmenou zákona maskovaný!

Někdy zase lepším prostředkem je vzdělanec, ať již jen domnělý nebo skutečný. Naproti každé moci jsou židé velice obezřelí a proto i mravní vliv na př. kněze v obci, pokud jim vadí, čehož bohužel vždy nebývá, podkopávají jen velmi chytře, i používají na to raději křesťanských vzdělanců, buďto že sami takové „vzdělance“ dělají, namlouvajíce obmezenému lidu, že kněz ho nechává schválně v temnotách, aneb se obratně spolčují s takovými, kteří už stejně proti autoritě smýšlejí.

Vliv mravní ovšem snáze se podryje nežli hmotný, ale i na tento dojde. Někdy jest i cesta opačná. Žid nechá panáčky v kostele a ve spolku mluviti, třebas i sám si jde poslechnout je, ani necekne proti nim, ba i svíčičku Pánu Bohu rozžehne, jsa spokojen, že duchovní od něho odbírají zboží. Tito si pochvalují, jak hodného to mají žida, až najednou shledají, že on neb jeho potomci, třebas už ne tak hodní, přerostli jim přes hlavu, že teď potřebí se míti na pozoru, aby nebyli drážděni židé, aby dali pokoj. —

Tedy jde vlastně pouze o nadvládu, které nám antisemitům jest líto? Nikoliv, ač ovšem ani ta poroba není křesťanů důstojna. Nám katolíkům především musí jíti o to, aby pravé náboženství naše se všude zakořenilo a zůstalo, a s ním všechna požehnání jeho v životě. Odtud jde náš antisemitismus, který v semitismu nemůže nespatřovati úhlavního protivníka nejen ve věrouce, ale v celém životním názoru, ve kterém stojí tu proti sobě: nábožensko-mravní idealismus proti lhostejnému materialismu, vyrovnávací láska blíženská proti bezohlednému egoismu. Kterak by sami mezi sebou židé si počínali, nevíme ovšem, neboť chybí na to zkušenosti. Obecné přesvědčení jest, že nevydrží tam, kde by neměli koho třetího odírati. Takto jich ovšem nikdo nevyhání, ať si zůstanou a poctivě se živí, jest-li to vůbec ještě možno. Avšak jako mravní a hmotnou korrupcí mezi křesťany kvetla pšenice právě jim, tak zase obnovou mezi křesťany — pravým, zdravým to antisemitismem skutku — zmizela by znenáhla nepřirozená nadvláda jejich a odkázáni by byli do mezí, které jim dle počtu a zdatnosti patří.

Nyní by náleželo vylíčiti všechny ty kousky, které židé na křesťanech páší. Bylo by to thema věčně vděčné, vydatný to agitační prostředek obyčejného antisemitismu, skutečností bohužel i předstihovaný; kronika to do nebe volající. Ale nehledíc ani k tomu, že tu nelze úplné pravdy pověděti, jelikož běží o třídu privilegovanou (tak daleko za krátkou dobu emancipace dospěla!) — úmysl a směr těchto řádků jest vůbec jiný, nežli opět a opět povzbuzovati ke skřipotu zubů a zatínání pěstí — v kapsách. Zasloužíme-li a jsme-li schopni, aby se situace naše zlepšila, na to zajisté stačí zjistiti, že situace ta je zlá, velmi zlá, a že vinu toho mají nejen židé, nýbrž také my. Židů nepředěláme, předělejme tedy sebe, postavme křesťanské zásady a skutky proti zásadám a skutkům židovským, a o výsledek se nepotřebujeme báti.

Avšak není snad přece možno i formalně zdvihnouti zákonný boj proti židovstvu, proti jeho zásadám a naukám, a tím donutiti je ku změně smýšlení a praxe? Určitěji řečeno: opírá se vydřidušské řádění židovské vůbec, ať co do majetku neb čistoty atd., jež tolikrát i nejvolnějšími zákony bylo trestáno, opírá se ono o úřední nauku, o ethiku židovskou? Antisemité stále tak tvrdí, a přesvědčení to nesčetnými letáky a ukázkami z Talmudu se šíří. Naproti tomu zase mnoho odporu se zdvíhá, a to nejen z politiky, nýbrž i mezi odbornými znalci. Těmto učencům, obyčejně z Německa citovaným, nelze sice mnoho věřiti, neboť bývají buďto stranníky aneb věci nedosti znalí; jest vůbec velice smutné, že při tolikém počtu míst pro filologii semitskou na universitách

a jiných ústavech tak málo víme o učení talmudském a židovském vůbec! Na straně antisemitské pak spácháno také mnoho šarlatanství, tak že každý takový objev o nauce talmudské přijímáme již s nedůvěrou. (Viz Rohling!)

Mravoukou Starého Zákona, Mojžíšovou, nemluvíc ani o prorocké, zcela jistě křiklavé věci ty odůvodněny nejsou. Vypravují se tam sice často roztodivné věci, které právě radí pořiditi nějakou anthologii pro obyčejnou potřebu, ale co tam zvířecího neb divošského někteří ethnologové vidí, toho tam není. Antisemité, jak řečeno, přestřelují, viní-li šmahem také S. Z. ze semitismu v nynějším významu. Talmud pak (nauka, totiž = Mišna [opakování] s Gemarou [dokonání]) ani Sulchan aruch (prostřený stůl, ze 16. stol.), vlastní to sbírka předpisův a zákonů, nezdají se obsahovati zřejmých neb nad pochybnost zjištěných výroků, kterými by se odůvodňovalo ono bohopusté řádění, které často se příčí veškeré lidskosti, ba i animalnímu citu. Míst nejapných a pro nás urážlivých je tam dosť, ba snad i podezřelých, ale určité návody ke zločinům, dle pojmů našich, vyčtené odtamtud antisemity, uměli filosemité dosud vždy vyložiti buď obrazně neb nejasností neb chybným čtením, nesprávnou punktací. Jest zajisté záhodno, aby tu pravda přišla na jevo a k právu, ať se věc má tak či onak. Že židé chováním svým a tajemnůstkářstvím všeliká podezření živí, jest pochopitelno; zdali tajemnůstkářství to nevztahuje se též na nauku, kdož ví. K utišení myslí by tedy řádné objasnění přispělo velice, zločiny a neřesti ukázaly by se tím, čím jsou, totiž buďto čistě osobními aneb vyznáním náboženským nějak chráněnými. Že proti nim asi není dosti rázně ani v nauce zakročováno, lze podle všeho tušiti, neboť ta nestoudnost a lhostejnost k neřestným kouskům všeho druhu jest věru přílišná, než aby mohla obstáti s řádným pěstěním mravního citu. Hyenství ono, které ze zkušenosti i ze zpráv spolehlivých je vůbec známo, nemůže jinak tolikou měrou zobecněti ve vrstvách civilisovaných. Chladnokrevná ukrutnost, bezcitná vypočítavost, usmívavá nelidskost v ničení sourodých existencí, vyskytující se ne pouze ojediněle, nýbrž pravidlem, poukazuje na zásadní nedostatky výchovu.

Nutně však odtud nelze souditi o výslovném návodu ke špatnostem v mravouce samé. Pohleďme, co dělají na př. Angličané s porobenými národy, titéž Angličané, které nám naši protestanté za tak osvícené, vzdělané, mravně vyspělé a přísné vychvalují. A co vůbec páše nenasytná hrabivost, kdekoli zavládne, ať jest mravouka sebe lepší? Myslím, že nebylo třeba ani v mravoučné theorii židovské tolik pátrati

po nemravných, společnosti lidské nebezpečných předpisech: z toho, čím tu charakterisována povaha nynějšího kulturního židovstva, z materialismu, bezmezné zisku- a vládychtivosti, z nedostatku vyšších zájmů a z bezohledného egoismu vysvětluje se to všechno s dostatek. A že tyto nechvalné vlastnosti mohou obstáti s nejlepší theorií mravoučnou, ba že si mohou dávati i jména ctností, to všichni víme. Jsou pak tím nebezpečnější, když nevystupují ve způsobu surového násilí, nýbrž obezřele a chytře, v podobě zdvořilé, ba elegantní, v čemž právě židé nejlépe se vyznají.

Ale nesmíme mysliti, že jen tam jest nebezpečí. Demoralisace taková, zakrývaná rouškou uhlazenosti, pokračuje mezi křesťany také, činíc je sice nebezpečnými soupeři židův, ale ne v dobrém, ne na prospěch společnosti. K takovému antisemitismu nemožno si gratulovati, jako vůbec není pokrokem, že neřest nabyla uhlazenější formy.

Praktický důsledek je tedy opět ten, že úplně stejnou zbraní tu bojovati nelze, nemáme-li sami sebe, svoje zásady a svůj povinný směr zapříti. Zbraně té, pokud jest nešlechetná, třeba naopak co nejvíce se varovati; pokud ovšem je slušná a vydatná, i od protivníka jest dobře si ji vypůjčiti.

*

Ke konci namítá se přece otázka, jest-li antisemitismus křesťanský, jak tuto vylíčen, skutečně schopen soutěže a vítězství, bez obzvláštních opatření proti nauce a způsobům židovským. Tanou tu zajisté na mysli církevní předpisy o obcování se židy, které mají ráz praeventivní a ochranný pro jednotlivé způsoby možného styku, vystihujíce jinak dobře jádro nebezpečí. Hlavní z nich jsou:

Židům nebudiž nikterak dovolováno vcházeti do ženských klášterů k rozmluvám s jeptiškami.

Dítky židů nemohou býti přijaty do řádů Fratrum Minorum de Observantia a kdyby omylem byly přijaty, nemohou tam zastávati úřadu provinciala neb guardiana.

Židovští lékaři nebuďtež připouštěni k ošetřování nemocných křesťanů.

Židé nemějte křesťanských sluhů neb služek a kojné nebo porodní báby nesloužte u židů.

Křesťané nebydlete u židů, neobcujte hostinám jejich, nepožívejte jejich nekvašených chlebů (t. ř. macesů), pokrmu to liturgického a tedy pověrečného.

Tyto a podobné předpisy vyskytují se hlavně tehdy, kdy židé v Římě a jinde mezi katolíky začínali nabývati většího vlivu a stávali se smělejšími. Dány jsou ovšem hlavně se stanoviska čistě náboženského, aby křesťané přílišnou důvěrností se židy nevzali pohromy ve víře. Ale že náboženského stanoviska nelze od mravního a společenského odděliti, vidno i z těchto předpisů, které chtějí čeliti židovské chlipnosti, hrabivosti (v žebravých řádech) atd.

Pro nás je zvláště zajímavo, co nařizuje provincialní sněm Pražský r. 1859. a Ostřihomský 1858. Onen povšechně praví, že pro různost a protivu náboženskou Církev obcování se židy se vyhýbá, čímž ovšem, jak známo, žádné nepřátelství neb urážka spravedlivosti a lásky k nim ve věřících se nepodporuje a nedovoluje. Nezakazuje bez rozdílu oněch služebností, které za denní mzdu na polích nebo v továrnách židovských se konají, avšak snaží se zameziti, aby křesťané u židů napořád sloužili, s nimi bydleli aneb jim poddáni jsouce v nebezpečí duchovní se vydávali, neb aby křesťanské ženy kojily židovské děti.

Ostřihomský sněm výslovně zakazuje katolíkům stále sloužiti u židů, kojiti dítky židovské v židovských domech (nikoli doma) a volati židovky za pomocnice při porodech. To, prosím, v Uhrách, kde takořka vše vězí v drápech židovských, od vládního arcibiskupa a ministra až dolů, každý ovšem jinak.

Naproti té židovské tísni, v jaké zvláště soukmenovci naši úpí, jest, jak samozřejmo, takových zákonů poněkud málo, a i ty jsou neprovedné. Zakazuje se na př. stálá služba u židů. Ale jak ji kolikrát nahraditi? Služba vůbec už zakázána býti nemohla, neboť by tím tisíce lidí přišlo o chléb. Se službou stálou bude pomalu nejinak. A ostatní ty zákazy jsou významu docela podřízeného, zbytek ze staršího zákonodárství, u zeleného stolu ponechaný. Věc sama by vyžadovala celý zákonník, kdyby církevní vrchnost mohla tu vůbec veřejně něco činiti a kdyby to také něco pomohlo. Přísně pojaty, znamenají předpisy novější velmi málo a velmi mnoho, jak kdo chce. Společensky neznamenají skoro nic, neboť několik oněch tam vytčených případů počtem i důležitostí takořka mizí proti ostatním, ve kterých by bylo třeba ochranných předpisů proti židům. Velmi mnoho znamenají duchem svým, anyť opírajíce se o prastarou zajisté zkušenost v církevním zákonodárství projevenou hlásají bez obalu nebezpečí mravní nákazy a — pohanské prý dle některých příliš útlocitných duší — heslo: svůj k svému! Znamenají také velikou **výčitku**, ba **důtku těm, kteří, jsouce úřadem povoláni, ony zákony hlásati,** a

postavením životním tolik samostatni, že mohli a mohou beze strachu je prováděti, a přece zcela zbytečně takové styky pěstují na pohoršení a škodu nesamostatného lidu.

Jinak odlučovací opatření posuzovati třeba jako zbytek starší praxe, která dnes není časovou, ba skorem ani možnou. Poměrů společenských tím směrem už nelze měniti, ale ovšem třeba obyvatelstvo jim přizpůsobovati, pro ně vychovávati. Důtklivé memento pro veškeru společnost ony zákony ovšem obsahují, poukazujíce na nebezpečí plynoucí ze styků příliš důvěrných se židy, vzhledem k dobyvavosti a chytrosti jejich. Nemenší zkáza mravní a hmotná hrozí však již také od mnohých křesťanů, požidovštělých, zvláště mezi protestanty. Zde více než jakákoli opatření ochranná a odlučovací pomůže pevnost mravní a hmotná; jinak za nynějších poměrů žádného duševného contrebandu neuhlídáš a jen zbytečně svědomí obtěžuješ. Bylo by ovšem lépe, kdybychom židů nepotřebovali. Ale když se o to právě povolaní činitelé tak málo přičinili, ani se právě jim židé stali nezbytnými, třeba také změniti taktiku, t. j. usamostatniti se i vedle židů a ve styku s nimi tak, aby naše převážná většina udávala ton ve všem, menšiny pak aby ve styku s ní nuceny byly jeho šetřiti, majíce pro soukromí své potřebnou volnost. Ze světa utéci nemůžeme, a takž ani stykům se židovskými soubydliteli se nevyhneme. Jistota naše záleží tedy jedině v tom, abychom zůstali sami sobě věrni, každý pro sebe křesťanským zásadám, vespolek pak druh druhu ve vzájemné podpoře. Zásady ty pak museji proniknouti také v životě veřejném, a to venkoncem. Jakým způsobem to provésti, jest ovšem jiná, neboť ani theorie není ještě všude ustálena, naši sociologové a socialní politikové nejsou v důležitých otázkách za jedno; pomoci pak těmto zásadám do veřejného života bude ještě nesnadnější, neboť liknavostí svou nechali jsme se z něho všude vytlačiti.

Vzhledem k nynějším poměrům, které bez velikých a násilných převratů zdají se býti neuzdravitelny, připadá tato řeč o obnově křesťanského života zajisté více než naivní. Ale stejně jisto jest, že rozumný a zdravý antisemitismus jiného programmu míti nemůže. A myslí nebo mluví-li se jinak, že mimo něj, tam nebo tam je spása, je to klam, ve kterém bohužel antisemitismus dosud většinou se nalézá, snad ani ne v theorii, ale v praxi; nekřesťanský antisemitismus, t. j. antisemitismus křesťanství nevěrný, je protimluv.

Písemnictví a umění.

Latina jako řeč vědecká.

Myšlenka, latinu opět zavésti netoliko snad jako řeč theologickou, nýbrž vědeckou vůbec, mohla by se mnohému zdáti dobrodružnou, ačkoli nejen Linné († 1778), nýbrž ještě i Gauss, veliký mathematik († 1855), používali této řeči ve svých vědeckých pracích. A přece nedávno byla tato myšlenka opět přetřásána, a to takovým způsobem, který není dalek doporučení, a to s místa, s něhož bylo by lze stěží takového doporučení očekávati.

Dne 29. června m. r. měl H. Diels, professor klassické filologie na universitě v Berlíně, v akademii berlínské řeč „O Leibnizovi a problemu všeobecné řeči",[1]) v jejímž závěru promlouvá o praktickém významu vědecké, všeobecně srozumitelné řeči.

Po nějakou dobu mohl býti, tak praví, pokus Richelieua frančinu povýšiti za řeč světovou, pokládán býi za zdařený. Avšak klesáním politického vlivu Francie klesala také vážnost řeči francouzské; v řeči anglické povstal jí nebezpečný soupeř a sesílením národního citu u všech národů kulturních bez výjimky pokládali všichni národové za věc cti, přivésti svou řeč mateřskou ve vědách k čestnému místu, a tak dospěli jsme dnes k poměrům, jež prof. Diels „babylonským zmatením" jmenuje. „Nelze vypočísti, jaké duchovní ztráty každoročně tím povstávají, že vědecké spisy, které přece všechny nemohou býti překládány, v národní, úzce omezené řeči se vydávají. Pomáhá se sice již nyní přiloženými přehledy v některé ze světových řečí, nelze však popírati, že přes to mnohý vědecký a cenný nález je ztracen. Byla to tedy osudná dráha, do níž bylo zabočeno tím, že latina byla odstraněna z vědeckého spojení, a poněvadž pokusy ve volapüku atd. novou latinu utvořiti, posud nevedly k praktickým výsledkům, namítá se otázka, zdali by nebylo jednodušším, opět sáhnouti k staré latině, jež po téměř 2000 let jako nositel kultury prvního řádu se osvědčuje a jen na čas ze snadno pochopitelných pohnutek v používání vědeckém do pozadí ustoupila. Pokládám osobně vědeckou novolatinu, t. j. latinu Keplerovu, Leibnizovu, Linnéovu, Gaussovu také ještě dnes za naprosto příhodnou k mezinárodnímu dorozumění v otázkách vědeckých, jako až posud je společnou řečí katolického křesťanství. Poněvadž celá vědecká nomenclatura stále hlavně se čerpá z latiny nebo z latinisované řečtiny, není proto žádné obtíže, dorozuměti se nyní řečí latinskou ve všech vědách! I o nejmodernější vědě, chemii, lze snadno latinsky pojednávati, jak až posud latinská řeč lékárníků dokazuje. Popisné vědy přírodní

[1]) Sitzungsberichte der kön. preuss. Akademie der Wissenschaften, 1899, str. 579 n.

zachovaly rovněž ještě částečně pozoruhodné a ctihodné základy z odbornické latiny ve svých diagnosích. V Americe, kde pěstování latiny v nejnovější době pozoruhodného rozkvětu nabylo, vychází od pěti let měsíčně žurnal s obrazy Praeco latinus, jenž pojednává jen o naprosto skutečném životě. Tam jsou články o španělsko-americké válce, o aféře Dreyfusově, o ženské otázce a parlamentarní zprávy z Ameriky a Evropy, vše v latině, ale na štěstí nikoli ve slohu Ciceronově. Naopak nakládá se s latinou, jak se to pro takové účely samo sebou rozumí, jako s řečí živou, která je k staré latině v podobném poměru jako novořečtina k řeči Demosthenově. Tuto téměř mrtvou novou latinu v širším rozměru oživiti a ve zprávách, jež určeny jsou pro mezinárodní spojení, opět k užívání přivésti, bylo by snad nyní ještě možno, kde zástupcové vědy ve všech zemích kulturních ještě v této řeči jsou vyučováni. Avšak ovšem process drobení se, jenž počal differencování národních literatů, pokročil vlivem vždy více stoupajícího národního citu, vždy silnějšího demokratisování a techniky vždy chlubněji vystupující tak daleko, že znovupostavení antické zbořeniny se nám jeví téměř dobrodružnou myšlenkou. I pro vědy samy poskytovalo by oživení latiny ochranu proti mnohým nebezpečenstvím právě naší doby. Při všeobecném totiž zájmu zvláště na vědách přírodních, jenž v nejširších kruzích žije, při širokém rozšíření theoreticky méně hlubokého přírodovědeckého vzdělání v kruzích technických jest dvojí nebezpečenství, že nepovolaní se tlačí do vědeckého bádání, a učenec že svésti se dá, aby opustil vlastní bádání a snažil se dosáhnouti vavřínů spisovatele spisy popularními. Hrozícímu zanešení pískem „svaté řeky vědy“ bude však nejlépe zabráněno, „budou-li ochranné břehy silně upevněny.“ Takovéto upevnění spočívá v co možná nejlepším zachování a sesílení vědecké řeči odborné, jež podivuhodně se k tomu hodí, aby nečisté živly vzdalovala a vědu od změlčení uchránila. Poněvadž sdělení vědeckých pravd odborníkům ani nevyžaduje ani nesnese umělecké ozdoby, jest nejjednodušší a nejkratší výraz nejlepší. Nikdo nebude chtíti vzdušnou pumpu anebo dynamický stroj chtíti stavěti v romanském nebo gothickém slohu. Nejprostější forma, která jest účelu úplně přizpůsobena, je zde také estheticky jedině uspokojující. Tak je to také s vědeckou řečí: ne dulcia carmina quaeras: ornari res ipsa negat contenta doceri.

Zdali však jest možno latinu opět ve vědách světských oživiti, o tom neodvažujeme se pronésti úsudku. V Norsku pokročili nyní již tak daleko, že odstranili latinu ze středních škol. Každým způsobem však obsahují právě vyložené myšlenky apologii církve katolické, která, pokud na ní záleželo, latinskou řeč pro díla theologická a pro vyučování theologické do jisté míry vždy podržela a doporučovala. R.

Animismus.

Ref. Jan Oliva.

Oblíbeným thematem studií p. Dra. O. Fr. Vaňka jest animismus čili vysvětlení o vzniku náboženství a pak starší dějiny národu israelského. O animismu rozepsal se zvláště ve „Květech“ r. 1890., o starších dějinách israelských vydal více pojednání i spisků, jako na př. r. 1890. „Zkazky a pověsti biblické“, r. 1893. „Pravěk Palestiny“ a j. Roku 1898. vydaným spisem pod názvem „Animismus se zvláštním zřetelem k národům semitským“ spojuje jaksi obojí výše dotčenou řadu spisů svých v jedno. Snaha jeho také od vědeckého našeho světa mimokatolického jest uznána a schválena, jak svědčí na př. referat p. Dra. R. Dvořáka v „Athenaeu“ X. 314 n. nebo v „Naší Době“ VI. 557. Katolické časopisy „Hlídka literarní“, „Hlídka“, „Vlast“ a j. ovšem neúčastní se této chvály, vytýkajíce studiím jeho mnohé závažné chyby. Že p. doktor toho nijak nedbá, rozumí se u nás již samo sebou. Přes to nelze k věci úplně mlčeti, neboť by se mohlo zdáti, že my katolíci nemáme již nic k obraně svého stanoviska. Poněvadž by však asi p. doktor důvodům katolíků nebyl již a priori přístupen, chci mu prozatím přednésti v následujících řádcích názory učenců protestantských z Německa. Snad řádky tyto mnohého našeho vzdělance pohnou o věci uvažovati, a ne-li to, alespoň k tomu, že názory p. Vaňkovy od kritiky naší jednosvorně přijímané nejsou zaručeným výtěžkem vědeckým; pozná, že je to pouhá a ještě velice slabě podepřená hypothesa. Povaha věci nese, že hlavně budu přihlížeti ke spisu r. 1898. vydanému, ne ovšem do podrobností. ale celkově, ač i pro ostatní spisy odtud tu a tam případná kritika se najde.

α) Roku 1898.. tedy stejného roku jako pan Dr. Vaněk, vydal magister theologie Johannes Frey, soukromý docent na universitě v Dorpatě, u G. Böhmeho (Deichert'sche Verlagsbuchhandlung) o 244 str. spis pod názvem: „Tod, Seelenglaube und Seelenkult im alten Israel. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung.“ Je to tedy spis o stejném předmětu jako spis p. Vaňkův. Proto srovnání bude velice výhodné. Aniž se může někdo pozastavovat nad tím. že pisatelem jeho je theolog, neboť je všeobecně známo, jakým zásadám theologie německá holduje, a proto nemožno tu užívati frasí o staré methodě, středověké učenosti a p. A k jakým výsledkům dospěl tento moderní theolog? Ukazuje, že při vysvětlování náboženství israelského, jak se nám jeví podáno v Písmě sv. Starého Zákona, ani všeobecný nábožensko-dějinný rozvoj ani zásady srovnávací vědy náboženské nepostačují. Se zdarem ukazuje na to, že není nikterak oprávněno, obyčejnou úctu duchů (duší) jednoduše přenášeti na dějiny a rozvoj národu israelského, a dále že rovněž tak jest velikou chybou beze všeho popříti Jahvismus před Mojžíšem a přijímati za to naturalismus. Specialně pak proti Spencerovi dokazuje, že z víry v duši nemohl niklerak povstati kult duchů (duší) a předků. Právě naopak kult přírody byl by musil předcházeti, poněvadž musí se předpokládati jakožto příčina smrti

nějaká vyšší mocnost **dříve**, než jest možno mocnost tu vztahovati na duši.

β) Vývody právě podané možno vhodně rozvésti článkem „Heidentum“, podaným do „Realencyklopädie für protest. Theologie u. Kirche“ B. Lindnerem r. 1899. Poněvadž v článku tom jest o věci pojednáno obšírněji a se stanoviska všeobecného, podám náhledy tam pronesené co možno úplně. Co do stanoviska spisovatelova a celého ducha uvedené encyklopedie poukazuji na stať ve „Hlídce“ 1899 str. 699. Máme tu tedy opět vývody moderního, kritického theologa protestantského. Píše pak doslovně takto: „Častokráte se myslilo, že i židovství nebylo z počátku monotheistické, nýbrž teprve během času monotheistickým se stalo, a že na druhé straně ve všech polytheistických náboženstvích možno nalézti jakousi tendenci k monotheismu. Jest ovšem pravda, že ve všech polytheistických náboženstvích jisté momenty ukazují k monotheismu jakožto stanovisku, jež náboženskému přemýšlení úplně může vystačiti, ano ani nižším náboženstvím, nazvaným animistickým, momenty ty úplně nechybí; i jednotliví mužové u mnohých národů vycítili rozpor, v jaký dostalo se lidové náboženství skrze polytheismus s náboženským citem a náboženskými potřebami, a dle toho učinili pokus, leckdy šťastný, z mnohosti dospěti k jednotě. Avšak proti tomu jakožto historický fakt třeba uvésti, že žádné lidové náboženství těmito pokusy se nezměnilo tak, aby jeho učení a jeho řády byly proniknuty názory monotheistickými. Monotheismus zůstal, kde k němu dospěli, omezen na úzké kruhy a nikde ani nezatlačil ani nezměnil polytheismus. Pravidlem také snaha po jednotě nevedla k čistému monotheismu, k víře v absolutního, osobního Boha, nýbrž v pantheismus. Největší část nynějších badatelův o náboženství, vyjma učence katolické, spojují obě hlavní formy pohanství, polytheismus a animismus, v historickou souvislost tím způsobem, že animismus považují za starší vývojový stupeň náboženství, z něhož pak časem se vyvinul polytheismus. Úcta duchův a předků, jakož i čarodějství předcházely prý všude úctu bohův a bohoslužbu; ano někteří domnívají se, že nalezli stopy překonaných názorů náboženských i v nynějších vyšších náboženstvích. I názory mravní byly prý z počátku neodvislý od náboženství, byly prý surovými a nedokonalými, právě takovými, jaké posud shledáváme u divokých čili přírodních národův, a teprve časem prý se zjemnily a s učením náboženským spojily. Takový vysoký, abstraktní pojem, jako je slovo ‚Bůh‘, nemohl prý na nižším stupni vývoje ani pochopen ani prvotní řečí nějak vhodně vyjádřen býti. Teprve znenáhla z víry v duchy, nejspíše skrze stupeň polydemonismu, prý povstal polytheismus a z něho, stále v rovné čáře, vyvinul se nejvyšší stupeň náboženský, monotheismus.“ V dosavadních slovech jest věrně zachycen stav celé otázky; kdo by u nás mimo spisy p. Dra. Vaňka nahlédl na př. do „Listů filologických“ nebo do Ottova „Slovníku naučného“ v různých statích, zejména pana Dra. Krejčího, setká se s týmiž názory. (O. p.)

Co čte lid ruský?

Sdčluje A. Vrzal. (O.)

Z lubočníků pravým virtuosem ve smyslu snížení ceny knih pro lid je firma **Iv. D. Sytin i Co.** v Moskvě, jež jedním bokem přimyká k lubočníkům, vydávajíc snáře, věštby a pod., druhým pak k intelligentním vydavatelům. Posrednik svěřil jí tisk i prodej ve velkém knih i obrazů, jež vydává, ježto veliká firma tato má nejlepší spojení s ofeni, roznášeči knih po venkově. I tato firma vstoupila ve spojení s V. Vachterovem i začala 1897 vydávat sbírky povídek „vánočních", „vesnických" a j. v pěkné úpravě a za nízkou cenu. Sytin vydává též výborný „Russkij selskij kalendar", sestavený Gorbunovem-Posadovem.

Jak jsme se již zmínili, po reformě výborů gramotnosti r. 1896., jež obtížila činnost jejich vydavatelskou požadavkem, že smějí se vydávat knihy pro lid teprve po předběžném dovolení ministra národní osvěty, pozorovat úpadek v oboru lidově-vzdělavacího hnutí v ruské intelligenci. Na trhu literarním přestaly se objevovat knihy pro lid, jen Posrednik časem vydával sešity vědecko-popularního obsahu. Však nyní zdá se, že krise tato minula, a na trhu knihovém objevují se nová vydání pro lid, pozorovat zase oživení literatury lidové.

Spolu pozorovat v poslední době, že pod vlivem osvětných proudů, jež přivedly za sebou zařizování škol, knihoven a čítáren pro lid a vyvolaly na knihový trh řadu nových skladatelův a vydavatelů knih pro lid, literatura pro lid počala se lepšit. „Listovky" (brožurky o 1 tiskovém archu), vykonavše své poslání, naučivše prostý lid čísti, neuspokojují již četbě zvyklých čtenářů z lidu, kteří začínají ohlížet se po „tlustých" knihách, v nichž by nalezli vážnější potravu duševní, rozřešení otázek, které je mučí. Knihy lubočných vydavatelův i knihy, specialně vyráběné „pro lid", sestavované k poučení i útěše „menšího bratra", učící ho neustále jen pokoře, pokání, neprotivení se zlu, sebezapírání, nelíbí se již zběhlejším čtenářům. Nelze nepozorovat očividného fakta poslední doby, toho, že hranice mezi literaturou pro lid a pro intelligenci do jisté míry zatušovaly se, že rozmnožil se počet čtenářů středního typu, málo sice připraveného k četbě vědecké, ale snažícího se upokojit svou touhu po vědomostech, při nedostatku učebných ústavů a jiných vzdělavacích prostředků, čtením dobrých a laciných knih. Pro tyto čtenáře, hledající rozřešení trápících je, „proklatých" otázek v knihách, bylo třeba rozšířit literaturu pro lid hlavně popularně-vědeckými knihami, po nichž je větší a větší poptávka. Čtenáři ti žádají, by i spisovatelé i vydavatelé hleděli vědomosti, jichž vědou nabyli, učinit obecným majetkem, by správné porozumění všeho, co je kolem nás, — ať je to život světa, přírody neživé i živé, ať život lidstva nynějšího, minulého, budoucího, — stalo se majetkem lidí všech, vzdělaných i těch, jejichž vzdělání je nižší než vzdělání, jehož lze nabýti ve středních školách.

Proto nové vydavatelské firmy, jež vznikly v době poslední, více dbají popularně-vědeckých knih, po nichž větší je poptávka. Tak důležitým zjevem v oboru lidové literatury je „**Popularno-naučnaja biblioteka**" F. **Pavlenkova** v Petrohradě, v níž vyšlo dosud asi 40 svazkův od nadaného popularisatora Lunkeviče v ceně 8—25 kop. Knížky psány prostě, srozumitelně, pěkným literarním jazykem a zdobeny četnými illustracemi. Vypravuje se v nich o všedních zjevech obklopující nás přírody, o „obloze a hvězdách", „hromu a blesku", o „životě v kapce vody", o „zemi", „neviditelných přátelích i nepřátelích lidí" atd. Účelem svazečků těch je, by obecnou školou připravený čtenář cestou čtení dobrých knih rozšířil úzký obzor svých vědomostí o okolním světě.

„**Obščedostupnaja biblioteka**", již vydává G. M. Pekkatoros v Oděsse, přináší větší svazečky o 160—200 str. po 25 kop. s illustracemi. Podávají se tu popularním způsobem vědomosti o člověku, o přírodě, dějinách náboženství, umění atd. Jsou to kompilace nebo překlady z cizozemských spisů, psané pěkným jazykem. Předností svazečků těchto je, že před čtenáři rozvíjejí všeobecný obraz těch neb oněch zjevů, neobtěžujíce jich množstvím zbytečných podrobností, nýbrž snažíce se upoutati je grandiosností zjevů.

Mezi knihami pro lid, vydanými v době poslední, přední místo zaujímají sešitky, vydané firmou **O. N. Popové** v Petrohradě. Charakterem svým sešity ty připomínají serii lidových knih, jež v letech 1894.—1896. vydal petrohradský výbor gramotnosti; bohužel vydání O. N. Popové nejsou tak laciná, jako vydání petrohradského výboru. Vydavatelstvo má na mysli hlavně zběhlejší čtenáře, jejichž potřeby a vkus dobře zná. Přední místo v serii sešitkův O. Popové zaujímají díla znamenitých spisovatelů: Fon-Vizina (Nedorosl), Lermontova (Mcyri, Bela, Tamaň), Lva Tolstého (Smerť Ivana Iljiča). Zvláštní pozornosti vydavatelstva těší se umělec a publicista Glěb Uspenskij, jenž znal výborně potřeby lidu a v pracích svých snažil se vysvětlit složité zjevy života venkovského lidu. Z jeho povídek tu máme: „Neizlěčimyj", „Budka", „Nužda pěsenki pojet" a „Knižka čekov." F. Nefedov je tu zastoupen povídkami ze života lidu: „Bezobročnyj", „Lěšij obošel", „Stepan Dubkov" a baškirskou legendou „Neustrašimyj Gallej." Z povídek N. N. Naumova máme tu tři: „Umališennyj", „Nefedovskij počinok" a „Furgonščik". Jsou tu ještě pěkné povídky ze života námořního K. Staňukoviče (Matroska, Matrosskaja rasprava), povídky Vas. Němiroviče Dančenky a V. Dmitrijevové (Ot sověsti). Z popularně-vědeckých knih jmenujeme znamenité knihy popularisatora D. Kajgorodova „Derevo i jego žizň" a „Kukuška." O. N. Popova vydala též dobrý „Katalog obšče-dostupnych knig" (cena 20 kop.).

Petrohradská akciová společnost „**Izdatel**" vydala první serii knížek pro lid. Z 21 sešitů věnováno 10 povídkám D. Mamina-Sibirjaka, z nichž tři (Malinovyja gory, Zimovje na Studenoj, Priemyš) jsou různé variace na thema o starém hlídači a jeho psu; v jiných třech (Koň-Razbojnik, Savka, Goroj) líčí autor své

dojmy z lovu v lesích uralských, jež popisuje s uměleckou pravdivostí. Povídka „Ispověď“ připomíná „Hospodáře a pacholka“ hraběte Tolstého a líčí zmrznutí tří lidí. Obsah povídky „Vaska Zabaluj“ je vzat ze života petrohradského služebnictva. P. Zasodimskému náleží 6 povídek, jichž děj čerpán ze života lidu selského. Tři z nich „Černyje vorony“, „Ves věk dlja drugich“ a „Mirskoje ditě“ vydal dříve Posrednik mnohem laciněji. Teple napsána povídka „Od pluhu k ručnici“, líčící, jak rodinné štěstí selské ruší se povoláním otce rodiny na vojnu. V povídce „Dočkala se tetka Aksiňja“ líčí nehody, jež zaviňuje na vsi továrna. Těžký dojem působí „Feďka Bezlajenok.“ Povídka K. Staňukoviče „Smerť na korablě“ napsána velmi vřele. Škoda, že vydání firmy „Izdatel“ jsou dvakrát až třikrát dražší než vydání jiných firem, což je překážkou pro šíření se pěkných povídek.

Nová vydavatelská firma „**Rodnoje slovo**“ přinesla za několik měsíců svého trvání 17 sešitů na čtení pro lid a děti. Účelem jejím jest, vydávat pro lid díla předních spisovatelů ruských (Puškina, Lermontova, Kolcova, Lva Tolstého) i cizozemských. Při velmi laciné ceně (sešit za 2—5 kop.) sešitky vynikají cenou vnitřní, obsahem i pěknou úpravou a zřetelným písmem pro děti i dospělé, začínající čísti.

Mnoho pro lid se hodících a laciných knih obsahuje **Deševaja biblioteka A. S. Suvorina** v Petrohradě, kdež na př. „Sočinenija“ A. S. Puškina jsou za 1 r. 50 kop., „Sočinenija“ M. Lermontova za 1 r. 30 kop. a pod.

Z přehledu toho, co vydaly různé vydavatelské firmy pro lid, snadno lze poznat, že ruská intelligence za posledních 15 let mnoho péče vynaložila na to, by ruský lid za laciný peníz mohl si objednat dobré knihy. Poněvadž pak firmy ty vydávají knihy pro lid v 16 tisících výtisků i více, lze si představit, jak rád ruský lid čte knihy zdravého obsahu. Ovšem přes to všecko zbývá ruské intelligenci ještě mnoho práce, než zastaví nával „lubočných“ knih na venkov. Poptávka po knihách mezi lidem je stále větší a větší, a intelligentních vydavatelů je přece ještě poměrně málo.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CXXXVI.

346. Karel markrabě. Praha, 24. srpna 1341. — G. I. a. 6.

Pečet na hedbáví červeném a zeleném s rytířem hledí spuštěné majícím na ujíždějícím koni pokrytém čabrakem v levici štít, v pravici tasený meč majícím. Nápis pečeti ve vosku obyčejném bílém: KAROLUS. I PMOGIT. REGIS. BOEMIE. MARCHIO. MORAUIE. Na rubě menší pečet ve španělském vosku červeném, štít ve čtyři pole rozdělený, v pravém horním český dvojocasý lev, v levém dolním orlice moravská, v levém horním a v pravém dolním orel jednoocasý, znak lucemburský. Nápis kolem: ✝ SECRETU. KAROLI. I PMOGITI. REGIS. BOEMIE. (MARCHIONIS.) MORAUIE. „Marchionis" doplněno z pečeti na listině G. I. a. 10. níže uvedené.

Týž znak na líci na štítě jezdcově. Počáteční N (str. 247. ř. 1.) při „Nos" v originale schází.

CXXXVII.

347. Ulrich biskup Churský atd. Praha, 24. srpna 1341. — G. I. a. 7.

Nápis zbylý na rubě: Swiedomi na Drazegowicze. Kde na rubě jest nápis ze století osmnáctého, částečně jest rasura, vyškrabán byl nápis jistě starší.

Pečetí bylo přivěšeno devět. Prvá biskupova ve španělském vosku na podkladě vosku včelího bílého. Obraz uprostřed: Biskup ve slavnostním úboru s mitrou na hlavě v levici drže berlu sedí na křesle ozdobném. Pravici má zdviženou jako k žehnání. Nápis: FRATER VLRICVS. DEI. GRACIA. EPISCOPVS. CVRIENSIS. Na rubě menší pečet biskupova: uprostřed poprsí jeho ve vosku španělském červeném. Uprostřed poprsí biskupovo jak výše v oděvě slavnostním, legenda: ✝ SECRETVM. FRIS. VLRICI. EPI. CVRIEN.

Druhá pečet (Boleslavova) a 3. (Mikolášova) jsou zcela zachovány, taktéž zachována legenda pečeti 7. (Bohušovy), znak otřelý, na čtvrté a páté jest dvé ostrví křížem přeložených, legenda nečitelna, 6. a 8. úplně otřelá. Devátá pečet odpadla docela, zbyly pouze hedbávné niti červené a **zelené (ne: žluté)**, na kterých visela, jako všecky ostatní pečeti.

Počáteční N při „Nos" str. 248. ř. 1. v originale schází.

Str. 249. ř. 7. jest v originale *Cristi* (ne: *Christi*).

CXXXVIII.

380. Karel markrabě. Praha, 13. ledna 1342. — G. I. a. 10.

Nápis na rubě: Concessio in de... slovo, jež následovalo, rozmazáno kaňkou; později připsáno: monasterii ad infanciam. Stranou: h.

Pečeti visící na hedbáví červeném a zeleném jak popsána výše, ve vosku bílém, spodní část ulomena, zbytek pak přelomen ve dvé, drží se nitěmi dotčenými pospolu.

Str. 275. ř. 10. jest v originale munificencie;
str. 276. ř. 10. „ „ „ inhibicionem;
ř. 25. *ciam* (tiskový omyl) *eciam*;

str. 277. ř. 4. d*i*cta fide nostra	orig. *data* fide nostra;
ř. 16. successuram L. successiuam, (nevšiml si vysokého obloučku nad zkratkem)	orig. successuram jako str. 274. ř. 6. zřejmě: successura posteritas;

ř. 19. nepochopuji, proč jednu jedinou literu četl přepisovatel *t* jinde *c*:
ř. 19. Ligni*t*z, ale
ř. 26. Olomucz; Bozcowi*t*z ale ř. 30. Hlawacz;
ř. 22. He*i*nrico (m. tištěného Henrico);
ř. 30. Holnst*a*in má náš original.

CXXXIX.

391. Karel markrabě. Praha, 6. února 1342. — G. I. a. 9.

Pečet zachovalá na nitích červeného a zeleného hedbáví ve vosku bílém s otiskem menší pečeti v reverse. Červené hedbáví jest jako jinde hodně vybledlé.

CXL.

392. Jan král. Praha, 6. února 1342. — G. I. a. 8.

Pečet na hedbáví červeném a zeleném ve vosku bílém, představuje rytíře ve zbroji s hleďím spuštěným na uhánějícím koni pokrytém čabraky, štít v levici, meč tasený v pravici držícího. Legenda: IOHANNES. DEI. GRATIA. REX. BOEM[IE. ET.] LVCEMBVRGENSIS. COMES. Na rubě menší pečet králova: uprostřed orlice s hlavou na pravo obrácenou, s křídly rozpjatými, jehož celé tělo kryje štít se znakem jako na líci ve čtyři pole rozděleným, v horním pravém a v dolním levém český lev dvojocasý, v horním levém a dolním pravém lev, znak lucemburský. Legenda: † SECRETVM. IOHĪS. REGIS. BOEMIE. ET. COMITIS. LVCEMBVRGEN̄.

Str. 284. ř. 7. *monasterium sanctualium*	orig. monasterium *pro sanctualibus;*
str. 295. ř. 4. episcopo	„ episcopo *eius;*
ř. 8. Inprimis ... vnacum	„ in primis ... vna cum;
ř. 32. literas	„ litteras (s dvěma t bylo tehdy psáváno).

CXLI.

399. Karel markrabě. Olomouc, 1. dubna 1342. — C. I. a. 13.

Starší číslo, než udané Drem. Lechnerem, jest na rubě psáno směrem od vrchu dolů cxxxi^M^. Na jiném místě: Quartum; jinde III.

Str. 290. ř. 1. Počátečné *I* (k „In“ schází v originale);
ř. 5. Witco, ř. 6. Henricus (ne jak L. opravuje: Heinricus), ř. 8. mart*i*rum;
ř. 13. má orig. *Pryemizl* (ne: Przemizel);
str. 291. ř. 2. má orig. *predictorum* progenitorum;
ř. 2. a 3. má orig. *feliciter* inherere, vydavatel opravil dle smyslu a dle jiných listin: *soliti* inherere, ale neudal, že opravil ze svého. Oba vidimusy dat. Klášter Hradisko, 2. září 1685 a Olomouc, 17. září 1685 naší listiny čtou jako náš original;
ř. 5. i*n*munitates, ř. 6. de *u*erbo ad *u*erbum;
ř. 9. schází v našem originale „*infringere*“, Boček doplnil dle smyslu, ale nepoznamenal toho;
ř. 13. *u*aliturum.

CXLII.

499. Karel markrabí. Praha, 15. srpna 1343. — C. I. a. 14.

Starý záznam na rubě listiny přepsán jest novějším, tak že ho málo znáti. Zní: Littera super castro Landsperkg regis Karoli; setřeno jest, ale ještě pozorovati číslo: N 73. Druhého nápisu, který by byl, jak Dr. Lechner udává, vyškrabán, vůbec nebylo.

Pečet ve vosku bílém na nitích červených a zelených poněkud porušena: postava Karlova jest bez hlavy, též upadl kousek legendy pečetní: s počátku KA a IE na konci.

Str. 365. ř. 12. jest v originale: inantea;
ř. 19. li*tt*eras a li*tt*ere;
ř. 25. „ecclesie Olomuceñ“ jest dativ náležící k „danda aut leganda“, tedy třeba rozvésti: ecclesie Olomucen*si*, ne pak Olomucen*sis*;
ř. 30. opsal Boček špatně: seu partes, homines. Dr. Lechner opravil správně slovo poslední: huiusmodi, ale nechal partes. Original má zcela zřetelně: incolas ipsorum et homines seu *partis huiusmodi*. Ipsorum ukazuje na předcházející „castrum et bona“; ř. 29. Naše *partis huiusmodi* není než „partis eorum“ na témž řádku, totiž *partis castri et bonorum;*
str. 366. ř. 4. original píše zřetelně: li*tt*eras.

Nová díla.

Dědictví sv. Prokopa v Praze vydává právě jakožto podíl za rok 1899. č. 50. spis: **O mši svaté.** Dogmaticky a historicko-liturgicky pojednává theol. a fil. *Dr. Josef Kupka,* professor pastoralky v Brně. „V naší literatuře", praví spisovatel v úvodě, „máme více výkladů mše svaté, nemáme však dosud liturgického vědeckého výkladu, se zvláštním zřetelem na vývoj mešních obřadů, z něhož často jediné správného smyslu se lze dopátrati. Proto chtěl jsem především podati historicko-liturgický výklad mše svaté. Ale každý vědecký výklad mše svaté spočívati musí na dogmatice. A proto předeslal jsem nejprve nauku dogmatickou o mši svaté, při čemž jsem se obmezil na pravdy, jež liturgovi jest nutně věděti. To je příčina, proč se snad některým čtenářům bude zdáti část liturgicko-historická mnohem obšírněji podána, nežli část dogmatická."

V části I., dogmatické (str. 1.—157.), spisovatel vycházeje z pojmu bohoslužby vůbec přechází na pojednání o oběti (díl. I. str. 3.—21.) a pojednává zvláště zevrubně o krvavé oběti Krista Pána (díl II. str. 22.—39.). Na to pak (v dílu III.) s přesností dogmatickou provádí důkaz z pramenů zjevení, že mše svatá je pravá a skutečná obět (str. 40.—76.), rozebírá nauku o podstatě a účincích mše svaté (str. 77.—122.) a ukončuje tento díl ukazuje v 6 paragrafech (str. 123.—147.) na význam oběti eucharistické pro církev svatou, kterak totiž mše svatá je středem veškeré bohoslužby, jaký je vztah mezi obětí mešní a svatými svátostmi i svátostinami, mezi mší svatou a církevním rokem i církevními hodinkami a církevním uměním a dokazuje, že mše svatá je školou všech ctností. Poslední pak paragraf tohoto dílu nás poučuje, kterak soudí protestanté o oběti eucharistické. — Část II., historicko-liturgická, obsahuje v dílu I. (str. 157.—210.) dějiny mešní liturgie římské až do doby sv. Řehoře Velikého. Spisovatel popisuje především liturgii dle zpráv Písma sv. a sv. Otců apoštolských, dále podává obraz a vývoj liturgie mešní v 2., 3. a 4. století, pojednává o reformách mešní liturgie ve 4. století, o opravách sv. Řehoře Velikého a ukazuje, jaká byla mše sv. Řehoře Velikého. — Díl II. (str. 211.—619.) je výklad obřadů mše svaté. Zásady, jež v tomto výkladě spisovatele vedly, vysvětluje v paragrafu: Základní pravidla mše svaté; praví tam: „Mše svatá má se vykládati grammaticko-historicky a mysticky. Výklad grammaticko-historický poučuje nás o smyslu modliteb, o jejich slovném znění, poučuje nás o době, kdy, a o příčině, proč obřady do liturgie mešní byly zavedeny, jaký byl původní jejich význam, jakým změnám byly podrobeny a p. Mši sv. tedy patrně neporozumí, kdo tohoto výkladu zanedbá, jelikož původní smysl jest klíčem poznání smyslu t. zv. duchovního neboli mystického.... jenž vidí v jednotlivých dílech mše sv. zobrazeny výjevy ze života, utrpení a oslavení Pána Ježíše Krista." Řídě se těmito zásadami podává nám spisovatel velmi zevrubný a dobře zpracovaný výklad všech obřaduv i modliteb mše svaté.

Celé dílo jest ukončeno třemi dodatky: liturgie mešní dle Testamentum D. N. Jesu Christi, formulář mešní liturgie v osmé knize apoštolských konstitucí, dějiny mše svaté v zemích českých.

Jsme rádi, že Dědictví sv. Prokopa vydalo tento pěkný a důkladný spis theologický, ovoce to bedlivého studia, zpracovaný nejen s vědeckou zevrubností, nýbrž i s vroucností a pietou, jíž jest hoden předmět nad jiné vznešený, nejkrásnější to odkaz lásky Spasitelovy — předrahá obět eucharistická. Doporoučíme rádi tento spis o mši svaté a upozorňujeme na něj zvláště také dpp. katechety středních škol, jimž bude při výkladě mše svaté vítanou pomůckou. DR. J. D.

Dra. Josefa Bilczewského Archeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky. Z polského, autorem pro vydání české zvlášť upraveného a doplněného originalu podává *Dr. Josef Tumpach.* V Praze 1898. Str. XXVI a 447. Cena 2 zl. 50 kr.

Dílo vydáváno po sešitech a jest 9. svazkem „Vzdělávací knihovny katolické“, pravou její ozdobou. V úvodu stručně podávají se dějiny katakomb římských a bádání archeologického, jehož hlavním předmětem jsou právě tato starověká pohřebiště křesťanská. Vítána zde vzpomínka, jakou měrou národové slovanští vědu archeologickou pěstují; mezi Charvaty prof. Lukáš Jelić a prof. F. Bulić na poli tom pracují, a Poláci mají mimo professora Kazimíra Moravského, professora Štěp. Pawlického a P. Skrochowského hlavně lvovského universitního professora Dra. Josefa Bilczewského, jehožto dílo velmi cenné tuto na jazyk český převedené má vyplniti skutečnou mezeru v literatuře české, podobného soustavného díla dosud postrádající. S potěšením lze vyznati, že úkolu tomu dobře vyhovuje.

Jak již úplný název naznačuje, rozvrženo jest dílo na dvě knihy. První líčí, jaké služby koná archeologie pro dějiny církevní, a rozvržena jest na 4 díly. Velmi zajímavě a vždy vědecky zde se prokazuje, jak důležitým pramenem dějin církve prvotné jsou starožitnosti křesťanské, jejichž bedlivé zkoumání nejen mnohou stránku těchto dějin novým světlem ozařuje, ale již také leckterý nový list do této knihy vložilo. Nejzajímavější toho doklad podává § 2. dílu III. na str. 76. a n. V dějinách církevních dobře byl znám spor o kázni kajicné, který v církvi římské a africké mezi protivnými stranami přílišné přísnosti a velké mírnosti v 3. stol. vzešel (zde jen na str. 81. na posledním řádku opraviti dlužno, že roztržka Novatova v Karthagině nikoli na „počátku“ 3. století nepovstala, ale uprostřed téhož století). Z objevených úlomků mramorového nápisu nyní objeveno, že tytéž spory ještě také na počátku 4. století za papeže Eusebia (310—311) se opakovaly.

Z celé první knihy snad nejvíce vyniká díl IV., a to již měrou přirozenou. Jest to rozprava o „uměleckém životě církve“, a památky sem patřící jsou z většího dílu předměty umění starokřesťanského.

Druhá kniha nadepsaná „Archeologie ve službách věrouky“ podává tresť toho, co o jednotlivých článcích víry nám vypravují staro-

žitnosti křesťanské. Německá literatura má nádherné a obšírné dílo častěji vydané: Ott, „Die ersten Christen ober und unter der Erde.“ V Řezně, třetí vydání z roku 1880., stručně také „Katakombenbuch“ zvané. Záslužnou bylo by prací vydati je v českém rouše s pěknými illustracemi vydání německého. Zatím dobře poslouží naše dílo, v němž hlavní výsledek bádání archeologického na poli věrouky dle jednotlivých článků víry velmi zdařile, ač stručně vylíčen jest. Významu těchto neklamných svědectví proti bořicím snahám protestantismu a nevěry naší doby nelze dosti oceniti; archeologie zde se osvědčuje jako vítězná apologie víry katolické.

Odporučujíce dílo co nejlépe nejen kněžím, ale také všem vzdělancům, jen některá přání projevujeme pro příští vydání. Uznati dlužno, že dílo archeologické cizích slov postrádati nemůže; proto však na str. 30 dvakráte místo »blasfemního« dobře se mohlo říci »rouhavého«; též na str. 181. a 414. místo »echem« lépe by znělo »ozvěnou«; na str. 202. »oppugnují« úplně zbytečně stojí, jakož i na str. 214. »formalní démenti«; taktéž zbytečno jest na str. 409. a 414. mluviti o »existování« očistce a kultu Marianského; ještě méně se zamlouvá slovo »fakt« na str. 408 a 414. a na str. 414. věta: »v Gallii neměli na tom nejmenšího interessu«. Taktéž nemůže se líbiti přídavné jméno »katakombní« na str. 213. dvakráte a jinde; má-li již za každou cenu tvořiti se adjektivum, snad by »katakombový« přece lépe znělo. Proti smyslu jest na str. 106. mluviti o odporu »k mrtvole«, místo proti mrtvole. Proti duchu české řeči praví se na str. 313. »pro žádnou jinou příčinu velebil« místo *ne*velebil, a na str. 415. »nectíti matku« místo matk*y*. Na str. 413. místo »povědí« zajisté má státi poví. Jaksi proti úctě křesťanské na str. 249. a n. zní »Děcko Boží« místo »Dítě«.

Tisk mnohojazyčného textu i poznámek jest pečlivý; jen na str. 39. neopraveno »metropole«, kde dle smyslu jiného nelze přijati než »nekropole«, a na str. 28. ve slově Ἀλεξάμενος také uncialkami tištěném místo Σ mělo státi Ξ.

Jsou to jen drobné maličkosti, které dílu samému ceny neubírají. Obrázková výzdoba má 67 čísel; není sice nádherna, ale účelu úplné vyhovuje.

Dr. J. Hodr.

Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526—1628). Líčí dle archivních pramenů *Frant. Kameníček.* Díl první. V Brně 1900. Str. V a 562. Cena 8 K.

Kus niterních dějin moravských za celých sto let. Jest to dílo důkladné, vzácné, založené na rozsáhlých studiích archivních. Prameny pracně bylo panu autoru shledávati v Brně, v Praze, ve Vídni, ve Vratislavi, v Třeboni, v Jindřichově Hradci, v Drážďanech, v Inspruku a j. Dosti skrovná částka vyšla tiskem. Samo sebou se rozumí, že užito také hojně děl tištěných.

Spis o zemských sněmech a sjezdech rozvržen jest na tři díly: V prvém pojednává pan autor všeobecně o rozvoji zemských sněmův, z části zvláštní připojuje některé statě; v druhém díle, jenž má vyjíti 1901 o soudnictví a o stycích Moravy se zeměmi okolními; třetí, jenž vyjde 1903, o vzájemném poměru stavův moravských k sobě, o lidu a o jeho životě, o bezpečnosti v zemi a o poměrech náboženských. Díl prvý jest právě v rukou čtenářův.

V části všeobecné mluví pan autor především o vývoji sněmův a sjezdův moravských, jaké byly jejich počátky, kdo svolával sněmy

a kam byly svolávány; jaký rozdíl sněmu a sjezdu? o plném sněmě, o kuriích sněmovních. Udává, kdo předsedal v nich. O zvláštním postavení biskupa olomouckého a jeho manův. Panovník zřídka kdy se súčastňoval sněmu osobně, obyčejně dal se zastupovati posly a komisaři. Častěji a pravidelně konány byly sněmy panské.

Dále rozebírá působnost zemských sněmův, zejména uvádí, že na sněmě býval přijímán panovník a stavové spolupůsobili při volbě jeho, vymřel-li rod královský nebo nastupovala-li dynastie nová. Moc zákonodárná, bernictví a vojenství náleželo do kompetence sněmův. Rokovalo se česky. Obyčejně byly sněmy prve svolávány bez panovníka a usnešení měla sama sebou platnost zákona. Ferdinand I. ujímal se v té věci moci panovnické; stavové sice hájili své autority a svobod zemských, poukazujíce na to, že panovník přísahal nejenom na psané zákony, nýbrž také na starobylé zvyklosti a pořádky, ale nemohlo býti pochybnosti, že energický Ferdinand vyjde z toho sporu vítězem. Stavové navykli ponenáhlu, že sněmy svolával a usnesení jejich schvaloval panovník.

Sněmy rozpisoval zemský hejtman. Dochůzky nebyly hojné, ač panovníci naléhali na to, by oprávnění se scházeli v plném počtu a nerozcházeli se před uzavřením sněmů. Schůze se konaly v Olomouci a v Brně v klášterních refektářích, později v soudnicích. Usnesení sněmovní bývalo tištěno, péči o tisk měl nejvyšší písař zemský.

Morava byla předním údem koruny české, velmi čilé bylo vědomí, že země koruny české představují celek nedílný; společné jejich zájmy projednávaly sněmy generalní, které však nebyly řádnou institucí čili součástí řízení zemského, aniž konány byly pravidelně, ba stavové moravští prohlašovali druhdy, že nejsou povinni posly vypravovati do království a vymáhali revers, že obeslání sněmu generalního nebude na ujmu svobodám zemským.

Ve zvláštní části mluví pan autor o tom, kterak byli na Moravě za pány země přijímáni Ferdinand I., Maximilian, Rudolf II., Matyáš a Ferdinand II., dále o královských a zemských úřadech na Moravě a o jejich působnosti, jako byli zemský hejtman, nejvyšší komorník, nejvyšší sudí zemský, dvorský sudí, podkomoří a nejvyšší písař zemský, zmiňuje také o úřadnících práva menšího, dále o direktoru zemských peněz a o zemských lékařích. O obecných zápisích moravských (lantfrydech) za příčinou zachování zemského pořádku, o vzniku zemských zřízení, o knize pana Ctibora Tovačovského z Cimburka a o knize pana Ctibora z Drnovic. Zřízení zemské bylo tištěno roku 1516., 1535., 1545. (nenabylo platnosti pro odpor krále Ferdinanda), 1562. (otisk z 1535.), 1606.

Zemské svobody bývaly uschovány v pevném sklepě radnice olomucké. Pokládány za klenot země moravské a střeženy pečlivě. Klíče od nich měla asi do roku 1538. spolehlivá osoba stavu panského. Teprve od toho roku jeden klíč svěřován členu stavu panského, druhý členu stavu rytířského. Zemskou pečet choval u sebe nejvyšší písař zemský.

O bernictví: o různých druzích berní zemských, o přiznavacích listech, o berni při přijímání pána zemského, o berni při sňatku

panovníkově a při prodávání dcer královských. O posudném. O válečné pomoci na opevňování pomezních hradův a tvrzí; o „měřičném“ z koupě a prodeje zboží, ať nerostného, ať rostlinného, ať živočišného; o třicátku; o sbírce dvacátého groše; o sbírkách k zemi. Zdanění řídilo se odhadem čili oceněním statku. O výběrčích a zadržených berních, o skládání účtův z peněz přijatých a vydaných, o kvitancích a reversech z peněz povolených panovníkům, o clech a mýtech, o mincovnictví a hornictví.[1]) O měrách a váhách, o míře úrokové, o vymáhání soukromých dluhův od vyšších stavův, to jest o ležácích, kteří přestali teprve obnoveným zřízením zemským.

Následuje sbírka příloh, 89 listin: majestaty, reversy, přípisy a j., potom ukazatel jmenný a věcný.

Z obsahu podaného zřejmo, že kniha Kameníčkova podává daleko více než slibuje záhlaví její. Citaty jsou obšírné, kde užito netištěných pramenův archivních.

Jazyk jest správný. Nelíbí se mi věta str. 15. ř. 17.: Zkracovati až snášeli. Omylův tiskových jsem ještě několik pozoroval: Str. 125. ř. 5. nejsou vyvozeni, čti: vyvazeni; str. 130. ř. 14. staků, čti: statků; str. 336. ř. 7. beneuda, snad: benevola: str. 339. ř. 1. redinavit, čti: reclinavit. Místo *v* Moravě str. 44. ř. 1. a str. 296. ř. 2. byl bych napsal: *na* Moravě. Ostatní omyly tiskové čtenář snadno opraví si sám.

K stati „Jak bývaly zemské svobody a výsady uschovány“ (str. 204—208) dovoluji si podati zajímavou zprávu z doby pozdější. Známo totiž, jak Švédové staré písemnosti shledávali a do své vlasti posílali. Čí zásluhou jest, že nám byl zachován zemský archiv moravský?

[1]) Připomněti zde sluší, že v obvodu biskupa olomuckého hornictví po vší věrojatnosti náleželo od prvu k jeho regaliím. Již biskup Bruno koupiv rozsáhlé hvozdy ukvaldské od Franka de Hukeswagh a poskytnuv jemu část v manství slibuje, že se s ním děliti chce rovným dílem o užitky dolův zlatých a stříbrných nebo jakéhokoli kovu i soli, by nalezeny byly. (Testamentum Brunonis in Codice dipl. Moraviae tom. III. pag. 404.) Rovněž připovídá týž biskup roku 1256. při záměně zboží s Helembertem de Turri za 210 lánů v Slavičíně, že polovice výtěžku kovu, jako jest olovo, cín, železo a měď jemu připadnouti má, kdyby bylo nalezeno, vyjma ovšem zlato a stříbro (l. cit. pag. 211). Onehdy 5. února t. r. přišel mi do rukou koncept listu Jana Mikoláše Reitera z Hornberka, vrchního regenta panstev biskupa olomuckého věrojatno z 24. července 1645, kdež oznamuje fojtům, purgkmistrům a konšelům »všech ubcech (sic) i dědin k panství Ougkvalským (sic) přináležícím (sic), že na žádost Jiřího hraběte z Opperstorffu jeho vyslaným na gruntech J. V. O. A. K. M. povolení dal rudy železné hledati a nařizuje, »že jim toho nikterak zbraňovati, nýbrž poněvadž se tady J. V. O. A. K. M. arciknížete a pána pána mého milostivého oužitek nějaký přivésti moci bude, svobodného průchodu příti budete, . . . však nieméně kde by se koliv jaká ruda našla, žádněj preč neodvážeti povolovat nýbrž mně o tom prvotně jistou zprávu učiniti.« Rudu skutečně našli, ale vrchní regent, jak sám o tom 3. dubna 1660 zprávu podává biskupu arcikníženi Leopoldu Vilémovi, nemaje na Ukvaldech střeliva ni zbraně dostatek (ich Dero Schlosz mit defensions Zeig gar übell Vorsehen gefunden), založil zde (ale kde? na kterém místě? nepoštěstilo se mi dosud vyzkoumati) železné hamry za pomoci uprchlíků frývaldovských uteklých před Švédy. Zašly sice zase asi roku 1663., neboť prý se nevypláceli, ale biskup Karel z Lichtenštejna zřídil je zase a zvelebil. Tyto věci vyžadují hlubšího studia, neboť hutě zde byly na panství již před tím. Tolik jest jisto, že biskup měl právo hledati rudy a využitkovati ji: uznávali to sousedé, biskupův vrchní úřadník povolil hledati rudu na území jeho. Spor jakýsi povstal z té příčiny za Karla z Lichtenštejna, když císař takové povolení dal cizinci; nedočetl jsem se, jak byl uklizen.

Pořádaje písemnosti 17. a 18. věku, které jsem ze staré i nové registratury dal přenésti do kn. arcib. archivu, nalezl jsem mezi jiným přípis biskupa olomuckého arciknížete Leopolda Vilíma ze dne 26. dubna 1662, který poněkud odpověď dává na předloženou otázku. Svědčí tehdejšímu správci biskupství Eliáši Františku Castellemu a vrchnímu regentu statkův biskupských Janu Mikoláši Reiteru z Hornbergu. Rytíř Jan Jakartovský ze Sudic, bývalý nejvyšší písař zemský, od roku 1647, nejvyšší dvorní sudí, žádal biskupa o remuneraci 500 tolarů říšských za to, že zachránil při vpádě švédském na Moravu zemský archiv a zemské desky. Biskup slyšeti chce dobré zdání svých nejvyšších v Olomoucku úřadníkův, jak by žadateli mohlo býti vyhověno. Přípis biskupa Viléma zde podávám v diplomaticky věrném otisku.

Leopoldt Wilhelm von Gottes gnaden Erczherczog zu Österreich, Bischoff zu Straszburg, Halberstatt, Passau, Olmicz vnd Breszlau etc. Würdiger, Ersamber, Liebe, Andechtiger, vnd getrewe: Wasz maszen von Johan Jakardouszký von Sudicz wegen der durch Ihne bey feindlichen einfall in Mähren Saluirten Landt Archiff vnd Lehentafel fünfhundert Reichsthlr. Zur recompens praetendirt vnd Wir vmb dern abstattung angelangt worden, solches thun Wir Euch hiemit Zu dem endt communicirn, dasz Vnsz Ihr darüber Ewer gutachten, Ob vnd wie dem Supplicanten disz Orths Zu wilfahrn sein mögte, neben Zuruckhgaab der Einschlüsz mit nechstem Gehorsambist einschickhen sollet. Wir Verbleiben Euch benebens mit Erczherczogl. Gnaden Wolgewogen, Geben Zu Wien den 26ten Aprilis A° 662.

Leopold W. m/p. Johan Wickhouen m. p.

Adressa: Denen Würdigem Erszamben, Vnsers fürstl. Hochstüffts Olmicz Administratorn, DombProbsten, vnd Regenten, Lieben Andechtigem vnd Getrewen Eliae Francisco Castelle vnd Johan Niclassen Reüthern von Hornberg Olmicz.

Veliká pečet arciknížecí z venčí neporušená.

Zásluha jest císařského a biskupského rady, královského zemského podkomoří a přísedícího manského práva biskupství olomuckého rytíře Jana Jakartovského ze Sudic, císařského rady a nejvyššího písaře markrabství moravského pana Zikmunda Ferdinanda Šaka z Bohuňovic a registratora při král. zemských deskách pana Arnošta Krausa. Za to dle přípisu administratora biskupství Rodericha hraběte Sainthiliera z 3. srpna 1650, jehož zde jest vidimus zhotovený 31. března 1662 v kanceláři královského tribunalu brněnského, povolil biskup Leopold Vilém prvému a druhému náhradu za jejich práci a výlohy po 500, třetímu pak 100 říšských tolarů z důchodův manských (ausz den künfftigen Lehenscaducitäten). Ale podivno, ještě počátkem roku 1662, pan Jan Jakartovský dovolával se platu jemu poukázaného, jak svědčí reskript téhož biskupa Leopolda Viléma z 26. dubna téhož roku. Jakým však způsobem zemský archiv byl zachránén, nebylo mi lze nalézti zde zprávy nějaké.

Fr. Snopek.

Fr. Snopek: **List papeže Hadriana II. v pannonské legendě a bulla Jana VIII. Industriae tuae.** S dodatkem: **Pseudoisidorovy dekretaly a sv. Methoděj.** Otisk ze „Sborníku Velehradského“ VI. V Olomouci.

Spisovatel odůvodňuje tuto, že pannonské legendy nejsou nejspolehlivějším pramenem dějin cyrillomethodějských. Jsou to jen legendy: pisec jejich měl sice výborné prameny, ale pravdu pověděl, kde a pokud chtěl, kde se mu totiž hodilo; kde chce vypráběti obšírněji, než nalezl v pramenech, básní; někde pravdu podal tendenčně zbarvenou, někde až k nepoznání proměněnou, jinde vypravuje věci takové, které se za těch okolností ani díti nemohly. Jest však v nich zachován list Hadriana II. z r. 869.: „Gloria in excelsis Deo“. Je list ten pravý? Popíral to Ginzel, pochybuje o něm Dr. Vondrák a Dr. Bretholz pronáší domněnku, že ve formě, v jaké nás došel, nezdá se mu býti beze skvrny. Hájil ho Rački a rovněž i Snopek jeho původnost uznává. Při přesném rozboru došel k těmto výsledkům:

V pannonské legendě nemáme samý list papežův, nýbrž v obecných rysech naznačený jeho obsah, z částky výňatky čili úryvky z něho dosti skrovné. V prvním odstavci slova po chvalozpěvé následující nejsou doslovně převzata z originalu, nýbrž dle obsahu, a znamenitě zkrácena. Druhý odstavec jedná o poslání Konstantina a Methoděje na Moravu císařem Michalem III. a o osvědčení oddanosti svatých bratří apoštolské stolici, třetí o vysvěcení Methodějově a jeho učňův, o překladě knih bohoslužebných a o počátcích slovanského bohoslouženi. Mezi druhým a třetím odstavcem, zdá se, jest mezera, v níž hledati dlužno výslovné povolení slovanské liturgie, na to následuje odstavec pátý, v němž nařízeno, aby epištola s evangeliem zpívána byla prve latinsky, potom slovansky, po něm odstavec šestý, v němž církevními tresty hrozí papež všem, kdožkoli by tupili slovanské písmo a slovanskou bohoslužbu. Potom teprve následoval odstavec čtvrtý o cizích kněžích. Odstavec sedmý zase jen obsah podává konce listu papežova. Celkem však odstavce 2.—6. doslovně jsou vzaty z originalu a přeloženy, napřed na jazyk řecký, potom teprve na slovanský. V odstavci šestém nepatří však slova „excommunicetur sed tantum“ k textu, jsou tam vložena, jsou interpolována, a sice zdá se, že tu máme patrnou stopu jizlivého boje stran v Bulharsku kaceřujících se navzájem. — List Hadriana II.: „Gloria in excelsis Deo“ považuje spisovatel za privilegium Moraviensis ecclesiae; jím byla dovolena slovanská bohoslužba: to byla výsada arcibiskupství Methodějova.

V jakém však vztahu k listu Hadrianovu jest bulla Jana VIII. z r. 880.: „Industriae tuae“? Touto bullou Jan VIII. neudělil Methodějovi nového plnomocenství, nýbrž zajistil jenom dříve Hadrianem II. udělené. Výsadu arcibiskupství Methodějova nejen Jan VIII. potvrdil a schválil, nýbrž ji i rozšířil, neboť ustanovil, aby v platnosti zůstala navždy a nařídil ji pro všecky země jazyka slovanského.

Duchaplně a obratně do nejmenších podrobností řeší při tom spisovatel některé záhady a sporné věci ze života sv. Methoděje. Dovozuje, že Methoděj, než přišel do Říma r. 867., byl jáhnem, v Římě

že posvěcen byl na kněžství a později na biskupství, a ozdoben jsa důstojností stolice apoštolské, byl poslán s listem „Gloria in excelsis Deo“ r. 869. do své arcidiecese; biskupové němečtí že neprotestovali proti zřízení biskupství pannonského Hadrianem II. ani za Jana VIII., jenž byl úplně na straně Methodějově; že byli biskupové bavorští potrestáni suspensí na zatím, těžšími tresty že měli býti stiženi, až by se byli dostavili do Říma; volba Vichingova za biskupa že stala se za souhlasu a v dorozumění s Methodějem; že cesta Methodějova do Cařihradu je v pannonské legendě vymyšlena atd.

V dodatku: „Pseudoisidorovy dekretaly a sv. Methoděj“ objasňuje se nám doba věznění Methodějova. Spisovatel ukazuje, že Methoděj sám jediný oznámil papeži Janovi VIII. trudný svůj stav, a co se před tím dělo s ním. V appellaci své dovolával se Methoděj zcela jistě především svojí důstojnosti arcibiskupské, a co více jest, své hodnosti jakožto legata stolice apoštolské, jehož počínání podléhalo pouze soudu papežskému. K tomu nebylo mu ani třeba Pseudoisidora. Co do slovanské liturgie a i jinak dovolával se privilegia kostela moravského jakož i svých instrukcí, jež mu dal papež Hadrian II., Pseudoisidora pak jenom potud, pokud by hierarchie bavorská u přítomnosti legata papežského jej souditi chtěla poznovu.

Věru podivovati se jest neúmorné píli, důmyslu, obeznalosti v používání pramenův u p. spisovatele. Snášeny jsou tuto základní kameny k budoucímu životopisu sv. bratří, na nichž má spočívati všecka budova tak pevně, že by jí nic neotřáslo. Kéž spisovatel úplné záměry své v této příčině provésti může! Že jest k tomu nade všecky povolán, viděti tuto: co si určil, vyčerpává až na dno, všímá si věci až do posledních záběhu, tak že se až někdy zdá, že od vlastního předmětu svého se vzdaluje a rozptyluje; než ovšem obtíží a námitek se strany nepřátelské nelze mnohdy uklízeti jednoduchým a prostým slovem. Dílu tomuto budiž všecka čest!

Jen nelíbí se nám slova: stížeň, náředba, upředití, předkovati, užitba, dovířeti . . . T.

Emanuel šlechtic z Lešehradu: **Písně na pobřeží.** Symposion VIII. Knihy Nové Doby. Vinohrady.

Málo chybí, sto drobných básniček tichého smutku, bolesti samoty, přeludů měsíčních nocí a zas touhy k slunci. Verš, pokud lze mluviti o verši, zvoní hebkou melodičností, místy zaskřípí nešťastný zlozvuk. Několik podivných obrazů básník velice si oblíbil, opakuje je vhod nevhod. Ke cti autorově buď poznamenáno, že se vyhýbá nízkosti a kluzkosti; za to, kde se popíná nejvýše, jest už na samém kraji blasfemie. — Kéž poesie naší moderny už vystoupí ze Siloe dekadenční manýry! Není to povzdech zlé vůle. Širé vrstvy chvějí se zimou, hladem, bojem, poeta před nimi zamilovaně chutná ananásek náměsíčných „visí“ a bizarrních „fantasií“. To že jest posláním poesie na rozhraní dvojího století? Či „odi profanum vulgus“? Škoda věčná těch zřejmých složek síly, jež jest s lepší úkoly! —ln—

V. V. Tomek: **Silhouetty z Prahy.** Nákladem vlastním.

Vydávali jste si jako studenti vyšších tříd psaný časopis? Přítomné drobotiny jsou způsobily, aby vám ty doby v paměti oživily. Týž bombast, kterému se nyní pousmíváte, táž krkolomná souvětí, táž odkoukanost až do podrobností, táž pavučinová životní věrnost, slovem úroveň sexty, septimy. Osvojiti si techniku: a pro genre kreseb, z nichž mluví soucit s lidskou bídou a neštěstím, má dobré srdce autorovo všecku disposici. I feuilletonová causerie se mu pak může podařiti. Že by však pan Tomek vyspěl v humoristu, z ukázek nevyhlídáme. —DS—

SMĚS.

Henryk Sienkiewicz, přední ze současných polských spisovatelů, jest z nejčtenějších autorů, vyrovnávaje se skoro Tolstému a Zolovi. Díla jeho přeložena jsou dnes do všech evropských jazyků, do některých několikráte. Rusové, kteří dosud nezbavili se antipatií k věcem polským, přeložili roman „Quo vadis“ pětkrát, „Křižáky“ dvakrát. Němci mají několik překladů. Znamenitého rozšíření došel roman „Quo vadis“ v Americe. Prodáno ho tam od 4 nakladatelů přes 400.000 výtisků. V Anglii překlady Sienkiewiczových děl vydávají dva nakladatelé. Honoráře spisovateli neplatí. Znamenitý anglický herec a dramatický spisovatel Wilson Barrett roman „Quo vadis“ zdramatisoval a kus bude se provozovati tyto dni.

Sjezd křesťanských archeologů V dubnu t. r. koná se v Římě sjezd pro křesťanskou archeologii. Práce sjezdu rozdělena jest těmto odborům: 1. Starožitnosti a umění za prvních dob křesťanství. 2. Středověké starožitnosti křesťanské a) na západě, b) na východě. 3. Liturgie. 4. Nápisy. 5. Literatura prvních století hledíc k starožitnostem křesťanským. 6. Didaktika a praxe (vyučování křesťanské archeologii, rozšíření, vykopávky, musea).

Ochrana práv rakouských autorů v Německu. Rakouský zákon o právu autorském z 26. prosince 1895 chrání pouze díla literatury, umění a fotografie vyšlá v Rakousku, dále díla rakouských státních občanů vyšlá kdekoliv. Ochrany právní zásadně nepožívají díla cizinců vyšlá v cizozemsku. Rakousko, které nepřistoupilo k bernské literarní konvenci z 9. září 1886, upravilo v tomto směru svůj poměr jak k zemím koruny uherské tak i ke státům cizím různě státními smlouvami (k Francii 1866, k Italii 1890, k Anglii 1893). Díla autorů z německé říše vyšlá v Německu požívala právní ochrany v Rakousku, byla-li zapsána do rejstříku autorů v ministerstvu obchodu ve Vídni. Týž poměr zavádí se nyní smlouvou, kterou v Berlíně uzavřel rakouský vyslanec s vládou německou 30. prosince 1899, i pro rakouské autory v Německu. Smlouva, která už byla předložena rakouskému i uherskému parlamentu, sestává z 9 článků, kterými se rakousko-

uherským autorům zaručují v Německu táž práva, jakých požívají němečtí autoři v Rakousku. Co do překladů, ve čl. 4. zaručuje autorům, kteří sami se postarali o úplný překlad svého díla, aspoň na pět let výhradné právo na pořizování překladů; těm, kdo sami se o překlad nepostarali, zaručuje se právo překládací na tři roky, při čemž se kalendářní rok, kdy vydán original, nepočítá. Táž práva přísluší dědicům autorovým, a jest-li dílo vydáno bez jména neb s pseudonymem, přechází na vydavatele neb nakladatele.

Židé. Doplňkem ku zprávě na str. 302. loňské „Hlídky“ podáváme tuto některé číslice, jež osvětlují poměry židů u nás. V Praze s předměstími počítalo se r. 1896. 355.774 obyvatelů, z nichž bylo židů 24.995 (něco přes 7%). — Na 1000 obyvatelů určitého vyznání připadalo sňatků u katolíků 10·8, evangelíků 7·09, u židů však 16·27 (!), v celku 11·21; vidno, že se židé hojněji žení, což je asi jich lepším materialním postavením podmíněno. Ale na týž počet obyvatel připadlo dětí novorozených u katolíků 3·7, u evangelíků 2·8, u židů jen 1·8. — Dle výkazu ústavů pro choromyslné v Čechách za r. 1897. připadá z nově přijatých na katolíky 94·6%, na evangelíky 1·91%, na židy 3·29%, kdežto dle sčítání lidu r. 1900. bylo katolíků 9·51, evangelíků 2·36 a židů jen 2·38; vidno, že židé podléhají častěji duševním chorobám. Dr. V. P.

Působení průvanu na člověka. Ku zprávě o pokusech prof. Dra. Chodounského (str. 779. loňské „Hlídky“) nutno konstatovati, že práce o nastuzení vyšla prvně česky v „Rozpravách České akademie.“ Dále je třeba vytknouti, že práce Chodounského rozpadá se ve dvě části. V prvé zkoušel autor ten vliv studena a průvanu na své tělo; výsledek je ve zmíněné zprávě citován. Že nelze výsledky docílené na jediném těle sevšeobecniti, je přece samozřejmo. — Druhá část zabývá se otázkou, jak působí nachlazení při vzniku nakažlivých nemocí. Pokusy v tomto směru konané dokázaly, že je mylné mínění, jakoby nemoc nakažlivá mohla vzniknouti z nachlazení; není-li nákazy, nevznikne nemoc. A tato část práce jest proto důležitá, že na základě jejím lze odrážeti útoky těch, kteří se ochranným opatřením při nemocech nakažlivých posmívají. Neboť je-li jedinou příčinou nemocí těch vniknutí nákazy, jest nutno tuto ničiti. Dr. V. P.

Časopis „Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen“ přináší **o působnosti zemstev gubernialních na školství** tuto zprávu: V činnosti gubernialních zemstev jeví se rok od roku jasněji snaha po zvelebení školství národního. Ku vzdělání vyškolených sil učitelských povstal počet seminářů, jichž vydržování z největší části nebo bez výjimky zemstva platí, ku zdokonalení vědomostí učitelů již činných zřizují se zvláštní školy, pedagogické třídy ženských gymnasií, z nichž se rekrutuje nemalý díl učitelek škol národních, dostávají tu a tam dosti značné podpory od zemstev; periodické kursy pedagogické, jakož i hospodářské, zelinářské a zahradnické odbývají se každého roku u větším počtu a knihoven na útraty zemstev zřízených přibývá vždy více. Avšak i ku zlepšení materielního postavení učitelů národních byly učiněny kroky, ať již ročními přídavky k platu až do ustanovené míry, ať již založením zvláštních kapitalií k vyplácení podpor ve stáří a darů peněžních v nemoci a nouzi, ať již zřízením pensionatův od zemstev při některých středních školách, jež mají učiteli národnímu statky

pozemskými málo obmyšlenému zjednati možnost, aby svým dítkám mohl poskytnouti vyššího vzdělání. Téměř všechna gubernialní zemstva ukazují čilou činnost při zakládání a vydržování škol v krajích, zvláště tam, kde zavedení všeobecného vyučování národního blíží se svému uskutečnění. Kromě toho dostává značný počet církevních a ministerialních škol podporu od zemstev, a tak zvané vzorné školy, jež výlučně od gubernialních zemstev jsou vydržovány, stále počtem rostou. K vystavění a k opravě budov školních ukládají se zvláštní kapitaly, z nichž zúročitelné a nezúročitelné půjčky poskytují se krajským zemstvům, obcím a privatním osobám, někdy i bez zpětného požadování. Mnohá zemstva gubernialní mají vlastní nebo podporované sklady knih a jiných školních potřeb, což zjednání těchto značně usnadňuje, poněvadž sklady poskytují odběratelům dle možnosti značné snížení. K podpoře osvícenosti mimo školu zřizují se jak pro školní dítky tak vůbec pro čtení znalou část obyvatelstva školní a lidové knihovny, čítárny, opakovací třídy a nedělní školy, pořádají se lidové přednášky, vesnické knihovny se podporují, knihy cestujícími obchodníky se prodávají a někdy také zadarmo se rozdělují. Aby otázka stavu vzdělání lidového a školství byla objasněna, jakož i k vypracování návrhův oprav zavedení hodných vydržují gubernialní zemstva zvláštní statistická bureaux školská; čím dál tím více se zavádějí zvláštní komisse a pedagogické poptavárny a dozor školský obstarává se poslanci zemstev. Některá gubernialní zemstva přikročila k návrhům počtu škol, který byl by nezbytně nutný k zavedení všeobecného obligatorního vyučování školského a konečně šíří se vždy více a nabývá přívrženců myšlenka zříditi internaty a noclehy pro děti ze vzdálených vesnic. — Z tohoto krátkého vypočítání opatření k prospěchu osvícení lidového lze snadno poznati, že zemstva v celku za posledních let, někdy i s chvályhodnou energií se školy ujímají, že jich práce v oboru vzdělání lidového k tomu nejlepšímu přináležejí, co až dosud vykonala. Avšak všechny uvedené dobře míněné prostředky nevyčerpávají daleko ještě péči o osvícení lidu v hluboké tmě vegetujícího a ještě desítiletí uplynou, ještě množství námah a obětí se bude vyžadovati, než rolníci dobrodiní a požehnání všeobecného vzdělání školského ve skutečnosti účastni se stanou. — R.

O zločinnosti ženy v manželství uveřejňuje Dr. F. Prinzing r. 1899. v časopise pro socialní vědy zajímavou studii. Německá kriminalní statistika dokazuje, že téměř naskrze vdané ženy častěji v konflikt přicházejí s trestním zákonníkem než svobodné. Účastenství žen na zločinech a přečinech proti státní moci jest nepatrné. Při porušení domácího pokoje stojí provdané vysoko nad svobodnými, následek to nekonečného sváru a sporu v nájemnických kasárnách. Mezi zločiny a přečiny proti osobě jsou, jak se samo sebou rozumí, provinění proti mravnosti jen zřídka příčinou odsouzení u ženy. Jen krvesmilstvo a kuplířství objevuje se u větším počtu. Při krvesmilstvu mají velikou převahu vdovy a rozvedené, vdané ustupují zcela v pozadí. Kuplířství jest, odezíráme-li od zločinů proti dětskému životu, jediným deliktem, při němž ženské pokolení převyšuje mužské. Jen v mladších třídách stáří (pod 30 lety) jsou také mužové četněji zastoupeni. Zvláště četná jsou odsouzení vdov. Obžaloby pro urážku na cti činí při ženském pokolení značné procento, a sice vdané ženy převyšují zde značně ženy svobodné. Vražda a zabití jen

zřídka bývají od ženy spáchány; žena sahá tu nejvíce k jedu. Odsouzení pro zabití z nedbalosti jsou při ženském pokolení častější, než odsouzení pro ublížení na těle z nedbalosti; jde tu hlavně o případy smrti a o poranění dětí, jež se následkem nedostatečného dohledu chův nebo matek utopily, popálily nebo jiné ublížení si způsobily; proto jsou zde svobodné více zúčastněny než vdané. Ublížení na těle je proviněním, jehož se žena v poměru k muži zřídka dopouští. Vdané mají při tom mnohem častěji podíl než svobodné. Rovněž tak má se to také s přestupky a zločiny proti osobní svobodě. Při krádeži vykazují svobodné největší číslo; i vdovy a rozvedené jsou velmi silně zastoupeny. Při zpronevěře, při přechovávání a podporování zločinců mají značnou převahu vdovy; při podvodu zůstávají provdané daleko pozadu, při falšování listin jen od 25.—50. roku; při obou mají vdovy dalekou přednost. Poškození věcí stává se od ženského pohlaví jen zřídka. Svobodné a vdané jsou si v tom téměř rovny. —R.

ROZHLED.

V Brně, 25. března 1900.

Církevní zprávy. Sv. Otec Lev XIII. nastoupil 20. únorem (den volby) a 3. březnem (den korunovace) svůj dvaadvacátý rok vlády nad světem křesťanským. Dne 2. března pak slavil své 90leté narozeniny (1810—1900). Už osmdesátníků není mnoho v řadě papežů, tím méně devadesátníků. Lev XIII. jest třetí, jenž jako devadesátník sedí na stolci papežském. Papež Celestin III. (1191—1198) zemřel jako 92letý, Řehoř IX. (1227—1241) zemřel jako 99letý. Přes 80 let byli staří Celestin V., Kalixt III., Pavel IV., Klement X., Benedikt XIV., Pius VII., Řehoř XVI. a Pius IX., z nichž poslední tři panovali už v tomto století. Také dlouholeté panování přes 20 let není obyčejným na stolci papežském. Nyní dokonávající století rozdělilo si mezi sebe 6 papežů. Pius VII. zvolen právě 1800, panoval do 1823, po něm následovali dva papežové s kratší dobou panování. Lev XII. 6 let (do 1829) a Pius VIII. jen 8 měsíců (1830). Na to papež Řehoř XVI. 16 let (do 1846) a papež Pius IX. 32 let (do 1878).

Dne 12. března zemřel kardinal Lodovico di Canossa, biskup veronský. Nebožtík byl jedním z kardinalů jmenovaných ještě od papeže Pia IX. a ve sboru byl nejstarší (nar. 20. dubna 1809). Pozůstávají ještě 3 po něm od Pia IX. jmenovaní. Stalo se jen za papeže Urbana VIII. (1623—1644), že za života jeho vymřeli všichni kardinalové od předchůdce jmenovaní. Na památku této události dal papež Urban VIII. raziti pamětní peníz s nápisem: „Non vos me

elegistis, sed ego elegi vos" (Jan 15, 16. „Ne vy jste mne vyvolili, ale já jsem vyvolil vás").

Jubilejní poutě už od února jsou v proudu i z ciziny. Nejčetnější a nejčastější ovšem jsou pouti italských věřících, kteří to mají nejblíže a jsou „doma." Z cizích byli tu už nejen Francouzi, ale i Němci, Poláci, Maďaři sjednocení (z části i Rusíni) a Moravané, v dubnu chystá se vlak český. Maďarští řeckosjednocení poutníci přinesli svatému Otci zároveň album se 132.000 podpisy jako hold oddanosti a spolu prosbu za dovolení liturgie v maďarském jazyku místo ve staroslovanském nebo latinském, což ovšem jim povoleno nebylo, tak že poslední naděje zklamala. Poutníků bylo na pět set. Vlaky z cizích zemí jsou obyčejně stejně četně obsazeny a poutnické řady různých národů stejně asi četny. Leda vypraví-li se, jako Francouzi to hodlají učiniti, v hromadném počtu o několika vlacích, převýší pak počet 400 až 500. Také italská processí jsou ovšem četnější.

V oktavu velikonoční bude v kostele sv. Jana Later. zahájena před památným starodávným obrazem Spasitelovým úcta Vykupitele v kapli „Sancta sanctorum." Slavnosti na poděkování Vykupiteli na konci století už po několik let chystané dostanou tím jaksi svůj střed a ráz. Návrh úcty této vyšel od kardinala basiliky, Satolliho.

Dne 25. února ve slavném sezení kongregace obřadní přečetl svatý Otec dekret, jímž se vyhlašuje čtverá beatifikace minule už sdělených 3 sluhů a 2 služebnic Božích. — Kongregace obřadní ve svém sezení 13. března zabývala se šetřením zázraků nových tří missionářů mučeníků, jimž dosud úcta sluhů Božích se vzdávala. Jsou to P. Dionys a Fr. Redemptus z řádu bosých Karmelitanů, kteří na ostrově Sumatře usmrceni a P. Jan z Triory, z řádu Menších bratří, jenž umučen byl v Číně.

Svatý Otec, jak už jsme dříve sdělili, v touze po smíření církve východní a západní, chopil se myšlenky použiti k dílu tomu řádu benediktinského, jenž z řádů západní církve zachoval největší podobnost s východními Basiliany, původním a jediným řádem církve východní. Svatý Otec přál si, aby Benediktini převzali také missijní činnost na východě, ve Svaté Zemi. Už na sjezdu všech opatů v Římě 1893 o věci jednáno. Teď konečně došlo ke skutku. Kongregace subjacská, mateřská to kongregace řádu, vloni v listopadu dostala brevem papežským nařízení, aby bývalý starý klášter s kostelem sv. Jeremiáše v Abu Goš u Jerusalema osadila. Arciopat Serafini vyslal koncem února dva kněze, aby klášter abugošský připravili vhodně pro konvent (a syrský seminář) několika kněží a bratří, kteří za nimi následovati budou.

Redemptoristé zřídili novou provincii ve Francii. Dosavadní francouzská provincie rozdělena totiž na dvě: severní (pařížskou) s 12 domy a jižní (lyonskou) s 9 domy. Mimo to od francouzské provincie dosavadní oddělí se též, jako samostatná, provincie španělská (s 5 domy a 3 hospici). Provinciím francouzským přiděleny jako viceprovincie kollegia v západní jižní Americe (celkem 7 kollegií). Dnes tudíž řád redemptoristů ve čtyřech dílech světa dělí se na 15 provincií s 9 podřízenými viceprovinciemi.

Sjezd terciářů sv. Františka má se konati v květnu (od 25. do 29.), předsedou jeho jmenován od sv. Otce kardinal Josef Kalasanc Vives (Španěl z řádu kapuc.). Vyzváni k účastenství na sjezdu Menší Bratři (Františkáni), Minorité, Kapucíni a terciáři sv. Františka. Sjezd bude mezinárodním.

Na zprávu antiochejského patriarchy msgr. Petra IV. Džerajdžiriho o stavu církve katol. na Libanoně a v Syrii za minulý rok odpověděl sv. Otec přípisem, v němž zvláštní potěšení vyslovuje nad tím, že patriarcha hodlá tohoto roku ještě svolati generalní synodu podřízených biskupů na Libanoně. Podobně jako syrský patriarcha řeckovýchodní zařizuje i řeckokatolický patriarcha kollej a seminář pro podřízené sobě diecese v místě Ajn Tradz.

Své tužby po spojení obou církví, východní řecké a latinské západní vyslovil nedávno svatý Otec v rozmluvě své, již měl při audienci s ruským plukovníkem Kozlovem a paní i dcerou jeho, vnučkou a pravnučkou generala ruského Suvorova. Plukovník Kozlov podal totiž sv. Otci darem knihu, kterou byl vydal o slavném předkovi choti své. Sv. Otec děkoval za album Suvorovo (francouzsky sepsané) a vyslovil své potěšení, že poznává zároveň poslední pravnučku slavného generala, „jenž byl nejen velkým vojevůdcem, ale spravedlivým člověkem a dobrým křesťanem. Památka na Suvorova žije dosud v Italii a nikdy nevyhasne; aspoň ve Vatikaně bude vždy živoucí.“ Hovoře pak o Rusku a caru ruském, pravil se zvláštním důrazem sv. Otec: „Upřímně miluji Rusko a jsem z celé duše oddán vašemu mladému panovníkovi. Dvé takové síly jako Rusko a pak ta síla mravní, jež vychází do celého světa z Vatikanu, jsou povolány, aby v jednotě a sloučeně plnily jediný veliký světlý úkol — působily ku blahu světa a k civilisaci. Jejich úplné sloučení a společná působnost byly by mým nejkrásnějším snem“, dodal sv. Otec zazářiv a povznesl ruku svou zároveň k nebi. Odmlčev se tak trochu vypravoval pak vzpomínku ze života svého, jak býval průvodčím, učitelem a přítelem velkoknížat ruských Sergéje a Pavla v letech osmdesátých. Bylo to v poslední dobu panování cara Alexandra II. Byl právě s nimi opět, když došla z Petrohradu smutná zpráva o hrozné smrti otce jejich, nihilisty nastrojené. Byl první, který je těšil a který jim a carské rodině svou nejživější účast vysloviti mohl.

Zpráva tato plukovníkem S. Kozlovem v „Ruském Invalidě“ uveřejněná působila v Rusku velmi milým dojmem. Všeobecné i zarytě pravoslavné listy uznávají ušlechtilost a velikost duševní sv. Otce, ale nemohly ovšem bez štulce nechati „papismus“, „klerikalismus“ a „ultramontanismus“, jako soustavu, s kterou se nikdy nesmíří. Jakoby vše to doma neměly též, jenom že v mnohem horším vydání!!

Poslední útisky vlády francouzské proti katolickým řádům a biskupům francouzským vzali si nacionalisté za podnět útoku na politiku stolice římské ve Francii. Dle svého svádějí vše na — trojspolek, s nímž prý se spolčil kardinal sekretář Rampolla. Ač tento právě obviňován dosud byl z francouzsko-filské politiky a z nepřátelství k Německu! Vatikan prý v poslední době hraje si na němou velmoc.

Co palčivých otázek zmítalo veřejným svědomím poslední doby, vždy prý mlčel. Drumont v „Libre Parole“ udává zvláště případy: armenské řeže, Dreyfusovu affairu a válku anglo-burskou. Nejvíce zlost si vylévá na nuntiovi pařížském pro jeho dobré styky s nynější vládou. Katolíci francouzští prý brzy budou vesměs v táboře „refractaireů“, to jest těch, kteří nedržíce se pokynů sv. Otce daných francouzským katolíkům, jak by se k vládě a republice chovati měli, sledují své cíle politické. Jak počet monarchistů, tak i počet nacionalních katolíkův a antisemitů prý se vzmáhá a v táboře „spojených“ a „smířených“ brzy prý nebude nikoho. — Ovšem kdyby skutečnost se řídila dle přání nacionalistů! Tito působí sice agitačně a sem tam někoho strhnou nebo zmatou, ale vše to jest jen povrchní. Katolíci francouzští jak nejlépe letos poutěmi svými do Říma ukážou, lpí s dětinnou důvěrou na sv. Otci, vědouce, že blaho málokteré církve tolik mu starostí působí, jako blaho církve francouzské.

Belgická vláda předložila počátkem března sněmovně předlohu o úpravě platů duchovenských. Dle předlohy určuje se roční důchod primasa belgického, arcibiskupa mechlínského na 21.000 franků, ostatních arcibiskupův a biskupů na 16.000 franků; generalní vikáři mají míti 4000 až 4500 fr., kanovníci 2000 až 2400 franků. Faráři dělí se dle platu na tři třídy: nejvyšší má míti 2000 až 2400 franků, druhá 1000 až 1600 fr. a třetí 1000 až 1200 franků. Kaplanům se určuje roční důchod 700 až 900 franků. — Poměry tyto jsou horší než u nás dnes za neupravené kongruy. A nutno při tom povážiti, že Belgie jest jednou z nejbohatších zemí světa, kdež nejvíc kapitalu volného nashromážděno. Socialní povinnosti však dosud v belgickém kapitalu nejméně skoro uvědomění došly.

Primas irský, arcibiskup Armaghský kardinal Logue ve svém postním pastýřském listě varuje katolíky irské před špatným tiskem, jenž jakožto také katolický mezi lid namnoze se vtírá a poslední dobu nezřízenými útoky na papeže a římskou kurii se vyznamenal. Kardinal nejmenuje listů, ale praví, že jsou to hlavně dva, které jména katol. listu staly se nehodnými (bezpochyby týdenníky „Tablet“ a „Weekly Register“ či „New Era“ jsou míněny, jež za ery Dreyfusovy podnikaly pravé orgie v liberalismu, demokratismu a semitofilství, a jak už jsme pravili, podle všeho od syndikatu židovského podplaceny byly). O vině jejich praví kardinal: „Ovšem zachovávají listy ony přesné meze katolictví, pokud se víry týká; ale jejich mínění o autoritě církevní a o správě církve není často podle toho, jak by u pravých a věrných poddaných papeže římského býti mělo. Neútočily sic na samého papeže, ale mířily naň nepřímo; za to na rádce papežovy pronesly těžká obvinění. Kurie římská a svaté kongregace, jejichž prostřednictvím papež provozuje svou moc a správu církve, velmi často v nich snižovány. Nic nedím o častých ostrých kritikách biskupův a katolických stran v jiných zemích, ač nemohu pochopiti, jak onino pisatelé v těch listech mohli si vzíti úkolem odkrývat domnělé ty chyby katolického domácího i cizího světa na všeobecné veselé veřejnosti.

Snad se mýlím v tomto posudku, ale takový aspoň dojem zanechaly ve mně mnohé články a dopisy oněch novin a takový též úsudek slyšel jsem i od jiných, tak že na ten tím více dáti mohu. Ať tak či onak, neváhám přece tvrditi, že zmíněné listy nejsou zdravou četbou pro lid katolický. Nechci jich jménem jmenovati, není toho potřeba. Zůstanou-li ve svém směru, pak nechať tyto poznámky jsou lidu výstrahou; pak-li se však vrátí zase k bezpečným tradicím katolického žurnalismu, nebude třeba žádného napomínání a odrazování...“

O směru listů těch mluvili jsme už minule, jest to směr, jenž obdobně v různých zemích přijímá různá jména a různé tvary: amerikanismus, demokratismus, reformismus a pod.

Irský dopisovatel římské „Civiltà Cattolica“ v posledním čísle (ze dne 17. března) píše o bohatství anglicko-protestantské církve v Irsku toto: Anglikanská církev protestantská od 30 let přičiněním Gladstonovým není církví státní, není „established“. Přes to však a ačkoliv jen osminu veškerého obyvatelstva irského pojímá, jest tato episkopalní církev irská nejbohatší společností celé země, majíc ročního důchodu na 8 milionů liber šterlinků (96 milionů zl.) nečítaje v to příjmy „Trinity College“ se školou bohoslovnou, jež má zase sama na 60.000 liber (720.000 zl.) ročního příjmu. Nad to církev episkopalní vlastní na 100 kostelů, katedralu, rektorie, školní budovy a fary — to vše, aby se vyhovělo náboženským potřebám sotva půl milionu duší. Následkem tohoto bohatství jest veliký přepych a nádhera v životě pastorů, což tím více rozhořčovati musí mysl katolíka, když uváží, odkud se vzala ta zámožnost, jak církev katolická o vše oloupena a divá lakota protestantská ani nejjednoduššího a nejsprávnějšího nároku a práva katolického nešetřila. A dnes ještě v každém sebe menším úřadě vedle jednoho katolíka sedí deset protestantů, a to vždy výš než katolík. Tak významné jest, že mezi 17 soudci vysokého dvoru soudního (High Court of Justice), v jehož pravomoci jest konečný výklad zákonů, sedí pouze 3 katolíci za ohromnou většinu obyvatelstva. Ovšem uvážíme-li, že roční plat přísedících jest 4500 až 10.000 liber (54.000 až 120.000 zl!), pak pochopíme! A ani v nižších úřadech není lepšího poměru mezi katolíky a protestanty, a to 70 let po emancipaci, po „osvobození“ katolíků irských!

Hoffmannovo „Catholic Directory“ Spojených Států na r. 1900. udává obyvatelstvo katol. Spojených Států na 10,129.677 duší, tedy o 222.265 duší více než roku předešlého. Kněží světských jest 8660 (vloni 8383), kněží řeholních 2976 (vloni 2756). Chrámů, jimž kněz stále je přidělen, jest 6409 (vloni 6036), missijních chrámů 3930 (vloni 3766), kaplí 1723. Katol. universit jest 10, vloni jich bylo 11. Vyšších škol (naše střední) pro hochy jest 178 (vloni 191), pro dívky 662 (vloni 655); farních škol je 3811 (vloni 3581) se 854.523 žáky (vloni 815.063 dítek). Sirotčinců jest 251 se 35.453 sirotky. Dobročinných ústavů jest 827 (vloni 757). Semenišť kněžských biskupských jest 30 (vloni 32) s 2630 alumny; semenišť řádových 79 (vloni 70) s 1998 (vloni 2518) studenty.

*

Řecké východní a pravoslavné církve zůstaly ve svém kalendáři opět o den pozadu. Rok letoší dle julianského kalendáře je přestupný, dle opraveného gregorianského není přestupným. Církve východní. a hlavně církev a stát ruský konečně v životě celého východu rozhodující. neuznali za hodno shodnouti se letos se západním počítáním. Komisse pro opravu kalendáře byla však vloni carem jmenována. a také se už usnesla o způsobu. jak opravit chybu julianského kalendáře na východě. Jen že usnesením tím opět východ a západ se bude rozcházeti. Má-li se totiž rok občanský shodnouti s astronomickým třeba zevrubně vzíti v počet zlomek dne, jejž země potřebuje k oběhu svému kol slunce nad obyčejných 365 dní. Zlomek tento jest: 0·242198787... Julianský kalendář počítal 0·25, čímž zvětšil dobu oběhu o něco, tak že chybou tou za 128 let nastalo opozdění roku občanského za hvězdářským o celý den. Papež Řehoř XIII. onen zlomek dne počítal 0·2425. tedy opět o něco větší. totiž o 0·000301212. Napraviv chybu Julia Caesara vypuštěním přestupného roku ve stoletích čtyřmi nedělitelných. ponechal ještě malou chybičku. jež za 3320 let naroste opět na 1 den zpozdění. Astronomická komisse ruská navrhuje tudíž každý 128tý rok počítati jako nepřestupný (místo stých roků papeže Řehoře XIII.) A poněvadž od roku narození Kristova. jak ho křesťanský letopočet přijal (třebas nesprávně dle výpočtu Dionysia Exigua). po 128 letech uplynulo 14 celých period. tedy nutno z julianského kalendáře vypustiti dnes 14 dní a ježto r. 1920. skončí patnáctá 128letá perioda. tedy toho roku opět přestupný den se vynechá. A pak už tak dále každý 128tý rok. Přijme-li tedy pravoslavný východ tento návrh komisse. budou východní církve a pravoslavné státy zase o 1 den napřed a od r. 1920. o 2 dny napřed. Dle tohoto počítání odchýlí se hvězdářský rok od občanského teprv asi za 100.000 let zas o 1 den. Odchylka, která by po opravě julianského kalendáře na východě povstala mezi ním a gregorianským, vysvětluje se tím, že papež Řehoř XIII. při opravě své vynechal pouze opožděné dny od koncilu nicejského a nikoliv od samého narození Kristova. Nechtěltě rušiti velikonoční cyklus. dle něhož celý rok církevní se řídí, a jenž na všeobecném sněmu nicejském na pevný základ byl postaven.

Také východní církev bránila se opravě julianského kalendáře z úcty k této velikonoční tradici na koncilu nicejském ustanovené. Její odpor ovšem jest ještě houževnatější. nežli byly rozpaky církve západní. Zda nyní církev ruská tuto opravu přijme. není dosud rozhodnuto. ale možná, že ano, už proto. že v komissi zástupce sv. synodu byl súčastněn. a že oprava navržená komissí přece jen nebude „římskou“. „papežskou“ opravou. Dle církve ruské budou se říditi pak ostatní církve pravoslavné a také i státy. Čeho se však přidrží potom sjednocení? „Ruské“ či „římské“ opravy? Či půjde celý západ za východem? Bylo by to snadno. vynechati pouze dva přestupné roky 1904 (nebo 1908. či 1912 nebo 1916) a 1920 a nastala by pak teprv opravdová shoda křesťanského letopočtu s rokem slunečním.

Pravoslavná ruská církev hodlá v sídle papežství postaviti chrám pravoslavný. Rusů prý je v Římě stále více. a kaple při vyslanectví

už jim nestačí, proto jak nynější římský vyslanec A. J. Nelidov tak archimandrita Kliment v Římě podnikají sbírky v Rusku na stavbu velkého veřejného chrámu. Povolení vlády italské ovšem dostali, také carské povolení na sbírání příspěvků. Církev pravoslavná dávno prý už měla míti chrám svůj v Římě — praví „Mosk. Vědom." — u hrobu sv. apoštolů Petra a Pavla a nesčetných těch prvomučeníků křesťanských, jakož i u hrobů velikých svatých Jana Zlatoústa, Řehoře Bohoslova a Řehoře Velikého. Svým chrámem v sídle samého katolicismu prý církev pravoslavná vyzná svou hlubokou oddanost a svou nezměnitelnou věrnost všeobecné pravdě křesťanské, již Řím svými novotami už porušil (!).

Ruský sv. synod zakázal sbírky v ruských kostelích na takové dobročinné účely, na něž spolu se pořádají světské koncerty, bály a divadla. Dobročinné ústavy a zařízení tedy budou-li chtíti sbírati ve chrámech, musí při žádosti o dovolení zavázati se, že oněch prostředků zmíněných jako zdrojů příjmových nepoužijí. Stěžováno si vůbec, že všelikých těch sbírek v ruských chrámech už je tolik, že věřící nemají skutečné ani času pro samé vybírání a placení věnovati se pobožnosti, pro niž přece přišli do chrámu.

Svou povinnost velkonoční vykonávají pravoslavní obyčejně na první neděli postní, na smrtnou a květnou neděli. Za tyto tři dni má knéžstvo tedy všecky farníky vyzpovídati. Tímto zvykem se stává, že zpovědi bývají velmi rychlé, formalní a beze všeho vlivu na kajicníka. Stěžuje si na to zvláště jakýsi otec laik v „Novém Vremeni", že u mladých lidí působí taková zpověď a přiúčastnění se zrovna tíživé a odpudivé.

Americká pravoslavná aljašsko-aleutská diecese změněna teď v titulu svém, když už dříve byla rozšířila svůj okres, jakmile Rusko prodalo Aljašku Spojeným Státům. Má se dle usnesení sv. synodu nazývati budoucně aleutsko-severoamerickou.

Nespokojenost jeví se s dosavadním způsobem svolávání a konání knéžských děkanských a diecesalních synod ruských. Z nové grodenské diecese vyzývají nově jmenovaného biskupa, aby odstranil způsob, kdy na synody jezdili sami děkani, knéžstvem nedelegovaní ani nijak neinformovaní. Žádají si správného svolávání a obesílání synod jen delegaty knéžstva samého. Blahočinní když tak bývali sami mezi sebou, leda o nových břemenech pro knéžstvo se usnášeli a třebas i menšinou hlasů! Z jiných diecesí žalují zase na neplodnost a na nic se nehodící usnesení synod knéžských, třebas že správné zvolených a svolaných. Deputati nevědí, o čem se bude jednati, leda až v pozdní chvíli, nemohou se domluviti s knéžstvem, jež zastupují, a mínění jeho vyzvěděti, a tu i tak usnesení obyčejně se dějí proti souhlasu knéžstva v diecesi.

V Bulharsku zákonem upraveno konečné svěcení neděl a svátků. Zákon v minulém zasedání „sobrání" přijatý ustanovuje povinných dní svátečního klidu: 52 neděl, 27 církevních, 4 knížecí a 2 národní svátky (osvobození Bulharska a připojení Rumelie). Celkem 85 povinných dní. V neděle a svátky musí závody a dílny býti zavřeny po celý den, kavárny, hostince smějí býti otevřeny teprve až od 11 hodin

dopoledne, krčmy až od 5 hodin odpoledne. — Změněno ustanovení o věku ženicha a nevěsty: ženich musí míti nejméně 19 let, nevěsta nejméně 17; sv. synod může dáti svolení i k rannějšímu sňatku. — Co se týče vzdělání duchovenstva usneslo se „sobrání“ o tom, aby, jak už dřív i sv. synod to určil, kněží městští měli nejméně buď duchovní seminářní školu nebo skončenou střední školu státní, kněží venkovští pak aby nejméně dovršili tři třídy školy střední (čili nižší gymnasium). S takovým vzděláním má bulharský pravoslavný duchovní vystačiti! Ještě má-li aspoň státní střední školu, neboť semeniště stojí v pravoslavných zemích obyčejně velmi hluboko pod vzdělávací úrovní stejného stupně škol státních. — V jednom z posledních svých sezení sv. synod vyslovil protest proti tomu, aby biskup Dorostolo-Červenský po leta sídlil mimo svou diecesi a nechával ji osiřelou a zatím věnoval se vyučování a vychovávání knížete následníka Borisa Trnovského. Sv. synod vyzývá tudíž biskupa-vychovatele, aby se vrátil do své diecese, a knížeti doporučuje, aby vzal synu svému vychovatele z řad kněží a učenců duchovních, kteří nejsou podobnými závazky vázáni.

Dne 5. března zemřel archimandrit mitrofor (infulovaný opat) Nikifor Dučić, jenž vloni slavil 40letí své spisovatelské bohoslovné působnosti. Srbská pravoslavná theologie v něm ztrácí nejlepšího svého pěstitele (* 3. listopadu 1832). Pracoval o církevně-pravoslavné historii srbské i historii světské zemí balkanských.

Pařížský týdenník „L'Orient“, věnovaný katolickým zájmům východu, zvláště přední Asie, Syrie a Palestiny, cituje hlas syrského listu „Bašir“ o spojení či aspoň vzájemném společenství církví řecko-východních s církví episkopalní anglikanskou. Praví: „Mezi námi a anglikany jest veliká propast; ať jsou k nám sebe vlídnější, tím ještě veliké rozdíly mezi oběma církvemi se neodstraní. Zcela jiný poměr je za to mezi námi a katolíky; odloučení naše od nich zakládá se jen na několika maličkostech, z nedorozumění, což vše by velmi snadno odstraniti se dalo. Ježto Řím sám ku spojení vyzývá církve východní a řecký patriarcha cařihradský vědeckou komissi pověřil úkolem věc tu objasnit, tu když komisse s obou stran důkladně vše uváží a rozeberou, vyjde jistě na jevo, že mezi námi a Římem sic rovněž jsou malé neshody, ale od anglikanské církve dělí nás celá propast novot a bludův. A v takových poměrech přece ještě pravoslavní theologové chodí se vzdělávat do Německa a do Anglie na protestantské university! Z těchto návštěv a z těchto studií na universitách protestantských vyvinula se jakási záliba a náklonnost v řecké církvi k anglikanům a protestantům vůbec. Je to velmi na pováženou a třeba býti na stráži, aby naši theologové na universitě v Oxfordě s protestantskou vědou nezapomněli na pravdy své vlastní víry. Neboť přijme-li církev Fotiova anglikanské vyznání, pak je s ní konec, rozpadne se a zanikne.“

Schellismus a amerikanismus jak známo prohlašovaly také otevřeně, že jen germanští národové jsou zdravými nositeli křesťanství a katolictví, činice tak ústupek nacionalismu protestantskému. Protestanté však

jdou bez ohledu dále zavrhujíce vůbec katolicismus jako náboženství, jež se germanské rače protiví. Heslo „Los von Rom“ osnováno jen na této zásadě protestantské. V Německu a zvláště v Prusku se dle této zásady vede celá vnitřní i vnější politika, vědomě i nevědomě. Vědomě se poznaňské, slezské a pruské krajiny polské protestantisují spolu s germanisací. Osídlovací komisse odmítá zásadně osadníky německo-katolické jako špatné nosiče němectví. V nynější osadní a námořní horečce německé rovněž poukazují na nechut katol. středu hlasovat pro rozmnožení břemen námořně-válečných, a nadšení pro námořní loďstvo své střediště má hlavně v kruzích protestantských. Za to také žádají, aby velkoněmecká politika světová byla výslovně protestantskou. Jen tak prý může dosíci úspěchu. Jen protestantské státy prý námořně obchodně a průmyslově mohou prosperovat, jak prý vidět na Skandinavii, Anglii, Severní Americe; romanismus a katolicismus prý jest nutným odpůrcem a záporem námořní velikosti každé říše. — Protestantští politikové a theologové jak vidět nestudovali historii a nic z ní nepochopili. Každému chvilku hrají: romansko-katolické národy byly svou dobou silnými námořními státy a námořní a osadní politiku světovou vlastně zahájily!

Tomuto protestantsko-germanskému duchu dobyvačnosti podlehli také katolíci angličtí v přítomné válce angloburské. Zprvu sic protestováno se strany katol. v Anglii proti válce, ale hlasy se brzy obrátily. Irové ovšem činí výjimku. Angličtí katolíci však dokonce i zazlívají římským listům a zvláště listu „Osservatore Romano“, že sympathisuje s Bury a ne s Angličany. Na schůzi „Catholic Union“ v Londýně 27. února shromáždění pod předsednictvím vévody Norfolka se usneslo poslati protestní psaní kardinalu Rampollovi do Říma proti chování se římských listů. Kardinal Rampolla odpověděl vévodovi chlácholivě, poukazuje, že „Oss. Rom.“ přináší konečně pouze depeše a nic víc.

* *
*

Věda a umění. Poslední dobu veřejnost pražská a pražské listy zaujaty jsou skoro cele diskussemi o staronovém družstvu Národního divadla pražského: vlastně otázkou, půjde-li staré družstvo a přijde nové, či půjde jen p. ředitel Nár. divadla a družstvo zůstane atd., kolik ještě je tu kombinací možných. Nová družstva nabídla se dvě. Jedno sestaveno v Umělecké Besedě pražské, a je to družstvo uměleckého a drobného světa české intelligence; druhé družstvo sestavilo se z bohatších kruhů mladšího světa, víc politického než uměleckého. Zemský výbor království českého vyjednával už s družstvem starým i s novým družstvem radikalně mladočeským (prostřednictvím intendanta Dra. Herolda). S družstvem tvořícím se v lůně Umělecké Besedy jednal p. ředitel divadla Šubert o sloučení jeho s družstvem starým. Některé listy útočí v poslední době zvláště na ředitele Nár. divadla. Pan Fr. Šubert ostatně prohlásil v „Pol.“, že ať staré družstvo obdrží po vypršení své lhůty koncem června Nár. divadlo znovu ve správu svou či neobdrží, on že neodvratně vzdá se svého místa.

Z novinek poslední dobou na Nár. Divadle pražském sehraných žádná nepřijata se zvláštním nadšením kritiky; obecenstvo samo bývá vděčnější. Zvláště 3. března poprvé vypravená opera A. V. Horákova „Babička" (libretto dle „Babičky" B. Němcové), jíž tolik reklamy předcházelo, neuspokojila. Kritik „Radikalních Listů" vytkl, že jen nepotismus jí na jeviště pomohl a jen proto jí tak hlučné fanfary předcházely a tolik na výpravu její vyhozeno. — Zdeněk Fibich zadal novou operu „Pád Arkuna" Nár. divadlu. — Nové drama připravuje M. A. Šimáček pod názvem „Ztraceni." — V „moderních dramatech" na Smíchově sehraných jako zvláštní cyklus ve prospěch lidových knihoven slezských a slovenských dávány také některé práce původní, jež ovšem nebyly moderní, ale za to spíše nepodařené po starém i po novém. Tak O. Fastrova tříaktovka „Marta a Marie" nestačí provedením na ideu, jakou si autor obral (emancipace ženy), nemluvě ani o tom, že idea ta třebas moderní pojata přece jen nemoderně, atavisticky — pohlavně. Emancipací ženy podobně se obírá jiné „moderní" tříaktové drama Destinnové-Kittlové „Nadarmo", toto jest však ještě nepodařenější a v ničem ani neprozrazuje svou příslušnost k „modernosti." V. Markusa „Trest", aktovka, dáván v sobotu 24. března a z původních „moderních" v moderním tom cyklu ještě byl nejpodařenější.

Na Nár. divadle pražském 25. února dávána „Hubička" Smetanova jako večer na počest Karoliny Světlé se živými obrazy skupin z děl jejich. — V polovici března dlela návštěvou v Praze polská herečka Helena Marcello-Palińská od varšavského divadla, jejíž hra všeobecně přijata s velikým nadšením. — Brněnské Nár. divadlo skončilo 18. března sezonu svou pohostinskými hrami operní pěvkyně pražské pí. Maturové. V novinkách původních i cizích se repertoar jeho jak přirozeno řídil dle pražského Nár. divadla.

Holárkův cyklus jeho satirických kreseb pojednávajících o ctnostech a hříších (mnohdy ne bez ostnu malíře protestanta proti katolicismu) hodlá vydati podnikavý knihkupec pražský B. Kočí, jenž počal vloni vydávati Jansovu „Starou Prahu." — Německý (!) mecenáš pražský svob. pán Lanna poskytl Holárkovi cestovní stipendium k dalšímu jeho vzdělání. — Rudolfinská umělecká výstava letoší zahájena bude už 8. dubna. — Plán „Manesa" a „Jednoty výtvarných umělců" zříditi si vlastní výstavní pavillon rozdmychal národnostní půtku mezi tiskem českým a německým a následek toho roztrpčení mezi českými umělci samými. Krok k odloučení od Rudolfina vykládán totiž českým umělcům od Němců jako výron národnostní nesnášelivosti, nechtějí prý býti spolu s Němci v utrakvistické budově ústavu, jenž založen ústavem vysloveně německým. Veřejně Němce jal se chlácholiti a krok českých umělců i svůj omlouvati Václav rytíř Brožík, prof. akademie pražské, začež upadl v nemilost politiků radikalních. — Místo po zemřelém J. Mařákovi na české malířské akademii obsazeno vídeňským historickým malířem Rudolfem rytířem Ottenfeldem, Němcem (?). Veřejně se vytýká sboru professorů na

akademii té, že oni zavinili to, že krajinářství bude nyní bez zástupce, a že spíše Némcovi než domácí dobré síle místo přáli a ji navrhli.

Umělecká Beseda pražská podala protest k městské radě pražské, aby hřbitov židovský na Starém Městě se nebořil, nýbrž ponechal v dnešní své podobě a ušetřen byl assanační horečkou. Ve sboru obecních starších města Prahy, v jedné z posledních schůzí (19. března) svedena půtka o assanaci staré Prahy, při čemž potýkaly se troji názory; jedni bořit a assanovat chtějí bez ohledu, druzí zase by chtěli buď vůbec nebořit, anebo co se zboří starého aspoň v novém aby znovu oživlo. Leč návrh, aby pamětihodné fasady starých domů v nových domech musily býti opět obnoveny zamítnut, že by prý nikdo nechtěl stavět, a že by se tak uvnitř samé Prahy zbořisko rozvalovalo ještě celá pokolení. Konečně přijat návrh třetí, sprostředkující, bývalého starosty Dra. Podlipného, který teď co není starostou zase je horlivějším přítelem a zastancem Staré Prahy, ač ovšem k brutalním odpůrcům jejím, jací také v obecním sboru zasedají nikdy nepatřil. Resoluce městské rady k urychlení assanace směřující přijata pak v tomto smyslu: buďtež dávány 2% premie z ceny za rozprodej stavebních míst; upouští se od podmínky dříve určené, aby ve hlavní stavební třídě fasady některých zvláště význačných domů musely se provésti i na nových domech; ale za to určují se premie za návrhy uměleckých průčelí na domy ve třídě assanační a premie rovněž na fasady umělecky provedené

Společnost Musea království českého měla svou výroční valnou hromadu dne 3. března. Sděleno, že zájem obecenstva pro museum vzrůstá. Utvořením nového oddílu, církevního totiž, museum získalo. Vláda slíbila museu podpory 10.000 zlatých, ale vyplatila jen 5000 zl. Jmění musea vzrostlo na 147.270 korun. Jednotlivé nadace obnášejí: fond Opizův 6883 korun, Barrandeův 22.081·44 korun, nadace sl. Turka 21.279·64 korun, jmění Matice České 207.177 korun. Vydání obnášelo 283.246 korun, jež příjmy byly plně uhraženy a zbyl přebytek ještě 160.268 korun. — Předseda hrabě Harrach zmínil se při rokování, že před 15 lety členstvo musea čítalo 300 osob, teď čítá 600 osob. Na šlechtu byla rozeslána vyzvání, několik šlechticů prý přistoupilo, ale veliká většina zůstává stále mimo společnost. — Trefně podotkl professor Dr. J. Palacký, že by se mělo vyzvání poslat také českým poslancům, ježto snad se také k intelligenci počítají.

Výbor pro postavení pomníku K. J. Erbenovi v Miletíně měl 15. března schůzi, při níž zvoleni dva členové do poroty rozhodující o předložených plánech pomníku; došlo jich 27. — Dne 3. dubna připadá památka 50letého úmrtí českého hudebního skladatele V. J. Tomáška; národní divadlo pražské hodlá je oslaviti zvláštním večerem, na němž by se hrály lepší úryvky vynikajících skladeb jeho. — V sezení vídeňské akademie védecké 28. února oznámeno, že professor Josef Hirn z pražské německé university zaslal do archivu akademie pozůstalé práce Ant. Gindelyho o válce třicetileté, jež z pozůstalosti jeho vybral a upravil.

Poslední (únorové) číslo III. ročníku pražské Alétheie píše případně o dnešních literarních poměrech: „Skoro dobrých 20 let bylo u nás možno čísti nebo slyšeti proroctví, že co nejdříve nastane zlá literarní krise... Na všech stranách po celá dvě desítiletí jevila se literarní nadvýroba, neboť to, co vše vydáno, nemohlo býti spotřebováno z té jednoduché příčiny, že obecenstvo o to nestálo... A zajímavo jest, že když se krach ten dostavil, když za statisíce knih hází se za babku pod výrobní cenou na literarní trh, že najednou nikdo té literarní krise nevidí. Časopisy, jež se po léta úspěchem honosily, najednou veřejně doznaly, že pracovaly s deficitem. Časopisy jiné zanikají, všude nářek, shon, zmatek. Žijeme v době krachu na literarním trhu českém a stojíme před novou literarní epochou, která vymrská a vybičuje tu lež, s kterouž se zejména literarní reklama u nás pěstovala, a to na úkor nejen spisovatelův, ale i nakladatelů. Poměry dospěly až tam, že výborné knihy neprodá se ani sto výtiskův. A českých knihkupců máme přes půldruhého sta! Tito dobří pánové mají velikou vinu přítomných literarních běd. Plnými ústy stavovské své důležitosti a moci ohražovali se proti soukromým nakladatelům svědomitým, co zatím kollega jejich krváče a neřesti v tisících šířil... Pokárání hodným zjevem v Praze je také to", praví „Alétheia", že katolického listu v nich nedostaneš ani na ukázku ani na objednání ani ke koupi. Z českých knihkupectví žádné se také nestará o prodej novin v Praze spotřebovaných." Jsou prý knihkupectví v Praze, která si „Alétheii" laskavě — vypůjčovala! —

Národní i moderní umělecko-průmyslový ruch z každého národa a státu bude chtít na letoší pařížské výstavě zvláště nějak důstojně a zřetelně býti zastoupen. Chystá proto skoro každý národ vedle své úřední výstavy ještě zvláštní pavillonky buď jako pavillonky, nebo jen jako pouhý „interieur", jakož i český bude, v němž by ráz národního ducha jeho zvláště se jevil. A každý ovšem bude chtít míti duch ten podán co nejvyspěleji — budou to dostihy, kam až všeobecně moderní a národní rázovitě moderní v tom kterém národě dospělo. Poláci, Bosna, Maďaři budou míti své pavillony, Poláci pavillonek ze Zakopaného, Češi chystají sdružením umělecké práce nejlepších mistrův aspoň interieur, jenž bude umístěn ve výstavce obchodní komory pražské.

V ústřední komissi pro zachování starých uměleckých památek ve Vídni došlo v posledních sezeních ze dne 23. února a 2. březnа sdělení o různých památkách našich a jiných slovanských zemí. O restauraci kroměřížského historicky i umělecky památného sálu v zámku sděluje konserv. prof. V. Dvořák, že provádí se s velikou pečlivostí a svědomitostí, aby starý a krásný ráz a vzhled byl zachován; pouze okna poněkud změněna, aby se dalo lépe provětrávat. K velikému nástěnnému zrcadlu pořídí se stejný protějšek; pozlacená štukatura a nástropní malba opravují se zcela tak, jak byly dříve. — V Mannsbergu u Znojma nalezeno konsev. Ad. Sterzem celé ložiště předhistorických památek, jež teprv musí prozkoumáno býti. — Konserv. arch. Boža Dvořák znova si stěžuje, že v lomech na Hoře

Kunětické u Pardubic dále se láme kamení, tak že ohrožení trosek hradu Kunětického stává se čím dále povážlivější. A žádosti a protesty k zemskému výboru zasílané nic nespomáhají (čedičové rozhlášené lomy jsou v soukromém vlastnictví). — Musejnímu časopisu „Včele čáslavské“ povolena minist. kultu subvence 100 zl. — Ve Františkánském klášteře v Plzni mají zvláštní zálibu v gothice. Dali už zhotoviti několik pobočních gothických oltářů do svého barokního kostela a posledně též chystali se hlavní umělecky pracovaný oltář barokní zaměniti gothickým. Konserv. řed. J. Škorpil rozmluvil jim to a jménem ústřední komisse navrhl, aby sebrané peníze na nový oltář věnovány byly na opravu památné kaple sv. Barbory při chrámu Františkánském a na opravu překrásného hlavního oltáře samého. — Také v Klatovech při opravě děkanského chrámu Páně nalezeny na klenutí presbytáře freskové malby ze 16. století, upomínající na pěkné fresky z kaple sv. Barbory v Plzni. — Po zboření Dominikánského kláštera v Plzni, jemuž se nedalo už zabrániti, přeneseny freskové malby pečlivě (ze 16. století pochozí) do městského musea a tu restaurovány a uloženy; také ze znamenitějších architektonických částí a výzdob učiněny odlitky a v museu uloženy; plán a ráz některých částí starého kláštera mají býti v nových budovách, jež na jeho místě povstanou, obnoveny. — Na obnovení arcibisk. chrámu na Vavelu v Krakově povoleno minist. kultu opětně 40.000 korun. — Krajinský konserv. uč. Konrad Črnologar sepsal a komissi předložil svůj spis „O krajinském malíři J. M. Reinwaldtovi“. — O zmíněném už tu útoku na palác Dioklecianův ve Splitě v Dalmacii sepsal konserv. Fr. Bulić obšírný spis (italsky) zahrnuv veň vše, čím poslední dobou tomuto jedinému svého druhu památnému dílu klassickému tolik už bylo ublíženo („Nuovo Attentato al Palazzo di Diocletiano a Spalato“). — Po sdělení konserv. J. Gelčiće, že nebezpečí hrozící absidě dubrovnického chrámu OO. Dominikánů stává se čím dál očitějším, usnesla se komisse znova požádati ministerstvo za podporu na opravu znamenité památky této. — Pro nás divná věc, že srbská i charvatská intelligence Dalmacie vše, co se týká uměleckých památek, vede, píše, jedná a domlouvá vlašsky! Byli jsme ovšem jednou také v takové náladě, a není tomu ještě tak dlouho!

Spisovatelem, jenž opanoval světový literarní trh, je teď Henryk Sienkiewicz. Jeho „Quo vadis“ dobylo mu té světové slávy. Nevyrostl romanem tím výš, než svými předešlými skvostnými pracemi z domácích dějin, ale touto teprv stal se celému světu srozumitelným a zajímavým. A snad by to ani nebylo se stalo, kdyby nebylo těch scen mistrně líčených ze života pohanského chlipného Říma! Nechceme býti škarohlídy a podezřívati veškeru moderní společnost, ale je v tom cosi psychologického už v naší době, že právě něco takového musí přijíti, aby vznikl všeobecný zájem. Lidé knihu čtou ze zvědavosti a najednou užasnou, jakého to vlastně velikého spisovatele mají v ruce! Tak po Tolstém přichází jiný veliký Slovan k světovému jménu genia-spisovatele, a to opravdu tak světovému, jakého dosud jen někteří chvalně i ne-

chvalně známí spisovatelé francouzští dosahovali. Sienkiewicz není však jen literarním jménem pro kritiku. Naopak kritiků svých ani dosud nenalezl. On uchvacuje, strhuje obecenstvo; povstávají mu na všech stranách a ve všech národech ne kritikové, ale ctitelé, panegyrikové. Minulost římská mistrně vylíčená v romaně „Quo vadis“ otevřela cestu do světa a zjednala pochopení i minulosti polské. Romany Sienkiewiczovy i ty, jež dřív by byly bývaly nesrozumitelnými, nepochopenými, dnes v celém světě se chápou a nalézají své nadšené čtenáře. Polská minulost vrůstá do srdcí a do citů světové intelligence, jako dosud nikdy. Polský národ získává tím nových přívrženců, nových přátel svého národního bytí. V době, kdy národ polský jest nejutištěnější v pravlastech svých, dobývá srdcí celého světa. A to ještě! V době modernismu všeho druhu najednou svět se kochá v pracech literata, jenž náleží půl realismu, půl romantismu, či raději nenáleží žádnému -ismu, ale umí hnouti srdcem lidským, city všelidskými a silným uměním svým. Polská literatura má dosti krásných věcí, že západní národy, jdouce po chuti jednou už zasládnuvší, ani když mimo Sienkiewicze sáhnou, nezklamou se. A tak jako Tolstoj otevřel cestu starším i mladším belletristům ruským do ciziny, učiní to asi i Sienkiewicz starším i mladším romanopiscům polským. — Není divu, že se v nás rodí zcela přirozeně otázka: když po 90milionovém národě ruském dochází na řadu 20milionový národ polský — kdy pak přijde na 10milionový národ český? A dojde naň vůbec? Stvoří co takového duch jeho, že zaujme na chvíli oči i srdce veškerého vzdělaného světa?! Sienkiewicz ovšem našel pravou chvíli — vpadl se zdravou stravou do světa moderními směry podrážděného, ale nenasyceného. Taková chvíle se v jednom pokolení dvakrát neopakuje! Dožijeme-li my se čeho, počkáme si tedy.

L v o v s k é n o v é d i v a d l o m ě s t s k é soutěží o ředitelskou sílu. Boj veřejný i zákulisní vede se hlavně mezi dvěma osobami, dosavadním ředitelem zemského lvovského divadla a ředitelem divadla krakovského. Ředitel krakovského divadla získal pro sebe mlado-liberalní, židovské a demokratické listy a směry, ředitel dosavadního lvovského má starší konservativní kruhy po své straně. Krakovský ředitel Pavlikovský jest člověk podnikavý, lvovský ředitel Heller však osvědčená síla správní. Předloni oba sbory lvovský i krakovský vyměnily se na několik dní (v létě) a obecenstvo obou stolic haličských zná tudíž obojí správu po stránce artistické aspoň z vlastního názoru. Při těch návštěvách úsudek z obou stran, Lvova i Krakova, zněl v ten smysl, že krakovský sbor se lvovským nesnese porovnání.

Výbor pro udržování M u s e a M a t e j k o v a v Krakově musil požádati ministerstvo financí o prodloužení lhůty ku tahu losů, jež ve prospěch musea vydal. Upozorňuje veřejnost, že nejznamenitější památka a odkaz národní, jakým podobným mohou se jen Němci ve svém Goetheově Výmarském museu pochlubiti, jest ohroženo ve svém trvání podobnou vlažností obecenstva.

Dne 28. (16.) února slaveno v P e t r o h r a d ě v Mariině divadle j u b i l e u m h u d e b n í h o s k l a d a t e l e N. F. Š o l o v j e v a jeho operou

„Kordelia.“ — V Charkově dávána 28. února poprvé nová opera Sukova „Lesní car“ s úspěchem. — 3. března (19. února) připadly 100leté narozeniny ruského básníka a spisovatele Evgenija Abramoviče Baratyňského, jehož Puškin pro reflexivní hloubavý ráz veršů jeho nazval ruským Hamletem. — V Moskvě otevřena 2. března výstavka uměleckých prací německých domácích (!) i zahraničních. — Tohoto roku bude prý také uspořádána první španělská výstava umělecká v Rusku. — V ministerstvě financí sestavená komisse vypracovala osnovu umělecko-průmyslového vzdělání na Rusi. Osnova předložená komissí stanoví trojí stupeň: akademie umělecké a umělecko-průmyslové, střední školy umělecko-průmyslové a nižší školy umělecko-průmyslové už jen jako mistrovské nebo technické školy, k nimž kromě umění čísti a psáti žádného předběžného vzdělání se nepožaduje. Osnova bude jako návrh podána senátu na posouzenou.

Ku poctě jména Puškinova založila petrohradská duma (městská rada) 44 stipendií obnosem ročních 4800 rublů. Stipendia rozdělena takto: 15 měšťanským 4třídním školám chlapeckým i dívčím; 10 mužským i ženským gymnasiím; 9 na pokračovacích školách, 4 na universitě; 1 na alexandrovském lyceu, 1 na ženských kursech, 2 na pedagogiu mužském a 2 na pedagogiu ženském. — V Akademii krásných umění v Petrohradě vznikl 4./17. března požár, jenž zničil v Řěpinově kolleji některé z jeho kreseb a většinou jen kresby a práce žákovské. Ze sbírek a cenných památek nepoškozeno prý nic. — V carské zeměvědné společnosti podával cestovatel po Mongolsku G. N. Potanin zprávu o své cestě územím chinganským v květnu r. 1899. Severovýchodní část Mongolska podél pohoří chinganského jest velmi písčitá step. Horstvo jest původu vulkanického; v horském pásmu roste dub, bříza a drobný keř saksaulový a j.; fauna jest velmi chudá, stepní, ještěrky, sviště a pod. Mongolské obyvatelstvo dělí se na několik kmenů: Bargutové, Kalchaseové, Oračanové a j. Pěstují velmi rádi a dovedně zahradnictví. V Chinganě koná se ročně veliký výroční trh, na nějž scházejí se ruští kupci a kozáci i čínští kupci pekinští, kupujíce ryby a jiné místní plody i výrobky. Rusové dovážejí na trh hlavně sůl. Obrat tržní dosahuje až 2 milionů rublů. — Výpravu do severního ledového moře ku prozkoumání tak zv. novosibiřských ostrovů, zvláště ku znovuobjevení tak zvané země Saninovy, chystá na budoucí tři leta 1900—1903 ruská vláda pod vedením mořeplavce norského E. V. Tolla. Věnováno na výpravu tu 80.000 rublů.

Zajímavou zprávu přírodovědeckou o hojnosti a přezimování ryb ve Chvalinském moři přinesly „Novosti“ (14. března). Moře toto zamrzá obyčejně v zimě a ryby na podzim se tudíž stěhují od mělkých břehův a hledají větší hloubky. V prohlubních se uloží: nejtěžší a největší na dno, na ně menší a tak dále vrstva na vrstvu, nejmenší nahoru. V takovýchto vrstvách tuhé, nehybné přečkávají zimu ve vrstvách několik sáhů tlustých. Nad nimi hladina moře zamrzá. Hlubiny, jakých rybám moře poskytuje, nejsou veliké. 8. 10 nebo něco

více sáhův. Okolní rybáři v těchto zimních dobách nejraději tu podnikali lup na ryby. Jednalo se jen o to, najít takovou hlubinku, prosekat díru v ledě a ryby pak se daly beze všeho až do dna vybrat. Takovýto lup a plen však vláda od roku 1895. zakazuje, bojíc se, že by jezero Kaspické takovým způsobem brzy o všecky ryby přišlo. Tuto zimu, kdy na koncessích opomenuto výslovně zákaz ten uvésti, rybáci myslíce, že letos zase zimní lup jest dovolen, jali se na jednom břehu posádky rybní vybírat. O hojnosti takového zimního lupu učiníme si představu ze zprávy, že na astrachaňský trh přiveženo letoší zimu na 50 milionů pudů (8 mil. metr. centů) takových ryb; mimo to sta a sta tisíc pudů ryb těchto vyhozeno a zničeno, ztráveno a prodáno jinde. A nad to tedy lup zimní konán jen na jedné části východního pobřeží jezera (Džambaj).

Slovinský knižní trh v brzku se bude moci pochlubiti nádhernými obrazovými pohledy starožitnosti i modernosti; ve Vídni a v Lublani počato vydávati dílo „Stara Kranjska“ akademického malíře slovinského K. Grefe, chvalně známého krajináře. Vyšly dosud 4 svazky.

Slavnost Prešernova ve Vídni akademiky slovinskými pořádaná byla všeslovanskou zdařilou slavností vídeňskou. Súčastnili se jí všichni rakouští slovanští akademikové ve Vídni zastoupení (i Poláci!) a vybraná slovanská společnost. Jistý list po slavnosti podotkl, že podivným způsobem dvě nejzápadnější ratolístky kmene slovanského, Češi a Slovinci, pouze poskytují obyčejně půdu, na níž možno všechny Slovany bez řevnivosti shromážditi. Jen slavnosti české nebo slovinské mohou býti neutralní půdou, na níž žádný kmen slovanský nemusí se báti vstoupiti. Ani Charvaté ani Poláci, ani Srbové či Bulhaři ani Rusové toho nedovedou: tu už vždy některá větev stojí v koutku a trucuje.

Nové práce divadelní oznámili: Anton Medved, básník, jenž zadal lublaňskému divadlu prý socialní drama „Kolo Sreče“, a básník Anton Aškerc, jehož „Izmajlov“ nedávno docílil slušného úspěchu, přepracovává prý dílo to a chystá nové dvě jednoaktovky: „Tujka“ (Cizinka) a „Red sv. Jurja“. Také mladý básník (moderní) Ivan Cankar pokusil se o drama, sepsav trojaktovou společenskou hru „Jakob Ruda“, jež 16. března dávána poprvé, jak lublaňské listy si stěžují, před poloprázdným divadlem. Už asi samo jméno spisovatele nevábilo! „Jakob Ruda“ jest podle úsudku i samého liberalního „Sloven. Narodu“ slabým jak ideově tak technicky. Jen sem tam některé lyrické, rozumové výstupy pěkně by se — asi čtly.

„Slovensko umetniško društvo v Ljubljani“ hodlá letos v letě či na podzim uspořádati první slovinskou výtvarně-uměleckou výstavu, a to jak obrazů tak soch jen slovinskými umělci zhotovených. Bude to asi první pokus generalní obhlídky, jaká jest už síla Slovincův i v tomto odboru. Totiž: jestli vášnivá domácí politika slovinská (krajinsko-gorická) ještě všecko nerozbije!

Slavista Dr. Gregorij Krek, professor hradecké university, slavil 7. března v kruhu mládeže slovanské v Hradci a za pozornosti svých četných přátel své 60leté narozeniny (* 8. března 1840). Hlavní

dílo jeho: „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ jest v jistém ohledu dosud směrodatným.

Charvatský spisovatel a žurnalista Martin Polić počal vydávati dějiny parlamentarismu charvatského. Prvý pokus jeho obsáhne leta 1860—1880 a vyjde ve dvou dílech. Díl prvý vydán právě v Záhřebě, obsahujíc leta 1860—1867. Celý titul knihy zní: „Parlamentarna povjest kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sa biljaškama (s poznámkami) iz političkoga, kulturnoga i družtvenoga života.“

Dne 24. února slaveno 40leté jubileum spisovatelské činnosti Josipa Eugenia Tomiće, charvatského básníka, romanopisce, novellisty, feuilletonisty.

Zemřeli v českém a slovanském světě: 5. března Dr. Josef Hubáček, redaktor „Hlasu Národa“, politický spisovatel i romanopisec. — 13. března Jozef Kenig, nejstarší žurnalista varšavský, pracovavši v „Gazetě Waršawské“ a posledně v „Słowě“. — Doslova z hladu zemřel malíř polský Alex. Małecki v Szydlowci u Radomě, jenž však poslední leta byl pomaten a stranil se lidí.

Ve Vídni zemřel 17. března německý umělecký kritik Dr. H. Dollmayer, redaktor časopisu uměleckého „Ver Sacrum“, kustos dvorního musea a docent na umělecké akademii. Hlavní jeho dílo kritické jest: „Die Schule Rafaels“, jež nazírání na směr malířství doby velkého Sanziho úplně změnilo a zvrátilo.

* *
*

Školství. O vzdělání učitelstva jednal katol. spolek českého učitelstva na Moravě na schůzi dne 26. února v Brně konané, kdež žádán pravý opak obyčejných frasovitých požadavků, totiž více praktického směru na ústavech učitelských a o učivu lepšího výběru látky pro život. Kolik realistům a liberalům záleží na věci, totiž na vzdělání učitelstva, prozrazují ve známé neomalenosti již napřed jejich listy: nejde o úroveň vzdělání, ale aby štváči z učitelstva proti kněžím mohli říci, že jsou stejně vzděláni jako kněží, a štvaní jejich aby mělo lepší výsledky. A na takovou akademicky vzdělanou činnost má jim stát ještě dávati stipendia!

Opravné návrhy katolického učitelstva vypracuje zvláštní sbor učitelů a učitelek a ve formě pamětního spisu předloží sborům a úřadům příslušným.

Ve „Šk. n. venk.“ hájí p. Bodla školu novodobou proti výtkám po stránce vychovatelské a dokazuje, že nynější mládež celkem není horší než bývala, ale že se nyní přísněji posuzuje každý čin mladistvé bujnosti nerozvážné. A kdyby prý i byla horší než bývala, pak ne škola, nýbrž špatné noviny a knihy hlavně jsou viny. Vida, jak se páni blíží našemu stanovisku, pokud jde o tisk. Škoda, že důsledně se podle této zkušenosti sami neřídí a nepíší ani v listech vychovatelských slušnějším způsobem o sporných otázkách zásadních. Také dokazuje, že mládež po 14. roku nesmí býti tak náhle úplně uvolněna a všeho dozoru zbavena — hle, jak ty kaceřované školy opakovací

přicházejí ku cti! Pisatel však se mýlí, domnívá-li se, že mravní bídu zažehnají jesle, sirotčince a ochranovny — bez Boha.

Všechno povídání o zvedenosti odchovanců novodobé soustavy školské v duchu svobodářském vedené je bezmocné proti takovým důkazům nepopíratelného bankrotu, jakým zajisté je hrozná svatokrádež v Innsbrucku dne 7. března školskými úřady zjištěná na vyšší realce tamnější. Podle zprávy zemské školní rady tyrolské udála se neslýchaná událost takto: Dne 15. února šel k sv. přijímání žák III. třídy vyšší realky v Innsbrucku Rimmel, který dostal velmi špatné známky, a nevykonal dříve sv. zpovědi. Vzal pak sv. hostii z úst a strčil ji do kapsy. Když byly služby Boží skončeny, přišel Rimmel se spolužákem Schmidtem na blízko hřbitova, přivázal sv. hostii na větev stromu a vystřelil na ni z pistole 7 až 8 ran, takže hostie spadla. Rimmel šlapal pak na sv. hostii, avšak soudruh ji zdvihl, ztratil prý ji však potom. Oba žáci byli ze všech rakouských středních škol vyloučeni, ač se Rimmel vymlouval, že tak nečinil s posvěcenou hostií, nýbrž s neposvěcenou. Této výmluvě nebylo věřeno. Ve škole byly pak poslední neděle konány smírné služby Boží.

Takovým událostem nelze se ani diviti, když ve všech novinách takměř hemží se zprávami všechen cit náboženský ubíjejícími. Když odborný list „Šk. n. venk.“ ve článku skutečné-li mravnost poklesá a mládež naše pustne, napíše: „Jezovité zajisté po několik století ovládali (??) veškerou výchovu školní, nejen školy farní, trivialní, ale i střední (tehdy obyčejně klášterní) a vysoké. V jejich rukou byla též přísná censura. Nikde nesmělo býti promluveno, nikde vytištěno, co by se církvi protivilo. Její (čí?) také byla jediná tribuna veřejná, kazatelna, její (čí?) byla i zpovědnice. A hle! Odchovanci Jezuitů chytrých a vzdělaných, pedagogův veledovedných, vypuzují je, boří Bastillu, popravují nevinného, dobráckého krále, brodí se vůbec v krvi“ — pak se divme, že ta moderní „vědeckost“ a „umravněnost“ jeví se v nadávkách nejsurovějšího zrna a útocích ošklivých na církev a její zřízení. Když si troufá napsati tak nestydatou lež a pravdu historickou postaviti vzhůru hlavou se osmělí ledajaký pisálek, na vrub katolickému řádu připisuje, co spáchali francouzští illuminanti a jich odchovanci, co na svědomí má pověstný Voltaire, „pedagog“ Rousseau a jiní „osvícenci“, pak ovšem marná řeč a důvody sebepádnější jsou bezmocné.

Chvály hodny jsou práce, jež v zájmu českého lidu koná učitelstvo k jeho sesílení hospodářskému. Tak čteme ve výroční zprávě hospodářských společenstev v Čechách, že v zádruhách rolnických učitelé stojí v čele práce, a to 15 učitelů jako ředitelé raiffeisenek, 21 jako předsedové dozorčí rady a 71 jako účetní. Ve 180 zádruhách jsou učitelé předními pracovníky. Také pro vlastní zájmy hospodářské probouzí se v českém učitelstvu zájem potěšitelný. Na Moravě katolický spolek učitelský zakládá „zádruhu učitelskou“, v Čechách jedná se o zřízení ústřední raiffeisenovky učitelské; ve prospěch sirotčince učitelského pořádají v Čechách dobročinnou loterii věcnou; na Jílovsku založeno učitelské sdružení hospodářské.

Za to však v jednotné organisaci stavovské čím dále tím větší se jeví trhliny. V Čechách i na Moravě zpupně vyloučili z organisace učitele, kteří rozhodně stojí na stanovisku náboženském u věcech vychovatelských a učitelstvo měšťanských škol v Čechách odloučilo se od ústředního spolku. Všude to praská a puká, a čím více několik drzých šplhavců sobeckých budou terrorisovat život spolkový a provozovat svobodářskou hrůzovládu, tím spíše nastane rozvrat všeobecný a zdravý obrat.

Odpovídaje na posudek náš dokazuje p. Mrazík „Klerikalní Hlídce", že jeho reformní návrhy jsou původním majetkem pana spisovatele uvedené rozpravy a čelí přímo proti německé systematičnosti. Opravné myšlenky vznikly dříve než četl práci Biermannovu a jsou tedy českého původu. Rádi zaznamenáváme a konečný úsudek proneseme, až bude práce dokončena.

Na Moravě obnovují se letos okresní školní rady. Až dosud všude převládá v nich liberalní živel německý. Veřejnost česká právem dožaduje se nápravy, by v českých okresích zemským výborem byli jmenováni příslušníci českého národa, což asi zůstane opět jenom přáním a naše okresní školní rady podrží dosavadní ráz německoliberalní.

Vojenské kruhy dovolávají se také opravy středního školství za tím účelem, aby vědomosti záložních důstojníku více odpovídaly vojenským požadavkům. Nejlépe proměnit naše gymnasia a jiné školy v „regimentšuly", zavést do nich němčinu jako jedině platnou řeč a bude to. Člověk žasne věru, co všechno se vynořuje na povrch veřejného života ku konci „osvíceného století."

Osobní příplatek 200 až 400 korun udělilo město Brno těm učitelům, kteří po 20 letech služby nestali se řídícími, čímž splněn jeden z požadavků všeho učitelstva. Které as české město bude následovat příkladu „německého" Brna?

Název „inženýr" udělen bude všem absolventům technických škol, hornických akademií v Lubně i Příbrami a vysoké zemědělské školy vídeňské.

Velmi důležité rozhodnutí učinil správní dvůr dne 22. prosince 1899, dle něhož neřídí se povinnost školní návštěvy podle bydliště dítek, nýbrž podle bydliště rodičů a obec není povinna trpět ve škole dítě cizí, byť i v osadě bylo dočasně ubytováno.

Ve Vídni pořádají učebný kurs pro vyhojení koktavosti na 4 obecných školách od 17. dubna do 26. května dle methody Leona Barquanda.

Večerní školu pro tovární dělnice v Tachově zřídila kněžna Windischgrätzová. O 5. hod. v sobotu sejdou se dívky v prostranné síni, kde dostanou svačinu a pak dámy je vyučují ručním pracím, vaření, vedení domácnosti. Mezi prací zpívají anebo se jim přednáší. Otázky z jakéhokoliv oboru se zodpovídají hned anebo v příští schuzi.

Obecné školství v Charvatsku. R. 1898/99. v království charvatsko-slavonském bylo 1371 obecných škol, z nich 1298 veřejných všeobecných, 40 veřejných konfessijních, 33 soukromých. Čítá-li spojené

toto království 2,186.410 obyvatelů a 42.531 km², připadá jedna škola na 1594 obyvatelů a 31·02 km². Dle pohlaví bylo 59 (4·55%) chlapeckých, 60 (4·62%) dívčích a 1079 smíšených (90·83%) škol. Na 775 školách byl jeden učitel, na 238 dva, na 75 tři, na 101 čtyři, na 18 pět, na 1 šest. Vyučovací jazyk byl na 1263 školách charvatský, na 23 německý, na 7 maďarský, na 2 ruský a na 3 slovácký. Na obecné školy vydáno 3,679.462 K 42 h, z toho připadá na učitelské platy 2,653.392 K 34 h, na věcná vydání 704.685 K 4 h a mimořádná vydání 321.385 K 4 h. Město Záhřeb samo vydalo 225.126 K 68 h. Na jednoho učitele připadá průměrně plat 1178 K 78 h. Výdaje na jednu školu obnášejí průměrně 2587 K 11 h, jeden žák stojí 17 K 4 h a na jednoho obyvatele připadá příspěvek 1 K 68 h. Budov školních bylo 1487 a 2346 tříd. Na veřejných všeobecných školách působilo 1449 učitelů a 802 učitelky, úhrnem 2251. Na konfessijních a soukromých školách bylo 119 učitelů. Jeden učitel připadl na 921 obyvatelů. Dětí do školy pro denní vyučování bylo 136.367 chlapců a 120.123 děvčat, úhrnem 256.480, pro školu opakovací 34.474 chlapců a 27.914 děvčat, spolu 62.388. Všech žáků do školy bylo tudíž 318.868 čili 14·57% všeho obyvatelstva. Do školy skutečně chodilo pouze 197.006 žáků a žaček čili 61·78% všech dětí ve věku školním. Na jednoho učitele připadlo 77 žáků. Nejlepší poměr byl v městě Zemlině, kde na učitele připadlo 51 žáků, nejhorší v komitatu Varaždínském, kde učitel měl 139 dětí.

Pospolité vyučování obojího pohlaví čili koedukace zavedena v Badensku na školách realných a osvědčuje se dle „Života“ velmi dobře jak po stránce mravní — dívky prý zušlechťují hochy — tak i po stránce vědecké vyspělosti; a co to bylo křiku, když ve staré škole oboje pohlaví chodilo do škol společných. Kdo by takové „zpátečnictví“ byl tušil?

Pozoruhodný pokus vychovatelský vykonaly učitelky v Mnichově. Zavedly společné schůze matek a učitelek, dítky jejich vyučujících. Na těchto večerních schůzích mají se dorozuměti o společném výchovu a učbě dítek.

O pokroku na Rusi svědčí utěšený rozvoj hospodářského školství. Byloť r. 1898. celkem 121 hospod. škol, a sice 4 vyšší, 12 středních a 105 nižších. Kromě toho na ústavech učitelských vyučuje se hospodářství. V uplynulém třiletí přibylo 40 škol se 2000 žáky. Všech žáků bylo 5157, a sice 5009 jinochů a 148 dívek. Náklad na hospod. školy obnášel 935.476 rublů. Zajímavá látka pro srovnávací statistiku s naším školstvím hospodářským a nákladem, jež stát mu věnuje.

Ročník V. (XVII.)

Číslo 5.

HLÍDKA.

Počátky amerikanismu.

Dr. Jan Hudeček.

I.

Mnoho se mluvilo a psalo v poslední době o amerikanismu a jeho „otci“ P. Heckerovi. Tu chválen, tam hanén, tu ku hvězdám vynášen, tam odsuzován. Dosti se našlo horliveů pro amerikanismus i jeho odsuzovatelů, kteří, jak často se děje, vyli s vlky, majíce o amerikanismu a P. Heckerovi jakou takou, hodně zamlženou představu. Nemálo světla a jasnosti padá na amerikanismus a jeho zakladatele, stopujeme-li ho v počátcích, v kolébce. — Vznik amerikanismu úzce souvisí s dějinami kongregace sv. Alfonsa, Redemptoristů v Americe.

Redemptoristé přišli do Ameriky r. 1842. Většina jich byli Němci, zvláště Bavoři. Bylo mezi nimi také několik Čechů a Moravanů.[1] Tuzemce, Američana, nebylo mezi Redemptoristy ni jednoho. Hlásali tudíž slovo Boží hlavně německy, Češi také česky; ba mnozí z nich byli toho přesvědčení, že jejich úkolem v Americe jest toliko

[1] Frant. Krutil, narozen v Kroměříži 3. srpna 1815, na kněze vysvěcen 4. srpna 1839, složil sliby 21. června 1841, přišel do Ameriky v červnu 1843, vrátil se do Evropy v září 1859, zemřel v Litovli 19. listopadu 1898. — Řehoř Vojtěch Beránek, narozen v Můstku na Moravě 23. dubna 1806, vysvěcen na kněze 22. července 1834, stal se Redemptoristou 1841, přišel do Ameriky v červnu 1843, zemřel v Baltimore 1. prosince 1896. — Jan Nep. Neumann z Prachatic v Čechách. Narozen 28. března 1811, knězem 25. června 1836, Redemptoristou 16. ledna 1842. Stal se biskupem ve Filadelfii 28. března 1852, zemřel náhle 5. ledna 1860. — Méně známí jsou Ant. Urbanćík a Felix Břečka, oba Moravané.

starost o blaho duševní tamnějších Němců. Odtud roznesla se mezi světskými kněžími a laiky domněnka, že kongregace Redemptoristů je ryze německá, cizozemská; nedůvěřovali jí.

Roku 1851. konečně dovedl tehdejší představený americké provincie P. Bernard Hafkenscheid z Evropy dva rozené Američany P. A. Walwortha a P. Izáka Heckera. Vykonavše v Belgii noviciat a studia působili již dvě léta v Anglii. Jim se brzo přidružil P. Augustin Hewit, jenž jako kněz vstoupil v Americe do kongregace. Tito tři mužové s Hafkenscheidem v čele začali působit anglicky, zanechávajíce všude chvalnou po sobě pověst. Stůjtež zde hlavní data z jejich života.

Clarentius Walworth, syn státního kancléře v Novém Yorku (nar. 30. května 1820 v Plattsburku) byl „zbožně" vychován v sektě Episkopalův; vystudovav práva zabýval se krátkou dobu zákony; roku 1842. vstoupil do bohoslovného té sekty ústavu v Novém Yorku. Tam se seznámil a spřátelil s Edgarem Wadhamsem, později prvním biskupem Ogdenburským a s J. McMasterem, slavným ochrancem věci katolické. Jinoši pilně studovali, upřímně hledajíce pravdu. Brzo poznavše slabé základy sekty episkopalní, tíhli k církvi katolické, vedouce život na způsob katolických řeholníků. Ale klidu nenašli. Roku 1845. přivedl McMaster, který nedávno heresi opustil, Walwortha k svému učiteli P. Rumplerovi, C. Ss. R. V něm nalezl žíznící po pravdě jinoch rádce a vůdce moudrého. 16. května přestoupil v kostele Redemptoristů v Novém Yorku do lůna církve katolické. Brzo potom úplně se Bohu obětoval vstoupiv do kongregace sv. Alfonsa. Nejeden list jeho přátelům svědčí, jak si tohoto povolání vážil.

Po noviciatě a slibech studoval ve Wittemu v Hollandsku. Na kněze vysvěcen 27. srpna 1848.

Nejproslulejším stal se Izák T. Hecker.[1]) Od mládí byl „zvláštním" a „visionářem." Jako si Walworth otázkami a hloubáním zjednal mezi novici a studujícími jméno „Frater Pourquoi" (Proč), tak pokřtěn Hecker mladými kollegy žertovně „fantastou." Pro skrovné vlohy dlouho se představení rozmýšleli, mají-li ho dáti vysvětit. Ježto byl jinak vzorným a podrobil se zkoušce vřaděn jest 28. října 1849 biskupem Wisemanem do řad kněžských.

P. Augustin Hewit narodil se 27. listopadu 1820 ve Fairfieldě ve státě Connecticut. Vychován u „Congregacionalistů" přestoupil později v Baltimore k Episkopalům, u nichž se připravoval k „svatým"

---

[1]) Jeho život popsán dle »Stimmen aus Maria-Laach« v »Hlídce« 1899 str. 116. sqq. a str. 199. sqq.

svěcením a stal diakonem. Toho času v Americe i Anglii mnoho mužů mezi Episkopaly zabývalo se (pro záležitosti oxfordské) studiemi učení katolického. Hewit, ač od kolébky v nenávisti proti církvi katolické vychován, se jim přidružil a brzo potom, následuje slavného Jana J. Newmanna, nazval ji matkou (1847). Na kněze vysvěcen vstoupil nedlouho potom do kongregace Redemptoristův.

Těmto třem se později přidružili PP. Řehoř Deshon a Frant. Baker.

Řehoř Deshon, Novo-Londýňan, protestant, Episkopal, nastoupil dráhu vojenskou. Studoval na akademii West Point s Grantem a Sheridanem, proslavenými vůdci v pozdější válce občanské. Našeho důstojníka učení protestantské neuspokojovalo. Hledal, modlil se, klepal, až se mu otevřela brána nejen církve katolické, ale i klášterní. R. 1852. skládal sliby a 1855. byl posvěcen na kněžství. S rázným zevnějškem důstojníka poje dušinku prostou a milou u bratří i cizích byl milován a vážen.

Frant. Baker narodil se 20. března 1820 v Baltimore. Otec jeho byl hledaným lékařem. Mládí prožil František neporušeně. Methodistické učení, v němž byl vychován, a kalvinistická kázaní, kterým musil býti přítomen, mu byly „proti zdravému rozumu.“ Rád za to chodíval do kostelů katolických. — Milost Boží vedla nevinného jinocha do společnosti Jana J. Newmanna a A. Hewita, kteří mu vyšlapali cestu do velechrámu církve katolické. Prostudovav ještě bohosloví episkopalní, prohlásiv při zkoušce před episkopalním posvěcením na kněze, že nemůže podepsat všech základních článků učení této sekty, přestoupil r. 1853. na víru katolickou a stal se r. 1854. Redemptoristou a 1856. knězem. V noviciátě, ve studentátě, na vinici Páně býval hodným.[1])

II.

To jsou oni mužové, kteří od roku 1851. až po rok 1858. v 22 diecesích 86 anglických missií vykonali „k nesmírnému blahu duší.“ U lidu, kněží, biskupu byli ve velké vážnosti. Konvertity jsouce zvláště o to dbalí, aby bloudící bratry, pravdu opravdově hledající, přivedli do lůna církve katolické, v níž sami nalezli po dlouhém hledání klid a pokoj. Zželelo se jim tolika oveček, zvláště mezi rozenými Američany, kteří slepě nenáviděli církve katolické. A jino-

[1]) Annales Congregationis SS. Redemptoris Provinciae Americanae. Ab anno 1854—1859. Pars II. str. 7. násl. V Annalech uveřejněny všecky listy sem se vztahující. Byly mi k práci hlavním pramenem.

věrci vědouce, že missionáři sami delší dobu v bludu žili, naslouchali dychtivě jejich kázaním. Denníky a časopisy rozepisovaly se o výbornosti jejich missií.

Redemptoristů vážnost co den rostla; kongregace sv. Alfonsa pokládána za nejvhodnější a od Boha ustanovenou, rozšiřovat víru katolickou v oněch krajinách. Dr. Brownson, který jako kdysi Justin cestou filosofie, prozkoumav různých sekt učení do luna církve katolické se vrátil, píše příteli Heckerovi: „Vaše kongregace . . . . oživená duchem v pravdě apoštolským, zdá mi se ze všech, které znám, společností nejvíce uzpůsobena, obracet náš lid na víru katolickou. Dosud ani světští ani řeholní kněží ničeho se nepodjali, aby získali církvi naše rodáky: měliť dosti práce vyhověti potřebám katolíků. Mnozí mimo to, cizozemci jsouce a v jiných názorech byvše vychováni, domnívali se, že obracet americký lid na víru by byla snaha marna. Církev v Americe čítala dosud po většině jen přistěhovalce; kněží jsou cizinci, americké povahy neznají a jí opovrhují. — Zdá se, že nadešly lepší časy. Pomýšleti dlužno, jak by nejlépe americký národ, velký a mocný, do církve přiveden býti mohl. Bude to ovšem práce tvrdá a těžká . . .

Povaha národa amerického nepříčí se církvi tolik, jak se zdá. Protestantští kazatelé svými fanatickými deklamovánkami posluchače jen urážejí, tak že mnoho je těch, kteří katolickou nauku pilněji než kdy dříve zkoumají. Kdyby se teď našlo několik kněží rodáků, znajících povahu a ducha lidu našeho milujícího pravou svobodu, mluvicích jeho řečí, s ním přátelsky obcujících, jsem přesvědčen, že hojná by nastala žeň.

Evropané, i mezi našimi mnozí kněží domnívají se, že lid americký je houfem povstalců, kterých ani milost Boží k poslušnosti a víře nepřivede. Ale mýlí se velmi. Slepou poslušnost, nerozumnou službu od našinců ovšem očekávati nelze; nikdy našinec nepřipustí, by byl školen jako otrok a bezduchý stroj; ale je velice oddaný, ne sice lidem, nýbrž zákonům; vždy rozeznává mezi úřadem a osobou, úřad více ctě než osobu . . . Není národa, který by se snadněji zákonům podrobil jako americký, zákon-li jen rozumný a správa přiměřena samostatným mužům. Dle mého názoru, k obrácení tohoto lidu třeba jest kongregace domácí.“ (5. srpna 1857.)

Vida odvěčný lidských duší nepřítel, že v Redemptoristech mocný proti němu povstal voj, předsevzal si učinit ho neškodným nebo alespoň ho seslabit, těže z lidské malomocnosti. Že svou úlohu začal a konal

pod plachetkou většího dobra, kdo by, znaje jeho chytrost, pochyboval? Za nástroj si vyhledal americké patery samy, dosud tak horlivě působící, najmě P. Heckera.

Zazdálof se zmíněným kněžím, že se dílo apoštolské, tak šťastně počaté neudrží, že mysliti dlužno na jeho upevnění a rozšíření založením kolleje ryze americké, s představeným Američanem, kolleje, která volnější jsouc jiných klášterů kongregace, úplně by se uzpůsobila povaze a potřebám lidu amerického.

Co je přimělo k tomuto plánu? Dvě okolnosti. Dějiny církve americké učí, že tuzemci nenáviděli všeho, co zapáchalo cizinou. Ne bez příčiny. Stěhovaliť se do Ameriky Evropané, zvláště Němci, pověsti nechvalné, zákony lidskými i božskými opovrhující, „vyvrhel evropské společnosti", nevražící na rozené Američany. Ale co bylo horšího, cizozemci byli po většině katolíci. Z osob souzeno na církev, s osobami nenáviděna církev a katolicismus pokládán za odpůrce mravů, způsobů a zařízení amerických. Dr. Brownson ospravedlňuje toto smýšlení svých krajanů. „Že se věci katolické s cizozemskými za jedno pokládají, má svou příčinu částečně v zastaralých předsudcích, které církev katolickou zamítají jako ústav americkému duchu a mravu cizí, částečně v počínání některých cizozemců, kteří již v Evropě církve a kněží nenáviděli, a přestěhovavše se do Ameriky, onu nenávisť u nás rozšiřují, olej do ohně lejíce."

Vidouce naši pateři rostoucí proti cizozemcům a proti církvi odpor, ne bez příčiny se obávali, že se kongregaci za německou považované nedostane amerického dorostu, že dílo jejich zahyne.

Druhá okolnost jejich působení nepříznivá bylo domnělé nepochopení ducha a potřeb amerického lidu ze strany představených, již byli Evropany. Nedá se zapřít, že Evropané úplně správného pojmu o Američanech míti nemohli. Znali jen vystěhovalce. Americká společnost, americký lid byl jim míchaninou divokých prvků. Neznáma jim byla šlechetnost ducha, láska k svobodě, řádu a zákonům, touha po pravdě, vlastnosti zdobící vzdělanější část rozených Američanů, vlastnosti, o nichž se američtí pateři na missiích dostatečně přesvědčili.[1]

Pokud P. Bernard Hafkenscheid spravoval provincii, vše chodilo hladce. Hafkenscheid sám, výtečný missionář, řídíval anglické missie. Znaje svéráznou povahu americkou, dovedl si získati srdce Američanů prostých i učených. Dr. Brownson o něm píše ve svém

[1] Srv. list Brownsonův k P. Heckerovi z 5. srpna 1857.

čtvrtletníku „Quartely Review“ (červenec 1875): „Patera Bernarda jsme znali, milovali, ctili jako jednoho z nejšlechetnějších mužů. Duši maje velkou, prost byl předsudků jak národnostních tak i jiných; muž upřímný a otevřený. Vniknuv do povahy americké, lépe ji znal, jsem toho svědkem, než kdokoliv jiný, ať cizozemec, ať Američan. Lid americký z toho srdce miloval, jemu důvěřoval. Rozuměl jeho potřebám, a často přemýšlel o cestách a prostředcích, jak by mu prospěl.“ Chronista končí zprávu o vedení Hafkenscheida: „Americké provincie stav všestranně příznivý přičítati dlužno moudrosti a zkušenosti a ustavičným pracím prvního jejího provinciala.“

P. Hafkenscheid koncem r. 1853. z Ameriky odvolán do Evropy. Jeho nástupcem stal se P. Řehoř J. Ruland, rozený Bavorák. Chronista i listy čistým a průzračným psané slohem svědčí o jeho nevšedním vzdělání, k němuž pevný položil základ skvělými studiemi na universitě mnichovské. Ale řečníkem nebyl a missií se nesúčastnil. Lidu amerického tedy nepoznal. Doma dbal přísně, svědomitě, ba až úzkostlivě o zevrubnou observanci řehole. Byl mužem konservativním, dalek novot a jim nepřízniv, boje se, že by byly proti řeholi. Američtí pateři viděli v něm odpůrce svých snah, své volnosti a nejraději by se byli jeho pravomoci sprostili. Zdálo se jim, že nadržuje živlu německému, že nepodporuje, jak by záhodno bylo jejich působení, ba že mu nedůvěřuje, že vidí ve volné povaze americké nebezpečí řeholní observance.

Pro tyto dvě okolnosti, aby se dílo jimi počaté udrželo a aby volněji a účinněji pracovati mohli mezi lidem americkým, žádali po představených, by se co nejdříve založila kollej, kterou by obývali jen američtí pateři pod vedením amerického představeného.

(P. d.)

Burové a jejich státy.

Podává F. Nerad.

III. Fysický ráz obou států.

Na jih od Svobodného státu Oraňského za řekou Oranjí zvedají se výběžky svými hory Kompasové, od nichž směrem jihovýchodním táhnou se horstva pod rozmanitými jmény: Buffelshoek, Zwagershoek a jiné; směrem pak severovýchodním od hor Kompasových zdvihají se dosti příkře pásma horská, která z počátku zovou se Zourberge, Stormberge a konečně Dračí hory, jichž jméno se obyčejně přenáší na celou vysočinu, právě zmíněnou. Nejvyšší vrcholové v těchto horách a tím v celé Africe jsou: Mount aux Sources (3400 metrů), Champagne Castle (3160 metrů) a Giantspeak (2940 metrů). Průsmyky jsou neschůdné ve výši 1600—2000 metrů. Dračí hory s obry ostatních dílů světa srovnati se nedají a vrcholy jejich nejsou pokryty věčným sněhem ani ledovci. Ale vystupují příkře a ostře nad okolní vlnitou krajinou a na toho, kdo neviděl i jiné vysoké hory, působí dojmem nesmazatelným. V zimě, kdy jejich nesčetné vrcholy pokryty jsou sněhem, podobají se Alpám; v letě jejich hřeben bývá v husté mraky zahalen a jen tu a tam blesk vrhá světlo na jejich fantastické hroty. Za bouře dunivý rachot opět a opět ozývá se v hloubi údolí a zářící blesky osvětlují pusté skalní sluje. Imposantní jest pohled na Dračí hory, když na nich hoří suchá tráva; tehdy zdá se, jakoby po příkrých úpatích a mohutných stěnách skalních žhoucí plameny řetězům horským dodávaly podoby dlouhé řady sopek, z jichž jícnu proudí se proudy žhavé lávy.

Za řekou Oranjí počíná vlastní vysočina burská. Její geologický základ na severu je žulový a na jich od Pretorie jsou útvary formace kapské a karooské. První připojují se k území archaickému a pokrývají v širokém oblouku zemi od Lydenburga až ku Griquatownu; skládají se z pískovců a břidlic, jakož i z modrého dolomitového vápence a diabasu. Řeka Vaal tvoří hranici formace karooské, která zaujímá celou zemi mezi řečenou řekou a horami Dračími, přes které zasahuje do Kapska. I tu povrch diabasový chrání pod ním se nacházející pískovce a břidlice před rozpadnutím a tvoří vrcholky tabulové, kupovité a špice. Již u Colesbergu nabývá krajina rázu horského majíc podobnost s českosaským Švycarskem. Jako velké koruny spočívají horské kupy na

kruhovité. mírně vystupující hlavní masse horstva. Kolmé rokle prolamují horstvo. Na sever od Vaalu vyniká nad okolní krajiny mohutná Hoogevelde, na jejímž severním okraji leží zlatonosný Witwatersrand a na západě klesá povlovně do vnitra země. U Pretorie počínají hory Magalies. Nejvyšší část vysočiny leží však v okolí Lydenburga (1500 metrů), na západ Mauetspitze (2660 metrů). kde se příkře k řece Olifantu sklání a dosahuje nejvyššími vrcholky až 2000 metrů. Jižně od řeky Vaalu rozkládá se plateau až k horám Dračím. Tu, mezi Vaalem a hlavním pásem Dračích hor, jest Basutsko, kde vzniká Oranje a přítok této řeky Caledon. Z širých rovin u Vaalu vystupují jako mohutné stráže osamělé hory, mající často podobu seříznuté pyramidy. Tyto travnaté roviny místy pokryty jsou křovinami, většinou ostnatými mimosami, jakož i charakteristickými pro tuto krajinu stavbami termitů.

Z řek nejdůležitější jest Oranje, dlouhá 1860 kilometrů. Vzniká na hoře Mount aux Sources v Dračích horách ve výši 2500 metrů, protéká úzkým údolím a prudce Basutsko směrem jihozápadním a u Aliwal Northu obrací se k severozápadu, přijímá Caledon a na 24° východní délky spojuje se s Vaalem. Tento prýští ve Svazii nedaleko Klipstapelu ve výši 1700 metrů, teče směrem západním a u Potschefstroomu obrací se k jihozápadu a po toku 680 kilometrů vlévá se do Oranje. V letě proudí prudce, v zimě je skoro vyschlý. Ústí jeho je 400 metrů široké a řečiště 10—13 metrů hluboké. V něm žije leguan. Z Transvaalu přijímá řeku Harts či Kolong, z Oraňského státu Rietriver s přítokem Modderriver, známou chrabrým zápasem Cronjeho.

Limpopo vzniká z četných pramenů v horách Magalies a Witwatersrandu ve výši 1700 metrů. Teče z počátku směrem severozápadním a asi na 24° jižní šířky obrací se k severovýchodu až ku 22° jižní šířky. Břehy této řeky pokryty jsou stinnými stromy a vroubeny často rákosím, v němž bůvoli a jiná zvířata se ukrývají. Na své cestě k severovýchodu přijímá z Transvaalu četné přítoky: Marico Matlabas, Pongola či Zand, Palala a Nylstrom. Při směru svém k jihovýchodu řítí se do pobřežní roviny, kde pije ještě Olifant na půdě portugalské. Nedaleko prameniska Vaalu jest jezero Chrissie. Horním tokem Transvaalu se svým přítokem Komati náleží řeka Krokodilí. Břehy řek na mnohých místech jsou příkré, řečiště hluboká a klikatá. V době dešťů se silně rozvodňují, v době sucha mnohé z řek skoro vysychají. Platí tak hlavně o řekách oraňských.

Podnebí jest v obou státech subtropické, zejména na severu a východě je značný přechod k tropickému klimatu. V letě, v lednu.

isotherma 30° jde přes Oranje. K pobřeží však teplota klesá, tak že na břeh západní i východní zasahuje isotherma 20°. V jižní zimě, v červenci, jest pravidelnější a rozdíl mezi nitrem a břehem menší. V Bloemfonteinu (1370 metrů) v lednu jest 22·7° C., v červenci 7·8°, tedy rozdíl jest o 14·9°; v Pretorii (1359 metrů) v nejteplejším měsíci lednu jest 23·1°, v červenci, nejstudenějším měsíci, 14·9°, rozdíl mezi oběma 8·2°; v Colesbergu (1110 metrů), na jih horního toku Oranje rozdíl mezi nejteplejším a nejstudenějším měsícem jest 17·9°, neboť tam leden má 23·8°, červenec 5·9°. Střední roční teplota je v Bloemfonteinu 36·9° a —6·9°, v Du Toits u Kimberleye (1230 metrů) 40·2° a —4·7°, v Pretorii 33·5° a —5°, v Colesbergu 40·2° a —8°.

Klima závislo jest od velkých barometrických maxim nad jižní částí Atlantického a Indického oceanu. Deště bývá průměrně 20 *cm*. Příčinou toho jest, že od východu vanoucí větry ztrácejí na horách svou vláhu a od západu vanoucí přicházejí většinou suché. V obou svobodných státech nakupí se velmi hustě mraky, ale málo kdy povstane déšť, který nikdy není dlouhého trvání. Jihovýchodní vítr není tak obtížný jako dále na jihu, tak že tu bývá velmi čistý vzduch. Za zimy nevane vítr příliš prudce, ale za to zjara vznikají často bouře prudké. Tehdy v ohromném množství zdvihá se prach do výše a jako hustá mlha vznáší se nad krajinou a vše hustě pokrývá. Po této bouři bývá tak krásný a zářivý západ slunce, že by jej stěží ruka umělcova zachytiti dovedla.

V severním Transvaalu panuje podnebí mírné, na západě suché, na východě vlhké, velice příznivé k pěstování rostlin tropických. Suchými měsíci v obou státech jsou zimní měsíce duben až září, vlhkými říjen až březen. Zvláštní jsou deště v prosinci, lednu a únoru, provázené prudkými bouřemi. Denní klesání teploty, zejména v zimě, jest nad míru veliké. Za dne panuje často vedro nesnesitelné, za noci opět nastává rychlé a velké ochlazení, tak že teploměr klesá pod nullu. Tyto změny způsobují chřipku, zachlazení, zvláště u cizinců a dětí, s nepatrnou jen úmrtností.

Podnebí obou státu jest nad míru zdravé. Souchotiny jsou nemocí neznámou; jen cizinci, kteří nemoc tu sem přinesli v pokročilém stupni, na ni zemřeli. Podnebí na Hoogeveldu patří k nejzdravějším celého světa, ač tam sníh padá.

K v ě t e n a. V obou svobodných státech jest mírný přechod od květeny tropické ku květeně pásu mírného vlivem suchého podnebí, čímž vznikají stepi podobné savannám. Typickým pro celou jižní Afriku

jest nedostatek lesů, které se jen na březích řek a v Dračích horách zachovaly. Skládají je převahou křoviny (dubiny, stříbrnec) a zřídka kdy mohutné, štíhlé stromy. Travnaté stepi podobají se v době sucha polím, na nichž vlní se přebohatá úroda. Tam roste Acacia horrida a Acacia giraffae. Na východě půda obou států, jsouc dobře zavlažována, jest pokryta travinami, které hodí se za výbornou pastvu. Sem patří Hoogeveld a svahy hor Dračích. Podél cest roste Hybiscus. Z vlnitých travnatých stepí vyčnívají osamělé pahorky jako krtčí hromádky a přerušují tak tu a tam širou unavující travnatou pláň. Tam roste divoce kaspická oliva, mimosy (citlivky), česnekovoně, druh dubu vždy zeleného, rozličné druhy aloe, Stapelie, stromovité Euphorbie a četné komposity. Na suchých pastvinách převládají rostliny cibulovité, které podivuhodně odolávají suchu. Místy v širých travnatých rovinách není viděti stromu ani keře vyjímajíc jednotlivá místa, kde pilný farmář nasázel ovocné stromy, které bujně rostou a již z dálky ukazují, že tam je farma. Pěstovateli poskytují stínu a občerstvující potravy. Na jihovýchodním svahu Dračích hor jest území vždy zelených lesů, zvané „jihoafrický kraj tropů“, ve kterém bez vlastního podnebí tropického a divoké nádhery vyvinula se tropická vegetace.

Zvířena obou států byla a jest dosud velmi bohatou. Nyní již schází lev (ač dle některých prý jest dosud) a slon. Menší antilopy jsou všude v nepřístupnějších krajinách. Při patě hor Dračích a při horní Tugele strašně mezi stády řádí leopard. Vlka Afrika nemá; tímto výrazem označuje se tam obecně hyena, která v Oraňsku jest velice hojna. Charakteristickým zvířetem pro jižní Afriku je sajka (gazella euchore), která jsouc pronásledována dělá velké, graciosní skoky. V tichých místech řeky Limpopa ukrývá se na dně leguan, který za teplého poledne z vody vyleza a ohromné své tělo vyhřívá na písčině. Tam a na březích Tugely není vzácností, že býk u brodu se napájející bývá stržen od tohoto mohutného obojživelníka do proudu vod.

Když Evropané prvně do končin těchto přišli, užasli nad nesmírnými stády antilop, gazell, pakoňů (gnu), buvolů, žiraf, zeber, kvag, slonů, nosorožcův a hrochů, z nichž většina nyní jest úplně vyhubena.

Pestrý a nádherný je svět ptačí, hlavně v končinách dobře zavodňovaných. Ale pštros schází; pěstuje se jen ve farmách ochočen. Supů jest více druhů. Nádherným peřím vyznačuje se snovač červený (Pyromela Orix), rájka královská (Vidua regia), papoušek, perlička, frankolín obecný, veliká pávovitá koroptev a pestrý stepokur pískomil (Pterocles variegatus). Rozmanité jsou druhy divokých holubů; neschází

medossavka a zajímavá kukačka (Cuculus indicator), jež sama mláďata svá vysedává, pak husa a kachna. Užitečným jest velice orel hadí (Gypogeranus serpentarius), jemuž za potravu slouží ještěrky, kobylky, brouci, mladé želvy, žáby a hadi.

Z trávy stepní vyčnívají stavby termitů, které jsou rozmanité výšky. K nim víže se bohatý zvířecí život. Poskytují ochrany nejen stavitelům, ale také vetřelcům. Tam mají svá sídla i čtvernožci, jako Aardvark, šakal a jiní. Mimo termity vyskytují se hojná stáda kobylek, která na noc odpočívají na keřích, jež úplně zelené zbavují. Nejobávanější jest moucha tsetse, jež usmrcuje skot i koně a proto všem výbojům Burů za řekou Limpopem učinila konec. (O. p.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV ŠKALSKÝ. (Č. d.)

Po těch předchozích objasněních stává se již zřejmým, že jednotkou společenskou, jež jest bezprostředním dílem Tvůrcovým, rozumíme národ v ethnografickém významu; svoje tvrzení však opíráme nejen o biblické podání o zmatení jazyků, nýbrž především o nepopíratelné vlastnosti každého národa bez rozdílu, jež možno tak lehce poznati, jež tak výrazně nesou na sobě charakter Boží činnosti. Když jest mimo to ještě pravda, že každý ojedinělý člověk má osobní svůj význam, vůlí Tvůrcovou mu přidělený a to tak, že všechny dary jemu udělené ať přirozené ať nadpřirozené odpovídají jeho účelu: tu musí býti rovněž pravda, že i národ každý obdržel jakési poslání od Boha, jež jest přizpůsobeno jeho charakteru, neboť Moudrost Věčná má moudře vymyšlený účel v každém svém zákonu. Na dokázání toho důsledku máme otevřenou knihu dějin, z níž kdo umí čísti, přesvědčí se, že cesty, po nichž národové kráčejí během věků, nejsou ani libovolné ani náhodou utvořené, nýbrž nakreslené pravicí všemohoucího Tvůrce, jenž umístiv cíl na každé cestě a postaviv pravé ukazovatele pro poutníky, připravil nezbytnou pomoc těm, kteří chtějí za Jeho vůdcovství věrně postupovati. Komu však zdají se býti nitě všeobecných dějinných událostí příliš

uvolněné, ten nechať pohlédne na osudy vyvoleného národa, jehož výhradním určením bylo, aby přechoval pravou víru až do příchodu Messiášova. A tu již nejzřejměji celá historie toho národa stanoví celé pásmo důkazů té pravdy, že nejen Prozřetelnost povolává národy k plnění jistých úloh, nýbrž i bdí nad plněním těch povinností, neskrblí pomocí a péčí věrným, napomíná však a hrozí tresty zpronevěrcům. Těsné spojení osudů každého národa se záměry Prozřetelnosti vede nás k důsledku důležitému, že, ježto Pán nebe a země uzpůsobil charakter každého národa a dal každému vlastní povolání, že každý národ nezávisle od jeho velké moci a rozsahu obsazeného kraje musí býti celému lidstvu nedotknutelným a svatým, jakožto dílo Boží, v něž On jednu z ideí své moudrosti nevystihlé vtělil. Chtíti zničiti nebo připraviti národ o vládu nějakým násilím, jest právě tak jako usilovati shasiti jeden paprsek té Světlosti, jež září jen tehdy v celém jasu, když není ani jedna jiskra z ní ztracena. Proto vzhledem k uznání vlády Tvůrcovy nad společností jest první povinností lidstva, aby šetřilo zákony každého národa tak, jako jest povinností vlády, aby zachovala práva rodiny. Povinnost ta vztahuje se nejen na jazyk, charakter a poslání národa, nýbrž i na jeho kraj a nahromaděné výsledky civilisace; neboť jako země, tak i ovoce společné práce jejích obyvatelů jest svatým a nezrušitelným vlastnictvím národa. Proto vláda, jež sáhá brannou mocí na ty plody těžké práce mnoha pokolení, aby je vydrala národu buď docela nebo aspoň z části, vláda taková, pravím, páše v očích Božích takový zločin jako bratr zvrhlý, jenž slabšího bratra vyhání z dědictví, jež mu přísluší. Jako tedy celá rodina jest zavázána postaviti se solidárně na obranu práv každého ze svých členů, tak i všechny vlády ve společnosti mají povinnost nedopustiti, aby se ukřivdilo některému národu. Táž zásada solidarity musí míti přední místo ve všech mezinárodních poměrech, zvláště však, když se uzavírá příměří, kde poutem spojujícím smířené národy musí býti jen vzájemná přízeň a vůle pomáhati si navzájem na dráze klidného rozvoje nebo zabezpečiti se před nehodou s bezpodmínečným vyloučením všech tužeb neslušných, jež směřují ke křivdě slabšího. Proto ani unie federativní ani mezinárodní smlouvy nemají nikdy ohrožovati jisté zájmy národů, jež nemají účast v těch svazcích, t. j. nemají se stavěti jim na závadu v normalním rozvoji jejich přirozených vloh nebo v plnění jejich dějinného poslání.

Přijetí té zásady, že národové jsou zosobněním myšlenky Boží, kterou musí jeviti ve svém životě veřejném, klade nezrušitelný základ

nejen poměrům mezinárodním, nýbrž i vnitřnímu ústroji říše. Neboť Tvůrce jest nejvyšším Pánem všech národu, a poněvadž udělil ve svých záměrech každému jisté určení, jest každý zavázán, aby se přizpůsobil ve svém konání vůli Boží, jakožto neodvolatelnému zákonu, jenž jest vyšší než všeliké libůstky lidské. Ať forma vlády jest proto jakákoli, jakmile Bůh jest uznán za nejvyššího vládce a vůle Jeho za zákon nejvyšší, jest každý vládce povinen uznati se za odpovědného náměstka před Ním a každé zákonodárství má býti ustanoveno jen v těch hranicích, jež Jeho zákon dovolil. V říši tak pochopené jest vláda odpovědna spíše Bohu než národu; neboť stanoví-li ústava říšská jistý tribunal, určený povolávati k zodpovědnosti osoby vládnoucí, tu i sám onen tribunal jest jen úřadem náměstným, jenž vydává výrok dle vlastního zdání, avšak podle práva přirozeného, jež Bůh v srdce vepsal a dle ústavy, jež obdržela náboženskou sankci tím, že celý národ přísežně ji uznal, a tím zavazuje všechny ve svědomí, povolávajíc je zároveň před tribunal Věčného k zodpovědnosti. Výrok konečně toho tribunalu třeba byl sebe přísnější, jen osob vládnoucích se týká a nikoli vlády, jejíž přirozenost zůstává netknuta stejně jako i povaha konstituce, jež upevní se jen přísným trestáním provinilců bez ohledu na to, pocházejí-li přechmaty z dola nebo s hůry.

A tak přeběhnuvše v mysli pozorování výše učiněná, máme již úplné právo souditi, že uznání Boha za Nejvyššího Vládce, vůle Jeho pak za neodvolatelný zákon, zabezpečí nejlépe jak vnitřní tak zevnější zájmy všech říší; neboť jako právo mezinárodní jest jen přizpůsobením nezměnitelných zásad křesťanské mravnosti k vzájemnému poměru národu tak, že každá vláda má činiti druhé to, co by chtěla, aby druhé v podobném případě činily ji. Ježto však žádná tím by se nespokojila, že soused jí křivdy neučinil, nýbrž by i nad to žádala, aby ji chránil před nespravedlivým napadením, vzhledem k druhým musí býti hotova také sama k bratrské pomoci. Taková solidarita mezinárodní způsobí civilisaci křesťanské nejvyšší chválu, bude-li s to, aby v politice mezinárodní opanovala.

Co se vnitřní vlády říše týká, bludnou samovůli lidskou odstraňuje nejlépe založení celého zákonodárství na zákoně Božím a sesílení povahy konstituce náboženskou sankcí věrnosti odpřisáhnuté před Bohem od celého národu, jak se strany lidu, tak i se strany vlády; neboť každá veřejná činnost má již vůlí Boží vyhražený obor, každé však nadužívání jest trestáno nejen od strážců zemských zákonů, nýbrž i před tribunalem vlastního svědomí.

Avšak kdo a jak — může se zeptati čtenář — má vésti v říši tu nutnou a tak těžkou kontrolu, jež má činiti nálezy ve shodě mezi institucemi říšskými a mezinárodními smlouvami a vůli Boží? Na to odpovídáme bez váhání, že právo to nikomu nepřísluší, vyjma toho, koho sám Pán k tomu ustanovil, zůstavuje mu klíče království nebeského s vládou náměstka na zemi. Ano, zajisté. Jenom učící církev, zosobněná v osobě nejvyššího pastýře svého, může býti kompetentním soudcem v té věci, ježto ona obdržela úplný poklad zjevené nauky s právem vykládati skutečný její význam a přizpůsobiti ji k jednotlivým případům. Ukážeme na příslušném místě, jak církev dostičiní tomu svému důležitému poslání s úplnou výhradou vlády od Spasitele jí udělené bez přibírání attribut, jež náleží vládě světské. Obrátíme pozornost svou jedině k tomu, že onomu poslání býti prostředníkem mezi nebem a zemí, mezi nejvyšším Vládcem a Jím ovládanými národy nikdo nemůže lépe vyhověti než církev nejenom proto, že obdržela příslušnou k tomu iurisdikci s nebe, nýbrž i pro svůj mateřský poměr ke všem národům, jež bez rozdílu by chtěla přijati do svého láskyplného lůna, nevylučujíc žádného a žádnému nedávajíc zvláštní privilegia, jako pravá matka, jež hledí jedině na dobro svých dítek. Kdyby tedy všichni národové do církve vešli, a kdyby přijmouce úplně ducha evangelia, založili na něm jak vládní tak i mezinárodní poměry, jak snadno mohl by společný Pastýř všech věřících věas zameziti svým otcovským prostřednictvím všeliká nedorozumění a nesnáze, jež mohou vzniknouti působením zkažené lidské přirozenosti i při nejlepší vůli. Jestliže tedy úplné uskutečnění toho idealu jest nemožné, zdaž již i sama touha po něm nepůsobí nevyléčitelnou útěchu srdci křesťanskému?

Přesvědčivše se, že uznání nejvyšší nadvlády Tvůrcovy vede nás v praktickém pozorování k tomu, aby uznaly vlády přijetí duševní kontroly a vůdcovství církve, pohleďme nyní, jaké následky má přijetí lásky za hlavního činitele společenského. (P. d.)

Z duchovních pradějin člověka.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Když takto Adam a zajisté i Eva ukázali nevyhnutelný základ kultury náboženské, víru, popisuje se hned na to počátek této kultury ve verši 21. Usuzuji tak na základě textu: „Udělal také Věčný Všemohoucí Adamovi a ženě jeho sukně kožené.“ To se nedá jinak myslit, než že kůže ta byla vzata ze zvířete, které bylo tudíž zabito. Co se stalo s masem? To se tu zřejmě nepraví, ale každý čtenář staredávný hned viděl, co se s ním stalo, že se totiž obětovalo Bohu; neboť při obětech zvaných celopal vždycky se tak dělo, že maso se obětovalo, kůže upotřebila. Text biblický byl tedy každému srozumitelný, viděl, že zde naznačena obět. Obět tu ustanovil, jak text zřejmě praví, Bůh sám. Proč ji ustanovil? Zajisté vzhledem k jejich hříchu a vzhledem k zaslíbenému Vykupiteli. Byla to tedy obět za hřích, ale ne pro sebe samu, nýbrž vzhledem k budoucímu Vykupiteli, byla to tedy obět předobrazná. Tím ovšem nebyl vyloučen účel, pro který již dříve Bůh náboženství ustanovil (2, 3), nýbrž byl v oběti té spolu zahrnut. Přistoupila tedy k uctění Boha dřívějšímu ve způsobě úcty, chvály, prosby a díkův úcta Boha ve způsobě oběti smírné, oběti za hříchy, oběti za odpuštění hříchův a navrácení milosti Boží. Z toho usuzuji, že Adam a Eva při této první oběti smírné dosáhli odpuštění od Boha svého těžkého hříchu a že jim byla navrácena milost posvěcující, stali se opět Bohu milými. Důkazem toho mi jest mimo momenty již uvedené to, že v Knize Moudrosti 10, 2 stojí výslovně: „Ta moudrost toho, kterýž první stvořen byl od Boha... vyvedla z provinění jeho“, nikde však v Genesi není vhodnějšího místa nad toto (3, 21), o kterém dalo by se to snadně vyložiti. A mimo to slušelo zajisté, aby moc ďáblova nad člověkem příliš se neupevnila, co nejdříve z hříchu jej vytrhnouti a tak alespoň vyhnanství z ráje mu ulehčiti. (Srv. Lenz 435.)

Měli-li však první lidé všeho toho, co právě řečeno z oběti své první, a ze všech následujících obětí dosáhnouti, bylo potřeba, aby jim Bůh určitě a zřejmě vůli svou, co se oběti týká, vyjevil. Bylo potřeba, aby jim řekl, co, kdy a v jakém úmyslu mají obětovati a co za to mohou od Boha očekávati. Řekl jim zajisté též, jakým způsobem, obřadem, ritem mají obětovati a kdo má obětovati. Řekl jim však asi též, jakým duchem, s jakými myšlenkami a pocity mají naplněni býti

ti, kteří budou při oběti účastni, jak se mají modliti a pod. Řekl jim asi též, že obět tato a všechny následující pro jejich nezdrželivost konati se musí, poučil je o výhodě postu a řekl jim, co mají jísti a co ne a kdy ne. Při tom, jak text nepřímo naznačuje, dal jim právo zabíjeti zvířata a vedle obětí užívati masa jejich i pro svou výživu. Toto všechno, co zde jen krátce vypočteno, jim Bůh obšírně pověděl a ukázal a tak doplnil jejich náboženské vědomosti u 2. 3 udělené tím, co potřebovali nyní po pádu, mělo-li náboženství jejich Bohu se líbiti. Že to, co tu praveno, není jen moje myšlenka, viděti z KL. 9. 878. „Doch ist nicht einzusehen, warum die Einsetzung durch Gott unstatthaft sein sollte, da doch die complicirte mosaische Opfergesetzgebung direct auf Gott zurückgeführt wird.“ Při obětech krvavých přidávána vždycky obět nekrvavá. KL. 9. 894. Mám za to, že i při této první oběti byla přidána z těchto duvodů. První lidé hřešíce návodem hada (= zvířete) aspoň nepřímo jedli se stromu (= ovoce). Proto na usmíření sebe vyvolil Bůh pro obět opět elementy z obojí říše, jak ze zvířat (obět krvavá) tak z rostlin (obět nekrvavá), obojí však byly úzce spojeny, jak tomu bylo při hříchu.

Jak jsme výše slyšeli (dle KL. 9. 878), modlitba, uctění a obět jsou nejstarší a nejvšeobecnější způsob bohoslužby. Tyto tři druhy jsme dokázali ve verši 21. a proto z toho usuzuji, že ve verši tom máme počátek kultury náboženské po hříchu, neboť náboženství právě tímto trojím způsobem konkrétně se jeví. Poněvadž však je to náboženství po hříchu, převládá v něm obět smírná a předobrazná a proto o ní nepřímo se děje zmínka, ostatní mlčky se předpokládá. Náhled tuto pronesený není nový. Na dukaz a na posilnění svých vývoduv uvádím některé doklady. Mlčoch[1]) str. 90. praví: „Jelikož obětní dobytče na místě člověka hříšníka smrt podstupuje, a to je základní ideou krvavých obětí u všech národu, poněvadž krvavé oběti předobrazovaly náměstné zadostučinění Ježíše Krista — beránka, jenž zabit jest od počátku světa (Zjev. 13. 8), — podobá se nejvíce pravdě, že Bůh sám přikázal prarodičům zabiti zvířata, aby koží nahotu svou zakryli. Tím ukázal jim, čeho vlastně hříchem zasloužili a zároveň jim dal návod, jak mají obětovati žertvy.“ Srv. Thalhofer 33. 34. Na str. 48. ukazuje pak k té okolnosti, že při vzkládání rukou obětujícího na obětované zvíře jako podstatná částka při obětech krvavých bylo vyznávání hříchu jako známka pravé lítosti a budoucího polepšení. Další vývody srovnej u téhož str. 78. Srv. též Hh. 72.

[1]) »Starověda biblická«. Praha 1888.

Mnoho již výkladu zabral verš 21., ale ještě nejsme s ním u konce. Máme v něm docela naznačený i počátek náboženské společnosti (chceme-li říci, církve). To se zdá býti trochu směle tvrzeno. Také nikde jsem náhled v ten rozum pronesený nenapadl, ale přes to hodlám mínění své udržeti. Usuzuji dle Sprinzla[1]) str. 221. takto: Prostředky k dosahování milosti jsou podstatně dvojí podle toho, že i milost je dvojí, skutková a stavová. Prostředkem prvé milosti (skutkové) jest obět, prostředkem druhé milosti, stavové, jsou svátosti. Avšak tyto specialní prostředky milosti nutně předpokládají generalní, všeobecný prostředek milosti, totiž církev; účelem této církve je právě to, aby prostředky spasení jednotlivcům udělovala. Dle toho třeba posuzovati první lidi dle verše 21. Že obět konali, výše vzpomenuto. Svátosti se zvlášť neuvádějí, ale není pochybnosti, že byly spojeny s obětí; jak a kolik jich bylo, toho nevíme, ale také na tom nezáleží, jen když aspoň jedna byla s obětí spojena. A ta musila býti, jinak by lidé neměli odpuštěný dědičný hřích. A přece jest jisto, že se jim i v nejstarší době odpouštěl. Máme zde tedy prostředky specialní obojí milosti a tím i nutný jich podklad, prostředek milosti všeobecný, církev ve svém začátku. Tím zároveň dobře naznačen i vlastní charakter, podstatná známka církve, ona jest dispositio ad gratiam et per gratiam ad regnum caelorum. Církevní moc dostal Adam, tak že měl v osobě své spojeny moci obě, světskou i duchovní.

Verš 21. praví dále: „A zobláčel je.“ I to třeba uvážiti. Neměli již prvotní spravedlnosti, styděli se pro hřích a proto dal jim Bůh šaty. Šaty ty byly z oběti, tedy z úkonu a věci posvátné, a tak se nám velmi pěkné ukazuje, jak umění výrobné a výtvarné vzniká popudem náboženství. Neboť že tím byl učiněn základ umění čili řemesel praktických, to je samo sebou zcela patrno.

A ještě jedna okolnost. Dostali zpět při oběti milost posvěcující, ale nedostali již více prvotní spravedlnosti, ta ve své podstatě pro ně a pro všechny lidi ztracena. Tento moment prokáže nám své služby, až budeme dole mluviti o poměru milosti a prvotní spravedlnosti. — Neztratili však všechny dary mimopřirozené, jak jsme výše viděli. A i zde to text potvrzuje, když činí zmínku o Adamovi a ženě jeho: manželství tedy zůstalo u nich neotřeseno.

Ani to nesmíme přehlédnouti, že zobláčel oba, oběma udělal sukně, neboť týkají se tato slova podstatou svou náboženství, a tu jest jeden jako druhý. V následujících verších jmenuje se již jen Adam sám

[1]) Compendium summarium theologiae dogmaticae specialis. Vindobonae [illegible].

jakožto hlava, pán ženy své, kam on jde, tam musí i ona a proto se žena výslovně nejmenuje. I v této maličkosti možno viděti, jak text byl sestaven bytostí nade vše pomyšlení ku všemu v míře a kráse prohlédající.

Tak jsme na základě textu názorně se poučili o tom, co to jest dědičný hřích, jinak řečeno, co ztratili svým hříchem první lidé a jak jim mnoho zase z milosrdenství Božího bylo navráceno. Tím však ještě nejsme u konce s prací svou. Poznání naše bylo více konkretní, dle jevů viditelných a slyšitelných. Je však třeba prozkoumati i nejvnitřnější nitky celého právě vylíčeného processu. A nitky ty poznáme, když si uvědomíme tu cestu, jakou Bůh vedl nitro lidí od hříchu až k opětnému udělení lidem milosti posvěcující. Opět podám to ve schematě, abychom tím lépe poznali pedagogickou methodu Boží.

Člověk, co může v hříchu těžkém sám, výše jsme viděli.
Člověk toliko s pomocí Boží může z hříchu povstati.

Pomoc ta je milost aktualní, a sice především: sanans (medicinalis), ta je v nás bez nás a dává první impuls rozumu a sluje proto: operans, antecedens, praeveniens atd. . . . . 3, 8—9
na to vůle svobodně jedná 3, 10
a když svolí, milost ji podporuje a sluje proto: cooperans, subsequens; je v nás skrze nás 3, 11
následek je: skutek přirozeně dobrý, který je zároveň disposicí k následující milosti (vyznání skutku) 3, 12. 13

Vyšší stupeň milosti aktualní je milost elevans; ta opět osvěcuje rozum a sluje: illuminans, collustrans, operans, praeveniens . . . 3, 14—19
následek jest initium fidei proprie dictae 3, 20
a podporuje vůli a sluje: adiuvans, movens, cooperans, concomitans, inspirans 3, 21
následek jest: bázeň (timor), naděje (spes), láska (dilectio, caritas imperfecta), pokání (poenitentia: lítost a úmysl, že užije prostředků spasení) 3, 21
prostředky spasení jsou: ex opere operato (svátosti a vše, co je zastupuje) 3, 21
ex opere operantis: dilectio . . . 3, 21
následek celé milosti elevantis jest: opus bonum supernaturale imperfectum[1]) . . . . 3, 20—21

Na to následuje ospravedlnění, vlití milosti posvěcující, odpuštění těžkého hříchu osobního 3, 21

[1]) fides + gratia actualis; to je zároveň disposicí k vlití milosti následující (posvěcující).

Křesťanství a vzdělanost řecká a římská.

Dr. Jan Sedlák. (O.)

20. Druhý veleduch školy alexandrinské, „ocelový“ Origenes (ἀδαμάντιος, χαλκέντερος) sleduje prakticky i theoreticky zásady svého mistra. Prakticky v hlavním díle dogmatickém Περὶ ἀρχῶν. „Svatí apoštolové, hlásajíce víru Kristovu, co za potřebné měli, zcela jasně předkládali…, o jiných věcech však pouze řekli, že jsou, ale kterak jsou a odkud, nepověděli, dojista proto, aby snaživější z potomků, milovníci moudrosti, měli o čem pracovati“, dí v úvodě[1]) Origenes sám. A pomocí té moudrosti, filosofie řecké, kterouž výtečně zná, hledí vybudovati system věrouky Kristem zjevené.[2]) Tu a tam ho právě ohled na filosofii strhuje v dogmatické bludy jako Klimenta ve Stromatech.

21. Theoreticky pojednává Origenes o poměru křesťanství ke vzdělanosti staré porůznu ve výkladě Písma sv., v listě k Řehoři Divotvorci, kde označuje filosofii jako pomocnici křesťanství“,[3]) zvláště však ve výtečném polemickém spise proti Celsovi. Celsus vytýká v díle Λόγος ἀληθής, v němž „snesl vše, co posměch a nízká, frivolní sofistika proti křesťanství hanlivého a urážlivého může smysliti“[4]) mimo jiné křesťanům také, že nauky jejich již dříve lépe byly vysloveny filosofy řeckými. Origenes jedná o této výtce v knize VI. a VII. „Mnohé zajisté“, dí, „uvádí Celsus zvláště z Platona, aby dokázal, že to z Písma, co působiti může i na člověka rozumného (συνετός), jest nám s jinými společno: a tvrdí, že to lépe bylo řečeno Řeky…“[5]) Origenes pak uvažuje jednotlivé obdoby nauky křesťanské a filosofické, Celsem zmíněné, a vyvrací je.

Tvrzení, že by Ježíš sám byl nauky své z filosofů vzal, nazývá Origenes směšným. Píše: „Kdo netoliko z křesťanů, nýbrž i jiných lidí,

[1]) V překl. Rufinově praef. n. 3. Cit. dle vyd. Maurinského ve 3 sv. v Pař. 1733 a 1740. (I. 47.)

[2]) Ἀρχαί či základní principy jsou dle Origena Bůh, svět, svoboda a zjevení (Písmo sv.). Proto pojednává v I. knize o Bohu, Trojici, bytostech duchových, Bohem stvořených, ve II. o světě, jeho původu, jeho tvorech a činnosti Boží ku spáse lidstva, v III. o člověku jako o mravně svobodné bytosti a poměru svobody k milosti, ve IV. o inspiraci, Písmu sv. a výkladu jeho. Kirchen-Lex. Herd. IX. 1065.

[3]) I. 30: „Jako geometrie, musika, grammatika, retorika a astronomie pomocnicemi se zovou filosofie, tak filosofie vzhledem ke křesťanství. To snad naznačuje rozkaz Bohem Israelitům daný, aby vzali v Egyptě nádoby zlaté a stříbrné a oděvy.“

[4]) *Möhler*, Patrologie I. Regensburg 1840, str. 508.

[5]) VI. n. 1. (I. 629.)

maje jen trochu rozumu, smíchu se zdrží, slyše od Celsa, že Ježíš v Judeji narozený a vychovaný, ani řecké ani hebrejské literatury neznající, jakož pravdivé spisy jeho učenníků svědčí, Platonovy knihy četl a na té jeho myšlence o boháčích zálibu maje ji interpoloval?"[1] Avšak ani spisovatelé Starého Zákona ani apoštolové nemohou rozumně tím býti viněni. „U Mojžíše a proroků, kteří jsou netoliko starši než Plato a Homer, nýbrž i než samo písmo u Řeků, mnoho lze nalézti, co důstojno jest Boží milosti, jíž bylo vnuknuto, a vznešených myšlenek plno. A nevzali to z Platona špatně to slyševše, neboť kterak mohli slyšeti nenarozeného ještě? Ani není pravdě podobno, že by Pavel stanař, Petr rybář a Jan, jenž sítě otcovy opustil, z listů Platonových špatně porozuměných takové nauky o Bohu byli potomstvu sdělili."[2]) Spíše je možno, že Plato a filosofové od Hebreů slyšeli nauky, které hlásají, nebo je přijali z Písma. „Nezdá se mi", dí Origenes na jiném místě, „nepodobným pravdě, co někteří napsali (zvlášť Kliment), že Plato od některých Hebreů přijal myšlenky, kteréž ve Faedru pronesl, a že ze spisů proroků vzal toto: ‚Místo, které jest nad nebesy, žádný básník po zásluze neslavil aniž kdy oslaví...' Z těchto knih vážil také Plato touhu po nadzemských věcech, na něž vše vynakládá, aby jich dosáhl."[3])

22. Tak a podobně odmítá Origenes[4]) Celsovu smyšlenku, jež jest v otázce naší velezajímava jsouc dokladem, že poměr křesťanství ke spisům starých filosofův a básníků počal na sebe obraceti i pozornost vzdělané veřejnosti pohanské. Při povrchním, a nad to tendenčním pozorování pravdy zjevené, při snaze novou nauku víry a mravů v očích pohanů snížiti jest stanovisko Celsovo pochopitelné. A nelze se věru diviti, že novoplatonská filosofie se ho ujala a ač vlastně své zásady, mravní zvláště, z křesťanství brala a s pohanskými je spojujíc v nový system spřádala, přece hlásala, že křesťané je vzali z pohanských filosofů; pročež touží-li křesťané po dokonalém životě, že by měli následovati jejich vůdců: filosofův a básníkův. Odpověď křesťanů nemohla lépe zníti, než jak odpovídá Origenes Celsovi na totéž vyzvání: „Kdyby byl udal Celsus jména těch filosofův a básníků, byli bychom to měli za svou povinnost dokázati, že nám slepé dává vůdce pravdy, bychom v blud byli uvedeni, nebo nejsou-li úplně slepi, že

[1]) VI. n. 16. (I. 641 n.
[2]) VI. n. 7. (I. 634.)
[3]) VI. n. 19. (I. 644 n.
[4]) Srv. kn. VII. n. 30 (I. 713) a n. 58. (I. 735.)

v mnohém od pravdy se uchýlili. Ať Orfeus ať Parmenides, Empedokles, Homer, ať Hesiod to jest, jejž nazývá básníkem bohonadšeným, nechť dokáže, kdo může, že ti, kdo je vůdci mají, lepší cestou se berou a mravnější jsou než ti, kdo modlami všemi i židovskou pověrou pohrdše Slovem Božím k jedinému Bohu, Otci Slova, jsou vedeni. Věru, jací jsou to mudrci nebo filosofové, od nichž máme dle Celsa mnoho, a to božského, slyšeti a přednost jim dáti před sluhou Božím Mojžíšem, před proroky..., ba i před Oním, jenž světu zazářil, jenž bohopocty pravé udal cestu, jenž nikoho nenechal v nevědomosti o svých tajemstvích, ale dle nesmírné své lásky k lidem všem podal theologii jim přiměřenou!" [1])

23. To je třetí stadium poměru křesťanství ke kultuře řecké a římské. V počátcích svých hledí křesťanství s odporem na hrozné věroučné i mravoučné bludy pohanův a spokojujíc se úplně s pravdou zjevenou má se k celé vzdělanosti staré odmítavě. Apologetové, vedení Justinem, jsouce nuceni hájiti nauku Kristovu proti učeným odpůrcům filosoficky, užívají jejich formalní obratnosti a uznávajíce i z obsahu mnohé zásady správnými, odvozují je ze zjevení a označují jako cestu ke světlu pravdy dokonalé vedoucí. Škola alexandrinská vypěstila ty principy nejdokonaleji. Ale tu počíná již poměr nový. Filosofie pohanská si osobuje právo priority a vynáší se nad učení Kristovo. Křesťanští učenci ukazují božskou výtečnost křesťanství proti bludům pohanským, veliký, ba podstatný rozdíl i v naukách podobných a odmítají rozhodně, že by křesťanství jen z nauk pohanských organicky bylo vypučelo. Pravé přednosti vzdělanosti staré však uznávají a užívají jich také na prospěch pravdy zjevené. To je stanovisko spisovatelů křesťanských ve století 3.—5., v nichž otázka ta vůbec ještě mysli poutala. Kliment Alexandrinský a Origenes jsou tu téměř všem vzorem i pramenem.

24. Že stanovisko doby pozdější je totéž jako zmíněné třetí periody, na doklad toho stačí uvésti veliké kappadocké učitele církevní: Řehoře Naz. a Basilia. Měliť zvláštní důvod mluviti o poměru své víry ke staré vzdělanosti. Julian Odpadlík totiž zakázal křesťanským učitelům přednášky ve školách, chtěje tak křesťanům zavříti prameny vzdělání a je mravně zničiti. Jakou lásku jeví tu sv. Řehoř Naz. ke studiu pohanských autorův, an v první řeči proti Julianovi pln rozhorčení volá: „Ač mnoho je těžkých činů, pro něž zasluhuje Julian nenávisti, přec není z ničeho více než z tohoto patrno, jak zločinné

[1]) Kn. VII. n. 41. (. 723 n.)

jedná. A se mnou horší se každý, kdo vědami se těší a těmiže studiemi jako já se obírá! Neboť vše ostatní: bohatství, šlechtictví, slávu, moc a jiné, čím se svět chlubí a co předmětem jest vysněné rozkoše, přenechal jsem těm, kdo jich jsou chtiví. A pouze studiem se obírám a nestěžuji si do námah na zemi a na moři, jež mi způsobilo.“[1]) A v řeči pohřební na počest Basilia Velk.:[2]) „V tom, myslím, všichni rozumní lidé souhlasí, že vzdělání mezi všemi statky našimi prvé má místo, nemyslím pouze to naše vznešenější, jež všelikou lepostí a zdobou pohrdši jen o spásu se stará a krásu věcí duchovních, nýbrž i nekřesťanské, jímž někteří křesťané pohrdají, špatně soudíce. Jako zajisté nebem, zemí, vzduchem a co s nimi souvisí nesmíme pohrdati, protože jich někteří zneužili, dílo Boží za Boha ctíce, nýbrž naopak co v nich jest dobrého k životu a zábavě, užíváme, co nebezpečného, toho se vystříháme; jako dále ani oheň ani pokrm ani železo není o sobě užitečno neb škodlivo, nýbrž dle vůle toho, kdo jich užívá, tak my z těch nauk a věd co povahou a jakostí věcí se obírá, jsme přijali, co však k demonům a bludu a zkáze vede, jsme zavrhli.“[3]) Patrně totéž stanovisko jako Origenovo.

25. Svatý Basil pak přesvědčení své o poměru křesťanství k památkám staré vzdělanosti uložil v klassické řeči k mladíkům „O četbě knih pohanských“.[4]) Spisy ty jsou obsahem svým nauce křesťanské buď podobny neb nepodobny. Znalost podobnosti té i rozdílu musí býti křesťanské pravdě jen na prospěch — také jest jí zdobou a okrasou (hl. 5.). Ovšem třeba výběru: ne nemravné, ne modlářské (hl. 6. a 7.), nýbrž nauky dobré (hl. 8.—11.) a jednání hodná napodobení (12, 13). Basil pak doporučuje na základě pohanských spisů zvlášť některé ctnosti (hl. 16.—21.).

26. Z patristické črty této patrno, jak nesprávno s hlediska historického — nehledě ani k vnitřnímu obsahu nauk — tvrzení, že křesťanství vybudováno jen na základech položených filosofií řeckořímskou.

---

[1]) Ve vyd. Maur. (v Paříži 1842) řeč IV. hl. 100. (I. 131 n.)

[2]) Ve vyd. Maur. řeč XLIII. hl. 11. (I. 777 n.)

[3]) Jak blud pohanský zavrhuje, nejlépe patrno z hl. 72. prvé řeči proti Julianovi Vyd. Maur. I. 110 n.

[4]) Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων — vyd. Maur. v Pař. 1721 t. I.

Písemnictví a umění.

L'Aiglon.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Ještě nedozněly hymny na autora „Cyrana“ (totiž na E. Rostanda) ve francouzských a cizozemských listech, a už začaly se v oněch objevovati zprávy, že „první (nyní) dramatik francouzský“ chystá nový kus pro divadlo. Brzinko proskočila zvěst, co že vlastně bude předmětem chystaného dramatu, totiž neblahý osud vévody Reichstadtského (Zákupského) neboli syna Napoleona I. a vnuka císaře rakouského Františka I. A pak se to ve francouzském literarním světě již ani netrhlo; brzo líčen neblahý osud syna Napoleona, brzo zase veleben ženij Edm. Rostanda, z toho zase Sary Bernhardové, jíž přirčena titulní hrdinky role. Popisovány dopodrobna přípravy k nastávajícímu kusu, kostymy atd. Konečně došlo k představení, a autor — slavil triumfy!

Francouzští kritikové prou se teď, zda nový kus, jemuž titulem po mladém, vysoko vzletnouti chtějícím reku dán francouzský název „l'Aiglon“, t. j. Orlík, předstihuje „Cyrana“ nebo za ním zůstává. Leccos tepou na formě a úpravě, ale faktem jest a zůstane, že to drama nanejvýše hodné pozornosti. Jisto jest rovněž, že „l'Aiglon“ jest dojemnějším a že obsahuje myšlenku hlubší než „Cyrano“, třebas tento kus lépe byl sestrojen. Povšechný ráz „Orlíka“ jest, že to skvostná epopej, nádherná píseň živě podaná v šesti obrazích; odtud asi také dá se vysvětliti nadšení francouzského publika; jinde snad bude trochu chladnější, poněvadž epopej ta nebude tak k srdci jímavě a vzletně mluviti, ba snad spíše tu a tam probudí leckterous strunu nelibě znějící. Co se zpracování týče, pohrdl autor obvyklou cestou dramatiků, i přidržel se skutečnosti, čímž ovšem vzrostla mu jenom obtíž, neboť třeba bylo, aby neobyčejně pečlivou a přesně psychologickou analyzou učinil hrdinu svého kusu sympathickým. Než už k samému ději přistupme. První akt (či první obraz) podává obraz o vychování prince na dvoře Marie Lujzy v Badenu. Vidíme ho sklíčeného okolím nepřátelským a potupujícím ho. Bývalá císařovna jest bezduchá, ubohé stvoření do jisté míry nevědomě naivně frivolní. Vymazala z paměti a ze srdce svého vzpomínku na Napoleona, ano jeho jméno nesmí ani u její přítomnosti býti vysloveno. A přece „Orlík“ ji ctí a miluje a jí lichotí, řka na př.:

Vous êtes à ravir. — Bonsoir, maman!...
Ma pauvre mère![1]

[1]) Ježto drama posud v knižní formě nevyšlo, cituji dle francouzských kritiků, a to v originalu, aby čtenáři poznali lahodu verše R. Smysl zajisté našim čtenářům, aspoň velké většině, jasný. *P. refer.*

Obeznamujeme se tu dále s jeho vychovateli, kterým zapovězeno před princem zmínit se o slavných činech a taženích otce jeho Napoleona, hlavně pak s Metternichem, jehož povaha zvláště působivě účinkuje (v celém kuse) svým neotřesitelně ledověchladným, diplomaticky odměřeným klidem proti lehce vznětlivé prudkosti vévodově. Vévoda, obklíčen jsa takovým okolím, sama sebe s úzkostí se táže, hoden-li otce svého. Ne, odpovídá:

»Au rôle d'empereur je ne me sens pas prêt.«

Inu, koluje i v jeho žilách krev rakouská, jež ho činí slabým:

Je sens avec effroi
Quelque chose de blond qui s'attendrit en moi.

Když byl své vychovatele překvapil, že ví o tom, co mu chtějí zatajit, objednává mu rozcisařovna z Paříže pro obveselení krejčího a šičku. Je to však vlastně Prokeš-Osten a princezna, v jejíchžto žilách koluje krev Bonapartova, hraběnka Camerata. Ti zosnují plán, kterak by mohl vévoda ze svého hanebného vězení uniknouti, předkládají jej princi, ten jej schvaluje. Končí se pak první akt lekcí z historie, kterou dává princi kurtisána, Fanny Esslerová.

Druhý akt (obraz) odehrává se v Schönbrunně. Shledáváme tu „Orlíka“ v hodnosti rakouského setníka. Hryže uzdu svou a vidiny slávy táhnou před zraky jeho k nemalé zlosti Metternichově.

Ce val est trop petit pour que l'on y galope.
— Et que vous faut-il donc pour galoper?
— L'Europe.

Neustále s Prokešem oživuje si před duševními zraky svými na mapě vítězství otcova, pořádá pohyby válečné se svými olověnými vojáky, — vojáky rakouskými. O, té radosti! Dobrý duch přemaloval mu jeho vojáky, z rakouských nadělal francouzských. Tímto dobrým duchem jest Flambard, obyčejně zvaný Flambeau, starý bručák, jemuž se podařilo vetříti se mezi služebnictvo princovo a jenž nad svým „Orlíkem“ s něžnou věrností bdí. Metternich, jenž se právě k zmíněné metamorfose nahodí, kaboní se, řka:

Alors toute l'armée est française, aujourd'hui?
Ou donc sont passés les Autrichiens?
— Ils ont fui.

Aby za to prince ztrestal, přivede mu Metternich maršalka Marmonta, jenž se právě Vídní bral. Princ chladně ho přijímá. Marmont zradil otce jeho. Za výčitek, kterými jej princ zahrnuje, probudí se v starém válečníku svědomí. Poznal v hněvivém zraku synově otce, i prosí za odpuštění. By si ho zasloužil, chce býti nápomocen k princovu návratu do Francie. Princ nechá se obměkčit, táže se však na pohnutky maršalkova chování k Napoleonovi.

„Byli jsme unaveni, toužili jsme po klidu. Císař zanedbával nás.“

„Vy jste byli unaveni? Dobrá! Ale my?“

To pronesl Flambard, toť hlas lidu, hlas prostého vojína. Flambard je bratrem pařížského čalouníka. I tropí si úsměšky z nábytku dvor-

ského. „Regardez ces meubles, sont-ils assez lourds? Ces chinoisseries sont-elles assez ridicules, ce style empire est-il assez mal imité! Ah! le beau mobilier que nous avions aux Tuilleries!"

A vzrušen: „Vous aussi, monseigneur, on vous a fait en France." V tom okamžiku zazní vojenská hudba; toť pluk vévody Zákupského vracející se z parády. A končí se celý akt rakouskou hymnou.

V třetím obraze spatřujeme „Orlíka" v rozmluvě s dědem svým, císařem Františkem. Už by se mu podařilo získati děda, když tu vystupuje Metternich, jenž na žádost princovu, by mu dopomoženo ke trůnu francouzskému, odpovídá, že by to bylo možno leda, když by potlačil tříbarevný prapor, svobodu. Na odpověď „Orlíkovu", že lze zcela dobře císařství i se svobodou srovnati, a po urážce, kterou metá v tvář svému dědovi, následuje nové věznění prince. Na štěstí ustanoven Flambard jeho strážcem. Týž vyštárá kdesi uniformu francouzského granátníka a postaví se v ní ke dveřím princovým, tak že Metternich spatřiv ho ulekne se v domnění, že se „starý", totiž císař Napoleon vrátil. Za to pomstí se Metternich princi tím, že předvede mu napřed obrazy členů rakouské rodiny a dav mu pak nahlédnouti do zrcadla, dokazuje, že nemá na sobě nic napoleonského. Raněn tím, vzkřikne vévoda: „Když tedy nemohu Napoleonem býti, tož budu Don Juanem."

A ve čtvrtém akté, představujícím maškarní ples v Schönbrunně, vidíme „Orlíka" na nově nastouplé dráze. Malá episoda však, neuctivě pronesené jméno Napoleonovo, vrací jej opět sobě samému. V celku akt tento mohl by zcela dobře odpadnout.

V pátém obraze vidíme prince na útěku, a sice na bojišti Wagramském. Tu však dostihne je policie Metternichova. Flambard nechtěje upadnouti znova v ruce Rakušanů, béře si život. A tu u mrtvoly Flambardovy zachvácen jest „Orlík" hallucinací opravdu velkolepě epickou; skučení větru mění se mu v stony a vzdechy na tom poli padlých. „Orlík" poznává hrůzu války; nahlíží, že on „bílý jako hostie" jest obětí smírnou za všecku tu slávu otcovu.

V šestém obraze předvádí se nám smrt „Orlíkova." Odvádějí ho do kaple, kde má přijat Tělo Páně. Dává si donésti svou kolébku, dar to Pařížanů, a káže ji postaviti těsně vedle lůžka svého. A dvě lůžka stojí tak těsně při sobě, že „n e l z e m e z i n ě a n i š p e n d l í k u s l á v y v e t k n o u t i."[1] A s tou myšlenkou bezútěšnou skonává l'Aiglon.

Toť stručně podaný děj posledního kusu Rostandova, jenž asi brzo vykoná svou okružní cestu i po ostatních evropských divadlech; francouzskému však obecenstvu věčně sympathickým zůstane tento Napoleonovec, vévoda Zákupský a král římský, třebas ho neblahý osud jeho byl odsoudil k nečinnosti; slávy pak, které marně dobýti usiloval, donesl mu darem básník Rostand, ověnčiv postavu jeho vavřínem své vlastní slávy.

---

[1] Orig.: »Qu'on ne peut y glisser une épingle de gloire.

Z anglického písemnictví.

Referuje Al. Koudelka.

V anglické literatuře dlužno činiti rozdíl mezi pracemi spisovatelů v Britanii žijícími a v Americe, třebas práce jedněch tam a druhých zde nejen na literarním trhu se objevovaly, nýbrž i kupovány a čteny byly. Charakteristikon všech amerických zábavných prací jest: nechuť k realistickému pojímání a zpracování látky, jež se týká poměru rodů k sobě, krasochuť amerického čtenářstva vzpouzí se proti hyperrafinované, vyumělkované originalnosti, amerického publikum musí v každé práci, jež má souhlasu jeho dojíti, shledati některý rys své povahy praktické. Proto také většina amerických novelistických prací libuje si v drobnomalbě charakterové, v zevrubném líčení prostředí a se zálibou volí takové věci, jichžto pozadí jest buď romantické nebo historické. Dějiště amerických romanů činí hlavně: Novoanglické státy, jih a daleký západ. Tak *Thomas Nelson Page* v „Red Rock" podává obraz poměrů, jaké byly hned po občanské válce na jihu, když tento na pospasy vydán byl politickým machinacím. Děj sám líčící lásku dvou lidí, kteří se nemohou za sebe dostati, jest propleten takovou spoustou romantických spletek, že ho ani v nástinu podati nelze. Rozhodně „modernisté" roman ten by odsoudili. „The Gospel of Freedom" sluje roman *Roberta Herricka*, professora na chicagovské universitě. Děj jeho odehrává se z části v Chicagu, z části v Paříži a jest jakýmsi příspěvkem k ženské otázce. Hrdinka jeho bohatá, snaživá dívka, neobyčejně ctižádostivá a duchem emancipačním proniknutá, ráda by se vyzula ze šosáckých tradic své rodiny. V tom podporována je svým strýcem, jenž se vzdal svých uměleckých tužeb, aby nepřišel do rozporu se svou rodinou jediné výdělkařství žijící. Erard, umělec, zosobnění genialního sobectví bez genia, chladně vypočítavá povaha, ukáže jí cestu ku svobodě ze sobeckých příčin. Dívka opustí chotě svého a stane se otrokyní Erardovy vůle. Zápasy duševní hrdé, o své illuse oloupené ženy jsou s dojemnou pravdivostí podány. Když se konečně pozná, praví: „Skutečnými blázny jsou ti, kteří — jako já bojují za něco, co jest pouze ideou."

Franka Morrisa „Mc Teague" je tragedie vzatá ze středního stavu a zosnovaná na motivu, že touha po zlatě kleta. Děj romanu toho odehrává se v San Franciscu v naší době, jenom konec jeho přeložen jest do žíravé pouště, kde oba hrdinové zlata chtiví umírají žízní. Psán jest až drsně naturalisticky. „The Open Question" roman *El Robinsoné* luští, t. j. pokouší se o to, problem, zda dva mladí lidé, kteří trpí dědičnou vadou, právo mají manželství uzavříti a zda — uzavřevše jej — smí sebevraždou ujíti následkům jeho. Ač thema to je nad míru choulostivé, přece zpracování jeho jest neobyčejně jemně a šetrně provedeno. Nejobjektivnější a nejneosobnější ze všech anglicky píšících spisovatelů *Henry James* vydal dvě povídky pod souborným titulem „The Two Magics". První z nich „The Turn of the Screw" pohybuje se na rozhraní mezi skutečností a nadsmyslným. Duchové zesnulých vystupují

v něm a provozují i pak neblahou moc na mysli dvou dítek, jež v životě byli otrávili. Diametricky opačného rázu jest druhá povídka „Covering End“. V ní vystupují lidé skuteční, ovládaní vášněmi každému srozumitelnými, tuť celá gallerie postav se skvostným humorem líčených. „The Awkward Age“, jiný roman téhož autora, podává mistrně paralelu mezi dvěma generacemi, mezi jejichžto mravními názory hluboká zeje propast. Representantem jedné jest někdejší světák Longdon, jehož osamělost z jeho venkovského sídla do Londýna pudí; representantem druhé jest mladý lev vysoké společnosti londýnské, Vanderbank, který onoho teprve zasvětiti musí v kaučovou roztažnost zásad panujících v této společnosti. Co se týká formy, Henry James bez odporu jest prvním jejím mistrem. Co kouzlo jeho psaní zvyšuje, jsou napovědiny, z nichž pozorný čtenář vycituje, že mohl mnohem více říci, než skutečně odpověděl. Vytýká se mu však nedostatek vroucnosti; z hrdin a hrdinek jeho romanů, třebas to jsou lidé z kosti a masa, plni pozemských chyb a slabostí, vane mrazivý dech jako z mramorových soch nějaké skulpturní gallerie.

Jako H. James, tak i *Gilbert Parker* žije teď v Anglii. Slávu nehynoucí pojistil si postavou Pretty Pierra, básnickým zosobněním jedné z těch odumírajících postav dalekého západu. Poslední prací jeho jest „The Battle of the Strong“, jehož děj odehrává se na konci minulého století, a to na ostrově Jersey. Ale zdá se, jakoby vzdálen jsa okolí, v kterém byl odchován, nedovedl se pro ně už tak rozehřáti jako dříve.

Také † *Harold Frederic* po svém do Anglie přesídlení odcizil se americkým látkám. A třebas jeho posmrtný roman „Gloria Mundi“ patří k nejhledanějším knihám saisony, přece nedostihuje rázovitého jeho amerického romanu „The Damnation of Theron Ware“. Z jiných amerických autorů jmenuji *Dames Lane Allensa* „The Choir Invisible“, pak *Hopkinson-Smithar* roman ze života potápěčů „Calev heest“ a *M. Hewletta* „Forest Lovers“, něžnou, vonnou idylu.

Z rodilých v Anglii spisovatelů *George Moore* připravil kroužku svých obdivovatelů romanem „Evelyn Innes“ trpké zklamání. Prvina jeho „Esther Waters“ nepřipuštěna do veřejných knihoven pro nemravnost. Idea sama romanu: Matka pro dítě své všecko obětuje — nebyla by sama v sobě nemravnou, ale místa mnohá v něm jsou nejen nechutná, nýbrž přímo odporně hnusná. V „Evelyně Innes“ — mladá, sličná dcera muzikantova svolí konečně v „ochranu“ či „protekci“ bohatého a urozeného pána. Pomocí jeho „protekce“ stane se slavnou zpěvačkou, ale i — Potom však procitnou v ní vzpomínky na nevinné mládí, i hledá u katolických sester pokoje a odpuštění, jenom že autor nechává čtenáře v nejistotě, zda pokání její je upřímné a trvalé.

Mrs. Wilfrid Ward snaží se ve svém romanu „One Poor Scruple“ dokázati, že katolické náboženství jest s to, aby na pravou cestu přivedlo i sebe světáčtější dítě. Hrdinka, pravý to světácký motýlek, dosáhne mety své ctižádostivosti: jeden z nejbohatších anglických poeru, jehož miluje i jako člověka, uchází se o její ruku. Tu však doslechne,

že v mládí uzavřel pošetilý sňatek, který arci jest už dávno rozloučen, ona však rozloučení toho — a to ze stanoviska katolického zcela správně — neuznává, vrátí slovo snoubenci, aby se po letech vdala za hodného katolického vdovce. Arci protestantským kritikům takový názor nejde na um, a tudíž knihu odsuzují.

Rovněž se stanoviska náboženského psán jest roman „A reported change in Religion". Autor kryje se pod vypůjčeným jménem „Onyx". Vysoce vzdělaný, střízlivě smýšlející muž najde v Římě — cestuje po Italii — celou haldu dopisů. Všechny jednají o jeho přestoupení ke katolicismu, o němž zprávu — jím samým nevyvrácenou — přinesl „Times". Skvostně vystiženy povahy jednotlivých pisatelů a jejich názory: pochází od osob hlásících se k různým náboženským soustavám. Čtoucí třebas po přečtení listů nepronáší svého soudu ani úvah o jednotlivých náboženských soustavách, cítí se k Římu přivábena.

Animismus.

Ref. J. Oliva. (Č. d.)

Když byl autor náš (B. Lindner) uvedl názory nyní panující, praví ku kritice jich toto: „Proti tomu budiž poukázáno k několika nepopíratelným historickým faktům, a to I. pokud se týkají polytheismu.

1. „Pojem Boha a slovný jeho výraz jsou starší než systemy polytheistické, historicky nám dochované. Všude tam, kde jest nám možno srovnáním řečí vystoupiti za údaje historií poskytované a seznati tak názory prvotnější, již v dobách velice starých pojem takový jest, aniž zároveň stupeň kulturní jest nějak obzvláště veliký. Zevní kultura národův indogermanských byla sotva asi před jich rozchodem vyšší, než je kultura nynějších t. zv. divokých čili přírodních národů; vzdor tomu měli výraz pro ‚Boha' a dle toho jistě i jeho pojem." Následující důkaz jako i u nás všeobecně známý a přijatý tuto zvláště neuvádím. Za to podám doslovně, co praví dále o národech semitských a turanských, poněvadž u nás méně je to známo a poněvadž tato věc zvláště nás tu zajímá. „Národové semitští mají též více společných slov pro Boha, z nichž výraz nejčastěji užívaný (il nebo el) etymologicky není dosud vysvětlen; ostatní znamenají ‚pána, krále' a p. a užívá se jich buď všeobecně pro pojem ‚Boha' nebo pro jména jednotlivých zvláštních bohů. V řečech národův uralo-altajských, ačkoli tito národové v dobách historicky známých vesměs byli oddáni šamanismu, nalézáme přece společné slovo (finsky jumala, laponsky jubmel atd.); a právě tak tomu jest u národů středoamerických (aztecky teotl, plural teules, v řeči Nicaragua teot, plural teotes). Jazykové srovnávání může nás ovšem jen málo poučiti o tom, jaký pojem z počátku se slovem byl spojován a co bylo jeho obsahem, ale jedna věc plyne odtud jistě, že totiž ne

bytnost boží sama, ale poměr boha k člověku se projadřoval (pán). Nešlo zajisté o výraz pro nějaký abstraktní pojem, ale o něco zcela konkretního; božstvo proti člověku se jevilo jako osobní moc, od níž lidé úplně záviseli, s níž však mohli vstoupiti v osobní poměr. V tom je základ nejstarší bohoslužby, jež rovněž projadřuje poměr poddaného k svému pánu. V jiných výrazech, jako na př. v indogermanském „deva" máme již zjev, jenž nás potkává všude v rozvoji polytheismu, že božstvo je vtaženo (sníženo) do přírody. Protiva světla a tmy, jakožto něčeho božského a protibožského, ovládá namnoze celý mythologický názor jak u Indogermanů tak u ostatních národů. V dobách, v nichž takové výrazy povstaly, nemohlo náboženství nikterak býti na nízkém stupni pouhého ctění duchův. Avšak ani rozvětveného polytheismu nebylo v nejstarších dobách, nýbrž toliko zárodky (Ansätze) k němu. Srovnání indogermanských řečí ukazuje jen málo jmen, jež možno vyhlásiti za jména božská dob původních. S úplnou jistotou můžeme toliko úctu boha nebes prohlásiti za indogermanskou; výrazy sanskr. Dyaus pitar, řecky Ζεὺς πατήρ, latinsky Juppiter nebo Diespiter dokazují, že tím mohl býti označen pouze o s o b n í bůh nebes, nikoli však pouhý jev přírodní. Zdali vedle toho i jiné úkazy přírodní již v pradobě osobními bohy byly představovány, nelze s jistotou uhádnouti, jelikož slova pro ně v různých řečech etymologicky jsou sice příbuzná, ale dle tvorby nikterak identická, jak bychom ovšem očekávali, kdyby byly měly význam jmen božích. I v ostatních náboženstvích jeví se bůh nebes jako nejstarší a dle toho stojí tento bůh v době historické vždy v čele celého systemu. Žádným způsobem není možno, aby počet bohů v pradobě indogermanské byl býval veliký." Co dále následuje o této době, netýká se nás tu výslovně, a proto jakožto věc více méně u nás známou můžeme to přejíti. Za to poutají naši pozornost věty v témž odstavci dále stojící: „Jako u Indogermanů tak u všech ostatních polytheistických náboženství setkáváme se s úkazem, že bohové byli z počátků představiteli určitých jevův a pochodů přírodních, že však během času význam ethický vzal převahu. Mluvíme-li však o původním přírodním významu bohů, nechce se tím říci, že by působení jich dle víry nejstarších dob bylo bývalo omezeno na život přírody; naopak hned od počátku měli zároveň význam ethický a pro náboženský cit mělo jich zasahování v osud světa, národův a jednotlivých lidí, jak se samo sebou rozumí, důležitost nevšední. Toto zasahování projevuje se z počátku ovšem ponejvíce dle významu jich přírodního: bohové, jichž působení v přírodě mythologicky se pojímalo jakožto boj proti mocnostem temnoty, jsou zvláště způsobilí, aby se mohli vzývati jakožto pomocníci v pozemských bojích lidí… Tím však nesmíme se dáti svésti k domnénce, jakoby ethický význam bohů vůbec načisto byl odvislý od významu jich přírodního a z tohoto teprve časem se byl vyvinul; h n e d o d p o č á t k u byl s pojmem boha spojen. Ze všeho dosud řečeného vyplývá, že vznik a rozvoj polytheismu záleží v tom, že nejprve božstvo bylo vtaženo (sníženo) do přírody a že potom rozlišování vždy pokračující jednotlivých úkazů přírodních dělo se v ten způsob, že vždy více jednotlivé jevy považovaly se za účinky různých

božských osobností. Pro tento náhled mluví i to, že více bohů jakožto představitelů pro jeden a týž úkaz přírodní, a to tak, že těmito bohy jsou zosobněny různé účinky těchto přírodních jevů. Tak u Indů máme celou řadu bohů slunečních... Tito bohové nepovstali všichni najednou, nýbrž musíme míti za to, že nový bůh povstal teprve tehdy, kdy přírodní význam starších nebyl již dobře postihován. Rozvoj nešel také u všech národů stejnoměrně; kdežto u Indů, Keltů, Germanův a Slovanů vznikl zvláštní bůh blesku (bouře), má u Řekův a Římanů nejvyšší bůh blesk za svou zbraň. Další rozšíření dostal polytheismus vznikem bohů čistě ethických, kteří nikdy neměli styku s nějakým jevem přírodním; je to však všude úkaz poměrně pozdní.

2. Druhý důkaz bere autor náš z dob historických. I tu vývody jeho jsou hodny všeho uvážení. Jádro jich opět doslovně tu uvedu. „Viděli jsme, že polytheismus ve svém historickém průběhu nikterak neukazuje sklonnost k monotheismu, naopak dá se dokázati vždy silnější proud ve tvoření nových bohů. Mimo to třeba uvážiti, že vlastní názory náboženské o bytosti bohů nemohly se nikterak vyvinouti z vyspělého polytheismu, právě naopak jsou s ním v zjevném odporu, neboť polytheismus mnohem více směřoval k tomu. aby podobné názory rozvrátil, ne však, aby je sám vytvořil. Náboženský cit žádá, aby bohové byli všemohoucí, vševědoucí, všudypřítomní, spravedliví a svatí; že jim tyto vlastnosti z počátku byly připisovány, dokazuje kult, jenž se nám v historické době u všech náboženství polytheistických jeví již pevně vyvinutý, je tedy předán z doby starší. Možnost kultu jest vůbec dána toliko všudypřítomností boží; kult má účelem uvésti člověka v osobní spojení s bohem a může tento účel vyplniti jen tenkráte, je-li božstvo člověku blízké v každé době a na každém místě, aby mohlo přijímati jeho dary a prosby. I všemohoucími musí bohové býti, máme-li se na ně v každé záležitosti obraceti a ochranu a podporu v každém ohledu od nich očekávati. Konečně jeví se bohové všude jako původci a strážci mravního světového pořádku, jelikož překročení mravních přikázaní musí býti smířeno obětí a modlitbou. Všecky tyto názory nemožno spojiti s mnohostí bohů. Náboženský cit ukazuje to tím, že nejvyššímu bohu připisují se všechny vlastnosti božství a ostatní bohové jeví se obyčejně jako jeho tvorové a poddaní.“ V následujícím dokazuje autor, jak z kultu během času vyvinulo se čarodějství a tak i v této příčině z dějin ukazuje, že vývoj polytheismu neděl se směrem k lepšímu, nýbrž směrem k horšímu. Poněvadž však věc tato spočívá na vývodech zde podaných, aby článek příliš nevzrostl, zde to vynechávám. Za to nemožno přejíti třetí důkaz autorův. (O. p.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CXLIII.

549. Jan VII. biskup. Olomouc, 10. srpna 1344. — G. I. a. 11.

Nejstarší záznam jest: de riuolis priuilegium. Jsou však i jiné dosti staré: Super piscina vacua (nad tím: deserta asi touž rukou) ante pontem, per quem itur ad Wiessau. Jiný: Littera super riuo a monte Mansperkg pro faciendis piscinis obstaculisque. Jiný: Vii[a] donacio episcopi de molendinis piscinis et ostaculis ad infanciam (druhý řádek:) inseratur.

Codex diplom. píše VII. 398: Nach dem Originale mit einem einzigen Sigille, — die übrigen sind schon abgerissen. A přece byla listina opatřena pouze dvojí pečetí, biskupovou a kapitolní, jak svědčí znění listiny a zářezy v ní. Pečet kapitolní jest ztracena, zachována však pečet biskupova na motouze z hedbávných nití fijalových a červených podlouhlá v červeném vosku na podkladě vosku bílého. Uprostřed ní biskup v ornátě s mitrou sedí na křesle, berlu v levici, pravici maje pozdviženou k žehnání. U lokte jeho pravého jest štít s dvojocasým lvem českým, po levé straně štít s jednoduchým znakem biskupství olomuckého. Ve spodní části pečeti štít rozdělený kolmou čarou na dvě pole; přes obě vzhůru obrácená čtvrt měsíce bez tváře.

Na rubě jest sekret (menší pečet) biskupova. Uprostřed sv. Václav v oděvě spodním s nůší dříví na zádech; před ním jest jednoduchý znak biskupství olomuckého, za ním znak, jaký na velké pečeti jest pod biskupovýma nohama. Nad tímto znakem S[anctus], nad oním W[enceslaus]. Legenda: † S. JOHANNIS. EPISCOPI. OLOMUNCENSIS.

Str. 398. ř. 4. má býti dle originalu: inposterum; ř. 7. Witconis; ř. 15. dicti *nostri* monasterii; ř. 18. li*tt*eris; ř. 24. co*m*odum.

CXLIV.

583. Jan biskup. Pustiměř, 25. ledna 1345. — G. I. a. 12.

Nejstarší záznam XV. věku na rubě: Littera locacionis super Sonhoff (později připsáno): pro bonorum (?) possessione; při čemž třeba podotknouti, že písmeno *h* utvořeno z napsaného věrojatno, omylem *f*. Pečet biskupova jak výše popsána, na pergamenovém proužku, jenom že bez sekretu na rubě, taktéž skutečně i pečet pustiměřské abatyše, podlouhlá vodorovnou čarou uprostřed na dvé rozdělená. Ve vrchní polovici obraz pacholete Ježíše s košem v pravici se stromu levicí obírajícího ovoce, v dolní postava ženská, Panna Maria s dítětem na ruce pravé, s holí v ruce levé. Nápis kolem: S. ABATISSE AD INFANCIĀ I. XPI IN PVZTMIR též v červeném vosku španělském na podkladě včelího vosku bílého, málo poškozená.

Str. 426. ř. 3. incumbentes original má: *intendentes*;
ř. 4. a 7. Schoenhof „ „ Schônhof;
ř. 9. plenam et meram ac etc. „ „ plenam, meram ac etc.;
ř. 14. uille „ „ *v*ille;
ř. 24. iure hereditario perpetuo possidendum „ „ *iure hereditario possidendum,* **bez** perpetuo.

CXLV.

592. Klement VI. papež. Avenion, 5. dubna 1345. — G. I. a. 13.

Otisk Dra. Lechnera správný i popis listiny. Dodati lze ještě obsah na rubě bully: Confirmacio Clementis. Ostatní značky jenom specialista rozpoznati dovede.

Ona „IX.“ zmíněná Dr. Lechnerem jest zcela v pravém rožku listiny. Na rubě též: Cop(?). Dále in dorso v levém rohu: *f.* jinde: *VIII* a *X.* konečně: fol. 9.

CXLVI.

646. Beneš z Budče. Brno, 3. března 1346. — G. I. a. 14.

Záznam na rubě: Littera Benessiy super donacione iuris patronatus (vybledlým inkoustem touž rukou): super Bucz (něco níže touž rukou): non est inserta; na jiném místě: *h.*

Str. 473. ř. 7. má original: *v*t; ř. 14. *v*iuos; str. 474. ř. 4. *v*el; ř. 5. *v*erborum: ř. 6. *v*enire; extunc; ř. 13. quo ad... *v*irorum; ř. 14. Br*e*nnensis; ř. 16. *v*irorum; ř. 17. *v*iri; ř. 19. Br*vnn*e;

str. 473. ř. 6. má original: pec*c*atorum;

ř. 8. Codex dipl. sciens *mentem* mortalitati subiectam — Original: sciens *me tamen* mortalitati subiect*u*m;

ř. 13. original nemá teček (. .) před „Abbatisse“;

ř. 16. Cod. dipl. consens*um* et auctoritate, original: consens*u* et auctoritate;

k str. 474. ř. 2. opravuje Dr. Lechner: fehlt **firma** nach excommunicacionis; original má: promitto sub pena periurii ac excommunicationis *sentencia* (zřetelně zcela: snia);

k ř. 6. dí L.: excommunicabit richtig. Orig.: falsch excommunicavit.

Mohlo by správno býti čtení Bočkovo, kdyby zakládalo se na originale. Poněvadž však original čte excommunicauit, není správno. Ale rovněž není spravedliva poznámka Dra. Lechnera, že mylně čte original, neboť biskup dle práva božského i dle práva kanonického má moc exkommunikaci vyřknouti na některý zločin, a skutečně velmi často biskupové i papežové z církve vyloučili ony, kdož by se v budoucnu prohřešili na příklad na statcích klášterních.

ř. 14. (ne 15.) náleží čísti camerarii;
ř. 15. (ne 16.) „ „ Wockonis de Holnstein.

CXLVII.

708. Biskup Jan. Olomouc, 1. června 1347. — G. I. a. 15.

Nejstarší záznam jest jak udal Dr. Lechner de incorporacione ecclesiarum; novější Donacio (nad tím touž asi rukou): et

incorporacio ecclesiarum Linchtenburg. (sic) Budcz et Gduoss facta per regem Carolum monasterio.

Str. 523. ř. 14. má original d*y*ocesis, taktéž ř. 27.;
 ř. 20. „(sic)" náleží tomu, kdo nepochopil, že supernus rex jest Bůh;
 ř. 22. original: clemenciam collaudantes (ne: clemencia);
 ř. 30. má original: in perpetuum;
str. 524. ř. 1. má original *k*arissimis; ř. 2. a 3. archid*y*acono; ř. 10. e*x*oluenda;
 ř. 13. „metropolitane", v originale jak L. metropolit*is*, jenom bylo dodati, že mělo býti správně metropoliticis (scil. iuribus) jako dále máme: episcopalibus, archidyaconalibus etc.;
 ř. 14. archid*y*aconalibus; e*x*oluendis;
 ř. 27. orig. *exequatur* (ne: exequ*an*tur), neboť bezprostředně předchází podmět *suscipiens*;
 ř. 35. orig. Neczicz;
 ř. 31. orig. distingu*i*mus; ř. 40. Wi*th*co;
str. 525. ř. 13. orig. se*x*decim marcas;
 ř. 35. orig. potencie (ne: potentis) secularis auxilium.

Transsumpt kapitolní, o němž Dr. Lechner, sdělán za děkana Jana z Telče 13. října 1560. Pečet v červeném vosku. Sv. Václav uprostřed. Legenda: SECRETV. CAPITVLI. OLOMVC.

CXLVIII.

711. Týž biskup. Pustiměř, 23. června 1347. — *E. I. a. 6.*

Nápis na rubě: Consensus episcopi ad donacionem decime allodii in friczendorff pro ecclesia etc. in brunsberg. Číslo rumělkou: XIX. d. Pečet biskupova velká na pergamenovém proužku ve vosku španělském na vosku bílém poněkud poškozená.

Text dle přepisu Dr. Lechnerova v uv. časopise str. 253. sl.

Str. 254. ř. 2. original má: extunc, ř. 5., 7. a 19. třeba přepisovati: li*tt*eris;
 ř. 15. original má: successor*is* nostri . . . fuer*it* (fuit), ne: successor*es* . . . fuer*int*, jak přepisuje Dr. Lechner, čárečka před „successoris" v originale nemá významu našeho kommatu, tak že věta nabývá smyslu: . . possessores secundum consilium et decretum successoris nostri, qui pro tempore fuer*it*, tenebuntur atd.

CXLIX.

783. Karel král. Praha, 12. dubna 1348. — *Kopiář I. fol. X. VII.*

Též copia simplex na pergameně písmem soudobým se záznamem na rubě: Copia priuilegii de non soluenda berna regali per vicarios et magistrum scole ecclesie Olomucensis.

Str. 569. ř. 2. kopiář: inperpetuum, cop. simpl. perg. in perpetuum . . . *libertatis*;
 ř. 4. obojí: co*m*oda;
 ř. 5. „ scolarum;
 ř. 6. „ li*tt*eras;
 ř. 7. „ liber*t*acione, i*m*munitate, ne: liberacione, immunitate;
 ř. 8. „ prediorum, ne: predictorum; „sic" po „suorum" jest zbytečno;
 ř. 14. „ li*tt*eras;

ř. 15. cop. s.: referuntur, kopiář: refereuntur (sic)
ř. 17. obojí: quidquid (ne: quod) . . . li*tt*eris;
ř. 19. cop. simpl. perg.: sepedictos . . magistrum;
ř. 20. copia simpl. zcela zřejmé: aduersus presen*tis* nostre approbacionis &c.. v kopiáři zkratek;
ř. 22. obojí: litteras.

Nová díla.

Knihovna světových kazatelů, již počala vydávati benediktinská knihtiskárna v Brně, má za úkol rozhojniti a oživiti naši kazatelskou literaturu, která dle upřímného doznání s četných stran vysloveného stůně úbytěmi myšlenkovými, ideovými. První číslo a první sešit (str. 48, cena 50 h) podává na zkoušku konferenční řeči Lacordaireovy, z nichž už něco p. překladatel M. Zavoral vydal dříve v Jihlavě, se skrovným arciť výsledkem hmotným. Bude-li pokus tento šťastnější, budou následovati časem díla jiná.

Pašijové hry. Text upravil *Jan Pauly*, sbory professor *V. Müller*, zpěvy *Fr. Picka*. Praha 1900. Str. 48. Cena 40 h.

Pravou cenu skladby této může posouditi jen kdo ji viděl provozovati, neboť sám text vymyká se z veliké části kategoriím kritiky básnické. Jest jinak vhodně sestaven, vyplňuje mezery biblické, vykládá dle obvyklých výsledkův exegetických pozadí děje a povah (na př. zajímavou povahu nešťastného Pilata) a hledí nesporé zprávy biblické přiměřeně doplniti.

Mluva jest ušlechtilá, biblické dosti případně přizpůsobená, celkem správná (dle Annáše na str. 37. si Herodes dělal ze židů dobrý den!).

Hudebních vložek ref. nezná.

Dle zpráv novinových snaha p. skladatelova odměněna skvělým výsledkem. Oznamují se také odjinud ochotnické pokusy, provésti pašije. Snaha dobrá, avšak ať nezapomíná se zlatého: od vznešena do směšna jest jen krůček! Ať totiž neschopnost neuvede posvátné věci v posměch!

Vhodný průvodce po Paříži ke dnům výstavním vydán u F. Topiče v Praze péčí prof. *Jindřicha Hanticha:* **Osm dní v Paříži** (str. 79, cena 1 K) a **Paříž s okolím** (str. 131, s mapkou). Obsah druhého spisu jest udán samým nadpisem; poskytnuto tam všeho, čeho obyčejní průvodcové poskytují, stručně a přesně. První spisek pozůstává z česko-francouzských rozmluv, jaké asi na cestě do Paříže a v Paříži naskytnouti se mohou. Oba spisky lze dobře doporučiti.

V několika dnech vydán bude v Brně nákladem benediktinské knihtiskárny stručný a laciný **průvodce po Slovensku** od *Ad. Bayera* (v Knihovně našeho lidu), s obrázky a mapkou. Bude tím zajisté návštěvníkům Slovenska dobře poslouženo.

Msgr. A. Giobbio: Lezioni di diplomazia ecclesiastica. Roma 1899.
První svazek většího díla, jednajícího o církevní diplomacii. Rozpoznati v něm trojí účel: positivní, polemický a praktický. Positivní jeví se v důkladném podání o zástupcích církevní diplomacie, nájmě o papeži, jejich právech a povinnostech, o jejich výsadách, o jejich jednání; dále o cíli diplomatických poslání. Vědeckými a dějinnými poznámkami, příležitostné vkládanými, nabývá tato část i pro osoby světské nemalé zajímavosti. Polemicky spisovatel místy vystupuje proti regalismu a právnímu liberalismu; zamítá mylné názory o formě církevní správy; pevné buduje důkazy pro pravdu, že papež pravým je vladařem, vyvrací námitky novodobých odpůrců a vypočítává mezinárodní práva papežova. Že kniha určena hlavně jinochům, kteří by dráhu diplomatickou rádi nastoupili, patrný všude ráz praktický, jevící se zvláště ve formě přednášek, pravidel, v líčení vlastností nunciů a způsobu, jak jim jednati s vládami světskými i církevními. — Rozprávěje o nunciích podává autor dějinný vývoj jednotlivých **nunciatur u dvorů evropských.**

Kniha věru zajímavá, poučná, důležitá.

Z oboru astronomie nové dílo vydal p. *Karel Steinich*, ředitel měšť. školy v Praze pode jménem: **Počátky zeměpisu hvězdářského.** S třiceti osmi původními obrázky a s devíti diagramy. V Praze 1900. Nákladem „Dědictví Komenského." Encyklopedické knihovny svazek první. 8°. 200 str. Cena 3 K 20 h.

Obsah díla. Krátká předmluva, v níž udává též prameny, ze kterých čerpal. Země jakožto těleso nebeské, kterak určuje se plocha míst na jejím povrchu dle délky a šířky, tabulka posic důležitějších měst v Čechách a na Moravě (str. 6—14); délky stupňův v různých šířkách a délky stupňův na polednících, míra časová (str. 14—19). Parallaxa (str. 19—24). Jména hlavních souhvězdí a tabulka poloh stálic prvého a druhého řádu (str. 24—29); o zdánlivém pohybu hvězd (str. 29—41). Slunce a jeho zdánlivý pohyb; sluneční hodiny (str. 41—53); jak určuje se čas dle slunce (str. 53—66); zdánlivá dráha slunce (ekliptika), její sklon k rovníku a roční časy odtud pocházející (str. 66—75). Pohyb měsíce kolem země, poloha jeho dráhy ku dráze zemské a zjevy tím podmíněné (str. 75—87). Pohyb oběžnic kolem slunce, jejich dráhy, jak dráhy ty jeví se pozorovateli se země, měsíce oběžnic (str. 87—118). Zatmění měsíčná (obšírněji, str. 118—131), zatmění slunečná (str. 131—166). Zákryty hvězd měsícem (str. 166—177). Přechody Merkura (str. 177—191) a Venuše (str. 191—193). Přídavek o vlasaticích a létavicích (str. 193—199).

Autor pojednává o slunci a jeho oběžnicích, obšírněji o zemi, přihlíží hlavně k jejich drahám, rychlosti pohybu v nich, vůbec k těm okolnostem, z nichž možno určiti místa jejich na nebi a příslušný čas a vysvětliti všeliké úkazy, jako na př. zatmění, podává hotové mathem. formule, týkající se pohybu těchto těles a znázorňuje velmi zřetelné dráhy ty, vůbec pohyb, pečlivé provedenými obrázky. O fysikalních

vlastnostech téles nebeských nepojednává, ale poukazuje na obšírnější díla odborných astronomů, v nichž o tom možno se poučiti. Mathematiky. ovšem elementarní, použito hojnou měrou. Těm, kdo sice studovali, ale mathematikou se nezabývají, bylo by aspoň kratičké odvození některých formulí vhod, jako na př. formule pro depressí $\varphi = \frac{180^0}{\pi}\sqrt{\frac{2}{r}}\cdot\sqrt{h}$. Též dobře by se bylo hodilo přidati mapku hvězdného nebe, když v knize jména souhvězdí se uvádějí a poloha hvězd prvého a druhého řádu.[1])

Kniha psána jest srozumitelně, správnou češtinou a milovníkům hvězdářství dobře poslouží. — Astronomie zasluhuje, aby byla více pěstována než dosud se děje. Však již i na školách počíná se jí věnovati více pozornosti a počet milovníků astronomie i u nás se množí, což zaznamenáváme s uspokojením. DR. FR. NÁBĚLEK.

M. Petschar: Die socialen Zustände und das Gymnasium. Ein Beitrag zur Socialreform. Freiburg im Breisgau 1899.

Malý sice, avšak nanejvýše časový spisek. Uznávát se čím dále tím více, že gymnasium, z něhož vycházejí lepší kruhy společenské, které svým vlivem vtiskují světu svůj mravní ráz, nevyhovuje v době naší namnoze svému přednímu úkolu: pěstovati totiž snahy a směry idealně-humaní, anať valná část mládeže studující, jak dokazují výroky mužů nejpovolanějších, pozbývajíc idealních snah, propadá stále více strohému egoismu, požívavosti a materialismu. Maje tento trudný stav na zřeteli, snaží se spisovatel vyzkoumati příčiny jeho a udati cesty, po kterých by se moderní gymnasium k opuštěné stezce intellektuelně mravního pokroku přibližiti mohlo. Obsah spisku je tento:

Ukázav nejdříve, že při intellektuelním, zejména však mravním vzdělání o to jde, aby egoistický pud po sebezachování uveden byl v harmonický soulad s celkem, ať již tento celek jmenujeme rodinou a domovem, nebo národem a vlastí, nebo konečně obcí, státem a církví, dovozuje spisovatel z toho nutnost, aby gymnasium zůstalo ve stálém styku s těmito pro vypěstování ušlechtilého charakteru tak důležitými faktory a v harmonickém připojení se k nim působilo. Po tomto úvodě uvádí jako první příčinu poklesnutí snah idealně mravních na moderním gymnasiu, že stát podrobiv gymnasium úplně své vládě, zbavil církev ethického vlivu, jejž dříve na gymnasium vykonávala, a bez něhož všechen idealismus a všechna humanita stávají se pouhou frasí.

Když pak byl v dalším postupu pojednání svého promluvil o vychovatelském významu klassického vyučování na starém gymnasiu pro ducha a charakter, shledává další příčinu intellektuelně mravního úpadku v přílišném formalismu, jenž klade hlavní váhy na grammatiku a pouhý překlad, rozptyluje ducha, ztěžuje energické pochopení živého

---

[1]) Pozn. redakce. Mapy hvězd nebe u nás viditelného vydal svým nákladem prof. Dr. Fr. Nábělek v Kroměříži a sice malou mapu 52 × 50 *cm*, cena 1 K, na plátně v kapesním formátě cena 1 K 40 h, III. vydání, otáčecí 52 × 50 *cm*, cena 3 K., velkou nástěnnou mapu na plátně 195 × 185 *cm*, cena 27 K. Všechny barvotiskem. Přídavkem k nim jest brožurka o 16 str. s navedením, jak po hvězdách se poznává, kolik jest hodin.

obsahu a tak mládež při čtení klassikův úplně chladnou ponechává. Má-li se státi náprava, je potřebí, aby analytická exegese zůstala v živém spojení se synthetickými cvičeními, ve kterých se podává obsah čteného v řeči originalu. Jen takováto četba zaměstnává netoliko ducha, nýbrž i srdce a fantasii, jen tak povznáší se mladistvý duch věděním k idealnímu smýšlení, jen tak budí se v něm nadšení a rozhodnutí dle četby zaříditi své mravní jednání, jen tak vykrystalisuje se v jinochu ušlechtilý charakter. Při pouhém formalismu přichází k vládě jak v životě veřejném tak i soukromém jen frase, zatím co duch a srdce zůstávají daleky od ducha antické otevřenosti, pravdy a nezištnosti. Takovýto falešný idealismus je proto daleko horší než materialismus, poněvadž plodí jen lidi šablonovité nebo nadlidi dle receptu Nietzscheova.

Jinou příčinu intellektuelné mravní pokleslosti vidí spisovatel v odloučení klassicismu od křesťanství, jakožto korrektivu a proto žádá jako podmínku nápravy, aby vyučování i v profanních předmětech a zejména četba klassiků byly přizpůsobeny křesťanskému názoru, bez něhož veškeré formalní vzdělání vede jen ku mravnímu poblouznění, rozháranosti charakteru, k nezkrocené touze po cti a slávě. Při klassickém vyučování třeba proto vyloučiti naprostý kult pohanství a stále klásti důraz na křesťanské stanovisko.

Má-li se však gymnasium státi skutečně tvrzí idealního snažení, pak musí především učitel sám býti jeho vzorem, musí býti proniknut zásadami idealně mravními; neboť jen takový učitel dovede vedle smyslu pro krásu řeči buditi v mládeži také smysl pro krásu obsahu, pro mravné jednání a pro šlechetné charaktery v četbě předvedené. „Verba movent, exempla trahunt“. Schází-li vzor a příklad učitele, zavládne jen frase; pak nelze se nikterak diviti, že žáci gymnasium opouštějící posmívají se i tomu nejsvětějšímu, že zhrubění, poživavost a neláska jsou výsledkem takového idealního vzdělání. Proto má stát při volbě učitelů bráti zřetel nikoli pouze na vědeckou schopnost, nýbrž i pokud možno na národnost a konfessi, poněvadž žáci k učiteli sobě homogenímu již předem mají důvěru, a poněvadž takový učitel snáze šetří toho, co mládeži je svatým.

Ježto však sympatické přenesení mravního vzoru z učitele na žáka znesnadňuje se častou změnou učitelů, an ť žák nemá určitého mravního vzoru, proto třeba i tu nápravy, které se dá docíliti, budou-li učitelé, proniknuti opravdovým humanismem, největší odměnu své činnosti hledati v úctě žáků a největší uspokojení ve výsledcích po osmiletém věrném působení dosažených a nikoli v tom, aby dostali se o stupeň výše. Takového ducha nezištnosti a uskrovnění skytá však opět jen náboženství křesťanské.

Jakožto poslední příčinu intellektuelné mravní pokleslosti, uvádí spisovatel nedostatek vzájemného spolupůsobení sboru učitelského, jehož členové jen nutností, ohledy na existenci, nebo jen předpisy a hrozbami pohromadě jsou udržováni a nepociťují potřeby, aby při výchově požadavky intellektuelní byly harmonicky spojeny s nábožensko-mravními.

Má-li na místě dekomposice na gymnasiích zavládnouti duch patriarchalní přináležitosti a spojitosti, jest třeba opět, aby homogení život duševní, základ svůj v křesťanství mající, spojoval nejen učitele a žáky, nýbrž i učitele mezi sebou s představenými. Nespojuje-li tento duch křesťanský kollegium učitelské, tvoří toto přes všechen služební a vyučovací reglement, přes všechnu humanitu, liberalismus, přes všechnu intelligenci a vědeckost jen konglomerat osob učitelských a kollegialita postrádá všeho vyššího posvěcení a oprávnění. Jen vyšší stanovisko křesťanské, jež nezávislo jest od proměn časových, může spojiti žáky, učitele a úřady k organickému celku.

V závěru proto právem žádá spisovatel, aby církvi, která školy založila a vytvořila, navrácen byl vliv jí náležející na vzdělání mládeže, jinak bude se čím dále tím více uvolňovati nezbytná rovnováha mezi intellektualismem a ethikou a tím také vzrůstati mravní zhrubění mládeže, jinak zavládne falešný, frasemi se blýskající idealismus, za nímž se skrývá touha po penězích, poživavost, pronásledování bezmocného, otrocké plazení se před mocí a bohatstvím, a konečně vůbec mravní rozklad společnosti, ve které ton udávají muži z ústavů takových vycházející.

Jak ze stručného obsahu patrno, spisovatel jeví se učeným a zkušeným pedagogem gymnasijním. Proto lze spis jeho doporučiti všem zejména nastupujícím professorům gymnasijním k bedlivé četbě. Naleznou v něm množství hluboce promyšlených a procítěných vět o podstatě a organisaci gymnasia, o postavení náboženství ku vzdělání klassickému a zvláště o vychovatelském významu staroklassického studia pro ducha a povahu budoucího duchovního, státníka atd. v stručném podání a v dobrém uspořádání. Dr. Josef Samsour.

Dr. Tiziano Veggian: Il movimento sociale cristiano nella seconda metà di questo secolo. Cenni storici. Vincenza 1899.

Pokus podati úplné dějiny hnutí křesťansko-socialního. Dělí ho ve tři oddíly. První od objevení se otázky socialní až po Kettelera, biskupa Mohučského; druhý sahá až po encykliku „Rerum novarum“, kterou začíná epocha třetí.

Prvnímu oddílu věnuje Veggian jen jednu hlavu. Šíře mluví, jak přirozeno, o oddílu druhém, věnuje Německu tři hlavy, Francii, Belgii, Rakousku, Švycarsku, Španělsku, americkým Spojeným Státům a Italii po hlavě.

Následující zajímavá data a výklad encykliky Lva XIII. o otázce dělnické, jakož i blahodárné její následky. Spisovatel končí potěšitelnými vyhlídkami do budoucnosti, díky působení církve katolické.

Roman hrab. Lva Nik. Tolstého „Voskresenije“, jehož český překlad právě ukončuje se v Ottově „Ruské knihovně“, vyvolal mnoho řečí dříve ještě, než vyšel. Slepí ctitelé hrab. Tolstého vyjití romanu vyhlašovali za literarní událost, za nejlepší dílo konce 19. stol. Jsou ovšem v romaně stránky vysoké ceny umělecké, ale v úplném

vydání romanu,[1]) tak jak vyšel v Anglii nákladem Vlad. Čertkova, jest mnoho stránek urážejících esthetický i mravní cit čtenářů, které čtenářům svým neosmělili se předložit ani redaktor jistých pařížských novin, ani americký vydavatel „Vzkříšení“, začež se jim dostalo od Tolstofilů názvu „obskurantův“. A skutečně v úplném vydání romanu nalezáme odpor vzbuzující podrobná líčení života prostitutek (ve hlavě II. a X. v I. části), jimiž snad Tolstoj chtěl naváděti k mravnosti, ač volil k tomu špatný prostředek. V celém románě nalezáme četné úryvky z učení Tolstého, jež se nám nikterak nezamlouvá. Velmi nepěkně mluví Tolstoj v hl. 39. a 40., vynechaných v českém vydání, o pravoslavných bohoslužbách, o mši sv., proměňování chleba i vína v tělo a krev Kristovu. „Jádro bohužel záleželo v tom, že předpokládalo se, že knězem vyřezané kousky (chleba) a položené do vína, při známých manipulacích a modlitbách proměňují se v tělo a krev Boží. Manipulace ty záležely v tom, že kněz vzav do obou rukou ubrousek, rovnoměrně a lehce máchal jím nad mističkou a zlatým kalichem... Po tom mělo se za to, že proměnění se stalo, a kněz rozřízl kousek na čtvero a položil jej nejprve do vína a potom do úst. Předpokládalo se, že snědl kousek těla Božího a vypil hlt Jeho krve. V to nelze věřit.“ Všecko to kněz dělal prý ve velmi veselé náladě a dělal prý to jen proto, že za to dostával plat. A při tom prý knězi ani přítomným nepřišlo na mysl, že „Ježíš zapověděl právě všecko to, co se zde dělalo: zapověděl nejen takové nesmyslné časté vyslovování jména jeho (v litaniích) a rouhavé čarování kněží nad chlebem a vínem, zapověděl modlitby v chrámech, a přikázal, by každý modlil se o samotě, zapověděl stavět chrámy, řka, že přišel je zničit, a že modliti se třeba ne v chrámech, ale v duchu i pravdě... Žádnému z přítomných nepřišlo na mysl, že všecko, co se zde konalo, bylo největším rouháním a posměchem témuž Kristu, jehož jménem se to všecko konalo... Nikomu nepřišlo na mysl, že kněží, kteří si myslí, že pod způsobou chleba i vína jedí tělo a pijí krev Kristovu, skutečně jedí tělo a pijí krev jeho, ale ne v kouscích (chleba) i ve víně, nýbrž tím, že pohoršují „maličké tyto“, s nimiž Kristus sebe sjednocoval...“ Tak mluví Tolstoj o mši.

Al. Jiráska: Sebrané spisy. Díl XXVII. U nás. Kniha druhá: Novina. Str. 413. Nakl. J. Otto v Praze 1900.

Přítomný díl Jiráskových S. spisů obsahuje vypravování o působení P. Havlovického, faráře v Podolí, mezi chudobným lidem na panství Náchodském v letech 1826—1833. Horlivý kněz a nadšený vlastenec i lidumil učí čísti lid, půjčuje mu knihy, odstraňuje nesmyslné pověry, učí sít do první brázdy, sázet brambory, jest apoštolem jetele, sedlačí, by pole jeho bylo vzorem jiným, zastává se lidu před vrchnostmi, jež mu nerozumějí, jej zanedbávají, vlídně zachází s lidem, podporuje

[1]) Překlad český pořízen podle vydání romanu v ruském časopise „Niva“. Ruská censura škrtla v romaně nejen místa oplzlá, nýbrž i líčení řízení soudních, života v žalářích, nepříznivé zmínky o úřadech ruských a pod.

lid, učí jej spořivosti, snášelivosti k jinověrcům a hledá si pomocníky k dílu svému v mládeži. Dílo daří se mu dosti dobře, ale farář má při tom dosti nepřátel i mezi samým lidem, zvláště pak mezi úřednictvem, s nímž snažil se zachovat dobrou vůli, což mu má lid za zlé, ježto úředníci ode dávna lidu zle činili. Zle se vedlo ubohému lidu tkalcovskému, zvláště počátkem let třicátých, kdy kraj Náchodský byl stižen hladem a cholerou, a farář sám těmi ranami byl zdržen na cestě za svým úkolem, ale odhodlán vydržet na té „nepojezdné" zemi třeba do úpadu. Choleře také podlehla paní důchodňová, jejíž vášnivé oddanosti a lásky nemohl ovšem Havlovický spláceti onou láskou, jež zapomíná na svou povinnost, ačkoliv ocitá se již ve scenách poněkud až povážlivých.

Z vedlejších osob poutá hlavně postava přičinlivého „světáka" Dušánka, jenž vede obchod plátnem ve světě, tkalce Václava Pavla, jenž u „českého bratra" Škody zamiloval se „bratrství" a vzav si dceru jeho Martu za manželku, přestoupil od katolictví k helvetskému vyznání (Jirásek ani tu nezapřel své zvláštní sympathie pro „české bratry", jež maluje růžovými barvami), starého vojáka Doubemesa, kantora Šolty, muže nadaného, ale trochu lehkomyslného, o jehož četné děti P. Havlovický i farář v Boušíně se starají, starého mládence Plšky, sestry farářovy Františky a manžela jejího Krůčka i obou Kalinů, známých nám už z I. dílu této kroniky.

François Coppée: **Vinník** (Le Coupable). Přel. J. J. Benešovský-Veselý. Praha. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 264.

Opozděná zpráva tato chce upozorniti na známé dílo spisovatele nyní častěji jmenovaného, kterak pohlíží na některé mravní zjevy francouzské, zvláště pařížské. Spis. od té doby, co psal „Vinníka", značně se změnil, zvážněl. V díle tomto vyslovuje soud svůj nad těmi, kteří z ohledů stavovských nehlásí se k dítkám lehkomyslného mládí, nechávajíce jich propadati zločinu a hanbě. Pravým „vinníkem" jest ne souzený, nýbrž státní zástupce, neznámý to otec jeho, který prodělav mnoho trpkých dnů, nyní veřejně místo obžaloby se obranou k synu přihlásí.

Potud by bylo všechno ještě dosti v pořádku. Ale to, jak spisovatel i tak vážný pohlíží na př. na grisetství a studentské konkubinaty v latinské čtvrti pařížské, jakoby šlo o věc samosrozumitelnou, ukazuje, jak cit a úsudek v té věci již porušen.

SMĚS.

Je známo, že Dr. S. Schecther, professor řeči rabínské na universitě v Cambridgi, při zkoumání některých starých rukopisů našel **nové zlomky hebrejského textu knihy Ecclesiastika**, když na začátku r. 1897. do Kaira v Egyptě přišel, odkryl, a to v ghenize[1]) synagogy Ezrovy. Dosáhl též dovolení, aby je s sebou mohl vzíti do knihovny universitní v Cambridgi. Nyní zlomky tyto vydal a objasnil; překlad jich anglický, opatřený poznámkami a přídavky vypracoval Dr. C. Taylor. (The Wisdom of Ben Sira, portions of the Book of Ecclesiasticus . . . by Schecther and C. Taylor. Cambridge at the University Press. 1899. pp. LXXXVII 24 in 4°). Nové tyto zlomky obsahují s několika mezerami následující kapitoly: III.—VII., XI.—XVI., XXX.—XXXIII.; XXXV.—XXXVIII., XLIX.—LI. C. Margoliouth zkoumaje některé manuskripty ze zmíněné ghenizy do musea britského donešené, našel jiné dva listy obsahující tyto zlomky hebrejského textu Ecclesiastika: XXXI, 12—31, XXXVI, 22—XXXVII, 26. Tyto vydal Margoliouth v Jewish Quart. Review (říjen 1899); je si jen přáti, aby spolu se zlomky vydanými od Schecthera vyšly. Připojíme-li tyto novější zlomky ku zlomkům před tím známým a od Cowleye a Neubauera vydaným, máme 695 veršů čili asi polovici celého Ecclesiastika v jazyku hebrejském. Je však ještě třeba rozřešiti otázku, zdali zlomky textu hebrejského dříve a nyní nalezené jsou opravdu text původní, či hebrejský překlad z textu řeckého. Professor C. Margoliouth na universitě Oxfordské, který dříve přede všemi jinými hájil tvrzení, že text hebrejský nalezený je originalem, nyní hájí tvrzení opačné. Otázka tato bude tedy potřebovati ještě rozřešení. —R.

O theologické úloze v budoucím století zmiňuje se P. Al. Weiss v „Historisch-politische Blätter“, sv. 125., sešit 2. z r. 1900. Když byl nejprve k tomu poukázal, že vydávají se stále jen nové učebnice theologické, jež podobají se jako vejce vejci neb alespoň jako jabloň jabloni, kdežto zřídka kdy práce monografické zejmena o předmětech, o nichž posud se stanoviska theologického nebylo pojednáno, ukazuje, že především v oboru theologie moralní takovýchto monografií je třeba, poněvadž právě zde t. zv. „pohyb ideí“ a měnící se potřeby časové denně nové otázky a náhledy významu největšího na povrch vynášejí, o nichž muž v životě postavený potřebuje určitého objasnění a poučení. K tomu je však potřebí seznámiti se nejdříve důkladně s moderními ideami, jinak dopadne úsudek o nich převrácené. Buď člověk vše, co zní moderně, beze všeho zavrhne nebo, co je horšího, oddá se témto moderním ideám a tím, aniž toho tušil, ztratí pevnou půdu pod nohama svýma. Toto studium časových zjevů a ideí,

[1]) Co je gheniza, poučuje nás prof. J. Lévi: Israelité zbožní, zapovídajíce zničení každé knihy nebo listiny hebrejské, zvláště je-li na ní napsáno jméno Boží, házejí do místnosti nazvané gheniza (světnice sloužící k uschování) všechny texty, jichž se neužívá. Gheniza Kairská připojena k synagoze Ezrově byla ode dávna slavná, zvláště od krátké návštěvy, jíž tam učinil Jakob Saphir Halévi, vydavatel „Eben Saphir.“

zejmena v oboru hnutí duchovního, musí býti však rovněž tak pečlivé a dle pramenů, jako na př. studium filosofie řecké a gnostických spekulací. Zde otvírá se pro theology pole, na které se sotva ještě odvážili. Kéž konec století uvede jim na vědomí, aby nahradili dluh zde zanedbaný. V Anglii byl již v tom směru učiněn počátek od Wilsona knihou: The theology of modern literature. Edinburgh, Clark 1899. Co se dotýče odvážných duchů menších, dává v ní Wilson jen krátký, všeobecný přehled, za to vybírá z nejnovější anglické a americké literatury zástupce největšího vlivu požívající a věnuje každému zvláštní kapitolu. Tento způsob zasluhuje zajisté napodobení; jestiť příjemným a spolehlivým prostředkem ukázati, které ideje nejdůležitější literaturou zábavnou do oběhu se uvádějí. Ve Švycarsku učinil v tom počátek apologetický institut ve Freiburku, vypsav dvě ceny. Práce mají se omezovati na literaturu německou od r. 1870. až do nynější doby a týkati se hlavně literatury theologické, filosofické a ethické se zřetelem na pedagogické učebnice a časopisy. Kromě toho odporoučí P. Weiss, by zvláštní pozornost věnována byla Revuím, jež nezřídka mají veliký vliv na veřejné mínění a v nichž uloženy bývají moderní ideje literatury krásné.

O působení církevně-politických zákonů na protestantismus uherský píše výborně redigovaná „Kathol. Kirchenzeitung“ v 64. čísle z r. 1899.: Sezení, které odbýval konvent budapeštské evangelické obce církevní A. C., bylo netoliko jedním z nejpamátnějších v dějinách uherského protestantismu, nýbrž může se snad také snadno státi obratem v dalším rozvoji uherské politiky církevní; zatím však je za všech okolností ona výroční zpráva, která v dotyčném sezení byla předčítána, rovněž tak důležitým momentem pro uherský protestantismus jako skvělým důkazem pro správnost prohlášení, jež v době církevně politických bojů dána byla od jich protivníků vzhledem na působení těchto zákonů na protestantismus uherský. Zmíněná výroční zpráva prohlašuje to za smutný symptom, že nové církevně-politické zákony církvi evangelické značnou škodu působí; při manželstvích smíšených, že je to obyčejně tato církev, jíž se škoda děje; dále, že vzrůstá vždy více počet oněch případů, ve kterých protestanté své náboženství mění, zejmena, že mnozí přestupují z tohoto náboženství k sektě baptistův. To jsou každým způsobem vážné zjevy a lze to snadně pochopiti, jestliže v kompetentních kruzích se vyskytuje otázka a o to se jedná, jak by bylo možno tomuto zameziti. Jakožto arcanum proti těmto zjevům vykrystalisovalo se z jednání konventu o této věci usnešení, aby v Budapešti od nynějška každého měsíce k posilení náboženského ducha veřejné pobožnosti s kázaním odbývány byly; ve spojení s reformovanými byla již založena missijní konference. Co se týče škody církvi evangelické ze smíšených manželství vyvstávající, byl po dosti živé debattě přijat návrh k tomu směřující, aby při takových smíšených manželstvích, kde děti předem jiné konfessi připsány budou, bylo odepřeno církevní požehnání sňatku manželského. (Dle církevně-politických zákonů je při smíšených manželstvích rodičům volno určiti náboženství dítek, kdežto dříve syni následovali náboženství otcovo, dcery náboženství matčino.) Zmíněná usnešení konventu jsou, jak se samo sebou rozumí, tisku liberalnímu proti srsti, poněvadž k tomu není potřebí žádného zvláště jemného čichu, aby se vycítilo, jak silně v těchto poměrech výroční zprávou církevní

obce evangelické vyličují nutnost revise zákonů církevně-politických. Ano, lze i dále jíti: svrchu dotčené usnešení o odepření církevního požehnání je již samo revisí a je to každým způsobem významno, že právě v onom táboře, ve kterém církevně-politické zákony uherské podporovány s nadšením, kterým nemohlo otřásti žádné napomínání a varování, učiněn byl krok, který nebera zřetele na žádné zapřísahání tisku liberalního, aby církev evangelická v Uhrách neupadala v rozpor se svými tradicemi, pro každého jasně myslícího člověka není ničím jiným, než právě prvním krokem k revisi oněch zákonů, jež v Uhrách bezkonfessielnost měly učiniti náboženstvím státním. —R.

Návrat slavné protestantky do církve katolické. Dne 24. března zřekla se v kostele Redemptoristů v Mautern ve Štyrsku protestantismu a přijala víru katolickou Alžběta Gnauck-Kühne z Berlína, vůdkyně ženského oddělení evandělicko-socialního kongressu. Spisovatelskou a socialní činností na poli ženského hnutí jméno její po celém Německu dobře známo. V mládí vyznamenávala se mezi družkami mužností, energií, mravopočestností. Podavši v dospělém věku lékaři Gnauckovi ruku k stavu manželskému, poznala nízkost jeho požadavkův, a dala se rozvést. V té chvíli uzrál v ní úmysl „dokázati světu, že žena není pouze proto na zemi, aby byla mužovou hříčkou." Oddala se sociologii. Aby mohla s úspěchem vystoupiti, vstoupila za pracovnici v jisté továrně berlínské, a přesvědčila se tak sama o bídě a potřebách dělnic. Na universitě berlínské vzdělala se pod Dr. Schmollerem theoreticky. Zásady, které Alžbětu Gnauck-Kühne při řešení ženské otázky vedou, jsou: Žena se nesmí dáti strhnouti klamnou emancipací, která by ráda ze ženy proti dějinám a přirozenosti udělala soupeře mužova. Blaho společnosti pokvete, zachová-li se přirozený rozdíl pohlaví; z něho kyne i ženě naděje na zlepšení jejího postavení. Vzdělání ženské k tomu musí mířiti, aby dokonale se vyvinula v ženě přirozená vloha k mateřství. Mateřstvím rozumí Gnauck-Kühne onen pro společnost nezbytný a nenahraditelný smysl ženské osobitosti, jenž neodvisle od fysiologického stavu mateřství buď v rodině nebo mimo rodinu v širší společnosti doplňuje a zdokonaluje osobitost mužovu, vlohy přirozené mužovy. Pro zdravé tyto názory, pro znalost poměrů byla Gnauck-Kühne hledanou řečnicí na sjezdech i v sálech universitních. Sami socialní demokraté ji o spolupůsobení žádali. Doufejme, že dlouho a zdárně pracovati bude v řadách katolických. Co ji pohnulo ku konversi? Panenství a princip autority v církvi katolické. Rádcem jí byl a jest P. Aug. Rösler C. Ss. R. zabývající se s úspěchem ženskou otázkou. Jeho dílo „Die Frauenfrage" vyjde brzo ve „Vzdělávací knihovně". H.

Vyhořelá knihovna. V Petrohradě shořela 8. března 1900 budova generalního štábu, při čemž zničena byla i značná část štábní knihovny. Shořelo 12.755 děl ve 30.000 svazcích. Knihovna měla 117.000 děl ve 280.000 svazcích. Zničena byla všecka díla pojednávající o Bulharsku.

ROZHLED.

V Brně, 25. dubna 1900.

Církevní zprávy. V březnu a dubnu otevřena doba pravých poutí. Účastenství jest nad obyčej hojné a četné. Od jubilea k jubileu ovšem technický rozvoj pokročil tou měrou, že srovnávati účastenství letošího jubilea s předešlými není vůbec možno. V tomto zrovna závodění národů, zemí a říší o to, aby co nejvíce a co nejčestněji a spolu ovšem i v křesťanském poutnickém smyslu co nejdůstojněji se objevili ve svatém městě, náš národ československý nebude na prvém místě. Účastenství z Moravy ještě bylo aspoň na první výzvu čestné, leč už pout z Čech sklamala svou slabou účastí. Obě pouti sotva něco přes 700 lidí shrnuly na svatá místa v Římě. U porovnání s menšími národy, s nimiž zajisté v jiném ohledu porovnání sneseme, je tato účast velmi malá. Tak na př. Maďaři, kteří ze své sjednocené církve o něco dříve v témže počtu jako Moravané vybrali se do Říma, vyslali teď po svátcích processí přes 1300 duší čítající. Poláci, u nichž lid zajisté v lepších poměrech než náš se nenalézá, vypravují pout rovněž přes 1000 duší silnou, o Němcích ani nemluvě! Ti vedle všeobecných poutí uspořádali a pořádati budou ještě specielní na různé stavy (nejen země) obmezenou. Studentstvo zvláště, dělnictvo zvláště, sám třetí řád sbírá účastníky na zvláštní pout v květnu a nejvyšší přípustný počet 1000 osob už dávno přihláškami překročen.

Je to náhodou? Nahradíme, v čem jsme dosud za druhými se omeškali a dohoníme je? Či leží to snad v naší povaze? Jsme už méně dětsky oddáni církvi, jsme už méně nábožni než sousedé naši? Či schází nám sentimentalita, jsme skeptičtější, chladnější než oni? Je také poměr mezi moravskou a českou poutí nahodilý? Malá Morava a veliké Čechy, z Moravy jen česká pout, z Čech obounárodní, tak se různící počtem v neprospěch velkých Čech — je to náhoda? Přirostl jim Řím v Čechách přece méně k srdci než nám na Moravě, či jak lid říká, jsou Čechy liberalnější než Morava, a to je snad příčinou i různého toho poutního účastenství? Či snad dlouholetý nepřirozený poměr mezi národem a cizí hierarchií jeho zakalil také dětinný poměr k otci nás všech? Zdá se. A s tím souvisí také, že Řím nejsa o nás s dostatek poučován dlouho nám nepřicházel vsříc, jak by mohl a měl, tak že vědomí souvislosti se náležitě neudržovalo. A i jiné bolavé stránky by se ještě našly, z nichž viděti, jak mnoho lidského hraje v božském zřízení hlavní úlohu.

Píšeme ty otázky jen ze „všetečnosti“, neboť ani náboženský ani národní prestige na takové zevnější věci nemůže se zakládati. Pouti patří ke hnutím zástupův, a massy jsou nezodpovědny a nezdůvodnitelny ve svých projevech a svém hnutí.

„Vnitřní záležitosti církevní" se někdy vymezují příliš široce. zvláště od těch, quibus prodest. jako na př. stalo se nedávno od metropolitní kapitoly olomoucké, ohražující se proti zasahování laiků. Proti zasahování vlády, tedy také laiků. ve prospěch cizáckých šlechticů se kapitola ovšem neohražuje, tam už to není vnitřní záležitost! Ale národ katolický, z jehožto štědroty páni šlechticové nečinně tyjí, ten nemá práva se ozvati!

V arcidiecesi olomoucké vůbec dějí se poslední dobou věci. nad nimiž by měli zplakati právě ti strážcové vnitřních záležitostí církevních. kdyby jim skutečně „záleželo" na nich a nikoli na něčem jiném.

Ostatně i jinak zcela neprávem zamítají se často projevy katolických laiků, nejsou-li srozuměni se vším všudy, co se jménem katolictví provádí. Nejenom že není prozřetelné. vylučovati takto údy církve z účastenství a zájmu na osudech jejích. které se přece týkají také jich. nýbrž ani oprávněno to není, ani složením církve ani dějinami. Tak daleko rozdíl církve učící a poslouchající nesahá. Zde nemůže platiti: schweigen und weiter dienen, respective: weiter zahlen! Církev není jen pro kněze. nýbrž pro všechny údy, z nichžto každý tu má přiměřená práva vedle povinností. Práva ta však se nevyměřují libovolně několika nepovolanými lidmi, kterým jsou snad nepříjemná, nýbrž ustálenými zákony — a nikde v církevním zákonodárství není psáno. že by věřící nesměli vysloviti úsudku o nespravedlivém zadávání církevních obročí.

Ze sboru kardinalského, jenž už beztoho jest velmi prořídlým. zemřeli opětně dva v poslední době: 26. března předseda kongregace obřadní kardinal Kamill Mazzella, biskup palestrinský (titul od rodiště známého církevního hudebního skladatele Palestriny), jenž ač sám hudebníkem nejsa, přece velmi o pokrok a rozvoj hudby církevní se zasadil, odstraniv s cesty vše. co by jí bylo na překážku (zvl. dekret „Quod Augustinus"), a šíře zájem i možnost znovuuvedení Gregorianského zpěvu do chrámův italských, jež nejmocněji se tomuto původnímu latinskému zpěvu církve byly protivily. — Dne 5. dubna zemřel v Solnohradě kardinal arcibiskup Jan Ev. Haller.

V Haliči zemřel 16. dubna katolický biskup tarnovský Ignacy Łobos, na biskupský stolec tarnovský r. 1885. povýšený.

V konsistoriu papežském, jež konáno 19. dubna, přes všecko očekávání mnohých nepředsevzato žádné jmenování nových kardinalů. nýbrž pouze 38 biskupů jmenováno či prohlášeno. — Po zemřelém kardinalu vikáři římském Jacobinim jmenován nástupcem kardinal Respighi, dříve arcibiskup ferrarský. Úřad vikáře-biskupa římského jest nejvyšší vikariat v církvi, mátě svěřenou správu nejdůstojnější diecese z celé církve.

Na oslavu Spasitele přinesen mu v Italii. jak už jsme pravili zvláštní hold století tím, že postaveno na 20 význačných vrcholcích italských 20 soch Spasitelových, každá za jedno z uplynulých století a jedna už za příští 20! Leč počet překročen ještě i 21tou, která postavena bude na samém nádvoří Vatikanu, aby byla jaksi středem a

jakoby pramenem celého toho holdu. Socha jest výtvorem znamenitého sochaře římského Cesara Aureliho. Místo pro ni dosud definitivně neurčeno.

Bratrská církev polská slaví veliké jubileum matky své, památku 900letého založení diecese hnězdenské nad ostatky polsko-českého prvomučeníka svatého Vojtěcha. Byla to první polská diecese, k níž všecky potomní ostatní jako matce pohlížely, nadána od papežů císařů římských, králů polských i jiných panovníků všemi privilejemi a výhodami, jakými kdy jen která církev nadána byla. Neštěstím osudu církev tato jest dnes jednou z nejutiskovanějších a nejuníženějších — s politické stránky. Při rozdělení Polsky dostala se pod politicky i nábožensky nepříznivé Prusko. Král Bedřich Vilém III. roku 1829. odebral jí nejdřív titul knížecí, zeměpanské výsady ztratila ovšem hned přivtělením k cizí říši samo sebou. Diecese ostatní Polsky přirozeně vyňaty z pod jejího vlivu. Tím i titul primasa polského odpadl. Veliké statky diecese ovšem také neunikly ruce hrabivé nové vlády. Ochuzena, ponížena slaví nejslavnější a nejprvnější diecese polské církve své 900leté jubileum v nesvětlé náladě a před nejistější ještě budoucností. Slavnostní dni byly 23., 24. a 25. dubna, středem jich byl sám den sv. Vojtěcha, jehož 900letou památku mučenickou Poláci slavně a důstojně nedávno s námi oslavili.

Dne 28. března sešel se uherský sjezd katolických žurnalistů, který v poměrech uherských dlouho bojoval s různými těžkostmi, než uskutečnění došel. Tak mezi vším episkopatem uherským nemohl nalézti protektora, všecky mocné vlivy se před ním uzavřely — to dnes v době, kdy veřejný tisk nejen všude jako nejlepší obrance dobré věci se uznává, ale i podporuje. V Uhrách ovšem též tisk je velmocí a vážnou a uznávanou, ale jen židovsko-liberalní. Tisk upřímně katolický jak vládním tak i církevním vysokým kruhům zdá se spíš nepohodlným a protivným než vítaným. Ustaven zvláštní spolek katolických žurnalistů uherských. Před čím ovšem i tento spolek vstrčil hlavu do písku — to jest útisk a násilí na národech nemaďarských páchané. Obrana spravedlnosti národnostní ve stanovách tohoto spolku také ještě o nějaký odstaveček prosí!

Mnoho hluku mezi protestanty německými způsobil návrat do církve slovutné socialní spisovatelky a řečnice evangelické paní Gnauck-Kühnové. (Srv. Směs.) Návrat stal se ve štyrském městečku Mautern na neděli družebnou. Pí. Gnauck-Kühnová od 6. evangelicko-socialního kongressu (6. června 1895), kdy vystoupila jako referentka o ženské otázce, patřila mezi první veřejné činitele socialně-politické mezi protestanty. Studium ženské otázky nepozorovaně dovedlo ji k církvi katolické — cestu jí zřetelně vytkl zvláště spis redemptoristy mauternského P. Röslera „o ženské otázce". Uznala, že jen katolická církev má pravý pojem o důstojnosti ženy: panny, matky a vdovy a hájí důstojnost tuto všude — jiné církve tomu nebo onomu stavu ublížily, zamítnuvše tu onu pravdu církve katolické. Naumannova národně socialní „Hilfe" volá za Gnauck-Kühnovou na výstrahu

vrchnostem zemské církve protestantské! „To mají naši církevníci z toho, že jsou slepí pro ženskou otázku a socialní hnutí. Před několiknácti lety toutéž cestou šel Rudolf Meyer (agrarník posledně před smrtí svou ve Vídni působivší) a šel z týchže důvodů. Posíláme jako evangelíci přestoupivší bývalé družce uctivý, ale velmi bolestný pozdrav na rozchodnou!“ Naši realisté (česká lidová strana!) za to přestupují k helvetství jako česky samospasitelnému a organy jejich, jako „Česká Stráž“ tupí hanebným způsobem konvertitky. Viz pí. Marholmovou! (Hlídka 1899. č. 10. 757.) To zajisté z „přesvědčení“.

Rozhodnutí o universitě štrassburské dopadlo prý v Římě ve prospěch této katolické university, a tudíž proti přáním Elsassanův a Lotrinčanů, kteří dosti bezdůvodně proti ní se staví.

Na universitu solnohradskou, na níž teprve na 1 milion korun se sešlo a na níž na 9 mil. korun bude potřebí, aby mohla býti založena, ke sbírkám vyzývá knížebiskup brixenský zvláštním pastýřským listem. Vypisuje, že by bylo nejlíp potřebný kapital sehnati všeobecnou subskripcí po diecesích alpských, které by v okres této university spadaly. Stačilo by prý, aby každý katolík diecesí vídeňské, svatohyppolitské, solnohradské, brixenské, tridentské, celovecké, mariborské a hradecké (proč ne též linecké?) vzal na sebe církevní daň 31 haléřů po pět let ročně, a potřebný kapital do pěti let byl by tak pohodlně složen.

Katolická universita frýburská přes všecko nepřátelství, i v katolických kruzích německých, přece jen zkvétá stále a hotoví se položiti poslední kámen k veliké budově své: zříditi budoucím školním rokem také fakultu lékařskou. Sestávalať dosud pouze ze tří fakult, bohoslovné, právnické a filosofické. Podmínkou pro zřízení nové fakulty jest rozšíření budovy, a to už zajištěno. Staveniště dalo město zdarma a kapital 400.000 fr. na postavení nového křídla budovy také už sebrán a připraven. Nové křídlo však nejen umožní umístění nové fakulty, ale sloužiti bude hlavně a především za bohoslovný konvikt.

Svatý Otec opět velmi důtklivě vložil na srdce katolíkům francouzským, aby zanechali politických rozepří mezi sebou a s vládou. Nově jmenovaný biskup v Grenoblu mons. Henry v audienci u sv. Otce v tom smyslu dostal patřičné pokyny a proto také ve svém pastýřském listu mezi jiným píše: „Náboženství není náboženstvím jen jedné strany nemůže ani takovým býti, nýbrž jest jedno náboženství celé Francie... Náboženství jen škodu z toho má, když se jisté spory spojují s ním: politická zášť se stává pak i náboženskou záští. A takové poměry po delší dobu trvající stávají se církvi i náboženství nebezpečnými...“ — Assumptionisté na přímou žádost sv. Otce vzdali se řízení a majetnictví listu „La Croix“. Majetníkem a ředitelem listu jest v křesťansko-socialních kruzích svou činností známý továrník Henry Vrau. Po úradě s kardinaly prý papež sám, jak „Univers“ sděluje, rozhodl, že řády nemají vůbec politických listů říditi ani se při spolupracovnictví súčastňovat, a vůbec politicky strannicky nevystupovat. — Odvolávání se francouzské vlády na konkordat, § 11., že řády ve Francii nejsou dovoleny, není správné. Jak posl. Lerolle dne

12. dubna ministerskému předsedovi odpověděl, zmíněný odstavec obsahuje toto ustanovení: „Biskupům jest dovoleno zřizovati kapituly, semináře kněžské a konvikty. Všecky jiné podobné ústavy jsou však zakázány.“ Tím míněno, že v diecesi nesmí ústavy takové zřizovati nikdo jiný než biskup sám, a každý jen ve své. Nikde však o řádech a klášteřích řeči není. Ty byly volny a trpěny byly, jen občasný boj proti církvi a liberalní nesnášelivost řády vypuzovala. — Nejnověji z řádů vypuzeni z Francie Trinitáři, kteří se nedávno usadili ve Fauçonu na hranicích švycarských. Utekli se do Rakouska.

Ruské listy vzpomínají 25leté památky, co v cholmské diecesi sjednocených biskup Marcel spolu s kněžstvem a obcemi prohlásili, že odpadají od unie s Římem a vracejí se opět k církvi pravoslavné. Dne 25. března (6. dubna) 1875 přišel biskup cholmský Marcel Popiel s deputací k sv. Synodu do Petrohradu, žádaje za připojení své sjednocené diecese. Připojení uniatů k církvi slaveno pak 11. (23.) května téhož roku. Biskup Marcel Popiel přijat do počtu biskupů pravoslavných a ponechán v diecesi připojené. Od roku 1889. jmenován členem sv. Synodu v Petrohradě, kdež teď i sídlí.

Od počátku roku vychází ve Lvové rusínský „Bohoslovski Vistnyk“ (Богословски Вѣстникъ) redakcí katechety professora Dionysia Dorozinského. Účelem jeho má býti obrana odlišných uniatských zájmů na obě strany proti latinismu i pravoslaví, a zvláště boj za náboženství a víru v národě a lidu maloruském.

Sbírky na kostel pravoslavný v Novém Yorku v Americe povoleny a vypsány po celé „svaté Rusi“. Místo už v Novém Yorku zakoupeno, chrám dle všeho brzy bude postaven. Církev pravoslavná ještě před deseti lety nebyla v severních amerických Spoj. Státech nijak zastoupena, v Americe jedinou Aljašku počítala ke svým obvodům missijním (náleželať k Sibiři a panství ruskému). Dnes Spojené Státy tvoří zvláštní diecesi pravoslavnou (spolu s Kanadou a Aljaškou) a počet pravoslavných činí několik tisíc duší a stále jich přibývá spolu s přistěhovalci z Evropy. Leč nejen jihoslovanští a ruští pravoslavní, také sjednocení Rusíni jsou zahrnováni láskou a péčí církve pravoslavné a zvláště tito. Stavba velikého chrámu a stálá pravoslavná duchovní správa v Novém Yorku bude dle mínění ruských pravoslavných kruhů tím lépe působiti na získávání sjednocených, ujme-li se jich hned jakmile z lodi vystoupí, světa nového neznalí. Církev pravoslavná objevila tak v sobě najednou veliké poslání pro severní Ameriku.

Veliké poslání, víc však stát než církev ruská cítí a provádí též v Asii, v Palestině a Syrii. Pod vlivem tímto však především trpí ne církev katolická, ale — řecká. Ruský vliv je tu pro pravoslavné církve asijské vlivem osvobozujícím je z područí hellenismu. Cařihradský fanar obsazoval dosud všecka důležitější místa svými lidmi. Rusko však pomáhá domácím kněžím a biskupům ke vlivu a slovu ve vlastních církvích jejich. Tak, jak jsme už dříve psali, volba antiochejského patriarchy Meletia stala se proti přání fanaru

moci slova ruského. Cařihradský patriarcha neuznal také dosud Meletia (rozeného Syra) a také všechny patriarchy východu církev cařihradská ve svých modlitbách jmenuje, jen Meletia neuznává dosud, ač už skoro rok úřad svůj spravuje. Nyní se opět vede boj mezi ruským a hellenským vlivem v Alexandrii, kdež patriarcha před několika měsíci zemřel. Volba padla na Řeka Fotia, ale tento dosud na protest Ruska od sultana nepotvrzen. Rusko pracuje k tomu, aby vůbec potvrzení nedostal a aby znova volen byl domorodý arabský kněz nebo biskup za patriarchu alexandrijského. Proti Fotiovi ostatně Rusko už osobně bojovalo hned, dokud byl patriarchou jerusalemským. Na tom místě také sultanova potvrzení nedostal a z Jerusalema byl vypuzen. Patří mezi vůdce hellenismu v asijských církvích a největší nesnášelivce východní řecké církve. Ruská vláda možná tentokráte nezvítězí, neboť v Egyptě stýká se s mohutnějším zase ještě vlivem anglickým, jenž hellenismu přeje, ale nemá také v Egyptě tak živoucího zájmu, jako blíže v Asii. Jednáť se ruské vládě a církvi především o to, aby hlavní slovo měla v Jerusalemě. Jerusalema dobývá pak svými ústavy a svými pouténími. Mezitím co západ katolický a protestantský a také i řecký východ v poutích do Svaté Země ochabuje, poutnické zástupy ruské stále rostou. Ještě počátkem století sotva 200—300 a v padesátých letech 400—600 lidí ročně z Ruska vybralo se do Svaté Země. Dnes počet poutníků ruských dosahuje ročně 12.000 lidí. A nejsou to poutníci jako poutníci ze západu Evropy. Neputují na měsíc, ale — na leta. Přemnozí z nich zůstávají na svatých místech a usadí se tu ze zbožnosti 2, 5, 10 letech, mnozí jako poustevníci zůstávají tam navždy.

Připojení Nestorianů perských loňského roku k církvi pravoslavné a vyslání zvláštní missie do Persie z počátku naráželo na veliké překážky. Protestantští missionáři angličtí poštvali proti ruské missii okolní obyvatelstvo mohammedanské, že Rusi přicházejí jim zabrat zemi a Nestoriani že je na to zvláště povolali. Mezi mohammedany vzniklo proto vření a zášť proti Nestorianům, kteří zakoušeli od nich nebývalého sužování. Konečně však ruští zástupci v Persii vymohli aspoň bezpečnost osobní, ač lid dosud se neutišil. Missie ruská počíná tedy připojené teprv doslova připojovat, vyučovat víře pravoslavné, stavět školy a chrámy. Žádá si zvláštního domorodého semeniště pro kněze domácí, na ruské však půdě (v Tiflisu). Teď, kdy vliv ruský v Persii teprve vzrostl, připojení Nestorianů půjde asi už hladce.

Mezitím co jinde s takovým úsilím se nové církve získávají pravoslaví ruskému, doma missijní obětavost upadá a ochabuje. Stěžují si na to aspoň velmi často „Eparchialní vědomosti" různých diecesí. Zvláště na východě Rusi evropské, kdež různí národkové mohammedanští a pohanští netknuti vlivem ruského křesťanství se zdržují, činnost missijní by měla býti co nejúsilovnější, a zatím, jak poslední zprávy zvěstují, permský spolek missijní pro nedostatek členstva a podpory se rozešel. Ani odvolání ku kněžstvu nepomohlo, samo kněžstvo posílalo subskripční listiny prázdné nebo s nevrlými poznámkami či s obnosy nepatrnými nazpět.

Bulharská církev slavila letošího 12. března (28. února) 30letou slavnost osamostatnění církve své. Vymoženo totiž r. 1870. na sultanu uznání Bulharů jako zvláštní národnosti a zvláštní samostatné — autokefalní — církve, od řeckého fanaru odloučené. Ustaven bulharský exarchat, jejž ovšem řecká církev cařihradská celý — exkommunikovala a dosud na milost nepřijala. Národní církev bulharská tedy jest od hlavní východní církevní instance celá v klatbě. Ostatní východní církve však této klatby neuznávají.

Modlitby za vojíny anglické způsobily nejen řecké, ale i anglikanské církvi samé obtíže. Řecké modlitby za padlé, anglické modlitby za živé. Angličtí biskupové předepsali už totiž modlitby kající a smírnou svým věřícím. Tu najednou došla zvěst o vítězství 40.000 angl. nad 4000 burskými. Věřící anglikanské církve v návalu radosti se vůbec ovšem nemodlili, ale kající modlitby se teprv modlit nechtěli! I vydána modlitba nová prosebná, vítězné náladě přiměřená. Prosí se v ní také za brzký konec války, což se asi i džingové modlí upřímně, modlí-li se.

* * *

Věda a umění. Záležitost zadání „Národního divadla" v Praze dosud nepřestala napínati a rozčilovati kruhy divadelní i mimodivadelní (a víc tyto) v Praze. Zemský výbor vyslechl sice všecky tři uchazeče, jednal sice už o žádostech jejich, ale nerozhodl dosud. Družstva sama stojí teď ještě cizeji jedno proti druhému. Sešlo se sloučení družstva v „Umělecké Besedě" utvořeného s družstvem starým. Už teď i družstvo „Umělecké Besedy" zcela samostatně soutěží. Jako finančníci tohoto družstva prý stojí v pozadí p. Ruth, člen dosavadního družstva, a tenorista p. Bennoni. Družstvo „Uměl. Bes." i druhé nové družstvo, jemuž říkají „radikalní", jež však proti tomu protestuje, mají skoro stejné nové osoby vyhlédnuty na důležitá místa v budoucí umělecké správě divadla. Zvláště jednohlasně na místo p. sklad. Zd. Fibicha jako ředitele opery navrhují p. sklad. Kovařovice. V osobách nově vybíraných prorážejí mladé směry. Teď už snad i družstvo dosavadní chystá přeměny v tomto směru, udrží-li si správu i nadále.

Jest to tedy tentýž boj divadelní, jaký s mnohem větší vehemencí, jak už jsme se zmínili, dobojován ve Lvově při zadávání nového městského divadla. Tam boj skončil ve prospěch nového směru — skončí tak i v Praze? — Také německé divadlo pražské mělo svou aféru v poslední dobu. Ředitel jeho zažádal zemský výbor český, aby směl vedle dvou divadel (něm.) v Praze říditi také divadlo na Vídeňce ve Vídni. Jak sám vyznává, chtěl proto spojiti tato tři divadla, aby ve dvou pražských pro své pražské namlsané obecenstvo mohl pěstovati dramatické umění co nejvybranější a vídeňský ústav aby svou hromadnou návštěvou a peněžním sukkursem pomáhal mu hraditi deficity něm. divadel pražských. — Zemský výbor žádost něm. ředitele zamítl. Proto prý bude teď žádat vyšší zemskou subvenci. — V poslední době německé divadlo pražské pořádá jakousi „théâtre-extension", totiž divadelní výlety do německých měst v Čechách.

První návštěva učiněna Ústí n. L. a dopadla prý po stránce umělecké i hmotné skvěle. — Národní divadlo podobné výlety s malým ensemblem už také podnikalo či pokusilo se aspoň, ale brzy přestalo. Venkovským městům českým postačí asi na vrchovato kočující divadelní společnosti, jichž beztoho máme po vlastech našich 37. Zajisté až mnoho na země naše! Při tom také společnosti Národního divadla v Brně a v Plzni (dosud aspoň) a také společnost smíchovského divadla třeba počítati mezi společnosti kočující.

Pokus smíchovského divadla uspořádat cyklus moderních děl dramatických, mají pražské listy, pokud se cizích (Ibsen, Hervieu, Christiansen atd.) týče, za podařený, jen domácí kusy podobného rázu, jako čtyři už zmíněné minule, nepovažují za zdařilé. Naše literatura dramatická je celkem tak chudá, že vůbec třeba vybírat, tím více mezi mladými, nijak neosvědčenými, nebo slabo osvědčenými. Ani od dramaturga Národního divadla odporučený Havránkův kus „Pod tíhou svědomí" nepřijat se zvláštním enthusiasmem.

Aby „Prodaná nevěsta" mohla býti provedena ve výstavní saisoně v Paříži, třeba je sbírati garanční kapital 10.000 fr. pro divadlo Theâtre lyrique (ne prvního řádu!), které se odhodlalo dávati ji. Příliš čestná premiéra české opery v Paříži vůbec to nebude. Poláci koncert polský, který za podobných podmínek měli pořádati v jisté koncertní výstavní síni, odřekli. Máme my to potíž se svými přátely! A s těmi právě, na nichž si zakládáme. V Rusku Smetana propadá, v Paříži zaň musíme platit vstupné!

Umělecká Beseda pražská pořádala 31. března večírek Arbesův na počest jeho 60letých narozenin (připadají však až 12. června). — Na zemském sněmu českém podán návrh, aby ze zemských peněz dáno bylo ročně 20.000 K na zakupování uměleckých děl výtvarných od domácích českých (nebo německých) umělců. — Výstava letoší v Rudolfinu obeslána byla 594 čísly, o 200 méně (809) než vloni. Obrazům a sochařským pracím samým to jen prospělo, neboť v malých celkem místnostech mohly býti lépe umístěny. — Jakmile i v uměleckých kruzích pražských národní uvědomění se poněkud probralo, Němci jsou tu hned se svým známým: „divorçons"! Žádají německou uměleckou akademii v Praze, tedy za rozdělení dosavadní utrakvistické. Doufají ovšem, že by „česká spořitelna", jež Rudolfinum postavila, zasypávala pak svou přízní jen ji! Německé listy pražské požadavek ten postavily, když se jednalo o obsazení místa po krajináři Mařákovi na umělecké akademii. Vycítilyť nechuť českých kruhů nejen z umělecké, ale i z národní stránky k novému nástupci. Ostatně „německá společnost pro podporu vědy a umění v Čechách" už ve své zprávě za 1899 tutéž myšlenku vyslovila důvodíc, že z Čech studuje takový počet německých žáků na akademiích v Mnichově, Vídni a Drážďanech, že by měli právo žádat o ústav pro sebe doma v Čechách.

V soupisné komissi pražské, kteráž zřízena místo dřívější umělecké komisse, kterou s návrhy pro novou část Prahy podávanými

městská rada tak příkře byla odbyla, že komisse se poděkovala. teď také v té nové to nejde hladce. Nedávno nastala v ní hotová krise čistě pražského ducha a rázu. Museli se poděkovat z ní členové „Nepražané“, to jest na př. na Vinohradech nebo Smíchově atd. bydlící a zas žádáni, aby zůstali, a zase dále proti nim žehráno! Ale do roka dán jim pardon. A na rok už prý aspoň předsednictvo musí býti čistě pražské!

Klub přátel umění v Brně za první premii členstvu svému chystá album světlotiskových 16 obrazův z radhoštských Jurkovičových Pústeveň. Jsouť „pústevně“ pěkným výrazem rázovitého moravského umění. — Ve Vesně brněnské pořádají se co chvíle pěkné večírky literarně-umělecké a národní, nesoucí ráz buď všeobecný nebo některého z moravských krajů či Slovenska. — Na seznání umělecko-národního a hospodářského ruchu na Moravě podobné večírky s přednáškami uspořádají v dubnu a v květnu Pražanům „Mor.-slezská Beseda“ a řečníci z Moravy. — Že by tyto moravské večírky vnucené Pražanům moravsko-slezským spolkem vytrhly najednou pány z jejich blažené nevědomosti o Moravě, pochybujeme. Snad také přece jen ta pověstná neznalost mimopražských a mimočeských poměrů je frasí! Průměrný člověk z lidu a i z intelligence vždy bude rozuměti jen tomu prostředí, v němž žije. Co je dál, jest mu známo jen potud, pokud ho jeho noviny o tom zpravují. A tu je-li chyba, není jinde leč v tisku našem samém.

Koncem března a počátkem dubna (do 8. dubna) pořádána v Praze výstavka obrazů slavného polského malíře Józefa Brandta, mistra v malování koní a polského venkovského života, zvláště v pojížďkách a průvodech.

Ve „Věstníku akademie české“ v březnovém sešitě podává professor K. B. Mádl material k životopisu českého sochaře Václava Levého, který přes to, že v neobyčejné na to době (v letech padesátých) cítil se už a vyznával upřímným Čechem, přece pracemi svými doma i v cizině ocenění došel.

Do komisse, která má pro Rakousko projednati otázku ochrany práva autorského, zdaž totiž Rakousko má přistoupiti k bernské konvenci, zvoleni z České akademie pp. Hlávka, Dvořák a Stolba. Podotýkáme tu hned, že polská akademie a polský spolek žurnalistů vyslovily se už o téže věci záporně: nepřejí si přistoupiti k bernské konvenci.

Z podpor a soutěží Česká akademie vypisuje: III. třída dvě stipendia badatelská, jedno o československé literarní historii, druhé o československé dialektologii; národopisné společnosti na sborník povoleno 200 korun a „Slov. Přehledu“ 100 korun podpory (!). Třída IV. vypisuje tři větší ceny pro umění a literaturu 1000 zl., 400 zl. a 250 zl. (dvě třetí) na práce literarní, výtvarné či hudební z r. 1899. Mimo to vypisují se soutěže z fondu Havelkova a Kl. Kalašové.

Veliký slovník staročeský prof. Dra. J. Gebauera už tak dalece pokročil, že co nejdřív bude možno přistoupiti k jeho vy-

dávání. Akademie hodlá žádati za podporu státní pro veliké, epochalní toto dílo, jehož náklad ztráví při nejmenším 16.000 zl.

Soutěž o správu lvovského divadla polského, jež tolik hluku v polské haličské veřejnosti způsobila, rozhodla městská rada 9. dubna 55 proti 31 hlasům ve prospěch dosavadního krakovského ředitele St. Pawlikowského. Ředitel divadla Skarbkova Heller v soutěži odmítnutý vybral si už za budoucí své působiště průmyslové velkoměsto Lodź. Z Krakova rozlévá se vůbec mladý moderní směr poslední leta po celé Polsce: na divadle Pawlikowským právě, v básnictví Przybyszewským a ve filosofii Lutosławským zastoupený.

Na jubileum jagiellonské „všechnice" chystají se všecky znamenitější ústavy slovanské, ovšem i ruské. Poláci připravují se velmi pilně. Jubileum má býti oslaveno výstavkami, a to polského umění, polského průmyslu a hospodářství.

Jubileum Sienkiewiczovo (30leté spisovatelské činnosti), jež letos posledního června připadá, bude s Poláky slaviti asi celý svět. Za jubilejní dar chystají mu — aspoň ve „Słově" varš. navrhl kdosi z obecenstva — něco zvláštního: Sienkiewiczův dům zdá se jim nejpříhodnější. Ale ne jakýkoliv dům, nýbrž opravdu Sienkiewiczův: čistě polský a celou tu vzbuzenou minulost polskou a činnost Sienkiewiczovu vyjadřující, aby to zároveň už bylo jakýmsi museem Sienkiewiczovým.

Valná hromada musea Matejkova v Krakově (1. dubna) sdělila ve své zprávě, že fond má majetku 125.000 korun (v tom dům 76.000 korun) a na sbírkách 29.964 korun. To je ten obnos, jejž sbírkami podařilo se dosud nashromážditi a k jehož rozmnožení má přispěti loterie musea Matejkova, na niž dle zmíněné už stížnosti obecenstvo polské zapomíná!

V Krakově založen list, jenž má se věnovati krásné architektuře moderní i klassické, s názvem „Architekt".

Dr. J. Roszkowski vydal ve Lvově cenné materialie k životopisu Koperníkově, o nějž dosud nikdo ze čtyř národů, kteří si ho přivlastňují, se nepokusil. Spis má název „Katalog zbiorów kopernikańskich w museum narodowem w Rapperswylu". Jak už titul označuje, snesena jsou tu všecka udání a vylíčení toho, co švycarské museum polské památného po Koperníkovi chová. A museum rapperswylské v tom ohledu jest nejúplnější sbírkou Koperníkovou, jenž tam má zvláštní pokoj a zvláštní své museum.

Myšlenka slovanského společného listu ve Vídni nebo kdekoliv jinde našla už několik ztělesňovatelů svých. Jihoslované založili si svůj „Süden", jenž v užších sic rozměrech, ale přece touže cestou se dal. Z těchže kruhů na širším podkladě vzniklo předloni „D. Slavische Echo". To byly tedy, pokus našeho z českých kruhů vyšlého „Parlamentära" nečítajíc, pokusy slovanského listu ve „sprostředkovací řeči" slovanské. Nyní však smělou rukou vídeňský dopisovatel „Nov. Vremene" Dmitrij N. K. Vergun odvážil se nového podniku v ruském jazyku, ohlašuje od dubna čtrnáctidenník „Slavjanskij Věk", jenž by sprostředkoval mezi rakouskými a jižními Slovany

a východem ruským. My Češi pro sebe ovšem žádné cizí pomoci nepotřebujeme. My dosud jsme si vždy slovanských věci všímali sami a byli jsme v tom dobrým příkladem zvláště Jihoslovanům, kteří od Dobrače po Athos vzali si nás za vzor a dobře následují. V jihoslovanských listech setkáme se mnohem častěji a s mnohem lepšími zprávami ze světa slovanského, než v listech dvou největších slovanských národů, polského a ruského. A i když ve mnohém zprávy ty jsou pro slabost jihoslovanského tisku nedostatečny, viděti v nich aspoň vždy vřelost a lásku k společné slovanské věci (nesmí tu ovšem mluvit Charvat o Srbu či naopak a Bulhar o Srbu nebo naopak!).

První zasedání akademie „nesmrtelných“ v Petrohradě konáno 22. března (9. března). Odbylo se jen poradním řečněním, v němž protektor i členové rozváděli základní myšlenku a důvod k založení akademie dovedší. — Carská akademie umění 7. dubna (25. března) ve svém řádném sezení vyslovila nesouhlas s plánem vládním o zřízení celé sítě umělecko-průmyslových škol čtverého řádu. Jest pouze pro školy dvoje, nižší a vyšší. Nižší mohou míti samostatné přípravky. Tím se akademie přidává k formě školství na západě obvyklé. Jen že školství umělecko-průmyslové u nás na př. jest rozděleno na tři druhy škol, jež vládní plán chtěl všecky v jedno spojiti.

Dne 25. dubna uspořádána v Petrohradě výstavka lidových obrazův a lidového malířského umění na Rusi (lubočnyje kartiny), jež dosud má vyšší ráz než podobné výtvory lidové (pro lid určené) na západě; není to pouhým jarmarečním zbožím, nýbrž sem tam i jiskerka samouka umělce z lidu v něm prokmitá a lidový humor i lidový názor na velké události světové a časové se zračí. Výstavka jest vlastně výstavkou sbírky jedné jediné osoby: A. E. Malmgrena, jenž má na 10.000 čísel toho druhu, sbíraných od let padesátých a zahrnujících dobu od Kateřiny II. až do nejnovějších časů.

Dne 4. dubna převežen z dědiny Končakska, druhdy majetku Suvorova, tak zvaný Suvorovův kostelík, dřevěný, prostý, ale ještě dosti zachovalý. Kostelík postaven v Petrohradě na náměstí Preobraženském se všemi památnostmi na generala Suvorova upomínajícími. O svátcích velkonočních (22. dubna) konány už v kostelíku služby Boží pro důstojnictvo pluku Suvorova. Kostelík stojí jako stával v Končaksku.

Na pařížskou výstavu Rusko ze všech států a národů připravovalo se nejpečlivěji. V čas otevření polopusté a poloprázdné výstavy (14. dubna) bylo jediné Rusko plně hotovo se vším. Mezi vědeckými výstavními předměty, názorně obraz o ruské přírodě podávajícími, jedním z prvních bude plastická mapa Kavkazu, professorem Dokučajevým zhotovená. Mapa zobrazuje plochu 250.000 čtv. kilometrů nejen po zevnějším útvaru půdy, ale i zemědělské kultury, průmysl, obyvatelstvo atd. Zvláštním vynálezem prof. Dokučajeva mapa Kavkazu bude se moci snadno reprodukovati.

V zeměpisné společnosti podával 10. dubna zprávu o své cestě na Novou Zemi malíř ruský J. A. Borisov. Borisov vydal se dne

2. července m. r. na Novou Zemi za účelem studia malebných krás toho dalekého severu. Už cestou přes Vajgač na Matočkin v samojedských hrobech konal archeologická a ethnografická pozorování. Na Matočkině jeden z ostrovů Nové Země s hory Vilčiku činil pak svá pozorování umělecká; odtamtud rozvíjel se mu velkolepý pohled na severní přírodu. J. Borisov tento rok hodlá svou výpravu opětovati a pobýti také déle na ostrovech Nové Země.

Tvoří se v Petrohradě spolek vydavatelek a spisovatelek. Účelem jeho bude seskupiti ženskou práci v jeden jediný celek od poslední dělnice v tiskárně a vazárně až k umělkyni a spisovatelce. Jeho činnost jeviti se bude zatím jen vydavatelstvím a reprodukcí literarních a uměleckých výtvorů žen ruských. Konečný účel však není jen literarní, ale hlavně hospodářský, za hospodářskou organisací, svépomocí a sebevzděláním ženy spějící.

Velkého ruského slovníku životopisného (Biografičeskij slovar) vydávaného carskou historickou společností pod redakcí Polovcova vyšel svazek třetí, jenž obsahuje životopisy od E. M. Aleksiňského až po P. M. Bestuževa-Rjumina. —

V poslední schůzi březnové „Slovenske Matice“ v Lublani professor Levec převzal na sebe úkol, vydati s pomocí druhých ještě spisovatelův slovinských památník Prešernův (Spomenica Prešernova), jenž vyjde jako publikace Matice. Při tom professor Levec sdělil, že se mu podařilo dopátrati se pravdy o poměru Prešerna k děkanovi Dragarinovi v Kranji, a že nepravdivou jest dosud šířená pověst, jakoby děkan Dragarin po smrti Prešernově byl pozůstalost jeho básnickou spálil. Prešern ničeho po sobě v rukopise nezachoval. Tím by opět jedna bájka o nepřízni církve a církevníků k mladé rozvíjející se literatuře slovinské byla vyvrácena.

V Záhřebu utvořilo se „družstvo charvatských spisovatelů“, v něž i žurnalisté aspoň od dvou let při novinách zaměstnaní pojati byli. Účelem družstva jest podporovati vydávání literarních prací bez ohledu na politický směr spisovatele, podporovati své členy a jich vdovy i sirotky i hmotně.

V mostarské „Zoře“ už dříve z části uveřejněný náčrtek o srbské knize v XIX. stol. vyšel teď v Bělehradě v knižném vydání („Srpska Knjiga“ od Stojana Novakoviće). Spis je velmi cennou sbírkou poznámek, úvah, kritik o srbské literatuře nynějšího století skonávajícího a jak vidět z vyňatků ciziny (Liter. Echo) přišel velmi vhod. — Podobně literarně-historickou cennou sbírkou jest v Záhřebě v „Srpské Štampariji“ vyšlý spis Ilje Ognjanoviće: „Zanimljine priče i beleže ke iz života znamenitih Srba“ (Zajímavé pověsti a poznámky ze života znamenitých Srbů).

„Srbská Matice“ v Novém Sadu hodlá tímto rokem ještě změniti způsob vydávání svých publikací učených i lidových. Učené „letopisy“ budou svižnější a lehčího rázu, ač zabírati budou nejvážnější stránky života srbského. Vedle „Letopisu“ vydávány budou delší práce vědecké a literarní ve zvláštních spisech. Lidová knihovna („Knjiga

za národ“) bude vycházeti jako „letopis“ šestkrát do roka, jedním z těchto šesti podílů bude vždy kalendář.

Na památku 25letého návratu dne bulharského povstání za svobodu (20. dubna 1901) navrhuje společnost přátel literatury a umění ve Srédci, aby se zřídilo národní bulharské museum znovuzrození, jež by zavčas ještě uchovalo, co v živé paměti současníků se dosud o době té kryje.

Ethylen, konkurrent acetylenu. Sotva že acetylen dobyl si pevného místa mezi tělesy svítivými a novou industrii v život uvedl, již připravuje mu věda nebezpečného konkurrenta. Jde tu o podobný plyn, jenž od svých vynálezcův obdržel jméno ethylen. Při výrobě suroviny k tomu hraje rovněž elektřina důležitou úlohu; vůbec podobá se způsob velice způsobu acetylenu. I tu skýtají strusky vysokých pecí hutních první surovinu. Strusky, jichž se k získání ethylenu upotřebuje, pozůstávají z kalcia, aluminia, silicia a uhlíku. Strusky ty se rozdrtí a pak smísí s koksem rovněž na prášek rozemletým. Vede-li se touto smíšeninou silný elektrický proud, tvoří se karbolit, jenž s vodou dává ethylen. Tímto novým objevem nabyl náhle významu hospodářského až doposud docela bezcenný odpadek hutní, a to tím více, že tímto využitkováním strusek výroba železa se stane lacinější. Ostatně ethylen z karbolitu vyvozený je prý lacinější než acetylen získaný z kalciumkarbidu. První továrna na karbolit bude vystavěna při vysoké peci v Hammondu, v americkém státě Indianě.

Zemřeli ve světě slovanském: 4. dubna Dr. Prokop Podlipský, polit. spisovatel, redaktor „České revue“; Emanuel Tonner, polit. a hosp. spisovatel, jeden z největších přátel česko-polského sbratření. 17. dubna (?) Rudolf Charousek, z nejnadanějších šachistů, bohužel k Maďarům vesměs počítaný. Koncem března na Slovensku zemřel: Andrej Kubina, z Tov. Jež., překladatel Písem Sv. na slovenský jazyk, básník sbírečky „Piesní Záhorského“ (1888 v Trnavě); Ignác Országh, statkář z Turce, hosp. činitel slovenský, šťastný i upřímný. 27. března bar. Flor. Ziemiałkowski, bývalý ministr polský, druh Smolkův, politický a hospodářský činitel vynikající. 16. dubna ve Vídni Daniel M. Kozariščuk, redaktor rusínského časopisu ve Vídni vycházejícího „Nauka“, upřímný přítel Čechů. 15. dubna ruský vynikající národopisec Nik. Charuzin. 20. dubna L. N. Majkov, místopředseda carské akademie věd, historik a archeolog (?); A. G. Goravskij, malíř krajinář ruský. V Bělehradě zemřel (?) ředitel malířské akademie Cyrill Kutlika.

* * *

Z národního hospodářství. Ve svém minulém zasedání říšská rada po dlouhé době rozvinula zase nějakou činnost, aspoň slovní — a snad i mravní váhy. A byly to momenty hospodářské a sociální, které dodaly rázu sněmování únorovému a březnovému (22. února do 17. března, 34. až 47. schůze). Stávka v uhelných dolech česko-moravsko-slezských při otevření říšské rady byla právě na vrcholu své síly. Vláda už od počátku svou akcí sprostředkovací a slibem

daným v Mor. Ostravě a v Těšíně, že podá zákon o zkrácení směny hornické, projevila vůli zasáhnouti do stávky. Dalo se předvídati, že za tak mocného vzbouření myslí, jaké stávka na všech stranách vyvolala, také sněmování bude pohnuté. Už v prvních schůzích se to osvědčilo, tím více, že vláda nápadnou zdrželivostí jakoby se ve své ochotě a ve svých slibech byla zpáčiti chtěla.

Vedle politické debatty o programmu nové vlády byla také stávková debatta hlavním činem 14 schůzí a hlavním výsledkem celého sněmovního nákladu asi 130.000 zlatých. Vláda ovšem cení si jiné dvě vymoženosti, povolený počet branců a volby do delegací — oboje klidně a šťastně po 4 letech opět vykonáno.

Důležitější proto jest, co z celého toho zasedání přichystáno, nač jako na budoucí úkol poukázáno. A tyto věci, které přijíti mají, jsou téměř všechny hospodářské a socialní důležitosti.

R a k o u s k o - u h e r s k é v y r o v n á n í, které, třebas už v život vstoupilo ve všech svých částech (vyjma kvotu, která stále ještě od roku na rok se císařem určuje) přece ještě jako veliký úkol čeká na své parlamentarní formalní vyřízení — to už tak sevšednělo, že se o něm vůbec nemluví, přestalo býti otázkou dne, patří už minulosti! Ale i na jeho nebi sem tam mráček budoucí bouři věstící se ukáže. Mezi takové mráčky náleží resoluce výboru pro záležitosti veterinarní, která sněmovnou poslaneckou také schválena. V resoluci této nežádá se nic míň, než aby zvrátilo se u s t a n o v e n í ve vyrovnací smlouvě o d o v o z u d o b y t k a z Uher obsažené. Ustanovení to, jež Uhry pokládají, a to právem, za jednu z největších svých vymožeností.

Dříve z ohledů zdravotních po zjištění nějaké nemoci měla vláda právo, postižený druh dobytka vůbec z dovozu k nám vyloučit a dovoz vepřového dobytka omezen byl i jistou mírou dle velikosti (od 120 kg. váhy teprv volný dovoz). Dle nového vyrovnání obě části říše postavily se na stanovisko parity, rovnocennosti. Dobytek z Uher nesmí býti nijak jinak zdržován a stěžován v dovozu k nám, leda jako snad dobytek z Haliče při svém dovoze do Vídně, na Moravu a do Čech. Zákaz z ohledů zdravotních smí postihnouti jen zamořené místo. Ostatní místa jsou i dále volna. — Na první pohled nezávadné ustanovení ukázalo se velmi pochybeným. Neuplynul ani měsíc od doby, co ustanovení to vešlo v platnost (21. září 1899) a už zavlečena k nám nákaza moru vepřového asi na 20 míst poblíž hranic uherských. R e s o l u c í teď schválenou žádá se změna ustanovení dotyčného zákazu volného dovozu malého vepřového dobytka (do 120 kg.) a změna přísných ustanovení našeho zákona o ničení moru vepřového.

Uhři se ohražovali proti takovémuto jednání se strany naší. Uherský ministr orby zpříma řekl, že vláda změny nedopustí. Vyrovnání padá spolu s oním ustanovením. Popíral též, že by dobytčí zdravotnictví uherské stálo na tak nízkém stupni, dovolával se úsudku cizích autorit o něm, tvrdil, že parita obou států jest úplně oprávněna, a to tím spíše, že Uhry se přičiní nedostatky snad skutečně stávající odstraniti. Čeho se naše vláda na Uhřích domohla i takto zůstavujíc vše při

nové smlouvě, jest to, že nehledíc k průvodnímu listu místnímu, zásylky dobytčí na hranicích se ještě zvláště prohlížejí (uherskými úřady veterin.), podezřelé zcela zadržují a jen jistě zdravé propouštějí. Mimo to vláda naše každých čtrnácte dní uveřejňuje seznam uherských okresů nákazou dobytčí postižených, z nichž veškerá doprava dobytka na prodej už sama sebou, právě jako z podobných okresův u nás, jest úplně zakázána.

Stav dobytčího zdravotnictví v obou říších nejlépe znázorní se ovšem výčtem nákaz samých. Tak bylo dle posledního výkazu úředního (z 21. března a 23. března) v Rakousku zamořeno dobytčí nákazou všeho druhu 226 míst (a statků, jež v Haliči a v Bukovině nepatří k obcím), z toho slintavkou a kulhavkou, tedy nejlehčím druhem nákazy, na niž se ani tuze nedbá, 105 míst čili polovice, tak že ostatní případy nákaz těžších vyskytují se skutečně jen ojediněle. V Uhrách touže dobou (23. března) zamořeno bylo 654 míst a to hlavně morem vepřovým 283 míst, prašivinou 162 a vzteklinou 106 míst. A při tom zdá se, že výkaz ten není úplný. Neboť není myslitelno, že by slintavkou a kulhavkou, jež tak snadno se přenáší, a na niž lid tak málo dbá, zamořeny byly jen 4 osady! Také vepřový mor, příčinou kteréžto nákazy zvláště od nás v pole vytaženo proti Uhrám, sotva se za 4 měsíce od prosince do března z 800 míst stáhl na 300 míst. Vůbec ubývání dobytčích nákaz v Uhrách od té doby, co v Rakousku se začali ohražovat, jest velmi podezřelé. Výkazy uherské od týdne k týdnu po stech zamořených míst osvobozují. Tak 7. prosince vykázáno v Uhrách 1115 míst zamořených, 22. prosince už jen 931, 29. prosince jen 773 a 19. ledna 699 a teď 23. března už jen 654. A v tom zvláště rapidně klesala nákaza vepřového moru: s 806 na 668, 543, 477... až na 283!

A nemohou Uhry říci, že by větší počet míst zamořených byl snad následkem rozšířenějšího chovu dobytka. Z veškerého dobytka říše připadá na Rakousko koní 40%, hovězího 58%, ovec 28%, koz 77%, vepřového 33% čili úhrnem všeho dobytka vyjmenovaného jest v Rakousku 42% (18 mil. z 43 mil. hlav). Z nemocí dobytčích však připadá na Rakousko jen 26%, na Uhry 74% — a i tento poměr se musí bráti s reservou!

Veterinarní péče jest v každém z dnešních evropských států „netýkavkou.“ Není země, která by sebe samu vůči jiným nechránila nebo chrániti nechtěla a jiným ochrany podobné nezazlívala. Tytéž Uhry, jež plnýma dveřma vlomily se k nám, uzavírají se úzkostlivě oproti Srbsku, Bulharsku a Rumunsku. Oproti Rakousku se velmi pečlivě hájí Německo a Švycarsko. Poslední dny dokonce i Rusko se uzavřelo oproti východu naší říše a oproti Rumunsku v odvetu za těžkosti, jež napřed Rusku s naší strany dělány. Mezinárodní výstava dobytka na pařížské výstavě rozbila se o nedůvěru Francie k veterinarnímu zřízení ciziny. Zakročení vyslance rakouského zmohlo na př. jen tolik, že rakouskému hovězímu dobytku povoleno jen tolik co německému: musil by před vstoupením na půdu Francie prodělat

dříve 8denní karantenu. Proto státy za těch podmínek se zříkají vesměs účastenství. Jako ve všem tak i tu v této politice Německo je na vrcholu veterinarního šovinismu a — sit venia verbo — nervosity. Agrarní strana německá celým úsilím mocného vlivu svého hodlá proraziti zákon o dohledu na maso z ciziny dovážené — s dohledem by souvisel zároveň zákaz dovozu všeho živého dobytka a zákaz všeho masa zpracovaného. Ostří agrarních úmyslů obrací se hlavně proti Spojeným Státům severní Ameriky. Leč i Rusko a naše říše citelně by byly poškozeny. Konečně i Turecko jalo se v poslední době bránit své zdravotnictví vůči — Bulharsku. Bulharsko majíc hranice říše naší uzavřeny největší část dobytka svého vyváželo do Turecka. Jelikož Srbsku Uhři dovolili přece nějaké úlevy, použilo jich i Bulharsko a bulharský dobytek pod srbskou značkou dostával se do naší říše. Leč po prohlédnutí tohoto úskoku Uhry zostřily dohled na Srbsko — Turecko pak buď podníceno někým — buď na obranu svého vlastního dobytkářství v Malé Asii uzavřelo hranice Bulharska s druhé strany.

Skoro veškeren vývoz uherského dobytka obrácen jest do naší říše, jen něco málo přiúčastňují se v něm Německo (bere voly, krávy a koně z Uher), Francie (bere hlavně koně a ovce), Italie (koně) a Rumunsko (ovce a koně). Tak z vývozu v r. 1898. zůstalo v Rakousku: z 205.700 volů 175.000; z 15.873 jalovic a telat 13.800; z 147.000 ovec a koz 120.700; ze 236.700 prasat všecko, z 33.800 koní 15.000.

Zemědělství rakouské, jež se proti tomuto vyrovnání zvláště chystalo, s odporem svým už teď sotva co pořídí, ač dostalo se novým vyrovnáním do postavení ještě horšího, než v jakém bylo dříve.

Jak budoucí obchodní smlouvy, tak letoší pařížská výstava, jíž zemědělství naše jako v sebe pojatý celek zvláště se súčastní, přichystaly a upravily mnoho materialu, jenž jinak by byl zůstal ladem a nepovšimnut. Ve spisech o zemědělství zprávu podávajících jeví se dvojí skoro protichůdná snaha: s jedné strany se hledí postavení zemědělce vylíčiti jako velmi neutěšené; s druhé strany pokrok v zemědělství učiněný se nasazuje co nejvýš.

Vládou ohlášená vloni na podzim akce ve prospěch družstev rolnických vyvolalo ruch už poněkud živější. Zemědělské rady moravská a česká teprv minulý měsíc dohodly se s vládou o způsobu udíleti podporu, ale už s různých stran oznamují nové podniky družstevní. Podpora vládní zůstane ponejvíce omezena na družstva obilní. Těchto dosud bylo nejvíc v Dolních Rakousích; ač ani tu nejsou starou institucí. Úřední záznam ministerstva orby (Stat. Nachr. aus d. Gg. der Landw.) podává zprávy jen ze tří (z osmi) dolnorakouských, z jednoho moravského (ve Svitavách) a jednoho českého (v Chebu). Česká na Moravě i v Čechách jsou buď v počátcích nebo se teprv chystají.

Družstevní ruch zvláště družstev obilních velkého přímluvčího má v Dru. G. Ruhlandovi, professoru frýburské university katolické ve Švycarech, jenž jak v otázkách agrarních vůbec, tak zvláště obilních dobyl si zvučného jména znalce a učence. Dle něho obilní trh evropský a světový vůbec jen tímto způsobem, totiž mo-

hutnou organisací družstev dá se upraviti. Jak v každé zemi zvláště, tak i v jednom a tomže kruhu zájmovém (na př. Evropa proti Americe) třeba trh obilní postaviti na základ družstevní. Pak odpadnou i všecky stížnosti na bursy obilní a zlořády na nich. Družstevní organisace však nejen pro úpravu prodeje samého důležita jest, leč i pro dopravu tržného zboží, rozdělení jeho na tržišti, úvěr obilím založený atd. Čehož všeho dnes není. A tu ani kdyby se ceny obilí nezvýšily, už tyto vedlejší výhody samy jsou velikým ziskem. — Nedávno obrátil se Dr. G. Ruhland k ruskému zemědělství, zvláště na jihu Rusi, jenž pšenici vyváží, s návrhem organisace vývozu a prodeje pšenice z Ruska do Švýcar.

Amerika, Spojené Státy totiž, jež na obilním trhu hlavním jsou prodavatelem, pocitují už následky s t o l e t é v y s s a v a t e l s k é f o r m y h o s p o d á ř s k é. Zvláště státy východního pobřeží nejdřív Evropany osazené a tudíž nejdříve vzdělávané. Vláda Spojených Států dala nedávno zkoumati stav půdy na několika farmách východních států a shledáno, že půda tak vyplaněna, že nezbývá leč nahraditi polní kultury kulturami lesními nebo lučními. Vyplanění toto nastalo neracielním hospodařením, jaké evropští přistěhovalci v Americe prováděli a provádějí. Panenská půda americká zprvu ovšem hnoje ani nesnesla. Postupně zabíráno víc a víc půdy pluhem, k vyplaněným vrstvám humusu přibírány nové svěží, a pokud složení půdy to dovolovalo, šlo to tak stále i bez vracení půdě látek vyčerpaných Po necelých 150 letech však i takto půda vypovídá svou službu. Zprvu hleděla vláda poučováním hospodářů, naváděním jich ku hnojení zabrániti krisi hospodářské na východě, leč farmáři ve své většině už se těžko asi dají převrátiti.

Tím není řečeno, že by soutěž Ameriky stávala se méně nebezpečnou, západ Ameriky a nepřehledné lány kanadské, aspoň jižní pás Kanady, jsou dosud nevyčerpány, namnoze ani netknuty kulturou hospodářskou.

Nad to nový konkurrent na trzích obilních vyrůstá v S i b i ř i. Jihozápadní Sibiř schopna v té míře kultury polní, že může býti v brzku obilnicí Asie i Evropy. Plochou rovna větší polovici Evropy; oblast ta potřebuje jen rukou, jež by ji obdělaly. Ovšem velké to slovo! A i při dnešní malé hustotě obyvatelstva už by činila nemenší soutěž na evropských trzích než Amerika, jen kdyby měla volnou cestu do Evropy. A o získání takové volné široké cesty, jež by vývozu sibiřské pšenice stačila, se jedná. Vodní cesta by byla nejpřiměřenější, ale ta vede na sever do ledového moře, jež není jen toho rázu jako ledové moře na severu Evropy. Kotlina utvořená protaženým souostrovím nové země a severozápadním břehem sibiřským jest nejstudenějším, nejledovitějším a snad nejnebezpečnějším mořem arktickým. Karské moře jest zrovna vírem severních polarních ledů. Teplý proud kol severní Evropy proudící obrací se už dříve na sever a poslední jeho zbytky zadržuje Nová Země. Pravidelná doprava sibiřského obilí aspoň ve 4 či 5 letních měsících po Obi na sever a dále kol severního pobřeží Asie a Evropy na trhy západoevropské jest nemožna. Zbývá

tudíž dnes jen cesta po souši, dráhou ze Sibiře do evropského Ruska a odtud buď dále dráhou na západ (do Rakouska, do Německa) nebo lodí do Anglie, Belgie, Nizozemí a jiných států pšenici dovážejících. Cesta železniční dosud nestačívala. Po dráze sibiřské pšenice dostala se do Evropy ještě dobře, ale pak na evropských stanicích zůstala ležet, nebylo možnosti odpravit ji dále. Tisíce a tisíce vagonů pšenice sibiřské čekalo, až se zrno zkazilo — a škodu nesl sibiřský zemědělec. Do lonského roku vedla jediná větev železniční ze Sibiře do Evropy, od Čeljabinska, (kde počíná transsibiřská dráha) na Ufu, Samaru, Moskvu. Tedy přes středisko ruského průmyslu, kdež nový náklad přicházel velmi nevhod. Až sem konečně šlo to ještě, hůře bylo za Moskvou dále, ať na jih nebo západ k moři. Doprava se stěžovala i zdražovala tak, že na pravidelný vývoz nebylo pomyšlení. Leč předloni postavena dráha severními tundrami z Vologdy do Archangelsku na Bílém moři, dráha skoro bez nákladu! Touto cestou tudíž se sibiřské pšenici uvolnilo. A tímže směrem vloni otevřena jí i jiná cesta postavením dráhy z Permi do Kotlasu na severní Dvině. Touto cestou jde pšenice po Obi nebo Irtyši, Išimu, Tobolu až do Ťumenu a odtud dráhou až do Kotlasu, načež opět vodní cestou po Dvině až do Archangelska na Bílém moři. Nebo též sibiřskou dráhou na Čeljabinsk, odtud dráhou na Jekaterinburg-Perm, Kotlas atd. A tato cesta sibiřské pšenici už zajištěna. Ruská vláda uzavřela smlouvu s dopravní společností Murmanskou (ruskou), se společností V. Millera a spol. a se společností Lindesovou (švéd.), jež vystrojí loďstvo na Dvině i z Archangelska kol Norska do západní Evropy dopravu konající. Dovážeti se bude pšenice do těchto evropských přístavů: Londýna, Hullu, Newcastlu, Liverpoolu, Rotterdamu, Amsterodamu, Antverp, Hamburku a do Brem.

Ovšem cesta ta bude plavbě nedlouho otevřena. Proto asi v brzku vynutí si sibiřská pšenice svou zvláštní dráhu, Kirgizskou stepí snadno na Caricyn, odkudž dráha dnes vede už až do Novorossijska a staví se do Rostova a Taganrogu, živých to černomořských přístavů.

Leč cesta po Obi na sever, jako nejlacinší nedá spáti ruskému duchu podnikavému a proto vynořil se také návrh inženýra N. E. Gette, jenž v létě podniknouti hodlá šetření na pobřeží severního moře ledového, zdaž by se tu nedala postaviti dráha železná, jež by ústí řeky Ob spojila s nějakým volným mořem a přístavem aspoň v letní měsíce leduprázdným. Výprava z několika inženýrův a učenců bude už studovati určitou trať z města při ústí Obi z Obdorska do zálivu Bělkova při ústí řeky Pečory. Dráha tato 350 až 370 verst (400 km.) dlouhá konala by službu ovšem jen v létě, neboť by to byla dráha jen a jen navigační. Ale přece i tak snad by se vyplácela, kdyby jen v létě úsilně převážela plodiny Sibiře. Dopravné by činilo 37 kopějek na pud (16·38 kg.) až do Londýna z Barnaulu v Tobolské gubernii. Leč právě provedená doprava na Dvinu a Archangelsk nebude z Ťumeni státi ani tolik, obejdeť se pouze na 28 až 30 kopějek. A také k Ťumeni jest stejně snadný přístup z celé jihozápadní Sibiře po Tobolu, Išimě, Irtyši i Obi až ze Semipalatinské oblasti. A nad to celá oblasť dráhy

sibiřské spojena jest s dráhou Permsko-Kotlasskou. — Návrh inženýra Getteho zůstává však obdivuhodným, svědčícím o nezmarné snaze hospodářského podnikavého ducha na Rusi, čelícího všem sebe těžším překážkám.

Cesta sibiřské pšenici vládou na Kotlas-Archangelsk vykázaná má však tu přednost, že jest zároveň už hotovou organisací prodeje. Podnikatelkou jest tu dráha sama. Ta zakládá skladiště, přijímá do nich pšenici sibiřskou, čistí ji a roztřiďuje, dává zálohy na dodávky, stará se o prodej v Anglii a západní Evropě a konečně po vykonané úloze účtuje s dodavateli svými i zbytek nad zálohu stržený. Dráha, dráha to státní, jest tu tedy prostředníkem, prostředníkem plnou záruku dávajícím, v každém ohledu dokonalým.

Rusko právě svou velikolepou železniční politikou dobírá se netušených úspěchů. Přidružuje se tu ke způsobu Anglie a Ameriky, jež ze všech civilisovaných národův a států první význam dráhy pochopily a také dráhu vždy nejdřív jako tepnu hospodářského života, jako svodnici krajinného bohatství pořizují.

A dráhy ruské nejsou pouhými prostředky dopravními. Tu vidíme hned dráhu na tisíce kilometrů dlouhou ze středu Asie až k severnímu ledovému moři Evropy, jak se stává organisatorkou trhu obilního. Leč tatáž dráha — sibiřský díl její aspoň — dle ustanovení vlády ruské má se státi i organisatorkou úvěru. Z usnesení ministerstva financí mají se na stanicích sibiřské dráhy zříditi spořitelny lidové pro sibiřské přilehlé kraje zemědělské i průmyslové.

Železniční návrh velkého hospodářského významu předložila v minulém zasedání i vláda Koerbrova. Jest to tak dlouho žádané druhé spojení s Terstem. Spojení toto bylo jak přístavem Terstem samým, tak celým krajem jižním a zvláště Slovinci, tak také severními zeměmi Rakouska a především našimi českými i Vídní úsilovně žádáno. Teď české poselstvo ohlašuje neúprosnou obstrukci právě tomuto návrhu vlády, když důležitější přání vládní, kontingent nováčků bylo bez obstrukce dovolilo odhlasovat. Leč ať s obstrukcí ať bez obstrukce bude proveden, návrh vládní jest velikého významu hospodářského pro celou říši. A proveden bude, za to ručí jeho všestranná oblíbenost.

Návrh skládá se ze dvou částí. Má se docíliti jednak spojení přímější s Čechami, Moravě a Vídni dáti spojení druhé, a jednak jižnímu Německu zříditi krátkou výhodnou cestu do našeho přístavu. Jedná se v obou případech o dráhy, jež potkají se s velikými obtížemi na území alpském, jímž povedou. A tu větší obtíže bude musit překonati dráha razící cestu jižnímu Německu k Terstu, než dráha sloužící za nové spojení Rakousku samému.

Dráha totiž jdoucí přes Vysoké Tury (ze Schwarzachu nebo Lendu, stanice na trati Solnohrad-Inomostí) v délce 77 kilometrů státi má 60 milionů korun. Dráha turská bude pak jednou z nejnákladnějších a nejvyšších drah v Rakousku. Podél Orlice a Malty překročí tak zv. Arlscharte, průsmyk ve výši 2000 metrů mezi třemi velikány alpskými: Hochalpe (3355 *m*), Ankogel (3253 *m*) a Hafnerem (3061 *m*). Dráhou

touto zkrátí se cesta ze Solnohradu do Béláku o 176 kilometrů. Tedy jak pro Solnohrady tak pro Bavory zkrácení velmi značné.

Druhá dráha z Celovce přes Karavanky a Bochyni dále ke Gorici vedoucí má získat kratší přímé spojení průmyslovému severu říše. Dráha karavanská (z Celovce do Jesenice) měla by délky 66 km. a stála 44 mil. korun; bochyňsko-goricko-terstská trať by měla délky 144 km. a stála 78 mil. korun. Dráha přes Karavanky a Bochyni, jako dráha horská náležeti bude k nejrozkošnějším v naší říši. Zkrácení touto cestou obnáší 91 kilometrů. Pro Solnohrad, připočítáme-li i toto zkrácení k úspoře cesty turské, obnáší veškerá úspora 246 km.

Leč důležitější než zkrácení cesty jest při druhém spojení s Terstem to, že by dosavadní jediné dráze (jižní) byla zjednána soutěž. Jižní dráha činila dosud vše, jen aby co nejvíce vyzískala: z dopravy zboží i osob, vykořisťováním personalu, šetřením na vozivu, budovách a všem, kde se dalo. Jest to známá dráha Rotschildova, pověstná v celém finančním světě finanční bezohledností hlavního akcionáře svého a v železničním světě svou neslýchanou správou, jež opravdu jen v Rakousku může bez trestu projít. Teprve letos počátkem roku se proslýchalo, že po loňských katastrofách na dráze této odvážil se ministr železniční dáti správě ultimatum — a správa zprvu slíbila veliké opravy, brzy však rozmyslivši si vše a uváživši, že snad tak na slovo právě u nás se poslouchat nemusí, začala rekurrovat a z oprav ubírat.

Chudé na dráhy a neschůdné ve svém hornatém území slovinské kraje získají drahami navrženými nových velecenných cest. Zdaž však ku svému národnímu prospěchu? Dráhy u nás jsou vždy žilami germanisačními v těle slovanském. Na státních dráhách sic ne tou měrou jako na soukromých, ale i tu mimovolně se Němectvo tlačí v popředí. A jako na neštěstí dráha karavansko-bochyňská půjde nejslabšími slovinskými posicemi. Přes to hospodářské posílení země, jež beze všeho odporu nastane, nejdřív prospěje domácímu obyvatelstvu. A jihoslovanské země právě hospodářské posily potřebují, aby zmohutněly i národně.

Mezi připravované kroky velikého hospodářského když ne významu aspoň jména dlužno též počísti tak zvanou předlohu Körbrovy vlády na podporu domácího průmyslu. Předlohou touto mají se podporovat osvobozením od daně a slevou z poplatků, ba i přímou subvencí státu takové podniky, které by si obraly výrobu předmětu, jenž se v Rakousku ještě nevyrábí, nebo v nedostatečném množství nebo způsobem nedokonalým. Doba, v níž osvobození toto se uděluje, předlohou se stanoví do roku 1910. Osvobození od daně výdělkové a domovní platí pro každý závod na 12 let. — Předloha tato přijata rozně. Jedni z nepřízně k průmyslu vidí v ní podnět k nové éře gryndersk é z let 70., po níž následoval krach r. 1873. Jiní oprávněněji v podpoře nových odborů průmyslových vidí jen podporu cizinců — tedy pro naše poměry Němců, filialek německého průmyslu z říše. I v tom sic jest vymaňování od vlivu ciziny, ale stojí zbytečně mnoho. Pro národ náš taková podpora průmyslu mnoho neznačí, neboť právě

proto, že to má býti průmysl nových nebo řídkých odborů, nebudou podnikatelé vycházeti z řad našich. Národ spozděný na poli průmyslovém nezačíná od rarit a neobyčejného. Ovšem každý nový průmysl značí novou příležitost ku práci a v tom směru pro národ z většiny dělnický, jako jest národ český i pouhá ta příležitost k práci jest vítána, třebas první zisk z ní zůstával druhému. — Leč ani v kruzích průmyslových a kapitalistických předloha zmíněná příliš nenadchla. Očekávali více.

Praktičtěji za týmže cílem jde vláda uherská. Jak nedávno uherský ministr obchodu moderně vyškolený Hegedüš sdělil sněmovně, zahájil prý vloni vyjednávání s celou řadou cizích továrníku, zdaž by nebyli ochotni zřídit podružné podniky v Uhrách. Zvláště v textilní a kovové výrobě, v níž Uhry jsou až příliš od Rakouska odvisly, hledél z ciziny zamluviti síly podnikatelské. Tím zpusobem vzniklo prý minulého roku v Uhrách 24 nových velkých továren s kapitálem 29 mil. korun. A o 31 nových se tímže způsobem jedná. Za té příležitosti známý národohospodářský spisovatel pražský Dr. Gruber v „Naší Době“ přimlouval se u našich kapitalistů a továrníků za to, aby zakládali závody na Slovensku a pomáhali tak hospodářsky ubohému lidu slovenskému.

Mezitím co takto vláda naše přece jaksi vyšla průmyslu vstříc, rozmrzen velký průmysl opravou §§ 59. a 60. řádu živnostenského, kterouž zkrácena práva a svoboda agentů a obchodních cestujících. Odstavce ony mají se přísněji súžiti tak, že agenti smějí cestovati jen s pouhými vzorky, a nabízeti je jenom u obchodníků podobný druh zboží rozprodávajících. Tedy nesmí do soukromých domů, a nesmí zpříma zboží prodávati. Po svátcích zasedavší sjezd spolku průmyslníků rakouských (Bund der Industriellen Österreichs) žádá výslovně, aby se oprava v tomto směru navržená zamítla. — Jinak také si vláda v očích velkoprůmyslu při zmíněné už uhelné stávce a krisi. A to uškodila dvojnásobně: předně tím, že se vyslovila po dlouhém anketování a jednání ve výboru a užším výboru sněmovním pro 9hodinnou směnu v dolech (návrh Dra. Fořta), již se dokonce zavázala provésti ještě tohoto roku. Podruhé zase nezastala se dostatečně průmyslníků v jejich stížnosti proti těžařům uhlí, kteří uhlí po stávce bez dostatečného důvodu zdražili, desateronásobně přirazili to, co dělnictvu na mzdě přidali. Na podnět komory liberecké svolána anketa průmyslníkův a těžařů uhlí do Vídně, která po výměně názorů s obou stran s nepořízenou se rozešla. Uhlí nezlevnělo cenou svou a vláda nijak nezasáhla ani nijak přání průmyslníků nepodporovala. V druhém případě konečně dle hesla: vrána vráně očí nevyklove — se utišili velkoprůmyslníci a spokojili se stavem věcí, jenž ostatně podobný trvá v celé Evropě už od loňského podzimu. V prvém případě však sbírají pole, zvláště severočeští velkoprůmyslníci, vždy a ze všech v Rakousku nejtroufalejší a k třídnímu bezohlednému boji nejpohotovější. Avšak nejen průmyslníci chystají se k protestu proti 9hodinné směně hornické, první se proti ní vyslovili — zemědělci čeští i němečtí z Čech (v zemědělské radě pro království české v obou odborech!).

Z mor. zemědělské rady dosud se taktéž ozval odbor německý, půjde-li či šel-li už i český odbor toutéž nechvalnou cestou, nevíme. Ale nepřáli bychom si toho.

Do uhelné krise zasáhly m. j. sněmy v běžícím zasedání, český i moravský, svými návrhy na zřízení zemského prodejného monopolu uhelného. Že návrhy ty budou míti jen theoretický význam, věděli asi jejich navrhovatelé už napřed. V té otázce říše by nic nezmohla proti mocným zájmům uhelných magnatů, ne tak země a k tomu ještě země s většinou českou!

Od minulého roku ostatně nejen uhlí, nýbrž i jiné zboží průmyslové a těžařské prožívá nečekanou zvýšku cen. Podobný nedostatek uhlí na př. jako my pro stávku mělo Rusko bez stávky. Až i snížení cla na uhlí musilo býti povoleno (pro dráhy na vlastní spotřebu), aby jen nedostatek nebyl tak osudným. A Rusko má přece vedle uhelného topiva ohromné bohatství dříví a nad to ještě topivo, jehož západoevropské státy nemají: naftu, na jejíž pálení zařízeno zvláště loďstvo, ale i přemnohé závody průmyslové. Podobně v Německu stěžováno si na nedostatek uhlí a vláda ostře interpellována, že dovoluje ve vlastní tísni vyvážet německé uhlí do Rakouska. Však nejen uhlí, nýbrž i železo najednou na všech stranách poctěno živou, naléhavou poptávkou. Zvláště z Anglie mnoho objednáváno, ač jindy Anglie sama velký přebytek mívá a vyváží.

Příčinou tohoto nebývalého nedostatku báňských výrobků (s tím souviselo na bursách nebývalé stoupání báňských hodnot, tak že za česko-moravské stávky uhelné akcie uhelných dolů stále vyháněny do výše, zjev zajisté velmi řídký) jest dle všeobecného úsudku veliký rozmach průmyslu za poslední dvě tři leta ve všech státech evropských, a vedle rozvoje průmyslu i horečná sháňka po loďstvu jak válečném tak obchodním. I nejposlednější loděnice nejposlednější země mají od několika let práce k nepostačení. Anglické loděnice vyprodávají i staré, přeležele, nevhodné stavby do ciziny na rozmnoženou loďstva obchodního. Skoro celou výrobu novou zabrala Anglie pro sebe. Tak třebas že výstavnost loděnic anglických vzrostla vloni proti roku 1897. víc než o 50%, přece z tohoto zvýšeného množství staveb lodních Anglie zabrala větší díl než kdykoliv jindy, totiž 81% (r. 1898. 78%, r. 1897. 75%, r. 1896. 70%). V průměru desíti let 1888—1897 vystavěno obchodních lodí s nosností 1,044.897 tun[1]) ročně, r. 1898. stavební ruch zvětšil se o 333.000 tun a r. 1899. o 374.000 tun. Celkem roku loňského vystavěla Anglie na 650 velkých lodí obchodních, ostatní Evropa a Amerika k tomu na 300 obchodních parníků vedle stejného skoro množství lodí plachetních (251) a vedle 96 velikých lodí válečných. Mimo Anglii lodní stavby rozmnožily se zvláště hojně ve Spojených Státech severní Ameriky a v Německu.

Vzrůst ruchu průmyslového dá se nepřímo oceniti ze vzrůstu a zdražení potřeb průmyslových. A tu u porovnání

[1]) Jedna t. zv. registrová tuna, jen pro lodi používaná = 3·83 m^3.

s r. 1898. bylo roku předešlého vydobyto: uhlí r. 1899. za 9785 milionů korun, r. 1898. za 6657 mil. korun; litiny r. 1899. za 3492 mil. korun, rok před tím za 2745 mil. korun; mědi za 793 mil. korun vedle 343 mil. korun; olova za 323 mil. korun vedle 155 mil. korun; zinku za 288 mil. korun vedle 140 mil. korun; vlny 1928 mil. *kg* vedle 1240 mil. *kg* (v ceně 4033 mil. korun vedle 2295 mil. korun); bavlny 15 mil. *kg* vedle 15·8 mil. *kg* (r. 1898.); při zmenšené sklizni bavlny cena tím více vzrostla, neboť poptávka byla velmi čilá, tak že za 15 mil. *kg* strženo 2925 mil. korun, za 15·8 mil. *kg* však rok před tím 2108 mil. korun.

Nedostatek peněz koncem roku minulého přičítáno témuž zjevu. Že správně, vidno z toho, že obraty a vklady u bank se rozmnožily, vklady nehybných ústavů peněžních (spořitelen, záložen) buď se zmenšily nebo jen slabě vzrostly.

Dle záznamů londýnského trhu na zboží blížíme se tudíž všeobecnému zdražení všech věcí spotřeby životní i průmyslové. Dle statistika anglického A. Sowerbacka jeho „index number" udává se počátkem r. 1899. u všech 45 hlavních druhů zboží průměrná cena 68, vezmeme-li za 100 cenu těchže předmětů v letech 1867.—1877. U porovnání s pětiletím předešlým, kdy cena týchže předmětů byla 61—64, znamená to tudíž značné vstoupnutí. Dle téhož tato srovnávací cena zboží pohybovala se takto: 1868—1877: 100, 1880: 88, 1887: 68, 1888: 70, 1889: 72, 1890: 72, 1891: 72, 1892: 68, 1893: 68, 1894: 63, 1895: 62, 1896: 61, 1897: 62, 1898: 64, 1899: 68. Rok 1899. sám směřoval jen výš a výš. Kdyžtě v lednu průměrná cena byla 65·4, v prosinci byla už 72·3. Od ledna do prosince měsíc za měsícem, týden za týdnem vzrůstala stále. A v témže směru postupujeme i r. 1900. dále. Neboť dle téhož statistika měrná cena 45 předmětů spotřeby s 72·3 v prosinci 1899 vstoupla v lednu 1900 na 74, v únoru na 75·1, v březnu na 75·7. Půjde-li rok letoší stále tímto směrem vzhůru, dostihneme drahoty z počátku let osmdesátých a celé minulé patnáctiletí převýšíme.

Stávkový ruch koncem minulého roku a počátkem letošího, vloni textilníků, letos uhelných horníků zavdal příčinu „českoslovanskému odborovému sdružení" (socialní demokracie), že na sjezdu odborovém o velikonocích v Praze usneseno se na novém přísnějším řádě stávkovém. Dle nového řádu nebudou se podporovat odborovým sdružením stávky, jež podniká dělnictvo, které není aspoň z 30% organisováno a organisace jeho není členem odborového sdružení. Stávky organisací ke sdružení příslušných uznají se za stávky strany jen tehdy, budou-li se svolením ústřední stávkové komisse podniknuty. A ústřední stávková komisse nepovolí jako dosud stávek z malichernných příčin, stávek už na před bezvýsledných, nebo tehdy, když spor jinak laciněji dá se vyříditi. Kladen na sjezdě důraz na to, že stávka je drahý a trpký boj, protož jej dělnictvo jen v nutných případech podnikati smí. „Odborové sdružení" před třemi lety založené zmohutnělo sic od počátků svých, ale není ani dnes příliš silné na to, co socialní demokracie sama o sobě myslívá a hlásává. Celá odborová organisace česko-

slovanská jest 15.059 členů silná. Členstvo toto seskupeno jest v 39 ústředně sdružených odborech, něco málo ve spolcích, jež více odborů v sobě sdružují. Přes to jest to jediná odborová organisace socialně-demokratická (vyjma hornické organisace). Jiné strany dosud odborově nesorganisovaly členstvo své, spokojujíce se buď zcela se spolčováním politickým, anebo tvoří vzájemně podporovací jednoty všeobecné, smíchané z členů všech odborů.

Zmíněný už organ statistického úřadu práce „Sociale Rundschau", vycházející v objemných měsíčních svazcích za cenu velmi nepatrnou (2·20 K ročně) od nového roku, přiřadila se už hned prvými svazky svými velmi čestně k podobným orgánům anglického (Labour Gazette), francouzského (Bulletin de l' Office du Travail) a belgického (Revue du Travail) úřadu práce či v Belgii ministerstva práce. Nemá dosud toho ustáleného oboru zpráv, jak anglický a francouzský, ale za to mnohem lepší a širší rozbor jednotlivých zjevů socialních. Snaží se býti přístupnější širokému čtenářstvu než socialní zprávy západoevropské. Statistický úřad práce pospíšil si už do prvního svazku se statistikou stávek, jež u nás dosud vycházela velmi podrobně, promyšleně a mnohostranně seřaděna jako v žádném jiném státě. Na podobné upravení a rozpracování statistiky té však už úřad práce asi nestačil. Podáno na honem, co bylo proděláno, ostatně přiložen surový material k prvnímu a druhému svazku. Bylo by chybou, kdyby se úřad práce už nevrátil k podobnému zpracování materialu toho, jako byl zpracován roku lonského (za 1898.) — Velmi poučným a důkladně pracovaným odstavcem ve zprávách statistického úřadu práce budou asi bývati zprávy o sprostředkování práce. I při dnešních kusých pramenech podáno přece vše, co jen žádati možno za těch poměrů. Velmi instruktivní jsou dále zprávy z ciziny, jež nejsou sic hojné, ale hojných není ani třeba. O těch zpravuje denní tisk; za to „Sociale Rundschau" omezuje se na dokumenty, jichž už tížeji se možná dopíditi.

Státní dluhy Italie obnášely roku 1862. 3 milliardy lir, 1872. 8 milliard a dnes již přes třinácte milliard. V časopisu „La scuola cattolica e la scienza italiana" připisuje sociolog Manri finanční přetížení poloostrova Apenninského hlavně militarismu, jenž vždy větší a větší činí požadavky. Výdaje vojenské obnášely r. 1871. 175 millionů lir; 1895—96 stouply na 252 a 1896—97 na 275 millionů lir. Poněvadž příjmy státní na takový náklad ani zdaleka nedostačovaly, dělaly se dluhy vždy ve větší míře. Roku 1875. bylo vždy ze 100 lir státních příjmů 30·2% k zúročení a ku správě státních dluhů použito 17% na potřeby vojenské, 8·3% na vybírání daní a 45% pro státní správu, pro soudnictví, pro vnitřní službu bezpečnostní, pro vyslanectví a konsulaty, pro veřejné práce, pro podporování hospodářství a průmyslu. Roku 1895—96. byly však o 447 millionů lir vyšší státní příjmy takto použity: 42½% pro státní dluh, 27½% pro vojsko a loďstvo, 10% pro vybírání daní a jen 20% pro státní správu a pro soudnictví a na ostatní obyvatelstvo přímo a skutečně prospěšná vydání. Za takových poměrů není divu, že massy lidu v Italii přes svoji píli, pracovitost a

spořivost vždy více chudnou, že s Italem práci hledajícím lze se setkati ve všech téměř dílech světa a zemích, kde jeho chudoba přečasto předmětem částečně soustrasti, částečně bázně. Tak daleko přišla neobmezeným oddáním se kapitalismu a touze po vydobytí nových territorií země, jež náleží k nejpožehnanějším na světě, a lid, jenž je obdařen nejvzácnějšími dary duševními.

Francie zamýšlí o letoší světové výstavě, když už tolik kongressů všeho druhu bude v Paříži zasedati, svolati také všeobecný sjezd pro mezinárodní ochranu práce. Organisační výbor ve svém pozvání a provolání připojuje se k myšlence sjezdu brusselského v roku 1897., jež v Německu na příklad došla velmi živého ohlasu v kruzích socialistů kathedrových a zvláště se strany bývalého ministra obchodu Berlepsche. Sjezd pařížský měl by po brusselském přejati dědictví jeho, totiž zřízení stálého mezinárodního ústavu pro ochranu dělnictva. Mezinárodně upraveny by měly býti poměry dělnické ve třech bodech, jak provolání navrhuje, a to pokud se týče 1. zákonného omezení doby pracovní, 2. zákazu práce noční a 3. dozoru na práci v továrnách a dílnách. Zda sejdou se na kongress mužové od vlád evropských pověření mocí, aby se k usnesením sjezdu jako závazným pro všechny vzdělané státy připojili, jest ovšem velkou hádankou.

* * *

Školství. Velkonoční doba je kromě prázdnin hlavním obdobím sjezdův učitelských. Také letos konány různé schůze a porady o věcech školských, z nichž zatím uvádíme všerakouský sjezd měšťanských škol dne 13. dubna ve Vídni konaný a sjezd učitelů tělocviku středních škol týž den rovněž ve Vídni konaný. Súčastnilo se ho 54 delegatů z celého mocnářství. Učitelé tělocviku žádají vřadění do vyšší třídy hodnostní, nároky na plnou pensi po 30leté službě a nejvýše 20 hodin vyučovacích týdně. Ministerstvu vyučování podají zvláštní pamětní spis. O sjezdech ostatních příště.

Učitelstvo rakouské domáhá se po leta zrušení tajné kvalifikace a odstranění názvu podučitel. U nás v té věci dosud rozhodující činitelové chovají se odmítavě. Avšak na dlouho asi již odpor nepotrvá proto, že na místech jiných vyhověno těmto požadavkům. Tak zrušena tajná kvalifikace v Korutanech. Rovněž opavská městská školní rada na žádost zemského spolku učitelského zrušila ji a dovolila, že každý učitel smí do své kvalifikační tabelky nahlédnouti. Kategorie podučitelů zrušena letos ve Štyrsku a příslušný zákon zemský císařem schválen.

Že povšimli si konečně v ministerstvu vyučování nebývalého tonu neurvalého, jakým nyní píší téměř všechny liberalní listy německého učitelstva rakouského a ministr Hartl velmi ostře to vytkl zástupcům učitelstva! Jest opravdu na čase, aby vzdělanců, neřku-li vychovatelů nedůstojný způsob psaní, jakýž zahnízdil se v listech naznačených, zaměněn byl za ton důstojný a odpůrce neprovokující. Platí měrou

plnou také o českých listech odborných, kteréž také zabředly do způsobu nanejvýš neslušného, nedůstojného.

Z různých pozoruhodnějších novinek školských zaznamenáváme dnes zřízení české akademie krejčířské pro dámy, jež právě započíná svou činnost v Praze. Tamtéž péčí vynikajících žen vlastenek zřízen český pensionat, jemuž zařizovací kapital 15.000 zl. darem věnovala městská spořitelna. — V Berlíně zřízena spisovatelem Dr. W. Wredem škola pro žurnalisty. Rovněž v Madridě 1. února otevřena byla škola taková podle vzoru pařížského. Vyučují tam frančině, těsnopisu, mezinárodnímu právu, politickému zeměpisu, státnímu hospodářství, moderním dějinám a dějinám tisku.

Za to u nás dosud panuje v těchto směrech nezdravá stagnace, zaviněná nezdravými spory národnostními. Že potřebujeme znalosti řečí moderních, uznává se, ale jen pokud jde o němčinu, jazyk francouzský a anglický. O ruštinu na př. se nesmí zavadit. Němci hned rámusí o panslavismu, jak se ukázalo při návrhu poslance Šamánka v českém sněmu, aby na českých školách byla ruština obligatní. V Německu se učí ruštině s velikým zápalem — ovšem ne z lásky k Rusům, nýbrž z čistě zištných příčin. Proč bychom u nás neměli se učiti jazyku, bez něhož ani literat ani obchodník ani politik vážného zrna se neobejde. Nám však daleko více by prospěla znalost ruštiny, než tak mnohé věci, jimiž zcela zbytečně přecpávají mladé hlavy na středních i vyšších školách.

Zajímavá je také zpráva, že v Olomouci se jedná o zřízení železniční akademie, ovšem zase ryze německé.

Věcná loterie pořádaná českým učitelstvem ve prospěch učit. sirotků je v plném proudu a jsou oprávněné naděje, že šlechetný tento skutek lásky nezištné nalezne podpory vydatné všude, kde přízeň k učitelstvu není prázdným zvukem.

Novinkou dosti důležitou za změnu rigorosního řádu na fakultách lékařských nařízená 21. prosince m. r. ministerstvem kultu a vyučování, dle níž hygiena stává se řádným předmětem studií a zkoušek lékařských.

Z rozhodnutí zásadních všeobecnou pozornost budí rozhodnutí správního dvoru ze dne 30. prosince m. r., dle něhož stipendia rodinná, původně pro studenty založená, také žačkám středních škol jsou přístupna. Správní dvůr odůvodňuje své rozhodnutí výnosem školské správy z r. 1897., jímž ženám otevřeno studium na středních školách. Dne 22. února 1900 rozhodl týž správní dvůr na stížnost města Liberce, že obec nemusí ve škole obecné trpět dítě, jehož rodiče v obci nemají stálého bydliště.

Potěšitelný úspěch ve školství zaznamenáváme pro kmen ruský v Haliči. Od školního roku 1900.—1901. přeměněny budou dosavadní ruské pobočky státního gymnasia v Kolomeji v samostatné ruské čili „rutenské" gymnasium.

Velmi časový a dobrý návrh čteme ve „Šk. n. v.", s nímž bude souhlasiti každý lidumil. Naše sirotčí fondy vykazují milionové přebytky nahromaděné z úroků jmění sirotčího. Peníze ty právem patří sirotkům a proto zcela správně žádá se tam, aby z těchto přebytků zřídily se

sirotčince a vychovatelny. Návrh zasluhuje plné pozornosti našich pánů poslanců.

A ještě s něčím souhlasíme. „Rad. Listy“ doporučují zřízení pokračovacích škol zemědělských všude tam, kde není zimní hospodářské školy — jak s naší strany nejednou žádáno a navrhováno — a odůvodňují návrh dokládajíce, že „uskutečnění návrhu toho ovšem předcházeti musí pronikavá změna osnov školských i zákonů školních vůbec.“ — „Dle našeho náhledu dříve musí proniknouti veškeré naše rolnictvo přesvědčení, že i českému sedlákovi prospěje, bude-li odborně vzdělán. Poloprázdné školy rolnické, jakož i nedostatečně navštěvované zimní školy hospodářské dokazují, že zájem selského stavu pro vzdělání odborné jest dosud neveliký. Změnu osnov obecních škol a zákonů školních z těchto příčin netřeba přivolávati, ježto v mezích nynějších osnov učebných, jak v časopise tomto bylo již dokázáno, možno mnoho pro vzdělání dorostu stavu rolnického vykonati“, dodává k tomu „Šk. n. v.“, kteráž z příčin pochopitelných bojí se změny školního zákona, myslí, že by nové zákony měly „klerikalní“ přibarvení.

Z nových úkazů na poli výchovu v cizině ještě zaznamenáváme školu pro mrzáky na podnět faráře Hanse Knudsena v Kodani zřízenou spolkem dobročinným. Brněnský „Učitel“ píše o ní, že byla zřízena před 25 lety hlavně pro mrzáky rodin dělnických, chudiny. Škola ta má polykliniku, kde skýtá svým svěřencům lékařskou pomoc. V prvním roce bylo 41 těchto nešťastných dětí léčeno, r. 1890. už 371. Roku 1890. zřízena byla škola pro jednoruké a ochrnuté, kdež děti se vyučují s použitím zvláštních důmyslně sestavených aparatů. V prvním roce měla tato škola 2 žáky, r. 1895. již 27. Vedle školy je pensionat, kde možno dostati za 30 kr. denně stravu a byt. Roku 1890. měl spolek příjmů: 1. od členů 4000 korun, 2. na darech 1000 korun, 3. od státu 1500 korun. Vyučení žáci dostávají za pomoci spolku práci. — Roku 1885. založen podobný spolek ve Švedsku (Gotenborg, Karlron), r. 1887. v Helsingborgu, r. 1891. ve Štokholmu a r. 1892. v Kristianii. V Bavorsku existuje podobný spolek od r. 1832. pode jménem „Spolek pro vychování a vzdělání dětí-mrzáků“. Roku 1896. založila saská královna Karolina v Drážďanech „Útulnu pro mrzáky“.

Neméně zajímavou je škola socialní nedávno v Amsterodamě založená. Odborný list shora citovaný píše o ní, že poskytuje theoretických i praktických vědomostí oněm osobám, které se chtějí věnovati socialní činnosti na kterémkoliv poli. Vyučuje se tu o chudinství, bytech dělnických, ochraně zanedbané a opuštěné mládeže atd. Vyučování trvá dvě leta. První rok věnován jest všeobecnému poznání socialnímu, druhý rok specialnímu odboru, který si posluchač vyvolil. Také se přijímají žáci jen pro první nebo jen pro druhý kurs; rovněž jest dovolen přístup k jednotlivým přednáškám. Za žáky mohou býti přijaty osoby mužského i ženského pohlaví, které překročily 23. rok věku svého. Theoretická část vyučování skládá se z přednášek o thematech všeobecných (národní hospodářství, ústava, zdravotnictví) a thematech zvláštních (chudinství, péče o byty, ochrana dětí); k tomu druží se večerní přednášky, v nichž

se probírají specialní odbory národního hospodářství a ochrany dělnictva. Tento školní rok započal 1. září 1899. Přednáší se o socialismu, pojišťování a o snahách proti pijanství.

Socialního rázu jsou také opravné návrhy, jež pruská vláda předložila sněmu žádajíc uzákonění povinného výchovu zanedbaných dítek a spustlé mládeže vůbec, které by podléhaly kontrole státních zřízenců. Vláda pruská navrhuje, aby takovému výchovu byly podrobeny: 1. Děti mladší 12 let, které dopustily se činu trestuhodného, za který nemohou býti pohnány k zodpovědnosti, a jestliže soud uzná v případě tom povinný výchov za nutný. 2. Děti, jichž rodiče nadužíváním své moci výchovné škodí jich rozvoji fysickému nebo duševnímu. 3. Děti vůbec, které spějí k mravní zkáze z příčin jakýchkoliv. Dozor na povinnou návštěvu tu vykonávati bude stát a náklad uhražovati polovici stát a polovici obec.

Z denních listů známo čtenářstvu, že v Čechách založena professorem Masarykem nová strana „lidová“, jež uveřejnila také programm školský. Jakého je rázu, lze posouditi z toho, že poslanec Berner v „Duchu času“ velmi pochvalně se o něm zmiňuje. Bezpochyby zamlouvá se socialní demokracii, vlastně vůdcům strany té, že mezi hlavními požadavky „lidového“ učitelstva v Čechách je podle „P. z B.“ „bezohledný boj proti klerikalismu jakožto nejpřednější požadavek stavovské organisace.“ A pak nám páni lidovo-pokrokovo-socialně-svobodomyslno-realisticko-modernisté píší v jiném svém listě: „Abychom pak vykonávání svých povinností a práce, jež nám organisační program stanoví, si usnadnili, nabytého zachovali a rozmohli, doporučuji čtvero stežejných ctností k bedlivé úvaze a následování: 1. Buďme opatrni, konajíce jen to, co dobré a prospěšné jest nejen jednotlivcům, nýbrž i celému stavu a varujíce se všeho, co by stavu škodu způsobilo; zdánlivý i skutečný osobní prospěch podrobme přísnému pozorování, zdali není k zlému stavovskému celku; a bylo-li by tomu tak, budiž společný, vyšší zájem přednější vlastního. 2. Buďme spravedliví, dávajíce a prokazujíce každému kollegovi, co mu patří, čím jsme mu povinni a nežádejme od něho, čím on povinen není; upřímnosti si važme, pokrytectvím opovrhujme; láska a upřímnost slučují i různé temperamenty; z neupřímnosti jen svár a nepřátelství vyrůstají; kde domovem upřímnost a přímost vzájemná, tam udavačství nekvete. 3. Buďme střídmi, krotíce náklonnosti a žádosti, které kollegialitu ohrožují a od práce záslužné nás odstavují, nezneužívajíce svého postavení proti kollegovi podřízenému. 4. Buďme silní a stateční, nedadouce se žádnými překážkami a obtížnostmi při provádění organisačního programu a od vykonávání svých povinností a jakékoliv práce na prospěch stavu svého odstrašiti. „Blahoslaveni, kteří protivenství trpí pro spravedlnost, neboť jejich jest království nebeské“ a naše: prozatím nás podceňující království České.“

Věru těžko nepsat satiru. Ostatně za nás velmi případně týž list odpovídá ve článku „Stežejné ctnosti“, kdež tvrdí p. Bačovský doslovně: „Na schůzích našich mluví se o lásce bratrské — přítomní si slibují a potakují; doporučuje se nečistiti klik — každý souhlasí a Bohem

živým se zavazuje; důvěrná snesení prohlašuji se za skutečně důvěrná · kde kdo se dušuje a jazyk sv. Jana z Nepomuku si vypůjčuje; k solidaritě se vybízí — všichni svatosvatě slibují; sebevědomí učitelské se pěstuj — všem posluchačům hruď hrdostí stavovskou se dme atd.; ale sotva naskytne se nejbližší příležitost, na všecky sliby a dušování mnohý zapomene a stává se udavačem, pomluvačem, čističem, klevetářem, partikářem, měkkopáteřníkem atd. A kdyby z těch všech posluchačů poklesl tak jenom jediný, již ten stačí, aby vrhl stín svým činem na ty ostatní. Proto jenom oheň, síru a roztavenou smůlu na takové zakuklence!“

A teď končíme neveselé tyto rozhledy zprávou, že učitelstvo Bečské v Uhrách zvolilo do stoliční školní rady dvě jeptišky, Marii Jacobu a Marii Gratianu z řádu Školních sester, a volba schválena vyššími úřady světskými i církevními. U nás by podobná „zrada“ způsobila ne-li papírovou revoluci ve všech těch „Obzorech“, tož aspoň nebratrský boykot, jaký důsledně provádí se proti každému, kdož mužně hájí názor, že výchov bez Boha a tudíž i bez spolupůsobení kněžstva jest osudným omylem pokolení odchovaného vábivou, ale také otravující naukou zednářskou, dle níž rozum zcela stačí k řádnému výchovu lidského pokolení.

Ročník V. (XVII.) Číslo 6.

HLÍDKA.

Fr. Cyrill Kampelík na Moravě.

Z jeho autobiografie. Sděluje FR. KOMÁREK.

Dne 29. července 1863 píše Jakub Malý jakožto redaktor „Slovníka Naučného“ M. Ch. Dr. Fr. C. V. Kampelíkovi, praktickému lékaři atd. v Hradci Králové, „aby do 25. srpna poslal svůj životopis, v němž by vedle dat osobních též spisy jeho vyčteny byly s udáním, kde a kdy uveřejněny jsou.“ Z tohoto svéživotopisu vyjímáme zprávy hlavně na Moravu se vztahující.

Fr. Cyrill Kampelík, doktor v lékařství, narozen r. 1805. v Siřenově pod Kumburkem v Jičínsku (druhdy Bydžovsku). Jeho otec měl tam mlýnek s několika kousky polí. Kampelík jest makavý příklad, jak chudoba člověka svírá, neboť s chudobou stále co zápasiti měl. Na školách vesnických svého prvého učení nabyl. Němčině se traplivým způsobem na normalce v Jičíně začal učiti; mateřský jazyk byl mu ostouzen, aby si ho zošklivil a k němčině samospasitelné přilnul. Byla to traplivá methoda tehdejšího normalního školství, že neznámá řeč na neznámosti ostouzené mateřštiny beze všeho základu učena. Byla to strašná doba pronásledování pro český a vůbec slovanský národ v Rakousku, kdy mládež methodičně trýzněna v národním citu tupla, ve vědomostech vlastně valné kroky nedělala a národem svým opovrhovati se naučila. V Jičíně to honem nešlo s němčinou, dán proto na radu školního ředitele na směnu (teď říká se na handl) k Liberci do Rochlic, aby do třetí třídy normalní školy vstoupiti mohl, kde všemu po německu učeno bylo. Gymnasium chvalitebně v Jičíně odbyl r. 1824., kde Fr. Šíra v humanitních třídách za professora měl. Spolužák Fr. Náhlovský nosil časopis „Čechoslovana“, jejž otec jeho, mlynář, odbíral, již do třetí

školy latinské, kde ho též čítával Kampelík a národní utlačený cit v něm se probouzel. Od těchto dob rád čítával knihy české. V humanitních třídách se dvěma spolužáky v tuhý přátelský svazek vešel, aby sebe vzájemně v učení podporovali a druh druhu všemožně vědomostmi nápomocen byl. Což svatě všichni tři konali. Od prof. Šíra mnohou jiskerku z národnosti pochytili a schválně jej o vysvětlení všelikých věcí a slov žádali, provázejíce jej ze školy do bytu. Tehda tato trojice upřímných přátel všelikým způsobem život sobě příjemnila, hodně se učila, řádně se chovala, vzájemně se podporovala, co jeden neměl, koupil druhý, aby je nikdo v ničem pohaněti nemohl a oni spíše vzornými se stali. Tehdejší českou literaturu celou mezi sebou měli; „Slávy Dcera“ od J. Kollára velmi je pro Slovanstvo rozčílila. Tato trojice přátel a spolužáků, na vzájemnosti a ctnosti založena, kdyby po celá studia na jedné universitě, ba po celý život byla ostala, byla by sobě i národu znamenitě prospěla. Ale žel, že po gymnasiu se rozešla. Dva šli do Prahy, Kampelík se odebral do Vídně dělaje sobě naději, že se tam lépe protluče. Ale žel, že s velikou bídou a psotou zápase, z domova od chudých rodičů nemoha býti podporován, ničeho v studiích nevykonal, ačtě to na filosofii i na polytechnice zkoušel. Kde nouze bídu honí, tělo slábne a duch klesá. Mohl sobě některým klášterem z bídy pomoci, ale tomu se vzpíral, chráně svou svobodu.

S nepořízenou vrátil se do vlasti. Zkoušel to v Praze, ale marné volání. Konečně se obrátil na venkov, kde v Plaňanech na poště asi půldruhého roku byl vychovatelem. V době té sobě dopisoval s Jaroslavem Langrem. Léta bohužel míjela a žádná budoucnost z toho nehleděla. Pročež spořil co mohl, aby něco peněz na další studia si uschránil.

Roku 1828. v září z vychovatelství se poděkovav, vydal se do Litomyšle, aby sobě tam bytu laciného objednal. Ale Litomyšl ho nevábila. Na zpáteční cestě navštívil svého přítele J. Pelikána, juristu v Hořicích na prázdninách jsoucího, který jej laskavě přijal, u matky své pohostil a myšlenku v něm vzbudil, aby se raději vydal na družnou Moravu, pomník to velkomoravské říše slovanské, kde by apoštolovati měl. Myšlenky té se chopiv, myslil na Moravu, a to tím více, protože děd jeho obchod lnářský s Moravou veda, mnoho o Moravě chvalitebného povídával. Sdělil to otci svému, který mu to schvaloval pravě, že tam několik příbuzných žije, jeden že tam majetný jest a druhý že tam professorem. Maje asi 60 zl. v kapse a psaní k příbuznému, chutě vydal se skrze Litomyšl v říjnu 1828 na Moravu do Brna, pevně u sebe uzavřev, že se ze studií nespustí, kdyby bídou a hladem za-

hynouti měl. Otec jeho velmi mu to schvaloval, aby pevně vytrval, a i když k vrchnostenskému hospodářství za praktikanta dle jeho rady jíti nechce, že jej přece všemožně podporovati bude, byť i jeho stav stálým prodáváním a stěhováním silně se zhoršil a na pomoc nebylo naděje.

V Brně našel svého spolužáka J. U. z Jičína, který byl ranlékařem vojenským a v kasárnách ubytován, přívětivě ho přijav do svého bytu v kasárnách jej vzal. To sobě liboval, že mu aspoň bytu zdarma přáno. Ranlék cítě u něho peníze, řekl jednoho dne jemu: „Půjč mi dvacítku, za čtrnáct dní ti ji oplatím!“ (Dvacítka znamená v moravštině dvacetník, což on tolik jen rozuměl.) Kampelík to bral dle češtiny za dvacet zlatých. Lehkomyslný a marnotratný ranlék vyloudil takto na něm peníze a oplatil jen asi pět zlatých. Na to byl přeložen do Haliče a Kampelík si utřel u huby, čímž k velkonoční době byl do veliké bídy uvržen, tak že ani na komisárek peněz neměl. Štěstí proň bylo, že mu vojenský ranlék p. Skládal, Moravan, opět bytu v kasárnách dopřál. Té doby jednou jen za den jedl. K tomu všemu ještě otec mu zemřel. Kampelík přece vytrval, zkoušky na filosofickém ústavě s výborným prospěchem odbyl, kde sobě přízeň pp. professorů filosofie, mathematiky a náboženství získal i mnohé spolužáky ke korrepetování dostal. Jeden ze spolužáků, syn zemského rady, se mu o byt u rodičů svých postaral. Professor náboženství si ho za příručníka zvolil, aby mu katalogy psával, začež mu každý posluchač filosofie 30 kr. v. č. dával. Professor náboženství Richter, rodem Moravan ze Příbora, Benediktini z Rajhradu a professor Fulgenc Süsser, Čech z Ústí nad Orlicí, byli to výborní mužové, k nimž často docházel, jenžto velmi dobrodějně naň působili.

Na filosofickém ústavě v Brně všemožně Kampelík hleděl národní uvědomění vzbuzovat, ale byl pořád hlasem volajícího na poušti. Mládež moravská ani zdání neměla o národnosti slovanské, ale sílu předsudků proti národní řeči, již duchomorná germanisace jí vštípila. Toliko rodilí Čechové, jichž několik na ústavě bylo, jeho vzbuzování si všímali. Rodilí Moravané co němcomilové tropili si z toho žerty, zvláště jeden vtipák, syn poštmistrův blíže Brna, silně proti Kampelíkovi vtipkoval a satirou válčil. Všeliké trpkosti a hořkosti zakusil, a bolestně se ho dotýkalo, že došel mezi svoje a oni ho nepoznávali. Moravané byli k tomu zcela neteční. Ale Kampelík nedal se tím másti aniž odstrašiti od svého apoštolátu, mysle sobě, že kdo vytrvá, vítězí.

V téže době Fr. Trnka učil čechomoravštině v Brně a horlivě všady uvědomění národní vzbuzoval a s Josefem Novotným, Čechem, znamenitým skladatelem a vzdělavatelem církevní hudby, dával akademie,

aby libozvučnost a krásu jazyka slovanského dojemně ukázal. Fr. Trnka, rodák z Humpolce, byl skutečným všeslovanem, znaje srbštinu, polštinu a ruštinu. Vysoce si vážil všeho, co v ústech lidu, zvláště moravského, dobrého seznal; sbíral přísloví, slůvka, a silně k tomu pracoval, aby Čechové, Moravané, Slezáci a Slováci povolováním jednu literarní řeč měli, aby literatura čechoslovanská skutečně širší pole měla, než jaké čeština poněmčilá až dosud zaujímá. Kampelík také docházel k Trnkovi, který ho na neshody a germanismy nové češtiny upozorňoval.

První rok filosofie dobře byl ukončen, přízeň professorův i spolužáků získána a finance slušnými lekcemi trochu opraveny. Klácel, přítel a filosof, jej navštěvoval. Opsav Kampelík professoru náboženství katalogy, spěchal na prázdniny do vlasti, aby ovdovělou matku u Jičína potěšil a nešťastnou smrtí otcovou spustlý mlýnek trochu opravil. Namožen však nezvyklou prací uhonil si chorobu, neboť na zpáteční cestě do Brna zachvátila ho střídavka, a sice třetačka, která jej téměř po celý rok trápila. Nějaký čas poležel si u Milosrdných bratří v Brně. Tato choroba jej opět drtila a špatné finance mu způsobila a i jiný směr ve studiích dala. Zemdlený člověk na těle mdlí též i na duchu. Sotva druhý rok odbyl a ještě k tomu zkoušku z historie bylo mu nechati až po prázdninách. V minulém roce byl proň důležitý moment, kdy professor Wolný přednášel o velkomoravské říši.

Spolužáci jeho, majíce úplné vysvědčení, mohli se na universitu odebrati a všeliké kroky k své budoucnosti činiti. Na financích pro chorobu zedraný Kampelík a neúplné vysvědčení mající musil se pro theologii v Brně rozhodnouti, nechtěl-li opět intermezzo ve studiích učiniti. Theologie nebyla po jeho žádosti a chuti, ale co naplat? Čeho se uchytit, když nikde bohatých pokrevencu není, kteří by do proudu pomohli? Byl to proň těžký krok. Jedině vědomí, že kněz na národním poli velmi mnoho dobrého činiti může, když jenom dbá a k tomu se dobře připraví a láskou k člověčenstvu dle učení Kristova přilne, smířilo ho s bohovědou a dodávalo mu chuti ku kněžskému stavu. Tak na duchu ustálen vstoupil do bohosloveckého ústavu v Brně s pevným úmyslem, že národní uvědomění a znalost národních potřeb mezi svými spolužáky na vyšší stupeň uváděti bude. Džbánek pivní a kartičky z kruhu svých spolužákův odstraní a svému ročníku zcela jinou zábavu podá, aby jeho spolužáci příkladně kráčejíce v před, zcela jiný směr ostatním rokům za sebou jdoucím dali. Po úmyslu tom obětavě k tomu pracoval, aby Moravané i Němci v jeho roku jako vzdělaní občané vedle sebe v lásce žili, dobře se pro praktický život a pro celou diecesi

připravili, poznávajíce, že netřeba pro národnost se týrati a život sobě ztrpčovati. Kdo za to, že ten neb onen je Slovanem a ten tam Němcem? Mají se proto pronásledovat, osočovat? Je-li Slovan domácí zradou darebákův a cizími pletichami a podskoky nešťasten a v osvětě pozadu, má mu proto od neslovanů nadáváno a překáženo býti, když se napraviti chce? Bylo by to lidumilně a po křesťansku jednáno, ať ničeho nedíme o tom, že by to budoucí učitele lidu a dělníky na vinici Páně jakožto vzdělance šeredilo, kdyby se panujícími předsudky a pošetilostmi nedodělaných učenců spoutati dali. Blahoplodná pravda názoru toho byla v jeho roce od Slovanů hned a od Němců po mnohých námitkách uznána. Jakmile náhledy tyto objasněny a urovnány byly, předložil svým spolužákům životní pravidlo: všichni za jednoho a jeden za všecky, bez nároků na jakési přednosti, leč by si je ctnostmi, uměním a obětováním se zasloužil. Následek toho byl, že sobě všickni tykali a jako přátelé jednoho povolání se pokládali.

Avšak pošetilost, ba zlomysl předáků, t. j. posluchačů bohovědy ostatních roků, nechtěl pojmouti tuto čistě lidskou křesťanstvím podávanou nauku a proto všelijak to kazili, úsměšky a osočováním směr prvého roku rušili a símě nesvornosti a odporu do něj metali. Kampelík se však nedal mýliti, a všecky hořké pilulky, jakožto Čechovi přímo i nepřímo mu dávané, v sobě dusil, mysle, že kdo setrvá, zvítězí.

Semėnko národního uvědomění na filosofii po dva roky zasévané začalo u některých pěkně pučeti a národní mysl mezi spolužáky počala se zmáhati, což ne tak Němcům, ale němcomilům velmi bylo proti mysli. Šilhali na národovce a klevetili na ně hanebné lži.

(P. d.)

Z duchovních pradějin člověka.

JAN OLIVA. (Č. d.)

Ačkoli první lidé činili pokání a dosáhli milostivým vedením samého Boha, jak jsme právě viděli, milosti posvěcující, nedostali již zpět mimopřirozených darů stupně vyššího. Věčné tresty jim Bůh odpustil, ale časné nikoli, ty musili vytrpěti a s nimi i jejich potomci. (Lenz 434—435.) Tento trest jest nám zároveň předveden ve verších 22.—24. Text ten jest jasný a proto jen několik poznámek.

Verš 22. odkazuje k veršům 2. 17; 3, 30; 3, 19 na důkaz, jak důležité bylo přikázaní o stromu, od něho závisely všechny dary mimopřirozené a zvláště ten, co nejvíc lidem do očí bije, nesmrtelnost, a proto o opaku jejím, o smrti tak často se mluví.

Hospodin praví: „Aby se snad neosmělil Adam“ a tím ukazuje, že i po hříchu zůstala Adamovi úplná svobodná vůle. — Je tu však též naznačena nezřízená žádostivost, jelikož Adam po všem tom, co se s ním stalo, přece poznovu mohl zatoužiti po zapovězeném ovoci. Proto (verš 23.) odstranil jej Bůh z ráje, aby nemohl jísti ze zapovězeného ovoce. Nebylo by mu to ovšem prospělo na vždycky, byl by musil přece umříti, neboť výrok Boží byl neodvolatelný, ale byl by smrt svou daleko odročil. (DB. 1, 895. 896.) K lepšímu ostříhání, aby odstranil Adamovi nadobro příležitost ke hříchu, postavil před rájem anděly s mečem. Tak byl ráj pozemský před nimi zavřen na znamení, že i ráj nebeský pro jejich hřích jim a jejich potomkům je zavřen, dokud nepřijde silnější než jest anděl jej s mečem ostříhající a otevře opět bránu nebeskou. Nyní opět prozkoumáme nejvnitřnější příčiny jevů ve verších právě vyložených naznačených. Přestali jsme poukázáním, jak dostali první lidé posvěcující milost. Další schema je toto:

V člověku i po ospravedlnění zůstává: žádostivost 3, 22
převaha fantasie 3, 22
zkalené poznání 3, 22
příležitost a pokušení ke hříchu v okolí člověka 3, 23
tomu odpomáhá gratia actualis elevans, quae conservat et auget iustificationem per bona opera perfecta = salutaria . . . 3, 24

Další schema o pokračování v životě duševním opomíjím, poněvadž se již úlohy mé netýká, padajíc do následujících kapitol Genese. Úloha má exegetická skončena vyhnáním prvních rodičů z ráje. Musím však přece něco ještě dodati, odpověděti totiž na otázku, kdy, v který den ona věčně památná, nešťastná příhoda, hřích dědičný, a vše, co na něj následovalo, se sběhlo. — Mám za to, že v týž den, s kterým jsme

ukončili vysvětlování hexaemeru, tedy sedmý den, v sobotu, v níž poprvé slavili rajský svátek. Ráno jej slavili, ráno dokončeno poučování Boží o posvěcení dne sedmého, na to asi k polednímu hřešili, a k večeru byli Bohem trestáni, ale i na milost přijati, vykonali obět a s Bohem smířeni na samý večer opustili ráj.[1]) — Myslím, že tak nejlépe možno vysvětlit, proč se nepřipomíná o večeru sedmého dne v hexaemeru, protože již tam nebyli. A ze svého života mimorajského nečítali již dle dní, nýbrž dle celých roků. — Myslím, že tím také možno uvésti v souhlas tradice nejstarších národů, kteří sedmý den jednak velebili jako radostný, jednak oplakávali jako smutný, nepřátelský člověku. Takovým dle našeho výkladu den ten skutečně byl: radostným ráno, smutným večer. Podle toho pak, co u kterého národa převážilo, pohlížel na den sedmý a dle toho jej jmenoval. Tak Římané měli sedmého dne „dies ater“, právě tak Babyloňané. A zdali až posud nemožno něco podobného říci o nynějším pokolení? Jak pro mnohého, který ráno v kostele v neděli Bohu slouží, večer v hospodě nastane dies ater!

c)

Až posud zabývali jsme se věcnou stránkou, obsahem prvních tří kapitol. Nyní přihlédneme k formalní stránce, ke slohu těchto kapitol.

O slohu, pokud se týká jednotlivých výrazův a sazby vět, nemožno se nám zmiňovati, protože máme za základ svého uvažování překlad textu původního, a překlad v tomto ohledu je pro ocenění nedostatečný. Více můžeme se zabývati slohem, pokud jím rozumíme posloupnost podaných myšlenek. Tu pak upozorňuji především na to, že ve zprávé biblické je stejnoměrně zastoupena přítomnost, minulost a budoucnost. Prosté srovnání vyložených pod *b)* veršů to potvrzuje, tak že netřeba to podrobně prokazovati. S úkazem právě vysvětleným souvisí úkaz, pozorovaný ve slohu v upravení podaném v této práci. Kdo dobře pochopil důkazy, pro které jsem v jistém pořádku seřadil jednotlivé odstavce biblické zprávy, ten snadno poznal, že tímto seřaděním, založeným ve slohu původní zprávy, jasně vyniká okolnost nad jiné závažná, že totiž šťastný stav Adama a Evy měl přejíti na všechny jejich potomky. Důkazem toho jest postavení, že na 2, 25. následuje (v 1, 1—2, 3) 1, 27—2, 3. a pak teprve 3, 1. n. — Třetí, nejpřednější vlastností slohu je, že nám podává velice názorně, jak život, umění a věda vzájemně jsou podmíněny a působí na sebe. Okolnost tato nedá se jinak vylíčiti než schematem, který proto tuto kladu:

[1]) **Právě tak soudí R. 8. 9.**

	I. Základní jednání.			II. Cíl tohoto jednání.	
	a) Dary přirozené,	*b)* nadpřirozené,	*c)* mimopřirozené.		
2, 7	duše a tělo				člověk jako jedinec
2, 8	. . . .	milost Boží	ráj (prostředí)	α) kultura hmotná	
2, 15-17	svoboda vůle	poučení o dobrých a zlých andělích [tu se mohl člověk potom zmýliti]	vychovávání Bohem (autorita, zákon) řeč, počátek života mravního,	β) kultura socialně-právní	
			vědomosti o věcech stvořených přítomných [tu se nemohl mýliti]	γ) kultura idealní [rozdělení vědy viz výše schema]	
			poučení o věcech minulých (2, 4—10)	δ) kultura náboženská [zasahuje do všech předcházejících]	
A) Před hříchem:					
2, 18	. . . .	. . . .	. . . .	nutnost a výbornost života socialního ve 4 kulturních stupních	člověk ve společnosti
2, 19—25	. . . .	. . . .	vláda nad zvířaty (počátek kultury hospod.). Manželství; zákon božský přirozený a zákon lidský občanský (počátek kultury socialně-právní) [mravnost vlitá]. Poznání zvířat, poučování ženy mužem (počátek kultury idealní — schema věd výše dáno) [vědouenost vlitá]. Díky za vše Bohu (počátek kultury nábož.)		
1, 1—27	. . . .	. . . .	poučení Bohem o minulosti celého světa. 1, 1. počátek vývoje všehomíra (slunce...) [hmota, prostor, čas], 2. kostra země, počátek života na zemi, počátek nynější atmosfery, počátek nynějších pevnin, 3. počátek osvětlování země, 7. výsledek utvoření se nynější atmosfery, 9. počátek utvoření se pevnin a moří nynějších, 12. rostliny dostupují nynější své podoby, 16. slunce, měsíc dostupují nynější své podoby, stanoví se jejich úkol pro člověka, 21. ryby a vše létavé dostupuje nynější své podoby, 25. zvířata po-		

			zemská dostupují nynější své podoby, 27. počátek člověka (ploditele a ploditelky)		
1, 18				přirozený cíl člověka (v něm i cíl zvířat a rostlin)	
1, 29–31	vláda nad zvířaty, pokrm člověka i zvířat, podklad kultury hospodářské, socialní, idealní [počátek příslušných věd; rozdělení věd dáno výše]				
2, 3		výslední stav člověka; podklad kultury náboženské [počátek theologie]			
B) Hřích a následky jeho:					
3, 2. 3	svědomí předchozí	milost Boží předcházející			
3, 4–6		pokušení, hřích první na zemi			
3, 7. 8	svědomí následné				
3, 15				cíl nadpřirozený zůstává pro člověka; Vykupitel	
3, 16–19	podmínky kultury socialně-právní po hříchu				
3, 20		dědičný hřích prohlášen pro všechny	vědoucnost vlitá zůstala, ale byla oslabena; počátek kultury idealní po hříchu		
3, 21		ospravedlnění;[1]) počátek kultury náboženské			
3, 21			počátek umění a řemesel po hříchu, související s kulturou náboženskou		
3, 22	svoboda vůle zůstala	žádostivost (výraz hříchu dědičného)			člověk ve společnosti.

[1]) Podrobné rozdělení milosti dané člověku po hříchu podáno schematicky výše.

Burové a jejich státy.

Podává F. Nerad.

IV.

1. Svobodný stát Oraňský,

úředně Oranje Vrijstaat (131.070 čtv. kilometrů), ohraničen jest na severu Vaalem, na jihu řekou Oraňskou, na východě horním Caledonem až k Mont aux Sources a hřebenem Dračích hor až k Majubě (1980 metrů), kde vody své sbírá často v nynějších bojích jmenovaná řeka Tugela. Na západě patřily státu tomuto i okrsky anglické Kimberley a Herbert sahající až k Vaalu, které po objevení diamantův u Kimberleye Anglie prostě zabrala r. 1871. Obyvatelstva má tento stát 207.503 duší, z nichž 129.787 jest domorodcův, ostatní jsou většinou Hollanďané, Angličané a Němci. Ještě r. 1836. země tato obydlena byla Kafry, Hottentotty, Basuty a Bečuany. Roku 1848. Angličané ji připojili ke kolonii Kapské, ale r. 1854. uznali její svobodu. Mimo konflikt o Kimberley panoval s Angličany mír. Velikou zásluhu o to měl dlouholetý předseda Oraňského státu T. H. Brand, jehož patriarchalní způsob života zjednal mu mezi Bury vynikající postavení a u Angličanův úctu. K zachování míru přispělo velice i konservativní smýšlení a nedostatek podnikavosti u Burův oraňských. Změna nastála nyní, kdy působením Krügerovým uzavřena s Transvaalem smlouva na hájení neodvislosti a svobody obou států.

Vládní soustava jest demokratická. V čele republiky stojí president, volený na pět let. Nyní jmenuje se Steijn. Jemu k ruce jest ministr kultu a vyučování, pošt, pokladu (financí), spravedlnosti a vojenství. Nejvyšší soudní dvůr skládá se ze tří úředníků. Kromě toho jsou vlání tajemníci a soudcové, kteří každá dvě leta navštěvují města jednotlivá, aby vyšetřili, jak se koná spravedlnost. Moc zákonodárnou vykonává Volksraad, který dle ústavy po r. 1866. revidované skládá se ze 57 poslanců na čtyři leta volených. Celá republika rozdělena jest na 19 krajů čili landrostií a každý kraj obsahuje 2—5 okresů vesnických. Krajskému náčelníkovi čili landrostovi přísluší nejvyšší moc politická a soudní. Farem r. 1890 bylo 6000. V úřadech zatlačuje angličina hollandštinu.

Vojenskou povinností zavázáni jsou všichni mužové od 16. do 60. roku. Každý pro případ války musí míti připraveného koně, pušku a na osm dní potravu. Asi 18.000 mužů tvoří armádu. Děl mají 17 se 375 dělostřelci, které za pobytu Holubova cvičil pruský důstojník.

V církevním ohledu celá země je rozdělena na 30 parochialních okrsků. Státním náboženstvím jest hollandská církev reformovaná, čítající přes 70.000 vyznavačův; ale kromě toho jsou v zemi katolíci, anglikáni, luteráni a židé. Kostelů jest 80.

Nucená návštěva školy není. V zemi je 137 škol státních a dvě vyšší školy. Žáků bylo 2909 a 110 učitelů. Kollej Greyova připravuje na kapskou universitu. Roku 1890. umělo čísti a psáti 45.015 bělochů. V Bloemfonteinu nachází se veřejná knihovna. V zemi vycházejí čtyři časopisy.

Míry, váhy a mince v zemi jsou anglické a hollandské.

Z obilí pěstuje se nejvíce pšenice, kukuřice a durha. Ale mnohem větší jest chov dobytka, ponévadž země svými rozsáhlými, travnatými pastvinami výborně se k tomu hodí. Pěstuje se ovce merinová a kapská (6·6 mil.), kůň (35.000), koza (28.000), skot (roku 1890. bylo tažného skotu 15.000), osel a mezek (4200), vepř (14.000) a pštros (2253).

Finance v zemi jsou spořádané. Roku 1892/93. bylo příjmů 272.315 liber šterlinkův[1]) a vydání 205.090 liber šterlinků. Příjmy státní tvoří daň z hlavy, pozemků, z příjmů, poplatky kolkové a clo. Dovoz i vývoz stále klesá. Přivážejí se evropské tovary a vyváží se v ohromném množství vlna, pak pštrosí péra, kůže a rohy, zlato a diamanty.

V národohospodářském ohledu vzrůstá odvislost od Anglie od r. 1889., kdy uzavřen byl celní spolek s Kapskem. Ale odvislost ta objevila se již roku 1871. ve sporu o Diamantová pole. Roku 1867. uviděl van Nickerl, Bur z Hopetownu, hráti si děti svého souseda s krystaly „jako voda průhlednými", z nichž největší obdržel darem. Byl to diamant, který prodal v Evropě za 500 liber šterl. Hned na to koupil od jednoho náčelníka kmene Griquů daleko cennější diamant za 500 ovcí, 12 volův a 2 koně v ceně 270 liber šterl. a dostal zaň na londýnské průmyslové výstavě 11.000 liber šterl. To jest ona proslavená „hvězda africká", 42½ karatu těžká. Když brzy na to někteří důstojníci angličtí na řece Vaalu 40 diamantů koupili, roznesla se o tom pověst po celé Evropě a se všech stran hrnuli se do údolní dolního Vaalu četní dobrodruzi. Ale za nedlouho v serpentinovité krajině u Dutoitspanu, Klipdriftu a Bultfonteinu nalezeny hojně diamanty, a tam během tří let vzniklo město Kimberley s více než 20·000 obyvateli. O tato pole diamantová vypukl spor mezi náčelníkem Griquů Waterboerem a státem Oraňským, do kterého chytře se vmísili Angličané,

[1]) Libra šterlinků = 22 K 2 h.

prohlásili území Griquů za příslušenství anglické a Diamantová pole obsadili. Od té doby Kimberley a země Griquů náleží Britům. Tím připraven stát Oraňský o veliký zdroj příjmů. Dosud pak nachází se v rukou jeho naleziště diamantův u Koffiefonteinu, Jagersfonteinu (3700 obyv.) a Fauresmithu (900 obyv.), jejichž výnosnost v posledních letech stoupá.

Moderní prostředky dopravní se množí. Telegrafů státních je 3890 kilom. a při drahách 1700 kilom. Železnice vede z Norvalspontu do Bloemfonteinu (700 kilom.), z Bethulie do Springfonteinu (22 kilom.) a z Van Reenen do Harrismithu (27 kilometrů).

Měst velkých není a ani tak rychle nevzrůstají jako v Transvaalu. Hlavní město Bloemfontein má jen 3400 obyvatelů, z nichž 2000 jest bělochů. Jest velice tiché a rázu silně anglického. I město Harrismith u paty Dračích hor, ač rychle povstalo, má jen 1700 obyv. Podobně to platí o Smithfieldu na Caledonu, Ladybrandu na hranici Basutska a j. I tu vzrůst železnic přispěje jistě k rozkvětu měst. (O. p.)

Počátky amerikanismu.

DR. JAN HUDEČEK.

III.

P. Ruland, jak z jeho povahy pochopitelno, snahám těmto se protivil. V tom smyslu také psal Jeneralovi řádu do Říma: „Kongregace má prý se potřebám země uzpůsobit, tedy se státi něčím jiným, než jest.“ Někdy užívá v listech do Říma výrazů dosti příkrých, nazývaje na př. přání svých podřízených „nacionalním přeludem“.[1])

Vidouce američtí pateři, že představení jejich snah ihned, jak si přáli, nepodporují, sami pracovali na založení nové kolleje. P. Walworth bez dovolení představených tázal se arcibiskupa novo-yorského, zda by v metropoli vystavěti směli klášter. Arcibiskup odepřel. I obrátil se na biskupa novarcenského J. Bayleya, který dovolil a místo sám nabídl.[2])

[1]) »Nationalschwindel«.

[2]) Arcibiskup novo-yorský odepřel založení domu ve svém městě P. Walworthovi, ale později je dovolil P. Heckerovi, kterému byl láskou velmi nakloněn. Dnes skutečně stojí tam kollej Pavlistů. S kolleje v Novarku sešlo.

Tak daleko když věc dovedl, psal P. Walworth v dubnu 1857 provincialovi Rulandovi o tom list. Mezi důvody, by dům přijal, uvádí jakožto hlavní tento: „Okolnosti novou kollej žádají. Řečí převládající v těchto krajinách jest anglická: mezi Angličany se má kongregace zakotvit. Dosud byla jen pro vystěhovalce cizozemce.

Pochybovati nelze, že vhodný nadešel čas, založit anglickou kollej. Osm kněží je nás, jichž anglická řeč je mateřskou, brzy vstoupí jiní. Mimo to mnozí jinoši by se k nám přidali, kdybychom my angličtí missionáři nebyli jako stádo kněží bez jistého sídla, se potulujících. Denně se nám předstírá, že nemáme anglické kolleje; proto k nám žádný nevstupuje, tvrdé, že se musí v kongregaci zříci mateřského jazyka."

Provincial poslal dva listy o té věci do Říma. Z prvního se dovídáme, že již před dvěma roky o založení amerického domu s ním jednal P. Hecker. „Spatřoval jsem tehdy začátek rozkolu mezi Američany a Němci, a jeho následky: rozkvět národnostních protiv, nemožnost, aby cizí představení spravovali provincii nebo kolleje, konečně pád discipliny v rukou P. Walwortha, Hewita a Heckera." [1]

V druhém listě Ruland proti založení amerického domu zcela není, bude-li jen představeným Němec. „Stal-li by se anglický pater představeným, tož nevím, co se pod jeho rukama z řehole, ze stanov, z kongregace nestane. Soudě dle toho, jak si někteří pateři počínají, jsem přesvědčen, že nechají řeholi býti řeholí, a vše zařídí dle vlastní vůle. P. Hewit se v té příčině vyznamenává; P. Hecker je svědomitější, ale aby měl pořád někoho vedle sebe, kdo by ho upozorňoval, co má konati." [2])

Jeneral odpověděl věcně, klidně, otcovsky. Založení kolleje ryze anglické jest nemožno, poněvadž kněží málo a přijata již dvě místa jinde, kde Angličanů bude třeba; bylo by také založení toto ku zkáze kongregace, jež jest rázu všestranného. Ostatně jistě bude, jakmile nadejde vhodná doba, založen dům, v němž duchovní správa po většině bude anglická. Je to pouze o t á z k a č a s u a já jsem dalek toho, bych činil překážky. Ale záležitost nedozralou předčasně provést a centralisaci blahu kongregace tak potřebnou prolomit: k tomu dostatečných důvodu nevidím. — Jsem také přesvědčen, že se s anglickými patery v jednotlivých klášteřích ne jako s hosty, ale jako s bratřími zachází, a že národnost na bratrskou rovnost neúčinkuje. Pokud mi známo, mluví

[1]) Baltimore 15. května 1857.

[2]) Baltimore 29. května 1857.

se v rekreaci také anglicky, ba hlavně anglicky, proto že Němci angličtinu znají, ne však Angličané němčinu. Bůh opatruj, aby se do naší kongregace vloudil rozkol národnostní.[1]) Nejvíce se Jeneral obával, že vlivem nacionalismu porušena bude řeholní observance.

By ho této obavy sprostil, aby zároveň vylíčil, jak se skutečně věci mají, psal Walworth generalovi 25. července 1857. List dýše pokorou, úctou k nejvyššímu představenému a horlivostí k duším. Ujišťuje, že jedinou příčinou jejich přání a snah jsou potřeby amerického lidu, že na nacionalismus ani nemyslí. Dále žádá, by se nepřijímaly nabídnuté kolleje v Quebeku a jinde, ježto nemají daleko té důležitosti jako kláštery ve Spojených Státech, a ježto by se síly americké roztříštily a missie hrozně utrpěly. — Listu tohoto zdá se P. Jeneral neobdržel.

Náprava ve smyslu a dle vůle amerických paterů se nestala. Ustanovili tedy poslati jednoho ze sebe raději do Říma, aby ústně stav věcí objasnil. Vyvolili P. Heckera. Ale P. Hecker, nechtěje jednati proti poslušnosti — zakázalť Jeneral kongregace 9. května 1857 svým podřízeným jezdit bez dovolení představených do Říma — volbu přijmouti se zdráhal. Teprve, až mu přátelé namluvili, že se nejedná o jednoho, ale o blaho kongregace, že tedy v tomto případě zákaz platnosti nemá, odhodlal se jeti do Říma.[2])

Vyprosil si od provinciala a od několika církevních hodnostářů doporučovací listy[3]) a odjel 5. srpna z Nového Yorku. Řím pozdravil 26. srpna 1857.

---

[1]) Řím 2. července 1857.

[2]) P. Jeneral nezakázal bezvýminečně, jezdit do Říma. Sám píše v okružníku, jednajícím o propuštění Heckerově z kongregace 3. září 1857: »Dlužno míti zřetel k tomu, v čem praeceptum záleželo. Nezapovídalo bezvýminečně jezdit k Jeneralovi, ale nařizovalo, dříve vyžádat od něho dovolení, nařízení to, které obsahovalo toliko stávající církevní předpisy de iure communi. S toho stanoviska díváme-li se na věc, nemůže P. Hecker ani zdánlivě býti omluven; kdyby mi byl psal, byl by jeho list brzy došel a v 20 dnech mohl míti odpověď v rukou.«

[3]) Řehoř Ruland dal mu toto doporučení: »Ego . . . hisce testor, Rev. Patrem I. Hecker, Sacerdotem Cogregationis Ss. Redemptoris, qui ob negotia particularia Romam proficiscitur, pium esse atque doctum virum, nullisque censuris ecclesiasticis obstrictum. Ipsum recomendo omnibus Revmis Episcopis et Revdis Presbyteris in quacunque necessitate sit constitutus.« Arcibiskup novo-yorský doporučil ho praefektovi kongregace de Prop. Fide. kardinalu Barnabovi, vylíčiv jeho obrácení na víru katolickou, jeho studie v Belgii, konané prý »magno cum successu«, jeho práce apoštolské; končí: »Romam visitaturus est ad negotia communitatis religiosae cui adiunctus est pertractanda, ideoque cum magno gaudio cum Eminentiae Vestrae commendo tamquam sacerdotem vere apostolicum, laboribus, pietate ac zelo praestantem.«

Heckerův rektor Helmpraecht psal zatím P. Jeneralovi: „Co Heckera k odvážnému kroku přimělo, bylo a jest: 1. Idea, že kongregace jen anglickou kollejí v Novém Yorku trvale a s užitkem může pracovat. 2. Mocná touha, sebe a přátele očistit z nařčení nacionalismu a revolucionářství. 3. Úplná nedůvěra k provincialovi.“ [1])

Dle dosavadního vývoje možno o jednání amerických Redemptoristů podati tento úsudek. Vyjednávání za zády představených s biskupy o založení nové kolleje, dlužno nazvati velikým proviněním proti řeholi. I v jiných předpisech řeholních osvědčili se lehkými, dle svědectví samého P. Jenerala, jenž 2. července 1857 píše provincialovi: „P. Walworth tvrdí, že angličtí pateři, není-li missií nemají doma co dělat. Víte však, že chtěl svatý Alfons, aby naši pateři část roku na missiích pracovali a ostatní část roku doma se oddali duševnímu životu, studiu a modlitbě. Znáte jeho výrok: Redemptorista budiž mimo dům apoštolem, doma kartusianem.“ Angličtí pateři si tedy na něco stěžují, proč by se měli radovati a zač Bohu děkovati.“

P. Ruland snad chybil z počátku příkrým odsuzováním celého hnutí. Později se přimlouval.

IV.

P. Hecker doraziv do Říma soukromě P. Jeneralovi příčiny svého kroku vyjevil. Jeneral svolal své konsultory a všestranně s nimi věc uváživ a rozváživ za jednomyslného jejich souhlasu Heckera z kongregace sv. Alfonsa propustil. Důvody: 1. Předchůdce Jeneralův (Moravan) P. Rudolf Smetana, generalní vikař, zakázal opustit Ameriku bez písemného dovolení. 2. Dle stanov tridentských řeholníkům není dovoleno kláštery bez dovolení představených opouštět.[2]) 3. Sám Jeneral to okružníkem zakázal pod trestem propuštění.

Mimo toto provinil se P. Hecker z tří příčin. Proti chudobě, vyžádav si od přátel bez vědomí představených peníze na cestu. Proti poslušnosti, jednav s biskupy o založení nové kolleje, což jest jediné nejvyšších představených,[3]) a konečně spolčením na způsob komplottu.

[1]) Nový York 17. srpna 1857.

[2]) »Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam praetextu ad Superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine praedicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit ab ordinariis locorum tamquam desertor sui instituti puniatur.« (Sess 25 cap. 4. De Regular.)

[3]) Trpce si na to stěžuje P. Jeneral v listě k provincialovi jednajícím o propuštění Heckerově, z 3. srpna 1857: »Možno ještě mluviti o pořádku a disciplině, nepanuje spíše revoluce a anarchie, kde si někteří mladí kněži, ani představenými nejsouce, dovolují.

P. Hecker byl propuštěním bolestně dojat. „Z domu svého, který jsem tak miloval, jsem vyhnán.“ „Dnes ráno“, píše druhého dne po propuštění, „jinde jsem si vyhledal byt. Své místo v kongregaci jistě neopustím, pokud mi jen jiskřička naděje zůstane; pokud mi možno, kongregaci podporovati neustanu. Pomodliv a poradiv se s moudrými muži jinou cestu k cíli nastoupím.“ Především hodlal zrušit propuštění a vymoci nové přijetí do kongregace, a potom uskutečnit své úmysly o zřízení nového ryze amerického domu, který by byl pod správou ne Jeneralovou, ale sv. Stolice.

Na radu přátel, zvláště Redemptoristy De Helda obrátil se ku kongregaci De Prop. Fide. Její prefekt kardinal Barnabo Heckera nevalně přátelsky přijal. Ale když jeho tajemník, arcibiskup Bedini, jenž před lety sám byl v Americe, výpovědi Heckerovy o stavu církve v Americe, o apoštolských pracích Redemptoristů potvrdil, stal se jeho přítelem a hlavním zastancem. Kardinal i tajemník nazývali propuštění Heckerovo nespravedlivým. Téhož názoru byli i jiní, kteří věc samu o sobě beze vzhledu na řeholní poměry posuzovali. Ano mnozí měli Heckera a jeho druhy za svaté. Connelly, biskup novo-brunšvický otevřeně řekl papeži Piovi IX.: „Ne miretur Sanctitas vestra, si forte aliquando unum ex istis hominibus inter Sanctos sis relaturus.“

Zatím, co jeho záležitost v římských kongregacích projednávána, vydal P. Hecker spisek: „Quaenam sit in Foederatis Americae Statibus praesens conditio Fidei Catholicae, et qualis de ea futura spes effulgeat.“ Vylíčiv krátce poslední události dokazuje, že lid americký, upřímně pravdu hledající, divným řízením Božím do církve jest veden. Vlasky dal Hecker článek otisknout v „Civiltà Cattolica“, naděje se, že papeže článkem získá pro sebe. Ale papež přečet článek, povídá: „Censor zdá se spal.“ — Provincial Ruland píše o článku Jeneralovi: „Zdá se, že Hecker kardinala (Barnabo) úplně získal, a že mu kardinal vše udělá, aby vysněný rozkvět církve v Americe a obrácení Američanů hned dovedl. Bohužel je Hecker snář a nadšenec. Pravda a skutečnost daleko jsou, nesmírně daleko od snův a nadšení. Jiné, klidnější hlavy se obávají, aby větší díl katolíků neodpadl. Jisto jest, že Amerika v okamžiku není na cestě k církvi, ale k úplné nevěře.“ [1])

Na jiné straně získal článek Heckerovi v Římě mnoho přátel,

za zády představených nový dům zakládati, s biskupy vyjednávati, tvrditi, že nesouhlasí s úmysly Jeneralovými, jinde založit kollej, a těmto námyslům klásti překážky? Řád podobné zjevy trpící brzy by hanebně zahynul.«

[1]) Baltimore 5. ledna 1858.

kteří mermomocí rozsudek chtěli uspíšit. Svatý Otec však nedovolil, pokud by ji sám neprostudoval.

Hecker háje svou záležitost z tří věcí vinil kongregaci sv. Alfonsa: že se stará jen o Němce; že anglická řeč zanedbávána, tak že američtí kněží nejsou s to, se vzdělanci mluviti; že se v kollejích mluví jen německy; že jel do Říma s dovolením představených a z rozkazu biskupů. — Co na těchto výrocích pravdivého, známo z předešlého.

Koncem měsíce listopadu přeložena jest pře z kongregace de Prop. Fide do kongregace Ep. et Reg. Po zevrubné, svědomité zkoušce důvodů obou stran, vydán rozsudek velmi moudrý, obě strany, až na několik jednotlivců, uspokojující. Sv. Stolice uznala apoštolskou horlivost amerických paterův a předešla roztržku kongregace alfonsianské, sváry a úpad řeholní discipliny, dispensovavši jmenované kněze od slibů v kongregaci složených; poskytla jim zároveň kýžené volnosti, aby pracovali mezi Američany směrem duchu americkému přiměřeným.[1])

[1]) Dekret uveřejněný 6. března 1858 zní: »Nuper nonnulli ex Presbyteris Congregationis Ssmi Redemptoris in provinciis Americae septentrionalis foederatis exsistentibus Ssmum D. N. Pium PP. IX. supplici prece deprecabantur, ut eis ob speciales circumstantias concederet ab auctoritate et iurisdictione Rectoris Majoris subtrahi, ac a proprio Superiore Apostolicae Sedi immediate subiecto iuxta regulam a Benedicto XIV. (je to řehole sv. Alfonsa), sanctae memoriae, approbatam gubernari. Quod si eis datum non esset, dispensationem a votis in dicta Congregatione emissis, humillime expostulabant. Re sedulo perpensa, Sanctitas Sua existimavit huius modi separationem unitati Congregationis officere, et S. Alphonsi instituto minime respondere, ideoque haud permittendam esse. Cum autem relatum sit Oratores nulli labori parcere in sacris expeditionibus peragendis, et in proximorum conversione, Christianaque institutione curanda, et idcirco a pluribus Antistitibus commendentur, visum est Ssmo Domino magis expedire eos a praefata Congregatione eximi, ut in sacri ministerii opera promovenda sub directione Antistitum locorum incumbere possint. Quapropter Sanctitas Sua presbyteros Clarentium Walworth, Aug. Hewit, Georgium Deshon et Franciscum Baker, una cum presbytero Isaac Hecker, qui eorundem postulationibus quoad dispensationem a votis adhaesit, a votis simplicibus, etiam permanentiae in Congregatione Ssmi Redemptoris emissis, huius Decreti tenore, Apostolica auctoritate dispensat, et dispensatos ac prorsus solutos esse declarat, ita ut ad eandem Congregationem amplius non pertineant.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

VII.

Svoboda křesťanská.

Že podstatu křesťanství stanoví láska, o tom nemožno pochybovati, neboť Spasitel děl: „Po tom poznají všichni, že jste moji učenníci, budete-li míti lásku jedni k druhým.“ (Jan XIII. 35.) A proto společnost opravdu křesťanská nemůže býti bez onoho pojítka, jež jest svazkem dokonalosti. (Kol. III. 13.) Nejde tedy o to již, je-li láska nutným živlem v říši vedené v duchu Evangelia, nýbrž jde o přesvědčení se, zda onen nezbytný činitel skutečně působí spasitelně na celé ústrojí společenského života, zvláště však na občanské svobody, jež dle dnešních rationalistů jsou nejhlavnějším měřítkem zdaru kraje. Proto vyzývají na to pole jim milé všechny svoje protivníky, vychloubajíce se, že oni jediní štítem chladného rozumu ochraňují veřejné svobody od církve ohrožené. Nejžádoucnějším dobrem pro člověka jest dle nich jak fysická tak i morální svoboda: proto vše, co ohraničuje buď osobu nebo naše city a přesvědčení, jest škodlivo našemu štěstí, neboť zbaví nás žádaného dobra; kdežto křesťanství žádá obětování osobních výhod a vyzývá nás vždy k novým obětem pro lásku k Bohu a bližnímu, správa veřejná založená na tom základě přímo protiví se potřebě svobody přirozené, a tím nemůže nás šťastnými učiniti.

Zastavme se nad podstatou výše položeného syllogismu. Faleš jest tu již v základech samých; neboť není pravda, že nejžádoucnějším dobrem pro člověka jest svoboda. Kdyby tomu tak bylo, mohla by nás učiniti šťastnými svoboda sama sebou nezávisle od jiných činitelů, jako učiní šťastným třeba jen na chvilku dosažení každého žádaného dobra; tu převládá přesvědčení, že není tomu tak, že svobodu tolik ceníme, kolik jí můžeme užíti za prostředek k získání si nějakého jiného dobra, po němž práhneme. Jestli na př. uvrhne mne někdo v okovy a uzavře v cizím kraji do vězení, cítím se opravdu velmi nešťastným; a proč? — hlavně proto, že byl jsem vyrván vlasti, oddělen od rodiny a nejdražších mi osob. Zdá-li se mi tehdy svoboda nejžádoucnější, děje se to proto, že svoboda mi skýtá možnost získati ona dobra, jež jsem vězením ztratil. Avšak kdybych se dověděl, že dům můj shořel, že příbuzní a přátelé pobiti, že otčina ujařmena, hned svoboda ztratila by pro mne celou svou dřívější cenu: neboť

jak cenná jest svoboda touze po štěstí, když předmět, jenž samotný může nás šťastnými učiniti, neexistuje? Dále pravím: nevolnost může býti někdy žádoucnější než svoboda, když nás přiblíží k touženému cíli. Nechať na př. jest uvězněna matka; tu odtržená od ní a nad svůj život ji milující dcera bude se považovati za šťastnou, když ji do téhož vězení uvrhou; kdyby však byly otevřeny dvéře jejího vězení a ona dostala osobní svobodu, chtěla by spíše zůstati s matkou v okovech než býti s ní na novo rozloučena. Proto svoboda, jak vidíme, jest dobrem podmíněným, příčinou spíše než předmětem štěstí; dobrem jest tolik, o kolik nám usnadní dosažení žádaného cíle, ztráta její jest však o tolik bolestnější pro nás, o kolik získání dobra nám ztěžuje.

Zkušenost učí nás nad to, že ohraničení svobody v mezích srdci protivných nebo i lhostejných, nedotýká se nás nikterak. Trpím na př. když mi zabraňují spatřiti se s přítelem, ale lhostejně přijímám zákaz setkati se s neznámými, těším se však, nemohu-li potkati nepřítele. Stanou se též případy, v nichž odnětí nám volnosti času, třeba že s použitím násilí materielního, probouzí v nás vděčnost k sobě, která se toho násilí dopustila, jakmile se přesvědčíme, že ten čin byl vykonán jen z ohledu na naše vlastní dobro. Člověk na př. v návalu rozpoutané vášně vrhá se na někoho s nožem, aby ho zabil; přítel s nasazením vlastního života zadrží ruku zuřivce, aby překazil vykonání vraždy; zdaž onen šílenec přijda k paměti nezdvojí svou úctu k příteli, jenž ho zdržel od ohyzdné vraždy? Celý rod lidský má ten praktický cit, třeba že všichni na ten zákon nedbají, že hrozí-li bližnímu nějaké nebezpečí, jehož on nevidí, že jest povinností každého, jenž je vidí, aby ohroženého zachránil před následky nevědomosti, třebas že bylo třeba užíti za tím účelem násilí, ježto trpné zachování bude někdy nelidskostí. Vidím na př. slepého, který kráčí k propasti; kdybych ho nevaroval a v případě potřeby rychle nezadržel, byl bych vzhledem k němu ukrutným. Vidíme proto, že osobní svoboda, ničím neohraničená není ani bezohledným dobrem, jehož majetnictví nás oblažuje samo, ani neklamným prostředkem, jenž nezbytně nás vede ku štěstí, ba ani nutnou podmínkou k jeho dosažení. Vidíme nad to, že ničím neomezená svoboda činu působí často jak nám samým tak i našim bližním neštěstí rozmanitého druhu, jímž můžeme uniknouti jen ohraničením osobní svobody.

Něco podobného objeví se i při analysi svobody vnitřní pojaté v duchu rationalistů, t. j. zakládající se na vybavení vůle z jařma přikázaní tak, aby se při svém postupu nepotřebovala ohlížeti na

morální význam svých činů. Jenom zkažená a nevázaná srdce soudí, že by nalezla štěstí v té společnosti, v níž by morální svoboda obdržela vrch, kde možno by bylo beztrestně se Bohu rouhati, posmívati se věcem svatým, pošpiniti a pobořiti domácí krb, křivditi bližnímu vyděračstvím, lichvou nebo šalbou, bez ohledu na svědomí a jenom pozor dávati na zemské zákony většinou sněmu neodvisle od Božího zákona ustanovené. Pohleďme na říše, jejichž vlády, oddálivše se od církve v zákonodárství svém, pomíjejí právo Boží, jenom libůstkám rozvášněného lidu hovíce; kdo z diváků hledících na to, co se tam děje, osmělí se s dobrým svědomím tvrditi, že společnost ta jest šťastna? I nejšílenější zástupci demokracie nazývají ty obyčeje nejdivějším barbarstvím, avšak, ptám se, na jakém základě rationalisté chtějí odsouzení svoje založiti? Jakmile není morální právo vyšší nad lidské uznání, zdaž ti národové nejednají správně, praktikujíce to, čemu přikývne většina? Kdyby byla zvítězila pařížská kommuna, zdaž zapálení budov veřejných petrolejem a rozstřílení základů nebylo by hlásáno jakožto bohatýrský objev lásky k vlasti? A to co dnes děje se zákonitě v nejedné říši, jež holduje lidovládě, zdaž nebude někdy počítáno za zjev stejně zdivočilé civilisace jako obyčeje Zulukafrů nebo obyvatel Dahomeje?

Ano, zajisté. Chtějíce býti důsledni, nemůžeme vyváznouti z toho dilemmatu: buď musíme uznati existenci práva odvěkého nezávislého nikterak na lidské samovůli, jemuž poddati se jsou zavázáni nejen jednotlivci, nýbrž i zákonodárci všech národů, aneb jest nutno uznati za slušné a dovolené vše to, co třeba i nejdivější a nejzaslepenější národové u sebe ustanoví, třeba že se to zdálo civilisaci naší co nejprotivnějším. Stojíce při první zásadě, unikneme nejen všemu odporu, nýbrž i snadno a harmonicky spojíme všechna ojedinělá kola společenského stroje, tak že i nevycvičený, jen když ne zpátečnický rozum snadno pochopí celý plán i v nejpodrobnějších detailech. Vzhledem k existenci neuznávaného zákona Božího, kdož neuzná, že jako vůle soukromého člověka jest vázána svým svědomím nepřestupovati vůli Tvůrcovu, tak společná vůle národa že jest nucena neméně svatou povinností, aby šetřila ve svém zákonodárství Božího práva. (P. d.)

Písemnictví a umění.

Animismus.

Ref. J. Oliva. (O.)

3. „Další moment, jenž přivodil rozklad polytheistických náboženství, je rozvoj mythu... Charakteristikon mythu je v tom, že lidské stavy a poměry přenášejí se na život přírody... Tak bouře jest pojímána jako boj boha proti demonum mračen, a tento boj jest líčen dle zvyků boje pozemského. A jako na zemi boj uvolňuje vášně, jeví se i v mythu buh jako vášnivý, násilný a p. Totéž platí i o ostatních mythických popisech; mythy všude byla mocně podporována anthropomorfická představa o bohu. Mythus jest v úzkém spojení s polytheismem a prodělal týž process jako polytheismus... Úcta hvězd, jako je zvláště u Semitu, není původní formou polytheismu, nýbrž povstala poměrně pozdě tím, že byli jednotliví bohové stotožněni s určitými hvězdami a tak se tyto hvězdy staly předmětem náboženské úcty."

II. Nyní obrací se autor k předmětu, jenž nás tu zvláště zajímá, k animismu. Hlavní vývody podám opět doslovně. Animismus dělí na šamanismus a fetišismus. „Oběma těmto formám animismu je společno, že předmětem náboženské úcty nejsou bohové, ale duchové; kde jest vedle toho víra v nejvyššího Boha nebo v bohy, nemá náboženského významu. Duchové liší se od bohů především svým počtem. Kdežto i vyvinutý polytheismus má jen určitý počet bohů, již jsou určitými osobnostmi a vzýváni pod určitými jmény, jsou duchové nesčíslní a naplňují celou přírodu. Celé množství duchů je beze jména, jen jednotliví, jimž se připisuje větší moc nebo širší obor působnosti nebo kteří jsou vzýváni na více místech, mohou vyniknouti z massy ostatních zvláštním pojmenováním... K mravnímu zákonu nemají duchové nijakého vztahu... Jiný velice podstatný rozdíl mezi polytheismem a animismem záleží v tom, že bohové vždy jsou k lidem příznivi, stále pohotově člověku pomáhati, plní-li jen své k nim povinnosti a zachovává-li jejich rozkazy. Zlí bohové nejsou původní a jsou též jen ojedinělí; kde jsou, jest názor o nich vždy pozdějšího původu... všechno nepříjemné a škodlivé připisuje se demonům. Zcela jiný jest náhled o duchách v animismu: duchové jsou svou povahou zlí, mstiví a vždy hotovi škoditi člověku na jmění a životě. Dle názorův o podstatě vyšších bytostí řídí se význam a forma kultu... Až posud namnoze se myslí, že náboženství má svůj původ ve strachu před neznámými mocnostmi, od nichž člověk cítí svou závislost; názor tento byl by oprávněn, kdybychom mohli animismus považovati za původní formu náboženství. Ale k takovému mínění nemáme pražádný dějinný doklad. Neznáme příkladu, aby se byl v době historické z animismu vyvinul polytheismus, naproti tomu učí nás náboženství Finnův a sousedních

národů, že před šamanismem historických dob mohl předcházeti velice vyvinutý mythologicko-polytheistický system. Tím se netvrdí, že pozdější šamanismus musí se považovati za pokračování direktní staršího polytheismu, nýbrž dle analogie ostatního dokázaného vývoje musíme míti za to, že oba z počátku byly vedle sebe a že vyšší názory od nižších znenáhla byly zatlačeny. U národů, jichž kult má nátěr polytheistický, shledáváme často též obřady kouzelníků, jež se podstatně neliší od obřadův animistických, a i odstíny fetišismu se často při tom najdou. I myslilo se, že v tom máme prvky původní víry, z níž teprve polytheismus se vyvinul. Podobný vývoj nemůžeme však nikde dokázati; prvky animistické stojí vždy bezprostředně vedle polytheistického kultu anebo v nepřátelství k němu a považují se pak za pověru. Kouzelné průpovídky a písně, jaké shledáváme na př. u Babyloňanův a Indů, mají vesměs za svůj podklad polytheismus a nemohou tudíž v této podobě býti staršími než víra v bohy.“

Nyní pojednává autor specialně o šamanismu a fetišismu. O šamanismu, významu a rozšíření jeho, netřeba jako o věci známé tuto dále se zmiňovati. K šamanismu počítá i totemismus severoamerických Indianův a tabuismus australských ostrovanů. Tu pak má trefnou poznámku: „Totemismus jest dle všeho omezen na Ameriku, alespoň není posud dokázáno, že by úcta zvířat, jak se nám tu a tam u jiných národů jeví, byla vznikla z původního totemismu.“

Co o fetišismu podává, nevymyká se znalosti věci u nás a proto to opomíjím. Že obě formy animismu často mnohonásobně splývají, budiž jenom podotknuto.

To je tedy výtěžek z vědecké práce moderního protestantského theologa. Myslím, že ten, kdo vývody podané přečte pozorně, bude jiným zrakem patřiti na mnohé dosud u nás běžné názory o vzniku a rozvoji náboženství. Aby si někdo nemyslil, že snad vybírám jen to, co se nám katolíkům hodí, nechť jen nahlédne do originalu a sezná, že vše, co souvisí s naší otázkou, věrně jsem podal. To pak nikterak nesvědčí vývodům p. Dra. Vaňka.

γ) Totéž ukáže se tomu, kdo pozorně přečte dílo jiného protestanta, tenkráte směru konservativního, Konrada von Orelliho „Allgemeine Religionsgeschichte“ (Bonn 1899). Směr konservativní nemůže tu nikomu vaditi, uváží-li, že v. Orelli po 22 let předmětem svým se obíral, a to úsilovně a při tom podrobně zná literaturu svého předmětu. A jaký jest výsledek jeho dlouhého, úsilovného studia? Uznává, že náboženství israelské spočívá jako každé jiné na jistých přirozených předpokladech, v celku svém však že nedá se jinak vysvětlovati než jakožto náboženství zjevené. Že při tom jednotlivci tu a tam ctili bohy pohanské, na váze a rozsahu původního monotheismu nic nemění. Že monotheismus byl náboženstvím původním a že odtud nastal sklon k útvarum pozdějším, od transcendentalního ke smyslnému, od jednoty k mnohosti, od monotheismu k polytheismu, jest vlastním thematem celé knihy, a thema to jest jako pravdivé prokázáno stálým zřetelem na dějinný posud známý rozvoj jednotlivých skupin náboženských.

Myslím, že uvedené tři knihy z doby nejnovější čtenáře nepředpojatého poučí, že theorie, jichž drží se u nás takřka šmahem ti, kdož o vzniku a rozvoji náboženství píší, před kritikou věcnou již neobstojí. Dovolávati se pořád a jedině autorit, jako jsou Lubbock, Tylor, Spencer, Lippert a j., jest nyní již jednostranné a proto i nevědecké. A volá-li se u nás po rozšíření duševního obzoru, pak nemá se zapomínati na díla podobná těm, jež jsem tu na ukázku uvedl.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CL.

813. Jan biskup. Olomouc, 14. června 1348. — Kopiář I. fol. X. II.

Text podle přepisu Dra. Lechnera v uv. časopise str. 354. sl.

Str. 255. ř. 2. Dr. Lechner zkratek velice podobný tomu, jejž má Dr. Friedrich na str. 216. ř. 9. druhý sloupec na prvním místě,[1]) přepisuje „qui (!)“, jenž přece nemůže býti čten, leč „quod“, kteréžto zajméno vztahuje se na „propositum“;

ř. 4. diligencius, řádek 5. eorum que; ř. 14. Wencesslai; ř. 16. denouo;

ř. 16. po „crearunt“ jest v kopiáři znaménko, které L. mylně čte *et*, ač po „augmentum“ (254. ř. 7.) v kopiáři právě takové znaménko pominul zcela pro následující „nec non.“ Znaménko to jest pouze diakritické, oddělujeť slova biskupova a úmysl zakladatele kanovnické prebendy Kunrata i jeho manželky Kateřiny, ač k tomu vlastně náleží i slova další, „ipsam de prebenda et redditibus sufficientibus instaurando“, připojená zde následujícímu;

ř. 20. *d*ominorum; ř. 26. asignantes;

ř. 29. „Rauseins“ čísti nedovoluje grammatika, za to „Rausenis“ připouští paleografie (srovn. dosavadní německý název města Rousinova);

ř. 37. s podivem jest, že slovo jednak zkrácené zde čte Dr. L. špatně *resignando*, ač smyslu nedává na tomto místě žádného, a str. násl. ř. 27. zcela správně *reseruando*;

ř. 43. má kopiář: presenciarum est cano*no*nicus (omyl písařův);

ř. 45. po „canoniam“ vynechána jsou slova tato: „*et ipsius prebendam pro canonico*“ a další zní zcela správně: *et confratre ipsorum*, ne: et confrat*er* ipsorum;

str. 256. ř. 3. má kopiář: capit*o*lum;

ř. 20. Brvnnensi; ř. 23. predict*us* Condratus, ne: predict*is*; ř. 30. decreuer*i*nt („decreuerunt“ nelze čísti, protože jedna nožka *i* opatřena obelem [tečkami nahoře i dole], třeba ji tedy pominouti);

ř. 31. má kopiář zcela patrně: videb*i*tur, ne: videbatur;

---

[1]) Učebná kniha paleografie latinské. Sepsal Gustav Friedrich. Praha 1898.

ř. 35. má kopiář assensum *nostrum* (nrm) prebemus;
ř. 41. „Olomuc*ii*“ čísti nelze zkratek Olom̄, nýbrž: *Olomucz*, dokazují jiné téhož biskupa listiny.

CLI.

838. Karel král. Praha, 28. srpna 1348. — G. I. a. 16.

Str. 604. ř. 10. original má: special*i* ductus deuocionis affect*u* (při „speciali“ *i* přetrženo vodorovnou čárou, affcu nad *cu* oblouček s otvorem dolů; Codex dipl. dle Bočka: specia*liter* . . . affect*um*; vna cum;
ř. 13. posse*ss*iones; ř. 17. in primis; ř. 29. a str. 605. ř. 1. a 4. vel (ne: uel); jinde správně *v*el jest tištěno;
str. 605. ř. 3. original: virtute *vel* occasione (ne: *et*);
ř. 8. li*tt*eras zřejmě, ne: literas. Na plice v pravo Rs a značka pro *r* nad *s*.

Pečet jen prostřední část dle délky uchována. Na křesle sedí král s korunou na hlavě se žezlem v pravici. Nad pečetí na rubě trochu v levo pozdější poznámka: Fol. 10.

CLII.

839. Týž král. Praha, 30. srpna 1348. — G. I. a. 18.

Nejstarší záznam na rubě zní správně: Renouacio dotacionis et donacionis sub sigillo regio. Novější: Super omnibus bonis monasterii Pusmierensis renouacio. Jiný delší záznam starý jest vyškrabán, čísti lze jenom: . . . in Pustmyr . . . . ad infanciam. Asi 3 cm. před začátkem tohoto nápisu číslo III. Na pravé straně pečeti novější: Fol. I.

Pečet královská na nitích žlutých a červených zachovaná úplně. Karel v ornatě královském s korunou na hlavě sedí na skvostném trůně, v pravici maje žezlo, v levici pozdvižené jablko s křížem. Po jeho pravici štít s orlicí, po levici štít se lvem českým dvojocasým. Legenda kolem: † KAROLVS. DEI. GRACIA. ROMANORVM. REX. SEMPER. AVGVSTVS. ET. BOEMIE. REX.

Str. 605. ř. 13. vna cum;
str. 606. ř. 3. a 4. li*tt*eris;
ř. 26. liber*t*amus (ne: liberamus); ř. 34. reges Bohemie;
str. 607. ř. 12. imperpetuum *conferimus* (ne: confirmamus);
ř. 13. seruitute et on*e*re (ne: on*o*re);
ř. 18. de certa sciencia (original **nemá:** nostra);
ř. 28. exnunc;
ř. 31. zkratek Moguntin bych rozvedl: Moguntine; tvar Moguntinensis nebo Maguntinensis jest pro tu dobu neobyčejný.

CLIII.

840. Týž král. Praha, 30. srpna 1348. — G. I. a. 17.

Pečet dosti zachovalá na nitích hedbávných červených a žlutých, až na okraj, kde by byla část legendy TVS ET BOEMIE REX. Nejstarší záznam Renouacio emmunitatum et priuilegiorum, novější rukou: ad infanciam; asi 5 cm. před „Renouacio“ v jedné

čáře týmž inkoustem jako „ad infanciam“ psáno. písmeno: *h*. Jiný záznam starý: Renouacio priuilegiorum Caroli regis. Na pravé straně pliky známka registratury (dá se opsati asi R^{r}S). Na rubě na pravo zase: Secundus a: II.

Str. 608. ř. 3. má original: prochdolor;
- ř. 12. *ex* affluencia benignitatis nostre (ne: *et*);
- ř. 13. eiusdem muneris plenitudine*m* . . . possidere (ne: plenitudine);
- ř. 15. sub o*p*tentu; ř. 18. o*p*idis;
- ř. 27. talis casus discussio (sic) abbatisse ab actoribus deferatur, mělo by býti: *discussioni*;

str. 609. ř. 2. *v*lgariter; ř. 8. o*p*idis;
- ř. 10. coram abbatissa vel eius officia*libus* (kterého slova užito výše str. 608. ř. 22.;
- ř. 19. uel *eis* succedentes (ne: *eius* succedentes);

str. 610. ř. 23. li*tt*eris a 27. li*tt*eras, jako str. 608. ř. 4. v originale zřetelně psáno: li*tt*erarum; ř. 31. Wylhelmo.

Notářský transsumpt s poškozenou pečetí olomuckého biskupského officialatu na pergamenovém proužku z 25. srpna roku 1479. má záznam na rubě tento: Et hoc vidimus intitulatum est in registrum regie **magestatis propter ignem.**

Transsumpt má datum: Acta sunt hec anno millesimo quadringentesimo septuagesimo nono Indiccione duodecima pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Sixti diuina prouidencia pape quarti **anno eius nouo**, to jest v den jeho korunování. 25. srpna 1479.

Ruská literatura v roce 1899.

Podává A. Vrzal.

Předně zaznamenati jest velikou ztrátu, již literatura utrpěla úmrtím Dmitrije Vasiljeviče Grigoroviče, jenž skonal dne 22. prosince 1899 v osmasedmdesátém roce věku svého jako jeden z posledních dosud žijících spisovatelů čtyřicátých let, od něhož mnohého očekával Bělinskij. „Grigorovič“, napsal o něm slavný kritik r. 1848., „věnoval svůj talent výlučně kresbě života nižších tříd lidu. V jeho talentě je též mnoho analogie s talentem Dalovým. On též drží se ustavičně na půdě dobře známé a prostudované jím skutečnosti, ale poslední dva pokusy, ‚Vesnice‘ a zvláště ‚Ubohý Anton‘, jdou mnohem dále než fysiologické kresby.“ Těmito povídkami Grigorovič dostal se mezi přední spisovatele čtyřicátých let a stal se otcem „mužické literatury ruské“. Doba čtyřicátých let vtiskla nesmazatelný znak každému, kdo náležel k jejím vyšším intellegentním vrstvám. Byla to doba, kdy lepší lidé začali sníti o pravdě, dobru a spravedlnosti lidských

svazkův, o lidumilnosti a útrpnosti k lidu, zmrzačenému nevolnickým právem. Grigorovič připojil se k této lidumilné náladě. Jako povaha především artistická, jako esthetik G. miloval krásu ve všech jejích projevech. I v útrpnosti k mužíku viděl především krásnou a poetickou stranu. Proto, ač původem byl poloviční Francouz (matka jeho byla francouzská emigrantka), ač vychování jeho bylo spíše francouzské, ač v mládí slabě ovládal ruský jazyk, tak že spisuje delší povídku „Vesnice", musil zápasit s výborem přiměřených slov a výrazův, ač málo celkem znal vesnici a lid, an chlapectví a jinošství strávil větším dílem v Moskvě a Petrohradě, přece on první řekl hlasitě a rázně: „Ubohá, ustrašená i ponížená bytost je náš mužík, i třeba ho litovat." A slova ta, v pravý čas pronesená, měla veliký účinek.

Grigorovič první začal si všímat hlavně temných stránek života prostého lidu, jehož neštěstím bylo nevolnictví. Tak v povídce „Vesnice" líčí strastiplný život osiřelé pasačky Akuliny, jež od kolébky až do hrobu byla bita. Nejprve ji bila pasačka hovězího dobytka Domna, později muž Domnin, a konečně, když byla násilně provdána jako obět panské kratochvíle, byla bita od opilého muže, který hned první den po svatbě tahal ji po světnici za vlasy, tak že předčasně zemřela tato ubohá trpitelka. V povídce „Ubohý Anton" vidíme zase ubohého mužíka, jenž přinucen prodat posledního koníčka, by zaplatil pánům „obrok". V městě na trhu upadl mezi koňské zloděje, kteří využitkovali prostoty jeho a koníčka mu uzmuli, a když ubožák vrátil se domů, upadl mezi loupežníky, s nimiž byl chycen i vypovězen na Sibiř. V povídce „Bobyl" (Chuďas) překvapuje nás bezsrdečnost mužíků k umírajícímu starci, nad nímž nikdo se nesmiloval, jejž odvedli za hranice na půdu sousedního statku, kdež chuďas v podzimní nepohodě umírá, kdežto mužíci se radují, že se ho zbyli. Ve „Čtyřech ročních počasích" prodávají vesnickou dívku jako krávu: zámožný sedlák nedá dcery své synu sousedovu, dokud tento nepřinesl mu 80 rublů, jež stržil za krávu. I v delších romanech, „Rybáři" a „Vystěhovalci", nalézáme truchlivé výjevy ze života selského. Na neštěstí Grigorovič neobmezil se tu prostým vypravováním události ze života selského lidu, nýbrž snažil se dodat dílům svým podoby široko založených romanů se složitými zápletkami. To svedlo ho ke kresbě sentimentalních mladíkův a dívek, již vyznávají si lásku a žárlí spíše jako francouzští sedláci, než ruští mladíci a dívky.

Počátkem let šedesátých Grigorovič vzdal se literarní činnosti a přes dvacet let nechopil se péra. Příčinou toho bylo, že jeho artistické povaze nelíbila se příkrost demokratického hnutí a čistě praktické, materialistické cíle předních zástupců hnutí toho. Ostatně Grigorovič nebyl nikdy skutečným literatem v onom smyslu, jak slovu tomu rozuměli současníci: Bělinskij, Turgenev, Tolstoj, Nekrasov, Dostojevskij. Literaturou obíral se jako jedním z krásných umění; stejně, jako literatura, táhlo ho k sobě malířství, ač pokusy jeho v tom směru neměly úspěchu. V literatuře byl dilettantem a proto snadno odložil péro na takovou dobu. Ale v osmdesátých letech opět chopil se péra

i napsal řadu povídek ze života vyšších i nižších vrstev městských. K nejlepším jeho dílům toho druhu náleží „Gutaperčevyj malčik" (1882) a „Akrobaty blagotvoritelnosti" (1885), kdež tepe vyšší kruhy společenské a jejich tak zvanou dobročinnost. Zajímavy jsou také jeho „Literarní vzpominky", jež uveřejnil v „Russké mysli", do níž každého roku až do poslední doby posílal nějaké literarní příspěvky.

Co se týče významu Grigorovičova pro ruskou literaturu, zásluhy jeho vyčerpávají se téměř „Vesnicí" a „Ubohým Antonem". Mohutností umělecké tvorby Grigoroviče daleko stojí za Turgenevem, Dostojevským, Tolstým, Gončarovem, Pisemským. Největší nadání měl ke krajinomalbě: byl výborným malířem a genristou. Grigorovič chtěl býti také humoristickým spisovatelem, ale humor jeho byl pode vší kritikou, čehož nejlepším důkazem je nudný roman „Proseločnyja dorogi".

Sebrané spisy Grigorovičovy vyšly 1896 jako příloha časopisu „Niva" ve 12 svazcích.[1])

Nákladem A. F. Marksa v Petrohradě vyšly „Sebrané spisy" *Sergěje Nikol. Terpigoreva (S. Atavy)* v 6 svazcích S. N. Terpigorev (1841—95) pocházel ze schudlé rodiny statkářské, jež měla malý stateček v tambovské gubernii, na němž Terpigorev strávil dětství své. Gymnasium studoval v Tambově, universitu v Petrohradě, odkudž byl vyloučen 1861 pro účastenství ve studentských historiích. Již tehdy počal uveřejňovat své práce v „Rusském Miru" a satirickém časopise „Gudok", kdež uveřejnil zvláště článečky: „Cyganskij vojevoda Durandas i jego pochody", v nichž tepal gubernatora tambovského Danzase, jenž veřejně žil s jakousi paní, přijímal úplatky. Stati ty způsobily poplach v Tambově a Terpigorevu mnoho nepříjemností, když vyloučen z university, dostal se pod dozor téhož gubernatora. Okolnostmi osobního života Terpigorev byl nyní postaven tváří v tvář s takovým vysoko zajímavým společensko-psychologickým thematem, jako je schudnutí šlechty. Zvláštnost nevolnického práva, jež 1861 bylo zrušeno, záležela v tom, že pro stav statkářský dělalo nepotřebnou jakoukoli produktivní práci. Statkáři byli cizopásníky, žili na cizí účet. Zrušení nevolnictví zničilo též právo statkářů žíti na účet cizí práce, čímž práci nezvyklí statkáři schudli. Historický a praktický smysl statkářského schudnutí záležel v rozkazu: Pracuj, cizopásníku, žij silou svého rozumu, svých vědomostí, svých rukou! Že při takovém převratě naskytlo se mnoho zmatků, nesnází, těžkostí, nedorozumění, hrozných výjevu, je samozřejmo. V takovém převratu je více tragických, vážných prvků, než komických. Ale Terpigorev píše své náčrtky „Oskuděnije" počátkem let osmdesátých, tedy 20 let po reformě, nedovedl objektivně a pravdivě osvětliti své obrázky, nýbrž lehkomyslně vyhledával pouze komické, směšné stránky v těchto socialních vážných zjevech, vyhledával směšné anekdoty o tom, čeho chápali se schudlí statkáři, by

[1]) Redakci Ruské knihovny Ottovy neradili bychom uveřejňovat překlad všeho, co napsal Grigorovič: bylo by to bezúčelno a nesmyslno.

mohli býti živi, s bezstarostnou veselostí posmíval se schudnutí celého stavu, který měl přece velikou zásluhu o vzdělanost ruskou. Šlo o vážnou věc, a Terpigorev odbyl ji satirickým posměchem a anekdotickými episodami hlavně na thema o náruživé vášni statkářů k vojenské uniformě, v níž vidí hlavní příčinu schudnutí jejich, kdežto pravou příčinou schudnutí bylo, že ani statkáři ani děti jejich nebyli připraveni k žádné samostatné práci. Vůbec náčrtky „Oskuděnije" vyznačují se lehkomyslně satiricko-anekdotickým ostrovtipem, bezstarostně veselým, nebo urážlivě ironickým tonem, jímž mluví se o schudnutí statkářův a spojených s ním obrazích nevolnického života. Lepší než „Schudnutí" jsou náčrtky „Znepokojené stíny", v nichž vážným tonem smutně vykládá o minulosti ruské šlechty a lidu před reformou. Ostatní četné povídky S. Terpigoreva jsou rázu feuilletonického. Nemile působí u Terpigoreva strojenost, hledanost prostoty. Miluje prostotu, maje v nenávisti zvučné frase, křičící effekty, cetky, pozlátko, chtěl býti prostým ve svých povídkách i upadal právě ve strojenost prostoty, psal jazykem ultrarozhovorným, jakým nikdo nepíše; aby dodal povídkám pravděpodobnosti, líčil zevrubně čas, místo a okolnosti, by tím zakryl slabou pravděpodobnost nahodilých setkání s hrdinami a příhod. Vadou jeho prací je též časté opakování týchž psychologických motivův a typu základních. Celkem Terpigorev náleží k slabším spisovatelům druhého řádu. (P. d.)

Nová díla.

L. Kolísek: **Lurdy a pout do Lurd** roku 1896. konaná. V Brně 1899. Nákl. Dědictví sv. Cyrilla a Methoda. Stran 762.

Sláva Lurd šíří se den ode dne novými zázraky, které jsou jednak tak četné, že až nedůvěru budí, jednak zase tak pověřené, že ji vylučují. Ostatně je tu volnost smýšlení, a nebylo by dobře, dokud není věc naprosto rozhodnuta, vykonávati nějaký nátlak; praesumpce je vždy pro vysvětlování přirozené, nadpřirozené musí býti přesně a přísně dokázáno. Kniha tato kromě pouti líčí hlavně události, které Lurdům zjednaly světovou pověst od onoho zjevení 1858, vypisuje ze široka různé slavnosti a slavnostní projevy, kázaní atd. Mezi tím podána hojná svědectví o pravosti zázraků. — Lidu našemu, jenž díla tomuto podobná velice rád čte, zavděčilo se jím Dědictví Cyrillo-Methodějské zajisté nemálo; ostatně i vzdělanec najde tam leccos velice zajímavého i — potřebného.

Aug. Šebestová: **Lidské dokumenty** a jiné národopisné poznámky. Olomouc 1900. Stran 290. Cena 3 K.

Z několika jihomoravských obcí slováckých vybrala spisovatelka mnoho velezajímavých a cenných podrobností ze života lidového, podávajíc jeho vlastními slovy životní názory, různé právní, hospodářské,

vubec společenské zvyky, říkadla, písně, popisujíc takto život lidu toho od kolébky až do hrobu. Sbírek podobných máme několik, ale ne každá vyrovná se této věrným podáním a cennou látkou; z každé stránky viděti, že spisovatelce práce její nebyla hračkou, jak sběratelství často bývá, nýbrž účelnou, cíle vědomou prací. Úprava díla je pěkná, cena mírná.

Sbírku vojenských písní počal pod názvem „Das Soldatenlied in der österreichisch-ungarischen Armee" vydávati *Václav Hausmann,* kapelník v Bílsku ve Slezsku, a to po sešitech vycházejících vždy na 1. každého měsíce. Ve sbírce jsou písně ve všech jazycích, jimiž se v říši naší mluví, a ku každé neněmecké písni je připojen německý překlad. V 1. sv. je 6 německých, 4 maďarské, 4 české, 2 polské, 2 charvatské, 2 slovinské, pak po jedné rusínské, slovácké a bosenské, vlašské a rumunské. Sbírka je zajímava se stanoviska folkloristického. P.

Jiří Bittner: **Jeviště a zákulisí.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1900. Str. 116.

Pěkně vypravená knížka obsahem zklame, obsahujíc většinou anekdoty a příběhy novinové, málo toho, co by bylo specificky divadelní, neřkuli též umělecky zajímavo; takovéto drobty jsou pak ovšem tím vítanější.

Josef Merhaut: **Andělská sonata.** Brno 1900. Nakl. A. Píša. Stran 324.

I tomu praprosaickému Brnu snaží se Merhaut odkoukati nějakou poesii. Je to však poesie bídy, špíny, hříchu, zcela dle života. Poutí na Hostýn teprve zavítá do mladé a cizoložstvím rozvrácené domácnosti mír. Je to podivný člověk, ten Hřivna, ale i takto exemplar zcela obyčejný: nezkažený, poctivec, ale slaboch, zapomětlivec, otrok příležitosti. Silný odpor ženin vrátí jej jemu samému, víře, náboženství, věrnosti manželské. Za zemřelým dítětem povznáší se k myšlenkám o životě záhrobním, vyšším a lepším.

Dílo má partie ve svém způsobu překrásné, které však asi chutnati budou jen zvláštním labužníkům. Drobnokresbou stává se někdy až dotěrným, zvláště drobnokresbou neřesti. V obraznosti popisův a obratů zrovna hýří, tak že bylo by lze odtud sestaviti dosti úplnou fraseologii moderního belletristy českého. Bohatství její tu až omamuje. Mnoho vypočteno na pouhou smyslnost, duch, myšlenka se pod tím dusí; a to přece mělo zvítěziti! —

Hostýn stává se popularnějším v životě náboženském i v umění. Zajisté lze se z toho jen těšiti.

R. D. Blackmore: **Lorna Dooneova.** Dle 44. vyd. přeložil P. Horyna. Nakl. J. Otto v Praze 1899. Stran 528.

Je to sice z části roman raubířský z anglických zmatků za Karla II. a Jakuba I., ale je v něm zároveň tolik [illegible]ných. něžných partií rodinného života, že možno jej zcela dobře [illegible]čtelejšímu čtenáři dopo-

ručiti. Lorna Dooneova je děvče z vysoké šlechty, uchváceno do zbojnického hnízda, odtud vysvobozeno zemanským mladíkem atd., jak to ve starých romancích bývá. Asi třikrát vyskytuje se v knize slovo „papeženci", ale jinak není tam žádných urážek; jestiť Lorna Dooneova katoličkou, ženich její protestantem; jak bude před samou svatbou, roman nepovídá.

Jan Janča: **Z města a venkova.** Ottovy Laciné knihovny národní, č. 177. Stran 218.

„Žena z ulice" líčí velkoměstské (vídeňské) dobrodružství, trochu sensační, ale málo pravděpodobné. Dvě druhé novelly „Hřích otcův" a „Dcera kravičkářova" vzaty jsou z venkova slovenského, z jeho nešťastných sňatkův a židovských služeb. Themata to již vyčerpaná. P. spis. dosť obratně vypravuje, vynalézavosti jeho však, jako jiným spisovatelům jeho směru, vadí značně skrovná a již přebraná zásoba lidových námětů; t. ř. slovenské povídky už si bývají velice podobny.

François Coppée: **Povídky.** Přel. Pavel Projsa. Ottovy Laciné knihovny národní, č. 178. Stran 219.

Celých devatenáct obrázků ze života francouzského, pařížského, života bídy a nadšení, zchátralosti a lidumilství. Coppée, jak známo rád si zamoralisuje, zvláště v posledních letech. Povídky jeho nabývají tím ne právě hloubky ale přece jakési ušlechtilosti, již vynikají nad obvyklé francouzské zboží. Vzdělanějšímu čtenáři poskytne kniha nejedné pochoutky. — Na str. 174. je řeč o „večerní mši" na Štědrý den (?)

Fr. Herites: **Vrásky duše.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Stran 346. — **Vlny života.** Ottova Laciná knih. národní, č. 179. Stran 412.

Starý známý nás vítá v těchto nových drobnokresbách lidské bídy a vášně, také však idealních snah, zápasův a vítězství. Maloměstský život zvláště má v Heritesovi bedlivého kronikáře. Nejvíce líbí se na něm, že jest ve slohu přirozený, neumělkovaný, a vážného názoru na život. „Vrásky duše" mají tu a tam náměty choulostivé, i hodí se jen dospělejšímu čtenáři, kdežto „Vlny života" i sečtělejší mládež s prospěchem bude čísti. — Neposlední předností u Heritesa je správná čeština, což u belletristů bude pomalu vzácno.

Boh. Brodský: **Rodina Šillerova.** Šolcovy knihovny sv. I. Telč 1899. Stran 385.

Tři venkovské dvory uvedeny tu v rodinné styky, otravované však nevěrností a cizoložstvím. Jest až ku podivu, jak si p. spisovatel toto thema zamiloval. Čeština knihy je mizerná (on má v gen. jeho, ne jej; mimo se spojuje s akkusativem; „učit se poznávat někoho" je pranesmyslný germanismus, má-li znamenati tolik co poznávati, atd.) Slečna Baumanova je dle str. 189. o 10 let starší než její ženich, na str. 214. by mohla být jeho matkou; jak to? Osoby na str. 323. kol mrtvého příbuzného shromážděné jsou všelijaké, hodné i nehodné; ale

že by žádná z nich se nad ním nepomodlila neb křížku neudělala — p. spis. praví pouze: „když byli s pohnutím u rakve postáli“ (!!) — toť přece neuvěřitelno.

Henryk Š. Baar: **Cestou křížovou.** Roman kněze. Nový Jičín 1900. Stran 101. Cena 1 K.

„Napsáno r. 1899. Tištěno r. 1900. Tuto první knihu svoji věnuji svým kněžským bratřím. Henryk [?] S. Baar. V Klobukách v postě 1900.“ Trudné osudy kněze z chudobné rodiny vypsány v podobě XIV zastavení na křížové cestě života knězova. Zastavení ta pojmenována podobně jako v pobožnosti křížové cesty — nezdá se mi, že dosti šetrně; ne vždy licet parva componere magnis. Srv. attendite et videte, si est dolor, sicut dolor meus, a jiné a jiné výroky! Nejsou nadpisy ty ani vždy vhodny, na př. „těší plačící ženy“ a j. Ale moderna vůbec ráda plýtvá velkými slovy, tož nechť!

Dílo p. Baarovo romanem ještě není, ale mohlo by se jím státi. Takto je to v některých částech pouze kostra, programm a rozvrh jeho. Některé jsou už dosti propracovány, na př. přípravy na alumnat [proč pak vděčné studium theologické nezpracováno?] a zvláště závěr. Zde pěkné nadání p. spisovatelovo představuje se velmi příznivě. Jinak jest mnoho pouze napovězeno, povšechnými frasemi označeno, zvláště ta horlivá snaha a činnost knězova, z nižto v ději tak málo viděti; o látku zajisté nebude p. spisovateli potíž! Vůbec lze z projektu jeho sestrojiti dílo velikolepé, ba více jich. Tam by též některé ty drobnůstky, které zde trčí proti svému významu příliš nápadné, dobře byly umístěny. Naskytly by se tu také jiné, závažnější stránky, se kterých život kněžský může býti pojat, než právě jsou v knize vylíčeny. Naskytly by se také případy typičtější.

Sloh knihy jest sytý, barvitý, někdy až příliš; v lyrických partiích je to známý vrývavý sloh Třebízského.

Simo Matavulj: **Dr. Vyklouz.** (Svrzimantia). Z hrvatského přel. J. J. Koch. V Praze nakl. Ed. Beaufort. 1900. Stran 64.

„Přítel domoviny“ mnoho získal překladem děl Sienkiewiczových „Quo vadis“ a „Křižáci“. V ročníku XVI. uveřejněn Herlošův roman „Černohorci“ a po něm „Dr. Vyklouz“, nevinná to jinak, ale praobyčejná anekdota o bohoslovci, jenžto zapadl do rodiny s dcerou a oženil se tam, roztažená na 64 stran, ač nevíte proč a nač.

Herczeg Ferenz: **Ďurkovičovi synové** (A Gyurkovics Fiuk). Přeložil G. Mayerhoffer. Stran 255.

Jako „Ďurkovičovým dcerám“ téhož spisovatele, nedávno u J. Otty vydaným, tak i těmto sourozencům se člověk srdečně zasměje, nemoha jim i s matkou jejich odepříti obdivu, že tak dobře bez práce umějí o budoucnost svou se starati. Je v tom snad mnoho prášilství, co pan spis. vypravuje, ale pro velezdařilou satiru, která je mezi tím, promíjíme i to. Čtěte na př. u maďarského spisovatele tenhle výrok: „Její

excellence chtěla nejdříve poslati Milanovi [jednomu z Durkoviců] krásnou tobolku na doutníky, ale pak — ač nebyla neskromnou ženou — si myslila, že by tobolka přece jen nebyla dostatečnou náhradou za Milanovy sklamané naděje, a určila mu kéčský mandat" [do říšské rady]. Volba ovšem byla dle toho.

Arne Garborg: **Mír.** Přel. Fr. Peták. Praha 1899. J. Pelcl. Stran 236.

Statkář Enoch je to, který hledá mír duše. Skrupulemi svými trápí rodinu, vrtochy své odůvodňuje biblí, chvílemi cítí v sobě návštěvu „ducha", kdy se poněkud upokojí, pak potácí se zase z pochyb do pochyb, až uštván duševně i tělesně v nepříčetnosti skončí utopením. Kolem něho plyne obyčejný život norský, jemuž on podivínstvím se odcizuje; pastor domluvami jej na chvíli upokojí, ale z klidu toho vzejdou nové skrupule. Slovem, máme tu děsně pravdivý obraz náboženského skrupulanta, jak bychom ho v protestantismu nepokládali možným. Bible neporozuměná a svéhlavě vykládaná jej napořád plete až do bláznovství; maně tu vzpomínáme na podobné zkroucené a ztřeštěné biblaření Tolstého.

Na str. 163. stojí: „Rozsudek jeho byl napsán v 6. epištole k Židům;" míněna 6. hlava jedné oné epištoly. Jinak je překlad slušný.

Albatros (Jos. Náměstek): **Sum ego.** Skizzy. Šaškovy Mor. Bibl. dílo 75.

Spisovatel psal zajisté v rozčilení nejen předmluvu, nýbrž i skizzy. Dílo věnuje p. Dru. J. Podlipnému, tehda starostovi, a v předmluvě dí m. j.: „jsem to já, kterého odkopávali jste po léta, když se vaší pomoci dovolával, jako psa, jako mrchu..." Obrázky samy soucitně ujímají se utlačované mluvy a národnosti, týraného dělníka, pronásledovaného poctivce; ani obrázky erotické nemohou se této stísněné a roztrpčené nálady zhostiti. Proč se však p. spisovatel s knihou svou na protivníky své tolik kasá, nelze pochopiti.

Z Mostaru poslány nám sešitky „**Malá Biblioteka**" (cyrillicí tištěno), jichž dosud vydáno 12 po 24 h. Sešit 3. obsahuje přeložené povídky Čechova, ostatní povídky jsou původní srbské.

SMĚS.

Dosti tuhý boj vede se mezi učenci katolickými o to, možno-li přijati za zvláštní duševní mohutnost **cit**. Většina jich dle příkladu scholastiků popírá samostatnost citů, menšina ji však úsilovně hájí. Tak činí na př. Dr. B. Krieg při posudku B. Boeddera, S. J. „Psychologia rationalis" v „Theologische Quartalschrift", Tübingen 1898, str. 329., těmito slovy: „Zvláštní mohutnost citová, tento po mnoha a mnoha stoletích psychologického bádání roku 1777. zdařený objev Tetensův, jenž, jak uznává i M. Schneid (Psychologie im Geiste des hl. Thomas, Paderb. 1892, I., 156 n.), dle příkladu Esserova u mnohých katolických pedagogů došel přijetí a i u Gutberleta vedle mohutnosti poznávací a žádací alespoň zvláštní kapitolu si vymohl, měl též (u Boeddera) dojíti povšimnutí." — Důkladněji udává příčiny, proč třeba zvláštní zřetel míti k mohutnosti citové, R. Kralik v „Oesterreichisches Literaturblatt" VI., 70, když píše při posudku výše vzpomenuté psychologie Gutberletovy (3. vyd. 1896) takto: „Spisovatel rozšířil v tomto vydání svou zásadu, nezavírati se před panující vědou, nýbrž z ní, po dobrém výkladu, bráti podporu pro své stanovisko, ještě dále. Jeho kniha podává co možná věrný a úplný přehled o nejnovějším stanovisku duševědy. Jeho vlastní úsudek uhodí na pravý výběr mezi tolika sobě odporujícími směry aneb alespoň zachovává pravé meze. Charakteristickým tu je jeho stanovisko k otázce citu. Jedná sice o citu v jedné z hlavních kapitol, projednává tu rozmanité druhy citu, nemá však nic proti tomu, chce-li je někdo methodologicky podřaditi mohutnosti žádací. Právem pokládá za důležitější věc rozdíl nižších a vyšších mohutností duševních. Zdali cit vztahuje se též do oboru rationalní duše, je více systematickou a methodologickou otázkou. Veškerou vědou probíhá kolísání mezi dichotomií a trichotomií. Je jen activum a passivum a ne také medium? Jen masculinum a femininum a ne také neutrum? Dialektika světa dělí všechno ve dva kontrasty, díly, poly, ale jeden z těchto dílů je vždy obtěžkán něčím třetím. Jednoduché činné mohutnosti žádací stojí naproti druhá mohutnost žádací, jíž nemožno jen tak lehce pojmouti, jelikož v sobě spojuje passivní a reflexivní věci. Aristoteles a scholastika obmeškali, dobře to rozlišiti; možná, že se stanoviska formalní logiky necítili toho potřebu, jejich stanovisko bylo jim jasnější. Avšak zakladatel celé novější filosofie, sv. Augustin, dle methody metafysické zavedl tři mohutnosti. Nazývá třetí mohutnost duševní „memoria", což bychom snad nejlépe přeložili „zvnitřnění", abychom poukázali na paměť. Jemu je toto rozdělení na 3 mohutnosti ovšem velice důležité, je mu osnovou světa, odlesk aneb alespoň analogie, parallelismu božské Trojice. Novější polemika proti moderní mohutnosti citové má ovšem v tom právo, že možno všechny city podřaditi oběma peripatetickým mohutnostem duševním (rozumu a vůli), že pak zvláště libost a nelibost přináleží vůli, ale na druhé straně možno též fakta jak empirické tak rationalní

psychologie shrnouti do pojmu, do idee bezčinné a bezreflexní receptivity. Zvláště pak nejvyšší jevy rozumné duše, ‚nápady‘ (Einfall) a jiné sem náleží.“

Smích v soudní síni. Nemalá část obecenstva, zvláště tak zvaného galeriového, chodí do divadla „na komedii“, v lidovém významě toho slova, t. j. pobavit se tam a nasmát se. Obecenstvo takové zrovna číhá na příležitost, aby konečně tohoto svého účelu došlo. V tragediích nejvážnějších, při scenách nanejvýš vzrušujících, na př. když se objeví na jevišti šílený král Lear, obecenstvo takové dává se do hlasitého smíchu; vždyť si za to zaplatilo, aby mělo „komedii.“

Na takovou „komedii“ chodívá naše milé obecenstvo také do soudní síně, a to ne právě obecenstvo galeriové — to ve dne na zábavu nemívá kdy — nýbrž obecenstvo tak zvané intelligentní, zvláště útlocitné dámy, aby se tu zadarmo „příjemně pobavilo.“ Velikému návalu ctěného obecenstva porotní síně daleko nestačí, vstup jest obmezen, vpouštívá se tedy hlavně obecenstvo „vybrané“, a obecenstvo toto vytrvá tu trpělivě v největším vedru a puchu, jen aby se do vůle nasmálo té — tragické bídě lidské!

Kdo čítá v našich novinách zprávy ze soudní síně, všimne si zajisté častých poznámek zpravodajových v závorkách „veselost, smích, bouřlivý smích“ a pomyslí si právem, co je tu vlastně k smíchu? Obyčejně nebývá k smíchu pranic, ale obecenstvo soudních síní je velmi „vděčné“; jemu stačí sebe obyčejnější výpověď obžalovaného nebo svědkova, aby mělo svou „komedii.“ Tak vypovídá na př. obžalovaný: „Prosím, oni se převlekli, a potom měl Svoboda Kaisrovy sváteční šaty“, a obecenstvo, jak referent poznamenává, dává se při tom do smíchu. Obyčejný člověk sotva by tu našel něco směšného, nebo když se Svoboda s Kaisrem převlekli, měl Svoboda zcela přirozeně šaty Kaisrovy; ale našemu „vděčnému“ obecenstvu i tohle stačí na smích. V processu s výborem mělnické záložny táže se předseda svědka: „Znal jste Vinklera? Čím byl?“ — „Všemohoucím pánem“ (smích). — „Prý jste hodně stavěl?“ — „Ano, ale už před 20 roky. Od té doby nepostavil jsem ani špendlíkové hlavičky“ (smích). Zde smálo se obecenstvo praobyčejným pořekadlům. Kdyby takhle o zloději vymlouvajícím se, že si to ono koupil, svědek prostonárodně namítl: za pět prstů a šestou dlaň, nebo o lháři pověděl, že lže, až se mu od huby práší, městské obecenstvo soudní síně by se snad smíchy popukalo.

A tak i v processu Hilsnerově, kde šlo o život souzeného, obecenstvo napořád propukalo v smích i při výpovědech jako: „Já s ní neměl známost!“

Roku 1896. dne 30. června souzeni byli pražským soudem porotním dva zlosynové z loupežné vraždy, spáchané na židovce. Předseda připomínal obžalovanému výroky projevené vůči spoluvězni, jež svědčily o největší zvrhlosti a surovosti obžalovaného. Kdyby v obecenstvu, soudu toho přítomnému, byla jen jiskerka mravního citu, bylo by se hrůzou zachvělo, ale milé naše obecenstvo i tomu se smálo: Předseda: Vy jste řekl zde ve vězení svému spoluvězni o Pravdovi: Ten kluk mi nic nedokáže, ať jsem to udělal nebo ne, já se na nic nepřiznám. Mimo to jste řekl: Vždyť je to jen židovka. On na to řekl: A což, když dostanete šibenici? Vy jste na to řekl: Pro jednu židovku nedostanu šibenici, to by musely být čtyry. (Veselost mezi posluchači.)

Obžal.: Já nic takového neřekl.

Předs.: Dále jste řekl: Dostanu nejvýše patnáct roků a až vyjdu, pak si teprv vyberu bohatého žida! (Opětovaná veselost a hlasitý smích mezi obecenstvem).

Předs. (káravě k obecenstvu): Žádám o ticho! Dnešní případ není k smíchu, to je velice smutný případ, a já se divím, že se někdo najde, jenž se při tom může ještě smát!

Toto přísné pokárání předsedovo nemělo účinku žádného; hned druhého dne „ctěné" obecenstvo smálo se podobným surovostem zase z plného hrdla, i napomenul je předseda ještě přísněji, řka: Napomenul jsem již včera obecenstvo, aby se při přelíčení nesmálo. Jedná se zde o zločin loupežné vraždy a je smutné, že se ctěné obecenstvo může při tom smát. Lituji, že tomu tak jest, a kdyby se to i dále opakovalo, byl bych nucen, dáti sál vykliditi.

Ničím prý neprojevuje člověk tak své povahy jako smíchem, t. j. tím, čemu a jak se směje. Kdo se při výslechu úkladného vraha takovým surovostem směje, je člověk povahy surové; takového bylo by nejlépe chytiti za límec kabátu nebo peleríny a vyhoditi ven, aby v soudní síni ještě více nesesurověl a svou surovostí jiných nenakazil.

Avšak křivdili bychom našemu obecenstvu, kdybychom se o něm domnívali, že jen ono je tak surové. Obecenstvo soudních síní je všude stejné, všude se projevuje táž surovost. Ve Vídni souzena a na smrt odsouzena byla macecha, vražednice své pastorkyně. Předseda se jí táže: „Vy jste děti také trýznila?" — „Netrýznila", hájí se obžalovaná, „jen trestala." (Smích). — „Anna byla nějaký čas v nemocnici, poněvadž měla v dutině břišní rány." — „To měla od roštu." (Smích).

V Komárně nedávno souzeni byli soudcové, kteří ukrutným mučením vymáhali na obžalovaných přiznání. I táže se předseda svědka: „Viděl jste, jak byli obvinění mučeni?" — „Slavný soude!" vypovídá svědek, „ti už byli zavražděni, když jsem o tom slyšel." (Bouřlivý smích).

Zprávy ze soudní síně nepůsobí věru ani na nesoudné čtenáře novin způsobem ušlechťujícím a zmravňujícím. Již samo to objektivní zaznamenávání veselosti a smíchu posluchačstva ve věcech tak vážných nemůže než másti jejich mravní pojmy. A což když frivolní žurnalista celému jednání soudnímu svým subjektivním barvením dodává co možná největší „pikantnosti", vypočítané na zábavu čtoucího obecenstva?! Jos. Oškera.

Léčebné ústavy pro ženy pití oddané. Opilství nalézá také mezi ženami vždy více obětí, a sice pijí v míře nikoli nepatrné víno, pivo a kořalku. Poučné jsou vzhledem ku vždy četnějším příležitostem k opilství ženského pohlaví zprávy o léčebných ústavech pro ženy pití oddané, jaké vždy u větším počtu ve Švýcarsku se zakládají. Jakožto příčiny opilství uvádějí se výchov, účastenství na všech slavnostech, nešťastné manželství. Jakožto nejnebezpečnější past třeba pokládati železitý cognac a tak zvané silicí essence, jež v tak četných novinách „pro jich dobré účinky" reklamou se velebí. Některé chovanky ústavů pro ženy pití oddané vypravovaly docela bez obalu, jak k takovýmto prostředkům sáhly buď pro bledničku nebo nedostatek chuti k jídlu nebo ve slabosti, aby později žízní trápeny, sáhly k pivu láhvovému nebo k laciným vínům. V curyšském ústavu Blumenau

ve Stegu (Tössthal) byl počet žen pití oddaných, jež do ústavu byly přijaty 24, v druhé polovici roku vystoupil však počet svěřenek tak, že musilo býti přikročeno k vystavení nové budovy. Ústav vykazoval dobré výsledky, neboť dle vyšetřování u úřadů a příbuzných bývalých chovanek mohlo býti konstatováno, že svěřenky, které byly jako vyléčené propuštěny, v době pozorované vzorně se chovaly. Kromě tohoto ústavu existuje ještě jeden pro ženy pití oddané ve Vysshölzli v Herzogenbuchsenu. Každá ze vstupujících musí se písemně zavázati, že zůstane alespoň 6 měsíců v ústavě, kdežto v Blumenau vstup a pobyt ženy pití oddané závisí od její dobré vůle. Radí se důtklivě, aby se dlouho nečekalo s posláním ženy pití oddané do ústavu; kde osobní síla vůle nedostačuje zříci se jedu, kde vstup do spolku zdrželivosti pro místní poměry není možný, nebo kde i přes členství v takovém spolku zpětné pády do opilství se naskytají, tu je internování v léčebném ústavu jediným správným prostředkem. („Schweizerische Blätter für Gesundheitspflege" Nr. 7. 1899.) —R.

Otázka ženská v Rusku. Ruské noviny pro ženy (Ženskoje Dělo) litují, že gymnasia pro ženské pokolení v Rusku připravují žákyně jen výlučně k povolání učitelskému. „Kde", táže se Ženskoje Dělo, „najdou tyto mnohé učitelky míst?" V městech lze se setkati krok za krokem s mladými děvčaty, která hledají chléb a poněvadž jsou na základě gymnasijního diplomu všechna stejně oprávněná, panuje mezi nimi nejostřejší konkurrence. Jedna snaží vyrvati chléb druhé. Je-li nějaké místo pro učitelku na městské škole nebo gymnasiu uprázděno, uchází se o ně na sta děvčat. Ty, které nebyly vyvoleny, zůstávají pak v dotyčném městě a čekají na uprázdnění jiného místa a živí se tím, že za odměnu nepatrnou dávají hodiny. Ve velkých gubernialních městech obdrží takováto učitelka studentů za denní jedno až dvouhodinné vyučování žáka nižších tříd gymnasijních tři až pět rublů měsíčně. Při tom vyučuje často také hudbě a latině. Ježto totiž učitelky v dávání hodin musejí konkurrovati se studenty, jsou nuceny učiti se také latině. —R.

Bulharské časopisectvo a židé. V čísle 21. zmínil se bulharský list „Pošta" o poměru židů k novinstvu v Maďarii a připojil k tomu poznámku tohoto smyslu. Během 50 let dostali naši (t. j. bulharští) židé do svých rukou čtvery noviny: „Trgovski Vestnik" (Obchodní věstník) „Mironosec", „Čifutski Prava" (Židovská práva) a „Nov život" a krom toho list „La Veridad". Krom toho však mají veliký vliv na listy „Nar. Prava", „Nov vek" a „Mir". Půjde-li věc tak dále, budou prý za krátkou dobu všichni bulharští vzdělanci čerpati duševní stravu svoji z umazaných listů židovských. P.

Za předsednictví kardinala Richarda bude se konati **katol. světový kongress v Paříži** ve dnech 3.—10. června 1900, jenž ve dvou sekcích má ukázati v krátkých referatech všechny ty veliké projevy životní církve katolické. Sv. Otec dal již tomuto plánu svoje schválení a požehnání. Jak programm ukazuje, bude kongress 3. června zahájen slavnou mší pontifikalní v Notre Dame; pak budou dopoledne odbývati rozličné sekce svoje sezení; odpoledne budou valné hromady. Bohoslužbami ve chrámu Nejsv. Srdce Páně na Montmartre bude dne 10. června kongress ukončen. Látky k poradám určené jsou rovněž tak rozličné jako zajímavé. První oddělení, shromáždění

katolických mužů, má dle programmu neméně než 11 komissí zaměstnávati. V první komissi má býti pojednáváno o bratrstvech ku cti Nejsv. Svátosti oltářní a Nejsv. Srdce Ježíšova, o klidu nedělním, o skutcích vnitřní a zevnější missie, o poutích, o spolcích papežských, o řádech a kongregacích atd. Druhá komisse má za předmět organisaci a shromáždění katol. spolků, třetí má se zabývati vyučováním na školách národních středních, vysokých a odborných v rozličných zemích. Čtvrtá je věnována katolické propagandě denním tiskem, katolickou literaturou a přednáškami; pátá pojednávati bude o boji proti zednářství, šestá o socialní otázce v oboru industrie a obchodu, jakož i o katolické činnosti k dobru dělnictva, sedmé připadne péče o blahobyt lidu venkovského v nejširším rozsahu. Osmá bude jednati o skutcích charity, devátá a desátá o katolických studentských korporacích a o katol. spolcích jinochů. Jedenáctá konečně o hájení katolických zájmů. Druhé oddělení shromáždění katolických žen bude míti 5 sekcí. V první má býti mluveno o spolcích modlitby a missijních, v druhé o vyučování a vychování, při čemž mimo školy křesťanské bude pojednáváno o postavení učitelek, o zřízení škol hospodyňských a o ferialních koloniích. V třetí sekci bude porada odbývána o ochraně mládeže a dívek a o záchranné práci osob ženských v nebezpečí se nalézajících, jakož i z vězení propuštěných, zvláště o mezinárodním spolku katolickém na ochranu dívek. Čtvrtá sekce bude se zabývati socialní a zvláště dělnickou otázkou, kde promluveno bude o celé řadě předmětů, jako na př. o boji proti opilství, o založení lidových bureaux atd. V páté sekci konečně bude jednáno o širém oboru charity. Komitét projevuje přání, aby poslány byly sekretariatu referaty v řeči francouzské o znamenitějších spolcích, ústavech a kongregacích jednotlivých zemí, a to až do 30. dubna. Sekretářem je: M. Hyacinthe Le Franc, 28 rue Madame v Paříži. —R.

Požár divadla. V Paříži 8. března t. r. vyhořelo divadlo Théâtre français (též Comédie française). Oheň povstal za jevištěm rozžhavením drátů elektrického vedení, zachvátil jeviště a zničil celý vnitřek budovy bohatě umělecky vyzdobené. Podařilo se zachrániti jen málo obrazů a soch i část knihovny. Požár vznikl po 12. hodině v poledne, kdy konala se zkouška pro odpolední představení. Herečka slečna Henriotová a komorná herečky Dudlayové zahynuly v plamenech. Několik herců se popálilo. Théâtre français zřízeno bylo v polovici 16. století, umístěno bylo zprvu v Hôtel de Bourgogne, v letech 1689.—1770. v ulici Fossés St. Germain a od r. 1806. v nynější budově, kterou vystavěl architekt Louis a která tvoří jihozápadní část paláce Royal (Maison de Molière). Tu vystupovali znamenití herci Lekain, Molé, Talma a j. Umělci dělí se na činné, sdružené (sociétaires) a vysloužilé (pensionnaires), mají zvláštní statut potvrzený císařem Napoleonem v Moskvě r. 1812. a doplněný dekrety r. 1850. a 1859. Divadlo pojalo 1400 diváků a dostávalo státní podporu 240.000 fr. ročně. Budova pojištěna byla na 1,800.000 fr., opravy vyžadovati budou nákladu asi $2^1/_2$ mil. fr.

Poláci v Poznaňsku. Účelem pruské politiky v Poznaňsku jest udolání Poláků hmotné i duševní. Ve směru prvém pracuje t. zv. hakatism, soustava olupující Poláky o pozemkový majetek. Společnost, která polskou půdu zkupuje a Němce na ní usazuje, dostala už několik milionů marek podpory od pruské vlády. Ve směru druhém potlačování děje se tím, že

polská intelligence je skoro pod policejní dohlídkou, při čemž ponechává se volné pole různým německým agitačním spolkům, a že se všude nadržuje německým protestantům proti polským katolíkům. Nedivno, že polská národnost výbojnosti německé ustupuje a o bytí své těžce zápasí. Kterak katoličtí Poláci zůstávají za německými protestanty, ukazují na př. střední školy. Knížectví poznaňské čítá 1,227.197 katolíků (skoro výhradně Poláků), 559.735 protestantův a 40.019 židů. Žáků na tamních středních školách jest 6149, z nich katolíků 2173, protestantů 3032 a židů 934. Připadá tedy 1 žák na 555 katolíků, 183 protestantů a 42 židů. Abiturientů bylo 210 a připadá z nich jeden na 1429 židů, 5135 protestantů, 7000 katolíků německých a na 19.262 Poláků. Na stísněné poměry dosti čile vede si spolek lidových knihoven. V roku 1899. založil 38 nových knihoven a rozeslal 16.692 knih. Příjmů měl 12.754 marek (v tom 6101 mk. členských příspěvků), vydání 12.727 mk. (z toho na knihy 8035 mk.). Vloni zaplatil také schodek z roku 1898. v obnose 953 mk.

Němectví na jižní Rusi. Pod nadpisem „Tichá vojna na jižní Rusi“ uveřejnily „St. Pet. Vědomosti“ v č. 52. článek, z něhož vyjímáme tuto zajímavější část: Již před několika lety se v ruských časopisech mnoho psalo o hojném stěhování Němců na jižní Rus. Sčítání lidu z roku 1897. ukázalo, že jest jich už 6 milionů. Poskupovali všecky větší usedlosti a nyní kupují celé vsi. Němci nejspíše pracují o to, by Rusům tímto způsobem odňali jih — týž jih, pro který se prolilo tolik slovanské krve! V gubernii jekatěrinoslavské stojí desjatina půdy (desjatina = 2400 čtverečních sáhů, tedy bezmála 5 měřic) 115—120 rublů (1 rubl = 2 K 56 h), Němci pak nabízejí ruským sedlákům 200 rublů za desjatinu. Že Němci kupují půdu ruskou se zvláštním úmyslem, vidno z toho, že tolik nabízejí, a nabízeti tolik mohou, poněvadž mají pramen peněžní za hranicemi ve své domovině. Nebude-li ruská vláda vystupovati rozhodně proti tomuto německému hospodářství, skoupí Němci v 5—6 letech všechnu půdu na jihu a změní úplně mapu jižního Ruska. Už nyní mají někteří Němci 7—9, ba 15 tisíc desjatin půdy! Minulo 100 let, co se Němci počali do těch krajin stěhovati, živel německý však netoliko se nepřizpůsobil ruskému, nýbrž naopak poněmčuje ruský. Ani jeden Němec nečte ruských novin, nýbrž objednává si různé „Zeitungy“, a tak je duševní i politické vzdělání jeho německé. — Na konec zmíněný list vyzývá ruskou vládu, by zabránila Němcům kupovati ruskou půdu a tím je přinutila provozovati různé manufakturní práce, následkem čehož by se smísili s ruským živlem a pozbyli své zvláštnosti a politické zcela německé svoje smýšlení. Že se to stane, o tom netřeba pochybovati. P.

O působnosti barevného světla na system nervový. Již častěji bylo tvrzeno, že barevné světlo má zvláštní vliv na člověka a na zvířata. Některé z nižších organismů nabývají prý docela ve světle barvy fialové rychlejšího vzrůstu. Na druhé straně dokázal Flammarion, že bourci nejpomaleji rostou ve světle fialovém. Pokusy, které byly učiněny vzhledem k působnosti na system nervový, dokazují, že červený konec spektra působí na nervy dráždivě, kdežto barva fialová, modrá a zelená konejšivý účinek má. Známo je, že býci a krocani červenou barvou se rozdražďují. Naproti

tomu používá se modrých brejlí u koňů, aby se upokojily. Wundt zpozoroval před mnoha lety, že rozličné paprsky spektra různý vliv mají na nervy. Dr. Douza učinil pokus rozličné nemoci nervové léčiti vlivem světla barevného. Tak byla na př. melancholie s výsledkem léčena světlem červeným, vzteklina světlem modrým. M. Dorovi se podařilo u lidí nervosních vzbuditi závrať působením světla červeného, kdežto světlo zelené účinku tohoto nemělo. V dílnách Lumièrův v Lyoně zhotovují se desky pro světlo citlivé ve velikých sálech při světle zeleném. Dříve, když používáno bylo světla červeného, zpíval a gestikuloval personal stále při práci. Dnes je potichu, mluví málo a tvrdí, že cítí večer daleko méně únavy než dříve. V ústavě Vesinetové pro léčení vodou nabylo se podobných zkušeností. Pacienti přinešeni bývají do fialového světla, aby se upokojili, do červeného, aby byli rozrušeni. Každý nervosní člověk ví, že pošmurný den rozlaďuje, první paprsek naproti tomu že opět rozveseluje. Je na bíledni, že zeleň rostlinná, modrý blankyt nebes, modrozelená barva moře na mysl konejšivě působí. Červené světlo působí prý příznivě při nemoci mořské. Odpor mnohých lidí k temné světnici souvisí s působením červeného světla a může býti použitím zelených tabulí odstraněn. — R.

Jak se u nás překládá. V »Ruské knihovně« vydán překlad »Obyčejné Historie« J. A. Gončarova, pořízený pí. Bronislavou Herbenovou. Překlad jeví některé dosti povážlivé nesprávnosti. Tak »vašimi by ustami da med piť« (přála bych si, by se slova vaše splnila) přel. »vaše ústa přetékají medem« (22); poperek (napříč) přel. »v předu« (22); »p r i s u t s t v e n n y j a m ě s t a — tak i vidno, čto prisutstvennyja **města« (s o u d n í b u d o v y . . .) přel. »p o s v á t n á m í s t a« (40); sdvinuť brovi** (stáhnout brvy) překládá stále »pozdvihnout brvy« (67 sl.); slova izměna — izměnit (zrada — zradit) překládá: »změna« (87), změnit; na vyderžku (nazdařbůh) přel. **»na posezení« (110); tverdiť (opakovat) překládá opět a opět »tvrdit« (162 sl.);** »chandriš« (jsi trudnomyslný) přel. »samá podezíravost« (178); »ja vyvedu tebja na svěžuju vodu« (ukáži tě v pravém světle) přel. slovně: »já tě zavedu do čerstvé vody« (180); perevedetsja (vyhyne) přel. »se změní« (195); »v o t i z č e g o b j e t s j a d u r a č i n a!« **(h l e, p r o t o t r á p í s e h l u p á k!) přel. »v t o m v ě z í š e l m o v i n a!« (199); udružiť** (prokázat službu přátelskou) přel. »spřátelit se« (210); »i p o č e s a l g l a z, c h o ť a o n n e č e s a l s j a« (i pomnul si oko, ač ho nesvrbělo) přel. »p o m n u l s i o č i, a č j e n e m n u l« (211); »požurju« (vyhubuji mu) přel. »dohlédnu« (211); »opredělenije« (definice, výměr) přel. »rozdělení« (220); predpolagat (zamýšlet, míti v úmyslu) přel. »dávat přednost« (225); požiloj (obstaroźní, letitý) přel. »všední« (226); letučij (těkavý) přel. »vzletný« (229); dopros (výslech) přel. »doprošování« (233); napropaluju (ať to skončí jak skončí) přel. »až do rána« (233); progovorilas (podřekla se) přel. »rozmluvila se« (237); osčnať (želnati) přel. »oslňovati« (247); duťsja (durdit se) přel. »šidit« (248); **»čaj, o z i m i d o s t a l o s« (t u š í m, o z i m n í o s e n í d o s t a l o) přel. »j a k o k d y b y** p o d z i m p ř i š e l« (257); baročnik (bárkář) přel. »panáček« (269); »nadežnyj« (spolehlivý) přel. »důvěrný« (287); »s p e s« (p ý c h a) přel. »s p ě c h«; napasť (neštěstí) přel. »nástraha« (301); počesť (hodnost) přel. »tak říkaje« (302); ne mudrenyj (ne chytrý) přel. »a moudrý« (313); sladostrastnyj (smyslný) přel. »sladce vášnivý« (324); **»kak by to ni bylo« (ať je jak je) přel. »kdyby ani toho nebylo« (325) a pod.**

Kdo se teprv učí rusky, ať cvičení svých neuveřejňuje!

ROZHLED.

V Brně, 25. května 1900.

Církevní zprávy. V půl měsíci asi osiřely tři diecese haličské: tarnovská a lvovská latinská a lvovská řecko-sjednocená. Pro metropolitní řecko-sjednocený stolec Rusínů haličských sotva před rokem nástupce po dlouhém vybírání ustanoven, a nastává táž obtíž znova. Rusínský metropolita musí totiž míti tu podivuhodnou vlastnost, aby se zamlouval Rusínům i Polákům, což zajisté za dnešní stále ještě dosti příkré rozvaděnosti obou větví národních v Haliči jest velkou řídkostí. Zemřelého právě metropolitu Kujlovského přijali Rusíni dosti zdrželivě, jako prý přítele Poláků, což zase v očích polské vlády bylo právě doporučením jeho. Také nástupce arcibiskupa Kujlovského asi touto vlastností musí býti obdařen.

Velikou radost zpusobila letos liberalům našim velmi zřídlá účast poutníků svatojanských v Praze. Místo dříve obvyklých až i 80.000 poutníkův a návštěvníků Prahy ve dny svatojanské letos sotva prý jich bylo 20.000. Pražské „mladé" strany (národní i socialně-demokratičtí dělníci, státoprávníci, pokrokově-lidoví atd.) používají večera před sv. Janem ostatně už po několik let ke svým demonstracím husitského, politického a jiného rázu. Ubývání poutníků sotva tedy má svou příčinu v tom, že by úcta ke sv. Janu v lidu vymírala, že by už sv. Jan do Prahy nevábil, ale pobyt pro pravé poutníky v ty dny v Praze stává se asi čím dále méně lákavým. Ostatně o letoší poutnické účasti mnoho rozhodovalo počasí. A nad to pouti ochabují vůbec a místo jejich zaujímají „výlety", vycházky a vyjížďky. Mění se forma vlivem moderního života, mění se mnohdy i celá podstata, účel i důvod. S touto změnou pak ovšem celá ta dávná náboženská mystika putování odpadá. Kajicnost a soustředěná zbožná mysl poutí ubita moderním pohodlím a pouť stávajíc se jen nákladnější zábavou pro opravdu zbožné ztrácí opravdovost náboženského úkonu, pro méně zbožné anebo zcela chladné jest nevítaným už i to přežilé jméno „pouť" se starodávným přídechem svým.

Jubilejní pouti římské svádějí čím dále větší zástupy z celého křesťanského světa do Říma. Svatý Otec už teď ukazuje se poutníkům a přijímá je obyčejně v ohromném prostranství chrámu svatopetrského, jež i tak bývá přeplněno. Tak nedávno při francouzské hromadné pouti sešlo se cizinců ve chrámě přes 30.000. Za duben navštívilo Řím na čtvrt milionu cizinců, z nichž většina ovšem byli poutníci a malá část z nich jen obyčejní cestující. V hospodářském ohledu značí to při nejmenším užitek drah a Říma s jeho obchody a hôteli aspoň 25 milionů lir. Přes to liberali, jakkoliv jinak na kapsu velmi citliví, jen s odporem nesou tento příliv věřících do Říma. Římská

liberalní (organ podporovaný jako na př. vídeňská „N. F. Presse“ od „Alliance Israélite“). „Tribuna“ nazvala nedávno německé poutníky a poutníky jubilejní vůbec „pidocchiosi stranieri“, všiví cizinci, což v ústech Itala pověstné čistoty a tu ještě i semitské raçy se velmi podivně vyjímá. Titul ten utržili si němečtí poutníci za to, že se opovážili označiti se pro snadnější rozpoznání stužkami v německo-papežských barvách, jež jim pak římská policie zakázala. — Z naší říše pořádána zvláštní pout rakousko-uherské katolické šlechty, vedená vídeňským kanovníkem Lippem. Jádro těchto poutníků tvořila česká konservativní šlechta a katoličtí lidoví vůdcové uherští. — Veřejné mínění katolíků v Uhrách není s poutí katolíkův uherských koncem dubna konanou spokojeno. Uhři jakožto poutníci dvojnásob jubilejní (slaví Maďaři doma své 900leté jubileum obrácení na křesťanství) slabo se osvědčili. Ani počet jejich, ani petrský haléř, ani vystupování jejich v Římě nesvědčily prý o této zvláštní náladě. Při druhé letoší výpravě hodlají tedy omeškané vynahraditi.

Povznášejícím zjevem, jak očití svědkové celého poutního ruchu tvrdí, je ta mezinárodní všesvětová pestrost jeho. Jeví se v tom též síla a božský znak katolicismu, živý důkaz pro známku církve pravé, že je pro všecky věky a všecky národy.

Na svátek Nanebevstoupení Páně provedena v basilice vatikanské ohlášená kanonisace blah. Jana de la Salle a blah. Rity z Cascie, když bylo před tím dne 17. května třetí a poslední konsisterium kanonisační dalo svůj souhlas s prohlášením obou blahoslavených za svaté. Konsistoria tato skládají se z biskupů, z nichžto všichni v okolí 100 mil od Říma dostaviti se musí, ostatní zváni jsou a dostaviti se mohou.

Dle římského dopisu prof. Krause (známý liberalní církevní historik) zaslaného mnichovské „Allgemeine Ztg.“ ztratili v zemřelém kardinalu Mazzellovi Jesuité silného protektora a zastance vlastního ducha svého v římské kurii. Smrtí jeho prý uvolnila se nejen pouta církve, ale i samého řádu, jemuž mocný a „neblahý“ vliv kardinala Mazzelly už byl nepohodlným. Ostatně protivníci systemu jesuitského v kurii nabývají prý poslední dobu víc a více odvahy veřejně vystupovat proti němu a svůj nesouhlas vyslovovat s panujícím dosud duchem v kurii římské. — Mají-li Jesuité opravdu jaký vliv v kurii římské, dobyli si ho jen prací svou (žurnalistickou a vědeckou) a tak touže cestou pole každému jest volno.

Jak sama kurie římská a vůbec církevní kruhy římské jsou liberalní, vidno z toho, že nedávno řeč biskupa amerického z Peorie (v Illinois) monsgra. Spaldinga o vychování v církvi přijata velmi příznivě, ač tenor řeči náležel směru demokraticko-americkému, v němž a z něhož zvláště pracoval nebožtík „amerikanismus“. Biskup Spalding silný důraz dával na svobodu, zvláště svobodu bádání a svobodu vědy, na dovolenost závodění se světskou naukou ve všech oborech, poukazuje, jako na příklad dobrého výsledku této svobody a samostatného vývoje, na církev katolickou v Anglii a v Americe, která z pranepatrných počátků před stoletím teď rozvila se v mohutnou kvetoucí větev církve

katolické, čítajíc na 20 milionů duší a působíc svou charitativní a osvětnou činností snad tolik, čeho celý ostatní starý katolický svět dohromady nesvedl! Tato zveleba svobody, na mnohých místech řeči Spaldingovy na zásady amerikanismu upomínající, ale přece jen stále v mezích katolické discipliny zůstávající, nepobouřila nikoho, ba naopak i od těch Jesuitů přijata s pochvalou. A ještě s větší pochvalou přijata řeč téhož biskupa v kostele sv. Silvestra o Velikonoci proslovená o působnosti církve na výklad modlitby Páně připoutaná. V témže chrámu Páně před rokem jiný biskup americký, mons. Keane, svou řečí o kázaní na hoře a o osmeru blahoslavenství přivodil si „nucené ochuravění“, pro něž pak kázaní svých ve chrámě tom zanechati musil.

Záležitost katolické samosprávy uherské zaplétá se víc a víc a konečně vychází na jevo, kdo je protivníkem jejím: episkopat uherský sám, který vůbec nechce připustiti laiky ke spoluúčastenství ve správě církve. Ovšem biskupové nejsou za jedno a lepší a dosti silná menšina episkopatu jest pro autonomii co nejširší. Trojčlenný výbor biskupský, který 3. března byl zvolen, aby se vyjádřil, jaké stanovisko zaujímají biskupové uherští k návrhům podaným z většiny a menšiny 27členného výboru kongressu katolického, podal své stanovisko v ten smysl, že předně žádá, aby všecky církevní nadace, ať kostelní ať školské ať dobročinné, církvi byly vládou vráceny a církevní správě podřízeny, za druhé však odmítá jakoukoli součinnost laického živlu při správě církve a jakoukoliv organisaci z nižšího kněžstva snad a z laiků k tomu konci sestavenou: neboť biskup ve své diecesi sám jest učitelem, zákonodárcem i soudcem, který sám za vše odpovědnost přejímá i nese. Vsunouti nějaký článek laický v hierarchickou organisaci církve protiví prý se hierarchickému zřízení církevnímu. Episkopat odmítá tedy právě to, po čem zastanci autonomie nejvíc touží a čeho se zříci by katolíkům uherským při budování své samosprávy přišlo nejtíže. Neboť uherské církve kol a kol nich právě touto samosprávou jsou nadány, a to nejen protestantské a pravoslavné, ale i katolické, a to jak řecko-sjednocená církev Rumunů, tak i latinská sedmihradská. Vláda, která rovněž své stanovisko zaujala k návrhům 27členného výboru, nejeví se tak neustupnou, jak se obáváno. Vůči státu a vládě jedná se jen o fondy školní a církevní, jež by vláda církvi samé ve správu vydati měla. O obou enunciacích vlády i episkopatu rokoval 27členný výbor dne 10. května, aniž by byl dosud na čem se rozhodl.

Na těchto neshodách však buď celá samospráva se rozbije, nebo Řím bude musit zakročit ve prospěch její u episkopatu, aby tento zaujal podobné církevně-liberalní stanovisko, jaké druhdy (před půl stoletím) byl v otázce samosprávy církevní zaujal tehdejší episkopat uherský.

Ačkoliv církev a katolíci francouzští za urážku svou to pokládali, že vláda jako jiná léta výstavní i letos právě 14. dubna, ač byla Bílá sobota, zařídila slavnost zahajovací ve výstavě a ač výstava ani z polovice ještě nebyla dokončena — přece arcibiskup pařížský na žádost mnohých katolíků vystavovatelů nařídil modlitby v kostelích

za zdar výstavy. Modlitby ty většinou konány 30. dubna. Také církevní oddělení, které církev francouzská s pomocí římské propagandy (zvláště v části missijní) pořádá, upraveno beze všeho, jakoby se nic nebylo přihodilo. Vyslovovány sic obavy, že snad kardinal arcibiskup pařížský nebude smět ani toto církevní oddělení zahájiti po způsobu církevním, leč kardinal Richard sám rozptýlil obavy tyto poukázáním na to, že zvláštní oddělení spravují se sama svým řádem, a že také už byla některá i církevně zasvěcována (ruský oddíl), tak že není obavy ani pro oddělení církevní, jako že též skutečně vláda církvi ve slavnosti zahajovací nijak nepřekážela.

Senat italský přijal 12. května předlohu vládní o civilním sňatku závazném, ale ve znění přece jen zmírněném, než jak protináboženské vrstvy a poslanci jejich chtěli. Občanský sňatek totiž možno uzavříti před nebo po církevním sňatku. Uzavírá-li se po církevním sňatku, tedy musí se to státi nejdéle do osmi dnů. Uzavírá-li se sňatek církevní napřed, musí do tří dnů kněz sezdávající sňatek ten úřadům ohlásiti. — Senat předlohu ve smyslu konservativním značně pozměnil, tak že liberalní strany volají, než takový civilní sňatek, to raději nic — tento totiž příliš slabě vyjadřuje tu tendenci proticírkevní. Změněný návrh zákona musí ovšem znova projíti dolní sněmovnou a kdyby byl pozměněn, opět i senatem. Proto sňatek občanský bude buď v této způsobě zaveden, nebo vůbec bude z pořádku odstaven.

Ve svém spisu zaslaném křesťanskému archeologickému kongressu v Římě dovozoval antiochenský patriarcha syrských Maronitů proti dosavadnímu tvrzení historie, že Maronité byli vždy pravověrnými a nikdy nebyli stoupenci bludů monotheletismu (nauka o jediné vůli v Kristu). Tvrzení své dokazuje z pramenů domácích a z vědomí i podání věřícího lidu syrského na Libanoně, který se nikdy k pravověrné církvi čítati nepřestal. Minulý patriarcha sveden míněním historie západní připustil sic, že Maronité byli v dávnověku monothelety, ale mínění toto nedá se držeti.

Velebitel starokatolictví mezi Rusy, prof. A. Kiréjev, nedávno v Novém Vremeni petrohradském navrhoval, aby na zničení politického vlivu katolictví v Polsku povoláni byli starokatoličtí kazatelé do Polsky a aby v Polsce, na Litvě a Ukrajině vláda starokatolictví proti katolicismu podporovala. Že by starokatolictví mezi Poláky a jinými katolíky ruskými mělo půdu, viděti prý z toho, že v 16. století na celé skoro Litvě a v severní Polsce ujal se protestantismus a dokonce i socinianství. A dnes v Americe mezi Poláky povstala nová církev starokatolická (pod známým „biskupem" Kozlovským). Tedy nejsou Poláci tak pevní ve svém papismu a katolicismu. A pak nejedná se ani tak o Poláky, jako o „rozpolačení katolictví" v Rusku. Dnes každý ruský domácí katolík už proto, že je katolík, jest také Polákem, nebo aspoň polská národnost se mu vnucuje, od samé vlády a samého státu ruského jaksi je strkán zrovna polonismu. Celá Rus jakoby se úředně dělila na dva velké tábory: tu pravoslaví tedy i Rus, tam katolictví tedy Polska. — V čas vatikanského sněmu církevního

i mezi katolíky na Rusi rozléhal se hlas: „Pryč od Říma", jako prý dnes tentýž hlas se ozývá v sousedním Rakousku. Ale vláda ruská dosud vždy bránila vlivu papežova mezi katolíky ruskými a každé odstředivé a protiřímské hnutí mezi nimi zrovna potlačovala (nesměřovalo-li k pravoslaví totiž). Tím sama pomáhala k dnešnímu nešťastnému slučování katolictví s národností polskou, jež dnes státu působí tolik nesnází. Starokatolictví samo pak má prý tolik síly v sobě, aby mohlo pustit kořeny nejen v Přivislí a v západním celém kraji (ruském), ale vůbec mezi katolickými Slovany přispěti k řešení otázky slovanské.

Od jara do zimy venkovské chrámy pravoslavné ve Velkorusku, jak si stěžuje penzenský (Penza) „Eparchialný žurnal", bývají skoro prázdné. Ve všední den pracuje lid rolnický na svém a v neděli a ve svátek musí na obecní. Starostové, kteří svolávají z domů podle počtu duší pracovníky na obecní práce, činí to z pravidla v neděli. Takový z dávna zaveden pořádek! A tak obyčejně muži a vzrostlá chasa musí nejméně po 15 neděl a svátků pracovati a do kostela ani nepáchne. Kostel bývá napolo prázdný, leda něco žen, školní mládež a starší lidé plní v letní čas své sváteční povinnosti křesťanské. Proti pořádkům těmto je církev pravoslavná lhostejnou, nepokusila se ani valně, aby tomu zamezila. Ostatně venkované velikoruští nejen na obecním pracují dle pořádku v neděli a ve svátek, ale i na svém. Velmi často v neděli a ve svátek odpoledne vyjde celá rodina do pole, mnohý a mnohdy i všichni už od rána celý den nedělní a sváteční jsou na poli. — Tomuto na zbožný ruský lid zajisté podivnému zlozvyku podnět dala, zdá se, sama příroda. Za krátké doby vegetační ve středu Rusi a zvláště na východě Rusi nesmí rolník propásti ani chvilky. Zjara nesmí nechat pole zaschnout, neboť náhle udeří už letní úpal, jara v podnebí tom ani podzimku v našem slova smyslu není, nýbrž náhlé přechody ze zimy do léta a z léta do zimy. Od května nebo konce dubna do polovice, nejdéle do konce září nutno udělati vše to, nač u nás je času od počátku března do počátku listopadu.

V lidovém životě náboženském na Rusi pravoslavné veliký význam má „ikona"[1]) — rodinný obraz, vlastně dřevěný oltáříček do rohu světnice na význačné místo stavěný. Podle starého zvyku a slohu mladí manželé zakládajíce si svou vlastní domácnost v první řadě starají se o „ikonu", jíž od „ikonopisce" koupí a už opatřeni bývají na celý život. „Ikonopiscové", čili malíři ikon byli tudíž důležitým stavem na Rusi — ale vymírají, či ještě hůře — „fušují". Sloh, vzory, ráz malby, to vše podle starodávné tradice církví zavedené nebo schválené se pěstovalo, a jak lid je konservativní, nedovolil ikonopiscovi uchylovat se od zděděné formy. Kresby a zvláště roucha svatých na ikoně hojně se pokládala zlatou barvou, jinak vše tlumeno v barvách temnějších, neboť pravidlem bylo malovati ikonu na dřevě. Jiné než dřevěné ikony lid nekoupil. Moderní kultura i do tohoto starobylého ctihodného zvyku se vedrala a zanešena tam — židy! Židé se chopili výnosného zaměstnání toho, a pro usnadnění konkurrence

[1]) Z řeckého εἰκών = ejkón = obraz.

začali dávati laciněji, aby pak mohli dávat laciněji. začali ikony tisknout, na papír nebo plech a pak teprve lepit nebo přibíjet na dřevo. Strojová práce přišla pak ovšem lacinější! Dřív ikona ruční práce na dřevo zpříma malovaná přišla aspoň na 3, 4, 5 rublů nejlaciněji, teď papírovou ikonu lze dostat za jednu či několik kopějek! Tištěné nálepky na ikonu jsou pestře jarmareční, a protiví se často nejen církevnímu stilu, ale i veškerému náboženskému citu.[1]) Duchovenstvo si stěžuje, že lid před takovými novomodními u žida koupenými ikonami nemá úcty, neklaní se jim, nezažíhá před nimi světlo — vůbec starému a krásnému zvyku domácí úcty před obrazy svatých odvyká. Zvláště na živějších a průmyslových místech zjev ten se pozoruje, kdežto zachovalejší venkovský lid takových ikon nerad kupuje a jen z nouze, když o ruční práci starého slohu je potíž, což bývá často, neboť moderní židovská konkurrence staré „ikonopisce“ už zpola ubila. Otázka ikonopisná i s národně-kulturního stanoviska má veliký význam a často i světské kruhy v poslední době se jí obírají a v listech všech téměř bývá přetřásána. Tyto dni v „S. Peterb. Vědomostech“ navrhuje Krjukov, aby v jednotlivých eparchiích nebo pro širší okrsky se zřídily „i k o n o p i s n é š k o l y“, které by umelce malíře udržovaly ve staré náboženské tradici a spolu vzdělávaly vkus jejich a budily fantasii a invenci uměleckou.

P r o t i c í r k e v n ě - f a r n í m školám koncem dubna vystoupil v liberalních moskevských „Ruských Vědomostech“ P. Šestakov. Školy církevně-farní (cerkovno-prichodskije) zavedeny či obnoveny vedle státních („ministerských“) škol v té naději, že knéžstvo pravoslavné pomůže zdarma šířiti počátky vzdělání po venkově. Také na úroveň a stupeň učební proto nekladeny v nich velké požadavky. Leč od 1896 ruské duchovenstvo vymohlo si remunerace i pro církevní školy a plat mají i duchovní dozorcové škol těchto a celá vyšší správa jejich placena státem. Také duchovenstvo nestačilo školy tyto obsadit vlastními silami a i ve školních radách okresních i na průpravnách učitelských, ve zkušebních komissích atd. všude většinou laikové úřady ty zastávají. Tak dovozuje Šestakov, církevní školy zklamaly úplně a nesplnily nic z toho, co od nich čekáno: neulevily státní pokladně, neboť ta na ně musí platit tak jako na své, ba přijde jí jedna církevní škola dráže než jedna „ministerská“; také se nesplnilo to, že by duchovenstvo ze sebe bylo poskytlo hojnost sil, ve cvičení národa vypomáhajících, zbývá tedy jen to, že škola církevně-farní přes to, že víc na ni stát doplácí, jest horší, nedosahuje toho stupně výcviku a vzdělání jako obecná škola „ministerská.“ Žádá spisovatel tedy, aby se farní školy státem podporované proměnily vesměs ve státní. — Nechuť k církevním školám na Rusi jest dosti rozšířena a nezřídka možno se s takovými návrhy potkati. Církev pravoslavná ostatně poznávajíc, jaké hrozí nebezpečí její škole pro malou úroveň vzdělávací, namahá se ze všech sil dohoniti školy státní; ustanovuje lepší síly,

[1]) Malování a zhotovování jakož i prodej ikon osobám nekřesťanským sic zákonně několikrát byl zakázán, ale židé zákony obcházejí.

lépe je též platí a namnoze s rozhořčením výtku inferiornosti odmítá, ale ta je skoro všeobecně pravdivou!

Schematismus pravoslavných diecesí jižních v naší říši uvádí v eparchii dalmatsko-istrijské pod konec minulého roku: 3 kláštery, 82 kostelů, 70 duchovních osob (!), z nichž je 42 světského a 28 řeholního řádu; duší věřících má diecese 76.866; ve školách církevních jest ve středních (chlapecké semináře) 102 žáci, v obecných 3227. Eparchie kotorsko-dubrovnicko-spičská má 8 klášterů, 208 kostelů a 56 duchovních osob (!), z nichž 40 světského a 16 řeholního řádu; duší věřících má 28.772.

Na Černé Hoře od letošího nového roku zavedena důležitá změna: stát převzal na sebe platy duchovních a zavedl za to daň všeobecnou, která se asi rovná dřívějším dávkám, jaké věřící skládali a jež si duchovní sami vybírali. Jen že dříve mnohdy sbírka odbyla se v naturaliích, teď se daň bude chtít v penězích; za to zase daň lépe rozdělena. Poplatníci rozděleni na tři třídy: v první se platí 3 zl. 8 kr., v druhé 2 zl. 30 kr. a v třetí 1 zl. ročně. Duchovní povinen teď ovšem darmo sloužiti obvyklé všeobecné bohoslužby církve a zdarma konati všeobecné úkony stavu svého. Jen oč zvláště a mimo svůj úřad koná, může si dáti zaplatiti (v úřední bezplatné funkce patří i žehnání domu v den „slavy“, to jest v den patrona té které rodiny v obci). — Úkazy o změně té vydány až v únoru a březnu, v dubnu sic ještě platy státem nespláceny, ale přece změna platí už od 1. ledna 1900. Mezitím duchovenstvo vydržováno po starém způsobu a po první státní výplatě má vše, co od farníků dostalo, vracet.

V macedonských národních rozepřích súčastněny jsou především církve jako hlavní představitelky a nositelky národností v turecké říši. Vzájemná zášť pravoslavných církví bulharské a řecké a bulharské a srbské jsou ze stálých denních zpráv s dostatek známy. V tomto vzájemném sočení spočívá celá politika turecká, jež jím hlavně vinna jest. Leč nedávno bulharské listy obviňovaly z takovýchže nenávistných piklův i biskupa sjednocených Bulharů v Kukuši, mons. Epifania. Ze msty udal všecky vísky a rodiny kolem Kukuše, jež do nedávna byly uniatské a opět odpadly k pravoslaví. Udal je tureckým úřadům, že buntují povstání. Tureckým úřadům ovšem už pouhé udání proti Bulharům stačí, aby nejobávanější macedonskou národnost bez výslechů co nejpřísněji trestali a ničili.

Patriarcha cařihradský dosud se nemůže smířiti s porážkou, jakou ruský vliv připravil fanaru při volbě východního patriarchy syrského v Antiochii. Rozesílá okružník autokefalním církvím Řecka, Srbska, Černé Hory a Rumunska (Bulharsko jest od fanaru v klatbě a Rusku si ovšem v té věci výzev psáti netroufal!), aby ze společenství svého vyloučily syrského patriarchu antiochenského s celou církví jeho, ježto je prý nekanonicky zvolen. Za to potvrzen od sultana řecký kandidat na alexandrijský stolec patriarší, z Jerusalema druhdy vlivem Ruska vypuzený Fotios. Tu Rusko v boji s fanarem prohrálo.

Konečně londýnský arcibiskup zmohl se i na druhý výnos proti ritualismu (prvním byl zakázal kadidlo a svíčky při protestantské bohoslužbě v anglikanské církvi státní). Výnos tentokrát (z 1. května) jest dogmatického rázu: jedná o transsubstanciaci (přeměnění chleba a vína v tělo a krev Páně). Ritualisté v tomto článku víry nedrží se „prayer-booku“ („modlitební kniha“ = katechismus základních článků víry v církvi anglikanské), nýbrž úplně nauky církve katolické: kněz proměňuje slovy „Totoť jest tělo mé“ atd. sám způsoby chleba a vína, a proměňuje je i bez přijímání věřících, a proměněné uschovává k adoraci a k přijímání věřících, po případě i za viaticum (k zaopatřování), tedy jako v církvi katolické. Všecko to kárá Dr. Benson, primas církve „established“ ve svém výnosu přečteném v tajném konklave na konferenci lambethské. Dle článku 28. „commonprayer-booku“ prý svátost oltářní nemá se ani nosit z domu do domu ani uctívat ani uschovávat, ježto Kristus toho nikde nenařídil. Církev anglikanska zavrhuje domněnku, že v posvěcených způsobách chleba a vína je přítomno tělo a krev Páně, proto i zakazuje je uctívat úctou božskou, nedovoluje je podávat nemocným, kteří už jsou bez vědomí, neboť nemůže svátost ta bez přičinění přijímajícího nijak působit; také není prý potřebno, jak ritualisté hlásají, že by člověk přijímající musil býti zcela lačný, stačí prý, když slušně a v normalním stavu večeře Páně se přiúčastňuje (t. j. není opilý, nepřichází zpříma od hostiny a pod.). Hlavně obrací se arcibiskup ve svém výnosu proti uschovávání a adoraci svátosti oltářní. Z opatrnosti ve výnosu přidává, že to jsou názory církve anglické pro tu dobu. Možná tedy, že později budou jiné. Také i proslovuje své zákazy tak mírně, že se zdá, že nechával přece jen průchod i jinému mínění, kdyby snad velká část věřících při něm chtěla mermomocí setrvati.

Minule už zmíněné spory o modlitbách za zemřelé, vzbuzené modlitbou episkopatem anglikanským u příležitosti války s Bury předepsanou, stále ještě doznívají v časopisectvu anglickém. Tak zvané svobodné církve protestantsko-anglické, hlavně methodisté, baptisté, kongregacionalisté a j. na nedávném sjezdě svém v Bristolu usnesly se utvořiti jakousi všekřesťanskou jednotu, v jejíchž mezích každá jakákoliv církev svobodně by se mohla vyvíjeti, uznává-li aspoň tyto hlavní nevyhnutelné nauky křesťanské: jediný Bůh ve třech osobách, vtělení druhé božské osoby, vykoupení, posvěcení kající duše Duchem sv., Zjevení Boží v Písmě sv., první hřích, nutnost pokání a odpuštění hříchů, jehož dojíti možno skroušeností a vírou v Krista pro jeho vykoupení, nesmrtelnost duše, vzkříšení, poslední soud, odplata po smrti v nebi nebo v pekle. Vedle těchto základních pravd, bez nichž ovšem křesťanství přestává býti křesťanstvím, každá církev té budoucí jednoty, dojde-li k ní, může učit a hlásat, co chce!

Koncem dubna (od 22. dubna do 1. května) konán v Novém Yorku interkonfessionalní missijní sjezd. Měl totiž býti shromaždištěm delegatů z missijních společností všech církví křesťanských. Ale účastenství své na něm odřekly katolická církev, řecká církev

a jedna z hlavních missijních společností anglikanské církve. Sjezdu, na němž shromáždilo se na 2000 delegatů z četných zemí a říší všech pěti dílů světa, předsedal bývalý předseda Spojených Států Harrison.

* * *

Věda a umění. Divadelní záležitost pražská ani po rozhodnutí zemského výboru vlastně nerozhodnuta. Družstevní boj teprv teď propuká celou silou. Je zřejmo, že změna má ráz přece jen víc politický než umělecký. Staré družstvo podalo zemskému výboru memorandum, v němž dovozuje, že družstvo nové nebude moci správu Národního divadla převzíti od 1. července, protože „fundus instructus“ od starého družstva nekoupilo a nový v potřebném množství zatím nesežene. Staré družstvo svůj fundus instructus vycenilo značně vysoko, na 300.000 korun, tak že nové družstvo nabídku přirozeně odmítlo. Nové družstvo obrátilo se po memorandu starého k veřejnosti zvláštním posláním, v němž celou věc vypisuje a slibuje, že bude s to, aby se svým už objednaným fundem instr. hry hned po převzetí zahájilo. — Staré družstvo prý se chystá zřídit nové divadlo v Praze (snad přezíti Variété a upraviti je pro činohru a zpěvohru). Tím by otázka druhého divadla pro Prahu najednou byla rozřešena. Nové družstvo ustavilo se 7. května, za ředitele ústavu zvolen prof. Gustav Schmoranz (z umělecko-průmyslové školy), ředitel bývalého výstavního divadla, ředitelem opery jmenován Karel Kovařovic, předsedou správního výboru zvolen Alois Wiesner, majitel knihtiskárny; ve výboru mimo jiné jsou prof. Dr. J. Hlava, prof. Dr. G. Blažek, F. Topič, knihkupec a j.

Dne 11. května dáváno sté představení opery Blodkovy „V studni“, čímž tato opera po „Prodané nevěstě“ brzy (1867) na jeviště uvedená čestně vedle ní obstála, patříc jako ona mezi nejpopularnější české skladby. Skladatel její po tomto jediném svém operním díle zemřel v blázinci v Praze r. 1870., v témže ústavě, v němž za 14 let později zemřel i Smetana.

Naši čeští skladatelé Smetana a Dvořák slavili nedávno (3. a 4. května) triumfy v Terstě při koncertě pořádaném od orchestru ze slavného divadla milanského „Alla scala“. Mezitím co práce domácích skladatetův italských nebudily žádného ohlasu v obecenstvu, Smetana a Dvořák vyvolávali pravé nadšení. Tytéž dni obdiv Tersťanů budil český umělec ve hře houslové Kubelík, jemuž uštědřili štědře titul druhého Paganini.

Dne 13. května převezeny ostatky Pavla Josefa Šafaříka, vrstevníka a druha Palackého, nejgenialnějšího učence z doby našeho obrození, ze starého protest. hřbitova v Karlíně na hřbitov olšanský. Řeči při té příležitosti pronesli prof. Pastrnek a prof. V. V. Tomek; slavnost súčastnila se celá učená Praha.

Vedle Kočího „Staré Prahy“ počala „Společnost přátel starožitností v Praze“ vydávati památné dílo „Staroměstský rynk“, aby tato historicky a umělecky nejvzácnější část staré Prahy do podrobností byla aspoň v obraze a slově potomstvu uchována. Dr. Josef Teige a J. Herain vedou literarně-uměleckou redakci díla toho.

Jednota českých umělců výtvarných uspořádala v květnu v Praze výstavku malířského umění ruského, na níž zastoupeno umění ruské 255 čísly a přední jména ruské společnosti umělecké: Rěpin (4), Vasněcov (9), Šiškin (10 obrazův a na 80 rytin a kreseb), Kramský, Makovský (kollekce), Jaršenko, Mjasojedov, celkem na 41 umělců ruských. Výstavka ruská jest první návštěvou ruského výtvarného umění v našich zemích. Věci cti bude, aby i materielní výsledek výstavky se shodoval aspoň z části s naším nadšením slovansko-ruským.

Na počest svého 500letého jubilea založení krakovská universita Jagiellonská jmenuje množství čestných doktorů svých z celého učeného světa; mezi českými učenci se hodnosti té dostalo: professorům české university Gebauerovi, Hlavovi a Randovi, vesměs učencům evropského jména, a stavebnímu radovi a zakladateli České akademie věd a umění J. Hlávkovi.

„Rozvoj“ ve svém 13. čísle přináší zprávu, že z arcibiskupského archivu kroměřížského chystá se veliké a důležité dílo, jímž by se osvětlila historie Moravy skoro spolu s historií církve olomoucké v jedno spadající, totiž „Monumenta ecclesiastica“. Církev moravská nemá vlastně ještě svých dějin obšírněji zpracovaných, a byl by to dobrý základ a snad i počátek.

Jak poslední číslo polského „Architekta“ sděluje, bude pomník z bitvy tří císařův u Pratce („Ossarium“) zhotoven podle návrhu polského architekta Teodora Talovského z Krakova. Návrh Talovského jest prý velmi effektní a bude okrasou krajiny.

Na polských scenách objevilo se v květnu několik novinek pozoruhodných. Lvovský osiřelý teď ensemble sehrál jednou jen dosud hranou výtečnou komedii K. Zalewského „Lichwiarskie swaty“, kteří r. 1897, hráni byvše s úspěchem ve Varšavě pro autorovy poněkud vyšší požadavky jinam na scenu se nedostaly. — V Krakově sehráno poprvé čtyřaktové drama cenou zemského výboru haličského poctěné „Zmory“ od Dra. S. Friedberga; látka dramatu vzata z tovární podnikatelské sfery, a dělnický živel, a teď od Hauptmannových „Tkalců“ v dramatě tak oblíbené stávky a bouře dělnické, také Friedbergovo drama končí: hrdina Murski ne sice socialně, ale mravně se prohřešiv a tím k pádu závodu svého přispěv, padá za obět této dělnické bouři. — V témže konkursu haličského zemského výboru vyznamenány ještě (61 prací sešlých, jak už jsme se zmínili) Zofie Wojcické „Dyletanci“, St. Rossowského „Circe“ a K. Rakovského „Ocknienie“.

Ve Varšavě slavil znamenitý skladatel polský A. Münchheimer 50leté jubileum skladatelské představením nové své opery čtyřaktové „Mazepa“, jejíž jméno jest i naznačením děje, vzatého z okolí a příběhů národního hrdiny polského. Libretto sestaveno hlavně podle stejnojmenné tragedie Słowackého. „Mazepa“ je čtvrtou operou Münchheimerovou; dřívější jeho opery jsou: „Otton Lucznik“, „Stradyon“ a „Mściciel“. V hudbě své Münchheimer jest eklektikem a jeho práce vynikají zvláště zpěvností a melodičností; tvorba jeho jest lehká a jednoduchá.

Na lvovské sceně Skarbkově vystoupila naposledy jedna z nejlepších operních pěvkyň polských, sl. Irma Bohušova, jež měla nabídky engagementu z Prahy od Národního divadla a z Pešti od národní opery (maďarské). Pro které z divadel těch se rozhodla, nevíme. Národní divadlo pražské by v ní bylo získalo velmi dobrou a sympathickou sílu. — Proslulá tragedka polská Modrzejewská, která pro svou řeč protiruskou na chicagské výstavě bála se do Ruska vrátit a podnikla zatím uměleckou cestu po starém i novém světě všude klidíc nejhojnější uznání, rozhodla se přece, že i s nebezpečím odsouzení vrátí se do vlasti. Varšava uvítá jistě ráda největší svých dramatických umělkyň.

Málo v které společnosti národní vyjma francouzskou tak jsou časty a oblíbeny veřejné přednesy spisovatelské jako mezi Poláky. Tak Sienkiewicz konal právě celou okružní cestu předčítaje ze svých nedotištěných „Křižáků“ mohutný popis bitvy pod Grünwaldem. Ovšem oslavy pořádány mu všude co největší a nejhoroucnější. — Veřejné „odčity“ rád pořádá známý vůdce teď polské (dřív německé) moderny Stanislav Przybyszewski. Klidil nedávno ve Lvově před hojným posluchačstvem lvovských paní a dívek (ženy jsou jak známo všude nejhoroucnější stoupenky moderních směrů literarních, tak že směry tyto nazvati možno ženskou dobou krásné literatury) velikou pochvalu za svůj přednes „Syn ziemi“, ocenění totiž básnické práce jednoho ze svých vrstevníků a krajanů Jana Kasprowicze, probíraje zvláště jeho básně: „Na wzgórzu śmierci“ a „Swięty Boże, Swięty Mocny“.

Ve dnech 9. až 11. (22. až 24.) května slaveno v Jaroslavle na Rusi stopadesátiletá pamět založení ruského divadla. Byl to herec samouk Th. G. Volkov, který roku 1750. v Jaroslavle uspořádal první hry ruské a zařídil malou divadelní společnost. Samorostlé jeho umění herecké stalo se zrovna školou ruské mimiky: škola ta, jak V. Veděnějev v Rusk. Vědomostech za té příležitosti vyličuje, tradicí a podáním žila v žácích Volkových až do nedávné doby. Druh a učeník Volkova Dmitrijevský hrál ještě v tomto století, kdy počátkem století vystoupil nejslavnější herec ruského divadla Ščepkin. Od smrti Ščepkina už sice skoro 40 let uplynulo, ale umění Ščepkinem přejaté a vynesené na výši dokonalosti dodává stále ještě hereckému umění ruskému spojitosti s prvým zakladatelem ruského divadla. — Jiná jubilea slavena touž dobou a to: století od smrti generala ruského Suvorova (6./19. května), století od založení města Oděssy za carevny Kateřiny, jíž v den jubilejní (6./19. května) odhalen pomník v nynějším bohatém lidnatém přístavním městě černomořském, před sto lety nepatrné tatarsko-ruské vísce Chadžibeji.

Nová astronomická stanice ruská zřizuje se v Oděsse jakožto odbočka dosavadní hlavní stanice Nikolajevské v Petrohradě. Petrohradské nebe zvláště v zimní dobu bývá pro pozorování hvězdářská velmi nepříznivo, proto vybrána vedlejší stanice pod jasnějším nebem jižním. Zřízení stanice stane se na návrh akademie věd; ze státní

pokladny na ni určeno ročních 5000 rublů. — V sezení „akademie nauk a umění“ dne 26. května byla určena volba A. A. Bělopolského za člena akademie. Bělopolský, hvězdář z pulkovské observatoře poslední dny právě proslavil se ohlášením nejnovějšího výzkumu svého, že totiž oběžnice Venuše, naše sousedka z vnitřní strany, otočí se kol své osy asi v téže době jako země, a ne jak Schiaparelli tvrdil, jednou ve svém vlastním roku, tak že by jako měsíc k zemi stále ke slunci tutéž stranu obracela. Výzkum možno považovati za trvale prokázaný a na jisto postavený, neboť nespoléhal se Bělopolský na své oko, jako dříve hvězdáři činili, nýbrž jako moderní věda hvězdářská pracuje, použil fotografie a spektralní analyse. Tak zvané Frauenhoferovy čáry mají totiž tu vlastnost, že přibližuje-li se svítící těleso, čáry ty pohybují se k fialovému konci vidma, vzdaluje-li se, čáry se posunují k červenému jeho konci. Spektralní analysou zjištěn takto i pohyb Venuše, dosud jinak nezjistitelný. Bělopolský vzav spektrum jedné lesklé skvrny na Venuši, blíže rovníku, spozoroval, že čáry temné během krátké doby mění své místo směrem k fialovému a zas k červenému konci vidma. Znamení to, že místo, jehož spektrum vzato, přibližuje a oddaluje se od nás. Toto přibližování a oddalování pravidelné stejně při všech vidmech z Venuše vzatých nemůže v ničem jiném míti svou příčinu, leč v otáčení Venuše kolem osy. Tím starší před Schiaparellim i po něm namnoze zastávaná domněnka, že Venuše má den podobný dni zemskému, na jisto postavena. Ze čtyř spektrogrammů svých zatím Bělopolský oznámil jen hrubý pohyb, k vypočítání zevrubné doby oběhu, jež rovněž z pohybu temných linií spektra dokázati se dá, přikročeno bude teprv dalším pozorováním.

Spektralná analyse mnoho divů na nebi už nám objevila. Její pomocí počítají pohyb hvězd tak vzdálených, že bychom jiným způsobem se ho zatím nemohli dopozorovati. Ba ona i tak zvané hvězdy proměnlivé, pro něž do nedávna hvězdářská věda neměla vysvětlení, rozluštila. Změna světlosti hvězdy právě opět pomocí linií, jež k tomu či onomu konci spektra se pohybovala, našla vysvětlení své v tom, že proměnlivé hvězdy skládají se ze dvou světlých těles, či z jednoho světlého a druhého temného, jež kolem sebe či kolem společného ohniska se pohybují. Dvojice tyto hvězdné jinak jako dvojité ani se rozeznati nedaly. Proměnlivých takových hvězd analysováno doposud (do konce března) 28, a v Americe štědrostí milionářky Miss Catherine Bruce sestaven celý atlas všech proměnlivých hvězd, jenž zpracován Jesuitou, hvězdářem washingtonské hvězdárny Georgetownské J. G. Hagenem a vydán u firmy Damesovy v Berlíně.

Prof. Kořinskému uloženo carskou akademií nauk v Petrohradě prozkoumání květeny v evropské Rusi, na Kavkaze i střední Asii. Na výzkumné cesty přidáno mu několik mladších vyškolených botaniků, fysiologů, neboť pojednání o ruské květeně nemá býti jen suše akademického významu, ale i s praktické stránky se bude bráti. Na výzkum věnováno zatím 21.400 rublů. — Plukovník Kozlov, vyslaný na výpravu středo-asijskou, sdělil nedávno písemně

společnosti zeměpisné v Petrohradě, že výpravu svou pouští Gobi, západní Čínou, Mandžurskem, a střední Asií už dokončil a že se vrací s nasbíraným materialem do Petrohradu. — V téže společnosti dne 2. května podával Dr. N. V. Slonin zprávu o své cestě na pobřeží kamčatskoochotské, o životě tamějších kmenů Tungusů, Korjaků a Kamčadalů. Kmenové tito vymírají nouzí, neboť živíce se jedině lovem ryb a neumějíce si uchovati rybné zásoby přes zimu, v nepříhodnou dobu hladem hynou. Nad to cizí lovci bohatství rybné ochotského moře bezohledně rabují a tím už ke ztenčení jeho nemálo přispěli.

Nové volby do dramatického družstva slovinského v Lublani konány 8. května a zvoleni opět většinou staří funkcionáři. Družstvo vede správu slovinského divadla; ježto správa tato poslední leta byla velmi často terčem „mladých literatův a kritiků" slovinských, kteří jako skoro každý mladý směr poslední doby začali bořením od positivní práce se odtahujíce, tu prohlásil za ředitele divadla slovinského zvolený prof. Hubad, že přijímá volbu tu pouze na jedno leto a že okamžitě úřad svůj složí, kdyby se bezdůvodné útoky a nemožné návrhy mladých opakovaly.

„Spolkem slovinských umělců výtvarných", který vlastně od loňska i dosud ještě teprv se organisuje, pořádána bude v září, jak už jsme ohlásili, výstavka slovinského výtvarného umění. K výstavce už na 20 slovinských malířův a sochařů svá díla přihlásilo.

Na letní sesonu, kdy v lublaňském divadle se nehraje, vydala se společnost slovinská na pout po slovinských zemích, trudnější než samo trudné působení v zemském divadle lublaňském. Pohostinně vystoupila v Bělehradě z ensemblu lublaňského sl. Irma Polákova a došla vřelého přijetí i úspěchu. — Podobně na kočovnou pout po vlastech vydala se společnost divadla charvatského v Záhřebě. Žádného divadla charvatského ani srbského nemá Dalmacie, za to má dvě divadla vlašská: v Zadru a ve Splitě.

Sjezd žurnalistů slovanských, když v Záhřebě konati se nesmí, přeložen do Dubrovníka na měsíc září.

Novou tragedii záhřebskému divadlu zadal znamenitý spisovatel charvatský Kumičić pod jménem „Petar Zrinjski".

„Matica Hrvatska" vyslala mezi svých 12.000 členů poslední rok 156.000 knih, po 13 knihách na člena. Matica představuje velikou moc vydavatelskou, proto též často na ni slýchati stížnosti, že svým mocným vlivem vydavatelským dusí volný rozvoj a vzlet charvatské literatury. Mladí naprosto se s ní rozcházejí, už proto, že sledují jiný směr a jiný duch ve své tvorbě, než jaký Matica šíří. Slabou půdu má výtka, že Matica vadí rozvoji písemnictví, neboť na směry literarní svým omezeným počtem svazků ročně, z nichž většina zase ještě jest poučného obsahu, směrů ani tvořiti ani zdržovati nemůže. Ale ovšem svým značným rozšířením má vliv na vkus čtenářstva a takřka zasypává četivem svým ty kruhy, kam by jinak i jiná kniha snad se dostala. Leč i to jest výjimkou; čtenáři Matice Hrvatske sotva by moderní věci četli, nemajíce knih druhu a rázu matičního. Obsah

loňského ročníku tvoří: Gjurašin, Ptáci (Ptice), Valla, Dějiny novověku (Povjest novoga vjeka), Šrepel, Renaissance v Italii v 15. a 16. století (Preporod u Italiji u 15. i 16. stolećju), Poparić, Námořní síla charvatská za doby národních vladařů (Pomorska sila Hrvata za dobe narodnih vladara), dále „Lidové povídky“ Marko Vovčoka (maloruské spisovatelky Marie Markovičovy), výběr z děl Puškinových (Harambašićův překlad), písně charvatského básníka Gjury Arnolda, Novakovu povídku Poslednji Stipančići, Gjalského Diljem doma, Tomićovu (Jos. E.) Melito (roman moderního směru) a konečně kalendář. Těchto podílových knih všech dostává se členům za roční příspěvek 6 korun. Vlastním nákladem mimo roční povinnost členskou vydala ještě Matica „Hrvatske narodne pjesme. IV.“, jež obsahují mohammedanské junácké písně z Bosny, Xenofontovy vybrané spisy a klassickou filologii.

Dějiny mohammedanské Bosny vydal v Sarajevě na vyzvání čtenářského tamního spolku mohamm. safvet beg Vašagić-Redžepašić. Dějiny zabírají dobu 1463—1850 a psány jsou nestranným, národně prodchnutým duchem („Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine“).

Vedle Prešernova jubilea připadá letos ještě v jihoslovanském světě několik jiných více méně významných jubileí: v Ponikvi v Korutanech slaví 5. a 6. srpna 100letou pamět narozenin slovutného biskupa a vlastence slovinského Slomšeka; záhřebský „Katolički List“ nastupuje letoším květnem 50letou pout svou; v Bulharsku 20. dubnem (3. květnem) počínajíc začíná řada 25letých jubileí z posledního povstání za svobodu. Zvláštní komité jubilejní, vlastně výbor pro postavení pomníku Caru-Osvoboditeli v Bulharsku vypisuje dvojí soutěž: mezinárodní na zmíněný pomník a domácí na stavbu „Musea obrození“ („Muzej na Bolgarskoto vozraždanie“). V konkursu na pomník přihlásilo se 15 umělců z Italie, 112 z Ruska, 10 z Francie, 4 z Německa, 3 ze Švycar, 1 z Rakousko-Uherska (z Uher totiž!!) a po jednom z Belgie, Danska, Nizozemí, Srbska a Turecka. Z Bulharska samého podány tři návrhy. Zvučností jména vynikají zvláště sochaři z Francie, Italie a Ruska.

Dne 15. května konáno sezení umělecké rady rakouské (vloni ustavené), ve kterém mimo jiné schváleno stanovisko ministerstva zaujaté ku Klimtově „Filosofii“. Vloni totiž ministerstvo při výzdobě vídeňské universitní auly zadalo akademickému malíři Klimtovi vyhotovení nástropního obrazu allegorického „Filosofii“ představující. Návrh Klimtem podán a komissí ministerskou opraven a schválen, a prof. Klimt se pustil do díla. Ale tu začaly se staré kruhy vídeňské a zvláště celý senat universitní proti Klimtovu „umění“ ohražovat. Nastala mela, jako vloni v Berlíně v záležitosti Stuckova „Štěstí“ pro vestibul říšského parlamentu. Umělci a mladé směry stály při Klimtovi, „šosáci“ jako vždy zneuznávali „pravé“ umění. Klimt s návrhem své „Filosofie“ zašel konečně do Paříže a na výstavě letoší bude očekávat rozhodnutí světového vkusu o svém díle. Rakouská umělecká rada stojí tedy též při Klimtovi, ovšem ne jednohlasně! Bylo i v ní opponentů. V dalším jednání rady usneseno, aby při ministerstvu kultu a vyučování

zřízena byla stálá umělecká sekce, která by věci a záležitosti umění a uměleckých ústavů stále měla na starosti. Rada žádá, aby při provádění veřejných staveb více se dbalo umění, aby stát prováděl monumentalní stavby tam, kde co staví pro sebe a úřady své. Přimlouváno se za to, aby ve svatopetrské basilice vatikanské zřízen byl po vzoru jiných velikolepý rakouský pomník, za myšlenku jeho pak, jak prof. Wickhoff navrhl, aby sloužilo znovupokřesťanění Norica od Karla Velikého. V dějinách rakouských křesťanských národů daleko nejdůležitější jest moment příchodu sv. Cyrilla a Methoda na Moravu, neboť odtud vzešlo křesťanství českým zemím, Haliči, Uhrám a Jihoslovanstvu, tu aspoň se utvrdilo. Ovšem jenom malý počet českých členů v umělecké radě, a že i ti nepřítomni byli v posledním jejím sezení, bylo vinou, že tento moment k řeči nepřišel. V národech sv. Cyrillem a Methodem přímo nebo nepřímo obrácených jest Rakousko! V myšlence professora vídeňské university Wickhoffa není leda časové prvenství křesťanské nauky v částech říše nejméně důležitých!

V ústřední umělecké komissi pro ochranu historických a uměleckých památek ve schůzích dne 16., 23., 30. března, 6., 20. a 27. dubna přišly na přetřes tyto české a slovanské památky umělecké: Vyjádřen souhlas protestantské obci náboženské ve Znojmě s převzetím opravy a udržováním gothické kaple sv. Václava, dokud obec, jejímž majetkem kaple jest, jí nazpět k jinému účelu nepožádá. Kaple ta nákladným způsobem byla by se měla opravovat, a nemožno bylo oprávce sehnati, touto cestou tedy oprava přiměřená se provede. — Předložen komissi návrh na opravu a dostavbu hradu Štramberka, na němž městská rada štramberská zaříditi chce rozhlednu a umístiti v něm museum městské a krajinské. Komisse však vyslovila se proti návrhu přístavby, kteráž není věrnou reprodukcí zbořených částí hradu, ale svobodnou fantasií, kterou má hrad dostati vzhled co nejromantičtější. Mluveno také o opravě staré křížové chodby z části pod alumnátem, z části ve starém zemském domě v Brně, ze starého dominikánského kláštera ke kostelu dominikánskému vedoucí; křížová chodba z 15. či 16. století pochozí, nese znatelné stopy své původní umělecké hodnoty, ač už hodně porušené. — Komisse zakročila proti návrhu, jaký podán na opravu kaple v klášteře v Předklášteří u Tišnova, ježto by opravená kaple dojem stavby klášterní a křížové chodby valně rušila. — V Mladé Boleslavi objevil konservator Ant. Wiehl na budově krajského soudu stará sgraffita značné ornamentalní ceny, jež však mu dovoleno z podmítky jen v přízemi odkrýti; komisse zasadila se o celé odhalení sgraffit. — O velmi památném objevu ve Staré Boleslavi sdělil konservator Jos. Hlávka. Na chrámu sv. Klimenta objeveny velmi staré fresky, dle všeho až z 10. století pochozí, čímž, stvrdí-li se doba vzniku jejich, fresky tyto budou náležet k nejpamátnějším objevům archaistickým v Rakousku. — Museu v Kninu v Dalmacii povolena podpora ročních 2000 korun s podmínkou, aby své zprávy nevydávalo pouze

charvatsky, ale též aspoň v krátkém výtahu německy nebo italsky (!). — Na další kopání v Podgradji věnováno na letošek 6000 korun.

Zemřeli v českém a slovanském světě: mladá básnířka česká Luiza Ziková v Praze. — Albert Wilczyński († 27. dubna, nar. 1829), proslulý humorist, spisovatel a žurnalista polský ve Lvově. Práce jeho jdou do svazků! Nejznámější jsou od něho „Kłopoty starego komendanta.“ — Mieczyslav Chamski-Dzikowski († 16. kv., * 1838), literat, dramatik, novinář; založil několik listů, z nichž se neudržel žádný; z dramat jeho známější jsou dvě: „Zdrowi i pokaleczoni“ a „Odgrzewana miłość.“ — Michał Wołowski († 19. kv., * 1851), povídkář ale hlavně zasloužívší se jako spisovatel veseloher, z nichž za „Towarzysze pancernego“ obdržel před pěti lety první cenu zemské komisse umělecké. Posledních pět let byl ředitelem divadla polského v Lodzi. — Władysław Luszczkiewicz († 20. kv., * 1827), ředitel národního musea a člen akademie umění v Krakově, bývalý učitel malířů polských Matejky a Grottgera, znamenitý a pilný spisovatel z oboru dějin umění polského. Universita krakovská ve svém jubileu letoším vyvolila ho za kandidata doktoratu čestného, tohoto vyznamenání už se nedočkal. — Vasilij Vasiljevič Bolotov († 18. dubna), prof. duchovní akademie petrohradské, nejznamenitější orientalista ruský, zvláště v semitských jazycích a starožitnostech obeznámený a spisy velmi četnými z oboru toho proslulý i za hranicemi vlasti své. — Vasilij Petrovič Preobraženský, redaktor filosof. měsíčníku ruského „Voprosy filosofii i psychologii“ († 24. dubna) zemřel v mladém věku, velmi nadaný a nadějný spisovatel a učenec filosofický. — Ivan Konstantinovič Ajvazevský, nejslavnější marinista ruský a evropský († 1. kv., * 1817 rodem Armen; obrazy jeho moře ve všech možných způsobech znázorňující jdou do tisíců. — V. P. Vasiljev, člen akademie nauk, nejlepší znalec Číny a jejích jazyků i dějů zemřel 10. kv. ve věku 82 let (nar. 1818). Jeho spisy o Číně jsou v mnohém ohledu jediný zdroj poučení. — Serg. N. Korsakov, prof. moskevské university, psychiatr a spisovatel lékařský a duševslovný († 14. kv.). — Hugo Badalić, jeden z nejlepších básníků charvatských, zemřel 4. kv. a 6. kv. pochován v Záhřebě za velkého účastenství lidu, skonav v mužném ještě věku 51 let. Narodil se 18. září 1851 v Brodě na Savě. Otec jeho Tomáš býval národním učitelem, přešel však do služby politické a působil u magistratu napřed v Brodě na Savě, potom v Kostajnici a v Petrini. Obecnou školu vychodil Hugo v Brodě a v Kostajnici, gymnasium vystudoval v Záhřebě a universitu ve Vídni. Roku 1874. povolán za učitele na gymnasium záhřebské, odkud po pěti letech přeložen do Rjeky, ale roku 1882. byl už zase v Záhřebě. Roku 1893. založeno v Záhřebě ženské lyceum a Badalić jmenován prvním jeho ředitelem, roku 1896. pak ustanoven za ředitele druhého státního gymnasia v Záhřebě, kde pusobil až do smrti. Na poli literarním objevilo se jméno Badalićovo poprvé r. 1874 v záhřebském „Vienci“, kde uveřejnil básničku „Dragin stan“ (Milenčino obydlí), brzy potom však proslul známou básní „Panem et circenses“. Téhož roku napsal

několik pěkných básní pro literarní almanach „Velebit“, v němž uveřejnil také rozpravu „Jak Osmana (Gundulićova) doplnil Sorkočević a jak Mažuranić.“ V „Hrvatské Lipě“ uveřejnil některé novelly a pro známou Zajcovu operu „Nikola Šubić“ složil libretto. Opera tato byla v Záhřebě provozována ponejprv 4. listopadu 1876. Řadu básní uveřejnil v ruzných ročnících „Vience“. Roku 1884. zvolen do výboru „Matice Hrvatske“, kde zároveň s tajemníkem Kostrenčićem redigoval knihy Matici vydávané, sám pak pro Matici sestavil „Antologii charvatského básnictva.“ Sebrané básně Badalićovy vydala Matice r. 1897. Konečně poznamenáváme ještě, že napsal předmluvu k Palmorićovým sebraným básním, jež kriticky ocenil, přeložil do charvatštiny několik dramat tak jmenovitě Shakespeareova „Koriolana“) a složil několik školních čítanek. Po několik let se bavil překladem Goetheova „Fausta“. Literarní svét charvatský želí bolestné ztráty vynikajícího muže toho, jemuž zajisté zachová vděčnou a věčnou paměť. — Dne 1. kv. zemřel nejproslulejší maďarský malíř Mihály Munkácsy, jeho obraz Ukřižování Krista Pána v drážďanské gallerii chovaný, jest asi z nejslavnějších a nejznámějších.

* *
*

Z národního hospodářství. Hospodářský obzor říšské rady zustal po celý květen zatažen mraky mladočeské obstrukce, tak zvané technické. Mraky tyto zatím nezahalovaly ovšem ani velkých slunci nebo hvězd prvního řádu — předlohy a práce uchystané byly celkem druhotného významu. Mluvili jsme o nich minule: změna živnostenského řádu, pokud se týče obchodních agentů; zkrácení hornické směny, kterážto předloha však podle nálady ve vrchních kruzích a podle agitace, jež z venčí proti ní podnikána, neměla a nemá mnoho nadějí na uskutečnění, ani kdyby ji poslanecká sněmovna nějakou většinou přijala; a dále investiční předlohy. Tedy zatím jen věci ne snad nepatrného, ale jaksi oddáleného a neupřímného významu.

Na chvíli se zájem přenesl do delegací. Pokud z počátečného průběhu vidno, převládal i tam zájem politický (a to hodně prázdný) nad hospodářským. Hospodářského významu snad byly jen číslice rozpočtu společného. Rozpočet tento opět u porovnání s loňským zvýšen, jak ani jinak býti nemuže. Zvýšení spadá na vrub vojenského rozpočtu (95% veškeré potřeby společné), jenž vzrostl o 5·8%, tedy jistě nad přirůstek populační i finanční síly říše a tudíž jako každý rok, vzrostl i letos na škodu hospodářského stavu říše. Ze společného rozpočtu o 363 mil. korun připadne hraditi příspěvkem obou polovin říšských 225 milionů korun; ostatní hradí se příjmem celním a vlastní úhradou. Příjem celní rozpočítán na 130½ milionů korun, z nichž na rakouské hranici samé vybere se 85%. Skoro celý tento podíl nese tedy Rakousko v celní úhradě. Ze společného příspěvku pak platí dle klíče kvotového zatím už na 10 budoucích let v zásadě určeného (zvolené nové kvotové deputace jednaly jen už o formalní určení kvoty) 65·6%. Spojením břemene celního s tímto podílem příspěvku kvotou

určeného, vzrůstá vlastně náš podíl na břemenu společném na 72%, uherský klesá na 28% (dle kvoty 34·4%).

Předloha o zkrácení doby pracovní v hornictví tak jak od vlády podána, určuje délku směny v dole na 9 hodin vjezd i výjezd v ni počítaje a to v nejlepším případě až od r. 1902. Dosud mělo z hornictva v našich zemích deviti- a osmihodinnou směnu asi třetina, dvě třetiny pak 10- a 10½- i 11hodinnou. Osmihodinnou směnu, tedy kratší než zákon budoucí ji určí, má asi 17% všeho hornictva. Na Moravě nejznámější jsou svým pokusem s 9- a teď i 8hod. směnou doly uhelné společnosti rosické. Dosud výkazy společnosti této uveřejňované ve zprávách obchodní komory brněnské dosvědčovaly výhodnost 9hodinné směny, neboť horník v této kratší době více vytěžil než dříve v době o 2½ hodiny delší. — Proti zkrácení doby pracovní v hornictví postavilo se veškeré rolnictvo českomoravské (veškeré, soudíc dle obou zemědělských rad a obou jejich odborů) s důvodem, že lidu pracovního pro zemědělské práce jest beztoho málo a že po snížení směny hornické doly ho ještě více spotřebují a přivábí. Zvýší-li se těžba uhlí po zkrácení směny i jinde, jako už v Rosicích se to stalo, pak by rolnictvo pro tento důvod mělo žádati opak — totiž všeobecné zkrácení doby pracovní! Ovšem to paradoxon, že výkonnost člověka vzroste pracuje-li kratší dobu (kratší až do jisté míry) nechápe se dosud učenějšími lidmi než jací rolnictvo naše zastupují. Projevy zemědělských rad nejsou však rázu tak odporně agitačního, jako agitace velkoprůmyslníků v ústředních spolcích svých sdružených. Tu tak zvaný „svaz průmyslníků rakouských“ utvořil si zrovna celou agitační kancelář ve Vídni proti zkrácení směny hornické.

Dle zatímního výkazu ministerstva vnitra úrazové pojišťování dělnické za rok minulý jeví opět značné zhoršení. Úrazů oznámeno v celé říši 80.416, z nichž 985 smrtelných, 5343 pak takových, že budou míti za následek trvalé zmrzačení. Ejhle, pořádnou válku v míru! Zvýšení u porovnání s předešlým rokem obnáší 9%! Dle rozmnožení příspěvku soudíc i toto zvýšení úrazů přece jen jest menší než zvýšení počtu závodův a dělnictva v nich pracujícího. Vstouply příspěvky o celých 14% z 19·4 na 22·1 mil. korun. Výhody a náhrady dělnictvu plynoucí z úrazového pojišťování obnášely 11·3 mil. korun (rok předešlý 9·5 mil. korun), čili více o 19% než roku předešlého. Zvýšení toto ukazuje, že úrazovny stále více a lépe plní svůj úkol vůči dělnictvu. — V ministerstvu vnitra právě zvláštním nařízením zavedena stálá komisse znalecká pro zabraňování úrazů při práci.

Z práce sněmovní v hospodářském ohledu pro Moravu veliký má význam usnesení sněmu o návrhu zemského výboru, aby na Moravě zřízena byla „zemská pojišťovna životní.“ Sněm moravský a zemský mor. výbor bral se v té věci za příkladem sněmu českého a dolnorakouského, jichž usnešením podobné ústavy přede dvěma lety byly zřízeny. Pojišťovna životní má zajistiti důchody pro ty vrstvy, pro než dosud socialní pojištění (nemocenské a úrazové) neplatí, nebo

jim nedostačuje, tedy hlavně pro rolnictvo a živnostnictvo. Dělnictvu pak má sloužiti jako veliká ústřední „výpomocná pokladna" na doplnění dělnického pojišťování dosavadního. Zemský ústav ten zatím nemíní býti ničím jiným než pojišťovnou, kterou spravuje země (ale ne na svůj náklad), za niž ručí a již v případě potřeby snad i občasnými příspěvky, ovšem že jen po novém usnešení sněmovním, podporuje. Pro začátek země chce věnovati 200.000 korun na dotování podniku a 40.000 korun na zařízení jeho. I přes tuto veškeru podporu pojišťování životní bude v ústavu zemském dosti drahé. Ne sic tak drahé jako v ústavech soukromých a třeba i tak zv. vzájemných, ale přece jen drahé nad síly obyčejného člověka. Zvláště pokud se pojištění důchodu starobního týče — třebas výměnku pro rolníka — trochu obstojná renta starobní bude vyžadovat roční premii, jaké se mnohý lekne. Sazba premií pro moravskou životní pojišťovnu vzata totiž tak zvaná nejjistější (všecko risiko vylučující) a úroková míra z uložených záloh počítána jen $3\frac{1}{2}\%$, tedy nízko, tak že premii nutno pak vzíti tím výše. Přes to sazba zase snížením správních výloh o něco málo je nižší než u ústavu soukromých. Leč později asi sníží se ještě víc.

Ve prospěch živnostnictva snad sáhne se co nejdřív k prostředku velmi radikalnímu: zlevnění a upravení úvěru pro živnostenská společenstva a jejich společenstevní podniky. Konána aspoň anketa ve Vídni o předmětě tom (od 9. května) za účastenství zástupcův obchodních komor, spolků živnostenských a jiných znalců této otázky živnostenské. Levný úvěr se strany státu, snad i přímá podpora, a ovšem za dohledu státu na podnikání společenstevní by byl zdařilý pendant k nedávné předloze vlády o podpoře průmyslu — zdařilejší než ona předloha sama.

Budoucí obchodní smlouvy budou asi mezi naší říší a sousedy jejími uzavírány v náladě trpkých odvet. Zvláště z Německa stále nové a nové věsti docházejí o požadavcích kliky agrarníků, jež tu ten, tu onen předmět trhový chce míti chráněn vyšším clem. A vždy právě na citlivém místě raní tu náš obchodní zájem. Vedle všeho obilí a všech výrobků dobytčích jsou to zvláště clo na slad, a teď v poslední době clo na chmel a na pivo, jež komisse říšského sněmu pro námořní předlohu navrhuje zdvojnásobit! Zvláště naše české země byly by tu postiženy při sladu, chmeli a pivu měrou značnou. Jsouť to specielní výrobky a plodiny česko-moravské (a dolnorakouské). Tak z celého vývozu našeho piva za 8 mil. zlatých ročně připadá na říši německou na $5\frac{1}{2}$ mil. zl. Podobně z vývozu chmele o 5—6 mil. zl. průměru ročního připadá na Německo $4-4\frac{1}{2}$ mil. zl. Z vývozu sladu v ročním průměru 17—25 mil. zl. ceněného bere Německo za 11—15 mil. zl.

Obrana a odpověď naše v tomto směru musí už napřed dána býti hodně zřetelně, aby německé požadavky v tom ohledu nenarůstaly do nesplnitelnosti. Německo jest pro nás nenahraditelným odběratelem, tak jako pro Německo zase jím jest Anglie a jako my takovým odběratelem jsme pro Uhry a státy jihovýchodní. Avšak třebas naše procento odběru zboží z Němec nevyrovnalo se podílu odběru anglického, není ani ten

náš podíl pro Německo bez významu vyváží Německo do Anglie 20% všeho vývozu, do Spojených Státův amerických asi 11%, do Ruska 7%, do Rakouska pak 10%).

Zahraniční tržba naše za první letoší čtvrtletí není už tak příznivou, jakou byla v loňském prvém čtvrtletí. Po velikém loňském přebytku dá se tudíž letos očekávati opět ochabnutí. Zvýšil se však vývoz všech předmětů, jen hornictví ne. To z pochopitelné příčiny (pro stávku hornickou) vyvezlo jen za 20·5 mil. korun vedle 28·9 mil. korun v témže období loňském. Vývoz zemědělského zboží zvýšil se však o 11 mil. korun, a průmyslového zboží o 2 mil. korun. Za to tím více zvýšil se dovoz u zemědělských výrobků, o 18 mil. korun, u báňských o 6 mil. korun, u průmyslových o 1 mil. korun. V prvním čtvrtletí, jak přirozeno, říše vyváží více průmyslového zboží než plodin hospodářských a dováží též více těchto než onoho. Tvoříť z veškerého vývozu (424 mil. korun) vývoz průmyslových výrobků 58%, zemědělských však jen 37%, za to v dovozu (431 mil. korun) tvoří zemědělské plodiny 51%, průmyslové jen 36%.

Dle všeho několik roků příznivé tržby zahraniční se značným přebytkem vývozu nad dovozem vezmou si finanční ministři naši za nejlepší záminku provésti už konečně úplně zlatou měnu, to jest uložiti bance svobodnou výplatu a výměnu zlata. K tomu účelu poslán finančním ministrem dotaz všem bankám, aby sdělily jaké asi množství našich státních a průmyslových papírů uloženo jest v cizině. Dosud se mínění rozcházela. Páčeno množství to na 6 až 10 miliard korun, tak že na zúročení jich třeba ročních 250 až 400 mil. korun, na něž ovšem ani loňský přebytek tržební by zcela nestačil. Leč nedostávající obnos doplnil by se už našimi peněžními pohledávkami v cizině, neboť už i my vystupujeme jako věřitelé (na Balkaně zvláště). Sdělí-li či budou-li chtíti banky sděliti pravý stav věcí, dozvíme se konečně aspoň přibližné jistoty. — Téže záležitosti dotkl se nedávno uherský finanční ministr. Před 10 lety z uherských státních papírů bylo prý doma uloženo 17%, teď už uloženo jich doma 37%, to jest přes $1\frac{1}{2}$ miliardy dluží Uhersko cizině jen za své státní výpůjčky. Poplatnost kapitálu průmyslového do ciziny nedá se tak snadno oceniti, ale jest asi rovněž značnou.

Druhé železniční spojení s Terstem činí Slovinci a slovinský klub poslanců říšských svým hospodářským požadavkem. Očekávají od tohoto spojení pro své kraje mnoho, a zvláště sesílení své posice v Terstu. Tyto naděje v mnohém jsou přehnané. Doznává to též nějaký dopisovatel terstského denníku „Edinost“, jenž uvádí, že to nové spojení posílí nejen Slovince ale víc a dřív posílí jejich nepřátely. A nepřátely mají Slovinci dvojí: Vlachy, ostudnější a divočejší sic ve svém boji, ale méně nebezpečné, a Němce, bezohledné, silné, cílevědomé a v budoucnosti hroznější než Vlaši. A nové spojení pomůže hospodářsky nejdříve Vlachům terstským, a v budoucnosti připraví novou půdu pro německou sílu na Adrii. Novým spojením s německými Alpami a s jižním Německem získává jen Němectvo rakouské a říško-

německé nový svůj přístav. Severní slovanské země do Terstu nebudou míti snadné a pohodlné cesty ani potom. Halič gravituje k baltickému a černému moři, s těmi spojují ji splavné řeky i dráhy — Terst jí leží z ruky. Také české země, zvláště Čechy, už mají cestu vodní a tudíž pohodlnější, otevřenu do Hamburku a usplavněním Vltavy a zřízením průplavu dunajsko-vltavského, teprv by terstské přístaviště zůstalo úplně stranou pro pohyb zboží z Čech.[1] Totéž pro Moravu by způsobil průplav dunajsko-oderský. A obě země se průplavů těchto domáhají a snad konečně také domohou.

Terst jako přístav a jako vývozní střed zboží z Rakouska bude míti jen tehdy význam, když loďstvo obchodní z něho vynajde blízké a nové trhy, na něž výhodněji bude vozit z Terstu než odjinud. Tak dnes na Terst ubírá se už valná část moravského cukru určeného do Malé Asie, Egypta a Indie. Povznesení vývozu našeho tou stranou jest tudíž životnější snad otázkou Terstu než samo druhé spojení.

Hospodářský ruch mezi Slovinci poslední léta jest velmi čilý. Bere se směrem jako všude jinde družstevním, svépomocným. Dnes mezi Slovinci na všech čtyrech (či šesti) správních územích nachází se na 300 družstev, a to na 200 družstev úvěrních a 100 jiných družstev, nepočítaje tak zvaná družstva konsumní. Mezi výrobními družstvy sluší se zmíniti zvláště o mlékařských družstvech, jež jmenovitě v Korutanech a v jižním Štyrsku hojně povstávala poslední dva roky.

Hojná konsumní družstva stávají se zvláště v Krajině a ve Štyrsku kamenem úrazu pro slabé obchodnictvo slovinské, jež má úkol pomáhat dobýti měst dosud poněmčených nejen v jižním Štyrsku, ale i v Krajině samé, zvláště na Horňáčku (Gorenjsko, od Kranje ku Trbiži). Leč i v tomto směru pokračují Slovinci svépomocí. Tak přes všecky útoky německé zřízen v Celji dodavatelský velkoobchod „Merkur", a na Goricku chystají se obchodní i řemeslnou akci podpůrnou zahájit ve velkém: založením musea technologického vlastními silami — na sněmu gorickém slovinští poslanci žádali za zřízení jubilejního fondu podpůrného pro řemeslná společenstva — a v obchodním odboru organisací, součinností co nejužší, jmenovitě v úvěru, informacích, objednávkách atd. V Lublani za pomoci „Živnostenské banky pražské" chystá se slovinská banka národní. Byl by to první ústav toho druhu mezi Slovinci. Pro Krajinu předložila vláda letos osnovu zákona na zřízení zemědělské rady po vzoru jiných. Dosavadní společnost hospodářská stala se od loňského roku jevištěm politických sporů mezi oběma slovinskými stranami (katolicko-národní a svobodomyslnou) a zdá se pro stranu svobodomyslnou už teď nejistou doménou. Leč právě pro řevnivost stran i v hospodářském ohledu bylo by už asi po dávné úspěšné činnosti oné společnosti, a proto vláda závčas přišla s návrhem na zřízení

---

[1] »Prager Tagblatt« ve znaleckém pojednání nedávno dovozoval, že i po zřízení druhého spojení s Terstem střed cesty mezi Terstem a Hamburkem padne do Benešova. Tedy celé průmyslné Čechy zůstanou ve sféře Hamburku. A nad to po Labi z Ústí na př. je doprava do Hamburku 4krát lacinější než z Ústí do Terstu.

zemědělské rady, jež stranickým bojům se více už vymyká. Tu se však konservativní strana postavila proti zákonu.

V hospodářském životě schází Slovincům hlavní věc — odborné hospodářské vzdělání. A o to postarati se budou musit Slovinci sami spolkovou svépomocnou cestou, neboť zemské zákonodárství štyrské, korutanské, isterské, terstské a rovněž gorické se jim o ně nepostará. Štyrská zemská hospodářská společnost schválně povolala na vinařskou a hospodářskou školu v Mariboru kovaného Němce, aby jihoštyrští sedláci slovinští jen nezchytřeli z jeho přednášek. — Na dotaz vlády k isterskému zemskému výboru, zda by nebylo vhodno zříditi v Pazinu hospodářskou školu pro rolnictvo, odvětil zemský výbor, že isterští rolníci takové školy nepotřebují! Isterské, charvatské a slovinské obyvatelstvo nemá ovšem ani obyčejných obecných škol, ne tak odborných.

Také pro země jihoslovanské zanedbané hospodářsky nastává už, jak se zdá nová doba. Zvláště odtržená od celé říše a jakoby zapomenutá Dalmacie stává se pomalu předmětem pozornosti a uznání. Nemálo přičinil se o to ve Vídni před šesti lety ustavený „spolek pro hospodářské zájmy království Dalmacie", jehož předsedou jest hr. Jan Harrach. Spolek tento způsobil aspoň tolik, že cizinci začali si více všímat krás pobřeží dalmatského. Loňského roku vydán nádherný R. E. Petermanem průvodce po Dalmacii „Der Führer durch Dalmatien", jejž letos vydati hodlá spolek též francouzsky, anglicky, italsky a charvatsky. Návštěva cizinců se vůčihledě povznáší, jedná se jen o to rychle nejpotřebnější upraviti — totiž hotele. Těch dosud na rozkošném pobřeží dalmatském bylo pořídku. I v tomto oboru spolek a domácí společnost charvatská hledí angažovati domácí kapital a domácí lidi, pokud to jde. Snad by ani mnohý český hostinský, zazobav se v některém z našich „národních domů" špatně nepochodil, kdyby svá léta odpočinku a své peníze vložil do výnosného podniku hoteliera na naší rakouské rivieře. — Počátkem dubna konal se v Dubrovníku a v Ilidžích sjezd rakouských balneologů také jen k vůli rozhlasu a poznání toho, co dosud zůstávalo nepovšimnuto. S týmže asi úmyslem i sjezd novinářů slovanských, když vláda charvatská jej ze Záhřeba vyloučila, přeložen do Dubrovníka.

Odloučenost Dalmacie od ostatního světa též už co nejdřív snad bude zakončena. Staví se už dráhy, jež aspoň s bosensko-hercegovské strany zjednají přístup. To však se činí ne k vůli Dalmacii, ale k vůli Bosně. Pan správce Bosny a Hercegoviny z očekávaného přílivu hostí na rakouskou rivieru rád by též něco stáhl do svého „vzorného království". Snaha, jež ostatně zasluhuje pochvaly. Tak staví se dráha z Dubrovníku do Trebinje a odtud dále k mostarské dráze do Metkoviću. Z Dubrovníka dráha půjde jižně až do Nového Eregu, kde Hercegovina dotýká se moře. Jižní díl Dalmacie byl by tak spojen se světem na Sarajevo-Záhřeb nebo -Pešť. Kusé trati severodalmatské ze Splitu do Šeběniku a Kninu, zůstávají však dále kusými, leda že se přistavuje nová kusá větev ze Splitu do Sinje a Aržana. Nedávno obchodní komora zaderská poslala opět petici vládě, v níž se domáhá

také železničního spojení aspoň s kusou sítí splitsko-šebenickou. Spojení s drahami charvatskými nebo bosenskými zatím nežádá — asi pro bezvýslednost takové žádosti.

Také v Dalmacii mrtvý hospodářský duch probouzí se k životu prostředkem — sdružování. Středem ruchu družstevního jest Split, v jehož okolí vzniklo do loňska asi 10 Raiffeisenek a v němž založeno nedávno i prodejní a vývozní družstvo vinařské. Víno jest dnes nejcennějším plodem Dalmacie a jediným trhovým zbožím obyvatelstva. Obchodní politika říše však snížením cla na italská vína i tento jediný plod Dalmacie byla ceny pozbavila. V budoucnu vynikne snad Dalmacie i jinými přirozenými poklady svými — oplývá jimi hojně, zvláště v říši nerostné.

Velkou ranou hospodářskou pro naše i uherské jihoslovanské kraje jest vystěhovalectví, jež se zvláště poslední leta měrou velikou rozmahá. Nouze, ústrky, opuštěnost, nadvláda cizích, ale předevšm agenti a nevědomost lidu jsou hlavními příčinami. Procenta přírůstku obyvatelského u Charvatů jsou konečně tak značná (Dalmacie s Haličí a Bukovinou mají nejvyšší přírůstek roční), že tam i nějaký ten tisíc vystěhovalců ročně na váhu nepadá. Hůře jest se Slovinci. Jejich přírůstek obyvatelský je tak nízký jako u sousedních alpských Němců, čili v Rakousku nejnižší. Průměrný přírůstek obyvatelstva (počet porodů zmenšený o počet úmrtí) v letech 1893—1898 měla Dalmacie 1·39%, ale Krajina jen 0·62%, Goricko jen 0·92% a Terst s okolím dokonce jen 0·13%. Korutany a Štyrsko, kdež Slovinci činí rovněž nepatrný podíl obyvatelstva, měly přírůstek menší než sama čistě slovinská Krajina, totiž 0·58%. Rozdíl mezi našimi zeměmi (Čechy 1·02%, Morava 0·94%, Slezsko 1·17%) a zvláště mezi polsko-ruskými zeměmi (Halič a Bukovina 1·42%) jest velmi znatelný!

Také pro Charvatsko naříká nad malým přírůstkem obyvatelstva Dr. Fran Vrbanić ve svém pojednání ve 140. svazku „Radu“ jihoslovanské akademie uveřejněném. Za uplynulého století rozmnožení obyvatelstva domácího i cizího v Charvatsku a Slavonii vypadlo velmi v neprospěch domácího lidu. Od r. 1840. do r. 1890. vzrostl počet Charvatů jen o 23·37%, počet Srbů dokonce jen o 11·49%, kdežto počet Němců vzrostl o 788·35% a počet Maďarů dokonce o 1235·54%, čili počet Němců se zosmeřil, počet Maďarů zdvanácteřil. Charvaté r. 1840. tvořili 67% všeho obyvatelstva, r. 1890. jen 62%.

Jak počet Maďarů mohl tak vzrůsti, pochopíme snadno, uvážíme-li hospodářství maďaronské vlády charvatské a bezohlednost Pešti, jež na drahách charvatských výlučně usazuje úředníky vyšší i nižší jen Maďary nebo Pomaďařence. A to nejen na hlavních tratích, na př. na trati Pešť-Záhřeb-Rjeka, ale i na zcela bezvýznamných pro Uhry drahách místních, jako teď stalo se na otevřené nedávno lokalce Záhřeb-Samobor, na niž úřední řeč z Pešti dekretována jen maďarská. Co to znamená, každý pochopí. Přes to Charvatsko a Slavonie ani těmito maďarisujícími drahami neoplývá. I těmi vláda uherská Charvatsko obdařila dosud jen těmi směry, které spojují Pešť a Uhry se světem charvatským a zá-

charvatským. s Rjekou a Bosnou. Proto při letoší uherské půjčce investiční pozdvihují i Charvati opět hlasu svého žádajíce, aby se při budoucích investicích železničních také na ně nezapomínalo. Obchodní komory záhřebská. osécká a senjská podaly či podají souhlasné v té věci rozklady a žádosti vládě uherské.

Za takových poměrů vystěhovalectví jest ranou morovou. Jest pravda, že Jihoslované stěhují se jen na čas, jdou za výdělkem a vracejí se opět domů. Ale tak činí přece jen menšina (z Dalmacie snad většina), většina stěhuje se trvale. zvláště Slovinci. kteří houfně poslední leta odcházejí do uhelných dolů vestfalských. Jak udává od ledna vycházející měsíčník statistického úřadu práce („Sociale Rundschau"), jen ze samé jihoštyrské hornické osady Třebovli vystěhovalo se do Vestfalska poslední leta na 700 horníků částečně svobodných, částečně s rodinami. Proto také jižní alpské země dělnictvem neoplývají. Uhelné doly štyrské zanášejí se úmyslem povolati a usaditi, zvláště v Köflachu a Voitsberku, dělnictvo z Italie.

Mezi vystěhovalci vůbec. jichž počet udává za tři leta 1896—1898 Dr. Buzek v 1. svazku letošího ročníku „Statistische Monatschrift" na 70.353. 40.853 a 55.666. bylo Jihoslovanů 18—22%. a to ještě počet Slovinců jest vůbec nezjistitelný. neboť záznamy cizích států a přístavní společnosti Slovince zvláště nevedou. V těch 20% však z většího dílu zahrnuti jsou příslušníci Charvatska a Slavonie.

Čím dál hůře dopadá to s financemi sousedního Srbska. Od své karlovarské smlouvy roku 1895., v níž Srbsko vyrovnalo se se svými věřiteli o jedno procento níže (z 5% na 4% snížen úrok ze státních dlužních úpisů), jsou finance srbské bez dřívější ochotné pomoci z ciziny. Zvláště poslední dvě leta všecky srbské nabídky rakouským, německým i francouzským peněžníkům selhávají. Nikdo už půjčiti nechce. A peněžní tíseň je čím dál větší. také ovšem nehospodárností jak vlády tak dynastie zaviněná. Prázdná pokladna státní nutí ministerstvo finanční ke krokům. jaké jen z opravdové zoufalosti jsou vysvětlitelny. Tak minulá dvě leta stráveny státem všecky sirotčí peníze a všecky deposity. Použito všech možných fondů. k nimž stát měl přístup nebo jež měl v ochraně. Tak zvláště několikamilionový zdravotní fond takovouto státní „výpůjčkou" utrpěl tolik, že nemocnice krajské není teď z čeho vydržovat. Také na fondy invalidní a pensijní sáhnuto. Zemské „úpravé fondové", jež tvořila jakousi záruku srbské pětiprocentní výpůčky. odebrána rovněž část fondu. Ústavy veřejné. které jaké fondy hotové měly. posílaly je tudíž vesměs do ciziny uložit. chtíce před vládou býti kryty. Posledním útočištěm vlády v zoufalé peněžní situaci měla býti nová (zvýšená) daň výdělková u obchodníků. Zvýšení toto však může ucpat i dosavadní zdroj daně. neboť daň nově uložená rovná se zničení veškerého obchodu v Srbsku. Daň najednou 8—10krát větší ani stav nejsnadněji vydělávající nesnese!

Jakými také daněmi si vláda pomáhá. vidno ještě ze zákona o lichvě. v minulém zasedání skupštiny přijatém. Tu zákon netrestá věřitele. který bere nad míru úrokovou. jinak. leč že účastní se s ním

na zisku bezprávně získaném. Tím se tedy zrovna premie určují na lichvu — premie, již bere i stát i lichvář.

Na získání dobré nálady na finančním trhu v cizině, srbské ministerstvo financí ohlásilo výsledek daní za minulý čtvrtrok. Sešlo se na tři miliony franků daní jen v samém březnu, o 1½ mil. franků víc než tentýž měsíc roku minulého a za celé čtvrtletí o půl milionu dinarů víc než roku předešlého. Za platnosti takové tíživé daně (obrtaviny) není toto plus příliš mnohoslibné, když prý jen na rekursy proti té dani vydáno za 300.000 dinarů kolkův a státních poplatků.

Peněžní tíseň dvou jiných států balkanských, Rumunska a Bulharska, zdá se býti jen přechodnou. V Rumunsku zaviněna loňskou neúrodou, v Bulharsku neúrodou tři let po sobě jdoucích a přepínáním finančních sil země stavbami železničními. Tu dva tři dobré roky opět pohromu napraví, ač Bulharsko už i tak příliš se zasekalo.

Dnešní svobodomyslná vláda přejavši dědictví této mizerie po konservativně-národní vládě Stojlova hleděla si pomoci několika prostředky, jež všecky se staly odiosními: propouštěním úředníkův a důstojníků, zkracováním služného jejich (jistá část služného vyplácí se státními bony), ražením stříbrných peněz s nuceným oběhem a konečně zavedením naturalního desátku místo daně pozemkové. Poslední opatření vyzvalo zvláště velmi ostrou agitaci oposice, jež skutečně podnítila selský lid na mnohých místech až ku zřejmému odboji (ve Varně, Trsteníku). Vláda pak zavedla naturalní desátek proto, předně aby zvýšením daně pozemkové nepřitížila příliš rolnictvu, beztoho ještě slabému, s druhé strany aby i pro státní pokladnu více vyzískala. V úrodná leta, jaká právě se čekají po minulých třech neúrodných, desátek státu mnoho vynese a rolnictvu neublíží. Ovšem že sbírání desátku, kontrola polní při sklizni, uchovávání a zpeněžování desátku bude zase státi mnoho nákladu, jehož by při pozemkové dani peněžní nebylo; leč i tak vláda míní více vyziskati. Ač-li ještě nepodaří se oposici desátek i s vládou svrhnouti.

Co značí taková tři leta, jako 1897—1899, pro stát v cizině zadlužený, neprůmyslový, poznáme nejlépe z bulharské tržby zahraniční. Mezitím co vývoz bulharský v třiletí 1894—1896 obnášel 86·4 mil. franků (dovoz 81·6 mil. fr.), sklesl r. 1897 vývoz na 59·8 mil. franků, r. 1898 na 66·5 mil. fr. a r. 1899 dokonce na 53·5 mil. fr. V letech těch obnášel dovoz 84, 72·7 a 60 mil. fr., tak že tržní deficit za ta tři leta narostl na 37 mil. fr. A tento deficit stihl jen po slabém přebytku předešlého třiletí; a desítiletí před tím rovněž přebytku nepřineslo v celku svém, ač schodek byl nepatrný. Tak země, jež měla se kapitalem z ciziny zásobiti, zůstávala stále vyprahlou, čím dál více bez peněz, neboť větší vydání než příjem o 37 mil. fr. za poslední tři leta jest pro zemi jako Bulharsko právě dosti, aby se v životě státním i soukromém citelně projevilo.

Poklesly̌ch států slovanských na Balkaně ujímá se Rusko přátelskou radou aspoň. Ujímá se ovšem jen těch, které se k němu hlásí: Černé Hory a Bulharska. Do Černé Hory vyslán vloni státní

rada Müller, do Bulharska minulý měsíc státní rada Kobeko, aby studovali finanční stav země a pokud možno finance státní zreorganisovali. Na Černé Hoře úloha ta už skončena a slibuje zdar v budoucnosti. Některé daně zrušeny jako nevýhodné či škodlivé, jiné zavedeny. V Bulharsku bude hůře, neboť to už uvázlo ve drápech židovsko-německých kapitalistů pevněji. Srbsku, které patří pod sferu vlivu rakousko-maďarského, nepomáhá nikdo. Za nynějšího dynastického hospodářství bylo by to také zbytečno. Že by však Rakousko svému chráněnci ani bez toho nepomohlo, to se dá souditi z celého chování rakousko-maďarských politiků k Srbsku. Snad si myslí, že doražení skonávajícího státního organismu bude jednou také — pomocí!

Na letoším haličském sněmu přišla, jak už mnohdykráte, k řeči ta potíž, jakou má dosud Halič se svou neschůdností. Silnice a zvláště železné dráhy jsou to, kteréž dnes otvírají krajinu světu, a cennými činí její přirozené poklady, práci a píli lidu jejího. A tu Halič při své veliké rozloze ze severních rakouských zemí nejhůře obdařena. Připadáť 1 kilometr dráhy ve Slezsku už na 9·36 *km*², v Čechách na 10 *km*², v Dol. Rakousích na 11 *km*², na Moravě na 13, v Hor. Rakousích na 14, ve Štyrsku na 17 a v Haliči teprv na 25·50 kilometrů plošných. A pokud se snadnosti terrenu týče, tu Halič předčí všecky země rakouské. Na zemskou svépomoc nemůže se Halič skládat, neboť tím, že stát nedovoluje stavět úzkokolejných a nenákladných drah lokalních, nýbrž v zájmu vojenském žádá, aby všecky tratě pohraniční nebo k hranicím vedoucí byly stavěny normalně a pevně, tím soukromá podnikavost železniční jest úplně ochromena. Stavění drahých nevyplácejících se drah v Haliči na útraty státu není tedy tak ve prospěchu země, jak Haliči se rádo vytýká, stát spíše zdržuje než aby napomáhal schůdnosti země.

Rovněž zlé sousedství má Halič v tom ohledu s královstvím polským Rusku patřícím. Po celé severní hranici Haliče, od Granice do Brodů není z Haliče přechodu do Ruska. Jako nějaké obranné pásmo nechává Rus své polské kraje pohraniční bez cest a drah. S Rusí spojují tou stranou Halič jen dráha vídeňsko-varšavská, která jde ostatně jen nejzápadnějším koutkem Haliče, Krakovu se vyhnuvši. Druhé dráhy pak vedou k ruskému jihu, k Ukrajině maloruské, kam ani hospodářsky ani národně Halič a zvláště živel polský nesměřuje. Jsou to dráhy jen pro Rus hospodářsky významné. A přece ruské Polsko jinak má dosti hustou síť železniční, vedle střední moskevské Rusi nejhustší vůbec. A o novou dráhu opět se v téže straně jedná z Varšavy do Kališe, ale opět o dráhu, která by spojovala Povislí s Německem — a tak znovu otvírala dvéře cizímu živlu germanskému do Polska a Ruska. Vlastní sourodý kraj však přehražuje se pásmem neschůdnosti. Tohoto politického dětinství už by Rusko mohlo zanechati. Haličské dráhy na několika místech došedše na hranici, najednou jakoby ke zdi došly, usekují. Zvláště dvojího spojení už dávno se haličské kruhy dovolávají: z Tarnobřehu na Sandoměř podél Sanu a z Belžce na Tomašov podél Bugu do Lublina — leč dosud marně.

V „Bibliotece warszawské“ nedávno popisoval rozvoj průmyslu polsko-ruského St. Košutski. Náležíť království polské k nejprůmyslnějším krajům Ruska. Dnes (1895 až 1897 v tříletém průměru) velkoprůmysl rusko-polský dá se vyjádřiti těmito číslicemi: dělnictva zaměstnává 243.887, v závodech 2802, a roční výrobu si cení na 349,933.000 rublů. Před padesáti lety cena výroby byla 16,966.000 rublů, závodů však 10.488 a dělníků 46.397. — Ba ještě před 15 lety, roku 1882., síla průmyslu v kongressovce nebyla ani za polovic jeho síly nynější. Bylotě r. 1882. závodů 7060 se 119.000 dělníků a cena veškeré výroby se páčila na 170 mil. rublů. Mezitím co cena výroby stále vzrůstala, nestoupal souřadně též počet dělnictva. Ke konci sedmé desítky počet dělnictva klesl o několik tisíc pod počet v letech šedesátých. Rozvoj rapidní datuje se pak už trvale od sedmdesátých let. Za 12 let vždy nastává zdvojnásobení výrobnosti průmyslové; od 1870 do 1882 z 63,943.000 rublů cennosti výrobní na 170,000.000 rublů, a od 1882 do 1895 na 349,933.000 rublů. — Počet závodův ovšem jako všude, kde se průmysl rozvíjí, klesal. Z 12.541 v roce 1857. klesl na 6513 v roce 1870., povznesl se do roku 1882. opět na 7060, ale odtud do roku 1895. rapidně padal až na 2802. Malozávody pohlceny od velkozávodů, dílny od továren. Jest to směr ostatně znatelný i ve všech jiných zemích a státech.

Co se rozvoje průmyslu v poměru k celému vývoji obyvatelstva týče, tu připadal v roce 1845. jeden závod na 458 obyvatele, dnes na 3357 obyvatel; jeden dělník připadl v roce 1845. na 104 obyvatele, dnes už na 39. Cena výroby na jednoho obyvatele byla v roce 1845. $3^1/_2$ ruble, v roce 1897. však 37 rublů. V království dnes žije výlučně prací tovární na 1,200.000 (s rodinami včetně). Cenou své výroby na jednoho obyvatele předčí království z velkých a průmyslových západních států Italii a také Rusko. Veškerou cenou výroby předčí pak Holandsko, Švycary, Dánsko, Norsko, jiné méně průmyslové malé státy nečítajíc.

Jednotlivé druhy průmyslu takto jsou zastoupeny: textilní továrny počtem 395 zaměstnávají 101.000 dělníků a vyrábějí ročně za 167,196.000 rublů zboží, průmysl kovový a zeminný čítá 1203 závody se 86.454 dělníky a vyrábí za 83,855.000 rublů, prumysl hospodářsko-rostlinný má 1038 závodů s 42.514 dělníky a s výrobou v ceně 69.521.000 rublů, průmysl zvířecí látky obrábějící má 129 závodů se 4782 dělníky a s výrobou 13,276.000 rublů, průmysl chemický 50 závodů s 2500 dělníky a 7,904.000 rublů výroby, ostatní průmysly pak 93 závodů s 6278 dělníky a 8,231.000 rublů výroby.

Jen že namnoze tento průmysl není ani polský ani ruský, ale německý. A není jen kapital v něm německý, ale všecko až po posledního technicky vyškoleného dělníka. Jen neučené vrstvy dělnické jsou polské a židovské. Sem tam ovšem i v úřednictvu a v lepším dělnictvu továrním nalézá se Polák nebo žid, ale je to na př. v textilním průmyslu skoro jen výminkou. Tak sama velkoprůmyslová Lodž vypadá spíše jako německé než jako polsko-ruské město. Vlna velkoprůmyslová

převalila se sem přímo z Němec, neprocezená, nezdržená ničím. Čím dále od Němec, tím ovšem i sám průmysl jest domácnější a původnější, omezuje se nejčastěji jen na cizí kapital a nejnutnější technickou správu, a i to už řidčeji.

Ruské zemědělství jako hlavní výrobní stav říše o ruskou půdu v 49 ruských evropských guberniích, v nichž zemská statistika údaje sebrala a sestavila, podělilo se takto: z 391 milionů desetin (1 desjatina = 109¼ aru) obdělávané půdy rolní, lesní, zahradní a luční má v držení: stát 38·5% čili 150·4 mil. desetin, carská rodina 1·9% čili 7·4 mil. desetin, svobodní vlastníci 23·3% čili 91·1 milionů desetin, různé ústavy 2·1% čili 8·5 mil. desetin a selský lid konečně 34·2% čili 133·7 mil. desetin. Ve svobodném či soukromém vlastnictví zahrnuto jest 23·8% šlechty s majetkem pozemkovým 79·8% z celého soukromého vlastnictví půdy. — Kupců 2·6% s 10·7% půdy, měšťanů 12·1% s 2·1% půdy — selských vlastníků (tito se v tomto druhu vlastníků země octli ne údělem a obecností, ale přikoupením) 56.7%, ale jen s 5·5% země — ostatní stavy (duchovenstvo, vojáci, cizinci atd.) tvoří 4·8% soukromých vlastníků s 1·9% půdy „soukromé“.

Na šlechtu připadá tudíž z tohoto soukromého („častnovladělčeského“) majetku pozemkového víc než tři čtvrtiny, skoro 4 pětiny. Z toho zřejmo, že pozemkové vlastnictví v Rusku dosud dělí se na tři veliké skupiny: státní statky (38·5%), selské podíly a občiny (34·2%) a šlechta (18·8%) s údělem (1·9%). Mimo tyto tři velké skupiny zbývá jen 6·6% půdy ruské patřící jiným vlastníkům, nebo těmže, ale podle jiného právního titulu. Že soukromá svobodná půda jest hlavně půdou velkostatkářskou, vidno z jejího rozdělení: 76·6% veškeré půdy té jsou statky víc než 1000 desetinové. Jelikož však tyto statky víc než 1000 desetinové náleží 3·5% všech držitelů svobodných pozemností, zřejmo, že mnoho šlechty (které jest mezi držiteli těmi 23·8%), má statky menší než 1000 desetin, ba menší i než 100 desetin, neboť i na statky 100 až 1000 desetinové připadá jen 12·4% všech vlastníků soukromých. Kdyby tito dvojí už samou šlechtou byli, zbývala by ještě celá třetina šlechty, která pak by měla v držení statky méně než 100 desetin výměry pozemkové mající. Na Rusi sto desetin (109 hektarů!) pozemku dlužno čítati za statek takového rázu, jakým jest u nás 100 měřicový grunt, tedy náš střední statek selský. A pravděpodobně pod tuto míru spadá víc než třetina šlechty, neboť statky nad 100 desetin nejsou asi výlučně šlechtické — ač jistě z veliké části takovými jsou!

Zajímavý statistický přehled železničního vývoje na Rusi podává ministerstvo komunikací pro pařížskou letoší výstavu. Dle „Věstníku“ ruského ministerstva financí aspoň několik čísel: První leta železniční pro Rusko jsou roky 1836. až 1838., kdy postavena první trať v délce 25 kilometrů. V r. 1845. délka železničních drah narostla na 135 kilometrů. V roce 1850. bylo drah 468 kilometrů, roku 1860. 1488 km., roku 1865. 3644 km., roku 1870. 10.650 km., roku 1875. 18.245 km., r. 1880. 21.885 km., roku 1885. 25.210 km., roku 1890. 30.017 km., roku 1895. 36.272 km. a konečně počátkem

roku 1900. (v dubnu) 51.432 km.[1]) Nejsilnější stavební ruch vířil (vzat rok zahájení vozby) v letech 1870. (přibylo 2960 km.), 1871 (2429 km.), jehož nedosaženo leda v posledních letech, kdy prováděny dalekosáhlé stavby v Asii a na severu Rusi (od r. 1896.) První železnice v Asii odkryta r. 1881. (187 km.) na to r. 1886. nových 755 km. a r. 1888. dalších 346 km. V posledním necelém dosud pětiletí 1896 až 1900 asijských drah odkryto téměř tolik jako evropskoruských: totiž 1455 a 716 a 800 a 1669 a 1481 km., celkem 6121 km., jež hlavně čítati se musí na velikou dráhu sibiřskou, něco málo jen připadá na dráhy středoasijské. V těchže letech v evropské Rusi (bez Finska) odkryto drah 817, 1560, 2003, 2910 a 1390 km. V tomto pětiletí, tedy ještě neskončeném, zatím odkryto drah v Evropě: 8680 km., v Asii 6121 a ve Finsku 359 km.; celkem 15.160 kilometrů, výkon to, jakým ve svých dějinách žádný stát vykázati se nemůže! Zvláště veliké číslo skoro 3 tisíc kilometrů v r. 1899. v evropské Rusi samé nikdy před tím nečítané spadá na účet severní dráhy z Permi do Kotlasu a částečně i z Vologdy do Archangelska, jež samy o sobě jsou stejně velikým dílem ruské politiky hospodářské jako dráhy asijské: ba dráha vologodsko-archangelská jest unikum stavební odvahy a umění: jest to první pokus dráhy vedoucí severní tundrou, zmrzlými bažinami.

Absolutně předčí jen Spojené Státy před Ruskem délkou drah svých a před evropskou Rusí samou v Evropě jen Německo (44.457 km. drah). Poměrně však Rusko při té absolutní ohromné číslici železnic svých přece jen zůstává i za většinou států evropských, ať už v poměr bereme obyvatelstvo či plochu říše. Připadáť na 1 milion obyvatel drah železných: v Anglii 117·4 verst (skoro km.), Německu 93·5 verst, ve Francii 83·7 verst, v Rak.-Uhersku 51·9 verst, v Rusku však jen 7·8 verst! Na 1000 plošných verst území připadá drah železných: ve Francii 1009·8 verst (délky), v Německu 850·4 versty, v Anglii 804·7 versty, v Rak.-Uhersku 727·8 versty a v Rusku jen 333·3 versty.

Dne 19. května vydáno nařízení ministra financí, jímž se v Rusku stahují z oběhu poslední už „kreditnyje bilety“ — nezaložený státní dluh, jako naše „státovky“ téhož původu i rázu. Bylo jich ještě nekrytých v oběhu za 50 mil. rublů — zbytek to z dřívějšího nezaloženého dluhu přes 1000 milionů rublů obnášejícího. Hražení ponenáhlé tohoto dluhu dělo se od r. 1881., ale z 964 mil. rublů do r. 1892. ubylo ho jen 222 mil., teprv od té doby pokračováno rychleji. Kdežto však my od téže doby stahujíce své státovky, jichž bylo ostatně i se salinkami původně jen na 350 milionů zlatých, dosud je nemáme staženy a vyplaceny, Rusko už je se svým ohromným nekrytým dluhem hotovo. Původ ruského dluhu nekrytého jest v letech 1840. až 1850., kdy místo bankovek vydány v oběh nekryté státní papírky, a pak v r. 1878., kdy podobné papírky vydány za války za

[1]) Z toho připadá na evropskou Rus 41.515 km., na Finsko 2508 km. a na asijskou Rus 7409 km. Do konce roku přibude ještě jak v evropské tak v asijské Rusi, a zvláště v Číně Ruskem stavěných drah délka nepatrná.

osvobození Jihoslovanů. Skoro polovice tohoto papírového peněžního hospodářství ruského (400 mil. rublů) vzešla tedy z idealního podniku ruského, z boje za bratry a křesťany. — Poslední víc než dvě stě milionů rublů staženy v letech 1897. až 1900. bez cizí pomoci, bez výpůjčky, které Rusko bylo použilo ke splátkám dřívějším. Uvážíme-li jak toto ohromné uvolnění ruského státního pokladu, tak i uvolnění financí státních, jež nastane po dostavěné dráze sibiřské a drahách mandžurských, můžeme očekávati nebývalý rozkvět státního hospodářství ruského. — Pokrytím veškerého nezaloženého papírového dluhu dokonán také v Rusku úplně přechod od stříbrno-papírové měny ke zlaté měně. U nás po prvním rozmachu stále trčíme na poloviční cestě.

* * *

Školství. Pro náladu v učitelstvu moravském příznačným momentem je episodka ze spolkového života, o níž s tendencí okatou nedávno se rozepsal „Komenský". Ve schůzi kroměřížského spolku učitelského byl přítomen dp. kanovník Droběna, a to bylo vítanou příležitostí „mladým" k útokům na „staré". Začali „mírně svobodomyslného" předsedu p. Slaměníka podezřívat z přízně ku „klerikalům". Rozumí se, že takový hřích nemohl si dáti připočísti na účet v očích „mladých" beztoho již dosti obtížených a proto se bránil jak uměl. Že prý nevěděl o p. kanovníkovi, že není pouhým hostem a méně sice neurvale ve formě, ve věci však zcela podle komanda „Pozorova" slavnostně slíbil, že se vícekráte podobná „nepřístojnost" nepřihodí ve spolku, kterýž první dal povel k bezohlednému boykotu učitelův a učitelek smýšlení katolického a nebratrsky, ba bezprávně vyloučil členy katolického spolku učitelského. Že do takového spolku vysoký hodnostář církevní ani jako host nemá chodit, souhlasíme již z toho důvodu, aby nevydal se v nebezpečí utržiti si takových neurvalých ústrků, jakými ve známé svobodářské taktnosti odbyli dp. kanovníka v Kroměříži stoupenci p. Slaměníka. Vůbec nechápeme jednání mnohých kněží, kteří tak okatě vyhledávají důvěrné styky s učiteli liberalistickými, všemožně jim ústupky činí, je vyznamenávají, kdežto učitele smýšlení konservativnějšího a zejména členy katolického spolku učitelského velkopansky ignorují, ba přímo snahy tohoto spolku potírají tím, že jednotlivým členům ztěžují činnost. My se domníváme, že chvála z úst vybarveného liberala pro kněze je vážným napomenutím k přemýšlení, zdaž na cestu lichou nezabočuje. Jsme pro nejlepší, nejupřímnější shodu kněžstva s učitelstvem, neboť bez spolupůsobení obou činitelů výchov se nedaří, ale nijak nechválíme, když k vůli zdánlivé shodě liché se nadchází liberalům a učitel horlivý, ale méně agilný a bezohledný se odstrkuje proto, že dovede — mlčet a trpět. Políček z ruky bratrovy snad více bolí než těžká rána surového nepřítele.

V zemském sněmě letos školská debatta nabyla rozměrů značných a skončila potěšitelným úspěchem. Ukázaloť se totiž, že pro výchov na základě náboženství jsou všichni rozvážnější poslanci. Soudíme tak z potěšitelného zjevu, že z českých poslanců nikdo se neozval proti

vývodům poslance Ševčíka, když dokazoval nutnost výchovu náboženského a řízně odbyl německé liberaly s jejich ušuntělými frasemi o „svobodném“ školství, jež prý je zárukou pokroku a rozvoje všeobecného. Z důležitějších momentů dlužno zařaditi usnešení sněmu, jimž povoluje se 1200 K podpory k návštěvě pařížské výstavy pro dva učitele. Podporu udělí zemský výbor Čechu a Němci (!). Na umístnění musea Komenského povolena podpora 400 K pro rok 1900. Některé nesrovnalosti v nové úpravě učitelských platů byly uznány a v budoucím zasedání bude prý schválena změna řádu disciplinarního, název podučitel bude zrušen a postup mladších učitelův upraven. Vdovám, jichž manželé zemřeli před sankcí nového zákona, tedy před 1. lednem 1900, dostane se podpory.

Tím by úprava platů na Moravě byla dosti příznivě zakončena. Hůře pochodilo učitelstvo ve Slezsku i v Čechách. Zde není úprava dojednána, ve Slezsku úprava sice schválena, ale s dodatkem liberalního superintendenta Haase, kterýž navrhl, aby zákon byl schválen teprve potom, až vláda zemi zaručí 25% výdajů z daní státních. Tím celá úprava je ránou do vody.

Učitelstvo německé v dolnorakouském bundu soustředěné přijalo na sjezdě všeobecném tyto požadavky: Základní plat učitelský, pod jehož výměr nesmí jíti žádná obec školní, aby počáteční plat učitele neb učitelky po zkoušce způsobilosti na obecné škole rovnal se nejmenšímu platu státních úředníků XI. třídy hodnostní, na školách měšťanských X. třídy; učitelé a učitelky s vysvědčením dospělosti obdrží existenční minimum 1200 K ročně.

Z ruchu svépomocného zmínky zasluhuje nemocenská pokladna učitelská, založená v okresu rakovnickém v Čechách. Dle zprávy nedávno uveřejněné má 73 členů, 162·64 K reservního fondu a 802·70 K vydajného jmění. Vydání činilo 75·76 K, tedy na rozdělení zbylo 726·94 K. Přihlášených výloh léčebných bylo 1796 K 32 h, schváleno 1615·88 K. Náhrada 45%, t. j. 726·94 K byla schválena k výplatě.

Zajímavá zpráva dochází z Haliče, země v ohledu školském nejméně rozvinuté. Sněmovní komisse školská jednala o návrhu Dra. Abrahama, aby zřízena byla nová škola střední bez latiny, řečtiny a obmezenou němčinou, jakožto doplněk nynějších měšťanských škol. Hlavní péče by se věnovala řeči mateřské, realiím, rýsování a dějinám. Náklad by uhražovala obec, země i stát, učitelé by měli hodnost cvičných učitelův a žáci by měli přístup do všech úřadů veřejné správy, kdež akademické neb odborné vzdělání není podmínkou, a také nárok na službu jednoroční ve vojště.

Návrh ten by tak asi výborně se hodil pro všechny, jež s malým studiem by rádi si opatřili hodně příjemné místo ve státní službě. Dalekosáhlejší bude asi anketa tyto dni v ministerstvu kultu a vyučování konaná, jež vážně probírala stav nynějšího vyššího vzdělání žen a učiní asi návrhy a upravení této již neodbytné otázky.

Ruch nebývalý se jeví také ve školství ruském. Tamnější ministerstvo vyučování připravuje projekt organisace povšechných

kursů středního vzdělání pro nejširší kruhy, aby dosáhly úrovně gymnasialního asi vzdělání. Zřízení by odpovídalo zahraničním universitám lidovým s objemem vyučovacím střední škole odpovídající. Na pokus budou kursy takové zřízeny v Petrohradě. Také první ženskou universitu bude míti Rusko. Za pobytu v Moskvě schválil Mikuláš II. návrh ministra osvěty, aby tam byla zřízena universita pro ženy s dvěma fakultami: lékařskou a lékárnickou. Ponese jméno carevny Alexandrovny. Školství hospodářské znamenitě zkvétá. Bylť r. 1898. celkem 121 ústavů zemědělských, a sice 4 vyšší, 12 středních a 105 nižších hospodářských škol, kromě škol jiných, na nichž vyučováno hospodářství. V uplynulém třiletí přibylo 40 škol a 2000 posluchačů. Náklad obnášel okolo 4 mil. K.

Hospodářství velmi všímá si též vláda uherská. Za tím účelem pořádá hospodářské kursy, jež měly prvním rokem 34.000 posluchačů, druhým již 200.000 a třetím celých 300.000. Konaných přednášek rozdáno na 150.000 výtisků. Letos vybízí ministerstvo hospodářské spolky, aby všímaly si domácího průmyslu dle povahy území, aby tak dovoz různých potřeb, jež dosud do Uher se dovážejí, byl omezen. Vybídnutí týká se zejména košíkářství, pletení slaměných klobouků, kartáčnictví, hotovení houní, polního nářadí a p.

Potěšitelné rozhodnutí učinilo u nás ministerstvo kultu a vyučování o vyšších obchodních školách. Postaveny úplně na roveň obchodním akademiím v každém ohledu a absolventům přiřklo tatáž práva a výhody, jakých požívají absolventi obchodních akademií.

Zajímavou zprávu o vzdělání učitelstva v Belgii přináší „Učitel“ v č. 8. Podle „U.“ vzdělávají se tam učitelé obecných škol ve zvláštních ústavech, normalní školou nazvanými, jež jsou buď státní, buď biskupské. Zvláštností jest, že nemají ústavy ty vlastních cvičných škol. Místo nich používají obecných škol v městě, kde je zřízen ústav učitelský. Chovanci vyššího běhu ve školách těch vyučují. Ve státních semeništích učitelských vyučuje se nyní: 1. náboženství a moralce, 2. čtení, 3. psaní a vedení knih, 4. francouzské, vlamské nebo německé mluvnici (dle stanoviště semináře), 5. zeměpisu, 6. dějepisu, 7. počtářství (zvláště hledíc k obchodu a dopravě), 8. přírodním vědám (k užívání jich v životě zvláště se prohlédá), 9. theoretickému a praktickému polařství a zahradnictví, 10. theorii vychovatelské, 11. methodologii, 12. dětskému a školnímu zdravotnictví, 13. prvopočátkům správcovství (při tom prohlédá se k ústavě země, k zákonům, nařízením a snesením, jež se týkají školstva; také sem patří vedení civilních rejstříků, sepisování protokolů, vyplňování formulářův aktovních a p.), 14. kreslení, 15. vokalní hudbě, 16. tělocviku. Biskupské semináře učitelské mají podobnou osnovu.

Na konec pak zaznamenáváme projev jednoty učitelstva českých škol měšťanských dne 16. dubna t. r. v Brně usnesený. Jednota uvedená prohlašuje: „I. Úpravou služného dle zemského zákona ze dne 5. července 1899 dostalo se učitelstvu kýženého zvýšení platů, jež ovšem pro současné zdražení životních potřeb jako ne valné zlepšení se jeví. Učitelstvo přes to s plným vděkem oceňuje tuto blahovůli našeho

slavného sněmu bez ujmy přesvědčení, že dokud nebude učitelstvo měšťanských škol ve svých příjmech postaveno na roveň státnímu úřednictvu X. a IX., případně i VIII. třídy dietní, není možno otázku úpravy služného považovati za vyřízenou. Jednota učitelských měšťanských škol na Moravě, uznávajíc postavení slavného zemského poselstva i vůči zájmům poplatnictva a nechtějíc seslabovati připravovanou akci sl. sněmu ve prospěch industrialních učitelek, případně i podučitelů, dovolává se zatím postupu etappového, poznačujíc za nejnaléhavější odpomoc uzákonění těchto nezbytností: 1. Doplněním kvinkvenalek započtením doby služební od prvního definitivního ustanovení. 2. Přiřknutí naturalního bytu nebo přibytečného po čas aktivní služby. 3. Udělení osobního přídavku učitelům, již po 20leté službě nestali se řediteli nebo nadučiteli. 4. Honorování suplovaných a nadpočetních týdenních hodin, normovaných dle jiných království a zemí. Věcné odůvodnění těchto neodkladných postulatů zůstavuje si Jednota opatřiti zvláštními peticemi na slavný sněm. II. Jednota připojuje se k hlasům za opravu disciplinarního řádu. III. Jednota přimlouvá se za splnění žádostí četných obcí, žádajících s nabídkou vážných obětí za zřízení měšťanských škol na výsost důležitých pro vzdělání, zdatnost a intelligenci středních stavů našeho lidu — sloupů to poplatnosti, síly, moci státův a pořádku, jakož i rovnováhy ve společnosti lidské. IV. Jednota souhlasí úplně s podanou peticí Jubilejní jednoty lidumilů na Moravě na obmezení alkoholismu. V. Jednota považuje povolení zemských cestovních stipendií pro učitelstvo měšťanských a obecních škol na právě zahájenou světovou výstavu v Paříži za hřivnu, jež ponese dobrého užitku pro rozvoj školství, jakož i pro činnost učitelstva na prospěch hospodářského a duševního povznesení lidu. VI. Jednota vůbec dovolává se přímluvy sl. sněmu u vysoké vlády za výhody na drahách dle analogie státních úředníkův, aby učitelstvo usnadněným cestováním mohlo pracovati o dalším svém sebevzdělání k dobru školy, žactva a lidu, jehož nezištným rádcem učitelstvo vždy chce zůstati.“

(Z a s l á n o.)

Bibliografie české historie. Právě vydaný první díl Zíbrtovy jmenované knihy poučí každého pěstitele dějepisného studia u nás, jak jsou v knize té před nepamětí zachráněny spisy, články i drobné črty, příspěvky všelikého druhu, roztroušené v nejrozmanitějších publikacích. Vyžaduje toho nejen úplnost díla, nýbrž také zájem každého spisovatele historického, aby se také sám staral o úplný záznam všech prací svých v rozsáhlém díle, vydávaném od České akademie. Adressa autorova: Dr. Čeněk Zíbrt, Praha, na Slupi č. 14., jemuž seznamy ty, ať spisů samostatných nebo článkův a drobných příspěvků buďtež laskavě k použití do dalších dílů »Bibliografie« zasílány.

Ročník V. (XVII.) Číslo 7.

HLÍDKA.

Fr. Cyrill Kampelík na Moravě.

Z jeho autobiografie. Sděluje FR. KOMÁREK. (Č. d.)

Kampelík svým spolužákům, rozeným Moravanům a Čechům, stále na srdce kladl řka: „Co vám platno, kdybyste sebe krásnějších vědomostí měli, když je národu svému, svým bratřím a sestrám, slušnou a srozumitelnou řečí podati nedovedete? Nedostatečná zásoba vašich slov z národní mluvy, jež jste se jako chlapci od rodičův a na venkovských školách naučili a mnoho ještě na německých a latinských školách zapomněli, ta vám jako vzdělancům nedostačí, nechcete-li pouhými nádenníky býti. Pouličně lidu mluvit nesmíte, chcete-li jako učení před národem ve cti obstáti. Co bylo, již nebude. Co vám prospěje německá a latinská učenost v národě, když věci lidu neznámé objasniti nedovedete, nemajíce znalosti řeči?“ Slova jeho nepadla na skálu, ale také nikoliv na dobrou půdu; němcomilové se tomu posmívali. Němci někteří na to škaredili. Hádek a sporů bylo dosť, z nichž si však Kampelík pranic nedělal, neboť se pojmy a náhledy čistily a pošetilé předsudky ve své nahotě byly odkrývány. Kampelík byl přítelem rozumné oposice. Jednoho dne, kdy závist a zlomyslnost všeliké klevety proti Kampelíkovi roznášejíc se durdila a trpké chvíle mu způsobila, pln nevrlosti a žalu pravil Kampelík svým spolužákům a přátelům Moravanům: „Já vím, bratří Moravané, že vy proti nám Čechům mnoho předsudkův a jakousi zarytost majíce, nám nepřejete. Avšak já vám předsudky vaše zcela promíjím, neboť vy za to nemůžete. Co víte, víte z německých knih a co vám páni professorové sdělili, ačté Moravané, povídali vám to zase z německých knih. A jak mluvějí

Němci v knihách svých o Slovanech, o Češích? Naši professorové, ač rození Moravané neb Čechové, neměli té samostatnosti a ráznosti ducha, aby sami také o věci přemýšleli a na rozum německý se vším se nespoléhali. Avšak to bylo, nyní to jinaké býti musí!"

Aby Kampelík svému slovu dostál, učil své spolužáky pravopisu, mluvnici a slovozpytu národního jazyka, ukazoval jim krásu, sílu i výraznost jeho, jak v ohledu tom mnohé jazyky evropské předčí. Dále zavedl deklamovánky a cvičení ve slohu jednou nebo dvakrát týdně, jak čas postačoval. Neboť každý školní předměty dobře znáti musel, aby shora nebylo nespokojenosti. A také Slované skutečně všady vynikali a spokojenost pánů professorů měli.

Dále o to se postaral Kampelík, aby svou knihovnu slovanskou na ústavě měli. Psal mnohým mužům a národovcům, jako Presslovi, Fr. Sušilovi, Kollárovi, T. Procházkovi a jiným, kteří knihy darem poslali. Něco sami koupili a tak se slušná knihovna sešla. Spolužáci chtěli Kampelíka míti knihovníkem, on však se jim srdečně poděkoval řka: „Vy jste, pánové, ve vlasti své, vám proto právo náleží, abyste v domě svém hospodařili. Ničím ve vlasti vaší vládnouti nechci a nebudu." Kampelík v této době s J. Kollárem si dopisoval a 25 výtisků „Slávy Dcery" mu odebral a rozšířil. Tak se prvý rok, dle vytknutých sobě pravidel, od ostatních roků silně lišil svým národním směrem. Slované výborně u professorův obstáli.

V druhém roce museli všichni do semináře vstoupiti. Kampelík také musel se podvoliti zavedenému pravidlu. V semináři počaly teprv třenice, půtky a hádky o národnost a její oprávnění, a to s vyššími roky, jež se směrem druhého roku nebyli spokojeni. Spolužáci Kampelíka nedali se v ničem másti, srdnatě své samostatnosti se držíce, šli již vytknutou cestou národního uvědomění. Vyšších roků jako pánů sobě mnoho nevšímali, za to však návodem Kampelíkovým prvého roku bratrsky se ujímali, národního ducha v něm bedlivě vzbuzovali, aby uvědomění národní se šířilo. Vzájemnost bratrská na slovanství založená pilně byla vykonávána, aby druhý rok úplně za sebou svým směrem přitáhl prvý rok. Vzájemnost zcela bratrská byla vykonávána netoliko slovem, ale i opravdově činem, druh druhu pomáhal, čím jen mohl. Sobecké oddělování bylo úplně zapuzeno. V prázdných dobách místo jalového nebo planého hovoru byly rozumné hádky a spory a přetřesy o vhodných věcech vedeny, aby se duch bystřil, srdce šlechtilo a příprava pro budoucí život byla úplnější. Látkou rozprav bylo na př., či ctnost má více hodnoty v sobě, zda boháče v oplývání nebo chuďasa

ve strádání; co jest vlastně národnost; co západnímu Slovanstvu činiti dlužno, aby se v národnosti své zachovalo.

Kampelík své spolužáky upozornil na dobu velkomoravské říše, na sv. apoštoly slovanské Cyrilla a Methoda, ježto byli a jsou dobrodincové Slovanstva, a čí vinou do moře zapomenutí u Slovanů padli? Západní Slovanstvo musí se živě na své dobrodince rozpomenouti a vděčnějším se k nim ukazovati. Velkomoravská říše stojí posud přičiněním Čechuv a Moravanův, ale v jiném vydání, kteréž nutno uznati a dle toho mysliti, se chovati a jednati třeba, aby to lépe u nás vypadalo. Kdož však může více působiti než vy, vyšedše na vinici Páně? Kdo vám v tom zabrání, když v duchu Kristově s účinnou láskou tak činiti budete? Tak Kampelík stále Cyrillo-Methodějskou dobu svým spolužákům na pamět uváděl a vše bylo shledáváno a čítáno, kdo co kde o době té pověděl, jako Dobrovský, Jungmann, Balbin, Pelcl, Palacký, Kollár a jiní. Konečně se Moravané tak rozjařili touto ideou, že Kampelík, ač od biskupa Kolovrata jako chlapec na Kamenci u Jičína na jméno Josef byl biřmován, opět od svých spolužáku za Cyrilla na památku byl obiřmován. Od těch dob jméno to svému přijmí předkládá.

V tu dobu pilně v neděli a ve svátek do semináře docházel Jan Ohéral, vydavatel a redaktor znamenitého kalendáře „Pilger", bývalý spolužák ve filosofii, který hovory oživoval, politické zprávy z novin a děje ze života národů donášeje. On též přispíval, maje výborný přehled německé, francouzské a anglické literatury, k probuzení národnosti a jarejšího uvědomění. Za to byl od nich Methodějem obiřmován.

Co třetí a čtvrtý rok všelijak odpolední dobu svátkův a neděl v semináři trávil, druhý rok, kde Kampelík byl, jako skutečná akademie bádavými hovory a rozpravami, kritisováním v jemném přátelství a účinné vzájemnosti utěšené čas trávil. Žáci z prvého roku byli do té besedy zváni a do kruhu vzájemného přátelství přijímáni. V tomto roce příruční knihovna slovanská znamenitě vzrostla, neboť na všestranné dopisy příspěvky docházely. Ale němcomilové chtěli ji ze semináře vyhoditi. Velké třenice, spory, klevety a osočování vznikaly, když se velká myšlenka národnosti a slovanství ujímala a přežilou svobodovou veteš porážela. Alumnum druhého roku spíláno, že jsou čeští bratři, rozkolníci a i nahoru donášeno. Ale osočovaní bratři byli v chování, v umění a ve škole příkladni, požívajíce vážnosti u pánů professorů svou horlivostí, pročež nebylo k nim přístupu. Konečně byl druhý ročník rebellantským nazýván, poněvadž si od nikoho neoprávněného

do kaše foukati nedal a všecky útoky pošetilců rázně odrážel. Bylo vyhrožováno od řídícího kanovníka, že vyšetřováno bude, kdo takového ducha v něm vzbuzuje. Ale nepřišlo k tomu, jelikož nikde proti pravidlům a kázni hřešeno nebylo, nikde nebylo drzosti, vše bylo jemné, po slovansku skromné, ale neústupně prováděno.

Tak se šťastně skončil druhý rok bohovědných studií. Kampelík byv slavným Kollárem zván, aby Slovensko navštívil, vydal se spolu se svým spolužákem Fr. Bláhou, Moravanem, a J. Teplým, Čechem, výborným hudebníkem a alumnem třetího roku, přes Mölk, Vídeň (kde se Teplý odloučil) do Uher bez pasu r. 1832., kde v Pešti slavného Kollára s Bláhou navštívili. Kollár je uhostil u Koiša, velmi horlivého Slováka v Budíně, který všeslovanský slovník spisoval a velmi pro své královské Slovensko nadšen byl. Tu jsme byli v ustavičné hádce, neboť on měl velmi za zlé Čechům, že v ničem od zněmčilosti svého spisovného jazyka upustiti a něco lepšího, slovanštějšího od bratrů Slováků přijmouti nechtějí, aby literatura česká širšího pole, většího obecenstva, stálejšího mecenáše nabyla a česko-slovanskou se stala. Žel Bohu, že jeho práce se ztratila, neboť byl statečný a dělný i obětovný Slovák a hoden, aby vděčně připomínán byl. Z Budína se oba cestovatelé hnuli přes Báňskou Bystřici, Šťávnici, Čertovu Horu, Sv. Mikuláše po Váhu na pltích do Trenčína, kde pana Kuzmányho, Melzera, Chalupku, Bělopotockého, Bartoše, Bláhu, Řešetku a jiné národovce slovenské návodem pana Kollára jako letem navštívili, spěchajíce přes Hladové Hory k Brnu, kde již školní běh počínal. Slavný Kollár Kampelíkovi dopsal, že jeho cestování více působilo než mrtvé knihy, a že by mladí Čechoslované o prázdninách po svých vlastech putovati měli, aby lépe do skutečného života a jeho potřeb nahlédli. Kampelík skutečně vyzval svého přítele Dra. Amerlinga, aby se s dobrým přítelem na Moravu a na Slovensko vydal a je přírodopisně i národopisně probádal. Což se skutečně i stalo.

V třetím roce theologie se obzor Cyrilla Kampelíka velmi kalil, neboť klevetění a osočování přece účinkem svým se neminulo. Za professora dogmatiky přišel na ústav Dalmatinec J., pojem o Slovanstvu nemající. Ten stále Kampelíka stíhal a vše mu strpčoval. Kampelík stálým bojem a klevetami umdlen, pozbyv chuti k theologii v moravské vlasti, kde tolik předsudkův a nepřízně proti Čechům chováno a pěstováno bylo, aby jen žádné srozumění mezi kmeny západního Slovanstva vzniknouti nemohlo a němectví v nadvládě se udrželo, vida, že by mu více hořkosti ještě narostlo — vystoupil z theologie, ač peněz a oděvu

do světa neměl. Apoštolský biskup v Brně Ant. Gindel, spravedlivý a všestranně učený Němec, zdržoval jej laskavě od tohoto kroku, aby pro nějaké příkoří nevystupoval, poněvadž člověku chudému těžko jest ve světě k něčemu dospěti, když přátel nemá. Bezmála by se byl Kampelík do theologie vrátil, kdyby přátelé rytíř Urban ze Švábenova a J. Ohéral mu neradili, aby toho nedělal a jinou dráhu životní si zvolil. Kampelík stále do semináře ku svým přátelům chodil a s vyšším povolením je v mluvnici a slohu cvičil, začež mu tito zase obědy a jiné stravy obětavě poskytovali, aby jemu krutý osud usnadnili. To několik roků trvalo. Kampelík dával lekce v mathematice a filosofii a připravoval se k nějaké professuře. Nebožtík Julius Urban rytíř ze Švábenova, výborný muž, statečný Moravan, velmi vzdělaný, byl archivářem v Kroměříži u arcibiskupa. Nabídl Kampelíkovi: „Já vám své místo postoupím a postarám se o to, abyste ho dostal, neboť já se úplně obrátím k historickému zpytování, jen co se pozdravím.“ Churavěl nebohý na hnilobu holeně, ale po roce smrt jeho vše překazila. Odkázal mu legat v poslední vůli; knihovnu svou odkázal i s rukopisy museu království Českého s tou podmínkou, že náleží Moravě, kdyby v Brně podobný zemský ústav povstal. Kampelík jemu lyrickou báseň posmrtnou složil a moravský nápis na hrobovém železném kříži mu obstaral.

V tom čase Kampelík ze všelikých spisů „Pokladnici Franklinovou“ sestavoval, která později v Báňské Bystřici tiskem vyšla. Nepochodil s ní. Cestující Čechoslované se u něho v Brně stavovali, jako páni: Dr. Amerling, Štorch, Špot, Štulc, Rozšlapil, Hněvkovský a jiní. Rád by se byl dostal ke knihovně do Olomouce, ale marné namahání. Němcomilové a Němci, na př. gubernialní rada a referent ve školních věcech, nikde mu nedali vzniku. Léta minula a budoucnost žádná mu nekynula. Nezbylo mu tedy než jinou dráhu života sobě voliti, k čemuž jej nejvíce donutil jeho přítel Josef Uherek, aby se k něčemu rozhodl. Pomýšlel tedy na právnická studia; šetřil a k tomu dostal své dědictví asi 400 zl. v šajnech a obstarav sobě rekomandace do metropole rakouské říše, odejel do Vídně s pevným úmyslem: „Lépe pozdě než nikdy!“

(O. p.)

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (Č. d.)

d)

Jak obsah, tak podání (sloh) biblické zprávy, jak jsme o ní pod *b)* a *c)* mluvili, ukázaly nám mnohé výborné její vlastnosti. Doufám, že zalíbení naše ještě vzroste, když nyní spojené o obou budu mluviti, když budu hleděti vyložiti, jak obsah a forma (sloh) jsou sloučeny v pěkný celek, mající určitý, důležitý cíl. Cílem tím jest poučení prvních lidí o všem tom, co pro život jejich bylo nutné a užitečné. A že takové poučení prvním lidem dáno bylo, již víme. A že jim dáno bylo i formou uhlazenou, péknou, to znalci původního textu všeobecně naznačují, zvláště pak 1, 1—2, 3. přímo hymnem jmenují.

Při poučování záleží mnoho na postupu, na methodě. Jaké methody Bůh při vyučování užíval?

1. Netřeba dlouhého důkazu, že Bůh pokračoval od konkretního k abstraktnímu. Viz na př. 3, 14 n.

2. Od jednotlivých zjevu k přehledným celkům. Čtenář se lehce upamatuje, že Adam poučen byl postupně o rostlinách, zvířatech, ženě a pak přehledně o celém vesmíru.

3. Od přítomnosti postupoval Bůh k minulosti a budoucnosti. Čtenář opět lehce sám na důkaz si vzpomene.

Taková je tedy methoda, užitá ve zprávě biblické. A nyní otevřme knihu: „Savonarola als Apologet und Philosoph“ von Dr. M. Glossner, Paderborn 1898 na str. 66. a dočteme se, že se tu chválí jako cenný výtěžek filosofického bádání poznání, že „všechno naše poznání počíná smysly; smysl však poznává jen zevnější případnosti věci, rozum však vniká v podstatu věcí a povznáší se z uvažování o nich k poznání duchovních a neviditelných věcí. Pomocí nazírání na podstatu, vlastnosti, pořádek a pohyb věcí jest jaksi veden a povznášen k poznání Boha, podobně jako od zevnějších projevů člověka k pochopení jeho nitra a jeho neviditelných sil přichází.“ Na podstatě této methody zajisté nic nemění, jestliže jiný člověku při této práci duševní pomáhá, neboť musí mu pomáhati přiměřeně k jeho schopnostem. A proto i když Bůh první lidi vyučoval, musil cestou právě popsanou jíti. A že jí šel, o tom výše uvedené momenty svědčí. Nový tu máme důkaz, jak moderní jest nejstarší zpráva biblická. Co se považuje za cenný výtěžek vědy, je v podstatě tam již tak dávno podáno.

Na základě všeho předeslaného můžeme říci, že v biblické zprávě jest nám zachována výborná pedagogika ve smyslu praktického provedení vychovatelských pravidel. Bůh ukazuje se tu, jak i dále ještě uvidíme, v jiném oboru, pravým umělcem ve vychování, a to jak člověka před hříchem tak i po hříchu. Že vychování jeho bylo zmařeno částečně, nenese vinu vychování samo, ale svobodná vůle lidská.

Pedagogika a methodika svým základem mají psychologii. Dle toho můžeme posouditi, jak Bůh psychologicky působil na člověka. Tím v podstatě dán je psychologický výklad prvních tří kapitol. Cit, rozum a vůle jsou hlavní tři odbory činnosti duševní. Kdo působí na né náležité, působí psychologicky na člověka. A že Bůh tak činil, snadno dokázati, a v jakém pořádku, lehce ukázati. Bůh zavádí člověka do ráje rozkoše, ukazuje mu všechnu krásu jeho, načež stanoví jej pánem nad rájem, aby jej rozumem svým vzdělával a ostříhal, a by skutkem ukázal, že chce Bohu býti vděčným za vše jeho dobrodiní, dává mu přikázaní. Zdali tu nejde po sobě cit, rozum a vůle, ale ne odděleně, nýbrž souvisle, vzájemně? A vizme hned na to, jak Bůh přivádí zvířata k člověku. Zajisté nejprve upoutaly jej zevnější jich postava, pohyby, barva, dle nichž pak rozumem svým dal jim jména a poznávaje, že nemá v nich pomocníka sobě rovného, roztoužil se, chtěl míti takového pomocníka. Zajisté postup: cit, rozum a vůle, a nemůže ani jinak býti dle toho, co výše pověděno o názornosti vyučování Božího. Podobným způsobem možno probrati další jednotlivé odstavce biblické zprávy. Věru, něco podobného nepovstalo jen tak náhodou, tu musil býti súčastněn vyšší rozum než byl rozum lidí za dob Mojžíšových, kdy zpráva tato vložena do bible.

Nejen psychologicky, i logicky působil Bůh na první lidi, soudě dle biblické zprávy, a tak učil je logicky o věcech uvažovati. Professor Rabus ve své „Logik“ (1895) má rozdělenou látku logiky v tomto postupu: vnímání (Wahrnehmen), představy (Vorstellen), soudy a úsudky (Urteilen), pojmy (Begreifen). Netřeba dlouhého dokazování, že všechny tyto základní oddíly logické byly pěstovány Bohem v člověku hned od počátku. Vezméme si příkladem uvedení člověka do ráje. Bůh staví člověka do ráje rozkoše a tak dává mu možnost vnímati a představy si tvořiti; poučuje jej dále, proč jej tam staví, jaký cíl mu jest vytknut, a tak budí v něm soudy a úsudky pro jeho činnost; konečně dává mu přikázaní a tak poskytuje mu možnost učiniti si pojmy o dobrém a zlém, o smrti, o lásce k Bohu atd. Vezméme hned další zprávu. Bůh přivádí k člověku zvířata, která člověk pozoroval a tak vněmy a představy

si o nich tvořil; na základě toho pak usuzoval o jich vlastnostech a p., dávaje jim podstatě jejich přiměřená jména; konečně ze všeho toho nabývá pojmu, že nemá na světě pomocníka sobě rovného. Tyto dva příklady stačí na důkaz, jak Bůh dle zprávy biblické působil na člověka ve smyslu toho, co nyní nazýváme logikou. S důrazem tu však zase upozorňuji na okolnost, že jest úplný souhlas mezi nejnovější logikou směru psychologického a mezi podáním biblickým co do posloupnosti. To nemožno jinak vysvětliti, než že při úpravě zprávy biblické působil někdo, kdo dobře věděl, kam které slovo položiti třeba, aby vyhovovalo sebe pokročilejším studiím.

Tím dospěli jsme ku konci výkladu prvních tří kapitol Genese po stránce hlavně psychologické, jak totiž všechno se událo, co v nich vypravováno, vzhledem k člověku. Člověk svým rozumem a svou pamětí byl základem, počátkem, od něhož všechno toto vypravování záviselo a v jehož paměti se zpráva o tom věrně uchovala. Bůh počínal si tu jako člověkův vychovatel, doplňuje a uceluje poznatky člověkem dle své přirozenosti samostatně získané.

β) Výklad dle dějin světových.

a)

Až posud obraceli jsme hlavní zřetel při výkladě prvních tří kapitol Genese k člověku. Zpráva biblická svým uspořádáním ukazuje nám, že nesmíme zapomenouti na zřetel ještě důležitější, na Boha samého. Posud zabývali jsme se jím jako vychovatelem prvních lidí. Nyní budeme o něm dle textu uvažovati jakožto o příčině a původci všehomíra. Nazveme-li stanovisko pod α) užité psychologicko-logické, můžeme nazvati stanovisko dále použité ontologickým. Rozumím tím podrobné vylíčení, jak p ř í č i n n ě souvisí všechny viditelné věci od jedné prapříčiny.

Práci počínám seřaděním jednotlivých odstavců zprávy biblické (známých z výkladu pod α) v ontologickém čili genetickém neboli vývojním postupu všehomíra. Seřadění to jest úplně snadné a jest podáno dle H. 40 a 24. Obrazec jest následující:

1, 1.—10.
2, 5.—6.
1, 11.—26.
(1, 27.) 2, 7.—10.
15.—25.
1, 28.—31.
2, 1.—3.
3, 1.—24.

b)

Předpokládám výklad věcný výše učiněný pod *α)* *b)* jako známý. Proto hned přicházím k podrobnému rozčlenění podaného obsahu věcného po stránce ontologické. Základem mi tu slouží přehled B. Bahlmanna S. J. v VII. svazku „Philosophisches Jahrbuch“ str. 168.

I. Vědy přirozené. Ontologie uvažuje o „ens ut sic“. O tom ve zprávě biblické je zmínka ve slově Bůh (Všemohoucí).

Na základě právě učiněném povstávají vědy o „ens ut tale“. Všechny nejzákladnější poznatky těchto věd ve zprávě biblické shledáváme.

1. Nejdříve jedná se o Bohu jako tvůrci a příčině světa a p. (t. zv. theodicaea). Ta jest výslovně naznačena v 1, 1.

2. Následují vědy o věcech stvořených. I jejich první poznatky v bibli máme. Vědy ty jsou buď theoretické nebo praktické nebo dějinné. Z theoretických jest na prvním místě *α)* filosofie čili metafysické uvažování o podstatách *αα)* tělesných, *ββ)* lidských, *γγ)* duchovních, dále *β)* mathematika, konečně *γ)* přírodověda. Postup tento můžeme zcela přesně stopovati ve zprávě biblické. Metafysický poznatek jest v 1, 1., dále v 2, 7. (o podstatách lidských) a 2. 15. (o duchových). Mathematické poznatky jsou 1, 1. 5. 8. atd. Začátky poznatků přírodopisných následují též po sobě zcela pravidelně v ontologickém pořádku, a to: poznatky astronomické (1.), geografické (2.), meteorologické (6.), mineralogické (9.), botanické (11.) [2. 5.—6.], zoologické (20.), anthropologické (27. atd., jak udáno v hořejším přehledě). — Vědy praktické jsou *α)* rozumu, *β)* vůle, *γ)* esthetika, *δ)* zevnější tvorby. Zase můžeme první počátky pro tyto vědy shledati ve zprávě biblické v udaném pořádku. Ad *α)* srovnej 2, 15.—23., ad *β)* 2. 24., ad *γ)* 2. 25., ad *δ)* 3, 2. 3. — Vědy dějinné jsou *α)* dějiny nutných jevů přírodních, *β)* dějiny lidských činností: *αα)* ve výkonech rozumových, *ββ)* v mravném chování, *γγ)* v chování zevnějším; *γ)* dějiny lidstva jakožto plán Boží prozřetelnosti časem uskutečnitelný. I tyto oddíly vědy máme začátky zastoupeny ve zprávě biblické v udaném pořádku. Srv. ad *α)* 1. 1.—25., ad *αα)* 2, 19.—20., ad *ββ)* 2. 23.—24., ad *γγ)* 2. 25. 3, 1.—7., ad *γ)* 3. 8.—24.

II. Nadpřirozené vědy jsou tu dány též, alespoň svým počátkem, v 2, 3. Jako již častěji, podobně i tuto musíme zvolati, že zpráva biblická, která vždy znova a znova vyhovuje různým stanoviskům nejnovějšího vědeckého bádání, nemůže pocházeti od pouhého člověka, byť i v době své nejbystřejšího a nejvzdělanějšího, neboť pouhý člověk na tak malém rozsahu nebyl by mohl umístiti tolik podrobné látky, a což při tom nejhlavnějšího, umístiti ji v pořádku tak vzorném a směrodatném!

c)

Přicházím nyní k formě zprávy biblické, považované se stanoviska ontologického. Jestliže jsme byli nuceni obdivovati se formovému podání textu biblického se stanoviska logického, tím větším údivem budeme naplněni nad formovým podáním tohoto textu se stanoviska ontologického (pokud jde o posloupnost příčinnou).

Někteří badatelé okolnosti této již si povšimli. Tak H. 101. a 100. o tom píše v podstatě takto: „V sedmi dílech stvoření (v hexaemeru) možno rozpoznati dva stálé a pět měnitelných členů. Stálými jsou: na počátku každého díla rozkaz Boží: ‚A Bůh (Všemohoucí) řekl (přikázal)‘; z povahy věci samé jde, že nemohl scházeti tento člen, a proto vrací se sedmkrát. Stálým jest dále na konci každého denního díla zmínka o tom; ani ta nemohla chyběti, vyskytá se pětkrát shodné s číslem ukončení dnů. Mezi těmito dvěma stálýma členoma střídají se členy proměnlivé v tom způsobu, že každé dílo má 3. následovné:

1. dílo:	vyplnění, pochvala, pojmenování	(verš 3. 4. 5.)	3 členové
2. »	popsání, vyplnění, »	(verš 7. 7. 8.)	3 »
3. »	vyplnění, pojmenování, pochvala	(verš 9. 10. 10.)	3 »
4. »	» popsání, »	(verš 11. 12. 12.) . . .	3 »
5. »	» » »	(verš 15. 16.—18. 18.) . .	3 »
6. »	popsání, pochvala, požehnání	(verš 21. 21. 22.) . . .	3 »
7. »	vyplnění, popsání, pochvala	(verš 24. 25. 25.) . . .	3 »
			7 × 3 = 21 členů.

Jak viděti, vyniká tu číslo sedm. Vyniká však i v počtu 7 dnův a v počtu, v jakém zpracováno je schema o díle posledního dne, o člověku. 1. Ve verši je slovo Boží, které však nemá jako jinde podobu rozkazu, nýbrž úrady. 2. Popsání je ve verši 27., jenž jest podán velice poeticky. 3. Ve verši 28. následuje požehnání. 4. Následuje (místo pojmenování, jež dodáno 5, 2.) druhé slovo Boží, jímž rostliny a zvířata dány v moc lidem. 5. Ve verši 30. jest vyplnění, 6. ve verši 31. pochvala, vzdaná zároveň všemu předcházejícímu stvoření, a konečně 7. závěrkem udání dne. Touto formou posloupného vypravování jakož i slovnými poetickými výrazy ukazuje se již zevně přednost člověka před ostatním stvořením. — Vedle sedmičky má tu důležitost i trojka. Nižší stvoření vylíčeno v 7 odstavcích, z nichž každý ve 3 členech popisuje vznik jednoho stupně v přírodě. (K tomu sám dodávám, že i ve zprávě o člověku mimo sedmičku výše vyloženou vidíme též trojku, totiž nejsv. Trojici zakrytě vyjádřenou ve verši 26.) Může to býti jen tak náhodou?“ Až sem H. (P. d.)

Počátky amerikanismu.

Dr. Jan Hudeček.

V.

P. Hecker a jeho druhové jásali, že sám Řím je posunul ku kýženému cíli. V duši P. Maurona, generala Redemptoristů, zahnízdila se tíseň. Obával se, že proti sobě popudil americké biskupy, přátele Heckerovy. Ale vážnost kongregace u hodnostářů církevních neklesla. Bylť mezi kněžstvem i laiky dosti mužů, kteří dávno poznali, že američtí pateři názory, výchovem, mravy a zvyky velmi se odchylují od ostatních svých bratří.

Jejich propuštění tedy nikoho nepřekvapovalo, neurázelo. Ano většina biskupů, poznavši později volného ducha druhů Heckerových, ctila přísnou disciplinu kongregace sv. Alfonsa. Apoštolské práce v řeči anglické nejen neochabovaly, ale čím dále tím šířeji se rozkládaly. Budoucnost také ukázala, že obava Heckerova a druhů jeho, že žádný American do kongregace nevstoupí a dílo zahyne, byla licha. Bylť r. 1858.: 10 kollejí s 101 členem, z nich 84 Evropanů, 17 Američanů; r. 1899.: 25 kollejí s 167 členy, a to 73% Američanů, 27% Evropanů; z nich mluví 64·7% německy jako mluvou mateřskou, 30% anglicky, 5·3% jinými řečmi.

P. Hecker vrátiv se v květnu do Ameriky, usnesl se se soudruhy, založit nové Tovaryšstvo na způsob Oratoria svatého Filippa Nerijského s domácím řádem, převzatým z řehole sv. Alfonsa. Slibů neskládali. Za představeného vyvolili P. Heckera a podřídili se arcibiskupovi, jenž 7. července nový ústav pod jménem a ochranou svatého Pavla potvrdil. Pavlisté konali po většině missie a zastávali duchovní zprávu. Celkem řídili se doma i na missiích zvyky a způsoby kongregace sv. Alfonsa, kterou také vždy ctili jako svou duchovní matku. Napjatost mezi Pavlisty a Redemptoristy z počátku, jak přirozeno, panující časem ustoupila bratrské skoro lásce.

* * *

Není nezajímavo poznati, co P. Hecker soudil o pravém duchu Pavlisty, t. j. americkým moderním požadavkům vyhovujícího dělníka na vinici Páně. Maje zřetel k větší volnosti vládnoucí ve Spojených Státech, založil svůj ústav na základech volnosti. Zamítl sliby, tvrdě, že zevnější řád a jednota plyne z vnitřních ctností. Tak prý vše se děje a koná z pouhé lásky k Bohu bez zevnějšího tlaku.

Pavlista je tedy „řeholníkem“, jenž v životě duševním dokonale a jedině závisí od Boha. Společný život je mu prostředkem, by jistěji dosáhl věčného blaha a dokonalosti, a aby účinněji pracoval pro církev a člověčenstvo dle dnešních potřeb. Každá řeholní společnost, nepracuje-li pro svůj věk, jest zbytečnou, ba škodlivou. — Kdežto jiné řády spravovány zevnější autoritou, Pavlistu řídí Duch svatý.

Pavlista jest křesťanem, jenž kráčí k dokonalosti přiměřené jeho přirozeným náklonnostem, jeho povaze a kultuře té které doby a krajiny.

P. Hecker přijímá kulturu americkou s jejími zvyky, pokud neodporují svaté víře a zbožnosti, poněvadž jen tak víra katolická národu americkému se zalíbí. Ať srostou národní ráz a povaha národa, jeho mravy a zvyky s církví. Jen tak lze církev rozšiřovat v Americe.

Státní správa Spojených Států je ze všech ostatních forem státních katolíkům nejmilejší, poněvadž v ní větší volnost a proto větší činnost Ducha svatého v jednotlivcích. Církev tedy v oněch krajinách tím více pokvete, čím více se uzpůsobí ústavám republikanským.

Hlavním úkolem Pavlistovým budiž vlastní dokonalost, potom horlivost o spásu duší, aby americký nekatolický lid co nejspíše svými mozoly na sv. víru obrátil.

Podstatným znakem Pavlistův není chudoba ni poslušnost ani kterákoliv jiná ctnost řádu druhého, ale horlivost. Povolání apoštolské jest: obrácení nekatolíků na víru katolickou, hříšníků k pokání missiemi, přednáškami, slovem, pérem atd. Mimo to budiž duchovní život mezi laiky probouzen, podpírán, šířen, upevňován. Na otázku, jsou-li Pavlisté řeholníky, odpovídá P. Hecker: Myslíš-li řeholníka, jakého dnešní doba žádá — jsou, myslíš-li řeholníka dřívějších století — nejsou.

Jiný znak Pavlistův jest individualita, osobní rázovitost. Osobní svoboda je mu podstatou života společného i jednotlivcova. Kdo vynášejí přespříliš život společný, komolí osobní svobodu a rázovitost.

Individualita jest částí doplňující v životě Pavlistově, toho sobě vždy budiž Pavlista vědom. Síla a svoboda osobní rázovitosti nemůže nikdy býti upřílišena, jsouc vedena Duchem svatým. Kde se dá svésti záměry a tužbami nezřízenými, tam jest duch pýchy a těla patrný, tam nepůsobí krásná volnost synů Božích. — Co se týká poměru života individualního k životu společnému, budiž si Pavlista vždy vědom, že život osobní výše stojí než společný, jenž jest udržován dobrovolně jednotlivci.

Život individualní sveden duchem času dnešního dne se zvrhuje v odpor a samovůli. Ale zdravá zkušenost svědčí, jak volnost osobní

žete se životem společným. Spojené Státy s dostatek nás poučují, jak sestersky jednota celku spojena jest s právy jednotlivců. Představení svou moudrostí ať tuto shodu udržují v obci. Pohodlí jednotlivce musí někdy ustoupit blahu obce.

Autorita představeného v tom se hlavně zračí, že svou moudrostí horlivost poddaných budí, udržuje, sílí.

Co říci o tomto pravém duchu Pavlisty? P. Hecker tvrdí, že se mají církevní řády, a vůbec každý dělník na vinici Páně uzpůsobit, potřebným učinit své době. Je tento požadavek nový? Již apoštol Pavel tvrdí: „Všechněm všecko učiněn jsem, abych všecky k spasení přivedl.“ „I učiněn jsem Židům jako Žid, abych Židy získal; těm, kteříž jsou pod zákonem, jakobych pod zákonem byl, abych získal ty, kteříž byli pod zákonem; těm, kteříž bez zákona byli, (učiněn jsem) jakobych byl bez zákona, abych získal ty, kteříž byli bez zákona.“ [1]) Dějiny jasně ukazují, že řády řeholní a ústavy povstávaly jak ta která doba, ta která země toho potřebovala. Johanité, Templáři chránili svatou zemi a poutníky. Trinitáři vykupovali křesťanské zajatce z rukou pohanů, Maurův a Turkův atd. Apoštolská Stolice, píše Leo XIII. kardinalu Gibbonsovi, tak život vždy uzpůsobovala, že, nezlomně zachovávajíc právo božské, nikdy nezanedbávala různých národů, které objímá, mravy a způsoby. Žádá-li toho spása duší, i dnes tak koná. To však nesmí býti předpisováno dobrozdáním jednotlivců, kteří sváděni bývají zevnějškem dobra, ale úsudkem Církve.[2])

Co se týká volnosti v životě duševním, kdo by neznal nebezpečí tohoto názoru. Právě proto, by jistěji došli k dokonalosti, aby nestali se obětmi přeludů osobních, kladli se světci do rukou duchovních správců, jako dítky jich poslouchajíce. — Tvrdí Hecker, že osobní svoboda se komolí životem společným, sliby, svazky, poslušností, každý že má poslouchati hlavně Ducha svatého. Duch svatý jistě působí v jednotlivcích. Ale používá k tomu nástrojů, představených, řeholí atd. Duch svatý jediný dobré stromy obsypává ovocem, ale zevně polévá a pěstí je zahradníky, uvnitř sám dávaje vzrůst (Augustin[3]). Jest všeobecným pravidlem, že Bůh prozřetelný, jako spasení dává lidem skrze jiné lidi, tak přivádí ty, které povolal k větší dokonalosti, jinými k cíli.[4]) Jasný toho příklad máme na počátku církve. Ač Savel Krista

[1]) 1. Kor. 9. 22. 20. 21.

[2]) List »Testem« z 22. ledna 1899.

[3]) De gratia Christi c. 19.

[4]) List »Testem«.

samého slyšel a se ho tázal: Pane, co chceš, abych činil, přece poslán jest do Damašku: jdi do města, a tam bude ti řečeno, co ti činiti jest.

Co rozuměti účinnějším vlivem Ducha svatého, když byl odstraněn duchovní vůdce, nesnadno říci. Pomoc Ducha svatého, bychom se dodělali ctností, jistě jest nezbytnou, ale novotáři vynášejí nad míru ctnosti přirozené, jakoby byly našemu věku přiměřenější, jakoby nás lépe vypravovaly k činům. Nesnadno věru pochopiti, jak mohou, kdo křesťanskou moudrostí se chlubí, ctnostem přirozeným dávati přednost před ctnostmi nadpřirozenými, a jim více síly a plodnosti přičítati. Přirozenost tedy s milostí malomocnější jest, než přirozenost samojediná? Zda světci ve věcech přirozených byli slabochy nejapnými vynikajíce při tom ctnostmi křesťanskými? Výtečně dí Augustin o silách přirozených: Velké síly a běh prudký, ale vedle cesty![1])

Jiným znakem Pavlistovým jsou ctnosti „činné". „Trpné" prý se lépe hodily dobám minulým, nynějším lépe prospějí ctnosti činné. Řeholníci slibovali ctnosti trpné. Dnes sliby nejsou na místě, poněvadž jsou proti volnosti časové; hodí se lépe duchům slabým než pevným, neslouží prý nikterak křesťanské dokonalosti a společnému blahu. — Těmito názory zamítnuta nauka církevní o slibech. — Kde prosím více pevného ducha, v tom, kdo spěje k dokonalosti, jak jemu libo, nebo v tom, kdo zavazuje se sliby? A že odhazují pravou volnost, osobní rázovitost, že jsou vyškoleni dle jisté šablony? Kolik světců je si úplně rovných? Je jich více jako hvězd na nebi, ale dvou stejných nenajdeš. Srovnej Filippa Nerijského a Šimona Stylitu, Petra z Alkantary a Dona Boska. Zákon přirozenosti nepotlačuje, ale ušlechťuje.

Základem názorů Heckerových jest protestantský, kantovský, moderní pojem o svobodě. Kde zákon, tam otroctví a nevolnictví. Se zákonem svoboda se nesnese. Touto zásadou vržen do myslí duch odporu, revoluce, antinomismu se zhoubnými následky pro život náboženský, mravní, veřejný. Kolikráte nebyla již tato zásada opakována v politice, výchovu, v životě socialním! S křesťanstvím se spolčiti nedá. Kristus začal působiti slovem, že nepřišel zákonu rušit, ale plnit, a učeníkům nařídil, aby pro jeho zákon získali národy. Zásada ona protiví se mužné svobodě. Staré přísloví dí: Trojímu druhu lidí musíme ponechati volnosti: pánům, dětem a bláznům. Jenom mysl dětská, nedozralá, cítí v řádě otroctví, v zákoně okovy. Horlivost proti řádu jest vědomím vlastní slaboty a neschopnosti. Řečník pravidlům mluvnickým a řečnickým, zpěvák taktu, varhaník nauce o harmonii.

[1]) L. c.

slovem mistr pravidlům se neposmívá. Mistr, umělec je zachovává ale necítí; začátečníku, diletantovi jsou ovšem břemenem.

Pravá svoboda nikdy není bez obavy, aby neodbočila od pravé cesty. Pro ni není nectí vedenu býti moudrým vůdcem, radou, zákonem. Zákon není břemenem vůli naloženým, ale světlem rozumu, by vůli jistě vedl.[1] — Člověk, praví se, má žíti dle zásad, dle vlastního přesvědčení. Správně! Ale velkou otázkou jest a zůstane, kam až zákonodárné jeho zásady sahají; odkud nabývá světla, pevnosti, rozhledu, by si vytvořil zásady pevné a neomylné.

Ale nebylo by lépe místo na zevnější moci, na zákonu, budovati ctnosti na vlastní mravní síle, nebylo by lépe ctnosti ne vnucovati, nýbrž dobrovolně ctnostně žíti? Nejen lépe by to bylo, ale jest to nezbytno. Kdo jen pro zákon ctnostně žije, žije nevolně, otrocky, zachovává písmeno, ničí ducha. Proto se musí zákon spojit s vůlí, zákon si musí svobodná vůle přivlastnit. Spojení vůle se zákonem jest pravou svobodou. K tomu třeba síly, zmužilosti.

Žádný moudrý zákonodárce, žádný rozumný učitel, žádaje poslušnosti, nezotročuje. Jeho zákony zotročují jen mysli otrocké. Kdo je v pravdě svobodný, ten není bez zákona, ale také není už pod zákonem, poněvadž žije v zákoně. Pro spravedlivého zákona jakoby nebylo.[2]) Může říci:

> Rci, mistře, jakého jha vyprostila
> se duše má, že snadno stoupat lze mi,
> že pouť mi žádné tíže nečinila?
> On: Na tvém čele když s těmi P (peccata) všemi
> se rozloučíš, tak jak s tím prvním právě,
> jež smazáno jest jeho perutěmi:
> Pak vůle tvá tvé nohy zmůže hravě,
> že nebudou již cesty cítit tíži,
> leč rozkoš vstoupajíce usedavě. (Dante, Očistec, XII.)

Pákou, hýbající horlivým Heckerem byla myšlenka: získat lid a národ katolické církvi. Tatáž páka, Bohu díky, hýbe i dnes kněžstvem. Kolikráte nebyla již prohozena a vytištěna otázka: proč intelligence nehne láskou ku katolicismu a jak ji získat. Nejednu jsme na ni slyšeli a četli odpověď, která na vlas podobala se názorům a snahám Heckerovým. Leo XIII. v zmíněném listě k Americanum na ni odpovídá: „Z Písma víme, že každého povinností jest pracovati o spáse

[1]) „Freiheit ist der Zweck des Zwanges“. Goethe.

[2]) Weiss O. Pr., „Apologie des Christenthums“, sv. III. p. 388. sqq.

bližního přiměřeně svému postavení. Věřící úkol ten Bohem jim uložený vykonají mravů bezvadností, skutky křesťanské lásky, ustavičnou modlitbou. Kněží moudrým Evandělia kázáním, slavnými a vážně konanými službami Božími, najmě však uskutečnice na sobě předpisy, jaké dal apoštol Titovi a Timotheovi.“

Burové a jejich státy.

Podává F. Nerad.

2. Jihoafrická republika,

úředně Zuid afrikaansche Republick (308.560 čtv. kilom.), nazývala se dříve Transvaal (Transvaal Vrijstaat). Hraničí na jihu s Vaalem, na severu Limpopem až tam, kde opouští planinu, na východě horami Lebombo, kde Svazie hluboko do území republiky zasahá. Moře se nedotýká. Na západě souvisí s britským Bečuanskem, a tu tvoří hranici Limpopo, Marico a obchodní cesta vedoucí od řeky Oraňské a Vaalu do Kolobengu a Šošongu, jež po konvenci londýnské roku 1884. byla opatřena pohraničními kameny. I sousedí tedy tento stát na západě s územím britickým, na jihu se státem Oraňským, na východě s britským Sulskem a državou portugalskou.

Obyvatelstva má 879.690 duší, z nichž 226.028 bělochův a z těch 150.308 Burů, kteří jsou pány státu, 41.275 Angličanův a 34.445 Němců, Hollanďanů, Francouzů, Rusů, Skandinavcův a j. Ostatek (653.662 duší) jsou černoši, a to Kafrové, Basutové, Bečuani a Batlapinové, kteří práv politických naprosto postrádají a nemohou se ani majetníky půdy státi. Slouží Burům a pracují v dolech.

Je to republika demokratická. Dle ústavy r. 1855., revidované r. 1890., stojí v čele president na pět let volený. Nynější president, jeden z nejchytřejších státníků své doby, jest Pavel Krüger, který jest volen již od r. 1883. Jemu po boku stojí generalní velitel († Joubert) volený na deset let, státní tajemník na čtyři (nyní Dr. W. J. Leyds) a ostatní členové výkonné moci na tři roky. Jsou to generalní správce pokladu

(financí), generalní prokurator, náčelník účtárny, generalní auditor a registrator, ředitel pošt, inspektor cel, ředitel dolů, správce telegrafu a mnozí úředníci nejvyššího soudního dvoru. Moc zákonodárná spočívá v rukou „Volksraadu“, který se skládá ze dvou sněmoven a každá ze 24 členů; v první zasedají Burové v zemi rození anebo od r. 1876. v zemi usedlí, protestanté, aspoň 30 let staří, majetníci pozemků. Voličem jest každý Bur počínajíc rokem 16. Tato sněmovna jest nejvyšší mocí ve státě. Ve druhé ti, kteří nejméně čtyři leta jsou v zemi usedlými a mají právo občanské aspoň dvě leta, jsou protestanté a drží pozemky. Poslanec má denně 3 libry šterlinků diet, předseda 3½ libry. Stát rozdělen jest na 18 landrostii a tyto zase na okresy venkovské. Farem je 16.000 soukromých a 14.000 státních. Úřední řečí jest hollandština.

Vojsko tvoří v době války všichni občané schopní nositi zbraň od 16.—60. roku. Těch r. 1894. bylo 26.3000. Kromě toho malé stálé vojsko čítá 32 důstojníkův a 368 mužův u dělostřelectva.

Státním náboženstvím jest reformovaná církev hollandská, majíc zřízení parochialní. Kromě toho sídlí v Pretorii katolický biskup a mají tu i vyznavače anglikani, luterani a židé (těchto bylo r. 1891. 2000).

Školství jest v počátcích. Na venkově je 484 škol obecných, v Pretorii 12 anglických. Církev katolická má tam seminář pro mladé dívky, školu chlapeckou a jeptišky vyšší dívčí ústav. Jediné gymnasium v celé zemi, dosud slabě navštěvované, jest v Pretorii. Stát hodlá v Pretorii založiti též universitu a tak se úplně emancipovati od vlivu anglického.

Míry, váhy a mince jsou anglické a hollandské.

Obyvatelstvo na venkově zabývá se pěstováním obilí a chovem dobytka. Pěstuje se kukuřice, žito, luštěniny, durha, meloun, oranže, cukrová třtina, výtečný tabák (každý Bur je kuřákem) a bavlna. Evropané nalezli tu africký skot, ovce, kozy a psy; zavedli sem pěstování koně a ovce merinové. Pro peří chová se ve dvorcích u farem pštros.

Průmysl jest velice nepatrný. Za to obchod silně se zmáhá. Vyváží se zlato (r. 1895. za 8.569.555 liber šterlinků), vlna, skot, obilí, kůže, kožešiny, ovoce, tabák, máslo, lihoviny, pštrosí péra, slonovina, stříbro, olovo, měď. Roku 1895. dovezlo se nejvíce evropských výrobků za 9.816.304 liber šterlinků. S tím stoupá i státní rozpočet. Roku 1896. činily státní příjmy 4,462.193 l. št., výdaje 4.816.657 l. št. a státní dluh 4,816.657 l. št. Příjmy státní tvoří cla (dovozné r. 1896. 1.085.419 l. št.), daň pozemková, z příjmů, hlavy a j. Jmění státní tvoří veliké a bohaté plochy půdy v ceně mnoha milionů liber šterlinků.

Příčiny vzrůstu obchodu, vývozu a příjmů jsou lepší dopravní prostředky a pak nalezení zlata. Železnice činí velký pokrok. Staví je „Nizozemská jihoafrická železniční společnost“ s kapitalem 14 milionů hollandských zlatých.[1]) Roku 1896. bylo vystavěno 991, stavělo se 760 a projektováno bylo 168 kilometrů železnic. Roku 1893. stavěna byla trať Pretoria-Vaal a r. 1895. Pretoria-Komati Poort (dráha Delagoiská); částečně dostavěna byla trať Pretoria-Charlestown (do Durbanu) a Nelspruit-Barberton, odbočka to dráhy Delagoiské. 71·1 kilom. dlouhá lanová dráha vede z Krügersdorpu přes Bocksburg do Springsu k polím zlatonosným.

Délka telegrafů jest 3140 kilometrů.

Jihoafrická republika oplývá ohromným bohatstvím nerostným. Stříbro nachází se v okolí Pretorie, kamenné uhlí u Johannesburgu; kromě toho jsou měď, železo, olovo, nikl, kobalt, cín, diamanty, tuha, sůl a j. Nejdůležitější pro hospodářský rozvoj státu je zlato. Vývoz zlata byl od roku 1871. až do konce roku 1888. přes Kapsko a Natal 1,784.162 liber šterl. a stoupl až do r. 1895. na 8.179.260 liber šterl. V Transvaalu jsou četná naleziště zlata. Nad jiné z nich předčí „Zlatonosná pole Kaapská“, objevená roku 1883. na řece Kaapu, přítoku to řeky Krokodilí v severozápadním cípu země, pak nejbohatší jsou na sever od Potschefstromu ve Witwatersrandu a sousedním Hoogeveldu, objevená r. 1886., a konečně i na řece Malmanie, která plyne do řeky Marica. Od r. 1886. nastala pravá horečka po zlatě, které do Transvaalu láká zlatokopy všech národů. V neuvěřitelně krátké době vzniklo na polích Kaapských město Barberton a na Witwatersrandu Johannesburg. Zlato nachází se nejen v hornině, ale i v nánosu. Většinou jest v křemencových žilách zarostlých v diabasu a metamorfických břidlicích. Dříve dobývalo se z horniny praním, nyní pomocí hydraulických strojů. Dolování na zlato může v Transvaalu provozovati každý na pozemku za jistou sumu peněz najatém. K vykořisťování ve větším polí zlatonosných zřizují se společnosti. Největší zlo ve zlatých polích jsou zlatokopové, kteří skládají se z nejhorší čeládky ze všech konců světa sehnané. Přes to však je tam život i majetek v bezpečnosti a panuje tam pokoj a klid, poněvadž v zemi jest výborné zákonodárství a soudnictví.

Hlavním městem jest Pretoria (5000 obyv.), roku 1853. založená. Jest úplně rázu hollandského. Má široké ulice, domy jednopatrové s plochými střechami a dobře stavěné. Při mnohých nacházejí se zahrady. Vystavěno jest na nakloněné rovině; horní část má hojné prameny pitné vody, která úplně kryje spotřebu vody v městě. Město

[1]) Hollandský zlatý = 2 K 6 h.

zdobí několik pěkných kostelů, veřejných budov, malé divadlo, hôtely, radnice a mnohé obchodní domy, kde možno koupiti vše, co nutno k životu v městě. Nad Pretorií rozkládají se vojenské kasárny. Okolí jest jednotvárné, beze stromův, oživované pouze farmami burskými.

Nejzajímavějším městem africkým je „zlaté město" Johannesburg. Založeno bylo 20. září 1886 jakožto středisko v zlatonosných polích Witwaterských. R. 1887. mělo obyvatelů jen 3000, r. 1890. již 26.303, r. 1896. mělo 102.078 a nyní jistě již přes 120.000. Od r. 1896. je také střediskem politiky, jejíž účel jest anektování celého státu Angličany. V městě převládají běloši, Kafrové jsou jen v dolech usedlí. Jako každé pravé hornické město s pohyblivým obyvatelstvem, tak i Johannesburg čítá čtyřikráte více mužů (78%) nežli žen (22%). Běloši zastoupeni jsou četnými národnostmi. Mimo Bury jsou tam Angličané, Hollanďané, Němci, Francouzi, Skandinavci, Rusové, Italové a j. Mezi všemi převládá živel anglický (67%), Burové zastoupeni jen 12%. Politicky přichází k platnosti jen plémě bílé, a sice 25.058 duší, z nich jen 1555 jsou státní občané. Z černochů (42.533 duší) jen 754 je rodem z Transvaalu, 37.468 pochází jich z britské jižní Afriky, 14.085 z portugalského území a 226 ze Svazie. Celkem 93% všeho obyvatelstva tvoří přistěhovalci. Město má úplně ráz velkoměstský. Jsou tam dvě divadla, cirkus, bursa, kostely všech vyznání, skvělá skladiště, dvoupatrové domy s vysokým nájemným a krásné zahrady. Ceny potřeb životních jsou vysoké.

Ostatní města, obydlená Bury, rozkládají se při pramenech a potocích. Vznik jejich jest jednoduchý. Nejdříve vystaví se několik nízkých domů s plochou střechou kolem kostela a k tomu záhy přibude hostinec, krámy, škola. Ulice jsou u všech přímé a protínají se v pravém úhlu. Poněvadž u každého domu jest dvůr, pak stáje a zahrada, vypadá takové město, jakoby bylo velmi rozsáhlé. Nejdůležitější z nich jsou: Potschefstrom (1200 obyv.), dříve hlavní město, Lydenburg, Middelburg, Heideberg, Rustenburg, Wakkerstroom, Utrecht, Vrijheid a j.

Ze života pro život.

Článeček uveřejněný v „Hlídce" číslo 5. str. 321. pod názvem „O theologické úloze v budoucím století" a opírající se o vývody znamenitého P. Al. Weisse uvítal jsem povděčně, poněvadž jsem v něm nalezl potvrzení myšlenek, jimiž jsem se častěji zabýval, jichž však před veřejnost jsem nepřivedl z příčiny, abych se nezdál nějakým novotařením mysli zbytečně bouřiti. Poněvadž nyní jaksi chráněn jsem autoritou Weissovou, chápu se milerád příležitosti článečkem výše zmíněným podané a chci zde o věci této načrtnouti několik myšlenek, s tím zřejmým úmyslem, aby i jiní pronesli svá mínění, což, jak za to mám, úplně bez užitku nezůstane.

Weiss si naříká, „že vydávají se stále jen nové učebnice theologické, jež podobají se jako vejce vejci neb alespoň jako jabloň jabloni, kdežto zřídka kdy práce monografické." Tu činím otázku, jak by se této věci dalo poněkud zabrániti? Myslím takto:

I. Každý katecheta gymnasijní, tím více pak professor v semináři kněžském měl by každého roku školního ku konci vybídnouti posluchače své, aby mu písemně sdělili, na která nedopatření, na které mezery za ten rok v učebné knize připadli. K věci této ovšem všichni posluchači by nebyli schopni, ale přece vždycky alespoň několik by se našlo, kteří by mohli tak učiniti. Nikdo zajisté neupře, že ten, kdo musí z knihy studovati, nejlépe pozná její nesouměrnosti, mezery a p. Aby volnost projevů byla zabezpečena a studující nemusil se báti, že by mu z toho povstaly nějaké nepříjemnosti, bylo by nutno říci a žádati, aby práce ty byly odevzdány (poslány třeba poštou) beze jména a aby každý úmyslně psal jinou rukou. Namítne se mi, že by toho mnohý využil, aby si schladil žáhu na učiteli. To je možno, ale ani to by neškodilo, poznal by se alespoň duch školy a v budoucím roku by obezřelý učitel již z toho při vyučování dovedl těžiti. — Že náhled zde podaný je praxe schopný, toho důkazem budiž, že mám ze semináře po druhém roku zhotovené poznámky, které jsem pak po ukončení studií bohoslovných celkovitě doplnil. Poznámky ty opírají se o záznamy činěné při studiu samém, jsou tedy věrným ohlasem myšlení tehdy mnou dosaženého. Mnoho pak uvázlo dosud v paměti. A nejen ze semináře, i z gymnasia z učení náboženského mnoho podobných věcí mohl bych uvésti. Chci však pro stručnost podati zde doslovně část poznámek svých ze semináře, psaných po druhém roku bohosloví,

o prázdninách r. 1886. Podotýkám výslovně, že je to doklad k návrhu zde učiněnému; rozhoduje tu tedy forma těchto poznámek, nikoli jejich obsah, který bych, jak se rozumí samo sebou, nyní jinak podal. Část těchto poznámek týká se t. zv. introdukce do Starého Zákona a zní doslovně takto: „Introdukce (dějiny svatých knih) měla by býti tak zpracována, aby začalo se tím, co je všeobecně uznáno (tedy v Starém Zákoně od některé všeobecně uznané co do spisovatele a času knihy, v Novém Zákoně nějak podobně) a postupovalo logicky k méně známému (tak že by tedy v Starém Zákoně s Mojžíšem se skončilo).“ To proto připomínám, poněvadž čím dále o věci uvažuji, tím více se mi zdá, že celé ty důkazy uváděné v introdukci mnoho ceny nemají, poněvadž se neznámé dokazuje neznámým, jako při mnohých knihách zejména v Starém Zákoně. Aby se tudíž tomu odpomohlo, myslil bych, že by bylo nejlépe tak věc upraviti, aby se určilo několik pevných bodů všemi, jak odpůrci, tak hajiteli uznaných (na př. že ten a ten spisovatel to a to dílo sepsal, toho a toho času, že se nám dochovalo celkem neporušené), dále by se určil druhý po případě ještě třetí bod a když bychom měli takto určitě vyměřenou dráhu, teprve bychom pak stavěli dále a tak myslím, že bychom mohli dosti dobře a logicky postupovati. Aby se nezdálo, že něco tvrdím, čeho dokázati nemohu, uvádím zde tento příklad. Zschokke, Historia sacra dokazuje, že Mojžíš sepsal Pentateuch, těmito důvody: A. zevnějšími. *a)* „že Mojžíš jest autorem P. dokazuje stálá tradice židův a křesťanů.“ K tomu namítají se tyto pochybnosti: Homera pokládali také jak Řekové tak křesťané za spisovatele Iliady a Odyssey a přece ho nebylo, podobně dlouho a dlouho věřili národové, že se slunce otáčí okolo země a přece to není pravda. „Že J. Kristus a apoštolové častěji odvolávají se na zákon Mojžíšův“ platí jen pro toho, kdo jest přesvědčen o božství a vševědoucnosti J. Krista a věrohodnosti evangelií, jinak odpoví, že Ježíš Kristus a jeho apoštolové sledovali zde obecné mínění a to že bylo nesprávné. „Všichni židé (fariseové, sadduceové a zákonníci) zákon Mojžíšovi jako spisovateli přičítají“; platí jednak, co výše, jednak můžeme se tázati, jak dlouho po Mojžíšovi vznikly tyto sekty, a tu uslyšíme o tisíci let, ne-li více; že za tu dobu se mohlo mnoho změniti, kdož by upíral. „Že pravost jeho do 18. století nikdy se nepopírala“ platí, co výše o Homerovi a otáčení slunce. *b)* „Stvrzuje se ostatními knihami Starého Zákona kanonickými.“ α historickými: „Kniha Josue výslovně P. Mojžíšovi jako spisovateli přičítá;“ než podívejme se na spisovatele a čas dotyčné knihy Josue na str. 136. a co tam čteme? „O spisovateli

knihy a času, v kterém byla sepsána, rozliční rozličně soudí; převážná část katolíků a Thalmud Josua za spisovatele mají (co dále následuje, nemá pro naši věc důležitosti); jiní učí, že spisovatel knihy Josue je o mnoho mladší než Josue", z toho vidět, že vlastně důkaz ten mnoho neprospívá. „Z knihy Samuelovy patrno, že P., ačkoli se výslovně nejmenuje, pravidlem a zákonem života theokratického byl, odtud tak často ohlasy a doklady doslovné ze zákona"; nečiní-li se výslovně zmínka o spisovateli, tedy to nic nedokazuje pro spisovatele, co se ostatního týče, srovnej předcházející poznámky, neboť si můžeme mysliti, že P. povstal jako Iliada a Odyssea. „Podobné důkazy jsou v knihách královských a Paralipomenon", než srovnejme s tím, co se praví 283 o těchto knihách. „Spisovatel knih královských a věk sepsání jsou nejisty, domnívají se však mnozí, že byly sepsány krátce před vyhnanstvím nebo v prvních letech vyhnanství." 302. „Kniha Paralipomenon po zajetí a pravděpodobno, dle mínění talmudistů a spisovatelů katolických, od Ezdráše"; k tomu podotýkám, zdaž za čas od sepsání knih Mojžíšových 1500 před Kr. až do sepsání knih Paralipomenon asi v IV. století před Kr. a královských asi v VI. století před Kristem mnoho se nezměnilo a jméno knihám těm dáno býti nemohlo spisovatele, který jich ani nesepsal? „Také od Ezdráše a Nehemiáše výslovně se autorem Mojžíš nazývá", srovnej předcházející. β) „Proroci tak často odvolávají se na P., z něho látku svého proroctví čerpají a zákon za nejvyšší cení, aniž od současníků byli tupeni, a netoliko proroci z království judského, nýbrž i israelského." Citují sice zákon, ale ne spisovatele (dle této stilisace) a dobře třeba prozkoumati jejich vývody. Jsou-li totiž založeny na zvycích národních čili nic, tak že by n u t n ě z knih Mojžíšových je věděti a čerpati musili a ne snad z podání národního, odkudž by se vysvětloval jejich souhlas a tudíž nic nedokázalo. Zajisté že nařízení zákona v starém věku byla v obecné známosti a užívání; mimo to naskýtá se překážka, vždyť ani všichni proroci čísti neuměli. γ) „Konečně posvátné básnictví zakládá se na P., v žalmích oslavují se fakta, dobrodiní a zaslíbení, která se uvádějí v P."; viz výše pod β). „Přísloví Šalamounova nejsou leč ovocem uvažování o zjevení Božím v základě Mojžíšovi učiněném." „I kniha Job z P. vyplynula"; viz výše pod β). *c)* „P. samaritanský, jehož původ většinou z času před rozdvojením království odvozují." Království bylo rozdvojeno v X. věku po velké reformaci Davidově. P. tedy tento mohl se v té asi době Samaritanům dostat, když již 500 let od sepsání, jak se udává, uplynulo. *d)* „Mojžíše jako zákonodárce a vůdce chválí

Manetho a jiní — spisovatelé egyptští od Josefa uvedení — a svatí Otcové.“ To vše pro náš účel nemá žádné ceny. Až sem je doslovný výpisek z poznámek roku 1886. učiněných. Podobně mám poznámky o ostatních předmětech. A že jiní asi též si činili aneb aspoň v paměti mnohé zachovali, o tom není pochybnosti. Uvádím na doklad, jak jsme s jedním kollegou rozmlouvali o námitce Augustina Smetany, že by otec v nebi nemohl býti úplně spokojen, kdyby věděl, že syn jeho je zavržen, a nemohli jsme věc rozsouditi. Teď ovšem již jinak vše posuzujeme, jestiť pouhá hračka, něco podobného rozluštit. A že i na gymnasium podobné námitky vznikají, toho dokladem, že se z 3. třídy pamatuji, kterak mně, a když jsem to jiným pověděl, i jim bylo divno, jak při ranách egyptských nejdříve všechna hovada pošla a potom se ukázaly vředy zase na hovadech, odkud je hned Egypťané tak rychle koupili? Tážu se na základě právě podaných dokladů, které bych mohl snadno rozmnožiti, nebylo by s prospěchem pro vzdělání intelligence, kdyby katecheta takové a podobné věci věděl? Kdybychom byli nevstoupili do semináře, kdož ví, k jakým důsledkům bychom byli došli! A podobně asi děje se mnohým. Toť jedna a ne poslední příčina, proč intelligence, ta myslící, mnohdy zbloudí. A když vzpomeneme na to, co řečeno o introdukci, zdaž nepozná každý hned, že by se návrhem zde podaným (o úsudku posluchačů na konci roku) přiváděla stále nová a nová látka do oborů theologických, tak že by pak nutně tu nastala výměna náhledů a myšlenek a tím i život!

(O. p.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Jako rodiče dbalí o dobro svých dětí nepřestávají na tom, aby jim ukázali jejich povinnosti, nýbrž bdí stále nad věrným jejich plněním, v případě pak lehkomyslnosti nebo zarputilosti neváhají užíti i své otcovské vážnosti, aby je uvedli se zcestí na cestu dobrou, tak i vláda křesťanská, jež touží jen po skutečném dobru národa, nejen že bude hlásati shodné zákony s vůlí Tvůrcovou, nýbrž i v řízení veřejných institucí to hlavně bude míti na zřeteli, aby ti, kteří chtějí věrně sloužiti Bohu, nalezli s jedné strany všechna povzbuzení a usnadnění k dobru, s druhé strany pak péči a obranu před nadužíváním a samovůlí přestupníků nebo drzými pobuřovateli veřejného pořádku. Vláda křesťanská může náležitě dosti učiniti svému poslání ne trpným chováním se vůči výstřelkům bezuzdného lidu ani zakrýváním nehodných choutek lidovlády pláštíkem umělé zákonnosti, nýbrž spravedlivým ohraničením osobní svobody na prospěch všeobecného dobra, shodným s vůlí Boží a energickým zkrocením všeliké svévole. Aby se však čtenář přesvědčil, že podobný postup vlády nejenom není útočením na přirozené právo člověka, nýbrž že co nejlépe dopomáhá k jeho štěstí, zastavíme se ještě u podmínek štěstí a popatříme, jak shodné ohraničení vůle s právem odvěkým na ně působí.

Odpovězme nejprve na otázku, v čem záleží štěstí? Dle křesťanského pojmu, k němuž se připojuje zcela i přirozený rozum, štěstí dokonalé záleží v držení nejvyššího dobra, nad něž již ničeho nemůžeme si žádati; takovým však dobrem jediný Bůh může býti. A proto když Bůh chce podstatně nám sebe dáti, aby nás šťastnými na věky učinil, a když sám ukazuje nám cestu k tomu nejvyššímu štěstí, jest první podmínkou našeho štěstí kráčeti pravou cestou k pravému dobru. Neplyne však z toho, že by se neslušelo člověku kráčeti k časnému cíli, jenž stanoví dobro zdánlivé a může dáti chvilkové sotva a neúplné štěstí; touha taková ovšem jest vhodná, jen když nám nepřekáží mířiti k hlavnímu cíli. Jest tedy třeba odvrhnouti všechnu touhu a všelikou činnost, jež nesouhlasí s vůlí Boží: to jest první vodítko v zájmech vlastního štěstí našeho, založeného na naší vůli. Avšak čím se to děje, že vodítko to jedněm lehkým se zdá a milým, zatím co jiní vidí v něm nesnesitelné břímě? Rozuzlení toho vede nás v nejhlubší taje naší otázky a dovoluje zasáhnouti i v samou podstatu

štěstí. Výměr, že štěstí záleží v držení dobra, ač není pravdivý, jest přece plný významu; neboť jen oblíbené dobro může se státi pro nás zřídlem štěstí. Myšlenka ta jest nesmírné důležitosti a objasní nejednu potíž v životě vnitřním, ježto nedá se jinak rozřešiti. Vztahuje se na lásku k Bohu, neméně než na lásku k tvorům, s takovým však rozdílem, že nenalézti štěstí vzhledem k Bohu může pocházeti jedině z nedostatku lásky s naší strany, ježto Bůh jest skutečně nejvyšším dobrem schopným učiniti nás dokonale šťastnými; vzhledem však k tvorům můžeme doznati sklamání nejen pro nedostatek náklonnosti, nýbrž i pro nedostatek žádoucích očekávaných vlastností v milované bytosti. Pokud Lucifer miloval upřímně Boha, byl nejšťastnějším v Jeho přítomnosti, avšak jakmile poddal se samolibému našeptávání pýchy a sebe miloval více než Tvůrce, obcování s Bohem přestalo ho činiti šťastným; s vyhasnutím však lásky nebyl by nalezl již ani v nebi štěstí. Proto i zde na zemi, když Štěpán u vytržení září, spoustou kamenů jsa kamenován, když Ondřej mukami na kříži rozradostněn, žádá, aby byl ponechán na kříži, když tisíce svatých, hořících láskou nacházejí nejvyšší rozkoš v modlitbě a kontemplaci, ohromná většina věřících ba i praktických křesťanů nemůže vydržeti ani jednu hodinu na rozmluvě s Bohem bez ošklivé nudy, protože teplé paprsky svaté lásky v ledovém srdci jejich uhasly.

Těsná ona závislost štěstí na lásce skutečně makavě dá se verifikovati v poměru k tvorům. Dejme na př. milovníku starožitností nějaký zlomek z egyptského sarkofagu nebo roztlučenou lampu z Pompejí a způsobíme mu tím nesmírnou radost, neboť se kochá těmi zbytky; darujme totéž venkovanu, který toho nezná, a hodí to pod nohy, soudě, že si chceme tropiti žerty z jeho prostoty. Vzhledem k lidem stane se ta závislost ještě zjevnější. Vezměme nejhezčí a nejlepšími dary duše obdařenou pannu, jež jest obklíčena celým komonstvem zbožňovatelů, jimž by bylo největším štěstím s ní se spojiti, a přikažme jí, aby se vdala za mladíka do jiné zamilovaného, a přesvědčíme se, že i smrt byla by mu méně odpornou než onen sňatek, po němž tak mnohý touží. Výše uvedené příklady beze vší pochybnosti dokazují, že ke štěstí, jež plyne z držení nějakého předmětu, patří láska. Člověk, který po ničem netouží, ježto nic ho k tomu netáhne, nemůže býti ani na chvilku šťastným, třebas že měl celý svět; proto považuji apathii k tomu za nejhroznější duševní stav, ježto duše, zůstávajíc v tom stavu, jest necitelná ke všemu. Ježto tedy tak těsný poměr jest mezi láskou a štěstím, že štěstí nemůže býti bez lásky, možno-li tedy při

řízení poměrů společenských pominouti toho ne již jenom nejdůležitějšího, nýbrž nezbytného činitele? Chceme-li lidstvo učiniti šťastným, tož naučme se ho dříve milovati, potom ukážeme mu předměty hodné milování, jichž držení nikoliv na malou chvíli, nýbrž na vždy je mohou učiniti šťastným. Ježto však láska každá již svou povahou vyzývá milujícího k oběti a odříkání, nehledejme davy, abychom jim namluvili, že mohou nalézti štěstí na dráze sobeckého požitkářství, neomezujíce v ničem ani své vůle ani svých vášní. Ukazujme jim však, že nic nás tak nenutká jako láska, že nás nic tak neučiní šťastnými jako ona.

Abychom se o tom přesvědčili, popatřme na působení lásky v nejšťastnější a nejsvobodnější zároveň bytosti, jež nepotřebuje ničeho zevně ku svému štěstí a jíž nemůže žádná jiná bytost v ničem omeziti, pohleďme jedním slovem na působení lásky v Bohu a uvidíme, že omezuje v nejednom ohledu i samu všemohoucnost Tvůrcovu. Láska jest nutkání k dobru sloučené s velebením jeho a přáním sjednotiti se s ním co nejtěsněji. Omezení to vztahuje se na každý druh lásky, ba i smyslné, ježto všechno, co milujeme nebo v čem máme zalíbení, musí nás táhnouti k nějakému předmětu, který stanoví v našem přesvědčení třeba jen zdánlivé dobro, jež vábíc nás svými vlastnostmi, budí žádost po sobě. Milujeme však tak nejen dobra materialní a milé nám osoby, od nichž nechtěli bychom se odloučiti ani na chvíli, nýbrž i ctnosti moralní jako spravedlnost, milosrdenství nebo možnost, které velebíme a toužíme si je přisvojiti. Tím více hodí se to omezení k lásce Boha, který jsa nejvyšším dobrem a spojuje v sobě všechny možné dokonalosti, jest samojediný s to, aby vedle neomezeného velebení vzbudil v duši touhu nejhoroucnější po spojení se s Ním. Avšak co jest nejjistější měrou toho omezení, jest možnost přizpůsobiti je i k lásce, kterou Tvůrce má ve svém lůně jak k sobě samému tak i k svým tvorům. My nejednou bereme dobro falešné za skutečné, ale vševědoucí Tvůrce podstatnou jen dokonalost miluje. Proto i pro sebe má On lásku bezvýminečnou, ježto není v Něm nic, co by nebylo hodno nejvyššího velebení; tvory tolik miluje, kolik vlastní své dokonalosti v nich vidí. Ona nejvyšší a nezměnitelná láska dokonalosti působí, že božské názvy tak těsně a nerozdílně jsou sloučeny s Jeho přirozeností, že samu podstatu božství stanoví; odtud Tvůrce není moudrý, nýbrž jest Moudrost sama; nejen dobrý, nýbrž Dobrota sama; nutným následkem toho musí býti to, že Tvůrce ani zničiti ani umenšiti žádné své dokonalosti nemůže, ježto přestal by býti Bohem, kdyby

třeba jen na chvíli přestal býti nejmoudřejším, nejlaskavějším, nejspravedlivějším atd. Vzhledem k tomu i my, kteří jsme jenom obrazem Tvůrcovým, různíme se docela od našeho pravzoru, neboť ztrácejíce ať docela, ať z části vlastnosti, jež stanoví naši podobnost s Bohem, nepřestaneme tím býti lidmi, jen když jsme zachovali možnost získati si je. Příčina onoho rozdílu jest různý stupeň lásky k dokonalému dobru v nás a ve Tvůrci. Kdybychom je stejně horoucně milovali jako sám Bůh je miluje, ani my nebyli bychom schopni učiniti něco protivného dokonalosti, jak se o tom přesvědčujeme z příkladu svatých v nebi, kteří tímtéž, že dobro nejvyšší milují dokonalou láskou, nejsou s to, aby nějakou nedokonalost učinili. Bůh tedy nic nemůže učiniti, co by se protivilo Jeho dokonalostem, ne proto však, že by se Mu nedostávalo prostředků k činům, nýbrž že Jeho vůle toho nenávidí. Jakkoli proto láska ohraničuje v jistém směru působnost Tvůrcovu, a to tak bezpodmínečně, že nikdy a nikde toho On neučiní, přece Jeho všemohoucnost ani svoboda není tím omezena, když On nechce něco učiniti.

Něco podobného působí láska k dobru i v duši lidské, kdykoli člověk opravdu dobro náležitě pozná a upřímně je miluje; neboť on nechce nic takového činiti, co se dokonalosti protiví, necítě se tím nikterak ve své svobodě omezeným, tak že nejen netouží, aby mu bylo dovoleno to činiti, čeho nenávidí, nýbrž nepřeje si, aby zákonodárce oprávnil to, co milovanou od něho dokonalost boří. Ježto však v Bohu jedině nalézá se úplná vědomost dokonalého dobra a jen Jemu jsou známy důkladně cesty, které vedou k jeho získání, proto ten, kdo opravdu miluje dobro, žádá, aby zákonodárství, které má vésti společnost k dobrému jak v pochopení účelu tak i v ukazování cesty, jež k němu vede, ohlíželo se na neomylnou moudrost, t. j. především na vůli Boží, nežádajíc žádných svobod, jež jsou protivny Božímu zákonu, rádo však vůli svou k jeho rozkazům nakloňujíc. (P. d.)

Písemnictví a umění.

Dvojí vzkříšení.

(Tolstoj a Ibsen)

Napsal Jan Pawelski. Přeložil A. M.

I.

Za jakých podmínek může se z nynějšího rozkladu společnosti, ze současného „hřbitova slz, krve a bláta“, jak by dnes řekl Krasiński, vynořiti obrod a vzkříšení? A to obrod nikoli jedné vrstvy společenské nebo jediného národa, nýbrž něčeho hlubšího, co tvoří lidskost samu, vzkříšení nynější duše lidské?

Dva proslulí spisovatelé, oba týž rok na dalekém severu narození, jeden na Rusi a druhý v Norsku, dnes už starci blízko hrobu stojící, dali posledním dílům svým název „Vzkříšení“. Máme tu na mysli dvě díla, jež se objevila v poslední měsíce, Ibsenovo drama „Kdy se zbudíme z mrtvých“ a Tolstého roman „Vzkříšení“.

Tolstoj a Ibsen byli celý život vtělením těch mravních bojů, kterými bylo projíti mnohým myslícím lidem našeho věku. Nespokojenost s přítomným stavem, hledání nového tvaru společenského života stejně označují oba a rozpor ten mezi stávající skutečností, mezi názory nyní vládnoucími a požadavky neodvislého ducha se ozval v nich snad nejvýrazněji. Možno říci, že jsou oba pokračovateli ve francouzské revoluci a že oběma stál po boku duch Rousseauův, snící horečně o návratu stavu prvotní přírody.

Oba krajní, radikalní revolucionáři shodují se spolu pouze tím, že za dnešní společností, které celou duší nenávidí, hledají vášnivě novou theorii života; ale cesty, kterými šli, zvláště cíl, ku kterému došli, jest úplně různý.

Předně Tolstoj, jehož dnešní slávy netvoří tak romanopisecký talent prvého řádu, jako právě ona theorie života. O autoru „Vojny a míru“, „Anny Kareniny“ mluví se dnes málo; za to zvláštní zásady jeho mravní soustavy jsou dosti všeobecně známy. Ano i drobné příhody z výstředního života Tolstého, soustavu tu objasňující, jako že ve hrubé košili mužíka zároveň s dělníky staví se do práce na záhoně, a mnoho jiných, skoro anekdot, obíhá celým světem. V té příčině stačí jen několika rysy připomenouti si životní názor Tolstého.

Pozbyv víry v mládí, přece však zachovávaje šlechetnost hlubokého ducha byl nucen položiti si otázku, nač je život a jaký má býti. Za odpovědí na tu otázku bloudil dlouho. Tázal se vědy, studoval filosofické soustavy, ale ani tu ani tam nenacházel pravé ideje života; začal positivismem a skončil Schopenhauerovým pessimismem a budhistickou nirvanou. V tom zoufalém stavu, kdy byl dokonce blízek

samovraždě, stanul mu náhle před očima jiný život než ten, který viděl v knihách a vrstvách vzdělaných — život olbřímích davů lidu. Lidé ti — pozoroval Tolstoj — trpí, nemají výhod a přece žijí, nezamýšlejíce vzíti si život, a tedy zřejmě znají rozřešení záhady. Šel mezi lid a tam brzy našel tajemný klíč: náboženskou víru. „Žil jsem na světě 55 let“ — tak začíná Tolstoj dílo V čem je má víra, a z těch jsem mimo 14 nebo 15 prvních let chlapeckých prožil 35 roků jako nihilista, a to v pravém významu toho slova, to jest ne jako socialista nebo revolucionář, jak se tomu slovu obyčejně rozumí, nýbrž jako nihilista pro nedostatek jakékoli víry. Před pěti lety přišla ke mně víra v nauku Kristovu, a život můj se náhle změnil.

Mýlil by se však, kdo by pokládal Tolstého za křesťana. Když studoval křesťanství, zvláště když četl evangelium, šlo mu pouze o to, co by bylo možno nazvati smyslem, filosofií života, hledal pouze ideal mravní, normu ethickou. K celé nauce Kristově stojí Tolstoj na stanovisku nezávislého kritika, odhazuje všechno, co zaráží ducha na positivismu založeného, a tedy dogmata, zařízení křesťanská, svátosti, a přijímá pouze zákon lásky, který zase rozšiřuje do nemožných hranic. Za základ své soustavy bere slova Kristova: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: oko za oko, zub za zub. Jáť pak pravím vám, abyste neodpírali zlému: ale udeří-li tě kdo v pravé líce tvé, nastav mu i druhé.“ Slova ta pojímá tak, že stejně v soukromém jako veřejném životě se má proti zlu bojovati dobrem a že není dovoleno nijak odporovati těm, kdo činí zle. Tedy musí přestati všechna vojska a války, všechny soudy a tresty na zločince; všechny donucovací prostředky třeba odstraniti až do té míry, že by všechna moc, jak světská tak duchovní, se země zmizela.

Místo dnešního lidstva, roztříděného různými stupni stavův a majetku přišla by tedy společnost ve všech právech úplně rovná a nezkalenou láskou — s výlukou vší smyslnosti, i v manželství — v jedno ústrojí sloučená. Dalším pak snem Tolstého je, aby se lidstvo odvrátilo ode dnešní horečné civilisace, aby se vrátilo na klín přírodě, v zátiší vsi, luk a polí a tam obírajíc se prací polní, se vniterně zdokonalilo v duchu a lásce.

Celá ta myšlenka vyplynula z duše idealní a šlechetné, ale výstřední, a proto je utopická, na oko křesťanská, ale ve skutečnosti pravému křesťanství nepřátelská. Mnoho rysu v theorii té je překrásných tím, že jsou vzaty z nauky Kristovy: láska k bližnímu, lhostejnost ke všemu, co pozemské, čistota, trpělivost, pokora, to jsou nejkrásnější ctnosti křesťanství. Ale přednosti ty jsou v soustavě Tolstého předně tak přepjaty, že provésti jich není možná, a pak jsouce odtrženy od celého dogmatického a hierarchického živlu v křesťanství, od světa nadzemského a života záhrobního, o čemž Tolstoj nechce nic věděti, nemají pod sebou základu a visí ve vzduchu. Takový ráz má křesťanská stránka nauky té. Se zřetele společenského je theorie ta na vnější pohled ryze nihilistická, neruzní se, jak se zdá, mnoho od theorie anarchismu; v podstatě věci však je ten rozdil, že nenavádí jako onen

k revoluci a vzbouření. nýbrž naopak ku trpělivému snášení křivdy a k lásce. Ale ta láska společenská zase klopýtá jiným bludem. Opírá se o falešnou theorii socialního eudaimonismu. který pokládá za poslední mravní normu, které má každý jedinec své štěstí zasvětiti — blahobyt a štěstí lidstva. Skutečně má každý jedinec socialní závazky vzhledem k druhým, ale mimo ně má rovněž jiné požadavky, k sobě a k Bohu. A právě největší poblouzení eudaimonismu je. že staví věc tak relativní. tak rozmanité pojímanou, jako blahobyt a štěstí společné. za konečné kriterium mravnosti, kdyžtě kriterium to musí přirozeností svou býti něco stálého, naprostého. Tolstoj káže jedinci zapříti úplně svou osobnost, káže mu snášeti zlo bez odporu. Těší se tím, že když všichni jedinci duchem lásky osvícení budou tak jednati. zlo samo zmizí se země, a tehdy bude lidstvo na světě šťastno. Nad to časné štěstí lidstva Tolstoj nevidí nic dalšího a vyššího. Požadavek to vzhledem k jedinci neodůvodněný a konečný cíl utopický. (P. d.)

Ruská literatura v roce 1899.

Podává A. Vrzal. (Č. d.)

„Literarní událostí“ minulého roku jmenují často vydání romanu hrab. *Lva Nik. Tolstého* „Vzkříšení“. Mnoho bylo psáno o romaně tomto pro i contra. Kdežto ctitelé Tolstého postavili jej zrovna po bok nejlepším dílům ruského písemnictví. protivná strana vidí tu úplný úpadek talentu Tolstého. Mnoho nepřátel vzbudily Tolstému pessimismem prosycené popisy a černými barvami namalované obrazy ruského soudnictví, úřednictva, statkářského i selského hospodářství. pořádků v žalářích a trestnicích, stavu vypovězených na Sibiř. Ale všecko to jest jen rámcem obrazu. Vlastní drama, nakreslené ve „Vzkříšení“, záleží v tom. že Katuše. prostá dívka z lidu. svedená a pak opuštěná knížetem Nechljudovem. padla tak hluboko. že se přimknula k výrhelům lidské společnosti. ale pod vlivem nových okolností. do nichž se dostala, byvši nedorozuměním odsouzena k nucené práci na Sibiř, počala se obrozovati. Význam romanu záleží tedy v líčení poměru Nechljudova ke Katuši. Autor obírá se nejvíce Nechljudovem. snaží se vysvětlit motivy jeho činů. jeho názory, pojmy a city. Vylíčení duševního stavu Nechljudova je hlavním obsahem romanu. ostatní vysvětluje tento základní obsah. I v knížeti mravní cit, okolnostmi života potlačený. pomalu se obrozuje.

Kníže Nechljudov. zástupce ruské aristokracie. „žije jako všichni“, není ani lepší, ani horší jiných aristokratů. Tak byl by šťastně a spokojeně dále žil, kdyby nebyla se stala zvláštní náhoda: bylť porotcem právě v době. kdy soudili jím kdysi svedenou a pak opuštěnou dívku, obžalovanou, že prý otrávila bohatého kupce a uloupila mu peníze. Nechljudov poznal dívku, uznal. že se těžce proti ní provinil, i procitlo

v něm svědomí; od té doby myslí jen na to, jak by zachránil Katuši a zhladil svoji vinu před ní. Zaujat probuzením svého svědomí, spouští se zřetele prostý prostředek, by ulehčil osud nevinné (otrávením) Katuše, podrobuje se obecné touze porotcův i soudců, by líčení co nejdříve se odbylo, a tak nedorozuměním Katuše odsouzena — vinou jeho i ostatních porotcův. A tu kníže začne obviňovat všecky, že se dopustili toho omylu, zavrhuje soudnictví, ač to není vinno, nýbrž ti, jimž ono svěřeno, a již nesvědomitě konají své povinnosti. Nechljudov je theoretik, jehož činnost určuje se ne požadavky okolního života, nýbrž reflexí, subjektivními city a theoretickými představami. V době, kdy třeba jednat, N. jen uvažuje a proto zřídka rozumně jedná. Místo toho, by hleděl domoci se ospravedlnění, osvobození Katuše, oddává se úvahám o vlastní špatnosti, o čištění — vyklízení duše. I sestavoval si pravidla, podle nichž chtěl se řídit, ale opět a opět podléhal léčkám světa i upadal hlouběji než dříve. Žije výhradně svým duševním životem, není s to, aby střízlivě pohlížel na okolní život; theoretický duch jeho není schopen, by vynalezl prostředky k odstranění nedokonalostí života, jenž neodpovídá theoretickým názorům jeho. I vymýšlí radikalní theorie, by odstranil ony životní nedostatky, na něž náhodou narazil. Tak setkav se s nedokonalostmi u soudu i v trestnici, pod vlivem subjektivních dojmů připadá hned na radikalní prostředek — zrušit soudy i trestnice, tato staletá i nevyhnutelná zařízení.

Vida, že Katuše bude musit bez pochyby na Sibiř, Nechljudov rozhodl se, že pojede za ní; chce tedy před odjezdem přivésti své hmotné záležitosti do pořádku. I jede na své statky. V zásadě podle učení H. Spencera i H. Georgea rozhodl, že „půda nemůže být předmětem soukromého vlastnictví“; na vsi vidí chudobu i nevzdělanost selského lidu, je překvapen neutěšeným stavem jeho, ale potřebuje peněz pro sebe i pro Katuši do vyhnanství, nevzdá se vlastnictví půdy, nýbrž pronajme půdu sedlákům za laciný peníz a na rychlo prchá ze vsi, kde by mohl sám bezprostřední činností nejlépe prospět selskému lidu, užit v jeho prospěch svého bohatství i vlivu, ba duševně probudit, obrodit Katuši, jež nejlépe na vsi mohla pomáhat svým příbuzným a bližním. Když přijel ze vsi do Petrohradu, snažil se, by nespravedlivý rozsudek, jímž Katuše byla odsouzena na Sibiř, byl zrušen; ale obžaloba na zrušení rozsudku v senatě byla zamítnuta, a tak Katuše odjíždí na Sibiř, a za ní jede Nechljudov, jenž míní se s ní oženit. Cestou veliký vliv na Katuši měl politický trestanec Simonson, jenž upřímně se do ní zamiloval a chtěl pojati ji za ženu, což vyvolává v Nechljudovu pocit žárlivosti. Katuše vidí, že by sňatek její s Nechljudovem byl pro ně neštěstím, a proto raději volí sňatek se Simonsonem. Zatím dojde zpráva, že Katuše dostala milost od cara, o což hlavní zásluhu měl přítel knížete Selenin. Tím roman končí; neboť v 38. hlavě III. části romanu nalézáme ne děj, nýbrž myšlenky Tolstého, vložené v ústa Nechljudovu, v nichž opakuje hlavní zásady svého učení.

V Nechljudovu vidíme podivuhodnou směs probuzeného svědomí a zděděných nízkých pudů, vysokých idealův a úplné neschopnosti

provésti je v životě. Neustále rozumuje, s výše své theorie přísně kritisuje obklopující ho lidi a pořádky, ale sám ničeho nedělá. Je samý odpor: každý soud i žalář pokládá za neužitečný i nemravný, popírá, že by lidé měli právo trestat jiné, a zatím zastává se tělesných trestův i trestu smrti (321. str. v českém překl.[1]); zlobí se na prodejné lidi, a sám podplácí dozorce ve věznici; hlásá lásku k bližnímu, a zatím miluje jen sebe; lež svého života vysvětluje sám nedostatkem práce osobní, jejíhož smyslu nechápe, ale k ničemu se nemá. Je to tedy typ, který ruská literatura již často zpracovala. Tolstoj zbarvil jej svým učením, což právě se nám nelíbí. Vůbec T. ústy Nechljudova pronáší své osobní, subjektivní názory, jež rád opírá výroky z Písma svatého, které libovolně vykládá, přikládaje jedněm slovum Písma svatého veliký význam, jiným pražádný. O tom, jak rouhavě soudí o mši sv., bylo již v „Hlídce" promluveno. Dojem, jaký činí krásné umělecké obrazy romanu, kazí se velice výstřelky tolstovského učení: umělci škodí myslitel.

Vedle hr. Tolstého největší pozornosti čtenářstva i kritiky ruské těší se *Anton Pavl. Čechov*, jenž loni vydal u A. Marksa v Petrohradě 1. sv. „Spisův", obsahující 72 povídeček vážného i humoristického obsahu. Povídečky ty svého času vycházely v humoristických časopisech, jako jsou: „Oskolki". „Budilnik", „Svérčok", a některé vyšly již ve sbírce „Nevinnyja rěči". I v těchto několikastránkových povídkách je viděti neobyčejný talent, který jasněji se projevil ve větších pracích tohoto spisovatele. Mimo to A. Čechov uveřenil jen kratičkou povídku „Dama s sobačkoj", jejíž sujet je velmi prostý. Letitý už pán, Gurov, seznámil se náhodou v Jaltě s mladičkou „dámou s psíčkem", Annou Sergějevnou, nešťastnou v životě manželském a vešel s ní v důvěrné styky. Když dáma odjela domů, Gurov má radost, že všemu konec. Ale v Moskvě v kruhu své rodiny cítí se G. nešťasten, i odjede k Anně Sergějevně, poznav, že ji upřímně miluje. I dohodnou se, že Anna Sergějevna bude za ním jezdit do Moskvy. Je to vlastně úryvek, který však dobře charakterisuje pessimistický světový názor spisovatele, vidoucího, jak osud zlomyslně posmívá se úsilí lidí: když tito si myslí, že všecko si dobře zařídili, že si mohou odpočinout, osud náhle převrací všecko vzhůru nohama. Stačí nahodilé setkání, a v prach rozpadne se budova lidského blahobytu. Mnohem významější je poněkud delší povídka Čechova „V ovragě", jež vyšla tohoto roku; o ní tedy příště. (P. d.)

[1] Do češtiny přeložil »Vzkříšení« P. Papáček. Vyšlo v Ruské knihovně. Překlad je celkem uspokojivý, jen některá nedopatření jsme zpozorovali při čtení. Tak »razjěvšajasja lošaď« (= vykrmený kůň) přel.: »utýraný« kůň (str. 53.); »nakladnyje volosy« jsou nepravé, falešné vlasy, nikoliv »nečesané« (268); »eto vaš davnišnij dada« (= to je váš dávní koníček) přel. »vy odpovíte své staré ano, ano« (319) a pod. P. překladatel patrně všiml si přání protestantského »Času« a v dodavku k překladu, který pořídil podle censurovaného vydání ruského, připojil překlad ruskou censurou škrtnutých míst, na př. i onoho rouhavého místa o mši sv., o němž promluveno v »Hlídce« na str. 319., kdež místo »jádro bohužel« čti: »jádro bohoslužeb.«

Církevní právo v Rusku.

„Bogoslovskij věstnik" v říjnovém čísle 1899 str. 261. n. rozmlouvá o „církevním právu v Rusku" článkem zemřelého moskevského professora A. S. Pavlova. Článeček bude jistě i u nás vítán pěstitelům práva církevního pro přehled literatury. Autor píše takto: U nás v Rusku vědecké práce o církevním právu začaly se teprve nedávno. Nejdříve zavedeny byly přednášky církevního práva ku konci minulého století v slavjansko-řecko-latinské duchovní akademii moskevské. V instrukci, dané této akademii od moskevského metropolity Platona, bylo předepsáno mimo jiné, aby se četla a vykládala t. zv. Kormčí kniha a obsažený v ní starý slovanský překlad církevních kanonů aby se srovnával s originalem jejich dle vydání Beveregia. (Viz o tom Smirnova dějepis jmenované akademie str. 294. a 298.). Roku 1798. nařízením sv. Synodu bylo zavedeno ve všech akademiích duchovních čtení a výklad Kormčí knihy dle instrukce metropolity Platona. V nařízeních o přetvoření duchovních akademií r. 1808. mezi předměty učebnými v duchovních akademiích jmenováno též výslovně kanonické a církevní právo ruské církve. Úloha při přednášení tohoto předmětu byla pojímána nyní v širším rozsahu. Ve stanovách duchovních akademií, sestavených na základě uvedených nařízení, stálo: „Kanonické právo naší církve vyžaduje zvláštní péče professorovy, a to tím více, že dosud právo to není náležité uvedeno v soustavu a musí se objasňovati zvláštním bádáním professora." Zde, podobně jako ve vzpomenutém výše nařízení synodalním z roku 1798. jasně se mluví o právu ruské církve. Všeobecný nástin soustavy tohoto práva vypracován byl komissí duchovních učilišť v návrhu podaném petrohradské duchovní akademii. Komisse navrhovala akademii, aby nařídila, by nejdovednější učitel „ze starších i novějších církevně-politických nařízení vybral ustanovení, týkající se důležitějších církevních stránek a zpracoval je ve zvláštním historicko-systematickém díle." (Čistovič: Dějiny petrohradské akademie. 191.) R. 1814. poznovu odporoučela komisse ředitelství akademie vypracovati krátký přehled kanonického práva, v němž by našly místo základní zákony církevní správy a zároveň byly odůvodněny z Písma sv., církevních sněmů a otců církevních s dodatkem duchovního „reglementu". (Ibid. 292.) Avšak ani to ani ono nařízení nebylo a nemohlo býti vyplněno. Tehdejším učitelům církevního práva v duchovních akademiích připadla úloha nejen vědecky zpracovati, nýbrž hlavně sesbírati všechen material a mimo to professor tohoto předmětu obyčejně přednášel ještě jiné obory. Samo sebou se rozumí, že první pokusy systematického zpracování církevního práva v duchovních akademiích záležely ve více méně uspokojujícím vyplnění výše uvedeného officialního programmu. Odtud též se vysvětluje, že pokusy ty měly hlavně bohoslovný charakter, t. j. neobsahovaly jen církevní právo, nýbrž i různé předměty z ostatních bohoslovných nauk, ačkoliv lepší bohoslovci té doby (na př. metropolita Filaret) dobře poznávali, že tato nauka „více než jiná stojí dále od středu bohoslovských nauk."

Na universitách přednášky z kanonického práva na právnických fakultách byly poprvé zavedeny zákonem z r. 1835. I zde nauka tato z počátku jeví se v nátěru čistě bohoslovném; přednášel ji professor bohosloví a poslouchati ji byli povinni toliko studenti právníci vyznání pravoslavného. Nemajíc takto vnitřního, organického spojení s ostatními předměty fakulty, nauka církevního práva zůstávala na universitách ve skutečnosti cizinkou: přednášeli ji a poslouchali jen proto, že to ústav předpisoval, neznali však jasně příčiny, proč se tak děje. Neméně pamětihodno, že spisovatelem první úplné učebnice církevního práva byl professor university — professor bohosloví na universitě sv. Vladimíra, protojerej Skvorcov.

Do nových, mnohem příznivějších okolností dostala se nauka církevního práva na universitách zákonem z roku 1863. Tu odděleno bylo církevní právo od bohosloví a na právnické fakultě zřízena byla samostatná stolice práva, jež bylo nyní povinným předmětem pro všechny posluchače. Již tím byla naznačena nutnost svěřiti jeho stolici osobnosti důkladně právnicky vzdělané. Bohužel, že všecky fakulty nevšimly si stejně náležitě této nutnosti. Jedny fakulty požadovaly na prvních professořích církevního práva, povolaných z duchovních akademií, aby napřed poslouchali buď úplný nebo zkrácený kurs právních nauk na ruských nebo cizozemských universitách. Jiné fakulty dovolily přednášeti tento předmět osobnostem jen bohoslovsky vzdělaným, beze vší právnické přípravy. I v naší době stolice církevního práva na 4 universitách (kazaňské, charkovské, kijevské a oděsské) zaujata bohoslovci čistého zrna. Vylíčený stav církevního práva zůstal nezměněn i za nynějšího universitního zákona, daného r. 1884. Není pochybnosti, že ten neb onen ústav připravil pro církevní právo půdu velice příhodnou, na níž může dobře růsti a se rozvíjeti. Už je cítiti značné oživení v práci, díky novým silám, jež celému předmětu daly nový vzhled. Samo sebou se však rozumí, že naše věda za tak krátký čas svého trvání v duchovních akademiích a na universitách nemůže se posud rovnati starším vědám jak právním tak bohoslovným. Nejvíce pracováno u nás o pramenech církevního práva a o jednotlivých právních jevech. Avšak úplné soustavy vědní, vyhovujícím všem požadavkům nynější vědy, dosud nemáme. Staly se tu a tam pokusy o soustavu, ale nedokončeny, a když ukončeny, tedy jen jako kompilace učebné. Větší díl těchto pokusů náleží ještě kanonistům-bohoslovcům, a ne právníkům. Mám na mysli: 1. P o k u s c í r k e v n í h o z á k o n o d á r s t v í archimandrity Jana, v 40 letech professora v petrohradské akademii. Je to práce dobrá. Obsahuje ve 2 svazcích (vyd. 1851) úvod do soustavy církevního práva, dějiny kanonického zákonodárství východní církve a historicko-dogmatický výklad k tomuto zákonodárství. Dle plánu autorova měly následovati všeobecné dějiny všeobecného kanonického práva východní církve, avšak jen nějaké úryvky z toho byly vytištěny autorem, když byl rektorem kazaňské duchovní akademie, v jejím časopise „Pravoslavnyj sobesědnik“ v r. 1858—60. 2. Počátek kursu mého předchůdce na této stolici professora Sokolova, vydaný

pod názvem: „Ze čtení o církevním právu“ (2 svazky v Moskvě 1874—75). Podány tu: úvod do církevního práva a část učení o církevním zřízení. Soudě dle těchto ukázek, kurs prof. Sokolova v značné míře vyhovoval požadavkům universitním nové vědy. Přednes jeho byl velice jasný a opřen o dobrý právnický základ, ačkoliv autor neměl školského právního vzdělání. Vysvětluje se to tím, že za základ si položil dobrého vůdce, německého professora Schulteho. Z učebnic úplných zmíním se o 2 nedávno vydaných: 1. o učebnici prof. kazaňské university a duchovní akademie Berdinkova: Krátký běh církevního práva, 1888 a Doplnění k tomu, 1889 a 2. o učebnici prof. jaroslavského právnického lycea Suvorova: Běh církevního práva, 2 svazky, 1889—90. (R. 1898. vyšlo přepracované vydání v jednom svazku pod názvem: Učebnice církevního práva. Professor Suvorov je nyní nástupcem Pavlova v Moskvě.) První učebnice není příliš šťastná v soustavě, má více ráz bohoslovný než právnický. Druhá učebnice má sice za autora právníka, ale často chybuje proti historii a proti základním zásadám pravoslavného církevního práva, jež přece je hlavním předmětem bádání ruského kanonisty, neboť je to naše skutečné církevní právo. Základní nedostatky učebnice prof. Suvorova vysvětlují se tím, že autor jak po formalní tak po materialní stránce následuje cizí badatele, hlavně katolické, avšak základní zásady katolického církevního práva nejsou ani z daleka tytéž, na jakých spočívá právo církví pravoslavných a zvláště ruské.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CLIV.

841. Týž král. Praha, 1. září 1348. — G. I. a. 19.

Pečet na motouze z hedbávných nití červených a žlutých velmi dobře zachovalá. Záznam na rubě pozdější: littera super Draswicz et aliis karuli regis (později vepsáno: Confirmacio; rukou jako zprvu:) pro istis villis que continentur in hac littera scilicet draswicz, Nynkowicz Schonhof, pro istis uillis facta (později inkoustem jako výše: Confirmacio:) est (a zase rukou jako z počátku:) Prauus Heroltiez Oldraticz commutacio. Číslo: III. Na plice znamení registratury jako výše při čísle 840.

Str. 611. ř. 2. má original: inantea; ř. 11. a 12. a 21. zcela zřejmě: Drazewicz; ř. 5. El*y*zabeth; ř. 13. littere; ř. 20. litteras a 22. litteris: všude zřejmě s dvěma *t*;

ř. 17. multomagis; ř. 19. vna cum; ř. 34. ma*g*estatis nostre.

Co do opravy Lechnerovy: Magunti*nensis* poukazuji na výše řečené při č. 839. toho (VII.) svazku.

CLV.

843. Jan biskup. Pustiměř, 8. září 1348. — G. I. a. 20.

Záznam z doby pozdější (XV. věku): noua donacio facta per episcopum monasterio ad infanciam (druhý řádek:) inseratvr. Není třeba veliké znalosti latiny, aby člověk poznal, že nelze s Dr. Lechnerem čísti „inse*rata.*“ Od „noua“ asi 4 cm. na levo číslo VI. Na plice též VI. Mezi řádky inkoustem vybledlým: Swabenicz Oldraczicz. Pečet ve španělském vosku červeném na misce z bílého vosku včelího porušená, dolní část postavy biskupovy (nohy a znak s příslušnou částí legendy) uražena. Sekret na rubě pečeti zachován znamenitě.

Str. 612. ř. 1. schází počátečné *I* při *In*, *n* jest zde, a sice jako vždy bývá po iniciale, veliké. Na inicialu ovšem písař potom zapomněl;

ř. 13. má original: vestrum;

ř. 16. de temporali eciam vestram sustentacionem — Original má správně: de temporali eciam *vestra sustentacione* (vr̄a sustetacōe).

CLVI.

844. Král Karel. Praha, 10. září 1348. — G. I. a. 21.

Na plice v pravo číslo XVI. Menší pečet Karlova ve španělském vosku na misce z vosku bílého visící na pergamenovém proužku, s orlicí v pravo hledící s roztaženými křídly výborně zachovalá. Legenda: † SECRET. KAROLI. DEI. GR̄A. ROMANOR'. REGIS. SEMPER. AVGVSTI. ET. BOEMIE. REGIS. Nápis na rubě novější již Littera Carvli regis dans libertatem monasterio et hominibus eiusdem.

K ř. 2. str. 613. vytýká Dr. Lechner, že i ostatní úředníci zemští psáni jsou literou velkou. Tak úzkostliv prve nikdy nebyl, ani později;

k ř. 7. poznamenal Dr. Lechner: nach pacis fehlt im Original *auctorem*, opravdu schází *auctorem* v moravském diplomatáři, **v originale jest**;

ř. 10. má original nekrácené *litteris*; str. 614. ř. 7. litteris (littis); ř. 15. nekrácené zase *litterarum*.

CLVII.

889. Jan biskup. Olomouc, 28. prosince 1348. — G. I. a. 22.

V rožku pravém na plice číslo II. Na rubě pozdní z XV. století záznam: donacio facta per episcopum cum consensu capituli monasterio ad infanciam defundo ipsius monasterii. Biskupova pečet na hedbávných nitích fialových a červených se sekretem na rubě a kapitolní na nitích hedbávných fialových a zelených dobře zachovalé.

Str. 637. ř. 9. má býti: litteris; ř. 15. má original: so*ll*empni;

ř. 17. po „demonstramus“ v originale není tečky, která ruší smysl;

ř. 24. po „dominum“ v originale není kommatu.

CLVIII.

903. Týž biskup. Olomouc, 14. ledna 1349. — G. I. a. 23.

Záznam na rubě pozdější z druhé polovice patnáctého věku: littera permutacionis laneorum cum consensu episcopi

et capituli; níže: fol. 17. Pečet kapitulní na motouze z nití hedbávných červených a zelených zachovalá dobře, biskupova ztracena.
Str. 642. ř. 11. má original: archid*y*acono;
ř. 21. Cod. dipl. vtilemque, Dr. L. vtilem *quod:* Original: vtilem *quam,* nebo předchází: commutacionem *ita* fore monasterio predicto vtilem, — *quam* ipsi feudo in nullo dampnosam. Že nejsem na omylu, učí mne Adriano Cappelli, Dizionario di abbreviature latine et italiane Milano 1899 pag. 374. poslední řádek sloupce II., k tomu podotýká: XIV p;
ř. 22. Cod. dipl. similiter (?) L.: similiter, original omylem písařovým: *smiliter.*

CLIX.

913. Týž biskup. Pustiměř, 3. března 1349. — P. I. a. 8.

Transsumpt notářský s pečetí officiala olomuckého Šimona z Prahy z roku 1430. Dr. Lechner měl jen vidimus z r. 1713. Úchylky od textu dle konfirmace biskupa Karla z Liechtensteina jsou:
Str. 646. ř. 4. Blansk jako níže ř. 16. (ne: Blansko);
ř. 10. hiis, ne: his; ř. 14. et si;
ř. 15. saltim (sic); ř. 20. i*n*mobilibus;
ř. 20. 21. ciuitatis nostre Swi*tauie,* ne: Swittaviensis;
ř. 24. správně: que *ad* aduocaciam ipsam etc.;
ř. 28. správně: non computand*a*;
ř. 32. transsumpt: hab*entibus* (haben̄, ne: habituris);
str. 647. ř. 4. fructibus, *iuribus,* libertatibus . . . comutandi;
ř. 8. datum Pustmir.

CLX.

962. Týž biskup. Olomouc, 30. září 1349. — G. I. a. 24.

Pečeti dobře zachovalé; biskupova na nitích červených hedbávných (bílé, jejichž zbytky jsou v zářeze, ztyřely), se sekretem na rubě; kapitolní na nitích zelených a červených. Záznam: donacio libertatuum (sic, libertatuu) super homines in pustmyr in drssycz et Sälcz, „et přepsáno ve století minulém, z které doby čárky nad *a* v Sälcz pocházejí určiti nelze. Original píše: Salcz.
Str. 671. ř. 7. bylo v originale původně: *a*fragiliori, *a* jest setřeno;
ř. 17. má original: arch*id*yaconi et capit*o*li;
str. 672. ř. 8. má original: ab ipso i*n*peratore;
ř. 30. má original neobyčejný zkratek: om̄n (čti omnium);
ř. 31. „ „ sepe dicte . . . vna cum.

CLXI.

970. Týž biskup. Pustiměř, 8. listopadu 1349. — G. I. a. 25.

Pečet biskupova na hedbávných nitích červených a zelených málo poškozena, sekret na jejím rubě zachován. Starý záznam na rubě listiny byl vyškrabán a přepsán novým asi na počátku století minulého.
Str. 674. ř. 2. má original nekrácené *litteras,* tedy také ř. 10. lras třeba přepsati tak;
ř. 6. má original: con*u*entus.

Nová díla.

Veliký zájem vzbuzuje kniha nedávno vydaná: Tractatus Origenis de libris ss. scripturarum detexit et edidit Petrus Batiffol sociatis curis Andreae Wilmart (Paris, Picard 1900). Batiffol nalezl tyto texty pode jménem Origenovým v kodexu Orleanském (saec. X.) a St. Omerském (saec. XII.). Ihned učinil projev k tomuto nálezu Karel Weymann v „Archivu pro latinskou lexikografii“ (XI. str. 467.) a přichází k výsledku, že zde to není žádný překlad homilií Origenových, jejichž původní text se ztratil, že spíše dvacet homilií představuje dílo theologa církve římské, jenž žil ve 3. století, totiž schismatika Novatiana, jehož spis „de cibis iudaicis“ Weymann teprve nedávno v novém zpracování vydal. Z něho a z ostatních pravých spisů Novatianových „de trinitate“, „de bono pudicitiae“ zná Weymann důkladně způsob mluvy tohoto Římana, a vyhradiv si detailovaný důkaz, konstatuje řadu nápadných podobností mezi těmito texty a 20 homiliemi, jež jen z identity spisovatele mohou býti vysvětleny. Potvrdí-li se názor Weymannův, daroval nám Batiffol důležitější nález, než sám tušil. V „theologische Literaturzeitung“ (č. 5. 1900) promlouvá také Harnack o náleze Batiffolově. Dle něho není třeba žádného dlouhého důkazu, že homilie Origenovi přináležejí; jakožto překladatele resp. zpracovatele pokládá Harnack s Batiffolem Victorina z Petavie. Jak však lze vysvětliti, že v 17. traktatu nenalézá se učení Origenovo o z mrtvých vstání, nýbrž Tertullianovo, a že Origenes právě, byť i bez zmínky jeho jména, se tu potírá? Viktorin by býval musil učiniti fundamentalní změny. Je to však pravděpodobno u autora, o němž Jeronym výslovně konstatuje, že mu důkladnější a širší učenost scházela? DR. JOS. SAMSOUR.

Victor Cathrein: Religion und Moral oder Gibt es eine Moral ohne Gott? Freiburg im Breisgau 1900. Str. 142.

Jednou z nejdůležitějších a nejčastěji opakovaných otázek doby přítomné je bez odporu otázka: Existuje moralka od náboženství nezávislá? Jestiť to otázka, která zasahuje hluboko do praktického života každého jednotlivce jakož i celé společnosti lidské, a která rozhodný má zejména význam pro veškero vyučování a pro celý výchov.

Většina moderních vzdělanců křesťanské víře odcizených, zvláště v Německu a ve Francii odpovídá, jak známo, na tuto otázku téměř jednohlasně a s velikou sebedůvěrou kladně.

Podjal se proto P. V. Cathrein, jenž svými spisy do oboru filosofie moralní spadajícími dobyl si jména světového, zajisté práce nanejvýše záslužné, že v svrchu uvedeném spise otázku o poměru mezi náboženstvím a morálkou důkladné zkoušce podrobil.

Spisek sám dělí se na tři části. V první seznamuje nás spisovatel v historickém přehledu s hlavními přívrženci moralky neodvislé a spolu též s jejich důvody, jimiž svoje tvrzení dokázati se snaží. V části druhé vykládá s důkladností a přesvědčivostí jemu vlastní positivně poměr

mezi náboženstvím a moralkou dle názoru křesťanského. V třetí části konečně dokazuje, že moralka bez náboženství není možná. Z toho pak vyvozuje závěr: Kdo nechce celou moralku převrátiti a prohlásiti za pouhý přelud, musí uznati nutnost a pravdivost náboženství, právě tak jako ten, kdo přesvědčen je o existenci domu, musí i v základ jeho věřiti.
Spisek tento podobně jako ostatní práce Cathreinovy vedle přesné neuprosné logiky vyniká na rozdíl od tak mnohých moderních spisů filosofických, zejména německých, neobyčejnou jasností a jednoduchostí. Tím stává se přístupným kruhům co nejširším. Výtečných služeb prokáže také katechetům na školách středních, neboť naleznou v něm velevítanou pomůcku při vyučování mravovědě. Mají-li žáci nabýti pevného přesvědčení o velké ceně mravovědy křesťanské, nedostačí za našich dob pouze positivně vykládati zásady její, nýbrž třeba také stále poukazovati na souhlas zásad jejích se zásadami mravovědy přirozené, potřeba stále k tomu poukazovati, že mravověda křesťanská neruší, nýbrž předpokládá mravovědu přirozenou, na ní dále staví, ji zdokonaluje, tak jako milost neruší přírodu, nýbrž předpokládá a ji ušlechťuje. Moralka přirozená je divokým kmenem, do něhož křesťanství zušlechtěnou ratolest vštěpuje. Celý tím povstávající strom, schopný k plodům zušlechtěným, je mravověda křesťanská. A právě v této příčině, jak jsme již podotkli, poslouží výtečně spisek tento, v němž spisovatel mimo jiné též promlouvá o základních pravdách mravních, jako na př.: O cíli člověka, o ceně lidského života, o mravnosti a blaženosti, o svobodě a mravnosti, o povinnosti, o sankci mravního řádu, o právu, o zvláštních povinnostech člověka k Bohu, sobě samému a k bližnímu, a to způsobem tak jasným a jednoduchým, s jakým se málokdy ve spisech podobných setkáváme. DR. JOS. SAMSOUR.

A. J. Sobolevskij: Zapadnoje vlijanije na literaturu Moskovskoj Rusi XV.—XVII. věkov. Petrohrad 1899.

Roku 1894. vydal prof. Sobolevskij knihu o jihoslovanském vlivu na ruskou literaturu 15.—17. století, a nyní doplňuje svou práci studií o vlivu západních literatur na ruskou. Obyčejně se myslí, že reforma Petra V. překladatelskou činnost neobyčejně rozšířila i zvelebila; ale prof. Sobolevskij dokazuje, že i před Petrem V. překládalo se mnoho z literatur západních, ovšem hlavně prostřednictvím literatury polské, kteréž prostřednictví za Petra pominulo, když rozšířila se více známost západních jazyků. První překlady západoevropských literatur pocházejí z druhé polovice 15. stol.; překládala se hlavně díla vědecká. V 17. stol. překládali ze západních literatur knihy vojenského obsahu, sbírky básní a romany úředníci v ministerstvu vnějších záležitostí, jimž však nedostávalo se znalosti jazyků; překlady ty příliš lpějí na slově, jsou nesrozumitelny. Lépe smysl originalů překládali do Moskvi přibylí mniši, jejichž překlady byly správnější. Překlady ty jasně ukazují, že v Moskvě 17. stol. cítili potřebu západoevropské vědy. Překládaly se hlavně spisy zeměpisného, dějepisného, lékařského a čistě praktického obsahu. V druhé části knihy své autor podává záhlaví překladů,

charakterisuje jazyk i přednosti překladův a ukazuje na originaly, z nichž se překládalo. Škoda, že autor nepojal do své práce překladů spisů jihoruských učencův.

G. Falbork i V. Čarnolusskij: Nastolnaja kniga po narodnomu obrazovaniju. Sv. 1. Petrohrad 1899.

Velmi důkladný spis tento obsahuje všecky zákony, nařízení, pravidla, instrukce a zprávy o školním i mimoškolním vzdělání lidu a je výbornou pomůckou pro všecky, kdož zajímají se o vzdělání lidu.

R. Vipper: Obščestvennyja učenija i istoričeskija teoriji XVIII. u XIX. věkov v svjazi s obščestvennym dviženijem na zapad. Petrohrad 1899.

Kniha tato kreslí postupné střídání se socialních a filosoficko-historických názorů v Rusku i v Evropě za poslední dvě století ve svazku s hlubokými socialními a ekonomickými změnami. Kniha je bohata obsahem.

V. V. Rozanov: Priroda i istorija. Sbírka článků. Petrohrad 1900.

Kniha tato dotýká se takových otázek, jako je darwinismus, střídání světových názorů v ruské společnosti. Vedle správných názorů, hlubokých myšlenek nalézáme tu myšlenky, s nimiž nelze souhlasit.

Ars. Vvedenskij: Obščestvennoje samosoznanije v russkoj literatuře. Petrohrad 1900.

Kritické články Vvedenského věnovány Puškinovi, Griboědovu, Lermontovu, Kolcovu, Gogolovi, Turgenevu, Dostojevskému i L. Tolstému, kdy hlavním zástupcům doby rozkvětu ruské literatury, jež autor posuzuje nestranně, objektivně.

V. A. Narbekov: Nomokanon konstantinopolskago patriarcha Fotija. Kazaň 1899.

Professor kazaňské duchovní akademie Narbekov podává tuto ve 2 svazcích pozoruhodnou práci z oboru církevního práva. V 1. sv. přináší historicko-kanonickou studii o Fotiově Nomokanonu, sbírce církevních i občanských zákonů a v 2. sv. zdařilý překlad Nomokanonu s vysvětlivkami a předmluvou. V 1. svazku autor kriticky probírá všecko, co vědecká literatura až dosud napsala o autorech Nomokanonu, o době původu jeho a zpracováních pozdějších.

M. Grigorevskij: Sokraščennaja grammatika cerkovno-slavjanskago jazyka. Petrohrad 1898. Cena 25 kop.

„Grammatika“ Grigorevského je praktická pomůcka k správnému porozumění církevně-slovanských knih a určena pro nižší školy. Stručně podává zvláštnosti církevně-slovanského jazyka rovnoběžně se zvláštnostmi ruského jazyka. Přiložen slovníček méně srozumitelných církevně-slovanských slov.

V. V. Berezovskij: Sovremennyja tečenija v iskusstvé. Petrohrad 1900.

Autor je nadšeným ctitelem nových proudů v umění, v poesii, malířství a hudbě; vidí v impressionismu, symbolismu a dekadenci poesii, hudbu a malířství budoucnosti. Divná je logika spisovatelova. Tak dí, že 99% lidí nerozumí „Deváté symfonii" Beethovenové a Rafaelově Madonně Sixtinské; a poněvadž v dílech symbolistův a dekadentů je též mnoho nesrozumitelného, proto jsou to právě tak výtečná díla jako „Devátá symfonie" a Madonna Sixtinská!

P. Giovanni Bonsignori: I miracoli della cooperazione. Brescia 1900.

Práce jest pramenem všeho dobra: neštěstí a zlo plynou po většině ze zahálky. I krajiny mění pod rukou člověka tvářnost, stávajíce se úrodnými a zdravými. Bonsignori vypravuje, jak mladinký farář obezřelostí, velkodušností a vytrvalostí zcela pozměnil jistou alpskou krajinku. Čtenář se dočítá věcí vpravdě podivuhodných, skoro neuvěřitelných, kdyby jich spisovatel vlastním svědectvím nedokazoval. Kdyby tohoto příkladu i v jiných krajinách následovaly osoby vliv mající, vymizela by bída, nemoc, nespokojenost, stěhování, neřesti a zločiny. Kdo by vlasti a národu nepřál podobných dělníků!

Prof. Giovanni Rossignoli: Concetto dell' autorità politica nella sociologia cristiana. San Benigno Canavese 1900.

Práce cenná zdravými zásadami, logickým uspořádáním, jasným podáním. Především podává spisovatel důkladný pojem sociologie, jak jí rozumějí odpůrci a jak my. Následují rozpravy o státě, o potřebě, o podstatě, činnosti, formě a o vzniku politické autority; dále popisuje vztahy autority politické k občanům a jiným společnostem.

Ruská knihovna. Sv. XXXII. Spisy Ivana Aleksandroviče Gončarova. Sv. 1. Obyčejná historie. Roman. Přel. Bronislava Herbenová. Str. 350. Cena 1 zl. 50 kr. V Praze 1900.

Mezi spisovateli čtyřicátých let Iv. Gončarov (1812—1891) zaujímá zvláštní postavení svou přísnou objektivností, epickým klidem, beztendenčností, střízlivostí světového názoru a nedostatkem pessimismu. Kdežto většina spisovatelů je nadšena neobyčejnými, překvapujícími zjevy v přírodě i životě, Gončarov jde lhostejně vedle nahodilých effektů, pozorně však všímá si prosté, všední skutečnosti, tiché všední přírody. Všednost, vítězící nad čistotou srdce, láskou a idealy — toť Gončarovu hlavní tragičností života. A tato tragičnost všednosti, malichernosti je základním thematem „Obyčejné historie."

Naivní romantik, Aleksandr Adujev, zamilovaný do veršů, luny a Schillera, svaté věřící ve věčnost lásky a přátelství, přijíždí do Petrohradu z venkovského statku matky své, rozmazlen láskou její, zkažen vychováním a zhoubným vlivem nevolnictví. Do Petrohradu přijel, by užíval života; v práci viděl známku nedostatku talentu, jiskry Boží a nadšení. Zahálka stala se mu zvykem, ba on viděl v ní privilej lidí nadaných; i oddává se zahálce po dvou, třech nezdarech v lásce,

zklamán v přátelství a v literatuře. Ubohý romantik, jenž nebyl zvyklý od mládí pracovat, trpět, nesnesl toho, upadl v zoufalství. Zatím však mocně naň působil praktický, ale bezsrdečný strýc Petr Adujev, úředník a bohatý továrník, jehož přičiněním z romantického mladíka stal se úředník-karrierista, těšící se ze štěstí, karriery a bohaté nevěsty, které nemiluje.

Jedním z hlavních motivů Gončarova je postavení proti sobě lenivých, nerozhodných, měkkých povah (takovou povahou je Aleksandr Adujev) a osobností činných, silných, pevné vůle, u nichž rozum převládá nad srdcem, vypočítavost nad hlasem rozumu, praktičnost nad fantasií. Takovou osobností je Petr Adujev. Gončarov, jenž v romaně mistrovsky nakreslil, jak nadšený idealista Aleksandr Adujev zahynul ve všednosti života, prostého všech idealů, vyšších snah, ve své stati „Lépe pozdě než nikdy" ukazuje, že ve střízlivém, praktickém strýci, Petru Adujevu vidí svůj ideal, progressivní zjev v životě ruském, první záblesk poznání nutnosti práce v boji se všeruskou stagnací. Ale postava tohoto muže současnosti, jenž chápal jen rozumem přednost mravního idealu, ale srdcem nemiloval lidí, ani vlastní ženy, je neumělecká, mrtvá. Zdařileji nakreslena rozdvojená povaha Aleksandra Adujeva, náležejícího sympathií a přesvědčením nové době, zvyky a temperamentem minulosti. Gončarov vůbec rád kreslil dovršené formy skutečnosti, minulosti dával přednost před budoucností. Proto povahy lidí, netknutých přítomností, jsou u něho nejzdařilejší. Taková povaha je matka Adujevova. Milým komismem a humorem ozářeny postavy panské čeledi, sluhy Jevseje a klíčnice Agrafeny, i příživníka Antona Ivanoviče.

O překladě zmíněno minule (str. 391.).

Ruští umělci. Výbor obrazů z první souborné výstavy ruských umělců v Praze. Uspořádala Jednota umělců výtvarných v Praze. Textem provází Jaroslav Kamper. Nakladatel a vydavatel Bedřich Kočí v Praze. Str. XIII a 38. Cena 10 K.

Nemohouce se tu rozepisovati o obrazech původních dle pouhých reprodukcí, upozorňujeme na tyto tím důtklivěji. Kniha tato vydaná podnikavým nakladatelem p. B. Kočím bude opravdovou ozdobou české vzdělané domácnosti. Výbor jest bohatý i pečlivý, dávaje poněkud nahlédnouti do bohatství a výše ruské tvorby umělecké. Cena díla jest ovšem značná, ale vzhledem ku krásnému provedení a bohatství obrazů jest ještě opravdu mírná.

SMĚS.

Ku konversi paní Dr. Gnauck-Kühneové. Že protestantům konverse není milá, je z rozličných článkův a zpráv zjevno. Snaží se ji ledajak vysvětliti. Konvertitka jen některým odpověděla, chystajíc zatím důkladnější spisek o příčinách svého rozhodnutí. „Germania“ (č. 119.) přinesla její odpověď na výpady pastora Lassona proti ní. Stojí za to, aby ji i našinci přečetli.

„Dovolte mi k vývodům p. pastora Lassona, týkajících se mého návratu do církve katolické, přičinit několik poznámek. Na obšírnější podání mojich důvodů jest kruhům o ně se zajímajícím ještě poněkud čekati. Výpady pana pastora Lassona jsou charakteristickými pro ducha církve státní... Pastor Lasson děkuje Bohu, že je vzdálen socialního ruchu, že se nikdy neprovinil zálibou k věcem socialním, socialními city, a že mu nikdo vytýkati nebude účast v boji, vyvolaném hospodářsko-dějinnými skutky ženského světa, slovem, že není jako jiný. Nesouhlasí s názorem, jakoby v krajinách, kde panuje protestantsko-pruská státní církev, stávaly vady, a jakoby bylo každého křesťana povinností těmto vadám dle sil svých odpomáhati. Nechut p. pastora Lassona k evandělicko-socialnímu kongressu tolik ho zaslepuje, že jemu přičítá vinu mého přestupu. Naproti tomu vyznávám, že výtečné družstvo, jemuž náležeti mi bylo dopřáno, po dlouhá leta mne zevně protestantismu zachovalo. Nebýti evandělicko-socialního kongressu, a já bych se byla již před desíti lety se státní církví rozloučila. Čeho mi také poskytovala? Směsici domněnek, z nichž si každý vybírá, co mu libo, neomezený subjektivismus, jehož atomisující vliv zamezen toliko státní mocí. A čeho mi nemohla poskytnouti? Učení aspoň v základech jednotné, duchovní zprávu, život společný, porozumění pro ženskou otázku a socialní ruch. Pan pastor Lasson vyznává, že evandělická církev muže o socialní věc se zajímající těžce nese, že evandělická církev nestojí se skutečným životem v žádném styku. Tyto řádky praví, proč jsem se protestantské církvi odcizila, proč ji opustila. Jak si však p. pastor Lasson moje přilnutí k církvi katolické představuje, není mi z jeho horlení jasno. Praví z počátku, že jsem hledala úlohu vůdkyně (já se jí vzdala); dále však tvrdí, že jsem se uchopila positivní autority. Z obou přece jedno toliko jest možno. Autoritu hledat a zároveň chtíti býti její „vůdkyní“ bylo by bezúčelno právě tak, ponořovati voskovou kotev. Mně se zdá, že státi se katoličkou spíše znamená: býti vedenu než vésti. Zbývá třetí důvod: „omamující moc“ katolického kultu naproti „evandělické střízlivosti“. Že evandělický kult je střízlivý, není výrok nový; je to jeden ze železné zásoby protestantského slovního pokladu, a je to tuším jediný positivní bod, ve kterém všichni akatoličtí křesťané jsou za jedno. Hlubší, významnější než na první pohled patrno, jest protiklad slov „střízlivý“ a „omamující“, charakterisujeť rozdíl obou kultů. Distinkce je tak zdařilá, qui bene distinguit bene docet, že stojí za to, abychom ji zevrubněji uvážili. Vlastnost „omamující“ neznačí nic jiného než účinek, tak že — v rozdílu

ku „střízlivosti“ — netřeba se teprve tázati po účinku, ale toliko po příčině. Příčina „omamujícího“ účinku katolické bohoslužby nezbytně souviseti musí s duchem ji oživujícím. Pastor Lasson není prvním, jenž účinek tohoto ducha s omámením přirovnává. „Jsou plni sladkého vína“, pravilo se v den sestoupení Ducha sv. o apoštolech; a ještě silněji projádřil se vladař Felix: „Pavle, ty blázníš.“ Takové sesílení ovšem nebývá účinkem střízlivosti: jejím účinkem jest ochablost. Popřel-li by pastor Lasson, že „omamující“ účinek katolického kultu je skutkem „ducha, který oživuje“, pak by ho musil přičísti mechanickému vlivu okolností a zevnější pěkné formy. Pak by pozbývala protestantská bohoslužba velebenou střízlivost všude tam, kde se po katolicku pachtí po pěkné formě a pěkném okolí, jako na př. v pamětním kostele císaře Viléma. Z toho by následovalo, že zevnějšek a ne duch oživující jest věcí hlavní. Toho Lasson neuzná a já také ne. Popírám rázně mechanický účinek katolické bohoslužby. Ve Florencii a v Pise prožila jsem pašijový týden, a obřady mne zmátly, nevábily. Teprve až jsem se o nich poučila a jejich význam poznala, zjevila se mi jejich krása. Okamžité nadšení, unešení zevnějšími obřady jest mi osobně nepochopitelno; „vše, co krásné, jest nesnadné“, dí Winkelmann, t. j. musíme se do něho vhloubat. Podstatou katolické bohoslužby jest a zůstane „duch, který oživuje.“ Teprve když jsem vánek tohoto ducha ucítila, zamilovala jsem si katolickou bohoslužbu a naučila jsem se uvnitř s ní žíti. Alžběta Gnauck-Kühne.“ II.

Zřízení musea pro blaho dělníků v Berlíně. Ve spise pamětním o této věci vydaném poukazuje se na to, že pro zabránění nehod má veliký význam, pokud možno, co největší známost vzorných, k zabránění nehod sloužících zařízení. Přání, aby novoty v oboru zabránění nehod veřejným vystavením všeobecně přístupnými se staly, má býti vyhověno zřízením musea. Úkol tohoto trvalého vystavování nemá se však jen omezovati na zabránění nehod, nýbrž má se vztahovati na vše, co výrobní blaho podporuje. Na staveništi asi $^3/_4$ hektaru velikém, ležícím ve východní části Charlottenburgu, má býti nejprve vystavěna budova mírného rozsahu, která vedle nutných bytů správních a obydlí pro dohlížitele několik místností pro předběžné uložení předmětů výstavních obsahuje. V nejbližším roce zamýšlí se přístavba sálů sloužících k účelům přednáškovým a pracovním, jakož i prostory pro knihovnu, jež se bude omezovati na odbornou literaturu. Pro konečné umístění předmětů výstavních mají býti ponenáhlu dle potřeby a dle prostředků peněžních vystavěny jednoduché budovy dle systemu pavilonů, ve kterých budou zároveň vystavěny vzorné dílny dělnické, spořádané dle odvětví průmyslových, jež mají dle možnosti vyhovovati požadavkům hygieny. Také má býti brán ohled na prostředky k výživě lidu sloužící, jakož i na modely k domům dělnickým. Strojová a ochranná zařízení mají býti z pravidla vystavována v menších modelech, avšak v činnosti. Předměty, jež mají býti do sbírek vzaty, dodány částečně prostřednictvím představených společenstev výrobních od takových průmyslníků, v jichž závodech se jich užívá, a to buď v modelu nebo zapůjčením. Lze však také očekávati, že také takoví továrníci, kteří ochranné prostředky vyrábějí a jiní interessenti předměty výstavní již za tím účelem nabídnou, aby své výrobky a vynálezy ve známost uvedli. V rozpočet pro rok 1900

je náklad na koupi pozemku zařaděn položkou 478.000 marek a náklad stavební pro budovu správní roční lhůtou 90.000 marek.

Děti vězňů. V Nových Pompejích blízko zřícenin staroříms kého města, jež padlo za oběť výbuchu Vesuvu, vydržuje po 8 let státní navládní Bartolo Longo ústav k vychování dítek uvězněných zločinců. Hlavní účel tohoto ústavu je čistě lidumilný; má z nejvíce ubohých mezi všemi dítkami rodičů zbavenými vychovati dobré a schopné lidi, pokud možno, také dítkami příznivě na srdce rodičů působiti. Jak časopis „Charitas" udává, přechovával ústav r. 1897. již 100 dítek, mezi nimi také takové, které se narodily mimo Italii, avšak pocházejí z rodičů italských. Téměř všechny jsou úplně nemajetné a na žádné neplatí domovská obec ani nejmenšího příspěvku. Vedle vyučování v elementarních předmětech a v hudbě, na niž jakožto na prostředek navykání poslušnosti a náležitého spolupůsobení zvláštní váha se klade, vzdělávají se chlapci v řemeslech a to s nejlepším výsledkem. Piaristé vedou výchov těchto ubohých dítek. Záslužný podnik dobyl si mnohých sympatií. Vynikající mužové stávají se ochotně kmotry při biřmování chlapcův a šest z chovanců bylo za posledních let od zámožných a slušných rodin adoptováno. Longo založil mimo to v Nových Pompejích sirotčinec pro chudé dívky; správu vedou sestry z třetího řádu sv. Dominika; a bylo již 150 sirotků přijato, 150 jiných dobře zaopatřeno. Dr. Longo je bezdětný a stejně jako jeho manželka věnuje, pokud možno, nejvíce času osobnímu obcování s chovanci. Vedle lidumilného účelu ústavu pro děti zločinců má ústav také dle úmyslu Longova dokázati, že domněnka Lombrosova o dědičnosti zločinnosti jest mylná a že mohou se z dětí zločinců při dobrém vychování užiteční údové společnosti lidské státi. —R.

Stálé ubývání počtu porodů ve Francii zavdává příčinu k rozličným pokusům, aby se usnadnilo vychování četné rodiny, jež je následkem kapitalistického názoru světového čím dále tím více v opovržení. Tak přijala před krátkou dobou francouzská komora od katolického socialního politika Abbéa Lemira navržený zákon, aby poštovní a telegrafní úředníci, kteří mají plat menší než 2000 franků a mají více než tři dítky, za každé dítko překročivší stáří tří let dostávali přídavek 50 franků. Zákon málo prospěchu přinese, pokud vládnouti bude v lidu francouzském náhled, že je povinností rodičů dětem svým opatřiti úplně zajištěné a bezstarostné živobytí, nejlépe takové, jež je zbavuje všeliké práce mimo stříhání kuponů. —R.

Ráz 19. století. Janovský měsíčník „Il Cattolico Militante" vypsal nedávno konkurs na nejlepší úsudek krátkou sentencí nebo heslem vyjádřený, jaký ráz všeobecný mělo uplynulé století devatenácté. Sešlo se 216 úsudků či sentencí, mnozí vznešení zasílatelé vzdali se nároků na cenu. Redakce „Bojujícího katolíka" odevzdala úlohu jurora římskému půlměsíčníku „Civiltà Cattolica", který úlohu tu přijal a ze všech sentencí vybral tři jako nejlepší. První cena udělena sentenci: „19. století jest věkem laicismu" — značí: úlohy, jež dříve zastávala církev, přebírají laikové, stát, necírkevní ústavy, přirozeným vývojem, často však i násilím; to jest význam sentence, pokud se týká poměru církve ke státu, jinak však „století laicismu" značí století sesvětštění, t. j. odloučení od Boha, vypuzení náboženského ducha a rázu z projevů života veřejného i soukromého. Druhá cena přiřčena sentenci:

„19. století jest věkem rozumu bez mezí, věkem zpytu bez uzdy, věkem boje bez příměří.“ A třetí vyznamenaná sentence, která jest i jinak často slýchanou, nazývá věk 19. „věkem národnostním“, „věkem nacionality.“

Podpora lidového zpěvu. Terstská rada městská vypisuje každý rok konkurs na nejlehčí a nejpěknější písně pro lid, jež by se veřejně hráti a zpívati mohly. Slova nemusí býti původní, žádá se pouze původní, lehký a pěkný nápěv. Z došlých písní vyberou se pak tři nejlepší a hudba i sbory pěvecké pak je stále zpívají a hrají na veřejných místech, při koncertech, v divadlech, tak že za den písně zdomácní, kde kdo je zpívá, pohvizduje a stávají se tak skutečně národním zpěvním bohatstvím lidu. Zajisté velmi vhodný způsob boje proti odrhovačkám. —P.

Wagnerovy opery. V divadelním období od 1. července 1898 do 30. června 1899 provozovány byly opery Richarda Wagnera 1342krát (rok před tím pouze 1232krát) v 76 městech, a to po německu. Z měst připadá představení na Berlín 74, Hamburk 60, Drážďany 56, Vídeň 55, Frankfurt n. M. 52, Št. Hradec 51, Lipsko a Mnichov po 47, Vratislav 44, Wiesbaden 31, Prahu 29, Kolín 28, Londýn 24, Rigu 12, Amsterodam 2. V cizích řečech bylo 183 představení, a to: 49 v Paříži, 9 v ostatní Francii, 33 v Bruselu, 13 v Holandsku, 15 v Anglii, 8 v Italii, 14 ve Štokholmě, 5 ve Španělsku, 15 v Novém Yorku, 1 v Moskvě, 1 v Buenos Aires. Na Národním divadle v Praze dáváno 7 představení (Lohengrin 5krát a Tannhäuser 2krát). Nejčastěji provozovány Tannhäuser 280krát, Lohengrin 277krát, Fliegender Holländer 108, Meistersinger 136, Walküre 126, Rheingold 88, Götterdämmerung 79, Siegfried 77, Rienzi 61 a Tristan a Isolde 47.

Brom jakožto hypnotikum. Dle sdělení „British-Medical-Journal“ náhodou se ukázalo, že brom ve vysokém stupni přivozuje spánek. Dama, která trpěla slabostí nervovou, jež po 9 let jevila náruživou touhu po morfium, užila omylem 75 gr. bromu a upadla pak do hlubokého spánku, který nezpůsobil žádných vedlejších účinků. Následkem toho učinil Dr. Macleod pokusy, jež vedly ku překvapujícím výsledkům. „Spánkem bromovým“, o němž mluví, rozumí se stav trvající pět až devět dní, v němž dotyčný člověk ve dne i v noci spí, aniž by mohl býti probuzen i silným zatřesením. Nemůže ani choditi, ani státi, ani seděti, ani mluviti, ani vůbec jakoukoli vyšší činnost mozkovou vykonávati, nemůže ani jísti, ani píti, je-li sám sobě ponechán a nezná vůbec žádných potřeb. Aby však síla tělesná příliš neklesla, musí býti pacient v takovémto dlouhém umělém spánku vyživován mlékem. Stav klidu je v tomto času, pokud si možno mysliti, nejdokonalejší, ani oslňující světlo, ani nejsilnější hluk nemůže spícího probuditi, a jeho nervy mají tak úplný klid, jakého nelze žádným jiným způsobem dosáhnouti. Dr. Macleod zpozoroval nejnápadnější změny jakožto následky spánku bromového. Schopnost choditi, mluviti a mysliti ponenáhlu se vracejí a to tak, že asi čtrnácte dní po procitnutí mozek vykonává opět svou úplnou činnost. Nikdy nebylo zpozorováno porušení dýchacích organů nebo jiných funkcí. Při náležité trpělivosti a péči a zvláště, jestliže alespoň vždy po dvou hodinách jeden nebo dva poháry mléka do spícího se nalijí, není se ani obávati ztráty na váze. Pro příbuzné a okolí má přirozeně tento stav spánku něco znepokojujícího v sobě a proto třeba je před tím poučiti je

o podstatě a trvání tohoto stavu. I vyživování je po dva až tři dni velice obtížné, poněvadž polykání nechce se dařiti a mléko po lžičkách po odtažení dolní čelisti do úst musí býti naléváno. Podávání bromu děje se tím způsobem, že po každých dvou hodinách v polovici vody ve sklenici podává se 8 gr. bromu, tak že dávka prvního dne dosahuje až 30 gr.; tato dává se v následujících dnech tak dlouho, až nastoupí silná ospalost. Úplný účinek ukazuje se teprve 24 hodin po poslední dávce. Třeba však vyčkati, zdali tyto údaje i při dalších zkouškách se osvědčí. —R.

O zalesňování Krasu přinesly zajímavou zprávu listy slovinské. Letos počala zalesňovací komisse pracovati 21. března, a sice na desíti místech zároveň. Všecka tato místa leží v polit. okresu postojenském a tož v katastrálních obcích Senožeče, Gabrče, Britof, Tamije, Trnje, Palčje, Parje, Radohova Vas, Nerin, Postojna, Kal, Sevce, Slavina, Stara Sušica, Trnovo, Vrhpolje a Vipava a zaujímají 183 *ha* krasové půdy úplně zpustošené a 138 *ha* posázených už za let minulých. Kultura tato však utrpěla na různých místech suchem a stržemi, je tedy třeba, co zhubeno, novými stromky dosaditi. Bylo spočteno, že na zalesnění zmíněných míst bude třeba půl 3 milionu sazenic různého druhu. Zalesňování se děje za dozoru c. k. lesního vrchního rady a zemského vrchního dozorce lesního V. Golla. Dozor na jednotlivých místech svěřen jest c. k. lesníkům a hlídačům krašských kultur. Zalesňováním zaměstnáno průměrně 1800 dělníků najatých ze sousedních vesnic, kteří roztříděni tak, že na každém z udaných desíti míst pracuje po 150—250 dělníků, mužů, žen, chlapcův a děvčat. Denní mzda obnášela 60 h až 2 K. Poněvadž počasí nebylo příznivo, zpozdila se i práce, ale i takto mělo býti dílo do 15. května hotovo. S půdou letos zalesněnou dostoupil rozměr půdy vůbec zalesněné 1590 *ha*. Jaký užitek ze zalesňování plyne, vědí už nyní obyvatelé sousedních obcí, dostávajíce za čištění 15—20letých porostů hojnost dříví. V některých končinách, zvláště pak při jižní dráze, vyrostla kultura už tak, že sněhové vánice značně jí byly oslabeny. P.

K vynalezení barometru. Obyčejně bylo posud rozšířeno mínění, že byl Pascal první, který poznal cenu barometru jakožto měřiče výšky. Vždy bylo psáno, že Pascal pohnul svého švakra Periera k tomu, aby na Puy-de-Dôme s barometrem učinil pokusy o tom, zdali stav sloupce rtuťového na horách zůstává týž nebo ne. Z listu Descartova před nedlouhou dobou nalezeného vysvítá však nade vší pochybnost jasně, že tento to byl, který poprvé vyslovil domněnku, že na horách asi rtuť méně vysoko stoupá než na rovinách, a že Pascalovi radil k dotyčnému pokusu dříve ještě než tento dal svému švakrovi rozkaz k provedení jeho. Pascal sám líčí věc tak, jakoby byla jemu samotnému napadla tato myšlenka. Můžeme však nyní na základě zmíněného listu za to míti, že ve skutečnosti věc se měla jinak. Z listu opět nalezeného, jenž v časopise „Wetter“ doslovně je otištěn, dovídáme se dále toho zajímavého fakta, že Descartes také první opatřil barometr přesně rozděleným měřítkem a že na něm činil pravidelná pozorování a dal podnět k současným pozorováním na vzdálených místech. Jemu byly již známy změny ve stavu sloupce rtuťového za změny počasí. Pro dějiny vědy jest nalezení listu Descartova zajisté velikého významu. („Natur“ 1900, Nr. 11.) —R.

ROZHLED.

V Brně, 25. června 1900.

Církevní zprávy. Na svatodušní neděli konána v Praze v sále konviktském první veřejná česká bohoslužba starokatolická před hloučkem asi dvou set — nevěřících. Spolu podáváno svaté přijímání pod obojí. Podobná bohoslužba znovu uspořádána bude opět 8. července. Váží-li si Dr. Iška svého starokatolického vyznání, musí přece cítit, že je vydává sám znesvěcení, když nejsvětější obřady svého náboženství koná před lidmi, kteří s ním nesouhlasí a jen politickou a protiklerikalní demonstraci z nich činí. — Ovšem národně-socialní a radikalní zpravodajové tvrdí, jak pohnuti a dojati se účastníci rozcházeli! Tomu nevěříme! Většina lidí toho druhu, co se súčastnili starokatolické bohoslužby, má už z duše vytrhány ty jemné struny, na něž hraje cit náboženský. Byli-li nějak nadšeni, bylo to nadšení divadelní, snad politicko-národní, ale náboženské sotva! — Dr. Iška, aby zakryl své poslání od německé starokatolické církve vyšlé, praví, že vzbouzí z hrobu v Čechách starou víru českobratrskou! Jen když slovo lahodí a táhne — že je starokatolicismus od českobratrství dogmaticky ještě dál než od katolictví, což na tom! Lidé, kterým se to říká, nevědí valně nic o žádném ze třech zmíněných vyznání, a nejméně už asi o „bratrství".

V olomoucké arcidiecesi pořádají se pravidelné pouti mužů na posvátná místa. Pouti takové nařízeny jako jeden z oživujících a povzbuzujících prostředků. Pouť se koná vždy za účastenství kněze. Ve skutečnosti snad to vždy tak idealně nedopadne, jak si to nahoře myslí, ale přece dá-li se co vůbec dělat pro manifestaci náboženskou, pak jsou pouti mužů přece jen velevhodným prostředkem k tomu. Osvědčily se jinde, mohou se osvědčit i u nás. Jen aby se neotupil a nezhnusil tento způsob poutí už napřed, zneužíváním jejich k „manifestacím" jiného druhu než náboženským.

Jsou-li správny zvěsti pražských listů, bylo by vystoupení pana biskupa královéhradeckého pro zadržená práva národní rozladilo nejen u nás ve vrchních vídeňských kruzích, ale i v Římě. Je pochopitelno, že Řím jest úzkostliv, jeť dnes Vídeň dolní i vrchní — aspoň zevně — nejkatoličtější dcerou Říma. Že sv. Otec i politiku biskupů katolických bedlivě střeží a urovnávati se snaží, vidno nejlépe z neustálých pokynů jeho pro Francii. — Ale proto přece, macte virtute!

Letos dne 30. září připadá dvacetiletá (1888—1900) památka encykliky „Grande munus", již sv. Otec věrověsty naše sv. Cyrilla a Methoda oslavil před celým světem, rozšířiv svátek jejich na celou církev katolickou. Památky této vzpomněly oba naše katolické denníky („Katolické Listy" a „Hlas") vybízejíce k její oslavě.

Záhřebský „Obzor" nedávno sdělil, že vyjde co nejdříve papežské breve týkající se slovanské bohoslužby v jižních diecesích. Neštěstím pro náboženský život Jihoslovanů by bylo, kdyby četní nepřátelé této bohoslužby byli v kurii skutečně slechu došli. To by snad mimo krckou sotva která z diecesí přímořských co ze své slovanské liturgie zachránila! — V diecesích porečské a terstsko-koparské nejedná se už konečně ani o liturgii samu, jako vůbec o přirozená práva slovanského lidu, jaká má lid všude vůči své duchovní správě. Vidět to z nedávného případu terstského, kde o Božím Těle u svatého Jakuba, jediné fary terstské, která i slovinské bohoslužby mívala, povstala velká bouře a vzpoura proti místnímu duchovnímu správci, jenž zakázal nésti vedle všemožných jiných praporů prapor sv. Cyrilla a Methoda, prapor to kostelního bratrstva slovinského! Než by byl farář, rodem sic Charvat, ale takto liberal vlašský, potlačil svou nacionalní nesnášelivost, raději lidstvo od průvodu odehnal! Ostatně vrhá to divné světlo i na disciplinu diecesní v Terstě, celá ta praporová záležitost! Farář (Hrovatin jménem) už i posvěcení praporu se protivil a prapor musil býti posvěcen od zvláštního splnomocněnce biskupského. Protivil se na to, aby prapor byl uschován s jinými v kostele, konečně byl k tomu donucen týmže ablegatem biskupským. A v oktavě Božího Těla opět musil býti biskupem donucen prapor sv. Cyrilla a Methoda s jinými v kostele dáti rozvinouti. Prapor sám není snad nějakou slovinskou trikolorou, nýbrž jest bílý s obrazy věrověstcův a má pouze slovinský nápis družstva. Družstvo sv. Cyrilla a Methoda jest družstvo kostelní, jež si obralo za účel povznesení zpěvu chrámového. Leč po své roztržce s nacionalním farářem zakázáno mu v kostele zpívat. Farář Hrovatin (jakož i jiní v městě samém) co mohl slovinského z bohoslužby odstranit, odstranil a tím Slovince o jediný jejich kostel připravil, tak že kromě osad territoria terstského v Terstě slovinských bohoslužeb vlastně není. Faráře v jeho nacionalní zavilosti proti biskupovi podporují státní i městské úřady a ovšem veškerý tisk vlašský (vyjma jediný křesťanskosocialní týdenník „Avanti"). V tomto ohledu poměry v terstské diecesi staly se nesnesitelny. Zliberalisované kněžstvo vlašské tajně i veřejné je proti nynějšímu, jako bylo i proti minulému biskupovi. Nejen liberalní tisk městský, ale ani Řím není ušetřen stálým udavačstvím a donašečstvím. V terstské „Edinosti" sděluje nějaký dopisovatel zprávu, že sv. Otec na zakročení samého starosty terstského slíbil, že dovolí a přičiní se o to, aby v kostelích terstských výlučně vše se konalo latinsky; biskup terstský prý už pokyn v tom směru z Říma dostal. V takových sporech se obyčejně pak vydává heslo: Pryč od Říma! K pravoslaví! Několik Slovinců také už na městském úřadě se hlásilo, že přestupuje k pravoslavné církvi, leč městský úřad vší mocí se zasazoval je od toho odvrátit. Pokud se duchovní správy týká, budou poměry terstské možno-li brzy ještě horší, než ve Vídni jsou vůči lidu českému.

Náboženské poměry v obsazených zemích Bosně a Hercegovině za letoších delegací doznaly opět všestranného pro-

třepání. Stížnosti sypaly se ze všech tří stran; nejostřeji však vystoupili letos se svými stížnostmi mahomedáni, stěžujíce si na násilné křestění dítek a zvláště dívek mahomedánských od katolíků. Stížnosti, jež ostatně dovedly udati jediný strannicky zbarvený případ, zdá se, chytnou se Maďaři, aby svůj politický a hospodářský, obojako neblahý vliv v Bosně upevnili a rozšířili. Vláda asi v zemi, v níž náboženské vědomí tak jest živo a citlivo, nejspíš obětuje v kollisi katolictví, neboť toto už i dnes má přece jen nejvíc živlů liberalnějších (ve zlém i dobrém smyslu). Katolictví šíří-li se (a šíří se) na úkor ostatních dvou vyznání, šíří se přirozeně pro veliký fond své intelligence, jaká stojí v řadách jeho, když ode všech jiných nadpřirozených pohnutek odezíráme. Že vláda spíš katolíky odstrčí, jen aby ostatní dva si nestěžovali, vidno z nedávné slavnosti „svěcení" praporu ve spolku charv. „Trebević". Jen aby slavnost neměla rázu náboženského a nemohlo se tudíž říci, že katolíci opět „se roztahují", na pokyn vlády vstoupili do spolku i mahomedáni a k vůli nim pak od veškerého církevního obřadu musilo býti ve slavnosti upuštěno. Kněžstvo charvatské katolické se nesúčastnilo, ale Charvati aspoň v národním ohledu měli tu lacinou radost, že se v Bosně k myšlence charvatské hlásí nejen katolíci, ale i mahomedáni!

U příležitosti obsazení sjednoceně-východního metropolitního stolce arcib. ve Lvově mluví se zároveň o rozdělení veliké a rozsáhlé diecese lvovské jakož i přemyšské. Jsou to největší diecese v Rakousko-Uhersku vůbec (jen dvě sedmihradské, sjednocená fogarašská a nesjednocená sibiňská se jim vyrovnají). Lvovské má 30 děkanství a 685 far, přemyšské 38 děkanství a 715 far. Po nich největší diecese pražská a vídeňská mají jen něco přes 500 far. Oddělením částí obou velikých diecesí vznikla by čtvrtá diecese sjednocená v Haliči, jejíž sídlo by asi bylo položeno někam na severovýchod Haliče, snad do Tarnopolu, Kołomyi, Złočova či jinam. — Jako kandidat pro osiřelý metropolitní stolec jmenuje se důsledně v obojím tisku, polském i rusínském, v onom jako žádoucí, v tomto jakožto obávaný — nynější biskup stanislavský hr. Szeptycki, basilian reformovaný, rodem Polák a jakýsi druh „konvertity", přešeltě před několika lety od obřadu latinského k obřadu východnímu. A Rusíni se právě bojí, že ne bez úmyslu. Nynějšího biskupa stanislavovského podezřívají, že buď sám, buď na radu vyšší přestoupil k obřadu východnímu, vstoupil k reformovaným basilianům, a tu po několika letech skutečně už vyhlédnut za biskupa sjednocené diecese ve Stanislavově. Když před dvěma lety uprázdněn stolec arcibiskupský ve Lvově po kardinalu Sembratovičovi, byl biskup Szeptycki přece ještě mladý, než aby ihned mohl býti povýšen na stolec arcibiskupský. Povolán proto z Přemyslu stařičký biskup Julian Kujłovský, rodem i přesvědčením Rusín a pečlivý ochránce slovanského východního obřadu. Polská vláda zemská, kterou jako hlavní osnovatelku celého plánu podezřívají, dosáhla tím smrtí arcib. Kujłovského, co chtěla. — Ovšem jest jiná, zda všecka tato podezření strany Halyčanynovy (rusofilské) jsou odůvodněna! Stálé

ty pověsti, že obřad slovansko-východní jest Poláky a Jesuity ohrožen, že oň smýšlejí, aby celou Halič ruskou polatinčili, jsou spíš báchorkou než pravdou. Spíše opak jest pravdivý, že by totiž pravoslavní, kdyby trochu moci měli, sjednocené snažili se přitáhnouti znovu na svou stranu, odtrhnouti je od Říma, jakož učinila ruská vláda a ruská církev se sjednocenými na Podlaší.

Dne 24. května (11. května dle starého kalendáře připadá svátek sv. Cyrilla a Methoda) slaveno na svátek věrověstů slovanských 25leté jubileum připojení sjednocené cholmské diecese k církvi pravoslavné. Processím, hostinou, přípisy pozdravnými od důležitějších osob církevních na Rusi slaveno jubileum u přítomnosti gubernatora Tchořovského a všech státních úřadů. Lidu, jenž z okolí přišel v processích, rozdávány brošurky prof. Olchovského: „O dávných časech pravoslaví a o unii v zabužské (za řekou Bugem) Rusi a o opětném připojení cholmských uniatův v r. 1875.“ Bez bojů to připojení nešlo, ani to nové odpojení ne — obě církve slaví z oné doby v XVII. století své mučeníky. — Protest proti tomu jubileu vydali bohoslovci sjednoceného semináře lvovského, podepsali ho však jen bohoslovci mladorusínské a smírné strany (organy: Diło a Ruslan), kdežto starorusínští, moskalofilští, jak jim přezdívají v Haliči, nepodepsali, a ti, kteří z počátku byli podepsali, později své podpisy odvolali. Dle Ruslana jest v semináři bohoslovném východního obřadu ve Lvově ze 204 bohoslovců 54 starorusínských. Také zvláštní poměry, že už i v samém bohosloví se třídí nastávající kněží podle stran politických!

Vypuzený z biskupství svého v Płocku před dvěma lety a v Oděsse internovaný katolický biskup polský Symon, dle zprávy krakovského „Czasu“ zřekl se na žádost sv. Stolice svého biskupství, aby płocká diecese nebyla tak dlouho osiřelá. Ruská vláda se uvoluje biskupovi Symonovi za tuto ochotu platit dále dosavadní pensi (3000 rublů) a mimo to zrušit jeho nucený pobyt v Oděsse, a dovolit mu volný pobyt v Rusku i za hranicemi (vyjma asi král. polské samo!).

Hojné vystěhovalectví polské, rusínské a jihoslovanské má i v církevním a náboženském ohledu své přesmutné stránky. Osudu rusínských uniatů v Americe severní jsme se už několikrát dotkli: oni i Jihoslovani bývají sváděni k pravoslaví. Že církev katolická nedoznala v tom ohledu ještě větších ztrát, má svou příčinu jen v tom, že ani pravoslavná církev nebyla přichystána a s dostatek vyzbrojena v novém světě. Varšavská „Gazeta Polska“ z péra Leona Bieleckého přináší popis těžkostí, s jakými zápasí polští vystěhovalci v náboženském svém životě v Brasilii, v Paraguayi a Argentině. Vystěhovalci hned po usazení svém utvořili sic výbory kostelní a skládali na kostel i na budoucího faráře. Ale potíž vždy největší byla o kněze. Tak na příklad ve Sv. Matouši u Parany polští osadníci prostřednictvím svého biskupa poslali na přemyšské biskupství půl páta tisíce korun prosíce biskupa, aby jim poslal nějakého polského kněze, že už vše mají přichystáno i kostel vystavěn i faru a peníze že posílají na cestu. Biskup přemyšský však po roce vrátil peníze zpět, že žádný

se nepřihlásil. A tak kostel stojí dosud prázdný a osada už několikátý rok jest bez duchovní správy. — A i když se přihlásí nějaký domácí polský kněz, bývá to nejčastěji takový, co doma neporovnal se s biskupem svým, nebo si naději činí na život svobodnější a nevázanější tam v Americe. Biskupi jihoameričtí proto projevují velikou nedůvěru k polskému kněžstvu, již mnoho hodných kněží polských marně se dosud snaží zvrátiti. Biskupové za to plně důvěřují kněžstvu německému, které jest i spolehlivější i vzdělanější a řádnější. Několik nehodných jednotlivců tu pokazilo mnoho nahoru i dolů. Materialní byt kněžstva mezi osadníky jihoamerickými není tak bídný, jak by se myslilo. Osadníci platí na roční důchod svého faráře po 6 milreisech ročně (jeden milreis jest 1 zl. 40 kr.), z taxy štolové musí kněz jisté procento (desátek) odvádět na vydržování biskupa a diecesní potřeby (v jižní Brasilii a v Argentině aspoň). A taxa štolová obnáší 5 milreisů za křest, za zdavky 6 milreisů. za pohřeb různě dle vzdálenosti, průměrně 25 milreisův. Taxa jest jak vidět hodně vysoká, ale také funkce ty jsou mnohdy velmi obtížny. když farnost jest na mnoho mil rozlehlá.

Beatifikace oznámené konány 27. května a 3. června. Dne 27. května prohlášeno za blahoslavené 77 mučeníků annamsko-čínských. dne 3. června pak Maria Magdalena Martinengo. Ze 77 mučeníků jest jich 14 Evropanů (3 biskupi, 10 kněží) a 63 domorodců (29 kněží, 34 katechistů a obyčejných věřících). Umučeni byli v Annamu v zadní východní Indii a v jižní Číně (tu jen 13 z nich), mezi lety 1798. až 1856.. z nichž zvláště dva roky byly krvavé, 1838 a 1840. — Blahoslavená Maria Magdalena Martinengo (* 5. října 1687, † 27. července 1737) z rodiny hrabat Brescijských Barco. Vstoupila do řádu kapucínského, v němž zvolena za abatyši.

Pouti jubilejní teď omezují se jen na obyvatelstvo italské a jižní vůbec, a i to v počtu menším. Květen a duben byly hlavními měsíci v první polovici roku, leč očekává se, že v druhé polovici září a říjen ještě je převýší. Přes to, že počet poutníků bude takový, jaký nebyl v Římě od roku 1870.. od uchvácení Říma, přece středověkým poutím jubilejním se nevyrovná. Účinek poutí pozorovati v hospodářském ohledu už teď. Tak na příklad tramvajová společnost římská od března do polovice května vybrala tolik jízdného, kolik vloni za celý rok 1899. nevybrala. Loňský celý příjem městské dráhy byl $2^1/_2$ milionu lir, letos čeká příjmu 8—10 mil. lir. Dopisovatel milanské „Perseveranzy“ počítá hospodářský užitek Říma z poutníků na 100 mil. lir. nečítaje almužny a petrský halíř. Zednářsko-liberalní listy římské tento úspěch jubilejního roku provázejí netajenou zlostí. Prorokovaly tě, že všecko skončí fiaskem, protože národy už se dávno od církve odvrátily a nelnou už tak k Římu jako za středověku. S úmyslem průzračným sdělila nedávno římská liberalní „Tribuna“. že vláda z ohledu na zdravotní poměry prosila sv. Stolici, aby na nějaký čas v nejparnějších měsících poutě zastavila; leč „Osservatore Romano“ hned v zápětí toto sdělení vyvrátil jako nepravdivé; ani vláda ani kurie nic o takovém návrhu nevědí.

Nepěkný výstup zavinili Francouzi dne 26. května, kdy spolu s Němci byli puštěni do basiliky vatikanské na společnou audienci. Před časem vecpali se už dovnitř, obsadili místa, jež jim nevykázána, vůbec chovali se velice nedisciplinovaně. Němci přišli v processí za hodinu za nimi a postavili se na svém místě. Francouzi měli v úmyslu nikterak nedovolit Němcům, aby mohli zpívat. Přezpívali třikrát po sobě lurdskou svou píseň, a když ukončili po třetí a nastala na chvíli pomlčka, jali se Němci zpívat, ale Francouzi syčeli, dupali a začali zpívat znovu svou národně-francouzskou: „Nous sommes Chrétiens... Catholiques et Français toujours.“ Řady nejblíže u sebe stojící dostaly se i do půtky slovní a částečně i — ruční! Němci jsouce v menšině a chladnokrevnější nedali se k ničemu strhnouti, a tak vše přestalo, jen že zpíváno na ohlušení vzájemné a na vzdory.

Mezi poutníky všech zemí a národů — scházejí poutníci angličtí. Angličtí katolíci usnesli se nepořádat žádné pouti do Říma pro urážku svého národního citu, jakou prý spáchaly vatikanské listy svými protianglickými výpady za války bursko-anglické. O polemice, která proto povstala mezi anglickými a římskými katolickými listy, už jsme se zmínili. Leč polemikou to neodbyto; angličtí katolíci uspořádali protestní schůzi pod předsednictvím vévody Norfolka, a protest proti jednání vatikanských listů poslali samému sv. Otci spolu s usnesením, že do Říma chodit za takových poměrů nemohou, protože veškeré vrstvy anglického národa jsou velmi roztrpčeny. Svatý Otec bolestně dojat tímto následkem nešikovnosti listů římských pozval prostřednictvím listu kard. Rampolly aspoň vévodu z Norfolku do Říma, aby osobně s ním promluvil o tom, co se už stalo a snad i podmínky smíření nabídl a už názory římských listů desavouoval. Ale ani vévoda z Norfolku sám (jako předseda „Union Catholic“ jest jaksi vůdcem anglických katolíků) se nedostavil, nýbrž dav si posvětit meč od kard. Vaughana ihned odplul do jižní Afriky, aby jako na otupení hrotu výčitek protestantských sám vlastenectví katolicismu anglického třeba i krví svou prokázal.

Jelikož ani katoličtí Irové ani katolíci američtí ze Spojených Států — ač rovněž řečí aspoň k Anglosasům se počítající — ani urážky spolu s anglickými katolíky necítili, ani k usnesení jejich se nepřidali, nebude jubilejní rok přece zcela bez poutníkův anglicky mluvících. Ale i v případě tom přece známý biskup svato-pavelský Ireland z Ameriky dopisem vévodovi z Norfolku zaslaným přidal se na stranu uražených katolíků anglických. Dopis tento obsahem svým zůstal dosti dlouho v tajnosti, teprv nedávno některé liberalní listy (a byla to i naše ministerská „Politische Correspondenz“) přinesly sdělení o něm, že Ireland haní v něm počínání a pořádky kurie římské, vystupuje proti italianství Vatikanu, i projevuje nesouhlas s požadavkem světského panství papežova. Proti takovémuto výkladu svého listu ohradil se nyní sám biskup Ireland listem kard. Rampollovi zaslaným. Nepopřeny však zůstávají náhledy v prvním listě vyslovené, známé to náhledy i odjinud, že budoucnost katolicismu spočívá

v anglosaském plemeni, které prý jest nejvhodnějším nositelem katolicismu, ježto anglicky mluví nejvíce lidí nejen téhož národa, ale i různých národů, a jazyk tento rozšířen jest po všech krajích světa. Záleží proto na tom, aby církev se co možno nejvíc (zevně) přizpůsobila zařízením zemí, v nichž anglický jazyk vládne, Anglii a Spojeným Státům. Tedy také správu církve na volnějších a srdečnějších základech upraviti, než na jakých dnes spočívá, řídíc se úzkým obzorem jednonárodním.

Námaha při kanonisacích a beatifikacích, jakož i nával poutnických audiencí v ten čas zmohly konečně sv. Otce, že ulehl a ve svatodušní týden lékaři mu zakázali vycházet. Při té příležitosti stěžuje si dopisovatel „Kathol. Kirchenzeitung" solnohradského na zvláštní zařízení ve Vatikaně, že katolické listy a zvláště úřední vatikanský „Osservatore Romano" jakož i poloúřední „Voce della Verità" za takového ochuravění sv. Otce bývají velice skoupy na slova a na zprávy o stavu papežově. Zvláště tentokrát, kdy tisíce poutníků a také domácích zvědavo bylo každým okamžikem a rádo by bylo spolehlivých a obšírnějších, a co hlavního, upřímných zpráv se dovědělo, úřední vatikanský list mlčel, za to tím výmluvněji mluvily liberalní listy římské. Tak zvláště tentokrát liberalní „Messagero romano" měl zevrubné zprávy, a to zprávy zcela věrohodné a authentické, jakých úředně-vatikanské listy obecenstvu nesdělily, nechtěly či nesměly! „A tak opětně, jak už i jindy, byli jsme svědky toho zvláštního, ale velmi zahanbujícího zjevu, že zprávy o stavu našeho svatého Otce se nám z Vatikanu posílají prostřednictvím protikatolického tisku." Není toho příčinou snad „šikovnost" zpravodajů v listech liberalních, nýbrž docela něco jiného, jistá nepěkná vlastnost talianská, jež zvláště letos za roku jubilejního dere se zas velmi okatě do očí, vlastnost, jíž Římané mimo Vatikan i ve Vatikaně od dob Jugurthových dosud se neodnaučili. — Na Svatou Trojici ostatně už sv. Otec vykonal zase obvyklou svou pobožnost poklony nově blahoslaveným, pozdravován tím nadšeněji a srdečněji od četně shromážděných poutníkův i římanů v chrámě svatopetrském.

Opět po dlouhé době konán zvláštní obřad církevní, jinak sice nevýznamný, ale přece samým papežům vyhražený: totiž svěcení voskových figurek „Agnus Dei". Obřad a zvyk pochází z prvních století středověké církve a povstal asi tak, že ze zbytků svící velikonočních (paškálů) lily se pro lid figurky beránka, světily se a lidu rozdávaly na Velikonoc samu nejdřív, později na neděli bílou. Od časů Benedikta XIV. ustálen obřad i doba svěcení omezena a přesně určena. Jelikož už dříve na zamezení různých nešvarů se zvykem tím spojených zvyk ten mnohonásobně byl obmezen a teď jak výroba tak i rozdávání „beránků" přísnými pravidly obmezeno, patří obřad ten ke zvláštnostem církve. Papež má právo světit „Agnus Dei" první rok svého papežství, pak každý sedmý rok a v doby jubilejní. Papež Pius IX. obřad ten konal pouze r. 1867. v jubilejní rok smrti apoštolů Petra a Pavla, papež Leo XIII. po svém nastolení poprvé teď v roce jubilejním. Právo

zhotovovati figurky „Agnus Dei“ mají Cisterciáci. Svěcení a rozdávání konáno 17. června. Ve formě medajlonků letoší „Agnus Dei“ ozdoben podobou Spasitele, jiný druh obrazem jubilejní brány v basilice sv. Petra; na jedné straně pak vždy jest obraz „beránka“. Nápisy vztahují se na rok jubilejní a nesou jméno papeže Lva XIII.

Přestoupení ke katolictví spisovatelky paní Gnauck-Kühnové i úřední protestantské kruhy značně znepokojilo. Ale jak z úvahy pastora Lassona v „Kirchliche Monatsschrift“ vidno, hledí se nad ně povznésti tím, že pohnutky návratu pí. Gnauck-Kühnové snižují dle známého receptu. Praví: „Když roku 1895. na erfurtském evangelicko socialním sjezdě rozhodně nadaná a ušlechtilá paní tato řečnila, tu očekáváno od lidí důvěřivých, že nastane nový život a nové hnutí v naší církvi. Teď se však tato nejpřednější bojovnice ženského křesťansko-socialního hnutí zřekla střízlivé evangelické církve a hledala ukojení v opojné a oslňující atmosfeře Říma, čehož ovšem naše církev jí dáti nemohla. Nepředpojatému pozorovateli není tento obrat nic divného. Naše evangelická církev měla mnoho žen ve svém lůně, které byly velikými dobroděјkami svých bratří a sester. Ale vždy bylo podmínkou pro takovouto činnost žen u nás, aby se spokojily obětovnou službou. Staly se velikými, poněvadž byly tak pokornými, že jen sloužiti chtěly. Není však evangelickým zvykem vychovati ženy za vůdkyně, agitatorky a reformatorky veřejného života. A paní Gnauck-Kühnové asi taková právě úloha na mysli tanula... Je to zcela přirozeným důsledkem, že žena odloučená od své přirozené podstaty životní, do víru života vržená, brzy zatouží po čemsi positivním a konečně v positivní autoritě církve římské, jež jejím smyslům zvláště lahodí, hledá útěchu a spásu . . .“ Na to odpovídá sama Gnauck-Kühnová v berlínské „Germanii“. (Viz Směs).

Prvního června uplynulo právě století od obrácení velikého muže, protestanta německého, hraběte Stollberga, jež koncem minulého věku právě v nejhorších dobách církve katolické na všech stranách pronásledované, tolik vzruchu nadělalo!

Huysmansovu obrácení nenepodoben jest návrat k církvi belgického spisovatele Oliviera Destrée, který nenadále z cesty do Říma vrátil se domů do Belgie kající a plný svaté touhy a uchýlil se do kláštera benediktinského v Maredsous, kdež teď skládá zkušební rok.

Za to v červnových svazcích dvou anglických měsíčníků „Contemporary“ a „National Review“ vypisují dva nespokojenci s katolictvím své zklamání. V „Contemporary R.“ nějaký pseudonym „Fidelis“ obrátivší se od protestantismu, stěžuje si, že katolíci takového navráceného, místo aby mu ulehčovali první pobyt v lůně nové církve, ztěžují mu jej a žádají po něm, nenavyklém, více než co sami plní. Každý volný projev jeho, kdy upřímně a otevřeně se vyjádří o tom či onom, co nového v katolicismu jej zarazí nebo překvapí, vykládají mu za zločin, za zbytek protestantského odporu a nepřátelství, sami však volnosti si žádají o všem svobodně se vyjadřovat. — V „National R.“ Arthur Galton, odpadlý katolík,

vyličuje příčiny, jež ho přiměly přestoupiti k protestantismu. Zdá se mu, že dnešní katolicismus není ani latinskou ani římskou církví prvotní, že je to všecko zřízení středního věku, nemající spojení s církví apoštolskou. Politicky i theologicky jest mu katolicismus neslučitelný s křesťanstvím a neslučitelný s vlastenectvím anglického občana!

Také před nedávnem do lůna církve se vrátivší „biskup" J. R. Vilatte teď znova zas odbočil a stižen klatbou spolu s odpadlým italským knězem Pavlem Miraglia. Oba chodí jako agenti protiřímští v přístroji biskupském (Vilatte Miragliu totiž na biskupa posvětil!) a dávají se od nepřátel církve — obdivovat! Dekret, jímž Congregatio S. Officii nad oběma exkommunikaci větší vyhlašuje, datován 13. června.

Zhanobení křížů stalo se poslední dobu na několika místech: U Lublaně výrostci pomatení socialně-demokratickými naukami protikřesťanskými po dvakrát se dopustili na veřejných křížích téhož zločinu a polapeni s velikou urputností přiznali se k svému záští proti kříži. — Na universitě pešťské nedávno právě před návštěvou panovníka židovští studenti na schodišti s korun královských (gypsových ozdob) kříže posráželi. Na interpellaci poslance Molnára (7. června) ve sněmovně odpověděl ministr Vlasić, že ruší konfessionalní mír, tak veřejně na židy poukazuje! — Nedávno nově zvolená obecní rada socialistická v Remeši, vlastně starosta továrník a socialista (!) dal strhnouti veřejný kříž v předměstí Jard. Kříž jako soukromý majetek žádán majitelem zpět a vystaven pak k uctění v pamětním chrámu Páně sv. Klotildy (na památku 1400letí křestu Chlodvíkova) 1896 postaveném.

Nacionalistická většina nové rady pařížské není ve svém jádru přece jen spolu většinou křesťanských zásad, třebas že mnozí nacionalisté jen pomocí hlasů nové strany křesťanské (liga vedená Coppéem) zvítězili. Nedávno většinou 39 proti 37 hlasům (6 nacionalistů tudíž přeběhlo k radikalům a socialistům) usnešeno se o tomže, co i ve sněmovně 323 proti 133 hlasům (13. června) přijato, aby vyučovati na veřejných školách bylo zakázáno členům společností náboženských od státu neuznávaných.

Ve svatodušní týden konán v Paříži mezinárodní katolický sjezd za hojného účastenství francouzského kleru i lidu. Ke všeobecnému sjezdu, hlavně socialní a charitativní činnosti církve věnovanému, připojil se pak sjezd žen křesťanských, navštívený asi tisícem účastnic, největší to dosud sjezd ženské otázky na zásadách přísně katolických svolaný. — První sjezdy manifestační hodlají konati katolíci charvatští a katolíci australští.

Z výsledku loňské synody jihoamerických biskupů v Římě konané, vedle jiných věcí, sděluje dopisovatel vídeňského „Vaterlandu" právo dané jim od sv. Stolice, že v obvodě latinské Ameriky zrušuje se závaznost ustanovení kanonického práva, že farář právoplatně ustanovený ve své farnosti jest „inamovibilis", nesesaditelný (bez processu disciplin.). Toto právo biskupové jihoameričtí žádali proto, že nemají dostatek vhodného a spolehlivého kněžstva a proto chtějí míti neustále

vyhraženo právo disposice. Také kanonikaty obsazovati bez konkursu jim dovoleno. Privilegia toho obdrželi na 10 let. Svatou Stolicí uloženo také biskupům. konati aspoň každá tři leta provincialní konference. na nichž by se záležitosti církevní správy projednávaly.

Starokatolíci švycarští. pod jejichž církev náleží i naše „mohutná" národní církev Dra. Išky, konali nedávno sjezd svůj universalní v Basileji. na němž přítomno bylo 130 osob. v tom 56 laikův a 34 hosti. Sděleno. že v celé církvi „křesťansko-katolické". jak si říkají. působí 56 kněží, ve školách jejich učí se 4500 dítek a duší čítá celá švycarská starokatolická církev 32.000. i všecky „věrné" její v národě našem k tomu čítajíc. Bohoslovný seminář švycarský čítá šest chovanců. Z katolického kněžstva prý neustále docházejí přihlášky. aby je biskup Herzog přijal do svazku kněžstva své církve. Tyto žádosti prý vesměs byly odmítnuty! Je-li to pravda. pak jest ovšem škoda, že si jich nevzali!

Nejvážnější otázkou pravoslavné církve ruské zůstává stále otázka missijní. obrácení pohanských nebo mahomedanských kmenů na jihovýchodě a severovýchodě evropské Rusi usedlých. Dochází se konečně k tomu náhledu. že církev pravoslavná má velikou překážku své činnosti v tom. že přichází k národkům těm obyčejně se svou slovanskou liturgií a káže jim v ruském jazyku, po případě jen těžko se s nimi domlouvá pomocí prostředníků a tlumočníků! Jsou ovšem i kazatelé a missionáři znající jazyky malých těch kmenů, jsouť i z kmenů těch synové kněžími. ale i tu doposud zůstávala bohoslužba chrámová většinou na staroslovanském jazyce. Mnohdy ovšem pastorace v takové farnosti východní Rusi jest nad obyčej obtížná. Tak sděluje jistý duchovní samarské diecese. že v obvodu farnosti své má 321 duší ruských. 404 duše mordvínské a 768 čuvašských. Mordvíni jakž takž rozumějí rusky a spokojeni byli s ruskou a staroslovanskou řečí v kostele. Ale přece v mnohém zůstali netknuti křesťanskou naukou, oddávajíce se pověrám a zvykům nekřesťanským. Ještě hůře vypadá to s čuvašským obyvatelstvem. které. ač všecko pokřtěno, křesťansky přece nežije a nic z něho nepochytilo. a to jen proto, že v rodném jazyku nikdo mu nevysvětloval. nesloužil. Kněz teď sám Čuvaš rodem sděluje svému biskupu. jaké pokroky Čuvaši činí. co on rodný jejich jazyk zavedl aspoň z části. S horlivostí nebývalou a s pláčem radosti obcovali mši po čuvašsku složené a obřadům pohřebním po čuvašsku konaným. A od té doby Čuvaši mnohem více si všímají náboženských úkonů.

Ve Vjatce zavedeny od konce března kursy pro vzdělání laiku v úkolech missionářských hlavně proti rozkolníkům. Na poprvé vybráno 30 osob (23 jinochův a 7 dívek) a cvičeni a vzděláváni ve sporných bodech. aby uměli odpověděť a vyvrátit nauky rozkolníku. Neumělost a nepohotovost v důvodění bývá obyčejně slabou stránkou každé náboženské většiny, čímž proti menšině novotářské brzy se ocitá v nevýhodě.

Obsazování far právem nástupnictví hájil nedávno v „St. Peterburských Vědomostech" farář A. Pokrovský. Jest to zvláštní způsob

to právo nástupnictví („po naslědstvu"), a není divu, že ruským laikům je proti mysli. Zemře-li totiž někde kněz a zanechá četnou rodinu, která by jinak byla živobytí zbavena, kdyby se z fary musila vystěhovat, tu vyzve biskup některého z mladších kleriků, aby se s dcerou nebožtíka — jsou-li dcery na vdaj — oženil, dal vysvětit, a za to že mu udělí právo nástupnictví. Osiřelé rodiny farářů, zvláště venkovských, často o toto zakročení biskupovo žádají, hledajíce tak nového zaopatření na faře. Biskup ovšem má na vůli posoudit, zda žádost jest oprávněna, a chce-li už rodině vyhovět, má povinnost vybrati přes to jen hodného kandidata. Ale snadno pochopíme, jací asi kandidati se obyčejně v takových okolnostech hlásí o ruku a o místo! Z tohoto druhu sňatků kněžských nejvíce bývá pak nespořádaných a nešťastných rodin, a nejčastěji farnost dostane nedbalého, nepořádného kněze! Ovšem biskup má také právo a pravdu, chce-li osiřelou chudou rodinu knězovu zaopatřit! Dopustí-li se už jednou rodinný svazek, nutno nésti i všeliké jeho následky. Pensijního vdovského a sirotčího fondu kněžstvo ruské nemá, aspoň ne vydatného, tam kde malé podpory se skytají, a tak chudé nezaopatřené rodiny po smrti knězově připadají nutně nejbližšímu okolí kněžskému na starost. S rodinami nižšího duchovenstva (ďjaka a psalomščika) není tolik starostí; jsou sic ještě ubožší, ale nehledí se při nich tak na zachování vnějšího dekoru stavu jako při rodinách kněžských.

Bulharská církev od Velkonoc vydává svůj vlastní organ úřední: „Cъrkoven Věstnik", první list nábožensko-vzdělavatelský. C. V. jest týdenníkem sv. Synodu bulharského a celé národní církve bulharské, která dosud svého úředního listu postrádala (předplatné roční 13 lvů do cizozemska). — Sv. Synod bulharský vybral odbornou komissi ku překladu Písma svatého na jazyk bulharský. Překlad zatím přeložen bude z ruštiny, neboť ku překladu z hebrejštiny a řečtiny nemá ještě církev bulharská dosti sil učených a finančních. Bude to první úplný a jaksi autoritativní překlad Písma sv. do bulharštiny. Komisse skládá se z osmi osob a má býti s prací svou hotova do r. 1902., načež překlad její bude předložen synodu k posouzení a schválení. — Mimo to zanáší se synod bulharský myšlenkou utvoření zvláštního církevně-archeologického musea, ústavu to ku přechovávání památek církevních, ale spolu i společnosti, v níž by se pokud možno veškerý učený officielní a vědychtivý svět bulharský soustřeďoval — pod ochranou a ku zvelebení národní církve bulharské.

Před rokem utvořený spolek „žen anglických na ochranu reformace" (proti ritualistům a „vysoké církvi" zrazující reformaci) v nedávné schůzi výroční musil doznati, že vlastně nijak nepůsobil, za to chystá se k tím ostřejším zbraním pro letošek. Jako ritualisté zakládají řády a kongregace mužské i ženské, tak i on chce takové klášterní, řádové společnosti zakládati, ale v duchu reformovaném. — Leč „ritualisté" přese všecko, co v poslední době proti nim z donucení „usnesla" a „vynesla" či aspoň co jim poradila „vysoká církev", nabývají jak přívrženců tak smělosti. Od nedávné doby (od března) zvláštní list na

obranu jejich názorů založený „The Pilot" (Lodivoda) podpírá názory jejich důvody velmi pádnými, a naopak reformované usvědčuje z odpadnutí od původní normy reformované církve „katolicko"-anglické.

Do zbankrotění protestantismu stěžuje si jistý americký missionář protestantský v novoyorském náboženském listě (The living Church) takto: „Přijměte do listů těch několik slov, jež plynou z přesvědčení, že protestantismus jest in toto (v celku svém) zhola neudržitelný; ke kterémužto přesvědčení jsem přišel ze zkušenosti mé na poli missionářském. Mám právo říci něco o tom, ježto jsem pracoval jako missionář ve státech Rhode-Islandě, Nebrasce, Minnesotě, ve státě Novém Yorku a v Pennsylvanii. Všude, kde jsem pracoval, setkal jsem se s tím hlavním a úžasným zjevem, že všude byla ohromná část veškerého obyvatelstva nepokřtěna. Sloužil jsem v takových obcích, kde žili sami protestanté, a byl jsem svědkem „obrozování", shromáždění pod širým nebem, s troubami i kotly a bubny: vše to jsem shledal, čím protestanté zástupy přivábiti chtějí, ale nikdy jsem neslyšel, že by naši ‚hlasatelé evangelia' něco mluvili o křtu nebo o nutnosti jeho ke spasení. Úplně se vyhýbají tajemstvím křtu a svátosti oltářní, proto jednoduše, že v ně nevěří, nebo jich nechápou. V očích jejich pozbyly ty svátosti všeho významu, a přestaly tedy býti nezbytnými známkami křesťanství a nevyhnutelnými pro spasení. Protestantismus naší doby směřuje jen k negaci, sensacím a divokému fanatismu. Protestantští kazatelé už neodváží se ani hlásati celé evangelium, vždyť sami vychovali národ v pohrdání základními pravdami křesťanskými . . ." A co tu žaluje jeden, na to stěžují si i jiní: rozklad a zpohanštění protestantismu zdá se býti neodvratným nejen v Americe, ale i v Evropě. Mezitím co protestantismus německý spěje stále více na levo k rozkřesťanění, jiná větev, protestantismus anglický, vší mocí tihne zpět, ke katolictví, od něhož se odloučil v 16. století.

* * *

Věda a umění. Všeobecně se přiznává, že staré družstvo divadla teď na sklonku své působnosti se snaží zvláště v oboru novinek domácích i cizích. Domácích novinek sic je vůbec poskrovnu, ale i začátečníkům vychází se vstříc. Pohostinné hry, zvláště ruského sboru Gorlenky-Dolinovy koncem minulého měsíce byly krásnou ukázkou ruského operního umění divadelního. Za to divadlu se nepodařilo získat k pohostinným hrám rodačku pražskou, chválenou operní pěvkyni Destinnovu Kittlovu, u berlínského divadla angažovanou: přes prvotní přislíbení později družstvu odřekla. Snad už je při mladém družstvu!? Také několik mladých nových sil přijato. Ze starého sboru chystají se odejíti za vlády nového družstva kapelník Čech (Taussig), mistr bal. Berger, herec Florjanski a pí. Benoniová. Staré družstvo zakončí svou působnost sobotním představením 30. června, a to „Prodanou nevěstou". Na to budou divadelní prázdniny po celý červenec. Mezi tím pražskou divadelní poušť bude oživovat berlínský činoherní sbor s vybraným moderním programem, a německé divadlo, o jehož pustotě tak rádi

vtipkují. bude se zas plniti českou i německou pražskou společností. — Nedávno nový ředitel lvovského divadla St. Pawlikowski dlel v Praze a sbíral vhodné síly u českého i německého pražského divadla pro svůj sbor lvovský. Proto snad i angažovaný do Lvova kapelník Čelanský připuštěn poprvé k řízení celé opery. — Dne 18. června představil se obecenstvu mladý spisovatel Nečásek aktovkou „Almužna“, psychologickým (prý ibsenovským to) dialogem zatím bez větších nároků.

Ústřední Matice školská slaví letos 25leté jubileum své působnosti. Za těch 20 let vydala úhrnem 4 miliony zlatých, čili ročně průměrem 200.000 zl., jak praví J. L. Turnovský při té příležitosti — roční příjem ten činí jen devátý díl toho, co národ ročně prokouří! V r. 1880. sestaven pouze matiční výbor, teprv školním rokem 1881. otevřeny první matiční školy (Liberec, Brno, Znojmo, Prachatice, Nýřany). První rok už bylo ve školách matičních 700 žáků, druhého roku škol už bylo 20, třetího roku 25 a založeno matičné gymnasium v Opavě. Vůbec do roku 1900. zřízeno 127 škol, v tom počtu dvě gymnasia, 69 škol obecných, 56 opatroven. Zatím obě gymnasia postátněna, 23 obecných škol převzato obcemi, tři školy Matice zrušila. Té doby vydržuje Matice 45 škol obecných a 44 opatroven, nepočítajíc ústavy na něž pouze přispívá, a jež vydržovány jsou místními maticemi školskými (tak na př. 4 střední školy na Moravě).

Ze zrušeného evangelického hřbitova karlínského převezeny dne 11. června ještě ostatky filosofického spisovatele Aug. Smetany, odpadlého kněze-křižovníka na hřbitov olšanský, kteréžto příležitosti použilo několik národních dělníkův a socialních demokratů k malé demonstraci.

V sezení III. třídy české akademie 4. května podána zpráva o přípravách vykonaných k vydání Gebauerova „Staročeského Slovníku“. Spisovatel předložil literu „A“ k tisku připravenu.

500letá slavnost založení, vlastně znovuzřízení krakovské Jagiellonské university z hlavního už minula. Officielní slavnost byla ve svatodušní svátky a hlavně ve středu a ve čtvrtek svatodušního týdne. Vlastní rok založení krakovské university jest 1364., kdy král Kazimír za příkladem Karla českého založil v Krakově „studium generale“ po vzoru bononské university. Mělo totiž „studium generale“ tři fakulty: právnickou, filosofickou a medicinsko-přírodní. Bohoslovné fakulty nebylo. Potvrdil vysoké učení a jeho privileje papež Urban V. Leč po smrti Kazimírově roku 1370. v politických zmatcích a nepokojích „studium generale“ zašlo. Teprv po 30 letech na podnět královny Hedviky znovuzřídil král polsko-litevský Vladislav Jagajlo „studium generale“, nadal je novými výsadami, rozšířil a obohatil. Na žádost královských manželů Hedviky a Vladislava papež Bonifác IX. dovolil teď, čehož papež Urban V. dovoliti nechtěl, aby totiž „studium generale“ bylo doplněno po vzoru Sorbonny pařížské také fakultou theologickou. Papež Urban bál se totiž, že by za takové vzdálenosti university od Říma, a za malých styků Polska s Římem a se západem snad nadešly nějaké bludy v učení theologickém a kontrola církve by

byla nesnadná. Akt znovuotevření university konán v červenci r. 1400. u přítomnosti králové. Universita pak odevzdána pod ochranu a vedení biskupů krakovských. — Jak řečníci slavnostní skoro všichni vytkli, byla universita krakovská po drahnou dobu nejvýchodnějším vysokým učilištěm, osvětovým pojítkem západu s východem evropským. Koncem šestnáctého století vliv a výhradní vzdělavací privilej university krakovské utrpěly působností řádu Jesuitského. Jesuité nižší a střední školství dostali skoro vesměs do svých rukou — a tu od 1564 počíná neustálý boj university krakovské s vlivuplným řádem jesuitským, boj, v němž nezřídka skutečně i krev tekla. R. 1578. založeno vysoké učení ve Vilně od Jesuitů, a Jan Zamojski v Zamostí r. 1593. založil podobnou akademii jesuitskou. Tyto dvě sokyně ostatně dlouho nevytrvaly; kozácké, švedské, turecké nájezdy do Polska v 17. a 18. století zastavily skoro veškeren vědecký ruch v Polsce. Po půldruhastaletém úpadku r. 1777. vyslán od krále učený kněz Jan Kołłataj, aby universitu znovu pozdvihl, zreformoval a pořádek zavedl. Janem Kołłatajem universita zmlazena, a na moderní vědecké základy postavena, vše zastaralého a středověkého z ní vymýtěno. Nový zdárně začavší rozkvět zadržen a zcela i byt university ohrožen za dělení Polsky. V r. 1801. vláda rakouská dostavši do rukou Krakovsko povyháněla professory Poláky a nahradila je Němci, určujíc němčinu za řádný jazyk vyučovací university doposud čistě polské. V době napoleonského znovuzrození Polsky i universita krakovská obnovila svůj polský ráz. R. 1805. po kongresse vídeňském Krakovsko i universita zůstaly sic svobodnými, ale dotace a velké důchody z dřívějšího království polského odpadly. Když r. 1846. Krakovsko znovu přivtěleno k Rakousku, začala opět germanisace, jazyk polský a Poláci z university vypuzeni a kathedry poobsazovány Němci. Teprv roku 1861. 4. února císař nynější odstranil jazyk německý a uvedl opět polštinu. Výklady byly sic už polské, ale správa zůstávala ještě německá, teprv zavedení polského jazyka jako úředního v Haliči vypudilo poslední zbytky němčiny i ze správy universitní.

Při čtvrteční vlastní slavnosti mezi řečníky a zástupci cizích universit a akademií proneseno přes 50 pozdravných a oslavných řečí, z nichž nejnadšeněji vítány řeči amerických, francouzských a maďarských zástupců (tito totiž mluvili polsky). Zástupci několika universit cizích byli rodilí učenci polští. Nejbratrštěji a nejsrdečněji, vedle domácích ovšem, zněly pozdravy a přípisy české.

Před slavností konáno několik sjezdu, z nichž nejdůležitějším byl asi sjezd historiků polských 4. a 5. června konaný. Sjezd historický konají dějepisci polští každý desátý rok; svatodušní jubilejní byl z řady třetím. Sjezd zahájen byl řečí professora Dr. Tadeáše Wojciechovského, v níž stěžoval si do opozdilosti historického bádání v polské přešlosti. „Je nás 18 milionu, ale v naukách historických pracujeme pouze tolik, jako by nás byly 4 miliony, to jest ty čtyry, kterými jsme v Haliči, neboť jenom tu má věda historická upevněné trvání a veřejnou organisaci.“ A o stavu historie polské

pravil: „Nejlépe rozvila se u nás historie literarní, historie kulturní a školská. Vysvětluje se to tím, že historikům literarním snadno jest opanovati a ovládati material pramenů, anebo že jejich prameny jako vesměs tištěné jsou nejpřístupnější. A jest tu ještě jiný důvod. Máme jen dvě čistě polské university, krakovskou a lvovskou, ale historie polské literatury má své stolice ještě na čtyrech jiných universitách nepolských: vratislavské a berlínské a varšavské a petrohradské. Tedy šest stolic universitních a nad to ještě Akademie se svým oddílem literarním a pracemi, jež tento vydává (zvláštní vynikající „Bibliografii polskou") a v tom všem máme důvod lepšího úspěchu polské historie literarní.

V dějinách kultury, umění a archeologie předhistorické máme dobré počátky: Kopernicki, Łuszczkiewicz, z nichž tento vyčerpal snad sám úplně veškeren material k dějinám architektury romanské v Polsce. Ale tu přece jen máme pouhé začátky. Totéž dlužno říci o našem národopisu a naší lidovědě. Máme dobré počátky, ale daleko jest ještě do synthesy. Ale nejslaběji postupují u nás historie: socialně-ekonomická, historie práva, především pak historie politická a státní, kterážto, ať si kdo říká cokoliv, byla jest a bude osou celého historického vědění. Ne tak, že bychom v tom oboru ničeho neměli; máme tu části některé úplně dokončené, jako na př. vydání středověkých akt diplomatických a hotovou sfragistiku. Ale do objetí celého našeho dávnověku máme ještě daleko. Stačí připomenouti, že nejslavnější doba naší minulosti od XV. do XVII. věku vykazuje dosud tolik mezer, že na pragmatické vylíčení těch časů nemožno pomysliti.

Prý už nemáme ani sil na vystižení věcí mimopolských, ale hůře že už i v polských věcech předstihují nás cizí učenci. Tak v historii Litvy a korunní Rusi předstihli nás už historici ruští, tak jako němečtí předešli nás ve zpracování dějův Slezska, Pomoří, Pruska polského, a počínají teď se zpracováním dějin Poznaňska... Příčinou tohoto zjevu jest nedostatek pracovníků, a pak nedostupnost pramenů pro naše historiky. A vydání pramenů historických nemůže se žádat od nás, od soukromých učenců. To se může státi předně jen z dovolení a za druhé i s pomocí státní. A my ústavy veřejné vydavatelské, zkoumající, shromažďující a vydávající prameny historické máme pouze a jedině v Haliči. V druhých krajích bývalé Polsky jsou sic též taková vydavatelstva, ale odkázána jsou pouze na soukromé síly, jako na př. „Towarzystwa naukowe" v Poznani a Toruni. „Tam však, kde je nás počet největší, v království polském, není vůbec žádného tovaryšstva ani naučného, ani historického, ani národopisného ba ani archeologického, aby aspoň bdělo nad památkami, jež během doby před našima očima hynou. Nepovedlo se nám dosud vyžádati jakékoliv pomoci státní pro vědu dějepisnou v jazyku polském."

Zajisté smutný rozbor a trapné přiznání za nálady jubilejní — leč poměry jsou nad síly společnosti polské. Známe ty těžkosti ostatně ze svého českého života národního předobře.

Dne 8. června odhalen pomník Koperníkovi, slavnému žáku krakovské university na nádvoří budovy kollejní. Slavnosti odhalení súčastnili se četně čeští hosté oslavujíce tak památku i svého rodáka.

Známý slavista moskevský professor Brand, tak jako na nedávnou naši slavnost Palackého, zaslal i na oslavu krakovské „všechnice" několik vřelých veršů, polsky psaných, v nichž mluví o shodě bratrské mezi Poláky a Rusy, prose zapomenutí na zlé minulé časy. Aby nové poměry bratrské nastaly... „laskawości Nieba, wytrwałości i pracy i czasu potrzeba". A věda se o to může nejvíc přičinit, v kruzích učenců nejdříve může nastati obrat; končí verše Brandovy:

> W taką świetną rocznicę, któż nam nie uwierzy,
> żeśmy w dobrych życzeniach uprzejmi i szczerzy?
> Nauka bowiem wszystkie i kraje i lata
> jednem wielkiem dążeniem — żądzą światła - brata.

O shodě rusko-polské v poslední době rozproudily se oživené řeči na obou stranách, které snad už čím dál více budou padat na úrodnou půdu. Pozoruhodný jest v tom ohledu hlas ruský professora Čičerina, krakovskou všechnicí u příležitosti jubilea čestným doktorem jmenovaného. Názory professora Čičerina odsuzující rusko-polskou minulost a křivdy s obou stran, přiznávající však v tomto věku víc viny Rusku a od něho proto žádající prvního, a to úplného počinu ke smíření vyšly mimo Rusko v brošurce; pojednává o nich obšírněji V. Černý ve svém červnovém „Slovanském Přehledě", ostatně vydal je i ve zvláštním otisku s dřívějším dopisem o téže věci od polského professora Mariana Zdziechowského. — Suvorinovo „Nové Vremja" nedávno vinu za nesmiřlivost Poláků s Rusy uvalovalo na polské časopisectvo. Časopisy prý si vynalezly slovo „ugoda" a „ugodovci" (= „shoda"), ale podkládají mu smysl vždy jiný, než jak vrstvy občanstva po smíření toužícího mu rozumějí. — Víc však než polské zaviňují jistě ruské listy konservatní a církevnické. Tuto štvavost ruských některých listů svádějí však Poláci na zcela správnou adressu: tam, kde nejde o zájmy čistě pravoslavné, a mnohdy i tam jsou popuzovateli vlastními vždy Němci a židé, kteří od sebe a rejdů svých na Rusi chtějí tím veřejnou pozornost odvrátiti. Obojí jak židé tak Němci mají v ruském tisku ohromný vliv.

Na oslavu jubilea Sienkiewiczova sebráno do konce května 44.000 rublů. — V druhé polovici června dávána na varšavském divadle „Rozmaitości" jako veselohra přepracovaná rozkošná povídka Sienkiewiczova „Ta trzecia", vyšlá ponejprv v literarní příloze petrohradského „Kraje" v roce 1888. — Diplom, kterým Sienkiewicz jmenován čestným doktorem university krakovské, hlásá takto jeho zásluhy: „In virum illustrissimum, Henricum Sienkiewicz, scriptorum Polonorum principem qui temporibus iniquissimis sermonis Patriae dignitatem egregie auxit, integritatem religiose servavit, civium animos erexit, operibusque vivendis summam apud exteros gloriam, nomen quoque Patriae suae nobilitavit" (t. j.: „Muži přeslavnému Henryku Sienkiewiczovi, z polských spisovatelů přednímu, jenž za času nejhorších

výtečně rozhojnil důstojnost řeči mateřské, její neporušenost zbožně zachoval, mysli krajanů povzbudil, a nesmrtelnými pracemi v cizině slávu a jméno otčiny své povznesl.“)

Panorama Stykovo na výstavě pařížské („Mučeníci v cirku Neronově“) umístěné vedle nového paláce umění na polích Elysejských vzbudilo hned v prvních dnech velmi živý zájem. Jest to illustrace ku světoznámému romanu Sienkiewiczovu „Quo vadis?“ (rovněž použito Chateaubriandových „Mučeníků“). Sienkiewicz sám znázorněn na obraze v postavě patricia v bílém plášti, jak ze zdáli smutně patří na hrozné divadlo.

V Kališi (na hranicích německo-ruských) uspořádána archeologická výstava polská. Jest to sic jen výstavka místní, ale shrnuto na ní z blízka i z dáli, co se dalo. Zvláště hojně zastoupeno oddělení předhistorické památkami z doby kamenné a bronzové a pak oddělení památek kostelních. V celku svém kališská výstavka shromáždila památek historicko-uměleckých a archeologických na značné museum národní.

Konkurs vědecko-literarní o nadaci Kochmannovu (z r. 1898.) rozřešen zemským výborem haličským tak, že první cena dána dědicům Anatola Lewického za jeho díla historická, druhá cena Marii Konopnické za knihu: „Mickiewicz, jeho życie i duch.“ Z téhož základu vypsán nový konkurs vědecký do konce r. 1901.

V únorovém sezení krakovské akademie věd a umění (oddíl anthropologický) podán sekretářem Zawilińským návrh na založení veliké národopisné mapy Polska, kterýžto návrh obnoven a zdůvodněn jmenovaným i na sjezdu historikův polských. Především vytčeno jako náhlou nezbytnost studium krojů lidových, jež se pomalu začínají na mnohých místech odkládat nebo valně kazit a měnit.

Ženské studium vysoké na Rusi pokročilo už i teď snad šíře a dále než ve všech ostatních civilisovaných státech. A že i v obecenstvu stále nových nachází podpůrců, viděti z nadací a odkazů; tak na př. na ženskou universitu ve Varšavě odkázáno nedávno 20.000 rublů. Nová ženská universita v Moskvě zřízena carským úkazem od 1. června (st. kal.); tím zakládá se druhá ženská universita ruská (Petrohrad, Moskva).

Následek nepokojů studentských na universitách jest vedle zostření disciplinarních řádů i rayonování krajů dle universit. Jednotlivým krajům přiřčeny jednotlivé university jako příslušné ústavy, student z toho kraje na jinou universitu než svou krajinskou přijat nebude. Kraje, v nichž universita zřízena, náleží přirozeně v její oblasť; kraje, v nichž university není, rozděleny mezi sousední university a tu jest jedině pro takovéto studentstvo možný výběr. Kraje nemající universit mají totiž na vybranou mezi třemi sousedními universitami. Sibiř celá odkázána na poloviční universitu tomskou, na její fakulty právnickou a medicinskou, v ostatních dvou oborech mohou se žáci gymnasií sibiřských obraceti pouze na kazaňskou universitu (!) a z Turkestanu ještě i na charkovskou a novorossijskou.

Tímto podivným nařízením Sibiřané tedy vyloučeni z vysokého studia právě ve hlavních městech, na čemž v jiných státech právě vládám záležívá, aby obyvatelstvo z okrajů aspoň ve studijních letech k ústředí připoutali! Celým tímto roztříděním krajů dle universit má se hlavně vypuditi veliký počet žáků z universit petrohradské a moskevské, kdež obyčejně studentské bouře začínaly a vládě byly nejnepříjemnější. Nejvíc tím ztratí universita petrohradská a nejvíc zase získá kazaňská.

Na petrohradskou universitní stolici slavistiky po V. J. Lamanském, o niž ucházeli se z ruských slavistů prof. moskevské university R. F. Brand, prof. odesské university Lavrov a docent petrohradské university P. A. Syrku, zvolen Lavrov, jenž dostal při hlasování jen o dva hlasy více než Syrku, který z předloňských a loňských cest svých studijních po rakouských a uherských zemích znám a v Uhrách zažil pro „panslavskou" propagandu té neřídké cti od vlády uherské, že vykázán z hranic „magyarországu".

Tak zvané „dobročinné slovanské družstvo" petrohradské nedávno z poručení carského změnilo stanovy své vymýtivši z nich tak zvanou „dobročinnost". Spolek ten totiž vydržoval svým nákladem nemajetné studující z jihoslovanských zemí na universitách ruských a nedoznal tím velikých úspěchů pro myšlenku slovanské vzájemnosti. Stanovy změněny v ten smysl, že družstvo od nynějška bude míti prvním úkolem svým podporu kulturních potřeb a cílů slovanských, jakož i podporu osob v oboru slavistiky a pro vzájemnost slovanskou pracujících.

„Carské Zeměpisné družstvo" petrohradské zabývá se plánem vydati obšírnou geografii evropského Ruska, v níž by poprvé sneseno bylo vše, co vědění hodného známo o půdě i lidech říše ruské. Celé dílo rozpočteno na 22 svazků. Prvý svazek počíná popisem moskevského kraje. Uvážíme-li rozsáhlost nedokončeného díla „Österreichisch-ungarische Monarchie",[1] jež u nás mělo podobný asi účel, třebas že ráz jeho není tak přísně či spíše suše vědecký, nýbrž popularnější, tu 22 svazků na celou říši ruskou nebude se zdáti ani dostatečným k pojetí tak obsáhlého materialu, jaký se pod rukama zpracovatelů nahromadí.

Dne 13. června postaveno v Alexandrově sadu v Petrohradě poprsí Glinkovo v paměť letošího jubilea jeho. — Petrohrad sám chystá se k oslavě památky 200letého založení svého, jež připadne r. 1903., ke kterémuž účelu povolila městská rada tyto dni 50.000 rublů.

Ceny Petra Velikého, rozdělované „učeným odborem" ministerstva vyučování, letos neuděleny, leda malá 500rublová cena, jež dána druhému vydání popularní astronomie K. Pokrovského, jež vydáno už r. 1897. „Putevoditel po nebu". Děl o premie se ucházejících sešlo se 17. Ceny Petra Velikého sloužiti mají k povznesení disciplin na středních školách pěstovaných a dobrých knih tomuto vzdělání sloužících, jakož i k povznesení školství obecného. Nerozdané

[1] Dosud vyšlo 350 sešitův a dílo ještě nedokončeno, ač už je blízko konce.

ceny přidány k cenám budoucího konkursu. Ročně vypisuje se konkurs pro specielní odbor, tak na r. 1901. pro jazyky německý a francouzský, pro fysiku a pro geometrii elementarní, 1902 pro ruský jazyk, logiku a přírodní vědy.

Jak Vergunův vídeňský „Slovanský Věk" sděluje, chystala letos v létě „carská akademie nauk" v Petrohradě vědeckou národopisnou výpravu ruskou do Makedonie, jíž měli se súčastniti professoři Miljukov (historik), Kondakov (byzantinista) a Lavrov (slavista). Na zvěst o této výpravě dopsal prý gymnasijní professor sofijský Čech Škorpil (který z obou Škorpilů?) vládě rakouské, aby nenechala Makedonii úplně vlivu vědeckých výprav ruských, nýbrž aby též vypravila vědeckou společnost do Makedonie a tím ruský vliv paralysovala. „Slovanský Věk" má za zlé toto denunciantství professoru — Čechu, zvláště proto, že je proti Rusku namířeno a podotýká, že Češi a Poláci pověstni jsou v Rakousku svou náchylností k policejním funkcím, ježto prý skoro v celém Rakousku důležitější policejní úřady zaujímají samí Češi a Poláci, tito ovšem v tom úkolu lépe vynikají v Rusku než v Rakousku.

Nepovažujeme sdělení a pobídku professora Škorpila za nic zlého, naopak pro obor slavistiky jest to přece výhodnější, závodí-li jedna expedice s druhou na tomže poli. I kdyby vybídka ta měla nátěr politický, bylo by to přirozeno. Konečně nebude asi Slovana rakouského, který by si nepřál co nejužšího spojení se Slovany balkanskými, a snad pokud by to šlo s dobrou vůlí Slovanů balkanských samých i připojení jejich k Rakousku a utvoření tak mohutné říše slovanské — s lepší ovšem spravedlností než jaká vládla dosud před Litavou i za Litavou. Pomohlo by to nám i jim. Neboť dnes v té rozdrobenosti mezi šesti přirozenými a odvěkými nepřátely není ani nám ani jim volno. A dokud to tak zůstane — neulehčí se boje naše nikdy! Politice p. Verguna rakouští Slované proto sotva porozumějí: sesílení a sloučení těch rozdrobených 30 milionů jihozápadního Slovanstva po boku Ruska v říši Rusku přátelské není snad přece protiruskou politikou!

Jinak velmi pěkně začavší „Slovanský Věk" ve dvou dosud vydaných číslech přináší několik návrhů vhodných k utužení styků vzájemných mezi slovanskými kmeny. Petrohradský dopisovatel Iljinský navrhuje totiž vydati slovanskou encyklopedii, která by každému popularně sic, ale přece správně a zevrubně poskytla nejpotřebnějších vědomostí o jednotlivých kmenech slovanských a to jak po stránce zeměpisné a lidopisné i statistické, tak po stránce historické a politické a hospodářské. Jen že myšlenku bude tíž provésti než vysloviti. — Vydavatel listu Dr. Dmitrij Vergun, hodlá si zaříditi ve Vídni slovanské knihkupectví, jež by zastávalo literarní trh slovanský, což by byl návrh jak uskutečnitelný tak nanejvýš praktický.

Události z doby osvobození Bulharska budou se vracet v pětadvacetileté vzpomínce po tři příští léta 1901, 1902 a 1903. Bulharsko celé, ale zvláště vojenské kruhy jsou velmi činny ve vymýšlení způsobu oslavy a také ve vymýšlení momentů, jež dlužno

slaviti. Oslava míru sanstefanského má pak býti zároveň protestem před celou Evropou, že přirozená práva národa bulharského na kongressu berlínském zkrácena a část národa znovu pod jho turecké uvržena (v míru sanstefanském vydaná Makedonie opět v Berlíně Turecku vrácena). — Dne 24. května konána zvláštní slavnost u Stanimaky na Asěnově pevnosti (jižně od Plovdiva). Obnoven tu totiž starožitný nápis na skále hradní, jejž byli místní Řekové se záští k bulharskému památníku posekali a rozdrápali. Nápis ten, nejstarožitnější bulharský, hlásá, že Asén I., car Bulharů, Řeků a jiných ještě zemí, dal postaviti tento hrad svému vojevůdci Alexandrovi Sevastokratorovi. Byl to právě náš krajan prof. Konstantin Jireček, jenž navštíviv před několika lety hrad starožitného nápisu najednou přes noc neshledal. Řekové ze msty, že tolik hostí a cizinců chodí se vždy na památnou tvrz dívat a čte tam k jejich hanbě, že nějaký bulharský car také Řekům panoval, nápis zničili. Po tomto dětinství, jež tak Bulharům jednu z nejlepších památek historických zničilo, vzchopilo se několik ústavů a soukromníků bulharských, nápis obnovili a dne 24. května slavnostně zasvětili na novou zlost Řekům! Stanimaka (řecky Stenimachos) má se pak od té doby jmenovati Asěnovgrad, od Asěnovy křeposti (pevnůstky), jež se na strmé skále v romanticky překrásné krajině (pod Rodopami) nad městem dvě hodiny v dáli vypíná.

Loni vypsaný konkurs královského bělehradského divadla na nejlepší srbské drama, skončen bezvýsledně. Posláno sic třináct divadelních kusů, 4 tragedie, 3 komedie, 2 historická dramata, ostatní činohry ze života. Žádný ze zaslaných kusů neuznán však za hodna ceny. Nejlepší hrou uznáno drama „Tako je moralo biti“ (Tak muselo býti) od Rade Ivanoviče, avšak cena mu nepřiřčena, ježto nemá předepsané délky 2 až 3hodinného večera. Leč drama „Tako je moralo biti“ spolu s dvěma jinýma: „Ljiljan i Omorika“ (drama lyrické!) a „Običan čovek“ přijaty ku provozování na sceně bělehradské. První dvě ze jmenovaných nesou na sobě stopy vlivu moderní dramatické tvorby německo-francouzské.

Srbský „Technologický slovník ženských ručních prací“ chystá pí. Jelica Belović-Bernadzikovská, první podobnou práci v srbštině.

Srbská královská akademie o své činnosti za rok 1899, vydala zprávu, z níž uvádíme tyto vážnější podrobnosti: V oddílu přírodním přijato devět nových prací domácích učenců, pojednávajících hlavně o přírodních poměrech a zjevech Srbska, jedna rozprava jedná o Krasu bosensko-hercegovském. Jediná pouze práce odnáší se k oboru jinému než zeměpisně-přírodnímu, totiž k chemii. Oddíl filosofický sbírá dále material k vydání velikého „Akademického slovníku srbského jazyka“; sebráno dosud 263.2 1 slov knihových a lidových úsloví sebráno 69.750, a to hlavně jen ze Srbska a Černé Hory. Jiné kraje srbské dosud valně nevyčerpány. Sbírá dále písně národní k vydání nového svazku „Sborníku srbských národních písní.“ Písní národních už má akademie sebráno z ruzných pramenů 1145 krátkých

ženských (lyrických). V rukopisných sbírkách svých pak chová už 40 svazků se 656 junáckými a 2350 ženskými písnémi; mimo to sbírky ty obsahují ještě z drobnějších lidových útvorů 178 pohádek, 2380 přísloví, 2389 hádanek, 150 počítaček, 469 zaříkaček a 65 národních obyčejů, lékařských předpisův a pod. Popis vesnic a domu srbského z různých krajů pokročil dosti daleko pouze v království srbském samém. Tu má akademie na 1200 popisů vesnic a domů srbských, z čehož minulého roku nasbíráno na 200. Práce podány jen menšího významu, dvě bibliografické, jedna historicko-literarní. Oddíl historický spolu s filosofickým usnesl se vydati katalog všech rukopisů z histor. archivův a rukopisných sbírek akademie a národní bibliotheky; usneseno mimo to přikročiti k tisku velikého „Sborníku pro historii, řeč a starou literaturu srbskou." Z prací podaných tomuto oddílu jest většího rozměru rozprava prof. J. N. Tomiće „Crnojevići i Crna Gora od g. 1472 do 1528" a akad. P. Srećkoviće „Kritički pregled istor. izvora (pramenů) o knezu Lazaru i o Kraljeviću Marku." V oddíle uměleckém uspořádána výstavka snímků starých klášterů srbských, jež zhotovili akad. M. Valtrović a prof. D. Milutinović.

Národní bibliotheka srbská, o jejímž divném pořádku nedávno proskočila novinami hrozná zvěst ze Srbska později vyvracená, měla počátkem tohoto roku 31.970 děl ve 69.830 svazcích, rukopisů bylo 625, tiskových inkunabulí 141, map a obrazů 2293, politických listů 961, všech čísel knihových tedy 74.223. Celý budžet národní knihovny obnáší 24.280 dinarů, z čehož pouze 800 na nové knihy a vazbu jejich, ostatní ztráví úřednictvo.

Dne 20. května konána výroční schůze charvatského „Družstva spisovatelů", v níž vykonány volby výboru; v předsednictvu zasedají Ivan Trnski, Vl. Mažuranić a Dr. St. Miletić.

Autor parlamentarních dějin charvatských, o jejichž vydání nedávno jsme se zmínili, Martin Polić, počal v červnu vydávati novou revui charvatskou politice, národnímu hospodářství a literatuře věnovanou. Nová revue nese název „Hrvatska Reforma". Polić náleží k dnešní vládní straně a snaží se prázdnému politisování oposice postaviti hospodářské snažení, ač o totéž proti oposičním i vládním stranám pokouší se strana mladých socialně-pokrokových, jejíž vůdce Dr. Potočnjak přešel už vlastně (jako rusínský Dr. Franko, jehož dráze se politická dráha Potočnjakova velmi podobá) k socialistům.

Nové družstvo Národního divadla pražského odloudilo slovinské sceně jejího ředitele a hlavní sílu hereckou R. Inemana. Ředitel družstva divadelního prof. Hubad zajel proto do Prahy hledati novou sílu vhodnou, kteráž by se ujala osiřelé sceny lublaňské.

Ruské kroužky mezi Slovinci po loňském zákazu vládním ruštině ve škole vyučovat, množí se a mohutní jako ze vzdoru. Ruské nadšení šíří se hlavně v národní liberalní straně; proto asi varoval před takovýmito ruskými kroužky, jež nejsou bez nátěru liberalně-politického, biskup lublaňský Jeglič na nedávné pouti slovinské v Římě nad hrobem sv. Cyrilla. Liberalní listy a také „Slovanský Věk" jej

proto odsuzují jako spojence vlády, jako necítícího národně a slovansky. Ač-li slova, jež nejd. panu biskupovi podkládají, jsou tak pravdiva — ostatně strannickou rozkvašeností krajinskou jest mnoho vysvětlitelno. V útocích na kněžstvo a biskupa lublaňského jest na př. liberalní „Slovenski Narod“ daleko nad naše liberalní listy, přetrumfneť mnohdy i naše pověstné „Červánky“.

Na slavnostní schůzi vídeňské akademie věd a umění dne 30. května sdělil sekretář usnesení celé akademie, zaříditi dle možnosti fonografický archiv. V tomto měly by se uchovati: řeči a nářečí všech národův evropských v nynější své životnosti na konci století, později snad i k uchování řečí jiných všech národů by se mohlo přikročiti. Dále by se v něm uchovaly řeč a zvláštnosti řeči i přízvuku jednotlivých slavných mužů na rozhraní století žijících. Konečně bude fonografický archiv uchovávat lidové zpěvy všech národův a tak sbírati material vhodný pro srovnavací vědu hudební.

Z prací akademie vídeňské vloni vykonaných třeba uvésti dokončené kopání na předhistorickém nalezišti v krajinském Novém Městě. Hradiště, na němž kopáno, má 800 metrů v objemu. Nalezeno tu celkem 142 hrobů, náležících mladší periodě doby tak zvané hallstattské. Nalezeny tu stopy bydlišť starodávných a ohnišť kovářských, jakož i množství odpadků podobného druhu předhistorických dílen.

Stanice pozorovací pro zkoumání povětrnosti, pozemského magnetismu a pouhé hydrografické (pro stanovení srážek dešťových) náleží částečně k ústředí vídeňské akademie vědecké, částečně centralnímu hydrografickému ústavu nebo soukromým ústavům. Všech stanic pozorovacích jest na 3500 a z toho náleží 408 centralnímu ústavu meteorologickému a magnetickému, 2500 hydrograf. centrale, moravskému přírodn. spolku 212, polskému taterskému spolku 22, observatořím v Terstě, Pulji a Rjece 6, bosenskému ústavu hydrografickému 70 stanic. Ze stanic (408) podřízených přímo meteorologickému ústřednímu ústavu akademie vídeňské leží jich 15 v cizích zemích: v Albanii, Palestině, Syrii, na Haiti, v jižní Africe (Zulu a Natal) a v Číně.

Ústřední povětrnostní zpravodajství, z něhož výňatky a výsledky uveřejňuje meteorologická stanice v denních listech, r. 1899. rozšířeno ze 34 míst na 60. Těchto 60 stanic posílá denně ranní zprávy telegraficky (o 7. hodině) do Vídně, mimo to 12 důležitějších stanic posílá ještě i polední zprávy telegrafické.

Od 23.—25. června konána v Mohuči slavnost Gutenbergova, 500leté výročí narozenin (rok narození není znám) tohoto nejvážnějšího pro novou kulturu vynálezce, o nějž prou se ostatně i Čechy i Flámsko, ač Němci veškeré domněnky o jiném původu jeho než plně německém odmítají. Za slavnosti uspořádána veliká výstavka tisková, jež zobrazuje nejen rozvoj tisku v minulosti, ale i dnešní jeho uměleckou a technickou vyspělost.

Vzdálený Japan dere se i v astronomii už za civilisovanou, přeučenou Evropou. Nedávno učiněn v Japansku první objev nového planetoidu. Jedno z přečetných těch drobných tělísek nebeských našel totiž fotografickou cestou hvězdář císařské hvězdárny

v Tokiu prof. Hirajama. Ježto nově objeveným planetoidům (z prostoru mezi Marsem a Jupiterem) objevitel má právo sám dáti jméno, s tou podmínkou, že to bude nějaké mythologické nebo historické ženské jméno — objeví se v četné řadě půl páta sta asteroidek řecko-latinsky se volajících, první jméno snad nějaké cizí východoasijské bohyně. Professorem Hirajamou objevená planeta jest už letos pátou v řadě, zatímní značka její 1900 FE.

Zemřeli: 14. května S. S. Korsakov, prof. moskevské university, znamenitý ač mladý dosud psychiatr a spisovatel psychiatrický. — 18. května Jan Bartko (v Budišíně), lužicko-srbský učitel, jeden ze starých lužických vlastenců a spisovatelů. — 20. května Jan Gerometta (v Kremnici), prof. a farář na odpočinku (* 1823), slovenský ryzí vlastenec a spisovatel. — 22. května Miloš Pejinović, srbský spisovatel, skončil v žaláři v Požarevci, kdež byl zavřen pro tiskový zločin od vlády Milanovy. — 22. května Jovan Djordjević, prof. university bělehradské, spisovatel vědecký (* 1825). — 23. května Gabron Pavlovič Sabinin (v Moskvě), prof. duchovní akademie, nejlepší znalec církevního života gruzínské církve, již pěšky prošel kříž na kříž od kostela ke kostelu a od kláštera ke klášteru. Studie své uložil v mnohých spisech, z nichž hlavní: „Polnoje žiznéopisanie svjatych gruzinskoj cerkvi“ (1871 až 1873) ve dvou svazcích; „Drevnie akty gruzinskoj cerkvi“ (1882) a j. — 24. května Ibrahim beg Repovac (v Sarajevě), prof. arabštiny na sarajevském gymnasiu a charvatský spisovatel. — V květnu Paja Putnik (* 1827), srbský plukovník, spisovatel vojenský, zvláště z posledních válek srbských. — 4. června Władysław Wisłocki (* 1841), kustos biblioteky Jagiełłońské a redaktor „Przewodnika bibliograficznego“, činný badatel a historik literarní. — 9. června Dr. Gajo Bulat, charvatsko-dalmatský poslanec říšský a zemský, vůdce národní charvatské strany. — 16. června Jos. Kohuth (* 1828), farář a spisovatel v Dolním Kubíně na Slovensku, velečinný spisovatel a vlastenec slovenský, znalec literarní minulosti slovenské, zvláště doby Bernolákovy, zanechal po sobě přebohatou knihovnu, co do pramenů literatury slovenské skoro úplnou. V rukopise zanechává historii a topografii stolice oravské, jejímž byl rodákem.

(Národní hospodářství pro nedostatek místa odloženo do příštího čísla.)

* * *

Školství. V popředí událostí školských rázu více povšechného, veřejného byla oslava 500 ročnice vysokého učení Jagiełłońského, v Krakově dne 7. června konané. Zástupcové všech kmenů slovanských sešli se, aby za přítomnosti vyslanců všech universit rakouských a mnohých cizích na jevo dali úctu k snahám kulturním na universitě po 500 let pěstovaných. Vynikajícím způsobem zastoupena byla česká universita a Praha vůbec.[1])

[1]) Bohužel prý se naši studenti zase vyznamenali nedůstojným chováním (pračka v cirku, rvačka s řezníky v podezřelých prý místnostech!!) Neomalenost a sesurovění mládeže naší stává se věru již pověstným, ba obtížným — a při tom se jí se všech stran jen lichotí a pochlebuje.

O svatodušních svátcích založena první učitelská zádruha dle soustavy Raiffeisenovy na schůzi katolického spolku českého v Rajhradě. Zároveň ujednáno, že vydávati se bude vychovatelský list duchem křesťanským řízený. — Pokrokové, lépe řečeno zliberalisované učitelstvo nejmladší ze severní Moravy také již konalo sjezd v Olomouci dne 15. května, ale kromě obvyklých povídaček planých nic závažného nevykonali, ba došlo k sporům dosti příkrým.

Na Moravě utěšeně roste ruch pro české učení vysoké a hnutí osvětové vůbec šíří se potěšitelně. Uvádíme dnes na doklad oznámení, že se koná v Brně kurs národohospodářský od 5. do 12. srpna a kurs štěpařský a ovocnický v Rajhradě od 20.—26. srpna.

Dalekosáhlý význam také má na založení Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci, jejímž úkolem je pečovati o české školy měšťanské a odborné založené školními bratřími, kteří v Olomouci zakládají mateřský dům své kongregace.

Požadavky katolíků velmi stručně, ale jasně tlumočí program školský katolické strany národní v Haliči letos přijatý. Žádajíť Poláci školu konfessionalní v tomto rozsahu: 1. Všechny předměty vykládají se po katolicku, t. j. s takového stanoviska, jaké o výzkumech a věcech míti smí katolický učenec věřící; 2. všechen mravní výchov i vedení žáků děje se na základech katolické ethiky; 3. přijímá výhradně katolické děti a 4. vyučují výhradně katoličtí učitelé. Snad časem učitelé přestanou z takové školy konfessionalní míti strach a hrůzu tak, jak přijímají nyní zcela klidně požadavek náš týkající se pokračovacích škol, jak nasvědčuje článek J. Mrštíka „O nutné reformě našeho školství“ v č. 9. „Ped. Rozhledů“ uveřejněný, kdež na str. 391. vyslovuje se pro pokračovací školu povinnou.

Článek onen stojí za přečtení.

Za to zaráží nás kritika školského programu realistů tamtéž uveřejněná z péra Anny Sychrové, v němž kárá, že realisté kromě jiných nedostatků nevzali do programu školského „koedukaci a výchov po stránce pohlavní“ a dokazuje s E. Lytelnem, „že mládež od nejútlejšího věku má býti poučována o poměrech pohlavních.“[1]) Že v této velmi vážné otázce je třeba nápravy, souhlasíme, ale nijak nechválíme, aby z jednoho extremu padalo se do extremu ještě horšího a nebezpečnějšího. Co napsal některý anglický neb francouzský učenec nevěrec, pro nás není směrodatno. Nám více imponuje příkaz Kristův: „Běda, kdo pohorší jediného z maličkých —“ a proto jen více rozvahy u věci tak choulostivé.

Obrat pozoruhodný stopovati lze v praxi soudní, když jedná se o přestoupení § 24. Jindy bez milosti odsouzen byl každý učitel, jakmile nezbedníka přetáhl rákoskou. Nyní s tím odsouzením tak nespěchají. Ba jistý naducitel dokazoval, že má právo trestati podle

---

[1]) Co to bylo a bývá křiku u realistů, liberalů, socialních demokratů (!) e tutti quanti nad zpovědními zrcadly, že prý zmínkami o hříších nečistoty upozorňují na ně teprve mládež a ji kazí! A titéž lidé žádají hned na to zase, aby mládež o věcech pohlavních byla důkladně poučována. Hotový zmatek!

§ 413. cís. patentu z r. 1852. dosud nezrušeného, kterýž má význam platného zákona, kdežto § 24. řádu školského a vyučovacího pouhé ministerské nařízení rázu prozatímního — a náhled ten byl krajským soudem potvrzen rozsudkem osvobozujícím.

Za to v Německu, kdež učitel má právo nesporné, trestání tělesné bylo zase obmezeno nařízením ministerským, že se má v každé třídě do zvláštní knihy zapsati každé tělesné potrestání se stručným odůvodněním, proč bylo dítě trestáno. Řídící učitel a dozorcové mají podpisem potvrditi, že obsah „knihy trestů" znají a zakročiti bezohledně, kdyby vyskytly se pochyby o oprávněnosti trestu.

Z drobných událostí mnohdy velmi dalekosáhlých zasluhuje pozornosti zpráva, že sultan nařídil zřízení turecké university v Cařihradě, na níž vyučovacím jazykem bude řeč francouzská. Proti navržené němčině rozhodně se opřel organisator školy maďarský žid Vambéry, dříve prý Bamberger zvaný. Vysoké školy lidové chystají v Charlottenburku. Universitu ženskou, úředně „vyšší kursy" zvanou, založil car v Moskvě podle vzoru školy petrohradské na radu některých professorů moskevských. Otevřena bude 1. července. Za to z Pešti dochází zpráva, že tam první maturitní zkoušky studentek dopadly velmi chabě. Již při písemní zkoušce mnohé ochuravěly, některé omdlely a prospěch celkem nevyhovoval. Podle toho v Uhrách ženy nemají velké způsobilosti k vyššímu studiu.

Na konec několik zpráv o národním školství rumunském. V roce 1899. navštěvovalo tam v 32 okresích 247.000 dětí, a sice 205.000 hochů a 42.000 dívek venkovské školy, kdež učilo 3500 učitelů a 900 učitelek ve 3700 školách. Smíšených bylo 3700 škol. Kromě předmětů učebných u nás zavedených vyučuje tam „inevattor", t. j. učitel vesničan podle potřeby místní také hrnčířství, košíkářství, kloboučnictví, truhlářství. Ke škole patří pokusné pole nejméně půl hektaru výměry; sklizeň z něho patří učiteli, který za to vesničanům udíleti má návod k rozumnému polaření a různé pokusy prováděti jest povinen. Děti počnou do školy chodit po dokonaném 7. roce. Od 11. roku má choditi do pokračovací školy týdně nejméně 2 hodiny, ale jenom na venkově. Městských škol bylo 400 se 1360 učiteli a učitelkami. Žáků měly 43.000 hochů a 28.000 dívek. Ústavy učitelské mají dvoje: pro venkovské učitelstvo v Jasech a pro městské v Bukarešti. Kromě předmětů obvyklých učí se zahradnictví, polnímu hospodářství, lesnictví, prostonárodnímu lékařství, zákonům a vojenství. Studují 5 let a chovanci nosí bílý oděv národní. Pro cizozemce a židy mají školy zvláštní. Učitel venkovan má 80 K, městský 180 K měsíčně; ředitel 200 K; po 5 letech dostávají 15% přídavek, a řídící od dvojtřídky počínaje má byt, pa[illegible]o a služebnou. Děti školy veřejné nenavštěvující platí ročně 12 K za povinnou zkoušku, kterouž každý rok povinně skládají.

HLÍDKA.

Ze života pro život.

II. Druhý návrh, směřující k tomu, aby se úloha theologická ve smyslu Al. Weissa rozšířila, týká se kritiky knih theologických, zvláště příručních, jako jest na př. pastoralka, dogmatika, moralka a p. Jest přirozeno, že kritika hned anebo brzy po vyjití knihy takové se pronáší o ní, ovšem více summarně. Nemám nic proti tomu, ale zdá se mi, že tento způsob samojediný nepostačí, třeba jej rozšířiti. Jak? Nikdo nepopře, že dobrá kritika povstává teprve po delším zabývání se s knihou. Proto si myslím, že by odborné časopisy theologické, jako u nás „Časopis katol. duchovenstva“, měly o důležitých, příručních knihách theologických i po delší době uveřejňovati kritiky, v nichž by se udávalo, co schází, co třeba opraviti a p., tak že by autor pro budoucí vydání měl jakousi direktivu. Namítne mi snad někdo, že se to již děje dotazy, jaké se k redakci posílávají. To je pravda, ale pravda je také, že se to děje velice nesoustavně, náhodou, kdežto můj návrh směřuje k tomu, aby se to dělo soustavně a mnohdy i úmyslně. Úmyslně tak, že by redakce dejme tomu za pět let po vyjití knihy důležité (u nás na př. pastoralky Skočdopolovy) sama vybízela čtenáře, aby jí své zkušenosti o knize posílali a že by je pak souborně zpracované uveřejnila. Tak příliš místa by to nezabralo a vědě theologické a i životu praktickému by to prospělo. Dám na důkaz svého mínění opět příklady. Pastoralka Skočdopolova vyšla ve 2. vydání; hledal jsem v ní, jak se má konati ritus na Boží Tělo nebo na křížové dni při processí, když jest nepohoda, že nemožno jíti ven, ale nenašel jsem toho, a praxe je různá v jednotlivých farnostech. Tento případ se může přihoditi dosti často. Hledal jsem

odpustky missijního kříže, ale nenašel. Jak mnohý kněz by rád uhlídal, kdyby v pastoralce měl seznam modlitebných knih vhodných, roztříděných dle jednotlivých věkův a stavů. Jak často má raditi věřícím při zakupování knih modlitebních, ale může-li jednotlivec je všechny znáti? Tu příručka má býti návodem. A více podobných mezer dalo by se uvésti. Jiný jistě by našel jiné ještě. — Vezměme jiný příklad. Dogmatiky vlastnosti dobré i mezery pozná ten, kdo se obírá nějakou dogmatickou otázkou. Recense první po vyjití knihy nemůže k tomu dospěti, to se získá teprve užíváním. Co se mne týká, hledím při každé učebnici a knize vůbec k výměru jednotlivých věcí a k logické souvislosti, totiž k tomu, jaké místo jednotlivé části k sobě vespolek zaujímají, kam daleko která sahá a p. Tu pak se mi nejlépe zamlouvá Sprinzlova dogmatika; ta má vždy přesně všechny tyto věci podány; má však chybu jednu, sloh. Věty na půl stránky nejsou tu vzácností a což horšího, slovosled a celá stavba myšlenek jest úplně německého abstraktního ducha, je to tedy, smím-li tak říci, německý duch a latinské roucho. Opraviti tuto chybu, pak by to byla dle mého zdání nejvhodnější učebnice pro theologii dogmatickou. — Snad není třeba dalších důkazů k návrhu zde činěnému, každý uzná alespoň nějakou výhodu toho, kdyby se v odborných listech pěstovaly soustavně takovéto pozdější kritiky.

III. K osvěžení otázek theologických velice by přispělo, kdyby se častěji ukazovalo na logické skoky, jakých učenci se stále dopouštějí, dědíce je nevědomky jeden po druhém. Dám opět příklady. Ve všech knihách se jednoduše praví, že biskup římský, papež, je proto nejvyšším biskupem, že je nástupcem sv. Petra. Biskup jerusalemský a antiochijský jsou také nástupcové sv. Petra. Proč není jeden nebo druhý papežem? Rozhoduje tu snad ta okolnost, že sv. Petr byl naposledy biskupem v Římě? Což však kdyby byl umřel někde mimo Řím a na místě tom by bylo biskupství tenkráte stávalo, zdali by byl ten biskup papežem, vrchní hlavou církve, a ne biskup římský? To vše se předejde a scházející článek se doplní, když se ze starodávných svědectví dokáže, že to byla vůle samého Ježíše Krista, aby v Římě byl primat. Jak se to může dokázat, o to zde nám nejde, ale že bez takového důkazu učení o primatu má v sobě mezeru, pozná snadno každý. — Jiný příklad. O poslání Korintských do Říma k papeži, ačkoli blíže měli apoštola Jana, v známé rozepři, děje se zmínka při každém dokazování primatu římského biskupa. Avšak má-li důkaz ten býti dostatečně přesvědčivý, třeba zodpověděti blíže otázku, jestli snad

Korinťané neměli lepší spojení s Římem než s Efesem anebo jestli tu nehrály prim jiné okolnosti. Blízkost nebo vzdálenost ještě samy sebou nic nedokazují. Jsou častokráte okolnosti, které nutí vyhnouti se sousedu třebas bližšímu, příteli sebe pokrevnějšímu a uchýliti se o pomoc, o radu dále. Teprve když se dokáže, že ani to ani ono tu neplatí, že tedy jen čistě církevní věc z oboru právomoci tu jest, pak teprve jest důkaz úplný a přesvědčivý. — Něco podobného máme se slovem bratr v Písmě svatém. Že slovo bratr znamená vůbec příbuzného, proto se uvádí důkaz o Abrahamovi a Lotovi. Důkaz takový není přesvědčivý, neboť se může právem namítnouti, což pak se význam v řeči živé často nemění? Mnohé slovo dříve všeobecnější dostává význam specialní během času a naopak. Nemohlo tak býti i zde? Proto se musí dokázati, že stejně znějící slovo za času Páně a v době Abrahamově ve významu svém se nikterak za tu dlouhou dobu nezměnilo, a pak teprve důkaz z něho vedený je přesný. — Ještě jeden příklad. Co logických skoků se natropí, když se neopatrně přirovnávají oběti Starého Zákona k oběti Ježíše Krista. Tu je potřeba úzkostlivé logické opatrnosti, neboť jinak vběhneme snadno v materialismus velice záhubný. Obyčejně se srovnává tělo a krev při obojích obětech. Jestliže se tu úzkostlivě nešetří rozdílu, jaký jest mezi tělem a krví pouhých zvířat a tělem a krví Syna Božího, Boho-člověka, pak lépe o tom ani nemluviti. V té věci leckterý katechismus potřebuje důkladné opravy. A když již při katechismu jsem, připomínám, jak všeobecně se v něm učí: nejznamenitější tvorové Boží jsou andělé; po andělích nejznamenitější tvorové Boží jsou lidé; a což Panna Maria, královna andělů?!

IV. Co posud řečeno, budiž dokladem, jak mnoho nové látky by se našlo při obratnosti katechetů na gymnasiích a professorů v seminářích. Třeba však upozorniti na themata, pro praxi důležitá, ale v knihách theologických úplně zapomenutá. Tím přistupujeme k druhé řadě výtek Weissových, že se zanedbává práce monografická. Tak na př. velice často ve správě duchovní naskytají se t. zv. „dotýkané“ věci (na poutích a p.). V žádné dogmatice, v žádné liturgice, v žádném kázaní jsem přesného poučení o věci této nenašel. — Jak obsáhlé jest pole učení o spasení jinověrcův. Obyčejně se věc odbude několika frasemi. Důkladněji se jí zabývá Dr. F. Schmid ve spise právě vydaném: „Die ausserordentlichen Heilswege für die gefallene Menschheit.“ Ale nepostačí to. Třeba jedno vyznání po druhém projíti a specialně o každém ukázati, pokud údové jeho mohou dojíti spasení a pokud ne. Nemusí to ovšem býti najednou o všech těch nesčíslných sektách, jež jsem

uvedl v článku svém ve „Hlídce“: „Symbolika dle praxe“, ale aspoň o těch, s kterými se věřící náš dejme tomu v Rakousku může setkati, je to pro učence (tedy kněží) nutné. — Jiná themata: O působení andělů dobrých i zlých na jednotlivé duševní mohutnosti a v celku společenském co je kde důkladného podáno NB. na základě psychologickém? Jak daleko sahá přímluva svatých? Podrobněji vymezené užitky mše svaté zpívané proti tiché? Kdy a jak u jednotlivých tříd lidstva se subjektivně ztrácí milost posvěcující a kdy nabývá? Objektivně se o tom všude píše, ale subjektivně málo, teprve v nejnovější době pod thematem „O počtu vyvolených.“ Stále se sháníme po věcech mimořádných, zvláštních, ale co denně v duších s milostí Boží se děje, namnoze nám utíká. A přece to je pravá theologie životní. Pamatuji se, že jako neomysta nemohl jsem si učiniti jistý rozbor duševního života v ohledu církevním těch, na něž jsem měl působiti. Co toho příčinou? V semináři se učení theologické podává příliš objektivně, abstraktně, neanalysuje se duševní subjektivní život. Při návodě pro zpovědnici, při katechetice, při návodě ku kázaní se celkem všechno řekne, ale schází tu poslední zaokrouhlení, předvedení typů jednotlivých lidí v celkovém jich životě. Tu jest ještě nepřeberná studnice pro nové, osvěžené studium theologické a hlavně monografické.

V. Zbývá mi pronésti několik slov o methodě užívané v učebnicích theologických. Ta jest dle mého zdání a zkušenosti pochybena skoro vesměs. Myslím totiž pořad studia. Na počátku bývají t. zv. generalní části, generalka, úvody, části základní a jak se to všechno jmenuje. Ty generalní části jsou pravými mučírnami pro studenta. Pamatuji se, jak jsme jako bohoslovci studovali rádi generalní právo. Příčinou toho je převrácená methoda. Studující má široce dlouze metafysicky filosofovati o právu a ještě neví, jak se právo konkretně jeví, co vlastně to je, to právo, jak vypadá s kostmi a masem. Professoru, který leta svůj předmět přednáší, ovšem generalní část nedělá obtíží, ba jest mu snadnější než specialní, ale jenom proto, že konkretní případy již zná, že již zná život v ohledu právním, ale student s prázdnou právnickou hlavou, to jest něco jiného. I tu platí: prius vivere, dein philosophari. Když předmět je probrán celý, tu může při opakování dobře přijíti generalní část k svému právu, ale při studiu nikoli, tu se musí jíti od konkretního k abstraktnímu. Avšak abych nevběhl v opačnou chybu té, kterou zde kárám, pravím výslovně, že jakási generalní část musí jíti před specialní. Je to základ, jakýsi zorný úhel, z kterého musím pozorovati další, nebo chci-li to naznačiti obrazně, jsou to jakési právní

brejle, které musím míti, abych dovedl právně pozorovati. Tedy jen nevyhnutelně potřebné věci napřed, pak studování konkretních zákonů, zvykův atd. a na konec jako zaokrouhlení filosofie práva. Tímto způsobem by se studium v každé theologické vědě velice usnadnilo a nebyl by mnohý tak záhy odražen od prací vědeckých, jak nyní se děje. To jest jen co nejstručnější nárys, podrobné provedení, bude-li potřeba. Jiný příklad nešťastné methody je partie v dogmatikách o milosti Boží. Toho se každý bohoslovec nejvíce bojí a proto, když je s tím hotov, nechá vše pěkně odpočívat. Zdali to prospívá? To si zodpoví každý sám. Methoda nevhodná toho příčinou. Než vedlo by daleko, o tom zde psáti, zase, bude-li třeba, podám více.

Tyto řádky neučiní zázračný obrat, ale bez užitku snad přece nebudou. To ostatně jest věc budoucnosti. Nechci tím veřejnost zbytečně drážditi, ale když se naskytla příležitost, měl jsem za svou povinnost mínění své projeviti. Jde mi hlavně o to, aby se bohoslovcům v seminářích nějak studium hledělo ulehčit a při tom jaksi prohloubit. Byl bych velice odvděčen, kdyby této věci věnovala se větší péče než dosud. Zvláště „Časopis katolického duchovenstva", nyní velmi utěšeně kvetoucí, dobyl by si nových zásluh, kdyby občas poněkud si všiml také našeho dorostu kněžského a podal jim pomocné ruky v duševním žití.

Socialní význam svěcení neděle.

Dr. Josef Samsour.

Svěcení neděle ve smyslu katolickém neváhám označiti jakožto vlivuplný prostředek a nutný požadavek, aby duch křesťanský byl oživen a zásady křesťanské ve společnosti opět byly uznány a provedeny a tím také socialní poměry opraveny. Svěcení to, jak známo, záleží v odpočinku od prací služebních a v obcování předepsaným službám Božím. Poněvadž však tento veliký vliv zásad křesťanských na řešení otázky socialní namnoze se neuznává, domníváme se, že nebude od místa, když nejprve poukážeme na veliký socialní význam neděle také se stanoviska čistě přirozeného a materielního.

Že nedělní klid jest nutným požadavkem přírody, nemají-li síly lidské, zdraví a tělesný organismus člověka před časem zničeny nebo alespoň těžce poškozeny býti, o tom již dávno se strany povolané byl

úsudek pronešen a tím také dávno již rozřešena tato důležitá a do socialního života hluboce zasahující otázka. Uvedeme jen na doklad, co o této věci bylo proneseno v době novější. Roku 1873. vypsala „Švycarská společnost pro svěcení neděle", založená r. 1861. v Ženevě, cenu na pojednání „Nedělní klid objasněn se stanoviska hygienického." Vypsání této ceny dalo podnět k sepsání množství brošur, namnoze i od vášnivých nepřátel náboženství, v nichž dokazuje se potřeba a nezbytnost nedělního klidu a odpočinku pro zachování zdraví a síly lidské.[1])

Totéž vysloveno bylo na mezinárodním kongressu,[2]) jenž za světové výstavy pařížské roku 1889. byl konán. Podotýkáme výslovně, že kongress vyhýbal se úzkostlivě náboženské stránce otázky o svěcení neděle, a že proto také předloha, o níž vedena diskusse, nezněla o svěcení neděle, ano ani ne o nedělním klidu, nýbrž že kongress dal si název: „Kongress o týdenním dni odpočinku se stanoviska hygienického a socialního." Avšak konečný požadavek, jenž na kongressu byl vysloven, žádal přece rozhodně nikoliv libovolný den odpočinku v týdnu, nýbrž klid nedělní. Osm referatů bylo předčítáno a diskutováno; po každém z nich byla od kongressu schválena řada resolucí, z nichž nejdůležitější uvádíme.

Dr. A. Hägler z Basileje měl referat o týdenním dni odpočinku se stanoviska zdravovědy. S velikou rozhodností zasazoval se o nutnost sedmého dne jakožto dne úplného odpočinku, nemá-li býti zdraví dělníka úplně podkopáno a on donucen, aby v kořalce hledal zdánlivou náhradu za ztracené síly, která však ve skutečnosti zdraví jeho ještě více podrývá. Resoluce k tomuto referatu připojené byly hlavně tyto: 1. Celý a společný den odpočinku v týdnu jest nutností pro zdraví tělesné a duševní; jest podstatnou podmínkou, aby člověk zůstal schopným k práci a svůj život dlouho zachoval, je zárukou materielního blahobytu a moralního pokroku pro jednotlivce, rodiny a národy. 2. Pro všechny, kdož znají důležitost týdenního dne odpočinku, jest povinností, všemi možnými prostředky ve veřejném mínění živiti přesvědčení, že vyplývá z toho veliký užitek pro tělesné síly, pro zdraví a mravnost, zachovává-li se svědomitě tento pravidelný den odpočinku. 3. Znamenalo by veliké dobrodiní pro tisíce dělníkův a blahodárný rozvoj v podpoře lidskosti a zdravovědy, kdyby bylo lze vládu a úřady, představené státních úředníkův a představené průmyslových a obchodních

---

[1]) »Stimmen aus Maria-Laach«, 30. Band 1886, str. 4.

[2]) Die sociale Frage beleuchtet durch die »Stimmen aus Maria-Laach«. Freiburg, Herder. I. Band, 4. Heft, str. 53. n.

závodů k tomu pohnouti, aby pokládali osvobození dělníka od práce každého sedmého dne za nutný zákon přírody, a tímto dnem odpočinku, pokud možno, neděli učinili.

Podobně vyslovila se také mezinárodní konference na ochranu dělnictva, jež byla roku 1890. v době od 15. do 29. března konána v Berlíně a na které účastnilo se svými zástupci 15 států. Prohlásila totiž, že je si přáti, aby byl zajištěn všem chráněným osobám a všem dělníkům v závodech průmyslových zaměstnaným týdně jeden den odpočinku, jakož i aby tímto ustanoveným dnem byla neděle.[1])

Oprávněnost tohoto požadavku klidu nedělního, jenž na zmíněných konferencích byl vysloven, vysvitne nám snadno, všimneme-li si jen poněkud ekonomického života společenského. Ekonomický život lidské společnosti spočívá především na práci a obchodě. Práce a obchod jsou základními živly všeho života hospodářského; jen prací a obchodem lze hospodářský vývoj společnosti lidské založiti a uskutečniti. Práce a obchod vyžadují však úplného napjetí lidské síly pracovní; člověk musí celou sílu svou vynaložiti na práci, má-li vyhověti požadavkům, jež naň činí individuelní a všeobecný hospodářský život. Takovéto úplné napjetí síly pracovní nemůže však a nesmí býti neustálé a trvalé; jinak stane se práce břemenem tísnivým, jež síla člověka jen na krátkou dobu nésti může: stálé napjetí síly pracovní nutně má za následek ochabnutí a seslabení její, čímž člověk, který není pouhým mrtvým strojem pracovním, stane se k další napínavé práci neschopným. Platí-li to již o práci vůbec, platí to o práci v továrnách měrou ještě větší. Práce dělníka továrního nevyžaduje sice dlouhé doby k naučení, nevyžaduje zvláštního porozumění a obratnosti, poškozuje však velice system nervový, znemožňuje mnohostrannou činnost svalův a zbavuje vší svobodné tělesné a duševní činnosti; činí živého dělníka závislým od mrtvého pracovního prostředku, který jej ovládá. Proto jako 24hodinový den musí býti přerušen, aby člověk nabyl nových sil prací vyčerpaných, tak také potřebuje člověk neméně klidu a odpočinku sedmého dne po šesti dnech práce, aby síla pracovní byla nahražena a z odpočinku a klidu nová chut k práci mohla býti čerpána a člověk, zvláště dělník tovární, neupadl do úplné otupělosti duševní. A jako Tvůrce rozdělením dne a noci noc určil za normalní dobu odpočinku po vykonaném díle denním, tak může jen také od Boha na hoře Sinaj ustanovený všeobecný den odpočinku úplného občerstvení tělesného

[1]) *Schönberg*, »Handbuch der politischen Ökonomie«. 4. Aufl. Tübingen 1898. II. Band, II. Theil, str. 60.

a duševního poskytnouti. Můžeme tedy směle říci, že mezi silami člověka a šesti dny práce jest jakási tajemná souvislost, kterou věda dnes jako zajištěné faktum vysloviti může, jejížto nutnost však toliko Tvůrce přírody při počátku věcí mohl poznati a její zákon stanoviti.

Klid nedělní není však pouze nutný a potřebný s hlediska hygienického, nýbrž také i samému ekonomickému životu prospěšný a užitečný, a to z toho důvodu, že klidem a odpočinkem nedělním doba pracovní se zkracuje a dělník stává se k práci schopnějším a tím také jeho výkon pracovní větším a práce sama lepší. Příliš dlouhá doba pracovní poškozuje namnoze výkon pracovní, neboť následkem oslabení sil tělesných a únavy duševní schází a ztrácí se čím dál tím více chuť k práci a radost z ní; člověk koná ji jen s odporem a hledí proto také každou příležitost k odpočinku co nejvíce využitkovati. Naopak odpočal-li si dělník dostatečně, chuť k práci a síla pracovní se stupňují tak, že dělník v kratší době totéž vykoná, co vykonal v době delší, zvláště při takových pracích, při kterých výkon pracovní nezávisí tak od stroje, jako od vůle a síly dělníkovy. Ano může se státi a stává se také, že dělníci v kratší době lépe a více práce vykonají, zejména ti, kteří jsou prací tělesně a duševně příliš napínáni. Že skutečně takovýto účinek zkrácení doby pracovní se dostavuje, toho důkazy podávají nám roční zprávy inspektorů továrních jak z Rakouska, tak z Německa a Švýcarska.[1]) Totéž dosvědčuje Dr. Bráf ve svém dílku „Studien über nordböhmische Arbeitsverhältnisse", kde mezi jiným praví: „Zkrácená doba pracovní měla sice všude za následek úbytek v množství výrobků, než tento byl jen momentanní, neboť brzy bylo v kratší době pracovní více vykonáno než dříve v delší, jak potvrzují v úplné shodě údaje dělníkův i ředitelů továren."[2])

Ano již r. 1850. prohlásila živnostenská rada ve Stuttgartě, že dělníci, jak zkušenost ze života jejich dokazuje, světí-li pravidelně neděli, v šesti dnech více vykonají než v osmi dnech bez svěcení neděle, a že odstranění práce nedělní prospívá značně práci týdenní.[3])

A při anketě, jež roku 1885. konána byla v Berlíně, vyslovili se mnozí podnikatelé a prácedárci v tom smyslu, že jejich dělníci, světí-li neděli, při stejné mzdě od kusu více vydělají než dělníci jiných závodů, kteří si klidu nedělního a odpočinku nedopřávají. Při téže anketě tvrdil

[1]) Srv. *Schönberg* op. c. l. c. str. 36.

[2]) Citováno dle »Staatslexikon« I. Band, str. 307.

[3]) *Dr. Josef Conrad*, »Handwörterbuch der Staatswissenschaften«. Jena 1893. V. Band, str. 700.

jiný podnikatel, že dělník akkordní, jsou-li mu dovoleny nedělní práce a nadpočetné hodiny pracovní, vydělá o 15—20% méně než jindy.

„Podobně", tak poznamenává národohospodářský spisovatel prof. Stieda, „soudí se také v kruzích dělnických samotných. Dělníci tvrdí, že žádný dělník i v neděli pracující nevydělá více než dělník jen šest dní pracující, a že pro těžkou práci v týdnu, má-li býti dobře vykonána, nedělní klid jest nezbytným. Zkrátka zdá se, že nedělní práce mine se obyčejně se svým účelem hospodářským a dělníka seslabuje, místo aby ho hospodářsky podporovala." [1])

Ovšem v těch závodech, kde výroba závisí více od stroje než od vůle dělníka, klidem nedělním výroba se zmenší, což však jest opět jen užitečno se stanoviska ekonomického, ponévadž se takto omezuje a zabraňuje nadprodukce a tím také hospodářské krise, které jsou postrachem moderní společnosti. Majíce totiž za následek zánik četných závodů, způsobují zároveň koncentrování kapitalu čím dále tím větší. V druhé řadě poškozují krise tyto také dělníky, ano obyčejně ještě citelněji než prácedárce samy, a to proto, poněvadž zánikem závodu ztrácejí mnozí z nich práci a tím do bídy materielní upadají. Kromě toho povstává větší nabídkou sil pracovních konkurence mezi dělníky, jejíž následkem bývá obyčejně snížení mzdy pracovní. Ale naopak, zachovává-li se klid nedělní, zkracuje se tím doba pracovní a nevznikne tak snadno nadprodukce. Dělníkům zajišťuje se takto stálá práce a kromě toho vyšší a rovnoměrná mzda.

Na tuto důležitost klidu nedělního pro život národohospodářský poukazuje také veliký dějepisec anglický Macaulay ve své slavné řeči o desítihodinové práci, v níž mezi jiným praví takto: „Odtud pochází, že jsme se nestali chudšími, nýbrž bohatšími, ponévadž jsme po mnoho století jeden den mezi sedmi od práce odpočívali. Tento den není ztracen. Zatím co píle ustává, zatím co pluh v brázdě leží, zatím co bursa mlčí a z továrny kouř nevystupuje, děje se pro bohatství národů rovněž tak důležitý process, jako process, jenž ve dny pracovní se uskutečňuje. Člověk, stroj strojů, k němuž přirovnány vynálezy Wattův a Arkwrightův jsou bezcenné, jest obnoven a natažen, tak že v pondělí s jasným duchem, s oživeným smyslem, s obnovenou silou tělesnou ku svým pracím se navrací. Nikdy neuvěřím, že by to, co dělá národ silnějším a zdravějším, moudřejším a lepším, jej mohlo konečně učiniti chudším." [2]) (P. d.)

[1]) *Dr. Conrad* op. c. str. 704.

[2]) Cit. dle »Staatslexikon« I. Band, str. 278.

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (Č. d.)

Tím ovšem není vyčerpána bohatost formová zprávy biblické. To chci nyní dokázati svým zvláštním výkladem formy hlavně druhé kapitoly, spojené s první ve výše udaném pořádku (β *a*). Tu pak uvádím toto: 1. Celou tu zprávu možno rozděliti zcela přesně v několik odstavců, z nichž každý začíná programmem Božím čili cílem, jaký Boha při stvořování vedl. V dalším schematě je to označeno různou podobou písmene *a*. 2. Následuje provedení myšlenky Boží (písmeno *b*). 3. Člověku oznamuje se nyní od Boha cíl, pro který byl stvořen (písmeno *c*). 4. Udávají se mu hned od Boha prostředky, kterými může cíle svého dosahovati (písmeno *d*). 5. Vyličuje se krátce nastoupení činnosti, což je zároveň disposicí pro následující stupeň (písmeno *e*).

Toto schema nyní osvědčím na zprávě samé:

Všemohoucí udává člověku programm pro hlavní jeho cíl . . .	*A*	1, 26*a*
Všemohoucí udává člověku programm pro tento svět . . .	α	1, 26*b*
Provedení programmu pro tento svět	β	*1, 27
*V tomto provedení programmu pro tento svět možno opět rozeznávati více stupňů, z nichž každý má oněch 5 výše vzpomenutých bodů, v tomto pořádku:		
1. Pán Bůh označuje, jaký cíl ustanovil u sebe pro člověka jako jedince	*a*	2, 5
Dle toho stvořuje člověka	*b*	2, 7
Oznamuje člověku jako jedinci jeho cíl	*c*	2, 15
Udává mu k němu prostředky	*d*	2, 16
Vyličuje se jeho stav jakožto jedince, což je disposicí k dalšímu stupni	*e*	2, 18
2°. Pán Bůh označuje cíl, jaký pro člověka má míti příroda organická	a^1	2, 18
Provádí cíl naznačený, dávaje člověku zvířata ve společnost . .	b^1	2, 19
Nejen ve společnost, hlavně k rozvinutí rozumových schopností jeho, toť zřejmě mu vytýká za cíl	c^1	2, 19
Prostředek k dosažení tohoto cíle je rozum a jeho vlitá vědoucnost	d^1	2, 20
Ačkoli byl člověk ve společnosti zvířat, přece neměl společníka sobě rovného, což je zároveň disposicí pro následující stupeň . .	e^1	2, 20
3°. Upozorněním, že člověk byl sám, vyvstává znova cíl, Bohem pro člověka jako bytost sociální pojatý	a^2	2, 18*b* 20*b*
Proto stvořuje mu pomocnici a tak vyplňuje tento cíl . . .	b^2	2, 21. 22*a*
Přivádí ji jako družku k Adamovi a zjevuje mu cíl toho . .	c^2	2, 23. 24*a*
Dává mu prostředek k udržování společnosti, manželské obcování .	d^2	2, 24*b*
Vyličuje se stav, v jakém žili jako společníci, a tím je dána disposice k dalšímu stupni	e^2	2, 25
Člověku dán Bohem samým cíl pro tento svět	γ	1, 28
K tomuto cíli udává mu Bůh prostředky	δ	1, 29. 30
Udává se stav počínající se dle udaných prostředků, což je disposicí k dalšímu	ε	1, 31
Provedení programmu Božího s člověkem pro hlavní jeho cíl . .	*B*	1, 31
Tento hlavní cíl člověku Bohem samým oznámen	*C*	2, 3
Udány zároveň Bohem samým prostředky k dosažení toho cíle . .	*D*	2, 3
Nastoupení člověka do stavu, jejž mu daly prostředky poskytnuté, což je zároveň disposicí pro další stav	*E*	(3, 2); 2, 3

Není ještě potřebí dalších slov, abychom z uvedeného schematu poznali, jak výtečně co do formy sestavena uvedená část zprávy biblické! Nepochybuji, že jiní najdou ještě jiné krásné formové tvary ve zprávě té.

d)

Jako při oddílu α) po vylíčení obsahu a formy uvažovali jsme pak oboje zároveň, právě tak učiníme zde. Obsah podaný se stanoviska ontologického a dle toho i podanou formu proberu nyní společně, abychom tak poznali nejvnitřnější příčiny, základy, celou osnovu, jež charakterisují vypravování biblické.

Základem mi bude dílo: „De exemplarismo divino seu Doctrina de trino ordine exemplari et de trino rerum omnium ordine exemplato, auctore Ern. Dubois Congr. Ss. Redemptoris. Romae 1898. Typis Desclée, Lefebvre et soc.“ Dílo toto velice pracně sestavené vyžaduje napjatého, několikrát opakovaného čtení, ale poskytuje velmi pěkného vhledu na všechny tvory se stanoviska Božího. Proto se nám v tomto oddílu velice dobře hodí. Dle něho učinil jsem si schemata, jež tuto podávám, srovnávaje s tím všude zprávu biblickou. Poněvadž není mi možno vysvětlovati tuto terminologii, nechávám výrazy hlavní v latině.

Ordo increatus (ordo intra se, aequalis, aeternus) [exemplar divinum]	1. attributorum divinorum [společný všem osobám]	ordo physicus = Esse divinum, Essentia Dei . . .	je základem přirozeného poznání Boha	
		ordo intellectualis = Intellectus, Ratio divina . . .		
		ordo moralis = Velle divinum . . .		
	distinctio virtualis			
	2. divinarum personarum (naturae) [vlastní každé osobě]	Otec . . .	je základem zjevení o Trojici	
		Syn . . .		
		Duch svatý . . .		
	distinctio realis [operatio ad intra; necessariae relationes]			
	3. divinae causalitatis [společno všem]	Causa efficiens = potentia [appropriatur Patri] . . .	je základem přirozeného poznání působení Božího	ordo executionis ↓ ordo intentionis ↑
		Causa exemplaris = sapientia, ars, lex aeterna [appropr. Filio] . . .		
		Causa finalis = bonitas [appropr. Spiritui s.] . . .		
	distinctio virtualis [operatio ad extra libera]			

Tak vypadá schema, k němuž došlo se dosavadním zkoumáním lidským a zjevením od Boha. Ve zprávě biblické, o níž tuto jednáme, nemůžeme ovšem očekávati všechny tyto podrobnosti vytčené; ale základy tohoto rozdělení musíme v ní nalézti, má-li celé naše dřívější

argumentování býti správné. První člověk nepoznával povlovným pozorováním přírody jednotlivých vlastností Stvořitele za tím účelem, aby dle nich ustrojil si názor o podstatě a vlastnostech Boha, nýbrž jemu bylo zjeveno Bohem samým vše, čeho potřeboval. Dle toho musí býti v Písmě výslovná zmínka o třech osobách v Božství, tedy to, co ve schematě je sub 2. A to skutečně jest naznačeno ve verši 26. první kapitoly, jak jsme při výkladě věcném viděli. Dle téže argumentace musí ve zprávě biblické býti podáno vše to, co ve schematě je sub 3. A je to podáno ve vylíčení působení Božího. Působení to může se uvažovati dvojím směrem, buď dle toho, jak vše skutečně od Boha bylo provedeno (ordo exsecutionis), aneb jak plán k tomu v mysli Boží byl pojat (ordo intentionis). Průběh druhého je právě opačným průběhu prvního. Ordo intentionis je časově pro nás lidi dřívější, proto ve zprávě předchází vždy ordinem exsecutionis. Je pak zcela zřejmě někde vytknut, někde alespoň se předpokládá. Předpokládá se ve verši 1. kapitoly 1., výslovně jest naznačen ve verších následujících, jak ukazuje toto srovnání:

Ordo intentionis:	?	3.	6.	9.	11.	14–15.	20.	24	26.	kap. II.	(1, 26.)	18.
Ordo exsecutionis:	1. 2.	3–5.	7–8.	10.	12–13.	16–19.	21–23.	25.	27–31.		7–17.	19–25.

Jak v ordo intentionis tak v ordo exsecutionis musíme míti naznačeny uvedené tři příčiny: efficiens, exemplaris et finalis. Pokud to zachováno, ukazuje opět toto srovnání:

Ordo intentionis:	causa efficiens	3.	6.	9.	11.	14.	20.	24.	26.	II. 18
	causa exemplaris	—	6.	9.	11.	14.	20.	24.	26.	18.
	causa finalis:	—	6.	9	11.	14. 15.	20.	—	26.	18

Ordo exsecutionis:	causa efficiens	1.	3.	7.	9	11.	16.	21.	25.	27.	II. 7. 8	19.
	causa exemplaris	2.	—	7.	10	12.	16.	—	—	27.	—	20–24.
	causa finalis	2i	4–5.	—	10.	12–13.	17–19.	22–23.	25.	28–31.	15–17.	25.

Není třeba mnoho slov, aby každý očima svýma dle udaných přehledův ihned se přesvědčil, jak výborně i v tomto ohledu sestavena je zpráva biblická! — Porovnejme nyní další řád.

Ordo creatus (ordo extra se et intra se, inaequalis, temporalis, [imitatio ordinis increati], divina exemplata	1. attributorum [společný]			
		ordo physicus (linea essendi, linea operandi)	*a)* naturalis secundum attributa divina): ordo creationis, generationis, operationis	*b)* supernaturalis secundum personas divinas): α) gratiae: gratia sanctificans, habitus infusi, β) gloriae: visio beatifica
		ordo intellectualis (continet rectam rationem: speculabilium, agibilium, factibilium)	*a)* naturalis: filosofia, (metafysica, moralis, aesthetica)	*b)* supernaturalis: theologia (dogmatica, moralis, liturgica)
		Ordo moralis (privatus et socialis)	*a)* naturalis: familia, polis, respublica	*b)* supernaturalis: α) gratiae: ecclesia militans, ecclesia patiens, β) gloriae: ecclesia triumphans

2. substantiarum, rerum creatarum [zvláštní jednotlivinám]	per modum vestigii — res corporales (ordo temporalis):	regnum minerale, » vegetale, » animale
	per modum vestigii et imaginis	homines (ordo aeviternus quoad animam) puri spiritus (ordo aeviternus)
3. effectuum, causatorum [společný i zvláštní]	cultura politica civilisatio	

Podané schema, na první pohled dosti zapletené, hned se objasní několika poznámkami. Musíme začíti řádem pod 2. Tu máme uvedeny skutečné stvořené věci a osoby. Věci jsou: příroda anorganická a organická (byliny a zvířata). Osoby jsou: lidé a duchové beztělesní (andělé). Že vše to ve zprávě biblické v udaném pořádku jest, každý již z předešlého ví (srv. 1, 1. 11. 20. 26. 2, 15.).

Na těchto předmětech možno pak filosoficky postřehnouti všechny ty rozdíly, jak jsou udány pod 1. Rozdíly ty vědeckým přemýšlením dlouhých dob byly poznány. Přes to však, má-li argumentace má v celé této práci užitá býti správná, musí se ve zprávě biblické nalézti pro všechny udané rozdíly alespoň základní jev, základní předpoklad. To třeba nyní dokázati posloupně.

Především tedy o řádu fysickém. Řád tento dělí se na řád přirozený a nadpřirozený. Řád přirozený možno uvažovati, pokud věc trvá (linea essendi) a pokud jedná, je činná (linea operandi). Trvání věci je podmíněno stvořením a rozplozováním. Celkem tedy musí ve zprávě biblické v ohledu fysického přirozeného řádu býti vyznačeno trojí stanovisko. Že jest, ukazuje toto srovnání:

stvoření	1, 1.	3.	7.	—	12.	16—18.	21.	25.	27.	?
jednání	2.	4.	7.	9.	12.	16—18.	21.	25.	28.	2, 15.
rozplozování	—	—	—	—	12.	—	22.	25.?	28.	—
	příroda neživá				byliny	vesmír (příroda neživá)	zvířata		člověk	duchové.

Řád fysický přirozený je vlastní všem tvorům bez výminky. Vše, co dále následuje, týká se toliko člověka a duchu, těchto ovšem jen v jistých mezích. — Fysický řád nadpřirozený, o kterém nyní, je souřadný řádu přirozenému v tom smyslu, že v něm rozeznáváme dvojí směr, lineam essendi et operandi. Základem jeho trvání jest milost posvěcující, činnost jeho pak jest dvojí: zde na zemi jakožto ctnostný život skrze habitus infusos a v nebi v patření na Boha tváří

v tvář (visio beatifica). O patření na Boha tváří v tvář nemůže býti v biblické zprávě zmínky. Ale musí tam býti zmínka o milosti Boží posvěcující a o držebnostech vlitých (habitus infusi). A že je, toho důkaz každý najde ve výkladě našem k 2, 7—10. a 2, 15—25. a 3, 21.

Následuje v úvahu řád intellektualní, dělící se opět na řád přirozený a nadpřirozený. — Obsah a rozsah řádu přirozeného zahrnuje slovem „filosofie" = vědecký názor životní, jenž má tři hlavní poddíly: metafysiku. moralku a esthetiku. Ve zprávě biblické nemůžeme čekati podrobné nastínění „filosofie", ale musíme tu nalézti alespoň základní myšlenky její. A tomu tak jest. Dopodrobna to vyličovati vedlo by příliš daleko, proto povšechně pravím, že metafysika s esthetikou jsou svými základy obsaženy ve verších 1.—25. kapitoly prvé a 7.—10. kapitoly druhé; všude jinde k metafysice a esthetice jsou připojovány základní prvky moralní. — Obsah a rozsah intellektualního nadpřirozeného řádu zahrnuje slovem „theologia" = zjevený názor životní, jenž má souřadně k řádu přirozenému též tři poddíly: dogmatika, moralka, liturgika. Zase nemůžeme tu čekati podrobně vypracované učebnice těchto věd, ale základy pro ně musíme tu nalézti. A že tu jsou, kdo přečetl výklad výše podaný pro verše 2. 3. a 3, 21., bez obtíží to pozná.

V další úvahu vchází řád mravní (ordo moralis), dělící se opět na řád přirozený a nadpřirozený. Řád přirozený obsahuje socialní život v rodině, obci a státu. Ve zprávě biblické nemožno očekávati poučení obšírné o rodině, obci a státu, ale musí tam dle naší theorie býti jasně pojednáno o základech, na nichž celý řád mravní spočívá, tedy o rodině a jejím životě. Kdo přečetl hořejší výklad ku 2, 23.—24. a 3, 16.—20., ten ihned uvědomí si, v jak stručné formě podáno vše potřebné pro socialní život rodiny a všech těch útvarů, které z ní vznikají. — Mravní řád nadpřirozený obsahuje církev v jejím trojím období: na zemi, v očistci, v nebi. Ve zprávě biblické, o níž jednáme, nemůžeme více hledati, než zmínku o počátku církve zde na zemi. A zmínku tu každý najde v našem výkladě k (2, 3. a) 3. 21.

Zbývá promluviti o části schematu, označené sub 3. Je to výsledek obou předcházejících rozdělení. Jména tu udaná shodují se s tím, co jsme ve svém výkladě zvali kulturou hospodářskou, socialně-právní a idealní. Dle toho není dále třeba dokazovati, že základní jevy pro tato tři veleobsáhlá pole lidské přičinlivosti ve zprávě biblické jsou udány. Přes to výslovně vzpomínám k lepšímu pochopení verše 3, 2.—3., 3, 23. a 24.

(P. d.)

Fr. Cyrill Kampelík na Moravě.

Z jeho autobiografie. Sděluje FR. KOMÁREK. (O.)

Až potud vypsal jsem z Kampelíkova svéživotopisu. Zbývá ještě poněkud vysvětliti činnost Kampelíkovu na Moravě. Kampelík, ač nacházel se v přípravné době svého života, ve studiích, přece jsa duchem úplně dospělý a vynikaje nad své soudruhy vědomím vlasteneckým, odebral se z Čech na Moravu proto, aby tam uvědomění vlastenecké probouzel. Zejména Brno bylo pro tuto činnost jeho velmi vhodné, jak čteme v dopise Šemberově ze dne 6. února 1839 Vocelovi psaném: „Jest-li jest jakého místa, kde by působení vlasteneckého bylo více zapotřebí a kde by se spolu působiti dalo, je to zajisté Brno. Takořka v prostředku mezi Čechy a Slovenskem, může býti mostem ku spojení obou v mnohých věcech nesvorných vlastí a spolu polem, kde by se i mnohá grammatická i jiná prospěšná půtka svésti mohla.“ Slova tato jsou velmi významna, protože skutečně Brno bylo bojištěm, na kterém grammatickou půtku vedli Vincenc Žák s Fr. Dobroslavem Trnkou na jedné a vlastenci v Praze na druhé straně, o čemž se později zmíníme.

Kampelík tedy přišel na Moravu do Brna studovat na filosofickém ústavě a vlastenecky apoštolovat. Jasně nám poměry na filosofickém ústavě brněnském a činnost Kampelíkovu líčí spolužák jeho J. Gruss, farář mrákotínský, v „Obzoru“ r. 1889. str. 238.: „Byl to rok 1829., ve kterém jsme se z rozličných gymnasií do ústavu filosofického v Brně sešli; bylo nás úhrnem přes 230 v prvním ročníku, a mezi námi byl již něco starší Fr. Kampelík. Ten jak dle tváře poznal, že někdo z nás jest potomkem Krokovým, hned jej oslovil řečí českou, což nám dosti nápadné bylo, neboť ve školách, kromě tak nazvaných trivialních, neslyšeli jsme ani slova takového. Ba užívalo se i prostředků k potupě našeho jazyka, jako bylo „signum“, knížečka totiž, kterou musil přijmouti a do ní své jméno zapsati každý, kdo jinou řečí než latinskou mluvil, a pak se přičiniti, aby zase „signum“ to jinému strčil, slyše ho jinou řečí mluviti; musil slíditi, nepozorované jiných poslouchati, často i lsti i klamu užívati, aby „signum“ jen odbyl. Kampelík získal některé z nás na svou stranu, půjčoval nám knihy české, povzbuzoval, abychom přilnuli k národu svému a docílil toho, že hlouček náš se šířil a stali jsme se přáteli stejného smýšlení a citu.“

Vydatnější bylo působení Kampelíkovo v brněnském semináři. Poměry tam panující znal, neboť jako filosof docházíval do semináře.

Činnost jeho vypisuje J. Vejchodský v psaném časopise bohoslovců v Brně str. 86. takto: „Již jako studující ústavu filosofického pilně docházel Kampelík do bohosloví, aspoň některých dřímajících budit; když však sám do theologie vstoupil, soustředil všecku svou působivost tím vydatněji. K ustrnutí svému shledal, jak nedostatečné mají rovesníci jeho vědomosti jazyka, jímž za nedlouho měli kázati lidu svému, těšiti jej, šlechtiti jeho povahy. Ale vad jejich nepronásledoval palčivým posměchem, jak toho ode mnohých jemu bylo zakoušeti, ježto nebyl v jazyku německém s dostatek honěn, nýbrž těm, kdož o to stáli, objasňoval podle grammatiky Dobrovského všecko ladné ústrojí spanilé naší mluvy. Jak poněkud pokročili, zjednával hojnost spisů příhodných i jinoslovanských, aby za něj jeho dílo apoštolské dokonaly; tu zejména vzácným půvabům a upřímné ráznosti „Slávy Dcery“ neodolal nikdo, komu zůstal jen některý ideal v srdci. A upřímná slova Kampelíkova nepospadala na skálu: stalť se tehdy alumnát brněnský ohniskem, z něhož se rozcházely a v němž se zachycovaly mohutné paprsky uvědomění národního po veškeré vlasti moravské.“

Co činil Kampelík, bylo velkou novotou a neobyčejností. Bylo to také tehdejšímu správci biskupství udáno a Kampelík povolán k zodpovědnosti. Pravil: „Přednáším začátky mluvnice a pravopisu některým Moravanům, z nichž neumí ani jeden česky psáti.“ — „Vždyť učí češtině pan představený“, odpověděl vyšetřovatel. — „Učí, ale jen Němce — já učím Moravany.“ Kampelík byl z výslechu propuštěn slovy: „Co si ukuchtíte, to si snězte!“ a přednášel dále.

Velkého příznivce měl Kampelík v biskupu brněnském, Antonínu Gindlovi. Ten, ač rodem Němec ze Štyrska, byl Čechům nakloněn. Vida, že diecese jeho většinou Čechy jest obydlena, poručil bohoslovcům, aby se učili česky a sám příkladem předcházel. Snahy tohoto apoštolského biskupa nesla nemile policie. Gindl byl první, který počal nedopouštěti, aby duchovním správcem ustanoven byl, kdo řeči farníků nezná, a sám si osvojil takovou znalost češtiny, že česky kázával. Každého alumna osobně znal a žádal, aby česky i německy uměl. Stalo se jednou, že několik Němců se neučilo češtině a při zkoušce z češtiny neobstáli. Biskup Gindl je proto na kněze nevysvětil. Též říkával: „Mému rodáku Němci nemohu žádné výsady na lepší beneficia dáti, poněvadž o jeden jazyk diecesní méně umí. Pro celou diecesi se nehodí. Fiat iustitia meritis!“

Biskup Gindl laskavě podporoval snahy Kampelíkovy, těšil se z ušlechtilého národního uvědomění svých bohoslovcův a i knihovnu

jejich podporoval. Když mu jednou bylo žalováno, že bohoslovci knihovnu zakládají, po žalobníku jim 20 zl. poslal, aby více knih koupiti si mohli. Nerad ztrácel Kampelíka ze semináře a vlídnými slovy jej přemlouval, aby vytrval. Kampelík byl by skutečně na slova jeho do semináře se vrátil, ale přátelé jeho jej přemlouvali, aby se nevracel.

Záslužnou činností Kampelíkovou v Brně bylo, že jako bohoslovec žil nejenom v přátelských stycích s vlastenci brněnskými, ale pěstoval literarní styky s vynikajícími vlastenci a spisovateli českými a slovenskými. V Brně, ve Vídni a v Praze utvořily se hloučky mladých vlastenců, kteří sobě dopisovali a vědomí národní utužovali. V Brně byl v čele Kampelík. Dopisoval si jmenovitě s Burianem, majorem a professorem vojenské akademie ve Víd. Novém Městě, s Amerlingem, Gajem, Fejérpatakym a Vocelem. „Jest mým zvykem“, píše r. 1834. Kampelík Burianovi, „upřímné duše, horlivé Slovany, psaními navštěvovati, bychom druzi o druzích vědouce vespolek se obeznámili, a obeznámivše se v tužší spojení vstoupili.“ Dvořáček, posílaje r. 1833. Burianovi Kampelíkovo psaní, píše: „Kampelík jest obraz věru horlivého mladíka u rozšiřování mateřštiny a knih vlasteneckých.“ Výsledek styků těchto byl, že dostávalo se bohoslovcům knih pro jejich seminářskou knihovnu darem, dále že každý nový český spis ihned mezi sebou kolportovali. Vlastenci a spisovatelé přišedše do Brna neopomenuli seminář navštíviti, aby se radovali z nadšení mladých národovcův a je na dráze nastoupené povzbuzovali. Tak hostil seminář brněnský Štulce, Dvořáčka, Braunera, Šafaříka, Alex. Vršovského, Amerlinga, Šemberu, Staňka, Sušila, Hněvkovského a Rozšlapila. Biskup Gindl slyše o návštěvách těchto, těšil se z nich i z toho, že Kampelík svou činností zřetel národa na alumnát obrací.

Kampelík získával v Brně stoupence i mimo seminář. Chodili si vypůjčovat do semináře české knihy i mnozí lidé z Brna, jmenovitě řemeslníci, na něž Kampelík působil, aby je pro národ a jeho zájmy získal. Do Brna dostal se gubernialní rada Schmid z Benátek. Jak se dověděl Kampelík o něm, že je Čech, odebral se k němu, aby jej získal pro národ. Pán ten byl již šedesátníkem a omlouval se, že již mnoho z češtiny neumí, ale Kampelík byl neodbytným, až obdržel slib, že Schmid náležeti bude k české společnosti.

V Brně přátelsky obcoval Kampelík s Kinským, Vinc. Žákem, Štěpničkou, Šemberou, Trnkou, Klácelem, Johanidesem, J. Ohéralem, Jodlem Kralupským, Ant. Bočkem, Zachem, Urbanem ze Švábenova a Turinským.

Zvláštních následků mělo přátelství Kampelíkovo s V. Žákem a jmenovitě s F. D. Trnkou a zanechalo je po celý život směrodatným jeho činnosti. Zanášel se Žák i Trnka opravami jazyka spisovného, a činnost tú od nich přejal Kampelík. V. Žák chtěl spisovnou češtinu obohatiti rčeními nářečí moravského a slováckého. Vedla jej k tomu jednak snaha zdokonaliti řeč spisovnou, ve které postrádal bohatosti a libozvučnosti, jednak snaha získati Slováky spisovné češtině tím způsobem, aby se jim učinily ústupky a přibraly se některé tvary jejich do češtiny spisovné. Program jeho jasně čteme v předmluvě překladu „Osvoboděného Jerusalema“: „Kde se grammaticky liším, prosím čtenáře, věřit mi, že různění slovenských spisovatelův od českých velmi mně rmoutí. Svornost obojích vlastimil toužebně žádá, ale jak jí dosáhnouti? Ustupujme něco svého, přijímejme něco od strany druhej; to ke svornosti častěj vodívá než hana neb odvolávání se na jednostranný zvyk.“ Dle toho též přeložil Tassovo veledílo.

Dříve a rázněji s podobnými opravami vystoupil Trnka, tehdy učitel jazyka českého v Brně. Program jeho lze poznati v předmluvě jeho sbírky „Pořekadel Slovákóv“. Čtenář o oprávcích těchto více se doví, bude-li čísti ve sborníku „Jan Kollár“ (Vídeň 1893) článek Dra. Nováka „Myšlenky Kollárovy o libozvučnosti češtiny a jich ohlasy na Moravě“ a Dra. Vychodila právě vycházející knihu „Fr. Sušil“. K Trnkovi docházíval velmi často Kampelík a stal se jeho horlivým přívržencem v jazykových opravách. Návrhy Žákovy ani Trnkovy neobdržely sankce z Prahy. Palacký v „Musejníku“ a Jaroslav Langer v „Čechoslavu“ odsoudili je zcela. Žákovi sklamání to zasadilo bolestnou ránu a proto uchýlil se z Brna na faru podivínskou. Trnka však ostrou polemikou hájil své myšlenky ve spise r. 1831. vydaném „O českém jazyku spisovném“. Palacký však a Jungmann v posudku spisu toho odsoudili snahy ty podruhé a nadobro. „Amalgovati formy grammatické rozličných nářečí a věků svévolně, jest podle úsudku našeho hra nerozumná, nechutná i škodlivá!“ Tento soud Palackého, jak jej čteme r. 1831. v „Musejníku“, byl ranou smrtící oprávcům. Když pak smrt oba oprávce odvolala z bojiště, nastoupil dědictví jejich Kampelík, který názory jejich přijal za své a až do své smrti slovem i pérem je bránil a šířil. Jeho smrtí teprv končí se historie této myšlenky, vzbuzené Janem Kollárem, hájené nejvíce Moravany Žákem, Trnkou a Sušilem.

O návštěvě své u Jana Kollára v Pešti roku 1832. zmiňuje se Kampelík ve své autobiografii. Důležito však jest k tomu sděliti, že

z této návštěvy brněnského bohoslovce Kampelíka vznikl jeden známý spis Kollárův. Kollár dopisuje si s Kampelíkem, pozval jej také do Pešti a na Slovensko, aby zemi i lid poznal. Kampelík po skončení školního roku 1832. o prázdninách vydal se pěšky do Pešti a byl od Kollára přátelsky přijat a ubytován u vlasteneckého Slováka Koiše v Budíně. Tito dva, Kampelík a Koiš, procházeli se jednoho dne v budínských sadech, kde kolem nich ubírala se společnost pěti vojínů hlasitě hovorem se bavících. Byl to pěšák rodem Srb, dva dělostřelci Čechové, hulán Polák a pěšák Slovák. Koiš upozornil Kampelíka na tuto společnost. Ten přistoupil k vojínům s otázkou: „Rozumíte sobě, pánové?“ — „Dobře sobě rozumíme“, odpověděl dělostřelec Čech, „či myslíte, pane, že bychom pospolu na procházku šli, kdybychom si nerozuměli?“ — „Bardzo dobře sobě mosci dobrodzeju rozumějmy!“ potvrdil Polák. — „Zjevem takovým života konavého překvapen“, vypravuje Kampelík ve svém spise „Germanisace samovolná češtiny“ na str. 135., „nastojte, myslím si, národkové dobře sobě rozumějí a jichžto učení a školaři, plni vrtochů, živou věcí sobě rozuměti nechtějí. I sdělil jsem výše vzpomenutý zjev konavého života slovanského slavnému Kollárovi. Oba jsme nad rozervaností naší v Rakousku a za Savou a za Balkanem se mrzíce, svoje myšlenky sobě sdíleli, z čehož později ve ‚Hronce‘ (pod redakcí slov. p. Kuzmanyho) krátká rozprava o vzájemnosti slovanské povstala. Tuto vzájemnost později německým jazykem poetičně vyšperkovanou ve zvláštním spisu vydal.“

Z vypravování poznáváme, jak povstal důležitý spis Kollárův o vzájemnosti slovanské a jaký podíl má v něm Kampelík. Kollár nejprv uveřejnil rozpravu tu v „Hronce“ r. 1837. a mezi prostředky utužiti vzájemnost slovanskou uvádí „cestovanie učených Slavov do jinonářečných krajov slavských a časté vzájemné navštěvovanie pobratných kmenov ku bližšímu a dokonalejšímu s nimi sa obeznániu“, a za příklad uvádí Kampelíka. Toto pojednání později Kollár doplnil a samostatně německy vydal pod názvem „Über die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation.“ První vydání vyšlo v Pešti r. 1838., druhé v Lipsku r. 1847., a teprv r. 1853. J. Sl. Tomíček vydal český překlad pod názvem „O literarní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanskými.“ Mimo to vyšel spis ten dvakráte rusky a dvakráte srbsky. V národě slovanském přijat s nadšením za evangelium vzájemnosti slovanské, od Němců však a Maďarů přijat s hrůzou a nepřátelstvím. Objevili v něm totiž obludu, která připravuje se vše neslovanské pohltiti

a zove se „panslavismus". Od té doby je pronásleduje jsouc jejich zlým svědomím. Nemíníme šířeji se zmiňovati o významu spisu toho, neboť chtěli jsme jenom poukázati na původ jeho a součinnost Kampelíkovu. Kollár byl s ním od té doby ve styku a velké naděje v činnost jeho skládal. Ve „Slávy Dceři" řadí jej mezi nadějné Moravany (Léthe 37).

Po vystoupení Kampelíkově ze semináře brněnského dojímá nás jeho přátelský poměr k J. Urbanovi rytíři ze Švábenova. Mladý tento historik vzbudil všeobecnou pozornost svými historickými články, tak že Dobrovský, zavítav koncem roku 1828. na cestě z Vídně do Brna, měl jej k tomu, aby se výhradně historii věnoval. Urban skutečně se k tomu hotovil a úřad svůj archivářský v Kroměříži chtěl Kampelíkovi předati — když tu mladistvý učenec v náručí své matky vypustil duši. Kampelíkova bolest byla dvojnásobná, neboť byl o přítele a naději chudší. Smrt jeho oslavil dojemnou básní „U hrobu uroz. pana Julia Urbana rytíře ze Švábenova", kterou tiskem roku 1834. v Brně vydal.

Téhož roku konal se u Brna veliký tábor vojska, jehož se se svým vojskem účastnil též slavný pěvec „Vznešenosti přírody" M. Zd. Polák. Poláka uvítal Kampelík a o tom napsal článek do „Květů": „Z tábora u Brna." Zajímavá je též Kampelíkova zpráva o cestách J. E. Vocela, s nímž byl Kampelík v čilé korespondenci. „Když náš milý a znamenitý básník Erasim Vocel po Belgii, Francii a j. r. 1837. cestoval, pochvalu slyšel československé mluvy, a když na žádost tamních vzdělaných a učených mužů několik průpovědí v československém hlaholu promluvil: všickni myslili, že španělsky mluví!"

Z uvedené autobiografie i těchto doplňků pozná čtenář, čím byl Kampelík Moravě. Vystihuje se celá činnost jeho na Moravě jedním slovem — buditel. „Našinec" napsal nad jeho otevřeným hrobem r. 1872. památná slova, jež zde klademe a jimiž končíme: „Kampelík má veliký nárok na díky Moravy. Byl muž tichý, hloubavý, podnikavý, ale více ve skrytu. Přibyl na Moravu jako uvědomělý vlastenec. Kollegové na filosofickém ústavě nechápali snah jeho, nepochopujíce, co že s tou češtinou chce? Nerozuměli mu — byl osamotnělým. Vstoupil do alumnátu. Naleznuv tu syny národa, jenž se do lůna jeho zase jakožto vůdcové jeho navrátiti měli, počal rozvinovati činnost svou. Si parva licet componere magnis, mimovolně mi napadá O'Connel, když roku 1823. spojen se slavným advokatem Sheilem přikročiti chtěl k dílu velikému: vyburcovati irské katolíky z netečnosti, aby si vybojovali emancipaci. První schůze byla 25. máje 1823. Po čtverém vyzvání dostavilo se osm osob. Byli shromážděni v zadní světnici jednoho knihkupectví v Dublíně.

Počet přítomných nepostačoval. O'Connel opustiv s nevolí světnici, vstoupil do knihkupectví. Tu stálo pět seminaristův. O'Connel je vyzýval, aby vstoupili do porady. Zdráhali se. Tu O'Connel chopiv je za ramena, vtlačil je do světnice a zahájil sezení. To byl skromný začátek onoho velikého hnutí, jež v málo letech zachvátilo miliony katolíků v celé Britanii. byloť to horčičným zrnkem, jež vzrostlo u veliký strom. Kampelík nasel horčičné seménko, a aj, košatý už z něho povstal strom. Proto má Kampelík o Moravu, o národ český velké zásluhy. Kéž by se byl dočkal té radosti, aby viděl, jak se vlny, jež se ženou na Moravu a na hradby její, o pevnost jejich rozrazí a v bubliny obrátí!"

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil Břetislav Skalský. (Č. d.)

A právě takovéto přizpůsobení se blahým žádostem Otce nebeského pro naše štěstí — nazýváme křesťanskou svobodou. Tu vidíme, že ona záleží především na vnitřním uzpůsobení duše, jak zvláště vůle ničím nenucena spojuje se všemi svými schopnostmi s Nejvyšším dobrem a nachází v tom spojení svoje dokonalé štěstí. Dle toho ohraničení nezávislost vůle v touze po milovaném dobru podstatu svobody stanoví, protiví se jí všechno násilí ať vniterní ať již zevnější. Uvnitř doléhá na svobodnou volbu síla vášní, zevně však vůle cizí; pohleďme jaká jest přirozenost obou těch útočníků. Abychom ocenili, jak vášně jsou schopny omeziti naši svobodu a učiniti nás svými nevolníky, stačí pohlédnouti na člověka, který se oddal po delší čas jejich vlivu a tím osvojil si jim příslušný návyk, vezměme na př. pijáka ze zvyku, jehož vnitřní stav nejsnáze dá se verifikovati. Z počátku lehkomyslnost a nerozvážlivost mohly před ním zakrýti hloubku té propasti, na jejíž okraj nesmírné pití jej postavuje, časem však přichází přesvědčení a rozhání všechna sklamání. Ve stavu střízlivém vidí on jasně i křivdu, jakou činí svým hříchem své duši, vidí, že pošetilost maření času, peněz a zdraví jest s ohromnou škodou pro něho a jeho rodinu, vidí pohoršení, které dává jiným lidem svým špatným příkladem, vidí konečně i hroznou budoucnost. jakou sobě připravuje jak v časném tak i věčném životě;

neprotiví se pravdivosti těch výčitek, které mu činí osoby jeho srdci nejbližší a které hlasitějším ještě echem ozývají se v hloubi jeho vlastní duše, jež mu svědomí činí. Nejednou ustanoví se, že zanechá pití, slibuje to svatosvatě rodině, ba někdy i přísahou se zavazuje; proč však upadá při první příležitosti? Proč se slzami zoufalý vyznává v řídkém stavu střízlivém, že jest člověkem zničeným, že ho již nic nemůže zachrániti? Ten zajisté není svoboden, neboť zlý návyk ho drží v poddanství. Avšak třeba i bez návyku silná a od dětinství nekrocená vášeň opanuje mnohdy tak vůli, že pod jejím vlivem člověk jest schopen i největší zločin vykonati, třebas že v zásadě naprosto čin ten odsuzuje. Na př. muž, jenž si na své důstojnosti velice zakládá, je-li udeřen v líci, zabíjí bez rozmyslu útočníka; tak ho opanuje mocný hněv; ona pak síla vášně, jež podrobuje své moci vůli, bývá někdy taková, že jak před lidským tak i před božským tribunalem úplně osvobozuje provinilce od zodpovědnosti. Před tak vážnými a nepopíratelnými fakty, jež dokazují, jak dalece bývá ohrožena svoboda vůle se strany zkažených žádostí člověka, kdož nepřizná, že první podmínkou osobní svobody jest vybaviti vůli od převahy vášně, t. j. tak omeziti pudy přirozené a podříditi je vládě vůle, aby svobodně mohla říditi všechny své činy dle rozumu a svědomí; že však obě ta světla předcházející dosažení dokonalého dobra jakožto poslední cíl člověku ukazují, stanoví proto svobodná touha, dosáhnouti toho cíle, hlavní základ vnitřní svobody. Sv. Pavel mluvě o té nezávislosti duše od vrozených pudů vášně nazývá ji vysvobozením z otroctví zkázy na svobodu slávy synů Božích. (K Řím. 8, 21.) A zajisté, jaká volnost může býti pro člověka chvalitebnější nad svobodu milovati dobro a toužiti po něm, jíž se stává člověk podobným Otci nebeskému, jenž jest dobrota sama. Avšak na tu volnost svobodné touhy po milovaném dobru kromě nezkrocených vášní dotírá i cizí vůle pobouřená proti Bohu nebo nevědomostí zaslepená, která špatně pochopujíc, v čem záleží štěstí člověka, nejen sama směřuje k nepravému cíli, nýbrž i mocí vlivu a své síly usiluje jiné vtáhnouti ve své šlépěje, hned jim překážky stavíc na cestě vedoucí k pravému štěstí, hned nutíc násilím vejíti na scestí. Jestli toto pronásledování svobody činiti dobře pochází od představených, jest pronásledování méně strašné ve svých následcích již proto, že nesahá za hranice moci pronásledovatelovy a proto, že se změnou osob může docela přestati. Nepoměrně hroznějším bývá pronásledování zákonné, když zákony všeobecně zavazující nedovolí dobře činiti nebo činiti zle přikazují; neboť tehdy nejen všichni jsou obětí

násilí, nýbrž konečně ani smrtí vykonavatele zákona neustane pronásledování, protože i nástupci jeho budou nuceni touž cestou kráčeti. Jakkoli však utrpení, jež vznikají z pronásledování vnějšího, ať jest jakéhokoli druhu, bolí mocněji než násilí působené duši od útoků vášní, přece v podstatě škoda pro svobodu jest větší v posledním případě než v prvním; neboť zevnější násilí neutlumí svobodu vůle tak, že duše může jako dříve milovati dobro a usilovati o ně dle prostředků, jež má, zatím co pod nátlakem vášně vůle sama podléhá a směr svůj mění. Jest-li na př. tyran pohanský vyvrací křesťanské kostely a nutí věřící, aby se oddali úctě model, tu mužný vyznavač, jenž raději volí smrt než odpadnutí od víry, nejen neztrácí žádoucího štěstí, jež záleží v sjednocení se s Bohem, nýbrž tím slavnější korunu obdrží v nebesích; když naopak podléhá pokušení jakékoli vášně, ztrácí nejvyšší dobro, opouštěje Boha. Ovšem že násilí zevnější vede nejednou k odpadlictví, avšak v zásadě působí tu ne cizí přemoc, nýbrž probuzená od ní nějaká vášeň, ať jest to touha po užívání života, ať obava před ztrátou nějakého dočasného dobra se zapomenutím na Dobro Nejvyšší.

Nejméně hrozné pro skutečnou svobodu jest násilí zevnější toho druhu, které ponechávajíc nám úplnou svobodu směřovati k poslednímu cíli pomocí prostředků samým Tvůrcem nám ukázaných, křivdí nám jen vzhledem k dobru časnému ukládajíc břímě nejvyššího stupně nebo zcela neslušné; neboť ač i v tom oboru všeliká nespravedlnost jest protivná volnosti,* přece láska všeho dobra věčného a plynoucí odtud ochota k oběti všelikého osobního zisku, může nejen ztrátu utrpenou osladiti, nýbrž i obrátiti ji k věčnému užitku. Proto pomíjíme nyní otázku řízení materialních zájmů shodně s pojmem svobody křesťanské chtějíce celou pozornost čtenářovu obrátiti na podstatu oné svobody, která, jak jsme viděli, tolik jest jen žádoucí, pokud jest podmínkou štěstí, t. j. pokud nám zůstavuje nezbytnou svobodu k dosažení dokonalého dobra. Láska k dobru vymáhá té svobody ve směru vedoucím k cíli, ale táž láska dobrovolně ohraničuje tu svobodu ve směru špatných cest, jež od dobra odvádějí, tak že člověk, dobře-li pochopuje náležité podmínky vlastního štěstí, nejen netouží po svobodě činiti vše, co mu chtějí vášně namluviti, nýbrž i považoval by takovou svobodu za ublížení lidské důstojnosti a co více za pohněvání toho, jenž stvořiv nás k štěstí, sám k němu ukazuje cestu. Proto vzhledem k životu společenskému bude idealem upřímného milovníka dobrá společnost, která všechny instituce řídí k usnadnění oné honby po dobru, jež jest cestou ku štěstí a k zabraňování všech výstřelků zkažených žádostí,

jež od něho odvádějí. Nejprotivnějším však byl by takový organismus vládní, který oprávňuje všelikou samovůli tomu by se jedině protivil, čeho časné nebo věčné štěstí naše vymáhá. Pozorujíce blíže atheistický liberalismus, budeme míti příležitost o tom se přesvědčiti, že osobní neodvislost, neuvedená v meze lásky k dobru, jež způsobuje volnost poměrů k pravému štěstí nutných, zvrhne se beze vší pochyby v záhubnou svévoli pro celou společnost.

Abychom se přesvědčili, že to, co jsme dosud řekli, i v otázce svobody křesťanské může míti rozhodnou konklusi, postavme si před oči ten nejvážnější ohled, že skutečnou důstojnost člověka stanoví jeho podobnost s Tvůrcem, že však ta podobnost jedině v duši vyrytá a tedy docela vnitřní, záleží především na udělení mu daru svobodné a rozumné vůle. K náležitému zachování té důstojnosti člověk, jako obraz Boží, jest zavázán držeti se ve svém působení těch zásad, kterými se řídí náš Pravzor, t. j. k tomu jedině říditi vůli, co mu světlo od Boha zjevené dobrem ukazuje. Proto lehkomyslné počínání si bez předchozího pozorování, zda věc, k níž směřujeme, jest dobrá nebo zlá, tím více však počínání proti vnitřnímu přesvědčení s úplným vědomím, že zle činíme, důstojnost člověka beze vší pochyby snižuje, ježto on nehledaje dobra nepůsobí již jako podobný Bohu, který neodstupuje od toho, co neomylná Jeho moudrost uzná za dokonalé. Neponíží proto důstojnost člověka, když při nejlepší vůli zmýlí se v hledání dobra a honí se za falešným, když honí se za špatným, jen když jest hotov napraviti chybu, jakmile pozná svůj blud. Nic neubliží lidské důstojnosti, jest-li narazivše v touze po dobru na odpor se strany vlastních vášní, usilujeme ho zlomiti, válčíce proti všemu, co vede k zlému, třeba že by k tomu lnulo srdce, když nepřestaneme působiti jako podobni Bohu dle svobodné a rozumné vůle. To, co zde pravíme o důstojnosti, hodí se na skutečnou svobodu, na níž závisí důstojnost. Proto ani dobrovolné obraničení svobody činu, láskou k dobru přikázané, ani boj proto povstalý s přirozenými náklonnostmi, ani válka s překážkami v cestě stojícími touze po dobru, ba ani násilí přemocí nám učiněné přes náš odpor, nejsou s to, aby odňaly nám onu svobodu vnitřní, jež stanoví naši podobnost s Bohem, pokud vybravše si dobrovolně skutečné dobro, věrně trváme při své volbě. Tu svobodu volby však, na níž podstata svobody křesťanské záleží, ani zemské ani pekelné moci nemohou nám vyrvati, ba ani všemohoucnost Tvůrcova, neboť dar svobodné vůle jest nám dán bezpodmínečně na vždy.

(P. d.)

Písemnictví a umění.

Ruská literatura v roce 1899.

Podává A. VRZAL. (Č. d.)

Referujíce o ruské literatuře za r. 1898, poznamenali jsme, že postup duševního rozvoje za posledních 30 let v Rusku možno vyjádřit slovy: od idealisujícího lidovectví skrze dekadentství k marxismu, t. j. od vášnivé lásky k prostému lidu skrze lhostejnost k témuž lidu k úplnému zavržení historické osobnosti lidu, k opovržení idealy i formami života prostého lidu.

Idealem ruských marxistů jest, odtrhnout selský lid od půdy a učinit jej otrokem kapitalismu. Drobný sedlák, rolník, podle učení marxistů má být vyhlazen, neboť překáží rozvoji kapitalismu; proto marxisté přejí jen sedláku-dělníku, jenž odloučil se od půdy a jde do služeb velkokapitalistů. Loni začali ruští marxisté vydávat časopis „Načalo". kterýž však vláda záhy zakázala, a „Žizň", jež dosud hájí zásady tohoto učení. Vědecky propagují učení to Struve, Tugan-Baranovskij, Ionov. V povídce rozvoj kapitalismu na Rusi vítá *M. Gorkij*, pravým jménem *Alexěj Maximovič Pěškov*. Velenadaný spisovatel tento je vlastně samouk. Narodil se 1868, záhy ztratil rodiče i učil se obuvníkem, zahradníkem, pekařem, kuchtíkem, byl hlídačem na dráze, dělníkem v železničných továrnách, písařem, a procestoval téměř celou Rus. Při tomto potulném životě seznámil se s bosáky, jejichž život výtečně líčí. Gorkij je výborný umělec, ale špatný myslitel. Jako umělec věrně líčí bídu ruského sedláka, jenž odtrhl se od půdy a hnije, a přece jako myslitel radí mu, by odtrhl se od půdy, idealisuje své bosáky, jejich svobodu, sebevědomí, by dokázal jejich přednost před usedlými sedláky-rolníky. Loni vydal G. druhý a třetí svazek svých „Kreseb a povídek" a v „Žizni" uveřejnil dlouhý roman „Foma Gordějev" i povídečky: „Kirilka" a „Dvacet šest a jedna." „Kirilka" je jméno podivného mužíčka, řídícího přepravu přes řeku, jenž život svůj nasazuje za bližní a vlastním chlebem nakrmí vyhladovělé cestující. Poeticky napsána povídka „Dvacet šest a jedna." V pekárně ve dne v noci pracuje šestadvacet pomocníků, mechanicky pohybujících rukama i prsty v podzemním sklepě. Jediným paprskem světla, který k nim proniká, je služka Taňa, již všichni milují. Tu však přišel nový pomocník, jenž chlubí se svými úspěchy u žen, a ideal dvaceti šesti neodolá léčkám jeho. Ideal, snaha po kráse, dobru osvěcuje trudný život ubohého lidu jen pomíjejícím leskem. — Hrdinou romanu Foma Gordějev je syn povolžského kupce Ignata Gordějeva, v němž autor oslavuje vydřidušskou, dravou sílu. Otec je typický svéhlavý kupec, jehož cílem života byl zisk. Žena druhá —

záhadně mlčelivá, rozjímavá dívka, zemřela mu, když porodila syna, jenž od dětství byl nakloněn k rozjímavé náladě. Foma byl vychován v nábožné kupecké rodině přítele otcova, kde se žilo jako v klášteře. Když později otec vzal ho domů, vychovávala ho tetka, jež vykládávala mu pohádky a bajky. Školu navštěvoval krátkou dobu. Když malý hošík litoval kdysi otcem uraženého člověka, silný otec dává mu takové naučení: „Litovat lidí nutno... ale nutno litovat s rozumem... Nejprve pohlédni na člověka, poznej, jaký v něm smysl, jaký prospěch může z něho býti? A uzříš-li, že je to člověk silný, k práci schopný, lituj ho, pomoz mu. Je-li však slabý, k práci neschopný — naplij na něho a jdi dále." Po smrti otcově ujme se ho kmotr Majakin, bohatý kupec, jehož zajímavá postava dodává romanu značný společenský význam. Majakin je vysokého mínění o třídě kupecké, přímo hlásá: „Kupec ve státě je první síla. Protože má miliony... Život zařizovali jsme ne my, kupci, a v zařízení života dosud nemáme hlasu, nemůžeme k němu přiložit rukou. Život zařídili jiní (šlechta, úřednictvo), rozmnožili v něm všelikou prašivinu: lenochy, nešťastné, ubohé... oni život znečistili, zkazili... Však očišťujeme život my... Kdo více obětuje ve prospěch chudých na všecky ty domy, opatrovny, chudobince, než kupci?... Nás nazývají divochy a nekulturnými lidmi... Co pak je kultura?... Zbožňování, t. j. láska, veliká láska k práci a pořádku života... My milujeme práci... a ne oni. Oni oblíbili si rozsuzovat, my pak pracovat... a příkladem naší kultury, t. j. lásky k práci, je — Volha... Pouze nám je milá práce pro práci samu, pro lásku naši k zařízení života, jen my milujeme pořádek i život... A ještě proto jsme první lidé života i praví hospodáři ve vlasti své, že jsme — mužíky... My, kupci, po staletí nesli Rusko na svých plecích i nyní neseme. My základy života kladli — sami na zemi místo cihel jsme se kladli... nyní nám třeba stavět poschodí... račte nám dáti volnost jednání... V tom je náš úkol." Majakin, zástupce „čumazých", t. j. vydřiduchů, přímo praví, že opravdu kulturnými lidmi jsou kupci, že připravují moc i sílu, by v budoucnosti stali se staviteli, zařizovateli života ruského, jelikož intelligence nedovedla zařídit života. Aby uskutečnil tuto úlohu, snaží se M. poučit Fomu, jehož nejasným snahám a idealům nerozumí, chce ho oženit se svou dcerou. Zklamav se ve Fomovi, pošle pro syna, jehož dříve vyhnal z domu a jehož pro jakýsi přečin vyhnali na Sibiř, a má velikou radost, že syn beze vší cizí pomoci dovede si razit cestu v životě, umí samostatně zařídit osud svůj, je „stavitelem života", jakého si přeje. Syn Taras jest ještě drsnější než otec, a nad to má vzdělání. To, co mučí Fomu, hledajícího smysl života, je cizí Tarasovi, hlásajícímu, že nespokojenost životem jeví se „následkem neumění pracovat, nedostatkem úcty k práci... Práce je — téměř kultem... Výše kultury vždy stojí v přímé závislosti na lásce k práci." Ovšem tato chladná, racionalistická theorie neuspokojuje hloubavého ducha Fomy, jenž nenalezl nikde pravých lidí, odpovědi na trápící ho otázku o pravém smyslu života. S jedné strany Foma setkává se s lidmi podobnými jemu, nadšenými krásnými snahami,

hledajícími pravý život, ale lidmi slabé vůle, neschopnými uskutečnit idealy své v životě; s druhé strany vidí lidi silné vůle, schopné k životu, ale bez krásných snah, stojící v mravním ohledu velmi nízko. Nenašed opory v životě, Foma cítí odpor k životu, vrhá se v propast opilství a prostopášnosti, upadá v zoufalství, hyne bez užitku pro lidstvo. Těžký dojem zanechává v nás líčení vítězství všech idealů prostých Majakinů nad nepraktickými, ale vysokými idealy nadšenými lidmi v životě ruském. Gorkij idealisuje tu hrubou sílu, vydřidušství ruského kupectva, jemuž připisuje úkol příštích „stavitelů života.“

Drobný lid městský, zmrzačený životními okolnostmi, předvádí nám jiný mladý, velenadaný spisovatel *P. E. Nakrochin* v „Idyllách v prose.“ Kdežto současní belletristé, vybravše si za formu tvorby krátkou povídku a kresbu, všímají si téměř výlučně psychologie jednotlivců, často docela odtrhnuvších se od společnosti, Nakrochin všímá si bedlivě vzájemných vztahův osobní, individualní a kollektivné psychologie davu. Jeho idylly jsou povídky o hodných lidech, něžných bytostech, nevinných duších, podléhajících dobrým i špatným vlivům davu. N. v úzkých rámcích povídky odhaluje duši svých hrdin, ale tuto duši téměř ani nemyslí si odděleně od duše davu: u něho duše jednotlivcova neviditelnými na první pohled svazky je spojena s celou řadou jiných lidských duší, vzájemně na sebe působících: náraz života na struny jedné duše ozve se v hlubině druhé duše. Sleduje vzájemné vztahy osobní i kollektivné psychologie, N. velmi případně líčí rozličnost významu osobnosti v třídě jednorodé a nejednorodé: v jednorodé má osobnost větší vliv na dav (srv. povídku „Zloděj“, kde zástupce jednorodého davu, prostý okradený dělník, svou neporušenou povahou působí dobro v stejnorodém davu a odpouští zloději krádež, uslyšev o jeho nešťastném životě), v různorodé osobnost značně se ztrácí, pohlcuje se smíšenou náladou davu, jako na př. čistá duše po klášterním životě toužícího mladíka podlehla vlivu a náladě nestejnorodého, pestrého davu na lodi, vlivu slepé síly živlu („Stichija“). Jak příklad a nálada davu je nákažliva, jak těžko odolati člověku slabé vůle a nepevných mravních zásad vlivu davu, o tom poučuje povídka „Jmeniny davu“, kde mladík, nemající „na pohled žádného určitého zaměstnání“, vida pestrý zástup na vojenském cvičišti veselícího se lidu, dal se unésti všeobecnou veselostí lidí všech stavův i povolání, a potřebuje k tomu peněz, vraždí domněle bohatého pána, „nevinnou obět hýření a veselosti davu.“ Rozdílnost vlivu stejnorodého davu i různorodého pozorovat jasně též v povídce „Talisman“, kde čalouník Tezkin, našed „šťastný“ provaz po oběšenci a zbaviv se vlivu davu stejnorodého, poddá se kouzlu různorodého davu na koňských dostizích, davu, zachváceného touž touhou po nahodilém zisku. Velmi zajímava je postava poutníka („Strannik“), zmrzačeného starce, prosícího o almužnu a odpověď vzdělaných lidí na trápící ho pochybnosti, kolika prsty dělat kříž. Zdařilá je též postava „maličkého člověka.“ Vůbec všecky postavy „idyll v prose“ nakresleny jemně a umělecky. Autor zná své hrdiny, jež nejraději volí z nižších tříd městských, z třídy intelligent-

ního proletariatu, a miluje je; on dovede nás smířiti s těžkým životem jejich, k čemuž velice mu napomáhá jeho jemný, dobrosrdečný, láskyplný humor, prostý satiry a zlomyslného posměchu. Tento humor dodává obrazům jeho zvláštního osvětlení, kde pochmurné propasti jeví se v lehké mlze, obměkčuje ostrost rysův a dodává všemu tvářnosti krásy, teploty a srdečnosti. Povídky jeho potaženy závojem snivého zármutku a osvětleny vnitřním ohněm humoru. Jediné, co vytknouti lze milým povídkám, je, že osoby předvedené málo jednají a mnoho mluví, tak že děj, ba i charakteristiky osob druhdy tonou v množství rozmluv.

V. Veresajev k novelle „Konec Andreja Ivanoviča“ čerpal látku ze života řemeslnického a továrnického lidu. Hrdina novelly, Ondřej Ivanovič, je knihařským pomocníkem, aristokratem mezi dělnickým lidem, touží po lepším zařízení v životě, ale nemá pevné vůle jíti tou cestou; často pije, bije ženu i dcerušku, pere se s druhy a předčasně umírá. Stojí jaksi na hranici dvou pokolení řemeslnického lidu. Zástupcem nového pokolení, snažícího se po duševním i mravním osvícení, je Barsukov, jenž nepije, učí se a mnoho čte. Novella je trochu rozvláčna, šablonovita.

O pozoruhodném nadání svědčí také „Razskazy i očerki“ *S. Elpatjevského,* o němž byla řeč v „Hlídce“ 1898. Loni vydal své po časopisech roztroušené „povídky a kresby“, v nichž věrně, druhdy ne bez humoru, kreslí současný život. Zvláštní zmínky zasluhuje povídka „Jedou“, kde se líčí návrat dvou tělesně i duševně zničených mladých manželů ze Sibiře do rodiště v Malorusku. Elpatjevskij je lékařem, i vyléčil z těžké nemoci starce a místo vděčnosti rodiny jeho vidí, že rodina se zlobí, že stařec zůstal na živu, jelikož stařec byl pojištěn na život, a všichni již se těšili na pojistné. A náhle lékař ho vyléčil („Vyléčil!“). Svižně psány společenské satiry „Miša“ a „Spirka.“

Většina „Novell a povídek“ *N. Telešova* věnována životu vystěhovalců v Sibiři, jejž autor dobře zná a teple popisuje. Před námi vystupují nešťastné děti, rodiči opuštěné nebo osiřelé. Takový je na př. Semka (v povídce „Domů!“), jenž utekl po smrti rodičů z baráku a utíkal domů. V povídce „Nouze“ rodiče opouštějí nemocné dítě na břehu sibiřské řeky, by sami neupadli v hroznou nouzi. V „Maličkém románě“, poněkud rozvláčném, vypravuje se o bohatém starém mládenci, k němuž švakr přivezl dvě děti, jež očistí pomalu duši strýcovu, ale umírají na záškrt, což velice bolí jejich strýce. Méně se daří Telešovu povídky s filosofickými záhadami a psychologickými thematy.

Tan vydal svazeček „Čukotských povídek“, kdež svá pozorování a dojmy zpracoval v belletristické formě. Povídky ty psány prostě a mají veliký význam národopisný.

To je všecko, co pozoruhodného vydali „mladí“ spisovatelé.

(O. p.)

Dvojí vzkříšení.

Napsal JAN PAWELSKI. Přeložil A. M. (Č. d.)

Jinou krajní soustavu představuje Ibsen. Co Tolstoj na štěstí jedince pohlíží ve sloučení se štěstím všeobecnosti a proto může býti nazván universalistou, je Ibsen krajním individualistou, staví jedince nad všeobecnost a hájí blaha jeho proti blahu všeobecnému.

Jsou podivné zjevy v písemnictví, které co do některých jednotlivostí se opakují co věk; jsou jiné, jež se vracejí za několik století; Ibsen náleží ku zjevům úplně novým, které nenacházejí nejmenší podobnosti v dosavadní historii literatury. V ohledu literarním je to duch tak podivně složený, že podobné směsi psychických složek málem nemožno ani tušiti. Zdokonalený pozorovací smysl realisty vedle fantasie symbolistické, vybujelý mysticismus při klidném, suchém, žíravém rozumu, skeptický pessimismus, spojený s naivní věrou v hodnotu filosofických theorií, a což nejzajímavější, sklon řešiti konkretní záhady životní, kdežto idea života ponechána nerozhodnuta, v neohraničených, mlhavých visíc prostorech.

Večteme-li se ve dramatické útvary Ibsenovy, nic snadnějšího, než ztratiti orientaci. Vešli jsme ve kraj studené mlhy, za kterou vyhlédají zlověstně vyhloubené útesy zasněžených skal, tu tísníce se nad hlavou divákovou v ponurý úvoz, tu mihajíce se z dálky tak nejasně, že nevíme, zda je pokládati za mohutné úkazy horské, či spíše za obyčejné konáry stromů, brodící se mlhou. Časem vyrazí v té studené, mlhavé krajině horký proud gejzeru, jindy se mlha odvalí a v blízké vzdálenosti vyvstane výrazně ve průzračném vzduchu přívětivý statek se všedním životem obyvatel, ale často zase na její půdě se začínají rojiti symbolistické postavy ze mhly uvité. Obyčejně bývá ve dramatech Ibsenových několik vrstev myšlenek. Jednu tvoří sám děj dramatu, podávající na oko život skutečný, často provedený s celou finessou realismu. Ale po chvíli vyrazí v tohu děje nějaká fantastická zvláštnost, odbočuje jako náhlá oklika, nějaká idea, která celou budovou skutečného děje bez lítosti otřásá, na chvíli se skrývá, pak zase vychází na jevo a tak tvoří druhou vrstvu skryté myšlenky autorovy, který chtěl skutečný děj míti jen symbolem svých abstraktních ideí. Nedosti na tom; těmito dvěma vrstvami se vine třetí, tajemná, nemající nic společného ani se symbolickým ani s realním významem dramatu, plná nových allegorií, symbolů, nahozených myšlenek a nedopověděných vět. Druhá vrstva podává výklad k první, ale třetí způsobuje bez potřeby chaos a zmatek.

Není tudíž divu, že pro záhadnost útvorův Ibsenových se utvořily v oceně jeho velmi různorodé literarní tábory. Nemluvíme o výkladu jednotlivých allegorií a symbolův, neboť v tom ohledu kolik hlav, tolik smyslů — a vykladačské ty produkce bývaly nejednou velmi utěšeným pohledem — ale ba i co do odhadnutí zásadního tonu v povaze a přesvědčeních Ibsena, vládne podnes různost mínění.

Jedni ho pokládají za krajního pessimistu, kterému všechna světla shasla, jiní za idealistu, který ovšem bezprostředně světel nerozžíhá, ale vede ku světlu bezohlednou kritikou dnešní společnosti. Ve skutečnosti takové zařadění Ibsena v jedinou kategorii zdá se nám býti neodůvodněno. Ibsen není jednolitá povaha, a odtud v rozličných obdobích odvisle od různých okolností převládala u něho tu jedna, tu jiná stránka povahy. V některých dramatech, spíše ještě v některých výstupech jejich, je zřejmo, že ač řeže bez lítosti vředy dnešní společnosti, tak činí v jakémsi positivním, dle jeho přesvědčení stavícím úmyslu; na jiných místech zase s takovou démonickou zlobou a zarputilostí na pranýř staví a tupí všechno, tak rve každou naději na lepší budoucnost, že pessimismus je ještě příliš slabý výraz na označení těch projevů. Odtud bylo by možno souditi, že převládajícím tonem v povaze Ibsenově jest pessimismus. Sám kdesi pravil, že nevěří ve věčnost lidských idealů. Určité idealy jsou chvilkové a žijí pouze do času, a v jejich věčnost věřiti je bezdůvodno. Ale nevěřiti ve věčnost žádného idealu znamená skutečného idealu nemíti.

Zdálo by se, že se s takovou negací idealu nedá žádný kladný program, žádný idealní vzlet sloučiti. Byly též ve spisovatelské činnosti Ibsenově takové chvíle úplné temnoty. Ale byly také chvíle, kdy nad tou temnou, zející propastí negace vznášelo se několik světélek, které dráhou svou jsou toliko bludičkami. Není snadno nastíniti je, neboť ve dramatech Ibsenových je plno zmatku, sofistiky a odporů, některé věci zase mají pouze místní význam a nejednou není jasno, pokud je třeba vyloučiti ze všeobecného Ibsenova názoru na svět; ale konečně nějaký nástin je přece možný.

Vlastní literarní činnost Ibsenova, která tvoří Ibsena evropského, začala tu chvíli, kdy ideje revoluce francouzské, přitlumené na čas válkami napoleonskými a romantickou poesií, znovu začaly zvedati hlavu. Všechny ty myšlenky pojal v sebe Ibsen, přepracoval je po svém a některé z nich provedl až do posledních krajností. Takovou základní myšlenkou je touha po nové vládě budoucnosti, jež by všechny významné strany předních civilisací v sobě spojila a zabezpečila lidstvu jakýsi nový, lepší tvar života. S myšlenkou tou potkáváme se v Ibsenově dramatu: „Císař a Galilejský.“ Julian Apostata chce na rozvalinách křesťanství vybudovati zapadlou vládu starověké krásy, ale hyne ve válce té, proto že pravda je vyšší než krása. Ale, čteme dále ve dramatě „stará krása už není krásou a nová pravda už není pravdiva.“ Po vládě krásy a pravdy musí přijíti „třetí vláda“, ve které se sjednotí krása i pravda, pohanství i křesťanství, živel smyslový i duchový v nový, dokonalejší celek. Dráha, vedoucí ku vládě té, není dle Ibsena dráha politické revoluce. „Lidé“, píše v jednom listě, „prahnou toliko po revoluci zevnější, v politice. Ale to jsou pošetilosti. Jde vlastně o to, zrevoltovati ducha lidského.“ Tak přesunuje revoluci z území zevnějšího ve hlubinu duše lidské, z lidské společnosti na lidské jednotlivce. Jakou cestou se nyní mají tito jedinci bráti, aby došli k utvoření nové společnosti, ku třetí vládě? Ve dramatě „Podpory společnosti“

stanoví tu cestu: „Pravda a svoboda, to jsou podpory společnosti.“ Ale vznešeným těm heslům „pravda a svoboda“ není tu rozuměti v jejich obvyklém, všeobecně přijatém významu. Ibsen je každým krokem radikal, tedy i pravdu pojímá netoliko jako válku proti každému bludu, nýbrž i proti všelikému klamu, sebe nevinnějšímu, proti tomu, co zoveme nevinným lidským potěšením. Pravda ta je bezohlednou přísností, která ve své bezohlednosti stává se nejednou netoliko beztaktní, nýbrž i nelidskou a brutalní.

A svoboda? Tu jsme už právě ve středisku Ibsenismu. Pokus přenésti svobodu Ibsenovu ve společenský život byl by právě takovým úmyslem, jako chtíti rozřešiti kvadraturu kruhu. Svoboda ta vymáhá nejúplněji volného rozvoje jednotlivcova ve společnosti bez jakékoliv oběti osobních instinktů jednotlivcových. Skoro každý z dramatických hrdin Ibsenových objevuje se se zvláštní ethikou pro sebe sama, jako by mimo něho nebylo ani lidstva ani zákonů. Takovým rázovitým obrazem svobody té je drama „Nora“, kde žena opouští muže i děti. Před odchodem muž Helmer se pokouší ji přemluviti:

Helmer: To je pobuřující! Tedy můžeš tak pohrdati nejsvětějšími závazky?
Nora: Co pokládáš za mé nejsvětější závazky?
Helmer: O tom tě mám teprve poučovati? Což to nejsou závazky k mužovi a k dětem?
Nora: Já mám jiné, rovněž svaté závazky.
Helmer: Nemáš jich ... Jaké?
Nora: Závazek k sobě samé.
Helmer: Především jsi ženou a matkou.
Nora: V to už nevěřím. Myslím, že jsem především lidská bytost jako ty, nebo chci aspoň usilovati státi se jí ...

Když jí muž připomíná víru a náboženství, odpovídá, že chce sama otázku náboženskou prozkoumati ... „Chci se přesvědčiti, zda je pravda, co pravil pastor Jacobi, a spíše, zda je to pravdou pro mne.“ Na námitku, že stojí v odporu s přesvědčením a zákony společnosti, zase dává tutéž odpověď: „Teď musím poznati společnost. Chci se přesvědčiti, kdo má pravdu, společnost či já.“

Třeba dodati, že taková Nora není nikterak dle intence dramatu typem stinným, záporným, naopak v její ústa vkládá Ibsen svůj program. Podobným způsobem v obraně jedincově vystupuje Ibsen nejednou proti idei společnosti a vlády, proti všemu lidskému sdružování, ať se opírá o lásku, o příbuzenství nebo jest i svazkem manželským. Jeho jedinec staví sebe nade všecko, jako naprostou míru všeho. Povinnost, mravnost, náboženství, vláda, společnost, rodina, příbuzenstvo, vše to jsou věci, které mají potud důvod býti, pokud se shodují s jeho instinkty.

Pojem takové vybujelé individualní svobody uvedený ve společnost způsobil by zřejmě nejúplnější anarchii. Všechny zákony, povinnosti, svazky lidské ustávají. Je to utopie a mohlo by se zdáti i nepochopitelným, jak mohl Ibsen s programem tak fantastickým usilovati o utvoření nové vlády. Ale není to tak vina Ibsenova jako spíše proudu, kterým se dal strhnouti. Všeobecně se soudí, že názor individualistický si

vypůjčil Ibsen od Kierkegaarda, odvrhl pouze nadpřirozené hodnoty, jaké se objevovaly v theorii Kierkegaardově a nahradil je hodnotami ryze lidskými. Jistě, Kierkegaard má rovněž svůj podíl v individualismu Ibsenovu, zvláště typ individualisty, jak jej vidíme ve dramatu „Brand", je dle vnějších znaků velmi blízký individualismu Kierkegaardovu. Ale nesmíme zapomínati druhého činitele, druhé složky, tak zvaného liberalismu, který velkými hesly pokroku a civilisace, velkými sliby utvořiti novou formu společenskou strhl s sebou Ibsena hned v počátcích jeho literarní činnosti. Vůdčí zásada liberalismu je právě ta neomezená svoboda a volnost osobní, založená na podkladech čistě lidských. Pouze když liberalismus co chvíli vcházel v kompromissy se skutečností a ustavičně kulhal polovičatostí, byl Ibsen důsledný a rozvíjel logicky zásadu od něho vypůjčenou. Odtud padá smutné světlo na celou nicotu liberalismu. Polovičatost jeho nepřivedla k žádným kladným výsledkům, jako vůbec polovičatost ničeho neutvoří, a důsledný rozvoj jeho zásad vede jako povšechný názor světový k nemožnosti a utopii, jako zase soukromá theorie jedinců může zploditi pouze anarchisty.

Je nyní zajímavo, jakou podobu má v těch dvou krajních theoriích, universalní Tolstojově a individualní Ibsenově, vzkříšení? (P. d.)

Z norských literatur.

Oba referenti, t. j. Chr. Brinchmann (o literatuře spec. norské) a Alfred Ipsen, o norském písemnictví v „Atheneu" (č. 3793.) tvrdí, že minulý rok, — počítá se od července r. 1899. do července 1900. — byl zvláště pro norské písemnictví požehnaný v každém ohledu; bohužel o švedském písemnictví nepřináší „Atheneum" žádného referatu, tuším až na druhý rok; za to letos jest tam stručně, ale věcně psaná zpráva (od V. Tilleho) o českém písemnictví, z níž se dovídáme, že se chystá obšírná práce o dějinách literatury vůbec, dále důkladný atlas a konečně dílo o „kulturním a socialním rozvoji českého národa v XIX. století." Než už na sever!

a) Na poli umění a kritiky jeho první zmínky z danských spisovatelů zasluhuje zemřelý prof. *Julius Lange*, jehož poslední práce jedná o „postavě lidské v dějinách umění od dob květu řeckého umění." Není to snad nějaká kompilace, nýbrž bystré a duchaplné vyvozování zákonů uměleckého rozvoje z té spousty uměleckých děl. Bratr jeho vydal „vzpomínky" zemřelého danského básníka *Paludana Müllera*, nejjemnějšího básníka danského ne tak pro vybroušenost jazyka, jako spíše pro hloubku a vznešenost myšlenek.

J. Brandes vydal nové souborné vydání svých děl o danské literatuře, jakož i cizozemských.

Julius Clausen za přispění četných odborných znalců jal se vydávati historii světových literatur. Dílo to založeno jest po většině na původních

studiích, je také bohatě illustrováno. Prof. *Peter Hansen* vydal přepracované své „Dějiny danské literatury“ od nejstarších dob až po naše dny. Chválí se nestrannost autorova zvláště při posuzování žijících spisovatelů.

Z romancierů a povídkářů buďtež jenom nejvýznačnější uvedeni. *Holger Drachmann* podal čtenářům „Den hellige Ild“ (Svatý oheň). D. jest vlastně lyrikem, a tím zůstává i ve svých prozaických pracích. „Den hellige Ild“ podobně jako jeho dřívější práce „Forskrevet“ není vlastně romanem, nýbrž výlevem citů, myšlenek a nálad o jeho vlastní životní katastrofě, plným stezků a žalob na její původce, jakož i výpadů a útoků kousavě satyrických na společenské a státní poměry. Pojítkem těch myšlenek, až příliš často se opakujících, jest hoře lásky o Edithu. Nejcennějšími z celé knihy jsou jeho po ní roztroušené básně.

„Liosens Ondskab“ (Zloba života) sluje práce *Gustava Wieda*. I v této povídce děje nehrubě mnoho, jde o znovanabytí pozbylého mlýna, jež docíleno náhodou, výhrou v loterii; hlavní předností knihy jest humoristicko-satyrické líčení maloměstského života. Povídka skládá se z řady drobných genrových obrázků.

Carit Etlar (pseudonym K. Brosbölla), nejstarší z danských autorů, napsal historickou, romanticky přibarvenou povídku „Björneaet“, dějiště její jest položeno do Norvežska tak před sto lety.

Herman Bang vydal svazek povídek „Liv og Döct“ (Život a smrt), z nichž první nazval „Vypravováním o štěstí“, druhou „Vypravováním o lásce“ a třetí „Vypravováním o těch, kteří by měli umříti.“ Ve všech předvádí se právo (přirozené!) člověka na požitky lásky a života. Smíme-li zneužiti slova toho, možno knihu tu nazvati evandělie m těla a tělesných pochotí. Zejména druhá z povídek svou naturalistickou bezohledností budí zrovna hnus a odpor.

Karl Larsen libuje si v kratších jasně a ostře nakreslených karakterních obrázcích s líčením prostředí jim odpovídajícího. Dokladem toho jeho poslední práce „I det gamle Voldkvartér.“

Joh. Skjoldborga „Kragehuset“ (česky snad: Havranní hnízdo) jest velmi krásně psanou povídkou ze života venkovanů bydlících na západním pobřeží Jutska. Líčení je tím zajímavější, že autor dlouhá leta tam sám jako učitel žil a působil.

H. Pontoppidana obsáhlá kniha „Lykke-Peer“ podává až příliš rozvláčně autobiografii autorovu od dětství až do mužného věku.

Nováčkem je *Gyrithe Lemche,* jenž po způsobu všech mladých obral si ve svých „Hříších lidu“ náměty velmi ožehavé. Vzdává se mu však uznání, že prý tak neučinil z baživosti po sensaci, nýbrž z úmyslů nejčistších a nejšlechetnějších. Za to *Eduard Egeberg* líčí ve své povídce „Před branou smrti“ změnu, jež se udává s myšlenkami a city člověka, který se octl smrti tváří v tvář.

Carl Ewald, Kappel-Böcker a *Victor Stuckenberg* vydali po svazku „pohádek“. Ewaldovy založeny jsou studiu života zvířat polních a bažinných, sledujíce každá jistou tendenci poučnou. Z téže říše vzaty jsou pohádky Böckerovy (aspoň většina jich), vynikají jak bohatostí

obrazotvornosti, tak i humoru, tak že se hodí i pro dospělé za četbu. Stuckenberg ve své sbírce „Vejbred“ (Jitrocel) pohádek nevyhledává nových látek, nýbrž staré pohádkové náměty v nové odívá roucha, vynikající plastickou stručností, a nové vkládá v ně ideje a myšlenky. Pohádky toho druhu jsou teď oblíbenou četbou v Dansku.

Z dramatických prací zasluhují zmínky: „Královna Eigra“ od *Ernsta van der Recke*, jejížto děj aspoň co do jádra založen na staroanglickém podání z dob krále Artuše, a *Otta Benzona* „Žertík“, jenž sice jest plný vtipů, ale prázdný. Z básní budiž uvedena sbírka *Edv. Blaumüllera*, v níž celý cyklus básní věnován jest Spinozovi. (P. d.)

Ze španělského písemnictví.

Referuje Al. Koudelka.

Povšechný úsudek o posledních produkcích z oboru španělské belletrie a poesie lze shrnouti v slova, že patrný všude úpadek. Nešťastná válka s loupeživými ameryankeesy asi valné k tomu také přispěla. Arci roman udržel si dosud své místo, ale žel Bohu, že i ten representuje se skorem výhradně na venek těmi spisovateli, kteří mu před lety k rozkvětu pomohli. Jen málo nových jmén přistoupilo, a z těch zase dvě nejslibnější zmizela, totiž *Ochoa* a *Ganivet*. Skosila je smrt. Ze starých dlužno na prvním místě uvésti *Juana Valeru*, mistra idealismu. Charakteristický způsob psaní jeho jeví se zvláště v jeho nejnovější práci, „Morsamor“ nazvané. Před ním vydal tyto tři romany: „La buena fama“ (Dobrá pověst), je to spíše povídka než roman, a to v celku velice fantastický. Hrdinka povídky té silně připomíná Angeliku ze Zolova romanu „Le rêve“; dále „Juanita la larga“, t. j. Chytrá Juanita, je to zajímavá povídečka, jejíž cenu zvyšuje výtečné líčení andaluských mravů a obyčejů; a konečně roman „Genio y figura“, v němž podáno mistrovské zobrazení moderní ženy, pro obyčejného čtenáře to roman není, už ne pro líčení života hrdinky. V „Morsamoru“ posílá Valerův genius národu svému těšícího anděla, slibujícího říši a lidu lepší budoucnost. V předmluvě sice praví, že chce jenom vypravovat a že nikterak nebere na sebe odpovědnosti z konsekvencí a naučení, která si snad čtenář z jeho vypravování učiní. Ale to právě činí roman ten dílem uměleckým. Roman, jehož děj odehrává se v 16. století, rozdělen jest ve tři oddíly komposicí podmíněné. První díl začíná ve Františkánském klášteře u Sevilly, do něhož se hrdina romanu, Miguel de Zuheros, starý válečník, jako frater uchýlil. Jako mladík a muž vykonal nejeden hrdinský čin a mnohého srdce dobyl, ale — neměl štěstí — skoro jako jeho vlast — ani v lásce ani ve své ctižádostivé snaze po slavném jméně. Stará cigánka byla mu prorokovala, že láska jeho jenom jed a smrt ploditi bude, a poněvadž jistá událost to potvrdila, zřekl se lásky a přijal jméno „Morsamor“.

Ale i honba za ctí a slávou mnoho mu nevynesla, tak že se konečně do kláštera uchýlil. To však hlodá na srdci jeho, a bol jeho zvětšuje ještě hořkost, s kterou sleduje skvělé činy Španělův a Portugalcu, kteří celých světa dílů dobývají. P. Ambrosius, kouzel znalý, v čarodějství honěný klášterní bratr, prohlédne jej a nabídne se mu, že jej čarodějným nápojem omladí. Miguel, maje na zřeteli, že teď doba „conquistadorů“, svolí, i vržen jest znova v širý svět jako 25letý muž s jistým bratrem laikem, Tiburtiem de Simahonda, jako panošem svým.

Teď začíná druhý a nejobsáhlejší díl romanu, dobrodružství Morsamora a jeho druha. Z nichž jen jádro tuto: Oba vynoří se v Lisaboně, najmou loď, na níž se pustí do východní Indie, v čele čety dobrodruhů vytáhnuvše z Goy projdou vítězně celý poloostrov. Morsamor získá si lásku krásné Urwasi; dívka však padne za obět zmíněné už kletbě. Puzeni jsouce ustavičně dále k východu, přejdou do údolí, v němž usazena kolonie starých mužů a žen honěných ve všech odvětvích tajného umění a magie. To zavdává autoru příležitost k theosofickým a okkultistickým úvahám. Konečně pojme Morsamor plán vykonati něco velikého, dosud tu nebývalého, zeměkouli totiž obeplouti. Skorem se mu to podaří, ale nedaleko portugalského pobřeží zachvácen jest bouří, loď se ztroskotá a náš hrdina v zápase s vlnami pozbude vědomí.

V třetím a posledním díle, nadepsaném „Reconciliacion suprema“, setkáváme se s Miguelem ještě starším a zlomenějším než před jeho omládnutím zase v klášteře. Smrti blízek béře se potácivě k celle P. Ambrosia, by ho k zodpovídání pohnal, neboť teď jasně vidí, že svůj druhý život toliko p r o s n i l, a ne prožil, i cítí se bolestně zklamána. P. Ambrosius brání se. „Pouze na štěstí“, praví tento, „pouze na zevnějších okolnostech závisí, a nikoliv na velikosti duševní, velké-li činy v skutečnosti či ve snách provedeny. Nezahrál jsem si s tebou, nýbrž chtěl jsem tě potěšiti. Před začarováním nebyl's rekem, pochyboval's také o tom, že bys jím býti mohl. Teď když nahlížíš, že jsi jím skutečně nebyl, nemůžeš o tom pochybovati, že v duši tvé vězí schopnost k hrdinství.“ Morsamor doznává, že toho trpkého poučení zasloužil. Neboť dlužno-li vítězství a triumfy náhodě připisovati — tak se utěšuje — platí stejně, ve skutečnosti-li či ve snách provedeny byly. „Tyto úvahy“, vyznává, „nutí mě zavrhnouti všelikou v první řadě o s o b n í a v druhé řadě s t a v o v s k o u a n á r o d n í p ý c h u. Nade všemi námi stojí Bůh a v Něm spočívá víra a naděje, že stávají domnělá a pomíjející zla, jež nás konečně přivádějí k pravému štěstí a pravé velikosti.“ Není pochybnosti, že historie Miguelova nutí zrovna k srovnání osudu jeho s osudem národa španělského. Paralelu proveďiž si každý sám.

Plodnějším a lidovějším jest *Perez Galdos*, jenž zrovna jakoby z rukávu sype svá dramata a své romany. Z poslednějších romanů jeho jsou „El Abuelo“ (Děd). Autor patrně chtěl původně pro divadlo španělské zpracovati „Krále Leara“, ale ze zamýšleného dramatu vzrostl mu pod rukou dialogovaný roman, a sice mnohem slabší a chatrnější dřívějších jeho výtvorů. Dále z cyklu historických episod

dvě povídky „De Oñate à la Granja“ a „Luchana“. V obou povídkách jsou skvostné popisné a líčicí pasaže, jako na př. popis bitvy u Oñate a Luchany, kromě toho u autora osvědčený bystrozrak a původní způsob jeho v nazírání a pojímání jistých charakterů. *Narcis Oller,* jenž v r. 1898. vydal sbírku novellet (v katal. nářečí „Figuras y Paisatze“), z kteréžto sbírky první povídka „Ať žije Španělsko“ prohlášena od španělských kritiků za jednu z nejlepších povídeček v poslední době ve Španělsku napsaných, studuje v romaně „La Bogería“ problem šílenství. Vytýkají mu však jakousi trhanost u vypravování, čímž prý právě nejdůležitější místa značně na své síle a výraznosti utrpěla. *Emilia Pardo Bazanová* vydala pouze svazeček povídek pod titulem „Cuentos Sacroprofanos.“ Z mladších romancierů zasluhuje zmínky *Arturo Campión* jako vážný a opravdový malíř přírody a bystrý pozorovatel povahy Basků. C. vystoupil původně na kolbiště literarní jako učenec-filolog. Napsal mezi jiným nejlepší grammatiku čtyr euskarských dialektů. Potom jal se uveřejňovati pozoruhodné novelly ze života v baskických provinciích. Poslední práce jeho „Blancos y negros“ (Bílí a černí); roman ten svou sytostí barev, vroucím citem a stručným slohem rázem mu zjednal jméno nadějného romanopisce. Jiným baskickým spisovatelem jest *Miguel de Uramuno,* jenž nápadně připomíná anglického Carlylea, jest v nazírání zcela původní, neleká se žádné hrubosti a vyniká často genialními myšlenkami. Vším tím vyznačuje se jeho roman „Paz en la guerra“ (Mír ve válce). Jiný „mladý“ jest *Arturo Reyes* z Malagy; vydal dosud dva svazky „Cartucherita“ a „El lagar de la Vinuela“, jež se vyznačují žhavým koloritem jižního Španělska. O *P. Luís Colomovi* koluje pověst, že musil nechati dalšího pokračování svého nového romanu „Boy“, který v španělském listě uveřejňoval. Zda to pravda, nevím, ale tolik jisto jest, že dále nevychází. (O. p.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

Dodatky při VII. svazku diplomatáře.

CLXII.

214. Biskup Konrad. Březová, 25. srpna 1323. — Kopiář G. str. 59.

V diplomatáři otisk dle přepisu z kopiáře G., od Eduarda šlechtice Mayera, někdy kn. arcib. archiváře kroměřížského.

Str. 817. ř. 3. kopiář má: Brzyzowia, ne: Bržyzawia;

ř. 4. kopiář omylem: c o m e n d a s, v otisku opraveno v „commendati“, ale nepodotčeno, že vykonána oprava a kým?

ř. 4. kopiář: ecclesiae;

ř. 5. „ exibuit et inantea potitur exhibere omylem přepisatelovým, má zníti asi: exibuit et *inantea poterit* exhibere;

ř. 6. kopiář: Iudicium místo omylem tištěného *Sudicuim*;
ř. 7. „ zcela zřetelně čte správně: de culpis *ex* ipso iudicio emergentibus, ne: de culpis *etc.* ipso iudicio atd.;
ř. 11. kopiář správně: Brzyzowiae dle pozdějšího způsobu psaní, a omylem přepisovatelovým: ducentesimo, místo správného trecentesimo, což mohlo býti podotčeno v poznámce.

Codex diplomaticus tom. VIII.

CLXIII.

14. Kapitola olomucká. Olomouc, 26. února 1350. — Kopiář I. fol. O. VII. v.

Nesprávně tedy udává diplomatář: Auszug aus dem Kremsierer Codex sign. O. VII.

Lechnerův otisk l. c. str. 361.

ř. 2. Christi fidelibus	kopiář: Christifidelibus — jedno slovo;
ř. 9. c*u*mmutare (tiskový omyl)	„ c*o*mmutare;
ř. 18. so*l*empni	„ so*ll*empni;
str. 362. ř. 20. a 25. Olomucz	„ Olomucz, t. j. Olomuncz.

CLXIV.

28. Táž kapitola. Olomouc, 8. června 1350. — G. I. b. 1.

Na rubě listiny touž rukou psáno jest: Supplicacio capituli pro confirmacione fundacionis monasterii [ad inserendum — přetrženo] ad infanciam. Doplnil jsem tím, co v závorkách jest. Níže: non debet inseri. scilicet debuit mutacio (?) fieri materie in supplicacione.

Současná s nápisem prvým značka: *h*.

Str. 18. ř. 5. parochialem	original: pa*rr*ochialem;
ř. 6. diocesis	„ d*y*ocesis;
ř. 11. 12. clar*um* suscepit et suscipere poterit increment*um* L.: clar*a*	„ správně: clar*a* suscepit et suscipere depoterit increment*a*;
ř. 15. Olomuc*ii*	original: Olom̄, t. j. Olomucz, tehda ještě není zde latinského ukončení.

CLXV.

31. Biskup Jan. Brno, 5. července 1350. — G. I. b. 2.

Originaly jsou zde **dva**, s pečetěmi na hedbávných nitích zelených (byly i černé, ale stvřely docela, jsou zde jenom skrovné zbytky z nich). Exemplář I., z něhož opisoval Boček, má pečet ve vosku červeném na misce z bílého vosku se sekretem na rubě porouchanou velice, záznam z XV. věku: Inuestitura ad parochiam in Budz. Exemplář II. s pečetí ve dvé rozlomenou, jejíž však obě části výborně jsou zachovány, má nápis na rubě: super ecclesiam in Bucz a v pravo pod plikou *ff*, na ní *XXX*.

Str. 18. ř. 4. ordinis sancti Benedicti	v originale II. není těchto slov;
ř. 5. presb*y*terum	oba orig.: presb*i*terum;
ř. 8. iuribus suis vniuersis pertinenciis	„ „ iuribus suis *et* vniuersis pertinenciis.

Poznámka Dra. Lechnera „fast alle Interpunctionen fehlen“ není správna; original I. má, jestli jsem se nepřehlédl, tečky jenom 3 ale kommat 33; original II. tečky 3, kommat 23, což jest při tak kratičké listině víc než dosti.

CLXVI.

44. Týž biskup. Olomouc, 1. září 1350. — G. I. b. 7.

Pečet biskupova ztracena, kapitolní (Zdikova) na motouze z červených a žlutých nití hedbávných zachována. V pravo na plice: XXIX. Nápis na rubě z doby pozdější: Iuspatronatus monasterii in pustmir super ecclesiam in Niklowicz částečně setřelý přepisován v době novější.

Otisk Lechnerův str. 362. násl. pečlivý

str. 363. ř. 4. po „ope“	original **nemá** kommatu;
ř. 22. orationum	„ oracionum;
ř. 29. ad hec usque	v originale jedno slovo;
str. 364. ř. 43. literas	original zřetelně: li*tt*eras;
str. 365. ř. 3. qua (omyl tiskový)	„ správně: qu*i*a;
ř. 13. In dic (omyl tiskový)	„ in die.

CLXVII.

92. Karel král. Praha, 13. července 1351. — G. I. b. 8.

Pečet jest rozlomena, ale obě částky drží červené a zelené niti pospolu, na kterých visí, že toho není pozorovati. Nápis na rubě: littera super ecclesiis in Gdavssow et Lunthenberg.

Str. 57. ř. 9. literas	original zřejmě: li*tt*eras.

CLXVIII.

93. Týž král. Praha, 14. července 1351. — G. I. b. 9.

Pečet na hedbávných nitích červených a zelených porouchaná. Nápis na rubě: Donatio ecclesie in G[dausow dopsáno v XVIII. věku na místě starého setřelého] a pod tím jest rasura.

Str. 57. ř. 3. před „Abbatisse“	v originale dvě tečky (. .) zastupující její jméno;
str. 58. ř. 1. de certa sciencia	v originale de certa *nostra* sciencia.

Listina má kaz veliký na dvou místech.

Pod plikou začátek naší listiny: [K]Arolus až po: deliberato et.

CLXIX.

103. Papež Kliment VI. Avignon, 19. srpna 1351. — G. I. b. 5.

Pod plikou v pravo: Guido 9 = com (ne: cō.). Na plice: R. pod tím: A de Luca. Na rubě mezi dírkami, v nichž niti jsou k přivěsení bully: VII.

Cod. dipl. VIII. str. 68. ř. 5. commercio	original: co*m*er*t*io;
ř. 6. Luntemburg	„ Lunte*n*burg;
str. 69. ř. 4. před „confirmamus“	v originale jest rasura 3·5 cm.

Nová díla.

Mach: **Příruční kniha dějin umění.** Malířství. Sochařství. Stavitelství. Hudba. V Praze 1900.

S radostí vítáme každý nový zjev na poli písemnictví krasoumného. Z přítomného díla radost však dosti je krátká. Čtenáře hned v nápise zaráží nezvyklé sdružení, že hudba k umění výtvarnému se připojuje. Důvody ve spise marně hledáme. Ale jest spisek německý nadepsaný „Leitfaden für den Unterricht in der Kunstgeschichte, der Baukunst, Bildnerei, Malerei und Musik",[1]) ve kterém totéž sdružení se objevuje. Spisek tento r. 1868. pořídila ředitelka dívčí školy ratibořské ze známého díla Lübkova „Grundriss der Kunstgeschichte." Lübke pojednává jen o umění výtvarném, ale pro dívčí školu ředitelka k výpisu přidala stručný přehled dějin hudby. Tato jest tedy logika onoho sdružení.

Přirovnávaje oba spisky čtenář brzy sezná jejich příbuznost. Nevytýkali bychom toho, ale tážeme se, proč okolnost tato úmyslně se zakrývá? Snahu tuto vidíme hlavně v tom, že v českém díle pořad trojího umění výtvarného jest pozměněn, a to nikoli na výhodu. Při tom však stala se nehoda na str. 23., kde čteme: „Giotto di Bondone, jejž poznali jsme již jako architekta a sochaře." Tak sice zcela správně se čte v „Leitfadenu",[2]) poněvadž o stavitelství a sochařství již dříve se jednalo. Ale v našem spise, ve kterém malířství je na prvním místě a o Giottovi jakožto staviteli teprve níže na str. 116. zmínka se činí a o jeho sochařských pracích vůbec ničeho se nepoznamenává, toto nedopatření nejen jest nesmyslno, ale zároveň osudno, poněvadž dosvědčuje, jak skrovná píle byla mu věnována.

Povrchnost spatřuje se v celém spise. Ku př. v úvodu k rozpravě o malířství (těsně přiléhajícím ku str. 128.—135. „Leitfadenu") na str. 4. čteme: „Důležitým materialem pro kresby jest uhlí." V německém spise ovšem se praví: „Von ganz besonderer Wichtigkeit ist die Kohle"; ale český překladatel má věděti, že malíř kreslí uhlem; uhlí potřebuje jen v zimě na vytápění dílny. — Na str. 22. je řeč o „květech, z nichž později vzrostl mohutný strom." — Na str. 28. a n. divně pochodil Lionardo, jenž prý byl „ducha všestranně nadaného, jak zřídka v jedné osobě sloučena bývá"; — výklad podává „Leitfaden" str. 159., kde čteme: „Lionardo . . . war von so vielseitiger Begabung, wie sie fast nie in derselben Persönlichkeit sich zu verbinden pflegt." Mechanické „z*r*alosti" patrné je tiskovou chybou místo „z*n*alosti" a níže „školy Lionardov*i*" místo „Lionardov*y*." — Michelangelo taktéž obdařen na str. 30. větou: „Titanský duch, jímž vytesal sochy své, jeví se v malbách, jež pořídil." „Leitfaden" (162) přece krásněji píše: „Derselbe titanische Geist, der seine Sculpturen erfüllte, lebt auch in den grossen Gemälden, die er geschaffen." —

[1] Stuttgart, Ebner & Seubert, VI. vyd. 1882.
[2] VI. vyd. str. 148.

Holbein na str. 43. poctěn zase touto větou: „R. 1526. odstěhoval se do Anglie, kdež očekáván králem Jindřichem VIII. a velmoži říšskými velikou řadou prací“ — osm instrumentalů po sobě, pro dějiny umění snad již méně slično! Ale již dosti ukázek slohových. Trpělivý čtenář sbírku rozmnožiti si může sám.

Nápadnější nesprávnosti ve jménech umělců nalézají se na str. 57. „Elshei*n*er“ místo „Elshei*m*er“, „Kellner“ m. „Kneller“, na str. 64. „Boyde*tt*“ m. „Boyde*ll*“, na str. 66. „Fla*u*drin“ m. „Fla*n*drin“, na str. 110. „Ber*n*ard“ m. „Ber*w*ard“ atd. atd.

Křiklavými doklady nepečlivé korrektury jsou na str. 107. „socha sv. Petra ve stříbrné (místo střední) lodi chrámu světce toho v Římě“ a na str. 108. „dvé desek z mramorové kosti“ (m. slonové).

Jediné, co chvály zasluhuje, jest stálý zřetel k umění domácímu, ačkoliv i zde na str. 190. bolestně postrádáme zmínky o chrámech třebíčském a tišnovském, pravých to perlách slohu přechodního, kterých ani němečtí spisovatelé nevynechávají.

Úpravě tiskařské dlužno vytknouti, že jména umělců i jejich díla stejně proloženým tiskem se vyznačují, což přehlednosti velice vadí.

Ještě větší výtky zasluhuje, že obrazy nejsou číslovány a v textu nikdy k nim se neukazuje. Takto se přihodily také nesrovnalosti, že na str. 123. při obraze je nápis: „Náhrobek sv. Sebalda v dómě magdeburském“, kdežto v textu na str. 124. zcela správně náhrobek tento do chrámu norimberského postaven. Na str. 14. označen obraz jakožto „malba... v katakombě Domi Stilli“, má se čísti: „Domitillae.“ Na str. 53. obraz Rafaelův nepředstavuje „Snětí s kříže“, nýbrž „Pohřeb Kristův“, jak v textu na str. 32. opět zcela správně se uvádí.

Po Branišově „Katechismu dějin umění“ dílo Machovo pokrokem nazváno býti nemůže. DR. J. HODR.

P. Josef Biederlack T. J.: **Otázka socialní.** Příspěvek k poznání její podstaty a jak ji lze řešiti. Dle 4. nezměněného vydání s povolením autorovým podává Dr. Ferdinand Beneš. V Praze 1900. Vzdělávací knihovna katolická. Svazek XVI.

Dílko P. Biederlacka pojednávající o otázce socialní bylo od kritiky německé přijato, pokud jsme zjistiti mohli, s neobyčejným uznáním. O jeho výbornosti svědčí také i ta okolnost, že v krátké poměrně době vyšlo v originalu ve čtvrtém vydání. Byla to proto zajisté myšlenka velmi včasná vydati dílko toto také v jazyku českém a to tím více, poněvadž spisů o otázce socialní pojednávajících nemáme doposud nazbyt.

Spisek sám dělí se na dvě části: všeobecnou a zvláštní. V části všeobecné, promluviv spisovatel nejprve o pojmu a původu dnešní otázky socialní, pojednává o rozličných theoriích ekonomických a to především o liberalismu ekonomickém, o socialismu a naposled o křesťanské nauce společenské a hospodářské způsobem jasným a přehledným. V části zvláštní probírá otázku zemědělskou, dělnickou, řemeslnickou

a konečně obchodní a to tím způsobem, že vždy nejprve promlouvá o podstatě a příčinách otázek těchto a pak o prostředcích, jichž třeba k rozřešení jednotlivých otázek těchto se uchopiti. Ku konci připojen je ukazatel věcný a jmenný, jehož original nemá.

Překlad český je plynný a celkem věrný, jak jsme se srovnavše jej na několika místech s originalem přesvědčili. Jen tu a tam vyskytují se některá nedopatření. Tak na př. na str. 3. přeloženo „in industriellen Betrieben“ „v okresech průmyslových“ místo správného „v závodech průmyslových“; dále na některých místech na př. str. 5. a 7. dvakráte „sociale Pflichten“ přeloženo „společenské ctnosti“ místo správného „společenské povinnosti“; str. 11. „gesetzgebende Gewalt“ přeloženo „zákonodárství“ místo „moc zákonodárná“; na str. 12. „Überhandnahme“ neznamená „vznikání“, nýbrž „vzmáhání se“, převaha. Mimo to snadno bylo lze se uvarovati některých germanismů.

DR. JOSEF SAMSOUR.

O ženské otázce vydány za nejnovější doby na Rusi tyto spisy:

Vl. Solovjev: Tri razgovora. Petrohrad 1900.

Originalní filosof ruský vystupuje tu proti ženské emancipaci. Současnou ženu, dílem současně, dílem postupně, opanovalo sedm běsů: běs svobodné lásky, běs politické agitace, běs zbožněného přírodoznalství, běs vnějšího oproštění se, běs závazného bezmanželství, běs ekonomického materialismu, běs esthetické dekadence. Všichni tito běsové musejí být vyhnáni, aby ženy dostaly se na pravou cestu.

T. Sprudina: Russkija ženščiny našego vremeni. Odessa 1900.

Spisovatelka vystupuje také proti ženské emancipaci, ukazujíc, jaké nevýhody z toho plynou, že ruské ženy práci pojímají příliš jednostranně jako práci společenskou, ne pak jakožto práci na každém místě a ve všech poměrech. Následkem toho na ženu, obírající se výhradně společenskou prací, a na její rodinu pracují cizí lidé, ona pak pracuje také na cizí. Pro ni šijí, její děti vyučují, starají se o jejího muže cizí, — ona pak zatím koná nějakou cizí práci, kterou s úspěchem může konat každý jiný, volnější člověk. Ale náležitě starati se o blízké lidi nemůže cizí; odtud špatný pořádek v životě.

Dr. S. M. Cypkin: Ženskij vopros. Moskva 1900.

Autor jeví se ohnivým obhájcem vyššího ženského vzdělání, vysvětluje význam vzdělání žen pro rodinu i společnost, ukazuje ovšem jen na světlé stránky pořádku toho.

SMĚS.

Prof. Dr. Masaryk uveřejňuje dle „České Mysli" str. 309. od ledna t. r. v „Českém Učiteli" své přednášky, jež měl v učitelském kursu universitním v zimním semestru roku 1900. Dle str. 310. „České Mysli" „zajímavá je stať o náboženství na školách, jejíž podkladem je myšlenka, že není **sporu mezi náboženstvím a vědou**, ale věda s filosofií jsou v rozporu s positivní theologií." Není tu ovšem naznačeno, co autor náboženstvím rozumí, ale celá stilisace činí dojem, jakoby positivní theologie byla v rozporu s náboženstvím, pokud jím rozumíme náboženský život, tak že by náboženský život a theologie sobě odporovaly, jinak řečeno: ten, kdo je dobře náboženský ve svém životě, že by nemohl býti dobrým positivním theologem a naopak. Naproti tomu dovolím si tu panu autorovi citovati jedno místo z vědeckého kritického listu, „Literarische Rundschau", rok 1897., str. 8. a 9., kde stojí toto: „Die Christen aller Zeitläufe, welche aus dem Glauben lebten (Röm. 1, 17) und christliche Vollkommenheit anstrebten, übten die in zahlreichen Schriftstellen von den Gläubigen geforderte Selbstverleugnung, Bekämpfung der Sinnlichkeit und Abtödtung; kurz sie alle haben in ihrem praktischen Leben die Ascese geübt. Zwischen Christenthum und christlichem Leben, Theologie und christlicher Ascetik gibt es daher keinen Gegensatz. Dies geht unzweifelhaft aus der lichtvollen Darstellung hervor, wie Basilius das Verhältnis von Dogma und Ascese aufgefasst hat." Pod kritikou je podepsán Dr. Heinrich Kihn, universitní professor ve Würzburgu. Kritika týká se spisu: Die Ascetik in ihrer dogmatischen Grundlage bei Basilius dem Grossen. Von Dr. A. Kranich, o. ö. Professor der Theologie am königl. Lyceum Hosianum zu Braunsberg. Paderborn, F. Schöningh, 1896.

Častokráte děje se nyní ve vědeckých spisech zmínka o tak zvané **moralní statistice** a z čísel jí podávaných činí se dalekosáhlé a hluboké dedukce o jednotlivých náboženských vyznáních. Povrchní pozorovatel a čtenář snadno dá se tím zaslepiti a tak nepravé náhledy šíří se dále a přijdouce do novin stávají se běžným názorem veřejného mínění. Proto třeba častěji upozorniti na vady a nedostatky podobného nekritického jednání a ukázati, jak třeba si při výkladu statistických dat počínati. Několik pěkných pokynů v tom směru podáno v „Zeitschrift für kath. Theologie" 1900, str. 546., které tuto uvádím: Abychom mohli správně oceniti mravnostní poměry některého lidu (národu), nepostačuje míti jen zření k přestupkům proti mravnosti; mnohem důležitější jsou pro tento cíl praktické projevy mravnosti. Tato stránka mravnosti však téměř úplně posud od moralní statistiky zůstala nepovšimnuta; jen o projevech nemravnosti v životě národním podává body některé, na nichž možno srovnávati mravnost obou velkých konfessí, katolicismu a protestantismu. Avšak již tyto body postačí, aby se katolicismus objevil v příznivějším světle. Čtyři nejdůležitější symptomy

nemravnosti v životě národů, nemanželské porody, přestupky proti trestním zákonům, sebevraždy a rozvody třeba zvláště zkoumati. Vyžaduje to veliké obezřelosti a důkladného uvážení všech faktorů, jež mají vliv na mravní život lidí, aby se mohly stanoviti podmínky, za nichž data moralní statistiky dovolují učiniti si poněkud jen oprávněný úsudek o mravnostních poměrech národů. Jsouť na př. tu a tam poměry takového způsobu, že i veliký počet nemanželských dětí je spíše důkazem mravnosti čili lépe řečeno důkazem menší zvrhlosti mravní než počet malý. Že v zemi, kde na př. vyhánění plodu je denním zjevem, počet nemanželských dětí může býti malý, ba i velice malý, je na bíledni. Zcela jiné podmínky třeba míti na zřeteli, jde-li o nemanželské porody, jiné, jde-li o sebevraždy, a opět jiné, jde-li o rozvody. Podmínky ty správně vyhledal a sestavil H. A. Krose S. J. ve svém spise: Der Einfluss der Confession auf die Sittlichkeit. Freiburg 1900, Herder, str. VII 101. Větší nebo menší počet nemanželských dětí je podmíněn 6 příčinami: umělou neplodností, vyháněním plodu, prostitucí, legitimováním, zákonodárstvím a poměry socialními. Kriminalní statistiky k úsudku o mravnosti národa vůbec nelze užiti. Proti mnohosti sebevražd jedině, jak se zdá, může něco pořiditi náboženství. Rozvody buďto podporuje anebo jim překáží zákonodárství. Posuzuje-li se mravnost národa na základě moralní statistiky se správným zřetelem na uvedené okolnosti, pak katolický lid nejen dobře snese srovnání s nekatolickým, nýbrž má i, zvláště proti protestantismu, nepopíratelnou výhodu a přednost.

Světlo jakožto prostředek léčivý. Světlu jakožto prostředku léčivému předpovídá se dle výsledků pomocí jeho dosud docílených velká budoucnost. Veliký význam světla slunečního pro život rostlinný a zvířecí je již dlouhou dobu znám, též vlastnost světla v tom záležející, že usmrcuje bakterie, byla v posledních letech od rozličných badatelů studována a jeho léčivá síla v podobě lázní slunečních od několika desítiletí do lékařství zavedena. Poněvadž však v našich zeměpisných šířkách zřídka kdy máme delší řadu dnů slunečních a slunečních lázní v zimě jen těžko může býti užíváno, nalezena byla ve světle elektrickém výhodná náhrada za světlo denní. V roce 1893. byly v Americe vystavěny světelné lázně s elektrickými žárovkami. Známým chemikem fysiologickým Dr. W. Gebhartem byly k nim později připojeny lázně se světlem obloukovým a s oběma druhy elektrických lamp. Elektrická žárovka podobá se ve svém spektru méně lomitelné části světla slunečního, poskytuje hlavně červené, žluté a jen v nepatrném počtu modré a fialkové paprsky. Elektrická lampa oblouková rozvinuje však vedle paprsků světelných v obyčejném spektru slunečním obsažených ještě veliké množství fialkových a ultrafialkových paprsků a tyto vysoce lomitelné paprsky světelné mají u větší míře než ostatní fysiologické a chemické vlastnosti. Vhodným zařízením lze docíliti kombinaci žárového a obloukového světla, která ve své působnosti světlo sluneční nejen nahražuje, nýbrž je vysíláním působivých paprsků ještě převyšuje. Elektrická lázeň světelná záleží podstatně ze skříně elektrickými lampami opatřené, jejíž postranní stěny jsou plochy zrcadlové, které světlo zpět vyzařují. Koupající se sedí nebo leží v této skříni až po hlavu, tak že je takořka obklíčen mořem světelným. Hlavní

přednost těchto apparatů záleží v tom, že temperatura v nich rovnoměrně stoupá a přístroj ovládající úplné její regulování dovoluje dále, že tělo ze všech stran vyzařováním elektrických lamp je zahříváno. K tomu přistupuje jako podstatný moment specifické působení světla samotného. Viditelné jakož i neviditelné paprsky světelné působí, i když jsou zbaveny paprsků zahřívajících tím, že ve vysoké míře probouzejí výměnu látek. Nervy kožní jsou posilovány a tím celý system nervový. Již po krátkém použití působí lázně světelné na kůži a výsledek jeví se v její veliké svěžesti a čistotě. Při nejrozmanitějších nemocích osvědčily se lázně světelné obzvláštním způsobem, tak při rheumatismu, i chronickém, při dně, při asthmě, ischias, lues, skrofulose, při chudokrevnosti, ztučnění, při nemocech ledvinových a jaterních, při neuralgiích a nejrozličnějších nervových porušeních. Vedle všeobecného světelného použití užívá se paprsků elektrického světla také k místním léčením u nemocí kožních, při lišejích, vyrážkách, karbunkulech, kožním raku, místních bolestech nervových atd., rovněž tak používá se rozličných spektrálních barev k témuž účelu a také kombinace elektrického světla a Röntgenových paprsků. Methoda místního léčení byla od Dra. Gebhardta současně s professorem Finsenem v Kodani, ale nezávisle od tohoto, vynalezena a vytvořena. Světelné léčení, toto nejmladší odvětví fysikalní methody léčební, získalo již rozsáhlý kruh přívrženců a počet lékařů, jenž ho používá, je den ode dne větší. Větší počet léčebných ústavů světelných zřízen byl jak v Německu, tak také i v jiných zemích. —R.

Mezi nervositou a četbou jsou dle Oppenheima (Zeitschrift für Nervenheilkunde, deutsche Praxis, Nr. 24. 1899) důležité vzájemné vztahy. K nervositě nakloněné osoby vychovávány bývají literaturou popularně-medicinskou a lexikonovou na hypochondry. I denní tisk má za jistých okolností zhoubný vliv netoliko nerozumným popularisováním medicinských událostí dne, nýbrž také obšírným zpravodajstvím o hrůzou naplňujících událostech. Zákaz četby novin byl by pro jisté osoby na nervy nemocné, aby se docílilo duševní dietetiky, rovněž tak důležitý jako dietetické léčení nemocného těla. To platí ve větší ještě míře pro onu část moderní krásné literatury, které stává se vylíčení pathologických jevů sebe-účelem. Zde spočívá další veliké nebezpečenství v převaze problemů sexuelních a líčeních, která hrají úlohu jako podporovatelé psychických výstředností v aetiologii mnohých nervosních porušení. I positivně-therapeutická úloha připadá dle Oppenheima četbě, pokud čistý esthetický požitek může se státi skutečně prostředkem léčivým; poněvadž však při tom individualita čtenářova tvoří faktor těžce vypočítatelný, nebude snadno vhodnou volbu učiniti. Co se týče intensity a zejména trvání esthetického požitku, musí býti dávka přiměřená individuelní dráždivosti. Tak může lékař zákazem přílišné četby, pohleování moderních romanův a novin a poukázáním na velký poklad trvalé literatury mnoho dobrého způsobiti. —R

Kannibalismus v Evropě a u Slovanů. V 9. sešitě vídeňského měsíčníku „Geografische Rundschau“ Dr. A. Purtscher sděluje, že v Evropě za historických ještě časů kvetl kannibalismus, lidožroutství. A sice prý hlavně u západních Slovanů či Vendů. Cituje už starší historiky a svědectví už použitá. Tak prý obyčejně dítky snědly staré rodiče a příbuzné, když už

nebyli ani k práci ani k boji. Tak prý v pověstech jihoslovanských zmínka se děje o požírání lidí, jinak však u Slovanů jižních nedokazatelném. Také prý jistá píseň guslarská zpívá o požírání dítek od Turků. (Pak su došli pasoglavi[1]) Turci — pak pojeli[2]) do osam[3]) sinova — i pojeli do osam snašica[4]) — i osmero joštor[5]) unucadi.[6]) V jiné písni guslarské vyličuje prý se, podle příběhu Abrahamova, jak Kristus žádal od jistého otce, aby zabil syna svého, upekl ho, že on k němu s hosty přijde. Přišel, posadili se, a Kristus rozesmáv se polil pečeni vínem a zabitý syn Ivan oživl. Vše to pisatel uvádí dle materialu zaslaného mu od „zneuznaného" prý folkloristy rakouského Dra. Fr. Kraussa. Vykládá-li takhle poetické obrazy národních písní srbských, není divu, že je zneuznaným! V našich českých pohádkách také mnoho lidí snězeno nejen od drakův, ale i od obrův a všelijakých nestvůr. Je tento výplod fantasie dětského lidu také důkazem pro lidožroutství Čechů? —P.

Skákavé processí. Zvláštní druh kajicné pouti, jak „Globus" v č. 9. ji popisuje, koná se každoročně v úterý svatodušní v městečku německo-frýzském Echternachu, kdež spočívá tělo sv. Vilibrorda, apoštola Frýzů. Skákání čili správněji hopkavý tanec započne na mostě před Echternachem. Tu seřadí se jedno processí za druhým a při zvucích hudby jdou poutníci zvláštním pochodem ku chrámu s hrobem sv. Vilibrorda. Pochod skákavý sestává z těchto figur: 4 kroky šikmo v pravo, 4 kroky šikmo v levo a pak na místě výskok do výše. Dříve se to činilo tak, že bylo několik kroků do předu, potom zas do zadu a pak výskok. Ježto tento způsob processí dlouho trvával, změněny kroky v před a v zad v kroky v pravo a v levo. Příčina a podnět k takovému způsobu pouti leží v kajicné prosbě k sv. Vilibrordovi, jehož prosí nejčastěji za zdraví. Svatý Vilibrord jest spomocníkem zvláště v padoucnici, při tak zv. Vítově tanci a podobných epileptických a nervových nemocech. Nemocný buď sám jde v processí a skáče, nebo nemůže-li, poprosí někoho jiného, aby skákal za něho. Nejčastěji skáčou za druhé menší hoši, kterým takové processí jisté radost působí, a pak zástupnictví svého nekonají zadarmo. Ježto cesta od mostu až k farnímu chrámu Páně jest dosti dlouhá a ulice echternachské k té pouti také zvláště neurovnávají, dorazí skákající poutníci k chrámu velmi unaveni, mnozí musejí už dříve přestati nemohouce dále. Před opatským chrámem bývá tak zvaný „poslední výskok", k němuž poutníci napnou ještě všecky zbývající síly, a na to kněz s nimi jdoucí uděluje požehnání. Skákavý pochod je tedy opravdovým kajícím skutkem a stojí poutníka mnoho potu. Processí koná se za každého počasí, neboť jest na den určeno. Skákající jdou obyčejně po čtyřech v řadě a vedle nich jdou po obou stranách ti, kteří neskákají, nebo pouzí diváci. Leč tanec prý je tak omamující a uchvacující, že mnohý z diváků se neudrží a najednou i sám vstoupí do řady tancujících a koná kající tanec dále. V zástupu skákajících viděti obyčejně vyhublé, nemocí sklíčené postavy, rodiče s dětmi epileptickými v náručí, jak se skákání za ně podnímají, mladé, staré, zdravé i nemocné; v tvářích jedněch brzy zrací se únava, na druhých bolest, ale kdo ještě trochu může, neustává, s napjetím skáče dále. Na svatodušní úterý

[1]) psohlaví — [2]) pojedli — [3]) osm — [4]) osm snach — [5]) ještě — [6]) vnuků.

jest městečko Echternach plno diváků z celého kraje. Dříve vedle skákavého bylo ještě processí zastávkové a processí podlézavé. Zastávkové processí po několika krocích na dané znamení zůstalo státi a odzpívalo při zastávce té jednu strofu písně a pak šlo dále. Pout podlézavá byla už obtížnější. Tu poutníci přišedše na most nad řekou Sauer před městečkem, obešli po jednom třikrát kříž na mostě a pak podlézali pod kamenem asi dvě stopy nad zemí trčícím napříč ze zídky mostové. Toto podlézání bylo rovněž velmi obtížné, ale přece tak často a tak ochotně poutníci podlézali, že kamenná dlažba pod visícím kamenem byla od těl lidských už celá vydlabaná a vydřená. Když kdysi jeden z opatův echternachského benediktinského kláštera chtěl poutníkům podlézání ulehčiti a dal kámen zasaditi asi o stopu výše, tak že aspoň po čtyřech mohli podlézti a nemusili celým tělem se plaziti, tu přestalo to býti poutníkům zajímavé a nechali té podlézavé pouti. Také zastávkové processí jako nezajímavé časem přestalo. Tato dvě processí konávána vždy v pátek svatodušního týdne. —p.

Srbština diplomatickým jazykem východu byla ve století 15., 16. a 17. Povýšili ji na diplomatický jazyk Turci v Cařihradě se usadivše a v říši svou v Evropě největší část srbských krajin uchvátivše. Perština, arabština a srbština byly dvorními úředními řečmi. Srbsky dopisováno si nejen s poddanými úřady bývalé srbské (a ovšem i bulharské) říše, ale i s multanskými a valašskými, uherskými, charvatskými, ano i vlašskými samostatnými státy, zvláště s republikami pomoří Jaderského. Bylo to možno i snadno, ježto Turci do Evropy přivalivše se v nevelkém počtu, vssáli v sebe národy podmaněné, a tak našedše na poloostrově Balkanském jako nejčetnější a nejrozšířenější národ Srby, nejdříve a nejsnadněji s nimi se pomíchali. Sultan Murat II. pojal za manželku pouhou Srbkyni Brankovićovu Maru, jejíž pastorek Mehmed II. nastoupil pak i na trůn turecký. Za Murata II. i Mehmeda II. mluvilo se i v haremě (v domácnosti sultanově) srbsky a oba tito panovníci srbsky znali, a nejen oni, ale i velmoži turečtí většinou té doby. Srbštinu mezi Turky šířilo zvláště vojsko janičarů, dětí Srbům odňatých a v zuřivé, fanatické vojsko mohammedanské vychovaných. Turci odnímali jim však pouze víru, národnost srbskou janičaři podrželi a konečně jako nejdůležitější živel v tureckém státě vnesli srbštinu i do původních kruhů tureckých. (Mostarská „Zora“ č. 5.) —p.

Babylonská věž. V květnovém sezení francouzské „Académie des inscriptions“ sdělil francouzský historik a archeolog de Mély nově nalezenou zprávu o „věži babylonské“, jednající o r. 355. po Kristu. V jistém řeckém rukopise nalézá se totiž popis chaldejského chrámu, jejž řecký cestovatel Harpokration navštívil, změřil a i zeměpisně dokonale určil. On sám dovozuje, že totožnost tohoto chrámu s „věží babylonskou“, „birs-nemroud“, věží zmatení jazyků, jest nepopíratelná. Zpráva Harpokrationova jest nejdůležitější a jedinou obšírnou, jakou ještě z pozdního starověku máme o největší památce lidského stavitelství. Podle toho věž (chrám) byla od Nebukadnezara v 6. století před Kristem obnovena; v nápisu, jejž Nebukadnezar dal na opraveném chrámě vyrýti, se praví, že věž byla vystavěna ve 42. generaci před ním. A ještě ve 4. století po Kristu byla věž babylonská chrámem bohoslužbě zasvěceným, leč přestala jím býti někdy kolem roku 380. Věž ležela 94 kilometrův od

Ktesifonu, jižně od Babylonu, sestávala z podezdívky 184 metrů široké a dlouhé a 75 stop vysoké. Uprostřed této dolní stavby vypínala se čtyrhranná věž ze šesti odstavců či pater se skládající, z nichž každý byl 28 stop vysoký. Na nejvyšším patře stál pak svatostánek 15 stop vysoký. Nejspodnější patro věže bylo 43 metrů dlouhé a široké. Ke svatyni se vystupovalo po 365 schodech zevně ležících, z nichž bylo 300 stříbrných a 65 zlatých, t. j. 365 ročních dnů (a mezi nimi 65 svátků?) značících. Sedm pater znamenalo sedm dnů týdne, nejvrchnější svatyně byla dnem svátečním, sobotou.

Evangelium sv. Petra. V papirusech koupených v Kaiře pro universitní archiv štrassburský nalezl professor Jacobi velmi sešlý fragment, jenž dle dvou prvně rozluštěných listův ukázal se býti pozůstatkem tak zv. „evangelia sv. Petra k Egypťanům“ už dříve dle jména známého. Psáno jest evangelium to (v nalezeném zlomku totiž) koptickým jazykem, a to nářečím z doby Spasitelovy a prvních věků po Kristu. Na listech, jež přečteny, nalézají se slova Spasitele k učeníkům v zahradě Gethsemanské a modlitba jeho v zahradě. Sdělení o slovech těch činí očitý svědek, a to způsobem, jak u Matouše, Marka a Lukáše shledáváme. Očitý svědek mohl býti jen apoštol Petr.

Zprávy z let 4000—5000 před Kristem. V londýnském „University College“ sdělil před nedávnem učený egyptolog anglický prof. Flinders Petri výsledek svých bádání ve vykopaninách abydských (Abydos = egypt. Abtu), kdež stála kolébka nejstarších panovnických rodův egyptských. Vykopaniny abydské podávají zprávy z času p r v n í dynastie faraonuv egyptských. Na džbánech nalezeny obrazy králů pátého z první dynastie (Uzafajs), šestého (Miebis) a sedmého (Semepsis). Králové ti panovali v pátém tisíciletí před Kristem. Zvláště bohatá kořist nádobí a ozdob s jemně rytými hieroglyfy nalezena v hrobě pátého krále, jenž se tu jmenuje Den-Setuj. Přišlo se na hroby dosud neznámých králů první dynastie: Merneita a posledního z první dynastie krále Oa. Vedle toho objeveno 50 hrobek královských úředníků, několik set pohárův a číší kamenných, 88 nápisů z vinných džbánů, 30 tabulek ze slonoviny a ebenového dřeva s nápisy a jiné drobnosti. Nejcennější věci uloženy v museu v Gizeh v Egyptě, ostatní dopravují se do londýnského musea, kdež v červenci v „University College“ budou vystaveny. — Teď jsme, pravil prof. Petri, o době faraonův egyptských z pátého tisíciletí před Kristem lépe zpraveni, než o době anglosaských králů mezerou ani ne půldruhého tisíce let od nás vzdálených. —P.

Z Litovle několik n ě m e c k ý c h o b e c n í c h z ř í z e n c ů (mezi nimi též o b e c n í d r á b!!) podalo k mor. zemskému výboru protest proti nařízení nynější české městské rady, aby se do jisté doby naučili česky, nařízení to zajisté až příliš šetrnému a kavalírskému, jakého německé městské správy nejsou ani schopny, vyháněјíce lidi bez ohledu. Zemský výbor ovšem do takových čistě služebných věcí nemá co mluviti, a proto „protestanty“ prostě odmítl. Týž protest však zaslán také v l á d ě a v l á d a jako vždy spravedlivá, totiž k německému liberalismu, h o n e m s i p o s p í š i l a o t á z a t i s e ú ř e d n í c e s t o u z e m s k é h o v ý b o r u, j a k s p r o t e s t e m n a l o ž e n o, ba d o t a z t e n o p a k o v a l a. Každá liberalně německá drzost dojde ochrany.

ROZHLED.

V Brně, 25. července 1900.

Církevní zprávy. Jubilejní pouti ani v horkých dnech červencových neustávají. Jsou to však poutníci ze zemí jižních; tak od sv. Petra a Pavla do sv. Cyrilla a Methoda byli v Římě poutníci z Charvatska (počtem k 600) spolu s poutníky portugalskými, za nimi došli Jihoameričané. Processí charvatské, jako pouti slovanské vůbec (v uherské byla též většina Slovákův a Charvatů), dle hlasů římských i charvatských listů vynikalo zbožností svou: naši slovanští poutníci vesměs jdou jen a jen na pobožnost, v ni celí pohříženi chodí po Římě, jiní národové snad už víc putují též na podívanou.

Na den sv. Cyrilla a Methoda konána na zvláštní dovolení kongregace obřadní na hrobě sv. Cyrilla mše sv. ve staroslovanském obřadě (glagolském). — Dne 15. července konána poslední jubilejní předepsaná návštěva basiliky sv. Petra, jak podle zvláštního svolení sv. Otec římským spolkům je určil a zredukoval. Jubi'ejní kajicné návštěvy chrámů skončily papežským požehnáním ve chrámě Svatopetrském. Přítomno bylo na 25.000 samých Římanů. Po 30 letech je to poprvé, co papež zpříma a výlučně římanům samým se představil a pro celé město byl opět vrchním biskupem a vrchním duchovním vládcem. Toto sblížení papežské stolice s městem, ač pozoruhodno, neznačí ovšem dosud sblížení s vládou, ba ani s autonomními úřady obce římské. — Při představování spolků římských sv. Otec zvláště dlouho mluvil s předsedou studentského spolku o chystané pouti katolické mládeže ze všech zemí, jež se chystá jako odveta na rejdy římské liberalní mládeže, jež na jaře nejen protestní schůze pořádala, nýbrž veřejně samého papeže — aspoň in effigie — zhanobila. Ku společné studentské pouti chystají se zvláště horlivě Němci, kteří to mohou tím spíše, ježto mají velmi četné katolické universitní spolky, kteréžto organisace, v té míře aspoň, všecky ostatní národy postrádají. Pout bude v první polovici září.

Dne 10. července v kongregaci obřadní zahájeno jednání o blahoslavení a svatořečení „služebnice Boží" Jany Antidy Thouretovy, zakladatelky kongregace „Milosrdných sester", jakož i zahájeno jednání o prohlášení úcty „sluhů Božích" za víru padlých mučeníkův uherských z řádu jesuitského Marka Crisina Canonica, Štěpána Pongráce a Melchiora Grodca.

Mezitím co církev prohlašuje úctu mučeníků-missionářů čínsko-tonkinských (27. května), povstává jí v Číně celý zástup nových pro víru svou padlých věřících, z řad missionářův i z řad lidu. Revoluce v Číně ničí ovoce dlouholeté úsilovné práce a dlouhého utrpení.

Katolíků po zdařilém působení missionářův italsko-francouzských a německých, zvláště za poslední dvacetiletí, čítalo se v Číně na 800.000, snad i více. Teď zástupy tyto rozprášeny, snad i z valné části mečem vyhubeny. Celá čínská missie rozdělena byla poslední rok na 35 apoštolských vikariatů (biskupství) a dvě apoštolské prefektury (nastávající biskupství). Apoštolskými vikáři bylo dle národnosti: 11 Francouzů (2 prefekti), 12 Vlachů, 4 Belgičané, 1 Němec a 1 Nizozemec. Řádův a společností v missii čínské zaměstnáno bylo 11, nejčetněji lazaristé francouzští, pak belgická kongregace Neposkvrněného Početí (oblati), italští františkáni (Minori Riformati a Minori Observanti), augustiniani, jesuité a různé missijní společnosti italské, francouzské, německé. Nedávno ještě zdálo se, že missie katolické v Číně kráčejí vstříc novému rozkvětu, když vláda čínská vyznamenala — prý na zakročení vyslance francouzského — zvláštním čestným titulem sv. Otce, a když německý císař mocí slova svého vydobyl nejen zadostučinění za ztýrané missionáře steylské, ale i jakési záruky bezpečnosti i na příště. Tehdy se objevivší řevnivost francouzsko-německá o ochraně katolických missií dnes vůči událostem takového dosahu umlká, neboť není možno ani myslitelno, že by jeden jediný stát evropský dovedl zjednati missionářům a křesťanům v Číně nějaké ochrany. Zprvu sice, v prvních okamžicích, kdy zpráva o bouřích protikřesťanských do Evropy doletěla, vynořovala se otázka p r o t e k t o r a t u s opětnou nesmířitelností a kurie římská snad prý i vyzvala nejdříve francouzskou vládu k ochraně křesťanů, leč brzy ukázalo se všeliké tahání o právo protektoratu zbytečným. Hájení zájmů katolických a vůbec církevních a náboženských ať už toho či onoho vyznání ustoupilo do pozadí a jde o hájení práv mezinárodních a o ochranu Evropanův a bělochů vůbec. Státy do popředí postavily obranu svých zájmů politických, jež částečně se kryjí, aspoň pokud osobního rozsahu celé záležitosti se dotýče. Mezi mocnostmi obrany se uchopivšími Francie ostatně stojí na posledním místě, z námořních největších mocností aspoň. Její politické zájmy totiž vzpourou dotčeny nejméně, odpadá Francii tudíž i důvod nějak zvláště se páliti pro zájmy anglicko-německé, jež v první řadě ohroženy.

Čína poslední leta ostatně stala se bolavým vředem nejen státní, ale i missijní politiky evropské. Missionáři v několika případech (ať už katoličtí či protestantští) byli příčinou, že evropské státy jaly se domáhat ve jménu zadostučinění pokuty a trestu vinníky, nebývalého vlivu, ba přímého panství v Číně. Čínské missie všech vyznání staly se skutečně tím, čím bylo missionářství Karla Velikého vůči Germanům a nástupců jeho v říši německé vůči Slovanům. Číňané mohli býti už jisti teď, že za křížem missionáře přijdou meče a lodi velmocí. Církevní instituce snad tu žádné jiné viny nenesou, než že ochotně obranu meče přijímaly, snad mnohdy zrovna žádaly a pak i rozchvacování říše čínské jako okolnost pro missie výhodnou neli vítaly, aspoň trpěly. Žádná z křesťanských církví evropských se proti tomu neozvala, ba naopak, jak už praveno, pomoci meče se všecky dovolávaly — i naše církev katolická. Chyba je tím větší, že pomocí meče pro milostné dílo obrácení

(třebas jen na pomstění násilí) dovoláváno se právě v Číně. Tedy v zemi, kam po přirozeném úsudku lidském missionáři nevnesli nic vyššího, nic nového. Čína pyšná na svou starodávnou samorostlou kulturu vítala přišelce jako barbary šířící nepřirozené, nižší, Číňana nedůstojné zvyky a nauky. Kromě milosti Boží a své vytrvalosti, obětovnosti a snad i osobního nadání jest missionář v Číně zbaven všech ostatních přirozených pomůcek. Nepřinášíť kultury ani pokroku, ani nových zdrojů životních spolu s vírou svou. Přijda do středu starodávného, vysoce vyvinutého toho státního i národního organismu jest nucen sám se mu podříditi a tím v očích Číňanů jen domněnku o své inferioritě potvrzuje. Jako ve starém Římě jen ode všech opuštění, vyvržení, přicházejí k němu — dítky pohozené křtí a sbírá, troufá-li je vyživiti a vychovati, a sirotky vychovává. Tak za dobu dvou generací vyrostla dřeň celé té křesťanské obce. Sama přirozená stránka víry křesťanské a zvláště katolicismu byla by snad více stoupenců získala, kdyby Evropané za missionáři jdoucí svou chamtivostí kramářskou a mnohdy i zpustlým svým životem neukazovali rub té křesťansko-evropské kultury. Sami missionáři různých sekt a vyznání ostatně bourají, co vystavěli, jeden na druhého útočíce. Zvláště protestantští missionáři křesťanství nijak v Číně neprospívají a hlavní vinu nesou té veškeré nenávisti Číňanů proti všemu křesťanskému. Úsudek všech cestovatelů v tom se srovnává, že dílo lásky konají v Číně pouze katoličtí missionáři, protestantští však, zvláště z Ameriky, lépe by doma byli zůstali. Švédsko-norský ministr zahraniční chopil se proto správného prostředku, když missionářským společnostem zakázal nadále do Číny missionářů posílat; dle všeho také už v Číně bytující missionáři švédsko-norští budou z Číny odvoláni.

Svatý Otec po prvních zprávách spolehlivých, jež o vraždění křesťanův a Evropanů došly, kázal svému kardinalu-vikáři v římské diecesi předepsati modlitby za mír a za utišení myslí. Dřív už modlitby za křesťany čínské započaly v ústavech Propagandy a ve společnostech missijních v Římě i mimo Řím.

Druhá „národní mše“ Dra. Išky, jež se 8. července konati měla na Žofíně, zakázána. Český ruch „pryčodřímský“ (jehož však není) hodlají němečtí radikalové spojiti se svým heslem „los von Rom“, a tak lidé, kteří pro národnost by se pozabíjeli, půjdou snad ještě proti Římu ruku v ruce. — Vláda počíná se proti ruchu protináboženskému sem tam směleji ozývati. Vypověděla nedávno zase dva agitující pastory z našich zemí, hlavně však velmi spěšně se obrátila proti možným následkům hesla ve Vídni vydaného: vzhůru k pravosláví! Snad proto, že je Češi vydali! Zakázánoť ihned srbskému archijereji videňskému, aby nikoho z přestouplých Čechů do církve nepřijímal. Že podobně též jak autonomní tak státní úřady nedávno v Terstě (na podobné heslo Slovinců) počaly působiti, už jsme se zmínili. Pro rakouské vlády snad vrchol hrůzy spočívá v tom, že pravosláví by se mezi rakouskými Slovany mohlo zmoci a tím že by pak snad Rusko se cítilo povoláno ujímat se svých souvěrců u nás. Protestantské Prusko už té hrůzy na úřední kruhy naše nepouští!

Rusko ostatně opravdu sleduje postavení našich pravoslavných okem Argusovým. Zvláště výkřiky z Bosny se rozlehší nedají ruské pravoslavné církvi pokoje. Mezi bosenskými a hercegovskými pravoslavnými zahájena — prý! — z Ruska agitace, aby se vystěhovali do Ruska nebo aspoň do Turecka. Vláda bosenská tohoto druhu vystěhovalce však chce zadržovati a nepouštěti ze země, podobně jakož i mohammedany poslední dobou stejně nespokojené.

O tužbách mohammedanů bosenských sděleno do záhřebského „Obzoru" se dvojí protivné strany moslimské: stará strana žádá si návratu dob, kdy ona se svou ztrnulostí byla stranou ve škole, ve chrámě i v životě směrodatnou. Na nový vánek, jenž po okupaci ze západu do Bosny zavál, žehrá: vzdělaní moslemové vracejí prý se ze škol západních domů jako nevěřící a věci jen zhoršují. S mladé strany právě těchto západně vzdělaných se odpovídá, že vzdělaní moslemové víry své na západě neztratili, ale přijdouce domů, nemohou býti spokojeni s tím šlendrianem a zatemnělostí a leností starých, v jaké se tito sestarali. Žádají si reorganisace škol a skutečného v nich vyučování. Deputace stěžovatelů, jež nedávno byly vypraveny do Pešti, zdají se vycházeti z kruhů starých.

Velehradské sjezdy letos opětně jakož jiná leta shromáždí ve svatyni Cyrillo-Methodějské: bohoslovce, apoštolát sv. Cyrilla a Methoda, ctitele nejsv. Svátosti 30., 31. července a 1. srpna a koncem srpna a počátkem září: delegaty strany křesťansko-socialní, československé spisovatele, vydavatele a novináře katolické a i mnoho jiných.

Kdežto první sjezd katolíků charvatských nepotkává se na žádné straně s nesnázemi a zdá se, že průběh jeho bude velmi skvělý (od 3. do 6. září) a že Charvaté se tím skutečně objeví jako národ venkoncem věrně katolický, brojí se proti druhému katolickému sjezdu slovinskému (10.—12. září) se dvou stran: z liberalní i z umírněné, jež zastoupena je terstským denníkem „Edinosti". Strana mírných bojí se ještě většího rozvadění a rozeštvaní stran, než jaké dosud panuje v Krajině a na Goricku mezi liberaly a katolíky národními.

Lvovská sjednocená metropolie slaví letos 200letou památku svého připojení k církvi katolické. V unii břestské zahrnuto bylo (1596) jen pět z osmi diecesí metropolie kijevské, o jejíž připojení koncem 16. století pracováno. Tři dieceses: lvovská, přemyšská a lucká z Břestu odešly nespojeny. Byly to osobní neshody vladyk jejich, které tehdy setrvání ve schismatě prodloužily. Teprve za Jana Soběského znova jednání o unii navázáno a r. 1700. také pak provedeno za krále Augusta II. Biskupem lvovským byl tehdy Szumlański, který přísahu a vyznání víry katolické 16. května 1700 složil, což klerus jeho s lidem po něm učinil ve Lvově 1. července 1700. Jubileum připojení bude se slavit až 14. října, ač by vlastně výroční dny byly 16. květen nebo 1. červenec. Leč pro nemoc a potom úmrtí metropolity sjednoceného arcibiskupa Kujlovského slavnost přeložena až na podzim.

Mezitím co u nás se mnohdy s leckteré strany agituje nebo aspoň touha ozývá po zavedení slovanské bohoslužby, jakou nám sv. Cyrill

a Method přinesli a za niž tolik vytrpěli, Rusi nejsou se svou staroslovanskou, vlastně jen církevní řečí bohoslužebnou spokojeni. V „Petrohradských Duchovních Vědomostech“ uveřejňují se listy zemřelého biskupa a poustevníka Theofana k professoru N. V. Jelaginovi, v nichž Theofan naráží na jednom místě na nesrozumitelnost jazyka bohoslužebného pro věřící, kteří smyslu modliteb nepojímají a tak duchem nemohou úkonů sledovat. A nejenom samy obřadní knihy, ale i knihy poučení ze sv. otců má církev ruská jen ve staroslovanském jazyce, o čtení evangelia a jiných písem sv. ani nemluvě. — Podobně v „Mosk. Cerkovných Vědomostech“ farář Vinogradov stěžuje si na nesrozumitelnost mnohých vět a výrazů při církevních obřadech užívaných. — Dle toho by nám staroslovanskými bohoslužbami nebylo mnoho spomoženo, aspoň ne tolik, kolik ony vážily předkům našim. A to ani tehdy, kdybychom tu staroslovanštinu četli po česku, jako si ji Rusi čtou po rusku, Rusíni po rusínsku, Srbové a Charvaté po srbsko-charvatsku a Bulhaři po bulharsku. Ani takovýmto přiblížením k živoucímu jazyku nevypadá pochopitelnější.

* * *

Věda a umění. Ještě před započetím nového období a nové správy divadelní střetly se s novou prudkostí strana stará s novou. Zákulisí z celého jednání o novou správu se pomalu poodhalila a česká politika staromlado zeje i odtud. Úspěch mladočeské strany, že ona teď dostala družstvo do svých rukou, zakoupen od Němců v zemském výboře tím, že jim povolena stejná subvence, jaká se dává českému Národnímu divadlu.

V poslední své zprávě o 17. roce působnosti ředitel Fr. Šubert zmínil se dosti ostře o mladočeském intendantu divadla, členu zemského výboru Dru. Heroldovi, jenž za celé období své hodnosti se o ústav vůbec nestaral a ani se v něm neukázal. Dr. Herold se bránil takovémuto posudku své činnosti v zasláních pražských mladočeských listů, leč podstatně nevyvrátil „zprávy XVII.“

Ze svazku divadla vystouplý operní pěvec Florjanský pořádal už zatím v červencových prázdninách pohostinské hry ve Varšavě a ve Lvově, získávaje polské obecenstvo hlavně svou parádní rolí ve Smetanově „Daliboru“. — Odstavené družstvo zamýšlí nyní celý svůj kapital vložiti do nového druhého českého divadla, nad to darováno na divadlo toto čtvrt milionu, tak že dlouho už asi nebude se jen mluvit o něm.

Německé letní vinohradské divadlo rozvířilo nedávno divadelní hladinu pražskou víc než by člověk doufal, že německý ústav v Praze, v zlaté, slovanské Praze to dovede! Dáván protisocialní kus z ostravského hornického života „Familie Wawroch“ od německého professora Ronnera; drama protkáno jest národnostním a kapitalistickým záštím k českému dělníku a pražští socialisté, čeští i němečtí, vytáhli, aby hře takového kusu zabránili. Po dva večery bylo divadlo německé jevištěm obstrukčních scen parlamentních, německo-židovské obecenstvo pražské spolu s policií však konečně obstrukčníky zdolalo. A „Familie Wawroch“ nejen socialistům, ale celé Praze české hrána jako na výsměch po celý týden znova a znova.

Poslední dny v červenci dáváno na smíchovském divadle také české „socialní drama“. Po Jeřábkově „Služebníkovi svého pána“ nemůže literatura česká zmoci se na kus, jenž by všeobecně si získal sympathii dělnictva, nikoho neurážel, nebyl strannickým a přece ode všech byl přijat za svůj. Takovým nebude ani drama Zyky-Borotínského „Stávka“, jemuž ovšem kromě mohutného, uchvacujícího dojmu celkového schází i v podrobnostech mnoho nejen na socialní, ale na dobré drama vůbec.

Velmi ostrým bojem utkali se naši „mladí“ zvláště v „Lumíru“ p. Fr. X. Šalda s p. J. Karáskem v „Moderní Revue“. Súčastněni jsou kromě toho pp. Václav Hladík, F. V. Krejčí, Arnošt Procházka, St. Neumann, Mrštíkové atd. — samá „zvučná“ jména, která po několik let ovládala kritiku naši a terrorisovala. I z naší strany šlo několik hejlů na lep tomuto bombastu a fraseotepectví. Nyní se pánové zcuchali tak nekřesťansky, že je člověka až hanba, jaká to společnost řídila kritiku naši v „Literarních Listech“, kde na př. tentýž kritik pod různými jmény o týchže spisovatelích a knihách podával úsudky zcela různé, podle větru. Nepamatujeme se na polemiku tak osobní, která by tolik špinavého prádla byla vynesla na jevo. V jednom toliko si nemohou nic vyčítati, že totiž skoro všichni ti pánové ve své mravní vysosti a rozhořčenosti hřímali proti znemravnělému — klerikalismu.

„Česká Stráž“, týdenník kdysi věnovaný zájmům českých menšin, znenáhla však náhončí realistů, zanikla nedostatkem platitelů. Realisté zániku toho litují, a právem, neboť málokterý list hanobil tolik osoby a věci katolické.

Dne 25. a 28. července slavili padesátileté kněžské jubileum dva národně kulturní zasloužilí pracovníci moravští, dp. Ignat Wurm, vikář olomoucký, bývalý poslanec říšský, a dp. Frant. Weber, farář a poslanec zemský a dříve i říšský.

Lektorem ruského jazyka na české universitě jmenován známý překladatel a essayista ruského kulturního života Karel Štěpánek.

Chystají se dva rusko-české veliké slovníky: Štěpánkův u Šimáčka a českého professora na Rusi Škorpila u Otty. Po dlouho trvající pustotě (Rankův slovník malý a nedostatečný vyšel 1874!) jednou zase nadbytečná hojnost.

Slovnikářství jest u nás vůbec zanedbané pole. Naše skoro všeobecná znalost němčiny nám asi pocitu takové potřeby nepřipouští. Přes všecko své horování slovanské přece ještě velké dobré slovníky jsme pořídili pro západoevropské řeči. Ze slovanských řečí jednostranně zastoupeny byly jakž takž jen ruština a polština. Jihoslovanské řeči zatím nejmenšího pokusu ještě se nedočkaly. A stačil by pro ně pro všecky tři jeden slovník!

Slovníček valašského nářečí chystá s podporou Akademie známý moravský spisovatel Fr. Bayer.

Na vyzvání vlády všem akademiím zaslané odvětila česká akademie pro vědy a umění na otázku, má-li i Rakousko přistoupiti k bernské smlouvě pro ochranu literarního a uměleckého majetku, kladně: radí

bezpodmínečně přistoupit. S odpovědí tou budou asi všecky české literarní vrstvy souhlasit, snad jediným nakladatelům by se to mohlo nelíbit. Avšak ani tito mnoho neztratí. Neboť s Německem smlouva už dávno byla uzavřena, a to v době, kdy česká literatura mnoho z německého překládala, tím spíše tudíž teď snesou smlouvu i s Francií, Italií a Anglií, se Švycarskem, s Belgií, Španělskem, Danskem, Švedskem a Norskem, kdy už přece i u nás knižní trh z prvních těžkostí vyvázl. Pro nás samy konvence bernská znamená však vždy jen poplatnost. Neboť dlouho skóro výlučně a vždy vůbec převážně my to budeme, kdož bude cizí literarní díla převádět. Překlady z češtiny mnoho asi nepřetáhnou toho prospěchu také na naši stranu. Je to tedy věcí cti národní, přistupujeme-li ochotně a bez podmínky ke smlouvě bernské.

Čtvrtá třída české Akademie jmenovala H. Sienkiewicze svým členem.

Na uspořádání českého orchestralního koncertu v Paříži za výstavy věnována Akademií podpora 100 zl. skladateli O. Nedbalovi, jenž také koncertem svým velké nadšení u francouzského obecenstva vzbudil.

Remešského nádherného a pro nás památného Evangelia hlaholského zakoupila Akademie dva exempláře.

Staročeský slovník Gebauerův bude Akademie vydávati společně s českou grafickou Unií.

Ve „Věstníku akademickém“ podává stále z rukopisův universitní bibliotheky Klementinské spisovatel J. Truhlář neznámé dosud úryvky řečí a listů, jež týkají se skoro vesměs doby husitské a kališnické. V červnovém čísle přisuzuje traktat o „sedmeru svátostí“ ne magistru Příbramovi, jak v „Č. Č. Musea“ vloni Dr. K. Krofta učinil, nýbrž má za to, že je to traktat Rokycanův z doby ještě, než se stal arcibiskupem pražským, snad z r. 1431. V č. 5. téhož „Věstníku“ podán ve výňatku list nějakého neznámého spisovatele, snad mistra J. Husi, obraňujícího Wicliffa proti německému mistru Janu Hubnerovi, jenž spolu se 24 články londýnskými ještě jiných 21 kusů z jeho spisů vybral a k odsouzení pražské konsistoři předložil. List psán je 1403.

Poměr českého a německého umění v Praze vyličuje v mnichovském „Allgemeine Zeitung“ dopisovatel A. Reitler. Praví: „Protiva mezi českým a německým rozlučuje společnost pražskou na ostře omezené tábory, a tak všechny mysli ovládá, že zřídka kdy se kdo v Praze nalezne, jenž by s oběma tábory styky udržoval. Česká společnost pražská neví nic o německé a německá nic o české, a tak i na poli umění a literatury zavládá vzájemná odrůzněnost. Zdá se to býti nezbytným prostředkem v boji, což pochopiti a ospravedlniti se dá jen tomu, kdo tam žije. Když však časem zazní nějaký hlas s českého Parnassu na německý či naopak, tu najednou v obou táborech se uzná, že tato výměna je zjevem velmi zajímavým a na obou stranách působí mile. V Praze i poslední „kommis“ je bojovníkem a každý tu má vedle svého obyčejného povolání ještě povolání vojenské: stojí stále na stráži a stále pohotově; co den, co hodinu třeba buď útočiti, buď krýti a od-

rážeti. A proto časem takový život dodává charakteru Pražanovu zvláštního rázu a jakousi rozvážnost a kritičnost nese také každá kniha pražských spisovatelů německých — ovšem. Z jejich veršů mluví málokdy snivost, skoro vždy pevnost a mužná síla." Dopisovatel zmiňuje se o německých pražských spisovatelích: F. Adlerovi, překladateli Vrchlického, H. Tewelesovi, A. Guthovi, E. Faktorovi a H. Salusovi, z části mladých začátečnících, z části už starších básnících družiny pražské. Nový technický ústav založen v Tomsku v Sibiři. Tomsk stává se takto středištěm nauky pro Sibiř. Ke dvěma fakultám universitním přidána Tomsku i technika, jako škola, jíž Sibiř pro budoucí svůj rozkvět hospodářský dobře bude potřebovati. — Kijevské museum pro archeologii a umění nadáno bohatou sbírkou hraběte Bobrinského, předsedy c. archeologické komisse. Sbírka obsahuje na tisíce archeologických vzácných památek vykopaných na jižní Rusi z kurhanův i za jiných příležitostí nasbíraných. Kijevské museum stává se tím prvním museem říše pro historii a starodávné památky.

V sibiřském městě Barnaule, na horní Obi, postaven nedávno pomník N. M. Jadrincevu (1842—1890), cestovateli, žurnalistovi a spisovateli hospodářskému a zeměpisnému, který z lidí učených druhé polovice XIX. věku o Sibiř snad nejvíce zásluh si získal, jakožto nejlepší znalec její neustále zprávy o ní podávaje, studie uveřejňuje, a vybízeje k nápravě a ukojení jejích potřeb. On byl také prvním tvůrcem university tomské, neboť první za ni hlasu svého pozvedl a občanstvo Sibiře k podobným žádostem vyzval (1863). Hlavní dílo jeho byl k 300letému jubileu připojení Sibiře vydaný 1882 spis: „Sibiř jako kolonie: Současné položení Sibiře, její potřeby a její minulost i budoucnost." Kniha jeho dosud patří mezi nejlepší o Sibiři jednající.

Ruské ministerstvo vnitra upravilo noremní dni (zakázané dni veřejných představení) pro divadla ruská, zmenšivši počet jejich značně. Dosud počet noremních dní obnášel na sto. Tolik dní, v nichž hráti se nesmělo, bylo pro divadla velkým úbytkem, i stěžováno si na to častěji, častěji také zákaz i přestupován aneb obcházen. Budoucně noremních dní bude jen 41, tedy i tu desetkrát tolik co u nás. Zajímavo jest, že mezi noremní dni patří vigilie svátků apoštolských (jako dni postní) a vigilie i svátek Stětí Jana Křtitele. Z postní a velikonoční doby vybrány jako noremní dnové: první, čtvrtý a sedmý týden velikopostní celý, první neděle quadragesimy, sobota před 3. nedělí postní, květná neděle a neděle velikonoční. Také svátek Povýšení sv. Kříže patří mezi zakázané dny. Noremní dnové ztenčeni tím víc než o polovici. Za to však se musí přísně dodržovat, a budoucně se jmenované dni i koncerty, průvody maškarní a všeliká veřejná představení jakéhokoliv druhu zakazují.

V prosinci bude v Petrohradě uspořádána umělecká výstavka keramické a sklenné výroby domácí i zahraniční.

Výbor k oslavě Sienkiewiczova jubilea (25leté spisovatelské činnosti) se sestoupivši, koupil jubilantovi ve vsi Oblagórek u Kielců statek s pozemky ve výměře asi 800 hektarů za sebraných 55.000 r.

Spolu podána žádost vládě ruské, aby jméno vesnice a statku Oblągórek změnilo se v název dědičné vsi Polaneckých (dle slavného romanu „Rodina Polaneckých“) Krzemień.

Nové divadlo polské povstalo v Kališi, znamenitém průmyslovém městě rusko-polském, na hranicích německo-ruských. Počet stálých divadel polských vzrostl tím na osm. — Nedávno dáváno na „lidovém divadle“ varšavském drama sedmnáctiletého spisovatele — Josefa Maciejowského „Za zarobkiem“ (Za výdělkem), jehož předmětem jest stěhování lidu polského do Prus na statky a do továren. Sedmnáctiletý dramatik jest synovcem spisovatele polského Sewera. — Židovsko-polský spisovatel Frydrych Feldmann, vystavil poprvé na varšavské sceně kus „Cudotwórca (cadyk)“; kus se líbil, židům i křesťanům; tendence jest liberalisující, proti přílišnému vlivu rabínů a pověře židovské massy směřující. Feldmann, jak už sděleno, vyznamenán také nedávno cenou o dramatickém konkursu haličského výboru zemského.

„Towarzystwo literackie“ na počest Mickiewicze jménem jeho nazvané (ve Lvově) hodlá vydávati svůj vlastní věstník, ve svazcích čtvrtročních, jenž by projednával všecka odvětví a všecky otázky krásné literatury. Sborník bude míti název „Kwartalnik literacki.“

Od 20. července zasedá v Krakově sjezd lékařů polských, vlastně polsko-českých, neboť čeští lékaři na sjezdě zastoupení značným počtem i v předsednictvě i v referatech a v ostatní práci sekcí sjezdových účast berou. Se sjezdem spojena výstava zdravotní a lékárnická.

Všeslovinská výstava umělecká otevřena bude v Lublani 15. září v městském sále; dosud přihlásilo se 27 malířův a sochařů slovinských v cizině roztroušených a 5 malířek. Prací, které vystaveny budou, přislíbeno už přes sto.

Koncem školního roku odešel na odpočinek universitní professor hradecký a slavista Dr. Grigorij Krek. — 5. srpna slaviti se bude v Ponikvi u Celje památka stoletých narozenin velikého vlastence-biskupa slovinského Antonína Slomšeka (1800—1862). Den narození připadá 26. listopadu, a tu hlavní lidová slavnost koná se dřív, dokud kraj je přístupen a schudný a počasí slavnostem příznivé.

První hudební ústav slovinský, a jeden z prvních v Rakousku vůbec, „Glasbena Matica“ měla 12. srpna svou výroční valnou hromadu. Ve škole hudební bylo minulý rok 256 řádných a 42 mimořádných chovanců. „Glasbena Matica“ působí už jako vydavatelský ústav 28 let, jako ústav hudebněvychovávací 18 let a jako sbor koncertní 9 let. Členů má „Glasbena Matica“ 10 čestných, 73 zakládajících a 958 řádných. Matice chystala se zaříditi při škole své co nejdříve také orchestralní konservatoř, leč poslední leta nachází se na pokraji úpadku. Mátě dluhů přes 87.000 korun a 75.000 z toho zapsáno je na matičním domě. Mimo to má splatiti státu půjčku z nouze po nedávném zemětřesení vzatou. Proto ve zprávě pokladniční sděleno, že kdyby „Glasbena Matica“ půjčku tuto musila vrátiti, kdyby pod-

pory a příspěvky se nezvětšily, že by skutečně nastalo nebezpečí úplného rozpuštění.

Lublaňský knihkupec a nakladatel L. Schwentner počal vydávati sebrané spisy Jana Kersnika, jednoho z předních starších belletristů slovinských. Vyjdou asi v 10 svazcích po 2 K 50 h.

„Slovenska Matice“ vydavatelský podnik literarní měla 27. června svou výroční valnou hromadu pod předsednictvím Dra. Lampea. Matice má 2851 členů, příjmů bylo vloni 16.517 zl.; na pomník Costův a Bleiweisův vybráno dosud 5569 zlatých.

Charvatský týdenník, belletristicko-illustrovaný „Vienac“ po svém víc než čtvrtstoletém vycházení najednou v zápasu s „mladými“ se zakolísal. Organ charvatské moderny „Život“ nestojí sic také pevně, ale i „Vienci“ začalo se vésti hůře. Dosavadní redaktor jeho Hranilović odstoupil jej tedy „Matici Hrvatské“, která teď v polu roku je převzala a od 28. čísla vydává jej na svůj náklad pod redakcí professora universitního a básníka Gjury Arnolda. Jelikož většina mladých píše do „Vience“ i do „Života“, vidět, že nebyl to pochybený, zastaralý směr, ale zbytečná konkurrence, jež oba listy poškodila. Předplatné zůstalo jako dříve 7 korun půlletně.

Změna ta ohlášena a přijata též na valné hromadě „Matice Hrvatské“ 22. července, kdež spolu sděleno, že Matice vydá k 50letému biskupskému jubileu Strossmayerovu 18. listopadu 1849 jmenován 8. září 1850 posvěcen biskupem pamětní spis, v nějž přihlásilo příspěvky přes 50 charvatských a přes 20 slovinských literatů. Důchodu měla Matice vloni 41.000 zl., vydání 35.000 zl. Jmění Matice obnáší na 100.000 zlatých v nemovitostech a 126.000 v cenných papírech na hotovosti. Členů má Matice 11.017, z nich 9247 přispívajících a 1740 zakládajících. Knih vydala vloni Matice 10 pro své členy, čímž rozšířeno na 111.000 knih v národě. Vedle členských podílů vydány ještě nákladem Matice Hrvatské tři knihy: Převod Xenofonta, čtvrtý díl Šrepelovy „Klassické filologie“ a čtvrtou knihu prvního dílu „Hrvatských národních písní“, obsahujícího junácké písně mohamedanské. — Dne 17. července připadla stoletá památka narozenin nejplodnějšího hudebního skladatele illyrské doby, Ivana Padovce (1800—1874). Od něho pochází přes 80 skladeb na všemožné motivy a texty.

Srbský učenec, historik a černohorský ministr spravedlnosti Lujo hr. Vojnović jmenován členem francouzské „Société d'histoire diplomatique“ za své dílo „Dubrovnik i Osmansko carstvo.“

Mostarská „Zora“ přináší v příloze k 6. svazku ukázku z anthologie básní srbsko-charvatských a vybraných i přeložených básní jiných národů evropských. Překlady, kde není dosud vázaného překladu básnického, pořizuje prosou sám vydavatel Jovan Maksimović.

Výborem bulharským pro pomník caru Osvoboditeli vypsaný konkurs měl čestný výsledek; přihlásilo se: 25 Vlachů, 15 Francouzů, 13 Rusů, 12 Němců, 8 Čechů, 6 Bulharů, 4 Poláci, 4 Dáni, 3 Angličané, 3 Portugalci, 2 Španělé, 2 Norové, 1 Srb,

1 Rumun, 1 Řek a 1 Armen. Celkem 101 umělci ze 16 národů, mezi nimi 32 Slovanů. Komité rozhodčí sestaveno 15. července, předsedou jmenován kníže Ferdinand, místopředsedou ruský vyslanec J. P. Bachmetěv a Bulhar St. Zajmov; členy jsou z cizích konkurrentů jeden Rus (Antokolskij), jeden Francouz (Paul de Bois) a jeden Vlach (Monteverde).

Zemřeli: 15. června Milan Kerdić, charvatský spisovatel, redaktor krajinských listů „Hrvatske" a „Posavske Hrvatske". — 17. června P. Al. Lebedev, bohoslovný spisovatel ruský. — 28. června M. Chrástek (* 29. května 1825), slovenský spisovatel a vlastenec, sekretář biskupa Moysesa; vydal „Historii slovenské reči i literatúry" a „Věnec slovenských písní". Na Matici slovenskou nasbíral sám na 6000 zl., redigoval též první rok „Letopis Matice slovenské". — 29. června Iv. M. Pervušin, kněz ruský, známý a ctěný jako výtečný mathematik. — 10. července N. N. Životov, romanopisec ruský, redaktor „Zvězdy" a feuilletonista „Peterburg. Gazety". — 19. července Jovan Šundečić, jeden z prvních básníků srbských; hlavní jeho práce poetické jsou: „Vršidba", „Petrov dan", „Krvava košulja", „Pako", „Crnogorac" a j. — 26. července P. Josip Torbar (* 1. dubna 1824), předseda „jugoslovenské akademie" záhřebské (od 1891), bývalý ředitel realky záhřebské, spisovatel přírodozpytný, první štěpitel fysicko-mathematických věd v literatuře charvatské.

* * *

Z národního hospodářství. Na úlevu zemskému hospodářství vláda Badeniova chystala mezi vyrovnacími předlohami též zákon o zvýšené dani z piva a z lihu, z čehož stát zemím chtěl přepustiti $10\frac{1}{2}$ mil. zlatých. Zatím ze zvýšení daně na pivo sešlo, daň ta jen „zarovnána", daň cukerní zvýšena císařským nařízením a ponechána celá pro stát. Ostatní předlohy vyrovnací také už zatím vešly v platnost nařizovací cestou. Jen země tímto způsobem zákonodárství přišly zkrátka. Teď tedy chystá se zvláštní zákon pro všechny sněmy zemské, jímž zavádí se 20 hal. daň z 1 l. lihu pro země, a výnos daně rozvrhuje se na jednotlivé země dle spotřeby lihové. Zemské sněmy na podzim svolány budou ke zvláštnímu zasedání a zákon se jim předloží. Jest nepochybno, že ho všecky schválí. Zprvu však dlouhé konány domluvy s několika zeměmi, jež se zákonu ohražovaly, že jim příjmů tím ubude. Několik jižních zemí mělo totiž dosud daň zemskou z lihu mnohem vyšší než je nová. Budou-li země ty musit přestat na 20hal. zvýšení, seženou méně než dříve. Tato difference v neprospěch tří zemí, Štyrska, Krajiny a Korutan činí přes půl milionu zlatých. Vláda žádána, aby jim úbytek tento hradila ze své daně z kořalky, leč přirozeně že vláda nechtěla. Ani ostatní země ze svého podílu nechtěly jim úbytek ten dopláceti. Konečně našel se způsob, aby oběma či všem třem stranám se vyhovělo. Svoleno k tomu, aby daň vybírala se větší ve zmíněných zemích, tak aby úbytku netrpěly. Konečně z celého obnosu, jejž zemská daň lihová vynese (19·2 mil. korun), dostala by Halič 30·6%, Čechy

20% Morava 17%. Dolní Rakousy 11·6%, Slezsko 5·2%, Bukovina 3·5%, Štyrsko 3·2%. Ostatní země súčastněny jsou nepatrným podílem. Nad procento svého obyvatelstva berou podíl na kořalce Morava (9.37%), Slezsko (2·55%), Halič (28·45%), Bukovina (2·78%) a Dolní Rakousy (11·46%). Zvláště Morava a Slezsko vykazují hojný konsum lihu, tak že si značně daní z kořalky před ostatními zeměmi pomohou!

Z příjmové daně minulého roku odevzdá se opět zemím jako roku předešlého šest milionů korun. Opět dle procenta přímé daně. Procento několika zemí, mezi nimi i Moravy, vypadne o několik setin menší. Příjmová daň za minulý rok vynesla opět značně více, tak že na letoši rok už dáno do rozpočtu 46·2 mil. korun. Veškeré osobní daně přímé (výdělková, příjmová, ze služného, z důchodu atd.) vynesly za rok minulý 137·2 mil. korun a rozpočteno bylo jen 123·4 mil. korun. Letos opět rozpočteny v summě loňského výnosu (137·2 mil. korun), ač pravděpodobně vynesou mnohem více. Tak zvané realní daně, domovní (s činžovní) a pozemková obnášejí už jen 128½ mil. korun, tedy jen 48% všech přímých daní, vloni ještě 51% dle rozpočtu. Výsledek skutečný vždy zase ještě sníží procento daní realních, tak že dle výsledku už r. 1898. realní daně obnášely jen 48·9% všech daní přímých. Toho roku ovšem poprvé daně tyto obdržely slevu z výnosu daně příjmové a výdělkové. Neboť ještě roku 1897. dle výsledku berního činily daně realné 58·3% a daně osobní jen 40·6% (1·1% menší daně vedlejší: exekuce, úroky za čekání).

Daň pozemková a domovní roku letošího z dobrého výsledku daní osobních dostanou slevu nejvyšší, jaká zákonem připuštěna, totiž daň pozemková 15%, daň domovní 12·5%. Nad to ještě i z osobní daně výdělkové činí se sleva celých 25%. Tak těmito slevami daň pozemková z původního kontingentu 69½ mil. korun klesne letos na 59 mil. korun a daň domovní ze 84½ mil. korun na 73¾ mil. korun. Daň výdělková pak místo v kontingentu 45·8 mil. korun bude roztříděna jen v kontingentu 34·3 mil. korun.

Ochranářství rolnických plodin došlo sice na nedávném mezinárodním rolnickém sjezdě v Paříži z úst jednoho referenta odsouzení, ale za to skoro celý sjezd převážnou většinou se skládal z ochranářů. Byltě proslulý agrarník francouzský, bývalý ministerský předseda Méline, presidentem sjezdu. Sama Francie dožila se se svým vysokým clem na pšenici divných konců. Pšenice francouzská poslední dobu nejen že nepodražila tou měrou, jakou by byla měla podražiti chráněna jsouc takovým clem a za takového lačného trhu světového! Ale naopak oblacinéla. Francouzské zemědělství, když mu ceny pšenice zvýšeny, jalo se ve zvýšeném množství pšenici pěstovat a tak hojnou výrobou samo ceny si stlačilo, a žádá už zase znova o nový prostředek: o vývozní premie na pšenici a mouku pšeničnou! — Podobně dopadlo Německo se svým vysokým clem na rež. Clo na rež totiž dle posledních smluv obnášelo v Německu tolik co na pšenici, vyplatilo se tudíž rolnictvu síti raději více rži než pšenice. Následek toho jest, že loňského roku div se nedostavila už nadvýroba rži v samém Německu. Do konce

smluvního období, nepřijdou-li pohromy nějaké, dostane se už asi Německo v to položení, že svým vysokým clem na réž dočká se nadvýroby toho druhu obilí a clo pak nebude nic platno. Tu na udržení vyšší ceny bude třeba utéci se opět k novému prostředku a nezbude jiného, leč žádat za vývozní premie. Taková pak politika obchodní, která na jedné straně clem působí nadvýrobu a na druhé straně tento drahý domácí přebytek s premiemi vývozními, tedy lacino prodává v cizině, jest už hotovým bláznovstvím.

Hlavní starostí dne v hospodářství národův a zemí je uhelná nouze, den ze dne se vzmáhající. A k nouzi uhelné jako vloni připojuje se už zase znova i nouze peněžní. Banka anglická, tedy ústav nejsilnější kapitalistické země, zdražila úvěr o celé procento. Přes stálý příliv zlata chystá prý se k tomu i banka francouzská, jinak na zlato nejbohatší na světě. Opět válka a potřeba peněz v průmyslu stále rostoucím jsou důvodem peněžní tísně. Slabé státy, které lonského roku začaly povážlivě krváceti, přes letoší dobrou úrodu (jako balkanské státy) mohou se letos teprv zakrvácet. Za to průmyslové a tedy jaksi i silnější státy pociťují a budou teprv pociťovat dvojí trpkou nouzi: vedle nedostatku peněz i nedostatek uhlí — toho uhlí, jež pro průmysl značí víc než peníze, jež jest základem a první výrobní podmínkou a tedy i finanční žílou průmyslu. A nouze o uhlí jest dvojaká: přirozená i umělá. Přirozená je, neboť nedostatek zimní dosud nenahražen, a z bázně před nouzí zimní, poptávka a zakázky i teď jsou nad síly horní těžby. Za nebývalé poptávky těžaři a obchodníci nouzi zvyšují ještě uměle, zvyšujíce ceny a nestarajíce se nijak o dostatečné rozmnožení výroby. — Kdežto tyto zjevy jsou všeevropskými, a jak v Rakousku, tak v Německu a v Anglii jich pociťují (Rakousko a Německo však nejvíc) budeme my v Rakousku na podzim míti ještě jinou svou oštaru: nedostatek vozů železničních. A jsou to hlavně státní dráhy kol českých okresův uhelných, jež jsou nedostatkem vagonů pověstné. Ministr teď má ovšem snadnou výmluvu: investiční rozpočet nedošel vyřízení — a tam ty vozy zůstaly tedy vězet. Tento nedostatek státních drah jest takový, že mají-li soukromé dráhy rakouské průměrně 8 až 9 nákladních vagonů (hranice jsou 6 až 16) na 1 kilometr své délky, a dráha teplicko-ústecká v tom ohledu z rakouských nejlépe opatřená má až 33½ vagonu na 1 km., mají státní dráhy pouze 4 vagony na 1 km. délky své.

A při tom dráhy státní se ještě nevyplácejí. Přirozeně, nemají-li na čem vozit, nemají ani na čem vydělávat. Proto často zboží, jež by mohlo jet přímo po státní dráze, dělá okliku po drahách soukromých. Ministr železniční ohlásil tedy nedávno zvýšení tarifů (na pivo, cukr, petrolej, uhlí). Odůvodněno je to tím, že výnos čistý ze státních drah rovná se sotva 2·4procentnímu zúrokování kapitalu do státních drah uloženého, mezitím co soukromé dráhy zúrokují se přece skoro 5%. Příčina však nejsou právě jen levné tarify! Příčin těch je mnoho.

Měsíc červen a červenec byly opět dobou dělnických sjezdů odborových. Ve Vídni pořádala svůj sjezd rakouská

organisace odborová soc. dem. letos beze zvláštního vzrušení. — Křesťanské odborové organisace Německa pořádaly svůj druhý sjezd v Mohuči. Opět jako vloni střetly se tu dva směry: směr zastanců neutralismu, aby totiž odborové organisace nehleděly na vyznání a nad to aby se dohodovaly od případu k případu se social.-dem. organisacemi; směr druhý je intransigentní. Letos jako vloni směr tento zmírnil jen poněkud resoluce neutralistů. - Mezinárodní textilní sjezd pořádán v Berlíně, od r. 1894. čtvrtý. Zastoupeno bylo jen na 200.000 organisovaných textilníků, a z těch ještě 137.000 bylo jich z anglických organisací zastoupeno. Rakouští zastoupeni byli 3 delegaty, jichž bylo všech něco přes 60. — V Paříži zasedaly dva důležitější socialní sjezdy, jeden otázku bytů dělnických projednával, druhý o socialním pojišťování rokoval. Němci a Rakušané opětně byli tu apoštoly všeobecného a závazného pojišťování dělnického, jež už letos s menším než vloni v Brusselu se potkávalo se strany Francouzův odporem.

* * *

Školství. Návštěvníky berlínské výstavy průmyslové neobyčejne překvapila vyspělost a velkolepost německého průmyslu, kterýž ve všech oborech práce lidské vítězně zápolí s průmyslem západních sousedův a velmi nepříjemným soutěžníkem je na trhu světovém. Náš průmysl daleko starší proti německému je pravé nedochůdče. Úkaz tento pro nás zajisté ne právě radostný mnozí považují za výsledek šťastných politických událostí. Než mýlí se. Průmysl německý rozkvetl přirozeným rozvojem na základech zdravého školství odborného, jemuž tam ode dávna věnovali péči přímo otcovskou.

Jakého rozsahu nabylo v Němcích školství odborné, u nás ani se netuší. Na objasněnou podáváme přehled odborného školství berlínského.

V první řadě mají tam školy řemeslnické pro všecka odvětví živnostenská. Úkolem těchto škol vyškoliti dorost řemeslnický v umění kreslířském a zušlechtiti vkus i prohloubiti vědění po stránce umělecké i vědecké, čímž se doplňuje praxe v dílnách nabytá. Do škol těch se přijímají obecné škole odrostlí, kteří osvojili si dostatečně učebnou látku oné školy. Škola řemeslnická má dvě samostatná oddělení. Škola první a druhá škola řemeslnická, do nichž vstupují žáci z přerůzných řemesel a živností. Vedle učňů zámečnických, kamennických, tiskařských atd. až po sochaře, studující škol vysokých, zeměměřiče, obchodní pomocníky, elektrotechniky a učitele všechny stavy vysílají své zástupce do těchto škol. V roce 1898. bylo v první škole řemeslné ve 132 kursech a 453 týdenních hodinách vyučováno 1880 učňův a pomocníků. V zimě roku 1898/99 konáno 163 kursů, týdně vyučováno 561 hodin a žáků bylo 2585. Společenstva klempířů, drogistů, zlatníků a zubních umělců všechny své učně přidělila škole. Školné obnášelo v roce 1898. celkem 31.783 marek, vydáno 154.714 marek. Druhá, t. j. vyšší řemeslnická škola, měla v letním období 75, v zimním 93 kursů s 264—328 hodinami týdenního vyučování. Žáků měla v létě 720, v zimě 1267, školného 14.727, vydání 74.894 marek.

Spolu se státem vydržuje město školu stavitelskou, jež v 16 třídách navštěvovalo 383 žákův, a sice povoláním zedníci, tesaři, kameníci a pokryvači. Školného přijato 34.400, vydáno 90.861 marek.

Vyšší městská škola tkalcovská přihlížela k živnostem tkalcovským, punčochářským, krajkařským, barvířské a příbuzným. Má denní, večerní a nedělní oddělení. Denní oddělení je průpravkou pro továrníky, správce dílen, kresliče vzorkův a vyšívačů. Večerní a nedělní oddělení vzdělává obchodníky, tovaryše a učně. Mezi žáky byl královský živnostenský rada, inspektor hospodářský a přírucí živnostenského dozorstva.

Berlínská škola stolařská měla v letě 652, v zimě 846 žáků.

Průmyslový ústav poskytuje strojníkům, mechanikům, stolařům uměleckým i stavebním a příbuzným odborům potřebné vzdělání kreslířské a umělecky technické, jimž doplňuje se praxe dílen. V letě bylo 82, v zimě 88 kursův a v těch 1720—2200 účastníků.

Odborná škola zednická a tesařská podává učňům i tovaryšům, kteří nějaký čas byli v praxi, doplňky zručností a vědomostí, jichž na staveništi nemohou nabýti. Přednášky a rozhovory, demonstrace a cvičení v návrzích, praktické výkony na vhodném staveništi a prohlídky staveb se zde střídají. Připojen jest kurs modelářský. V letě bylo 181, v zimě 226 žáků. — Odborná škola pro sedláře, již vydržuje společenstvo sedlářů, řemenářův a brašnařů, vychovává dorost těchto řemesel přednáškami a kreslířstvím. Měla 150—155 žáků.

Rovněž malířské společenstvo si vydržuje samostatnou školu s 278 žáky. Podobně mají koláři a bednáři odbornou školu s 61—62 žáky. Odborná škola sklenářská má 82, obuvnická 192 v letním, 242 v zimním oddělení. Košikařská 20, čalounická 237—242, knihařská 78—90, hrnčířská 78, klempířská 60 žáků. V odborné škole zahradnické bylo 6 v letě, 71 v zimě, v knihtiskařské 669—686, v krejčířské 176—181 žáků. Tak bohatě vyvinuto jest odborné školství berlínské. Což divu, že průmysl německý vítězí na celé čáře.

Neméně poučné je pro nás působení Schulferajnu. V roce minulém měl Schulferajn ve své správě 31 opatroven s 34 odděleními, a sice v Čechách 16, na Moravě 8, ve Slezsku a Tyrolích po 1, ve Štyrsku 2, v Krajině 3. Škol subvenciovaných bylo roku 1899. v Čechách 23, na Moravě 7, ve Slezsku 6, v Bukovině a v Tyrolsku po 3, ve Štyrsku 2, v Korutanech 4, v Krajině a v Přímoří po 1. Mimo to vydržuje ústecká župa měšťanskou školu pro chlapce v Třebenicích. Schulferajnem subvenciovaných opatroven bylo v Čechách 28, na Moravě 18, ve Slezsku a Dolních Rakousích po 1, ve Štyrsku a v Korutanech po 2. Župou ústeckou podporováno 9 opatroven. Mimo to pečoval Schulferajn o to, aby na dvou školách, jež byl zřídil a jež později přešly v obecní správu, bylo vyučováno katolickému náboženství, mimo to hradil náklad spojený s vyučováním náboženství evangelickému na školách spolkem tím vydržovaných. Dále uděloval remunerace za vyučování němčině v Českém Dubu, za vyučování ženským pracím a za vyučování pokračovací.

Potěšitelno, že si u nás počínají všímati školství denní listy. Jenom že ty školské hlídky psány jsou téměř bez výjimky v duchu

modního svobodářství, kteréž v každé škole řízené osobou duchovní vidí ne-li neštěstí, tož alespoň strašáky. Zvláště nemilosrdně tepají ústavy ku vzdělání učitelek, řízené řády duchovními. Tak na př. „M. Orlice“ uveřejnila dne 20. června posudek o klášterních ústavech více než nepřejný. Úvahu zakončuje pisatel takto: „Na ústavech klášterních působí většinou učitelky, zkoušené pro školy obecné a měšťanské. Vyučování postrádá rázu vědeckého a širokých rozhledů po současném životě a jeho potřebách, čehož učitelkám nezbytně třeba, mají-li úkol svůj v národě řádně plniti. Bude-li se tím směrem dále pokračovati, ústavy soukromé ubijí veřejné, učitelek bude stále přibývati víc, nežli je třeba a vše to málo nám prospěje.“ Pozadí a cenu tohoto úsudku nejlépe osvětluje zpráva, že letos na kníže-arcibisk. ústavě klášterním v Olomouci maturovalo 38 chovanek, z nichž 28 obdrželo vyznamenání a 10 aprobováno pod dozorem zemského školdozorce Lošťáka (!). Ten zajisté svědomitě přesvědčil se, že vyučování není méně cenné, méně vědecké než na ústavech veřejných a chovanky zajisté vykázaly takovou vyspělost a rozhled, jako na ústavech světských se požaduje. Nám se zdá, že páni liberali mají opravdu strach před konkurrencí duchovních řádů — viz zakončení úvahy nahoře — a že mluví z posudků těch praobyčejná — závist. Ať veřejné ústavy lépe a více poskytují a pak klášterní zaniknou bez pomoci „policie“.

Daleko více, než ostouzení výchovu klášterního, prospěje veřejný tisk, když českou veřejnost upozorní na vídeňské školství české jednotou „Komenský“ vydržované. V jediném X. okrese bylo r. 1899. 1073 žáků, jež navštěvují soukromou školu českou, jíž důsledně, ač vykazuje bezvadný prospěch ve všem, odpírají právo veřejnosti. Spolek vydržuje 1 školu obecnou, 2 opatrovny, 4 školy jazykové, tedy 7 ústavů s 1349 žáky. Roku minulého měl 24.173 zl. 63 kr. příjmův a 24.731 zl. 84 kr. vydání, tedy značný schodek! Pamatujme na opuštěné děti vídeňské z důvodů vlasteneckých i náboženských a podporujme jednotu „Komenského“ všemožně.

Prázdniny letošní budou bohaty na různé kursy. Kromě již dříve připomenutých uvádíme ještě hudební kurs na Král. Vinohradech, ferialní kurs pro učitele pokračovacích škol obchodních v Chrudimi na obchodní akademii a národohospodářský v Brně.

Z denních zjevů zaznamenáváme rozpor dosti ostrý mezi českým učitelstvem svobodomyslným a selskou stranou v otázce úpravy služného učitelstva v Čechách. Selská strana rozhodně vzpírá se zlepšení platův a způsobem dosti neomaleným potírá požadavky učitelstva. Také v učitelstvu samém jeví se povážlivé různice. Venkovští jsou v rozporu s městskými učiteli, umírnění válčí s radikaly; spor a boj na všech stranách, a boj nepěkný.

Z úvah a článků posledně uveřejněných v domácích listech za přečtení stojí a úvahy náležité zasluhují články J. Mrazíka „O nutné reformě našeho školství“ v „Rozhledech Pedag.“ uveřejněné, Veselého úvaha „Kterak se píše pro mládež“ a v „Učiteli“ článek „O mravní výchově.“

Z časopisů práce cenné a věcné úvahy četli jsme v „Pedag. Rozhledech“, jež nabývají rázu vážné revue vychovatelské lepšího zrna, pak v „Besedě Učitelské“, „Vychovateli“ a „Učiteli.“ Ostatní listy pěstují ponejvíce polemiku nechutnou a hledají slávu v útocích na vybájený „klerikalismus.“ Mnohé práce, jako na př. Kozákův článek „hlavní typy mravouky“ podle Emile Boutroux, jsou velmi poučné; vidíme, kam až „moderní“ intelligenti zabloudí v naduté pýše. Dokazuje tam, že prý idealem lidstva je směs hellenské mravouky s mravoukou křesťanskou, snad pohanské křesťanství? Co ještě ubozí „intelligenti“ nevymyslí za surrogat lidskou blaženost pozemskou prý zajišťující.

Školu pro čeleď zřídili roku 1895. v Upsale. Chudé dívky se tam učí všem pracím a výkonům, jichž požaduje spořádaná domácnost od služebné. Ve 4 kuchyních vyučují se umění kuchařskému. V předešlém roce měla škola 88 žaček. Takových škol velmi by potřebovala také naše města, kdež o služebnou řádnou bude již větší nouze než o doktory.

Podobně bychom i u nás velmi dobře potřebovali zařízení, jaké učinila městská rada v Ashlandě. Zakázali tam mládeži noční toulky a po 9. hodině nesmí nikdo méně než 16 let starý ukázati se na ulici.

Klub českých turistů zakládá noclehárny studentské. Usnadňuje se tím cestování nemajetným studentům a umožňuje vzdělání, jaké již Komenský doporučuje cestování měl na mysli.

Konečně ještě zmínka o samovládě žáků v městě Syraku ve severoamerickém státě New-York. Zřídili školství jako samostatnou obec malých. Žáci jsou občany této obce drobné. Volí si svého starostu, obecní radu, soudce a sluhu policejního. Radi a rádkyně každý týden mají dvakráte porady a rozhodují o všech disciplinarních záležitostech. Nepozornost, lenost, klení a zlořečení, bitky jsou předmětem soudního řízení. Sami udělují důtky a tresty. Učitel je pouhým svědkem a nehlasuje. Radové a rádkyně dvakráte potrestané musí složit hodnost. Americký zpravodaj podivné toto zařízení velmi chválí. Patří k tomu zajisté mládež „americká.“

„Svobodné učitelstvo — svobodná škola. Svobodná škola — svobodný národ“ volá realistický „Čas“. Ve srozumitelné češtině to znamená tolik jako: Chceme, abyste byli svobodni, ale musíte býti realisty a helvíty, sic.... Die Freiheit, die ich meine, pravda! Realisté jsou do sebe již tak pobláznění, že nedovedou člověka s odchylným názorem strpěti nerkuli toto cizí přesvědčení respektovati, jak sami pro sebe žádají. Svoboda jest jen jejich a pro ně — každý jiný má se státi jejich otrokem. Proto nám stále nadávají. Ale nechať!

Ročník V. (XVII.) Číslo 9.

HLÍDKA.

Socialní význam svěcení neděle.

Dr. Josef Samsour. (C. d.)

Otázka svěcení neděle má pro nás však, hledíme-li na ni se stanoviska katolického, ještě vyšší socialní význam. Hned na počátku pojednání tohoto jsme se zmínili, že socialní poměry nemohou býti uvažovány a řešeny s hlediska pouze přirozeného a materielního: to by nebyl nový řád, nýbrž rozmnožení a upevnění nepořádku. Nejhlubší příčinou jak trvání otázky socialní, tak obtíže či spíše nemožnosti jejího vyléčení, jest odvrácení se od Boha a jeho církve, odvrácení se, jež veliká část majetných uskutečnila a k němuž massa lidu vždy víc a více spěje. Bez náboženského základu nenastane tudíž nikdy zlepšení a napravení socialních poměrů.[1]) Když jsme proto poukázali na řešení

[1] To potvrzuje také papež Leo XIII. v encyklice o otázce dělnické »Rerum novarum«: »Bez spolupůsobení náboženství a církve není východu ze zmatků socialních, a poněvadž ochrana náboženství a správa církevních prostředkův a síly její spočívá především v rukou našich, tož mlčení mohlo by se zdáti porušením našich povinností. Každým způsobem je v této důležité otázce nevyhnutelna také činnost a námaha jiných faktorů: míníme totiž panovníky a vlády, majetné třídy a zaměstnavatele, konečně dělníky samy, o jejichž osud se jedná. Avšak pravíme se vším důrazem: Nepřipustí-li se církev ku platnosti, veškeré lidské úsilí bude marným, neboť církev je to, jež z evangelia hlásá poklad nauk, pod jejichž mocným vlivem utiší se spor aneb při nejmenším ztratí ze své ostrosti a nabude jemnějších tvarů.« — Podobně praví *Schönberg* (op. c. t. c. p. 136): »Bei der socialen Reform handelt es sich nicht blos um die Änderung und Besserung materieller Verhaltnisse, sondern auch um die Herstellung moralischer Zustände, um die sittliche Erziehung der Arbeiter, die Besserung des Familienlebens, die Stärkung und Hebung des religiösen Sinns, die höhere Erfullung der moralischen Pflichten der Arbeiter und Arbeitgeber. Und dazu mitzuwirken ist eine hervorragende, unentbehrliche Aufgabe der Kirche und der Geistlichkeit.«

otázky nedělní jakožto nutný prostředek a nezbytný požadavek k tomuto zlepšení, mluvili jsme úmyslně o svěcení neděle, abychom položili důraz na náboženský moment, jemuž v řešení otázky socialní rozhodná váha přísluší.

V čem však záleží tento vyšší socialní význam neděle a jejího svěcení ve smyslu církví katolickou požadovaném? Především v tom, že den tento člověka upomíná na jeho vyšší, nadpozemské určení a nabádá tím k péči o statky duševní, náboženské a mravní, ve kterých mnohem více než ve statcích materielních blaho společnosti lidské spočívá. Nežijeť člověk jen z chleba, není pouhým strojem pracovním, není pouhým nakupením živých sil přírodních, není k tomu určen, aby jen prostředky k novému bohatství a požitku opatřoval, jeho životu je vyšší, idealnější cíl vytčen. Jeho nejvznešenějšími přednostmi jsou rozum a svobodná vůle, které mu obraz Boží vtiskují a jej takto na krále viditelného tvorstva povyšují. Má proto také člověk duchovní potřeby kultury a civilisace v pravém slova smyslu. A těmto potřebám vyhovuje jen tehdy, pečuje-li netoliko o intellektuelní, nýbrž hlavně o náboženské a mravní své vzdělání, t. j. o zušlechtění charakteru a činnosti vůle své ctnostným životem, jakož i o zdokonalení své poznáním a uctíváním Boha. K tomu však nejvhodnější příležitost skýtá mu neděle.

Zabývá-li se člověk ustavičně a jednostranně věcmi pozemskými, pečuje-li den ode dne, týden za týdnem v namáhavé práci jen o potřeby vezdejšího života a při tom snad nikdy, snad jen zřídka kdy všedního člověka s jeho starostmi, zaměstnáními a pracemi odloží, uhostí se, ano musí se uhostiti v srdci jeho ponenáhlu stav jakési duševní zkostnatělosti a lhostejnosti k idealním, věčným statkům a konečně ovládne ho duch úplně světský a on propadá náboženskému zdivočení. S takovým člověkem děje se totéž, co s listy stromu, na které po celé týdny a snad měsíce žádný občerstvující déšť nepadá. Listy pokrývají se prachem a pavučinami, žloutnou a konečně opadávají. O něm platí slovo Platonovo, že ten, „kdo smrtelnými věcmi se zabývá, jen smrtelné myšlenky má“;[1]) neboť jest psychologickou nutností, že čím více člověk životu zevnímu se oddává, tím více svět v něm, jediný pravý, poněvadž duchovní, život pustne a odumírá, zvláště přidruží-li se, jak tomu je zejména za našich dnů, ještě jiné zhoubné vlivy k tomu směřující, aby náboženství, aby víra v Boha ze srdce jeho byla vyrvána.

Co však se stává, jestliže světlo víry vyhaslo a každá naděje na život věčný ze srdce člověka vymizela? S celou prudkostí neukojené

[1]) De legg. IX.

touhy vrhá se na statky pozemské a hledí z nich co možno nejvíce požitků do sebe takořka ssáti. Jako hladový na pokrmy vrhá se člověk takový na statky pozemské, aby touhu srdce svého po štěstí, pokud možná, nejvíce ukojil, dříve než hodina věčného zničení nadejde. Šťastným chce býti; nemůže-li však doufati ve štěstí za hrobem, bude je hledati na zemi, a to způsobem, jenž jeho chuti odpovídá; obyčejně ovšem v ukájení svých nezřízených vášní a zvířecích pudů. Stane-li se však otrokem těchto vášní, klesá dříve nebo později tak hluboko, že vyplňují se na něm slova žalmisty: „A člověk, když byl ve cti, přirovnán byl zvířatům nerozumným a učiněn je podoben jim." (Ps. 48, 13.) A takovéto poklesnutí nehrozí snad toliko těm, kdož těžkou prací denní život svůj udržovati musejí, nýbrž i tak zvaným třídám vyšším, vzdělaným a majetným, jež nejsou odsouzeny k těžké práci, ano právě jim ještě u větší míře, ježto majetek jejich prostředků jim skýtá, aby svým vášním a nezřízeným žádostem hověli. Jejich jedinou filosofií bývá pak obyčejně ona, kterou již ve Starém Zákoně do úst bezbožného mudřec vkládá: „Z ničehož narodili jsme se a potom zase budeme, jako bychom byli nikdy nebyli: neboť jako dým je dýchání v chřípích našich: a řeč jest jiskra z pohnutí srdce našeho, kteráž když zhasne, popel bude tělo naše a duch se rozplyne jako lehký větýrek... Také jméno naše přijde časem v zapomenutí a nikdo nevzpomene na skutky naše... Pojďtež tedy a požívejme dobrých věcí, kteréž tu jsou, a užívejme tvorstva jako v mladosti rychle. Drahým vínem a mastmi naplňme se: a ať nemine nás květ času. Korunujme se růžemi prve než zvadnou: nižádná nebuď louka, kteréž by nepřešla bujnost naše. Žádný z nás nebuď prázden rozpustilosti naší: všudy pozůstavme znamení veselosti: nebo tenť jest díl náš a ten jest náš los. Utiskujme chudého spravedlivého a nešetřme vdovy, aniž se ostýchejme šedin starce mnohého věku. A síla naše bude nám pravidlem spravedlnosti: neboť co nestatečného je, za neužitečné shledáno bývá." [1])

Jaké však socialní poměry musejí nutně z takovýchto životních názorů, z tohoto nízkého sensualismu následovati? Podobné oněm, jež zavládly v celém světě antickém a zvláště v Římě v době příchodu Kristova. Římské silnice spojovaly forum světového města Říma s hranicemi Arabie a na západě Kaledonie. Celá země skláněla se pod jhem římským. Ohromné poklady byly v Římě nakupeny. Nejvelkolepější díla stavitelská byla provedena. Luxus lázeňský, nádhera, jaká při hostinách zavládla, nenalezly v dějinách sobě rovné. A přece spěla

[1]) Kniha Moudrosti 2, 2 sq.

tato tak velkolepá kultura mocného a bohatého Říma šílenou rychlostí vstříc záhubě úplné! A proč? Scházela duše, a proto muselo také tělo bídně zahynouti. Oni císařové, oni Římané a Římanky, kteří ve velkolepé budově kolossea při hrách gladiatorských jásali a smrtelným zápasem katolických hrdin víry se bavili, byli barbary přes všechno pozlátko bohatství a zevnější kultury. Jim scházela každá vyšší víra, snaha, každý ušlechtilejší ideal. Ve svém mládí a snad ještě i ve stáří blouznili jedni a byli plni nadšení pro krásné nevěstky, druzí pro požitky hudební a pitky. Ti Římané, kteří kdysi ctili vestalky a „meritu castitatis“ na foru pomníky stavěli, stali se otroky bestialní pochoti a při všeobecném ochabnutí sil moralních také bestialní ukrutnosti. Je to zajisté vážné a pravdivé slovo: uprostřed zevního lesku a pozlátka kultury materielní může se člověk snadno státi i bestií, zapomene-li, že život lidský a jeho význam dle vyšších zákonů se řídí a určuje, než dle pudů zvířecí přirozenosti a dle požadavků nižších vášní, zapomene-li, že proň platí vyšší ceny, než které se měří a určují dle počtu, míry a váhy.

Kdy však je více člověku na pamět uváděno jeho vyšší, nadpozemské určení, kdy je více nabádán k vyššímu a idealnějšímu snažení, k touze po vyšších, náboženských a mravních statcích, v nichž, jak jsme již řekli, daleko více než ve statcích hmotných pravé blaho společnosti lidské spočívá, než právě v neděli, kdy hlas zvonů jako hlas a posel s nebe ho vyzývá a pobízí, aby alespoň na čas odložil práci z rukou svých a zapomněl na věci a potřeby pozemské, aby odtrhl duši svou od hroudy zemské, povznesl k nebi a pamatoval na Boha, věčnost a spásu nesmrtelné duše své? A poslechne-li člověk tohoto hlasu Božího, jenž do chrámu jej zve, tu mimoděk povznáší se tam duše jeho k nebi, k Bohu a Tvůrci svému. Již myšlenka na Boha, jenž svou neviditelnou velebností naplňuje chrám, již zdi chrámové, k nimž člověk, ač nevymizel-li všechen cit ze srdce jeho, jen s úctou pohlédá, oltář, před kterým snad vídal otce svého klečeti, před kterým matka plna úcty čelo své skláněla, již to dodává duši nové síly a člověk mimoděk je nucen na lepší svět mysliti, který nikdy nebere konce. A kterak teprve povznésti musí duši do vyšších sfer bohoslužba sama? Kázaní učí ho, že má všechny dny modlitbou započínati a modlitbou končiti; učí jej, aby v práci shledával úlohu od Boha mu svěřenou a prostředek, kterým může dosáhnouti netoliko skrovné odměny časné, nýbrž nekonečně bohatší odměny věčné. Kázaní učí jej v práci hledati čest, v námaze a obtíži štěstí; je-li chud, ukazuje mu, jak Syn Boží

s ním sdílí dobrovolně týž trudný los a zajišťuje mu přednost v srdci Božím před muži bohatství a pozemského štěstí. Kázaní zapuzuje závist z duše a dává třebas i v nejtrpčí nouzi okoušeti pokoj srdce, jakého nemohou dáti ani největší poklady tohoto světa. Kázaní učí jej pohlédati k prozřetelnosti Boží, jež vše moudře řídí a spravuje a vše k našemu užitku obrací, učí jej doufati v lepší život, v odměnu věčnou v životě posmrtném. Tím také učí jej ovládati a na uzdě držeti nepokojný pud po štěstí, jenž zde na zemi nikdy nemůže býti plně ukojen. Tím učí jej hledati štěstí a spokojenost v Bohu, po němž nepokojné srdce lidské touží a v němž jedině odpočinku dochází. A když kázaní rozehřálo takto srdce jeho, oběť nejsvětější, jež na oltářích chrámů katolických se přináší, povznáší pokleslou mysl jeho, kteřou útrapy životní skrušily; neboť na oltáři vidí věrou svou Spasitele přítomného, jenž proň život námahy a strádání plný dobrovolně podstoupil a ty zvláště blahoslaví, kdož v chudobě a odříkání ho následují. Srdce jeho takořka puzeno jsouc povznésti se k světlým nebes výšinám, čerpá ze srdce Božího novou sílu a zmužilost k bojům a utrpením života. Spokojen, potěšen, posílen a povznešen takovýmto svěcením neděle sahá člověk opět s novou myslí a zmužilostí k práci tvrdé, jejíž jho až ku hrobu nésti musí. Občerstven a posílen radostmi uplynulé neděle koná snáze svoje denní dílo, pohlížeje k radostem neděle budoucí. Tak kráčí od práce ku práci, od naděje k naději, až mu je dopřáno odebrati se navždy k odpočinku na onom místě, k němuž všechny práce a naděje člověka směřují.

Na toto mravní a náboženské povznešení, jehož se svěcením neděle lidu dostává, poukazuje též papež Leo XIII. ve své encyklice „Rerum novarum“ ddto 15. května 1891, když praví: „Nedělní klid neznačí tolik jako požitek lenivé nečinnosti. Ještě méně spočívá ve volnosti pořádku a pravidel a není též k tomu, k čemu si mnozí ho přejí, totiž aby žili v lehkomyslnosti a rozpustilostech, aneb aby měli příležitost ku zbytečným výdajům. Klid nedělní je vlastně zdržováním se od práce, jež samo náboženství bylo posvětilo. Nábožensky posvěcený klid povznáší člověka z prachu vezdejšího života a obvyklé práce, aby jej povzbudil k vyšším myšlenkám; církev pozývá jej, aby se cítil jako syn Nejvyššího a jsa si vědom nejčestnějších svých povinností, súčastnil se služeb Božích. ‚Pomni, abys den sváteční světil‘ (II. Mojž. 20, 8), tak promlouval Bůh ve starém svazku předepsav mezi přísná přikázaní též klid sváteční, a klid tento těšil se vždy náboženskému, posvátnému rázu již od svého prvopočátku, Stvořitelem zavedeným, jenž ve svém tajůplném odpočinku po stvoření člověka sám krásný příklad toho

podal: ‚I odpočinul sobě dne sedmého ode všeho díla, jež byl stvořil‘.“ (I. Mojž. 2, 2.)

V těchto slovech sv. Otce obsažena je však zároveň odpověď na námitku, s níž se nezřídka setkáváme: „Právě neděle a svátky jsou to, jež lidu dávají příležitost a příčinu k prostopášnostem a k rozličným výstřednostem. Největší část zločinů bývá spáchána v neděli; lidé promrhají pitím a věcmi ještě horšími vše, co v týdnu vydělali. Nelze tudíž mluviti o náboženském a zejména mravním povznešení lidu svěcením neděle.“ Musíme, bohužel, připustiti, že za našich dnů takovéto zlořády se dnem nedělním jsou spojeny, ano že vždy větších rozměrův, a to nejen ve městě, nýbrž i na venkově nabývají. Avšak tážeme se, kde spočívá příčina toho, že takové zlořády se naskýtají? Nespočívá právě v beznáboženském, materialistickém duchu, který ze středišť moderního liberalního ekonomismu jako jedovatý dech do všech porů lidového života vniká? Tento liberalní ekonomismus emancipoval se od ducha náboženského, on nepokládá neděli za den Páně, on posmívá se omezenosti a hlouposti lidu, který ještě své náboženské povinnosti plní a k jejich plnění nedělního klidu žádá. Není-li pak zcela přirozeno, že tímto duchem neznabožským i lid pracující se nakazuje, že tento neznabožský duch s výšin společnosti i do mass lidu vniká a jej posléze k tomu vede, že si neděle tak málo všímá jako vzdělanci, že jí již neslaví a nesvětí v duchu náboženském, nýbrž že se výstřednostem a prostopášnostem oddává? Jen náboženské svěcení neděle skýtá záruku, že vyražení, kterého dělník potřebuje a v tento den hledá, zůstane počestným a udrží se v mezích střídmosti, mravnosti a slušnosti, jakož že se jím síla pracovní skutečně občerství a posílí. Kde náboženské svěcení neděle mizí, kde neděle nepokládá se již za den Bohu posvěcený, jenž lidi především k bohoslužebné oslavě vybízí a svolává, tu odpadla nezbytná meze, která chrániti má vyražení před zvrhnutím, a tak musí se státi pak neděle dnem prostopášnosti, nepravosti, mravní zdivočilosti a bídy. Místo toho však aby liberalní ekonomismus vinu svou v této příčině upřímně vyznal, svaluje ji na neděle a svátky samy, jakoby svěcení neděle již povahou svou lid k lehkomyslnosti, k mravním výstřednostem a k prostopášnostem svádělo. Budou-li přívrženci tohoto ekonomismu liberalního sami předcházeti dobrým příkladem, budou-li sami světiti neděli, jak ve smyslu náboženském svěcena býti má, pak opět i v lidu přestane znesvěcování její. (P. d.

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (Č. d.)

Jako výše, musím i tu opět zvolati: každý očima svýma může se přesvědčiti, jak i v této příčině plná a výrazná je zpráva biblická! Řád nestvořený a řád stvořený v souladný celek přivádí třetí řád, ordo unionis hypostaticae, učení o Vykupiteli. O něm třeba nyní pojednati dle způsobu obou předešlých.

Ordo unionis hypostaticae [harmonia inter ordinem increatum et creatum]	1. attributorum	ordo physicus	*a)* naturalis	*b)* supernaturalis: α) gratiae, β) gloriae
		ordo intellectualis	*a)* naturalis	*b)* supernaturalis
		ordo moralis	*a)* naturalis	*b)* supernaturalis: α) gratiae, β) gloriae
[Pulchritudo increata et exemplaris et pulchritudo creata et exemplata	2. substantiarum	natura divina et humana in una persona		
		substantia divina, substantia spiritualis incompleta, substantia materialis incompleta,	in una persona	
	3. causalitatis et causatorum	supremus magister		
		supremus pontifex		
		supremus rex.		

Vysvětlení tohoto schematu je snadné. Co uvedeno pod 1., jest analogické k tomu, co pověděno výše též pod 1. Smysl toho, co uvedeno pod 2., je, že Vykupitel musí býti Bohem a člověkem zároveň, čili že musí míti přirozenost lidskou (patřící k řádu stvořenému) a božskou (patřící k řádu nestvořenému) v jedné osobě, a to božské. Jinak ještě řečeno, Vykupitel musí míti duši a tělo lidské spojené nerozlučně s Bohem. Tento Vykupitel musí býti nejvyšším učitelem, knězem a králem pokolení lidského, to je výsledek jeho se vtělení.

Zdali toto schema dá se demonstrovati ve zprávě biblické, o níž jednáme? Dá. Ne ovšem úplně jasné, jak nyní všemu rozumíme, ale základy pro nynější názor tu jsou, tak že vším právem možno tu mluviti o prvoevangeliu. Pro výklad začneme opět tím, co pod 2. Vykupitel bude tedy Bohem a člověkem. Tato věc jasně naznačena 3, 15. tím, že tu je řeč o semenu (= pokolení, plodu) ženy, tedy o člověku, a semeno to potře hlavu ďábla. Takovéto potření vyžaduje nutně bytost nejmocnější, Boha. Musí tedy ten člověk zároveň býti Bohem. Nyní pak již není nesnadno uhodnouti, že tomuto Vykupiteli

jako Bohu a člověku patří všechny ty vlastnosti, jež jsme označili v obou předešlých schematech sub 1. Nejsou zde ovšem výslovně jmenovány, ale to nevadí; třeba jen vzpomenouti si na zásadu exegetickou z počátku této práce uvedenou, dle níž Písmo ve všeobecně platných věcech dá jen nejnutnější základ, podrobné vysvětlení ponechávajíc vědeckému přemýšlení lidskému. Tak tomu je právě zde. Že Vykupitel bude nejvyšším učitelem, není ve zprávě naší výslovně podotčeno, ale je tam označený jiný, a to důležitější výsledek jeho se vtělení, že totiž bude nejvyšším knězem a králem: knězem, že přemůže ďábla a dílo jeho, hřích, a když ho přemůže, bude nad ním panovati, což jest vlastní králi.

Byť tedy ne zcela jasně, přece dostatečně udán je řád, jejž tuto jmenujeme: řád vtělení se Vykupitele (ordo unionis hypostaticae). K výkladu podanému jen tolik dodávám, že řád ten není položen ve zprávě biblické na svém místě jen tak náhodou. Církev je následkem vtělení se Vykupitele. Proto i ve zprávě biblické musí dříve býti řeč o Vykupiteli a teprve pak o tom, co nyní jmenujeme církví. A hle! O Vykupiteli je řeč 3, 15., o církvi 3, 21., tedy zcela správně a logicky! Závěrek z toho učiní si každý jistě sám!

Kdybychom chtěli přehledně si naznačiti dle právě podané okolnosti, jak zmíněný trojí řád v dějinách do sebe zasahuje, obdržíme tento obrazec:

ordo increatus

ordo unionis hypostaticae

ordo creatus.

Tím výklad můj zprávy biblické po stránce ontologické jest ukončen.

γ)

Jako výše po vylíčení obsahu a formy uvažovali jsme o nejvlastnějším, nejhlubším základě všech uvedených zjevů (tak stalo se α *d*, β *d*), právě tak nyní po celkovém vysvětlení zprávy biblické jak se stanoviska psychologicko-logického tak ontologického budeme uvažovati o nejvlastnější příčině, ze které zpráva ta do Písma sv. pojata. Zpráva ta obsahuje v sobě výborný názor světový, a to jest hlavní příčinou jejího zařadění v knihy svaté.

Názor světový, má-li nás uspokojiti, musí nám podati

a) uspokojivý výklad o všem tom, co kolem sebe vidíme a co tvoří podmínku veškeré činnosti lidské. Výklad ten však jen tenkráte nás uspokojí, jestliže nám zároveň a přesvědčivě předvede: 1. poslední

příčinu všech věcí a jevů, 2. poslední cíl všech věcí a jevů, 3. zvláště pak člověka jak na těle tak na duši, a 4. když udá prostředky, jimiž věci a hlavně člověk tohoto svého cíle dojíti mohou.

1. Poslední příčinu všech věcí a jevův udává zpráva biblická slovem Bůh (Všemohoucí) tak jasně a srozumitelně, že ani slova již není o tom třeba pronášeti.

2. Poslední cíl věcí stvořených je též velice jasně vytčen 1, 6. 9. 11. 14.—18. 22., hlavně však 29.—31.

3. Člověk skládaje se z těla a duše, kteráž o sobě žíti může, má svůj cíl jak pro tělo tak pro duši, a to zde na zemi a jednou na nebi. Pozemský cíl naznačen jest 1, 26.—28. a modifikován následkem hříchu 3, 16.—20. Nebeský cíl alespoň dotčen nepřímo 2, 3. a 3, 21.

4. Prostředky, jimiž bytosti živé dojíti mohou účelu svého, jsou udány: 1, 11. 22. 30. Prostředky pro člověka v ohledu pozemském ukazují se 1, 29. 2, 16. 19. 24. 3, 21., v ohledu nebeském 2, 3. 3, 21.

b) Dobrý názor světový musí nám podati uspokojivý výklad o všem tom, co je následkem a výsledkem činnosti lidské, musí tedy poučiti člověka, co je nejvlastnější příčinou a posledním cílem: 1. kultury hospodářské, 2. socialně-právní a 3. idealní. V tomto ohledu zpráva biblická není jistě chudou, jak se každý mohl přesvědčiti z výkladu věcného této zprávy výše podaného. Proto nemusím této věci znova opakovati.

c) Jak názor na svět tak názor na činnost lidskou nesmí zůstati osamocen, nýbrž musí se spojiti v něčem třetím v ladný celek. Ani na to nezapomíná zpráva biblická; podává nám tento vyšší jednotící člen, podává nám jej v náboženství v 2, 3. 15. n. Laskavý čtenář jistě si ještě vzpomene, jak jsem při výkladě věcném stále upozorňoval, jak náboženská kultura proniká a doplňuje kultury ostatní. Důkazů tam podaných nemusím proto zde opakovati. S náboženstvím úzce spojena jest otázka po příčině a účinku zlého. K tomu dobrý názor musí dáti vhodnou odpověď. A že ji zpráva dává, svědčí kapitola 3.

d) Názor světový musí býti oděn v případnou formu. Forma tato musí býti jasná, srozumitelná, nesmí však při tom v žádném výrazu obsahovati něco nepravého, podezřelého, záhadného. Že i v tom zpráva biblická vyniká, překlad poněkud alespoň ukazuje. — Důležitější je pro nás, v jaké posloupnosti podán názor světový. Theorie a praxe v životě úzce jsou spojeny, jedna bez druhé neobstojí, jedna vyvíjí se s druhou. Přece však theorie je základ, praxe následek. I těmto okolnostem plně vyhovuje zpráva biblická. Nejdříve podává vždy theorii, totiž úmysly Boží, projevené slovy: „I řekl Všemohoucí“, načež referuje

o praxi čili o tom, jak Bůh uvedl ve skutek svůj úmysl, svůj plán. Na základě stvořených věcí poznává pak člověk rozumem síly a zákony těmito věcmi vládnoucí, tedy theorii, a dle poznané theorie prakticky provádí díla nová, která jsou pro jiné lidi opět předmětem theoretického poznání, a tak to jde dále. — Ještě jednu slohovou výbornost světového tohoto názoru tuto připomínám dle H. 23.: „Überall entwickeln sich aus Gegensätzen Gegensätze: aus der Finsternis das Licht, aus den unstäten Gewässern die Veste, aus den Fluthen das Trockene.“ Tím názor světový dostává barvitosti, názornosti a přítažlivosti.

Nechtěje býti příliš rozvleklým, přestávám na těchto několika řádcích o světovém názoru, jaký se nám jeví ve zprávě biblické. Každý nepředpojatý čtenář nahlédne, že nejstarší zpráva biblická vydrží soutěž s nejnovější dobou. Co se mluví nyní o světovém názoru, a hle, věc je prastará, byť i název sám v Písmě nebyl. Není-liž to novým důkazem vyššího původu této zprávy?

Tím přicházím k poslednímu odstavci svého vlastního pojednání, k zodpovědění otázky, zdali obsah oněch 3 kapitol je skutečný, historický, či nějak jen zbásněný, vymyšlený. Měl bych ovšem tuto srovnati všechny ostatní zprávy o původě světa a lidí, jak se nám zachovaly v mythologiích a v podáních národů. Srovnání to ukázalo by nad slunce jasněji, jak daleko nade všechny tyto zprávy předčí zpráva biblická jak obsahem tak formou. Avšak práce ta byla by delší ještě než co posud jsem tuto napsal a proto musím od tohoto záměru upustiti. Snad jindy se k němu vrátím.

5)

a) K posouzení otázky, zdali obsah prvních 3 kapitol Genese je skutečný, historický, či nějak jen zbásněný, vymyšlený, musíme si především všimnouti doby, v níž kapitoly ony napsány. Za původce jejich v nynější textové úpravě co do podstaty od učenců katolických[1]) jednosvorně uznává se Mojžíš. Tím však není řečeno, že každé jednotlivé slovo v textě až od Mojžíše pochází. Spíše přijato jest od učenců katolických, alespoň některých, dvoje doplňující mínění. Dle jednoho takového mínění, v zajetí nebo brzo po zajetí provedena byla na textě pentateuchu (knih Mojžíšových) nějakým inspirovaným autorem revise.[2])

[1]) Na četné náhledy učenců protestantských z příčin v úvodě vyložených nemohu tuto bráti zřetel.

[2]) »Theologische Quartalschrift«, Tübingen 1899, str. 279. Tím by se na př. vysvětlilo, proč ve verši 1, 14. stojí slovo »let (roků)«, ačkoliv ještě první člověk nemohl míti názor o roku.

Dle druhého mínění použil Mojžíš při sepisování pentateuchu starších pramenů, tradicí dochovaných, jako na př. Gen. 1. 1.—2., 3.[1]) Že však užil Mojžíš nejen pro 1, 1.—2., 3, ale i pro druhou a třetí kapitolu zápisků nějakých starších, dlužno za pravdu míti. Kam až sahají tyto jeho prameny svým původem? Mám za to, že až k prvnímu člověku, tak že bychom v těchto 3 kapitolách měli památku na prvního člověka velice vzácnou. Jaké jsou pro to důkazy? 1. Svěcení soboty bylo známo všem národům nejstarším, pokud památky jen dosahují, tedy dávno před Mojžíšem. Zpráva biblická však celou svou úpravou směřuje k uzákonění obyčeje, aby sedmý den byl svěcen, z ní jest viděti, že chce zavésti v tomto ohledu závazný zvyk. Nikdy později se o tom zmínka neděje, z čehož následuje, že zmínka, zpráva o vzniku svěcení soboty povstaly zároveň se svěcením tímto, tedy s prvním člověkem, tak že 1, 1—2, 3 jsou současné prvnímu člověku. H. 27. dokazuje, že 1, 1—2, 3 povstaly před Mojžíšem z tenoru veršů 14.—19., kdež hvězdy a jich působení velmi krásně se líčí, čehož by byl Mojžíš v době své, astrolatrii oddané, neučinil. Na str. 97. n. pak ukazuje z porovnání s tradicemi a kosmogoniemi pohanskými, že hexaemeron je společným majetkem semitských a indogermanských národů, tedy původu předmojžíšského; národové dostali je z úst potopního patriarchy Noema. Srovnáním hexaemeru s nápisy klínovými ukazuje se hexaemeron jako starší, původnější. Zpráva biblická dosahuje však původem svým nejen k Noemovi, ale mnohem dále před Noema. Gen. 9, 1. n. nutně předpokládá známost s 1, 28. Jestliže však zjevení o stvoření bylo učiněno před potopou, pak není osoby pro to vhodnější nad Adama. 2. S kapitolou první úzce spojeny jsou druhá a třetí, jak ve výkladě bylo naznačeno, a proto dle toho soudím, že i tyto kapitoly původem svým náleží Adamovi. Srv. H. 98. 103. Na str. 110. pak praví H. doslovně: „Wenn man erwägt, dass Moses die selbsterlebte Geschichte niemals Tholedoth nennt, so wird man wohl nicht irre gehen, wenn man die Tholedoth als die überlieferte Geschichte auffasst. Moses gibt die Geschichte der Vorfahren insoweit, als er sie in der Überlieferung vorfand, vielleicht nicht allerwegen in grösster Vollständigkeit.“ A právě slovo tholedoth je nápisem 2, 4., tedy druhá a následovně i s ní souvislá třetí kapitola jsou z podání, a to z podání Adamova.

Dlouholetým předáváním s pokolení na pokolení mohlo se něco v původní úpravě změniti, mohlo i v překladě z původní řeči do hebrejštiny něco býti pozměněno, ale v hlavní věci jisté je shoda

[1]) KL. 9, 1796. H. 3. »Časopis kat. duch.« 1889, 457. 1896, 373. 1898, 262.

s textem původním. Při dlouhém životě patriarchů před potopou a po potopě nemohly změny rychle se díti. Mimo to věcí takových jistě nějak užívalo se při bohoslužbě, čímž změně tím vydatněji bylo bráněno. (Viz „Linzer Quartalschrift“ 1898, 287.) Můžeme tedy za pravdu přijmouti, že tu máme před sebou tradici Adamovu.

b) Tomu neodporuje ani obsah věcný, jaký se nám tu podává. Je tu především líčen život lidský v ráji a vychovávání a vedení lidí Bohem. Tomu, kdo věří v osobního Boha, nejmoudřejšího ředitele světa, tomu, kdo uznává logickou zásadu hned v úvodě k této práci dotčenou, že totiž jen to může se vyvíjeti, co vloženo podstatně v prvního člena nějaké řady bytostí, tak že vývoj podstatně zůstává stejný, tomu nebude nepřirozeným ani stvoření lidí tuto vypravované, ani jich život ani jich vedení od Boha. Život, jaký se tu ukazuje, má sice zvláštní zjevy, ale zjevy ty nepřekračují nikterak schopnosti a mohutnosti lidí nynějších ani lidí průměrně v dějinách vystupujících. A jednání Boha nemá na sobě ničeho, co by neobstálo před kritikou sebe lepšího nynějšího theologa. O nějakém báječném nadsazování, jak tomu je ve zprávách pohanských, není tu ani stopy. Proto jenom ten může tu viděti nepřekonatelné překážky a vymyšlené povídačky, kdo přijímá darwinismus aneb alespoň evoluci člověka z nějakého nižšího tvora. Tím však zastává hypothesu o důkazech chatrných, chabých, utíká jen dočasně důsledkům svých předpokladů, neboť otázka po první všech věcí příčině dříve nebo později na něho nalehne tím mocněji.

c) I vědoucnost prvního člověka tuto líčená není takovou překážkou, jak se na první pohled zdá, aby obsah těchto kapitol nemohl býti historický. Jak výše ukázáno, vědoucnost Adamova ve věcech přirozených byla stejnou s obyčejnou vědoucností dobře, logicky soudících lidí, Adam byl by k ní svými přirozenými schopnostmi po nějakém čase došel. Není tedy v této příčině tu nic závadného. Že pak Bůh ušetřil mu toto delší pozorování a vlil mu najednou vědoucnost potřebnou, to není Boha nedůstojno, poněvadž ještě častokráte stejně učinil jiným lidem a vždy to bylo dobré pro jiné, a právě tak Adamovi to udělil nejen pro něho samého, nýbrž hlavně pro jeho postavení jako otce první rodiny, tedy z lásky k lidem, a to jistě není nic protimyslného, nepřirozeného, aniž tak vysokého, že by byl Adam nemohl toho pojmouti rozumem svým. Kdybychom toto měli Bohu pokládati nepřirozeným a nemožným, pak bychom musili podobně souditi o všech vychovatelích a učitelích.

(P. d.)

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

VIII.

Svoboda společenská.

Cenice tak vysoko svobodu křesťanskou, jež záleží na vnitřním uzpůsobení duše, nechceme nikterak tvrditi, že svoboda občanská nemá pro křesťana žádné ceny. Ježto však společnost, jak výše jsme viděli, jest dílem Božím, jež má vlastní poslání, nezávislé od věčného určení jednotlivých národů, jež neprotiví se v ničem poslednímu cíli člověka, ale má na zřeteli především jeho časnou existenci, jest proto zavázána každá společnost, aby mohla svému určení odpovídati i v ohledu na zájmy dočasné, říditi se shodně se záměry Božími. Jako člověk jednotlivý, složený z duše a těla musí se starati o potřeby obou základních částí své bytosti, jako otec rodiny těžkou by na sebe svalil odpovědnost, kdyby přestávaje na pečování o moralní výchov svých dítek, nestaral se nic o zajištění jejich materialní existence — tak i vláda jest povinna tak říditi veřejné instituce, aby společnost našla ukojení svých potřeb životních jak věčného tak i časného řádu. Až budeme mluviti o poměru vlády k církvi, nakreslíme blíže onu neposlední účast, kterou vláda má míti v díle spasení svěřených sobě národů; nyní však přestaneme na objasnění jedině časné úlohy vlády v poměru k národu, při čemž hlavní zřetel obrátíme na stupeň svobody, jaký má býti jednotlivým členům udělen.

I publicisti atheisté uznávají, že společnost nemůže se sorganisovati bez oběti jistého stavu neodvislosti členů, jíž ji skládají; totéž uznávají i věřící. Nejde tedy v otázce té o nutnost osobní oběti, nýbrž o její rozměry, zvláště však o pobídku, že k ní nutí a tu hlavně vzhledem k tomu, pokusíme se ukázati různost, která jest mezi náhledem křesťanským a atheistickým, různost ta jest rovněž tak radikalní jako samo pojetí společnosti. Přijata-li zásada rationalistů, že společnost jest ovocem dobrovolné smlouvy členů, již ji skládají, třeba souhlasiti i s tím logickým důsledkem z toho tvrzení: každý z interesovaných má se starati, aby při nejmenší oběti co největší kořisti získal, neboť pohnutkou oběti jest tu vlastní zákon; jest tedy dovoleno snažiti se o to, jak by se co nejmenší péčí domohl moci. Zcela jinak jeví se ta otázka se stanoviska křesťanského. Přijavše společnost za dílo samého Tvůrce, jenž naznačil jí vlastní cíl a žádá, aby lidé v tom, jako

i v každém jiném ohledu se podrobiti Jeho vůli, přestává býti společnost věcí zůstavenou lidské svobodě, podmínky pak její aspoň v hlavních rysech tak plynou z ustanovení Božího jako podmínky vnitřního řízení rodiny. Proto nemá býti říšské zákonodárství čistě lidským výpočtem, jenž má na zřeteli dočasné zájmy členů, nýbrž jest zavázáno bráti ohled na příkazy dané s nebe, aby prozřetelné záměry Tvůrcovy nebyly zmateny.

Pohleďme blíže na ty příkazy. Poněvadž jednotkou společenskou, vyšlou z rukou Věčného, jest národ, popatřme, co stanoví podstatu života každého národa a jaké zásoby složil Otec nebeský v jeho lůně k udržení toho života a k jeho dalšímu rozvoji. Charakter národu, jeho řeč a dějinné směry stanoví bez odporu ony živly nejméně závislé od lidské libovůle, jež činí národní individuelnost; proto zachovati národ jest především stříci před zkázou ty tři živly. Avšak jaké jsou ony zachovávací síly, složené v srdci národa, které to dílo vykonávají? Opakuje se tu nejednou totéž, co jsme viděli již v rodině, zvláště to, že hlavním motorem života národního jest láska, která má v pohanské společnosti charakter citu přirozeného, v křesťanské však jest povznešena k hodnosti nadpřirozené ctnosti. Jako v rodině sama příroda vlévá v srdce rodičů a dětí vzájemnou náklonnost, ohled však na Boží přikázaní „Cti otce svého i matku svou“ posvěcuje jen ten cit a činí ho záslužným; tak i v lůně národa láska k vlasti jest každému vrozena, věrná služba svému národu prokázaná pro oblíbení si vůle Boží činí z té lásky křesťanskou ctnost, neměníc nikterak její povahy. Již od přirozenosti každý pravý syn vlasti miluje ji a jest hotov pro její dobro vše obětovati, ale jen důkladné poznání a upřímná láska k vůli Boží pro jeho národ oplodí jeho oběť tak, že skutečně užitečné ovoce vydá otčině. To prosté postavení lásky k vlasti, posvěcené a očištěné ohněm lásky k Bohu vše převyšující, za hlavního činitele v životě veřejném, na jak vznešené a šlechetné výšiny pozvédá lásku k vlasti, ověnčujíc její skráň posvátnou aureolou ctnosti! Jak špinavou však a pozemskou zdá se nám z těch stupňů práce občanská, založená jedině na kompromissu čistě lidských zájmů! Avšak ještě pronikavější zdá se nám ten rozdíl, když od všeobecné zásady přejdeme k praktickému jejímu přizpusobení v oboru povinností občanských. Přívržencům dobrovolné smlouvy společenské jeví se obor ten jako jednoduché tržiště, kde každý občan za přinesené zásoby společnosti buď v práci buď v majetku hledí co nejvíce obdržeti, tak že voličové, posilajíce na sněm poslance, přikazují jim nejdříve brániti vlastní zájmy, málo se

starajíce o dobro veřejné. Těm, kdož milují po křesťansku svou otčinu, hranice života občanského jsou jen obšírnějším, avšak stejně svatým polem záslužným jako rodina, kde plnice věrné povinnosti stavu nejen věčnou odplatu si získávaji, nýbrž i zde na zemi dostávají útěchu nejčistší pro milující srdce, když přičiňují se o zdar milované otčiny. Při skládání oběti práce, krve nebo jmění, občan oddaný svému kraji neohlédá se na to, co oběť ta přinese rodině jeho nebo jemu, nýbrž hledí jen na potřeby vlasti a jakmile vidí, že dobro její skutečně toho žádá, nejen nestará se ani neohlédá se na to, co jiní činí, nýbrž hned a bez váhání sebe celého a vše své skládá na oltář lásky a lituje jen, že nemá již nic k oběti. Museli bychom býti slepými k přítomnému stavu společnosti a hluchými k volání dějin, abychom nepřisvědčili, že jen horoucí a jasná láska k vlasti může se vykrystalisovati jen na základě lásky k Bohu, neboť jinak nebude s to, aby byla volná od národního sobectví nebo od fanatismu. Postavivše lásku za základ veřejného života, rozřešíme již tím aspoň v zásadě i otázku společenských svobod: přesvědčili jsme se již několikrát, že láska v nejednom směru ohraničuje svobodu již z povahy samé věci, ovšem bez nucení. Chtějíce náležitě oceniti dosah oněch ohraničení, můžeme si jen připomenouti, jaká jsou ta dobra, o jichž zachování běží především národu, neboť ježto láska k vlasti v tom záleží, abychom byli hotovi pro zachování těch výhod ke všem obětem, tu poznávajíce jejich povahu, budeme snadno moci pověděti, k jakému druhu obětí ony vyzývají. Tedy nejcennější z dočasných výhod pro národ jest bez odporu: zevně neodvislost a výhodné mezinárodní poměry, uvnitř pak řádná a rázná správa, s duchem národním shodný výchov mládeže a soudnictví založené na nestranné spravedlnosti: dobra ta jsou žádoucí vždy a všude, neodvislé od formy správy a účasti národa v zákonodárství — proto od pozorování jejich počneme. Již výše jsme řekli, že v normalním stavu každý národ má vlastní kraj a vlastní správu, tak že jest neodvislou říší; vypuzení národa z rodné země činí z něho tuláky, ujařmění a násilné podrobení protivné vládě, činí z něho nevolníky; to jest, jak jedno tak i druhé zasazuje poslední ránu národu. Proto každý pravý syn vlasti hotov jest raději vše obětovati, než dopustiti podobné neštěstí. Ze však ani nejhoroucnější láska k vlasti nestačí k odražení nepřátelského vpádu, když ohrožená vláda nepřipraví v čas dostatečné prostředky k obraně, jest proto povinností vlády, aby se opatřila brannou mocí schopnou zabezpečiti neodvislost kraje, budujíc při tom lodi, tvrze, arsenaly a opatřujíc je nutným k tomu výzbrojem

vojenským. To jest první zřídlo, z něhož vyplývá ohraničení osobní neodvislosti každého občana; neboť všichni nechtějí-li nésti pouta otrocká, jsou povinni přičiniti se dle své možnosti k obraně vlasti jak vlastní osobou tak i svým majetkem, neboť láska k vlasti nejen osladí oběť tu, nýbrž zamění ji v potřebu srdce.

Avšak i vnitřní řád společenský vymáhá tak moudře zorganisované správy, aby všechny funkce veřejného života dály se pořádně, rázně a k všeobecnému užitku; žádná však správa nevyhoví té úloze, nebude-li opatřena dostatečnou mocí vlády, aby mohla nejen řiditi, nýbrž i nutiti v případě potřeby. To jest druhé ještě silnější zřídlo závislosti osobní, ježto tu každý občan skládá značnou část své svobody bezprostředně v ruce vlády, jež nakládá s ní dle svědomitého uznání pro všeobecné dobro. Ježto náleží ku správě značný počet osob, které zasvěcujíce čas svůj i práce službě veřejné, mají příslušné právo žádati, aby vláda na jejich potřeby pamatovala; tu národ jest povinen i to břímě s ochotou na sebe přijati, čerpaje ve své lásce k vlasti náklonnost k té oběti. Totéž dá se říci o řízení tribunalů, dle výměru spravedlnosti a vědeckých základů, jež mládež vychovávají, aby učinily mladé pokolení schopným zastupovati postupně staré veterány odcházející s jeviště ve všech odvětvích života veřejného. Dlužno dodati rovněž všeobecnou a nutnou povinnost vydržovati svatyně a obsluhující je sluhy církve, ježto rovněž ani vnější část úcty Boží bez oběti se strany jednotlivců nemůže se obejíti; avšak i zde láska obět tu změní v útěchu srdce.

Proto vidíme, že dobro národa nutně vymáhá ohraničení osobní neodvislosti občanů jednotlivých v mnohém směru, obět ta však že jen tehdy netíži, když horoucí láska k veřejnému dobru budí ducha obětavého ve všech srdcích. Jestliže tedy ona přirozená láska k vlasti bude korunována hlubokou láskou k vůli Boží, tedy povinnosti ku vlasti již nejen v srdci, nýbrž i ve svědomí obdrží nejvyšší sankci, tak že pravý patriota, zasvěcuje se otčině, nepochybuje, že si zaslouží království nebeské stejně jako když plní povinnosti stavu svého pro vůli Boží. Kdož nepřizná, že takové sesílení na dráze povinnosti dvěma nejdůležitějšími činiteli duchovního života dává nepoměrně jistější záruku veřejného štěstí než vlastní zájem nebo síla a chytrost vlády? Avšak nejen jednotliví občané nejsou s to, aby zabezpečili zdar otčiny bez značných obětí, i celý národ v osobě své vlády musí se nejednou zříci vážné výhody pro vyšší dobro, omezuje neodvislost svého postupu buď mezinárodními smlouvami, nebo příměřím uzavřeným s jinou říší.

nebo konečně věčnou unií vládní, jíž se dva nebo více národů spojuje dobrovolně v jednu říši. Ve všech výše uvedených případech, když při uzavírání smlouvy má první místo láska k dobru pospolitému a nečiní se nic protivného Božímu zákonu, břemena tím od národa na sebe přijatá v ničem ani jeho neodvislosti ani vnitřního štěstí neseslabují, ježto jest slušno, aby to, co jest výhodné a řádné, bylo vykoupeno příslušnou obětí.

Nemožno neučiniti smířené říši jistých ústupků ve vzájemných poměrech, jakmile obdrží se navzájem od ní žádané výhody, třebas že s druhé strany ústupky ty váží a v jistém stupni omezují svobodu činu. Jest nevyhnutelnou věcí, kolikrátkoliv sousedním říším hrozí nebezpečenství, stavěti se na odpor, ba i býti útočícím spojencem, jen když to není k vůli hrabivosti nebo zabrání země, nýbrž jedině pro společnou ochranu. Někdy konečně pravé dobro národa káže obětovati i politickou svou samostatnost, spokojiti se jedině s vnitřní samosprávou a spojiti se s jinou říší buď svazky dynastickými nebo úplnou politickou organisací, aby stanovilo se jedno mocnářství. Stává se to pak tehdy, když nějaký národ stal by se bezpochyby lupem chtivého souseda pro malý rozsah nebo pro geografické položení své. Tak sloučila se Litva kdysi dobrovolně s Polskou, tak Uhry sloučeny jsou s Rakouskem, bez jakékoli škody pro svůj vnitřní rozvoj, ježto bratrské svazky jedině spojují oba národy. Podobná unie, jež vyhrazuje samosprávu a celistvost institucí národních, jakkoli domáhá se těžkých obětí, nemá nic společného s otrockým jařmem podrobení, poněvadž jest úplně dobrovolná a vykonaná pro vyšší dobro; jest to — jak jsme již řekli — totéž v lůně lidstva, čím jest v lůně národa spojení dvou rodin, v němž láska má první místo.

Čím blíže patříme na tu otázku svobody, tím jasněji se přesvědčíme, že pravé štěstí, jak jedince tak i člena společnosti, nejen nevymáhá absolutní svobody činu, nýbrž naopak potřebuje jistých často velmi bolestných obětí. Jako však láska k vlasti usnadní a osladí každou oběť pro ni vykonanou, tak opět převyšující ji láska k Bohu těsně ohraničuje stupeň její hodnosti, nedovolujíc obětovati vlasti povinnosti, vůlí Tvůrcovou na člověka vložené, tak že nic, co jest hříchem, nemůže se státi již proto předmětem vlastenecké oběti, třebas že konečně i vlastní srdce i rozkaz zákonité vlády by nás k tomu nutily. Proto vše, co zasvěcujeme otčině, jakmile to činíme pro vůli Boží, jako doplnění povinností stavu, béře na sebe hodnotu ctnosti křesťanské. Založení povinností občanských na svědomí i tím má ještě pro veřejné

dobro důležitou výhodu; že všechny povinnosti dobrovolně na sebe přijaté, ať vzhledem k osobám soukromým, ať vzhledem k vládě, ať konečně z ohledů na jiné říše zavazují nejen v poměru k těm, na čí prospěch byly přijaty, nýbrž i v poměru k Bohu.

Jest tu však ještě jedna otázka, a to nesmírné důležitosti, stran svobodné vůle a sice zda dobrovolné povinnosti přestanou se smrtí těch, kteří je na sebe přijali, nebo mohou-li přejíti i na jejich potomky a jaké jsou v takovém případě nezbytné podmínky. Pro zákonodárství jak říšské tak i mezinárodní, jež hledí uplatniti výnosy své pomocí Evangelia, jest velice důležito, jak se stanoviska víry mají hleděti na ten předmět; ježto však odráží se o zapletenou otázku dědičné solidarnosti, vymáhá přesnějšího rozboru. Solidarnost jest nutným následkem dvou nejdůležitějších činitelů skutečné civilisace, zejména pořádku a svobody. Člověk jakbžto bytost rozumná zlepšuje stále vše a činí dokonalejším, co slouží k ukojení jeho potřeb, zvětšuje tak každým dnem své zásoby prostředků, s jakými za tím účelem zachází; s druhé strany však jakožto bytost obdařená svobodnou vůlí setrvává při svém přirozeném právu svobodně nakládati s tím, co získal si svou prací. Udržeti a zabezpečiti ono tak cenné pro lidstvo přizpůsobení práva vlastnického v praktickém životě napomíná nejen rozum jménem spravedlnosti, nýbrž ještě mocněji i srdce jménem přirozené náklonnosti rodičů k dětem, jichž budoucnost jim působí největší starost. Ježto však srdce lidské kromě rodinných citův i jiný druh citů živí, láska však každá již povahou svou směřuje k obdarování milované bytosti, jde tedy nejen rodičům o udržení práva nakládati se svým jměním dle své libosti, nýbrž i všem lidem bez rozdílu, ježto každý má někoho v lásce, jemuž by chtěl předati ovoce své práce. Proto celé lidstvo majíc své zájmy v té věci, jednomyslně a bez roztržky uznává právo dědické, kdežto ti, kteří v theorii jsou proti vlastnickému právu, v případě dědictví po rodičích úplně mlčí. A děje se tak nejen se jměním privatním, nýbrž i celé společnosti týmž podléhají zákonům: země na př. zaujatá a osazená od předků, města a vsi od nich zbudované, vystavěné tvrze a veřejné ústavy, jedním slovem všechny instituce, z nichž bere zisk celý národ, přecházejí dědictvím s pokolení na pokolení; vrozená pak láska k vlasti všem nezkaženým srdcím stojí na stráži národních práv uzpůsobujíc tak pravé občany, že jsou hotovi raději i nejtěžší oběti přinésti, ba i život zasvětiti, než dopustiti, aby násilí přivlastnilo si jakoukoli část dědictví národního. (P. d.)

Ze života pro život.

O akademickém vzdělání učitelstva bylo tu napsáno (1899. str. 264.) několik poznámek toho smyslu, že obecné škole potřebným naprosto není, že však osobně, který učitel by na ně měl chuť, nelze nic proti němu namítati. Tvrditi však, že učitelské povolání na obecných školách ho vyžaduje, jest praobyčejné agitatorské balamucení lidu i učitelstva. U jiných předních činitelů v obci by ještě spíše vzdělání to mohlo snad nazváno býti ne-li potřebným, tož aspoň užitečným. Bylo by snad obci prospěšno, kdyby starosta s výbory vyznali se v právnictví, lékařství, stavitelství atd. (Laskavý čtenář odpustí tento bizzarní nápad!) A podobně by učiteli bylo vzdělání akademické užitečno ve veřejném, mimoškolním působení, chceme-li i toto ještě naň uvaliti a za povinnost uložiti. Ve škole samé by mu prospělo velice málo a dosti mnoho by mu překáželo, neboť by ho nemohl ani použiti, a vědomí toto by na mnohého zajisté příznivě nepůsobilo; je to známo ze zkušenosti. Učitelé akademicky vzdělaní nebývají vždy s úřadem svým spokojeni.

Příčiny, ze kterých se agituje pro akademické vzdělání učitelstva vůbec, jsou asi tyto:

1. Osobní náklonnost a touha po vyšším vzdělání u jednotlivců. Té, jak zmíněno, může docela dobře býti vyhověno, ačkoli škole samé se tím neprospěje. Zůstalo by to osobní předností jednotlivcovou, ať už máme na mysli vzdělání encyklopedické, po kterém mnoho nebývá, aneb odborné. Rozumí se samo sebou, že mluví se tu o vzdělání nynějších vysokých škol, třebas pro učitele nějak upraveném. Nikdo totiž nepochybuje, že by příprava učitelova měla býti zcela jinačí než je nyní, ale tu spíše méně předmětů, než více; jestliže pak se tento nový ústav přípravní nazve lyceem neb akademií neb učitelskou universitou, na tom konečně pramálo záleží.

2. Přednost tato u jednotlivce neb u stavu by směřovala k výhodám osobním, vyššího platu na př., vyššího a výhodnějšího postavení atd. Dokud jenom někteří jednotlivci mají ono vzdělání, přirozeno jest, že oni touží výše, nad jiné, kteří ho nemají. Stav takového „akademika“ v zastrčeném koutě venkovském jest někdy zoufalý — vědí to zvláště lékaři a kněží, ač oba mají tam své přiměřené působiště, neboť na to právě studovali, aby byli lékaři, po případě duchovními správci. Učitele akademicky vzdělaného obecná škola za

obyčejných podmínek sotva upokojí, touží tedy do škol vyšších, po lepším zaopatření, a musel by nebýti člověkem, kdyby touhy té někdy nepocítil. Frasemi o vznešeném povolání učitelském se tento skutek neodbude.

Tedy větší plat jest dále jedna z hlavních příčin, proč se volá po vzdělání akademickém. Budou-li je míti všichni učitelé, budou ovšem také všichni žádati vyššího platu. Kdož by jim ho nepřál? Že však tím nerovnost a nové stesky nebudou zamezeny, toť přece nad bílý den jasno, stejně jasno, jako to, že za nynějších okolností břemena ta těžce dopadají na poplatníky a že stávají se nesnesitelnými. Agitatoři, kteří učitelstvo tímto lakadlem štvou, vědí to také dobře, ale pro svoje záměry, aby z učitelův učinili své stranníky, potřebují této neupřímnosti.

Místo platu mluvívá se o socialním postavení vůbec, zase tak neupřímně. Socialní postavení učitelů ve smyslu mravním bylo ode dávna příznivé, i když byli nuceni všelijakým nedůstojným způsobem si přivydělávati; byliť u lidu ve stejné neli větší vážnosti a úctě nežli dnes, a jednotlivci obyčejně sami byli vinni opakem toho. Podobně mezi ostatní intelligencí učitel, jest-li řádným a slušným člověkem, má rovnoprávné místo; zvláště poměr kněze k učiteli bývá přátelský bez ohledu na akademické vzdělání, není-li tu osobních příčin a nectného štvaní, jaké se nyní proti knězi pěstuje. Od nahodilých pak příkoří a surovostí neochrání člověka ani akademický gradus ani větší příjmy, nikde a nikdy, byť sebe většího pána dělal. A co do podřízenosti úřední, inu, vždyť ani akademicky vzdělaní učitelé nebudou všichni inspektory nebo školními radami!

3. Hlavní příčinou agitací těchto jest krátkozraká snaha, poštvati učitelstvo proti náboženství a kněžstvu v nynějším zápase dvojího směru. Dle liberalního přání má učitel, nabuda dle jména (zdali ve skutečnosti, na tom nesejde) akademického vzdělání státi se místo kněze a ovšem tedy proti němu vůdcem lidu ve smyslu liberalistickém. Odtud ta starost o učitelovu „nezávislost“! Škola je tu věcí vedlejší, o rozeštvání lidu běží. Že by učitel nabýval právě takového vzdělání, jaké by k tomu účelu se hodilo, o to by se pánové již postarali. Se skutečnými vzdělanci mezi učiteli zajisté snáze jest knězi spolupůsobiti, zde však má vzdělání akademické býti bojovným heslem. Není to domysl, pánové sami to veřejně prohlašují; akademicky vzdělaní učitelé mají ve veřejnosti čeliti „klerikalismu.“ Vždyť je známo, že učitel skutečně akademicky vzdělaný, nehlásí-li se k nim, je zasypáván hanobením, ať působí ve škole i v obci sebe lépe. — —

V učitelských listech koluje přednáška prof. Dra. Masaryka o předmětě tomto. (Srv. Národ a Škola č. 18.) Rozumným způsobem nevychází se tam od „akademického vzdělání“ na nynější universitě, poněvadž by učiteli k ničemu nebylo — toho jiní agitatoři nevidí, nýbrž od otázky „co má učitel věděti?“, aby dle toho zřídila se příprava jeho, třebas na pedagogiu. To jest ovšem jiná řeč. O tom si lze pohovořiti. Ale hned nesprávno jest, co vyvozuje se z účelu školy, že totiž „má sloužiti socialnímu a filosofickému vývoji národu.“ O této zásadní pravdě či nepravdě — dle toho, jak jí kdo rozumí — není tu kdy se rozepisovati. Ale učitel prý „potřebuje znalosti těchto věcí“: 1. historie všeobecné... 2. vzdělání národohospodářského, všeobecné ekonomiky, dosti podrobného studia hospodaření, „musí znáti všechny problemy sem hledící, socialismus a vše, co s ním souvisí“; 3. vzdělání v moralní statistice, vlastně v socialní pathologii, jež je „statistické a vůbec pak co možná vědecké vylíčení chorobných stavů společnosti naší v každém ohledu. Jak má učitel vychovávati, když o těchto věcech nemá poněti?“ (!!); 4. sociologie; 5. náležitého vzdělání psychologického...

Dle důvodů, jimiž se tyto požadavky podpírají, měl by učitel také znáti astronomii, fysiologii, anatomii, porodnictví, vůbec lékařství a přírodovědu vesměs, právnictví a státní vědy atd. atd., sice jak bude vychovávati? Bude to sice jakási „encyklopädische Katze“, jak jeden učenec druhého nazval, ale je prý toho potřebí. Komu? Inu obecné škole... Prosím, nesmát se! Škola totiž má býti tak zařízena, aby zmizel rozdíl mezi učiteli obecných a středních škol; vysokých ovšem ne...

Ale „k čemu potřebuje duchovní akademického vzdělání?“ táže se prof. Dr. Masaryk jako na vyvrácenou. Divím se otázce té, mám-li na mysli všechny ty emissary našeho vysokého učení, kteří naukou i nemravem podrývají naše náboženství. Odpověď jest ovšem na snadě. Proto potřebuje duchovní onoho vzdělání, jelikož jest úředním učitelem nejen dětí, nýbrž i dospělých, vzdělaných i nevzdělaných, akademických i neakademických.

Dalšími vývody plave professor Dr. Masaryk úplně ve známých vodách agitačních proti klerikalismu. Není tu sice onoho podlízání a vtírání se do přízně učitelstva na útraty náboženství jako jinde, ale těch malovaných strak je na této vrbě pokud možno ještě více. „Klerikalismus je právě využitkování náboženství pro moc politickou a socialní“ — jak se libí. Ale aspoň jest pravdivější a poctivější než tyhle politické manevry liberalních stran s učitelstvem.

Písemnictví a umění.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CLXX.

104. Týž papež. Avignon, 19. srpna 1351. — G. I. b. 6.

Listina otištěna, jistě ne ku svému prospěchu dle opisu Dudíkova z papežských regest. Dr. Lechner: Die andern Abweichungen betreffen blos die Interpunctionen und die Schreibung mit grossen und kleinen Anfangsbuchstaben.

Úchylky mimo Dr. Lechnerem udané:

Str. 69. ř. 14. Nincowitz	original:	Nyncowitz;
ř. 15. iudicibus	„	správně: *iudiciis;*
ř. 21. Bruno	„	Brunno;
ř. 22. literis	„	litteris;
List. inser. str. 70. ř. 5. diuine	„	diue;
ř. 7. Pustimir	„	Pustmir;
ř. 8. in honorem ... Christi	„	in honor*e* ... *C*risti;
ř. 9. Nos *vero* secum	„	Nos *vna* secum;
ř. 10. perpetu*e*	„	perpetu*o*;
ř. 15. adfuisse ... quondam Brunonis	„	affuisse ... quondam *fidelis nostri* Brunonis;
ř. 16. Schoenhof	original:	Sch$\overset{e}{o}$nhof;
ř. 18. iudici*bus*	„	správně: iudic*iis*;
ř. 31. cuiuscumque	„	cuiuscunque;
ř. 32. Abbatissas *et* successuras	„	Abbatissas *ei* successuras;
ř. 35. li*t*eras	„	li*tt*eras;
ř. 37. Bolezlao	„	špatně: Bolezlaco;
ř. 38. Ligni*n*censi ... Ratibore ... Henrico	„	Lignicen[si] ... Ratbor*ie* ... Heinrico;
ř. 39. Henrico	original:	Heinrico.

K popisu Lechnerovu dodati třeba: V horním levém rohu: *L*, v pravém: *P*. Tak poznačena i listina uvedená výše pod: CLXIX.

Staré záznamy na rubě byly, jsou však vyškrabány a přepsány novými. Zbyla jen značka: fol. 3.

CLXXI.

105. Týž papež. Avignon, 19. srpna 1351. — G. I. b. 3.

V levém rohu horním: *L*, v pravém: *P*.

Str. 71. ř. 11. eoru*m*dem nebo eoru*n*dem nobilium dovoluje čísti zkratek; ř. 13. má original nobil*ibus* prouide, ne jak v Lechnerových opravách omylem tiskovým jest čísti: nobil*ius* prouide.

Poznámka Lechnerova „Die Aufschrift im Drucke ist in den Namen Schumwald und Budeč falsch“ není správna; jména v záhlaví listin třeba psáti tak, aby jim každý mohl rozuměti, totiž pravopisem nynějším, a mám za to, že není nikterak nesprávno, **psáti jména česká správně česky.** — Na rubě listiny jest záznam: Super ecclesiam in Budcz, také: fol. 8. Rasura 3·7 cm. před: confirmamus.

CLXXII.

111. Klement VI. Avignon, 19. srpna 1351. — G. I. b. 4.

Otisk podle Dudíkovy kopie z regest vatikanských. Zde jest original. Popsal listinu správně Dr. Lechner; pergament jest na některých místech přelomen, na jednom jest díra asi 2 cm.^{2} v textě. V horním rohu levém: *L,* v pravém: *P.* Nápis na rubě: Sentencia Clementis pape contra oppressores bonorum monasterii Pustimerensis z patnáctého věku. Též později poznačeno: fol. 4.

Str. 78. ř. 2. original: Pustmir, tak i str. 79. ř. 6. (ne jak Dr. Lechner opravuje: Pustimir), níže všude Pustmyr;
ř. 6. original: opidum, tak v celé listině;
ř. 10. „ omylem: Nempozitz;
ř. 16. „ filii *nostri* Caroli etc.;
ř. 23. „ imperpetuum;
ř. 29. „ zřejmě: Talium *nempe,* ne: namque;
ř. 30. „ eis *ad* obsequendum;
ř. 36. „ sollicitudine;
ř. 37. „ opidum Schreyneren;
ř. 38. „ Odratitz;
str. 80. ř. 5. original: acquisita (scil. pecunia ř. 3.);
ř. 10. original: predicta*s* municionem opida villa*s*;
ř. 13. „ emmunitates;
ř. 15. „ prestiterit (podmět: si quis ř. 12.).

CLXXIII.

150. Markrabí Jan. Brno, 3. března 1352. — Kopie zde chovaná ze 16. věku. (Miscellanea), zatím bez signatury.

Str. 113. ř. 9. kopie: supradictae *nostrae* Ciuitatis;
ř. 10. kopie: Ciuitati Olomucensi *de* potestatis nostrae plenitudine;
ř. 11. 12. kopie: perpetuo *edicto* sancientes, quod *Nouae* ciuitatis et Luthouiae etc., ne: nostrae Ciuitatis;
ř. 19. Nullius *firmitatis* seu valoris, ne: firmatis (tiskový omyl);
ř. 20. si per quenquam contra praemissa vel praemissorum *aliquid fuerit quomodolibet attentatum. Harum nostrarum, quibus* sigillum nostrum appendi fecimus testimonio literarum etc.

CLXXIV.

170. Jan biskup Langonský. 13. srpna 1352. — A. I. a. 5.

V záhlaví str. 131. a ř. 4. čísti třeba: Langonensis. *Lango* in Cycladum insula *Ko.* Dr. Conradus Eubel. Hierarchia catholica medii aevi. Monasterii 1898 pag. 304.

Listině přiložen jest lístek papíru, na němž na počátku 15. století psáno toto: Johannes dei et apostolice sedis gracia longonensis ecclesie episcopus dedit has indulgencias ad ecclesiam et capellam in porta hiis tantum diebus Natiuitatis Christi, Circumcisionis Epiphanie Passionis Resurrectionis Ascensionis Penthecostes Trinitatis et Corporis Christi. Item in omnibus festiuitatibus beate virginis Marie Item in die omnium sanctorum nec non in festiuitatibus omnium apostolorum et Johannis Baptiste atque sanctorum Benedicti Bernhardi Item in festo patrocinii et dedicacionis ecclesie et capelle indulgencie quadraginta dierum.

Ze španělského písemnictví.

Referuje Al. Koudelka. (O.)

Než se zmíním o některých pozoruhodnějších publikacích básnických, nemohu milovníkům španělštiny nedoporučiti knihy „La Religión en el idioma“ (Buenos Aires 1899). Autorem jejím jest katalanský spisovatel *D. Ricardo Monner Sans,* jenž žije v jižní Americe. Výše uvedená kniha jest výňatkem ze zlaté knihy španělského refranera a obsahuje velikou řadu starošpanělských a moderních průpovědí o Bohu a náboženství. Sbírku tu zajímavou činí vysvětlující poznámky autorovy. Výtečným doplňkem Monner Sansovy knihy jest veliké dílo: „Frases de los autores clásicos españoles, entresacadas por al *P. Juan Mir y Noguera* de la Compañia de Jesús“ (Madrid 1899). Tu teprve člověk žasne nad neobyčejnou bohatostí španělské řeči v dobách, kdy Luis de León a Granada, Sigüenza a Mendoza, Malón a Rivadeneyra, Mariana a Cervantes psali.

Ze sbírek básnických uvádím předně sbírku *Marie By. Tixe de Ysern* „Lágrimas de una madre“. Je to sbírka sonetů (155 počtem), slz, jež matka Sevillaňka prolila nad ztrátou syna svého, jenž u věku 17 let v anglické vesničce Laucestoně, kamž se byl k doplnění a dovršení svého vychování ku katolickému knězi odebral, zemřel. Jsou to „mučenky“, jež vroucí láska mateřská zaštípila na rově opuštěném. Jistý kritik praví o sbírce té toto: „Na těchto elegiích patrno, že básnířka za krajana má malíře nebes Murilla, neboť jak on tak i její oči spatřily nebeská vidění a ucho její zaslechlo sladký zpěv andělů.“ Doporučujeme překlad jejich veršovníkům, na příklad pro „Obrázkovou Revui“. — A ježto právě v Seville jsme, budiž tu vzpomenuto ještě jiných jmen, jež jsou ozdobou nynější sevillské školy básnické. Jsou to: A. Diaz de Lamarque, Blenca de los Rios de Lampérez, José a Mercedes de Velilla (bratr a sestra), pak Isabel Cheix Martinez, nástupce Zorillův v romanci, D. Manuel Cano y Cueto a přítel a sběratel španělské národní poesie D. Francisco Rodriguez Maria.

Z dalších sbírek básnických sluší uvésti sbírku dosud neuveřejněných básní učence katalanského *Aguilóa,* nedávno zesnulého, „Llibre de la Mort“, pak „Zahradu básníkův“ od *M. Reiny* a sbírku vlasteneckých popěvků *Vaamondea* „Po porážce“. Z nového vydání klassických poetů vzpomenuto budiž 8. svazku „Colección de Líricos Castellanos“.

„Piedras falsas“ (asi: Falešné drahokamy) slove sbírka básní *Carlosa Gutiérreza,* španělského „trobadora“, žijícího v jižní Americe (Hondurasu), v níž spisovatel podal své nejlepší práce. Zvláště skvostná čísla jsou: „Gloria“, až děsně smělé, ač pravdivé „Pensamientos de un loco“ (Bláznovy myšlenky). — Jiný jihoamerický španělský poeta jest *Froilán Turcios,* jenž však ještě se nedopracoval žádoucího uměleckého klidu. Jeho práce svědčí, že je dosud nevykvašeným vínem, ale dobrý ročník. Důkazem toho jeho „Renglones“, v nichž přidržuje se francouzských vzorů (Lecontea de L'Isle, P. Verlainea a Richepina) podal v pravém slova významu „obrázkovou knihu bez obrázků“ svého kraje.

Zajímavým zjevem ve španělském literarním světě jest vedle Emilie Pardo-Bazanové *Doña Conception Gimeno de Flaquer.* Vydává týdenník „El Album Ibero-Americano“ a jest horlivou zastankyní práv ženy. Jeví se jí zvláště ve své knize „Evangelios de mujer“, jež se čte jako roman a jež obsahuje množství poznámek, anekdot, rad, originelních, duchaplných výroků znamenitých osob. Je to takořka historie ženy od nejstarších dob až na naše časy.

Julio Pellicer vydal sbírku črt, „Tierra Andaluza“ pojmenovaných, v nichž v akvarellových obrázcích předvádí čtenářům lid a kraj andaluzský. Črty ty sice psány prosou, ale vyrovnají se básnickým plodům rodáka jeho Salvadora Ruedy.

Rakousko-uherský konsul *José Lamarque de Novoa* vydal sbírku vlasteneckých, satirických a náboženských básní pod titulem „Des de mi retiro“.

Roku minulého oslavována také, a to nejen ve Španělsku, ale i v Americe ročnice úmrtí kubánského „Körnera“, *Joséha Martího.* José Martí narodil se 28. ledna 1853 v La Habaně. Záhy dobyl si vavřínu básnického, ale i vlasteneckého mučeníka. V stáří 16 let byl pro některé články uveřejněné v časopise „El Diablo Cojuelo“ a pro dramatický pokus svůj „Abdala“ zatčen a do Španělska odveden. Ku konci šedesáti let vystoupil pro neodvislost Kuby, a to s takovým zápalem a úspěchem, že byl nucen před nástrahami Sagastovými prchnout do Mexika, kdež byl redaktorem časopisu „Revista universal“. Roku 1878. vrátil se na Kubu, ale už r. 1879. byl zase do Španělska pro účastenství ve vzpouře dopraven. Podařilo se mu však prchnouti do Nového Yorku. Tam slavil roku 1883. o slavnosti bolivarské a roku 1889. při mezinárodním sjezdu literarní společnosti pro latinskou Ameriku své největší triumfy. R. 1895. vrátil se na Kubu, kdež padl v boji za svobodu. Vynikl nejenom jako politický řečník, agitator a spisovatel, ale i jako básník. Sbírka jeho písní „Ismaelillo“ — tak se jmenoval jeho syn, jemuž je věnoval — nic nezadá co do vroucnosti a vlasteneckého nadšení nejlepším pracím Byronovým a Heineovým. Miguel E. Pardo charakterisuje sloh a způsob

psaní Martího slovem „regeneración de la lengua castellana“ (obrozením jazyka španělského).

Celkem posuzuje referent Rafael Altamira v letoším „Athenaeu“ (č. 3793.) produkci na poli krásného písemnictví španělského nehrubě příznivě, řka, že na tom poli jeví se patrný „marasmus“. Nejvíce — to se rozumí — psáno bylo o obrození národního života a organisaci jeho; psáno o té věci učeně, vážně i satiricky. Jelikož vědecké práce méně budou zajímati, nemíníme jich tu uváděti, ač právě Altamira nejvíce místa jim ve svém referatě věnuje.

(Použito kromě jiných pramenův i londýnského »Athenaea«.)

Ruská literatura v roce 1899.

Podává A. Vrzal. (O.)

Ze spisovatelů, kteří již mají určité postavení v literatuře ruské, starý obratný spisovatel *P. D. Boborykin* nebyl asi spokojen romanem Zolovým „Řím“ i napsal roman „Kuda idti?“ v němž vynikající úlohu hraje Řím a Vatikan. V rodině ruského knížete Jelatomského nastal rozklad. Kněžna, její dcera i starší syn snaží se, aby nemocný kníže prohlášen byl za duševně chorobného, i povolají professora psychiatrie, bývalého ctitele kněžnina, jenž však odveze starého knížete i jeho mladšího syna Borise do Říma, kdež kníže tělesně i duševně okřeje. Chorobně citlivý a mysticky naladěný Boris hledá rozřešení otázky „Kam jíti?“ i doufá, že rozřešení to najde v obnovení světové církve, spojení východní církve se západní; obnovení to má se provésti v Římě „papežem socialistou Lvem XIII.“ Boris sestavil už program o splynutí církví, ale tu pod vlivem nešťastné lásky a dav se svésti anarchistou Chazinem, octl se ve středu římského proletariatu i přišel k mínění, že dřív třeba jíti do „stanu hynoucích“, nedbat na různost vyznání. Otázky své B. v romaně nerozřešil ani nezachytil novějších proudů ruského společenského života. Líčení Říma i Vatikanu je povrchní. Také novella B. „Doma“, kde velmi pessimisticky vyslovuje se o příčinách nešťastných manželství, nepřidala slávy spisovateli. Zástupcem vyšších snah je v novelle muž, člověk slabé vůle, pokorný, zástupcem praktičnosti jest energická žena.

V. G. Korolenko, jenž už dříve pojistil si jisté postavení v literatuře dvěma svazky „Kreseb a povídek“, uveřejnil loni v „Rusském Bogatstvu“ dvě povídky: „Smirennyje“ a „Marusja“. V „obrázku dle přírody“, nadepsaném „Pokorní“, předvádí novinářského korrespondenta, jenž v jisté vsi uslyšel hrozné zvuky, vycházející z okna chýže. Vejde do chýže a spatří člověka na řetěze, což jej tak rozčilí, že chce věc hned udat. Ale zvěděv, že šílený člověk byl uvázán, aby snad lidi nezabil sekerou, že žena vzala ho z nemocnice, kde s ním zle nakládali,

a doma stará se o něho a lituje ho, že zuřícího musí časem bitím a šleháním krotit, uzná, že ukrutností není vinna ani žena, ani obec, vůbec nikdo. Vida nekonečný fatalismus, pokoru lidu venkovského, opakujícího hrozná slova: „ničeho nepořídíš!“ nevida vinných, sám proniknut je touto nevyhnutelností pokory, nemožností bojovat s negativními zjevy života venkovského a s utrápenou duší volá: „ničeho nepořídíš!“ V povídce „Marusja“, k níž látku čerpal ze sibiřských vzpomínek, autor nakreslil touhu provinilé, z trestnice sibiřské uprchlé maloruské ženy po domácím krbu a pořádku života. Aby se obrodila, obnovila v sobě řádnou ženu a hospodyni, zařídí si uprostřed Jakutů hospodářství, a potřebujíc hospodáře, vezme si za muže letitého, nehezkého, ale k zemi připoutaného Timochu, když milenec její, tulák a neposeda Štěpán, nezvyklý selské práci, ji opustil. Povídce této nedostává se zaokrouhlenosti, jednoty.

I. N. Potapenko, známý svými obrázky ze života pravoslavného duchovenstva, vydal 12. svazek „Novell a povídek“ a uveřejnil v „Russké Mysli“ roman „Vstrěča“, kdež předvádí nám novomanžely, studenta Stachova i dceru vysokého úředníka Lavinskou, jíž v osobní práci hledají spásu před obklopující je lží a tak snaží se uskutečnit svůj sen o štěstí, o pravdě života. Škoda, že hrdina i jeho žena kresleni šablonovitě; odporně naturalisticky líčeny studentské pitky s padlými ženštinami. Zajímava jest novella „Dvě polosy“, v níž P. staví proti sobě dva společenské proudy v jejich praktických výsledcích: proud, jenž dělá mnoho hluku, obrátil na sebe pozornost, vyžaduje osobní svobody, zavržení společenských staletých zřízení, a proud tichý, skromný, jenž smířil se s pořádkem trvajícím, věnuje se činnosti v ustanovených mezích. První proud v praktickém smyslu ničeho nedosáhne, žádných positivních výsledků, druhý rychle přibližuje se společenským cílům, jež jsou drahy každému vzdělanci.

Roman *D. Mamina-Sibirjaka* „Padajuščija zvězdy“ předvádí svět, obklopující současného domýšlivého boháče Krasavina a skládající se z polohereček i z polokoketek, z příživníků ze světa novinářského a uměleckého. Roman naplněn řadou frivolních episod, oplzlých vtipů, zdlouhavých úvah. Sbírka „Svjatočnyje razskazy“ obsahuje 16 povídek i ukazuje nám různé radosti i starosti málo známých, nepatrných bytostí v uměleckých obrazích. Velmi zajímavy jsou tu obrázky ze života vyhnanců, tuláků, rozkolníků. Pěkně se čtou také povídky „Obščij ljubimec publiki“, „Osennija listja“ a „Uralskije razskazy“ (sv. 3.).

Veleplodný *Vas. Nemirovič-Dančenko* vydal celou řadu romanů („Dvě noči“, „Koroleva v lochmotjach“, „Žertva pokajannaja“ a „Na puti k sčastju“), z nichž pouze „Na cestě ke štěstí“ je zajímavější rozmanitostí typů klášterníkův i klášternic a živým líčením života v klášteřích. Fabuly romanů tohoto bohatého fantasií spisovatele jsou velice složité.

Mladší bratr jeho, *Vladimír Nemirovič-Dančenko* (nar. 1858), známý hlavně dramaty, vydal novellu „Sny“, vynikající prostotou, čistotou,

bezvadností obsahu. Předvedena tu řada hodných, mravných lidí v jejich vespolných stycích.

Velmi zdařile vyšší kruhy úřednictva petrohradského líčí kníže *Dm. Golicyn (Muravlin)* ve sbírce čtyř novell, nadepsané „V Peterburgě". Spisovatel výborně zná tu společnost, již líčí, její vkusy, snahy, boj o plat, o hodnosti a vyznamenání. Případně ukazuje autor, jak vliv židovský škodlivě působí na vyšší úřednictvo. — Do vznešeného světa petrohradského uvádí nás též kníže *V. P. Meščerskij,* jenž vydal tři svazky „Muži petrohradského vznešeného světa" a „Listy otce k synovi a syna k otci".

Ilja Al. Salov vydal sbírku čtyř povídek s názvem „Meloči žizni". Originalní je typ náruživého milovníka slavíků v povídce „Solovjatniki"; v druhé povídce, nadepsané „Krapivniki", líčí se trudné postavení nemanželských dětí, ničím nevinných, k nimž i zákon ruský je nemilosrdný. V povídkách „Pavouk" a „Vzteklice" líčí se řádění vydřiduchů na vsi. Mimo to vydal Salov sbírky „Zapomenuté obrázky" a „Poměry životní".

Roman *Vl. A. Tichonova* „Pustocvět" vydává ze sebe jakýsi smyslný zápach. „Hluchým květem" autor nazývá manželku letitého statkáře Liňajeva, jež z nudy začíná milostné pletky s hosty manželovými.

Veliký židomil *N. Pružanskij* vydal svazek nudných, feuilletonických povídek a novell „Meždu fantazijej i dějstvitelnosťju", plných trivialnosti a fantastičnosti.

Znamenitý herec *Michal Prov. Sadovskij* (nar. 1847) vydal dva svazky „Povídek", v nichž často s dávkou dobrosrdečného humoru kreslí živé obrázky života i mravů moskevských „zátiší" a předvádí typické zástupce drobných řemeslníkův i kupců. Lid ten má svou zvláštní fysiognomii, své zvyky, mravy, pojmy, svůj jazyk. a autor všecko to dobře zná. Zvláště zajímavy povídky „Sčastlivec", „Vrednyj člen" a „Prestuplenije." Velice tklivý a pravdivý náčrtek ze života venkovského uveřejnil S. v Rusském Věstn. se záhlavím „Poslední cesta."

K. Golovin (Orlovskij) uveřejnil ve Věstniku Evropy rozvláčnou novellu „Vtoroje pokolěnije"; v líčení změn, jež provedlo „druhé pokolení", není ani živosti ani jasnosti. Postavy kresleny šablonovitě.

„Nové povídky" *V. Avšejenky* mají nepatrný význam pro literaturu; totéž platí o jeho „Petrohradských kresbách."

Ze spisovatelek na prvním místě třeba jmenovati *T. Ščepkinu-Kupernikovou,* jež v četných svých povídkách snaží se dokázat přednost žen před muži, které nemilosrdně tepe, kterými pohrdá, jakožto temnou mocí ve světě. „My jsme lepší, čistější než vy", dokazuje mužům na každé stránce. Muži v povídkách jejích jsou buď smyslní ničemové, jako je ženich Zojin (Odinočestvo), hrubí vilníci, jako je Tobolcev v povídce „Svěžija čuvstva", hnusní lakomci, jako je Berg (Dašeňka), despoti. jako je Mjatlev (Odna iz nich), hnusní sobci, jako je Vetliščev (Lišňaja), obmezení samolibci, jako je Torskij

(Sčastje). Z toho pravidla je málo výjimek. Spisovatelka snaží se dokázat, že láska k muži není v životě žen hlavní nutností, že mimo lásku je práce, umění, jimž žena může věnovat život svůj, zabezpečiti si samostatnost i svobodu.

Fanaticky horuje pro ženskou práci, zabezpečující jí samostatnost, hrdá hrdinka novelly *A. Verbické* „První vlaštovky." Hrdinka po smrti svého muže živí prací sebe i tři děti, odmítá pomoc bohatého muže, jejž miluje, rozejde se s ním, píše povídky, ale časopisy neotiskují jich; souchotě předčasně ukončily život její. Byla první vlaštovkou, přiletěla časně, mráz ji zahubil. Ve sbírce z povídek „Sny života" vypravuje Verbická o různých druzích lásky žen, počínaje od lásky mladičké dívky k nehodnému muži (Probuzení) až k ohnivé lásce žen k dětem (Odna). V této povídce vidíme ženu, jež rozešla se s mužem, veškeru lásku věnovala synu, jemuž však stále chtěla poroučet jako dítku, až i jej odpudila svou samolibostí. Pravým opakem této je v též povídce druhá matka, shovívavá k muži, k synovi. Povídky napsány zajímavě, dojemně, živě, ale nedostává se jim prostoty, upřímnosti tonu.

A. R. Krandijerská vydala sbírku povídek, nadepsanou podle první z nich: „To bylo ranneju vesnoj." Rozmanitost obsahu, živost vypravování a krásný sloh jsou přednosti těchto povídek. Vřele vypravuje spisovatelka zvláště o studující mládeži ženské. Slabší jsou sbírky povídek *Z. Jakovlevové* (Pověsti i razskazy) a *J. Grinerské* (Ogoňki).

Z básníků největší oblibě těšil se loni *Apollon Korinfskij*, jehož sbírka „Byvalščiny" za rok dočkala se třetího vydání. Je to sbírka básní na starodávná ruská themata. Básník v poetických obrazich obnovuje polozapomenuté pověsti a legendy, málo známé historické události, doplňuje je druhdy vlastním výmyslem a zvučným, uhlazeným, rozmanitým, melodickým veršem. Jeho přebásnění bylin a starých pověstí ruských svědčí, že básník proniknut prostou tvorbou národní, zná jazyk bylin, vssál v sebe jejich poesii. Velmi rád opěvuje K. „matušku Volhu." Po „Byvalščinách" následují „Obrázky Povolží" a „Severní les", v nichž opěvuje současný život ruský. V celé knize slyšeti srdečný nápěv ruský, cítiti lásku k vlasti, k její starobylosti a lidu.

B. V. Nikolskij, jenž vydal „Sbírku básní", je znamenitý právník, dobrý kritik, ale slabý básník a překladatel Catulla. Ještě menší ceny jsou „Básně" *D. P. Šestakova*, chudá obsahem „Sbírka básní" mladého lyrika *D. Ratgauza*, „Verše" *A. Emge*, „Odzvuky duše" *K. Ldova*, sbírka *S. Kasatkina* „Omnia vincit amor" a j. Vůbec básnictví ruskému v minulém roce se nevedlo.

Z norských literatur.

b) Norsko. Netřeba snad ani výslovně podotýkati, že nejvíce rozruchu způsobilo, a to nejen v Norsku samém, ale ještě více za hranicemi, nové drama *H. Ibsena:* „Křísíme-li mrtvé“ (správněji: Když mrtví z mrtvých vstanou). Poslední práce Ibsenova jest jakýmsi vyznáním (confiteor) autorovým, jakýmsi zjevením, jak umělec tvoří a kterak při tom strádá, je to niterná tragedie umělecké duše. Autor po delším pobytě mimo vlast zavítav opět na časek domů, pozoruje účinky své životní práce v otčině, a z toho, co zří, vznikly v něm pochybnosti, i napsal tragedii umělce, jenž, když byl dosáhl všeho, čeho jen dosíci mohl, zachvácen jest pochybnostmi o sobě samém, poněvadž vše, co byl až dosud vytvořil, od davů zneuznáno; poněvadž vše, co vytvořil, nepůsobilo tak, jak doufal, a také jinak vše, o čemž snil, vypadlo, než jak si to představoval, jelikož estetické a idealní ohledy ho pudily k jiným formám, tvarům a myšlenkám, jež neodpovídaly jeho nejhlubšímu cítění, jeho prvotnému obrazu myšlenkovému. Z pochybností o sobě samém plyne neschopnost k dalšímu tvoření. Hrozí mu umělecká smrt. Z toho niterného rozporu umělecké přirozenosti podán v dramatu další jeho vliv taktéž rozpor budící, ale v jiných, a to v ženě, jež nedovede rozlišiti muže od umělce. Je to dále tragedie ženy dávající se z lásky k muži do služeb umělce, jež „duševně“ umírá, jakmile znamená, že v ní neviděl nikdy ženy, nýbrž pouze bohyni krásy, jejíž nahotu, z lásky mu v obět podávanou, nápodobil, že k ní byl vždy „jenom umělcem, ale nikdy ne mužem“, ač jí zároveň okrádal o „její tělo, její život, její duši“ a jí „všecky nádhery světa“ sliboval. Účinek toho poznání? Oddává se pustému a rozmařilému životu, propadá na čas v „duševní“ smrt šílenství, poněvadž se jeví umělci, když jeho dílo dohotoveno, toliko „episodou“ jeho života; názor to, v němž právě kotví tragické pochybení j e h o života. Neboť pozbyv jí, kazí, jak sám doznává, své mistrovské dílo, neboť druhá žena, kterou si zjednává „pomůckou“, nemá klíče od jeho niterného pokladu, i zmocňuje se ho lítost nad promarněným životem, až zase najde tu, kterou kdysi zbožňoval. Tu vzplane v něm láska k ní, doufá ještě jednou ve štěstí, ale už je — pozdě, a to proto, že, ač oba „p o v s t a l i z m r t v ý c h“, přece duševně mrtvými zůstávají, on — jako umělec, ona — jako žena. Toliko požitek okamžiku oběma zbývá. V objetí lásky spějí vstříc t ě l e s n é smrti. — *Jonas Liea* roman „Faste Forland“, tak sluje hrdina romanu, náramně pohyblivý duch vynikající neobyčejnou přesvědčivostí, zpola ženij, zpola ztřeštěnec, prozrazuje pevnou víru autorovu v konečné vítězství zdravých životních instinktů. S uměleckého stanoviska dá se vytýkati autorovi, že nechává vlastně n á h o d ě zadrhnouti uzel nad osudem hrdinovým.

Arne Garborgova poslední práce sluje „Den burtkomne Faderen“ (Zmizelý otec). Obdoba mezi ideou tohoto romanu a Ibsenova dramatu je patrna. V jednom i v druhém vystupuje na smrt zemdlený poutník,

jenž při pohledu na uraženou cestu s hrůzou poznává, že cíle, k němuž kráčí, nikdy nedosáhne, poněvadž ho pominul, a teď už cesty k němu nalézti nemůže. Rozdíl spočívá v tom, že Ibsen mluví víc osobně, kdežto Garborg sám objektivně se má k názorům hrdiny svého.

Tom. P. Kraga roman „Ada Wilde“ je historie ženy, jež v mládí svém vyrostla v samotě venkovského života uprostřed květin a rostlin, duchem času ani nedotknuta. Nepoznavši skutečného života stává se ženou Karstena Stahla, člověka zcela všedního, zásad povrchních, a miluje ho jako ideal muže. Brzo sice poznává, že její muž není žádným bohem, časek nemůže se spřáteliti s tou myšlenkou, ale pomalu vpravuje se ve skutečnost a zase — je spokojena, až nová rána, nevěrnost mužova, otvírá jí oči. Až po té ráně nadobro odumírá v ní láska, víra a dětinná mysl. O práci té lze užiti slov, jež pronáší přítel Karstenův o veliké komposici: „... je to veliké dílo, jež se klidně dále rozvíjí. Někdy nerozumíš zcela dobře jednotlivých vět a odstavců, ale pak zase se dostavují akordy, jež zvláštní světlo vrhají na předchozí, čím dále tím lépe chápeš, a když poslední nota vyzněla, vážně pokyvuješ hlavou, a jednotlivé monotonní partie opět a opět znějí ti v uších a šíří jas a lesk po celku.“

Alvilde Prydzova vydala minulého roku dvě knížky, povídku „Sylvii“ a knihu cestopisných črt „Blade.“ Co se povídky týká, je to prostá historie dívky pomalu pomaloučku se tělesně i duševně rozvíjející, až vyburcována ze svého illusí plného sna a ve své mladistvé lásce zklamána, vstupuje do života chytrá, střízlivá a skeptická, by svou individualitu svobodně rozvinula, i dospívá k jasnému poznání jak sebe, tak i života vůbec. Co pak se týká jejích cestopisných črt, svědčí ony o neobyčejném nadání spisovatelky z nejmenší maličkosti, z jediného rysu povahy, z jednoho slova, z jednoho dojmu vytvořiti malé dílo umělecké. Všude v dojmy přírodní vplétá malá pozorování lidí, z nichž a v nichž nabýváte názoru o celém pokolení lidském. Ale i tam, kde vypravuje toliko o přírodě, líčí ji tak jako oživený svět, najmě o květinách umí tak čile, tak naivně, tak pohádkovitě a dojemně vypravovati, že se líčení její čtou jako malé sagy.

Johan Bojer, jenž dříve psával dramata a socialní romany, vydal druhý svazek svých pohádek. První sbírka jeho pohádek „Paa Kirkevej“ (Cestou do kostela) měla v sobě cosi mysticko-náboženského, kdežto druhá sbírka skýtá pohádky nejrozmanitější. Titul této sbírky „Rörflöterne“ (snad česky: Šalmaje) „Jeg elsker dig“ (Miluju tě) je hymnem na lásku jako na zušlechťující sílu. „Vjermöllen ag kirken“ (Povětrňák a kostel) vyznačuje se grandiosností, s jakou líčena v ní síla přírodních živlů. Pravou rytířskou milostnou historkou jest titulní pohádka. Jemnou satyrou na staré, zaprášené a minulé jest povídka „Trepky.“

Peter Egge vydal kromě veliké novelly „Gammelholm“ svazek črt ze života lidu trondheimského (Tröndere). V črtách těch věnuje autor více pozornosti životu citovému a myšlenkovému tamnějšího lidu, než vnějšímu životu jeho. Zejména dojemnou jest povídka „Vaar“ (Jaro). Humoristicky zabarveny jsou: „Venku“ a „Protivenství pí. Eliassenové“.

Johnsen Rosenkrantz napsal pravou povídku ze života v Christianii „Dobbel-Konsulen“, v níž líčí směšnost života v Christianii a jedná o neblahých poměrech společenských vůbec. Povídka psána patrně s tendencí ukázati na osudné následky šíleného spekulanství, zvláště v obchodě tak zv. terminovém.

H. E. Kinckova sbírka povídek vyznačuje se přímo idealní stručností a jasností dikce.

Zmínky zasluhuje *Gunnara Heiberga* veselohra „Haralda Svana matka“, v níž se neuprosně bičuje mravní zvrhlost a pokleslost moderního dychtění po sensaci.

Autor slovníku norských spisovatelů *J. B. Halvorsen* sotva že své epochalní dílo dokončil, skončil také svou pozemskou pout. Ale na štěstí vyvstává mu zdatný nástupce v *Hjalmaru Pettersenovi*, jenž vydal první svazek svého ukazovatele o starší norské literatuře pod titulem „Bibliotheca Norvegica.“ Užitečnou kompilací jsou *T. Blancovy* „Dějiny divadla christianiského.“ Dílem našim „Čechám“ podobným jest „Norvežsko v XIX. století.“ Přeloženo už do angličiny a francouzského jazyka. Nebude asi také bez zajímavosti, že v Norsku znova rozhořel se boj mezi stoupenci tak zv. „landsmaalu“ a „rigsmaalu.“ Původcem „zemské řeči“ jest Ivar Aasen, jenž se asi v polovici našeho století pokusil o sestrojení novonorské normalní řeči na základě různých lidových dialektů. Stoupencem jeho nejhorlivějším jest dnes Arne Garborg, proti němu na straně „rigsmaalu“ neboli dansko-norštiny stojí Björnson. Kam se vítězství nakloní, těžko rozhodnouti, ale nepochybně, jako tomu v nynějším Řecku, na stranu stoupenců „landsmaalu.“ Neméně rozruchu způsobilo essay dr. Andr. M. Hansena, jenž ze stanoviska psychologického snaží se dokázati, že různost politických mínění mezi stranou tak zv. konservativců a radikalů základ svůj má v různosti čelední (raçové), t. j. že brachykephali stojí proti dolichokephalům. (P. d.)

Dvojí vzkříšení.

Napsal Jan Pawelski. Přeložil A. M. (Č. d.)

II.

Knížete Nechljudova, typ to známý už z dřívějších útvorů Tolstojových, potkáváme na počátku tohoto romanu před rozhodnou chvílí života. Teď jí ještě necítí, je posud všecek v ovzduší dusném, zkaženém, v nesmyslném víru životním. Malicherný, nesmyslný život, který silně kontrastuje s vážným momentem, nad ním rozepjatým, jest odhalen s velkou realistickou silou: „Kníže Dmitrij Ivanovič Nechljudov... ležel ještě na své vysoké, pérové... pomačkané posteli a rozepnuv límec hollandské, čisté noční košile se žehlenými skladkami na prsou,

kouřil papirosu. Upřeně hleděl před sebe a přemýšlel o tom, co bude mu dnes dělati a co bylo včera. Vzpomínaje na včerejší večer, strávený u knížat Korčaginův, bohatých a vynikajících lidí, jejichž dceru že pojme za manželku napořád se předpokládalo, zavzdechl a odhodiv nedokouřenou papirosu, chtěl vyňati ze stříbrného pouzdra jinou, ale rozmyslil se a spustiv s postele hladké bílé nohy, vyhledal jimi trepky, přehodil plná ramena hedvábným županem a bystře a těžce stoupaje, vešel do sousedící s ložnicí toaletní komnaty, nasycené umělou vůní elixiru, kolínské vody, voňavek a pomad na vlasy i vousy. Tam vyčistil zvláštním práškem zuby na mnoha místech plombované, vypláchl ústa vonným vyplachovadlem a potom počal se na všech stranách omývati a různými ručníky utírati. Umyv vonným mýdlem ruce, pečlivě vyčistil kartáčkem dlouhé nehty a umyv si ve velikém mramorovém umyvadle obličej a tlustý krk, vešel ještě do třetí komnaty u ložnice, kde přichystána byla sprcha. Omyv tam chladnou vodou svalnaté, tukem obložené bílé tělo a utřev se vlnatým prostěradlem oblékl čisté vyžehlené prádlo, botky jako sklo se lesknoucí a usedl před zrcadlem, aby si rozčesal dvěma kartáči nevelikou kudrnatou černou bradu a prořídlé na přední části hlavy kučeravé vlasy.“ — Každým písmenem tohoto realistického obrázku prosvítá, jak starý, opomíjený Tolstoj se ironicky vysmívá té malichernosti jalového života.

Nyní byl Nechljudov „raffinovaným egoistou“, jehož bytost tvořilo „zdravé, tvrdé, zvířecí j á.“ Ale nebylo tomu tak vždycky. Kdysi dříve býval šlechetným mladíkem, schopným ke všemu svatému, ochotným obětovati se pro každou dobrou věc. Tehdy hledal úporně pravdy, mnoho četl, myslil, mluvil o nejdůležitějších věcech, o Bohu, o pravdě, o bídě, ano i celý otcovský úděl rozdělil nezištně mužíkům. Než potom pustil se do života; trže výsměch za své idealní aspirace, přestal míti víru v sebe a počal věřiti jiným; když pak věřil jiným, nenaskytovala se mu už žádná pochybnost, vše už našel rozhodnuto ve prospěch lidského zvířete. Se chvílí vstupu do vojska vymanil se Nechljudov docela z pout mravnosti.

Těžko se na tomto místě ubrániti úvaze, jež vrhá význačné světlo na celý roman. Jak známe Tolstého z jeho života, zvláště z jeho vyznání, ve kterých se před celým světem vyzpovídal ze své minulosti, jsou rysy Nechljudova dosud vytčené totožny s rysy Tolstého. Oba měli mládí idealní, plné šlechetných vznětů, oba rozdělili ve mládí majetek mezi mužíky, potom tu i tam přicházejí chvíle úpadku a mravní kleslosti, oba sloužili ve vojsku a prožili období vojny, a pak se vrátil Tolstoj jakož i Nechljudov do života velkoměstského. Společné ty rysy se postupem knihy čím dál tím více množí, tak že beze vší pochyby píše spisovatel na základě vlastního života, ovšem s určitými změnami, jakých žádaly invence a diskretnost. Ba, co více, roman ten není tak romanem, jako spíše výkladem mravního názoru Tolstého na život a lidi. Útek děje jest opravdu velmi zajímavý a originelní; mimo to je protkán nádhernými popisy, kreslenými dovednou rukou realistického umělce, ale je zřejmo, že jsou to pouze rámce, v něž

vkládá autor nárys životní své soustavy. Co chvíle se opakují dlouhé odstavce, udávající rozhodný ton celé knihy, kde rozvíjí Tolstoj jednotlivé články svého Creda, dříve tu v tresti podaného. Tedy celá nicota dnešního soukromého i veřejného života, nespravedlivost veřejné vlády, války, kapitalu, zvláště soudnictví a tresty ve vězení jsou nelítostně břitkou satirou diskreditovány. Týž osud potkal kněžstvo, mši svatou, církevní obřady, kde přechází ironie dokonce v rouhání. Vedle této podoby pedagogické čítanky o Tolstojské ethice je roman ten rovněž ostrou satirou na dnešní ruské poměry a ve mnohých jeho postavách možno rázem poznati nejednu z význačných osobností velkého světa ruského. Tímto revolučním bouráním všeho, co se jen pod ruku namane, vine se jako sympathický ton myšlenka smíru za viny, myšlenka oběti, lásky ku bližnímu, často pojatá výstředně, po Tolstojovsku, ale přes to šlechetná, jasná, idealní.

Před rokem napsal Tolstoj knihu o umění, kde bojuje proti všem dosavadním pojmům umění a za jediný ideal staví umění didaktické, „uspolečňující.“ Ukazem takového umění je tento roman. Pro falešnou theorii umění stala se kniha ta příručkou moralky, přece však je příručka ta, díky neobyčejnému talentu spisovatelovu, rovněž dílem uměleckým. Nejvíce tendenčními odstavci proniká ohnivá letora duše, která by ráda všechny přivedla ke svým názorům, a celek má na sobě ráz tak hluboké znalosti života, tak jemného vniknutí v různá křížení lidského svědomí, že mistrovství to kryje vady, plynoucí z tendenčnosti.

Obsah lze pověděti krátkými slovy. Chvíli obratu v životě knížete Nechljudova uvádí událost, která by se mohla ledakomu zdáti nepatrnou, ale šlechetnějším duším, jakou přes zkaženost Nechljudov zůstal, až příliš stačí vzbuditi mravní reakci. Před soudem porotců, mezi nimiž zasedá i kníže, točí se rozprava kolem vraždy a oloupení jakéhosi člověka v hotelu, kde se zastavil, jeda mimo. Za rozmluvy poznává Nechljudov v jedné z obžalovaných z vraždy dávnou známou svou Maslovou. Kdysi před lety, když si jako student chystal svou doktorskou práci na vesnickém dvoře svých tet, poznal mladou, nevinnou dívčinu, Katuši Maslovou, která tam bydlela dílem jako služka, dílem jako schovanka. Brzy se mladí lidé zamilovali vzájemně láskou čistou a šlechetnou. Potom odjel Nechljudov do Petrohradu, kde jej strhl vír velkoměstský a dávný idealismus začal nahražovati život hýřivý. Ve stavu tom podíval se za nějaký čas k tetám a tehdy strhl Katuši, nevinnou, milující ho, násilně k pádu. Druhý den hned odjel a teprve po řadě let ji teď uzřel poprvé před soudem. Ale jaký rozdíl mezi dávnou dobrou, nevinnou Katuší a nynější Maslovou ze soudní síně! Dílem ze soudního jednání, dílem z dřívějších zpráv o Katuši tvoří si obraz jejího života a vidí, jak od oné nešťastné chvíle padala stále níže, jak se potom stala prostitutkou, až stanula konečně před soudem jako vražednice. A moralní příčinou všeho toho jest on, který teď má nad ní pronášeti rozsudek. A tu je bod obratu v jeho životě. Ve světle této příhody pojímá jasně, jak všechen dosud tonul ve klamu a falši, že byl pouze nevolníkem pustého, podlého, bezúčelného života.

Nastupuje lítost, dávná šlechetnost počíná se v něm buditi, čím dál více se v duši usazuje, až začínají praskati pouta bludu, jej tísnící. Umíní si vyznati viny své před celým světem, napraviti spáchané zlo a začíti nový život. Život ten má býti posvěcen úlevě osudu Maslové, jejímu duševnímu povznesení z pádu, a dokonce, aby smír byl úplný, zamýšlí s ní se oženiti.

Už za soudu Maslové pokusil se Nechljudov přičiniti se o její uvolnění. Byla skutečně neprávem souzena z vraždy a loupeže. Byl o tom přesvědčen kníže, byli přesvědčeni i jiní soudcové. Měla býti puštěna na svobodu, ale v poslední chvíli chybně sestavena otázka porotcům, a proto propadla trestu vyhnanství na Sibiř. Nyní začíná řada pokusů, aby byl nespravedlivý rozsudek zrušen, ale proto že všechno úsilí je marno, umiňuje si býti jí druhem ve vyhnanství. Před deportací ji mnohokráte navštěvuje ve vězení; obrat zkažené ženy k lepšímu životu postupuje ze začátku velmi nesnadno, ale po nějakém čase ovládá ji bol, stud a nastupuje duševní obrod. Když jde Maslová na Sibiř, jede za ní Nechljudov, aby si ji tam vzal za ženu a sdílel se s ní o los vyhnanství. Ale té oběti už nebylo potřeba. Mezi Maslovou a jedním z politických vězňů vyvinul se čistý přátelský poměr, a když si dali navzájem slovo na budoucí život manželský, končí se úkol Nechljudova vzhledem k Maslové.

Manželství se tedy neuskutečnilo, ale nebylo ho ani třeba; Tolstému běželo jen o to, aby povznesl typ svůj na výši oběti a obsáhlého názoru na život. V posledním oddíle vidíme Nechljudova pohrouženého v myšlenkách, majících význam všelidský, jak zlo se světa odstraniti. Již dříve, v počátcích nového života, začaly jej zajímati záležitosti širších obzorů. Současně s akcí o osvobození Maslové počal jinou akci povahy pospolité. Zbytek statků svých rozdělil znovu mužíkům, mimo to mnoho pracoval na úlevu osudu trestanců. Navštěvuje ve vězení Maslovou, prohlížel podrobně celý ráz trestního zřízení a zanevřel proti trestu vězeňskému hlubokým rozhořčením. Od té doby jej stále pronásledovala myšlenka, zda není jiného prostředku odstraniti zločin se světa? V myšlenkách těch jej vidíme i na konci romanu. Poslední ten oddíl je ve mnohých částech skoro doslovné opakování předešlých theoretických spisů Tolstého. Nechljudov nemůže sám najíti rozřešení na otázku, která ho souží, béře do ruky evangelium, čte jednotlivé věty a oddíly, přemýšlí nad nimi a rozbírá je, konečně si utvoří na základě Písma svatého pět mravních příkazů, které jsou už zahrnuty v nauce Tolstého dříve vytčené — příkazy shody s bližním, čistoty, pokory, trpělivosti a lásky k nepřátelům. Jednu úlohu vyplnil, jako druhou si určuje uvésti příkazy ty v život.

Tím končí kniha o „Vzkříšení“. (O. p.)

Nová díla.

Dr. Cyrill Horáček: **Výminek.** Úvaha agrarně-politická. Vydána byla společným nákladem „Rozhledů“ a spolku českých právníků. V Praze 1900. Str. 80. Cena 60 h.

„Výminek“ jest knížka velice cenná a na výsost časová. Lze se v ní dočísti všeho, co o této hospodářsko-politické instituci posud závažného napsáno bylo, jaké názory o ní panují a jaké reformní návrhy u nás buď k odstranění nebo zlepšení výminku se odnášející se obyčejně činí. Spisovatel rozdělil si látku na pět částí.

V první části vykládá s různých hledisk pojem výminku.

V druhé části stopuje původ výminku u Slovanův a Němců jakož i jeho vývoj jmenovitě v zemích našich.

V třetí části seznamuje čtenáře se statistikou výminků v jednotlivých zemích říše naší, která však velice nedostatečná jest a která tudíž ani zdaleka neosvětluje poměrů výminkových, jak by si bylo přáti a jak by k probádání vědeckému věci v té míře důležité potřebno bylo. Když byl p. spisovatel uvedl úřední nedokonalou statistiku o výmincích, která počíná rokem 1895., pokusil se za příčinou ozřejmění rozličných vztahův a poměrů výměnkových v životě hospodářském, vyšetřiti soukromě poměry výměnkové ve čtyřech typických obcích v Čechách a na Moravě, a sice v Hloubětíně, Senomatech, Cimicích a Kožušanech. A výsledky toho šetření podrobně pak jsou vypsány skýtajíce mnoho zajímavého a poučného pro další zkoumání.

Ve čtvrté části kriticky jest výminek oceněn, a sice ze tří hledisk posuzuje pan spisovatel zařízení výminkové, hospodářského, socialního a ethického, přihlížeje vždy patřičně k stránkám světlým a stinným. A ve příčině této vede si pan spisovatel zcela nestranně, neopomenuv nic uvésti, co zařízení výminkové dobrého v sobě chová a co škodlivého.

V poslední části zmiňuje se o návrzích, jež jednak odnášejí se k úplnému odstranění výminku, jednak k částečné reformě jeho.

Konečný závěr zní v ten smysl, že v otázce výminkové lze stanoviti dvojí cíl navzájem se doplňující. První, vzdálenější cíl bude úplně odstraniti výminek a nahraditi jej starobním pojišťováním a současnou úpravou zvláštního selského práva dědického, druhý, bližší cíl bude prozatímně ponechati výminek, ale odstraniti jeho vady a škodlivé účinky cestou zákonodárnou i správní.

Stanovisko toto, jež pan spisovatel zaujímá v této choulostivé a statisticky ještě náležitě neosvětlené otázce, jest na ten čas správné a nalezne stoupenců tím četnějších, čím více čten a rozšířen bude spisek jak mezi rolníky tak i mezi těmi, kdo o věc se zajímají. Nelze nám než knihu odporučiti a plnou chválu o ni vysloviti. Zdá se nám též, že lepší jest po „moravsku“ říkati výměnek nežli výminek.

V. Ševčík.

Jiří Sahula: **Význam a důsledky husitství.** Hlasy katolického spolku tiskového. 1900 č. 2.

Jádro spisku je zdravé a dobré. Líčí se tu vývoj husitství celkem správně; akce Husova podrobně je propracována, chvály zasluhuje, že obšírněji vytčeny jsou chyby a bludy Husovy, o nichž se u nás pořád věděti nechce. Naznačeny příčiny rychlého vzrostu husitství, ač tuto látka je trochu jednostranně podána, promlouvá se o tříštění husitův, o frakcích a sektách jejich, o zbědovanosti husitismu, o pohnutkách ke smíru s církví, o jednání s Basilejí, o kompaktatech a o porážce Tábortiů, o Rokycanovi až do smrti krále Sigmunda. Postup je logický a spisovatel odbočuje od chronologického, což schvalovati jest, ale upříti nelze, že tak mnohdy čtenář méně zběhlý nevyzná se, do jakého času věc, o niž běží, položiti. Spisovatel pohlíží na svůj předmět z moderního stanoviska širokého rozhledu, až se zdá, že moderní zřízení státní má přílišný vliv na jeho názor. Lépe by také bylo někde úvahu rozvésti (na př. o odpustcích str. 22.), hleděti si přesnějšího vymezování a uvarovati se druhdy přepínání a zpovšechňování. Za vadu pokládáme nedostatečnou citaci, neboť u věci tak důležité a choulostivé potřebí jest co nejpřesněji uváděti prameny (i v knize pro lid), a přílišné hromadění cizích slov. T.

V. G. Bělinskij: Polnoje sobranije sočinenij. Rediguje S. A. Vengerov. V 12 sv., sv. 1. Petrohrad 1900.

Je to první „úplné“ vydání děl velikého kritika ruského, V. Bělinského († 1848). Vengerov tvrdí o Bělinském, že „vždy psal články své ve zvláštní ekstasi a vyjadřoval v nich všecko to, co v daném okamžiku trápilo i rozčilovalo ho“, a že „sílu Bělinského hlavně tvoří vlastnosti jeho srdce velkého“, zaníceného pro všecko, co pokládal za dobré. Bělinskij podle něho byl „živým vtělením oněch nových zásad, které učinily ruskou literaturu nejdůležitějším faktorem nového směru ruské civilisace“. Z 37 statí, umístěných v 1. sv. „sebraných spisů“, pouze jedna dosud v dřívějších vydáních byla úplna.

P. D. Boborykin: Evropejskij roman v 19 stolětiji. — Roman na Zapadě za dvě treti věka. Petrohrad 1900.

Kniha Boborykina, předního belletristy ruského, je první částí obšírného díla o evropském romaně v 19. století; druhá část bude věnována ruskému až do šedesátých let. Autor mluví zde o literatuře západoevropské a o ruských kriticích, t. zv. učených, z nichž nejvýše staví prof. Karějeva, zástupce čistě vědecké, objektivní kritiky. Podle mínění Boborykinova k správné vědecké kritice romanu třeba vědeckofilosofického základu s uznáním principu evoluce. Kritik romanu má hleděti vyzkoumat přirozené zákony evoluce romanu, zbaviv se docela vlastní osobnosti, vlastních názorů, sympathií a antipathií, odstraniv veškeren subjektivismus. Boborykin s tohoto „objektivního“ stanoviska posuzuje každý roman, pohlížeje naň se stanoviska krásy a klidné odvažujícího rozumu. Ale z knihy je vidět, že úplná nestrannost

(objektivnost) ve smyslu Boborykinově je nemožna; autor sám upadá v subjektivnost, svévolně ustanoviv meze své práce dobou šedesátých let, kdy sám vystoupil na pole umělecké tvorby.

Jak. Abramov: Naši voskresnyja školy, jich prošloje i nastojaščeje. Petrohrad 1900.

Autor ukazuje, jak v šedesátých letech vzniklo mnoho nedělních škol, jejichž zakladatelé myslili příliš vysoko, ale nic neprovedli; školy byly zavřeny. Nyní školy nedělní zřizují potichu, bez hluku, a dobře se jim daří. Tehdejší „veliké dílo“ ukazuje se maličkým, nynější „maličké“ velikým se stanoviska národní osvěty.

K. Odarčenko: Organizacija i zadači zemskago samoupravlenija. Moskva 1900.

Odarčenko studuje otázky místní samosprávy v západní Evropě i v Rusku, pronáší mnoho pěkných myšlenek, zvučných frasí, ale kniha jeho nemá praktického smyslu.

V. Kuzma-Karavajev: Predělnosť zemskich raschodov i obloženija. Petrohrad 1900.

Autor ukazuje, že zemským výborům mnozí ukládají velmi široké úlohy, ale nepomyslí, že není dosti peněz, by výbory úkoly ty mohly provádět. Kniha založena na faktických poměrech a je velmi poučna.

N. A. Lejkin: **Naši v cizině.** Dle 17. vydání přeložil Jan Wagner. Str. 376. Matice lidu XXX. 4. (202.)

Je to „humoristický popis cesty manželů (kupce) Nikolaje Ivanoviče a Glafiry Semenovny Ivanových do Paříže a zpět.“ Ona umí několik slov francouzsky z pensionatu, německy umějí oba dohromady asi pět slov. Jedou beze vší přípravy, beze všeho průvodce. Ale peněz mají dosti. Že z výstavy pařížské a vůbec z těch požitků, pro které se cestuje, nemají pranic, rozumí se samo sebou. Spisovateli vedle švandy šlo také o satiru, jak na jeho krajany, tak také na Němce v říši i u nás; Vídeň zastoupena samým židem, skoro dle pravdy.

SMĚS.

Ve dnech 3.—9. září 1900 bude se dle jistých oznámení konati na podnět páté sekce vysoké školy v Paříži u příležitosti světové výstavy **mezinárodní sjezd pro dějiny náboženství.** Není pochybnosti, že podobně jako tomu bylo po světovém kongressu náboženském v Chicagu, i po tomto sjezdě v různých časopisech objeví se rozmanité zprávy, vrcholící mnohdy v přehnanou a nepravdivou chválu jednotlivých náboženství. Proto třeba včas upozorniti na jistou okolnost, jež nám pomůže učiniti si objektivnější úsudek. O okolnosti této zmiňuje se „Zeitschrift für Missionskunde u. Religionswissenschaft" (r. XI.) při kritice knihy: Rev. M. A. Lloyd, „Development of Japanese Buddhism" na str. 113. v tato slova: „Lloyd líčí nám rozvoj jednotlivých sekt. K tomu použil vydatně knihy od Bunya Nanja (A short history of the twelve buddhistics sects in Japan, Tokyo 1887), při tom však zpracoval ještě prameny jiného druhu: sestavení učení jednotlivých sekt, kterážto sestavení zvlášť pro něho byla zhotovena od vynikajících kněží jednotlivých sekt. To na prvý pohled se zdá býti nad míru drahocenným materialem, avšak dle mých zkušeností je potřeba dobrého pozoru, neboť v podobných případech pracuje se často úmyslně k získání dobrého dojmu o sektě, jehož dotyčný kněz svou zprávou chce docíliti, jako to na př. jest dokázáno naprosto bezpečně o spise, jenž pro parlament náboženský v Chicagu byl zpracován pod názvem: Outlines of the Mahâyâna as taught by Buddha od Kurody (ze sekty Jôdô). Zkušenosti, jež jsem učinil v tomto ohledu s knězem Unšo Šaka ze sekty Šingon a jejž Lloyd velice chválí, jsou snad dosti zajímavy, abych je tuto mohl sděliti. Zároveň s rakouským jednatelem a s jistým professorem německým z vysoké školy v Tokyo slyšel jsem u Šaky řadu přednášek o buddhismu, jež zvláště pro nás měl a při nichž i na otázky naše odpovídal. Při takových schůzkách záleží mnoho na tlumočníku, a my jsme nebyli vždy nejšťastnější. Bylo velice zajímavo seděti v jizbě chrámové před knězem, před nímž, mezi ním a námi byla nádoba s vonným kadidlem a podél stěn zástup jeho žákův, již uctivě si zapisovali slova zlatá, jež plynula z výmluvných úst jejich mistra. Na naše přímé otázky odpovídal Šaka vždy jen klassickým výňatkem ze systemu, také dával odpovědi vyhýbavé nebo přímo si odporující. Nejhorší však bylo, že chytrý kněz ve svých časopisech uveřejnil, že prý jsme měli velkou náklonnost k buddhismu, později že jsme docela přestoupili (což ovšem pravda nebylo), že poslal rakouskému jednateli k podpisu japanské psaní obsahující prohlášení, že přestupuje k buddhismu, a že nás chrámem vésti a památnosti ukazovati jen pod tou podmínkou se uvolil, že jsme klekli před sochou Buddhy. Tato podmínka, které jsme ovšem nevyplnili, byla i našemu tlumočníku příliš silná a pravil nám, že ani buddhisté sami tak nečiní; a my sami byli jsme voděni již v mnohých chrámech, aniž něčeho podobného kdy od nás žádali." Pod kritikou je podepsán Dr. M. Christlieb

z Tokya. Z toho viděti, že mnohé projevy, jež domorodí kněží z jednotlivých buddhistických sekt posílají evropským učencům, neobsahují vždy úplné učení těchto sekt, nýbrž že se obyčejně staví na odiv to, co by lahodilo myslím evropským. Odtud částečně si možno též vysvětliti zálibu k buddhismu, jaká v kulturních zemích evropských se nyní jeví. Chválí se tu něco, co ve skutečnosti není, a proto až věc lépe se pozná, bude i mnohému buddhistickému nadšení konec.

Lidové universitní běhy v Haliči. Haličské hospodářství a školství uvádívají se na odstrašující příklad. To zvšeobecňuje se na všecky poměry, ale často neprávem. V mnohém Halič svým tupitelům mohla by býti i vzorem. Tak na př. svými universitními běhy pro lid. Vydána byla o nich za druhé půlletí 1899 zpráva v organu lidové university pro Halič „Wiedza dla wszystkich", jež konstatuje stálý jejich rozvoj a utěšený zdar. Lidová universita má již stálá ohniska: ve Lvově s 313 členy, v Krakově s 260, ve Stanislavově se 180 členy a v Přemyšli. Ve Lvově, kde začaly lidové přednášky hned v zimě 1898/99, bylo v druhém běhu r. 1899. 70 přednášek navštívených 3758 posluchači, z nichž bylo 1225 dělníků, 789 studentů. Přednášky z přírodopisu navštěvovali většinou dělníci, z věd humanitních střední vrstvy, přednášky z literatury a umění měly většinu posluchaček. V Krakově byla návštěva značná. Nejmenší čítala 110, největší 185 posluchačů, z nichž dělníků bylo asi 35%. Ženy i zde tvořily valnou část posluchačstva. Pro přednášky má Krakov velkou dvoranu, ve Lvově konají se v menších soukromých místnostech, poněvadž zemská školní rada odepřela místnosti ve školních budovách a zakázala návštěvu přednášek i studujícím středních škol. Ve Stanislavově a Přemyšli přednášeli většinou professoři lvovští. V těchto dvou a několika jiných menších městech, kde není ještě odborů spolku Lidové university, uspořádáno 40 přednášek z různých odborů. Tak konány přednášky v Sanoku (zde měl inženýr Libański, při přednášce z hvězdářství 600 posluchačů), v Kolomyji (400 posluchačů), v Jaroslavi (300), v Bialé, ano inženýr Libański zajel až do Moravské Ostravy, aby tam přednášel polským horníkům za velikého účastenství. Sedláci ze vsi Torny u Přemyšle sami hlásili se o přednášku a poslali vůz pro řečníka. Sešlo se k přednášce přes 200 lidí, kteří složili po 5 kr. Mnoho lidí se do místností ani nevešlo a stáli u okna po 2 hodiny za citelného mrazu, poslouchajíce přednášku s velikým zájmem. Náklad na přednášky není veliký. Hradí se příspěvky spolku i posluchačů. Přednášející neberou žádného honoráře, jedou-li přes pole, hradí se jim jen hotové cestovní výlohy. Přednášky ohlašují se plakáty, které se stále obnovují. o.

K sporu o zádruhu staroslovanskou (viz „Hlídka" 1900 str. 182.) napsal přehledný a instruktivní článek Jos. Pekař v Č. Č. H. 1900 str. 243. Dle něho zřídla a první stopy staroslovanského zřízení zádružného shledáváme v Rukopisu Zelenohorském. Podle Majewského, Karamzina a snad i Vuka Karadžiče kombinoval Hanka v R. Z. líčení své o staroslovanském žití socialním. Pod dojmem Rukopisu Maciejowski vrhl se na studium staroslovanského práva, Lelewel rozvíjí svou theorii gminowładności u starých Slovan, kterou pak Mickiewicz, ztráceje se ještě více ve spekulaci, vykládal s nadšením udiveným národům západu. Maciejowski je velkou autoritou

Palackému, jehož líčení staroslovanské společnosti a vytýkání jejích rozdílů proti germanské tkví cele v Maciejowském; slovo „zádruha“ sice se ještě nevyskytuje, ale již uvádí Palacký s rodem staročeským dle R. Z. ve spojení pozdější rodinný nedíl, který nazývá čeledním řádem. Rovněž i Šafařík („Výměsky o dědičném právu v Čechách“) i Vocel („O staročeském dědickém právu“) stojí na zásadě národní svéráznosti práva staroslovanského, Vocel má zásluhu, že první u nás ukázal blíže na instituci rodového spolku a že pokusil se užiti ho za důkaz rodového zřízení, společenství majetkového v pravěku. Překvapuje však, že Vocel neznal znamenité polské práce J. Hubovy z r. 1832. o dědickém právu slovanském, kde zejména vyložen rodinný nedíl středověký, který je Hubovi jen „památkou“ někdejšího společenství majetkového; zádruha jihoslovanská dotčena je zcela mimochodem. Zcela naopak u H. Jirečka v „Slovanském právu v Čechách a na Moravě“ nedíl ustupuje do pozadí a v popředí je **zádruha**, kterou prohlašuje nejprve za podobnou staročeskému rodu, ale později mluví o ní jako instituci s rodem staročeským totožné a také on ji uvádí v souvislost s rodinným nedílem dob pozdějších. Když r. 1886. padl R. Z, jediný to přímý doklad rodové, „zádružné“ organisace staroslovanské společnosti, přece tehdy nesřítila se s ním celá stavba staroslovanské historie právní a společenské, ba tehdy teprve prohlášena u nás zádruha za instituci nepochybně staroslovanskou a Slovanům obecnou; svou jistotu čerpalo nové učení ze sociologie a mluvčím jeho byl Masaryk (Athenaeum 1886), který stojí na stanovisku, že z existence zádruhy u dnešních Slováků můžeme souditi, že zádruha byla dříve v Čechách i na Moravě, dále pak, že zádruha zachovala se nejlépe u Jihoslovanův, a proto že bude svá pravidla abstrahovati především z ní; — ale to je základ nedržitelný. (O. p.)

Trvání oběhu planety Venuše. Od 200 téměř let zůstávala otázka po době rotační oběžnice s naší zemí sousedící Venuše problemem nerozluštěným. Slavný Cassini se domníval, že doba obnáší $23^1/_4$ hodiny, Bianchini ze svých pozorování našel dobu $24^1/_3$ dne, jiní přišli téměř na 24 hodin. V letech 1877—1878. učinil Schiaparelli pozorování, která jej vedla k přesvědčení, že rotace Venuše je velmi zdlouhavá, a sice že se tato oběžnice otáčí během své rotace kolem slunce, jež trvá $224^1/_7$ dne, jen jednou kolem své osy. S tímto výsledkem dobře souhlasila novější pozorování na hvězdárně v Nisse. Jiní pozorovatelé dospěli však přesvědčení, že rotace nemůže se mnoho vzdalovati od 24 hodin. Příčina těchto obtíží spočívá v tom, že na povrchu Venuše i největšími teleskopy jen zřídka slabé známky jasnějších nebo temnějších skvrn lze pozorovati a že mnohé z těchto skvrn jsou patrně jen následky účinků kontrastních, jež jsou podmíněny rozdělením světla a zákonem o osvětlování. Skutečným, námitky prostým pozorováním skvrn nedokázal ještě nikdo s určitostí 24hodinné trvání oběhu. Otázka ta je však nyní snímky spektralně-fotografickými ve prospěch krátkého trvání oběhu rozřešena. Čáry ve spektru pramene světelného viditelné ukazují pošinutí své polohy, jestliže se tento pramen světelný pohybuje ve směru k pozorovateli, a sice pošinují se k fialkovému spektru, blíží-li se pramen světelný, k červenému, vzdaluje-li se od pozorovatele. Pošinutí i při rychlostech několika kilometrů velmi nepatrná mohou s jistotou jen pomocí nejvýše pečlivých

snímky fotografických spektra pramene světelného poznána býti. Otáčí-li se planeta některá okolo své osy, pohybuje se svítivá hmota od okraje směrem k pozorovateli, svítivá hmota druhého okraje vzdaluje se od něho. Podaří-li se tedy zvláštní spektralní fotografie obou těchto okrajů, připouští poloha čárek na obou fotografiích úsudek o rychlosti pohybu a proto také o trvání oběhu. Takovéto spektralní fotografie jsou velmi obtížné, avšak při Venuši podařily se nyní astronomovi Bělopolskému na hvězdárně Pulkovo u Petrohradu. Telegram odtud praví: „Ze čtyr spektrogramů mohl Bělopolský konstatovati krátký čas rotační.“ Jde jen o 24hodinnou dobu rotační a problem je tím v principu konečně rozřešen. —R.

Bohatství uhelné v Evropě. Dr. Frech ve Vratislavi pojednával nedávno o otázce: „Kdy budou naše doly kamenouhelné vyčerpány?“ Dle něho je Německo, jak odhady na důkladných šetřeních spočívající ukazují, co se týče zásoby uhlí, nejbohatší zemí evropskou a je převyšováno množstvím látek k pálení se hodících jen severní Amerikou a severní Čínou; v Anglii je pouze dočasné číslo produkční vyšší a bude míti za následek rychlé vyčerpání vrstev uhelných. Článek končí přehledným sestavením doby, kdy budou asi vyčerpána jednotlivá důležitá kamenouhelná pole v Evropě. Professor Frech rozeznává při tom čtyři periody. První trvající 100—200 let. Nejmenší celkovou sílu a nejmenší počet vrstev mají revíry uhelné střední Francie (100 let), středních Čech, království saského, provincie saské (její vrstvy jsou téměř již vyčerpány), severních revírův anglických v Durhamu a Northumberlandu. Druhá perioda 200—400 roků. Mnohem větší je počet a síla všech vrstev v ostatních anglických polích uhelných (250—350 let), v revíru Waldenburg-Schatzlarském (asi 200—300 let), v severní Francii (350—400 let). Třetí perioda obsahuje 600—800 let. Ještě příznivější jsou poměry v Saarbrücken (asi 800 let), v Cáchách a s Cáchami souvisících vestfalských uhelných polích (asi 800 let). Čtvrtá perioda více než 1000 let. Největší mohutnost ložisek (asi 5000 *m*) a počet vrstev mají kraj kamenouhelný v horním Slezsku a jeho východní (rusko-polské) a jižní pokračování (Morava). Horní Slezsko obsahuje množství na sobě nakupených vrstev, jak dle dosavadních zkušeností nikde jinde se nevyskytují. Ve 100—250 letech budou malá kamenouhelná ložiště českého, saského a waldenburgenského revíru vyčerpána. Týž osud stihne uhlí hnědé české a severoněmecké. Potřeba bude hražena pak z horního Slezska; dělníci, kteří jinde ponenáhlu nebudou míti výdělku, půjdou do horního Slezska a při rozlehlosti polí uhelných, v nichž ještě se nepracuje, bude lze rozšířiti dobývání. Jak brzy i zde vyčerpání nastane, nelze s určitostí vypočísti. Avšak i když dobývání po 150—250 letech nastavši i sebe větších rozměrů dosáhne, nenastane vyčerpání zásob před začátkem 4. tisíciletí našeho letopočtu. —R.

Zkoumání hloubky „Albatrosa“ ve Velkém Oceanu. Americký parník k lovení ryb určený, Albatros, s professorem Al. Agassizem jakožto vůdcem vědecké části výpravy nalézá se nyní ve Velkém Oceanu za účelem vyzkoumání hloubky jeho. Loď opustila 23. srpna 1899 San Francisco, dospěla 30. září do Tahity a dne 12. prosince do Suwy (ostrovy Fidžiské), odkud byla nastoupena další jízda do Yokohamy. Dle dopisu vůdce výpravy k vydavateli „Petermanns Mittheilungen“ bylo vykonáno až do příjezdu do

Suwy kolem 250 měření. Těmito bylo dokázáno, že severně od ostrovů Marquesas existuje kotlina 4600—5800 *m* hluboká mezi 24·5° severní šířky a 6·5° jižní šířky, v části to oceanu, ve které dosud téměř žádná měření nebyla konána. Jihovýchodně od Tongy byly nalezeny ohromné hloubky 8303 a 7977 *m* a vydatný tah se sítí vlečnou v hloubce 7628 *m* vykonán. V této krajině byly již před tím ohromné hloubky oceanu konstatovány, ano největší, jež posud známy jsou až 9000 *m* a více. Professor Agassiz sděluje, že z hloubky 7626 *m* vytaženo bylo bahno hnědé s radiolary a úlomky velikého druhu houby obsahující křemen. Agassiz píše dále, že nejzajímavější část jeho zkoumání se týká úskalí koralových ostrovů Paumotu, Cookových a Tonga, nezmiňuje se však o tom, zdali zkoumání tato mluví pro nebo proti náhledu jeho a jeho otce o způsobu utvoření úskalí koralových. - R.

ROZHLED.

V Brně, 25. srpna 1900.

Církevní zprávy. „Quirinal a Vatikan" bylo teď heslem nesčetných článků novinářských. Jak se zachová sv. Stolice při náhlém skonu krále italského Humberta a při jeho pohřbu? Byltě král Říma nespravedlivý držitel, jakož i jeho otec, Říma uchvatitel, z církve vyloučen. Exkommunikace tato byla sic už zmírněna během těch 30 let, co od zabrání Říma uplynulo, byl král Humbert „excommunicatus toleratus", jak zní církevní právní název, přece však jen excommunicatus, z církve vyobcovaný. Vyobcovanému z církve odpírá se pak církevní pohřeb. Napjetí veřejnosti dobře katolické i nekatolické bylo v tomto případě tím větší, že nešťastný skon králův, zdálo se, samo sebou vyzývá ke smírnějšímu jednání. První zprávy z Říma vypravovaly též všeliké věci, tak že se podobalo, jakoby kurie či aspoň sv. Otec sám byli i zevně proukázali královské rodině všecko účastenství, jaké se v takových případech mezi dvory suverenův na jevo dává — vyjímaje jediné officielní zastoupení při pohřbu. Sděleno totiž: že sv. Otec byl velmi dojat zprávou tou, že obětoval hned druhý den mši svatou za zesnulého, že poslal ihned soustrastný telegram královně Markétě, dle jiné zprávy chtěl sice poslati, ale sekretariat jej odeslal ne královně, nýbrž arcibiskupovi milanskému Ferrarimu, aby on soustrast osobně vyslovil; také církevní pohřeb v plné slávě, zeměpánovi dlužné, dovolen a kněžstvu bývalého panství papežského „assistentia passiva" přikázána.

Tyto všecky zprávy zdály se zcela pravděpodobny a veřejnost je přijala zřejmé potěšena. Jiná ještě vést, že kurie schválila „modlitbu královny Markéty", již tato za svého manžela složila, zdála se už v první chvíli nepravděpodobnou. Neboť modlitba ta svědčí sic o lásce manželky-královny ke králi, ale nehodí se rozhodně duchem svým k veřejné pobožnosti.

A všecky tyto zprávy (nejautoritativnější šiřitelkou jich byla rakousko-uherská ministerská zahraniční „Politische Correspondenz") také později vyvráceny zdá se z věrohodnějšího pramene, než z jakého vyšly do světa. Vyvráceno po pořádku: sv. Otec nebyl nijak obzvláště dojat, mši svatou nesloužil za zavražděného, telegram soustrastný neposlán nikomu ani královně vdově ani arcibiskupovi milanskému, nevydán žádný rozkaz kněžstvu bývalého státu římského, aby slavnostem smutečním assistovalo jen passivně (totiž: nevyzývalo k nim samo ani samo jich nepořádalo, ale vyzváno byvši účastenství neodpíralo). Církevní pohřeb krále dovolen už proto, že král jak praveno byl excommunicatus toleratus, a mimo to pochovával jej právoplatný poddaný biskup domu savojského, biskup janovský. Kdyby král byl měl pohřeb na území svého panství savojského, na př. v Milaně nebo Turině, kdež má dům savojský i svou dávnou hrobku, byl by se pohřeb beze všeho rozvinul se vší slávou církevní, jako pohřeb pravého pána a knížete země. Vláda však chtěla pohřeb míti v Římě na území uchváceném a tělo královo uložiti v Pantheonu (v kostnici „P. Marie u sv. mučeníků") jen a jen z politických ohledů, aby se nezdálo, že v čem ustupuje Vatikanu. Pohřbu tudíž súčastnilo se kněžstvo přímo s Quirinalem souvisící (klatba s Quirinalu samého sňata už hned papežem Piem IX. ještě před smrtí krále Viktora Emanuela II.), kněžstvo diecesní a klášterní ze zemí dříve savojských, ale konečně i jinak valná část kněžstva a bratrstev z Říma samého i odjinud. Ale ani s místem a s pořádkem a ani se slávou pohřbu, ani se schválením modlitby Markétiny kurie nesouhlasila. Modlitbu o své ujmě přijal a věřícím odporučil kremonský biskup Bonomelli (Cremona je rovněž v bývalém panství savojském).

Nad to „Osservatore Romano" po pohřbu krále Humberta přinesl vysvětlení — proti vídeňské „Politische Correspondenz" hlavně směřující a zároveň na dotazy katolického světa odpovídající, že pohřeb králův, veřejný slavný církevní pohřeb, nebyl kurií římskou „dovolen", ale pouze „trpěn", a to z ohledu na skon krále, jenž zvláště politování a soustrasti hoden jest, jakož i s ohledem na poslední leta života králova, o němž se dá předpokládati, že čině zadost svým povinnostem k Bohu, zemřel snad také s Bohem smířen. Takovým pak exkommunikovaným, již zemřeli kajicně, církev že pohřeb církevní povoluje, obřady jeho pak že řídí postavením nebožtíka.

Vatikan tudíž v ničem účasti své na jevo nedal, aspoň úředně nikoliv. Lid také shlukal se před vyslaneckými budovami ve Vatikaně, žádaje, aby vyslanci vystrčili černé prapory. Z knížat a zástupců evropských dvorů, kteří se pohřbu krále Humberta súčastnili, pouze

pruský protestantský princ Jindřich učinil také ve Vatikaně návštěvu. arcivévoda rakouský Rainer. bratr krále portugalského ani jiní katolických dvorů zástupci se ve Vatikaně nestavili.

Dle toho zdá se, že tak zvaná intransigentní (nesmiřitelná) strana ve Vatikaně při příležitosti poslední zvítězila. Smířlivé věsti dle všeho vycházely za to s druhé strany, strany smířlivých. Tyto kruhy Vatikanu, jakož i kruhy vládní šíří nad to zprávy o soukromém životě nebožtíka krále Humberta, jakožto zbožném, milosrdném a právě křesťanském. Nebyl vinen ničím, co vlády italské za jeho panování proti církvi a proti náboženství podnikaly. On jako konstituční král prý mimo vymezený obor právomoci své nechtěl zasahovati do řízení státního. V letoším jubilejním letě súčastnil se s celou královskou rodinou odpustkových pobožností, jež domácí zpovědník ovšem musil změniti, neboť návštěvy čtyř hlavních basilik rodině královské nebyly možny. Svou velikonoční povinnost prý rok co rok svědomitě konal, v dědičných zemích savojských byl velikým dobrodincem chrámův a klášterů. Zvláště listy z dědičného území savojského (i katolické) krále velebily. Katolická turinská „Libertà“ donesla věrohodnou zvěst o transakci mezi králem a Vatikanem z roku 1895., kdy král sám nabízel Vatikanu smíření a podmínky kurie ochotně chtěl přijat. Ale velmistr lože zednářské zakázal. A tak smíření opět znemožněno. Ne ovšem tedy vinou královou.

Proti těmto panegyrikům druhá strana prohlašuje, že sic dobré vlastnosti královy, jako dobročinnost a zdrželivost jeho, jakož i neútočnost neupírá, ale zvláště zbožným nebyl. Byl prý v otázkách náboženských úplně indifferentním.

Ježto mladý král Viktor Emanuel III. má prý mnohem měkčí povahu, a jinak neméně katolicky cítí, jako celá savojská rodina panovnická, očekává se, že 30letý spor mezi Vatikanem a Quirinalem se snad přece jen za nové éry smírně vyřídí. Takovou naději živí ovšem nejvíce v Italii, leč vyřízení sporu značilo by ulehčení v celé církvi katolické. Ale hned při své řeči, jíž se ohlásil po vstoupení na trůn, dal nepokrytě na jevo zásadu liberalů italských o nedotknutelném Římu — ovšem vše to ne ze sebe, ale dle diktatu vlády.

Hlasův o čínských záležitostech a o missiích v Číně značně přibylo v evropském tisku. Převažují jak důvody tak vážností svou ty, kdož nedávají vinu katolickým missionářům v ničem, ba naopak činnost jejich hájí. Jsou však i takoví, kteří všecku vinu svalují na — Jesuity. Jsou to hlavně němečtí protestanti, kteří v tom ohledu trpí hotovou manií. Známý čínský biskup Němec Anzer, jenž vloni povolán byv svatou Stolicí do Evropy, dosud v Německu prodlévá, vyhlásil za „příčinu“ nynější bouře čínské německou politiku, zabrání Santungu s pevností Ciaočou. Když za tuto myšlenku tisk německo-nacionalní a protestantský ho začal napadat, opravil se v ten smysl, že nemyslil svým slovem „Grund“ příčinu, nýbrž příležitost či záminku (Veranlassung). Missie jakékoliv a hlavně hlásání evangelia nepovažuje biskup Anzer za důvod, aby Číňané se bouřili, neboť v ohledu ná-

boženském jsou úplně indifferentní. Leč poslední dobu musili nutně v missionářích vidět politické emissary, když slovům jejich evropská lodní děla začala váhy dodávat.

Nejkrásněji vzkvétala vlastně missie křesťanská v Číně ve 63. a 74. století, a ve století 18. Prvními totiž věrověsty křesťanskými v Číně a celé východní i střední Asii byli už 6. a 7. věku Nestoriané. V sedmém století v Pekině a okolí bylo už několik biskupství křesťanských (nestorianských); křesťanství toto udrželo se tu dlouho. Mongolský chan Kublaj, syn Čingisův, čínsky Čicu zvaný, sám křesťanství dobře znal a zanášel se myšlenkou, spojit křesťany evropské se svými vojsky na poražení islamu, jenž mu na hranicích říše jeho počínal býti nepohodlným. Ke Kublajovi to došli benátští kupci a cestující bratří Polo, jež chan nazpět poslal se vzkazy k papežovi Klimentovi, aby mu poslal sto učených mužů, aby mu dokázali, že křesťanství jest pravou vírou ke spasení vedoucí. Také žádal oleje z lampy, jež hoří v Jerusalemě u hrobu Páně. Leč přání Kublajovu nevyhověno. Později objevilo se opět na západě 14 tatarských poslů chana Abažiho, pravnuka Čingisova. Přišli 4. června na lyonský sjezd církevní 1274 předkládajíce návrh, aby křesťanská Evropa spojila se s mongolskou říší proti islamu. Leč ani tentokrát pro řevnivost mezi východní a západní církví k ničemu nedošlo. Říše chanů tatarských pak během století sama islam přijala, aspoň jihozápadní část její, mezi tím co severní (sibiřské) a východní (čínské) části její zůstaly nadále oddány pohanství, buddhismu a konfucianismu.

V šestnáctém, sedmnáctém a osmnáctém věku byli to hlavně Jesuité, kteří na východě Asie šířili křesťanství. Také v Číně podobně jako v obou Indiích a v Japaně missie jejich zkvétaly. Leč snášelivost Číňanů nenechala dlouho ovoce missijní práce zráti. R. 1725. vypuklo první pronásledování křesťanův a missionářů; trvalo po padesát let, tak že v druhé polovici 18. věku v Číně ani křesťanů ani missionářů nezůstalo. Počátkem našeho věku 19. počala však práce missijní opět; leč přerušena už teď několikátým pronásledováním (1805, 1837, 1858, 1871 a 1900) nečítaje menších útoků, potyček a útrap, jež tu a tam buď proti křesťanům domorodcům buď proti missionářům podnikány. Tak historie missijního díla o velké snášelivosti a mírnosti čínského lidu nesvědčí. Ovšem prý ke všemu vždy je popouzen s hora od úřednické třídy a od „učenců“. Zvláštní důvod neúspěchu křesťanských missií v Číně udává V. Rozanov v petrohradském „Novém Vremeni“. Neúspěch ten prý spočívá v tom, že missionáři nekážou prosté náboženství a evangelium apoštolů, ale náboženství s celým příslušenstvím 19setletého vývoje. Tak se celá 19setletá historie a kultura křesťanská stýká se starší ještě čínskou a boj obou je pak nevyhnutelný. Rozanov myslí, že prostá čistá nauka Kristova by i u Číňanů působila, jako působila na vysoce vyvinutou kulturu římskou vítězně. — Missionáři naši sami však právě naopak sdělují, že katolictví je Číňanům přístupnější právě pro svou obřadnost, jíž protestantské církve postrádají a proto méně zdaru mají.

Missie katolické církve byly v Číně do polovice 19. věku skoro jediné, neberemeli zřetele k dávným diecesím nestorianským v Číně. Teprv po katolické církvi přicházely i protestantské církve a zakládaly missie, ale bez valného zdaru. Ze všech křesťanů čínských sotva desetina je či byla nekatolická. Zdávna rovněž měla své členy v Číně pravoslavná církev ruská. Ale nebyli to vlastně missionáři a obrácení, nýbrž zajatci se svým knězem. Když Rusové v 17. věku ze západní a střední Sibiře počali se hýbati i na východ a založili na Amuru městečka Nerčinsko a Albazin, polekali se Číňané této invase bělochů do země, již považovali (a dosud až k ledovému moři a stepím kirgizským za svou považují) a vypravili se pod císařem Kansi, aby vetřelce zapudili. Oblehali Albazin a ztekše jej po dlouhé době odvlekli pravoslavné osadníky jeho spolu s knězem Maksimem Leontjevem do Pekinu. Tu žila pak pravoslavná ta osada zajatců asi dvě pokolení. Po smrti Maksimově počali pravoslavní jsouce bez kněze oddávat se vlivu okolí svého, až se národně i náboženský smíchali s domorodci. Car Petr Veliký poslal do Číny missionářskou výpravu v čele s biskupem irkutským Innokentijem, ale ruská missie přišla právě v čas pronásledování a nepřízně dvora i lidu ke křesťanům, kdy císař čínský byl zakázal poddaným víru křesťanskou přijímat a poručil chrámy křesťanské rozbořit. Ale ruská pravoslavná missie přece už od té doby stále se udržela v Číně. Posíláni vždy po smrti jednoho noví missionáři, a obyčejně z mnichů. Nejvíce zkvétala pravoslavná missie koncem minulého (18.) století a pak v tomto století kolem let 1850 až 1860, kdy ji vedl archimandrita Gurij, který počal překládati ruské Písmo sv. na jazyk čínský a překlad Nového Zákona také dokončil. Pozdější náčelník missie O. Palladij sestavil „čínsko-ruský slovník“, a o podobný slovník jakož i čínskou grammatiku pokusil se pozdější nástupce jeho O. Amfipol. Do r. 1864. missie pravoslavná byla spojena s vyslanectvím od té doby oddělena. Dnes pravoslavná missie sestává ze třech kněží, náčelníkem jejím jest archimandrit Innocenc Figurovský. Duší kromě čisté ruské obce čítá málo, všeho na 500. Členové ruské missie pravoslavné jsou jako katoličtí missionáři neženatí (mnichové).

Počet dosavadních zavražděných křesťanů čínských, nových to mučeníků církve není znám. Z missionářů známo, dosud 10 obětí z provincie Pečili (celkem má provincie ta na 50 katolických missionářů) a 1 oběť z Hunanu. Domorodých křesťanů povražděných, pokud zprávy došly udává se na 4 až 5 tisíc.

Měsíc září začne být opět měsícem poutí jubilejních, jež v červencových a srpnových parnech poněkud ustaly. Vedle poutí mládeže katolické, chystají se nové poutnické zástupy všech národův a stavů. Pouť mládeže katolické zůstane omezena dle všeho pouze na Němce a Italy. Neboť Francouzi svou pouť mládeže pořádají jindy a ne společně s Italy a Němci. Více poutních zástupův ohlášeno jako sbory diecesní nebo různých bratrstev, ač i čistě národních poutí ještě dosti se chystá, tak nová polská a mimo to zvláštní pout rusínská. Ze zemí českých už asi žádné hromadné společné pouti nebude.

Kongregace obřadní jednala nedávno o hrdinských ctnostech sluhy Božího P. Claudia de la Colombière, kněze z Tovaryšstva Ježíšova, o jehož blahoslavení se jedná. Také pověst svatosti sluhy Božího Jana Nep. Neumanna, biskupa filadelfského (Redemptoristy) kongregací za důvodnou prohlášena a žádost o další process připuštěna.

Jakobité syrští se svým biskupem a celým klerem vrátili prý se do lůna církve katolické, jak nedávno sdělily angl. „Cath. Times". Byly by tím snahy nynějšího sv. Otce korunovány opět jedním zdarem. Z lásky k církvím východním pozval svatý Otec osobně syromaronitské biskupy na jubilejní pout do Říma. Došli koncem června tři biskupové a dosti silná četa vznešených osob z církve a národa syromaronitů. Byli také od svatého Otce zvláště vyznamenáni při audienci, sv. Otec výslovně k nim pravil, jak ho těší jejich návrat k církvi, a jakou horoucí lásku chová pro všechny církve východní v Malé Asii v touze, aby co nejdříve spojily se všecky s mateřskou církví římskou.

Novou encykliku chystá prý sv. Otec o socialní otázce, jíž hlavně chce odstraniti některé neshody a omyly vzájemné, jež hnutí křesťansko-demokratické či křesťansko-socialní v Italii způsobilo. Tím by zajisté dotčeny byly i spory, pokud jsou zásadní a ne osobní, ve Francii, a hlavně v Belgii, ale i u nás. Poslední rok se totiž v katolickém německém táboře spor mezi křesťansko-socialy a katolíky opět přiostřil, tak že všeobecný sjezd německých katolíků v Rakousku opět odřeknut. — Zároveň zabývá se sv. Otec myšlenkou pokračovati v přerušených roku 1870. pracích posledního sněmu oekumenického (vatikanského). Z rozmluvy dopisovatele kolínského „Volkszeitungu", jíž měl s proboštem ruskopravoslavným v Berlíně Dr. Malcevem, vysvítá, že strana mírných, o spojení uvažujících theologů pravoslavných sama by si přála, aby nějaký nový oekumenický sněm katolický otázku neomylnosti církve a její vrchní hlavy znovu v úvahu vzal a pokud možno authentickým výkladem přiblížil stanovisku východní pravoslavné církve, jež rovněž nauku o neomylnosti církve a vrchní správy její uznává. Neboť dolní proudy rusko-východní proti papismu brojící, z této nauky katolické nejvíce berou důvodů k novému zášti a štvaní. — Že by se každý nový sněm asi zabýval otázkou spojení církví pravoslavných s katolickou, je nepochybno, zvláště za nynějšího sv. Otce, jehož jest to srdečným přáním aspoň naději míti, že obě církve v brzku se spojí zase v jediné lásce Kristově.

Proti strannické politice hodnostářů a předních zástupců církevních jakož i kněží vydán v červenci (12.) kongregací „koncilia" dekret, jímž se vyhlašuje suspense či sesazení z úřadu už samým překročením kanonické povinnosti. „Congregatio Concilii" prohlašuje, že byla k tomu opatření donucena zjevem posledních let, kdy totiž církevní lidé (ecclesiastici viri) té či oné straně politické oddáni jsouce neostýchali se pro ni agitovati a prováděti věci proti kanonickým zákonům doufajíce, že sebe hrubší poklesky jim pak budou prominuty a odpuštěny. Kdož by tedy budoucně z kleru ze strannické politiky buď své povinné sídlo opustil, nebo šat kleriků svlekl, třebas i zbraně

se ještě nebyl chopil, aniž krev lidskou prolil, a tím spíše ovšem, kdož by do řad bojovných vstoupil, anebo boje jakýmkoliv způsobem vedl a řídil, třebas by při tom i šat klerický podržel: bude tím samým skutkem už zbaven hodnosti a úřadu („ab ordinum et graduum exercitio, et a quolibet ecclesiastico officio et beneficio suspensus illico et ipso facto“) a neschopen bude jakýkoliv úřad církevní na příště zastávati, dokud by od svaté Stolice nebyl opět restituován. Biskupové nemají v žádném případě privilej ani právo takového klerika rehabilitovat.

K tomu dekretu přiměly asi sbor kardinalů strannické boje španělské, možná i belgické. Ve španělsku jak známo kněžstvo většinou stálo při straně dona Carlosa, nápadníka trůnu proti nynější dynastii; karlisté pak ani revoluce ani občanské války se nestraní. Také v jihoamerických a středoamerických republikách španělsko-portugalských kněží a biskupové bývají strženi v boj stran, který se nevede skoro nikdy jen parlamentarně, ale také mečem a puškou. — Pro naše tak zvané politické a strannické závodění a agitování dekret ten vydán není. Neboť to se vede vždy přece salvo decore clericali, bez porušení důstojnosti muže církevního a bez urážky nebo poškození protivného strannika. Ostatně naše boje politické, jež kněžstvo slovem a písmem podnikati musí, jsou hotové apologie církevních práv a náboženství proti stranám jedno či druhé nebo oboje znevažujícím. A k tomu je kněžstvo zrovna úřadem svým povinno: varovat, vyvracet, kárat bludy a nepravdy a nešlechetnost.

O křesťanském duchu ve vojsku našem zase divně svědčí nedávná soubojová affera markýze Tacoli, který odřekl souboj po hádce s jistým důstojníkem. Věc je tím choulostivější pro ducha vojenského u nás, že markýz Tacoli hájil arcivévodu Františka Ferdinanda (u příležitosti jeho sňatku s hrab. Chotkovou). A za to, že svého a arcivévodova urážeče nevyzval na souboj — čestným soudem odsouzen a propuštěn ze svazku důstojnického. A ještě jiný upřímný katolický důstojník, setník Ledóchowski, že dal radu Tacolimu, degradován na prostého vojína. „Katolické Listy“ pražské vyvolaly reminiscenci historickou, jak i císař Josef II. souboje zavrhoval a zakazoval jako zlozvyk práčský.

O letoší výroční schůzi „Lvovy společnosti“ rakouské v Mariboru jmenován biskup lavantský (mariborský) Dr. Michael Napotnik čestným členem jejím za své zásluhy o vědu katol. — Tentýž hodnostář církevní slavil 15. srpna 25leté kněžské jubileum. V lidu věřícím diecese lavantské prošel den ten, jakož by i větší a důležitější asi osobní události onoho biskupa lavantského prošly, beze všeho sledu. O zvláštním od lidu slovinského uzavřeném a odloučeném duchu stolice lavantské svědčí i to, že na národní slavnosti stoletých narozenin nejslavnějšího biskupa lavantského, Antonína Mart. Slomšeka, jenž sídlo biskupské ze Sv. Ondřeje do Mariboru přenesl, ani kapitula ani biskup mariborský nijak zastoupeni nebyli ani se zastupovat nikým nedali, ač vzdálenější diecese lublaňská četně i čestně byla zastoupena. — K 50letému biskupskému jubileu Strossmayerovu

chystá se za to (8. září) veškeren lid jihoslovanský. Slavnostním spisem u té příležitosti bude dílo pojednávající o kathedrale djakovské, jež vydá nákladem svým záhřebská akademie a vytiskne česká grafická Unie. Pisateli spisu jsou stavitel kathedraly Josef Vancaš a Nikola Mašić, ředitel Strossmayerovy akademické obrazárny; illustrace k dílu tomu kreslili Ludvík a Maxm. Seitzové. Do frančiny je překládá prof. F. Sarazin.

Dne 15. srpna slavila úřední církev uherská 900letou památku zavedení křesťanství do Uher, vlastně korunování krále Štěpána a odporučení Uher ve věčnou ochranu Matky Boží. Zprvu sic tajným oběžníkem zakázáno úřadům státním súčastniti se oslavy, ale když oběžník se prozradil a vzbudil nevoli katolíků, dal se konečně i stát i král uherský při slavnostní mši svaté aspoň v Ostřihomě zastupovat. Spolu s oslavou 16. a 17. konán sjezd katolíků uherských a sjezd katolických učitelů. — Pražská „Politik“ správně podotýká, že v celém tom jubilejním řečnění úzkostně se vyhýbáno každému slovu, které by Maďary upomenulo na to, že křesťanství přijali od českých věrověstů; že sv. Vojtěch to byl, jenž Gejzu-Štěpána r. 984. pokřtil a že žák jeho opat břevnovský Radla, později v Uhrách sv. Astrikem (Anastasiem) přezvaný to byl, jenž korunu královskou Štěpánovi z Říma r. 1000. donesl a vůbec při upevňování křesťanství v Uhrách hlavní působnost vyvíjel.

Polský katolický obranný list „Katolik“ bytomský předloni dán do klatby od německého kněžstva vratislavské diecese (300 kněží podepsalo vyhlášku) za to, že je pro jeho germanisaci příliš ostře napadal. Boj proti listu plnícímu jen svou národní i náboženskou povinnost zmírněn sic později vlivem kardinala biskupa vratislavského Koppa, ale přece trval skrytě dále. Leč listu samému to pomohlo; ze 12.000 odběratelů vzmohl se na 22.000. Za to listy proti němu založené klesly dodnes a zašly docela. Ježto Slezsko má mezi 400 farami na 250 far polských (částečně též „moravských“), jest všeobecná skoro vlažnost a nevšímavost kněžstva k národnímu citu lidu polského velkým kamenem úrazu mezi lidem a knězem. Pro odcizenost kněžstva vláda pruská také nedala náboženství těch výsad, jaké mu ve škole povolila v Poznaňsku a západních Prusech, totiž aby se dítky na škole náboženství učily polsky a k tomu cíli tedy i čísti polsky znáti musily. Když vloni žádost takovou kněžstvo slezské pak přece podalo, bylo odmrštěno. Ostatně vláda pruská pospíchá, aby tuto výsadu Poznaňska a západních Prus co nejdřív ze světa sprovodila. Nedávno ve dvou krajských regenciích samovolně bylo zakázáno školním úřadem náboženství a čtení po polsku do škol zavádět bez svolení vrchního úřadu školního. V Poznani pak před měsícem pruský ministr náboženské vyučování polské samovolně odstranil jako nemístné. Jelikož však to učinil o své ujmě, protestoval arcibiskup hnězdensko-poznaňský proti tomu, aby ministr, nadřízeného církevního úřadu se ani neotázav, o vyučování náboženském nařizoval, co sám chce. Protest arcibiskupův byl v poloúředním kolínském listě ostře

odsouzen, načež neméně ostře ozvaly se proti takovému jednání listy katolického „středu", zvláště berlínská „Germania". Na to následovalo úřední „vysvětlení" celého případu v „Nordd. Allgemeine Zeitung", že prý ministr v ojedinělém tom případě z příčin zhola administrativních vyučování ujednotil. Po vtělení tří předměstských obcí do města Poznaně bylo by prý se ve školách těchto obcí náboženství vyučovalo německy, ve školách staré Poznaně polsky. Tím prý by se bylo stížilo dítkám přestoupiti z jedné školy do druhé. což za městské stěhovavosti obyvatelstva často se přihází. — Katolické listy ovšem ani tímto vysvětlením nejsou upokojeny. Ministr Studt má ostatně za sebou už více podobných kousků, proto možná, že biskupové ve Fuldě na katolickém sjezdu shromáždění se oprou takovému způsobu jednání, jež připomíná bezohlednost z doby „kulturního boje".

V Paříži konán v srpnu kongress protiotrokářský, jehož převážné účastenství náleželo církevním a zvláště missijním společnostem a pracovníkům katolickým. Za Rakousko přítomna byla hraběnka Ledóchowská, předsedkyně rakouské Claverovy společnosti. Velmi důležité a vážné věci o úsilí protiotrokářském promluvil ze zkušenosti své Le Roy, general missijní kongregace „otců bílých" (sv. Ducha), kterýžto řád od Alžíru až do středojižní Afriky rozvíjí tichou a blahodárnou působnost svou missijní i kulturní. Kongress shromáždil nejvybranější společnost katolickou rodem i duchem, a to skoro výlučně z národův romanských či latinských. To by bylo hned jedním z přesvědčivých znamení, že i romanský katolicismus ještě je schopen velikých skutků, že není tak mrtvým a neplodným, za jaký jej nacionalisté německo-anglosaští prohlašují. Protiotrocké dílo hrdinské lásky vede skoro sám nejen dnes, ale od let činně, kdežto národy ostatní leda sympathiemi, snad i slovem a písmem a sem tam i příspěvkem peněžitým dílo to podporují.

Dvousetleté jubileum spojení svého s církví katolickou chtějí sjednocení oslaviti ve Lvově 8. září jen tichou kostelní slavností. Aspoň v úmyslu církevních kruhů jest jen tichá kostelní slavnost. Ostatně v listech občanských a v lidu propaguje se nálada pro veřejné národní oslavení.

Po částečném zrušení „ssylky" (vypovídání) na Sibiř, zůstalo přece jen ve výjimkách i na dále vypovídání sektářů a vůbec provinilců proti náboženství. Prostředek tento jakožto církvi pravoslavné zcela škodný, odsuzují konservativní a církevní listy ruské. Když už se ssylka zrušila, měla se zrušit i v těchto případech a zvláště v nich. Neboť prý přesazení sektáře do nějakého vzdáleného místa, kde je teprv za větrem, jest umělé rozsívání koukole po celé říši.

Na sibiřské dráze samy sebou vyrůstaly ihned osady na stanicích a první péčí státu bylo postaviti osadám těmto pravoslavné chrámy. Tak během tří let vystavěno tu podél dráhy sibiřské 74 chrámů. Pro cestující dlouhou drahou sibiřskou ostatně zhotoveno několik vozů-kaplí, jež v první chvíli i na stanicích službu chrámů zastávaly a dosud zastávají. Nouzi o chrámy má zvláště kazaňská eparchie, v níž

městí se několik malých nárudků asijských ještě pohanských nebo už obrácených. A právě v těchto osadách čuvašských, tatarských, mordevských, voťáckých atd. chrámů se nedostává. Letos podnikl proto kazaňský arcibiskup prosebnou akci sám; car daroval ihned 65.000 rublů a i odjinud četně se dary scházejí. V téže diecesi však nejen nedostatek chrámů ale i nedostatek kněží pociťují osady jinorodé. Sv. synod od letošího školního roku (1900/01) založil proto 30 stipendií pro nadané hochy jinorodců, aby v semináři a theologii kazaňské mohli se vzdělati na hodné kněze lidu svého. Pro tyto stipendisty bude v seminářích platit zvláštní učební osnova: místo starých jazyků klassických budou se učiti každý jen mateřštině a ruštině a církevnímu staroslovanskému jazyku.

Statistika církevní sv. synodem vydaná uvádí tato čísla: roku 1900. bylo v pravoslavné ruské církvi 67 diecesí, a v nich 115 biskupů. V tomto počtu bylo dle hodnosti 3 metrópolité (kyjevský, moskevský a petrohradský), 15 arcibiskupů (v tom čísle exarch národní církve gruzinské) a 97 biskupů. V synodě zasedalo: 3 metropolité exarch gruzinský a arcibiskup novgorodský, 2 biskupi stále a 2 jen na čas přítomní. Diecesím stojí v čele 3 metropolité, 14 arcibiskupův a 50 biskupů. Deset hierarchů (1 arcibiskup a 9 biskupů) sproštěni správy diecesní a žijí v Petrohradě zaměstnáni v kanceláři synodalní. Biskupů vikařů je 37. Vikaře biskupy mají: metropolie po 3 každá, pět eparchií po 2 každá a 25 eparchií po jednom. Jedno biskupství jest v Americe, Japansku pak jest vikař s právem polosamostatného biskupa. — Statistika z r. 1898. mimo to vypočítává: farních chrámů 36.361, filialních 18.000, kaplí hřbitovních, domácích a jiných na 10.000. Kněží jest 2085 proboštův a děkanů 42.000 kněží obyčejných, 14.062 jáhnů, 43.950 podjáhnův a nižšího duchovenstva. — Počet věřících pravoslavné církve: 39,265.493 mužův a 39,584.324 žen.

18. července připadlo výročí 30leté od té doby, co nespokojení s dogmatem o neomylnosti papežské a hlavně několik professorů německých s Döllingerem v čele, založili odštěpenou svou církev starokatolickou. S nadšením uvítaná od liberalův a nekatolíkův evropských obec ta, o níž se nadáli, že Římu konečně docela půdu podkope, dnes po 30 letech, skomírá, a neví, na kterou mohutnější společnost, ať státní ať církevní by se přilepila, aby život a trvání své prodloužila.

Ritualisté angličtí na poslední schůzi své jednoty církevní „Church-Union“ pod předsednictvím lorda Halifaxe zaujali stanovisko proti anglikanskému episkopatu, kterýž ústy londýnského biskupa nedávno odsoudil adoraci a přechovávání těla a krve Páně i po bohoslužbě. Prohlásili: „My členové anglické církevní jednoty (Eng. Ch.-Un.) vyznáváme pevně víru a nauku jediné svaté katolické a apoštolské církve, že totiž ve svátosti poslední večeře našeho Pána chléb a víno se přispěním Ducha sv. při konsekraci podle ustanovení Páně proměňuje pravdivě a skutečně v tělo a krev Krista Pána a že proto Kristus náš Pán přítomen jest v nejsvětější Svátosti oltářní pod způsobami chleba a vína a že i ve Svátosti té uctíván býti musí.“ —

Ovšem podle nedávného listu svatého Otce (Apostolicae curae) angličtí protestanté nemají žádného platného kněžství, nemají tudíž ani pravé Svátosti oltářní a všecko usnášení ritualistův a všecky jejich snahy v lůně anglikanismu přiblížiti se k církvi katolické a vše po ní dělati jsou marny.

Židé sekty sionistů sešli se k druhému svému sjezdu do Londýna (první byl v Basileji 1898). Přítomno bylo asi 400 židů ponejvíce rusko-polských. Židé angličtí stranili se chudých, otrhaných a pravověrných delegatů sionitských a židovští boháči odjeli z Londýna. Zůstala pouze londýnská židovská chudina, jež se sionistův ujala. Resoluce sjezdu tentokráte po dlouhé rozepři, v jaké řeči mají býti sestaveny a vydány, složeny s němčinou v ruském jazyce. Žargon zamítnut, ale zamítnuta i hebrejština a ruština též přijata za úřední jazyk sionismu. Předloni v Basileji stěží si ruština dobyla právo debatty. Z akcií banky osadnické rozprodáno dosud 120.000, upsáno pak 320.000 akcií. Nové osady však nezakládají se už na „Sioně“, ale v Americe většinou. Také dle organu sionistů „Hacefira“ není úkolem sionismu osaditi znova Palestinu, ale emancipovati a sdružiti židy jako odosobněný, svobodný, národně i politicky samostatný národ. Na sjezdě samém však přece jen stále mluveno o znovuosídlení Palestiny. — Také na nevděčnou Polnou a Chvojnice (prusko-polské) si stěžováno. Rovněž Rumunsko dostalo svůj díl jako nevděčná, nekulturní země. Útrapy židů rumunských líčeny jako nebývalé a neslýchané v celé historii židovstva! — Ježto orthodoxní talmudisté a rabíni pohlíželi dosud na sionismus jako na podvratnou sektu, ač sektářsky náboženského nic valně se v něm nezavádí, tu sehnali si sionisté letos na jaře podpisy a svolení sta rabínů, kteří sionismus uznávají. Usnesení jednoho sta rabínů má ve zřízení polsko-ruských židů moc povznésti nějakou novotu v právoplatný obyčej, zákon, zřízení.

* * *

Věda a umění. Nová správa divadla pražského už měsíc se činí. Jako parádní hry nové ery sehrány byly: „Dalibor“ s novými kulisami a novým nacvičením, mimo to cizí novinky: dánského Drachmanna „Byl jednou jeden král“ a Langmannův „Bartoš Tuřanský“, drama ze socialního ruchu brněnského. Ovšem ne první měsíc, ale první leta teprv budou směrodatnými pro posudek, zda nastala skutečně „nová era“. — Vítězství plzeňského pěveckého spolku „Hlaholu“ v Brusselu a Paříži tak vynášené bylo dle původní zprávy plzeňského socialního listu „Naše Doba“ přehnané. „Hlahol“ v Brusselu prý dostal první cenu, že závodil — sám se sebou. Na závody pěvecké se totiž žádný z 30 přihlášených spolků valně nedostavil. Také v Paříži úspěch byl sic slušný, ale prý nic obzvláštního. Ani tu prý závoditelů, s nimiž slušně se daly síly měřit, nebylo. — Jiné listy ovšem byly plny slávy a nadšení také od původních zpravodajů sděleného.

Pokroková strana moravská konala nedávno v Brně sjezd přátel slovanských (Slovanské jednoty), na němž podivným způ-

sobem trumf celého jednání vypadl v resoluci o „českém státním právu“. Na pražském sjezdu slovanských žurnalistů roku 1898. debatta ani resoluce o nějakém českém státním právu nepřipuštěna, ježto do slovanského programu nepatří.

Na pařížské výstavě přiznávány v polovici srpna odměny. Z českých umělců vyznamenání došli Václav Brožík tím, že povolán do umělecké poroty, díla jeho tím už byla „hors concours“, mimo závodění. Václav Myslbek velkou cenou a Hynais zlatou medaillí vyznamenáni. Z vídeňských umělců malířů vyznamenán velkou cenou Klimt, tvůrce nešťastné filosofie, která v senatě universitním nedošla uznání. Z vystavovatelů rakouských všech odborů i průmyslových vyznamenáno jich 101 velkou cenou a 320 zlatou medaillí. Všecky hromadné výstavky vůbec cenami podělovány. Vyznamenáno celkem 95% všech rakouských vystavovatelů. Z Rusů umělců vyznamenáni velkou cenou: Antokolský a kníže Trubecký; z Poláků Bronisław Maruszewski, (zlatou medaillí malíř Mehoffer, stříbrné medaille malíři Malczewski, Podwalski, Tetmajer a Wyczółkowski); z Charvatů malíř Vlaho Bukovac a ze Srbů malíř Paja Jovanovič a sochař Boka Jovanovič všichni zlatou medaillí; z Bulharů jen zlatou medaillí G. J. Mrkvička, bronzovou medaillí G. A. Mitov; diplomem malíři Stančev, Deforkad, Věšín, Domajlov. (Mrkvička a Věšín jsou Čechy.)

Musealná společnost slovenská měla v srpnu své výroční valné shromáždění v Turč. sv. Martině, při čemž sděleno, že jmění hotové roku loňského bylo 14.366 korun, výdaje činily 4778 korun. Příjem řádný činil 5427 korun. Od ministerstva osvěty dostává „Musealná společnost“ ročně 600 korun podpory — jediná to subvence, již stát „maďarský“ platí ústavu čistě slováckému.

Nové lvovské divadlo městské začne svou činnost pod moderním ředitelem St. Pawlikowským 8. září. Vedle nového divadla ve Lvově v Kališi, Lodi, začne buď už tuto zimu nebo na rok i nové divadlo (třetí) polské ve Varšavě. V Petrohradě staví zase Němci druhé své divadlo! Rovněž nové německé divadlo staví Němci v Londýně a ve Filadelfii. Ve světě mimoněmeckém (mimo Německo a Rakousko-Uhersko) mají Němci dnes více divadel než Slované ve vlastních svých vlastech (kočující společnosti a divadla po tak zvaných národních domech nečítajíc).

Polský malíř Alex. Sochaczewski vystavuje ve větších městech polských právě svůj cyklus „Sybir“, 6 větších a několiknáct menších obrazů představujících útrapy polských vyhnanců do Sibiře. Malíř sám v mladém věku útrapy ty jako vyhnanec přežil. Cyklus svou drsností životní a už také i místem svým jaksi velmi se podobá „napoleonskému cyklu“ Vereščaginovu (cyklus Verešč. na výstavu pařížskou nepřijat z národní ješitnosti francouzské!) „Sybir“ už byla vystavována v Mnichově, Londýně, Brusselu, Krakově a teď byla ve Lvově. — Mezi tím co ministr vyučování Studt a celá četná panující strana v Prusku Poláky dusí, císař Vilém naléză obzvláštní zalíbení v malíři polském Vojtěchu Kossakovi, kterýž už několikrát jej

vypodobnil. Pozval ho, aby se vypravil do Číny s vojskem německým a generalem Waldersee a zvěčnil svým štětcem pochody a boje vojska německého v Číně. Kossak pozvání přijal. — Na žádost Sienkiewicze samého zůstane daru jubilejnímu vsi u Kielců její jméno původní Oblęgorek. Výbor oslavný tudíž svou žádost o změnu jména vsi v název „Křemen“ odvolal. — „Křižáci“ Sienkiewiczovi, kteří v polském originale právě budou dokončeni, překládají se konečně i do němčiny (Alte und neue Welt je od září v novém ročníku slibuje) přes všecku nechuť Němců k tomuto dílu, jež kulturně křesťanské poslání německých rytířů křižáků ve světle pravdivém sic, ale právě proto plném dokladů odpornosti a podlosti jejich vyličuje.

Tolstého „Vzkříšení“, jež přispělo vedle jiných předešlých reformatorských spisů Tolstého k tomu, že tajným cirkularem svatého synodu vylučuje se autor jeho z církve pravoslavné — teď teprv až napadl vysoce postavenou osobnost obrprokurora sv. synodu Pobědonosceva! — přeloženo posledně i do siamštiny. Co nedělá pikantnost a židovská reklama! Vzácnější a umělečtější díla samého Tolstého i ruské literatury vůbec jistě si Siamci dosud nepřekládali! Jedno z nejpochybnějších děl Tolstého dochází cti nesčíslných překladů a vydání, dílo senilní impotence a měkkohubosti. — A. J. Faresov vydal právě „paměti Lěskova“, v nichž zvláště doba let osmdesátých ze života spisovatelova velmi důležitými a novými doklady zastoupena, a to především listy redakčními: „Istorič. Věstnika“, „Gazety A. Gatcuka“, „Ruské Mysli“, „Věstnika Evropy“ a j. Nejvíc a nejvýznačnějších listů jest k redaktoru Šubinskému z „Istor. Věstnika“. Lěskov jako obchodní agent jisté paroplavební anglicko-ruské společnosti neměl na růžích ustláno. A listy jeho plny jsou nářků a nervosní předrážděnosti a netrpělivosti.

Slovanský petrohradský spolek vydal A. L. Lipovského dílo: „Chorvaty“, historický, geografický i národopisný náčrtek, jímž petrohradský slovanský spolek chtěl přispěti ku vzájemnému poznání slovanskému. Charvaté dílo Lipovského přijali vděčně. Tak „Obzor“ ani „Vienac“, ač žárlivi na jméno charvatské, nestěžují si, že by kde na úkor Srbů byl jim ubral slávy či krajův a duší. Naopak chválí Lipovského, že dle pravdy uznal jak Charvati a Srbové navzájem do území svého zasahují a zasahovali od dávna.

Pro nové období divadelní, jež v záhřebském národním divadle počalo na narozeniny císařovy, složil charvatský skladatel Zajc novou operu „Primorka“, dvojaktovku na slova nejstaršího dnes pěvce charvatského Trnského.

V červencovém sešitě mostarská Zora uveřejňuje novou kytku úsudků, jež dostala z obecenstva na svou poptávku (na 10 otázek rozdělenou), co soudí čtenáři o srbské krásné literatuře. V tom sešitě posudky už jsou kratší, méně odůvodňované a méně rozváděné, ale skoro vesměs srbské literatuře nepříznivé. Ze zasílatelů není žádný sám nějakým slavnějším spisovatelem belletristou, jsou to buď kritikové, buď pouzí čtenáři.

V 16. a 17. svazku „Sborníku za Narodni umotvorenija“ vydávaným od bulh. ministerstva vyučování obsaženo mnoho zajímavých a důkladných prací o národopisu a historii bulharské. Tak V. Dobruský podává přehled archeologických nálezů poslední doby v Bulharsku; podobně Boris Djakovič obírá se specielně archeologií podunajského Bulharska. Četná jsou sdělení a práce o rukopisech historicky významných. A. J. Sobolevský pojednává o církevních písních 9. a 10. věku a o jejich vlivu na církevní slovanský jazyk. Dr. J. Milevič podává zprávy a rozbor o nářečí a literatuře banátských a brašovských Bulharů, dnes dočista porumunštěných nebo posrbštěných. Dr. Iv. D. Šišmanov podává kritický přehled prací o výkladě a původu jména „bulhar“, sám přijímaje konečně ten náhled, že jméno totožno jest s názvem řeky Volha (Volga, Bolga), od níž přišli podmanitelé dřevních Slovanů balkanských. Z folkloristiky rozbírá Dr. Jiří Polívka pohádku „O kocouru v botách“, sleduje ji v podání západních a slovanských národů. Zajímavé jsou též práce oddílu státovědeckého, politického a národohospodářského. Dr. B. Mincev posuzuje tu bulharské státně-politické a socialní názory, pokud a jak jevily se v Bulharsku před osvobozením. Bělkovský pojednává o úvěru a bankovním i záloženském zřízení v Bulharsku. Díl třetí přírodovědecký má čtyři články, geologický, petrografický, přírodnický (o hmyzu a vlivu teploty naň) a rostlinopisný. — Sborník zastupuje pro Bulharsko úkol publikací akademických nebo podobných jaké vydávala naše česká musejní společnost, jaké vydává ve své vědecké části „Matice Srbská“ a „Matice Charvatská.“ V sedmnácti dosavadních svazcích složena už velká sbírka zajímavých a důležitých prací o historii, národopisu a zemi bulharské. — Spolek literarní bulharský vydal právě Vasila Kănčova obšírné dílo „Makedonija, etnografija i statistika“, jenž jako dobrý znalec poměrů macedonských podává tu o neosvobozené dosud zemi slovanské vše, co vědění hodného a pro přítomnou dobu s ohledem na východní otázku zajímavého se pověděti dá. Macedonii, jako pravý labyrint národnostní, nevědí západní národy komu připočísti a zvláště Bulharům ji připočísti nechtějí. Křivdu tuto, již mírem berlínským celá Evropa na jižních Slovanech spáchala, jakož i marné a prázdné snahy Srbů, kteří si čítají právo na celé území až po Soluň, Kănčov ve svém díle dobře potírá a vyvrací. — Mladá literarní obec bulharská vydala nedávno almanach písní a povídek na podporu neúrodou a nouzí stižených krajů pod názvem „Na pomošt“, z jehož výtěžku asi nikdo z hladových venkovanů nenasycen. Neuživí kniha bulharská literata samého, ne tak aby celým krajům z nouze pomohla!

V Paříži mezi mnohými jinými sjezdy konán letos i sjezd vědeckých akademií, mezinárodní to druhá schůzka čelných akademií evropských a amerických, o niž vloni ve Wiesbadenu první pokus učiněn. V Paříži letos ustanovena pevná organisace celého sdružení a určen způsob a ráz sjezdů, jež teď teprv budou sjezdy pracovními. Na pařížském sjezdu byly zastoupeny akademie z Německa (3), Francie (3), Belgie (1), Anglie (1), Švedska (1), Norska (1), Danska (1),

Ameriky (1), (Italie se nesúčastnila pro smrt a pohřeb králův), Rakousko-Uherska (Vídeň) (1), Ruska (1). Ze slovanských akademií jediná petrohradská byla zastoupena v mezinárodním tomto sdružení. Solidarita akademií vztahuje se nejen na konání sjezdů společných, ale i jinak mají akademie výměnou publikací a prací svých v užší styk vstoupiti a kde se dá jedna druhé v pracech vědeckých býti nápomocny. Organisace pak je takováto: Sdružení řídí a sjezdy připravuje volený výbor, jehož předsedou je vždy zástupce akademie té, v jejímž sídle má budoucí sjezd býti (tak zv. vedoucí akademie). Na sjezdy, jež konají se každá tři leta, smí vyslati každá akademie kolik členů se jí líbí. Do výboru, který i v třiletí se schází, mají právo ovšem přicházeti jen zástupcové zvolení. Příští sjezd Associace bude 16. dubna 1901 v Paříži jako první řádný.

Francouzský měsíčník „L'Humanité nouvelle“ uveřejňuje také zprávy o českých knihách. Ale neptejte se, jaké! Nejmenší ještě a praobyčejné jest úžasné komolení českých názvů. Hlavně znalost a svědomitost referentů jest čistě bohemská. Tak na př. kterýsi famosní filosof neb esthetik posuzuje „Poetiku“ Dra. Vychodila takto asi: „Spisovatel je katolický kněz, snaží se býti nestranný [tážete se: ale probůh, v čem, v poetice?!), ale nedaří se mu to.“ Takovými nesmysly referují ti zelení o českém písemnictví.

Zemřeli ve světě slovanském: 4. července v Novicerkvi v jižním Štyrsku slovinský samouk-básník Iskrač-Frankolski (balady: „Veronika Deseniška“, „Petrovška Mati Božja“); slovutný dějepisec polský J. Wolff, člen akademie krakovské; žurnalista polský A. Mieszkowski (redaktor „Gońca“ v Lodi. feuilletonista „Kuryera Codziennécho“). — 4. srpna N. J. Stojanovskij, právník a spisovatel ruský, člen státní rady. — 9. srpna na své výzkumné cestě v Macedonii Dr. Eduard Formánek, prof. brněnského gymnasia, proslulý botanik, jehož práce o květeně moravské, balkanské, středoevropské požívají i v cizině zvučného jména (* 1845). — 13. srpna V. S. Solovjev, básník a filosof ruský, jenž svými moderními tolstojovskými filosofskými essayi četného kruhu ctitelů a čtenářů si dobyl, ač z vážnějších stran vědeckých vůbec neuznáván za platnou sílu ruské filosofie.

Po soptivé „České Stráži“ chystá se prý na stálý odpočinek socialistická revue „Akademie“ v Praze. Lapači našich davů lichotí stále socialním demokratům, jak jsou chtiví vzdělání. Podívejte se však na jejich listy u nás. „Akademie“ píše sice často ohromné sociologické koniny, ale přece aspoň tonem vědeckých článků. Jiné listy socialistické nepodají však ani za několik čísel poučného článku — samé sprosťáctví, sottisa a nadávka, vůbec všecko jiné zboží nežli vzdělávací. Je to sice řízné, právě po chuti toho obecenstva a dle kalibru socialistických vzdělavatelů, ale následovati toho není radno; říznosti takové na chvíli lákají, ale působí velmi neblaze.

* *
*

Z národního hospodářství. Zlobou dne nepřestávají býti černé démanty — uhlí, denní chléb celé dnešní západoevropské kultury. Bohatství, práce, osvěta, ruch a život dnes necení se náležitě ani dle spotřeby kávy, tabáku, mýdla, papíru, dle knih, dle škol — ale dle spotřeby uhlí. Jsme ve století „spalování", jak tvrdí německý národohospodář, professor Clemens Winkler, v brošurce nedávno vydané. „Zeitalter der Verbrennung", ne století či věk páry nebo elektřiny, ničeho takového — v eře spalování jsme. Z ohně, z tepla veškeren život, a veškerá energie tvořící. Dlouho to trvalo než člověk na tuto zásadu přírody přišel. A jakmile ji objevil a začal jí důkladně používat, začal divy tvořit. Chopil se nastřádané po tisíciletí energie sluneční, vzkřísil ji znovu a zapřáhl do služeb svých.

Ač ložiska toho druhého kulturního materialu našeho ani z daleka ještě nejsou vyčerpána — přece pálíme a trpíme tolik, že se nám uhlí najednou nedostává. Evropa běduje v nouzi o uhlí, v nouzi, jaké se nenadála, tak brzy aspoň nikoliv! Rozmach průmyslový, po celém světě poslední tři leta nastavší zvláště v Německu, zvýšená energie Anglie — doma v průmyslu, venku v dopravě lodní v dalekých krajích ve válce — nad to nová válka celé spojené Evropy s mongolskou Asií, to vše činí vzácný nerost ještě vzácnějším.

Kdyby nouze ta aspoň tolik zmohla, že by naučila lidi jak v domácnostech, tak v dílnách a továrnách rozumně spalovat tu tisícletou nahromaděnou energii slunce a země, dosti by učinila. Při tom ohromném množství spáleného uhlí — dobrá polovice a víc byla ho spálena nadarmo! Špatnými pecemi, špatným topením, nezkušeností a nerozumem lidským rozházena a rozmrhána na útraty budoucích pokolení. Valná část energie uhelné pro neumělost dnešní techniky musí býti stravována nadarmo, ježto zatím není jiného způsobu jejího použití.

Dle „uhelných tabulek" anglického ministra obchodu největší těžbu uhlí kamenného měla r. 1899. Anglie 2200 mil. *q*, na to Spojené Státy 2184 mil. *q* (dle jiného pramene však těžba Spojených Států už r. 1898. převýšila těžbu Anglie o 80 mil. *q* a r. 1899. dokonce prý o 300 mil *q*), na třetím místě v těžbě stojí Německo 1016 mil. *q*, na to Francie 323 mil. *q*, Belgie s 220 mil. *q*, Rakousko-Uhersko (r. 1898.) s 122 ml. *q* a Rusko (r. 1898.) 122 mil. *q*.

Mnohem jinak však se utvářila spotřeba uhlí. Tu Spojené Státy od roku 1890. zaujímají první místo. Vloni spotřebovaly uhlí 2144 mil. *q*, kdežto Anglie jen 1643 mil. *q*, Německo 939 mil. *q*, Francie 429 mil. *q*, Belgie 190 mil. *q*, Rakousko-Uhersko 172 mil. *q* a Rusko 151 mil. *q*. Ve množství tom není započítáno též uhlí hnědé, jehož však v Rakousku jak těží tak i potřebuje se značné množství a značné množství rovněž do Německa se vyváží. Před 10 lety (r. 1890.) těžba i spotřeba byla o mnoho menší: v Anglii těžba 1812 mil. *q*, spotřeba 1424 mil. *q*, ve Spoj. Státech těžba 1401 mil. *q*, spotřeba 1400 mil. *q*. v Německu těžba 702 mil. *q*, spotřeba 652 mil. *q*, ve Francii těžba 256 mil. *q*, spotřeba 351 mil. *q*, v Rakousku těžba 99 mil., spotřeba

129 mil. *q*, v Belgii těžba 204 mil. *q*, spotřeba 162 mil. *q*, v Rusku těžba 60 mil. *q*, spotřeba 77 mil. *q*.

Tento neobyčejný vzrůst jak těžby tak spotřeby, jenž zvláště v Rusku, ve Spojených Státech a v Německu jest netušený, přirozeně musil vésti k vysílení, k nouzi o uhlí. Spekulace a lichva uhelná přičinila teď poslední rok i svůj díl ovšem, tak že brzy cena uhlí, poroste-li ještě i na podzim, jak rostla na jaře a v letě, dosáhne víc než dvojnásobné výše ceny dříve normalní.

Ostatně krise průmyslové, jež částečně už propukají hned v té zemi, hned v oné, hned v tom odboru průmyslovém, hned v onom, zastaví sesílenou poptávku o uhlí samy sebou. Přes to však ceny plodin i ceny výrobkův až do minulého července stále stoupaly dle londýnského „Sow. indexu", tak že už stoupání cen pokračuje nepřetržitě skoro tři leta. Jelikož v době velkých mobilisací válečných ceny rovněž stoupají, není ani pro příští dobu naděje na snížení poměrných cen hlavních spotřebních předmětů.

Sjezd na ochranu dělnictva koncem července v Paříži konaný vypadl skutečně jak po četné účasti tak ochotě a nadšení účastníků svých nad očekávání. Za to však úřední zastupitelstvo a účast států scházely. Přes to konečným výsledkem sjezdu jest už ustanovení mezinárodní jednoty pro ochranné zákonodárství dělnictva. Jednota tato se sídlem ve Švycarech zatím však bude jen volným sdružením přátel. Výbor jednoty ze států nebo národností jednotlivých volený (po šesti za prvních 50 a po jednom za dalších čtyřikrát 50 členů) spravuje jednotu, plní její úkol, vydává ústřední její organ a stará se hlavně hlasem veřejnosti, studiem a tiskem ochraně dělnictva ve všech národech a státech prospívati. Snahou jednoty bude též postarati se o jednotnou statistiku dělnickou. Sjezd sám, na němž dosti silně byli súčastněni katoličtí sociologové a socialní praktikové (z Němec, Švycar, Francie, Belgie i z Italie) utvrdil o jednotlivých bodech projednávaných takováto mínění: pokud se pracovní doby týká, jednomyslně se vysloveno proto, aby normalní den pracovní ve všech státech rozhodně zákonem se určil a aby pracovní normalní den dospělých dělníků z 11 hodin postupem se snížil na 10 hodin normalních denně; stran práce noční rovněž jednomyslné bylo mínění, že noční práce vůbec se má ve všech státech a pro všecky dělníky omeziti a postupem času zcela odstraniti; kde ovšem i v noci se pracovati musí pro zvláštní ráz díla, tam třeba se přičiniti o dobré střídání dělnictva; o zařízení dozoru továrního vesměs se vysloveno pochvalně, co pak jeho další úpravy a zlepšení se týká, tu žádáno hlavně, aby se počet dozorců rozmnožil, také inspektorky a pak dozorci ze stavu lékařů se přibrali, aby ke spoludozoru jak organisace dělnická tak i pomocný sbor dělníku spoludozorců přibrán byl.

V živnostenském a továrním dozoru nastalo opět malé zlepšení, že totiž zřízen opět nový okres dozorčí, v Lubně ve Štyrsku. Tak Rakousko celkem rozděleno teď na 21 místních dozorčích okrsků, dva dozorci jsou odboroví (pro dráhy a pro vodní dopravu). Z oněch 21 okresů dozorčích české země jich mají 10 (Čechy 7, Morava 2, Slezsko 1).

Proti Cyrillo-Methodějské záložně v Brně zdvihla lidová a mladočeská strana zuřivý boj, nic se neohlížejíc. že by důležitý ústav ten mohla zničiti. Lidovcům je záložna dobrá tenkrát, když přijdou vytloukat peníze na své spolky a společky. Jinak ať padne, jen když oni dostanou mandat na Telečsku; potom zas nějak bude. O mandat ten vlastně jde, nikoliv o výpůjčku Popprovu na koupi statků hr. Kinského. Tomuto nebylo pomoci — tak naši kavalíři jeden za druhým dohospodařují — Popprovi pak, který prý je pokřtěný žid jako Dr. Stránský, bylo velmi snadno opatřiti si těch 400.000 zl., které od hypoteční banky postoupeny k půjčce záložně Cyrillo-Methodějské. O transakci té věděl kde kdo z lidovců hned když se stala (asi před dvěma měsíci), ale tehda se nechystala volba, tedy bylo vše v pořádku. Hospodárnost těchto lidí je náramně důmyslná: židovským bankám dávati milliony za skrovný úrok, to není vlastizrada. ale míti na židech nějaký výdělek, a v tomto případě pěkný! — to je vlastizrada. Ale ono se to tak hezky balamutí před volbami: klerikalové (dle „Lidových Novin“ cizáci!) zaprodali Valašsko Popprovi. Boháč Popper nebyl by dostal vypůjčiti peníze na takové bezvadné hypotheky. jaké nabízel — takové nesmysly nestydí se namlouvati lidovci lidu. Ovšem, Dr. Stránský není cizák, to je přítelíček našeho lidu.

* * *

Školství. Katolický spolek českého učitelstva na Moravě založil učitelskou zádruhu, z níž prospěch kyne všemu učitelstvu. neboť spolek si nevyhradil v ní samovládu a nezajistil zakladatelům nijakých výhod. O zádruze učitelské zmínil se referent „Mor. Orlice“ ve „Školní hlídce“ způsobem tak nejapným a prokázal tak hrubou neznalost věci, že věru litujeme listu i čtenářů, takové-li dostává informace o školských věcech. Referent je zajisté přemoudrý pán z Brna, který slyšel o brněnské „Obchodní zádruze“ a podle názvu domníval se, že katolický spolek zřídil si obchodní družstvo. Ubohý „pokrokář“ nevěděl ani, o čem píše, ale to mu pranic nevadilo. Jak ostatně zádruha jest nutnou. o tom svědčí dosavadní výsledek. Za necelé dva měsíce vyřízeno půjček přes 1600 korun, a mezi uchazeči byl dosud jediný člen katolického spolku, kdežto všichni ostatní jsou nečlenové. Ostatně nikdo nebránil organisaci zemské, aby provedla dávno, oč se pokusil „nepatrný spolek“, podle „Nár. a Šk.“ Zádruhu učitelskou mělo učitelstvo míti dávno. Že se věci nikdo z těch „pokrokových“ neujal a ponechal „klerikalům“ prvenství v práci plodné a účelné. to přece nelze počítati na vrub spolku katolickému.

Moravské učitelstvo rozstupuje se ve dva tábory, mezi nimiž rozevírá se propast nepřeklenutelná. Důkazem jest letošní sjezd Ústředního spolku moravského v Litovli počátkem srpna konaný, kdež „mírní liberali“ Slaměníkem vedení úplně poraženi a směr „pokrokový“ na celé čáře se uplatnil. Poněvadž jedná se o zásadní obrat, uvádíme v plném znění „pokrokovou“ většinou přijatou resoluci. kteráž je směrodajným programmem „mladé“ generace. Resoluce — podle „Mor. Orlice“ žádá: „I. Vzhledem k organisaci k Ústřednímu spolku:

1. Přímé volby do ústředního výboru dle skupin. Předseda budiž volen valnou hromadou delegatů. Předsednictví tvoří: předseda, dva místopředsedové, jednatel a pokladník. Při „Ústředním spolku" budiž zřízen odbor právní. 2. Budiž vysloveno v zásadě, že nejdůležitější funkce mají býti obsazovány pouze na jedno období. 3. Budiž vysloveno v zásadě, že se nemají dvě až tři funkce na jednu osobu hromaditi. 4. Valnou hromadou delegatů se odporučuje zřízení okrskové. 5. Dosavadní příspěvek jednot do „Ústředního spolku" budiž zrušen a bezodkladně buď zřízen organisační fond tím způsobem, že by každému organisovanému učiteli předepsán byl stabilní příspěvek pro „Ústřední spolek" dvě koruny ročně, nepočítajíc v to příspěvek jednotě. 6. Žádáme, aby „Ústřední spolek" svým nákladem vydával organisační věstník ústředního spolku, na jehož směr a řízení mělo by vliv veškeré učitelstvo. 7. Žádáme, aby vydáván byl jednotný kalendář pro učitelstvo československé. II. Vzhledem ku programmu kulturnímu a právnímu všeho českého učitelstva: 1. Je třeba, aby veškeré učitelstvo české škol obecných, středních i vysokých v Čechách, na Moravě a ve Slezsku pro své kulturní poslání sestoupilo se v jediný svaz, který by se domáhal samosprávy ve věcech školských. 2. S veškerým učitelstvem říše budiž ve věcech stavovských pěstována solidarita. 3. České učitelstvo na Moravě trvá nezvratně na tom, aby jeho (počáteční) služné upraveno bylo podle čtyř nejnižších dietních tříd státních úředníků. 4. Pokud to nebude provedeno, aby co nejdříve odstraněny byly nedostatky poslední úpravy, žádá tedy: *a)* upravení pravidelného postupu, *b)* zrušení titulu podučitelského, *c)* započítání kvinkvenalek a seřadění učitelstva do jednotlivých kategorií personalního statu podle služebních let od zkoušky způsobilosti, *d)* vhodné rozřešení otázky bytové. 5. Učitelstvo nepřestane se domáhati spravedlivé a moderním právním ideám odpovídající změny disciplinarního řádu. 6. Trvá v příčině přípravného vzdělání na usnesení přerovského sjezdu z r. 1898., t. j. žádá celou střední školu a dvouletý kurs pedagogický při fakultě filosofické, po případě zvláštní akademie i v jiných městech. 7. Pokud nebude zákonně předepsáno vzdělání akademické, oprávňuj též maturitní vysvědčení z ústavův učitelských ke studiu na universitě. 8. Ústřední výbor vejdiž ve vyjednávání s politickými stranami za příčinou zajištění mandatů poslaneckých."

Dosah této resoluce a význam obratu poznáme však správně, když srovnáme usnesení našeho učitelstva s usnesením německého učitelstva dne 7. srpna v Čechách, tedy soudobně přijaté v Ústí n/L., s nímž v Litovli prohlášena solidarita. V Ústí řekl vůdce liberalů, vlastně nyní již socialistů, z Vídně známý vůdce socialistův učitel Saitz (Zajíc?), jenž tam žádal: „1. Řízení disciplinarní proti učitelům budiž uspořádáno novým říšským zákonem. 2. Učitelé buďtež na roveň postaveni soudním úředníkům v tomto směru. 3. První dvě instance mají sestávati z učitelů. 4. Nejvyšší instancí nemá býti ministerstvo osvěty, nýbrž říšský učitelský senat. 5. Vyloučení z úřadu učitelského má se státi jen pro ony přečiny a zločiny, kterými se ztrácí passivní právo volební." Požadavky ty byly jednohlasně přijaty.

Na sjezdě se mluvilo mnoho též o politice. Ovšem učitelové němečtí mohou si dopřáti mnohem více volnosti slova, proto že nad nimi nevisí Damoklův meč přesazení nebo i sesazení. V Ústí n/L. měli mladí své veliké slovo. Jejich schůze čítaly na 2000 hlav. Všichni řečníci kladli hlavní důraz na nezávislost školy, na oddělení školy od církve a pak i na povšechné, stejné a přímé volební právo. Tímto se němečtí učitelové již nadobro zapsali socialní demokracii.

Předseda Katschinka prohlásil: „Veškeré učitelstvo bojuje dnes o hmotnou svou existenci, která ohrožena jest chmurnými stíny reakce, která chce učitele zkracovati v právech občanských. Nebezpečí, že škola octne se v rukou klerikalů, roste. Již dnes vidíme, kterak jest někde snaha učitelstvo vytlačiti mnichy a jeptiškami.“ Učitel Kurz vykládá požadavky učitelstva o disciplinarním řízení. Dle toho se smí učitel dáti do vyšetřování pouze pro přestupky v konání svého učitelského úřadu, nikdy se nemá však vztahovati na vykonávání státními zákony zaručených občanských práv. Disciplinarka se smí zavésti pouze tenkráte, jestliže se o tom rozhodla buď zemská nebo okresní školní rada v řádném zasedání, a nikdy na základě bezejmenného udavačství. Rozhodnutí o disciplinarce má se učiteli tomu oznámiti 14 dní napřed s udáním příčin. K řízení disciplinarky zplnomocňuje se komisse zvolená z učitelův onoho okresu, kde působí obžalovaný.

Na sjezdě delegatův „Ústředního spolku jednot učitelských v království Českém“ v tutéž dobu konaném v Praze za účasti 307 delegatů, 117 jednot s 541 hlasy jednáno hlavně o stavovské organisaci, o potřebě stručného slovníku pedagogického, o úpravě služného a o kulturní práci učitelstva v zájmu lidu. Resoluce jedná o zvýšení služného podle známých požadavkův, o výchově lidu a o utužení stavovské organisace. O spolupůsobení kněžstva v kulturní práci a výchově, o spolupůsobení jeho ve škole, o kulturním a vychovatelském významu náboženském se nečiní zmínka. Zajisté významné mlčení vzhledem k prohlášené solidaritě učitelstva bez ohledu na jazyk a zemi, čímž mlčky schválen programm německý se všemi důsledky.

Školní návštěva vykazuje dle „Statistische Monatshefte“ za r. 1894—1895. celkem 392.873 zcela zdravých dětí, jež do školy vůbec nechodily, ač mohly navštěvovat školu. Z ohromného čísla dětí, nenavštěvujících nijakou školu, připadá lví podíl na Halič, totiž 319.787; na druhém místě stojí Bukovina s 33.061 dětmi, na třetím Istrie se 17.653 dětmi. Pak následují Kraňsko s 9435, Dalmacie s 3669, Štyrsko s 2619, Tyroly s 1416 a Korutany s 1272 dětmi. V Čechách nechodilo do školy 873 dětí, na Moravě 377, ve Slezsku 613. Vyjádří-li se počet dětí, zanedbávajících školní vyučování, v procentech, shledá se, že ze všech dětí školou povinných nechodí do školy v Bukovině 35·83%, v Istrii 35·72%, v Haliči 30·28%, v Kraňsku 10·01%, v Dalmacii 9·08%, v Gorici 5·09%, v Korutanech 2·24%, ve Štyrsku 1·30% a v Tyrolsku 1·10%. V ostatních zemích klesá tato poměrná číslice pod jedničku. V Čechách obnáší 0·08%, na Moravě 0·09%, ve Slezsku 0·63%. Nejsprávnější školní návštěvu vykazuje Vorarlberk, kde chodily do

školy všechny děti školou povinné. Číslice, uvedené pro Halič a Bukovinu, udávají, jak výše praveno, jen procento z těch dětí, které jsou školou povinny, t. j. pro které byly již zřízeny školy. Vedle těchto dětí bylo totiž ještě na 300.000 takových dětí, jež do škol choditi nemohly, poněvadž vůbec nebylo pro ně škol. Následkem toho by se procento dětí, zůstávajících bez všelikého školního vzdělání, vlastně zdvojnásobilo. Všech školou povinných dětí bylo v době naznačené 3,872.965.

V otázce studia žen na školách vysokých jeví se všeobecně ženám příznivý obrat. Nejvyšší zdravotní rada vídeňská rozhodla, že není námitek proti studiu žen na školách vysokých, že pro ně mají býti uplatněny tytéž přísné předpisy a požadavky jako pro muže. Z toho soudí se, že na rakouských universitách v době nedaleké budou ženy připuštěny ke studiu lékařskému a lékárnickému jako řádné nebo mimořádné posluchačky na všech universitách. Na české universitě pražské budou ženy připuštěny ke studiu věd právnických a státních letošním rokem počínaje, tak že nyní kromě theologické ostatní fakulty ženám jsou úplně přístupny, ačli v poslední chvíli usnesení sboru professorského právnické fakulty nezruší vláda.

V otázce kollejného rozhodl ministr vyučování, že od školního roku 1900—1901. mají hospitantky platiti takové kollejné, jaké předepsáno je řádným nebo mimořádným posluchačům. Sbor professorský má však na vůli určiti, zdaž se může kollejné buď z části neb úplně prominouti a za jakých podmínek.

Upravení prázdnin stává se již neodkladným požadavkem. Ku konci července dostupuje teploměr až 40° C. v učírnách k jihu obrácených, tak že děti úplně zmalátnělé na duchu i na těle sedí zcela lethargicky v lavicích, z vyučování nejen prospěchu nemají, nýbrž trpí nesmírná muka, ano zhusta upadají v choroby povážlivé. Z toho plyne, že prázdniny třeba přeložiti na měsíce červenec a srpen a vsude je dlužno prodloužiti na plné dva měsíce, od 1. července do 1. září; kromě toho pak aby všude bylo vyučování zastaveno, jakmile teploměr překročí 20° R. Zde nejedná se o pohodlí učitele ani o prospěch rodičů, nýbrž o zdraví dítek, tudíž je požadavek ten více než odůvodněn.

Též ve vyšším školství dívčím chystá se obrat dalekosáhlý a zásadní. Enketa, jíž úprava škol dívčích dána k projednání, doporučuje vládě zřízení jednotné vyšší školy dívčí o šesti třídách, k níž pětitřídní škola obecná má dáti přípravu. Vyšší dívčí školy dívkám mají dáti vzdělání všeobecné se zvláštním zřetelem k moderním jazykům. Vzdělání odborné má býti udíleno na zvláštních školách odborných a kursech vědeckých, které by byly k těm ústavům připojeny. Vyučovati má se pouze dopoledne, aby odpoledne se mohly žákyně věnovati tělesným cvičením, domácí četbě, návštěvám musei, ústavů humanitních, továren atd. Povinnými předměty mají býti: náboženství, mateřský jazyk, literatura, moderní jazyky, z nichž frančina hned od 1. třídy, dějepis, zeměpis, vědy přírodní, zdravověda, mathematika, geometrie, kreslení a krasopis. Nepovinně má býti vyučováno tělocviku, zpěvu a ručním pracím. Ve zvláštních kursech vyučováno by bylo též vychovatelství a domácímu

hospodářství. Po delší úradě bylo sneseno, aby na ústavech těch působili nejen učitelky, ale i učitelé. Také rokováno bylo o učebných pomůckách, o klassifikaci a zkouškách. Na konec bylo poukázáno, že by měly dosavadní měšťanské školy dívčí býti reformovány.

O hrozném osudu slepců vůbec a slepých dívek zvláště se velmi případné rozepsaly „Katolické Listy". Navrhujíce zřízení útulny čili domoviny pro dívky slepé, správně vylíčily smutný osud oněch dívek, jakmile opustí ústav. Útulny čili domoviny dávno má cizina, jen my ne. Nalézáme takové domoviny pouze pro opuštěná, slepá děvčata ve Steglici—Berlíně, Kielu, Wiesbadenu, Kolíně—Ehrenfeldu, Kleefeldu—Hanoveru, Hamburku, Mnichově, Královci, Bydhošti, také v rakouské říši, totiž ve Štyrském Hradci, Linci, Vídni—Hütteldorfě, Mödlingu, provisorní v Brně. Ve Vídni (v XIII. okresu) pojmenována domovina po šlechetné své zakladatelce Marii Przybramové.

Proč náš obchod je dosud v područí, v neposlední řadě zavinilo, že dosud nemáme škol obchodních v počtu dostatečném. Celkem jsou na Moravě dvě obchodní akademie, v Brně a v Prostějově, obě vydržované soukromou dobročinností; dvě obchodní školy dívčí, ve Vesně v Brně a v Pöttingeu olomouckém; soukromá škola professora Získala v Brně a dvouletá škola v Přerově. Všechny školy soukromé. Stát, země ani obchodní komory ani jediné obchodní školy nevydržují a řada značných měst moravských je bez obchodní školy. Ký div pak, že jest obchod na Moravě po většině v rukou nečeských.

Jsme-li u nás dosud v ohledu školském zkracováni, jsou Jihoslované zcela pominuti v zemích, kde vládne menšina italská nebo roztahují se Maďaři. Ve Rjece není ani jediné slovanské školy obecné pro 20.000 dětí slovanských. Maďaři, Němci, Italové mají své školy, ale domorodci škol marně se dovolávají. V Istrii 17.000 dětí slovanských je bez charvatské nebo vůbec slovanské školy.

Ještě hůře daří se Polákům v Prusku. V Poznaňsku nejen úplně je polština ze škol vypuzena, nýbrž tam již sahají na soukromou četbu domácí. V bytech gymnasistů vykonány prohlídky 3—4kráte po sobě a skonfiskovány polské knihy. Zejména spisy dějepisné a literarní pobrány, studentům „doporučena" četba německých knih a domácím, kteří „trpí" polské knihy v domě, pohroženo vážně, že budou potrestáni odejmutím povolení, aby studenty směli míti na bytě.

Ročník V. (XVII.) Číslo 10.

HLÍDKA.

Socialní význam svěcení neděle.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Vedle mravního a náboženského povznešení lidu svěcení dne nedělního přispívá též k tomu, aby překlenuta byla propast hluboká, jež jako kdysi v dobách pohanských také v naší době povstala mezi chuďasem a boháčem, aby byla vyléčena zející rána socialnímu tělu společnosti lidské ekonomií liberalní zasazená. Nelze dnes nikomu, kdo socialního života jen poněkud si všímá, popírati, že protiva mezi velkým bohatstvím a velkou chudobou stále roste a se stupňuje až k nesnesitelnému napjetí, že stav prostřední vždy víc a více mizí, že společnost čím dále tím patrněji dělí se na dvě nepřátelské třídy, na poměrně nepatrný počet nesmírně bohatých kapitalistův a na ohromný počet námezdních dělníků, kteří se navzájem nenávidí a sebou pohrdají, kteří v názorech a smýšlení, v cítění a způsobu života nic společného nemají a tak si jsou cizí, jakoby přináleželi dvěma různým národům. Nejpatrněji se jeví tato protiva ve velkých prumyslových městech, kde v jednotlivých čtvrtích buď jen proletariat nebo boháči bydlí. V těchto velikých městech nemůže se chuďas kromě toho vyhnouti nejbolestnějším pozorováním. Pomáhá stavěti paláce a místnosti smyslným požitkum určené, čte na rozích ulic o požitcích, jež boháčum kynou, vidí nádheru v oděvu ve skříních výkladních, šílený luxus na těle kolemjdoucích, pohlíží k osvětleným oknum a slyší zpěvy a hudbu; výbuchy bakchantické rozkoše dorážejí k jeho sluchu, zatím co doma snad žena a děti všechny strasti chudoby zakoušejí a den ode dne často z ničeho jiného nežijí než z naděje na skrovný oběd. Zda mužeme se diviti, že

se tu srdce svírá křečovitou závistí a že pěst mimoděk se zatíná, pěst, která by mnohdy pracovala a přece nemůže, poněvadž není práce? Zda můžeme se diviti, že propast mezi chuďasem a boháčem vždy více se šíří, zvláště když ještě k tomu uvážíme, že v našich socialních poměrech Bůh nic neplatí, že lidé nemají žádného společného zájmu již, nýbrž že každý jen o své zvláštní zájmy se stará, že lidé žádného jiného vůdce neuznávají, leč svůj vlastní prospěch a své nezřízené vášně?

Aby tato propast, ze které největší nebezpečí pro budoucnost hrozí, mohla býti překlenuta, musejí lidé Boha uznati opět za svého svrchovaného Pána, musejí se jeho zákonu podrobiti, zejména musí je opět zákon lásky spojovati v jeden celek. A účinným prostředkem k tomu je zase svěcení neděle. Nepřináší sice toto svěcení neděle přímo pozemského zisku, nedává tedy nižší a utiskované třídě chudých a nuzných pokladu boháčů; než v tom jen spatřovati prostředek proti zlu je právě náhledem bezbožného materialismu, jejž liberalismus a strany socialně-demokratické na svůj prapor napsaly, aby vášně lidu tím snáze mohly podněcovati. Avšak svěcení dne nedělního ve smyslu katolickém sbližuje veleúčinně srdce a smýšlení nejrůznějších tříd společnosti lidské. Neboť neodnímá-li se chudé a utiskované třídě, neodnímá-li se dělníkům, kteří po celý týden v namáhavé práci své síly napínají a v čoudu a hluku továren chléb svůj si vydělávati musejí, příležitost poslouchati a následovati hlasu a přikázaní církve, pak je právě nuzným a utiskovaným neděle stále se vracejícím dnem svátečním, jenž rozdíl stavů z velké části stírá a pro ostatek tlaku, jehož odstraniti nelze, jemu nových sil a radostné mysli dodává.

Nabyly, jak jsme se zmínili, bída a nouze a nespravedlivé utiskování právě v našich dobách velikých rozměrův. Ale i bez mírnění a umenšení bídy časné netísnilo by zlo tak, nevyvolávalo by rozhorčenost tisíců, nehrozilo by otřesením základů společenského řádu, kdyby křesťanské odříkání a trpělivost v duších pracující třídy se uhostily. Nebylo by třeba heroického odříkání a zapírání se duší svatých, nikoli, dosti skrovná míra křesťanské ctnosti by dostačila, aby největší část trpících a utiskovaných se svým osudem se usmířila a naučila se poznávati v něm záruku věčné spásy a věčného blaha. Prostřední stupeň křesťanské ctnosti byl by uchránil velikou část nuzné třídy, naváděje ji k zachovávání pravé míry a spořivosti, od největšího nedostatku a byl by jí ponenáhlu umožnil dosažení snesitelného postavení. Svěcení neděle pěstuje však a podporuje tohoto křesťanského ducha. Tu předstupuje živě před zraky všem již samo sebou příslušenství k veliké

křesťanské rodině, když ve chrámu se shromáždili. A byť i byly domácí poměry sebe skrovnější a nuznější anebo sebe zámožnější a nádhernější, tam ve chrámu Páně přestává tento rozdíl stavu; nádherné, bohaté zdobné chrámy náležejí právě tak chudému jako boháči; oba mají zde stejně svůj domov, oba klečí tam druh vedle druha a přednášejí Bohu společně svoje modlitby. Tam jeví se Bůh jako společný Otec všech, avšak se zvláštní zálibou jako Otec chudých, jimž za krátké trvání pozemské bídy a nouze tím bohatší odměnu v nebi slibuje. Tam slova knězova oživují v srdci posluchače opět všechny útěchyplné pravdy náboženství křesťanského a upevňují jej v tom, co při prvním vyučování dětský rozum nedostatečně pochopil a co zkušeností životní k úplnějšímu porozumnění vyzráti muselo. Dejte nám místo hrozících zástupů spolků socialistických vojsko takových mužů, již prodchnuti jsou nedělním požehnáním a milostmi nedělními katolického chrámu Páně: pak nebude otázka socialní nikdy tak akutní, aby praskaly fugy budovy společenské a aby jí hrozilo nebezpečenství rozpadnutí, socialní stav nebude nikdy tak zoufalým, aby svět se rozléhal utrpením větší polovice pokolení lidského.

Avšak křesťanský duch, jejž Bohem ustanovené svěcení dne Páně do srdcí vštěpuje a v nich živí, nepozůstává toliko v trpělivosti a umírněnosti utlačované části společnosti lidské, nýbrž také sbližuje hmotně lépe a výše postavené třídy v lásce bratrské s třídou utlačovanou. Svět obrozující síla, již křesťanství od počátku své cesty skrze národy označovalo, není snadno vznětlivým a v brzku uhasínajícím světlem meteoru. Tato moc je silou nikdy se neztrácející, jež ve vnitru křesťanství jsouc zakořeněna, nikdy nepřestane dojímati srdcí těch, kdož se vlivu jejímu úmyslně nevyhýbají. Třebas že slabosti a převrácenosti člověka úplnému rozvoji křesťanského života na odpor se staví: símě božského učení a božské milosti nalézá posud ještě dosti dobré půdy, aby veliký rozdíl mezi nekřesťanským sobectvím a tvrdostí srdce a mezi křesťanskou láskou k bližnímu a milosrdenstvím v pravé světlo postavilo. Jestliže neděle a svátek bohaté a chudé spojuje, jestliže boháči a chuďasovi tytéž pravdy věčné na mysl se uvádějí, jestliže oživuje zvláště vědomí příslušnosti k jedné veliké rodině Boží, jež tam nahoře má stálý domov svůj: pak spočívá v tom záruka, že socialní poměry nebudou uspořádány dle zákona vykořisťování a využitkování bližního, nýbrž dle zákona pravé spravedlnosti a účinné lásky. Příklady máme v díle tak blahodárném „Cercles catholiques“ ve Francii, kde velký počet opravdových katolických mužův o to se přičiňuje, aby

prácedárce a dělníky v křesťanském duchu spojil a tak postavení dělníků dostatečně zlepšil; příklady máme v Německu ve spolku tak blahodárně působícím „Arbeiterwohl“, kde právě křesťanští prácedárci o povznešení třídy pracující apoštolsky se přičiňují a mnohých zmínky hodných výsledku docilují. Kdyby byl tímto duchem, jenž jeví se jen v nepatrné části vyšších tříd a pracujícího lidu, veškeren lid proniknut, mohli bychom býti bez starosti: krutá bída byla by vypuzena, socialní krise zažehnána; kapital jinak nenasytný kladl by sám svojí síle výdělkové meze, aby si nepřisvojil samojediný držení statků pozemských. Jestliže již nyní nepatrný zlomek třídy súčastněné nikoli bez výsledku pracuje, ač sobectvím velkého počtu konkurrentů jsou namnoze jeho křesťanské a lidumilné snahy mařeny aneb alespoň zdržovány: co by teprve zmohl celek, kdyby byl týmž duchem proniknut? Svěcení neděle a její ochrana přivedly by nás blíže k tomuto výsledku; neboť pouto téhož křesťanského smýšlení, vzájemné úcty a lásky objímalo by pak chudé i bohaté, vysoké i nízké, a tím bylo by lze zjednati smíření a vyrovnání krutých socialních protiv, jež dělníkovi nikdy tak nejsou na vědomí uváděny, jako v neděli, když musí ve své bluze jíti do továrny, zatím co jeho spoluobčané v nedělním šatě do chrámu se ubírají.

Veliký socialní význam má svěcení neděle také z té příčiny, že dělníka vrací rodině a umožňuje mu tím jeden z předních úkolů rodiny: výchov dítek. Rodina nemá pouze úlohu tvořiti tělo člověka, nýbrž také, a to jest jejím nejvznešenějším a nejkrásnějším povoláním, má vytvářeti ducha, vůli a srdce jeho, od jejichž vytváření měrou nemalou závisí též i vytvoření celého charakteru jednotlivých členů rodiny. Kterak však vyplniti může rodina tuto svou úlohu, když hlava rodiny, otec, a často i matka, které hlavně v prvních letech dětství náleží bezprostřední péče o tělesný výchov a také o výchov duchovní a náboženskomravní, a která také k tomuto úřadu od přírody zvláštním způsobem jest uschopněna, denně časně zrána spěchati musejí do práce a k večeru se teprve navracejí utrmáceni celodenní prací a námahou? Jak vyplniti může křesťanská rodina úlohu, dítko již od nejútlejšího mládí vésti k poznání a lásce Boha, když rodiče i v den nedělní a sváteční opustiti musejí svůj příbytek, aby pracovali v povolání svém? Kde zbývá rodičům času, aby poučovali dítky, přidržovali a k tomu je vedli, aby nejednaly dle slepých pudův a nálad, nýbrž dle rozumu a víry život svůj uspořádaly? Kterak mohou tu rodiče vésti dítky své k úctě, poslušnosti, k lásce a k ostatním povinnostem? Kde naleznou otec a matka potřebného poučení a povzbuzení k plnění svých povinností, není-li jim

možno v neděli jíti do chrámu Páně a tam poslouchati kázaní, jež jim povinnosti jejich na paměť uvádí? Kterak mají děti svým rodičům projevovat úctu, lásku a poslušnost, když je sotva znají? Na místě poslušnosti zavládne neposlušnost, na místě lásky lhostejnost a odcizení od rodičův. Avšak i rodiče odcizují se takto vždy více dítkám svým, zapomínají na své povinnosti k nim, děti stávají se jim břemenem a umírají často následkem nedbalosti rodičů nebo následkem úmyslného vyhladovění a otrávení opiaty. Zustanou-li však přece dítky na živě, tu když v dospívajícím věku probouzejí se v nich nezřízené vášně a pýcha a neposlušnost v nich bují, nemajíce v lásce a ve vědomí povinnosti z ní vyplývající protiváhy, počnou posléze pohrdati autoritou rodičův a z ní se hledí všemožně vymaniti. Politování hodná rozháranost, stálý nepokoj, sváry a rozepře v rodině jsou pak trudným takovýchto poměrů následkem.

Úkolem rodiny jest dále též vzájemná podpora manželů samých, jak již naznačují první stránky Písma sv.: „Není dobré člověku, býti samotnému: učiňme mu pomoc podobou jemu“, a dále: „Protož opustí člověk otce svého i matku a přidrží se manželky své.“ (I. Mos. 2, 18, 24.) V těchto slovech není pouze vyslovena jednota a nerozlučitelnost manželství, nýbrž i vzájemná podpora manželů. Muž jakožto hlava rodiny a větší fysickou silou od přírody obdařený má ženu vyživovati a rád s jejích beder bráti na se všechna břemena, jichžto žena, jsouc od přírody slabší, nésti nemůže. Žena naopak má býti jeho pruvodkyní, přítelkyní, pomocnicí a podporou Ve vroucí lásce a věrnosti nezlomné má k muži lnouti a jistým zpusobem jen jednu osobu s ním tvořiti, jemu ve všech postaveních pomocí, radou, útěchou po boku státi, radost a žal s ním sdíleti. Polem ženy není ryk veřejného života, nýbrž domácnost, kterou má z toho, co muž prací získal, tak vytvořiti, aby se muž do ní rád z víru veřejného života uchyloval. I muž potřebuje rady, útěchy, podpory, povzbuzení a účastenství. Toho všeho nenalézá venku, kde v boji o život zájmy se křižují a síly nepřátelské ostře se srážejí, nýbrž doma po boku své věrné manželky, v kruhu svých drahých. A navrátí-li se z těžké práce denní domů unaven, je-li neštěstím stíhán, nemocí navštíven, vřelé účastenství a milující péče, již doma nalézá, nové mají mu dodávati síly a zmužilosti. Zvláště však podaří-li se ženě příjemným zařízením domácnosti, přívětivostí a láskou muže k rodině upoutati, stává se život rodinný mocnou ochranou mravnosti pro oba manžely a bohatým pramenem nejčistších radostí a nejšlechetnějších citů. Druží-li se k tomu ještě duch křesťanské

zbožnosti, pak je štěstí rodinné trvale založeno, třebas i na čas chudoba a nouze se dostavily.

Kterak však může se státi rodina pramenem těchto nejčistších a nejušlechtilejších radostí, kterak může býti pevným základem štěstí a spokojenosti, musí-li žena, jejíž pravým působištěm je krb domácí, netoliko všedního dne, nýbrž i v neděli místo aby domácnost aspoň v den tento do pořádku uvedla, do práce se ubírati, musí-li muž, jenž po týdenní práci namáhavé v kruhu svých dítek a po boku své manželky útěchy a zotavení by nalézti měl, i den nedělní v hluku a prachu továrním prací nepřetržitou tráviti? Netrhají se tu čím dál tím více něžná pouta lásky, jež členy rodiny vzájemně spojují? Muž vida nepořádek a nečistotu, místo aby své volné hodiny šťastně a spokojeně ve spořádané domácnosti trávil se ženou a dětmi, prožije je v hostinci a tím odcizuje se také vždy více svojí rodině a zapomíná na své povinnosti k ní.

Rodina, v níž neděle se neslaví nebo slaviti nemůže, přestává býti rodinou a stane se ponenáhlu jen jistým druhem hostince, kde lidé sice pohromadě jedí, pijí a spí, navzájem však jen málo se znají a ještě méně milují. Únava po práci denní a potřeba odpočinku, jež se večer mocně ozývá, musí utlumiti a potlačiti všeliké jiné city vyšší a ušlechtilejší. Kromě toho ztrácí rodina nemajíc ani v neděli příležitosti Tvůrci a Pánu svému se klaněti, všeho vyššího posvěcení náboženského. Vyšší, nadpřirozený princip životní, od něhož závisí manželská láska ve své celé čistotě, důstojnosti, síle a trvání, ponenáhlu zmizí a tím je vše ztraceno. Přirozená, smyslná láska snad na nějaký čas prázdnotu srdce vyplní potud, pokud trvá. Pak však, až vymizí, otvírá se bezedná propast mezi manžely, jež je od sebe dělí. Nahlédněme jen do rodin, z nichž vymizel život náboženský: nedostatek pravé manželské lásky a oddanosti bude se nám všude více méně jeviti a pravého a skutečného štěstí manželského, které jen v této vyšší nadpřirozené lásce a oddanosti kořen svůj míti může, nebudeme moci nikde spatřiti; neboť toto může jen pučeti a rozvíjeti se v půdě, již náboženská a křesťanská idea zúrodňuje. Schází-li k tomu ještě vzájemná mírná povaha manželů, pak musí se státi posléze manželský poměr pro takové manžely pravým peklem. Zkušenost dokazuje to všude dostatečně. (P. d.)

Ze života pro život.

„Německé a poněmčující kláštery.“ V. Kosmák vypravuje v jedné povídce o jeptiškách, které z Pruska za kulturního boje vypuzeny našly útulek na Moravě v P. „Když jsem se později představené tázal, není-li jim teskno po vlasti, odpověděla s vděčným pohledem k nebi: ‚Bohu díky, není. Byly jsme zde velmi vlídně přijaty, lépe než doma.‘ Jak jsem se později přesvědčil, učí se úsilovně naší milé mateřštině, aby jsouce mezi lidem moravským dítky blaholem krásné češtiny vyučovati mohly. Všemohoucí Bůh dopustil na ně snad vyhnanství, **by našim domácím klášternicím sloužily za vzor**, že není němčina samospasitelnou.“

Stesky takové se často opakují. S naší strany sice jen v soukromí, s protivné strany veřejně a prudce. Nadešel teď školní rok, dobře bude o tom promluviti. Nemyslíme totiž, že by jaký vážný veřejný zájem velel mlčeti o tom, co jest umíněností několika lidí, třebas to byly zbožné jinak a docela ctihodné jeptišky. I těmto ženským vrtochům třeba se opříti.

Máme totiž na mysli hlavně kláštery ženské, ačkoliv ani mužské nejsou před veřejností zastupovány dle skutečných poměrů, dle údů svých. Příčiny bývají obyčejně stejné jako u ženských klášterů, zvláště nemyslící konservatismus a závislost, ale jednotlivci jsou tu od následků více chráněni, pohybujíce se samostatněji v soukromí i na veřejnosti. V záležitosti školské však záleží hlavně na klášterech ženských.

Především třeba stesky a výtky uvésti na pravou míru, neboť jen na základě pravdy a nikoli nadsázky lze něco napravovati.

Nesprávno jest vytýkati klášterům německé školy vůbec. V německých krajinách je zcela přirozeno, že jsou nebo se zakládají německé školy. Že se tam posílají také české děti, je vina Čechů samých, zhusta arciť poněkud omluvitelná tím, že chtějí, aby se děti naučily německy, budou-li toho potřebovati. Slyšíme sice stále, že nepotřebujeme němčiny, ale to se jen tak mluví... Snad jen domácí páni a kapitalisté jí nepotřebují, pak neodvislí rolníci. Jinak říkejme raději, že bychom jí měli nepotřebovati. Ke skutku však jest ještě velmi daleko. A nežádejme, aby chudáci za práva češtiny obětovali svoje existence, když vůdcové národu a dělatelé veřejného liberalního mínění za ně neobětují ani halíře, ba naopak...

Ani ve smíšených městech nemužeme klášterům německých škol zazlívati. Že na př. v Brně jsou takové, je zcela přirozeno. Nyní už jich snad se stanoviska pouze školského není tolik potřebí, jelikož německá vládnoucí strana se jinak dosti postarala o německé školy. Ale docela zbytečné nejsou, na př. z příčin náboženských. Pravda je při tom, že v naší nouzi a tísni školské byl by se nám ten klášter brněnský, který by byl anebo který by nyní zřídil českou školu, velice zavděčil. Nestalo se tak; kdož ví, čí vinou, že se na to nepamatovalo. Přeměniti pak nějakou německou školu v českou, by asi také nebylo možno, již proto ne, že i těch německých klášterních škol je tu vůbec velice málo.

Nepříznivý tedy jest poměr ten, že českých klášterních škol jest proti německým vůbec málo, že na smíšených a ohrožených místech bývají z pravidla jenom německé a že některé i v českých krajích příliš s němčinou kokettují. Následují v tom asi ostatních českých dam... ačkoliv se mají všech nepěkných libůstek jejich varovati. Nikdo nežádá po nich nějakých agitací; my Čechové jako vždycky skromní byli bychom spokojeni, kdyby jen tolik činily pro naši národnost, kolik činí pro německou.

Proto jalová jest výmluva na nacionalismus, jehož prý tam pěstovati nelze. Kdo takto mluvívá, není obyčejně nikdo jiný než opět nacionalismus, ale německý — a ten ovšem není nikdy, docela nikdy výstřední, vždycky nestranný a spravedlivý... Vždyť to přece všichni známe!

Jde-li tedy o pusobnost na venek, potřebí zajisté dle zákona přirozeného i božského přizpůsobiti se jazyku těch, na které se má pusobiti. Kdo ještě nevidí, že práce odnárodňovací, ať germanisační nebo maďarisační, je sama v sobě ohavnou a v následcích osudnou, ten je raněn slepotou. A kdo práci tu vědomě provádí, dalek je ducha Kristova, byť i byl sebe vyšším hodnostářem. Náleží k tomu zajisté veliké pobloužení a svedení nebo veliká necitelnost.

Předsudek o přednosti němčiny, nabývající v oněch ženských klášterech, o kterých tu mluvíme, podoby a síly pověrečné, je zajisté velice naivní, řekněme zrovna hloupý, ale houževnatý jako ženská umíněnost vůbec, zvlátě spjata-li nějak s nesprávnými názory náboženskými. A předsudek ten tak se vštěpuje a vžívá, že se stane korporativním; jednotlivci zaň takořka ani nemohou. Členové nově vstupující do těchto zmíněných domů bývají národnosti násilně zbavováni. Ano znám ženské kláštery, kde na venek vyučuje se česky,

vniterní však řeč jest venkoncem německá. Rozumí se samo sebou, že členové jsou tu českého puvodu; nač tedy vnucovati jim nepřirozený ráz, a to v krajině zcela české?

Nač to všechno píši? Aby se jednou řekla pravda bez nadsázky a beze štvaní, za účelem opravy. Říkejte si, co chcete, praxe takové nikdy a nikde hájiti nelze. Čím vyšší a vlivnější jsou osobnosti, které ji provozují, tím více poškozují věc katolickou, věc dobrou; Kristus nepřišel zrušit zákona přirozeného, a ať tedy předstírá kdo jakékoli důvody, byť na oko sebe zbožnější, hřeší proti náboženství. Lidé neb společnosti takové nemají pak nikterak práva naříkati na útoky novinové s protivných stran a těšiti se, že jimi trpí pro spravedlivost. Je smutné, že nám v těchto věcech svědomí teprve neznabozi mají říkati pravdu!

U ženských klášterů vadí nejvíce mateřince, které jsou v cizině, po případě cizí představení; tak na př. i kapucíni i milosrdní bratří u nás mají úředně jakýsi německý nátěr. Kde potom zustává přirozené právo většiny? Proti neoprávněnému vlivu ciziny na zdejší kláštery měli by se příslušní činitelé rázně ozvati. Chválíme úplně ta města, kde si vyhradili od příchozích jeptišek české vyučování. I soukromým způsobem, po případě tiskem třeba na to naléhati, aby spravedlivosti byl průchod dán, podporou totiž těch, kteří ji pěstují. Neshledávám dosti svědomitým ono počínání některých t. ř. „liřrantů“ do cizích klášterů, kam naši lidé s našimi penězi zapadávají; jestiť u nás obojích potřebí na výsost.

Naši theoretikové ovšem budou zase proti takovému nátlaku a násilí. V pravdě nedůstojnou závislostí trpí právě kláštery německé, na př. v Brně pod městskou správou. Proti tomuto násilí nepodniká se nic, žádá-li se však s české strany spravedlivost, je to hned pobuřování atd. Vždyť se jednou z toho francovského byrokratismu vyzujme! Ta „pastoralní opatrnost“ k mocným pánům se teď jaksi příliš akcentuje. Vzorové křesťanské nauky a křesťanského života tak nesmýšleli, sice by naše martyrologium bylo o mnoho tenčí. Ostatně lid náš — když už o časné podpoře třeba mluviti — uměl býti uznalý a vděčný, i neopouštěl tak snadno svých dobrodinců, kteří s ním opravdu dobře smýšleli a nakládali.

Kdo by v této věci zjednal nápravu — a nebyla by tak nesnadná — měl by velikou zásluhu o národ a ještě větší o mravnost a náboženství. Jen proto také řádky tyto napsány, i netřeba snad se proti všem křivým výkladům ať s té či oné strany ohražovati. v.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Nejen smrtí přechází dědictví z ruky do ruky; každý vlastník má též stejně přirozené právo postoupiti svůj majetek ať z části, ať celý osobě, kterou si vybere; po tom činu dle všeobecných zásad ztrácí na vždy právo vlastnické k darované věci. Jestli tedy v aktu dědictví darující připojuje jisté podmínky k darované věci, jest obdarovanému úplně volno nepřijati dar, ale jamile ho přijme, nemůže již samovolně zbaviti se přijaté povinnosti, ježto podmínka spolu s věcí s pokolení na pokolení na základě přirozeného práva přechází a jen osoba, v jejíž prospěch byla podmínka učiněna, může ho zbaviti povinnosti setrvání.

Totéž má místo i v poměrech mezinárodních: každý národ spolu s výhodami dědí po předcích i povinnosti jimi přijaté buď v ústavách zemských nebo v mezinárodních smlouvách obsažené; neboť každé dědictví právem přirozeným jest povahou svou nedělitelné, tak že v případě odřeknutí se zákonů solidarity ohledně břemen třeba odříci se i výhod zděděných. Ony zákony solidarity tak srostly s naší povahou, tak jsou blízké našim představám, že zachováváme je často nevědomky jako zásady mathematické nebo moralní, které důkazů nepotřebují. Není to nikterak důsledkem civilisace, neb i nejstarší národové se jím řídí; a jako se každý člověk přirozeně horší, když mu někdo majetek jeho bere nebo zabrav věc prodanou, nechce dáti za ni umluvenou cenu, tak i celý národ instinktně se chytá zbraně, láskou k vlasti jsa poháněn, aby odrazil útočníky nebo přinutil věrolomné k plnění přijatých povinností. Nikdy nezavrhlo lidstvo ten zákon, nikdy zásadně proti němu neprotestovalo, nikdy nebyl viděn národ, který by ho neuznal za podklad jak vnitřních tak i zevnějších poměrů říšských. Jestliže však v jistých epochách historického rozvoje svého některé společnosti střásly se sebe od předků přijaté povinnosti, nečinily to jménem nespravedlnosti zásady solidarity; nýbrž buď svalily vinu na neupřímnost strany protivné, která se zpronevěřila podmínkám učiněné smlouvy, buď dokazovaly, že podstata smlouvy nebyla závažná, jsouc prý ničemná nebo násilím vnucená předkům. Jakmile povšechné přesvědčení celého lidstva zásadu solidarity potvrdí, není možno nepočítati zásadu tu k hlavním povinnostem, povstalým z přirozeného práva, s nimiž musí společnost počítati a jde již jen o rozřešení poslední otázky v té věci, a sice: zda povinnosti celého lidstva, přijaté od předků, zavazují také potomky.

Odpověď na tu otázku jest již obsažena v zásadách výše vyložených. jde jen o bližší určení jich pro každý ojedinělý případ. Tedy jakmile nemáš pochybnosti, že předkové mají právo zavázati se jménem potomků, jest patrno, že vše, co skutečně zavazovalo předky, zavazuje i jejich potomky; avšak kdyby byl závazek nějaký již ve svém počátku neplatný, tu nezavazoval by ve svědomí těch, kteří jej přijali, ani na chvíli svého uzavření, tím méně pak může tedy zavazovati jejich potomky. Dvojí tedy, jak jsme viděli, může býti zřídlo neplatnosti lidských závazků, a sice: když jsou v odporu s posledním cílem člověka, kterým jest sjednocení se s Bohem, nebo nejsou-li ovocem svobodné vůle, t. j. nejsou-li rozvážené a dobrovolné. Proto všechny závazky hříšné, zákonu Božímu protivné, jakožto odlučující nás od Boha ani na chvíli nemohou býti platné. Závazky vnucené násilím ať fysickým, ať moralním i v pohanském zákonodárství byly uznávány za neplatné jakožto protivící se zákonu přirozenému; proti takovým závazkům předků svých, třebas že byla existence jejich nepochybná, mají potomci právo protestovati, ježto působí lidstvu podstatnou škodu. Závazek svou povahou nespravedlivý nikdy neztrácí toho charakteru, tak že ani zakořenění ani pokojné užívání nemůže dáti právo ve svědomí k nespravedlivě nabyté věci, nýbrž poškozený vždy bude míti právo protestovati, ten však, kdo křivdu činí, bude povinen ji nahraditi. Nebude však nespravedlností vymáhati splnění následků spravedlivě a dobrovolně přijatého závazku, třeba že ve chvíli uzavírání smlouvy nebyly předvídány, neboť kdo smiřuje se se zásadou, ten souhlasí tím i se všemi následky jejími. I tady však, jako v poměrech všeho druhu mezi lidmi, jen láska vzájemná jest schopna ochrániti společnost před spory a otřesy, které nemohou odvrátiti ani nejdůkladněji odůvodněné zásady moralní, ani nejspravedlivější zákony. Pohleďme nyní, jak působí rationalisté na lidskou povahu, kteří neuznávají lásku křesťanskou nikterak za užitečného činitele ve společnosti, chtějíce celé ústrojí společnosti založiti na čistě přirozených pohnutkách.

IX.

Forma vlády a vliv její na štěstí společnosti.

Chvála, která se počala buditi pro formy reformatorské s obrozením pohanských idejí v lůně křesťanského světa, dala podnět nejznamenitějším filosofům a publicistům 18. věku, aby ohlásili, že lidovláda[1]) jest ne-

[1]) Lidovládou rozumíme zde připuštění obyvatelů ve větší nebo menší míře k účasti ve vládě.

omylným talismanem společenského štěstí, že dostačí kterémukoli národu, aby zařídil instituce republikansko-demokratické, by byl jeho blahobyt zabezpečen. Víra v absolutní skutečnost toho prostředku vzrostla ještě více v přesvědčení evropských liberalů po vybavení se a vzorném sorganisování Spojených Státu severní Ameriky, kde zkouška republikánských institucí poprvé ve světě novém ve větších byla učiněna rozměrech. Skutečně později třikráte opakované pokusy ve Francii zachvěly myslemi střízlivými, jež bezpodmínečně duvěřovaly demokracii, dosud však nesčetné houfy, jež touží po lepším stavu a sfanatisovány krajními liberály, nepochybují, že jediné z toho zřídla může pro ně vytrysknouti výhodná změna osudu. Vůči podobným ujišťováním a očekáváním jest povinností každého svědomitého publicisty, aby nestranně prozkoumal, jak velice a při jakých podmínkách muže opravdu učiniti národ šťastným při pouštění všech vrstev jeho k účasti ve správě říše.

Že však forma vlády není jediným živlem veřejného blahobytu, již z toho prakticky se jeví, že při týchže institucích vládních národy nejednou kvetou a hynou, jak toho máme smutný, avšak nepopíratelný důkaz v dějinách Polsky, která bez důležitých změn v konstituci kdysi osvětou zářila, pořádkem i mocí, ztrativši však potom občanské ctnosti dospěla k nutnému rozkladu. Ovšem že ústavy a instituce zemské působí na charakter a vykrystalisování národu, dodávajíce rozvoji jeho životních sil spasitelný nebo záhubný směr; vliv ten různě jest omezen a závislý na mnoha okolnostech tak, že při jistých podmínkách může býti zcela i zničen. Nejprvnější a nejzávažnější podmínkou jest nutná zásoba ctností občanských, které když dosáhnou heroických rozměrů obklíčí celý národ, mohou ho tak dalece povznésti moralně, že bude silným a šťastným i vedle patrných vad vládní organisace. Viděli jsme, že všechny občanské ctnosti plynou z trojice lásky, a sice z lásky k Bohu, jejž milujeme pro něho samého a nade vše, připisujíce mu každý zákon jakožto poslednímu cíli; z lásky k bližnímu, kterého milujeme v Bohu a pro Boha, pomáhajíce mu k věrné službě nejvyššímu Pánu; konečně z lásky k vlasti, jež jest nám drahá jako onen koráb zbudovaný z vůle Tvurcovy, v němž naznačeno nám plouti do přístavu věčnosti. Když postavíme nad to k veslu vládnímu muže oživené týmiž city, již myslí, že jen vládu náměstnou od Boha obdrželi, kdož nepřizná, že taková společnost může se nejblahodárněji rozvíjeti, třebas že její ústava byla chybná? A naopak: k čemu dospějí i nejdokonalejší instituce tam, kde samolibost tak opanovala všechna srdce,

že každý občan uchyluje se od povinnosti, honě se jedině za ziskem; kde vznešený i sprostý zákonů si málo váží, jakmile jich nemohou k osobním názorům skloniti, kde základ vlády tak špatně jest pochopen, že všichni chtěli by rozkazovati a nikdo nechce poslouchati, kde mezi vládou a národem tak silný povstane antagonismus, že vláda myslí jen na rozšíření svých privilegií a poddaní na omezení vlády, veřejná zpráva pak úplně leží ladem? Jest třeba býti prorokem, abychom mohli předvídati, že i nejmoudřejší ústavy v takové říši zůstanou mrtvou literou?

Odtud však, že hlavním činitelem veřejného zdaru jsou společenské ctnosti, nikterak neplyne, aby forma vlády a povaha ústavy říšské byly věcí úplně lhostejnou. Naopak hrají velmi důležitou roli, působíce na mladé pokolení. Bylo by možno říci, že čím jest výchov mládeže pro mravní vývoj národa, tím že jsou instituce jeho vládní síly: připravují budoucnost. Proto jest nesmírně důležito pro ty, kteří mají účast v zákonodárství říšském, aby si udělali jasný pojem o tom, na jakých zásadách má býti založena konstituce jisté říše, aby mohla pomáhati k blahodárnému rozvoji národa. Na tu otázku pokusíme se dáti odpověď.

Poněvadž rodina, řízená dle Božího úmyslu, má v sobě, jak jsme viděli, všechny zásadní živly života společenského, musíme proto v jejím lůně hledati základ mravní k rozřešení té otázky. Tedy v rodině, jež neztratila svého životního prvku, t. j. lásky k Bohu a vzájemné náklonnosti, poměry mezi rodiči a dětmi nemají stálé formy, nýbrž mění se ponenáhlu v poměru k dospívání mladého pokolení. Přeměna ta však děje se dle jistých zákonů nezměnitelných, jež dají se snadno pozorovati a zřejmě naznačiti. A tak pokud děti jsou malé a nemají dokonalé představy ani o cíli, k němuž mají směřovati, ani o tom, co jim může býti opravdu užitečným, úplná a neohraničená vláda spočívá v rukou rodičů, avšak i úplná zodpovědnost za její užívání před Bohem. Rodiče znajíce jak cíl svých dětí i cestu k němu vedoucí, pečují vysvětliti jim to, v poměru k rozvíjející se v nich schopnosti, ale současně vedou je mocnou rukou, nedovolujíce ani zanedbati to, co jim bude podstatným dobrem, třebas že toho ještě nepochopovaly, ani honiti se za dobrem falešným, jehož zhoubných následků nikterak nepředvídají. V té dvojí práci vésti k dobrému a odvraceti od zlého, což jest hlavní úlohou vychovávání, rodiče neváhají užíti v případě potřeby ani tvrdých prostředků, aby zaslepené nebo tvrdošíjné dítě udrželi na dráze povinnosti a zachránili ho od zhouby. Láska opravdu

otcovská a zachování důstojnosti synů Božích i v duši dětské přikazují jim dávati přednost prostředkům mravním působícím na srdce a přesvědčení; jestliže však vzdorná zapomětlivost tak daleko postoupí, že dítě vybočivši z privilegií svobodné a rozumné bytosti, řídí se jedině zvířecími pudy, zatím co rodiče s poraněným srdcem, avšak s neoblomnou vůlí pro dobro téhož dítěte působí na jeho zvířecí povahu, kárajíce potud tělo, až duch uvolněn z jeho moci opět náležitě nabude sebeopanování. V té periodě zasvěcené výlučně vzdělání, dítě nemá ještě žádné účasti v rodinných zájmech a ničím také se nepřičiňuje k pracím a hospodářským zaměstnáním, i přes to, že se účastní ve společných výhodách. Láska rodiče nutí k mozolné práci a zdvojnásobňuje jejich síly, jen aby stačili dětem dodati přiměřené prostředky k jejich vychování. Jen v poměru k fysickému a rozumovému vývoji, a to ještě s velkou opatrností, děti bývají připouštěny od rodičů k účasti v pracích přiměřených jejich věku, ba i zastupují je v lehčích odvětvích domácích prací, vždy však pod úplnou odvislostí od rodičů. Po přiměřené však zkoušce, když přesvědčení nabyté vypěstí v nich samostatný názor a naučí je opatrnosti, rodiče svěřují dorostlým dětem svým jistou část domácích záležitostí na jejich vlastní odpovědnost, sobě však nechávají úplnou kontrolu a konečné rozhodnutí ve věcech vážnějších. Výminečně se stává, že když rodiče dočkají se vysokého věku, děti pak úplně dospějí pro samosprávu, že hlava rodiny konečně se odstraní, složivši se sebe všelikou odpovědnost, děti pak správu záležitostí na sebe berou.

Něco velmi podobného děje se v každé křesťanské společnosti, jež neztrativši životního prvku lásky, rozvíjí se v normalním pořádku, přeměňujíc postupně svůj vlastní organismus. Vládce pěstuje v něm nejprv absolutní vládu, staraje se především o důkladný výchov svého národa, a to nejen v ohledu rozumovém usnadňuje mu získati si znalost vědy, nýbrž i v ohledu moralním podporuje církev v jejím božském poslání obrozovati lidstvo. Ctnost a věda jdou tu spolu jak ve starostlivosti vlády tak i v úsilné práci národa, ježto jen s tou podmínkou společenský organismus může dospěti k zdravé a trvalé zralosti.

(P. d.)

Z duchovních pradějin člověka.

JAN OLIVA. (Č. d.)

d) Aniž smíme konečně ve formě slovesné u této biblické zprávy viděti něco zvláštního, čeho by první člověk nebyl mohl si zapamatovati a dále vypráveti svým potomkům. Forma tu užitá je v podstatě dvojí: historické vypravování dle zažitých událostí a schematické vylíčení minulosti věcí viditelných. Obojí tato věc, to dosvědčiti musí každý znatel, je zajisté nejlehčí pro zapamatování si, tak lehkou, že i trochu větší dítě to bez nesnází dovede. Proto není nijaké obtíže pro náhled, že pouhým ústním předáváním, tradicí, dochovala se známost o tom až do doby Mojžíšovy, od které se pak ustálila písmem. (Viz „Časopis katol. duch." 1889. 467. „Linzer Quartalschrift" 1898, 282 n.)

Z podaného vysvítá, že ani obsah ani forma prvních 3 kapitol nic neobsahují, co by nemohlo v podstatě od Adama pocházeti. Pravím v podstatě, neboť pozdější stilistické opravy a doplňky nejsou nejen vyloučeny, ale přímo dokázány úryvkem 2, 10—14. Učiněny byly hlavně Mojžíšem, jenž Bohem jsa veden upravil text tradicí mu dochovaný způsobem nyní v Písmě podaným. Ovšem že někteří katoličtí učenci vzpírají se tomu, že by tradicí to Mojžíšovi bylo dochováno; přijímají spíše náhled, že Bůh vnukl Mojžíšovi, aby právě tak psal, jak asi Adam vše zažil, od Boha poučen byl a později svým potomkům vypravoval. Tak praví Stára („Augustinus" 1898, č. 17.): „Ich würde dem Verfasser (totiž H.) rathen, hier zu sagen, dass Gott dem Moses ‚eingegeben' habe, gerade so zu schreiben, wie Adam der Eva und seinen Kindern erzählt hätte — das ist die einzige Möglichkeit, die schriftstellerische Grossartigkeit des Berichtes ohne Berufung auf die ‚Tradition' zu retten — denn so sehr es einleuchten mag, dass diese Form der Offenbarung für den Adam ebenso instructiv als passend war, so kann es doch bei dem vorhandenen Texte niemals gelingen, den Faden einer bezüglichen richtigen Überlieferung der ursprünglichen Vision vom ‚Paradiese' her über Noeh und Abraham hinaus bis zur Niederschreibung durch Moses aufzuweisen: nein! Durch circa 2700 Jahre hindurch kann sich, zumal bei der Ärmlichkeit der damaligen Hilfsmittel und bei dem neuerlichen religiösen Verfalle des Menschengeschlechtes seit der Fluth, diese Lebendigkeit im Gemälde gar nicht erhalten haben. Als verständige Annahme bleibt einzig die oben von mir vorgeschlagene übrig; schon die höchst kahle

Notiz Exod. 16, 15., woraus wir entnehmen dürfen, dass die (überkommene) Idee des ‚Sabbaths' denn doch sogar den Juden in Ägypten ‚bekannt' war, hätte den Verfasser belehren sollen, dass es falsch ist, diesen Visionsbericht auf dem Wege der ‚Überlieferung' an Moses gelangen zu lassen, denn man ersieht klar daraus, wie sehr die alte Tradition abgeschwächt war.“ Proti tomu třeba upozorniti na některé okolnosti. Povaha řeči a slohu ukazuje patrný rozdíl od ostatního vypravování, v němž Mojžíš o době své a zkušenostech svých píše, tak že se tu jeví zevně již, že zprávy ty písmem již před Mojžíšem byly zachyceny a dále předávány. Což není nic divného tomu, kdo uváží, že jistě dávno před potopou písmo bylo v užívání a že potopou nezmizelo všechno načisto z vědomí lidí, že nezmizely načisto všechny písemní památky. Mimo to známo jest, jak lidé, dokud nebylo ještě písma, zpěvy zachovávali památku na doby prastaré (viz zpěvy, eposy Homerovy, srbské a p.). Pamět lidí, nemajících písma, jest mnohem větší, než lidí spoléhajících se na písmo. Ani to nesmí se přehlédnouti, že při vysokém stáří prvých lidí a při bohoslužebné povaze těchto kapitol (o čemž byla zmínka výše) mnohem snadněji bylo pamětí uchovati věci zde vypravované, než by tak bylo možno nyní, kdyby písma nebylo. Námitka, že israelští zapomněli v Egyptě všechno, co v těchto kapitolách stojí, nesmí se příliš přepínati, jinak bychom těžko pak mohli vysvětliti, jak Mojžíš zvěděl o událostech Abrahama, Isáka a p., neboť ty spíše ještě mohly se zapomenouti, poněvadž svou obšírností činily větší požadavky na pamět. Tu by nezbývalo, než přijmouti i pro tyto části zvláštní osvícení Mojžíše Bohem, čímž bychom zbytečně rozšiřovali vsahování nadpřirozeného zjevení v dějiny lidstva. Bůh však bez příčiny nic nečiní, ponechává přirozeným silám lidským pole pro činnost. Dle toho všeho myslím, že theorie tradiční je přece jen poměrně nejlepší a že tedy H. je v právu i přes výtky Stárovy. Theorie tato nejen první tři kapitoly, ale i vše ostatní, co před Mojžíšem se stalo, vysvětluje poměrně nejjednodušeji a tím má pro sebe jednu velkou výhodu.

Nyní již možno odpověděti k otázce, zdali obsah prvních 3 kapitol je ve všem historický, neb vymyšlený ať si již cele nebo jen v některých částech. Dle podaných vývodův usuzuji proti Lagrangeovi, že všechny jevy a události, o nichž tu je řeč, jsou historické, staly se v hlavní podobě tak, jak jsou popsány. Něco vymyšleného, allegorického, čímž by měla se znázorniti nějaká odtažitá pravda, nějaký abstraktní pomysl tu není. Není ovšem všechno vyjádřeno zcela jasně a podrobně, mnoho je více jen naznačeno, ale právě to dodává zprávě té nejhlavnější

známku pravdivosti. Čím starší jsou listinné památky v kterékoliv literatuře, tím většího úsilí a namahání třeba, aby alespoň hlavní smysl se pro naše názory nynější stal srozumitelným. Srovnejme jen památky sanskrtu, zendavestu a pod. Co to nerozhodnutých otázek, co tu pochybností v texte, ve výkladě, v datování vzniku takové památky a p. Není nedávno, co bylo obecným míněním, že Homer nemohl býti, legendarní jeho životopis zdál se načisto vylučovati jeho existenci. A dnes? Soudí se trochu jinak. Našly se nové prameny, starší doba lépe osvětlena, pohlíží se na vše jinak. Právě tak v theologii. Harnack proti rationalistům zřejmě prohlašuje, že tradice křesťanská v podstatě jest úplně správná. (Viz „Hlídku" III.) Není pochybnosti, že i ve studium Starého Zákona nastoupí za nedlouho směr střízlivější. Alespoň ukázky toho již tu jsou. Hommel svým spisem zvláště výtečně obhájil 14. kapitolu Genese, která tolika útokům nevěry byla vystavena. Tak se jistě postoupne časem až k počátku Genese a ukáže se jeho historický základ ve všem všudy. Napadá mi tu myšlenka, již pronesl dávno v boji o rukopisy naše, pokud ještě je obhajoval, Gebauer v ten rozum, že pravý rukopis čím více věda pokračuje, tím více s jejími výsledky se shoduje, kdežto rukopis podvržený vždy více výsledkům vědy odporuje. Porovnejme boj o bibli, porovnejme mínění Straussovo, Bauerovo a p. s míněním nynějších protestantských theologův a srovnání vypadne ve prospěch bible. Tak budeme se stále přibližovati k lepšímu pochopení bible se strany vědy. Nyní je mezi nimi zdánlivý spor. Proč? Protože, jak jsem výše na to upozornil, srovnávají se tu dvě věci nesouřadné: bible je pro všechny věky, věda nepronesla ještě svého posledního slova, je nehotova, necelá, kdežto bible jest ve svém způsobu dávno před staletími již hotova, ač nebyla zhotovena jen pro dobu svého vzniku, ale pro všechnu dobu přebývání pokolení lidského na této zemi. Proto kdo mezi biblí a vědou jakoukoli chce nalézati skutečné, nepřekonatelné překážky věcné, dopouští se logických, methodických nesprávností, mluví o něčem, čeho dobře věcně a methodicky nedovede posouditi. „Můžeme směle říci, že čím více přírodověda bude v taje a záhady o puvodu a výtvaru naší země vnikati, že bude podávati tím jasnější a patrnější důkazy pro pravdu oněch hlavních zásad, které Mojžíš položil za základ mosaického, a v dalším postupu i křesťanského náboženství. Spor mezi Genesí a přírodovědou je takto a priori již vyloučen." (P. 773.)

A nyní na konec se táži: mohlo něco podobného, jako jsou první tři kapitoly Genese, povstati jen tak náhodou, nápadem lidským?

Vzpomeňme si nyní na všechen ten výklad obsažený v této práci, výklad ne snad libovolně učiněný, do textu násilně vložený, nýbrž z textu samého dle zásad obyčejného zdravého rozumu učiněný, a neubráníme se podivení. A což nejpodivuhodnějšího! Porovnávali jsme text tento, tak stručný, s rozmanitých hledisk, a co to myšlenek se nám hrnulo! Porovnávali jsme text tento věcně, a jaké bohatství látky jsme tu shledali! Porovnávali jsme text tento formalně, schematicky, při čemž jsme užívali vždy rozdělení ať vědy, ať umění nejnovějšího, a jaká překvapující shoda vždy byla! Nejstarší biblická a vůbec lidská zpráva ukázala se tu na výsost moderní, čímž nejlépe je prokázána její všelidská platnost. Přirovnáme-li dějiny lidstva ku dramatu, máme v těchto třech kapitolách výtečný k dějinám těm prolog. V souladném a úplném celku jsou tu v zárodku naznačeny všechny síly, všechny podněty a vzpružiny, jež se ukázaly později v lidstvu. Jaký krásný vhled ukazuje se tu na dějiny celého dalšího lidstva! Tuto věc světle a jasně ukázati bylo hlavním účelem přítomné práce. Jak chudě a macešsky odbývaly se tyto kapitoly ve vyučování a přece jak mnoho poučného v sobě obsahují! Život lidský po stránce kulturní, civilisační má v nich svůj základ, kulturní všeobecné dějiny musí k nim vzíti patřičný ohled, mají-li býti dějinami dobrými. Ano, jak jsme výše viděli, celá methoda, celý postup při zpracování kulturních dějin tu názorně, živě jsou předvedeny. To všechno mohl tak krásně a pěkně sestrojiti toliko ten, jenž vyniká daleko nad nejbystřejšího člověka. Bůh sám!

C)

V dosavadních dvou oddílech *A)* a *B)* obsažena je většinou věcná, materialní stránka této práce. Co v přítomném oddíle *C)* následovati bude, vztahuje se po výtce k formalní stránce, týká se methody, jaké třeba užívati při vypisování zvláště stvoření člověka a jeho přebývání v ráji. Tímto způsobem, připojením oddílu *C)* k oddílům *A)* a *B)*, zachována bude formalní souměrnost, které i v předešlých výkladech při jednotlivých menších odstavcích (z. 5 atd.) jsem dbal.

1.

První methodické pravidlo, jehož tu třeba dbáti, jest, aby se schopnosti a vědomosti prvního člověka zbytečně a škodlivě nezvětšovaly. Poukázal jsem na to již výše při výkladě o vědouenosti prvého člověka. Obyčejně se na tuto věc zapomíná, vědomosti a schopnosti prvých lidí se vyličují v takovém stupni, že pak těžko dá se dle toho uspokojivě

vysvětliti jejich pád a vše, co při tom se sběhlo. První lidé líčí se jako tvorové téměř nadpřirození, jako nějací polobozi a pak není divu, že světská věda proti takovéto přehnanosti staví přehnanost druhou, činí z prvých lidí trochu chytřejší zvířata. Umírněnosti a více pravdivosti na obou stranách je potřebí. To rozvážnější theologové katoličtí sami nahlížejí a proto varují před nerozvážností v tomto ohledu. Hlasy jejich uvedu pod číslem následujícím. Týkají se ovšem výslovně jen následků prvotního hříchu, ale důsledky z nich vpadají i v tento oddíl. Výslovně zde uvádím jen Cajetana, jenž praví, „že měl sice Adam vlitou vědoucnost o zvířatech zemských a o ptactvu nebeském, ale že ona nezavírala do sebe dokonalé známosti moře a jeho obyvatelův, aniž těles nebeských.“ (Lenz 307.)

2.

Druhé methodické pravidlo jest, aby následky hříchu Adamova dobře se lišily od následků hříchu Evina, dále pak, aby následky ty nevypisovaly se barvami příliš ostrými a nepravdivými.

V první příčině praví Dr. Fuchs („Linzer Theologisch-praktische Quartalschrift“ 1884, 154): „Eva's Sünde ist nicht die Erbsünde, sondern die Sünde Adam's allein.“

Mnohem častěji vyskytují se rady theologů v druhé příčině, varující, aby následky hříchu Adamova nevypisovaly se barvami příliš křiklavými. Lenz častokráte o tom se zmiňuje. Tak praví na str. 370. n.: „Podle domněnky neboli podle učení Thomistů by byl člověk tou měrou nebyl pro hřích prvotný ve svých darech přirozených zraněný, ale pouze do stavu přirozeného zatlačený. Bellarmin vyjadřuje myšlenku tuto takto: Non magis differt status hominis post lapsum Adae a statu eiusdem in puris naturalibus, quam differat spoliatus a nudo, neque deterior est humana natura, si culpam originalem detrahas, neque magis ignorantia et infirmitate laborat, quam esset et laboraret in puris naturalibus condita.“ A na str. 379. stojí: „Ten náhled jest asi na pravdě, vedle něhož síly přirozené člověka ohledem na stupeň a dokonalost, jakou by měly ve stavu pouhé přirozenosti, se neumenšily pro pouhý hřích dědičný, a že tudíž je člověk za tou příčinou pro hřích ‚in deterius commutatus‘, pokud ztratil sílu z prvotné spravedlnosti a svatosti vycházející... Theologové dějí obecně, že porušení, ano zasáhlo člověčkou přirozenost pro prvotný hřích, se netýká nějaké dokonalosti přirozené, ana by snad byla odčiněna, aniž že se ono dělo přičiněním chybné kvality (vlastnosti) nějaké, alebrž oderváním daru nadpřirozených, jimiž se děla elevace ku řádu nadpřirozenému, jakož i těch, jež byly

praeternaturalné. A to právě je v plném souhlasu se sněmy církevními, neboť ty učí, že se stala změna s Adamem pro ztrátu daru přirozenosti lidské ‚praeter debitum' z pouhé milosti daného. Tak čteme v Tridentském sněmu, že Adam pro přestoupení přikázaní Božího svatost a spravedlnost neboli milost Boží a praeternaturalné dary ztratil, tím že uvalil na se hněv Boží, a tou měrou se stala s ním změna do horšího ‚quoad animam et quoad corpus', ana tedy byla následek ztráty darův Adamovi i jeho přirozenosti lidské přidaných." A na str. 422.—423. píše takto: „Porody však v bolesti nemají do sebe povahy trestu (jakož i bídy v těhotnosti ne) za příčinou tou, že by jich snad nemohlo býti ve stavu přirozenosti pouhé, ale za tou příčinou, že by jich nebylo ve stavu neporušeném... Fysické tíhoty, obtíže při dobývání chleba, by byly dojista stihly člověka, kdyby byl býval stvořen ‚in puris naturalibus', a neměly by do sebe povahy trestu, po hříchu v ráji spáchaném však nabyly té povahy."

Podobně stojí psáno ve „Stimmen aus Maria-Laach" 1892 I. 446: „Bekanntlich lehren die grössten Theologen der Vorzeit, dass die Strafe der Erbsünde nur in dem Verluste der heiligmachenden Gnade und der mit ihr verbundenen übernatürlichen Gnadengaben bestehe, womit Gott den Menschen im Stande der Urgerechtigkeit ausgerüstet hatte; dass folglich die ohne Taufe in der Erbsünde abgeschiedenen Kinder im Jenseits nur die poena damni, d. h. den Verlust der übernatürlichen Seligkeit zu erleiden haben, und dass in Bezug auf die sittlichen Kräfte kein Unterschied zwischen der natura lapsa und der natura pura bestehe. Sie behaupten, dass diese Strafe allein der Natur der Erbsünde entspricht, die keine persönliche Sünde und blos eine aversio ab incommutabili bono, nicht eine conversio ad bonum commutabile sei. (Vgl. S. Thomas, De Malo q. 5. a. 2; 1. 2. q. 85. a. 1. etc.)" A str. 447.: „Das von Pseudo-Dionysius entlehnte Axiom: ‚bona naturalia post peccatum manserunt integra' erklärt der hl. Thomas 1. 2. q. 85. a. 1. ad 1: ‚de bono naturae, quod est esse, vivere et intelligere.' Wenn die Theologen nach der Natur der Erbsünde die ihr gebührende Strafe taxiren, so thun sie das nach dem unanfechtbaren Princip, dass die Strafe der Schuld entsprechen muss. Die der Natur der Erbsünde entsprechende Strafe ist aber die poena damni, welche gewiss eine wahre Strafe ist, ja nach der Lehre der Theologen die grösste Strafe der Verdammten ausmacht. Eine solche Strafe bleibt sie auch dann, wenn sie nicht schmerzlich empfunden wird, ja selbst wenn die mit der Erbsünde behafteten Kinder keine Kenntnis von diesem Verluste hätten." Ve svazku druhém týchž „Stimmen" 1892, str. 547. pak stojí: „Wenn gesagt

ist: vor der Sünde befand sich die Natur in einem weit bessern und harmonischeren Zustande, so ist das wohl auf das Paradies einzuschränken. Anderweitig dürfte es schwer halten, diesen Satz in seiner Allgemeinheit zu beweisen."

„Linzer Quartalschrift" 1884. str. 153. pronáší se o otázce naší takto: „Die kluge Mässigung, die der Verfasser (Dr. Oswald) bei der Besprechung der Folgen der Erbsünde bewiesen hat, können wir nur lobenswerth finden. Bekanntlich herrscht bezüglich dieses Punktes unter den katholischen Theologen keine Einstimmigkeit, indem von Einigen die Verheerungen, welche die Erbsünde im Menschengeschlechte angerichtet hat, in ziemlich grellen Farben geschildert werden. Der Verfasser, der zwischen der Schuld und Strafe, welche die Person, und jener, welche die Natur angeht, ebenso streng als richtig unterscheidet, hat sehr gut gethan, die Folgen der Erbsünde nicht allzu düster zu malen. Wir können ihm nur beistimmen, wenn er diese Folgen auf den Verlust der super- und praeternaturalen Vorzüge beschränkt. Die Ansicht derjenigen, welche die Strafen der Erbsünde noch weiter ausdehnen, vermögen wir, um nur Etwas zu erwähnen, weder mit dem Urtheile der Kirche gegen Bajus (prop. 55), noch mit der Gerechtigkeit Gottes vereinbaren." — Názor KL. viz v „Hlídce" I. 396. Podobně mluví Sprinzel l. c. 167.

Důsledky v předcházejících citatech naznačené ještě lépe se nám ozřejmí, vzpomeneme-li, „že by potomci Adama neporušeného, ač by se byli rodili ve svatosti, nikoli nebyli v dobrém tak utvrzeni, aby nemohli hřešiti… Možnost hříchu i při potomcích Adama neporušeného odvozuje sv. Tomáš odtud, že jest člověk „ab intrinseco" měnivý, a touž měrou trvá u něho možnost ku hříchu až potud, pokud jest viator, tak že by i Adam sám, pokud by byl neuzřel tváře Boží, té arci smutné možnosti byl podléhal… Kdyby byl někdo z potomkuv Adama neporušeného těžce zhřešil, byl by najisto ztratil i svatost sobě vlitou, a také integritu a zejména původnou spravedlnost." (Lenz 346—348.) „Když by byl některý z potomkuv Adamových po hříchu smrtelném činil pokání, jakéhož by byla tehdáž žádala a vymáhala spravedlnost Boží a tak zase se byl vrátil do stavu svatosti, nebyla by mu as vezdy byla také integrita vrácena, byť byl i dokonale litoval a za hříchy byl plně dostučinil." (350—351.)

(O. p.)

Stirner a Nietzsche.

Professor Dr. Fr. Nábělek.

Max Stirner, vlastním jménem Jan Kašpar Schmidt, narodil se r. 1806 v Bayrutě jakožto syn vyrábitele nástrojů, studoval gymnasium ve svém rodišti v létech 1818—1825, studoval pak v Berlíně, Erlangách a v Královci bohosloví a filosofii. Nejprv byl gymnasijním učitelem, pak působil na vyšší dívčí škole; vzdal se brzy učitelství a věnoval se novinářství a spisovatelství; zakusiv mnoho nouze a bídy zemřel v Berlíně dne 26. června 1856.

Jeho životopisec, Angličan John Henry Macay, jmenuje Stirnera nejdůslednějším myslitelem německým. Ovšem tím není řečeno, že té chvály i zasluhuje. Jedno z jeho děl, více pověstné než slavné, zachovalo jeho jméno, pseudonym Max Stirner, potomstvu a jmenuje se „Der Einzige und sein Eigenthum.“ Jestliže některým filosofům neznabožským jest středem, kolem něhož otáčí se všecko, člověk — tolik co člověčenstvo — Stirnerovi jest středem člověk jedinec, individuum, jeho vlastní já. Nejvyšším zákonem jeho jest sobectví prováděné až do nejkrajnější krajnosti, omezené jen větší mocí cizí. Kratičký výtah z díla jmenovaného jest tento.

Mou starostí má býti: především „dobrá“ věc, pak bůh, lidstvo, pravda, svoboda, lidskost, věci mé duše a tisíce jiných věcí, jen moje věc nemá býti nikdy mou věcí. A kterak jednají jiní? Bůh stará se jen o sebe; běda tomu, kdo by nestaral se o věci boží: ten ať bojí se jeho trestu! Tak jedná sultan, jenž o své poddané „pečuje“. Ukaž mu jen, že staráš se o sebe, ne o něho: půjdeš do žaláře. A z těchto skvělých příkladů nechtěli byste vzíti poučení, že jen tomu vede se dobře, kdo stará se jen o sebe? Pryč se vším, co netýká se mne! Co dobro, zlo? Nejsem ani dobrým ani zlým, ani to ani ono nemá pro mne smyslu. Bůh ať stará se o své a člověk též o své věci. Mojí péčí není bůh, není člověk, není pravda, není dobro, není právo, není svoboda atd.; mně záleží pouze na mně!

Bůh, víra, mravnost, spravedlnost, vlastenectví, lidskost a vše, co jmenujeme idealem, jest bláznovstvím, a lidé, kteří v idealy věří, jsou blázni; téměř všichni lidé jsou opravdovými blázny v blázinci. Nemáme nadávati nikomu bláznů, ale já (Stirner) nebojím se kletby. Moji bratři, vy jste prablázni! Jestli pomatenec v blázinci se domýšlí, že jest bohem, císařem čínským, duchem sv. atd., anebo jestli dobro-

myslný občan se domnívá, že jest jeho určením, aby byl dobrým křesťanem, hodným občanem, ctnostným člověkem atd., to stejně jest utkvělou myšlenkou, stejným bláznovstvím.

Proudhon praví ve svém díle: „De la création, de l'ordre", že určením člověka jest, aby žil bez náboženství, ale zákon mravní (la loi morale) že jest věčným, absolutním. Kdo by odvážil se sáhnouti na něj? Stirner odporuje mu, an praví, že ctnost jest výkvětem, plodem náboženství; toto prý není ještě raněno smrtelně, pokud se mu upírá jen božský původ, vždyť pak ctnost ještě zůstává a zákon mravní, jemuž člověk má se podrobiti; ctnost a mravní zákon jsou výmysl lidský.

Feuerbach hleděl vymýtiti představu boha z mysli lidské; boha a náboženství prý splodilo „přání" člověka; on na místo boha postavil člověka, ovšem člověka, jakým by býti měl, nikoli egoistu, sobce. „Homo homini deus", člověk člověku bohem. Měla zůstati humanita. Stirner však praví, že humanita, lidskost jest taktéž ovocem náboženství a posmívá se Feuerbachovi: Humanita jest bláznovstvím jako všechno ostatní, co na místo boha k úctě bylo postaveno: láska, bratrství, rovnost. Postaven-li na místo boha stát, jenž od občanů žádá oběti a činí se pánem všeho i toho, co jednotlivcům náleží, tož změněn jen pán, panství zůstává. Postaven-li národ na místo nejvyšší, věc o nic nebyla lepší: měla nastati svoboda, rovnost, ale vládla jen majorita, ba jen několik uchvatitelův a ti vládli krutěji než jeden pán, totiž než král. Mirabeau prohlašuje dne 9. července 1789: „Vláda má jen moc, žádné právo, jen v lidu dlužno hledati pramen všeho práva", a již dne 16. července volá týž Mirabeau: „Není národ pramenem vší moci? Kdo má m o c, má i p r á v o. Tak pána svrhli a pány dostali tisíckrát horší než byl pán."

Ani socialismus, jenž by rád rozdělil majetek stejným dílem mezi všechny, není Stirnerovi vhod; vždyť by utrpěl ten, kdo by ze svého měl něco postoupiti jinému; socialismus byl by teprve krutým pánem, jemuž by na svou škodu měl se podrobiti, kdo má více než jiný. — Ještě krutějším pánem byl by kommunismus, jenž by všecko zabral a učinil všecky stejnými účastníky všeho. Kommunisté praví, že stejná práce oprávňuje ku stejným požitkům; Stirner však učí, že nikoliv práce oprávňuje k požívání, nýbrž m o c; jestli kdo pracoval a někdo jiný mu ujmul požitek, tož dobře mu se stalo, neměl si nechati vzíti. Země prý nepatří těm, kdo ji vzdělávají, nýbrž těm, kdo dovedou ji sobě přivlastniti a opanovati.

Stirner zavrhuje i rodinu i obětovati osobní prospěch ve prospěch rodiny bylo by taktéž bláznovstvím, člověk by stavěl rodinu za svého pána a nad sebe, činil by se otrokem. Manželství jest bláznovstvím, a má pro ně jen výsměch a potupu. Hlásá volnou lásku. Každý způsob ukájeti tělesné žádosti jest dovolen; následky ať nese ten, koho postihnou. Učiní jak lišák: starost o rodinu ponechá lišce — a sám jde dál; je to pohodlnějším. Posmívá se panně zápasící se žádostmi kypícího těla, u níž však cudnost, čistota vítězí, a dodává: „Mně jest milejší jedna nevázaná nevěstka než tisíc ctnostných panen.“

Ani společnost, kteráž by byla vázána nějakými stanovami, zákony, nemá místa u Stirnera, vždyť by údové nebyli svobodni, majíce v tom neb onom podříditi vlastní prospěch prospěchu celku.

Stirner sice vidí, že člověk sám o sobě nemůže dosáhnouti, čeho dosáhne ve společnosti, tož myslí, že spolek bude prospěšným a připouští jej, ale tak, aby mohl vystoupiti z něho, kdykoliv by mu byl nepohodlným, kdykoliv by měl ve prospěch spolku obětovati něco ze svého osobního prospěchu.

A kdyby všichni lidé jednomyslně usnesli se na něčem, bude-li pak člověk, třebas sám byl projevil souhlas, vázán tím usnešením, když by stalo se mu nepohodlným? Nikoli! To by opět uznával nad sebou nějakého pána a nebyl by svobodným.

Ale kdyby sám dnes ustálil se na něčem, zdaž zítra má mu to býti ještě závazným? Nikoli. Stirner praví: „Byl-li jsem včera bláznem, mám býti dnes otrokem své včerejší pošetilosti?“

Z toho samo sebou plyne, že danému slovu nepotřeba dostáti, když by slib stal se nepohodlným. — Člověk prý nemá svobodné vůle, a filosof tento i se svou vlastní vůlí zachází zcela libovolně dle okamžité nálady. Oč činí se volnějším než zastancové svobodné vůle, kteří slibivše slibu dostávají i proti vlastnímu prospěchu!

Zdaž syn povinen jest otci poslušnost, úctu, vděčnost? Nikoli! Děti nemají povinností k rodičům. Bude-li syn míti pravý rozum, vyžene ze statku otce a usadí se sám.

Jak chovati se ku společnosti lidské? Stirner užívá sice zatím slova „právo“, aby se dorozuměl, ale vykládá později, že jemu právo a moc jsou stejnými pojmy. Právo má ku všemu, nač má moc; jiný má jen tolik práva, kolik on (Stirner) mu ponechá. Napadne-li člověka tygr, má právo, aby jej roztrhal; zabije-li člověk tygra, bylo jeho právem, aby ho zabil. Novorozenec má právo na život, když jiní mu jej dají; nemá na život práva, když jej pohodí, jak odkládali Sparťané

slabé děti: nedali jim pouze práva k životu. Nadbytečným štěňatům **a koťatům nedáváme práva k životu, topíme je.**

Každý způsob hledati svého hmotného prospěchu je stejně dovoleným: násilí, vražda, podvod, lest, úskok, lež, křivá přísaha; báti se křivé přísahy je zbabělostí a nedůsledností: kdo lže, ať lže důkladně. Společnosti lidské a každého člověka užiji za svůj nástroj a nikoli za cíl, využitkuji ho ve svůj prospěch.

Člověk nemá žádného určení, žádného povolání, žádných povinností, jest úplně svoboden a prost jakýchkoli závazků. Poddaným člověk bude a nevolným potud, pokud slovo budou míti kněžouři, t. j. u Stirnera theologové, filosofové, státníci, pokrytci, učitelé, úředníci, rodiče, manželé, jinými slovy: dokud bude ještě řeč o náboženství, státu, společnosti lidské, o nějakém řádu, o pravdě, o rodině, lidskosti…

Pokud člověk věří v pravdu, jest otrokem pravdy a nevěří v sebe. Člověk jediné je sobě pravdou; pravda jest nicotnou, nemajíc ceny sama v sobě. Stirnerovi jest pravdou jen to, co sám uzná za pravdu; pravdy jinak stanovené, jíž by se měl říditi, nezná. Žádná myšlenka, žádný pocit, ani pocit mateřské lásky, přátelství…. žádná víra není posvátnou; svatým člověku jest pouze to, co sám za svaté uzná. Všecko jest prodejným zbožím. Jestliže náboženství nám praví, že jsme hříšnými lidmi, tož praví Stirner, že všichni lidé jsou dokonalými, na nikom že nelpí vina; hřích nemá smyslu: „Jsme všichni dokonalými a na celé zemi není ani jednoho hříšníka; svět všechen hemží se blázny, kteří považují se za hříšníky. Ukažte mi ještě hříšníka, když nikdo nikomu nemá proč vděčiti se. Já nesloužím žádné vyšší bytosti, žádnému člověku, nýbrž za všech okolností jen sobě."

Tato filosofie vrcholí ve větě, ať jest již pronesena výslovně nebo ne: **Nic není pravda, vše jest dovoleno.** (P. d.)

Písemnictví a umění.

Dvojí vzkříšení.

Napsal Jan Pawelski. Přeložil A. M. (O.)

Program z mrtvých vstání přestupuje tedy v romaně tom mezi života jednotlivcova. Lidi mající vstáti ze hrobu dělí Tolstoj na dva tábory: na ty, kteří ve vězení sedí, a na ty, kteří tam mají seděti. Vysloven sice rozdíl tak radikalní není, ale vyniká jasně z celého provedení myšlenky a celé řady výrazů. A podivno, jako lidem, kteří jsou na svobodě, neodpouští ani nejmenšího přestupku, tak zase všemi možnými pomysly se namáhá vězně omluviti. Dělí vězně na několik druhů, ze kterých každý zasluhuje ospravedlnění. Jedni vykonali přečin v okolnostech výjimečných, v jakých by jej spáchali i ti, kdo je soudili a trestali. Druzí jsou trestáni za činy podle jejich pojmů ve světě nejobvyklejší, ano i dobré, které jsou však přečiny dle názorů těch, kdo psali zákony. Jiné zase čítá proto ke zločincům, že v mravním ohledu přerostli úroveň společnosti, jako na př. lidé bouřící se proti vládě. Konečně poslední druh tvoří lidé, proti nimž se společnost více provinila než oni proti ní, jako bytosti zanedbané nebo zblblé neustálým útiskem a demoralisací. Z těch a jiných důvodů vyplývá závěr, že tresty ve vězení třeba zrušiti jako nespravedlivé, znemravňující, nevedoucí k cíli, zvláště proto nemravné, že žádný člověk nemá práva bližního svého souditi a trestati. Přes výstřednost vývodů těch, které nesnadno bráti venkoncem vážně, je v tom kus pravdy, že v dnešním stavu mnoho nedostatkův, které vrhají lidi do neřestí; je zvláště důvodno domáhati se, aby všechny poměry lidské pronikala láska. „Lidé — čteme na jednom místě — věří ve skutečnost situací, ve kterých možno s člověkem nakládati bez lásky k němu, a právě takových situací ani není. Bez lásky možno zacházeti s předměty mrtvými, s věcmi: možno káceti stromy, páliti cihly, kouti železo bez lásky, ale nesmí se bez lásky zacházeti s lidmi, podobně jako nemožno bez ostražitosti zabývati se včelami. To je už povaha včel. Začneš-li s nimi zacházeti nepřístojně, uškodíš jim i sobě. Rovněž tak s lidmi. A nemůže tomu býti jinak, protože vzájemná láska mezi lidmi je základním zákonem v životě lidském. Ovšem, člověk se nedovede k lásce přinutiti, jako se dovede přinutiti k práci, ale z toho nevyplývá, že by se mohlo s lidmi zacházeti bez lásky, zvláště, žádáme-li co od nich. Jestliže nemiluješ lidí, seď potichu." — Jak velká škoda, že člověk se srdcem tak šlechetným nezná míry v úsudku.

Tedy žádná vězení, a místo nich lásku a trpělivost. Tou cestou povznesl Nechljudov zkaženou Maslovou

Jako je představitelkou prvé třídy lidí Maslová, tak pro druhou postavil Tolstoj Nechljudova jako vzor vzkříšení. Nechljudov je ovšem každým krokem výstřední, jako na příklad, když před lidmi, kteří ho vidí poprve, se vyznává z dávného poměru svého k Maslové. Posluchači z nenadání překvapení napřed otvírají udivené oči, ale po chvíli přimhuřujíce víčka začínají ho častovati lehkým úsměchem, jako originelní zjev. Přes to přece celá práce o vnitřní sebezdokonalení, práce a obět pro druhé, zápor sobectví jsou opravdovým vzkříšením. A ze zrna těch předností jednotlivcových vzkvétá rovněž vzkříšení společnosti.

III.

Poslední své drama nazval Ibsen *dramatickým epilogem*. Rozumíme názvu tomu ve významu, že to má býti jeho poslední drama a poslední slovo.[1] Poslední slovo a zároveň vzkříšení, toť věc dvojnásob zajímavá.

Již ve dvou předposledních dramatech Ibsenových mohlo se zdáti, že postoupil v před, za ohrady sobeckého individualismu. V „Malém Eyolfu“ vidíme ženu, která překonává sobeckou, smyslnou přirozenost a mění se zvolna v altruistku, a přeměna ta je v dramatě nazvána „z mrtvých vstání, přechod do vyššího bytí.“ V druhém dramatě, „John Gabriel Borkman“, krajní individualista, který všechno obětoval horečné touze vyvýšiti sebe sama a dojíti moci, hyne bídně, nedošed cíle. Nad jeho mrtvolou stojí dvě ženy a za příčinu pádu naznačují nedostatek srdce. Po těchto dvou dílech bralo se poslední drama v ruce s očekáváním nějaké kladné myšlenky, s nadějí, že vzkříšení v nadpisu obsažené bude skutečným, pravdivým z mrtvých vstáním. Očekávání to se bohužel opíralo o bludnou domněnku, že Ibsen přestal býti nejednolitým Ibsenem, plným vrtochů. Máme zase před sebou individualistu, ale s tím dodatkem, že za mlhou symbolů vyslovuje teď otevřeně poslední slovo o svém názoru na svět.

Umělec, řezbář Rubek vytvořil ve mládí sochu, představující den z mrtvých vzkříšení v podobě děvy, probouzející se ze sna smrti. Při práci mu byla modelem hezká, mladá Irena a sloužila mu celou duší, jsouc plna úcty a zbožnění k němu. Rubek byl k Ireně při práci ostražitý, nepřipouštěl si ani jedné myšlenky nečisté, neboť se bál, že by pak díla neskončil. Dokonav dílo opustil ji a ona zaplanula nenávistí proto, že jí nepožádal. Užil jí pouze jako družky uměleckého díla, ona však chtěla býti družkou jeho života.

Po rozchodu oba klesají s posavadní úrovně. Ona se staví na odiv v menších divadlech, on pak už netvoří žádného znamenitějšího díla, jen zasmušile táhne za sebou břímě všední práce. Byl hluchý pro lásku lidí, nad ni stavěl umění, a tím měl zlomiti svůj i její život.

---

[1] Slova „dramatický epilog“ mohl autor užíti v jiném významu, totiž aby charakterisoval stavbu díla. V dramatě vidíme pouze konec děje, jehož celý průběh se odbyl už před počátkem dramatu. Proti tomu výkladu však mluví okolnost, že podobné stavby užil Ibsen nejednou, a přece názvu „epilog“ neužil. Zda to bude skutečně poslední dílo, možno silně pochybovati. Nejednou oznamovali spisovatelé „labutí zpěv“ a potom se znovu chápali péra.

Po letech se znova setkávají v norském městě lázeňském, oba na duchu choří; on ženatý po boku choti své Maje, ona pod dozorem diakonissy, ji střežící. Když ji spatří, začíná se v Rubekovi buditi naděje nový život. Maji pojal pouze z nutnosti, nemaje jiného východu, a obcování s ní přibíjí ho pouze k zemi. Jemu bylo by štěstím života tvořiti sochu za sochou, než klíč k pokladu jeho umělecké duše má jen Irena. O tom thematě rozmlouvá Rubek s Majou, a že také jí se se podobala svoboda a společnost jiného muže, tedy bez obřadů, úplně po Ibsenovsku se rozcházejí. Oba nyní začínají hledati dráhu životní, ona s novým společníkem odchází do hor, on pak se sbližuje s Irenou.

Těch několik výstupů, ve kterých vidíme spolu Rubeka a Irenu, činí neobyčejně tísnivý dojem. Irena je pomatena, aspoň chvílemi, tudíž se derou do rozmluvy divoké fantasmagorie; oba vidí, že život, kterým mohli jíti společně, pro ně neodvratně minul, tedy padají v tu mrtvou hluš chvíle tiché bolesti víc a více, jakýsi šílený vzlyk po životě, jako když se nemocný umírající zdvihá z lože. Všechno to je obklopeno rámcem rozbouřené, denervující faktury, zvláště vysokou vrstvou symbolů, které šíří vůkol jakousi hřbitovní tajemnost. Rubek vítal v prvou chvíli v Ireně své vzkříšení, myslil, že ona povolá v něm na novo v život duši uměleckou. „Marné sny, marné tuchy — odpovídá Irena — pro náš společný život není už vzkříšení.“ Po chvíli však praví: „Co jsme ztratili, to se najde teprve... když se zbudíme z mrtvých.“ Slova ta položil Ibsen za titul dramatu.

Tím vzkříšením je probuzení v objetí pozemské, smyslné lásky. Rubek dá se opanovati suggescemi Ireninými a zapomíná na umělecké aspirace. Než lehnou v rakev, chtějí vypiti „pohár až do dna“. Pohár ten chtějí vypiti na hoře, v nádheře blesku, na temeni zapomenutí. Prodírají se tedy strmými stezkami k horskému štítu; v tom se valí lavina a strhuje je v propast. A tak světélkující plamének, na chvíli nad hroby zářící, znova pohlcuje beznadějná tma.

Popatřme na jeden symbol, jehož porozumění vrhá světlo na celé dílo i na celou spisovatelskou činnost Ibsenovu. Řezba „Den vzkříšení“ byla na počátku podána v postavě dívky, budící se k světlu a k životu. Potom se Rubek dívá na svět, a proto se stává jeho „Den vzkříšení“ čímsi daleko složitějším. Mění tedy řezbu v ten způsob, že umisťuje na zvětšeném podstavci úlomek zemské koule v půli rozpuklé. Trhlinami rozevřené země vyhlédá dav lidí, mužův i žen s tvářemi zvířat, ukrytými za maskami. Postavu budící se dívky, která dříve zabírala střed podstavy, posouvá Rubek trochu na bok a záblesk radosti, který před tím zářil na tváři, přitemňuje.

Zda symbolem umění řezbářského nemluví Ibsen o svém umění dramatickém? I on v mládí přemýšlel o dni vzkříšení, o povstání třetí vlády ze hrobu dvou předchozích. Napřed se oddal myšlence té se vším zápalem, zdála se mu prostou a jasnou, jako postava dívky k životu se budící na řezbě Rubekově. Ale později se v životě nejednou sklamal, počal lidí nenáviděti, tedy pojem o novém tvoru společnosti začal býti složitější. Myšlenka ta ustoupila na bok, přitměla se.

a přední místo v dramatech zabrala galerie idiotův, šílenců, lidí ošklivých a podlých, ne tak lidí jako zvířat, právě jako na řezbě Rubekově, mraveniště lidí s tvářemi zvířecími, zakrytými maskou tváře lidské.

V dalších dramatech Ibsenových širší idea ta úplně zaniká, a viděti pouze podobiznu lidského zvířete, nakreslenou s ironií. I Rubek sešel se dráhy širší ideje, počal vyřezávati na zakázku poprsí na venek lidem nápadně podobná, ale uvnitř se skrývaly „někdy poctivé rysy na tváři odpočívajícího koně, někdy lebka tvrdohlavého osla nebo psí hlava s ploským temenem a svislýma ušima, nebo též rypák vypaseného vepře, časem též podoba hloupého a brutalního býka.“

Chtít objasniti všechny symboly po díle tom hojně roztroušené, znamenalo by vykládati horečkové sny nebo egyptské kabaly, což už není povinnost kritikova. Zvláště postava Irenina připouští mnoho výkladů. Možno ji pokládati za postavu skutečnou nebo ji též pojímati jako symbol buďto života skutečného nebo lásky všeobecně pojaté. Při tolika výkladech vymyká se celá postava věcnému rozboru. Ale třeba ještě připustiti, že jako pod uměním Rubekovým zahrnul Ibsen rekapitulaci umění svého, tak v osudech života Rubekova podal sebe. Žádá toho důslednost symbolu a svědčí tomu také melancholický ton díla, který při nedostatku děje činí dojem ne tak dramatu, jako spíše osobní elegie, nasvědčuje tomu též název „epilog“, t. j. poslední slovo. Ovšem třeba rozlišovati a domněnku tu vztahovati pouze k povšechným rysům Rubekovým, pokud život jeho je zlomený, místo života skutečného v abstrakcích promařený, takový, jakým byl skutečně život Ibsenův, a pokud pro všechny jeho snahy a naděje není vzkříšení. Velmi výrazná jsou v té příčině slova Rubekova, když praví, že v řezbě „Den vzkříšení“ vyobrazil i sebe umělce. „V prvním plánu sedí nad bystřinou člověk, schýlený pod tíží vin, takový jaký jsem já v tuto chvíli, a nemůže se nijak odervati od země. Nazývám tu postavu žalem po zmařeném životě. Člověk ten sedí, namáčeje prsty v tekoucí vodě, aby je umyl ze špíny, a ví předem, že se mu to nikdy nepodaří. Půjde věčností a n e d o č k á s e n i k d y ú p l n é h o v z k ř í š e n í; nikdy se nevysvobodí z pekla, ku kterému je přikut.“

To jest idea epilogu a poslední slovo Ibsenovo.

A tedy ze dvou aspirací na vzkříšení, Tolstého a Ibsenovy, pouze jedna je vyplněna.

Před lety psal Krasiński báseň těm, kteří mají vstáti z mrtvých, „Resurrecturis“. Vadčí myšlenku zahrnul ve slova: „Na světě pouze jediná tichá moc oběti zdeptá tísnivý osud.“ Podobnou myšlenku předkládá i Tolstoj, jen že k ní dochází soustavou eudaimonismu, díky několika zásadám vyrvaným z toho celistvého pokladu víry a přesvědčení, ze kterého myšlenka ta vyplývá logicky u autora básně „Resurrecturis“.

Kolik to už dnešních duchů vydalo důkaz pravdě, že jediná ethika křesťanství dává sílu obrodu a vzkříšení!

Z maďarského písemnictví.

Ač už lety stár, tož přece duchem pořád mladým zůstává Nestor maďarských romancierů *M. Jókai*. Napsal v druhé polovici minulého roku roman, jehož titul doslovně přeložený zní: „Letitý, ale ne starý muž.“ Je to nanejvýše fantastická práce, jíž nemalou reklamu udělal sňatek autorův (75 let už mu!) s mladou židovkou asi dvacetiletou. Ač práce ta je hezky osobní, přece není autobiografií. Skládá se ze čtyr „snů“, v nichž „letitý“ muž — v každé — ožení se s mladší ženou. Kniha ta jest bohata na kousavou satiru, lehký humor, sebeposměch a trpké pravdy, ale zvláště na romantické fantasování; je to jakýsi „Misch-Masch“ snivosti a ženialnosti, směs uhnětená ze živlů Boccaciovských, Hoffmannových a Verneovských. Čtyry sňatky, jež autor v knize líčí, uzavřeny dílem z liché útrpnosti, dílem z ješitnosti a konečně také z ohledů konveniencních. — Po Jókaiovi nejvíce čteným autorem jest *F. Herczeg*, jenž posledně vydal ve způsob denníkových zápisků roman vychovatelky „Mezi cizími“. H. se vždy vyznačoval zvláštní ostychavostí před náměty kluzkými a sprostými, v poslední však práci není ani jedinkého slůvka, jež by nebylo možno vypustiti z úst i ve společnosti sebe vybranější. V romaně „Mezi cizími“ líčí jemným humorem — hloubky psychologické nikdy nepílel — pochody a proměny, jež se dějí v rozkošné čisté duši ženské. — Vybírá-li si Herczeg látku ke svým povídkám ze života maloměstského, náleží *Géza Párdonyi* k nejlepším znalcům uherských sedláků. Má také svůj zvláštní způsob psaní. Obě ty přednosti zaručují jeho poslednímu romanu „Modrooká pí. Dávidkova“ přes nepravděpodobnost a jednak i přílišnou naivnost „machy“ hojnost čtenářů.

Elek (Alexius) *Benedek* uveřejnil krátkou, ale rozkošnou povídku „Kniha srdce“, v níž líčí život lehkomyslného, neřestného muže, jenž se však posléze stává užitečným členem lidské společnosti. Některé výjevy z rodinného života jsou velice poeticky a dojemně podány.

Čestné zmínky zasluhuje také práce *Dezsö* (Desidera) *Malonyaye* „Poslední“, v nížto podává mistrnou analysi chorobné vysoko se nesoucí duše, je to znamenité zpracování (v rouše belletristickém) kletby dědičné choroby. Rovněž tak vysoko psychologicky stojí *Arpáda Abonyiho* roman „Skonávající gladiator“; je to podrobná analyse niterného rozporu u moderního velkoměšťáka, tu mladého sochaře.

Co se týká kratších povídek, tu na prvním místě zmínky zasluhuje *Jos. Heresi*, vydavatel nejpřednějšího maďarského měsíčníku „Magyar Szalon“. Vydal „Červené oranže“. Je to sbírka povídek, jejichžto děj ponejvíce v Italii se odehrává; psány jsou s roztomilým humorem provanutým tu a tam lehounkou melancholií.

Ještě elegantněji píše *Štěp. Szomaházy*, jeden z nejlepších stoupenců Herczegův. Tentokráte podal svým čtenářům větší povídku, skoro roman, „Nerovné středy“. Sic humorista, vede si výjimečně vážněji. Nejzdařilejší jsou partie, v níž staví štěstí rodinného života proti šablonovité jalovosti a prázdnotě salonního života. *E. Benedek* vydal

dvě sbírky povídek, „Vesniční bohemové“ a „Holoubci“, zde se každá novelka točí kolem šlechetné, citu plné postavy ženské. — *S. Bródy* nevydal nic o sobě, za to však vydává svým nákladem tlustý měsíčník (od Nového roku) „Bílou knihu“, jež přináší novelly, povídky, essaye, interviewy, posudky literarní, politické články, atd.... a vše to napsáno z péra jeho, jediné z péra Bródyho. Věru něco neobyčejného!

Z básnických plodů buďtež jenom vytknuty „Táhnoucí mračna“. Je to sbírka asi 100 čísel opravdu básnických snivého rázu bez jakékoliv umělkovanosti. Autor: *Sándor Feliki.*

Za to bohatší jest produkce dramatická. *István Géczy* dosáhl neobyčejného úspěchu svou fraškou „Matka Země“. Tendence: socialní, a tož dotýkající se zemědělského socialismu v Uhrách. Ač kus v některých vzhledech poněkud povrchní, přece celek svědčí o silné individualitě literarní.

Elek Benedek, jenž mimo jiné patří k nejlepším spisovatelům pro mládež, potěšil ten „drobotiny“ svět bachorkovitým kusem „Princezna toho druhu jediná“. Cenným kusem jest také veršovaná práce lyrika *E. Makaie* „Učený professor Hatvani“. Štěp. Hatvani, Faust maďarský, žil v polovici 18. století v Debrecíně. Z vděčné té lásky vykouzlil Makai jemný divadelní kus, plný vzácných aforismů a roztomilé poesie; je to pěkná komedie charakterní, prostá vší trivialnosti.

Arpád Zigány napsal kus „Shakespeare“, ale bohužel nepodávající toho, co na titulním listě slibuje, totiž „obrazu časového“, ale nelze autorovi odepříti znalosti prken divadelních.

Z vědeckých publikací vytýkáme — pomíjejíce úplný výčet referenta v „Athenaeu“ toliko folkloristickou práci *Rud. Temesváryho:* „Lidové obyčeje a pověry při porodech a ošetřování nemluvňátek v Uhrách.“ Německý překlad vyšel v Lipsku u Grieben-Fernaua. *Gyula Gyomlai* vydal „Dějiny Řecka“, založené výhradně na nejnovějších výzkumech prof. Schwarcze. *Frant. Kemény* a *Andor Máday* podali práce z oboru věd socialních: onen o „otázce světového míru“, tento o otázce „ženské“. A. K.

Z italského písemnictví.

Referent *Guido Brazi* v „Athenaeu“ praví, že největšího úspěchu v Italii dodělaly se práce ne domorodých spisovatelů, nýbrž dvou cizinců, a to H. Sienkiewicze „Quo vadis?“ a E. Rostanda „Cyrano de Bergerac“. O domácích velikánech dí, že se buď chystají k nějakému „chef-d'oeuvre“ neb odpočívají žádajíce okamžiku inspirace. Dále charakterisuje letoší rok na poli umění rokem „Danteovým“. Připadá totiž letos 500letá ročnice jeho priority (1300) a ročnice jeho velkolepé „vise“.

Z krásné prosy na prvním místě uvádí *Gabriela d'Annunzia* „Il Fuoco“. Není to roman v pravém slova významu, neobsahuje také žádných nových názorů světových, nýbrž je to apotheosa krásy, jakýsi

druh psychologické vivisekce. Obsahu knihy podati jest naprosto nemožno. S výšin nejtranscendentalnějšího filosofování, od pracně sehnaných analogií mezi přírodou a obrazy, lidmi a rostlinami odbočuje autor k dlouhému pojednání o hudbě. Jinde zase rozepisuje se o přednostech různých psích rac. Hlavními hrdinami knihy jsou Stelio Effrena (autor sám) a Foscarina. Stelio je v nejvyšším stupni „Nietzscheovský nadčlověk". Požívavost jakéhokoliv druhu je konečným cílem tohoto nadčlověka; k dosažení cíle toho jest mu dovoleno povaliti a proraziti všecky hráze a hradby, jež se mu v cestu staví a jichž se leká „průměrný" člověk. Kniha — zkrátka — jen pro velmi malý kroužek čtenářů, pro davy místy nepochopitelná, nudná, místy nebezpečná na výsost.

Federico de Roberto líčí v romaně „L'Illusione" povrchní a nestálou ženu, pachtící se za upřímnou láskou; *Girolama Rovetty* „La Signorina" je dobrá studie povahy a okolí (neboli milieu); *Ugo Ojetti* podal v „Il Giuseo dell' Amore" moderní studii neobyčejné subtilnosti; „Sant' Elena" *Giuseppe de Rossiho* je historie plná vášně a žalu. Kapitan *Olivieri San Giacomo* podává kousavý rozbor života vojenského v Italii, a to v povídce „Le Militaresse", kdežto *F. Crispolti* hájí s neobyčejným zápalem učení církve katolické proti duellování.

Z dramatických prací největší úspěch měla veselohra *Giuseppe Giacosy* „Come le Foglie". Dále zasluhují zmínky ještě *A. Noreltiho* „Dopo", *Giannino Antony Traversiové* „La scuola del Marito" (poněkud smělé), *E. A. Battiho* „La corsa al Piacere" a konečně *Enrica Corradiniho* „Giacomo Vettori". Corradini, jenž až do nedávna redigoval ve Florencii vycházející časopis mladých „Il Marzocco", napsal mimo několika už divadelních kusů též tři romany, a to „Santamaura", „La Gioja" a „La Verginità". Největšího úspěchu docílil prvním romanem. Romolo Pieri, lidumil starého rázu, nejváženější měšťan santamauraský, obětoval veškeré své a ženino jmění na účely dobročinné, ožebračiv sebe a svou rodinu. Z dítek jeho Mauro, miláček otcův, jenž záhy musí z domu do ciziny, setká se a seznámí s německým utopistou Halmem, jehož moci úplně podlehne Halmovi podaří se Maura tak oslepiti, že se tomu dobráckému člověkovi, hodnému synovi i jeho vlastní otec jeví jako zástupce vykořisťující společenské třídy. Nedosti na tom, Mauro padne do tenat bestie a upíra v podobě zhýřilé ženštiny. Vzpamatovav se uteče domů, kdež ho otec přijme jako marnotratného syna. Tím však cítí se uražena jeho sestra, jež jsouc souchotinářka zdědila po matce všechen hněv a všechnu zášť proti hlavě rodiny. Dochází už k jakémusi smíru a pokoji, když se v Santamauře objeví Massima, ona zhýralice, a znova Maura obepřede. To je začátek úplného rozvratu rodiny Pieriho. Annuziata, jež ví, že smrti propadla, nechce umřít, aniž okusila kalichu radosti. Zatím udá se s Maurem nová změna, poznává své poblouzení, a z tohoto poznání rodí se v něm nenávist proti Massimě jako původkyni neštěstí. A když jej ona opustí, aby se jinému na krk pověsila, dostihnuv ji ubije ji kamenem. Zatím však socialistické ideje Romolovy uzrají v plody. V nižších vrstvách obyvatelstva dlouho to už vřelo, konečně dojde ke vzpouře, při které vzbouřilci zapálí městečko. A v záři plamenů

vidíme prchati starého Romola se synem, aby ho zachránil před pochopy! Vniterný boj starého Romola, jenž se brzy oddává idealu svých snův opravných, aby si hned na to nejtrpčí činil výčitky, že proto zanedbal blaho svých, jenž se cítí ba k dětem svým puzena nejhoroucnější láskou, ba zase od nich odpuzována pro jejich příliš lidské vlastnosti, je podán s výtečnou psychologickou přesností a jemností. — Oba následující romany jsou slabší co do plastického provedení povah, ale za to vyznačují se ještě jemnější psychologií. V „Gioji“ obětuje Vittoria Rodia své touze po požitcích štěstí své sestřenky, svou vlastní rodinu. V romaně „Verginità“ herečka Saseria, jež mní, že láskou k Attiliovi, příteli svého milence, se očistí a znova mravní panenství nalezne, ničí ho duševně i tělesně. — Z dramatických kusů Corradiniových: „Dopo la morte“ a „La Lionessa“, v níž se líčí neblahý vliv zvrhlé ženy na celé okolí, a „Giacomo Vettori“, jež jest rodinným dramatem založeným na socialistickém podkladě, jak už svrchu dotčeno, docílil jedině tento úspěchu. První zapadl v moře zapomenutí, proti druhému obecenstvo se vzbouřilo. Stručný obsah „G. Vettoriho“ je tento: Titulní hrdina, self-made muž, zřídí si svou přičinlivostí, vytrvalostí a obezřelostí továrnu, jež zdárně prospívá. Synovi jeho zachce se samostatnosti, ale ač ho bohatě otec vyzbrojí na cestu za štěstím, syn pohoří, a proto vrátiv se domů, nalézá dvéře uzamknuté. Tu postaví se dělníci na stranu synovu a chtějí stávkou starého donutiti k ústupu. V tom však novým žárem vzplanou ráznost, činnost a bojechtivost. Stávku potlačí, a potom teprve dobrovolně ujímá se syna, popouštěje mu vedení továrny.

Z básnických prací palma patří *Giovanni Pascolimu* za jeho „Poemetti“. Pascoli hned první svou sbírkou „Myricce“ osvědčil se býti básníkem skromných věcí, skromných předmětů. Je to týž Pascoli, který letos dobyl první ceny za nejlepší báseň latinsky sepsanou při konkursu Hollandskem vypsaném. Časopis „Marzocco“ v č. 35. takto o něm mezi jiným píše: „Vzácně jemný a silný cit, jenž plnou silou vniká v sotva uvědomělý život vniterný tvorstva, jemným porozuměním se ho zmocňuje a s neobyčejnou silou s jinými sděliti dovede; živá a svěží mohutnost obrazivá, prosycená vůní dymianu a rozmarinu, napojená šťávami a rosou milých polí; rythmy a sloky obdivuhodné srozumitelnosti a plynnosti, a jazyk, jenž při mistrovské vyspělosti v čistém zdroji lidové řeči svého omládnutí doznal... Silná a hořem prochvělá duše, jež skutečně ve středu věcí žije a jejichžto tajemným zvukům a hlasům dává zníti v rozumném crescendu a decrescendu.“

Vittoria Aganoorova dávno dobyla si křesla mezi nejprvnějšími italskými básníky. Vyznamenává se mistrovskou formou, bohatou fantasií na vise a cituplným srdcem. Verše její až dosud po nejpřednějších magazinách italských vydalo nakladatelství bratří Treversů v „Collezione Bijor“. Aganoorovou lze nazvati odchovankou a stoupenkou Giacoma Zanelly. Titul sbírky „Leggenda Eterna“. — Zmínky zasluhují dále ještě *Severino Ferrari* a *Antonio della Porta*; onen sbírkou svých sonetů „Primavera Fiorentina“, tento svými „Canzoni“.

Al. K—a.

Z norských literatur.

c) Island. Jediným význačnějším organem Islanďanů v Evropě jest časopis „Eisnreidin" (t. j. Lokomotiva), jejž už na sedmý rok v Kodani vydává za přispění hmotného a intellektualního několika „rodoljubů" *Dr. Valtýr Gudmundson.* Format a velikost naší „Hlídky", jen že takových sešitů vyjde do roka nanejvýše tré. Obsah je míchaný, t. j. vědecko-zábavný; arci lví podíl patří vědeckým článkům, jež jednají o stavu a rozvoji jednak politického, jednak kulturního života Islanďanů v první řadě, pak jim příbuzných kmenů. Tak v letoším prvém svazku (dvojsvazku) na prvním místě jest přednáška *Pall Briema* o volbách do zákonodárních sborů. Předeslav napřed historii volení jinde, jakož i rozvoj práva volebního, doporučuje volbu, jaká teď v Hollandsku, totiž zastoupení menšin. Dále je pojednání *Helgi Péturssona* o nových pracích geogolických (roz. na Islandě) „Nýjungar í jardfroedi Islandi." Dále je článek „Reykjavík um aldamótin 1900", t. j. R. na konci století 19." s četnými obrázky jak pohledovými na město v celku vůbec, tak i na jeho čelnější budovy. Nemysli však nikdo, že jen nynějšího R. si všímáno, přihlíženo i k věkům minulým; je to zkrátka historická črta rozvoje města toho. Článek zpracován *Ben. Gröndalem.* Po části vědecké nejvíce zabírají místa básně. Zastoupeni bývají tam přední žijící islandští básníci *Stgr. Thorsteinsson, Gudmundur Fridjónsson. Sv. Sveinbjörnsson, J. Fridfinsson* (oba hudební skladatelé), *Thor. Erlingsson. Valdimar Brjem, M. Jochumsson* a j., a na třetím konečně místě krásná prosa původní i v překladech. Píší pak tam nejlepší povídkáři novoislandští. Na předním místě *Jónas Jónasson,* jenž patří asi k nejplodnějším povídkářům islandským. V ročníku III. (1897) uveřejnil povídku „Eidur" (Přívaha), v níž líčí drastickým způsobem, jak trápí a hněte svědomí baráčníka Halldova, jejž byl svedl ku křivé přísaze lakotný darebasedlák, až výčitkami uštván nalézá smrt v tříšti. I po smrti ještě ční k nebesům jeho křivopřísežná pravice s třemi vztaženými prsty. Mnoho prací jeho přinesla ročenka „Idun." K nejlepším pracím jeho počítá se „Hungarvofan" (Příšera hlad), v níž autor rozvinuje až příšerně tklivý obraz z dob oné hrozné bídy, jež jednak vznikla následkem danského monopolu, jednak následkem vulkanických výbuchů. Jiným přispivatelem „Eisnreidinu" jest *Einar Gísli Hjörleifsson,* teď redaktor časopisu islandského ve Winnipagu (Kanada). Týž už dříve proslul svými povídkami, psycholog. „Up og nidur" a „Vonir" (Naděje). V našem časopise uveřejnil „Bruín" (Most), historii nešťastné lásky. Mimo to přispěli tam *Gudmundur Fridjónsson* úryvkem z větší povídky „Vor" (Jaro), *Gunnsteinn Eyjólfsson* podal v „Pingkosningin" velmi pěkný obrázek z voleb do parlamentu v Americe, mimo to napsal pěknou črtu ze života pobloudivšího muže a milující ho ženy „Godar taugar" (Dobré nervy). *Sucer Sueeland* v povídce „Holdsveikin" (Malomocenství) líčí či vlastně tepá úřady, že nečiní, co by měli, aby meze stavili hrozné této ráně dosť často na Islandě se vyskytující. Nesmíme pominouti ještě *Jóna Thorlákssona.* Na posledním konečně místě podává hlavně autor přehled

literatury islandské a cizojazyčné o Islandě tak zv. Íslenzk hringsjá (um nýjar baekur og Island og isl. bókmentir erlendis). Z toho, co jsme tu jen tak běžně uvedli, vidno, že „Eisnreidin“ je list výtečně redigovaný a že zasluhuje co největšího rozšíření. Ze zmíněné „hringsjá“ doplňkem stůjtež tu některé pozoruhodnější práce vytčeny. Znamenitý „skald“ a zároveň nejplodnější dramatický spisovatel *Matthías Jochumsson* vydal v poslední době tyto dramatické práce: „Vesturfararnir“ (trojaktovka; česky asi: Američtí vystěhovalci), „Stinn sanni pjódvilli“ (jednoaktovka; česky: Pravá lidu vůle) a konečně historické drama „Jón Arason“. Mimo to vydal v přepracování pětiaktový kus „Skuggasveinn.“

Jiný dramatický spisovatel jest *Indridi Einarsson*. První prací (dramatickou) jeho byl kus nazvaný „Nýársnóttin“, vyšel tiskem r. 1872. v Akureyri, jenž poprvé provozován byl v latinské škole Rjvík o Vánocích r. 1871. a jehož děj částečně vzat z pověsti lidu. R. 1873. vydal pětiaktovku „Hellismen“ (Zatracenci), jehož děj rovněž vzat z pověsti lidu a jehož zpracování provedeno pod dojmem Schillerových „Loupežníků.“ Onen kus dáván dosud aspoň už na 80krát, tento zajisté už na 20krát, ač tiskem vyšel teprve r. 1898. Třetí jeho prací dramatickou (nota bene všecky veršované, jako Jochumssonovy), dosud tiskem nevydanou, jest „Systkinin í Fremstadal“. Podnět k němu dalo spisovateli anglické drama „Pygmalion a Galatea“. Ale ještě výše stojí jeho dramatická báseň „Frú Sigrídur“, k němuž asi Ibsenova „Nora“ první podnět dala. Je to rodinné drama, jež mohutným vítězstvím rekyně nad svou vlastní úsobností zadost činí požadavkům moralky. Poslední a rozhodně nejlepší jeho prací jest v Rjvíku 1899 vydané drama historické „Sverd og bagall“ (Meč a berla). Jako posledně uvedené Jochumssonovo drama „Jón Arason“ tak i toto povznáší islandského dramatika na dráhu a stupeň, po němž bude-li se dále bráti, směle bude se moci rovnati dramatické literatuře jiných národů. Látku k tomuto kusu vzal Einarsson ze staré „Sturlungen-sagy“, jež líčí boje a zápasy mocné rodiny knížecí Sturlungů, následkem nichž podařilo se králi (norskému) Hakonovi V. r. 1262. započati spojení ostrova s Norskem, jež za jeho nástupce Magnusa VI. dokonáno. Kus ten přeložen mistrně do německého od C. Küchlera, jenž jako výtečný znalec novoislandského (a můj ctěný přítel) všeho uznání zasluhuje za svou práci. I přejeme mu, aby skutečně se uskutečnilo, po čem sám tak vřele touží, aby dáváno bylo i na divadle našem, ne-li už v rouše úplně naprosto nezměněném, tož aspoň přepracovaném. Německý překlad vyšel u E. Eberinga v Drážďanech. Cena 2 m. 50 f.

Z jiných publikací vytýkáme *Gudmundura Fridjónssona* sbírku čtyr povídek „Einir“. Název první „Skókreppa“ (česky: Ševcovský knejp) jest patetická biografie prostého muže z lidu. Druhá „Úr heimdhögum“ má za předmět líčení shánění ovec se salaší, abych užil našeho slova, a obyčeju při tom na Islandě panujících. Třetí, nejslabší, jedná o následcích urážky. Ve čtvrté, „Útbygging“, tepe se nelidská lakota protestantského pastora, jenž připraví o kousek pole kostelního chuďasa, jenž jím jediné své nuzné živobytí obhajoval.

Z básnických sbíreček buďtež pouze jménem uvedeny: *Gud. Magnússona* „Heima og Erlendis“ (Doma a v cizině), *Jóna Thorkelssona* „Thódsögur og Munnmaeli“, *Einara Hjörleifssona, Jóna Ólafssona*, z nichž velmi se chválí básně politické, a *S. J. Jóhanessona* „Ljódmaeli“, většinou básně příležitostné. Více asi zajímati bude ty, kteří se obírají staronorštinou, publikace „island. sag“ (Islendigasögur). Je to laciné vydání sag starých islandských. Dosud vydáno jich 27. Posledně vydány jsou „Gísla saga Súrssonar“ (kratší i delší), „Fostbraedra saga“ a „Vígastyrs saga og Heidarvíga.“ Vydavatelem je *Valdimar Ásmundarson* v Reykjavíku. Snad bude referentovi možno některé z těch staronorských skvostů podati v českém rouše. Stojí za to. Poukazujeme jen na zpracování (arci zcela volné a české) takové sagové látky od Zeyera ve „Květech.“

d) Finsko. Jak se tomu „stojezernímu“ kraji a lidu jeho daří pod žezlem cara „mírumilovníka“, s dostatek známo z denních listů. Páni naši spolubratří slovanští rádi by je zbavili nejen všech politických práv, ale i jazyka jejich mateřského, zrovna jako naši „súsedi“ Němci nás a v Uhrách páni potomkové Arpadův ubohé Slováky. Čudové se brání, ale nepochybně neubrání, jako Slováci v Uhrách. Boj o národní svobodu, ba existenci nadchl prvního finského spisovatele *Juhani Ahoa* k sepsání drobných politických črt, podaných v rouše allegorie, jež napřed v časopisech uveřejňoval a posléze samostatně vydal pod titulem „Katajainen Kansani“ (česky asi „Můj lid jako jalovec“). Celá sbírka obsahuje 16 čísel, t. j. 16 kratších črt, z nichž prvních asi šest jsou skvostné akvarellové obrázky kraje finského, jiné zase drobnomalby ze života lidu čuchonského, ostatních deset v rouše allegorickém, ve formě pohádky, vzpomínky líčí náladu a hnutí, jež vyvolaly v lidu finském úkazy ruské vlády, že Finsko má pozbaveno býti své samosprávy. Allegorické tyto básně vyznívají všecky nadějí na vítězství, ale nevím, nevím, zda nebude osud Čudů týž, jako osud „Panua“, hlavní osoby z velikého stejnojmenného romanu, který J. Brofeld (toť pravé jméno Ahoovo) vydal před „Katajainen Kansani“ a v němž se líčí oslňujícími barvami poslední zoufalý zápas pohanství o své staré bohy. Po stránce umělecké má kniha „Katajainen Kansani“ cenu i za hranicemi vlasti autorovy. Čuchoncům však zůstane asi dlouho drahým skvostem, poněvadž psána opravdu ze srdce láskou k domovině ubolévajícího. — Týž spis. vydal III. a IV. sv. svých „Lastuj“ (česky asi: „Hoblovanky“ a p.). Co se týče kresby lidových typuv a psychologické analyse, snad tu a tam stojí za obrázky z prvních dvou sbírek, ač i v těchto svazcích neschází dobré charakterní črty a hluboce tklivé, tragické episody.

Jiný, Juhani Ahovi po bok se stavící spisovatel *Santeri Ingman* vydal historický roman „Anna Fleming“. Měl však nehodu, že práce jeho vydána krátce po Ahoově „Panu“. Samo sebou se rozumí, že obecenstvo jalo se oba romany srovnávati, a následek? Práce Ingmanova nedošla takového uznání, jakého zaslouží. Pochybil také autor, že nepojmenoval romanu vlastně „Klas Fleming“, neboť ten je vlastně hrdinou romanu. Ač co do uměleckého pojetí „Klas Fleming“ všeho uznání

a obdivu zasluhuje, přece s druhé strany nestranná historie neličí ho takovým národním, t. j. za práva lidu bojujícím hrdinou, jakého z něho spisovatel učinil. Velikost Flemingova záležela vlastně v tom, že hleděl věrnost zachovati tomu panovníkovi, jehož pokládal za zákonnitého krále švedského a finského. — Týž spisovatel vydal sbírku kratších povídek, za něž se mu dostalo, už nevím jaké, odměny peněžité. (Název krátce: „Novelleja“.) — Jiné zmínky zasluhující práce jsou *K. Kajandera* rozkošný obrázek „Kunnen michiä“ (Výborovec), dále *Heikki Meriläinena* práce „Huutolaistyttö“ (Vydražená dívka). Je to obrázek vzatý ze života lidu, a to z kajanuského kraje, jednajícím o domovském právu vůbec a osudu sirotků zvláště. Na severu je totiž obyčejem, že sirotkové u veřejné dražbě tomu, kdo více podá neboli správněji řečeno, kdo méně žádá, od chudobinské správy v opatrování se dávají. Jak se jim při tom vede, toho doklad právě podává hrdinka naší povídky. V oné povídce líčí autor realisticky a velice dovedně boje stran a osobností v obci, kdež každý by rád byl nějakým „úřadem“, aby mohl hrabati z obecního do kapsy vlastní. Inu, u nás to není jiné. Kolik obcí už takovými „úřady“ přišlo na mizinu!

Z nejmladší generace spisovatelka *Maila Talvio* vydala povídky „Taili“ a „Kaksi rakkauta“ (Dvě lásky), jež svědčí o dosti značném talentu vypravovatelském. Táž spisovatelka napsala vlastenecký kus „Suomesta pois“ (Z Finska pryč). — Největšího však úspěchu divadelního docílil *Teuvo Pakkala* svou v pravém slova lidovou veselohrou „Tukkijoella“. *Eino Leinova* „Tuonelan joutsen“ je dramatická báseň, jakýsi druh „sagového“ kusu divadelního, protkaného náladou přírodní. Motiv vzal si autor z „Kalevaly“, a sice Lemminkäinovu jízdu do Tuonely — odtud také název kusu, — aby zastřelil tuonelavského pána labuť. Ač komposice dramatické vlastně žádné není v kuse, ač by se dalo tu i tam autorovi vytýkati „básnická žvavost“, přece zase vykazuje práce některá, najmě lyrická, místa opravdu skvostná. Týž autor vydal u Otavy (Helsingf.) sbírku básní „Sata ja yksi laulaia“, jež však nestojí ani obsahem ani formou za nic. Lepší je sbírka téhož autora vlasteneckých básní („Ajanaalloilta“), a ještě lepší téhož obsahu sbírka básní *Larin Kyöstisa*, hlavně pak jeho lyrické básně v „Kulkurin lauluja“ (Tulákovy písně). — *J. H. Erkkova* sbírka básní, ač formalně vykazuje nejeden nedostatek, tož přece zase vroucností myšlenek a šlechetným života pojímáním čtenáři se zamlouvá. Název sbírky „Runoelmia ja ajatelmia“ (Básně a myšlenky). — *Arvid Järnefeldt* napsal historický kus (ve 4 dějstvích) „Samuel Croëll“. Jako psychologická studie a časový obrázek zaslouží práce ta všeho uznání, ale za to dramatické zpracování je hrozně slabé. Týž spisovatel vydal cestopisné dojmy ze své cesty Ruskem až na Krym, jakož i dojmy své, jež na něho učinil Tolstoj při návštěvě jeho poljanského sídla. Název knihy: „Päiväkirja matkaltani Venäjällä ja käynti L. Tolstoin luona keväällä 1899“, t. j. Denník z mé cesty Ruskem a z návštěvy u hr. L. T. na jaře r. 1899.“ Už z toho, že spis. sám nazval práci svou „denníkem“, nesmíme v knize hledati více než dojmy cestopisné, lehce zachycené.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CLXXV.

185. Biskup Jan. Olomouc, 13. prosince 1352. — Koncept statutu kapitolního str. 60.

Str. 147. ř. 6. statut: ac posse;
ř. 10. statut: in dicta ecclesia uel etiam sancti Petri etc.;
ř. 14. „ siue *qui* expensas saltem per unum annum etc.;
ř. 15. „ decano preposito aut archidiacono;
ř. 17. „ hactenus etc. antiquiori *tunc* apud ipsam ecclesiam;
ř. 22. „ uel praesentatos *et nominatos*;
ř. 23. „ per se uel *per* alium;
ř. 24. „ praesentationes *et* inuestiturae;
ř. 30. „ computand*o*;
ř. 35. „ in dicta ecclesia nostra;
str. 148. ř. 3. 4. statut: in recepcione personarum ipsa ecclesia in posterum in ornamentis percipiat incrementum;
ř. 8. statut: in capitulo voce carebit;
ř. 9. „ vynechává: ac;
ř. 10. „ esse statutum etc. seu deponentes;
ř. 17. „ prout *sibi* uisum fuerit;
ř. 22. „ debeat *intimare*, ne: interminare;
ř. 23. „ aut obedientiam;
ř. 25. „ de ipsa *in* quantum etc.;
ř. 26. „ tenebitur committere vicariam;
ř. 27. „ Locatores quoque et *sublocatores* (ne: subligatores!);
ř. 31. „ ad capituli arbitrium;
ř. 32. „ vicaria aut obediencia;
ř. 34. „ méně správně: *in* capitulo;
ř. 39. „ supplicauerunt;
ř. 40. „ praesentis vitae habetur *subsidium*;
str. 149. ř. 1. statut: Supra*dicta*;
ř. 4. statut: *ac* esse;
ř. 15. „ méně správně: ex tunc pro nunc dicta canonica monitione etc.;
ř. 19. „ capituli nostri *praedicti*.

Ovšem že listina v šestnáctém věku opsána jiným pravopisem zběžně sice, ale přece na mnohých místech doplňuje diplomatář, ačkoli není úplně bez mezer naše kopie.

CLXXVI.

205. Karel IV. Praha, 5. května 1353. — C. I. a. 15.

Str. 162. ř. 1. má original: *K*arolus;
ř. 2. de innat*e* pietatis clemencia (ne: de innat*a* etc.);
str. 163. ř. 3. *san* (e zůstalo v péře pisateli listiny) . . . Jo*h*annis;
ř. 4. necnon jedno slovo;

ř. 6. Jo*h*annem;
ř. 15. *ceteris* Christifidelibus, ne: clericis;
ř. 17. etiam si de h*iis*;
ř. 22. quam *eum*, qui, ne: quam enim;
ř. 23. contrafactum;
ř. 24. camere siue fisci;
ř. 27. má original: III. Non*as* a ne III. Non*is*, jak opravuje Dr. Lechner str. 367., pročež datum: 5. května;
konečně str. 163. ř. 13. *u*aleant a 21. quo*u*is.

Záznam na rubě zní: Confirmacio priuilegiorum et libertatum ecclesie Olomucensis per dominum Karolum diue memorie imperatorem sub aurea bulla. Pod tím *E* a *No. 18*. Listina jest na rubě velice pokálena blátem.

CLXXVII.

214. Jan markrabí. Brno, 8. července 1353. — G. I. b. 11.

Latinský nápis: littera exempcionis a iudicio capitanei baronum Johannis marchionis; nad ním český ze 16. věku: Nadání kláštera.

Pečet překrásně zachovalá na motouze ze zelených a červených nití hedbávných ve vosku červeném na misce z vosku bílého.

Uprostřed kostkovaná orlice hlavou obrácená v pravo; kolem legenda: + S. IOHANNIS. DEI. GRACIA. MARCHIONIS. MORAVIE. Pozdější Nr. 22. přepsáno v 18; nad plikou od vrchu dolů: fol. 16.

Str. 168. ř. 2. bylo v originale omylem: sororis, *s* jest vyškrabáno;
ř. 3. original: inperpetuum;
ř. 4. čteme v originale: inter ceter*as* virtutum acciones, ne: ceter*is*;
ř. 10. v originale: benefic*orum* (beneficus = beneficiarius v listinách bývá druhdy);
ř. 12. v originale: certa nostra *sciencia* libera*liter*;
ř. 14. „ „ seu... conuentum, jako ř. 17.;
ř. 15. „ „ ad iudicium *vel* czudam, ne: *seu*;
ř. 16. „ „ contra *vos* vel ipsos;
ř. 26. „ „ li*tt*eras.

CLXXVIII.

215. Týž markrabí. Brno, 8. července 1353. — G. I. b. 10.

Záznam na rubě v pravopise tehdejším: Lyst yana markrabiho, to jest: List Jana markrabího, a ne, jak Dr. Lechner přepisuje: lyst pana markrabého. Nad zářezem pro proužek na pečet: fol. 18.

Str. 169. ř. 4. original: notificamus vobis, bez: *et*;
ř. 5. bylo v originale psáno: *v*enedicti omylem, z *v* učiněno malé *b*;
ř. 7. jest v originale iurisdicione s jedním *c*, a tomu platilo dodané Böckem *sic*;
ř. 7. „ „ „ *uestra*, ne: nostra, čímž smysl se docela mění;
ř. 10. hospitalitatibus*que*;

ř. 13. v originale rasura po „eius“ před „quidpiam“, vyškrabáno: *h*: compecierunt;
ř. 15. Konicz;
ř. 16. i*n*peditores.

CLXXIX.

281. Jan biskup. Modřice, 1. listopadu 1354. — P. I. a. 8.

Transsumpt notářský s pečetí a jménem Šimona z Prahy, kanovníka kostela olomuckého a pražského vikáře in spiritualibus a officiala biskupa olomuckého vydaný v Olomouci 5. července 1430.

Pravopis původnější jest ovšem v transsumptě.

Str. 226. ř. 1. Transsumpt: i*n*perpetuum;
ř. 2. Transsumpt: que fiunt que fiunt omylem dvakráte;
ř. 3. „ sapient*u*m introduxit au*c*toritas, tak i konfirmace biskupa Mikoláše z roku 1389;
ř. 7. Transsumpt: ma*c*ellis carnium;
Str. 227. ř. 3. Transsumpt: in eodem loco Quadraginta lan*eis* constitut*is*, tak i konfirmace Mikoláše biskupa;
ř. 4. Transsumpt nesprávně: de *molendinis, quod* wlgariter nominatur Castemuel, konfirmace Mikoláše biskupa správně: de *molendino, quod* nuncupatur, manské knihy II. str. 84. de molendino, quod wlgariter nominatur Castemuel;
ř. 8. Transsumpt nesprávně: Cunado de Luthomisl, konfirmace Mikoláše: Cunado de Luthomischel, manské knihy: Cun*r*ado nesprávně:
ř. 10. Transsumpt: i*m*perpetuum;
ř. 12. „ strenuis viris, konfirmace Mikolášova i manské knihy: strenuo viro;
ř. 13. Transsumpt: de Fullen, tak i konfirmace Mikolášova; manské knihy: de Fullenstein;
ř. 13. Transsumpt: Wenczuschio de Borow, konf.: Wenczussio de Boraw, manské kn.: Wenczuchio de Boraw;
ř. 14. Transsumpt: Jenczone de Arnolticz, konf.: Jenczone de Arnoltowicz, manské kn.: Jenczone de Arnoltowicz;
ř. 15. Transsumpt: fidedignis . . . Modricz, konfirmace Mikolášova: M*o*dricz, manské kn.: Modricz;
ř. 15. Transsumpt: quinquagesimo quarto, konf.: quinquagesimo quarto, manské kn.: quinquagesimo quinto. Nyní jest otázka, zdali více zasluhuje víry co do roku právě uvedeného údaj prostého opisu v manských knihách, čili transsumptu úředního jmenem Šimona z Prahy a Pavla z Prahy, biskupského vikáře olomuckého s pečetí biskupského úřadu jakož i s podpisem a pečetí veřejného notáře Mikoláše syna někdy Ondřejova z Vinek potvrzeného, kterýž byl pořízen z originalův Jana Očka z r. 1354. a z konfirmace téhož biskupem Mikolášem r. 1389., zvláště když i kopie v zemském archivě moravském ve sbírce Bočkově tak ve všem souhlasí. Odpověď jest velice snadna.

Nová díla.

Dr. Jan Poštulka: **Methodický výklad biblických dějin** pro 1. školní rok a malého katechismu pro 2. a 3. školní rok. Kroměříž 1900.

„Vydáním nového katechismu", praví spisovatel v předmluvě, „nastala potřeba nových výkladů". A výklad, jež Dr. Poštulka předkládá, bez odporu dlužno nazvati zdařilým; neboť všude hledí jak příběhy biblické tak jednotlivé pravdy katechismu podávati mluvou prostou, dítkám srozumitelnou, větami krátkými a jednoduchými. Při výkladu katechismu zvláště se nám zamlouvá, že spisovatel hleděl cestou analyticko-induktivní jednotlivé pravdy odvoditi z příběhů biblických, anebo kde toho nebylo lze, z příběhů vzatých ze života svatých a života obecného. Tím celý výklad nabývá názornosti a zajímavosti. Častějšími otázkami, jichž však na některých místech zdá se nám býti mnoho nakupeno, budí a udržuje se součinnost dítek. Vypravováním příběhů biblických k vyvození pravd katechismu poskytuje se též dítkám vhodná příležitost, aby se naučily biblické dějepravě, které ku veliké škodě žáků i při nejlepší vůli katechety nelze vždy věnovati náležitou péči.

Spisovatel výkladem svým nehledí však pouze působiti na rozum, nýbrž i na srdce a vůli žáků tím, že ku konci jednotlivých příběhů biblických a po výkladu pravd katechismu připojuje vhodná naučení a povzbuzení k životu zbožnému. Byl by cíle tohoto dle názoru našeho ještě lépe dosáhl, kdyby nebyl při výkladu katechismu napomenutí pouze naznačil, nýbrž i, jak to činil při výkladu dějin biblických, alespoň poněkud rozvedl.

Ve vydání druhém, jehož se výklad tento pro svou praktičnost v brzku zajisté dočká, bude třeba opraviti některá nedopatření. Tak na př. na str. 64. věta: „Někteří andělé bydlí v nebi, jiní na zemi" mohla by snadno dáti dítkám příležitost k mylnému názoru. Na str. 125. také kněží počítáni jsou k církvi učící. Velký katechismus však v otázce 204. výslovně učí, že jen papež a biskupové dohromady jmenují se církví učící.

Na str. 170. není správno, že není slib platný, slíbí-li někdo něco, k čemu je povinen. Moralisté, jako na př. Müller, Göpfert učí, že i takový slib je platný.

Na str. 184. nesprávně tvrzeno: „Přetvářka je těžký hřích". Jestiť přetvářka jen druhem lži, a ta in se je lehkým hříchem. Zvláště nesprávno je něco takového tvrditi dítkám, ježto dítky beztoho každý téměř hřích pokládají za těžký.

Na str. 210. nesprávná je věta: „Protože P. Ježíš věděl, že se musí obětovati na kříži, chtěl, aby táž oběť se ustavičně mezi křesťany opakovala." Vědomost Krista Pána o tom, že se musí obětovati na kříži, nikterak není důvodem ustanovení mše svaté.

Také se nesrovnáváme s tím, že částky všeobecné při jednotlivých hlavních částech podány jsou vždy až na konci. Tím výklad nikterak se neusnadní; kromě toho, když na př. vyloží se napřed jednotlivé

svátosti a teprve ku konci podá se pojem svátosti, nemají dítky při výkladu jednotlivých svátostí pojmu o tom, co vlastně svátost jest. Jediné snad při výkladu otázky, co je křesťansky věřiti, bylo by lze způsob tento odporučiti; avšak i zde pomůže si katecheta snadno, vyloží-li, jak to činí i sám spisovatel, v 1. roce aspoň krátce pojem církve.

Dr. Josef Samsour.

Russkija drevnosti v pamjatnikach iskusstva, izdavajemyja gr. Iv. Tolstym i N. Kondakovym. Sv. 6. s 233 ris. Petrohrad 1900. Cena 1 r. 50 k.

Velmi laciné vydání „ruských starobylostí“ přináší slušně provedenou sbírku fotografií uměleckých památek ruské starobylosti i těší se úspěchu u čtenářstva. Vedle kreseb podán i obsažný text. Prvních šest svazků podává obzor osudů staroruské kultury před vpádem Tatarů. Přítomný 6. sv. přináší památky Vladimira, Novgoroda i Pskova a podává všeobecnou charakteristiku staroruského umění, jež nabylo zvláštního originalního uměleckého typu pracemi velkoruského plemene; umění to bylo zpracováním řecko-římského umění pod vlivem východních národů.

Dr. P Kedrov: Sanitarnyja uslovija truda i žizni rabočich na kirpičnych zavodach. Moskva 1890. Cena 50 kop.

Autor bedlivě studoval život, práci i zdravotní stav dělníků v cihelnách i podává jasný obraz těžkého života těchto „pastorkův osudu“ a přichází k závěru, že těžký, přetěžký je život ten a málo poskytuje tělesnému i duševnímu rozvoji dělnictva.

Rudolf Vrba: **Stávky.** Několik úvah z bojiště práce s kapitalem. (Vzdělavací knihovny katolické sv. XVII.) V Praze 1900. Nakl. V. Kotrba. Str. 95. Cena 1 koruna.

Pan spisovatel jest už znám jako katolický žurnalista a spisovatel, není tudíž třeba při spisku tomto zvláště jej uváděti čtenářstvu a činnost jeho šíře rozebírati a označovati. Spisek o stávkách řadí se k minulým jeho pracím, jest však ještě lehčího druhu. Povstal nahromaděním látky novinářské, jíž p. spisovatel pro „Katolické Listy“ zpracovával během posledních let a zvláště při minulých velikých stávkách u nás i za hranicemi. Že běžná, mnohdy lehce pracovaná osnova novinářských článků znovu probrána a utažena, rozumí se samo sebou. Přece však zůstaly i tak sem tam nedopatření, jež poukazují, že spisek nevyrostl jako soustavný, logický celek. Sem tam při údajích statistických předběžné úsudky (str. 25., kde nepovšimnut zůstal vzrůst stávek krátkých, ani jejich význam v počtu stávek vůbec), nebo upřílišené, jež pozdější údaje nutně pak převraceji. Místy unavují dlouhé, nadbytečně dlouhé citáty z novin, jichž úsudek pro vědecké pojednání sotva může býti směrodatný. Ráz a povaha stávek citací naznačená dala se říci vlastními slovy mnohem lépe a určitěji. Když už se konečně cituje, pak by vhodno bylo citovat úsudky četnější, ale listu směro-

datných. Nechápeme, proč do stávek pojata statistika pojišťování. Zaopatření práce při stávkách třeba pojmouti z jiného stanoviska, než jako prostředek k zamezení stávky. Tím přece není, leda by se měli shánět stávkokazové. A spisovatel nestojí na stanovisku těch prácedárců, kteří každou stávku chtějí rozluštit jen propuštěním, pozavíráním nebo dokonce postřílením stávkujících a najetím nových dělníků. Stanovisko spisovatelovo jest takové, jaké jediné dnes může zaujati člověk vážně se zabývající socialní otázkou: stávka jest nutné zlo, jehož se nemá užívati lehkovážně (k vůli agitacím) právě proto, poněvadž je v zásadě škodlivé dělnictvu, průmyslu i celé společnosti, ale jest přece nutným zlem, a proto někdy nezbytnou, protože jinak spory mezi dělnictvem a zaměstnavatelem urovnati nemožno. Nepovšimnuta zůstala jedna stránka stávky: že jest uchýlením se na soud veřejnosti; o tento soud stojí vždy obě strany, ač přečasto ještě soud veřejnosti nerozhoduje o výsledku stávky a také soud ten nebývá ani nestranným.

Ježto v literatuře naší dosud tak chudé na všeobecné i zvláštní spisy z oboru sociologie, o stávkách soustavné a vyčerpávajícím způsobem nepsáno, vyplňuje přítomný spis skutečně též jakousi mezeru. Postačí však jen pro povrchnější a kratší informace.

José Maria de Heredia: **Trofeje.** Sborník světové poesie. Svazek 68. Rozměrem originalu přeložil Jan Žeranovský.

Málo je knih, jež by při objemu tak malém tolik vážily, co svrchu uvedená kniha. Autor sám nenapsal nic více než tu sbírku, a přece přijat do sboru francouzských „nesmrtelných“ a nesmrtelnost pojistil si i v literaturách jiných národů. Nevím, zda autor na to myslil, když své sbírce nadpis volil, ale lepšího názvu pro ni vybrati nemohl. Jsou to věru „trofeje“ ducha lidského, myšlenky, jakož i „trofeje“ formy, odění myšlenky v roucho, a to co nejelegantnější a nejslavnostnější, a co se českého vydání týká, lze též říci, že to „trofej“ překladatelského umění. V 124 číslech máte „in nuce“ podánu historii kulturní jak starého světa římského a řeckého, tak i východu, ale nejen starověku, ale i středověku, a mimo to skvostnou kolekci obrazů z jejich otčin, obrazů krajinných podaných u vidmu, jak se to vše promítlo v hloubavé myslící duši autorově. Co asi přemýšlení stálo autora, aby v sonetu ve čtrnácti verších to vše podal, a k tomu mluvou, jíž ve francouzské poesii není rovné! Ale co asi také práce stálo překladatele, aby bez ujmy originalu vystihl jak myšlenku tak i formu originalu! Že tu a tam poněkud odchýlil se od slovného znění, že tu a tam nucen byl vzíti útočiště k novotvarům poněkud nezvyklým, kdož by se divil? Nebýti toho, nebyl by to překlad, kopie, ale — original. Směle můžeme říci, že tento svazek druží se k nejlepším číslům „světové poesie“.

Dr. Karel Vondruška: **Kalendář duchovenstva československého** 1901. Cena 1 K 50 h.

Praktická úprava tohoto zápisníku a schematismu je známa a osvědčena. Ant. Hoffmann předeslal stručný, ale dobrý návod o sňatku

uherského státního příslušníka v Rakousku. Schematismus jest podle diecesí a patronatů sestaven; má to své přednosti i vady, snad nijak nevyhnutelné. Největší vadou schematismu toho jest, že nezaznamenává kněží řeholních mimo duchovní správu.

S. Jarkovský: **Drobné genry.** Ottovy Laciné knihovny národní č. 181. Str. 275.

St. Jarkovského povídky se celkem čtou velmi pěkně. Tentokrát nejsou již tak spokojeně usmívavé, jak obyčejně, hlásí se tu i trud a bol, avšak prostý, takořka staromládenecký humor proniká i zde. Oblíbené postavy studenta, professora a úředníka i zde se namanují, jak v tom našem maloměstském životě hrají své úlohy, ve kterém je p. spis. jako doma. — Výjev „Ples na oceaně“ se v tom okolí nese jaksi cize.

Jiří Karásek: **Gothická duše.** Roman. Moderní Revue. Str. 170. Cena 1 K 50 h.

Poslední potomek patricijské rodiny prý je to, jehož rozporů plný život, život marných rozmachův a úpadku zde vylíčen, vylíčen známým dekadentským trhaným a nabubřelým slohem, takovým, jaký únavu ještě více působí než vyličuje. S námahou knihu dočtete.

Mladík ten nebyl všední; byla to „gothická duše“ ve významu historičnosti i duševní výše, avšak také chorobnosti. Spisovatel tuto stránku konstatuje napořád, degeneraci a dědičnost, ale nepočítá s ní v úsudcích; počíná si na oko jen popisně, reprodukuje názory a úsudky hrdinovy, ale v pravdě snaží se býti kritickým a normativním, namlouvaje nám úsudky zcela křivé.

Mladík odhodlal se státi řeholníkem, knězem, pod suggescí pochmurných klášterův a kostelů pražských. Studoval nějakou dobu i bohosloví, ale zhnusil si život v alumnatě a theologii vůbec. „Chtěl jíti ke ctnosti hříchem, ale dogma mu pravilo: musíš jíti mimo hřích“ (str. 47.). Jak pak si to p. Karásek představuje? „jíti ke ctnosti hříchem“ a potom to „dogma“! O poměru sv. Pavla ke Kristu píše se na str. 49.: „Prchal z chrámu, kde se chvěla ještě ozvěna sv. Pavla, uvádějícího v mrtvý system živé slovo Kristovo, teplo jeho lásky měnící v necitné ledy dogmatu.“ Že ti lidé se do všeho pletou, nepoučivše se ani trochu o věci, leda snad z nějakého Drapera! Někdo „mladý“ zase snad řekne, že to revoluce citová. Ano, citová bez rozumu. Němci takovým hlubokomyslným výrokum, jako je tento theologický exkurs, říkají: romanphrasen. „Chtěl jíti jako spilý po balsamické vůni květů svatého Františka...“ Chudák, znal asi stejně Františka jako Pavla a Krista. Na takovém základě pak se má agitovati pro náboženskou obnovu!

Byl básníkem atd., posléze ničím. Živořil v sebetrýzni, pozbyv náboženství, ačkoli vždy znova a znova instinktivně k Bohu se obracel, pozbyl víry ve vše. „My máme mezi svými hesly to jeho [Chelčického] krásné: nic nedělat a všechno popírat“ (str. 89.). „Národní princip [u lidu českého] nebyl ještě přemožen sebou samým, jako náboženský princip“ (str. 119.), „ale všecky cesty, na něž se dosud hrdina vydal, vedly jej od nacionalismu. Vyžije aspoň své lidství?“ (tamt.).

Nevyžil, sešílel. V podvečer života navštěvuje z čista jasna jakousi tetu v zapadlém domě malostranském, taktéž jen živořící. Scena ta, poněkud theatralní a nepodobná, posílila touhu po samotářství a urychlila konec.

Kniha ta nevlídná, bezútěšná, unavující, dotýká se nejvážnějších záležitostí rozumu i srdce, ale v esthetismu svém je takto zcela povrchní. I choromyslní mluvívají pravdu, ale tentokrát málokdy.

SMĚS.

Ve zprávách „Berlínské akademie věd“ 1900, XXVI., překvapuje Harnack exegety pojednáním **Das Magnificat der Elisabeth** vedle několika poznámek k Luc. cap. 1. a 2. Chce z podání a kontextu ukázati, že Magnificat Lukášovo nebylo přičítáno Marii, nýbrž Alžbětě. Jde především o to, zdali u Luc. 1, 46: *καὶ εἶπεν Μαριάμ· Μεγαλύνει* atd. či *καὶ εἶπεν Ἐλισάβετ* čteno býti musí. Poslední čtení pokládá Harnack za původní, ačkoli všechny řecké kodexy a velká většina latinských rukopisů biblických chvalozpěv Magnificat Matce Boží do úst kladou; to také činí již Tertullian. Jen tři starolatinské kodexy přikládají jej Alžbětě: Vercellský (stol. IV.), Veronský (stol. V.), Rhedigeransko-Vratislavský (stol. VII.). Tento stav věcí má zajisté svatý Jeronym na mysli se svou poznámkou k páté homilii in Lucam. (Lommatzsch V. 108.) Řekové nevěděli, to lze klidně tvrditi, nic o Magnificat Alžbětině. Tím je o hypothese Harnackové již soud pronešen a jeho „důkazy“ z kontextu nemění na tom nic. Zajímavé je také přiznání Harnackovo, že se nesmíme spoléhati jen na kodexy řecké (str. 543.) a důkaz proti Korssenovi (Gött. Gel.-Anz. 1899 Nr. 4), že kap. 1. a 2. náležejí k puvodnímu evangeliu Lukášovu. (Str. 547. a násl.). —R.

Několik poznámek o tisku novinářském. Jedním z předních činitelů života intellektuelního a moralního v naší době jsou bez odporu noviny. U mnohých lidí, ba směle můžeme říci, u největší části moderního lidstva jsou jediným dodavatelem myšlenek, tak že tito vidí, učí se a poznávají vše jen pomocí svého denního listu. Dle něho a skrze něj oceňují a posuzují vše ostatní. Denník jest jejich každodenním hostem, ano domácím přítelem, jenž jim prokazuje všechny služby. Dodává jim nové zprávy, ba i dojmy samy, jež ta neb ona zpráva má na ně učiniti, soudy, jež si mají utvořiti o jisté události. Noviny zastupují je takto i v činnosti jejich duševní. Zkrátka řečeno, žurnal zastává u nich všechny úřady, rozhoduje v první a poslední instanci.

Je to stav zdravý?

Není. Čtení samých novin rozptyluje příliš a činí povrchním — toť škoda pravého vzdělání. Kromě toho rozčiluje a činí nervosním — toť škoda tělesně-duševná.

Obojí škoda pochází z přílišného čtení novin vůbec. Hlavní však škoda jest odtud, že noviny více než jiné tiskopisy jsou ve službě stran, většinou znemravnělých, úplatných a uplácejících; noviny velikou většinou znemravňují.

O sobě ovšem nelze novin nikterak zavrhovati, neboť mají totéž právo, jako všechny jiné tiskopisy. Jen kdyby byly lepší!

Našim novinám nastává povinnost zbaviti se vad, jež učinily žurnalistiku nedůstojnou, ale s druhé strany učiti se od protivné žurnalistiky tomu dobrému, co má a čím nad naši vyniká.

Především tedy hojné, časové a rychlé, ovšem jen pravdivé zprávy, ne tak ani ty, které ukojují pouze všetečnou zvědavost, nýbrž hlavně ty, které slouží ku vzdělání a k praktickému upotřebení.

Leo XIII. píše v okružníku k rakouským biskupům dne 3. října 1891: „Dobré spisy a časopisy, které buď denně nebo v určité dny vycházejí, napomáhají mnoho v každém národě náboženství i státu. V Rakousku třeba jim však ještě větší užitek připisovati, protože tam nejrozšířenější časopisy z největší části slouží lidem církvi nepřátelským; proto je naprosto nutno, proti těmto spisům a časopisům jiné v zápas rovný postaviti." Ano ještě jako biskup v Perugii pronesl památná slova: „Pokládám katolický žurnal za ustavičnou missii ve své diecesi.“ Z té příčiny poctili oba velicí papežové, Pius IX. a Leo XIII., vynikající publicisty katolické pochvalnými listy a jinými vyznamenáními.

Podpora tisku katolického nesmí však býti pouze omezena na dopisování, nýbrž třeba také hmotné pomoci. Kdyby tisku katolickému dostávalo se jen alespoň polovice hmotné podpory, jaké těší se tisk nepřátelský, pak by snadno jej dostihl, ano i předstihl. Než, bohužel, této tak potřebné podpory se tisku katolickému nedostává. Zvláště v našich zemích právě nejbohatší beneficiati činí nejméně. Olomoucká kapitola na př., ač má tak dobrý příklad na svém arcibiskupu, nevěnuje na české noviny a tiskopisy téměř nic. Odebírajíť mnozí dobří katolíci z rozličných důvodů buď listy nepřátelské neb aspoň úplně indifferentní, přispívajíce tak proti zásadám mravouky křesťanské k rozšíření tisku tohoto a nepřímo k živoření tisku katolického. Pravíme proti zásadám mravouky křesťanské, poněvadž tato učí, že odebírání listů zjevně proti víře a dobrým mravům píšících je spolupůsobením ku hříchu ovšem většinou materielním, t. j. spolupůsobením, jež není spojeno s úmyslem, aby list takový byl podporován v boji proti víře a dobrým mravům, nicméně však přece takovým, že má positivní vliv na trvání a rozšíření listu tohoto a tím na trvání a šíření zla samého, a proto je spolupůsobením nedovoleným. (Srv. Göpfert, „Moraltheologie“ II. sv., str. 66.) Kromě toho odbírání listů zjevně nepřátelských může býti zvláště u kněze snadno pohoršením, a to jak aktivním, tím že dává bližnímu příležitost k pádu neboli hříchu, tak passivním, tím že ho skutečně ku hříchu svede. Z toho vyplývá nová povinnost listu takového neodbírati.

Protože, jak patrno, jde tu o věc veliké důležitosti, jež spojena je s tak zhoubnými následky, je duchovní správce a zpovědník zavázán, aby při každé naskytající se příležitosti slovy důraznými na tuto povinnost upozorňoval. Vhodná příležitost naskýtá se již ve škole ve vyšších třídách, zvláště když probírají se v katechismu hříchy proti víře, dále v křesťanských cvičeních,

kázaních a řečech v rozličných spolcích katolických. Býváť často neznalost zásad těchto příčinou, že lidé jinak dobří kupují a čtou časopisy a knihy špatné a jiným čísti dávají nebo dovolují a takto zlého nic netušíce, sami se duševně porušují a jiné porušovati a otravovati pomáhají. Tuto povinnost ukládají proto také kněžstvu téměř všechny novější sněmy církevní provincialní a synody diecesanní. Tak sněm provincie pražské a diecesanní synody pražské a budějovické výslovně nařizují, aby duchovní pastýřové nejen sami předcházeli příkladem dobrým, nekupujíce a nečtouce časopisův a knih špatných, ale také přímo napomínali věřících k opatrnosti, poučujíce je, že by se prohřešili proti přirozenému a božskému zákonu, kdyby buďto sami odebírali a čítali časopisy a knihy špatné nebo trpěli dětem a jiným podřízeným čtení takové, z něhož nábožnost, mravnost a víra škodu bere. Z těchto příčin nemá ani trpěno býti, aby spolky katolické odbíraly a v čítárnách svých členům svým předkládaly listy, které církvi nebo náboženství jsou nepřátelské nebo nemravné. Než obyčejně se tu namítá: „Je potřebí jisté špatné listy čísti, částečně k poučení, částečně k vyvrácení tvrzení protivníkových; proto jest vyloučení listů takových nedůstojným poručníkováním, které ostatně svým cílem se mine: neboť je-li jistý špatný list od spolku odbírán, čte se v čítárně, není-li ho však v čítárně, předplatí se naň někteří údové, a tím materielně ještě podporují špatný tisk."

Na to poznamenáváme: Nutnost takovéto četby stává snad pro jednotlivce, nikdy však pro mnohé a ještě méně pro všechny členy; zvláště však má jen nejmenší část členů povolání nebo čas vyvraceti takovéto listy, jako vůbec není žádné všeobecné povinnosti jen známost míti o vyslovených tam pomluvách a pohaněních tohoto druhu. Tím odpadá sama sebou námitka „nedůstojného poručníkování". Zde není řeči o poručníkování, nýbrž o jednoduché poslušnosti, o obyčejné, přirozené úctě k naší svaté matce, k církvi.

Ostatně dá se i tím vyloučení špatných listů z čítárny katolického spolku ospravedlniti, že spolek zcela jistě má takové členy, kteří buď pro své mládí nebo z nedostatku vyššího vzdělání naprosto nejsou s to, aby četli špatnou četbu, na př. nemravné feuilletony beze škody, k čemuž by jim jinak katolický spolek skýtal nejbližší příležitost. (O. p.)

Únava z učení. Ve sbírce nadepsané „Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie, herausgegeben von H. Schiller (Giessen) und Th. Ziehen (Jena)" zajímavý je z 1. svazku (1897 a 1898) 4. sešit s nadpisem: „Unterricht u. Ermüdung... von Dr. L. Wagner (Greiz in V.)", o němž „Literarische Rundschau" (1898, 357) přináší tento referat: L. Wagner zavádí nás v obor, v němž mnoho se pracuje, jenž však také velice je dosud sporný, v obor unavení při vyučování. Wagner již dříve jako assistent při zdravotním ústavě v Giessenu vykonal řadu měření na žácích nového gymnasia v Darmstadtě dle Griesbachovy esthesiometrické methody a některé výsledky uveřejnil v „Darmstädter Zeitung" (1896, 179 n.). V přítomné knížce je předmět rozebrán velice obšírně a doložen a znázorněn četnými statistickými údaji a tabulkami. Nemůžeme tu ovšem uváděti podrobností. Pozoruhodno je, že v závěrečném přehledě je výslovně konstatováno, že hodiny tělocviku co do únavy neliší se nikterak od jiných hodin vyučovacích a že nikterak nepůsobí občerstvivě. Co bylo již napsáno o občerstvující ceně

mnohonásobně vynášeného tělocviku! Nyní musíme svůj úsudek valně přeměnit, zvláště když i Dr. A. Notthafft ve svém pojednání „Srovnávací vyšetřování o tělocviku a hrách pohybových a o jejich ceně pro vychování“ („Deutsche Viertelj.-Schr. für öffentl. Gesundheitspflege“, Bd. 30, Heft 3) nad celým naším tělocvikem na středních školách téměř nadobro vynesl ortel. Dle Wagnera i hodiny, v nichž se úsilně hrá, nepůsobí též občerstvivě. Předměty učebné co do únavy působí rozličně; nejvíce unavuje mathematika, nejméně náboženství. — Z dalších vývodů referenta zajímavý jest odstavec, v němž uvádí slova Dettweilera, jež pronesl na sjezdě lékařů v Drážďanech r. 1897.: „Všechny dosavadní zkoušky a bádání v oboru tomto nepodaly nic nějak přesvědčivého a především nic tak nového, aby nějaká všeobecná změna v zařízení školním byla nutna“, a spolu s Grafem, Schraderem, Uhligem a j. jest náhledu, jejž případně projádřil Uhlig: „Škola, jež nepodává svěřencům, aby si zvykli skutečně namáhavé duševní práci, jež jim nepodává pro život návod, jak by měli dobře používati času, škola taková propouští žáky neozbrojené pro život.“ (Hum. Gymnasium 1898, 59.) Nedostatečně se zmiňuje Wagner o domácnosti žáků. S O. Jägerem, G. Richterem a mnoha jinými muži školy a zdravotnictví musíme především žádati r e f o r m u d o m á c í h o v ý c h o v u; přečtěme si jen, co stuttgartský lékař Dr. Wildermuth na shromáždění württembergského zemského lékařského spolku r. 1896. tak případně uvedl, přečtěme si, nač Th. Ziegler upozornil, zvláště však, co pověděl před několika lety ve spise svém nad míru chvály hodném Dr. F. C. Müller o příčinách nervosy naší mládeže. A k podivu! při uvažování o otázkách únavy vždy to odnesou humanitní střední školy. A přece možno též ukázati na ústavy učitelské, kde je přetížení v mnohém větším stupni, nemluvě ani o výchovu dívek za naší doby. Kéž by alespoň pro tyto již nějaký působivý reformator přišel; tu by nebylo třeba ani esthesiometrických měření, aby se mohly uvésti hmatavé nepřístojnosti. Referent končí projevem, že kniha Wagnerova zaslouží si bedlivého čtení.

K sporu o zádruhu staroslovanskou. (O.) Na základě agrarních studií dokazoval pak J. Peisker „Zádruhu na Prachensku“ („Ath.“ 1888), ale toto tvrzení své zavrhuje dnes sám. Za agrarní historii promluvil teprve vlastně J. Meitzen („Siedelung und Agrarwesen“ 1895) o staroslovanské organisaci společenské. Ačkoli ve spise jeho postaven veliký důvod proti „zádruze“ staroslovanské ze státův u Slovanů severních již v 9. století určitě zorganisovaných, přece zádruhu přijímá a dokazuje, ale důkaz ten zdá se málo přesvědčivým. J. Lippert ve svých socialních dějinách Čech zádruhu u starých Slovanů předpokládá, proto že byla všude, a hlavní důkaz má ve vývoji českého práva dědického, a F. Vacek („Alétheia“ I.), ač nic o zádruze neví a za prvek společnosti má rod, jenž žije v nedílnosti, ale dělí se záhy, co do věci celkem s Lippertem se srovnává. — Takový byl stav otázky zádruhové, když jal se K. Kadlec psáti svůj „Rodinný nedíl čili zádruha v právu slovanském“ r. 1898. Jemu jest rodinný nedíl zádruhou, a nynější obyčejové řády ruské i jihoslovanské jsou jen zbytkem z oněch prastarých dob, kdy všichni Slované tvořili jedno společné plemeno. Ale důkaz těchto thesí zůstal Kadlec dlužen; je tu zase jen předpoklad, že zádruha je staroslovanská instituce, a uzavírá se hned na existenci zádružného

zřízení takového, jako je v době nové u Jihoslovanů. Dokladův a důkazů nepochybných v knize této není, jakož i líčení, že by rodinný nedíl v právu ruském, českém i polském byl zádruhou, potkává se jen s nezdarem. Proti Kadlecovi psal J. Peisker, jenž byl již roku 1897. (v „Zeitschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte“) vyslovil pochybnost o existenci staroslovanské zádruhy své „Slovo o zádruze“. Peisker postavil proti Kadlecovi thesi novou: vznik zádruhy souvisí s berním zřízením, recipovaným v Srbsku z Byzance, zádruha není tedy instituce staroslovanská. Tato these však také potkává se s odporem. Vyvozuje pak dále Peisker, že agrarní poměry slovanského pravěku nepřipouštějí kommunistické zádruhy, a zmiňuje se jen bez důkazů, že rodinný nedíl šlechtický a zádruha jsou původem i podstatou něco jiného. Jemu odpověděl O. Balzer „O zadrudze słowiańskiej“ v „Kwartal. Histor.“ 1899, jenž akceptuje celé hlavní tvrzení Kadlcova, a Kadlec sám bránil se článkem „K Slovu o zádruze“. Ale zase u Kadlce je chyba, že opět spokojuje se s pouhým tvrzením, že určitě nedokazuje, že pro srovnání a důkaz neuvádí analogických poměrů ze sousedství a že z kvapně nastíněných poměrů chce dedukovati hned zřízení „zádružné“, — toto jest forma poznaná dosud u Jihoslovanů 19. st., forma, jíž podobnou shledáváme u Rusů 18.—19. st., — ale nemáme práva přenášeti ji do slovanského pravěku: tam můžeme jen tušiti „širší svazky příbuzenské“, jež však attributy svými mohly se podstatně lišiti od zádruhy. Patrno také, že Peisker má pravdu v tom, že nedíl rodinný a zádruha jsou dvě instituce rozdílné, souvisejí sice spolu, ale attributy svými jsou již zcela odlišny. Vůbec v otázce o rodinném nedílu a původní „zádruze“ nemožno omeziti se jen na práva slovanská, nýbrž musí býti přihlíženo také a snad především k právu německému. Vždyť i tuto máme pragermanskou „zádruhu“, středověký germanský nedíl rodinný u šlechty, a co více, najdeme tu již vývoj od původní „Hauscommunion“ k nedílu, a odtud až k modernímu fideikommissu. Srovnáváním snad bylo by lze „zádruhu“ dovoditi přímo z historie právní, z vývoje dědického práva, a byla by v analogii vývoje německého silná opora pro toto stanovisko. Ale tak, jak věc nyní stojí, posud konečné o staroslovanské a specielně staročeské „zádruze“ nevíme jistého nic. Své mínění formuluje Pekař takto: „Hauscommunion“, podobná dnešní jihoslovanské zádruze, byla nepochybně obecnou u Slovanů severozápadních v prvních stoletích jejich historického (a zároveň zemědělského) života, ale nemáme práce, jež by dostatečně existenci její dokázala. Ale předpokládati ji v pravěku slovanském, dokud jednotlivé větve slovanské se nevyvinuly a nerozešly po východní Evropě, nemáme práva a nesmíme také předpokládati stejné poměry právní a společenské u Slovanů vůbec, již 2—3 století po jejich rozdělení po jižní a střední Evropě. Neboť u Slovanů severozápadních mohlo dojíti k „zádruze“ o staletí dříve než u Jihoslovanův, u Rusů mohly poměry vyvíjeti se také zcela jinak. Nad to nelze, a to také a priori, pokládati instituci takovou, jako je zádruha, za formu vzdorující vší změně, nepodléhající tendenci rozvoje a zániku. Předpokládá-li kdo prostě, že zádruha jihoslovanská je stará přes tisíciletí, je to [illegible], uvážíme-li možnost, vlastně nemožnost jeho poněkud neslýchaný. V této věci třeba dáti Peiskrovi za pravdu zcela rozhodně. Možno s ním souhlasiti tedy i v tom, že zádruha jihoslovanská vznikla teprve později, ale vznikla-li tak, jak vykládá, to

(zdá se mi) není ještě prokázáno dostatečně. Pokrok studií a vědomostí dosavadních ze srovnávací právní historie slovanské nedospěl ještě k uspokojivému řešení problemů tak širokých, jako je problem zádruhy a její historie. Na odpověď musíme ještě čekati. T.

ROZHLED.

V Brně, 25. září 1900.

Církevní zprávy. Římsko-italská církevní politika pohybuje se ještě stále ve znamení pohřbu králova. Dozvuky pusté proticírkevní agitace stále ještě nedozněly — „hrana", jakých si nebožtík přece jen nezasloužil. Vrstvy proticírkevní, protivatikánské, ale ne samy, nýbrž jako vždy dle pořekadla „cherchez le — Juife", židovstvem a zednářstvem poštvány nedaly si příležitosti tak krásné ujíti, aby církev pustily s prázdnou. Viděť, že těm lidem ani všemožnými ohledy, vůbec ničím se nezavděčí, ježto vděku vůbec nehledají ani neznají.

Nejvíc natropeno hluku s tak zv. „modlitbou královny Markéty". Na vzdory, právě proto, že modlitba tato neschválena církví, zaváděli s ní veřejné pobožnosti lidé, kteří se jindy nemodlívají. Modlitba tiskem rozhazována po tisících mezi lid, lepena všude a jako demonstrativní odznak nošena. Obecní rady měst liberalních ji zaváděly do škol a dítkám vnucovaly. — Biskupu kremonskému Bonomellimu, jenž svou ukvapeností zavinil či aspoň umožnil agitaci s „modlitbou královninou", jakož i šesti z jeho kněží, poslán z Říma kárný list obsahu prý značně přísného. — Vražda králova, když už nemožno ji bylo církvi podstrčiti, aspoň jinak s církví splétána. Denuncováni kněží, kteří ji prý schvalovali. Tak farář z farnosti sv. Sebestiana za hradbami, 70letý stařec Františkán, přivlečen před soud, že skutek Bresciův schvaloval na kázaní svém. Odsouzen také první instancí na 8 měsíců žaláře a k pokutě 1000 lir. Leč druhá instance vyslechnuvši věrohodné svědky, prohlásila jeho nevinu. — Jiný postižený jest biskup adrijský, jemuž vláda zastavila plat proto, že smuteční obřady nekonal patřičným prý způsobem! — Trefně podotýká jeden list katolický, že „boxeři" dřív než v Číně vyskytli se v Evropě. Tak jako tí čínští boxeři štvali lid proti křesťanům, že prý otravují studně a missionáři že požírají děti čínské, z očí dětských že hotoví stříbro a podobné nesmysly, tak podobné či zrovna takové řeči čas od času vytýkají se i v Evropě — církvi a kněžím. V letech třicátých pro otravu studní za cholery zosnovány hotové massakry řeholníků v Madridě, v kdekterém státě se podezřívají

z podvratných snah. Bismarck katolickou stranu německou na roveň stavěl socialistům, tož jaký div, že když s Brescim kněžstvo a „Jesuiti“ zvláště nebyli zrovna spojeni, že jeho čin plnými ústy schvalují. Mají italští a evropští boxeři zapomnět na svou minulost a obrátit právě v tom okamžiku, jenž už už hrozil býti osudným!?

Zdá se, že italské liberalní agitace proti Vatikanu v té chvíli byly dobře vymyšleny a ne bezúčelny. Praví se sice, že mladý král sám proti přání matky své a proti přání papežovu usnesl se tělo zavražděného otce svého pochovati v Pantheonu v Římě a ne v Superze v rodinné hrobce, a že sám do trůnní řeči své vložil slova o nedotknutelném Římu (Roma intanginbile), leč přes to veliké naděje skládány v nového krále, že snad spor mezi Vatikanem a Quirinalem po 30 let se vlekoucí přece jen bude hledět co nejdříve urovnat. A proto započaty rejdy, aby se jen dva ty vrcholky k sobě nesklonily.

Na minulé slavnosti „prulomu“ v Porta Pia (20. září, dobytí Říma) čekaly liberalní listy, že mladý král se jistě dostaví, leč on se nedostavil. Nesúčastňoval se slavnosti té ani jeho otec, vyjma slavnost 25letou, proto ani mladý král nechce býti asi horším než byl otec jeho; ovšem že katolické listy nadály se, že bude — lepším.

Veškerá ta agitace smuteční, neupřímná, štvavá, zbožnou duši urážející namířena byla ještě z jednoho ohledu proti církvi: měla rozdvojit hierarchii a klerus, zvláště odcizit vlastenečtější, lidovější kněžstvo Vatikanu. To se vládám italským, třebas materielní postavení kněžstva a biskupů měly ve své moci, přece ještě nepodařilo, aby je odloučily od sv. Otce a od kurie římské. Také tentokrát pokus selhal. Kněžstvo a biskupové právě v této době štvanic posilají četné pozdravy a adressy oddanosti sv. Otci. Mezi jinými posledně svou synovskou oddanost a poslušnost přednesl viterbský biskup Ant. Maria Grasselli, o němž zvláště báješno, že pro smuteční slavnosti dostal se do konfliktu s Vatikanem.

V tutéž dobu spadají také četné **kongressy katolické**, a ze všech posilány **pozdravy sv. Otci**, ze všech synovská úcta a oddanost jemu projevována, prohlašováno nezadatelné právo sv. Stolice **na úplnou svobodu a neodvislost.**

Ze sjezdů těch zasedaly v naší říši slovinský (druhý) a charvatský (prvý). **Slovinský** první i druhý (12.—15. září) zasedal za poměrů podobných, jaké se utvořily před prvním česko-slovanským sjezdem katol. Nemilým byl nejen liberalním, ale i konservativním, ba mnohým ještě bližším. Báli se zbytečného rozdvojení, a co hlavního, bylo jim nepříjemno, že by snad někdo je přiměl přiznat barvu. Leč nerozlišených je ve slovinských zemích už jen málo krajů: Přímoří pokud je slovinské a některá místa jižního Štyrska. Leč i malá Krajina sama konečně vystačila by na imposantní sjezd katolický. Z biskupů přítomni byli vedle lublaňského kníže-biskupa Jegliče kardinal-arcibiskup gorický Missia a biskup mariborský Napotnik. Účastenství na sjezdu druhém bylo ještě větší než na prvém. Potěšitelna zvláště byla veliká účast lidu jak venkovského tak domácího lublaňského. Letoší sjezd katolíků

národnosti slovinské ukázal skutečné sílu organisace katolíků mezi Slovinci a moc jejich katolické národní strany. Leč nejen zevnější úspěch sjezdu byl veliký, také práce jeho svědčí o píli a pochopení velikého cíle. Sjezd organisaci katolickou hleděl ještě více utužiti. Radí v resoluci ku povznesení náboženského života zakládati zbožné spolky, bratrstva a řády, zvláště Marianská družstva pro muže a mladíky, katol. vzdělávací spolky a farské knihovny, tak aby v každé farnosti byl aspoň nějaký z těchto prostředků čilejšího duchovního života. Radí v náboženském ohledu přispívati všemožně ku vzmocnění úcty Božího Těla a nejsv. Svátosti, Srdce Ježíšova, Matky Boží, podporovati časté přijímání svatých svátostí, doporučovati komu možno následování evangelických rad, pěstovati společnou veřejnou modlitbu a bdíti nad krásou obřadů liturgických, k jejich vysvětlení v lidu a k jejich okrášlení (zvláště zpěvem) co nejvíce přispívati. A to ovšem pokud nutno odporoučí se knězím, ale nejen jim, i laikům, zvláště intelligenci. K utužení organisace samé zvolen výkonný výbor, jenž zároveň je přípravným výborem pro třetí slovinský sjezd katolický: výbor ten sestává z předsedy a z důvěrníků za každou ze 4 zemí slovinských (Krajinu, jižní Štyrsko, Korutany a Přímoří) zvolených. Důvěrníci tito pak nechť každý v zemi své zřídí krajskou organisaci. V určitých okrscích (děkanstvích nebo dle hejtmanství či dle okr. soudů) nechať se všude zřídí katol.-politické jednoty. Každá jednota ať zamluví pro všecky své členy a každého z nich některý z katol. listů slovinských. List ten bude zároveň oznamovatelem dotyčné jednoty. Při katolickém spolčování nechať se k tomu pilně přihlíží, aby rodinný život nebyl rušen spolkovým: spolky nechať slouží jen a jen ku vzdělání, povznesení a utužení náboženského života a k oblažení srdce. Všeliká útratnost a hýřivost budiž ze spolků vyloučena. Spolky ať pořádají schůze a přednášky poučné; zvláště v zimě nechať pečují o řádné odborné vzdělání členů svých, jakož i o doplnění základního a všeobecného vzdělání jejich. Zřizujtež se veřejné čitárny a knihovny (na počest biskupa Slomšeka jeho jméno nesoucí). Zvláště povinností katolických mužů jest takové čitárny či aspoň knihovny zřizovati na rozhraní národnostním a v místech ohrožených národně nebo nábožensky. Ať se zakládají družstva střídmosti, proti opilství nechať se vystupuje vždy a všude. Lidu nechať se odporučuje šetrnost a spořivost, a k tomu cíli zakládají se úvěrní spolky, nejlépe po vzoru Raiffeisenových. Radí, aby se v obcích pečovalo o chudé, a péče chudinské aby se církev i občanstvo súčastnilo s opravdovou horlivostí; proto zvláště spolky sv. Vincence ať se všude zakládají a podporují.

V oboru vědeckého, literarního a novinářského ruchu katolického mezi Slovinci, podány sic některé pokyny, povzbuzeno tam i onde — ale tu resoluce málo vzpomohou. Dobré instituce, jež v oboru tom už stávají, zbývá leda udržet a zdokonalit, po jednotlivu pracovat i ve spolek pokud se dá. Ústavy a podniky vědecké, časopisecké, literarní zdokonalují se však nejen samou prací — ale také a snad především bohatých fondů na to třeba. A ovšem nejchudší vedle rusínského národ

rakouský po této stránce divy konat nebude. Nedělají ani bohatší národy co by mohly a měly.

V ohledu církevní vědy a církevního umění nestojí Slovinci také už beze všeho. Tak zvaná „Lvova společnost" (odbor vídeňské) dosud sic jen seskupila v sobě theology a učence slovinské, budoucně má se starat též o každoroční pořádání učených schůzek slovinských, vydávání knih po slovinsku. Tatáž společnost po případě její slovinský odbor, má si zříditi též oddělení pro belletristy, a nadané spisovatele belletristy podporovati. O křesťanské umění pracovalo i dosud „Družtvo za krščansko umetnost". Časopis vědecký mají Slovinci ve svém měsíčníku „Katoliški Obzornik", umělecko-belletristický ve čtrnáctidenníku „Dom in Svet", onen podoben naší Hlídce, tento „Našemu Domovu", jenže je poněkud vyšších cílů, ne tak popularní. — Časopisectvo denní a politické podle úchvaly sjezdu má si zříditi ústřední novinářský odbor, který by sloužil zároveň jako organ direktivy a informace. Ježto ze tří denníků slovinských jen jeden je katolicko-národní (Slovenec), ostatní pak noviny jsou jen týdenní nebo ještě řidčeji vycházejí, tu jest direktivy hlavně třeba jen pro denník. Denník sám pak už udává přirozeně direktivu listům menším. Tu by as spíš než direktivy pro novinářstvo tak málo rozvětvené bylo třeba organisace odběru.

Pomíjejíce práce hospodářsko-socialní a zvláště dobře propracovanou školní otázku, v nichž sjezd ukázal se na výši doby a cílevědomým národně i nábožensky, shrnujeme úsudek svůj jak o sjezdu tak o celé slovinské katolicko-národní straně: že v utichlém za poslední léta ruchu katolického života mezi národy rakouskými Slovinci jsou výjimkou, jediným plným plamenem v řadě blikajících nebo dohasínajících světélek. Oni také jediní z katolických stran rakouských mohou říci o sobě: v naší straně je národ. Ovšem měli lehčí práci než v jiných národech, ale oni dosud velmi čile se práce chopili a pracují. U nás na příklad kdysi bylo také podobné čilosti a pracovitosti, dnes už jí bohužel není.

Na zevnějšek neméně skvělým jako slovinský, ba snad skvělejším ještě byl prvý sjezd charvatských katolíků v Záhřebě (3. až 5. září). Slovinského sice súčastnily se nejvyšší úřady země a jen úřad města se vyhnul ze stranictví; za to v Záhřebě i zemská vláda i městský úřad se demonstrativně vzdalovaly. Strany liberalní Frankova a pokroková se rovněž nesúčastnily, ale přes to bylo na katolickém charvatském sjezdu zastoupení národa snad ještě plnější než na slovinském, ježto ani vládní strany, ani strana liberalní a moderních pokrokářů nemají za sebou lidu. Ten se na strany nedělí, ježto jim nerozumí, ale katolickým jest upřímně ven a ven. — Na sjezd dostavil se episkopat charvatský ze všech tří zemí Charvatska, Dalmacie a Bosny v plném počtu. Také lublaňský kníže-biskup byl přítomen. Prvý sjezd katolicko-charvatský byl sjezdem manifestačním a jako manifestace se vydařil. Práce sjezdu za to nevynikly ani obsáhlostí ani důkladností. Ta strana či ta vrstva intelligence a kněžstva, která sjezd připravovala a vedla, vidouc lid ještě veskrz zachovalým a pouze sem tam intelligenci vzdalovati se života katolického, snad ani necítila potřebu ani podmínek

neviděla, aby nějaký pevný organisační základ kladla nové straně, strané katolicko-národní. Vyhýbá se také výslovně zřízení nové strany nějaké na úchvalách sjezdu založené. Strana, která sjezd pořádala, zůstává dále jako pouze „národní“ („Obzoraši.“ Strossmayerova strana také jinak nazvaná), oposiční strana, jež z katolické organisace, až se k ní přikročí, nechce ani ostatních stran charvatských vylučovati. Je v tom správná taktika, neboť dnes založení strany početně slabou oposici i národu i náboženství dobrých služeb prokazující by oslabilo.

Katol. sjezdu charvatskému šlo snad nejvíc o získání intelligence, neboť lid není ani ztracen ani odlouzen. A k tomu cíli také směřuje hned prvá resoluce sjezdu. Thema to ozývalo se také častěji v řečech jednotlivých referentův i slavnostních řečníků. Na udržení dosavadní a získání nového dorostu intelligence radí sjezd: starati se o dobré učitele náboženství pro střední školy, zvláště pro vyšší gymnasia, učitele, kteří by co nejlépe byli v historicko-filosofickém směru vzděláni. Na universitě charvatské nechť se zřídí stolice filosofie křesťanské podle encykliky sv. Otce „Aeterni Patris“. Universitní kazatel ať se uvede a za něho ať se zvolí muž obdařený vědeckou, apologetickou silou ducha i řeči. Nechť se zřídí spolek akademický, jehož cílem by bylo mládež v náboženském duchu udržovat a dále vzdělávati a zároveň o podporu chudších akademiků se starati. Pro mládež vysokých škol založen budiž konvikt katolický.

Katolický sjezd charvatský pojednával také o stanovisku, jaké třeba zaujati ke státu a jeho zákonům i jeho službě, o poměru mezi církví a státem. V tom ohledu ovšem nemožno povědět něco nového: neboť poměr tento theology vymezen a samými papeži jak v různých dekretech ad hoc naznačen, tak všeobecně určen a konečně kanonickým právem skoro úplně vyčerpán. Tu i zásady záhřebského sjezdu prohlášeny jsou leda pro lepší vštípení jejich. A praví se v resoluci dotčené: Obě společnosti, církev i stát, pocházejí od Boha, mají každá svůj úkol Bohem sobě svěřený a provádějí tento úkol svůj každá samostatně, n e z á v i s l e n a d r u h é. Ale dosahují nejlépe úkolů svých vzájemnou pomocí a shodou. Církev a stát mohou se proto navzájem umlouvati o konkordaty, a stát má práva konkordatem sobě přiřčená vykonávati vždy ve smyslu církve a tak, jak by je církev vykonávala. Neshodují-li se zákony státní v něčem se zákony Božími nebo církevními, tu mají občané ve spolku se svými biskupy pracovat vším mravně dovoleným způsobem k tomu, aby stát zákony takové opět zrušil.

O slova, že nezávisle jedna na druhé vrší úkol svůj, jak stát tak církev, svedena v sekci malá potyčka. Arcibiskup vrchbosenský Dr. Josef Stadler hájil tu zásady, že stát není tak nezávislým jako církev v provádění úkolu svého. Naopak že závisí ve svém zákonodárství na nauce a pravdách mravních církví hlásaných. Konečně i od církve ne sice právo své existence, ale posvěcení, požehnání a direktivu svého konání bere či bráti má. Leč tato námitka uznána jen jako slohová změna spíše, ježto v posledním odstavci resoluce povýšenost zákona Božího a pravd mravních nad zákony světskými beztoho prohlášena.

Resoluce o katolickém tisku a o krásné literatuře jsou jen vybízející k nápravě a varující, jinak positivních návrhů nepředkládá. Šíře debattováno a také resolvováno o umění církevním, chrámovém, jak pokud uchování památek se týká, tak pokud nové se buduje.

V té věci radí sjezd: zříditi zvláštní stolici pro křesťanskou archeologii v seminářích bohoslovných; rovněž nechť už na středních školách podá se úvod vědy té. Ať se v jednotlivých ústavech duchovních zařizují jednotlivé školy odborné pro církevní umění: na př. při tom bohosloví pro církevní hudbu, tam v tom klášteře pro církevní roucha, jinde pro církevní malby, sochy a pod. Nad to ať se nové chrámy staví, aby odpovídaly svému vznešenému úkolu; v každé diecesi ať má odborník dozor nad církevním uměním a jeho hlasu ať se dbá při opravách, bourání a ničení či při prodeji církevních památek; ať se sestaví diecesní inventáře všech církevních památek a konečně při stavbě nových chrámův ať se dbá, aby umělecký, rázovitý duch starokřesťanský a středověký po charvatských zemích ještě v čistotě zachovaný i na nové stavby byl přenášen.

Nepatrného významu jsou resoluce, a byly i debatty školní a socialní (hospodářská). Že dělnická otázka široce neprobírána, chápeme. Ale než ona ještě skoupěji vypadla i živnostenská a ba i rolnická, a přece v povznešení charvatského rolnictva spočívá více národní práce než v dobývání státního práva trojjediné kraljeviny. Škoda, že sjezd katolický vřeleji a lépe aspoň této hospodářské a pro dnešek i jediné socialní otázky charvatské se důkladněji nechopil! Bude toho co nevidět potřeba, sice socialisté a s nimi kokettující pokrokoví (Dr. Potočnjak) rolnictvo získají nebo aspoň zmatou a národní strany charvatské budou pak všecky — bez lidu!

Katolický sjezd charvatský, jenž se sešel za nepřízně kruhů vládních jak záhřebských tak ještě více pešťských, také měl a má ještě politické dozvuky. Ode dávna jedním z prvních národních požadavků je spojení všech zemí dříve charvatských s dnešním Charvatskem v jedno, tedy připojení ke království charvatskému a slavonskému též království dalmatského (trojjediná králevina) a také Bosny s Hercegovinou. Dalmacie sama, pokud se cítí charvatskou (dříve i Srbi pro to byli), žádá si téhož. V Bosně pak hledí Charvaté získávat obyvatelstvo. Ježto katolíků jest jen malá čtvrtina v Bosně a teprv Charvat, když katolík, hledí Charvaté na svou stranu přivábit aspoň mohammedany, aby tak nadpoloviční většina obyvatelstva bosenského byla charvatskou, a tím vedle historického podkladu také přirozený dán byl národnímu požadavku charvatskému. Tato charvatská agitace v Bosně (již se ostatně, jak z deputací mohammedanských do Pešti vyslaných vidno, nevalně daří) dělá těžké sny Maďarům, kteří už tenata své státní idey v duchu rozprostírají až za Kosovo pole a dále až k Soluni! Když tudíž na banketě po sjezdu pořádaném arcibiskup sarajevský Dr. Stadler slavnostně prohlásil své přání, aby Bosna co nejdřív spojena byla s mateřskou zemí charvatskou — bylo zle. Už i sama přítomnost jeho a přítomnost dalmatských biskupův a biskupa

lublaňského kladena sjezdu za velké provinění a vládě banově vyčítáno, že to trpěla. Němečtí a maďarští chauvini a židé z Cis i Trans by byli nejraději viděli, kdyby hrabě Khuen-Herdervárv biskupy z Bosny, Dalmacie a Krajiny byl ze Záhřeba — vypověděl, snad dokonce postrkem poslal domů! Když to vše se nestalo, naopak vše dovoleno, i pro spojení trojjediné kraljeviny, i pro spojení Bosny agitovat, i dokonce mluviti pro spojení všeho Jihoslovanstva (kníže-biskup Jeglič z Lublaně) — byla míra přeplněna. Na choulostivé postavení Bosny v mocnářství našem, na toho, kdož se jím opovážil otřásati, se to svezlo. Z kabinetní kanceláře došel několik dní po sjezdu Dru. Stadlerovi výraz nevole nad tím, že pronesl při banketě přání po spojení Bosny s Charvatskem a tak jako vysoký církevní hodnostář míchal se do politických záležitostí, do nichž mu míchati se nepříslušelo. Praví se, že to byl spontanní projev Jeho Veličenstva. Ovšem od předloňské nezdařené akce diplomatické (o vtělení Bosny a Hercegoviny ve svaz říše) stala se otázka bosenská dle všeho pro vysoké kruhy mrzutou netýkavkou. A je-li otázka ta choulostivou na venek, je tím choulostivější uvnitř; neboť tu je četná řada nápadníků: tu Maďar, tam Šváb, tu Charvat, tam Srb a konečně i mohammedan. Officiosní listy také vesměs dávaly takový výraz onomu pokynu shůry. Ale přes to spontannosti projevu toho nevěří nikdo. Ani slova arcibiskupa Stadlera nebyla toho významu, aby se pro ně tak zakročilo; a nadto sám arcibiskup sarajevský byl dosud ve Vídni v nejvyšších kruzích „persona gratissima." Vydán-li vůbec list kabinetní kanceláře s plným vědomím mocnářovým, bylo k němu asi třeba velmi naléhavého a snad i hodně zfalšovaného upozornění. A to mohlo vyjíti jen z maďarské strany či k vůli Maďarům, neboť v té chvíli otázka bosenská nikoho jiného nepálí. Úřední bosenský list („Bosnische Post") až 14 dní po události přinesl krátkou zprávičku o věci, co nejšetrněji psanou, v níž se praví, že z listu kabinetní kanceláře nejlépe viděti, že politika v Bosně a Hercegovině se vede jedině po vůli Jeho Veličenstva a že nikdo nemá právo, ani tak vysoko stojící církevní hodnostář, v ni se míchati. — Listy maďarské a německé liberalní vykládaly šíře: z napomenutí je zřejmo, že se biskupi a kněží vůbec nemají míchati do politiky. Známé jejich: „ceterum censeo".

Arcibiskupu Stadlerovi zůstane už zásluha, že národní požadavek charvatský svou řečí přivedl na přetřes veřejnosti evropské. Sotva který list, politik, sjezd by to byl mohl učiniti s lepším zdarem, aby nárok Charvatska na okolní země, či šíře vzato touhu po spojení rozkouskované rakousko-„uherské" jihoslovanské oblasti tak silně před světem vyslovil.

Zvláštní stanovisko zaujal katol. tisk maďarský („Alkotmány" a „Magyar Állam") jak ke sjezdu tak k projevu arcibiskupa Stadlera a jeho affaiře, tak i k jubileu a slavnostem Strossmayerovým v Djakovu, jež ještě týž týden po sjezdu záhřebském konány (8. září). Vytýká charvatským katolíkům, že neciti s maďarskými katolíky, že s nimi ani 900letého jubilea letos neslavili, že jednoty s nimi nehledají, že bojují proti maďarské státní idei, že se všeho maďarského straní a vše jen se svého stanoviska úzce národního posuzují. Tak jako Strossmayerovi

zazlívají jeho nelásku k Maďarům, tak i jeho „žáku“ Dru. Stadlerovi vytýkají zaslepenost národní, pro niž nechápe, že Bosna a Hercegovina může náležet jediné — Uhrám. Ostatně chauvinistické stanovisko kněžstva a katolíků maďarských není novinkou. Mají odjakživa svou vlastní moralku, nejen svou politiku!

Nadšení, jež vzbudil arcibiskup bosenský v Charvatsku, dojde asi výrazu poutí jubilejní, již pořádá Dr. Josef Stadler sám z Bosny do Říma. Strossmayer, ač sám stařičký, na přání samého sv. Otce odebere se do Říma; praví se, že letos v podzimním konsistoriu bude jmenován kardinalem. Úcta a láska, již chová sv. Otec k velikému tomuto biskupovi slovanskému, možná bude silnější než všecky protipikle kruhův uhersko-rakouských, jimž je Strossmayer trnem v oku. Charvaté sami z této pouti, jež politické moci maďarské ani pešťské ani záhřebské vlády nepodléhá, chtějí učiniti triumfalní průvod dvěma svým knížatům duchovním.

Řím lépe je zpraven o poměrech rakouských a uherských než směrodatné kruhy naší říše samy. Proto také ani vlastí ani maďarští ani němečtí přemrštěnci naši nemohou tam mnoho pořiditi. Svou ochotu a spravedlnost ke Slovanstvu prokázala kurie také posledním svým rozhodnutím o slovanské bohoslužbě v Přímoří rakouském. Jak jsme předloni sdělili, rozhodnuto dne 5. srpna 1898 v kongregaci ritu o otázce práva poslední čas neurovnaného a vinou nepřátel jazyka slovanského, spleteného a v pochybnost braného, práva různých obcí farních na starodávný hlaholsko-staroslovanský obřad bohoslužebný. Když právo toto v zapomenutí nebo z užívání přišlé opět reklamováno jak kněžími tak farnostmi, vznesena věc na římskou kurii, a sice právě přátely této staré slovanské privileje.

Byli to hlavně biskup Strossmayer a Dr. Stadler, jež jak o první tak o druhé rozhodnutí kurie ve příčině glagolice se zasloužili. Strossmayer písemně, Stadler osobně dvakrát poslední dvě leta zajel do Říma a také nynější Strossmayerova cesta římská platí ještě glagolici. — Když v poslední době v mnohých osadách nemohlo proto se sloužiti v staroslovanském jazyku, že kněží toho obřadu znalých nebylo, a když mnozí nepřátelé jazyka toho (i na stolcích biskupských) schválně o dostatek kněžstva hlaholského se nestarali, mohlo se rozhodnutí ze dne 5. srpna 1898 státi mnohým farnostem osudným. Ustanovení totiž, že každá farnost pro budoucnost chtějící si zachovati a zajistiti obřad staroslovanský, dokázati musí, že posledních 30 let nepřetržitě ho užívala, bylo by mohlo přísně bráno privilej staroslov. jazyka z diecesí dalmatských úplně vymýtiti. — Dne 14. srpna letošího roku tudíž kongregace obřadní předloživši pochybnost tuto sv. Otci z jeho nařízení rozhodla, že přerušení staroslovanského jazyka v nové době není právu farnosti na ujmu, když přerušení toto nastoupilo z nějakých nevyhnutelných zevnějších příčin, buď z nedostatku kněží nebo knih hlaholských. Pouze dobrovolné přestoupení obce od slov. jazyka k latinskému by už nevratitelně bylo právo to zadalo. Toto nové rozhodnutí známé už i na katolickém sjezdu záhřebském, kdež velikou radost způsobilo, tak že sjezd hned

v první slavnostní schůzi o poděkování sv. Otci se usnesl. vyslovuje naději, že nejen potvrzeno, ale i rozšířeno bude právo staroslovanskému jazyku mezi Charvaty katolíky) posláno teď v druhé polovici září arcibiskupu sarajevskému k dalšímu doručení. Nová rána pro Maďary: národní radikalní Bánffyův list „Magyar Szó“ v té příčině praví: Svatá Stolice nedávno prosbu tisíců Maďarů z diecese mukačovské odmítla, a bohoslužbu v maďarském jazyce (místo staroslovanského) nepovolila! Slovanům nejen povoluje privilej jejich, ale i rozšiřuje.

Také významno jest, že na záhřebském sjezdě katolickém sjezd zakončen ve středu odpoledne na slavnostní schůzi požehnáním senjského biskupa Mauroviče, udéleným ve staroslovanském jazyce a staroslovanském chorozpěvu. Rozhodnutí posláno opět jako předloni čtyřem arcibiskupum jihoslovanským, gorickému, zaderskému, záhřebskému a vrchbosenskému. Dnes už mše sv. staroslovanským jazykem (pouze jazyk je staroslovanský, obřad sám je západní, nikoli východní církve) sloužena bývá pouze na ostrovech mezi Istrií a Dalmacií, v dalmatských katolických obcích a v charvatské diecesi seňské. Na Istrii leda už jen sem tam zbytky se vyskytují tohoto práva. Dle přání sjezdu záhřebského, aby právo glagolice bylo milostí sv. Stolice rozšířeno, naléhá se teď i na arcibiskupa záhřebského, aby i v záhřebské diecesi právo staroslovanského jazyka bylo znova zavedeno, ježto dle nového rozhodnutí sv. Stolice všude, kde dříve bývalo, obnoviti se může. A bývalo právo to dříve na celém rozsahu zemí charvatských domovem. Ovšem že v mnohých diecesích vyhynulo už příliš dávno, před stem, dvěma sty let. Tak v Istrii samé, v diecesích pulské, porečské, koparské, gorické připomíná se posledně v druhé polovici minulého století. Leč k tak širokému znovazavedení slovanského jazyka bude asi třeba zvláštního svolení sv. Stolice, není však nemožno, že by i to dáno bylo.

Missaly hlaholské tisknou se už v Římě v tiskárně propagandy, ale písmem latinským, tak že název hlaholského missalu bude zcela nyní od místa.

Ve výkazu pokladním výroční zprávy spolku protestantsko-agitačního Gustava Adolfa nacházíme podpory rak. protestantským obcím 293.819 marek, summa to, jež teď za vlády „los von Rom“ značně proti minulým letum zvýšena. Nové povstávající obce protestantské hojně nadány, aby se jim první počátky nového vyznání usnadnily. Že to nebyly podpory běžné, vidět už z toho, že u luteranských obcí, počtem 244 se 157.913 dušemi činí podpory 267.055 marek, a u 84 obcí helvetských se 68.951 dušemi jen 26.764 marek. Obce helvetské jsou totiž skoro veskrze české a těch z hesla „los von Rom“ nepřirustalo.

Soubojová potrhlost, jež s takovou brutalností pošlapala zásady katolické mravouky a veškeré lidskosti vubec a úžas zpusobila v rozvážných kruzích občanských v obou polovinách říše, povzbudila snad už i episkopat rakouský k zakročení. Kardinal arcibiskup vídeňský po aféře prince bourbonského zakročil osobně, uváděje princovi na pamět jeho křesťanské povinnosti, a vytýkaje s velkým důrazem učení

a zásady církve. Strany katolická lidová a křesťansko-socialní, jak u nás tak v Uhrách, chystají se k příkrému vystoupení ve sborech zákonodárných, neboť víc než souboj sám urazilo a překvapilo každého jednání, jaké projeveno vůči setníkovi Ledóchowskému. Jsme zvědavi, zdaž horlivost protisoubojová, v pravdě křesťanská, nebude nějakou sprchou shora dolů přece jen před časem ochlazena.

Dr. Iškovy agitační „bohoslužby" i všecka jiná ochotnická jeho vystupování napořád se úřady státními zakazují. Leč nesmí se to považovati za obranu katolicismu se strany státu. Vláda nechce hlavně trpěti toho politického národního momentu v agitaci Dr. Iškově, a větří v něm samém dokonce agitatora — ruského. V konservativních pravoslavných ruských kruzích jsou ostatně stále ještě dosti naivní, aby si myslili, že Dr. Iška převrátí nabožnské poměry v českých zemích a přivede je pravoslaví blíže. „Cerkovny Věstnik" koncem srpna donesl dopis z Vídně o návštěvě kyjevských studentů pod vedením professora Petra Čecha, jenž veda je na pařížskou výstavu stavil se s nimi ve hlavních centrech slovanského žilobiti jihozápadního. V sále katolické „Resource" uvítala ruské hosty „slovanská beseda". A tu, ó divel — píše dopisovatel — zástupci všech slovanských národností jakoby se domluvili, prohlašovali všeslovanským jazykem jediný ruský jazyk a všeslovanskou vírou — jediné pravoslaví. A sluší považit, že Čechové, Charvati a Slovinci nejsou z tichých katolíků! Viděti, že odkazům slovanských věrověstů sv. Cyrilla a Methoda souzeno znova ozářiti jasným světlem jihozápadní Slovanstvo!" — A mluvě o pravoslavné české obci vídeňské, lituje, že čítá jen 200 členův dnes, za doby rozmachu a hnutí pravoslavného před 15 lety vzrostla na 500 duší, ale vlády vídeňské hnutí toho se lekly a násilně je potlačily. Česká obec pravoslavná nemá svého kněze ani svého chrámu a odkázána je na malý pravoslavný chrám srbský. Kdyby tohoto nátlaku vlády nebylo, a „kdyby Češi měli svůj svobodný chrám pravoslavný a svou samostatnou obec pravoslavnou a v ní kázání ve svém jazyku národním, možno z bezpečnosti tvrdit, že by v brzku ze 400.000 vídeňských Čechů polovina byla pravoslavnými..." Škoda, že vídeňští pravoslavní Čechové ještě dlouho toho svého chrámu nebudou mít, aspoň oni sami se o to tuze nepřičiňují, a tak nebude ani příležitosti naivnost tuto z bludu vyvésti.

Studtovo nařízení o vyloučení polského jazyka z obecných škol rozšířené obce poznaňské, zůstalo už ve své platnosti. Hlasy německých katolických listů z prvu rozčilené a pobouřené, utichly ponalu. Sjezd katolíků německých v Bonnu také nijak ve věci té nezakročil. Jest ovšem ještě domněnka, že vše to schovává se až na patřičné místo do pruského sněmu a do říšského německého sněmu. Zato ozval se ve prospěch Poláků sjezd — socialní demokracie německé. Ta z nařízení ministerstva učinila si velmi vydatný prostředek agitační. Bohdá, ze ani s ním mezi Poláky nic nepořídí. Na svátek narození Panny Marie konána v Poznani veřejná schůze protestní otcův a matek polských, na níž usnesena adressa oddanosti a pronešena prosba k arcibiskupu poznaňsko-hnězdenskému Dr. Stablewskému, aby on ze své vrchnopastýřské moci

pečoval knězími svými o vyučování náboženské v mateřském jazyku jiným způsobem. když ve školách poznaňských je to znemožněno. Sami rodiče slibují, že věrně vytrvají při víře katolické. že ji vštěpovati budou dítkám svým dle možnosti své. — Deputaci. která arcibiskupu adressu a prosbu přednesla. odvětil dojatý církevní hodnostář. že učiní pro polské dítky vše co možné bude. a prosí rodiče postižených dítek. aby z dráhy rozumu nedali se strhnouti k nepředloženostem. — Jako každý dřívější tak i tento útok pruské germanisace má za následek. že Poláci tím více stojí na stráži. až k poslednímu členu společnosti prodchnuti jsou národním vědomím. hrdostí a odporem k jakému by jinak nikdy nebyli došli. kdyby byli necháni na pokoji. A toto vzepření a vzmocnění ducha polského tentokráte nepřineslo jen národnosti, ale i náboženství užitek. Rodiče, kteří jinak by byli snad už na náboženskou nauku a katechismus ani nevzpomněli. začínají teď k vůli dětem svým cvičit se znova v katechismu a dostupných sobě náboženských naukách — a potrvá-li ruch tento déle. nebudou moci Poláci poznaňští panu ministru Studtovi za jeho husarský neomalený kousek dosti vynaděkovat.

Toto léto (28. června) poslána z chersonské gubernie sv. Otci prosba úpěnlivá od unituv „úporných“. kteří nechtěli ani násilím dát se přinavrátit ke své „mateřské“ církvi pravoslavné (a proto z Podlasí vyhnáni byli do chersonské gubernie). Vyhnanci od roku 1874. po chersonské gubernii roztroušeni muka už přetrpěvše za svou stálost a věrnost u víře katolické konečně tu se sešli a prosbu společnou vysýlají ke sv. Stolici, prosíce za přímluvu u cara. aby se směli vrátit k rodinám svým do obce své (jmenují ves Jámu farnosti ostrovské v gubernii sedlecké). Obracejí se na sv. Otce. protože na prosbu svou roku 1894. k carovi samému vyslanou nedostali odpovědi. Za cara Mikuláše II. nadáli se lepší svobody. zvláště. když při sčítání lidu před dvěma lety přísně přikazováno každému. aby udal správně také své náboženství beze všeho strachu. Vyhnanci unité doufajíce. že slib a rozkaz tento znamená i pro ně svobodu a snad brzký návrat. přiznali se k víře katolické. ale uvalili na sebe nové pronásledování. Z úporných r. 1874 ze vsi Jámy vyvežených 12 unitův 3 zemřeli a 9 jich ještě jest na živu. — Tito teď se ozvavší unité nejsou jediní. kteří r. 1874.. když se nechtěli přiznati k pravoslaví. z rodiny vytrženi a do vyhnanství odveženi. Sta a sta bylo takových vyhnanců. kteří věrnost víře své odpykávali nejdřív ve vězení a pak pod knutou kozáckou a konečně daleko od domova po vsích pravoslavných rozstrkaní: bez potěchy náboženské. podezřívaní. pronásledovaní. nouzi trpíce a stále novému útisku a násilí vydaní! — Zdaž tato prosba lidí po 26 let mučených teď bude míti jaký výsledek. zdaž sv. Otec bude míti tolik vlivu. aby pro ně, už asi na konci života jejich. trest jejich zmírnil? Že prosbu svých tak dlouho věrných a tolik vytrpěvších dítek nenechá neoslyšenu. jest jisto. Rusko však v otázce unitů dosud stálo neúprosno. Nemilosrdně po 200 letech rekvirovalo pro svou pravoslavnou církev potomky těch. kteří před 200 lety u příležitosti lepšího poznání vrátili se od zlé či aspoň bláhové tety k pravé matce své.

Odslavené už jubileum 900letého křesťanství maďarského ještě se v Uhrách sem tam ve slabých odzvucích vrací (tak poutí k hrobu sv. Gerarda), ale vyjma diecesi pětikostelskou (katolíci jsou tu značně Němci promícháni!) trvalejších sledů nezůstaví. Dnešní vedoucí církev uherská není do dna srdce katolickou, v pravdě křesťanskou, její projevy jsou mnohdy okázalé, ale jen zevnější. Zdola sic narůstá hnutí upřímnější a vřeleji katolické, ale je, či bylo doposud slabé nebo aspoň shora stále poutané a krocené. Leč zdá se, že židé, kteří tolik stáli o zavedení „snášelivosti“ v Uhrách, teď sami svými rejdy katolíky i nekatolíky uherské probudí k uvědomění. Zvláště židovský boj proti kříži, jejž při všech slavnostech projevují, a opětně při oslavě 70. narozenin zeměpánových projevili osekávajíce a urážejíce z koruny znaku uherského znamení kříže, boj tento bouří mysli. A tak dnes už vidíme na samé universitě pešťské, kde vloni zneuctění kříže ještě skoro bez trestu prošlo, mohutné hnutí uvědoměle křesťanské, jež sice nazývají liberalové hanbou Uher, antisemitismem, ale jádro jeho vězí hlouběji než v pouhém antisemitismu. Je to probuzená čest a hrdost křesťanská. — Dle řeči sekretáře v ministerstvu kultu Žilinského v konventě jistého evangelického distriktu uherského pronešené, protestanté uherští teď vyčítají církvi katolické, že jubileum skonfiskovala pro sebe, ač i protestanté měli právo je oslavovat. Oni se ovšem tehdy okázale všech slavností sami odřekli. A i tak konečně kardinal primas Vaszáry ke slavnostnímu vlastnímu dni zval nejen protestanty, ale dokonce i židy (židovská obec ostřihomská totiž také pozvána)! Židé se súčastnili (!) — protestanté nikoliv.

V Bonnu od 3. do 6. konaný sjezd katolíků německých vedle obyčejné manifestace katolické, vedle běžných prací karitativních, socialních, hospodářských, byl co se politiky týče pod dojmem čínských bouří, zamítnutého zákona Heinzova a zamítnutého opět ve spolkové radě usnešení sněmovního o zrušení zákona proti Jesuitům. — Z projevu ovšem první patřil sv. Otci a jeho nynějšímu postavení. Své mínění sjezd stotožňuje se slovy papežovými z encykliky k italským biskupům a lidu věřícímu z roku 1898, a praví jejími slovy: „Katolíci nemohou vzdáti se toužebného přání, aby jejich vrchní hlavě vrácena byla nutná nezávislost a pravá a skutečná svoboda úplně a zcela, neboť to jest nezbytnou podmínkou svobody a nezávislosti katolické církve“. Mnoho se zabýval otázkou vzdělání a tudíž i školskou. Setrváno na žádosti, aby náboženský ráz německého školství obecného byl i na dále zachován a co možná ještě více vytříben. Žádá sjezd dále, aby se zůstalo při formě starého gymnasia s humanitním studiem, aby tento obor studia na gymnasiu byl pokud se dá ještě sesílen a prohlouben, realie pak, aby tím více se pěstovaly na realkách, jimž jinak nechať se umožní stejné postavení a nechť se práva jejich rozmnoží (ke studiu universitnímu).

Sjezd vyslovil se velmi důrazně proti nevázanosti a nemravnosti v tak zvané umělecké produkci, aby tato ve jménu umění ve veřejnosti se roztahovala a ku zdivočení mravů přispívala. „Mravní zásady

křesťanského názoru světového jsou jediné základem pravé kultury a zvedenosti, a mravní názor odloučený od křesťanských zákonů mravních vésti musí nezbytně k mravní zkáze celého života národního." Odporučuje se dále „společnost pro křesťanské umění", „Dürerova jednota", a klade se důraz na umělecké hledisko při opravě a stavbě chrámů a jiných budov církevním účelům sloužících, nebo od církve stavěných. — O účelu umění se praví: „Křesťanské umění má úkol, aby okrašlovalo a zušlechťovalo veškeren život křesťanský a nejen církevní. Nesmí proto nikdy zapříti křesťanských nauk a dějin a zákonů mravních. Všecka díla tohoto umění musí jimi zcela prodchnuta býti, tak aby v nich živel nadpřirozený nijak se neskrýval a nezapíral, ani žádný nadpřirozený zjev jimi nijak profanován nebo zlehčován nebyl."

Rovněž počátkem září od 2. do 5. zasedal sjezd italských katolíků, tentokrát v Římě. Hned po něm pak (od 5. do 7. září) pořádán mezinárodní sjezd katolického studentstva (universitního) obeslaný z Němec, Rakouska, Švýcar, Italie, Belgie, Francie, Španělska a Portugalska. Všech delegatů studentských bylo přes půl páta sta a třetinu z nich tvořili Němci, druhou třetinu Italové. Z Uher nebyl žádný delegat, ale katolické studentstvo university pešťské poslalo vřelý pozdravný telegram. Za Slovany byl na sjezdě zástupce — jediný! Delegat za slovinskou katolickou „Danici" vídeňskou studující Dermastia. Nejmenší národ slovanský jediný převzal břímě representace katolického slovanského studentstva! Že z Čechů nebo Charvatů nebyl nikdo, nebylo by divu, ale že Poláci nikoho nevyslali ze svých tří universit, jest už divnější. Usneseno konati každoročně mezinárodní sjezdy katolického studentstva a sjezd budoucí by byl v září 1901 v Lucerně a třetí 1902 v Brusselu. Do přípravného mezinárodního výboru zvoleni: 3 Vlaši, 2 Belgové, 2 Španělé, 1 Francouz, 5 Němců (1 z Rakous, 2 z Německa a 2 ze Švýcar) a za Slovany 1 (jediný přítomný delegat). — V tomže měsíci září konány ještě sjezdy: mezinárodní k poctě Blahoslavené Panny Marie v Lyoně (5. až 8. září), mezinárodní sjezd členů 3. řádu sv. Františka v Římě, sjezd mezinárodní pro křesťanskou a náboženskou historii v Paříži a konečně mezinárodní sjezd katolických učenců v Mnichově (od 24. do 26. září), jehož příští nástupce dle usnesení sjezdu bude ve Vídni.

Na kongressu lyonském k oslavě Matky Boží podáno a přijato několik podivných návrhů. Kongress žádá na sv. Stolici, aby do litanie Lauretanské vloženy byly prosby: „Královno očistce" a „Královno všehomíra"; aby 31. květen prohlášen byl za svátek marianský pod titulem „Panny Marie Královny všehomíra", aby do formuláře mše svaté nového marianského svátku vložena byla hymna Jacopona da Todi „Stabat mater gaudiosa" (jako protějšek hymny „Stabat mater dolorosa"); svěcení neděle nechať se postaví pod ochranu Matky Boží; úcta Duns Scota, který jako chudý mnich minorita z Oxfordu do Paříže přišel, aby hájil nauku neposkvrněného početí Panny Marie, byla uznána, a aby se požádalo od řádu za jeho blahoslavení s titulem „marianského učitele"; a konečně sděleno, že prý jistý vysoký církevní

hodnostář hodlá jménem kongressu, což tento s nadšením přijal, požádati sv. Stolici, aby prohlášeno bylo dogma „nanebevzetí Panny Marie“. Kongress se prohlásil za stálou instituci, bude se tudíž od letoška pravidelně scházeti, a patronem svého snažení volí si sv. Jana evangelistu. — Usnešení a přání tohoto sjezdu, jak z upřímného a čistého úmyslu vycházející, a v mnohém chvályhodná, přece v nejodvážnějších a nejdalekosáhlejších návrzích sotva doznají souhlasu všeho světa katolického. Ovšem povážíme-li, že sjezd přes svou mezinárodnost byl skoro výlučně sjezdem romanských národů, a hlavně Francouzů, vysvětlí se mnohé.

V neděli 23. září blahoslavena za velikého návalu poutníků i římského lidu v basilice vatikanské Johanna z Lestonacu.

*

V „St. Peterbur. Vědomostech“ stěžoval si nějaký kněz pravoslavný před počátkem školního roku na pochybený učebný programm duchovních semenišť ruských. (Ježto jiní zase si stěžovávají na špatné vedení a vychovávání v nich, jest otázka, co vlastně jest dobrého na ústavech, jež vychovávají ruské duchovenstvo pravoslavné? Vychovanci semenišť s vděkem nevzpomínají, světští lidé si jich neváží, úřady je za rovnocenné s jinými středními školami nepokládají.) Zmíněný dopisovatel petrohradského listu pohnut ke své stížnosti tím zjevem, že ruské duchovenstvo není s to, aby vedlo polemiku a účinný boj proti sektářům a jinověrcům. „V semeništi učí se jazyku řeckému, latinskému, novým jazykům, matematice, dějinám občanským i církevním a bohoslovným naukám. Po skončení kursu většina žáků nemá však solidních vědomostí, ale jen úryvky bez spojitosti a beze vší soustavy. Pravdať, v semináři velkou pozornost a mnoho času věnují naukám bohoslovným, zvláště v posledních třídách, ale ani z těchto nemají seminaristé obzvláštního vědění. Bible (starý Zákon) skoro neznají, z apoštolských listů a spisů nemnoho, mnohdy ani čtvero evangelií nevalně ovládají . . . Zvláště bohoslovské nauky berou se se stanoviska positivního; negativné stránky: námitky, bludy, negace berou se v obsahu velmi krátkém, a to ještě abstraktně, bez života a bez zajímavosti. Z dějin církevních znají seminaristé trochu všeobecné církevní sjezdy, odloučení církví; o hlavních událostech ruské církve znají velmi málo. A podobně i v jiných bohoslovných předmětech. Seminarist vyjde a stane se knězem, vstoupí v národ, v život. Tu pak teprv pochopí, jaká jest to mezera mezi vědomostmi, jichž nabyl v semináři, a tím, co život od něho žádá. Tu pochopí, že život stále bez zastávek plynoucí dávno školu předešel, a to tak, že nelze říci, že škola za životem pokulhává, ale ona zůstala daleko na ztracené stanici za ním . . .“ Toto lamento tím spíše pochopíme, uvážíme-li, že by šest neb osm našich tříd střední školy, a to by musila být škola mnohem horší než jsou naše, mělo u nás knězi dostačit na celou přípravu k jeho stavu!

Že povídky ze života kněžského na Rusi od Potapenky v „Hlasu“ uveřejňované nejsou prázdnou fabulí, svědčí výtka učiněná nedávno tulským preosvjaščennym kněžstvu diecese tulské. Ve výtce této uvádí biskup, že v poslední době náramně se množí prosby

z duchovenstva zasílané v těchto záležitostech: *a)* aby místa po zemřelých, sestárlých nebo nemocných knězích a duchovních ponechána byla synům nebo jiným příbuzným; *b)* aby místa po zemřelých duchovních připsána byla dcerám nebožtíkovým, s právem (spíše podmínkou), že si na ně najdou „patřičného ženicha"; *c)* aby duchovní směli místa svá přepustit svým dětem a sami hlásit se jinam nebo do pense; *d)* aby ti a oni duchovní přesazeni byli jinam, že tam mají rodinu, nebo že k vůli dětem bude výhodnější — a jiné a jiné. Preosvjaščenný proto z ohledů vyšších, jaké správa diecese vyžaduje, připomíná svému duchovenstvu, že prosby podobné, i když snad se jim vyhoví někdy, mohou býti jen výminečně splnitelnými a jen tehdy, je-li tu skutečně zákonných podmínek. Proto takové prosby ať se nepodávají s takovou pospěšností a lehkomyslností, s jakou dosud se podávaly. — Ejhle správa církve bez celibatu!

* * *

Věda a umění. Z české dramatické literatury pořízen opět jeden převod do němčiny: Vrchlického „Soud lásky" („Der Minnehof"), přeložen od Rud. a L. Brevsky. Německé obecenstvo (aspoň čtoucí) na Rostandových poetických obrázcích historických namlsáno nalézá také ve Vrchlického poetických scenách zalíbení. — Z české opery přebásněn text „Psohlavců", kteří se prý budou hráti brzy na vídeňském jevišti dvorní opery pod názvem „Bauernrechte".

Nové družstvo divadelní v Praze se svým „moderním" repertoirem dožívá už též úštěpkuv. Ostatně charakteristiku divadelního obecenstva pražského podávají v překvapujícím světle čísla ve zprávě minulého družstva (vlastně jeho ředitele), jimiž se udává, jak který kus jevil přítažlivost a kolik vynesl. Nejvýnosnější byly hry výpravné, tedy právě nejnákladnější, nejméně výnosny byly hry tak zvané „moderny". Ibsenovy hry na př. byly vždy spojeny s velikým deficitem. Tak při představeních „Cesty kolem světa" vybráno 1.300.000 korun, při „Sedmi havranech" 173.000 korun, „Mlynář a jeho dítě" přinesl do kassy divadelní za těch celých 17 let 161.000 korun, z oper Bizetova „Carmen" (92 představení) 122.000 korun, Smetanovy opery dohromady za těch 17 let 806.000 korun, z čehož „Prodaná nevěsta" sama 450.000 korun. Za to vybráno: při trojím představení Ibsenova „J. G. Borkmana" 1200 korun, při čtyřech předst. „Rosmerholma" 1700 korun, z „Nory" 2700 korun, „Samotáři" Hauptmannovi za čtvero představení přinesli 1800 korun a Schillerův „Valdštýn" za čtvero předst. (v těch 17 letech) 1986 korun, tedy ani ne tolik, co jedno představení „Prodané nevěsty". Record vyhrává tedy v divadelním životě české Prahy — „Cesta kolem světa". Německo-liberalní „Kölnische Zeitung" z toho vyvozoval, že české obecenstvo nemá vyvinutého uměleckého a literarního vkusu a tudíž inferiorita českého národu jest dokázána. České listy pražské se horší na takové využití příjmové divadelní statistiky p. Šubertovy a brání se proti sosáctví a nevkusu. Ostatně ta statistika skutečně není

tak tragickou; svědčí, že průměrný pražský občan přece jen má zdravý smysl životní, do dekadence má ještě bohudíky daleko!

Staré družstvo divadelní ve své nedávné generalní schůzi uzavřelo bilanci svou přebytkem 40.000 zl., jež navrženo buď uložit pro případ, že by došlo ke zřízení druhého českého divadla, a tu věnovat je zcela tomuto ústavu, nebo rozdělit je ihned beze všeho na národní a dobročinné účely.

Divadelní sesona začala koncem září už na všech stranách: divadla jihoslovanská — vůbec zápasící s těžkostmi existence i umění — v některém ohledu „povznesena". Možno to vlastně říci jen o bělehradském, jež vedle pouhé činohry počalo letos pěstovat i lehkou operettu. Bulharská společnost „Solza i směch", hrající i v samém Srědci v zimní sezoně jen 2—3krát týdně (10krát za měsíc), počíná samými klassickými hrami (ruskými, francouzskými, německými a domácími), záhřebské zůstalo na starém programmu svém, lublaňské po ztrátě svého výborného režisera, herce i ředitele počalo plnit bez zakolísání svou „národní úlohu", střídajíc se v zemském divadle opět s německým. Počalo letos slovinské svou týdenní čtverkou. — Počátkem září rozloučila se stará společnost Skarbkovského divadla lvovského s obecenstvem, v novém městském divadle začne počátkem října „moderní" ředitel Pawlikowski prováděti svou vládu. Zatím se Skarbkovským divadlem, jež ve zlých i lepších dobách Lvovu sloužilo od roku 1842., vystavěné hrabětem Stanislavem Skarbkem, rozloučilo se obecenstvo i herci počátkem září, ač ani ne na vždy snad. — Teď vyskytla se myšlenka zřídit nové divadlo ve Lvově, jak starý ensemble novým ředitelem nepřijatý, tak nepřátelé moderních směrů touto ideou se zabývají, ale dle všeho se jí neodváží. Jeť Lvov na dvě divadla stálá teprv nedostatečnější než na př. Praha, či na př. naše Brno. Nad to ve Lvově sídlívá aspoň část zimy divadlo rusínské, dobře řízené a lidu dobře rozumějící. Také bývá navštěvováno četně lidem polským, ruským i židovským. Ovšem že pro nedostatečné místnosti soutěž jeho není veliká. Také doba her jeho bývá jen krátká. Tak na př. teď v polovici září rozbilo stánek svůj v sále „Gwiazda" pouze na měsíc. Ostatní čas roku společnost Dra. Hryněvéckého jest nucena kočovati po ruských městech východohaličských. Ale kromě dvou těchto pravidelných divadel pro značný kontingent židů jest ještě židovské ochotnické divadlo, hrající — německy (žargon nedávno zakázán)! — V pohraničním městě polském (na hranicích německo-ruských) Kališi počato hráti koncem září v novém tomto stálém divadle polském, pod ředitelstvím Juliana Myszkowského.

Nemůže-li česká hudba (opera zvláště) v Rusku prorazit, za to s nadšením je přijímána německá — operetta. Vídeňský nedávno zemřelý ředitel Jauner se svým operetním sborem a po jeho smrti ředitel moskevského divadla mezinárodního vloni v ruských městech dobré obchody činili. Loňský úspěch vedl k řádnému akciovému podniku se sídlem v Moskvě. Vídeňský operetní sbor najat akciovou tou společností na každoroční zimní okružní cestu, jež od Odėssy, Kyjeva a Charkova počínajíc (letos aspoň) prodlela by nejdéle v Petrohradě

a v Moskvě. — V Moskvě ostatně v tak zv. „Théâtre international" každý rok hrají divadelní sbory různých národů: Němci, Francouzi, Italové i Poláci. Ovšem Němců samých je v Rusku tolik, že stačí na několik stálých a několik kočovných divadel. — Dne 2. září kladen základní kámen k lidovému divadlu ruskému v Petrohradě. Divadlo bude podobně jako lidové polské ve Varšavě pod vedením spolku střídmosti; spolek hrami a přednáškami za vstupné co nejmírnější bude se snažit lid odvádět od hospodských zábav a kořalečního moru.

Charvatský skladatel F. S. Vilhar složil novou operu na slova básníka Milivoje Podrávského pod názvem „Ivanjska kraljica". — První letoší domácí činoherní novinka záhřebského charvatského divadla Stanky-Derenčina „Mladi Doktor" měla slušný sic úspěch, který však tuctovosti její nezakryl. — V Krakově zakázána prvina Rossowského činohry „Circe" pro její socialistické názory!

Dne 15. září otevřelo lublaňské umělecké družstvo svou první všeslovinskou výstavu výtvarného umění. Výstava zahájena akademií a schůzí valnou umělecké jednoty, na níž podán zároveň návrh na založení jihoslovanského družstva výtvarných umělců. Výstava v národním domě vyložená je na poprvé pěkný překvapující důkaz širokého a vysokého snažení té nečetné řady umělců, jimiž dnes vykázati se může národ slovinský. Za nejlepší z malířů považuje se professor Vesel a professor Ažbe, který sídlí v Mnichově. Ažbe vystavil jen jediný obraz, posledně na výstavě v „Glaspalastě" mnichovském cenou poctěnou „Zamorku" („černošku"). Našemu Uprkovi podobný je Richard Jakopič, malíř barev a jasu, nejsilnější secessionista v obci slovinské. Ze starší moderní školy je Grohar, jenž většinou zabývá se církevními náměty, od něhož mnoho kostelů slovinských už ozdobeno obrazy světců i výjevů posvátných. Mladý Ivan Vavpotič jest z moderní školy illustrátorské, dbá finessy kresby a bravurního nahození; obraz vystavil jen jeden, jemný portrait. Pozornosti plné zasluhují dále: malířka Ivana Kobilca, dovedná portretistka, jež v tom oboru je první v družině umělecké; Mate Strmen, Gvajz, Rudolf Otoni, professor Franke, Germ, Jama, Žmitek, Cesar, Repič. Vedle Kobilcové vystavují ještě tři slovinské malířky Jindřiška Šantelova, Veselová a Jessilova. — Ze sochařů jsou tu pozoruhodny práce Al. Repičovy, Zajcovy, Bernekerovy, Progarovy a Zalarovy. — V tom sboru první své výstavky měli by slovinští umělci výtvarní pokusiti se o návštěvu v některých slovanských městech. Snad by výstavka do Záhřebu i k nám snad a do Krakova převežená mile byla přivítána. Pražská jednota výtvarných umělců ostatně beztoho letos po nedávné ruské slíbila jihoslovanskou uměleckou výstavu.

Malou výstavku svého domácího umění uspořádali si Rusíni tyto dni ve Lvově ve dvoraně svého „Národního domu." Jsou tu obrazy malířů rusínských, skoro vesměs náboženského námětu, výšivky kostelních rouch především, missalové vazby a pod. — Z malířů zastoupena jména: Truš, O. Kopystyňski, E. Turbacki, Ivaśuk, Kavka,

Kurylas, Novakovski, Pankevič, Pilichovski, Skrutek, St. Tomaševič, Ustjanovič. Sochařská díla vystavuje jediný Ščuplakevič.

Mistru Hanuši Schvaigrovi svěřeno velmistrem německého řádu arcivévodou Eugenem vymalování síní nově opraveného zámku bouzovského. K obrazům zvoleny za námět výjevy z válek křižáckých. — V Kladsku ve chrámě augustinianském poznán v obrazu pobočního oltáře prastarý votivní dar arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic z r. 1350., kdy na památku svého vychování první arcibiskup český v Kladsku založil probošství. Obraz na dřevě malován (2 metry vysoký a metr široký) představuje Matku Boží na trůně a držící Ježíška na klíně. U trůnu Matky Boží klečí arcibiskup Arnošt sám. Obraz je mistrným dílem pražské školy malířské tehdejší doby, jež vedle kolínské a norimberské tehdy v Evropě byla proslulou v dřevomalbách. Obraz druhdy nebyl sám, nýbrž byl jen částí celé oltářové skupiny, z níž menší obrazy po r. 1664. stávají se nezvěstnými. Představovaly: Narození Páně, Obřezání Páně, Útěk do Egypta a 12letého Ježíše mezi učiteli v chrámě.

Petrohradský městský hejtman (státní úředník) gen. lieut. N. V. Kleigels dal městské radě pokyn, aby se lépe starala o vkus ve vnější výstavnosti domův a ulic, jaký od zevnějšku stoličného města se musí požadovati. Poslední dobou prý jak nové stavby, tak přestavby a opravy domů provádějí se s řemeslnou šablonovitostí a s nevkusem, kterýž hrozí sešerednením i nejhlavnějších ulic a čtvrtí. Zvláště neodpustitelný jest tento nevkus při veřejných budovách. Stavební komisse městské rady nechať tudíž při povolení k novostavbě neb opravě dá si předložiti plán façady a neústupně stojí na tom, aby návrh průčelí vždy byl co nejvkusnější dle možnosti. — Sloužiž to na ulevenou obtěžkanému svědomí, ale spolu na polepšenou jistých městských rad našich.

V novinářské a literarní družině nastaly poslední měsíc nějaké změny: olomucký týdenník „Rozvoj“ přenešen do Prahy z osobních příčin; v Praze počalo kněžstvo vydávat mimo to „Věstník katol. duchovenstva“ čtrnáctidenník úplně zájmům stavu věnovaný a beze vší stranickosti snažící se vyhověti všem potřebám všech; nástupcem zaniklého Světozora ohlášen koncem září vydaný belletristický týdenník „Zvon“ s gardou starých spolupracovníků Světozora. Vedle „Lumíra“, jenž rovněž se přetvořil v týdenník, vedle „Květů“ a „Osvěty“ měsíčníků, nový tudíž konkurrent. — Ve Varšavě založen nový umělecký čtrnáctidenník „Swiat artystyczny“, jenž by si všímal hlavně zájmu umění výtvarného a to — staré školy! Za listem stojí jméno věhlasného veterána malířské školy varšavské professora Vojtěcha Gersona, který odmítl letos bronzovou medailli v Paříži přisouzenou svým dílům, s důvodem, že už dostal v Paříži lepší. Vedle Gersona jsou v redakci listu: malíř a spisovatel Henryk Piatkowski, sochař Pius Weloński a stavitel Št. Szyller.

Henryk Sienkiewicz prodal na 20 let právo na všecky své dosud vydané spisy nakladatelství varšavsko-petrohradskému „Gebethner i Spólka“ za 70.000 rublů. — Hrabě Lev Tolstý tiskne

v londýnské ruské tiskárně nový svůj roman v Rusku nedovolený „Otroctví nového věku“; v novém díle jsou už silné akcenty socialistické. Zdá se, že poslední práce Tolstého jsou už pouhá díla stařecká, ješitností diktovaná. Po nesmrtelných svých útvorech nehledá už slávy, ale sensace. — Za minulý rok (1899) vyšel první bibliografický katalog ruských i jinojazyčných spisů v Rusku vydaných. Je to pokus statisticko-bibliografický „obščestva dějatelej pečatnago děla“ (družstvo přátel tisku), které stojí pod vrchním řízením velkoknížete Konstantina Konstantinoviče. Katalog tento vydáván bude i dále osvědčí-li se, a bude-li vděčně přijat literatury milovným obecenstvem, hlavně knihkupci, knihovnami a ústavy učebnými a vědeckými. Zatím vydány první dva svazky katalogu, od 1. ledna do 1. července, zpracované I. V. Sabaninem: a vyšlo za toho půl roku knih: a sice ruských po světské censuře 4640 děl, po duchovní censuře 525; ruských i jinojazyčných 39; a jinojazyčných (v 28 jazycích) 1442. Z těchto bylo: polských 598, židovských 260.

Slovinská „Družba sv. Mohorja“ (našim dědictvím podobná) má letos opět o 493 údův více než vloni, tedy 78.596. Podle diecesí rozdělují se údové takto: v gorické diecesi je jich 8610 (letos méně než vloni — 294), v krcké 6368 (+ 141), v mariborské 25.796 (+ 990), v lublaňské 30.106 (— 636), v terstskokoperské 4.016 (+ 18), v sekavské 564 (+ 39), v sombotelské 344 (+ 28), v záhřebské 545 (— 23), v seňské 213 (— 1), v porečské 130 (+ 19), v ďakovské 62 (+ 15), v bosenské 237 (+ 10), ve videmské 194 (— 3) a v různých krajích říše a Evropy 526 (+ 208), v Americe 804 (+ 14), v Africe a Asii 81 (— 42).

Veliký zeměpis Charvatska a Slavonska (Hrvatski zemljopis) počali vydávati charvatští učenci professor Dragutin Hirc a Dr. H. šlechtic Hranilovič. Dílo vychází po sešitech velikého slovníkového formátu a vyjde 30 sešitů (předplatné na celé dílo 20 korun). Bude to první dílo toho druhu a oboru v tak velikém rozsahu v charvatské literatuře. Dílo přísně vědecké bude ozdobeno mnoha obrazci krajinnými a mapkami i tabulkami. — Jiné velké podobné dílo vydávati chce nakladatelství Ant. Scholze v Záhřebě pod redakcí E. Laszowského: „Hrvatske pojestne gradjevine“, místopisně historické dílo rovněž hojně illustrované o památných městech, hradech a stavbách Charvatska. (Vyjde 10 sešitů za 15 korun.)

Slovanský sjezd novinářů, jak jsme předvídali se letos už nesejde. Přípravné komité udává příčinu, že letos je všeslovanský sjezd novinářský v Paříži a nad to vypsány jsou právě volby, tak že by přemnozí jedním i druhým způsobem byli zabaveni a sjezd by se minul svým účelem. Bude jiný tudíž svolán do téhož Dubrovnika na Velikonoce budoucího roku.

Zemřeli ve světě slovanském: 4. srpna při obléhání mandžurského města Ajguna ruský básník Leonid Petrovič Volkov (* 1870), jeden z nadanějších mladé ruské školy básnické. Vydal vloni prvou sbírku svých básní (Na dalnom vostoké.); 21. srpna Dr. Ilija Ognjanović.

lékař novosadský, srbský básník a spisovatel, bývalý redaktor belletristického srbského listu „Javor"; 29. srpna Dr. Bruno Bakanowicz, technický spisovatel polsko-francouzský; 5. září Josef Brodowski, varšavský malíř polský; 22. září Josef Kleczyński, (* 1841) professor statistitiky na universitě krakovské, polský spisovatel národohospodářský; ? září Nikolaj Alexandrovič Borisov, dramatický spisovatel ruský; 24. září kanovník lublaňský Dr. František Lampé, redaktor katolického listu slovinského „Dom in Svet", nejlepšího dnes obrázkového listu belletristicko-vědeckého mezi Slovinci, jeden z nejlepších a nejpilnějších literarních činitelů slovinských. Sám cestoval po dalekých zemích a sbíral si fotografické snímky památných míst a budov (zvláště v Italii, Palestině a Egyptě) pro svůj list.; 26. září professor vídeňské university, ředitel kliniky chirurgické Dr. Eduard Albert, rodák žamberecký, v celém světě známý učenec a učitel, první z vídeňské university. Byl jedním z oněch mužů, kteří při své veliké učenosti a všem věhlasu zachovali si vřelé přesvědčení náboženské. Nedávno na sblížení obou národů, Čechů a Němců pořídil německý výbor ze spisů Vrchlického, jehož byl intimním přítelem. Sám také při vší své vědecké činnosti pokoušel se v poesii i prose české.

* * *

Z národního hospodářství. Pokusíme se dnes jen krátce načrtnouti přehled sjezdového ruchu, kterým na všech stranách měsíc září oživen byl. Byly to hlavně (vedle vědeckých) sjezdy dělnické, které národně i mezinárodně se sešly.

Koncem srpna (26. a 27.) pořádán na Velehradě druhý sjezd moravsko-slezské křesťansko-socialní strany. První byl vloni tamže: obsáhlý program, jejž dal první ten sjezd straně, zůstal a zustává směrodatným i na dále, vedle staršího programu litomyšlského, jejž v r. 1893. usnesla celá křesťansko-socialní strana československá. Teď kdy v Čechách pro rozkol mezi oběma směry není možno ani na zemský ani na všeobecný československý sjezd křesťansko-socialní pomyslit, pracuje moravsko-slezská strana sama o své organisaci dále. Z celého jednání letošího sjezdu velehradského byla jak nejpoučnější tak i nejzajímavější vlastně zpráva o činnosti strany a jejího výkonného výboru za minulý rok. Nejradostnější na zprávě té není přírustek nových 24 organisací (všech by bylo teď na Moravě a ve Slezsku 147) nýbrž činnost zvláště svépomocná, podpůrná a humanní některých míst. V tom oboru činí se hlavně tři místa. Nový Jičín se svými útulnami pro dělnice, Brno a okolí s dvěma textilními výrobními družstvy, se spolkem pro stavění dělnických domků, podpůrným spolkem, (po zákoně o zapsaných pokladnách pomocných), dále Jihlava (jež od několika let právě velmi činně vystupuje) se svou letos založenou zapsanou pokladnou; Třebíč dříve tak činná teď nějak ode dvou let ochromena, ale i tu snadno nové činné snahy se mohou ve skutek obrátiti. Útulny dělnické zakládány nadto ještě v Brně a v Letovicích, ale sešlo s nich.

ve Vítkovicích jest útulna a sirotčinec pro děvčata školou povinná i odrostlá, jenž styky se stranou udržuje. Rolnická hospodářská svépomoc stranou sic nevzbuzena, ale kde se dalo podporována. — Činně zasaženo do stávek: zvláště hornické na Ostravsku. Posílány straně (výkonného výboru) podpory hlavně z ciziny (z Vídně 1750 K, z Německa 350 K, z Moravy samé jen 960 K).

Sešlo se zařízení lidových kanceláří (poradních), se zavedení pojišťování ve spolcích prostřednictvím výboru u některého domácího pojišťovacího ústavu, jakož i s provedení důkladné statistiky. Stinné stránky hnutí jest jeho usínavost na mnohých místech nebo nezručnost ve vedení organisace v duchu a intencích strany, často i nevšimavost a neposlušnost k ústřednímu výkonnému výboru. Organisace nenaučily se ještě „chodit“ jednotným disciplinovaným krokem na povel z ústředí krajského či zemského. I ty činnější mnohdy ještě mají jen místní účely na starosti, výše nehledí.

Celá řada stížností na jednotlivé organisace následovala pak ve zprávě o nedostatcích dosavadní organisace. Leč ty nedostatky nejsou jiné ani horší, než na jaké si stěžují i ostatní a vyvinutější a zkušenější strany (socialní demokracie česko-slovanská na svém sjezdě v Českých Budějovicích).

Sjezd napotom věnoval se už výhradně otázkám organisačním: ženské organisaci, odborové organisaci (jež je zatím jen v začátcích, ale mnohoslibných), poměru strany k národně-socialnímu dělnictvu, tisku strany a finančním pramenům pro stranu. V tomto ohledu usnešeno, aby jednotlivé organisace odváděly ústřednímu výkonnému výboru za jednoho člena po 20 haléřích ročně.

Skoro týž obsah jednání měl i sjezd českoslovanské socialní demokracie 8. a 9. září v Českých Budějovicích konaný. Sjezd ten nebyl sice tak četně obeslán jako moravský křesťansko-socialní, ale delegati zastupovali více organisovaných členů. Pokud se organisace samé týká, nejsou řady nepřehledné ani v socialní demokracii. A nechuť a nečinnost, ospalost, neposlušnost nebo nezkušenost i v ní jsou hlavními nedostatky. Její ženské hnutí je právě tak, ba ještě víc nemohoucné jako ve straně naší. Za to socialní demokracie dodnes skoro všeobecně a neomezeně vládne všemi odborovými organisacemi dělnictva. Budějovický sjezd vedle organisačních a politických i taktických otázek vzal si letos na mušku i otázku — školskou. Socialní demokracie u nás, jmenovitě na jižní Moravě, ale i v Čechách má značně stoupenců mezi učitelstvem. Tak zvané pokrokové učitelstvo i když není zcela její, přece jest jí nejblíže. Resoluce školská sjezdem přijatá shoduje se ostatně skoro úplně s požadavky tak zv. pokrokového učitelstva. Jedním z parádních bodů programmových byl návrh o socialním působení obcí, jenž prozatím jest jen do zásoby pracován, neboť socialní demokraté nebudou míti tak brzo příležitosti ku provádění jeho. Tisk socialní demokracie po zrušení kolku zmohl se opět velice. A i dále pravděpodobně síla jeho poroste. Od konce září vychází ve Vídni druhý český denník strany („Dělnické Listy“), také „Rovnost“ brněnská k tomu cíli spěje; vy-

cházejíc ovšem zatím jen třikrát týdně. Po založení druhého denníku svého jsou čeští socialní demokraté lépe zásobeni tiskem než němečtí. V kolportáži jsou socialní demokraté výteční mistři. Ovšem sečtou-li se všecky naše listy, politické i nepolitické, dělnické i nedělnické, pak ani katolická a křesťansko-socialní strana nemá socialistům co závidět.

Před českou socialní demokracií konala svůj výroční sjezd i rakousko-německá socialní demokracie ve St. Hradci (2.—4. září). Z usnesení tohoto sjezdu sluší vytknouti resoluci, jíž se žádá na odborových spolcích úplná solidarita s politickým hnutím. To jest spolky odborové staví se ještě více pod vliv politického vedení strany než dosud. U nás obě organisace, politická a odborová, jsou ještě slaby, než aby si troufaly jít odděleně. Dále už jsou v Německu, kdež od let vede se boj o vymanění odborové organisace zpod vlivu politického vedení. Leč ani říšsko-německý sjezd socialní demokracie v Mohuči (od 17.—21. září) pořádaný netroufal si vzíti na přetřes otázku tak zvané „neutrality" odborových sdružení. Ani v Německu nejsou jednotni v té věci, a samostatnost či ta zmíněná „neutralita" sotva by ještě byla pro sebe našla většinu. Štyrsko-hradecký sjezd mimo to dlouho a široko rokoval o rolnické otázce. Pojal ji konečně tak, že i na venkově agitovat třeba, ale nic nespouštět s programmu na získání rolnictva zámožnějšího a samostatnějšího, nýbrž hledět napřed zatím získávat jen zemědělské dělnictvo, domkaře, chalupníky a malorolníky. Hlavně však vytrhnout rolnictvo a zemědělské dělnictvo ne z bídy, ale — z klerikalismu! — V Mohuči z hospodářských a socialních otázek nejvýš vynikla jak příkrostí tak šíří debatty otázka o dopravě a obchodní politice. Resoluce stran dopravy žádá postátnění a poříštění všech železnic, jednotné upravení všech sazeb a snížení osobních sazeb, aby tím umožněna byla volná stěhovavost dělnictva. Tu se delegáti socialně-demokratičtí rozdělili na dva tábory: severní a jižní. Delegáti jižních států bránili se proti tomu, aby dráhy celé říše byly „popruštěny", že by pak uhnětenost dělnictva a fiskalismus dopravy, jaký bují na pruských drahách, zavedeny byly i do jižních Němec. Severní delegáti však tvrdí, že právě poříštěním chtějí pruskou kaprálskou správu drah odstranit, neboť budou-li dráhy říšské, bude na ně sněm míti vliv a většina sněmu je dnes dělnictvu příznivá, a socialní demokracie v říšském sněmu vždy něco zmůže. V pruském sněmu dnes není vůbec zastoupena a do dohledné doby zůstane úplně bezmocna. Resoluce o obchodní politice žádá zmírnění cel co největší a připravování přechodu od dnešní ochranné soustavy celní k úplné celní svobodě. Ale zpravodaj nemluvil pro resoluci, nýbrž pro celní spolky a celní vyrovnávání mezi jednotlivými státy. S tak zvanými oportunisty strany prohlásil zásadu, že nejde o laciné potraviny, ale o vysokou mzdu. A vysoká mzda dá se dělnictvu pojistit mnohdy jen ochranným clem, kdežto cena potravin není ani na cle vždy závislá. Leč bezohlední zásadní Marxisté opřeli se takovému poměšťáčení zásad strany, a také zvítězili; resoluce ostatně už z počátku byla v jejich smyslu. Sjezd vyslovil se též proti vyssávání obecenstva za nouze uhelné, nerozhodl však nijak, nýbrž uložil poslancům a listům,

dále se otázkou zabývat. Ani postátnění dolů zpříma nežádáno. Žádáno za to na obou zmíněných socialně-demokratických sjezdech rakouských. V politice zaujato stanovisko pro Bury, proti hunské politice osadní a proti hakatismu Poláky pronásledujícímu. Při tom bývalá polsko-ruská židovka Rebeka (Rosa) Luxemburgová s několika jinými soudruhy pustila se do osamostatňovacích snah polských soudruhův a do jejich utopismu o vzkříšení jednotné Polsky. Leč přes to Poláci na sjezdě socialně-demokr. došli jednomyslného zastání proti násilí pruské vlády.

V Terstě konala slovinská socialní demokracie 8. a 9. září také svůj „sjezd“. Hlavní slovo vedl mladý spisovatel a básník slovinský Etbin Kristan, který je dnes duší strany (vzdělán na zásadách strany prof. Masaryka v Praze v nedávné jihoslovanské socialně-pokrokové družině pražské). Jednáno hlavně o organisaci, která prací katolicko-národní a křesťansko-socialní strany slovinské je tak porouchána, že ústředí z Lublaně musilo se přestěhovati do Terstu. V ohledu národním sjezd terstský prohlásil se pro stanovisko nepochopené mezinárodnosti, s něhož boje slovinských stran za práva národní zavrhuje! Mezi terstskými socialisty slovinskými je též valně Čechů.

Odborové organisace anglické (Trade Unions) konaly svůj 33. sjezd od 3. do 7. září v Huddersfieldě. Zastoupeno bylo 1,225.133 zorganisovaných členů (ze 140 organisací ústředních) 386 delegaty. Nejsilnější ze zastoupených organisací byla hornicko-hutnická (265.917 členů), stavební (183.929 členů), textilní (146.829 členů), dopravní (107.315 členů). Změněna ústava a pravomoc parlamentarního výboru podle přání „starých“, ale volby do téhož výboru dopadly ve smyslu „mladých“, tak že obě strany odešly usmířeny; žádáno dále zavedení starobních pensí, zavedení minimalní mzdy, osmihodinné doby pracovní, zlepšení úrazového pojištění a tovární inspekce. Jako kuriosita: pro krejčovské dělníky londýnské žádáno ustanovení továrního dozorce, který by se mohl s nimi domluvit židovsko-polsko-německým žargonem.

Koncem září (23. září a sledující dni) konán mezinárodní socialistický sjezd v Paříži. Účastenství delegatů bylo značné. Je to první sjezd mezinárodní v Paříži, na němž letos také český národ zastoupen jako národ — dvěma socialními demokraty! Všech delegatů jest na 1000 (473 z Francie samé), ze slovanských národů zastoupeni Rusi 23, Poláci 20, Bulhaři 3, Češi 2 delegaty. Na radost sjezdu se rozvadění socialní demokraté francouzští neustále vespolek svářili a pak zase smiřovali. Budoucí sjezd bude v Amsterodamě. Usnešeno v Brusselu zříditi mezinárodní stálou organisaci socialně-demokratické strany všech zemí a států dle národních skupin.

* *
*

Školství. Nepěknou ostudu školní máme v Brně. Vláda o nás jako vždy velmi pečlivá zařídila tu před několika lety druhé české gymnasium, které však umístila v ústavě učitelův, a professory vzala z gymnasia prvního. Teď nejen že toto má nedostatek učitelů, nýbrž

nad to v budově ústavu učitelského tísní se dva ústavy v nedostatečných místnostech překážejíce jeden druhému. Budova zřízená pro jednu školu má vystačiti pro dvě — toť moravská specialita. Druhé gymnasium totiž má sedm tříd, byvši zřízeno velmi lacino.

Rozdělování žáků mezi dvě česká gymnasia brněnská konáno na vyšší povel také poněkud libovolně, tak že ani druhému gymnasiu nepůjde asi valně k duhu ani žákům samým, z nichž někteří, ač mají stálé již byty hodně vzdáleny, byli prostě posláni na Staré Brno. Rodičové mohli se sice ozvati, avšak většinou asi toho nevědí a pak — nikdo si netroufá.

Ještě škandalnější jest jednání s českou realkou v Brně. Ta má místnosti, že by v nich mnohý z pánů tam nahoře nedal ani svých — koní. Myši, štěnice a podobná žoužel je tam jako doma, žáci lezou bývalými kuchyněmi do učíren, venku na všech čtyřech stranách hlavní budovy rachotí povozy, venku vzdělávají se žáci na řádění křenovské luzy — slovem všecko dle úředního vychovatelství.

Výtečnou myšlenku provedl pražský spolek „Záštita". Zřídil v Praze školu hospodyňskou pro dívky dělnice, již otevře dne 1. října ve spolkových místnostech v Růžové ulici. Škola bude večerní, potrvá dva měsíce a bude v ní zcela bezplatně vyučováno vaření denně od $6^{1}/_{2}$ hod. večer, sobotu a neděli vyjímaje. Pokrmy uchystané žačkami budou společnou večeří, za niž každá chovanka zaplatí 20 haléřů za den. Zápisné obnáší 2 koruny. Přijímají se dívky 16 let staré, v dílnách zaměstnané.

Neméně zajímavé jsou učebné kursy pro osoby, jež ucházejí se o místa soudních kancelistů. Kursy ty, jichž súčastňují se ponejvíce vysloužilí poddůstojníci, konaly se r. 1900. ve Vídni 1. ledna a 1. července; v Brně, Opavě, N. Jičíně a v Olomouci 15. ledna; v Praze a v Liberci 1. ledna a 1. července; v Chebu, Král. Hradci a v Plzni 1. ledna; ve Lvově a ve východní Haliči vůbec 1. ledna; ve Lvově a v Černovicích 1. října; v Krakově, Tarnově, Řešově, Novém Sandci, Vadovicích a v Jasle 1. ledna; v Innomostí a v Trientě 1. ledna; ve Štyrském Hradci 2. ledna a 1. dubna; v Lubně, Mariboru, Celji, Celovci a v Lublani 2. ledna; v Terstě, Gorici, Zadaru, Spljetu a v Dubrovníku 1. ledna.

Letos uplynulo 50 let od zřízení osmitřídních gymnasií, jichž organisace r. 1850. byla provedena, tak že 31. července slaveno půlstoletí jejich trvání. Jsou to ponejvíce gymnasia katolických řádů. Světská gymnasia povstala hlavně po r. 1860.

Radostnou zprávu zaznamenáváme z Vídně. Dosud měli tam Čechové, jichž ve Vídni více než 300.000 jest usazeno, jedinou školu obecnou v X. okresu, a ta nemá ani práva veřejnosti! Také známka blahé vůle k národu našemu. Letos otevřen tam první český pensionat, spojený se soukromou obecnou dívčí i chlapeckou školou s vyučovacím jazykem českým a povinnou němčinou. Ústav zřízen v IX. okresu Alsergrund. Ředitelství prohlašuje, že mládež tak bude vedena, aby v ladný celek spojena byla národnost a jazyk vzornou kázní, ušlechtilými mravy, zvykem, obyčejem, uhlazeností společenskou a dozorem, aby

z chovanců českých byly vychovány charaktery — doufáme ovšem, že ne bez vzorné zbožnosti!

Vedle otázky školské ve Vídni také otázka učenická nabývá rázu socialní choroby. Společenstvo malířů pokoju zadalo totiž k místodržitelství o povolení stanov společenstva. Ve stanovách těch jest určeno, že každý učeň má se vykázati dobrou známkou z kreslení a z mravů. Toho ustanovení nechce živnostenský úřad připustiti. Za to však připustil, že čeští učňové se musí pro neznalost německého jazyka učiti čtyři leta!

A při tom všem dere se také do škol hrozná socialní bída všude tam, kde kapitál úplně ovládl výrobu a zotročil člověka, učiniv z něho bídného služebníka mamonu. Za doklad uvádíme několik čislic zjištěných ve školách obecných ve Floridsdorfě r. 1899/1900. Minulé zimy bylo tam 5713 dětí a z těchto 2805 mimo školu pracovalo za mzdu, tedy nádeničilo z nouze. Z dětí těch bez snídané přicházelo často do školy 101 chlapec a 24 děvčata. Pravidelně bez snídaně přišlo 39 chlapeuv a 18 děvčat. Bez oběda často bylo 112 hochuv a 16 děvčat; pravidelně bez oběda bylo 51 hochův a 24 dívek; nejedlo vůbec 87 chlapeuv a 23 děvčat; bez večeře šlo spat často 147 hochův a 14 děvčat; pravidelně bez večeře bylo 29 chlapcův a 22 dívek. Nedostatečný oděv mělo 413 chlapcův a 74 dívek; v posteli nespalo 116 chlapeuv a 23 dívek. K takovým koncům vede moderní humanita od Boha odpoutaná. A přece náklad na školství roste hrozivě nejen v zemích, ale i v jednotlivých městech. Obnášelť náklad na školy roku 1898. ve Vídni 19.818.900, Praha s předměstími 4.888.960, Brno 1.619.000, Terst 1.336.400, Lvov 897.000, Štyrský Hradec 739.680, Krakov 516.500, Innomostí 328.400, Liberec 308.560, Olomouc 234.240, Linec 205.160, Ústí n. Labem 191.000, Maribor 176.900, Plzeň 172.880, Opava 160.360, Černovice 158.340, Jihlava 131.680, Prostějov 130.960, Kladno 124.020, Jablonec 120.230, Trident 116.800, Budějovice 106.600, Gorice 103.000, Celovec 98.300, Karlovy Vary 97.290, Bílsko 94.030, Lublaň 90.980, Kolomyje 85.670, Kroměříž 84.810, Znojmo 82.560, Vídeňské Nové Město 81.400, Solnohrad 77.500, Stanislavov 64.840, Cheb 60.700, Zadar 56.280, Těšín 44.500, Štýr 42.200 a Bolzano 40.480. Z celého toho obnosu patřil by průměrně na jednoho občana roční příspěvek 8·7 K. Méně připadá na 31. město. Prumër tento přesahuje 7 měst, a to jsou: Innomostí s 15·7, Brno s 14·9, Praha s 12·3, Olomouc s 11·2, Vídeň s 10·4, Liberec s 9·4 a Maribor s 8·7 K.

Pořád se naříká na nákladné stavby školní po venkově, obce se jimi zakrvácejí — ale staví se čím dále tím nesmyslněji. Stavby jsou palácovité, tedy hodně drahé, ale trčí v každé obci jako pomníky nevkusu, nepraktičnosti a nešetrnosti. Nehodí se ke svému okolí venkovskému, nemají do sebe nic národního, nepamatují na nejdůležitější potřeby, jen když jsou tam sály, kabinety a bůhví co ještě a celé stavby jsou hodně drahé.

Jak školství tak ohromným nákladem zbudované odpovídá potřebám a splnilo naděje, o tom nás poučuje výňatek z řeči p. ředitele Mareše dne 8. srpna v Brně pronešené, kterýž cituje následující posudek

A. Riedla: „V Rakousku se ve škole málo vychovává, ale mnoho přednáší a proto je v Rakousku málo samostatných a svědomitých lidí, málo povah. Ve škole není pravdy, není přirozené nenucenosti, spojené s elegancí, proto bují všude chytrost a sobectví, mizí přátelství, snášenlivost a pravda. Mládež pohlíží na život jako na divadlo. Mnohé učení vede k povrchnosti, povrchnost k domýšlivosti, domýšlivost k nesamostatnosti a proto opět málo lidí něco řádně umí a učenost se přeceňuje. Početní příklady jsou nejlepším prostředkem k pěstování ducha národohospodářského. Dobré služby nám prokáží i životopisy malých lidí z okolí, kteří si pomohli přičinlivostí a spořivostí."

Z ruchu katolického mezi učitelstvem zaznamenáváme potěšitelný úkaz, že v Lublani dne 9. září založen byl spolek katolických učitelů a učitelek slovinských „Sveza Slomšekova", v jejíž čelo postaven velmi pilný spisovatel učitel Jaklič. Nyní se jedná o zřízení všeobecného sdružení slovanských učitelů katolických v Rakousku, kteroužto myšlenku na sjezdě lublaňském pronesl a odůvodnil předseda moravského spolku katol. učitelů, naďučitel Kadlčák.

U nás ruch způsobený založením katol. spolku učitelského zvolna sice, ale stále se šíří a mohutní. Důkazem je zpráva, že od 1. ledna chystají vydávati stateční obranci křesťanského výchovu vlastní organ „Vychovatelské Listy", jejichžto řízení převzal odborný učitel Adamec.

O jubileu gymnasií již jsme se zmínili. České však ústavy na Moravě oslavovati ho nebudou, neboť střední školy moravské zřízeny byly teprve před 30 lety po urputných bojích s Němci liberalními, kteří bránili nám tak, jako brání nyní zřízení české university, zakládati střední školy v domovině naší, ač jsou zde vlastně národem kolonistů sotva 25% všeho obyvatelstva počítajíce. V roku 1849. byly na Moravě státní gymnasia ovšem německá v Brně, Olomouci, Jihlavě a Znojmě. V Mikulově, Třebové, Kroměříži, Příboře a Strážnici byla gymnasia piaristská, také německá. Jenom když náhodou professor dobrovolně převzal vyučování češtině, učili se žáci rodnému jazyku na školách v Kroměříži, Příboře a Strážnici. První české gymnasium zřízeno r. 1866. v Brně, druhé na St. Brně zřízené ještě není úplným. V Olomouci zřízeny napřed české paralelky, z nichž r. 1864. vyvinulo se české gymnasium státní. Roku 1870. zřídilo město Přerov realné gymnasium, kteréž později proměněno ve státní gymnasium. V Třebíči po 16letém zápasu s německou byrokratií r. 1871. zřízeno gymnasium; podobně gymnasium ve Val. Meziříčí a realky v Telči i Prostějově nám dány po tuhém boji a mnohých obětech. V Kroměříži r. 1882. měšťané zřídili gymnasium, kteréž r. 1883. sestátněno. Také matičné gymnasium v Uh. Hradišti r. 1891. převzato do státní správy. V nejnovější době založena matiční gymnasia v Místku, Zábřehu a Vyškově, přes to však dosud 74% Moravanů má jen sedm vyšších a jedno nižší gymnasium české, 2 vyšší a 2 nižší realky; kdežto 26% Němců má 13 gymnasií a 14 realek. A k tomu všemu ještě žádá stát bohatý po nás budovy a jiné příspěvky!

Velmi potěšitelně rostou a mohutní u nás školy hospodářské, jichž bylo koncem března 1900 celkem 165, a sice 2 vysoké školy zemědělské, ovšem německé! 12 škol středních, 4 lesnické střední, 2 střední vinařské a zahradnické, 1 vyšší pivovarnická, 41 škol hospodářských nižších jednoročních, 59 rolnických zimních škol, 9 nižších škol lesnických, 13 mlékařských a hospodyňských, 18 nižších škol odborných pro vinařství, zahradnictví a chmelařství, 2 školy sladovnické a 2 školy lihovarnické. Za uplynulých 10 let přibylo 62 škol. Nejvíce přibylo zimních škol rolnických. Žáků bylo roku 1880. celkem 2441, r. 1890. již 3075, r. 1900. pak 5684, tedy přírůstek 84%. Stipendie z 818 vzrostla na 1433 a vyplaceno místo dřívějších 98.700 zl. celkem již značná suma 154.200 zl.

Ve zdravotnictví školském pozoruhodný pokrok učiněn ve Švycařích, kdež vynikající lékaři, učitelé a architekti založili společnost pro zdravotnictví školské, jež hodlá prakticky řešiti různé problemy školské hygieny.

Ročník V. (XVII.) Číslo 11.

HLÍDKA.

Ze života pro život.

O výchovu.

Biskup peorijský a jeden z nejznamenitějších Američanů, msgr. Spalding, pronesl dne 21. března t. r. v al Gesù výtečnou řeč o výchovu v nejširším slova smyslu, jež osvětluje překrásně poměry katolické církve v Americe a obsahuje několik myšlenek o úkolu církve v době naší.

Msgr. Spalding, synovec proslaveného arcibiskupa baltimorského, pochází z velmi vážené, prastaré katolické rodiny, jež z Anglie vystěhovala se do Ameriky. Narodil se roku 1840. v Lebanonu ve státě Kentucky a od r. 1877. jest biskupem v Peorii (Illin.). Byl původcem katolické university ve Washingtoně, neboť roznítil miss Caldwellu ku královskému daru, bez něhož by universita neexistovala. Washington je středem katolického života amerického. V bojích, jež americký katolicismus v poslední době prožil, vyznamenával se msgr. Spalding klidem, rozhledem, charakterem a prozíravostí. Řeč v al Gesù počal msgr. Spalding textem u sv. Jana: „Duch jest, kterýž obživuje“ (6, 64) a řekl:

Náboženství je život a jen potud, pokud jest duší a životem úcty Boží, zaslouží si jména náboženství. Celé dílo Kristovo směřovalo k duchovnímu obživení lidstva. Životní pak princip člověčenstva obsahuje nejdokonalejší vyvinutí individua i rodu, zmohutnění jeho síly, poznání, dobroty, krásy a lásky. Cena veškerých našich institucí řídí se dle vlivu na život. Život, mohutnější život, ustavičně rostoucí život jest konečným cílem veškerenstva právě tak, jako absolutní život jest jeho prapříčinou a počátkem. Svět jest pro člověka, člověk, aby Boha poznal

a miloval; materielní pokrok je proto potud dobrým, pokud podporuje pokrok duševní. Pokrok a rozvoj jsou principem přírody i člověka. Protože dal Hospodin přírodě mohutnost, aby se sama ustavičně obnovovala, není možno, aby této mohutnosti nedal vyššímu, duševnímu tvoru. Vzrůst jest rozvojem; prostředkem k dosažení vzrostu i rozvoje jest vývhov. Nejlepšími a nejvznešenějšími individuy, nejšlechetnějšími plemeny jsou povždy ta, jež nejlépe byla vychována.

Proto největším darem, jejž člověku dáti můžeme, jest, poskytneme-li mu, pokud možno, co nejbohatšího fysického, intellektuelního, moralního a náboženského výchovu; tomu tak jest ne pouze u muže, ale i u ženy. Chceme-li vychovati mohutný, moralně zachovalý rod, musíme popřáti ženě, pokud si představiti můžeme, nejlepšího výchovu. Žena má totéž právo jako muž všecko věděti, co věděti prospívá, všecko konati, co dobrým a šlechetným jest. Duše nezná pohlaví. Necháme-li polovinu lidstva v nevědomosti, můžeme doufati, že druhá polovina povznese se ku slunci pravdy a lásky? Vyvine-li se duch ženy a zmohutní, pak teprve bude pravou družkou mužovou ve všech útrapách života. Čím větší bude vzdělání žen, tím mohutněji súčastní se všeho dobrého a krásného

Křesťan nikdy neupře církvi absolutního práva k vyučování ve víře, absolutního práva, aby celý výchov proniknut byl náboženstvím a zachová zajisté toto historické právo církvi. Při tom dobře pamatovati sluší, že Kristus apoštolum dal pouze rozkaz, aby šířili poznání náboženské. Jako sám nevyučoval literatuře nebo filosofii, dějinám nebo exaktním vědám, tak ani své církvi nezanechal podobného rozkazu. Kristus je zakladatelem náboženství a ne akademií. Non in dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum. Ponechal tedy Kristus činnost jednotlivých individuí i národu v tomto směru úplné svobodě. Přišel, aby nás vykoupil a nás o Zjevení poučil; vědu ponechal, jak z celého jeho života patrno, mimo božskou ekonomii spásy. Platon a Aristoteles ovládali před Kristem filosofický svět po tři století; Kristus choval se k nim zcela passivně, ani jich nechválil ani nehaněl. Na učitele moudrosti nikdy si nestěžoval; na koho si Pán stěžuje, jsou formalisti, kteří přísně se drží písmeny zákona, hromadí observance na observance, kteří však ducha náboženství ztratili nadobro a zpronevěřili se úplně nekonečné lásce Boží. Přišel, aby nás učil víře, naději a lásce, ale ani slovíčka nepronesl, jež by nás ospravedlňovalo k domněnce, že považoval literaturu, filosofii, dějiny, přírodní vědy za překážky pravé úcty Boží. Vystupuje proti lhostejnosti a zatvrzelosti srdce, ale nikde nevaruje před snahou

po vědě, po zlepšení našeho pozemského žití, po oné Bohu podobnosti, jak jeví se ve vzmohutnění našich sil, osvojení si moudrosti a esthetického vzdělání. Kristus poučuje nás, že nemůžeme zároveň sloužiti Bohu a mamoně, ale nemluví nikde o konfliktu víry a vědy. A vskutku mezi Stvořitelem universa a původcem nadpřirozeného řádu nemůže býti sporu.

Věda a víra jsou činitelé, kteří nás oba vedou k Bohu; není skutečného sporu mezi oběma principy: co stále k tomu směřuje, abychom ochotněji a dovedněji sloužili svému bližnímu, je svato a cenno. Podá-li kdo v dobrém úmyslu žíznivému číši vody, slouží Bohu, a rovněž slouží Bohu, kdo trpělivě, sebeobětavě pátrá po příčinách našich bolestí a nemocí, úsilně nás chrání před epidemií či kdo nehostinné krajiny proměňuje v ráj. K tomu však potřebí jest, aby duch člověka byl svobodným, aby měl právo, aby vše, co vyzkoumati možno, zkoumati mohl a hledél totéž poznávati. Chce-li církev býti principem života a blaha moderního světa, musí katolík míti svobodu nejen v učení se, ale i v učení. Duch lidský není mrtvým mechanismem a podroben-li mechanickým zákonům, jež jeho aktivitu tlačí, stává se těžkým, neužitečným a klesá ponenáhlu v impotenci. Servilní duch nepřiblíží se nikdy oné pravdě, jež duševně osvobozuje. Kristus nezaložil svou církev, aby řešila otázky filosofické, přírodovědecké nebo historické — ty vyhraženy jsou a zůstanou lidskému bádání; katolíci nemají nikdy bádání tohoto se vzdalovati; nemají snahu tu menšiti, ale podporovati. Katolické školy mají vyrovnati se nejlepším nekatolickým.

Nebude tomu tak, budeme-li se isolovat, neboť sestoupíme s niveau vyšší kultury a propadneme inferioritě. Instituce, jež svých nejlepších a nejdovednějších mužů nepoužije, je odmítne, jistě klesne.

Princip věroučný není důvodem, proč bychom se chtěli odřeknouti vědy. Dějiny opakem dokazují, že život lidský jen tehdy vyvíjel se dokonale, když člověk svobodně a čestně počínati si mohl; upadá-li člověk v duchovní lethargii, tu pád i zkáza jeho jest jistá. Jak bychom mohli očekávati od církve, jež všemu žehnati má, že pouze poctivé duševní práci nepožehná? Nepoctí-li církev takovéto práce, pak práce ta půjde ku straně, kde, jak jista jest, nalezne uznání. Odstraníme-li mistry, jak můžeme doufati, že nalezneme dokonalých žáků? Nový čas vyžaduje nových mužů; currit verbum Dei a, dokládá sv. Pavel, běda mi, nebudu-li kázati. Pravda jest život: kdo však dnes poškozuje a zdržuje život v jeho nej-

oprávněnějších projevech, ten neslouží už duševnímu osvobození a oduševnění lidstva, neslouží už velikému cíli výchovu. Kdo duševní energii lidstva zmenšuje, jest vinen, propadne-li lidstvo smyslné zženštilosti či chorobnému skepticismu a nechá-li se posléze nadchnouti pro žadný ideal. To jest osudem hynoucích plemen, umírající civilisace a bořících se náboženství. Tací národové vztahují rukou po požitku a zlatě a zapomínají, že každá pravda jest orthodoxní a že v každé pravdě ukrývá se pravdomluvnost a všemohoucnost Boží, jež právě tak zjevuje se v zákonech vědy, jak ve vznešenosti přírody. Jak docela jinak smýšlel sv. Augustin, když řekl: kdo stále pravdu hledá, hledá ji s pomocí Boha, jenž jest pravda sama! Věřící a osvícený duch spatřuje všecky věci s jich harmonií a krásou u nohou věčného Otce, věda utvrzuje víru, víra žádá vědy. Náboženství živí mravnost a mravnost čistí náboženství. Uměním zobrazuje věčnou krásu, věda vede nás ku hlubšímu ponětí o moudrosti a moci Boží, protože poučuje nás, že vše podrobeno jest zákonu. Sám materielní pokrok srovnává se s vůlí Stvořitelou, protože vše podrobuje lidskému poznání a lidské energii. Nejmohutněji ovšem objevuje se síla ducha v náboženství, neboť ono v základě není ničím jiným, než přítomnost Boží v naší duši. Naše hluboké poznání má harmonisovati s náboženskou pravdou, a náboženská pravda nemá býti pouze naší útěchou a naší podporou, nýbrž i štítem a ochranou našich pozemských zájmův a dober. Církev jakožto prostřednice tohoto náboženství nemá nám býti představována ve formě nějaké karikatury, neboť musíme si býti vědomi, že vše záleží na tom, abychom měli nábožné srdce, srdce, jež všecko lidské poznání a všecku lidskou moc považuje pouze za pomíjející divadlo. O křesťanech má svět nabýti přesvědčení, že ten muž jest znamenitým, kdož zná cenu věcí, jež poznává a miluje, že život nezáleží v tom, co máme, nýbrž v tom, čím velké duše žijí a co činí: všecka nádhera a všecky ceremonie naproti tomu nejsou ničím.

Nynější křesťan tak, jako první křesťané starověku nabyli své duchovní kultury v studiu řecké a římské filosofie a literatury, má býti též zběhlým ve filosofii, literatuře a vědě dnešní a z nich čerpati vyšší vzdělání. Musí býti zásadou naší: ku předu! Každé království musí buď nových dobývati území či zanikati. Duchovní moc musí nové rozvinovati ideje, anebo upadá v neváženost. Kdo se neodvažuje hleděti do tváře nové době, rozpadá se v niveč. Nebezpečí pobloužení nemůže býti duvodem, abychom na hledající pravdu se hněvali. Povinností-li křesťanskou člověku v bídě a ve hříchu pomáhati, jak mohli bychom

pomoci odpírati tomu, kdo pobloudil? Všickni jsme více nemocní a slepí nežli zlí — věřme tedy rádi v dobrou vůli jiných; to je to, na čem nejvíce záleží. Což pojem katolicismu neobsahuje zásadu, abychom měli lásku ku všem, abychom pomáhali všem? Pojem katolicismu obsahuje povinnost, abychom to, co jest nejlepší, u všech lidí i národův uznávali a pěstovali; nevěřme, že mrtvá jednotnost je spásou. Uznejme s Pavlem rozmanitost darův a rozmanitost cest Božích. Tímto názorem získá dílo každého čestného myslitele, básníka, umělce. Bohoslovec, jenž tohoto nezná, ztrácí na duševní kultuře, na intelektuelní síle, na rozhodnosti a mohutnosti ducha, bez nichž už nemůže dnes žádný vzdělaný současník osvojiti si pravdy křesťanské nauky. Rovněž nepostačuje, aby služebník náboženství měl jen zbožnou mysl a kázni se podrobujícího ducha; musí býti i celým mužem, gentlemanem. Dobré způsoby padají u něho na velkou váhu; jsou odleskem vnitřní ceny, květy vznešeného a bohatého duševního života. Kristus byl prvním gentlemanem světa a kdo chce působiti v jeho duchu, musí rovněž býti gentlemanem. Má mluviti vzdělanou řečí a nepovažovati to za ješitnost, kázati slovo Boží důstojně, korrektně, vybrané právě tak, jako nepovažujeme za ješitnost důstojnou a vznešenou výzdobu chrámu Páně. Kdo spokojí se s nevědomostí, nemá otevřeného srdce pro pravdu. Vyvoluje sice Bůh slabé, aby zahanbil mocné, ale užívá též, jak příklad u sv. Pavla ukazuje, kromobyčejných a vynikajících mužů.

Nadpřirozené nikterak neannulluje přírody, zjevení může pouze rozumným bytostem se zvěstovati. Zapovídati přemýšleti jest totéž, jako pustiti se v nejtužší boj se vzdělaným světem; vyžadovati poslušnosti při nesmyslném principu jest totéž, jako celý duševní život ztroskotati, jest totéž, jako zazdíti nás katolíky do duchovního ghetta. Mládež budoucnosti může se získati pouze nejvznešenějšími idealy; této mládeži mluviti s opovržením o pokroku našeho století, o poklesku kritického poznání naší doby jest tolik, jako srdce její od náboženství odvraceti; to, před čím ji varovati máme, jest duch polovičatosti, diletantismu, nedostatek cti; než proti takovýmto zjevům nebojuje se deklamací proti vědeckým vymoženostem. K úplné pravdě nepronikneme dále bez jasného nazírání na povahu a dějiny lidstva. Toto poznání kéž by nás přinutilo, abychom vzdali se některých posic posud brá-

něných, protože v brzku padnouti musí; než víra sama neutrpí tím žádné škody, naopak obdrží nových posil a stane se něčím duševně prožilým. Duše potřebuje jako tělo stále nové stravy, jinak slábne a klesá. Dle toho má se upraviti náš výchov na gymnasiích, seminářích a universitách. Nedostatečnost našich duchovních učitelů jest jednou z pěti ran církve, na něž již Rosmini si stěžoval: tendence, přeložiti theologické vyučování výlučně do seminářů povede pouze k tomu, že zlo se ještě zhorší.

Z naší lhostejnosti a somnolence nevytrhl nás ani čistě zevnější výchov a poloviční poznání. Nepotřebujeme nových pobožností a nových poutí, nýbrž nového ducha, ducha života a pevné vůle, s veškerým nově nastřádaným poznáním i vědou, abychom sloužili Kristu a v něm všem dítkám Božím. Jen ten, kdo na takovéto výši poznání jest, může dnes s výsledkem zastupovati nauku zjeveného náboženství. Jest na bíledni, že až doposud oblíbený vychovávací system daleko pokulhává za touto úlohou. Jest na čase, abychom neužitečných kontroversí zanechali a vážně se ponořili do ducha Písma svatého, jenž jest duchem života, a to nejvyššího života. Opustí-li člověk tento pramen náboženské inspirace, upadá v mechanické a bezduševní pobožnůstkářství, jež dává přednost náboženským úkonům před náboženstvím, hlasu Božího již neslyší, ničí individualitu a charakter jednotlivcův i celých národů. Kazatel, jenž by na kazatelně pouze na odporučování obřadů a úkonů se omezil, přestal by ovládati duše. Jest dnes uznanou, velikou pravdou, že zbožnost křesťanova jest spíše podmíněna vítězstvím ideí, než praedominancí duchovních činnost duševnou tísnící. Akce kněze nesmí se dnes omeziti na oltář, kazatelnu a zpovědnici. Kněz má věřícím býti spíše příkladem a vůdcem ve veškerém duševním životě, a to, pokud se týče vědy, svobody, čistoty a osvěty života. Lid má ho následovati jako kdysi Spasitele — ne do úzkých prostor synagogy, nýbrž na moře, na hory, na místa pustá, aby slyšel slova života. Kněz bude zastávati nejlépe úřad svůj, ukáže-li se veskrze následovníkem mírného, ku pomoci lidstvu přišlého Spasitele. kněz nemá se do klášterních zdí uzavříti a theologicko-asketické činnosti věnovati, nýbrž má se snažiti, svět ovládaný veřejným míněním se všemi jeho snahami a idealy spojiti v Kristu s pravdou a láskou v jediný celek. Abychom lidstvo získali, musíme s ním sympathisovati; jen takto laik súčastní se zase aktivně interessů církevních a účinně bude pracovati s klerem na obnově náboženské.

Dle tohoto principu stalo se z úplně chudých, utlačovaných, v každém ohledu pokulhávajících katolíkův anglických a amerických více než 20 milionů vážených a šťastných občanů, kteří, jak se zdá, v tomto století více vystavěli škol, kostelů, klášterův a charitativních ústavů než ostatních 200 milionů katolíků starého světa. Ovšem utrpěli jsme i ztráty, ale celkem a ve velkém, v tomto století jsou dějiny církve ve světě anglicky hovořícím, dějinami skutečného a velikého pokroku. Můžeme doufati, že i budoucnost bude nám přízniva, ozbrojí-li se laici i kněží důvěrou, srdnatostí, horlivostí a loyalním, věřícím smýšlením. K tomu ovšem jest třeba, aby církev nebyla pouze domem modlitby, nýbrž aby byla domovem vědy, školou moudrosti a rozumného vývoje všech sil a konečně pramenem víry, naděje a lásky.

Tolik americký biskup o výchovu. Mluvil sice jako Američan o poměrech katolické církve, ale tak jasně a dovedně, že slova jeho platí o **veškerém** církevním výchovu. VÁCLAV OLIVA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV SKALSKÝ. (Č. d.)

Jen po uplynutí příslušné periody té vnitřní práce v lůně národa přibírá panovník ze společnosti nejdospělejší jemu odpovědné pomocníky buď do rady, buď k správě, podržuje pro sebe jak vládu tak i úplnou odpovědnost před Bohem za její užívání. Až konečně po důkladném seznámení se národa s komplikovaným ruchem stroje vládního a s přiměřenou vyspělostí občanské ctnosti panovník pečlivý o dobro národa a nebojácný o svou vládu ustanovuje zákonodárné sbory, určuje ministry odpovědné před tou nejvyšší representací národní, když zřekl se dobrovolně všech attributů samovládce vyjímaje lesk majestátu, práva, lásky. Republikánská forma vlády v takovém národě jen tehdy právně muže býti ustanovena, kdyby se stalo, že by panovník složil dobrovolně korunu ve prospěch národu nebo kdyby panující dynastie úplně vyhasla, národ pak kdyby byl dostatečně zralým pro samosprávu.

Ve společnostech, kde všechny ty fase vládní přeměny dějí se za normalních poměrů, t. j. kde ke každému rozšíření svobod druží

se přiměřený rozvoj schopností rozumových a moralních, tak že národ svými ctnostmi neméně než osvětou stojí na výši přijaté účasti ve vládě, v takové, pravím, zdravé a živoucí a nikoli zpátečnické společnosti, vláda — možno říci — nemění se, nýbrž se jen zdokonaluje a dospívá k plnosti rozvoje, jako na př. dítko nepřestávajíc býti toutéž osobou mění se postupně v dospělého člověka, v němž sotva stopy dětinných rysů zbývají. Při tak pravidelném rozvoji říšských institucí nemožno říci, že by kterákoli forma vlády lepší byla nebo horší než druhé, ježto každá jest svého času nejlepší, jakmile odpovídá nejlépe podmínkám a potřebám národa. Můžeme opravdu tvrditi, že více zdokonalený mechanismus společenský sám o sobě pozorován jest vyšší výmysl lidského rozumu, než kterýkoli z těch, které ho předcházely; v praktickém přizpůsobení má největší cenu ten, jenž odpovídá přítomné potřebě. Z toho stanoviska i církev pohlíží na formu vlády; ona nezavrhuje ani neodporučuje žádnou bezpodmínečně, nýbrž se jen stále domáhá, aby v každé říši byla vláda uznávající svou odvislost od Boha a i sama byla uznána od národa jakožto od Boha ustanovená. Ve slovech: „Není mocnosti, leč od Boha, a kteréž jsou, od Boha zřízeny jsou“ (Řím. 13. 2), obsaženo jest naopak výslovně zasvěcení všeliké formy vládní, aby totiž vládci jen po Božím, t. j. v bázni Boží vládli, vědouce, že před tribunalem Toho budou někdy skládati počet z vladařství svého, který dí: „Skrze mne králové kralují a ustanovitelé zákona spravedlivé věci nařizují.“ (Přísl. 8, 15.)

Proto vidíme, že způsob vlády jest otázkou úplně relativní jak se stanoviska moralního tak i praktického. Tu dlužno míti na zřeteli stupeň moralního a rozumového vývoje národa, dějinný rozvoj jeho institucí, národní charakter, organisaci a touhy vlád sousedních, a, na co se obyčejně zapomíná, ač opatrnost přikazuje na to zřetel bráti, t. j. časové a místní okolnosti. Mezi vnitřní povahou společnosti a zevnější její formou existuje nejednou takový poměr jako ve světě fysickém mezi chemickou sloučeninou mineralů a formou jejich krystalů, která závisí od druhu atomů prvků, které ji skládají. Obrušme na př. krystal ledku v nepříslušnou mu formu a vliv času mu tvar prvotní ponenáhlu navrátí. Ona relativnost ceny formy vládní působí, že tytéž instituce, které jeden národ činí šťastným proto, že vyhovují přítomným jeho potřebám, mohou se státi nenahraditelnou ztrátou jinému národu, jakmile nemá podmínek, jež se žádají pro tu formu vládní. Kdož popíral by na př., že správa může národ učiniti šťastným, kde náboženství a osvěta podavše si ruce tak vychovaly všechny lidi, že od

nejnižší třídy až k samým předákům společnosti ctnosti občanské jsou spolu s dospělostí politickou? Avšak uveďme tytéž republikanské instituce do země, kde sotva stý díl občanů stěží začáteční má vzdělání, kde náboženství jest zanedbáváno nebo jeví se jen v bezduchých formách, kde sobectví tak jest zakořeněno v celé společnosti, že privilegiemi obdařené třídy myslí jedině na svoje povznešení a požitkářství, odstrčené třídy tak oddávají se nejhrubším, nejednou zvířecím vášním — co, ptám se, stane se s takovým národem pod vládou republikanskou, a čím stane se stát v lůně takového národa? Nezralou společnost pro samosprávu třeba ponenáhlu vzdělávati a postupně k ní schopnou činiti a teprve v poměru s postupem té práce možno rozšířiti účast národa ve veřejné správě; všechny však sobecké přeměny říšských institucí, založené jediné na filosofických theoriích, vyvedou jen národ z kolejí dějin, a místo aby jeho zralost uspíšily, vedou ho k anarchii a úplnému rozkladu. Proto také jsou nesmírně nebezpečny všechny pokusy ať zdola ať shora podniknuté utvořiti konstituce v národě, jenž má již svou déjinnou minulost a ustálený národní charakter. Třeba uměti vážiti si těch zbytků a výhod minulých století, ježto především v nich zachovává se duch a poslání národa. Angličané říkají, že okolo konstituce třeba chodit ne s mlatem, nýbrž s pilníkem, aby nic se nerozbilo, nýbrž jen obrousily příliš ostré hrany národních ústav, na nichž pracovaly věky. A díky té konservativní zásadě měli oni poměrně nejméně revolucí a těší se největší míře svobod. Národ, jenž nemiluje své minulosti a nemá úctu k svému zákonodárství, není schopen zdravého postupu, ježto jen na pevných základech možno zbudovati trvalou budovu. Proto v neodvislé říši, jež má vlastní správu, ať jest forma její jakákoli, svatou povinnost ukládá jak osobám vládu pěstujícím tak i poddaným, aby zanechavše všeho antagonismu spojenými silami směřovali k normalnímu rozvoji milované otčiny. Se strany lidu, kromě oné trojí lásky, o níž jsme dříve mluvili, nutno jest vážiti si zákonů a základu vlády, ježto na tom dvojím založen jest veřejný pořádek, se strany vlády pak svědomité vzdělání národu, rozvíjení v něm ctností občanských a postupně udělování mu nových svobod v poměru k jeho dospívání k nim. Národ má spíše činiti se schopným pro svobody než se jich domáhati; vláda pak nečekajíc až přijde pobídka zdola má míti zřetel sama k podstatným potřebám národa, dávajíc mu vždy větší účast ve veřejné správě; neboť pokud moralní stav národa působí na jeho zákonodárství a vládní řízení, potud opět společenské instituce působí na vzdělání a dospívání národa.

Zbytečné rozšiřování svobod dříve, než národ, povolaný bráti z nich zisk, vyspěl dokonale, způsobuje horečný stav, vede k anarchii a místo k užitku obrací se ve škodu jeho zájmů. A naopak: jakmile instituce objeví se těsnými, avšak rozšíření nedojdou, hned národ moralně zakrňuje, obraceje zbytek sil organických k sobeckým a často pobuřujícím činům. Aby společnost stále a skutečně činila pokroky na dráze svobod, dlužno zachovati tak těsný poměr mezi říšskými institucemi a zralostí národa, aby ti dva spolučinitelé v rozvoji společnosti zůstávali v dokonalé harmonii.

A tak při bližším rozboru otázky formy vládní přesvědčíme se, že lží jest s jedné strany jakoby existovaly takové instituce vládní, které by samy sebou bez spolupůsobení jiných činitelů mohly národ učiniti šťastným. Falešným však jest i to mínění, že jest každému národu k užitku, aby měl co nejliberalnější instituce, ježto to závisí od vyspělosti národa. Jest však s druhé strany pravda, že dobré instituce nesmírně přispívají k blahobytu společenskému. Výše uvedené úvahy nad to dokazují, že křesťanský názor o společnosti nejen nezničí postup vzhledem k veřejným svobodám, nýbrž naopak nutně ho vymáhá a ukazuje k němu pravou cestu. Naopak neméně rázně zavrhuje přepjatý konservatismus stejně jako i bezohledný postup. Patriotismus, jenž zakládá se na slepém přilnutí k existujícím institucím proto jedině, že jsou od předků založeny, vyvine se v národní fanatismus stejně záhubný jako fanatismus náboženský, jenž přilne i k modlářství proto, že po dlouhé věky bylo ctěno v jeho kraji. Láska k dobru a pravdě má vždy míti převahu nad ohledy úzkostlivého patriotismu, láska ta však stejně zavrhuje všechny pseudo-filantropické obludy, mající jen zdánlivou podobu dobra jako i všechnu faleš škodlivou, třeba že byla pokryta plísní věku. Ustavičné zdokonalování se celého národu a přiměřené zdokonalování jeho institucí, toť křesťanský ideal postupu.

Církev neodpírá nikterak národu zákonodárné moci, kde říšská ústava právo to mu přiznává. Naopak ona ukládá národům za povinnost svědomí, plniti věrně ustanovení oboru zákonodárného ve všech otázkách, jež nepřevyšují jeho kompetence; tam pak jedině prohlašuje občany za zbavené poslušnosti, kde sbory vkročivše v obor jim nepříslušný, takové otázky osmělují se řešiti, jež již povahou věci náležejí zcela jinému tribunalu, čehož žádá jak spravedlnost tak i dobro samé společnosti. Otázka té kompetence jest tak spletená a vážná, že jejímu objasnění věnujeme následující oddíl.

X.

Kompetence a hranice moci vládní.

Než přistoupíme k naznačení hranic kompetence zákonodárné moci vládní, zda ona bude spočívati v rukou absolutního panovníka, nebo republikanského parlamentu, vyvoleného všeobecným hlasováním, musíme počíti od těsného vymezení významu toho slova, aby čtenář hned věděl, oč nám vlastně jde V obecné mluvě slova toho bývá užíváno ve dvojím významu: říkáme o někom, že není kompetentním soudcem, proto že otázka, o jejíž rozřešení jde, není mu dostatečně známa; ale říkáme totéž o soudci, v jehož jurisdikci nespadá věc, o níž se jedná. V prvém případě vydaný výrok může býti nespravedlivý, v druhém bude neplatný, třeba že byl konečně i spravedlivý. V právní řeči výrazu „kompetentní“ užívá se jen o tom druhém významu. Připomenuli jsme tu otázku proto, že i kompetence sborů zákonodárných bývá v obecné mluvě dvojím způsobem brána. Stoupenci na př. lidovlády popírají rozhodně, že by existovaly otázky, o nichž by zákonodárné sbory neměly práva rokovati; politování hodné účinky, jež na společnost spadají pro nevhodná ustanovení sborů poradných, připisují oni jedině té okolnosti, že mnoho ze zástupců národa tam zasedajících není dostatečně vzděláno vědecky, aby s náležitou znalostí věci mohli rokovati o těch otázkách. Není divu, že hlasatelé této nauky stanuvše na tom stanovisku, spatřují v povznešení a zevšeobecnění osvěty národa jediný avšak zcela opravdový lék na výstřelky, jež dnes tak často kompromitují parlamentární řády.

Pokusíme se dovoditi, že mnoho jest otázek a že jsou velmi důležité pro společnost, o nichž zákonodárné sbory nemají práva rokovati, proto že otázky ty povahou svou nenáleží do jejich kompetence; kdyby tedy i všichni vyslanci měli všestrannou moc a co nejsvědomitěji při tom hlasovali, tu i tehdy od nich vydaný nález byl by neplatný, protože nebyl potvrzen od kompetentního tribunalu. I nejvyšší vládní mocí od národa obdařený parlament nepřestane býti svou povahou rovněž jen lidským tribunálem, jako i nejnižší instancí je soud; musí tedy míti těsně vymezené hranice udělené sobě jurisdikce, aby místo pořádku nevnesl do společnosti rozmíšky; člověk však, třeba že člen společnosti a ve svých právech neodvislý, nemůže uděliti delegátům svým větší jurisdikce než jest ta, kterou sám má, t. j. nemůže nikoho ustanoviti k rozhodování o věcech, nad nimiž sám nemá žádné moci; takových však věcí, jak se ihned přesvědčíme, jest velmi mnoho.

Každou chvíli přesvědčujeme se v praktickém životě, že větší část tužeb našich a úsilí zůstane bez výsledku, a to ne proto, že nám překáží vůle jiných lidí, nýbrž že sám předmět toužený leží za dosahem lidské moci.

Co by nám pomohlo jednohlasné usnesení všech parlamentů, že dvě a dvě dělají pět, nebo že Napoleon neexistoval, když pravda všeho druhu nezávisí na lidském uznání, tak že, třebas by bloudil celý svět, pravda zůstane pravdou. Jakmile tedy tomu tak jest, jakmile ohromný počet otázek úplně se vymyká vlivu lidské vůle, tu ohled na vlastní dobro neméně než na důstojnost rozumu nutně to vymáhá, by obor kompetence zákonodárných sborů byl co nejtěsněji omezen, a to ne na základě dobrovolně od národa jim uděleného mandátu, nýbrž na základě oněch věčných zákonů, od lidské vule neodvislých, jež může ovšem pobouřený člověk neuznati, změniti pak nebo konečně obejíti jich nikdy nemůže. Pohlédněme tedy na ty hranice. (P. d.)

Socialní význam svěcení neděle.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Jsou-li však základy rodiny otřeseny, jsou tím otřeseny i základy státu, ano i celé společnosti lidské, neboť spořádaná rodina je základem spořádaného státu, od pořádku v rodině závisí blaho celé společnosti lidské. Jako z buněk jednotlivých skládá se organické tkanivo, tak z rodin jako svých součástek skládá se stát a celá společnost; rodina tvoří sílu a zdraví společnosti. Proto jaká rodina, takový stát, taková společnost. Domácí štěstí, domácí pokoj podmiňuje také štěstí a spokojenost společnosti. Naše doba volá stále po reformě. Nelze si však mysliti vážné reformy socialní než té, která má na zřeteli reorganisaci rodiny dle typu providentielního, jenž udán je zákonem mravním a který jevil se v šťastných dobách historie. Uvésti rodinu v to místo, jež jí přísluší v organismu státním, musí býti hlavní starostí těch, kdo znepokojeni patří na zříceniny před zraky našimi nahromaděné. Tu nedostačí prolévati marné slzy, tu třeba o to se přičiňovati, aby znova zbudována

byla harmonická budova a živoucí stavba. To však podaří se jen tehdy, bude-li rodina spočívati na základech křesťanských, bude-li v ní vanouti duch křesťanský a bude-li členy rodiny láska křesťanská spojovati. Jen křesťanská víra a prostředky milosti, jež církev skýtá, mohou poskytnouti dostatečné ochrany proti smyslnosti a vášni, proti egoismu ve všech formách, aby mravní integrita rodiny byla zachována. Jen církev může ctnosti pěstovati, které trvání rodiny podmiňují. Zákonodárství státní může ovšem domácího štěstí hájiti a chrániti, do vnitřního života však vlivem svým nezasahuje. Tu počíná úkol náboženství, církve, která svým vlivem srdce ovládá a řídí. Duch přirozenosti, piety, lásky a manželské věrnosti, střídmosti a píle — všechny socialní ctnosti mají domov svuj v rodině, svůj pramen však v náboženství a víře. Kterak však může vanouti tento duch víry křesťanské v rodinách, jež nesvětí nebo ani světiti nemohou neděle? V takových rodinách hasnouti musí vždy víc a více duch tento, tak jako uhasíná lampa, do níž oleje se nepřilévá.

Mluvíme-li o socialním významu neděle, musíme dále také na to ještě poukázati, že svěcení neděle je zárukou požehnání Božího, kdežto znesvěcování její že rozličné tresty Boží za následek mívá. Naše doba má tak ráda otevřené oči pro dějiny a positivní vědy: je však slepou pro nejpoučnější ze všech dějin, pro dějiny totiž národa vyvoleného. Bylo to známým axiomem i pro národy, jež s Israelem válčily, že tento národ nemohl spoléhati na ochranu Boží a kořistí svých nepřátel se stával, přestupoval-li bez ostýchání zákony Boží, zvláště odvrátil-li se od Boha, veřejné svěcení svátku zanedbával a ostatních předpisu náboženských si nevšímal. To bylo tak známo, že Holofernovi raděno bylo, aby od toho učinil závislou svou operační basis. Nepoložil Bůh ovšem po zániku theokratického státu israelského časné blaho a časné tresty celého národa tak neklamně jistě do vzájemného vztahu se zachováváním nebo porušováním veřejné bohoslužby: nicméně však ztrácí se přece tímto porušováním právo a nárok na zvláštní ochranu Boží. Co Bůh z jiných duvodů svého milosrdenství nebo spravedlnosti připustiti nebo nařiditi chce, toho nelze nám říci. Tato však zásada zustává věčně pravdivou i pro výsledek v záležitostech politických a v státních opatřeních jakéhokoli směru: na požehnání Božím vše záleží. Neváháme proto nikterak tvrditi, že ony trudné socialní poměry, jež ve všech téměř státech zavládly, jsou z velké části následkem kletby, kterou znesvěcování dnu službě Boží zasvěcených a zanedbávání služby Bohu povinné na národy svolává. Pokus za pokusem se činí.

návrh nápravy následuje za návrhem, socialní nemoc se vyšetřuje a léčení se podrobuje — ale resultat je tak malý a nepatrný, tak nejistý a kolísavý, že následující den hrozí již všechny zárodky dobré povodní násilných socialních převratův odnésti.

Avšak i když odezíráme od zvláštní božské ochrany, jež se takto ztrácí, ukazuje ono zanedbávání veřejné povinnosti k Bohu, že se správcům veřejných záležitostí nedostává porozumění pro to, co k zajištění každého zákona náleží. Nejmenší míra přemýšlení praví každému člověku, že žádný zákon, žádné nařízení nemá či nemůže míti trvání, nemá-li božských norem zákona věčného za vůdčí hvězdu a neodstranitelnou podporu. Kde Bůh nepořádá, tam jest jen nepořádek, tam kolísá všechno, tam zůstávají všechny lidské poměry bez životního zárodku, bez pořádku a trvání, a rovněž tak i poměry socialní. Bez Boha spočívá stát a státní autorita jen na brutalním násilí a státní autoritě jen potud se poslušnost prokazuje, pokud si mocí poslušnost vynutiti může. O poslušnosti „ze svědomí“ nemůže tu býti ani řeči; tuto může státní autorita od poddaných jen potud žádati, pokud její moc v nejvyšší instanci jest účastenstvím na moci Boží. Každý však stát, kde jen násilí rozhoduje, podobá se kolossu s hliněnými nohami. Neboť co zmůže pouhá policie? Jestliže kdy, může se dnes stát nejméně spoléhati na pouhé násilí, kde přes stálé sesilování policie zločiny způsobem hrůzu již vzbuzujícím se množí a internationalní revoluce vždy hrozivěji hlavu svou pozvedá. Proto stát již z povinnosti sebezachování je zavázán o to pečovati, aby víra v Boha, aby náboženství, jež i od nejmoudřejších filosofův a státníků všech časů jako nejnutnější a nejpevnější základ státu bylo uznáváno,[1]) poddaným bylo zachováno. Z té příčiny musí také stát dogmata a instituce náboženské chrániti proti všem útokům a podezříváním a to tím více, ježto i stát sám stojí

[1]) Na doklad dovolíme si uvésti jen některé výroky. Tak jmenuje Aristoteles péči o náboženství prvním úkolem státu: Πρῶτον ἡ περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλεια. (Politic. l. VII. c. 8.) Spisy Platonovy jsou plny dukazův o nezbytnosti náboženství pro státy. Proto také žádá, aby nejpřísnější tresty stanoveny byly na ty, kdož popírají jsoucnost Boha nebo tvrdí, že božstvo se nestará o lidi. Ano Platon tvrdí, že stát dobře spořádaný musí především pečovati o pěstování náboženství. (De Republ. I. 2. 7; De Legib. c. X.) Dle Cicerona nabyli Římané vlády nad národy více svou zbožností než udatností a moudrostí: bez piety k Bohu, míní, nemůže býti ani věrnosti ani spravedlnosti. (De Harusp. c. 9.) Abychom uvedli také svědectví z novější doby, prohlásil na př. Washington na kongressu roku 1789.: »Náboženství a mravouka jsou nejpotřebnějšími podporami státního blaha. Marně by se chlubil ten svým patriotismem, kdy by chtěl tyto dva základní pilíře společenské budovy podvrátiti.«

v náboženském poměru k Bohu, jakožto původci svému. Náboženství není jen věcí jednotlivce, nýbrž i státu. Netoliko individiuum, nýbrž i stát musí býti náboženským, křesťanským, má-li státi a zůstati na výši své úlohy. Neníť stát ničím jiným, než organicky spojeným celkem jistého počtu jednotlivců. Jsou-li však jednotlivci k náboženskému kultu zavázáni, a toho přece nebude nikdo vážně popírati — musí také tato povinnost i na stát jako takový přejíti. Jak by to bylo také možno, aby společnost náboženských, křesťanských lidí mohla býti bez náboženství, bez křesťanství, prosta byla všech povinností náboženských!

Je-li tomu tak, pak jest také povinností státu v neděli nic v životě veřejném, společenském netrpěti, co odporuje náboženskému svěcení neděle. Vnitřní smýšlení, jež tvoří takořka podstatu a duši vlastní bohoslužby, nemůže stát ovšem přikazovati, avšak zevnější podmínku, jež umožňuje bohoslužbu člověka důstojnou, může přikázati a uskutečniti: nedělní a sváteční klid, který jednotlivce uschopňuje a zve, aby povinný tribut pravého uctívání svému Pánu přinášel. Do soukromného života jednotlivcova nemůže a nesmí se ovšem stát vměšovati; jednotlivce nemůže proto také ani nutiti, aby se v kruhu svého domácího života tak choval, jak to svatosti dne odpovídá, avšak ve veřejnosti nesmí nic trpěti, co brání náboženskému svěcení neděle, co obsahuje v sobě ignorování nebo pohrdání svatosti tohoto dne; a kde znesvěcování neděle ze soukromného života jednotlivcova do veřejnosti vniká a veřejným pohoršením se stává, tu musí preventivně a po případě i tresty proti tomu zakročiti.[1] Tím právě splácí také stát dluh svůj veliký Bohu a vyznává svoji odvislosť od něho. Vyhýbá-li se stát splácení tohoto dluhu a trhá-li tak pouto, které jej k Bohu víže, zbavuje se tím právě božského požehnání; uvaluje na sebe rozsudek smrti, ztrácí božskou ochranu a odmítá si základ k zdařilému rozřešení otázek, které pro jeho vlastní existenci jsou životní podmínkou.

Tato ochrana nedělního klidu stává se tím více povinností státu, nemůže-li bez ní účinně býti chráněno právo velkého počtu občanů státních. Tento případ skutečně nastává v dnešním postavení dělnictva. I dělník má přirozené právo žádati, aby nebylo mu násilně bráněno v plnění náboženských povinností, i dělník má právo k tomu, aby alespoň jeden den v týdnu měl čas a příležitost, nebeskému Tvůrci

[1] Jako církev tak může i stát ovšem připustiti výminky v oněch prumyslových odvětvích, kde povaha výroby absolutně vyžaduje nepřerušenost její, nebo kde jednotlivé práce mohou býti vykonány jen v neděli, aby pravidelná výroba nebyla přerušena. Je lépe, aby jistý počet dělníku v neděli pracoval, než aby v pondělí všichni zaháleli.

a Pánu sloužiti a spáse duše své se věnovati. I dělník má přirozené právo na zachování zdraví svého a síly své pracovní; má proto také právo ku všemu, co k zachování jeho zdraví a síly pracovní nezbytně je nutno. A to je v první řadě periodicky vracející se klid a odpočinek od práce. A poněvadž tento klid s nedělí je spojen, má naň pracující člověk přirozené právo. Bez svěcení neděle kladou se však těmto potřebám nepřirozené meze. Používání toho přirozeného práva zkracuje se však obyčejně za dnešních poměrů dělníkovi, není-li zákonem stanoven klid nedělní. Bez tohoto zákonitého stanovení klidu nedělního prácedárci dnešní, kteří bohužel namnoze prázdni jsou vší víry, zisk svůj výše budou ceniti než ohled na Boha a dělníky. Oni nenutí sice dělníků k nedělní práci, ale ovšem k volbě buď pracovati nebo propuštěnu býti a hladem zemříti. Postrádáno může zákonité stanovení klidu toliko tam, kde křesťanský duch tak hluboké kořeny zapustil, že nikomu na mysl nepřipadne klid nedělní rušiti anebo jiným jej bráti. Poněvadž však mnozí nedají se tímto duchem vésti a ty, kteří od nich závisí, k práci nutí, proto třeba zákonem stanoviti klid nedělní.

A že stát jedná úplně dle práva a povinnosti, jestli že netoliko nucení ku práci nedělní, nýbrž také práci nedělní samotnu, které potřeba nevyžaduje, zapovídá anebo odmítáním příležitosti ku práci jistým způsobem nemožnou činí, patrno ze slov Lva XIII., jež pronáší ve své encyklice „Rerum novarum“: „Žádná moc nemá člověka zdržovati na cestě křesťanské povinnosti a ctnosti, jež má jej vésti k životu věčnému v nebi. Ano, člověk nemá sám toho plnomocenství, aby se odřekl potřebné k tomu svobody, neboť nejedná se tu o jeho vůli, nýbrž o nevyhnutelné, nade vše svaté povinnosti k Bohu. — Tím označen je základ povinnosti přiměřeného klidu nedělního.“ (O. p.)

Stirner a Nietzsche.

Prof. Dr. Fr. Nábělek. (Č. d.)

Kdyby nebylo Nietzschea, myslil bych, že Stirner chtěl dílem tím jen hoditi třaskavou pumu mezi spící nebo aspoň liknavé, aby je probudil, a vše to že je pouhou ironií na Feuerbacha, jenž odstraniv Boha s trůnu, posadil tam člověka: homo homini deus. Závěrečná slova díla Stirnerova „Der Einzige und sein Eigenthum“ zdají se tomu nasvědčovati: Postavím-li na sebe, jediného, svou věc, pak stojí na pomíjitelném, smrtelném tvůrci sebe sama, jenž sebe sám tráví, a smím říci: postavil jsem svou věc na nicotnost. Ale kritikové považují Stirnera za kometu, kteráž objevila se, zazářila a po padesáti letech vrací se k přísluní v osobě Nietzscheově.

*

Předkové Nietzscheovi byli prý ze šlechtické rodiny polské jménem Niecki, jež pro útisky náboženské vystěhovala se do Sas roku 1716.

Bedřich Vilém Nietzsche narodil se dne 15. října 1844 v osadě jménem Röcken u Lützenu. Otec jeho byl tam kazatelem, později pak v Naumburce. V blízkém městě Schulpforta nabyv školského vzdělání, odebral se na vysoké učení v Bonně, kdež studoval klassickou filologii pod professorem Ritschlem, za nímž šel r. 1865. do Lipska. Roku 1868. poznal Richarda Wagnera osobně v domě jeho sestry, pí. Brockhausové, a byl pak jeho ctitelem — však nevytrval. Roku 1869. universita baselská povolala Nietzschea za professora filologie. Ve válce německo-francouzské r. 1870. Nietzsche konal dobrovolné služby jako ošetřovatel nemocných. Brzy po tom jevily se u něho známky choroby — asi dědičné — obdobné bolení hlavy, tak že musel dáti se zastávati v úřadě. Pobytem na jihu nenabyl žádoucího zdraví, proto vzdal se učitelství na pedagogium r. 1878. a r. 1879. též professury; od té doby žil nejvíce o samotě dílem v Italii, nejvíce v Ženevě, dílem ve Švycařích v malé vsi jménem Sils-Maria, nedaleko průsmyku Majola. Tím zevnější život Nietzscheův takořka se ukončuje, ale počíná život jeho jako myslitele, jímž chceme se krátce obírati.

Jest dlužno rozeznávati u Nietzschea různá období; deset let 1869—1879 trvala jeho činnost učitelská. Období, kdy vzdal se učitelské činnosti až sešílel — 1879—1889 — trvá opět deset let.

Od r. 1889. žil jako pomatenec v Naumburce, pečlivě jsa ošetřován od své pracovité, zbožné matky, jež zemřela v dubnu 1897 ve stáří 72 let.

Nietzsche již jako student zabýval se pracemi literarními, a to filologickými, zvláště pak jako professor, a byl zaujat pro klassickou literaturu řeckou. On byl nadaným básníkem a hudebníkem, až po jistou dobu nadšeným ctitelem Wagnerovým; též sám skládal hudební kusy. Byl velmi plodným spisovatelem; kromě spisů týkajících se filologie klassické — z prvního období činnosti, psal mnoho děl z oboru filosofie; k těmto patří: „Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der griechischen Musik“, „Die unzeitgemässen Betrachtungen“, „Menschliches Allzumenschliches“, „Der Wanderer und sein Schatten“, „Die Morgenröthe“, „Die fröhliche Wissenschaft“, „Wir Furchtlosen“, „So sprach Zarathustra“, „Jenseits von Gut und Böse“, „Zur Geneologie der Moral“, „Götzendämmerung oder Wie man mit dem Hammer philosophiert“, „Umwertung aller Werte“ („Der Wille zur Macht“).

Nietzsche ve smýšlení zažil mnoho změn. Jako dítě byl vychován v křesťanství, o němž často se zmiňuje, že mu velmi dobře slušelo a přiléhalo „jako zdravá kůže“, že jemu činilo snadným plniti všecka jeho přikázaní jakoby ukájel své přirozené náklonnosti; cítil se v něm „jako doma“. Pozbyv víry, nepřestal býti lidským, laskavým. „Není dosti lásky a dobroty ve světě, aby mohlo býti uštědřeno i bytostem ješitným“, praví v díle „Menschliches Allzumenschliches“.

V obcování byl uhlazeným, i v zevnějšku mnoho na sebe dbal. Peněz lakotným nebyl: nepřijal professury mu nabízené v Greifswaldě, ačkoliv by byl měl hmotně lepší postavení. Je sice nesnadno mysliti si, že ctil Krista, čteme-li IV. díl jeho „So sprach Zarathustra“, ale jsou i místa v jeho spisech, jež dají souditi, že přece Kristus byl mu úctyhodným: smrt jeho na kříži mu přece vnucovala úctu a on praví, že byl jen jeden křesťan na světě, a ten že zemřel na kříži. On prý byl jen proti dogmatickému křesťanství. Ať to k jeho chvále slouží, ač je to těžko si mysliti. Též prý ustavičně hledal boha, pozbyv Boha, v něhož věřil jako dítě. Svědčí o tom jeho krásná báseň jménem „Dem unbekannten Gott“. Zapíral prý jen onoho Boha, jakéhož známe z Písma svatého.

Bylo by to vzácným dosvědčením, že člověk bez Boha býti nemůže. Kdyby ti lidé, jež učení Nietzscheovu dávají za pravdu, žili, jak žil Nietzsche, mohli bychom je míti v úctě. Rádi bychom pověděli, co jemu slouží ke cti, a neradi bychom mu ukřivdili, když brániti se nemůže; proto mluveno-li dále o Nietzscheovi, myslí se Nietzsche autor spisů, jak byly pojímány, nikoli Nietzsche jako osoba, jež zasluhuje pro svůj osud útrpnosti.

Vždy po novém idealu touží a dosáhnuv ho, základy, na nichž stál, prohlašuje za blud, obrací se proti nim se vší nenávistí a žene se za idealem novým; tak dospěl až k čirému opaku toho, co je základem křesťanství. Kdyby snad bylo mu dopřáno prožiti ještě jedno desítiletí činnosti, byl by dospěl ku křesťanství, a sice ku katolicismu, jakž sám polo žertem pověděl v rozmluvě o svých vnitřních proměnách. Co v období předešlém bylo mu základem a oporou, v období následujícím bylo mu ničím, pravý opak toho přijal za východiště svého učení, až octl se v čirém subjektivismu a sebe sama, své nápady postavil za zřídlo pravdy. Jeho filosofie jest odlesk, ba dějepis jeho bytosti. Dokonal-li které dílo, v listech píše, že sám sobě psal: „Mihi ipsi scripsi“. Kéž by i sám jen byl četl! Osobu Nietzscheovu dlužno posuzovati jinak než jeho spisy. Já aspoň k němu daleko jinak bych se choval než k jeho spisům, zvláště ke spisům období 1879—1889. Doznávám, že mnohým věcem nebylo rozuměno, jak on vlastně myslil, ale pro účinek rozhoduje, jak bylo slovům jeho skutečně rozuměno a nikoliv jak by mělo býti rozuměno. To zvláště platí o jeho díle nejméně popularním „Tak vece Zarathustra“, jež však stalo se nejpopularnějším proto, jak skutečně bylo mu rozuměno. Dá-li mi někdo prsten a řekne, ten prsten je zlatý, a já neumím rozeznati, zdaž je skutečně zlatý, přeji-li si, aby byl zlatý, a mám-li i důvěru v dárce tím větší, čím více vyhovuje mé žádosti: tož ten prsten jest mi i zlatým, a zacházím s ním jako se zlatým. Nietzsche sám praví o svém díle „So sprach Zarathustra“, že jest knihou nejhlubší moudrosti, jež kdy lidstvu byla dána, a kritika — byť ne všechna — prohlásila ji též za vrchol moudrosti: kdo by tedy ji nepovažoval za takovou, když hoví jeho přání? Ne ta okolnost je k považení, že dílo to a vůbec díla Nietzscheova období 1879—1889 vyšla, nýbrž že došla takové pochvaly, rozšíření, že stala se rychle moderními. To jest možno jen tak, že ta díla byla odleskem smýšlení doby, že hověla přání doby, řekl bych, že dala době za pravdu a potvrzovala, co tisíce si myslili a čeho sobě přáli. Proto je takové učení tím nebezpečnější. Egoismus je přirozený; u zvířete má meze v pudu, u člověka má míti meze v rozumu, sice se zvrhne a přináší záhubu.

*

Nového, puvodního v tomto učení Nietzscheově nic nemáme, co by nebylo obsaženo ve Stirnerovi.[1]) Nový jest jen způsob, oslňující sloh, pokud možná ještě větší bezohlednost a cynismus i nepřátelství

[1]) Tím se nepraví, že Nietzscheovi vzorem byl Stirner.

k ideám náboženským, ideám čistě lidským projeveno v silnějších výrazech: nenávist ku křesťanství přechází u něho až v běsné šílenství, uráží, rouhá se tomu, co pravému křesťanu jest nejsvětějším, způsobem nejhorším. Vážní myslitelé z počátku Nietzscheovi nepřikládali váhy, připadal jim jako chorý na mysli; ale Nietzsche stal se filosofem moderním, nejmodernějším; spisy jeho vydány v tisících a tisících exemplářů, dožily se mnoha vydání, časopisy až do nedávné doby plny byly Nietzschea. V tak zvané krásné literatuře účinek Nietzscheův jest veliký, zvláště u generace mladší; to dá se dokázati i v literatuře české. O spisech Nietzscheových vyvinula se velká literatura a stupnice od nadšenců pro Nietzschea až po kritiky, kteří jej odsoudili co nejrozhodněji. Tak muž ten dovedl hýbati myslemi statisíců lidí. I do češtiny překládán — podán výběr z jeho díla, summy jeho filosofie „Tak vece Zarathustra“. Překladatel praví: „Duchové silní dovedou ztráviti je (názory Nietzscheovy) a v jejich rukou přestává býti tato nauka socialním nebezpečím a stává se požehnáním, nevyrovnatelnou školou pro výchov individua k výši sebevědomí a nezastavitelné touhy po lepším. Lze proto říci, že v díle Nietzscheově je tolik pravdy, kolik jí kdo — snese.“ — Bohužel!

Díla Nietzscheova, jež nás zajímají dnes, jsou díla týkající se ethiky čili mravouky, jako ovoci každé filosofie, jsou to zejména „Jenseits von Gut und Böse“, „Umwertung aller Werte“ a zvláště dílo „So sprach Zarathustra“. Výslovně dokládám, že beru je, jak vůbec bylo jim rozuměno, jak rozumí jim čtoucí, jenž nenahlédl do dílny autorova ducha. Díla sama o sobě.

Pravil jsem dříve, že Nietzsche vyslovuje s větším důrazem a bezohledněji, čemu učil Stirner. Spílá-li Stirner bláznů všem, kdož ještě věří v idealy, kdož uznávají náboženství jakékoli. Nietzsche zvláště útočí na náboženství židovské a zrovna šíleně zuří proti náboženství křesťanskému, jeho pak zakladateli se rouhá a drze jej uráží. Náboženství člověka povznáší nad zvíře, Nietzsche však z člověka chce míti vypuzeno všecko, co jej činí bytostí krotkou, jež dovede obětovati ze svého prospěchu ve prospěch bližního, podříditi své blaho blahu společnosti.

(O. p.)

Z duchovních pradějin člověka.

Jan Oliva. (O.)

Ani ztráta blaženého přebývání prvních lidí, ráje, nesmí se příliš nadsazovati. Kdo trochu uvažuje o dějinách lidstva, pozná snadno, že lidstvo svým přičiněním v jistém způsobě vždy více celou zemi přibližuje ku stavu podobnému v ráji. Co bylo Bohem dáno v ráji člověku najednou, bez jeho zásluhy, to po hříchu má si připraviti pozvolna svým přičiněním. Změněna tedy methoda, věc v podstatě je stejná. Dary nadpřirozené může si člověk i nyní získati, dary mimopřirozené dává Bůh dle svědectví dějin mnohým lidem stále. Ba i ta smrt jaksi se nahražuje pomníky, památkami, knihami a p. Zdali sv. Tomáš svými knihami nežije stále mezi námi? V sochách, obrazech, fotografiích viděti možno náhradu jakousi za ztracenou nesmrtelnost těla.

Ano hřích v jistém smyslu lidstvu ještě prospěl. Nejen duševně, tak že sv. Augustin uvažuje o tom, zvolal památná slova: O felix culpa.... nejen tím, že přivodil Vykupitele, Syna Božího, na svět, ale i v ohledu ještě mnohém jiném. „Můžeme nyní tímtéž (dobrým) skutkem sobě více zásluh získati, nežli ve stavu nevinnosti čili ve stavu neporušené přirozenosti, poněvadž vykonání jeho jest nyní s obtížemi spojeno, jichž by jinak nebylo... Co se týká účinlivé milosti Boží, tož možno říci, že ji Bůh v hojnější míře rozdává ve stavu kleslém za příčinou svrchu již naznačenou pro utrpení a smrt Páně, a pro velikou potřebu ana údělu tohoto na milosrdenství Božím se doprošuje.“ (Lenz 352—353.) I v ohledu hmotném má člověk výhodu. „Ač panování člověka neporušeného nad přírodou bylo plnější a dokonalejší, bylo ono po pádu ve věcech mnohých obsáhlejší. Tak nejedl člověk v ráji masa, a neměl potřebí ani vlny ani kožešin k oděvu, ač by byl zvířat užíval k vůli rozmahání vědoucnosti experimentalní (neboli takové, která vlastní zkušeností jeho měla se nabývati) a k vůli tomu, aby Boha chválil a velebil.“ (Lenz 329.)

Stručné tyto úvahy, jež by se snadno daly rozšířiti, ukazují nám, že ztráta a škoda hříchem Adamovým učiněná jiným zpusobem moudrostí Boží byla nejen vyrovnána, ale i že ještě tento hřích v ruce Boží stal se prostředkem většího prospěchu pro lidstvo, tak že tu plnou měrou platí slova Písma sv.: Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia. Sem snad patří i slova Páně (Jan 10, 10): „Jáť jsem přišel, aby život měli a **hojněji** měli.“

Tím přecházím k bodu

3.,

v němž jednati se bude o sporné dosud formalní otázce, kdy totiž Adamovi a ženě jeho byla udělena první svatost, první posvěcující milost, zdali hned při jejich stvoření, a ne-li, tedy v kterém okamžiku jejich života?

Jsou, kdož říkají, že Adam v prvním okamžiku svého života ihned měl milost posvěcující, jsou však také mnozí, kdož to popírají a praví, že milost byla Adamovi udělena teprve později. Prvního mínění mimo starší některé otce je hlavně sv. Tomáš Akv. a s ním celá jeho škola, druhé mínění mimo mnohé starší otce zastává hlavně svatý Bonaventura (Viz o tom Lenz 280—286.) Co o tom souditi?

Církev doposud definitivně o tom se nevyjádřila, a proto možno obojí toto mínění vědecky hájiti. Sv. Tomáš a jeho stoupenci, podobně jako i strana druhá, při mínění svém opírají se hlavně o výroky pozdějších knih Písma sv. Nám však jde tuto jenom o první 3 kapitoly Genese, v nich musíme hledati, dá-li se nějaký výrok příznivý jedné nebo druhé straně v nich nalézti. Tu pak musíme říci, že jistého, určitého, přesného vyjádření v této příčině v kapitolách těch není. Nepřímo však, jak alespoň já se domýšlím, zdá se Písmo svědčiti druhému náhledu, že totiž Adam dostal milost posvěcující ne hned při stvoření, ale v některé pozdější době. A v které?

Odpověď na tuto otázku spadá v jedno s odpovědí na otázku výše položenou, nedostal-li Adam milost hned při stvoření, tedy v kterém okamžiku života ji dostal? Opět je tu dvoje mínění, nyní hlavně označené jmény sv. Tomáše a sv. Bonaventury. První myslí, že ráj a všechny ostatní dary mimopřirozené vyžadují jako svou působící příčinu milost posvěcující, že tedy milost posvěcující byla člověku dána dříve[1]) než dostal ráj a ostatní dary mimopřirozené. Sv. Bonaventura opět má za to, že ráj a všechny ostatní mimopřirozené dary bylo přípravou, disposicí, na kterou teprve následovalo udělení milosti posvěcující. Jak se mi zdá, dostal Adam milost posvěcující před dary mimopřirozenými, jak myslí sv. Tomáš, nedostal jí však hned v prvním okamžiku svého stvoření, nýbrž v době krátce na to následující. Důkazu přesného, jak jsem již řekl, nemám ani pro jedno ani pro druhé mínění zde pronesené, nýbrž jen více nepřímé dohadování dle nynějšího textu

[1]) Toto dříve spadá ovšem u sv. Tomáše v jeden okamžik se stvořením člověka, neboť, jak jsme slyšeli, sv. Tomáš učí, že člověk dostal milost posvěcující v prvním okamžiku svého života.

biblického. Pravím tedy, že Adam a Eva dostali milost posvěcující před dary mimopřirozenými. K posilnění svého mínění odvolávám se na průběh pokušení ku hříchu v 3, 5.—7. Lenz 409 dle sv. Tomáše usuzuje takto: „To prvé, čehož sobě (člověk) nespořádané žádal, byla jeho vlastní výbornost. A tak byla pýcha u příčině, že prvý člověk byl neposlušen. Onať ovšem měla i žádost po jídle (gula), v hříchu prvých rodičů své místo, podle toho, jak se čte: ‚Viděla tedy žena‘ atd., avšak ani výbornost ani krása ovoce nebyla pohnutkou prvou ku hříchu, nýbrž návod hadův: ‚Otevrou se oči vaše; budete jako bohové vědouce dobré i zlé‘, a toho když sobě žádala žena, pýchy se dopustila; a proto vyšel hřích: že jedla se stromu zapovězeného (peccatum gulae) z hříchu pýchy. Podobně i (nezřízená) touha po vědění měla své zřídlo v žádosti nezřízené po vlastní výbornosti, podle toho: ‚Budete jako bohové vědouce dobré i zlé‘.“ A na str. 412. stojí: „Ztráta prvotné spravedlnosti i integrity byla nemožná (u Adama) bez předchozí ztráty posvěcující milosti Boží, a tato opět předpokládala odvrácení se od Boha, hřích smrtelný. Byla tedy i u Adama prvým hříchem pýcha.“ Z uvedených slov vysvítá, že kdyby byli první rodiče neztratili milosti, že by nebyli ztratili ani prvotní spravedlnosti v širším významu (ráj a všechny mimopřirozené dary), milost byla jakoby kořenem, základem čili působící příčinou těchto mimopřirozených darův, a proto ji Adam a Eva dostati musili dříve než onyno dary. To naznačuje text nepřímo svým postupem, verš 5. — ztráta milosti posvěcující skrze pýchu, verš 6. — jedení zapovězeného ovoce, hřích skutkem, verš 7. — ztráta prvotní spravedlnosti.

Dostali tedy, jak analogicky soudím, milost posvěcující před dary mimopřirozenými. Ne však na stejný způsob. Eva zajisté stvořena byla již v ráji, stvořena byla se všemi mimopřirozenými dary, a proto mám za to, že dostala milost posvěcující h n e d p ř i s v é m s t v o ř e n í. Tomu text neodporuje, naopak mlčky nasvědčuje, neboť nezmiňuje se u Evy, že by snad později někdy dostala dary mimopřirozené, jako se zmiňuje výslovně u Adama, musila je tedy dostat při svém stvoření, soudě opět dle téhož textu, jenž hned na to, 2. 25. mluví již o poměru Adama a Evy tak, že světle z toho viděti, že Eva měla t y t é ž dary mimopřirozené jako Adam. Tím vším dává text nepřímo na jevo, že Eva hned při svém stvoření milost posvěcující a dary mimopřirozené dostala. Svědčí o tom též argumentum a loco, jak za nedlouho se ukáže.

O Adamovi proti Evě soudím, že stvořen byl in puris naturalibus, že však brzyčko po tom dostal milost posvěcující a hned na to dary mimopřirozené. Soudím tak opět nepřímo z textu biblického, a sice

hlavně z verše 8. kapitoly 2. Verš ten může se dobře považovati jako nápis toho, co dále v této kapitole následuje. Verš mluví o vytvoření ráje a postavení do něho člověka, což pak rozvádí se dále ve verších 9.—14. a 15.—25. Stilisace druhé polovice tohoto 8. verše zdá se mi býti s jakýmsi úmyslem po verši 7. před veršem 9. položena; vždyť mohla tato druhá polovice zcela dobře býti opomenuta bez ublížení celku, že však nebyla, bude asi míti příčinu. A příčina jest, jak již ve výkladě věcném jsem ukázal, že tu máme naznačeno nepřímo, že milost Boží ne hned při stvoření, ale teprve po nějaké chvíli byla Adamovi udělena. Soudím tak z následující úvahy: Podle místa musíme souditi na duševní jakost toho, kdo na tom místě je. To platí i o milosti Boží. Jiný charakter má zajisté milost Boží u toho, kdo jest v nebi, jiný charakter má u toho, kdo jest v očistci, a opět jiný u toho, kdo jest na zemi, vždyť dle toho mluvíme o Ecclesia triumphans, patiens, militans. Místo a charakter milosti tedy vzájemně na sebe působí, vzájemně se podmiňují. Když tedy verš 8. mluví nejdříve o ráji a pak o člověku, do něho postaveném, dle výkladu právě podaného chce tím naznačiti, že pro nové místo, pro ráj, Adam obdržel od Boha novou jakost, milost posvěcující nyní zvanou, obdržel ji, když Bůh mu oznámil, že určil pro něho ráj, což bylo brzy po stvoření člověka. Tak se nám ukazuje druhá polovice 8. verše, již mnozí pokládali za zbytečnou, tímto výkladem zcela na svém místě, ba ukazuje se pro otázky zde pod 3. projednávané velice cennou. Ostatně výklad tento v jisté modifikaci podal už sv. Augustin těmito slovy (Lenz 281): „Ještě však nesmíme sobě mysliti člověka duchovního, kterýž učiněn jest v duši živou, ale ještě hovadnou (2, 7). Neboť tehdáž učiněn jest duchovným, když byl postaven do ráje, t. j. do života blaženého, a obdržel přikázaní k dokonalosti, aby slovem Božím k cíli svému dospěl (2, 15—17).“ — Namítne někdo, že výklad tento hodí se snad na doby pozdější, ale ne na doby prvotní, kde podobný výklad nikomu nemohl napadnouti. Odpovídám, že to i pro prvotní doby úplně se hodí a ukazuji na příklady podobné: vyhnání z ráje, zapuzení Kaina do krajiny zvláštní pro hřích, vyjití Abrahama ze země své a pod., v nichž se změnou místa je spojen vždy nějaký charakter zvláštní milosti Boží ať již posvěcující, ať již účinlivé.

Myslím, že výkladem tuto pod 3. podaným jaksi se sbližují a v celek upravují výklady jednotlivých otcův a učenců církevních; z každého mínění něco je tu zastoupeno. To se snadno vysvětlí, vzpomeneme-li, že jednotliví otcové s různých hledisk Písmo svaté

vykládali, čímž nutně povstaly různé výklady, ale s jednoho stanoviska možno, co v nich správného, seřaditi v celek.

Mimo okolnost právě dotčenou vidím ve výkladě podaném ještě některé jiné výhody, a to:

1. Adam je praotcem pokolení lidského a proto bylo slušno, aby prošel všechny stavy duševní, v kterých lidé mohou býti. Lidé mohou býti ve stavu:

přirozenosti pouhé: děti zemřelé beze křtu („Čas. katol. duch." 1894, 417; srv. Egger l. c. 242, 886),

milosti nadpřirozené,

milosti mimopřirozené: zvláštní dary duše (proroctví...) i těla (Henoch, Eliáš vzati do ráje),

v hříchu těžkém,

v hříchu všedním,

v odpuštění hříchu,

v životě na onom světě buď šťastném (nebe), nebo dočasně nešťastném (očistec), nebo věčně nešťastném (peklo).

Mám za to, že Adam všechny tyto fase, vyjma jediné peklo, prodělal, a že tudíž nebyl stvořen hned v milosti nadpřirozené. Každý člověk, i dítě, má z tohoto jeho průběhu nějakou památku.

2. Ukazuje se tímto náhledem jakýsi typ budoucího života lidí, zvláště v církvi. Tu se milost posvěcující uděluje jednak dospělým, kteří se mohou na ni připraviti, jednak nedospělým, dětem i nedávno zrozeným, kteří se nemohou na ni připraviti. Dospělé naznačoval by průběh v udílení milosti dle našeho mínění užitý u Adama, děti by naznačovalo stvoření Evy spojené hned s udělením milostí obojího druhu. Byl by tedy i v tomto ohledu život prvních lidí jakýmsi prologem ku dramatu všelidského života v dějinách nám zachyceného!

4.

Třeba též přesněji ustanoviti poměr, v jakém jsou k sobě milost posvěcující a prvotní spravedlnost v celém svém rozsahu. Je to snad poměr těsné závislosti, podmíněnosti, nebo jen poměr takový, v jakém mohou dvě věci vedle sebe existovati? Lenz o tom píše (str. 367—368): „Milost posvěcující byla základem integrity (jako jest posvěcující milost i „σπέρμα", základ oslavení těla našeho při z mrtvých vstání), ale dar integrity nebyl v ní formalně obsažen... Tou měrou byla z vůle Boží milost složena s integritou, že byla tato na milosti posvěcující závislá a s ní souvislá... ne že by integrita

fysicky z habituelné milosti vyplývala, anebo jakoby jí byla „connaturaliter" povinna, neboť jest habituelná milost jiného, nadpřirozeného řádu... integrita jest dokonalost formalně rozdílná od posvěcující milosti Boží." Na str. pak 357. ještě zřejměji praví: „Svatý Tomáš odvozuje integritu z posvěcující milosti Boží, ne jakoby tato bez oné obstáti nemohla, ale za tou příčinou, že milost posvěcující rozum člověka Pánu Bohu podřizovala, a z vůle Boží pro tuto okolnost i rozum vládnul tělu."

K závěrku

práce své chci stručně zmíniti se o některých okolnostech, jimiž úvodu ku práci této může ještě lépe býti porozuměno, jakož i práce sama v jednotnější plán přivedena.

1. Hlavní myšlenkou bylo dokázati, že nikterak neprotiví se našim známostem o Bohu, co vypravuje se ve zprávě biblické o Bohu jakožto prvotním vychovateli lidstva. Je to myšlenka táž, již Fr. Reginald Schultes O. Praed. tak pěkně oděl v tento výraz (Commer's „Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie", XIII. 212): „Wie lange noch wird jene Idee die Geister bethören, es sei die Ausgestaltung der Welt weniger als die Schöpfung ein eigentliches Werk Gottes! Ein und derselbe Grund macht ja Gott zum Schöpfer und Lenker der Welt. So selbständig und initiativ Gott die Welt erschuf, so selbständig und selbstbeginnend leitet und entfaltet er sie auch. Wer das Werk begonnen, muss es auch vollenden. Gewiss ist Gott in der Erhaltung der Welt ebenso volle und souveräne Ursache als in der Schöpfung, obwohl in der Erhaltung bereits ein bestehendes Sein vorliegt. So muss auch der Einfluss Gottes auf die geschöpfliche Wirksamkeit trotz der eigenen Aktivität der geschaffenen Kräfte souverän und initiativ sein. Gott erhält das bestehende Sein als erste Ursache, d. h. in einer Weise, dass das ganze Weiterbestehen des Seins eine Wirkung Gottes ist. In ähnlicher Weise wirkt er auf die Thätigkeit, so dass alle geschaffene Thätigkeit nach all ihren Momenten eine Wirkung des göttlichen Wirkens ist. Die ganze Gottesidee als erste Ursache resp. das ganze Resultat der Gottesbeweise müsste umgestossen werden, wenn wir Gott nicht in den Vordergrund der treibenden Principien des Fortschrittes stellten."

2. K dosažení právě naznačeného účelu použil jsem všech pokynu, kdekoli mi při nepatrných mých zásobách knih se namanuly. Neostýchal jsem se užiti ani výsledku zkoumání protestantského, ba tak zvané

rozdělování pramenů (Quellenscheidung) od nich používané poskytlo mi v mnohém ohledu dobrých vodítek. Mám za to, že jsem tím nechybil. Nedá se zajisté myslit, aby všechna jejich práce v této příčině byla úplně pochybena; byť mnoho bylo v ní chybného, leccos je dobrého a může sloužiti k obraně svaté věci. Větší pozornost v tomto ohledu ku pracím jejich při bedlivé, ostražité kritice jistě by se doporučovala theologům katolickým. Šli by tu jen za příkladem svatých otců, kteří i v pohanských spisech tolik látky sesbírali k obraně věci katolické. Je potřeba, aby již v semináři při pracích exegetických dostávali theologové širší rozhled, aby pohlíželi na Písmo se stanoviska výsledků moderních časů, neboť jenom tím udrží si kontakt s dobou svou, což jest nezbytnou podmínkou úspěšného působení ve správě duchovní. Jak si práce ty představuji, o tom přítomný článek má dáti jakýsi obrázek. Nemyslím, aby vše tak dopodrobna se probíralo, ale myslím, aby podobným povýšenějším duchem se to probíralo. Obyčejně exegese jest velice nudné, odporné studium, poněvadž se theologovi zdá, že to je vše zbytečné, a také skutečné výklady ty nelišívají se mnoho od dobré postilly. Přivésti do exegese vyšší hlediska, dokázati, jak Písmo tak staré jest na druhé straně stále nejmodernější knihou, ukázati, že sebe hlubší bádání vede v podstatě jen k výsledkům, jež tak prostě a jednoduše v bibli již dávno jsou naznačeny, to a podobné jiné věci jasně prokázané a ukázané učinily by z exegese mocný nástroj k obraně naší věci, a tak by se plnilo přání našeho bystrozrakého Lva XIII., jenž i v této věci poznal potřeby své doby a důrazně na ně ukázal ve své známé biblické encyklice. — Než to jen tak mimochodem, snad jindy budu moci obšírněji se o tom, jakož vůbec o studiu theologie, aby vyhovovala dobám našim, rozepsati.

3. Spíše musím se sám hájiti proti možné výčitce, proč tolik toho toliko o 3 kapitolách jsem napsal. Kdo stopuje vědeckou činnost nynější, ví, že se hlavně pracuje v monografiích. Taková monografie jest i tu podána. Z tohoto ohledu není jistě psáno mnoho, spíše leckdo v mnohé věci přál by si ještě více.

A že právě tyto kapitoly jsem si obral, toho příčina jest udána v úvodě. K tomu přidávám dvojí malou poznámku. První je v tom momentu, že tyto kapitoly ceteris paribus jsou z celého Písma pro nás a pro lidstvo vůbec nejdůležitější. A s tím souvisí druhá poznámka, již tuto uvádím slovy Stárovými v „Augustinu“ (příloze ku „Correspondenz-Blattu“) 1898 č. 17.: „Meines Erachtens wäre es Aufgabe der Leo-Gesellschaft, einen Preis für die beste Darstellung der drei ersten

Capitel der ‚Genesis' auszuschreiben; denn die Ignoranz der ‚Gebildeten' ist bezüglich des zweiten und dritten Capitels ebenso gross wie beim ersten Capitel.“ A Dr. Schäfer, známý exegeta, píše v „Literarischer Handweiser“ 1892, 592: „Es ist gewiss sehr lobenswerth, wenn Seelsorgspriester sich mit solch brennenden Tagesfragen der Exegese befassen; denn der Priester und Katechet kommt oft in die Lage, den mosaischen Schöpfungsbericht erklären zu müssen. Es ist sehr verhängnissvoll, wenn der der Schule entlassene Jüngling als Bergmann in die Grube steigt und auf den Blättern der natürlichen Schöpfungsgeschichte bald etwas Anderes liest, als was ihm sein Katechet in der Schule und Kirche gesagt hat.“ V podobném smyslu, ovšem přiměřeně svému výkladu, píše i Lempl S. J. v „Linzer Quartalschrift“ 1898, 289.

Písemnictví a umění.

Z norských literatur.

c) Švedsko. Hned předem upozorňujeme, že referat nikterak není úplný, nýbrž jenom noticky obsahující většinou o knihách, které jsem do ruky dostal. Ze spisovatelů, rodem Čuchonův, ale švedsky píšících první místo teď po zemřelém K. Tavastjerny zaujímá *J. Ahrenberg*, jehož práce „Med styrkans rätt“ (Právem silnějšího) je dobrodružnou historií neboli správněji řečeno, řadou dobrodružných historií z města Novgorodu z léta Páně 1200. Je to vlastně četba pro mládež. Se stanoviska uměleckého trpí nesouvislostí komposice. — Spisovatel skrývající se za pseudonymem „Aina“ vydal VII. svazek svých prostinkých povídek „Vid astonlampan“ (Při lampě) a pokračováním k větší povídce „Hemma på Gretaby“, „I ungdomsår“ (V mládí). — Z rodilých Švedu na prvním místě zasluhují zmínky „Šťastní lidé“ (Lyckliga människor) *Gustafa af Geijerstamma*, v kteréžto povídce humoristickým způsobem vylíčen kontrast mezi ženatým párkem kramářským a neženatým párkem vážných, jejich přátelství, rozhněvání se a opět smíření. Hlubší však ceny umělecké nemá povídka tato. — *Rust Roest* (vlastním jménem pí. S. Elkanová) napsala dvojsvazkový roman, v němž líčí historii John Halla (skutečná osobnost), jenž započal jako nejbohatší muž göteborgský a skončil pout svou pozemskou jako žebrák pouliční ve Stokholmě. Knize vadí přílišná rozvleklost.

Ellen Keyova a nejslavenější teď spisovatelka švedská *Selma Lagerlöfova* vydaly po práci. Ona ve své knize „Människor“ (Lidé)

podává dvě studie, a to o Browningovi a Goetheovi. Tato napsala povídkovou sbírku „Drottningar i Kungahälla“. Je to nejkrásnější cyklus historických básní v prose. Nejlepší, pravý skvost jest povídka či vlastně „saga“ o Astridě a pak o Sigrid Storrådě.

Hilma Angered-Strandbergova docílila velikých úspěchů svými americkými romany „Den nya världen“ (Nový svět) a „Paa prärien“. V posledně vydané sbírce jejích povídek „Från det nya och det gamla landet“ pojaty mnohé povídky už dříve uveřejněné. Spisovatelka vyniká neobyčejným nadáním v líčení přírody jak domorodé tak i Nového světa, tak že nezbytné dlužno zařaditi jméno její do řady důstojných representantů švedského písemnictví. — *A. M. Roosova* vydala sbírku povídek, již přezvala po čínské legendě, taktéž v knížce uvedené, „Li-Hang-Tse“. Děj povídek všech přeložen v časy dávno minulé a většinou také v cizinské končiny. Zpracování námětů vyznačuje se živostí a poutavostí, fantasie spisovatelčina bohata. — Také *Sigurd* jako jiná leta podal k Vánocím darem čtenářům svým novou sbírku povídek; nejdelší z nich udává knihy titul: „Stuta-Perssons Josua“. Je to nejlepší ze všech dosavadních prací Sigurdových, načrtnuta psychologicky správně a jistě, vypravována pěkně a prosta vší sentimentalnosti, na kterou si autor tu a tam potrpěl. U nás a i ve Švedsku zvláště mladí nemilosrdně tepou do Sigurda. Jisto, že má chyby jako druzí, ale bez zásluh a předností není. Má humor, srdce a hlavu a je par excellence švedský co do slohu i pojetí látky. A pro tyto vlastnosti čte se více a bude čísti, než mnozí jiní „velikáni“ na poli literarním.

A. Lundegård vydal II. svazek svého ohromně založeného cyklu romanového „Struensee“. První díl, „Stadsläkaren i Altona“, činil tak říkajíc ouverturu; druhý díl, „På höjderna“ (600 str.) obsahuje závrativou karieru Struenseeovu z prostého dvorního lékaře (lazebníka) k hodnosti ministra tajného kabinetu a všemohoucího vládce. Končí pak díl ten jeho náhlým pádem. Lundegård konal vážná a hluboká studia předběžná, než se do této práce dal. Co se pak týče erotického živlu v knize, nenapsal od své „Titanie“ nic tak pěkného, jako tu je postava Estery Gabelovy a pak Kar. Matildy.

V. H. Wickström (Christer Swahn), jenž se co do produktivnosti nejvíce Sigurdovi přibližuje, vydal novou sbírku „moudrostí“ (zlatých zrnek) pod názvem „De namnlösa marmorbrotten“. — *Frans Hedberg* jest už starcem, než přes to posud péra z ruky nevypustil. Jeho sbírka povídek „Från stad och land“ (Z města a venkova) nemá arci žádné značnější ceny umělecké, ale přes to čte se dosti příjemně.

Z debutantů buďtež jenom jmény uvedeni: *Martallova* (sbírkou povídek „Maria Darling“, spisovatelka není bez nadání), *E. Walter Hülphers, Ernst Didring* a spisovatelka pro mládež *Amanda Kerfstedtsova*.

Lyrická poesie zastoupena *C. D. af Wirsénem*. — Zmínky zasluhuje a doporučení též anthologie ze švedských básníkův, ale v překladech dánsko-norských „Svenske Digtere i Udvalg“. Vydavatel Cammermeyer v Christianii, pořadatelé Vinssner a H. Aanrud. A. Koudelka.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CLXXX.

310. Jenč ze Srbec. Pustiměř, 13. července 1355. — G. I. a. 13.

Codex diplomaticus podává jen obsah listiny, Dr. Lechner celé její znění na norm. str. 368., ale jaké!

Ř. 1. má original zcela přirozené: Nos Jenczo de Sirps necnon Clara vxor *nostra* (nra), ne: m e a a tudíž i ř. 3. 4. animarum predecessorum nostrorum seniorum ac *nostrarum* (nrar), ne pak: m e a r u m; komu platí potom dodané *sic?*

ř. 2. original: li*tt*eram;

ř. 13. právě proto, že pečet má: + S. Wenceezlaus (sic) de Praus, třeba v listině čísti Wacislao de Prous;

ř. 15. original: fideiussorum;

ř. 19. „ nominati fideiussor*es* v nominativu, ne: fideiussor*is*;

ř. 22. „ třeba čísti Wyschouiam, ne: neboť písař této listiny *a* píše vždy zcela podobné tištěnému **a**;

ř. 26. „ vna cum, v originale dvě slova.

Na rubě listiny rukou věku patnáctého: C a u c i o f i d e i u s s i o n i s p e r... i n m o n a s t e r i o... a d a l t a r e s a n c t o r u m P e t r i e t P a u l i a p o s t o l o r u m; ostatní jest vyškrabáno a přepsáno ve století sedmnáctém.

CLXXXI.

322. Innocentius papež. Avignon, 25. listopadu 1355. — E. I. a. 7.

Original čte str. 266. ř. 3. impe*n*dimus, ne: impedimus;
ř. 8. va*s*sallis.

Pod plikou jest podpis: B. de Trasmons, a **nad** B značka: $\frac{X}{X}$. (Dr. Lechner: **unter** dem B $\frac{X}{X}$ = 20 als Kostenvormerk.) V rohu listiny pod plikou jest velké **i**.

Codex diplomaticus, tom. IX.

CLXXXII.

39. Jan ze Šrábenic. Šrábenice, 28. listopadu 1356. — G. I. b. 14.

Záznam na rubě: l i t t e r a J o h a n n i s d e S w a b e n i c z (Swabe^cz).

Dr. L. 369: Die anderen Abweichugen betreffen nur geringe Verschiedenheiten der Schreibung in grossen und kleinen Anfangsbuchstaben.

Str. 31. ř. 20. po „ex nobis“ nemá original k o m m a t u, které zde jen smysl ruší, neb k tomu náleží následující: quilibet;
ř. 21. má original psáno Wisschae;
ř. 25. „ „ „ Conniez.

CLXXXIII.

61. Jan markrabí. Veveří, 2. června 1357. — G. I. b. 15.

Starý záznam vyškrabán, že poškozen až i pergamen listiny. Za záznam věku patnáctého pozorovati několik liter.

Dr. Lechner: Interpunctionen sind mehrfach unrichtig. — jako velmi často ve starých listinách.

Str. 47. ř. 2. má original bene*ficiis* (bnficiis) ne beneficiariis;
- ř. 20. má diplomatář zcela správně: nostris vice *auctoritate* et nomine, v originale psáno: aucte. a nesluší s Dr. Lechnerem opravovati místo auctoritate — auctorem, což by byl čirý nesmysl;
- ř. 21. má original Aychor*us* ne Aychorus; ltar přepsal bych lit*t*erarum.

CLXXXIV.

62. Petr a Jan z Packova. Vítkovice, 15. června 1357. — Kopiář G. str. 16.

Str. 48. ř. 6. kopiář má: osmnácte;
- ř. 12. létha.

CLXXXV.

113. Ješek Šram z Mejlic. 13. prosince 1358. — G. I. b. 16.

Str. 89. ř. 3. má original: Katherin*a*, Waczla;
- ř. 4. má original: mit vordochtem mute;
- ř. 5. „ „ merer*u*sch*s* gewichtis;
- ř. 8. „ „ *erentlich* t. j. podle nového pravopisu: öffentlich, ne, jak Dr. Lechner opravuje *ebe*n*d*lich, jinak by bylo čísti ř. 10. Insoge*c*aner, ř. 11. gedech*e*nis, ř. 12. *c*ode (Tode), podobně v dodatku v Z. d. V. f. G. M. 370. *c*un (tun) atd.
- v témž dodatku má býti dle originalu: andir gute *v*eerk;
- a ř. násl. Acht grossee;

str. 89. ř. 19. original: T*u*sen*t*, ne: Tusend.

CLXXXVI.

126. Bušek z Dolních Mejlic. 7. dubna 1359. — G. I. b. 17.

Str. 102. ř. 2. original: vniuersorum;
- ř. 6. original: Pustmir, jako ř. 9. a 22.;
- ř. 18. „ liberum *et* expeditum;
- ř. 19. „ inpedire;
- ř. 20. 21. original: scilicet *dominus* Busko;
- ř. 26. raději lit*t*era podle způsobu tehdejšího rozvádím zkratek lra.

CLXXXVII.

140. Hereš ze Šrábenic. Pustiměř, 7. listopadu 1359. — G. I. b. 18.

Str. 112. ř. 1. original: reco*n*gnosco (recognosco);
- ř. 2. nelze s Dr. Lechnerem opravovati „tutori*e*“, poněvadž předchází: ego nomine, třeba čísti: nomine tutori*o*;
- ř. 3. 4. original: de dotalicio *domine* prefate;

str. 113. ř. 2. original: pi*n*gnoris;
- ř. 4. 6. a 11. bylo zkratek sci rozvésti: sancti Georgii, sancti Michahelis, sancti Martini;

ř. 18. original: renuncciando (renucciando);
ř. 20. original: consi*n*gnabimus, jako ř. 17. jest: consi*n*gnare.

CLXXXVIII.

142. Jan biskup. Olomouc, 18. prosince 1359. — Obsaženo v konfirmaci papeže Urbana V. z 17. února 1364 signat. E. I. a. 8.

Str. 114. ř. 2. po „memoriam“ v originale jedna tečka;
ř. 3. orig. bulla: co*m*odis str. 115. ř. 4. co*m*oditates;
str. 115. ř. 2. orig. bulla: i*m*pendamus;
ř. 19. orig. bulla: vassallaniis, ne jak Dr. Lechner opravuje str. 373. vasallaniis;
ř. 32. „ „ co*m*emorandum; i*m*mediati;
ř. 34. „ „ in co*m*emorationibus; ř. 37. co*m*uniri;
ř. 36. „ „ imperpetuum.

CLXXXIX.

232. Hereš ze Šrábenic. Pustiměř, 7. února 1361. — G. I. b. 19.

Záznam: littera super dimidio laneo in Swabenicz. Patero pečetí dosti zachovalých na pergamenových proužcích, ale s nápisy méně čitelnými.

Str. 168. ř. 13. original: tam diu; obligacione*m* eis (omyl tiskový: obligacione meis);
ř. 18. original: Heroliticz ... in Pustmir.

CXC.

233. Hereš ze Šrabenic: Pustiměř, 28. února 1361. — G. I. b. 20.

Záznam souhlasí se záznamem čísla předcházejícího. Patero pečetí zachovalých na proužcích pergamenových.

Str. 168. ř. 2. třeba čísti: nomine tutorio, ne: nomine tutorie, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 3. original: Margare*te*, jako níže str. 169. ř. 27.;
ř. 6. „ správně: *silvis*, čárka, kterou *i* připojeno předcházejícímu *s* i jindy se vyskytá; filius, jak čte Dr. Lechner, nedává smyslu žádného; venatoris sice psáno, ale zdá se čísti dlužno venacionibus;
ř. 7. original: iuris *seu* specialitatis;
ř. 14. „ debeb*unt* (original: debebut), ne: debebit (podmět: domina abbatissa et eius conuentus);
str. 169. ř. 2. original: Micha*h*elis;
ř. 4. před „sancti Georgii“ třeba z dohadu doplniti census;
ř. 5. original: tam diu;
ř. 14. „ in *proximo* concilio dominorum Baronum, ne: primo, neboť jest psáno zcela zřejmě: inpxeimo, a *p* jest dole přetrženo poloobloučkem, že čísti nelze slovo leč: in proximo;
ř. 18. „ inpetere*t*, ne: inpetere;
ř. 25. 26. original skutečně: donec predicta bona *indempnis* fuerint exbrigata.

CXCI.

235. Markrabí Jan. Brno, 6. března 1361. — Kopiář I. fol. O. V. r.

Str. 170. ř. 5. kopiář: comodo, ř. 12. důsledně comoda a incomodis, že předpoložiti dlužno, že ani original nemá dvojího *m*;

ř. 17. má kopiář: in Xo pre d[illegible] ne: Dr. Lechner přehlédl nadpis tečku pod *d.* a tedy nesprávně čte: patre domino nostro etc. Na konci listiny rukou písařovou přidána poznámka pamětihodná: *Super vero ista patronatus quere in registro nostro papireo VIII et LXII sig.*

Úvod z knihy

„Prophètes du Passé"

od Barbey d'Aurevilly.

Ať jsou nároky filosofie jakékoliv, i relativní síla systemů, — které provedla hlavami svých nejlepších myslitelů, jest přece ona vlastně jen, když k ní přihlédneme, velikým pokusem methody neustále přetřásané intelligencí lidskou, aby se došlo pravdy. Skutečně, tlačte a kruťte tímto pojmem filosofie, a uvidíte, zda z toho vyjde kdy něco více ve formě také či onaké, než myšlenka methody, prostředek vypátrání vyššího, pokus vysoké strategie intellektuelní. Záleží jedině na tom, poznati to v tomto širém pohybu idei a hledisk, které z generace na generaci snaží se pozvednouti se až na úroveň postupu přesného a vědeckého; totiž rozličné methody vynalezené — ba i ty, které historie filosofie pokládá za vymoženosti — nevedou více ku poznání pravdy absolutní, jako lepší zkušenosti filosofické i nejvítěznější nevedou ku poznání principu životního. Když došel člověk k jistému okamžiku svého úsilí, k jistému bodu své theorie, naráží a láme se; a tím je dokázáno, že mezi jeho intelligencí a pravdou zeje věčné propast, již může jeho činnost překlenouti mosty více méně odvážnými, jichž křivka však, ať si je vržena rukama mocnýma, láme se vždy v půli své projekce. Neníliž půda historie posypána systemy přeťatými v jejich nejzamotanějších uzlich? ..... Jako pravda je sama v sobě, jako má, řekla by škola, existenci ontologickou, myšlenka jí nikterak netvoří pojímáním, jako pozorování netvoří úkazu, jejž konstatuje nebo studuje. Přece, schází-li jí co do úplnosti, člověk, jenž potřebuje pravdy, aby byl tím, čím jest, chápe se jí z dvojí obavy své vůle a svého ducha; avšak to neznamená, jak by se mohlo mysliti, schopnosti vlastní jeho úsilí. Naopak, proto, že se opírá o něco jiného než o sílu individuality, která se vynořuje z jeho schopností. Solidarita téměř božská s principem jeho bytí! člověk nemůže se dotknouti pravdy, nebyl-li dotknut pravdou. Aby mohl učiniti k ní první krok, musí býti již v něm! Pro zvláštní dvojitost, totiž tajemný odpor mezi pravdou, která jest v sobě, a mezi podstatnými lidskými schopnostmi, nevidíme hrubě do předu v této hloubce ....

Stvoření intelligentní a volní, ale stvoření (toto slovo praví vše), člověk, zůstal by zazděn v temnotách svých schopností, smutný Ugolin věže hladu, krutější, než věž hladu básníka, neboť by měl bez dětí,

aby se živil, to jest, bez myšlenky, sžíraje sebe sama v úzkosti nemožného otcovství, kdyby tvůrce nezakročil skutkem zjevení jakéhosi, v lůně práce této zmatené a drásavé, která tak bolestně a tak nedokonale vede k pravdě své ubohé stvoření celé v potu, v slzách a mnohdy i v krvi! Není se tedy o to příti. Aby se jen súčastnil v této námaze, která je mu nutně přisouzena, člověk je nucen postaviti se do podmínek srozumitelnosti celé, to jest, klásti Boha jako počátek všeho rozumování, každého pojmu, každé idee. A skutečně, v očích duchu, kteří snaží vyrovnati se se sebou samými, byl-li Bůh na okamžik odstraněn, nastává chaos v hlavě lidské; a mohlo by se tvrditi, kdyby nesmyslnosti mohly býti důslednými, aniž by jimi přestaly býti, že nejapný neomalenec, jenž by popíral, neb neuznával pojem Boha, neměl by ani práva použiti syllogismu k hrozné negaci.

Tak jest Bůh vždy a všudy, za každou podstatou a za každým úkazem; Bůh je za svým stvořením, aby se v něm vysvětlily dvě tváře, svět mravní a svět hmotný! Mnoho duchů oddaných studiu moudrosti tak to pochopilo za všech časů. Avšak jako z příčin, které jediné svaté knihy vysvětlují, a jež lidskost trochu tušila, kdyby se při tom věřilo v úlomky, které nám zůstávaji z tradic primitivních; jako vášeň, blud, zneužití svobodné vůle mohou se vmísiti do všech jednání myšlenky a vůle lidské, bylo nezbytně nutno se střetnouti, a střetly se dva druhy filosofií: filosofie, která vychází z pojetí Boha, aby se došlo ke člověku a ke společnostem, a filosofie, která vychází jen z poznání člověka, aby se pozvedla k vyššímu pojmu Boha a zákonů, důsledkům svého bytí; konečně filosofie, která osvětluje temnoty konečna zřetelnými jasnostmi nekonečna, a filosofie, která domnívá se, že může rozumováním, jemuž vždy schází ohraničení, vysvětliti Tvůrce stvořením; — jako kdyby světlo, které přichází s hora, sestupovalo, místo, aby vystupovalo, jsouc v tom podobno synu, který nikdy nemiluje tak svých rodičů, jako svých dětí, praví hluboce tito tvůrcové jedné minuty, takovíto otcové, mluvíce o svých dětech! Kdyby bylo zde na místě vypravovati historii filosofie, ukázalo by se, že byly vždy jen tyto dvě filosofie na světě, jen tyto dvě methody, jen tyto dva druhy úsilí ducha lidského k pravdě, od Mojžíše až k Aristotelovi a od Platona až k Hegelovi.

Tyto dvě filosofie tedy, které se jeví ve všech epochách lidského ducha, nikdy se nejeví ve stejné míře, v protitlaku pravidelném. Pravda a blud, věčně v tváři tvář historii, nejdou rovnoběžně. Každý okamžik se setkávají a drtí.... Kdož to neví? Brzy jest to pojetí Boha, který vládne a řídí filosofickou myšlenku celé jedné epochy, a brzy jest to pojem člověka, ba co? velikášství člověka, který zotročuje všechny duchy v jakési metafysice hloupě lidské.

Možno tedy souditi ze strašné a stejné schopnosti lidskosti pro pravdu nebo pro blud, a lze označiti filosofiemi — jako se označuje chifframi smělá klenba stavby, nebo voda rozlévající se z řeky pod pilíři, jimiž se valí — pokroky bludu, jenž stoupá v intelligenci národa, neb skvostnou náklonnost tohoto národa, směřujícího k pravdě. Tak,

ku příkladu ve středověku, kdy katolicismus, jenž obsahuje pravdu absolutní v tom, že dostačuje člověku, aby ji poznal, byl zákonem všech duchů a všech srdcí, pojetí Boha vnucovalo se ke všeobené úvaze a osvětlovalo všecky systemy svým leskem.

Člověk přece již protestoval (můj Bože, protestoval již v ráji!). Kacířství odpovídalo theologii, orthodoxii, velkému filosofickému učení církve; kacířství, to jest více méně filosofie, která vychází z pojetí člověka, ani nevidí ani nepojímá Boha, leč jen tímto úzkým pojmem a zmateným! Ano, kacířství, saň s tisíci jazyky, odpovídala; ale povedlo se ji umlčet.... Vše souviselo v životě společenském: Věda a moc, kněžstvo a vlády. Zařízení pomáhala pravdě. Člověk hájil Boha....

Naopak, za časů moderních, v přítomnosti, zvítězilo pojetí člověka.... To se zmocnilo filosofie, či lépe a více řečeno všeobecného ducha devatenáctého století. Druh to hrozné smrti, která zasáhla živého a která se ho zmocnila takovou silou a širokou dlaní, že kdyby Bůh nesesílal velikých všemocných duchů, kteří jsou jako divotvůrci myšlenky a kteří ji šlehají a mění zázraky genia, by nebylo brzy prostředků ji vzkřísiti!

To jest zlem aktuelním, zlem nejvyšším; to jest význačným a hlubokým charakterem filosofie moderní. Toť jest člověk v základu, dávající si přednost před Bohem a stavící se na jeho místo v intelligenci. To jest pojem člověka, jenž chce dáti, čeho nemá, to jest pojem Boha. Zlo není od včerejška, ono přichází z daleko větší dálky. Bylo způsobeno jedněmi se zločinnou vypočítavostí, druhými s hroznou nevinností. Renaissance dosáhla svého jména, že obrodila pohanství, a její rozkvět byl tak krásný, jako zmámení bylo všeobecné. Sireny antické vzaly znovu ve svá hebká ramena svět zmrtvený asketismem křesťanským. Beze vší pochyby církev neomylná nekolísala. Zůstala tím, čím byla.

To není mystická holubice, jejíž křídla se prostírají nad světem, jejž by pojala závrať z tohoto výparu navoněného, vystupujícího ze země jako z kádě, v níž se vařil starý Aison pohanství ve zlatě a bronzu nalezeném v Korintě! Ale Medicejský, jenž řídil církev, — jest nutno to říci, — opojil se na okamžik nektarem antiky; Leo X zapomněl, čta Platona, zdvihnouti ruku, která měla bíti, a toto opomenutí přišlo světu draho. Nejnepatrnější z mnichů Kristových použil dobře svého času, aby hodil zápalnou obět protestanství na oltář. Před touto hodinkou zdřimnutí papežská důstojnost dopustila se poklesku až v jeho lidském původu, tím že zavřela trestem vyhlazujícím ústa, která ho chrlila, a která mohla znovu počíti jej chrliti, kdyby se nebylo povedlo je zavříti. V tomto světě, kde duch a tělo jsou sjednoceni nerozvížitelným tajemstvím, trest tělesný má svůj důvod duševní k existenci; neboť člověk nemá úlohy, jak myslím, rozdvojiti stvoření. (O. p.)

Nová díla.

Prof. *Giuseppe Calderoni:* Il positivismo, l'evoluzionismo, e il materialismo. Roma 1900.

V první části vyvrací spis. nauku, že smyslná zkušenost jest jediným zřídlem poznání a dokazuje, že jest nemožno z poznání pouze smyslného vystoupiti až k představám všeobecným. Positivismus připouštějící toliko poznání smyslných věcí a zjevů ničí vědu a končí skepticismem. — V druhé části poráží evolucionismus zbraněmi z evolucionistického tábora vzatými, ukazuje, že evolucionismus výzkumům odporuje a probírá různé kapitoly evolucionistů: zákon měnlivosti, zákon dědičnosti, embryologii, monstruositu atd., vše jasně a popularně. — Třetí část, věnovaná materialismu, jest nejdelší a vyvrací rozumy materialistů starších i moderních. H.

A. Groppali: La dottrina del piacere in Platone ed Aristotele. Milano 1900.

Podotknuv, že o zálibě dosud méně se studovalo než o bolu, rozbírá a objasňuje Groppali učení Platonovo a Aristotelovo o zálibě, přihlížeje k textu původnímu, řeckému. Potom je přirovnává mezi sebou jakož i s názory o zálibě Platona a Aristotela předcházejícími a je následujícími, aby ukázal, jaký vliv měli velcí dva filosofové řečtí na dějiny lidského myšlení. Dochází k tomuto závěru: uznává a cení velké zásluhy Platonovy o rozvoj myšlení o zálibě, ale míní, že byl názor Platonův vítězně přemožen Aristotelovým názorem vybranějším, hlubším a bystřejším, a proto také reelnějším a mravnějším. H.

Lumir: Walka Idej, Gwiazda Wschodu, poema dramatyczne Słowianopolskie. Str. 537. — *Týž:* Poema. Prolog. Str. 305. — *Týž:* Na Ziemi, Perly. Dva Poematy boleści. Str. 160. Vydáno 1900 u Gebethnera a spol. v Krakově-Petrohradě.

Horacovo heslo „nonum prematur in annum", aby si básník své věci po devět let choval ve stolku a teprve po tak dlouhé době (rozmýšlení, zkoumání a vylepšování) se s nimi vytasil, se u podivného autora zmíněných básní a epopejí neosvědčilo. Poslal už nebožtíkovi Kraszewskému i jiným básně své („Gwiazda Wschodu") k nahlédnutí, radili mu, že není doba pro takové idey vhodna, teď snad si myslil po tolika už slovanských i mimoslovanských pracích belletristických, vědeckých i novinářských, v nichž idea Slovanstva s Germanstvem se opěvá, v nichž se prohlašuje den budoucího obrození evropského světa Slovanstvem — myslil si, bude i na mou „Gwiazdu Wschodu" čas. Dojde porozumění a pochopení tento sen o vítězném boji slovanské lásky s německou sobeckostí na půdě historických srážek polabských, srbsko-polsko-českých pojatý. A zajisté nemýlil by se, kdyby jej uměl podat v pravém uměleckém rouše. Ale to schází: v podání děje i ve

slové. Tak zůstanou chvályhodné ty myšlenky a idey leda soukromou zábavou nějakého polského statkáře na Volyni, jež však nenadchnou ani nadšených. O slovanství autora svědčí už věnování obsáhlé epopeje „Gwiazda Wschodu" — je to slovanství velmi naivní. Autor nedovede vypočísti ani slovanských národů, jimž svou knihu připisuje. Jedny dle kmenů, druhé dle zemí jmenuje. Nebude od místa ten pozoruhodný výčet Slovanův uvésti doslovně: „Polakom, Czechom, Rusom, Litwinom bratnim, Morawom, Serbom, Bułgarom, Czarnogórcom, Bośniakom, Słowakom, Chorwatom, Sławonom, Kroatom (!), Dalmatom, Łużyczanom" atd. V celé té řadě tautologických jmen však vynecháno přece jen jedno plémě — Slovinci (po polsku Słowieńcy), za to Charvaté jmenováni dvakrát! — Už jen tento výčet si přečísti a člověk má pojem o hloubce, propracovanosti a opravdovosti ideí a cílů, jaké se tu předstírají.

Současně vydané s „Walkou idej, gwiazdou wschodu" básně „Prolog" (s fragmenty k němu!) je zmatený soujem všemožných názvův a jmen moderních: literarních, politických, socialních, národohospodářských, filosofických ve formě krátkých, ničím nesouvisících zpěvu. — Trochu srozumitelnější jsou dvě krátké básně: „Na Ziemi" a „Perly", dva zpěvy bolesti, jak je autor nazývá, a věnované zemřelému bratrovi.

Autor jest velikým přítelem Čechů, velikým „Slovanem" a velmi sečtělý, bojuje pro čistou lásku lidskou svými rýmovanými frasemi — toť vše to pěkné, co o něm díla jeho hlásají, více však už nic! — Spisovatel očekává od svých básní, že vzbudí asi veliký rozruch; zřejmo to odtud, že je rozeslal na velmi mnoho časopisův a listův i nepolských.

Josef Kuffner: **Scena za scenou.** Volné listy z kroniky rozvoje našeho divadla. 1883—1898. Praha, J. Otto. 1900. Str. 304.

Známý feuilletonista „Národních Listů" předkládá tu soubor svých úvah o českém divadle, o skladbách, hercích a hrách, o podnicích ve prospěch druhého českého divadla atd. Nyní, kdy správa divadelní zmladočeštěna, obrácen zřetel obecenstva poněkud více tam k té „zlaté kapličce" na nábřeží vltavském, která však přečasto jest vším jiným víc než kapličkou . . .

Kniha p. Kuffnerova obsahuje mnoho, co poutalo jen denní zájem, mnoho však také, co jest hodno úvahy pro interessenty divadelní i umělecké vůbec.

„Kde zůstává pořád naše domácí drama? Kde vlastní tradice umělecká, kde pravá vzájemnost divadla s životem, kde těsná souvislost jeho s obecenstvem?"

Jest-li divadlo dle obyčejných názorů nynějších jen zábavní místností — a to ani ne vždy ušlechtilejší než jiné, ač nákladnější — a herecký personal, mužský i ženský, jen zábavním materialem pro všelijaké aristokraty „ducha" neb rodu, pak myslím, že je marno všechno mluvení o uměleckých a vzdělavatelských úkolech jeho. Pan Kuffner je vážně pojímá, jako theoretikové skoro všichni, ale praxe jde svou cestou. Proto otázka jeho zůstane asi dlouho nezodpovězena. Pokroku zajisté v tom směru neviděti nikde, spíše naopak.

J. M. Kadlčák: **Římská pout Moravanů**. Přívoz 1900. Str. 160.

Zdařilá jubilejní a jaksi manifestační pout moravská (od 19. března do 6. dubna) dle všech zpráv stojí za to, aby byla památka její udržena. Spisek p. Kadlčákův již proto zasluhuje s povděkem býti přijat. Zároveň však má cenu svou jakožto cestopis, ne takový kožený, z Bädeckra opsaný, nýbrž poutavý, svěže, dle osobních přímých dojmů psaný.

M. Jahn: **Zapadlé úhory**. Ottova Laciná knihovna národní, č. 180. Str. 244.

Osm obrázků z trudného života valašských venkovanů. Pan spis. po zvyku svém vypravuje vážně, soucitně, ač tu a tam snad poněkud suše. Příběhy jeho jsou většinou trudné, kdyžtě kouká z nich bída, skleslost tělesná i mravní, bolest, často smrt. Pan spis. místy by rád sloh takovýchto vesnických kreseb přibarvil moderním způsobem líčení; ale zdá se mi, že věty takové trčí tu jaksi cize (na př. str. 77, 57, 35). Na str. 5. zapřažení „koníci unaveně před vojem vykračovali"; jak to? — Obsah jest nezávadný, pro lidovou četbu vhodný.

Bohumil Brodský: **Páni a paní**. Obrázky z úřednického ovzduší. II. Praha, G. Francl. 1900. Str. 362. Cena 2 K 50 h.

Tři povídky tohoto svazku opět obsahují dosti všední, ale nikoli nezajímavé příběhy ze života úřednického ve dvorcích. Postavy jsou celkem pořád stejné, pan a paní vrchní, správce, příručí, lesník atd. s příslušenstvím ženským. Též intriky a zápletky jsou obyčejného druhu, ale, jak zmíněno, četly by se povídky zcela slušně, kdyby úprava dějová, zvláště pak slohová, byla poněkud pečlivější. Někdy jsou obraty příliš anekdotové (na př. str. 186 a d.), někdy nepřirozené. Sloh jest příliš kronikářský, ba i s grammatikou často se potýká, což by přece letos už u českého spisovatele nemělo býti pozorováno. Na str. 311 čteme odstavec: „Po desáté hodině zvedl se správce k návratu. Byla to jeho určitá hodina, a nikdo ho nezdržoval. Správce sice ho (koho pak?) pobídl, aby ještě zůstal, on však rozhodně prohlásil, že půjde s ním." Podobných slohových nedbalostí je více.

SMĚS.

Norští konvertiti. „Catholic Times“ přináší krátkou následující zprávu, která je s to, aby vyvážila mnoho dlouhých sensačních článku. Krogh Tonning, protestantský hlavní farář v hlavním městě Norska, který má na skandinavském severu mnoho příznivcův a obdivovatelu, navrátil se v kolleji jesuitské v Awerhaus (Dansko) do katolické církve. Mnozí z jeho přívrženců navrátili se již před ním do církve katolické, mezi nimi učený protestantský rektor Niels Hansen, který Dr. Krogha jmenuje ve článku „Catholic Times“ nejvážnějším a největším protestantským učencem ve třech severních královstvích Dansku, Švedsku a Norsku, Newmanem severu. Je to velkým triumfem katolicismu. K tomu buďiž připojeno, že k přívržencům Dr. Krogh-Tonningovým přináleží celá svobodomyslná strana národní v Norsku, jež má za členy nejznamenitější muže z elity národa. Tato mocná katolisující strana, která velikost Norska vidí v jeho době katolické a v prvním katolickém králi sv. Olafu národního hrdinu, uspořádala velkolepou slavnost sv. Olafa na volném prostranství před dómem v Dorntjemu, kde mužové jako Björnstjerne Björnson v úchvatných řečech krále sv. Olafa a katolické Norsko před „reformací“ oslavovali. Téměř všecky řeči obracely se proti vandalismu „reformačnímu“ a proti pastorům. „Stojíme blíže sv. Olafovi a těm, kdož stavěli dóm drontjemský, pravil mezi jiným jeden řečník, než těm, kteří jej zpustošili.“ —R.

Ambrož a Theodosius I. Obecně se vypravuje, jak i z našeho Ottova Slovníku naučného I. 96 viděti možno, že sv. Ambrož, biskup milanský, „když císař Theodorius I. Veliký v Solunu učinil veliké krveprolití, v němž 7000 lidu zahynulo, a potom v Milaně do kostela chtěl vstoupiti, zastoupil mu cestu a podrobil jej veřejnému pokání.“ Proti slovum zde položeně vytištěným polemisuje Dr. Hugo Koch v tübingském „theologische Quartalschrift“ 1900, strana 496. n. následovně: Když zvěst o hrozné seči došla do Milana, Ambrož z počátku vyhýbal se císaři, aby mu tak ponechal času, by mohl jíti sám do sebe, a napsal mu z dáli psaní (ep. 51) s důtklivým napomenutím ku pokání. Varuje jej, aby ku hříchu svému nepřičiňoval hříchu nového 51, 12: noli peccato tuo aliud peccatum addere, ut usurpes quod usurpare multis officit. O jaké to usurpaci mluví, praví n. 18: offerre non audeo sacrificium, si volueris assistere. An quod in unius innocentis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Zde varuje tedy Ambrož císaře jasně a zřetelně před „assistencí“ při sv. oběti, jelikož přítomnost při oběti již tomu není dovolena, jenž prolil krev jednoho jediného nevinného. Biskup obrací se tak k císaři, jenž posud nedal znamení lítosti a neprojevil ani slova politování. Přítomnost císaře nekajícného při mši sv. byla by měla za následek i sv. přijímání a to značí ono aliud peccatum. V čís. 14. vypravuje Ambrož o snu svém a my dobře pochopíme, že ho tato rmutlivá záležitost zajímala i ve snu: cum enim essem sollicitus, ipsa nocte, qua

proficisci parabam, venisse quidam visus est ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. I zde je myšlenka, že Theodosius přichází do chrámu bez známek lítosti s nároky oprávněného věřícího, pročež biskup nesmí obět konati. Se známkami lítosti a s úmyslem podjati se pokání byl by měl císař do chrámu jíti k oběti. V pohřební řeči pak Ambrož čís. 34. chválí císaře takto: stravit omne, quo utebatur, insigne regium, deflevit in ecclesia publice peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat; gemitu et lacrimis oravit veniam. Zároveň tu jako důkaz nábožného smýšlení císařova uvádí okolnost, že po vítězství nad Eugeniem pro vraždění nepřátel v bitvě zdržel se consortium sacramentorum, až u přítomnosti svých synů dosáhl milosti Boží. Jak viděti neuvádí Ambrož o výjevu u portalu kostelního ani slova. Dle celého popisu máme spíše za to, že Theodosius na dutklivé napomenutí biskupovo činil pokání. Proto nejnověji Förster (Ambrosius Bischof von Mailand 1884 str. 68) popírá historičnost sceny u kostelního portalu, jak se obyčejně dle Paulinovy vita Ambros. c. 24. vyličuje. Ambrož, praví Förster, jenž ve svých důvěrných dopisech s diplomatickou věrností popisuje všecky příběhy, měl zde tím méně příčiny mlčeti, když mohl oznámiti úspěch své věci. (O. p.)

Několik poznámek o tisku novinářském. (O.) Podpory hmotné dostává se dále novinám netoliko předplácením, nýbrž také, a to značné, inserováním. Proto má se každý přítel listů katolických ze všech sil svých o to přičiňovati, aby v nich hojně bylo inserováno. A není tak obtížným toho dosíci. Jest jen potřebí při každém nákupu obchodníka, u něhož kupujeme, upozorniti na list katolický a doporučiti mu inserování v něm. Než takovéto pouhé upozorňování a doporučování nebude míti úspěchu praktického, nebude-li také každý uvědomělý katolík potřeby své jen u těch obchodníků si opatřovati, kteří v listech katolických inserují. Učiňme si proto dále zásadou při každém nákupu upozorniti obchodníka na to, že jsme u něho koupili neb objednali zboží na základě inseratu v listě katolickém uveřejněného. Pak zajisté obchodníci vidouce, že inserování v listech našich jim nové odběratele získává, budou častěji a hojněji inserovati než se posud děje.

Kromě toho třeba i to poznamenati, že inserovati v listech zjevně nepřátelských, ač samo v sobě hříchem není, přece značí spolupůsobení k němu, pokud totiž častým inserováním list takový se podporuje a šíří. Ovšem třeba tu vzíti zřetel na škodu, kterou by obchodník neinserováním utrpěl, a naději vliv listu tím seslabiti. Poněvadž obyčejně tato naděje jest nepatrná, nespojí-li se velmi mnozí katoličtí kupci a obchodníci za tím účelem, proto jest jednotlivec sotva k tomu zavázán; ano za jistých okolností může tu každá rozumná příčina omluviti. Proto bylo by si co nejvíce přáti a třeba také všemožně o to usilovati, aby katoličtí obchodníci o tom se dohodli, že vůbec v takových listech nebudou inserovati. Než toho si nesmíme nikterak zatajovati, že za našich dnů, kdy obchod většinou se nalézá v rukou židův, ani tímto spojením nedosáhlo by se velkých úspěchů.

Značně by se mohlo k rozšíření tisku katolického také tím přispěti, kdyby všichni katolíci si navykli tomu, aby všude ve veřejných místnostech žádali listy katolické. Prodavači, kolportéři špatných listů nás ohlušují svým křikem: „Přejete si toho neb onoho listu? Za čtyři, pět krejcarů číslo!“

Podobně žádejme také všude dobrý list katolický v kioscích, v hotelích, v restauracích nádražních, v čítárnách, v hostincích, v kavárnách, v lázních, u holičů, v čekárnách lékařův. Ať se pochopí konečně jednou, že jsme občany jako druzí, a že máme právo k tomu, aby žurnaly, které hájí naše přesvědčení, nebyly vyloučeny z veřejných míst, jako bychom my katolíci za nic nebyli pokládáni. Poněvadž však žádný téměř katolík nežádá ve veřejných místnostech listu katolických, proto nelze se diviti, že jich majitelé těchto místností nepředplácejí. Je to podivným vůbec zjevem: nepřátelé církve odmítají naše listy; mají před nimi strach jako ďábel před světlem, pohrdají jimi, zavrhují je? Proč my katolíci nemáme podobného odporu ku špatnému tisku? Proč čteme jej s dychtivostí? Proč podporovati vojsko tisku nepřátelského penězi, které odpíráme tisku dobrému? Nechceme-li přinésti oběti, abychom podporovali listy katolické, nepodporujme židy a zednáře. Učiňme konec oné anomalii, kterou konstatuje slavný Windthorst: „Kdo udržuje špatný tisk? Kdo kupuje špatné knihy? Lidé pořádní."

Ostatně velikým vlivem novin nesmíme se nikterak dáti k tomu svésti, abychom moc tisku přeceňovali. Respekt před tištěným slovem již se namnoze zmenšil, tak že čtenáři listů těchto, vyjmeme-li nezkušenou mládež a méně vzdělanou část čtenářstva, nepřijímají již vše, co četli, za bernou minci.

Nepřeceňujme zvláště příliš tisku novinářského a nezapomínejme jak pro čtení tak pro psaní denních listů na knihy a listy odborné. Články v novinách jsou obyčejně jen improvisací beze všeho hlubšího studia, a proto často jen povrchní. Špatný list vrhne totiž na př. do světa nějakou pomluvu proti církvi, hned třeba dobrým novinám odpověděti a pomluvu vyvrátiti. Jak však je tu možno důležitou otázku důkladně prostudovati a o ní náležité pojednati? Objevují se zajisté tu a tam články, které odpovídají v každém ohledu požadavkům stilistiky a vědy; přece však jest a zůstává pravdou, že zřídka kdy vyváží knihu hluboce promyšlenou, jež v tiché samotě uzrála a pečlivě od kompetentního odborníka sepsána byla.

Neklesejme do sebeklamu protestantských společností biblických a missijních, které se domnívají, že rozšířením tolika a tolika tisíců biblí se hlásá evangelium a že miliony traktatů znamenají tolikéž obrácených.

Předem již je záhubný vliv špatného tisku téměř vždy větší, poněvadž lichotí vášním a nezřízeným náklonnostem, čímž také vysvětluje se jeho vliv; avšak v tomto vlivu nemůže ho tisk křesťanský nikdy překonati a jeho vliv nebude vůbec vyvážen tiskem dobrým. Tu živé slovo, především však příklad a cíle vědomý skutek je hlavní věcí. K tomu bez únavy povzbuzovati a vybízeti, k dobrému nadchnouti, lépe smýšlejícím zmužilosti dodati, je správně informovati o událostech a úlohách přítomnosti, toť hlavní úloha křesťanského tisku; jeho posláním jest ve věcech a záležitostech světských raziti cestu křesťanskému názoru.

Avšak vykoupení i ve věcech světských přinese opět jen skutek: tedy spravedlnost a moudrost vlády, po případě zákonodárství a správy ve velkém i malém, socialní reforma, použití všech technických a kommercielních pokroku, činnost lidstvu příznivá, všeobecně užitečná, na každém hospodářském dvoře, v každé dílně a továrně, v každém zaměstnání, obchodě a obcování, ve vlastní domácnosti, v rodině a ve škole.

Židovští lékaři měli by zajisté naši společnost přiměti trochu k přemýšlení. Přibývá jich hrozivou měrou — vídeňská fakulta je skoro jejich — oni činí z povolání lékařského obchod — a jak židovské obchody dopadají, víme všichni. Nejsmutnější jest, že i ve veřejných ústavech se židům dává tolik přednosti. Zemská nemocnice v Brně na př. a zvláště zemská porodnice jsou plny židovských lékařů, kteří se ovšem k nemocným i ke svým nežidovským kollegům chovají také podle toho. Vzdálený pozorovatel se asi podiví, kterak autonomní křesťanská vláda může židům tolik nadržovati. Drobet vysvětlení nalezne v tom, že židovští lékaři konají také nejlepší služby germanisační, šikovnější, než pouzí Němci-křesťané. Páni primáři, z nichž některý za mnoho let sotva několik slov českých pochytil a úmyslně česky mluviti ani se učiti nechce, vědí dobře, proč židům při návrzích dávají přednost; humanita jejich sahá právě jen až po českého ubožáka — dále ne.

Pohodlné schůdky ke slávě přicházejí do mody v olomoucké arcidiecesi. Stačí tam octnouti se nějak ve sporu s p. arcibiskupem a už je člověk národním hrdinou a mučenníkem. Kdejaký nepoctivý knížecí hajný neb dráb je darebou, dokud je ve službě; jakmile jej vyženou, jest mučenníkem „arcibiskupovy mstivosti". Redaktor, u něhož levice [k žebrotě napřažená] neví, co dělá pravice [píšící invektivy proti dárci], stejným způsobem snadno se proslavuje. Zprávy o (zasloužených či nezasloužených) důtkách, vyhrůžkách, trestech a suspensích kněží v novinách jen lítají; vyvracejí se a zase potvrzují, tak že zdá se to někdy jenom nastrojenou komedií, aby se o jistých lidech hodně mluvilo a proti arcibiskupovi štvalo. Zkrátka, nový a pohodlný gradus ad Parnassum.

Paběrky. „Věda nepátrá po příčinách jevů přírodních, avšak usiluje toliko vybádat stálou, vzájemnou jich odvislost čili pravidla, řídící jich objevování za ohraničených podmínek, které nikdy nebývají isolované, nýbrž vždy působí v kombinacích více méně složených. Z toho důvodu nevysvětlí vědy přírodní příčiny konečné a nedají odpovědi na otázku, jak povstal svět, proč trvá, proč zjevil se na něm člověk atd." (Prof. Dr. Hoyer dle „Živy" 1900, 9.)

— Tamtéž vytýká prof. J. Velenovský: „Bohužel že často v učebnicích školních místo oduševnělé morfologie, jež vlastně jest podstatou látky vědecké, obsažena bývá pouhá nomenklatura, a professor ve třídě místo vědy přednáší pouhou nomenklaturu. Ano i na fakultě jsou mnohé přednášky vlastně jen výkladem nomenklatorickým. Podobným vyučováním přírodopisu vzbuzuje se ovšem u dospělých neúcta a u žáků neláska k vědě této. Kdyby páni inspektoři škol místo svých mandarinských instrukcí, kterými znešvařili v poslední době naše školství, hleděli, aby se vyučovalo vědecky, posloužili by školství velice." — To platí o vtloukání pouhých formulek vůbec, v každé vědě.

ROZHLED.

V Brně, 25. října 1900.

Církevní zprávy. Jubilejní pouté nazývá v prvním říjnovém svazku svém (ze 6.) Civiltà Cattolica plebiscitem svatého léta, navazujíc na vzpomínku, kdy r. 1870. plebiscitem lid římský se vyslovil pro zabrání Říma. Tehdy vynuceno, vylákáno a zakoupeno hlasování pouhého Říma. Dnes však v četnějších zástupech tentýž Řím spěchá pozdravit sv. Otce, a nejen Řím, ale četné zástupy z celé Italie, a přečetné množství lidu věřícího z dalekých končin celého světa. To je zajisté plebiscit, jakého nemožno pominouti, nemožno neslyšeti. Každý z těchto přišlých poutníků hlásá, co na nedávném sjezdě katolíků italských pronesl jistý řečník narážeje na královské slovo Roma intangibile: „Roma sarà sempre la vera e veramente intangibile Capitale del mondo cattolico“ — Řím zůstane vždy pravým a v pravdě nedotknutelným sídlem světa katolického.

Angličané upustili konečně od své jubilejní passivity a vybrali se v nečetném průvodě officielně do Říma. Přinesli s sebou adressu, v níž vysvětlují postavení a poměry své v tomto roce, stěžujíce si, že útoky vatikanských listů na anglický národ a stanovisko jejich ve prospěch „búrů“ znemožnily účastenství katolíkův anglických na poutích roku jubilejního. Sv. Otec přijímaje je (16. října) nedotýkal se nijak v hovoru svém této otázky, ani abstinence jejich, jen všeobecně o stavu církve v Anglii s nimi hovořil.

Četné processí na 5000 zavítalo z Němec ku blahoslavení sl. B. Crescencie Hössovy z Kaufbeuerů, z třetího řádu sv. Františka. Při té příležitosti súčastnilo se pouti a blahoslavení toho velmi mnoho členů třetího řádu z Bavor a z Německa. Členové třetího řádu z Bavor sami také sehnali poplatek na výzdobu chrámu sv.-petrského. Přinesli 50 tisíc lir, jež odevzdali „žadateli“ processu blahoslavení, totiž generalovi řádu františkánského v Římě. Divili se ovšem, když jim bylo řečeno, že obnos ten nestačí na dary a výlohy s processem a s prohlášením blahoslavené Crescencie spojené, ač většina výzdoby chrámu svatopetrského od minulé beatifikace (30. září) zůstala už připravena. Dle staré tradice každé svatořečení a blahoslavení spojeno je s nesčetnými drobnými i většími výlohami, dary a odměnami pro celý téměř personal Vatikanu, různé prelaty, sekretáře a protokollisty, řemeslníky, umělce a pod., kteří pracují o výzdobě a obrazích svatého či světice. Výzdoba chrámová, jež pohltí nejvíc, jest ovšem oslňující a zvláště osvětlení stojí mnoho tisíc lir. Celkový obnos není vždy stejný, neboť řídí se to délkou processu, t. j. jednání, jehož bylo třeba, aby zásluhy světce či světice byly zjištěny. Svatořečení stojí více, obyčejně dvojnásob tolik

co blahoslavení. Tak na př. výlohy s blahoslavením Crescencie Hössovy spojené čin: zhruba 60 až 70 tisíc lir. výlohy nedávného svatořečení Antonia Marie Zaccarie byly 152 840 lir. Výlohy nese ten. kdo za oběť svatořečení či blahoslavení žádá: tedy rodina. řád. diecese. země. stát a pod. Náprava by tu zajisté byla **velice** potřebná.

Blahoslavený 30. září **Antonio Grassi** byl členem kongregace sv. Filipa Nerijského. byl představeným konviktu oratorianského ve svém rodišti Fermo. Vynikal obzvláště účinnou láskou k bližnímu. Zemřel 13. pros. 1671 v 79 letech věku.

V listopadovém konsistoriu čeká se jistě jmenování nových kardinalu. neboť z 72 jich dnes schází celých 14. tedy pětina. Mezi těmi. kdož úporně již napřed stále se nadhazují. jest též vídeňský nuncius Msgr. Taliani. ne proto. že by pro zásluhy své on už první byl na řadě. ale že už dávno projevil přání býti zbaven svého úřadu a — bývalí nunciové končí vždy pod kardinalským kloboukem.

Z Pešti zahájena celá hotová **výprava muří nohy proti Vatikanu.** Kdekterý list vydržovaný od Alliance Israélite. od „Pester Lloydu". „Neue Freie Presse" až k „Berliner Tagblattu" se jí súčastnil Aby se nezdálo. že útok začíná z Pešti. vystoupil první „Berliner Tagblatt" článkem „Vatikan und die Habsburgische Monarchie." A pak už to šlo rejem z Berlína po Německu. Rakousku i Uhřích Podnět zavdala nejdřív pout biskupa Strossmayera a Stadlera do Říma a jejich audience u Sv. Otce. v níž byli proti nadání a přání peštskovídeňských židů dokonce milostivě přijati. Na toto jitření se liberalního tisku „Osservatore Romano" odpověděl krátkou notickou. že Strossmayer a Stadler došli do Říma jako biskupové a jako biskupové též byli přijati. Do politiky rakouské pak že se Vatikan míchati nemůže.

Obětí msty a zlosti vyhlédnut konečně vyslanec rakouský ve Vatikaně **hrabě Revertera.** Najednou schválně šířeno o něm. že jako neschopný. jako příliš povolný vůči protitrojspolkové politice vatikanské (kard. Rampolly) bude odvolán. Už dávno prý byl tento úmysl. ale šetřeno jeho osoby a jeho stáří. Teď za trest všechny ohledy ustoupily stranou. Listy úřední nestačily vyvracet. co vše není a co vše je pravdou. Nástupci také již jmenováni tři: nejdřív známý liberal hr. Kielmansegg. pak vyslanec belgický. konečně i hr Bedřich Schönborn. Na konec vše utichlo. Revertera prý zatím zůstane; prý aspoň až do smrti sv. Otce. aby jako obeznalý s poměry mohl býti při budoucím konklave.

Velmi správný názor pronesl **sv. Otec** ostatně **o poměrech v naší říši** přijímaje velkokněžnu toskanskou s jejími dcerami (arciv Alice). Uznávaje trudné poměry v naší říši. vyjádřil se sv. Otec. že vyhýbavost a zbabělost vysoce postavených a vlivuplných osob naší říše velmi mnoho z toho zavinila. — Loučě se pak se vznešenými návštěvnicemi pravil: „Jděte a zvěstujte světu. že jsou ještě kněžny. které se nebojí sv Otce navštíviti." — Výtku bázně lidské vztahují vlastně na poslední soubojové affairy. ale míněna dle všeho i na poměry uherské (církevne-politické) a v Rakousku ještě asi i na rejdy

německo-radikalní a „los von Rom“. Že tu bázeň před radikalismem v obou částech říše mnoho a skoro všecko zavinila, nedá se upřít. U nás se dá pocítit silná ruka jen tomu, kdo si toho nezasloužil. — Druhá poznámka jest význačnou. Vidět, že sv. Stolice nenese lhostejně tu obojetnost politiky u našeho dvora zahájené, jíž se chce vyhovět na obě strany, k vůli Quirinalu vyhýbá se Vatikanu, a k vůli Vatikanu pomíjí se Quirinal.

Z této poslední výtky ukuly si liberalní listy už hrozbu, že bude tedy na čase neukládati si už té reservy, jakou si ukládali u dvora dosud pro zachování míru s oběma stranama. Na jaře chce mladý král italský učiniti svou povinnou návštěvu ve Vídni, bude třeba mu ji oplatit. Může prý to tedy jednou býti i na půdě římské!

Leč po tomto rozvichření protivatikanském nastalo už zase ponenáhlu ticho, ještě sem tam nějaký opozděný venkovský lístek snad zašusti, velké listy zatím už svou látku vyčerpaly v té věci. Dá se ovšem příležitost najíti nová.

U nás nad to mají listy plné ruce práce s volbami. Na počátek prosince svolány biskupské konference do Vídně. Není pochyby, že ve vážných dnešních poměrech také rakouský episkopat promluví asi slovo k voličům. Olomoucký arcibiskup už svůj díl dostal v listech moravských i neliberalních, že snad odvázil se dáti kněžstvu svému pokyny, což i kdyby pravda bylo, zajisté pokyn takový nemohl zníti jinak než: starejte se pokud možno, aby zvoleni byli hodni lidé. Ale to je to, mnozí se snad necítí takovými!

Otázka „hlaholského“ jazyka při bohoslužbě na jihu není ještě tak rozřešena, aby nepovstávaly protiřečnosti. Tak odvolávaje se na poslední rozhodnutí sv. Stolice, biskup porečsko-puljský zakázal pod trestem suspense zavádět hlaholici do chrámů své diecese. Ač právě v diecesi pulské jako nejbližší ostrovům dalmatsko-charvatským se nejdéle na poloostrově isterském udržela.

V zaderské diecesi, odkudž rovněž za nebožtíka arcibiskupa Rajčeviće vypuzena byla, opět se obnovuje. Kněží „glagolaši“ o své ujmě po papežském rozhodnutí tak činí. Tak 7. října v Preku u Zadru tamní farář opět po dlouhé době poprvé zpíval mši sv. hlaholsky k veliké radosti obyvatelstva. — Na zavedení hlaholice mají právo i přemnohé obce bosenské. Neboť i tam hlaholský jazyk a písmo v liturgii vládlo až do nedávna. Poslední „glagolaš“ (lid je nazýval „ćurdijaši“), byl Božo Oršolić, jenž zemřel v letech padesátých. V mnohých chrámech známkou hlaholice jsou ještě knihy, missaly, breviře, agendy a podobné hlaholským písmem ve staroslovanském jazyku tištěné nebo psané. Leč byla hlaholice v užívání i kde se knihy třebas neuchovaly. Bosenští Františkáni hodlají požádat o znovuzavedení hlaholice v jejich klášteřích. Mají i historické právo na ni, jak missaly hlaholské v domech jejich zachované svědčí.

Ostatně pro budoucnost název „hlaholice“ už bude nemístným. Patřilť název ten vlastně jen písmu a to teď už opuštěno. Aspoň nejnovější vydání knih mešních a obřadních v Římě se tiskne obyčejným

písmem, latinkou a charvatskou abecedou, jazyk sám je staroslovanský, jako ve východní církvi pravoslavné, obřad je však latinský jako u nás. V mnohých chrámech přímořských diecesí, jako pozůstatek dávno zaniklé hlaholice, pozůstal živý charvatský jazyk, užívaný při čtení epištoly a evangelia mše svaté a vesměs užívaný při udělování svátostí. Toto však v předlonském rozhodnutí sv. Stolice, prohlášeno za zlozvyk neprávem ujatý. V těchto chrámech živý jazyk rozkázáno odstranit, staroslovanský však nezaveden. Stalo se to ponejvíce v Istrii, odtud asi i nynější zákaz porečského biskupa Flappa.

V neděli 14. října oslavila lvovská diecese památku svého 200letého spojení s církví západní. Zmínili jsme se o 200letém výročním dni unie rusínské v Haliči a Bukovině v jednom z předešlých sešitů. Vlastní výroční den připadl na 16. května (podle starého kalendáře) či na 1. července. V onen den, totiž r. 1700, biskup lvovský Josef Szumlański ve Varšavě, z usnesení synody kněžstva svého, odřekl se za diecesi svou schismatu (sám už byl hned r. 1677. ke katol. církvi přestoupil), kněžstvo jeho pak skládalo vyznání víry římsko-katolické dne 1. července v ruce biskupa svého z Varšavy se vrátivšího. Spolu s lvovskou diecesí přestoupila i diecese přemyšelská, která stejně se lvovskou už hned v Břestu 1596 byla nesjednocena odešla — a lucká, která od unie břestské později během 17. století odpadla. Slavnost výročí 200ho oznámena lidu pastýřským listem osiřelé kapitoly lvovské, bylatě slavnost také právě pro úmrtí metropolity Kujlovského odložena až na podzim. V listě připomíná se lidu utrpení unitů, vyznamenání poslední dobou dvou předešlých arcibiskupů lvovských hodností kardinalskou a lid rusínský v Haliči a Bukovině teď už jako poslední zbytek dalekosáhlé druhdy unie nabádá se ku věrnosti sv. Stolici římské.

Den oslavy samé zvolen případně na svátek Panny Marie Ochrany, kdy v kathedrale lvovské sv. Jiří veliká pouť se koná k zázračnému obrazu Marie Panny. — Úcta obrazu toho souvisí též s životem biskupa Josefa Szumlańského. Tento totiž jako osobní přítel krále Jana Soběského, vytáhl s ním společně r. 1683. do pole k Vídni proti Turkům. I poručil se sám do ochrany Matky Boží, pokleknuv před zázračným obrazem než odjel. A sám uznal, že Panna Maria ho skutečně chránila. Když stál totiž v boji před Vídní, tu z koulí lítajících jedna zasáhla ho na rameni, druhá pak mimo svištíc, zabila hocha za ním stojícího. Vrátiv se pak domů biskup sám Matky Boží až do smrti své horoucně ctil a vzýval a i u lidu slávu a úctu její povznesl.

Dne 23. října zemřel v Římě Josef Sembratovič, bývalý arcibiskup lvovský, metropolita sjednocené církve rusínské v Haliči a v Bukovině od roku 1870. až 1882., kdy musil ustoupiti bratranci svému Silvestrovi Sembratovičí. Příčina resignace jeho byla nevole vídeňská, když roku 1882. celá farnost Hnilička v okresu zbaražském na agitaci pravoslavného faráře Naumoviče přestoupila ku pravoslaví. Arcibiskupovi J. Sembratovičí vytýkáno, že žije příliš kontemplativně

a má smysl jen pro mystiku náboženskou, ne však pro správu diecese, v níž pravoslavní zatím hospodaří dle libosti. Po resignaci žil v Římě jako arcibiskup teodosiopolský, jsa úředníkem sboru „de propaganda fide", sboru Indexu a zvláštních církevních záležitostí.

Národnostní persekuce ve východní části pruského království zabíhají skoro vždy na pole náboženské. Zbylť konečně Polákům pro veřejné a plné osvědčení národnosti a řeči jejich jen kostel. Že tedy vláda i na kostel útočí a nepřestane už asi, není divu. Kde to nejde zpříma, používá se oklik. Kolonisační komisse sic skoro výlučně osazovala dosud protestanty, neboť jak ministři často na výtky katolického středu v panské sněmovně odpovídali, katolíci nejsou prý mezi Poláky spolehlivým živlem ani pevným prostředkem k sesílení a udržení Němectví na východní hranici. Ale přece i tak katolíci němečtí vzmohli se během věku v městech Poznaňska, Prus i Slezska. Přirůstá jich ovšem nejvíc germanisací samou z krve polské, méně přistěhováním a kolonisací. A tyto roztroušené hrstky katolíkův štvány neustále se všech stran do boje proti souvěrcům polské národnosti. A konečně se to i u nich, dlouho nepřístupných, uchytlo! A přirozeně, neboť v městech jak známo náboženské přesvědčení nejvíce ztrácí vždy ve styku s novými směry a hnutími. Konečně došlo to aspoň na některých místech tam, že katolíci němečtí zažádali o úplné odloučení od Poláků. Zkracováni nebyli sic v bohoslužbě nikdy a nikde, teď už však vůbec nic společného nechtějí míti. Ustavilo se nedávno několik katolických bratrstev německých, jako odloučené farní obce mezi Poláky, což vláda velmi ochotně potvrdila. Leč arcibiskup poznaňsko-hnězd. Stablewski stanovy odmítl pro jeden paragraf jejich, jímž se zavazovali k boji za němectví. Stanovy od nových německo katolických spolků kostelních tedy opraveny. — Různé útoky i z této strany od svých souvěrců musili Poláci místy už dávno odrážeti. Třeba v nepatrné menšině Němci dosáhli vždy také plné rovnoprávnosti v kostele; leč mnohdy už ani to jim nestačilo, jak schůze polská v Toruni koncem září konaná na svědčuje. Toruňští něm. katolíci ustanovili se požádat ordinariat o rozmnožení počtu služeb Božích německých a zmenšení počtu polských. Když viděli, že na schůzi polské věc ta by dělala snad zbytečné kyselosti a bouře, oznámili pořadatelstvu, že petici svou tedy odvolávají. Jinak však schůze protestovala proti změně zavedené dp. farářem samým, jenž služby Boží o 9. hod. dřív německé určil za polské, a o 11. hod. dřív polské za německé. Tím se Poláci cítili uraženi, ač změna stala se ze socialního hlediska a zcela správného.

Obrácený případ stal se ve Vilně, jenž Poláky neméně rozmrzel: tu žádali totiž Litevci o litevské katolické služby Boží, jež dosud výlučně byly polské. Leč nejen to, Litevci stěžovali si, že vůbec není kněze ve Vilně, jenž by jejich řeči rozuměl a jí mluvil, tak že jsou úplně necháni bez potěchy náboženské. Biskup vilenský žádost přijal, ale sám si jí netroufal vyhověti. Obrátil se na gubernatora, nemá-li nic proti, když se litevština zavede do některého chrámu vilenského. Odpověděno, že nikoliv. Ostražitost biskupova byla odůvodněna.

neboť vláda ruská litevštinu jinak společnou rukou s německou vládou pronásleduje v kostelích protestantských. Úřad tedy teď se Liteveův ujal ne z lásky k litevštině ovšem, ale už proto, aby zase kousek Litvy Polákům znepřátelil. Tito ještě stále počítají ji jako kraj svůj a těší se, když obyvatelstvo litevské s pánem polským žije ve shodě a snad stejného je s ním i přesvědčení! Na venkově bohoslužba ovšem pro litevský lid bývá litevská, v místech poněkud smíšených polská nebo polsko-litevská. Vilno samo je většinou polské či popolštěné. Liteveu prý není v něm více než několik set. Žádost však podepsalo 300 Liteveu, to tedy značí kontingent duší hodně přes tisíc. Že poměry mezi katolíky (Poláky) a vládou ruskou se urovnávají a mírní, viděti z dovolení stavět nové dva polsko-katolické chrámy: jeden v Baku na Kavkaze, kdež jest mnoho polských úředníků v naťtových dolech, a pak v Kyjevě, tedy na půdě jinak právě pro bývalou unii velmi choulostivé.

Mezi svatou Stolicí a vládou ruskou shodnuto se o obsazení uprázdněných biskupských stolcu katolických diecesí. Ruský vyslanec ve Vatikaně (Carykov) nedávno odvolán, což zavdalo podnět k různým výkladům o neshodách mezi Vatikanem a Petrohradem, ale bezdůvodné. Carykov jako schopná síla poslán do Srbska, na místo, jež teď ruská vláda považuje asi za zvláště důležité. Na místo Carykova poslán nynější vyslanec cetyňský Gubastov, diplomat velmi schopný.

Dne 11. října zemřel v Uhrách subotický katolický biskup Kornel Hidássy, jeden z věřících, církvi oddaných a opravdově věrných biskupův uherských. Byl druhdy vyhlédnut za nástupce nebožtíka kardinala-primasa ostřihomského Simora. Povolán do Vídně, a tu panovník mu předložil podmínky vlády uherské (!), na něž musí přistoupit. Hidassy vida podmínky liberalní vlády, jimiž chtěla církev katolickou v Uhrách úplně ujařmiti, nechtěl a přemlouval ministry, háje nutnost svobody církevní. Tehdy chodíval den co den do Pazmanea, a tu v kapli před oltářem modlíval se někdy celou hodinu prose za osvícení a odvrácení neštěstí od církve. Často prý — praví „Házank" v jeho nekrologu — bylo viděti ho hořké slzy prolévajícího a vzdychajícího: „O nešťastné Uhry!" Konečně když marny byly jeho domluvy, projevil ministrům i panovníkovi, on že primaskou korunu za takové podmínky, za takové ponížení církve katolické nepřijme. Hidassy nepřijal, ale vláda maďarská svého otroka přece našla.

Když sv. Otec na hromadnou petici „maďarských" sjednocených přece jen nepovolil užsi sv. staroslov. obřadu v maďarském jazyce, nastává v mukačovské diecesi katolické východní „restitutio in integrum", totiž návrat k starému. Maďarští či lépe pomaďaření sjednocení a jejich kněží na rozkaz biskupa Fircáka teď vracejí se k obřadnému jazyku staroslovanskému, jaký v onom kraji v bohoslužbě ode dávna byl domovem.

Františkánský řád v říši naší provedl právě svou reorganisaci, spojiv odloučené větve dle přání sv. Otce od loňska spojiti se mající. Za té příležitosti rozděleny a upraveny také dosavadní provincie

jinak. Dosud bylo v Rakousko-Uhersku 11 provincii, částečně dle území, částečně dle větví rozdělených: v mnohé zemi byly tudíž i dvě provincie (v Haliči na př. „Reformati“ a „Bernardini“), jinak zase jedna provincie zabírala i celou říši („Kapistrani“). Nyní po sloučení všech větví rozděleny provincie dle národnostního území: máme tudíž provincii česko-moravskou (tak jak dříve byla), haličskou (spojenou), slovinskou (s kláštery v Krajině a jižním Štyrsku), dvě illyrské (v Istrii a Dalmacii), jihotyrolskou (vlašskou) a severotyrolskou, v níž sdruženy všecky kláštery německých alpských zemí (i dolnorak.); v Charvatsku je nová provincie sv. Cyrilla a Methoda; v Uhrách utvořeny provincie dvě (Marianská a Kapistranská); mimo to už z dřívějška zůstala ještě bosensko-hercegovská provincie.

Počátkem října sešla se v Římě generalní schůze všech opatů řádu cisterciackého, na níž přítomno bylo 29 opatů, z nich 13 z Rakousko-Uherska, k volbě opata generalního. V polovici listopadu sejde se podobné všeobecné shromáždění opatů řádu benediktinského. Tu bude asi (předmět jednání není znám) účelem úprava mezinárodní university benediktinské a konviktu v Anselmianu munificencí sv. Otce před čtyřmi lety dostaveném. Spolu se bude též jednati o spojení obou rakouských kongregací benediktinských v jednu.

V Pavii 7. října slavnostně přeneseny ostatky sv. Augustina z kathedraly do chrámu sv. Petra „in Ciel d'Oro“, ku kteréž příležitosti sv. Otec složil odu na velikého světce biskupa, učitele církevního.

Od 19. do 24. září slavena v Assisi 50letá památka nalezení ostatků sv. Kláry (23. září 1850). Svatý Otec, jenž jako biskup perugijský tehdy při nalezení ostatkův a jich prvním slavnostním vystavení byl přítomen, poslal nyní vzpomínaje na ony doby biskupovi z Assisi „Breve“, v němž posílá všem knězím, řeholníkům a řeholnicím assiským požehnání. O svém účastenství před 50 lety praví: „Nám dostalo se toho losu, sice obtížné, ale přece velevděčné práce, vybírati z hrobu témato Našima rukama jednu po druhé ony skvostné perly, aby uloženy býti mohly ve schránce důstojnější . . .“

Na sjezdu katolických učenců v Mnichově, jenž nad očekávání katolíkův i liberalů skvěle dopadl, přivedena k řeči také tak zvaná „parita“ v Prusku, to jest rovnoprávnost katolíků s protestanty ve veřejných úřadech. Aspoň pokud se týče obsazování míst učitelských na universitách, pravil kralovecký professor Lassen: „Tvrzení, že i dnes ještě v Prusku správa vyučovací a fakulty protiví se a stěžují vstup katolických učenců na dráhu universitní, jest vyvráceno statistikou. Nabídka totiž katolických učenců samých jest daleko pozadu za poptávkou po nich: neboť na 100 kat. docentů připadá 138 řádných professur, ale u protestantů na 100 docentů jen 68 řádných professur . . . Katolíci jsou sami vinni, že parita v Prusku není tou měrou vyplněna a zachována, jak by býti měla.“ Liberalní a protestantské listy měly z toho doznání velkou radost. Jen že to už dávno i jiní katoličtí učenci doznali, že německý katolicismus na poli universitním jak mezi žáky tak mezi učiteli odstává. Mezi účastníky sjezdu namnoze litováno, že

latina vyloučena ze sjezdu učenců jako řeč jednací. Neboť tak mnohdy v debattě stal se nezbytným tlumočník, když ani referent ani debatteur nebyli navzájem téhož jazyka stejně mocni. Bude-li budoucí sjezd ve Vídni, bylo by ještě příhodnější latinu připustit.

Francie má o jeden vzrušující politicko-církevní případ více: mezi biskupem lavalským msgr. Geay a rektorem tamního lycea P. Hamelinem, představeným kláštera Oblatů, vypukla ostrá osobní rozmíška. Příčinou snad' jest stanovisko P. Hamelina k republice a vládě. Biskup Geay žádal provinciala kongregace Oblatův, aby rektora Hamelina odstranil, že rozšiřuje mezi mládeží názory škodlivé, s encyklikami a pokyny sv. Otce o politice církevní ve Francii se neshodující. Leč provincial tomuto vyzvání nevyhověl, načež biskup P. Hamelina samovolně suspendoval; obyvatelstvo je na straně P. Hamelina, a biskupovi už několikrát uspořádána kočičina.

Dne 30. září slavila katolická Anglie 50letou památku obnovení hierarchie a církve katolické. Bylo to po 300letém pronásledování, ba vyhubení. Papež Pius IX. totiž 29. září 1850 jmenoval apoštolského vikáře kardinala Wisemana arcibiskupem westminsterským (londýnským) a jemu podřízeno 12 nově zřízených biskupství. Protestanté angličtí byli plni jedu nad tímto krokem. Sněmovny vymstily se na nových biskupech katolických aspoň tím, že přijaly zákon, jímž se každý katolický biskup trestá pokutou 100 liber šterlinků, kdyby se opovážil přikládat si titul diecese, jejíž jméno nosí anglikanská episkopalní církev (ta přejala totiž názvy starých katolických diecesí). Leč zákon tento pro svou malichernost nikdy nebyl použit a také za několik let zrušen. — Dnes pod metropolitou westminsterským jest 12 suffraganů-biskupů katolické církve v Anglii. — Jeden ze slavných konvertitů katolické církve v Anglii, škotský velmož markýž of Bute, zemřel 9. října. Vynikl svou dobročinností a podporou církve katolické.

Dne 7. října kladen základní kámen ku chrámu na poctu Panny Marie v Jerusalemě, založenému na místě císařem Vilémem darovaném katolíkům německým. V P. Charmetantově „L'Orient" píše katolický patriarcha syrský msgr. Rahmani: „Touha po opětném spojení s Římem vzrostá mezi Syřany den ze dne. Vyplývá z poznání té bídy, v níž ocitli se staletým odloučením od mateřské církve. Od té doby, co počátkem tohoto roku přišel patriarcha jakobitský biskup z Emesy s 5000 svých diecesanův a v mé ruce složil vyznání pravé víry odřeknuv se bludu i rozkolu, neuplyne ani téhodne, co by nechodily nové žádosti a deputace, abych i ty a ty do církve římské přijal. Ba ano, veliká jest u nás žeň, jen kdyby bylo na ní dělníkův a peněžních prostředků! Všude cítí se potřeba nových škol a nových kostelův, aby nově získaní ve víře nové se udržeti mohli, sic jsou ještě hůře postaveni než dříve: bez škol a bez chrámů! V Jerusalemě koupil jsem nedaleko damašské brány pozemek na chrám syrského obřadu, jenž se tam bude musit vystavět, neboť jen tak možno zdržeti četné Syřany v Jerusalemě a kol něho bydlící, aby v náboženské potřebě své nenavštěvovali chrámů schismatických, nýbrž zůstali ve svém katolickém . . ."

V srbské pravoslavné církvi uherské začala znova kampaň proti patriarchovi karloveckému Brankovičovi, vytýkají mu opět zneužívání církevního jmění a vlivu ku zaopatření vlastních příbuzných. Když podobné malversace za minulého církevního kongressu mu vytkl biskup Zmejanovič, musil na konec odprositi a smířiti se s uraženým patriarchou. — Předsednictvo kongressu minule náhle odročeného pro neposlušnost ku přáním vlády uherské učinilo kroky, aby kongress znova svolán byl. — V království srbském jeví se mezi kněžstvem touha, aby jako v sousedních zemích v Bosně a na Černé Hoře, konečně i v království platy duchovenstva byly upraveny a přejaty státem. Dosud, jak v církvi pravoslavné vůbec původně zvykem, vydržuje duchovního lid, a duchovní sám musí si svůj plat mezi lidem vybírati, což jeho pastoraci není jisté na prospěch. Bělehradské „Večernje Novosti" počátkem září oznámily, že vláda s metropolitním úřadem srbským chystá předlohu zákona o zavedení všeobecné daně, jíž by se vyplácelo pak duchovenstvo. Leč na všeobecné synodě duchovenstva srbského v Šabci rovněž počátkem září konané otázka platů třebas že duchovenstvem zmíněna, přece ani se strany vlády ani úřadů duchovních jako blízka rozřešení nenaznačena.

Rumuni uherští a sedmihradští rozděleni na nestejné polovice dle náboženství: 1½ milionu asi jest jich sjednocených, 2 miliony duší pak pravoslavných. Sjednocení mají svého metropolitu v Blažově (Viktor Mihályi), pravoslavní v Sibini (Jan Metzianu); sjednocení mimo to mají tři biskupství (v Lugoši, Gerle a Velkém Varadíně), pravoslavní dvě biskupství (v Aradě a Karanšebeši). Dne 5. září slavili Rumuni 200letou památku svého připojení k Římu. Četné poutnické processí v druhé polovici do Říma došedší se svým metropolitou doneslo sv. Otci adressu díkův a oddanosti, jež na jubilejním synodě vším klerem usnesena. — Pravoslavná církev rumunská těší se však, že všecky Rumuny opět jednou sjednotí zase pod svá křídla. Čítáť si vloni a letos už hromadných přestoupení na 10.000 duší(?), což ovšem ne síla přitažlivosti pravoslavné víry, ale nešikovnost maďarisační způsobila. — Roční příspěvek rumunské vlády 60.000 lei na brašovské ústavy, jež vyplácela z povinnosti za zabrané dříve fondy ústavů těch, změněn teď po dohodnutí s maďarskou vládou zase v pevný běžný fond, na nějž vláda rumunská složila 962.500 lei, jichž vláda maďarská nesmí na nic jiného použít, leda na brašovské rumunské ústavy: dvou gymnasií mužského a ženského, obchodní školy a na tři staré krásné chrámy svatotrojický, nanebevzetí P. Marie a svatomikulášský. — Oba metropolité rumunští sbírají na nové kathedrální chrámy: pravoslavný bude státi na 10 mil. K, sjednocených Rumunů 20 mil. korun. Oba metropolitové rovněž zakládají akademie bohoslovecké čtyřleté (s hodností fakulty), dosud byla pouze dvouletá bohoslovecká semeniště. Nad to, aby se pravoslavní i v zevnější hodnosti hierarchické vyrovnali sjednoceným, vyžádal si na vládě metropolita sibiňský zřízení nové (čtvrté) diecese pravoslavné, jejíž sídlo bude ve Velkovaradíně, vedle unitského biskupa tamtéž sídlícího. Leč sjednocení rovněž žádají o zřízení dvou nových diecesí

v Kluši a Temešváru. — Přes toto řevnění, jež mnohdy zabíhá až do maličkostí, ale také často obojí vyznání i v občanském a osobním styku rozdvojuje, vyhledávají hierarchové a zvláště metropolité obojího vyznání poslední leta užších styků mezi sebou a tak i nebývalé návštěvy mezi Sibiněm a Blažem počínají býti všedními.

Pravoslavní Češi na Rusi usedlí oslavili 14. října v Petrohradě 30letou památku svého přestoupení na pravoslaví, jež se stalo 13. října 1870. Z 33.000 Čechů na Rusi usedlých čítá slavnostní spis arcibiskupu petrohradskému Antoniovi podaný nejméně 27.000 pravoslavných. Přes toto přilnutí k pravoslavné víře a snad právě proto Čechové rušti ani u pravoslavných Rusův ani u katolických Poláků lásky ani vážnosti nezískali.

Cerkovné školy ruského „sv. synodu“ dostaly jako všecky hromadné sbírky a výstavky v Paříži velikou cenu, takovou jako státní, vojenské a soukromé školy, přes to však co chvíle kdosi právě na církevních školách i z duchovenstva samého vytýká četné nedostatky. A není divu: jsou to školy nejvíce koutků zcela zastrčených, malé, venkovské, s velkým počtem potřeb, a malým nákladem. V novém statutu škol farních z r. 1885. postaveny tyto na roveň se školami státními a stát přispívá na ně podobně jako na své, ale přece jen jich zcela nevydržuje, ani by nevydržoval, kdyby právě přispění církve nebylo. Do roku 1885. církevních škol napočítáno po vší Rusi pouze 7790 se 184.000 žáků, r. 1890. už bylo 19.135 škol s 530.000 žáků, r. 1895. pak 31.835 škol s 871.000 žáků a r. 1898. už 39.650 škol s 1,450.000 žáků. V roce 1885. byl příspěvek státu pouze 55.500 rublů čili 7·14 rublů na jednu školu, v roce 1898. však příspěvek státu obnášel 4,954.545 rublů, čili 124·95 rublů na jednu školu. Také příspěvek obcí a zemstev se zvýšil s 453.000 na 5,200.000 rublů, čili s 58·15 rublů na 131·15 rublů na jedné škole.

Jako jednu z velikých vad farních církevních škol uváděl nedávno v „Graždanině“ („Měšťanu“) petrohradském konserv. týdenníku N. Vostokov nedostatečný dozor. Dnes jsou dozorci církevních škol „blahočinní“ děkani. Takový děkan má však pod sebou celý újezd se 40—50 i více farami, mnohdy na desítky a sta verst rozlehlý. Tolik co far, jinde více, jinde méně bývá i škol. Jako dozorce má své školy navštívit každou dvakrát do roka, býti přítomen zkouškám, na to různým schůzím (okresní školní rady, zemské, t. j. gubernské školní rady atd.) To vše na jednu osobu uvaleno vedle jeho duchovního povolání ve vlastní osadě škodí na obě strany: školám újezdu i farnosti blahočinného. Žádá proto samostatné školní inspektory se stálým platem, ale osoby z duchovního stavu. Ale tu zase uváděli dosud vůči státu jako přednost církevních škol, že stojí o dozorce méně. Stát své dozorce zvláště platí, církevním však dával jen nepatrnou remuneraci. Má-li nyní platiti dozorce přijdou státu církevní školy dráže, skoro tak draho jako státní, a moci nad nimi přece nemá, a stupněm stojí rovněž níže než státní.

O úpadku mravnosti u mládeže venkovské stěžují si i rušti duchovní. V eparch. Vědomostech podolské a kijevské gubernie

čteme posledně takové nářky; obě gubernie jsou už značně průmyslové (cukrovarské), zámožné a pokročilé. Tak se to dostavuje všude, a přechodná doba právě nejvíce rozrušuje: hýřivost, noční toulky, zbujnělost, neposlušnost jsou však hlavní znaky rozrušeného pořádku. Jeden dopisovatel radí, při kostelních průvodech takové pokořovat, nepřipouštět je k různým funkcím (nošení kříže, korouhve a pod.) Že je to slabý prostředek, poznávají i na Rusi. Tak druhý takové hříšníky pohoršující veřejně, neposlušné a nekající ani od svatých svátostí vylučovat neradi. Neboť to nic nespomáhá. Jdou do vedlejší obce, nebo přestoupí jednoduše k nějaké sektě, na jižní Rusi k štundismu. A tak stojí pravoslavní duchovní proti nevázanosti mravů na venkově s průmyslem počavší, bez rady a pomoci. Na jinou vnitřnější odpomoc pak si sami netroufají.

Jarní a prázdninové diecesní sjezdy duchovenstva pravoslavného na Rusi velmi rozmanitou, jak přirozeno, látku k řeči přivedly. Nejčastěji však byly to trojí zájmy: missie a jejich podpora, školy a učiliště diecesní a konečně starobní pokladny. Tak sjezd tauridský žádal, aby státu podána byla prosba, aby převzal tamní seminář (6 tříd gymn.) na státní náklad. Simbirský sjezd odmítl prosbu učitelův a učitelek eparchialných učilišť (pensionatů pro hochy a pro dívky, děti duchovenstva), aby jim zajištěna byla nějaká pense. Důvod odmítnutí byl, že není odkud. Pomoci na stáří zvláště vdovám duchovních osob dotkly se sjezdy mnohé; takové vdovské domy zařizují se nejčastěji při klášteřích, duchovenstvo příslušného okrsku ukládá nějaký fond základní nebo běžný roční příspěvek. Takový roční příspěvek na podporu vdov a sirotků v astrachaňské eparchii na příklad obnáší: 3 ruble u kněze, 2 ruble u jáhna a 1 u podjáhna (psalomščika). Leč příspěvky všech tří stupňů hierarchických uloženy zvláště pro vdovy a sirotky téhož stupně! Takový vdoví útulek bývá jen nepatrný; tak na př. v tauridské eparchii usnesli se zaříditi takový útulek pro staré vdovy v klášteře katerlezském — zatím pro pět osob. Pro duchovenstvo samo na stáří zřízeny pravidelné tak zv. emeritalné kassy, ale jen pro kněze a jáhny pravidelné; podjáhni obyčejně ještě bývají z pokladny starobní vyňati. Emeritalné pokladny bývají dosti dobře založeny a kapitaly jejich jsou značné. Tak na př. ve tverské eparchii pouhý reservní fond kassy obnáší 655.000 rublův, a po zapravení pensí minulého roku zbyl ještě běžný přebytek 421.600 rublů.

Druhou neděli zářijovou konán ve Vídni církevní sjezd starokatolíků rakouských, byl to už 20. sjezd rakouské „církve“! Účast na sjezdě byla taková: 6 synod. radů, 10 kněží a 44 delegatů světských. Předsedal vikář biskupský A. Czech. Ve zprávě sjezdu praví se, že církev starokatolická v Rakousku pomalu sice, ale přece pokračuje. A to proto prý asi jde tak pomalu, že organisace samostatná této církve v Rakousku jest dosud pouze německá, ostatní národy se na samostatnou organisaci dosud nezmohly a náležely tudíž k organisaci německé, což u Slovanů propagandu církve velmi zdrželo. Pokusy zorganisovati samostatnou českou církev rozbíjely se dosud o odpor rakouské vlády, která každé národní církvi mezi Čechy bránila (!). Také ani sami němečtí

starokatolíci této organisaci nepřáli a nedopouštěli, aby se české obce starokatolické z nich vydělovaly. Teď tedy 20. synod věc upravil. Usneseno, aby česká církev starokatol. se směla samostatně organisovat. Poněvadž pak zatím tato organisace by byla úplně imaginarní, proto ji podepřeli o německou organisaci. Tam, kde jsou sami Češi obcí starokatolickou, ať se organisují pro sebe, kde však jsou pomícháni s Němci a sami na svou organisaci nevystačí, tam zůstane obec starokatolická čistě německou. Řeč jednací mezi českými obcemi a ústředím zatím německým jest pouze německá. Také řeč všech rakouských sjezdů starokatolických zůstává i nadále pouze německá. Až čeští starokatolíci dosáhnou jedné třetiny všeho počtu rakouských starokatolíků, svolán bude zvláštní synod, jenž pak českou organisaci úplně samostatnou učiní, pak dostane česká církev starokatolická i svého biskupa. Zatím nemá ještě ani svého faráře! Neníť ještě vůbec žádné pravidelně ustavené obce starokatolické mezi Čechy. Ale první takovou farnost hodlá co nevidět v Praze zřídit pro sebe Dr. Fr. Iška. Zřízena totiž v Praze v Jerualemské ulici zatímní kaple starokatolická, v níž budoucí farář pražský a biskup českých starokatolíků slouživá každou neděli a svátek „národní“ mši. První z těchto pravidelných „národních“ bohoslužeb byly 21. října.

Tak tedy česká „národní církev“ začíná s němčinou! Dr. Iška má dobrou vlasteneckou příčinu ke své budoucí propagandě. Češi, přistupujte ke starokatolicismu, ať co nejdřív zlomíte nadvládu němčiny v „národní české církvi“! — Dnes čítá celá církev starokatolická v Rakousku 16.885 duší. Jedna třetina toho počtu tedy „národní církev“ spasí. A což je to 5628·33 duší na všecky národní husity v celých Čechách s Moravou, Slezskem a Vídní!

* * *

Věda a umění. Agitace pro druhé české divadlo v Praze, „divadlo lidové“, chopil se činný V. Štech a spolek spisovatelů českých „Máj“. Vydáno provolání, aby se upisovaly podíly 100 zlatové ve třech lhůtách splatné. Zařízení nového divadla totiž by vyžadovalo asi 140.000 až 180.000 zlatých. Staré družstvo má členských podílů ještě 50.000 zl., přebytku 40.000, jedná se tedy o to, aby se sehnalo ještě těch 50.000 zl. A tyto p. V. Štech sbírá 100zlatovými podíly. Podílů nových by bylo třeba jen 500, a ty by se průběhem 12 let po založení divadla umořily a vrátily. Na 40.000 zl. dalo by se vyzískat loterií, k níž má sbor pro zřízení druhého divadla už povolení. Do 18. října, kdy byla první ustavující schůze nového družstva, přihlásilo se už 70 členů s podíly 100zlatovými. Nové družstvo už si nadělalo svým repertoarem víc nespokojenců za 3 měsíce než staré za 17 let. Hlavně je to odstrkování činohry, na něž se žehrá. A dosavadní repertoar nestojí nic výš, než jak se hrávalo za starého družstva i v dobách nejfadnějších. Proto myšlenka zříditi nové divadlo a hlavně činoherní, stává se čím dále naléhavější.

Spolek mladých výtvarných umělců „Manes“, česká to secesse, k výstavce své 14. října opět zahájené zve zvláštním provoláním

letos dělnictvo. vzpomínaje mu uměnímilovnosti anglického dělnictva a malíře socialisty Waltera Cranea. Dělnictvo prý především umění potřebuje; umělci sami se uvolují dělnictvo dvakrát v týdnu po výstavce prováděti a jednotlivá umělecká díla mu objasňovati. Návštěva však je tak slabá, že výstavka se zavírá už o 5. hodině místo o 7. odp., protože by prý celodenní vstupné ani na to osvětlení od 5—7 hodiny nestačilo! Vídni se chce představiti svou výstavkou moravský malíř Jóža Úprka. Výstavka prý bude otevřena 1. listopadu. Album svých prací uměleckých v dokonalé reprodukci chystá sochař a professor akademie V. Myslbek. Obrazy děl jeho doprovázeny budou textem ve čtyřech řečech: česky, německy, francouzsky a anglicky. Kde zůstane ruština? Ne jako výraz politický, ale z praktického ohledu už! Nakladatelství Unie tiskne zároveň album Jóže Úprky, v němž asi 40 obrazu moravského umělce reprodukováno. Slovem je provázejí umělečtí a literarní kritikové Mádl, Klvaňa a Mrštík. U příležitosti úmrtí Fibichova navrženo z uměleckých kruhů vídeňských předvésti znamenitého tohoto českého umělce ve vídeňských divadlech. Vybráno snad melodrama Hippodamie, k jejímuž provedení dvorní činohra by dodala slovný přednes, opera pak hudební. Berlínská secesse divadelně-literarní přijme prý snad ku provozování i dvé moderní české hry: Kvapilovu „Princeznu Pampelišku" a Zeyerovy „Radúze a Mahulenu".

V záhřebském divadle dávána několikrát s velkým úspěchem opět „Prodaná nevěsta", v níž Jeníka česky zpíval nově angažovaný člen opery G. Conrad. Novinkou v charvatské dramatické literatuře jest Eug. Kumičićova tragedie „Petar Zrinjski", jež došla velikého úspěchu jak v září v Lublani tak teď v říjnu (24.) v Záhřebě. Vroucnost vlasteneckého výrazu, zvláště v místech, jež hodí se zcela i na přítomnost, byla bouřlivě vítána.

Slovinská umělecka výstavka uzavřena bude v pondělí 29. října. Ze 192 čísel prodáno jich celkem 8. Výstava slovanského umění převezena bude v listopadu do Záhřebu. Současně se slovinskou uměleckou výstavou v Záhřebě, bude uspořádána též výstavka našeho Alfonse Muchy. Budoucí Velikonoce hodlá charvatské umělecké družstvo uspořádati v Záhřebě jiho-slovanskou výstavu umění, tedy shromážditi slovinské, charvatsko-srbské a bulharské umění na jednom závodišti. Výstavka tato ze Záhřebu pak přenesla by se do Prahy, Krakova a Vídně.

V Sarajevě dávána nedávno hra z mohammedanského života od mohammedanského spisovatele Safve begy Bašagiće Redžepašiće. Drama historického námětu „Abdullah Paša" domácími mohammedany přijato příznivě. Autor je chvalně známý básník a spisovatel mohammedanský, redaktor listu mohammedanského „Behar". Novými členy literarního oddělení „Matice Srbské" jmenováni: spisovatel srbský Simo Matavulj, professor slovanských řečí na peštské universitě, Dr. Oskar Asboth, bývalý professor bělehradské vysoké školy L. Zima a professor katecheta realného gymnasia zemuňského Sava Teodorovič. V 36. svazku věstníku srbské královské Akademie uvádí

a rozbírá P. S. Srećkovič historické prameny o caru Lazaru a kraleviči Markovi, hrdinách to z přečetných a nejkrásnějších junáckých písní srbských.

Literarní družstvo „Matica Srbská“ v Novém Sadu v Uhrách budoucím rokem zavádí některé změny ve vydávání svých „letopisů“ a svých lidových knih. „Letopisy“ budou vycházet šestkrát za rok: budou tedy dvouměsíčníkem. Obsah jejich má býti aktualnější a živější než dosud. Práce nepovlekou se dlouho. Ve dvou svazcích nejdéle bude každá ukončena. Knih pro národ bude šest jako dosud, 3 zábavné, 2 poučné, poslední bude vždy kalendář. Letopisy i knihy pro národ budou se zasílati za nízké předplatné i nečlenům. Členové dostávají je zdarma, nečlenové platí 6 K na letopisy a 1 K na lidovou knihovnu, celkem 7 K na oboje ročně. Letopisy možno bráti také samy zvláště. Onéch 6 knih pro lid může Matice srbská dávat jen proto tak neslýchané lacino (za 1 K!), že na sbírku tu založena nadace Konjevičova, jež náklad z velké části sama hradí.

Bulharsko-mezinárodní výbor pro posouzení návrhů na pomník cara Osvoboditele přiřknul 6. října první cenu návrhu vlašského sochaře Arnolda Zocchi. První cenou poctěný návrh představuje cara Alexandra II. na koni. Na podstavci hautreliefem znázorněni z řad ruských vojínu a bulharských dobrovolníků koňmo v před se ženoucí velkokníže Mikuláš a generalové ruští Skobelev, Hurko a Ignatěv. Cen přiřknuto vůbec 5 a 11 návrhů dostalo pochvalné zmínky, tak že z 32 prací polovička cenou či poctou vyznamenána. Z cen přiřčena druhá berlínskému sochaři prof. Eberleinovi; návrh jeho vyobrazuje celou historii povstání, všecky důležitější momenty od 12. dubna 1876 až do zahájení prvního sezení Sobrání v Trnovu. — Třetí cenou poctěn návrh franc. mladého sochaře z pařížské akademie Gastona Milleta; návrh pojat ve způsobě triumfalní brány, pod níž na koni je osoba cara Osvoboditele. Čtvrtá cena připadla mladému českému umělci Fr. Rousovi. Návrh jeho pracován nejpečlivěji až do posledních podrobností, a idea pomníku jest nejslovanštější: Nejen car Osvoboditel tu oslaven, ale Rusko vůbec osvobodivší už a ještě osvoboditi se chystající všechen porobený svět slovanský. Pátý návrh cenou poctěný jest nejúčinnější na pohled mladého sochaře franc. Bauverie (skála, na ní skupina s carem Osvoboditelem, pod skálou vojsko a národ osvobozený). — Všecky návrhy vystaveny od polovice října a veřejnosti umožněno si je prohlédnouti. Na drahách sníženy ceny, aby i z venkova četně dojížděli. Projevy lásky a vděčnosti k Rusku za té příležitosti jsou všeobecné!

Socialisté bulharští stávají se pomalu literarně nejlépe nadanou a zorganisovanou stranou v poměrech bulharských. Zatím co po vydání zákona o redaktorech politických listů víc než zdecimovány listy všech stran, nemajících s dostatek redaktorů s akademickým vzděláním, socialisté se nejen udrželi, ale i rozšířili. Od září vydávají illustrovaný týdenník ve St. Zagoře „Trud“ (Práce) nazvaný. Viděti z toho nejlépe, kdo vlastně bulharští socialisté jsou: socialismem na západních universitách nasáklí doktoři, a novodobí bulharšti — učitelé.

Tito nejdříve po vzoru západních držav vládami liberalními odlouzeni konservatismu a církvi bulharské, nyní už svou pokrokovostí protináboženskou a činným socialismem i samo liberalné-revoluční ministerstvo Radoslavovo uvádějí do rozpaků. Ovšem vnitřní i vnější nemohoucnost a ochablost církve bulharské špatnou byla závorou před návalem nových proudů. — Na paměť dubnového povstání z r. 1876. chystá zvláštní oslavný výbor jubilejní knihu skvostně vypravenou, jež by obnovila slovem i obrazem památné děje bulharského osvobození a vzdala povinný hold hrdinům v povstání bojovavším. Illustrace pro památník osvobození obstará bulharský malíř prof. Iv. Angelov, redaktorem veškeré látky jubilejní jest St. Zajmov.

Na jevišti bulharském ohlášeny koncem října novinky: A. Strašimirova: „Svadba-tce v Bolérovo", činohra s obrazy z národního života. Iv. Vazov zadal na žádost společnosti „Slza i Smĕch" dvě své práce dosud neprovozované: „Věstnikar-li" a „Službogonci", poslední v rukopise ještě; první už však vyšla tiskem.

Nové městské polské divadlo ve Lvově otevřeno slavnostním způsobem 4. října. Z Prahy přítomna byla deputace starého i nového družstva divadelního, jakož i deputace města Prahy. Lvovské obecenstvo, i to, jež při zadávání divadla agitovalo pro bývalého ředitele Hellera, jest se správou Pawlikowského spokojeno. Dovedl si sestaviti dobrý ensemble; z počátku ovšem splácen povinný dluh klassickým kusům činohry i zpěvohry domácí, takže obávaný i žádaný ráz modernosti nemohl vyniknouti. Při vítání v kruhu lvovských umělců pronesl ředitel Pawlikowski o poměru divadla k obecenstvu: „Scena má předcházet vkus obecenstva, ale pouze o jeden krok. Byly doby, kdy on sám byl jiného mínění, maje za to, že ředitel divadla vůbec se nemá řídit vkusem obecenstva, ale pouze svým vkusem a přesvědčením. Teď však přiznává, že to byl omyl a proto nebude se ode vkusu širokého obecenstva v budoucnu příliš vzdalovat." Vždy sic napřed, ale jen o krok — zásada tato zajisté jest zdravá ve zdravých poměrech. Z divadelního revolucionáře v Krakově — tedy do Lvova už přišlo velmi málo.

Slavnosti lvovské se súčastnivší řed. nár. divadla Fr. A. Šubert prohlásil v „Politik", že ředitel lvovský pozval jej ku spolusprávě lvovského divadla, což však ředitel Pawlikowski v listech polských vyvrací, že nikomu toho návrhu ani zdaleka neučinil.

Jednou z prvin repertoaru lvovského byla opera „Janek" od Żeleńského, jednoho z nejlepších mladších skladatelů polských. Libretto ne tuze šťastně sestavené, ale účinné vzato ze života zbojníkův a horalů taterských. Pro krásnou hudbu nazývá jeden hudební kritik varšavský novou operu Żeleńského cenným přírůstkem repertoaru evropského.

Dne 18. října odhalen před divadlem krakovským pomník hr. Alex. Fredry otce, zakladatele moderní komedie polské. Pomník jest dílo a dar Konstantina Wołodkiewicze. — V Paříži odhalen téhož dne pomník Chopinovi v Jardin de Luxembourg. — Ve Varšavě u Gebethnera vydáno nádherné album malíře pol. Julia Kossaka.

Jeho díla v četných reprodukcích slovem doprovází a vysvětluje znamenitý esthetik a kritik uměl. Stanislav Witkiewicz. Jest to druhý malíř polský, jenž takovou skvostnou monografii kriticko-esthetickou předvádí se obecenstvu. Před lety vydal totiž hr. Stanislav Tarnowski monografii „Janu Matejkovi" posvěcenou. Význam J. Kossaka, malíře starých šlechtických bojů, šlechtické vsi, šlechtického domu a hlavně koní, charakterisuje St. Witkiewicz takto: „Jedním z těch, v jichž dílech se odráží nejvšestrannéji, nejbezprostředněji a nejčistěji ráz a duch národní, plemenné vlastnosti a dlouhověká kultura i zevnitřní svět, v němž národ žil a pusobil, toť Julius Kossak..." V historické malbě ovšem se Kossak nedorovnává Matejkovi mohutností koncepce: jest malířem víc jednotlivostí, podrobností než scen ve velkém se rozvíjejících.

Hlasatel česko-polské vzájemnosti Bronislav Grabowski vydal nedávno drama pětiaktové z dějin českých pod názvem „Prorokyni". Děj dramatu vzat ze života vyhnanců bratrských pobělohorské doby; místo děje jest na Brandýse nad Orlicí (Žerotínův hrad a statek), v Jičíně a v polském Lešně. V děj vpleteny znamenité osobnosti bratrské té doby, jakož i polské osoby současné Poniatowski, jehož dcera Kristina jest onou „prorokyní", jež dala název celé činohře. Drama však jest spíše knihové, než dramaticky účinné.

Ve Varšavě hodlá město s pomocí vlády postaviti museum krásných umění, jehož Varšava dosud vubec postrádala. Galerie umělecké městily se dosud pouze v soukromých domech. Městu odkázaná sbírka obrazů hr Wielowiejského uložena musila býti dosud v bednách. Jen za památných příležitostí obrazy z beden se vydávaly a vystavovaly. Zatím sbírka tato teď rozestavena v najatých od města místnostech; rozvěšeno v zatímní této obrazárně 244 nejpěknějších čísel.

Pruská vláda zavřela nedávno 8 školek mateřských a pokračovacích, jež Poláci pro své malé i větší dítky v Berlíně si nákladem spolkovým vydržovali. Před dvěma lety školek těch bylo ještě 14, ale policie začala jim činit těžkosti, že jsou v hospodách (byly totiž ve spolkových místnostech) a tak několik jich pozavíráno, pro ostatní vyhledali si polští rodiče lepší místnosti. Konečně vládě bylo nepohodlno, že dílo germanisační se v nich maří, any se tam děti učí mateřskému jazyku, polským dějinám a zpěvu národních písní. — V Poznani odsouzena učitelka Jana Omańkowska na 5 dní vězení za to, že shromažďovala u sebe několik chudých polských dítek a učila je polskému jazyku a dějinám. Na památku tohoto prvního žaláře za působnost národně-kulturní (dosud ukládány totiž jenom pokuty polským paním a dívkám za domácí soukromé vyučování polské) hodlají poznaňští Poláci zříditi fond Omańkowské na zákup knih a slabikářů polských pro polské dítky.

Carská akademie nauk v Petrohradě rozdělovala nedávno ceny z nadace hr. Uvarova za práce z oboru dějepisného. Dne 8. října na veřejném sezení u přítomnosti 42 členuv akademiků prohlášeny ceny 500rublové, jež uděleny: A. J. Barsukovu za 7svazkové

dílo „Rod Šeremetěvých“, dílo, jež počínajíc prvními zmínkami XV. století o rodě slavných pánů ruských spolu ve styku s nimi probírá celou ostatní historii Rusi během 16., 17. a 18. století. Práce to 19 let usilovného bádání a ceny nemalé. Druhou v pořadí vyznamenaných jest P. K. Charlampoviče: „Západněruské pravoslavné školy XVI. a XVII. století a poměr jejich k jinoslavným školám“, kus to specialní kulturně-církevní historie z pomezí rusko-polského (vydáno v Kazani už r. 1848). Třetí byla vyznamenána práce V. O. Einhorna: „Styky maloruského duchovenstva s moskevskou vládou za panování Alekseje Michajloviče“ (vydáno 1899); dále A. Kočubinského monografie: „Hrabě Andrej Ivanovič Ostermann a rozdělení Turecka. Vojna pětiletá 1735 až 1739“ (vydáno 1899 v Oděsse); dále práce J. Kamanina „Materialy k dějinám jižněruských písemnností od XV. do XVIII. století“. Konečně netištěné dosud Westbergovy: Komentáře k zápiskám „Ibrahima ben Jakuba o Slovanech“. S velmi důkladnou znalostí orientalní literatury, poměrův a řeči podává Westberg v díle svém rozbor arabského spisovatele Ibrahima, jda v tom oboru cestou zcela svou a čině mnohé opravy a vylepšení na dosavadním arabském textu zápisek Ibrahimových. Nad to čtyři práce uznány za hodny čestné zmínky: Sumcova „Výzkumy z anekdotické literatury, anekdoty o hlupácích“. Sozonoviče: „K otázce o západním vlivu na slovanskou a ruskou poesii“ (dle úsudku recensenta Ždanova práce ta svědčí o velké sečtělosti spisovatelově). Bělokurova: „O knihovně moskevských carů v XVI. století“ a J. Trusmana: „Čudsko-litevské živly v novgorodských pětinách“ (město Novgorod se dělilo na pětiny, ne na čtvrti!).

Dne 14. října dávána poprvé v Moskvě Bleichmannova opera „Princessa Grëza“ s úspěchem prý značným; na lepší novosti jest ostatně divadelní svět ruský jak operní tak činoherní poslední dobou skoupý. Jako všude tak i na Rusi dekadence rozpiplala umění, vyjde-li proto co pořádnějšího, napíšou to „staří“. — V Jekaterinburgu na na Uralu otevřeno 22. října ruské lidové divadlo, vystavěné nákladem státu a spolku střídmosti, jenž stavěním nebo pořádáním divadel, laciných čajoven a podobných ústavův odvrátiti chce lid od pití lihovin.

Pro zasedání gubernského zemstva Vjatky přichystán návrh, jak by se dalo nejlépe oslavit za půldruha roku nastávající 50letí od smrti N. V. Gogola (21. února 1902 dle starého kalendáře). Návrh podává se v ten smysl, aby zemstvo vjatecké vydalo svým nákladem laciný lidový výbor spisů Gogolových. Není pochyby, že návrh bude přijat. Výbor spisů darován bude všem selským knihovnám gubernie vjatecké, na což třeba nákladu 3009 exemplářů. Výbor však navrženo tisknout v 10.000 exemplářích. Zemská správa rozeslala totiž na sousední gubernie pozvání, zdaž by si z jubilejního vydání nějaký počet exemplářů pro své knihovny neobjednaly. I jinak míní dáti do rozprodeje nějaký počet exemplářů za cenu výrobní nebo ještě nižší, aby co nejvíc plody slavného spisovatele se rozšířily.

Úmrtím náhlým jednoho z předních našich hudebních skladatelů dotknuta česká obec hudební velmi citelně. Dne 15. října zemřel skladatel, pokud se týče operní skladby po Smetanovi nejvíce ceněný Zd. Fibich (* 21. pros. 1850), mnozí jej jako přísného Wagneriana [1]) čítají vůbec nejvýš v české hudbě zpěvoherní. Díla jeho však sotva že budou tak popularní jako Smetanova. Odchází v čas, právě kdy úspěchy hudebními i zevnějšími byl jej zastínil mladší sok jeho obecenstvem milovaný Kovařovic. Zemřel srdeční chorobou, která asi bojem obou stran divadelních byla se proň zhoršila a konečně i zklátila jej. V „Národním divadle“ právě se studuje poslední opera jeho už v létě ohlášená: „Pád Arkuna“. Z jeho zpěvoher sluší jmenovati především: melodrama Hippodamii, opery „Messinská nevěsta“, „Bouře“, „Hedy“, „Šárka“.

V Rusku zemřel 21. října prof. akademie uměl. v Petrohradě, dvorní stavitel A. J. Tomiško, rodem z Haliče. Dílem jeho jsou mnohé nádherné stavby car. dvora v Petergofu, v „Petropavlovské Kreposti“ a j.

*

Výprava ruskošvedská před dvěma lety na Špicberky vyslaná na stupňové měření poledníku zemského v oněch šířkách vrací se s hojnou vědeckou kořistí. Švedská polovice výpravy nepřízní počasí mnoho nemohla vykonati, ruští učenci za to s nasazením života i za nepřízně živlů úlohu svou skoro zcela vykonali. Na Špicberkách celou minulou zimu strávili astronomové A. V. Vasiljev, O. O. Sikora, V. V. Achmatov, fysik A. R. Beyer a Dr. A. A. Bunge, už z dřívějších svých výzkumných cest se Špicberky obeznámený. Na léto letoši i loňské přibyli vždy i jiní učenci ruští akademií nauk vyslaní. V zimní době činěna pozorování magnetická, systematicky zaznamenávány jevy meteorologické, fotografována severní záře, zkoumána spektrograficky, a vůbec činěny záznamy a pozorování, jaké jen v čase tom bylo možno. Polarní noc nastala v polovici října a trvala do polovice února. V čase tom zuřily veliké bouře severní (sněhové) někdy celé týdny a dosahující síly ohromné, vítr měl rychlost i 45 metrů za sekundu. Na jaře letos a v létě konány vycházky na hory pokryté sněhem a ledem, kdež ještě i v dubnu a květnu sněhové bouře s temperaturou 25 až 30° pod nullou znamenány. Tak ze 40 dní ztrávených na hoře Keilhau od 19. dubna do 29 května pouze dva dny byly vhodné k pozorování a k pochůzkám po venku; po 27 dní z toho období zuřily bouře sněhové. A i ony dva dny pohody už koncem května byl ještě mráz 10 stupňův a síla větru 6 metrů za sekundu.

V letošním létě dokončeny práce trigonometrické geodesické, a výprava 19. srpna odplula ze Špicberků, neboť tou dobou ledy už se valily k ostrovům, a bylo třeba zavčas vyplouti. Dorazila kol Skandinavie do Petrohradu 21. října, uvítána úředním vědeckým světem i širokou veřejností velmi skvěle. Všecka sdělení zatím jsou jen před-

[1]) Hudební kritik Richter v nedávno vydané monografii německé staví jej mezi komponisty divadelní vůbec na první místo po Wagnerovi.

běžnou zprávou akademie nauk v Petrohradě. Bude třeba všechna pozorování seřadit a upravit, aby celý výsledek vědecký rusko-švedské špicberské výpravy 1898—1900 byl zřejmý.

Na druhou uměleckovýzkumnou cestu na sever vydal se malíř ruský Borisov opět na tuto zimu, již hodlá jako předešlou ztráviti na „Nové Zemi". Cílem jeho jest poznati ráz severní přírody v polární zimě, studovati krásy severní záře, zároveň ovšem činiti menší pozorování vědecká. Výprava sestávající z 9 osob vyjela 13. září z Archangelska do Karského moře na východní břeh Nové země, kdež už dřív vystavěny příbytky na zimu a uloženy zásoby. Vedle obyčejných lodníků a kapitana lodi jede s Borisovem letos přírodopisec Timofejev.

Poledníkové měření stupňů zemských, čili zevrubější vypočítávání sploštělosti země provádí se rovněž, jak na sjezdě geodaletů v Paříži sdělil David Gill, hvězdář z kapské hvězdárny, v Africe, a to na celém tom oblouku poledníkovém od jihu k severu, od mysu Dobré naděje až do Alexandrie, v délce 7000 km. Začato však pouze na jihu. Anglická vláda byla by ochotna podporovat měření na svém území africkém, na sjezdu usneseno poprosit i Francii a Německo, aby ony na svém území (německá Východní Afrika a francouzské Kongo) podporovaly to měření. Bude to nejdelší zevrubně měřený poledník, zaujímající dle stupňů délky více než třetinu celého polooblouku od polu k polu.

Pařížské sjezdy vědecké daly vůbec podnět k mnohým vědeckým mezinárodním pokusům. Tak na aëronautickém sjezdě (v polovici září) usneseno pravidelně každý měsíc z různých měst evropských vypouštěti balony, jeden osídlený, druhý prázdný pouze s nástroji registrujícími. Dosud ze šesti měst evropských pořádáno několik takových vzdušních plaveb za účely meteorologickými.

S velkou touhou čekají hvězdáři letoší opposici (přízemí) malé planety Erosa, v r. 1898. nalezeného (jako asteroid má číslo 433). Malý tento úlomek nebeský má tu zvláštnost mezi všemi dosud poznanými asteroidy, že dráha jeho jest nejvýstřednější, takže v čas přízemí přibližuje se zemi tak, jako žádná oběžnice naší soustavy. Planety sousedící se zemí mohou se totiž přiblížiti k zemi v nejpříznivějším případě: Venuše až na 0·27 poloměru dráhy zemské kol slunce, Mars až 0·38 téhož poloměru. Eros však přibližuje se až na 0·13 poloměru dráhy naší, tak že je vzdálen od země jen $2^1/_2$ milionů mil (v afeliu 36 mil. mil). — Tato blízkost Erosa k zemi má posloužiti nyní k zevrubnému vypočítání paralaxy sluneční [1]. K tomuto počítání hodí se jen těleso nebeské, jehož vzdálenost od země je menší než polovina vzdálenosti zemské od slunce. Použito proto k vypočítání paralaxy dosud měsíce, venuše a marsa; avšak tělesa tato pro mlhavost okraju

[1] Paralaxa jest název řeckým hvězdářem Hipparchem (190—135 před Kristem) zavedený pro úhel, v němž viděti z té oné hvězdy, tu tedy se slunce, poloměr zemský. Jest to tedy úhel v trojúhelníku opsaném poloměrem zemským a dvěma přímkami od poloměru toho k určitému bodu hvězdy vedoucími.

svých (venuše a mars), nebo pro přílišnou blízkost (jako měsíc), nedala určiti paralaxu co nejzevrubněji. Rozcházíť se počty hvězdářů dnes už jen o několik tisícin sekundy obloukové. Dle posledního počítání Gillova podle planetoidů Viktoria Sappho a Iris, dosavadní paralaxa 8·80″ shledána jako správná, nezevrubnost může obnášeti prý jen leda 0·003″. Ježto jedna setina čárky na paralaxe už pozměňuje střední vzdálenost slunce od země o 22.750 zeměpisných mil, jedná se proto i u těch 3 tisícin čárky, ještě o značnou opravu střední vzdálenosti sluneční totiž o 6825 mil. A možná, že objeví se chyba dosavadního určení ještě větší. Před měřením Gillovým kolísaly výpočty její mezi 8·79″ a 8·80″.

Planeta Eros nebude letos v nejbližší sic posici k zemi ale přece dosti blízko, blíž než Mars v přízemí svém. Od října do února bude příznivá doba k pozorování jeho, 29. prosince t. r. bude nejblíže totiž 0·315 poloměru dráhy zemské čili 6·3 milionů mil vzdálen. Ježto jest cirkumpolarní (po celou noc nezapadá) budou ho moci pozorovati na některých hvězdárnách po celou noc, nebude tudíž třeba aby ho dvě hvězdárny daleko od sebe vzdálené pozorovaly přesně tutéž dobu, jako se to činívalo při měření paralaxy dříve dle venuše nebo marsa. Na pozorování asteroidu Erosa vydal se počátkem října znamenitý hvězdář severoamerický z hvězdárny Howardské, P i c k e r i n g, na Jamaiku, aby si vybral nejpěknější stanoviště. Ježto také na hvězdárně pulkovské u Petrohradu budou za týmže účelem Erosa pozorovati, bude vyhověno i vzájemné kontrole a korrekci výpočtů na ruzných místech země udělaných.

Dne 11. října slavnostně — císařskou řečí — otevřeno museum v Saalburgu, tak zvané „L i m e s - M u s e u m“, v němž budou totiž uloženy všecky vykopaniny na starém římském opevnění (proti východní Germanii) dosud nalezené i příště snad se objevící. Museum založeno v nepatrném městečku (něco přes 1000 obyvatelů) v knížectví reusském (mladší linie), ale na „limesu“ samém, asi uprostřed délky jeho ležícím.

U nás archeologické nálezy poslední doby sděleny (menšího významu) ze L b á n ě u Jičína v Čechách; pracuje se dále v C a r n u n t u m (na hranicích dolno-rakouských a uherských), kdež objevena starořímská pekárna, v níž nalezeno ještě i několik bochníků chleba, majících podobu placek okrouhlých 29 až 32 cm. v průměru. Carnuntum bylo římské ležení se stálou posádkou, objeveno tam už všelijaké zařízení: vedle příbytků a pevnůstek, bran a pod. též chrám a zbrojnice (vloni) teď vedle téže zbrojnice též pekárna. Zaznamenati dlužno, že bochníky chleba z doby římské nalezeny byly dosud celé jenom v zasypaných Pompejích pod Vesuvem. Druhý nález teď tedy pochází z Carnuntum. Také v Krajině na místě starého posádkového města římského P r e t o r i u m L a t a v i c o r u m učiněny nálezy drobnějších věcí z domácnosti římské.

Ze štrassburské sbírky egyptských papyrusů rozluštěny opět některé listy; říjnové číslo časopisu „Hermes“ přináší od prof. Reitzensteina ukázky z opisu Aristofanových „Oblaků“, jež dosavadní texty

doplňují a upravují; prozkoumán též fragment z Apollonia Rhodského „Argonautik“, dále glossy k Homerovi, úryvek z Isokratovy řeči k Demarikovi a útržky z nějakého filosofa řeckého doby císařské. Mnohé věci už odjinud z jiných rukopisů známé jsou aspoň v novém opisu, takže se dodává pro srovnání a vylepšení textů nová látka ze štrassburské sbírky.

V „museu kardinala Lavigerie“ v Karthagu prozkoumána stará římská lampa hliněná a shledána na ní scena biblická znázorněna, jež třebas ne nové ale přece ostřejší světlo vrhá na křesťanství doby Augustinovy. Jak francouzský archeolog Anatole sděluje, scena představuje krále Nebukadnezara s glorioloi kol hlavy, před ním tři mládenci. Jest to tudíž doklad, že obraz i výrobek pochází z doby sv. Augustina. Tehdy totiž v oběhu byla pověst, jak ji i svatý Augustin v díle „De civitate Dei“ zaznamenal, že král Nebukadnezar vida zázrak se třemi mládenci v peci ohnivé, obrátil se a vedl pak svatý, zbožný a kající život, vydav sám pak dekret proti rouhačům a bezbožným. Čtěn proto král ten mezi starozákonnými světci. Nebukadnezar byl dle všeho v kraji karthagském uctíván jako patron, za vpádu Vandalů do Afriky aspoň někteří kněží proti Genserichovi se utekli ke sv. Nebukadnezarovi pod ochranu, načež je Genserich jako kacíře do pouště vypudil.

U bývalého Thapsu nyní Mahedia v severní punické Africe objevili francouzští učenci Epinat a Novák (český krajan ve Francii žijící) město mrtvých, „nekropoli“ punickou, na níž založena nová římská později, tak že mnoho hrobů punických rozrušeno. Z 52 vykopaných jen 4 nalezeny zachovalé. Netropole vytesána ve skále, kdež hrobky umístěny vždy za malou předsíňkou do klenby skály vydlabanou, takže se do ní sestupovalo po schodech. Nalezeny v hrobech amfory punické, italskořecké vasy, kovové věci, sponky bronzové, lampy a pod. Na jedné vase jest obraz potkana. Nalezena též terracottová figurka Orfea s lyrou, ale v orientalním ústrojí s frygickou čapkou na hlavě.

Dva němečtí učenci, bratři Körte, professor university greifsvaldské a roztocké, podnikli toto léto starožitnické kopání u stanice dráhy maloasijské Beylik-Koprü při řece Sakkaria a přišli na zbytky města Gordion, památné hlavně svým „gordickým uzlem“, jejž Alexandr Veliký rozvázal seknutím meče. Objeveno několik hrobů se sarkofagy, mnoho vás, terrakottových věcí, bronzové drobnosti a to z osmého a šestého století před Kristem. Všecky věci nalezené svědčí o pronikání živlu frygického řeckým. Ze sedmého století neuchovalo se asi nic, trpělť tehdy město nájezdem kimrickým.

Město Knossos na Krétě, druhdy sídlo Minosovo a zvláště pahorek nedaleko něho ležící, když r. 1877. M. Kalokairinos na něm objevil zbytky staré rozsáhlé budovy, stalo se touhou všech archeologů. Leč obsáhlejší výkopy provésti na místě tom neudálo se nikomu. Ani Němci ani Francouzi (École Française d'Athènes) nemohli pro nepřízeň doby, rozháraně poměry zvláště na východě ostrova Krety (u nynějšího

Herakleionu) něčeho důkladnějšího se podjati. Když Kreta dostala novou vládu před třemi lety, vyžádal si anglický archeolog Arthur Evans dovolení ohledati a prozkoumati „panskou hlavu“ (jméno pahorku „τοῦ τσελεβῆ ἡ κεφαλά“ zni název v novořečtině) důkladně. A skutečně nálezy jím učiněné jsou nad očekávání zajímavé. Ze zbytků dříve i teď vykopané rozsáhlé budovy zřejmo, že objeven asi bývalý palác královský. V některých místnostech poznány špižírny s velikými nádobami na špíži „pithoi“, v jiných síně a chodby, nádvoří, sály a pod. Na některých místech uchovaly se malby, ne sice celé, neboť z paláce, jenž ohněm zničen, zůstala jen asi polovice zdí v zemi — ostatek jako ssuť s prstí povrchu tvořilo pokrov všem těm památkám. Z nástěnných maleb zachovány proto jen spodní polovice, či ještě menší části. Velmi hojné jsou nálezy hliněných a kamenných nádob z doby mykenské i starší ještě, ba při hlubším kopání přišlo se i na zbytky doby neolithické! Arthur Evans sám však cení si nejvíce nález četných podlouhlých tabulek hliněných s různými nápisy v písmu řeckého starším. Právě Evans zabýval se rozluštěním starořeckého písma a nepodařilo se mu z několika málo zbytků, jež po ruce vědě dosud byly, celý system sestaviti. Nápisy na tabulkách jsou dle všeho žádosti, účty, celní doprovodní listiny, soupisy berní a pod. věci, jaké v úřadě v královském zámku se scházely a tu jako v archivě ukládány byly. Tabulky jsou dvojího rázu: s písmem linearním a s písmem obrazovým, na některých obojí psací system pomíchán. Písmo obrazové však už je z přechodní doby k abecední soustavě linearní. A. Evans (jak lond. v „Athenaeu“ z 8. června píše) má za to, že piktografické tabulky jsou berními listinami poplatných tak zvaných eteokretských měst na východě ostrova, kteráž mykenskými knížaty podrobena byla. Eteokreťané ještě v 6. století př. Kr. udrželi se na východě jako zvláštní národ se svou vlastní řečí.

Společnost pěti německých akademií pro zpracování díla „t h e s a u r u s l i n g u a e l a t i n a e“ měla v první polovici října svou výroční schůzi v Mnichově. Pro tisk upraveny už první části díla: první dva sešity monumentalní práce této jsou už v tisku.

Ohromné dílo dokončilo B r i t s k é M u s e u m, totiž sestavilo a vydalo tiskem k a t a l o g k n i h v rozsáhlé této sbírce obsažených. Katalog jest sám celou knihovnou: má 800 svazků, dřívější psaný měl na 3000 svazků! Ročně ovšem bude přibývati vždy nový svazek, neboť roční přírůstek knih obnáší v Britském Museu přes 100.000 děl a 25.000 časopisů. Sestavování katalogu trvalo od r. 1880. Katalog jest zároveň vzorem katalogu knihovenského, jako Britské Museum samo jest svou bohatostí jediná knihovna na světě. Z hlavního katalogu učiněny též zvláštní výtahy o spisech odborných o tom či onom předmětě jednajících. Tak na př. zvláštní katalog věnován francouzské revoluci, o níž v Britském Museu nachází se přes 40.000 spisů. Katalog celý i jednotlivé specialní výtahy z něho prodávají se též zvláště, celý katalog (ve 486 svazcích) za obnos 94 liber šterlinků (= 2256 K).

Filosofovi Baruchovi S p i n o z o v i přibývá stále ctitelů, snad také známka vlivu spolku židovského „Alliance Israélite“. Hollandská spo-

lečnost pro studium Spinozovy filosofie odhodlala se vydávati soukromé listy jeho ve facsimilech. Také vůbec všecky rukopisy po něm uchované vydány budou „spolkem přátel Spinozových“ ve fotografických věrných snímkách. Na první pohled nápadno jest, proč taková čest děje se právě tomuto filosofovi, když ani větší ani významnější takových „přátel“ dosud nenalezli!

Ženské studium universitní i gymnasijní doznalo nového vznětu nedávným nařízením rakouského ministra vyučování (z 3. září, vydáno 15. září), jímž se dovoluje na medicinské fakulty rakouských universit přijímati absolventky středních škol za řádné posluchačky, jež ve všem požívají výhod a práv řádných posluchačův a podléhají i témže povinnostem, zkouškám atd. jak oni. Spolu otvírá se jiným podobným nařízením přístup dívkám po 6 třídě gymnasialní ke studiu lékárnickému za téchže práv i podmínek jako gymnasistům. Leč i po tomto urovnoprávnění žen s muži volno professorům universitním připustiti posluchačku či nepřipustiti. Aspoň prof. vídeňské university Nothnagel (n. b. — liberal nejhorší sorty!) nedávno prohlásil před přítomnou jednou posluchačkou, že dříve přednášeti nezačne, dokud se nevzdálí. — Na universitách ovšem přirozeně posluchači s posluchačkami jsou pospolu v témže sále bez rozdílu. Gymnasijní studium však hoši a dívky konají přec jen odděleně — ne tak ale ve Pforzheimu v Německu. Tam letoším školním rokem přijaty spolu s hochy i dívky — v kvintě letos poprvé zasedá i jedna kvintanka mezi kvintany!

Dne 6. října slavila opera v moderním smyslu své 300 leté jubileum. U příležitosti sňatku Marie Medicejské, královny francouzské dávána poprvé „Euridice“, opera, k níž hudbu složil Giulio Caccini, a slovní část pořídil Jacopo Peri. Jest to první opera, jež aspoň se nám dochovala a o níž totiž možno říci že byla prvním operním představením.

Pařížská výstava do 15. září měla návštěvníků 31.285.691, z nich bylo platících 25.134.804. Výstava pařížská z r. 1889. měla celkem na 33 milionu návštěvníků, není pochyby, že letoší výstava z konce století ji počtem návštěvníků ještě převýší, ne však, jak hlasy jdou, svým mravním i hmotným úspěchem.

* * *

Školství. Učitelé středních škol v Brně zakládají odbor pražské ústřední jednoty českých professorů. Jest opravdu velice žádoucno, aby tento stav zaujal v našem společenském životě místo, které mu dle intelligence a úkolů náleží. Odborná organisace by k tomu zajisté vydatně přispěla.

Akademické přednášky pro širší obecenstvo (universitní extense) hodlají prý pořádati také professoři české techniky brněnské, kteří jinak v českém životě brněnském dosud málo na veřejnost vystupují. Posluchačů české techniky v Brně jest letos ve dvou ročnících 66.

Nadučitel Jasný v Židenicích posílá děti své do německé školy a omlouvá se okolnostmi, „které kategoricky přikazovaly tak a nejinak jednat.“ Zdá se, že u liberálův a pokrokářův tak zůstane

v milosti, u týchž lidí, kterým je nejhorší zradou na stavu a národě spáchanou, přizná-li se který učitel veřejně a skutkem ke svému — náboženství. Jinak se promine všecko. Obětovnost právě není v seznamu ctností liberalních, tam rozhoduje prospěchářství.

Katecheti německých škol v Moravské Ostravě měli při volbě zástupce do okresní rady na vybranou: voliti buď bezohledného českého liberala anebo vzdělaného a taktního Němce. Někteří volili tohoto, někteří vůbec nevolili. Slušný člověk jim zajisté dá za pravdu. Buďto stavte lepší kandidaty aneb šetřte také našeho přesvědčení: lidí, kteří brojí proti našemu nejsvětějšímu zájmu, my podporovati nemůžeme a nebudeme.

Potěšujícím zjevem jest projev nové redakce „Českého Učitele“, v němž varuje své dopisovatele před hanobením učitelů, jaké se provádělo tak zvaným pranýřováním. Nic nepodkopává vážnost stavu učitelského tak, jak to neslýchané u jiných stavů ostouzení nemilých osob, jež soustavně se provádí v novinách liberálních. Je věru na čase. aby všichni učitelé své cti dbalí spojili se proti řemeslným štváčům a je umlčeli. Troufá-li si učitelstvo dáti směr veřejnému mínění při volbách, zajisté nezalekne se akce proti kazimírům z vlastního táboru, aby již přestalo nectné a stavu vzdělaného nedůstojné ostouzení, jaké provozují stoupenci hnutí pokrokového proti všem, kdož jiné mají mínění o věcech politických. Hanobením, sprostými nadávkami nikoho ani neobrátíte ani nezískáte, ale za to autoritu učitelstva více poškozují, než mladí nespokojenci tuší.

V české veřejnosti ujímá se konečně správný názor, že nestačí stálé mluvení o slovanské vzájemnosti, nýbrž třeba vzájemných styků, jichž bez znalosti řečí nelze ani navázati. A tu velmi dobrou cestu ukazuje „Mor. Orlice“, praktickým kursem řeči ruské, jež v poslední době tam pěstuje kterýsi přítel ruštiny. Doporučovalo by se. aby podobný postup také jiné listy zařadily a ve čtenářstvu vzbudily nejen zájem, ale i takměř hravě šířily praktickou znalost řečí slovanských. Zejména listy katolické by měly podobně navádět své čtenáře ku studiu řeči polské a slovinské z příčin národnostních i náboženských.

O neblahé germanisaci českých dítek ve Vídni správný obraz podává statistický přehled školský, podle něhož tamnější veřejné školy navštěvuje 8414 dítek českých, jež ani slova německého neznají. Kolik dětí je v školách těch, jež němčinu poněkud ovládají, tudíž v onom výkazu mezi českými dětmi uvedeny nejsou! V jednotlivých okresích dosahuje jich počet ohromné výše, totiž v X. okr. 2038. v II. okr. 1468. v III. okr. 718, v XVI. okr. 631, v XVII. okr. 545, v 5 okr. 420, v XI. okr. 420, v XII. okr. 320, v XVIII. okr. 308 a v XIV. okr. 302. V ostatních 9 okresích kolísá počet českých dítek od 53 až do 300. V Praze a v předměstích musí české obce pro 3478 německých dětí vydržovati 6 měšťanských a 12 obecných škol. Kolik českých škol by byla obec vídeňská povinna vydržovati pro tolik českých dětí? Však ještě hůře to vypadá ve školství průmyslovém. Ve 153 průmyslových školách bylo ze 29.287 žáků 7622 ($26^1/_{10}$%)

Čechů, na průmyslových přípravkách ze 13.737 žáků 6751 ($49^2/_{10}$%) Čechů, jen 5892 ($42^9/_{10}$%) Němců a 1094 ($7^9/_{10}$%) jiné národnosti. Z uvedených čísel patrno, že o německosti Vídně může mluviti jen člověk zaslepený pohanským nacionalismem, nepřístupný rozumnému uvažování. Číslice tyto jsou nevývratným důkazem hříchu do nebe volajícího, jaký germanisací páchá Vídeň na dětech českých. Je to úkaz tím žalostnější, anoť za správy „křesťanské" strany Luegrovy němčí se ještě urputněji než to činili židovští liberáli.

Pokrokové učitelstvo, správně socialisticko-liberalní frakce, konalo schůzi v Uh. Hradišti, jež zvláštní zasluhuje pozornost proto, že tam ředitel Úlehla prohlásil programový požadavek, aby všechen vliv církve byl ze školy vypuzen, ovšem jenom vliv katolický, neboť přítomný ve schůzi superintendent helvetský p. Císař byl prý velmi okázale vítán a účinně zasáhl do jednání. Opět dukaz, že všechno dušování pokrokářů, že nejde jim o boj proti církvi katolické, jest velmi průzračný manévr k zaslepení těch učitelů, kteří dosud považují náboženství za nutný podklad výchovu křesťanského.

Ostatně směr protikatolický domáhá se převahy všude. Na důkaz uveřejňujeme doslovný citat z „Miesięczniku Pedagogicznego", organu polského učitelstva ve Slezsku. Pojednávaje o usnešení sněmu, že vyučování náboženství substituarně učitelstvo má udíleti, píše onen list: „Zwierzchnicy kościołów na Slasku zgodnie pragną powierzyć naukę religii nauczycielom ludowym. Sejm, w którym zasiadają snadź ‚liberałowie' i inni ‚postępowcy' w ogromnej większości, na to zezwolił. Nauczyciele po sankcyonowaniu ustawy oczywiście oprzeć się temu nie mogą i zniewoleni będą przyjąć ten nowy obowiązek, żebraczym groszem wynagrodzony. Lecz udzielać będą tej nauki według zasad pedagogicznych, jakie oni znają, jakie oni uważają za jedynie dobre. Teologicznej pedagogiki my nie znamy. Przedewszystkiem więc nauczyciele ludowi nauczać będą treści Pisma św., a nie dbać o dogmata kościelne, różnice wyznań chrześcijańskich. Boć też inaczej być nie może. Nauczyciel, który posiadać powinien zaufanie całej gminy, związany przysięgą służbową, w której ślubował bezstronność, życzliwość, sprawiedliwość, równe postępowanie względem wszystkich uczniów, nie może w szkole bawić się w dogmatykę, nie może siać w serca młodzieży ziarno pogardy lub nienawiści religijnej, on owszem powołany jest, aby budzić, popierać, krzewić szlachetne czucie, myślenie, działanie, neutralizować natomiast dzikie porywy fanatyzmu religijnego, pobudzone może w rodzinie. Tak pedagogika świecka pojmuje wpływ nauki religii, a pierwszy jej przedstawiciel, Pestalozzi, w tym duchu jej udzielał. Tak postępować powinni nauczyciele ludowi obu wyznań jako przyszli katecheci."

Tento projev jest tak výmluvný, že netřeba k němu výkladu. Zdaž třeba ještě pádnějšího důvodu pro požadavek katolických rodičů: dejte našim dětem školu náboženskou.

Odpor proti němčině v Uhrách jest tak všeobecný, tvrdí maďarští šovinisté, že ministr vyučování vyhovuje nátlaku veřejného

mínéní. zrušil povinné i nepovinné vyučování němčiny na všech veřejných školách maďarských.

Proti předčasnému zaměstnávání dítek nedospělých i proti namahavému tělomornému vyučování v příliš útlém věku velmi rozhodně bojuje „Pedagogická společnost“ vídeňská. Co ve Vídni považují za novodobý vynález, to dávno hlásali rozvážní vychovatelé žádajíce, aby vyučování školské započalo sedmým rokem dětského věku.

Koedukace čili společný výchov obou pohlaví zase přichází do mody, jak bývalo za dob školy náboženské. V Prusku na příklad spolek přátel dívčího výchovu vyššího domáhá se, aby učitelky byly vychovávány v ústavech společně s učiteli.

Rovněž proud realistický mohutní v Německu. Učitelstvo hessenské na příklad žádá, aby pro ústavy učitelské jenom realné školy byly ústavy přípravnými, z gymnasií však aby nebyli chovanci přijímáni.

V Krakově ukončila škola pro analfabety 4. rok svého působení. Ve dvou odděleních té školy bylo 83 žáků. Nejmladší měl 15, nejstarší 52 let. Svobodných bylo 38, ženatých 45. Podle povolání bylo 24 průmyslníků, 21 řemeslníků, 15 továrních dělníků, 9 služebných, 6 vrátných, 6 povozníků, 1 majitel skladu uhlí, 1 hospodář. Lekcí uděleno v roku 50 a vysvědčení uspokojivé obdrželo 49 žáků.

Boj proti školám katolickým nabývá ve Francii rázu vandalského. Aby školy ty oslabili, vydal general André nařízení, že příště ani stipendia, ani volná místa v ústavech vojenských nesmí býti zadána chovancům ze škol katolických vyšlým.

Svobodu učitelstva velmi citlivě obmezili ve svobodném Švycarsku, kdež vládnoů nekatolíci liberalní. Státní rada navrhla velké radě, aby passivní právo volební odňato bylo učitelům a tato návrh schválila.

Utěšeně rozkvétá katolická universita frýburská, jež 16. října t. r. zahájila zimní semestr. Minulého roku měla 114 studentův a 15 posluchačů na fakultě bohoslovecké; na právnické bylo 66 stud. a 24 posluchačů; na matematicko-přírodovědecké 77 stud. a 1 posluchač; celkem 319 studentův a 40 posluchačů; a sice 136 ze Švycar, 97 z Německa, 29 z Ruska, 15 z Rakouska, 14 z Bulharska, 7 z Lucenburska, 6 z Francie, po 4 z Italie a Rumun, 3 z Turecka, 2 z Hollandu a po 1 ze Švéd a Anglie.

První ženskou universitu bude míti — Japonsko. Zřízena bude v Tokiu nákladem bohaté rodiny japonské.

Na konec zaznamenáváme, že mezi okresními školdozorci jest jediný kněz Dr. Jan Poštulka, professor učitelského ústavu v Kroměříži. Jinak celkem není značných změn v osobách, zajisté výmluvný doklad, že ve správě školské vládne tentýž duch jako v období předcházejícím.

HLÍDKA.

Víra a nevěra vzhledem ku zdaru společnosti.

Z polštiny přeložil BŘETISLAV ŠKALSKÝ. (Č. d.)

Pro zjednodušení otázky připusťme, že zákonodárné sbory obdržely od národa všechnu moc, jakou svobodný a neodvislý národ může uděliti, tak že nemají potřeby ohlížeti se ani na privilegia koruny, ani na existující již zákony, ani na mezinárodní smlouvy, což mohlo by míti místo na př. v nové nějaké, na neznámé výspě usazené kolonii, kde právě přibylí osadníci vyvolili ze sebe do zákonodárných sborů representanty, udělivše jim neomezenou moc říditi zakládající se společnost tak, jak uznají za nejspravedlivější pro všeobecné dobro. Většího plnomocenství nemožno konečně ani uděliti; pohleďme, k čemu ono již povahou věci oněm lidem z národa vybraným dává moc. Jakkoli nová ta osada žádnými, ani společenskými ani politickými není vázána zákony, sami přece osadníci vzati ojediněle nepřestali býti organickými bytostmi a lidmi, ježto nikterak nezáleží na jejich vůli zbaviti se toho, co stanoví tresť jejich povahy, tak že chtě nechtě musí se poddati týmž zákonům, kterým jiné bytosti téhož druhu podléhají. Proto ústavy společenské, vzhledem k organickým zákonům přírody, mohou co nejvíce omeziti čas, místo a jiné podmínky, týkající se veřejného pořádku, ale nemohou bez zjevné nejapnosti zabrániti tomu, co žádá nutně lidská přirozenost. A nejen zákony, jež řídí celou přírodu, ale i zákony esthetiky, logiky a celý obor faktů, tak dalece od lidského uznání nezávisí, že ani jednomyslnost všech národů a všech vlád nebyla by s to, aby z neforemnosti učinila krásu, ze zásady faleš, ze skutečnosti domněnky, neboť jistota ve všech těch oborech opírá se o základy, úplně neodvislé od lidské libovůle. Nepokouší se také zákonodárné

sbory o ustanovení ústav, jež spadají ve špatné obory; ani nejfanatičtější stoupenci lidovlády nesoudí, že by vyloučení toho druhu otázek z kompetence representantů národa nějakou ujmu jeho lidovládě přineslo. Proto ne samojediný fakt ohraničení kompetence sborů zákonodárných, nýbrž výbor vyloučených předmětu právě stanoví tu spornou otázku. Logickou jasností tísněni odstupují rationalisté od nároků na rozhodnutí většinou hlasů o zákonech, jež řídí viditelný svět; jejich pyšný rozum však těší se tím, že vůli Tvůrcovu ukrývají za nezměnitelné zákony přírody, tak že za tou záclonou mohou Boha přehlédnouti. Vzpoura teprve tehdy počíná, když jde o úctu k zákonům, jež jsou od Tvůrce ustanoveny v oboru svobodné vůle, kde s přestáním nutnosti stává se odpor člověka možným. Hrdá jejich samovůle nechce žádnou měrou přistoupiti na vyloučení zákonů Tvůrcových z kompetence parlamentů a sněmů u víře a v obyčejích, tak že tvoří se tu táž nepřátelská výlučnost v poměru k zjevení, jaká přichází se strany malověrců v uznání věrohodnosti historických svědectví; rationalismus pokoří se před každou jinou vážností, jen ne před Boží. Avšak, zdaž krása, pravda a dobro jsou ve světě duchovním méně neodvislé od uznání lidského než ve světě viditelném? Zdaž zrádná vražda nezůstane tak pobuřujícím zločinem jako nesmírnou pošetilostí zapírání, že celek jest větší než jeho část, třebas že by to všechny sněmy zapřely? Jakmile v oboru mravnosti existují stejně stálé i nezávislé zákony od lidského uznání, jako i v oboru hmoty, zdaž tu nebude nejen přemrštěnou, nýbrž i bezvýslednou snahou chtíti ty zákony vyvrátiti, a třeba jen nepoznati je? Proto nic slušnějšího a zároveň i shodnějšího nemůže býti se skutečným dobrem lidstva, nad ono od církve vymáhané vyloučení všeho z kompetence sborů zákonodárných, co všemohoucí Tvůrce duše i hmoty vzhledem k víře a obyčejům ustanoviti ráčil, poněvadž nerozvážlivé boření toho neméně moudrého než spasitelného pořádku pro lidstvo jeví se nejosudněji na štěstí především téhož lidu, jménem jehož falešní jeho poručníci bezpráví to dnes usilují dokonati.

A zajisté! Nestranný rozbor stavu křesťanské a atheistické společnosti nám ukázal, že věrné poddání se příkazům vůle Boží ve všem, kde se ona objevila, jest neméně nutnou podmínkou jak zdaru veřejného, tak i osobního štěstí; proto zákon evangelický má býti pro národy svatým a nedotknutelným, nejen pro neskonalou moudrost a vážnost Zákonodárcovu, nýbrž i z ohledu na blahé následky všestranného přizpůsobení jeho k praktickému životu. Jakmile však tomu tak jest, který publicista dobré víry nedozná, že zákony morální, jež jsou

ustanoveny od Tvůrce k řízení bytostí k Jeho obrazu stvořených, tak mají býti vyňaty z kompetence sborů zákonodárných jako i zákony, jež řídí zbytek tvorů; zda se vůle Tvůrcova objeví nám v živé knize života, hlasem nezměnitelných práv přírody, nebo také na listech mrtvého pergamenu, neomylným hlasem Zjevení — to nikterak nespadá do povinné poslušnosti s naší strany. Komu sám Zákonodárce stráž a výklad svého zákona svěřil, ten samojediný má právo řešiti otázky, jež k němu se vztahují. Zákonodárné sbory jsou pak povinny přijímati z jeho ruky a úplně uznati zákon Boží, jako i jednotlivý křesťan; neboť žádný z voličů nemůže v mandátě uděliti svému vyvolenci právo, kterého sám nemá.

Proto vidíme, že sama povaha věci těsně a určitě ohraničuje v mnohém směru kompetenci sborů zákonodárných, nezávisle od toho, jakého druhu plnomocenství mají poslanci od svých voličů, i také od jejich osobní schopnosti jednati o jistých otázkách. Ani nejsvobodnější stát nemá právo dáti moc své poslanecké sněmovně, aby se míchala do práv Tvůrcových, mluvíc a ustanovujíc se na tom, co On již sám ustanovil, třeba že od národa zvolení poslanci měli všemožnou znalost vědy. Avšak proti tak velikému ohraničení oboru zákonodárné moci, může se ptáti čtenář, co přece má býti předmětem jednání a ustanovení sněmu?

Jest to ještě celé pole, odpovídáme, obšírný a pro zdar veřejný nesmírně důležitý obor, jenž obsahuje v sobě všechny ty věci, kterých nemá v sobě ani přirozený ani zjevený zákon a které proto zovou se moralně indifferentními pracemi. Naopak každý patriota, jenž skládá dobrovolně jistou část svobod příslušných nebo výhod osobních na oltář dobra obecního, má nepopíratelnou zásluhu nejen o otčinu, pro niž z lásky obět tu koná, nýbrž i vůči Bohu, který lásku tu ukládá mu za svatou povinnost. Proto ukojení všech potřeb říše, které buď osobní práce nebo majetkové účasti občanů vymáhají, slušně náleží do kompetence zákonodárné moci; při rozřešení otázek toho druhu representanti národa jsou zavázáni dáti se vésti ne osobním ziskem, nýbrž jen ohledy na dobro veřejné, zachovávajíce při tom pouhou spravedlnost při rozdělování veřejných břemen tak, aby nikdo nebyl protežován ani nad svoje síly obtížen. Jak obšírné hranice však má tak ohraničená kompetence zákonodárné moci vládní, snadno pochopíme, obracejíce zřetel na to, že iurisdikci její podlehají nejen všechny ekonomické otázky jako řízení celého systemu daní, systemu celního, průmyslového a obchodního, avšak i organisace výkonné, zákonodárné

i soudní moci neméně než obrany zemské. Připomínáme však, že mluvíme tu o nové společnosti neomezené žádnými povinnostmi; neboť v říších sorganisovaných, zavázaných věrností ve všem zákonům říšským i mezinárodním smlouvám celým národem přisáhnutou, zákonodárné sbory nemají práva samovolně rušiti ty povinnosti, jak jsme ukázali mluvíce o solidaritě národa. Ani břímě přijatých podmínek ani lehkost zbaviti se jich za okolností příznivých nemůže dáti vládě moc zrušiti dobrovolně učiněné smlouvy bez souhlasu druhé strany, ani nemůže dáti moc národu odstraniti vládu proti vůli lidí, kteří u vesla vládního stojí; neboť křesťanská společnost nepoměrně výše musí ceniti věrnost k povinnostem vůči Bohu než jakýkoli materielní zisk.

Naznačivše důkladně meze kompetence zákonodárné moci i v nejsvobodnějším národu, můžeme již považovati parlamentarní instituce za druh smírčího soudu, jehož povinností jest vymýšleti co nejspravedlivější kompromis mezi veřejnými a soukromými zájmy, t. j. mezi vládou a obyvateli země. Z toho stanoviska pozorována ústava společenská má především na zřeteli nalézti náležitý poměr mezi povinností a právem, t. j. spravedlivé naznačení dávky té oběti, kterou každý občan má složiti na oltář vlasti, aby zajistil zemi sílu, pořádek, rozvoj a bezpečnost, sobě pak klidné užívání práv občanských. Poněvadž všechny stavy stejný mají zájem ve spravedlivém rozřešení té otázky, jest slušno, aby všechny byly zastoupeny svými poslanci v zákonodárných sborech, tak aby všechny soukromé zájmy měly zástupce, kteří je znají. Ježto však poslanci ti nejsou jen ochránci zájmů svých voličů, nýbrž mají rozhodný hlas v otázkách týkajících se celku, proto jest neméně nutno, aby poslanci všech stavů byli oživeni láskou k vlasti, t. j. aby milovali širší veřejné dobro, dávajíce mu vždy přednost před dobrem soukromým. Jest nesmírně žádoucno, aby každý poslanec byl náležitě obeznámen jak s přítomným stavem říše, tak i s minulostí její, bez čehož nemůže dobře porozuměti jejímu duchu a její touze. Konečně nemají mu býti úplně cizími zásady, na nichž každá společnost musí býti založena, chce-li, aby organismus její byl zdravý, silný a trvalý; neboť bez těch elementarních pojmů ani nejhoroucnější láska k vlasti a nejlepší vůle neuchrání representanty národa od škodlivých bludů, kterých nikdy později není možno napraviti. Ovšem že při vyloučení z moci sněmů všech těch otázek, které nespadají v jejich kompetenci, nedostatek náležitého vzdělání politického méně může býti vládě osudný v lůně representantů národa než v případě opačném; avšak kdyby neosvíceni byli ve většině, celá budova společenská byla

by ohrožena se strany života praktického, což vede tak říši ku zkáze jako podkopávání zásad moralních. Proto národ, jenž dbá o svou budoucnost, má poslati do sborů zákonodárných jen schopné a ctnostné poslance; pokud takových patriotů nemá v dostatečném počtu, stokrát lépe učiní, nedomáhá-li se representační vlády, než aby měl neschopností svou se kompromitovati. Tam, kde parlament stanoví zákony, jest slušno, aby v otázkách v jeho kompetenci spadajících rozhodovala většina; neboť tam, kde po dokončení debaty jednomyslnosti nemůže se docíliti, společnost musí míti praktický jakýsi prostředek k rozsouzení sporu a k usnadnění běžných zájmů, nechce-li upadnouti v anarchii. Povstane-li církev proti zásadě demokracie, není to v tom významu, jakoby chtěla vyloučiti nižší třídy od representace zemské, nebo jakoby odpírala representaci té právo řešiti většinou hlasů ty otázky, jež spadají správně do její právomoci, nýbrž povstává jedině, když si přivlastňuje pomocí národa nebo jeho zástupců práva, která jedině Bohu náleží, a rovněž proti bezohlednosti zbavené nejen křesťanské lásky, nýbrž i prosté spravedlnosti, s jakou parlamentární většiny zacházejí dnes často se svými politickými protivníky, jež usilují všemi prostředky zničiti. Representace národní s rozhodujícím hlasem jest přístupnou i všem vrstvám společnosti; v národě obohaceném občanskými ctnostmi a k samosprávě zralém jest naopak i v očích církve důležitou vzpruhou politického a společenského rozvoje, jen když nevychází z oboru sobě příslušné působnosti a jen když většina stojící u vesla vládního má na zřeteli dobro společné a nikoli svou vlastní převahu.

Jakkoli ustanovení od většiny nemohou býti uznána za kriterium pravdy nebo za normu ctnosti, přece dobře mohou sloužiti za pravidla postupu tam, kde vyšší zákony svobodu ponechávají; zvláště když intence sloužiti věrně vlasti přizpůsobením se k nálezům většiny povznáší skutečně poslušnost jednotlivých občanů k důstojnosti ctnosti křesťanské. Tu však povstává otázka: Jest každý občan zavázán ve svědomí poddati se ustanovením většiny, třeba že se cítil poškozeným od nich? Se stanoviska křesťanského není pochybnosti o tom, že kde výrok parlamentu, třebas jednomyslně schválený, jest povahou svou neslušný jakožto protivící se Božímu zákonu, že výrok takový nikoho nemůže zavázati; občané, věrni hlasu svědomí, nejsou-li s to, aby zabránili prohlášení nespravedlivé ústavy, mají nejen právo, nýbrž i povinnost utéci se k odporu trpnému, t. j. rozhodně poslušnost odříci, nezrušíce však pořádku veřejného povstáním snad se zbraní v ruce proti vládě, následujíce tak chování se prvotních křesťanů k svato-

krádežným ediktům císařů. Když pak ustanovení týká se jedině následků moralně lhostejných, tak že poškozeným působí jen materielní škodu, tehdy bohabojný a vlast svou milující občan rád poddá se jeho příkazům proto, že dobro veřejné jest důležitější než soukromé; obět pak učiněná dobrovolně z lásky k otčině nezůstane bez odměny se strany Tvůrcovy. Z toho však neplyne, aby zákonodárná moc měla kořistiti z patriotismu občanů, obtěžujíc je nad míru břemeny bez nutné potřeby pro vládu; kteří jsou naopak u vesla vládního, s otcovskou starostlivostí mají míti zřetel i k materielním zájmům svých poddaných, nežádajíce od nich obětí, jež nutné potřeby převyšují. Tam, kde víra hluboko zapustila kořeny v srdci celého národa, náboženské pohnutky přičiňují se nejvíce k zažehnání nedorozumění z té strany; neboť s jedné strany jak zákonodárná tak i výkonná moc, milujíc spravedlnost, varuje se všeho nadužívání, když však lidskou křehkostí zbloudila, hned mýlku svou usiluje napraviti, jakmile ji postřehne; s druhé strany pak sobectví vlivem lásky v srdcích poddaných umenšené nakloňuje k oběti jedině z nezištné lásky. Avšak kdo, ptám se, ve veřejném životě národů nad tím bude bdíti, aby zákonodárná moc nevkročila v obor, jenž nepřísluší její působnosti, a kdo s druhé strany uzpůsobí národy tak, aby raději i nejdražší své zájmy osobní obětovaly, než aby pro jejich zachování zničily pokoj veřejný a přivedly otčinu ku škodě? Nikdo jiný nemůže vládě té moci dáti vyjma církev katolickou; jen nadpřirozený její vliv může zajistiti skutečný a trvalý zdar národu, jenž přijímá vliv ten se synovskou důvěrou. Proto v následujícím dílu pojednáme o tom, jaký poměr má existovati ve společnosti křesťanské mezi vládou a církví.

Stirner a Nietzsche.

Prof. Dr. Fr. Nábělek. (O.)

Náboženství z člověka vyhání zvíře, Nietzsche však praví, že v člověka musí vrátiti se zvíře, jež hledí jen svého prospěchu a jest bezohledným. Lásku k bližnímu, zvláště milosrdenství k trpícím hlásal Kristus Pán a učení své zpečetil smrtí na kříži; Nietzsche hlásá opak a Kristu i na kříži se posmívá: odpouštěl prý ten Hebrej, nemoha se mstíti! Ten Hebrej prý nenáviděl dobré a spravedlivé — ovšem dobré a spravedlivé dle pojmu Nietzscheova: umřel příliš brzy, sice prý by byl odvolal svou nauku, neboť byl dosti šlechetným, aby odvolal. Vytýká svobodným myslitelům, že ač jsou proti církvi, přece neodolávají jejímu jedu, jsou demokraty, lidomilci; dosavadní filosofové němečtí nebyli mu dosti hlubokými mysliteli k filosofii Antikrista. Vzor křesťanstva prý zaryl se v člověka příliš hluboko. Nic na Evropana nepůsobilo nikdy zhoubněji nežli křesťanství, kteréž jediné stalo se mu osudným. Kdo má nejen nos k čichání, nýbrž i oči a uši, ten cítí, vidí a slyší všude, kamkoli vkročí, vzduch blázince a nemocnice. Všem pojmům ethiky křesťanské musí býti dán jiný smysl: dobrým jest, co mně sobci prospívá, tedy síla, lest..... zlým, co mi škodí, na příklad láska k bližnímu.

Bůh jest výmyslem lidským. „Kam poděl se Bůh? Já vám to povím: my jsme jej zabili. Vy i já. My všichni jsme jeho vrahové! — Nic ještě neslyšíte hluku hrobařů zahrabávajících Boha? Nic necítíte hniloby Boží? I bohové hnijí; Bůh jest mrtev. Bůh zůstane mrtvým.... Zapřisahám člověka, aby zůstal věren zemi a nevěřil těm, kdož mluví o nadpozemských nadějích! Jsou to traviči, ať vědomí nebo nevědomí. Boha člověk stvořil, Bůh jest dílem lidským a bludem, jako všichni bohové; únava bohy zplodila i zásvětí. Duše umírá dříve než tělo.“ —

Ovšem smrtí těla vše jest u konce. Otec v Bohu důkladně jest odčiněn, právě tak i soudce, odměnitel; Bůh neslyší, a kdyby slyšel, přece by neuměl pomoci. Je-li „Bůh“ výmyslem lidským, jsou jím i jeho přikázaní; proto Nietzsche volá: „Rozbijte, bratři, ty staré desky.“ „Pravdu mluviti, otce a matku ctíti, věrným býti.... to vše lidé sami dali sobě, nespadlo jim s nebe jako hlas.“ Místo lásky k bližnímu radí chrániti, vzdalovati se bližního; bližního máme obětovati svému prospěchu; i Bůh má své peklo, to jest láska k lidem; Bůh umřel na soucit s lidmi.

O manželství mluví opovržlivě, jest mu malou, vyšňořenou lží. Všecko staré učení o dobru a zlu jest bludným; co jsou věci dobré a zlé, stanoví teprve „tvořící" věk. Nietzsche káže vysmáti se velkým učitelům cnosti, světcům a básníkům. „Nešetři svého bližního: co ty činíš, nemůže tobě nikdo zas činiti: není odplaty. Smrt svobodná jest lepší poznenáhlého umírání; život jest popáliti se a přece se nezahřáti. Dobře jísti a píti věru není uměním nicotným. — Lidé nejsou sobě rovni; ono staré rčení, že před Bohem všichni lidé jsou si rovni, již neplatí: nyní ten Bůh jest mrtev. Před luzou nechceme býti sobě rovni: jsou lidé vyšší a nižší. Stát nemá oprávněnosti, jest nejstudenějším všech studených netvorů. Tam, kde končí stát, počíná teprv člověk. Stát jest jen nová modla."

Jsou-li lidé dvojí, jedni totiž zrozeni, aby panovali, a druzí, aby sloužili, bude i dvojí mravouka: pro pány a pro sluhy. Herrenmoral und Sklavenmoral. Pány jsou, kdo mají nezlomnou moc a žádost, aby přemáhali a vykořisťovali slabší, pokojnější; to jsou lidé dravci, Raubmenschen. Ti jedině vyspějí konečně ve vyšší typ člověka, v nadčlověka, Übermensch. Lidská společnost jest pouze žebříkem, lešením, po němž nadčlověk vystupuje výše. Toto stádo má oprávněnost jen potud, pokud slouží vyvolencům a může „s dobrým svědomím" býti vykořistěno za nástroj a stlačeno na houf otroků.

Takovými typy byli všichni uchvatitelé, světoborcové, podmanitelé národů, mužové „železa a krve".

Ne snad vzdělanější národové přemáhali vždy méně vzdělané, nýbrž národové „kulturou" ještě nepokažení, neurvalí, divocí podmaňovali si národy vzdělanější. Jako jedinec, tak i národ, jenž dovede podmaniti sobě jiné, jest národem panovnickým a má větší cenu, mehrwertig, národ slabší, jejž možno podmaniti, jest ceny menší, minderwertig. Co jest ceny menší, má oprávněnost jen potud, pokud slouží bytosti cennější. Co bude dovoleno „pánům" proti „sluhům", dovídáme se z Nietzscheovy mravouky pro pány, Herrenmoral. „Vše co srdce ráčí". Bezuzdné sobectví náleží v bytost vznešené duše, ve smyslu Nietzscheově, kteráž právo sobectví uznává beze všech otázek, aniž cítí, že jest tvrdostí, násilím a svévolností, nýbrž soudí, že patří v prazákon věcí, že jest to spravedlností samou.

Tato vznešenost člověka sama rozhoduje, zdaž věci a jednání jsou cennými a dobrými; co jí jest dobrým, to jest prospěšným, jest i dobrým samo o sobě. Nadčlověk nemá potřebí, aby si dal prohlásiti něco za dobré, on sám o tom rozhoduje a ustanovuje, co jest dobrým

a co zlým. Zlem jest všecko, co škodí vezdejšímu hmotnému blahobytu. Na místo: „To neb ono jest mou povinností“ nastupuje „já chci“. Dovoleno proti slabšímu jest všecko: násilí, lest, podvod, bezpráví, a jak všecky neřesti dle našich pojmů se jmenují, čím slabší od silnějšího může trpěti; slabší jest na to, aby silnějším sloužil. „Buďte tvrdými, seid hart“, Nietzsche volá, „člověk jest něco, co musí býti překonáno; nejvyšším pravidlem mravouky musí býti bezohlednost, ukrutnost, nenávist a tvrdost. Soucit zadržuje vývin.“

Má-li materialismus pravdu, tož jest správné, čemu učí Stirner i Nietzsche. Silnější má právo, a jemu k vůli ať hyne, co slabšího, aby nezdržovalo vývinu. Několika jedincům k vůli mají se obětovati celé národy; slabší sami mají pracovati k tomu, aby se obětovali ve prospěch „cennějších“, ve prospěch „nadčlověka“. Pohané aspoň bohům obětovali i lidi, a zde má se obětovati „nadčlověku“. Jakým jest tento nadčlověk? Jest to vyspělý exemplář dravé bestie, jakž Nietzsche člověka nazývá.

Nietzsche jest fiilosofem mocných, tyranů, despotův, jest filosofem kapitalismu, jenž tvrdší jest nad kámen, jehož zásadou jest využitkovati člověka, v němž nevidí bližního, nýbrž jen „pracovní sílu“, k níž necítí ani tolik povinností, kolik ke stroji, jejž po práci očistí a uschová pod střechu, aby se nezkazil, jenž s dělníkem, kdyby nemusel, nezacházel by ani jak se zvířetem, které živí a ošetřuje i tehdy, když pro nahodilé překážky nepracuje. Nietzsche bez obalu vyslovil větu: „Nic není pravda, všecko jest dovoleno.“

*

Materialismus stojí na základech nespolehlivých, to se poznává vůbec; nyní již materialismus v theorii jest překonán. Ale co zla natropil a ještě natropí, kdo to dovede přehlédnouti. Nyní ještě dávati za pravdu materialismu, bylo by zpátečnictvím. Jako moda vzniká v hlavním městě a dotrhává se od služek v městečkách venkovských, co v hlavním městě dávno již moda jest jiná, tak i materialismus uznán za falešný od myslitelů povolaných, ale účinky jeho snadno nevymizí. Na nás jest, abychom pomáhali jej vymýtiti.

Toliko podotýkám, že materialismus ukládá svým vyznavačům věřiti věci naprosto neuvěřitelné. Všecko prý povstalo náhodou. Vizme! Ať si kdo vezme hrst maku, poznamená si jedno zrnko, zamíchá mezi ostatní a pak ho hledá, zdaž je najde; ať je dá do litru maku, a pak ať hledá, jestli je najde; ať je dá do millionů litrů maku, ať hledá, zdaž je najde; ať je dá do nádoby plné maku kilometr dlouhé,

tolikéž široké a hluboké, ať ho hledá, zdaž je najde; ať je dá do prostoru, jejž zaujímá naše země, plného maku, ať sáhne na slepo a vytáhne zrnko poznamenané, pak bych mu věřil, že svět mohl povstati náhodou; a přece dá se vypočísti, že by bylo nekonečně mockrát snadnějším, aby kdo z takové spousty maku, jež by se směstnala v prostoru naší zeměkoule, maně vytáhl jisté zrnko, než aby svět mohl povstati náhodou.

Kdybychom písmena prvních dvou veršů písně: „Sil jsem proso na souvrati, nebudu ho žíti“ různo od sebe oddělili, na papírkách po jednom napsali, svinuli a z osudí jako při loterii nedívajíce se písmeno za písmenem vytahovali, vedle sebe kladli na řádek, abychom je mohli čísti, tož pravděpodobnost, že by nám vyšla v tom pořádku, aby dala ony dva verše, byla by tak nepatrnou, že dříve by se podařilo vytáhnouti maní jisté zrnko maku z takového množství makových zrnek, jímž by naplnil naši zeměkouli. A což kdybychom vzali do počtu písmena celé písně? A což písmena nějaké knihy? Což kdyby písmena nějaké knihovny? A kdyby písmena všech knihoven? — V jedné květince však jest více molekulí, a kolikrát více atomů, než všech písmen ve všech knihovnách, kolik jest jich v dubu, ve lvu, když v jednom krychlovém centimetru vody 0° teplé fysikové počítají osm tisíc trillionů molekulí. A co jest jich v organismech na zemi, co jest jich v soustavě sluneční, co ve světě viditelném — a to není ještě všecko! Všude pak vládne zákon! A tato slepá náhoda vyvozuje věci přesahující nejbystřejší rozum lidský! A přece materialisté musí věřiti v náhodu, nechtějíce věřiti v bytost božskou!

Nietzsche tak oslavovaný jest nepřítelem soustavy; náklonnost k systemu jest prý nedostatkem rozšafnosti. Proti němu nic bys nespravil dovolávaje se logiky, praví: „Nesprávnost úsudku není ještě výtkou proti úsudku.“ Jak při takových zásadách pochodila by mathematika, fysika a každá skutečná věda? Došel-li jsem k nesprávnému konci v mathematice, buď zásada byla nesprávná, nebo chyba stala se ve výpočtě.

Filosofie rázu Nietzscheova vede k rozvratu vší společnosti lidské; a člověk přece jen ve společnosti lidské dochází většího blahobytu, jsa bytostí společenskou.

Však Nietzsche nebyl důsledným, chci říci, že měnil své stanovisko. Kterému Nietzscheovi máme důvěřovati více, Nietzscheovi z dob 1868—1879, jenž učil, že nejvyšší člověk povstává, když se vyzul ze všeho, co jej činí zvířetem, když stává se čirou negací zvířete, když

jest rozumným tvorem, nebo z dob 1879—1889, když učil, že původní zvíře nezkrocené musí opět do člověka? Máme mu věřiti, když učil, že původ z dobrých rodičů činí pravým šlechtictvím, že jedním zlým předkem již přerušuje se to šlechtictví: Každého, kdo chlubí se šlechtictvím, máme se tázati: neměl jsi za předka žádného násilného, lakomého, zhýralého, zlomyslného, ukrutného člověka? Může-li ti říci s dobrým svědomím, že ne, hledej si získati jeho přízně.... Nejlepším prostředkem dobře začíti den jest, když se probudíme přemýšleti, jestli bychom aspoň jednomu člověku nemohli učiniti nějakou radost toho dne. Kdyby to smělo býti náhradou za smýšlení náboženské, lidé měli by prý výhodu při té záměně. — Anebo máme mu spíše věřiti, když učil pravý opak toho v období následujícím.[1] Kdo stopuje změny v jeho stanovisku, nemůže než býti přesvědčen, že Nietzsche by byl učil zase opak, kdyby nebyl pomátl se na rozumu tak, že vůbec již pracovati nemohl. Dříve učil, že nemáme důvěřovati svým citům, to že by bylo důvěřovati více dědovi a babičce a jejich rodičům více než bohům, kteří jsou v nás: svému rozumu a zkušenosti; v době následující však již i Sokrates zle u něho pochodil, že stavěl rozum nad city a vášně.

Kritika shovívavá, kteráž chce věděti, že Nietzsche pochopen nebyl správně, vykládá změnu ve smýšlení tohoto filosofa tím, že poznával dopjav se vyššího stupně, že člověk, jaký jemu vyhovoval v období dřívějším, není dosti dokonalým, že tedy musí býti překonán, jako budova nevyhovující musí býti stržena, aby na jejím místě mohla býti postavena budova lepší, dokonalejší.

Vyzývá-li „buďte tvrdými“, že volá i k lidstvu i **sám k sobě**, aby proti sobě, člověku Nietzscheovi, on sám Nietzsche byl tvrdým, aby stal se z něho nadčlověk, Nadnietzsche, jako Zarathustra jeho ničím jiným není než Nadnietzscheem, jenž mluví s Nietzscheem: Jest to jakési rozštěpení vlastního já: v já nižší, jež musí býti překonáno, aby na místo jeho nastoupilo já dokonalejší. Když Zarathustra jest Nadnietzscheem, on tedy sám v druhé osobě, tož vlastní osobní nápady podává za nezvratnou pravdu. — Čirý subjektivismus. Ale kdo mu takto rozumí čta jeho spisy? Řekne-li se, vždyť on sám praví, že **sobě** psal „Mihi ipsi scripsi“, tož musíme říci: hledal nakladatele svých spisu; proč raději nezamezil, aby jiní četli: pakli se vědělo, že budou čísti i jiní, proč nebylo psáno tak, aby rozuměli, jak to myslil autor? Ale jeho

[1] Typus zločince jest pravým typem silného člověka za nepříznivých okolností... Jemu schází pusté místo (svoboda), jakási volnější a nebezpečnější povaha, při které všecko, co jest zbraní v pudě silného člověka, jest po právu.

odpor proti křesťanství, jež nejvíce jest s to, aby zapudilo z člověka zvíře, a proti vzoru toho krásného učení, proti Kristu, příliš zřejmě jest vystupováno a stupňováno až ku zběsilosti.

*

Nietzsche čím dále, tím více trpěl chorobou, bolestmi v hlavě, což zajisté nebylo bez účinku na jeho smýšlení; duch jeho čím dále, tím více se zatemňoval, až úplně klesl a zapadl do mrákot, z nichž neozdravěl. Proč pak spisy jeho doby pozdější 1879—1889 pojistily mu více slávy než díla dřívější a z těch opět nejvíce ty, které staví se na stanovisko nejostřejší protivy proti křesťanství, kteréž sobectví bezohledné staví za první zákon, ctnosti křesťanské za něco, co člověka pokazilo a učinilo z „pána" „zvíře stádové", nicotné. I u těch lidí jeho spisy došly obliby, kteří by měli proč zavrhouti jej, u socialních demokratů; vždyť Nietzsche jest aristokrat zarputilý v rouše občanském. Socialní demokraté chtějí rovnost a dovolávají se zásady, že všichni lidé jsou si rovni, a že mají míti i stejný podíl na statcích pozemských; Nietzsche však výslovně praví, že lidé nejsou sobě rovni, že jedni jsou tu na to, aby panovali a druzí, menší ceny, aby jim sloužili, aby byli vykořisťováni.

Nietzsche neučí ničemu, co by zde již dříve nebylo bývalo, on jen vyslovil a jaksi dal za pravdu názorům pučícím z přirozené sobeckosti, učil, čeho tisícové sobě přáli; a že nitro těchto tisíců bylo jako naladěno na tony, jež vyznívají z jeho učení, toto učení našlo ozvěnu. Půda materialismem prosáklá jest pařeništěm toho učení. Nebyl-li kvítkem učení materialistického německý básník Heine, jehož idealem byl Napoleon, vyspělý exemplář nadčlověka, pravá to bestie, pro něhož bídně hynuli sta tisíců lidí? Heine šlechtu zbavuje všech pout mravních a vyzývá k bezudné poživavosti a nestarati se o nic, nebe ponechati vrabcům. Těm, kdo nepatří k aristokracii, volá: „Wenn du nichts hast, so lass dich begraben; denn ein Recht zu leben, Lump, haben nur, die etwas haben."

Dr. F. von Hellwald ve svých dějinách vzdělanosti praví, že úkolem vědy jest zrušiti všechny idealy; dokázati jejich prázdnotu a nicotnost; dovoditi, že víra v Boha a náboženství jsou klamem, že mravnost, rovnost, láska, svoboda a právo lidské jsou lží, ale zároveň dokázati, že všechny tyto bludy jsou potřebny. L. Büchner šiřitel materialismu praví, že křesťanství uškodilo pokroku a civilisaci. Bezbožectví prý jen vede ke svobodě, rozumu, pokroku, uznání pravé lidskosti, k humanismu! Ale čemu učili encyklopedisté francouzští? Svržen Bůh

s trůnu a zůstal ještě rozum, moudrost, vozili ji na voze ve slavnostním průvodu po městě; zůstalo bratrství, rovnost, lidskost, humanita. — O guillotino, vy hrůzy pařišské, vy jste toho svědkem, jak dobrý byl ten nový bůh! — Ale což nebylo to učení ještě dříve zde? Vždyť plodem učení materialismu doby staré bylo učení pozdějších sofistů, jež dalo by se shrnouti ve větu: nic není pravda, vše jest dovoleno; člověk jest měrou všech věcí, t. j. co člověk za dobré uzná, jest dobrým. Kritias učí, že víra v bohy jest vynálezem na ztrestání stádového člověka. Protagoras učí: vše, co prospívá, t. j. co zvyšuje hmotný blahobyt, jest již proto dobrým; ctností jest, co napomáhá dosáhnouti blahobytu, ukojení žádostí. Šťastným jest, praví u Platona Kallikles, samovládce, tyran, neboť má plnou moc a prostředky ukájeti žádosti. On smí vražditi, loupiti, jemu jest dovoleno všecko: násilí, chytrost, úskok. Štěstím jest neobmezená svoboda, činiti bez trestu co by chtěl. Dej žádostem vzrůsti do nekonečna, nestarej se o společnost, jestiť nepřirozená a spočívá na klamu. Méně chytří spojili se s méně mocnými a pojmenovali přirozenou nevázanost potupnými jmény, poněvadž se stydí za svou mdlobu. Ale ty užívej jen všemožným způsobem a neohlížej se na to, co by tě zdržovalo v požitcích: nedbej mravu, zákona, bohů atd. Není-li to Nietzscheova „Herrenmoral“?

Stát žádá ode mne obětí, odvrátím se od něho, ničeho si nepřeji než žíti příjemně a požívati rozkoší co nejvíce. Požitky tělesné lepší jsou požitků duševních, ač i tyto mají cenu. Pomýšleti na budoucnost znepokojuje, proto užívej a nemysli na nic. Užívej rozkoší, jež rozčilují, ἡ ἡδονὴ ἡ ἐν κινήσει — učí Aristippos. Není-li možno býti prostu strastí, pak jest lepší smrt, samovražda, učí Hegesias. Epikur káže užívati života a nestarati se o bohy; nestarajíť se o člověka požívajíce slastí nebeských. Jest lepším vrstevníků svých, jest vzdělaným, radí k mírnějšímu užívání, aby trvalo déle, a radí všímati si požitků ušlechtilejších, plynoucích z přátelství, umění, vědy, ale učenníci jeho rozuměli mu jinak, žili a hlásali požitky tělesné, hedonismus.

Tak bylo vždy od nejstarších dob až na naše časy: kdykoli byl odstraněn Bůh, nic neprospěly ani nejkrásnější nauky. Ti, kdož je hlásali, byli přečasto lidé ještě dobří, humanní, ale jejich učenníci jinak rozuměli.

Zajde-li slunce, máme dlouho ještě světlo, účinek slunce, třebas již ho viděti nebylo. Kdo myslí, že i bez slunce jest dosť světla, mýlí se a pozdější doba ukáže, že slunce jest nezbytné potřebí, aby bylo světlo, aby dobré plody zrály. Tím sluncem jest víra v Boha.

Potřebu té víry anebo aspoň blahé její účinky na společnost lidskou uznávají sami neznabohové. I Nietzsche praví, že víra prospívá „pánům“, poněvadž udržuje sluhy v poslušnosti a sluhům, otrokům prospívá tím, že činí život snesitelným.

*

Největším ponížením náboženství jest, činí-li se službou pánů; velkým ponížením náboženství jest, řekne-li se, že intelligence, vzdělaní ho nepotřebují, že jest pro hloupé, nevzdělané. Nepravdu děl Goethe slovy: „Kdo má vědu a umění, má i náboženství, kdo nemá vědy, ať má náboženství!“ Kdo není s to, aby vlastním zkoumáním poznal lichost důvodů proti náboženství, ten ať považí, že nejdůmyslnější myslitelé náboženství uznávali od dob nejstarších až po naše časy. Byl to starý Anaxagoras, Pythagoras, Sokrates, Platon, Aristoteles; ať pominu církevních otců, učenců a myslitelů první třídy — byli to Descartes, Leibnitz, Newton, Gauss, kteří ve vědě, jež žádá nejbystřejšího a nejdůslednějšího ducha, v mathematice, jsou tvůrci mathematiky vyšší, jsou uznaní geniové. Pravá intelligence, jak tito mužové dosvědčují, od náboženství se neodvracuje, jí nematou věci zevní, přihlížíť ona k jádru věci. Není pravda, že by rozum a věda byly proti víře. Praví-li se, že intelligence od víry odpadá, tož považme, kdo všecko čítá se k intelligenci: již každý, kdo čte noviny; ohlédněme se, kdo všechno již chce býti vůdcem a rádcem lidu! Tato „intelligence“, čemu kdy z náboženství se naučila, dávno zapomněla a jest ve věcech náboženství nevědomou, pentlička svobodomyslnosti, jíž se zdobí a na odiv ukazuje, brání jí, aby něčemu se přiučila, aby šla do chrámu; v této nevědomosti tone čím dál tím více. Není dosť intelligentní, aby samostatně soudila, dává za pravdu, co pravdou býti se zdá, ač není; neumí věci přihlížeti až na dno. Nebylo ještě svaté věci, aby jí byl někdo nezneužil, a bohužel sotva kdy bylo čeho tak zneužito, jako náboženství. Zneužívali a zneužívají ho nejvyšší moci světské — a Bohu budiž to žalováno, i moci duchovní, když propůjčují se a dopouštějí, aby náboženství bylo zneužito.

Odpůrcům náboženství je zbraní proti víře, kdykoli zneužívá se náboženství. Nietzsche při všem nepřátelství nemůže popříti výbornosti víry křesťanské, ale že jí bylo zneužito mnohokráte, pozbyla u něho ceny. Praví-li jeho přátelé, že Nietzsche nebyl naprostým nepřítelem víry, nýbrž jen víry naší „zkažené“, tož jest možná, že mají pravdu; ze spisů jeho však čtoucí vyčte jen zavrhnutí víry vůbec. Nietzsche praví: Křesťanství jest zajisté jedním z nejčistějších projevů touhy p

vzdělanosti a po obnovené svatosti; že však stonásobně ho bylo zneužito, aby hnalo kola státní moci, jest nemocno až do kosti, jest pokryteckým, prolhaným a zvrhlým až v protivu svého původního určení.

Náboženství učí nás, že před Bohem všichni jsme si rovni. Nietzsche popírá rovnost lidí: „Boha není, jest mrtev — a před luzou nechceme býti sobě rovni.“

Intelligence obecná, vidí-li úspěch hmotný, nabytý sobectvím, bezohledností, vůbec způsoby dovolenými dle moralky Stirnerovy a Nietzscheovy: „Nic není pravda, vše jest dovoleno“, za správnou uznává tuto moralku, nepřihlíží, zdaž co jest zákonem pro svět čistě hmotný a po stránce hmotné, v přírodě hmotné, jest i zákonem v říši, jež spadá jen částečně v říši hmotnou. Toto zevnější štěstí člověka, pocházející z prospěchu hmotného, jest nad míru vratké, ale člověk se jím spokojuje. — —

Na konec ještě výrok Nietzscheův o příkladě, kterým se průměrná intelligence řídí. Praví v „Rede und Schrift der Religiösen“: „Jestliže již sloh (k tomu patří všechen zevnějšek) a celkový výraz kněze mluvícího a píšícího nejeví člověka zbožného, není potřebí bráti do opravdy jeho mínění o náboženství a ve prospěch jeho. Ono bylo i pro jeho majitele bez moci, jestliže v něm, jakž jeho sloh prozrazuje, jest výsměch, zlomyslnost, nadutost, nenávist a všeliké víry a změny jeho nálady zcela jako v člověku neznabožském; — oč horšími budou u jeho posluchačův a žáků! Zkrátka on přispěje pouze k tomu, že je učiní ještě méně zbožnými.“ Není to sice logické, ale děje se tak, a to nejen v náboženství, nýbrž ve všech poměrech života. A tuto skutečnost Nietzsche často velmi dobře vystihl. Nebude nám tedy idealem filosofa, ale zrcadlo, ve kterém dobu naši ukázal, není docela klamné. Bylo by pošetilým, zastírati si oči před těmito trpkými pravdami.

Socialní význam svěcení neděle.

Dr. Josef Samsour. (O.)

Z toho zároveň také jde na jevo, jak převráceně stát jedná, když sám nařizováním prací v neděli, nebo konáním funkcí, jež se s náboženskou oslavou neděle nesrovnávají, příklad ku znesvěcování neděle dává. Tím zapírá netoliko povinnost svou chrániti nábožensko-mravní řád, nýbrž sám se bouří proti onomu nábožensko-mravnímu řádu světovému, na němž jeho vlastní existence spočívá. Nešťastněji nemůže stát ničiti základů své vlastní existence a své vlastní oprávněnosti k právním funkcím jemu příslušícím, nežli se děje takovýmto officielním znesvěcováním neděle. Stát, vrchnost prohlašuje se tím zřejmě za nekřesťanskou, za atheistickou, popírá nábožensko-mravní, křesťanský řád světový a klesl-li stát jednou na tento stupeň, pak nelze pochopiti, jak může sám vzpouru proti svým vlastním nařízením jako neoprávněnou zavrhovati.

Plní-li však stát svou úlohu a chrání-li náboženské svěcení neděle, tu pracuje netoliko o zachování nábožensko-mravního řádu v životě společnosti lidské, na němž jak věčné tak také časné blaho lidí a národů v poslední instanci spočívá, nýbrž řeší tím také i kus socialní otázky. Chránit jednak pracující lid před bezohledným a ukrutným vykořisťováním, jednak přispívá k tomu, aby náboženství v srdci jak pracující třídy tak prácedárců zachováno bylo. Kde náboženství pevně je zakotveno v srdci dělníků a prácedárců, tam nemůže nikdy otázka socialní nabýti takových rozměrů, aby ohrožovala stávající řád, a to proto, že na jedné straně v náboženství pracující lid nalézá pevnou oporu, aby spokojen s pozemským osudem, jenž mu připadl, svoji práci konal, její břímě nesl, výstředností, v nichž jeho síla pracovní hyne, se varoval a neskytal sluchu vábení oněch podvratných stran, které jej svésti chtějí na cesty, na nichž nikdy štěstí a blaho jeho kvésti nemůže.[1]) Na druhé pak straně uvádí náboženství též i práce-

[1]) To uznávají sami socialisté: »Meine Herren«, pravil Bebel na říšském sněmu německém dne 23. února 1890, »Sie wissen, dass je mehr der Glaube an das jenseitige Leben bei den Massen schwindet, die Massen um so nachdrücklicher verlangen, dass sie ihren Himmel auf Erden finden. A Heine již před padesáti lety volal k majetným: »Mit dem Umsturz der alten Glaubensdoctrinen ist auch die alte Moral entwurzelt . . . die Vernichtung des Glaubens an den Himmel hat nicht nur eine moralische, sondern auch eine politische Wichtigkeit. Die Massen tragen nicht mehr mit Geduld ihr irdisches Elend und lechzen nach Glückseligkeit auf Erden. Der Communismus ist eine natürliche Folge dieser veränderten Weltanschauung.« Werke III. (Hamburg 1876), 113—115.

dárcům, jak Lev XIII. ve své encyklice „Rerum novarum“ praví, na paměť: „že nesmějí dělníky za otroky pokládati a s nimi jako s otroky zacházeti, že nectno je a nedůstojno, lidi pouze k vlastnímu zisku vykořisťovati a je jen tak vysoko ceniti, jak jejich síly pracovní sahají, že musejí míti ohled náležitý na duchovní blaho a náboženské potřeby dělníků, že je to proti právu božskému a lidskému, nouzi trpící utiskovati a vykořisťovati k vlastnímu prospěchu.“ Ochrana náboženské oslavy neděle má proto veliký význam socialní ano je podstatným momentem v řešení otázky socialní, kterou znesvěcování neděle pomahalo vyvolati.

To, co jsme až doposud o socialním významu svěcení neděle ve smyslu katolickém uvedli, platí také i o svěcení svátků církví katolickou zavedených. A právě proti svěcení těchto svátků bojuje liberalní ekonomismus, jenž by sice i neděli rád odstranil, dosud však tak učiniti nemohl, ježto vědomí křesťanské v lidu stále ještě žijící, a kde vymizelo, zvyk v lidu zakořeněný nepřekonatelnou mu v této věci klade překážku. Aby pak s jakousi alespoň zdánlivou oprávněností odstranění svěcení jejich žádati mohl, uvádí za důvod především poškozování zájmů národohospodářských, jež prý ze svěcení těch několika svátků, jež ještě v zemích katolických se slaví, vyplývá. S minutiesní důkladností a přesností vypočítává tu, jak mnoho práce a výdělku těmito několika svátky ztrácí všeobecné národní hospodářství a lid pracující a jak je to tudíž nutným požadavkem národního hospodářství, aby tyto svátky byly odstraněny. „Aby bylo objasněno“, praví, „jak svátek pekunierně škodí, dejme tomu, že v Čechách jest jen jeden milion pracovníků, z nichž každý vydělá denně 80 kr., povstává tím ztráta 800.000 zl. Rozmnožení svátků o 10 rovná se úbytku 8,000.000 zl., zatím co přece potřeby ve svátky z výdělku ostatních dnů pracovních musejí býti kryty, což je zkracením a omezením tohoto výdělku“. Je tedy dle této národohospodářské theorie lid tu jen ku práci; že lid má také vyšší náboženské zájmy, jimž případně práce ustoupiti musí, ano, že lid má své dobré právo tu a tam od práce odpočinouti — to je pro tuto národohospodářskou theorii stanoviskem překonaným. Pytel peněžní nezná žádného náboženství; proto je mu také náboženský svátek, jejž lid slaví a na němž celým srdcem svým lpí, něčím nerozumným. Pytel peněžní sám nepracuje; proň je každý den svátkem. Lidu pracovnímu nechce však dopřáti žádného dne odpočinku; k čemu je tu také lid, než aby pracoval a pracoval, aby lesklé tolary bohatství až do nekonečna rozmnožoval?

Jak patrno, zeje z této snahy po odstranění svátků sobecký materialismus. Nic než peníze a zase peníze — to je, s čím toto národní hospodářství počítá; vyšší náboženský a mravní živel v životě národním, potřeba klidu i v zájmu udržení síly národní — to je pro ně kniha, sedmi zámky uzavřená. Proto domníváme se, že nechybíme, když tvrdíme, že odstranění několika svátků ročních jednou provedené, bude míti za následek i snahu odstraniti neděli. Neboť důvodů národohospodářských, jež by proti svátkům platily, dá se rovněž tak dobře i na neděli použiti. Bylo by tedy nedůsledností, kdyby moderní hospodářství národní po odstranění svátků najednou před nedělí se zastavilo a své důvody jednoduše do kapsy schovalo.

Proto je úkolem všech povolaných činitelů, zvláště kněžstva, více než kdy jindy poukazovati na nutnost náboženského svěcení neděle a svátků. Netoliko pro dělníka je neděle nutností, aby pro lopocení denní nezapomněl na Boha a svou vlastní duši, nýbrž i pro kapitalistu, jemuž snadno nebezpečenství hrozí vše získati, duši svou však vlastní při tom ztratiti. Práce a výdělek musejí k Bohu směřovati, nemá-li dělník upadnouti v otupělost duševní nebo v zoufalství, pán pak v poživačnost a lakomství. Láska k Bohu nevylučuje energie, chrání však před zvrhlostí. Egoistická energie naproti tomu, kterou ekonomové národní tolik vychvalují, zvrhne se vždy v ukrutnost a surovost, vykořisťování a lakomství.

Egoismus jest antisocialní.

Poněvadž neděle jest tak důležitou socialní institucí, proto všecky křesťanské státy vydaly více méně zákonná ustanovení k ochraně její. Co se Rakouska týče, tu za doby tak zvané posefinské zakázány byly v neděli práce služebné, konané na poli nebo doma, též veřejné práce v dílnách, hlučné hony; úředníkům bylo bdíti nad plněním zákonů, ano oni byli povinni v neděli i ve svátky účastniti se služeb Božích. Dekretem dvorní kanceláře ze dne 22. ledna 1813 k českému guberniu zapovězeny katolíkům i veřejné práce služebné v nařízené svátky. Dvorní dekret ze dne 1. července 1826 (daný appellačnímu soudu v Dalmacii), zapovídá v neděli i ve svátky konati soudní dražby. Výnosem ministra kultu a vyučování ze dne 22. června 1850 se nařizuje, by v místech, kde katolíci tvoří většinu obyvatelstva, svěcení neděle a svátků katolických se nerušilo hlučnými pracemi a veřejným obchodem.

Zákon intenkonfessionelní ze dne 25. května 1868 nařizuje v článku VI. pouze tolik, že v neděli v čas bohoslužby má ustati každá veřejná práce, která není nevyhnutelná; mimo to dlužno ve svátky

jakékoli společnosti náboženské v dobu hlavních služeb Božích blízko chrámu vše opomenouti, co by mohlo bohoslužbu rušiti.

Jelikož tímto zákonem zakázána práce jen v čas bohoslužby, kdežto jiná práce není zakázána, a jelikož ani živnostenský zákon ze dne 20. prosince 1859 o klidu nedělním nečiní zmínky, nebylo po dlouhou dobu dbáno klidu nedělního při rozličných živnostech; právem tudíž bylo naléháno na to, by klid nedělní zákonem byl ustanoven. By se oprávněným požadavkům pracovníků vyhovělo, vydán dne 8. března 1885 zákon, jímž se mění a doplňuje řád živnostenský; § 75. toho zákona stanoví: „V neděli má ustati všecka práce živnostenská. Ministr obchodu je však zmocněn, aby při jednotlivých druzích živností, jejichžto provozování snadno přerušiti nelze, nebo jichžto nepřetržitého provozování třeba jest vzhledem k potřebám konsumentů nebo veřejné dopravy, dovolil živnostenskou práci také v neděli. Ve svátek dán buď pomocným pracovníkům čas, aby dle svého vyznání mohli vyhověti svým povinnostem k návštěvě dopoledních služeb Božích.“ Ministr obchodu užil práva neboli zmocnění jemu přiřknutého v míře nejhojnější a vyjmul svými nařízeními ze dne 27. května R.-G.-B. 83, 30. července R.-G.-B. 108 a 21. září R.-G.-B. 143 velkou řadu prací živnostenských; probíraje nařízení ta, načítal jsem 43 druhů živností vyjmutých z klidu nedělního. Podobné výjimky povoleny byly ještě výnosy ze dne 12. srpna 1886 č. 13.820 (týká se svobodné práce ve mlýnech), 25. října 1888 č. 33.392 (fabrikace albuminů se týkající), 5. ledna 1886 č. 46.172 (vztahující se na obchod s palivem) a 3. listopadu 1885 č. 35.861 (týkající se vožení ledu).

Intelligence v 19. století a církev.

Fr. Schroller.

Intelligence 19. století byla hrdou na své vymoženosti a vynálezy. Obemknulať zemi železnou sítí, vzdušnou páru zapřáhla jako oře do svých vozův, ohromné hory prokopala, nesmírná moře překlenula a není místa, kde by svého královského žezla nezarazila. Telegrafy rychlostí blesku nesou její myšlenky a city do nejzazších konců světa, geologií, chemií, fysikou odhalila světy, o nichž praroditové neměli zdání, bádáním dějepisným, filologickým a jazykovým světy dávno již zapadlé vzkřísila.

Ale tato intelligence tak hrdá na své vymoženosti a vynálezy nebyla šťastna. Nosila ve svém srdci smutek a ten černý šat, jímž se odívala, byl jeho symbolem. Popřela nebe i zemi, odčarovala, abych tak řekl, z myslí lidských nadpřirozené pravdy, vzala veškerou naději v budoucnost. Tak jako onen vojín jsa druhdy tázán: več věříš, odpověděl: v sebe — tak intelligence slyšíc tuto otázku, odpovídala: v nic. Bolesti nevěry opanovaly její srdce a ústy jednoho ze svých výtečníků zaúpěla: „Žel, žel, náboženství zmizelo, mraky nebes změnily se v déšť, nemáme ani naděje, ani očekávání, ani dvou kousků černého dřeva složeného na kříž, před kterým bychom mohli sepnouti ruce. Ubohý Synu Boží, na kterého se zapomíná, nenaučili nás Tebe milovati. Lidské radosti jsou výsměšné, opovrhují bez milosrdenství. Ó Kriste! šťastní toho světa myslí, že Tě nepotřebují. Odpusť, urazí-li Tě jejich pýcha, pokřtí je jejich slzy dříve nebo později; polituj jich, že se domnívají býti v bezpečí před bouřemi, a že jest jim potřebí, aby k Tobě došli, přísných lekcí neštěstí. Naše moudrost a náš skepticismus jsou v našich rukou jen velké dětské hračky; odpusť nám, že sníme o tom, že jsme bezbožní, Ty, který jsi se usmíval na Golgotě.“ [1])

Intelligence domnívala se, že věda nahradí jí Boha a že na vždy odčiní potřebu náboženství. Pociťuje hořkost zklamání. Přiznává, že zbraní vědy frivolně užívala proti nejvzácnějšímu statku člověčenstva, že si s ní zahrávala jako neobezřelý hoch s nabitou ručnicí a že neštěstí ztropila.[2]) Uměnami ověnčovala a ozdobovala své Boha prázdné srdce a v rozkoších a požitcích jeho rozervanost utlumovala. Ale srdce zůstávalo prázdné, rozervané.

---

[1]) *Alfred de Musset*, Zpověď dítěte svého věku.

[2]) *Brunetière*, Les faillites de la science. Revue des deux Mondes.

Intelligence rozstoupila se ve dva tábory. Duchové vyšších věcí žádoucí, duše neohraničené, mající potřebu nekonečna, sklonily v pláči svou hlavu, zahalily se v chorobné sny a oddaly se bolu jako rez srdce sžírajícímu. Neumějíce spínati svých rukou k modlitbě a v Boha nevěříce, klaněly se bohu jako svému bohu:

> Kdys Ave Caesar mroucí barbar řek'.
> Já cítím odboj, vztek,
> že takých po letech zas musím hledět zpět
> v ten ztracený svůj svět,
> že takých po letech se musím znovu rvát
> o vše, co mělo spát,
> že v nepokoje bouři zlé a dravé
> řve musím: Dolor Ave.[1]

A vedle těch, kteří v pláči nad prázdní svého srdce skloňovali svých hlav, stáli lidé těla, stáli nehnuté, užívali positivních požitků a neměli jiné starosti, kromě počítání peněz. Ovšem vzdělání a rozšířené vědomosti povznášely přirozenost lidskou, ji zušlechťovaly a zjemňovaly, ale zvyšovaly také tento duševní bol. Vynikající povahy více trpí. Zbystřené svědomí, vzpružená obrazotvornost, touha po nekonečných radostech na straně jedné a nízkost vezdejšího života na straně druhé, prchavá přítomnost, starosti o budoucnost, to vše spojilo se v těchto ušlechtilých duších a způsobilo u nich tajůplný smutek. „Od mnoha let snažím se, abych vyzkoumal duše vynikající a vzdělané, ale bohužel o přítomnost Boží oloupené. Zastihl jsem je vždy zarmoucené, sklíčené tajemnými hlasy svědomí, skorem všechny bezděčně usilující a práhnoucí po vyšším životě, dokonalejším a méně ohraničeném.“[2] A kdyby mravnost těchto duší při tomto všeobecném odvratu od Boha byla doznala nějakého zdokonalení! Ale nedoznala. Sami vyznávají, že se ovinuli poutem z přadének mdlých lží a opatrných podvodů, lehkomyslných pomluv a zúmyslné věrolomnosti; že byli povolným pískem, zemí, na níž nikdo nemohl stavěti; malým obíleným hrobem na velkém hřbitově, na němž odpočívaly duše jejich druhů, malým nepatrným mužem, jenž nikoho nemiloval, nikomu nepřál, s malým vyschlým srdcem, olíčeným zdvořilostí.[3] Tak se jim stal život řetězem, v němž po článku radosti následovalo deset článků starosti, po kroužku zlatém deset olověných. Duší těch zmocnil se duševní stav, kterým trpěl Child Harold, prve než počal světem svou pouť, aby v ruchu bídu srdce zapomněl.

[1] *J. Vrchlický*, Květy 1900.

[2] *Bougand-Arenberg*, Religion und Irreligion.

[3] *Joergensen*, Hlídka 1899.

. . . měl srdce choré zcela,
rád prchnul by a míjel rej i kvas;
prý mnohdy slza chmurná trysknout chtěla,
však pýcha v led ji sžehla v cloně řas.
Sám v zadumání dlíval drahný čas,
až rozhod' se, že z vlasti útěk zvolí,
v dál moře, v pásem horkých žár i jas.
Syt rozkoší, on skorem vzýval boly
a pro změnu by šel i v temna věčné doly.[1]

A neučinila-li nevěra duše intelligence ani šťastnějšími ani lepšími, do společnosti přinesla rozvrat. Jak se namahala intelligence, aby blahobyt společnosti rozkvetl. Bohu nechtějíc se klaněti a obětovati, učinila ji sobě bohyní, kladla jí na oltář své síly, své myšlenky, svá hnutí, svůj život a svou smrt v ní soustřeďovala. Ale sila vítr a klidila bouři. Odkopej pevnou půdu, na kteréž třeba žulová budova stojí, a dům se sřítí. Tuto pevnou půdu věčných náboženských pravd, mravních a právních zásad a ctností, které Bůh vyňal z všelikého rozumování a důstojností samozřejmých axiomův opatřil: víru a bázeň Boha, desatero přikázaní, rodinu, autoritu, vlastnictví, právo dědičné mnozí z intelligence podkopávali a trhali. Společnost prý jednotlivcům tato práva uchvátila, ať je tedy navrátí. A co zákonodárství, mravnost, náboženství všech národů odsuzovalo a jako zločin trestalo, chorobně vzrušené davy jako pokrok velebili. Absolutní císařství, konstituční monarchie, nižádná republika nejsou od náhlého nějakého převratu, zpozdilých novot, ostří meče jisty. Společnost, jejímuž blahobytu nejnadanější z intelligence svůj život zasvěcovali, jest lodí, bouří na moři zmítanou. Stožáry praskají, vichr rve plachty, koráb v boji s vlnami sténá a vzdychá. Kdo z nás může předpověděti, kolik a jakých vlád za svého ještě se dočká života! Již přechází chuť zajímati se o politické záležitosti.

Intelligence tedy odpadši od Boha škodila sobě a poškodila zájmy své společnosti, náboženství pak samo a církev je zastupující zůstaly bez úhony. Kdy vinou nevěry a bludných jejích zásad všecky základy v společnosti se řítily, nejstarší instituce se bořily a zanikly, kdy srdce tlakem vnitřních bojů a bolů zmírala, jedině církev byla této všeobecné zkázy ochráněna. Stála pevna a nevyvratna. Jako maják na bouřném moři prostřed dorážejících naň vln, tak církev prostřed bludných nauk a lží vyzařovala světlo a teplo pravd, zásad a ctností, které intelligence i společnost ze svého srdce vytiskla. Komu by nestanul na mysli onen prastarý děj o potopě a arše? A řekl Bůh Noemovi: „Vejdiž do korábu

[1] *Byron-Eliška Krásnohorská*, Child Harold; zpěv I.

a vezmi cokoliv třeba, aby lidstvo bylo zachováno a se obrodilo, aby zachováno bylo símě po vší zemi." I stala se potopa čtyřiceti dnů a nocí na zemi a rozmnoženy jsou vody a vyzdvihly koráb vzhůru od země. A čím prudčeji váli větrové, čím hřmotněji doráželo vlnobití, tím výše vystupovala archa. Stoupala ustavičně, bez odporu, nesouc v sobě člověčenstvo, símě budoucnosti. Kdo, jenž pozoroval církev devatenáctého věku, kdo viděl proudy a vlny, kterými nevěra na ni dorážela, kdo stál prostřed tohoto jejího boje a neviděl v onom ději věrný obraz církve ve svém věku? Kolik větrů vanulo! Jaké bouře! Vichrové, kteří trůny vyvrátili, říše odvanuli, srdce hubili. Ale prostřed praskotu řítících se států a institucí, prostřed dravého vlnobití, které nevěra proti církvi rozpoutala, církev vznášela se nad vodami, kterými lidské vášně zaplavily lidstvo, a nesla v sobě, čeho třeba, aby se obrodil a nově zkvetl život v duších i v společnosti. Čím prudčeji váli větrové bezbožeckých nauk, čím hřmotněji na ni dorážely rozvzteklené vlny lidského vzteku a ďábelské nenávisti, tím výše vystupovala. A vystoupivši a vyvržena z veřejného života společenského, ze srdcí nesčetných duší nesla ssebou pravdy, ctnosti a zásady, jichž nižádné srdce, nižádná společnost postrádati nemůže. Tak jako druhdy za vpádu barbarů do Evropy církev zachránila literaturu, umění a vědy v záhybech svého roucha a v posvátném ústraní svých klášterů uschovala, aby je znovu obrozenému světu navrátila, tak církev v devatenáctém století víru v Boha, v budoucnost života, úctu k vrchnostem, omezení volnosti, povinnost poslušnosti, věčné zákony rodinné, majetkové a mravní chránila a proti všem útokům zachránila. Nad zmatkem revolučními ideami v společnosti a v srdcích zpusobeným, objevila se církev jako záchranný koráb a zraky ušlechtile smýšlejících na se obrátila. Mezi jejími syny povstávaly obavy, aby snad i ona všeobecnou záplavou nebyla postižena a zničena. Ale byly to plané strachy. Třímajíc pevně ve svých rukou sobě svěřené poklady víry a mravnosti, neustávala věřiti a doufati. A konec věku devatenáctého dává její víře a naději za pravdu. Věda, umění i dumysl státníků posílají jí zelenající se ratolest míru uznávajíce, že jediné ona spůsobilá jest oněm konservativním zásadám, pravdám a ctnostem zjednati úctu a vážnost. Proskakují hlasy, že společnost a srdce mnohých děsných oněch katastrof byla by bývala ušetřena, kdyby církev nebývala ve své činnosti tupena, obmezována, pronásledována, svých božských sil pozbavována a za nepřítelkyni prohlašována.

Tuto vyvýšenost církve nad všelikou proměnu času a zlobu lidských vášní, tuto způsobilost její obroditi společnost, naplniti novým životem

lidská srdce vyznává slavný anglický publicista Macaulay a dí: „Není a nebylo na této zemi díla lidské politiky, které by tak zasluhovalo prozkoumání, jako církev římsko-katolická. Dějiny této církve spojují velké věky lidské vzdělanosti. Nezbývá žádné lidské zřízení, které by unášelo mysl zpět do časů, kdy vystupoval dým obětí na Pantheonu a kdy levharti i tygři prováděli skoky ve Flavijském amfitheatru. Nejhrdější královské domy jsou jen od včerejška, proti dlouhé řadě pontifiků. Katolická církev posud vysílá do nejvzdálenějších končin světa missionáře tak horlivé, jako byli ti, kteří působili v Kentu se sv. Augustinem a předstupuje posud před krále s tím duchem, kterým čelila i Attilovi. Počet dítek jejich je větší, než v kterékoli době. To co vyzískala v Novém světě více než ji odškodnilo ve světě starém. Její duchovní vláda prostírá se přes obšírné planiny ležící mezi Missouri a Kap Hornem, kraje to, které za sto let mohou míti obyvatelstvo tak četné jako je obyvatelstvo Evropy.“ A jakoby si byl učinil otázku, zdali tak potrvá vždycky, Macaulay pokračuje: „Nevidíme nejmenší známky, že by se trvání její chýlilo ke konci. Ona viděla počátek všech vlád a všech státních zřízení ve světě a nevíme, zdali není souzeno, aby i spatřila konec všech. Byla velká a vážená než Sasík vstoupil nohou na půdu britskou, než Frank přešel Rýn, kdy řecká výmluvnost ještě zkvétala v Antiochii a kdy modlám ještě vzdávána byla pocta v Mekce. A ona snad potrvá v nezmenšené svěžesti, až nějaký cestovatel z Nového Zélandu zastaví se uprostřed ohromné pustiny a stanuv na zříceném oblouku londýnského mostu, bude kreslit zříceniny chrámu sv. Pavla.“ Ale kterak se smíří církev s osvíceností a pokrokem? Nepřivedl pokrok věd a umění její existenci ve zkázu? Macaulay odpovídá: „Pořád slýchám, že svět stává se osvícenějším a že osvícenost musí vadit katolicismu. Přáli bychom si, abychom si to mohli myslit. Ale pochybujeme, zdali to domnění je oprávněno. Vidíme, že za posledních dvě stě padesát let lidský duch byl nad míru činný, že učinil veliký pokrok ve všech odvětvích přírodní filosofie, že vyvolal nesčetné vynálezy, sloužící pohodlí života; že lékařství, lučebnictví a inženýrství pokročilo, že vláda, policie, zákony se zdokonalily, ačkoli ne v tak značné míře jako přírodní vědy. Ale vzdor tomu vidíme, že za těch dvě stě padesát let, pokud nastala nějaká změna, že tato změna byla celkem příznivá církvi římsko-katolické.“[1] Macaulay zemřel a vývin věcí po jeho smrti váhu jeho slov neseslabil, nýbrž zvýšil. Čím více vymožeností moderní vzdělanosti se množily a vzdělanost sama se stávala

[1] Lord *T. B. Macaulay*, Úvahy historické a literarní, str. 101—104.

všeobecným majetkem národů, tím vroucněji ozývala se potřeba náboženství, tím patrněji vystupovala církev z pozadí, do kterého byla zatlačena. „Nesnáze“, dí Taine, „ovládnouti demokracii bude vždycky katolickému náboženství dobývati přívrženců; zádumčivá tesknota zarmoucených, něžných duší bude rozmnožovati jeho stoupence a starobylý jeho věk věrné vždycky mu zachová.“ Tak církev katolická, její náboženství najednou ocitlo se v popředí, zájem o ni v intelligenci roste a poroste. Intelligence poznává, že cesty, kterými se brala, nebyly pravé, že není schopna bez Boha a náboženství učiniti sebe a svou společnost šťastnou. Pociťuje na sobě trpkou pravdu slov: „Kteříž tě opustili, zahanbeni budou, neboť opustili studnici vody živé a kopali sobě cisterny, cisterny rozpukané, které nemohou držeti vody“ (Jer. 2, 13), a toto pozvání jest červánkem, zvěstujícím náboženství a církvi lepší doby.

Písemnictví a umění.

Úvod z knihy

„Prophètes du Passé“

od Barbey d'Aurevilly. (O.)

A tak, kdyby místo spálení spisu Lutherových, jichž popel padl na Evropu jako símě, byl býval Luther sám upálen,[1] svět by byl zachráněn, aspoň pro jedno století.

[1] Luther upálen! zvedne se pokřik. Avšak kdyby byl blud potlačen v okamžiku manifestace a v pokračování manifestace, to jest člověk, jenž to napsal nebo řekl a jenž to nazývá pravdou. Je to příliš pro berany anarchie, kteří vybekují jen svobodu? Člověk ducha nejkladnějšího, jenž žil po Machiavellovi a jenž nebyl vůbec katolíkem, ba naopak trochu liberalem, Stendhal, pravil s brutalitou nutné rozhodnosti: »Mojí politikou jest usmrtiti dva lidi, když je třeba, aby byli zachráněni tři.« To není tak zlé! A tak smrtí Lutherovou nebyli by byli zachráněni tři lidé za cenu dvou, nýbrž tisíce za cenu jednoho jediného. Ostatně je zde více než úspora krve lidské; je to respekt svědomí a intelligence lidské. Luther falšoval jedno i druhé. A pak je-li tu jakési učení a jakási víra socialní — byl by to tedy katolicismus — je třeba je podporovati a hájiti s nebezpečím záhuby toho neb onoho tak jako společnost. Odtud zvláštní tribunaly instituci, aby se poznaly přestupky proti víře a učení. Inkvisice je tedy z nutnosti logické ve společnosti jakékoliv. Ostatně jsou zde jen kněží, kteří jsou inkvisitory! Otázka inkvisice byla nedávno položena. Ti, kteří ji napadali, mysleli jen vzbuditi zvířecí vášně; ti, kteří ji hájili, hájili ji příliš. Bylo třeba citovati jen slova Leibnitzova: »Na zásadě«, řekl ten velikán, »lze vztyčiti dva problemy zcela různé; tak že je třeba soudce sporu jak v mathematice tak v theologii.« Ze studu a vůbec snad bude se chtíti předstírati pochopení Leibnitze.

Zdaž se ví dobře, co za převraty ve příčině bludu mohlo přivoditi století pozdější? Nestalo se tak. Ať si jest jakékoliv mínění o možnostech, které mohly nastati z podobného případu, případ ten nenastal. Luther mohl žíti. Princip výslechu, založený na náboženském svědomí světa, se upevnil, pak vrhl své kořeny dále ku předu a vnikl do intelligence. Po kacířství filosofie, která je pokračováním kacířství, zmocňovala se znenáhla duchů nejposlušnějších a nejvěrnějších, a vzali, co byli prokleli a odmítli ve stavu ideje náboženské, bez nedůvěry ve stav ideje filosofické. Zde se otvírá perioda velkých Innocentů, kteří sáhli rukou ke zlu bezděky, zaslepeni a ohlušeni svým vlastním geniem, měli-li ho, a zaujatostí svých úvah. Descartes se objevil, Descartes, vynálezce filosofie já, jenž položil zásadu jakési psychologie bez výchovu (cogito, ergo sum), a nemohl nikdy vyplésti se z tohoto uzlu, jejž zamotal kolem své intelligence a jenž ho škrtil na jeho muka, jedná-li se o otázku Boha! Jisté není dovoleno pochybovati o katolické víře Descartesově: historie je v tomto bodě bez mráčku. On věřil a měl proselytismus svého věření. On působil mocně na obrácení Kristiny švedské.

Zatím zaváděl Descartes ve filosofické myšlence Evropy to, co zavedl Luther v myšlence náboženské, ni více, ni méně. Zvláštní zkrácení v duchu tohoto rozpjetí, že nepředvídal, co jeho princip nesl v sobě! Jeho náboženské svědomí nemluvilo o intellektuelním zločinu, jehož se chtělo dopustiti. Chyby, které často činí abstrakce, jsou nespočetné. Vlastní duše se rozřeže na čtvrtky a řekne se: Toto jest Bohu, toto jest člověku, tohle jest náboženství, tohle filosofii! a netuší se, že byla spáchána vražda: zapomíná se, že člověk jest jednotou živoucí, a že tomu, co činí ve jménu nějaké schopnosti, všechny jiné schopnosti odpovídají! Protestantismus filosofický smísen s orthodoxií a obojí objímajíc se v životě a myšlence Descartesově s neotřesitelnou jistotou, jednou z podívaných, které ohromují... Této podívané neposkytl jediný Descartes. Cartesianismus byl klidně přijat duchy nejvyšší orthodoxie, také Bossuetem, znamenitým autorem variací, ohromujícím protivníkem Jurieuovým. Vskutku, aby se vysvětlily takové nepřirozenosti, myslím si, že se dokonávala v těchto velikých duších (a bez jejich vědomí nešťastné temnoty!) separace církve a státu, která se stala veřejným právem 19. století. Abstrakce proslavená a umístěná v zákoně, aby zabila církev a která jistě zabije stát a zabila by církev, kdyby církev mohla kdy zaniknouti.

Tak jest Descartes ještě více než Luther otcem filosofie moderní! Ta ho uznala za svého otce hlasem dosti pyšným. Často v posledních časech dotklo se našich uší toto jméno. Jak ohromující! Filosofii 19. století to je to Cogito, ergo sum Descartesovo, zpracované, přijaté, úrodné, vyrostší ve všech svých směrech, umdlené ve všech svých snahách, vytlačené až do krajních mezí, ba až za ně rozšířené a zapadlé do tohoto nihilismu, jenž již neodpovídá a kde každá filosofie vycházející z pojmu člověka osudně upadá v propast. Nemožno jej omluviti! Nyní, vzdor velkému zmítání mozku, jemuž se oddáváme, není v Evropě ještě leč cartesianismus. Nejobratnější mezi rozumci metafysiky vyšívali

na kanafasu mnohem pevnějším než jejich nit. který ji často ztrhal; ale kanafas ten je stále viditelný pod arabeskami na něm nakupenými. Že to není mýlka! udělali jen toto. Tomu. jenž je doma v tom. co se nazývá ideami; tomu, jenž prohrabal trochu jejich vnitřnosti. zvědav poznati vniternou a tajemnou práci tohoto monstruosního proklubávání se bludu. dnes vylíhlých mezi národy. tomu je snadno poznati cartesianismus v základě všech systemuv. ať jest jich jméno jakékoliv. Ten krouží vskutku také tak v idealismu Fichteově jako v Berkeleyově. v transcendentalismu Kantově jako v pantheismu Hegelově nebo mystiko-naturalismu Schellingově. Od té doby. kdy první pojetí Boha se vytrhlo z předsudku lidského. v problemech filosofie methoda Descartesova (a každá filosofie jest jen methodou) přece více méně opanovala duchy nejrozličnější. vyjma Spinozu snad. tohoto starého ojedinělce myšlenky. děsně originalního. kterýžto měl svůj blud pro sebe sama.[1] Nerozpakuji se tedy říci. že Descartes způsobil definitivně více zla se svým principem psychologickým. než sám Bacon se svým surovým experimentalismem. Tento poslední vyvodil. je to pravda. materialismus. t. j. filosofii digesce a hnoje; ale první vyvodil pantheismus. jenž sjednocuje v jediné doktrině všechny bludy. jindy oddělené. v duchu i v látce: ohromující soustředění. žhavé zrcadlo. které bude páliti svět! Když filosofové času nynějších oslavují Descartesa. vědí dobře. co činí a za co mu děkují. Nejsou mu povinni vším tím. čím jsou a čím se mají státi národové. které oni vyučují? Neboť každá filosofie kráčí ve skutcích. Pozorování nejsráznější má nohy v praxi životní a principy vedou lidi i nejdivočejší z nich s řetězem logiky na krku.

Pojem Boha odstraněný z filosofie byl stejně odstraněn ze zákonodárství. z politiky a z mravu. S druhé strany pojem člověka zavedený do filosofie všeobecné dal za výslednici jiné zákonníky. jiné instituce. jinou moralku a společnost byla obrácena na ruby. To nebylo místně — ví se to dobře — tak náhle za takové doby. ale z počátku jemnými přechody. pak teprve mocnými nárazy. Přišli jsme do sklonu. do času nárazu. Prací. z níž nemusíme vydati počet. společnost evropská se vytvořila od půl čtvrta století na jediném pojmu člověka. Z pojmu člověka nejde se tedy k pojmu Boha. Cesty není. Bůh položil nekonečno mezi sebe a svého tvora. Právě před tímto nekonečnem božským cítil Descartes. jak jeho přemožený duch se hroutí. a Kant sřítil se

[1]) Dlouho již Spinoza, praví Tennemann, setkal se v lektuře rabínů s ideou, matkou svého systemu. Filosofie Descartesova sloužila mu jen k odhalení této ideje způsobem vědeckým. Je to jisté? Duch jako Spinoza nebere ničeho od nikoho. Rodí se z jediného vrhu. utváří se z jediného kusu, druh prarozence duchového. který si utvořil svou vlastní myšlenku a svou vlastní víru, jako si určil svůj vlastní osud. Ač židovská idea kryže hodně hluboko na duši této rasy. Spinoza byl především Spinoza. t. j. člověk příčiny a substance. Je to genius ontologický. Descartes jest bytostně geniem psychologickým. Lze pozorovati vztahy mezi Spinozou a talmudem. Lze viděti vše. co chceme ve mracích, ba i v ohni. Ale visionář substance jest a musí býti intelligencí sui generis; a co se týče jeho methody odhalení a exposice, to jest logika mathematická připojená zcela jednoduše! k filosofii. tato logika. která neučí správně mysliti. protože zabraňuje mysliti špatně. důvodem. že se nenaučí nikdo plavati v nádrži se rtutí. praví velmi duchaplně Hamilton.

s výšin svého čistého rozumu v nedůslednosti svého rozumu praktického: nešťastná titěrnost! Společnost, ne méně malátnější než my, zařízená jimi, ale logičtější, ponévadž poslední výkřik jejího genia neoznámil jí, kam se řítí, ustálila se vzpřímena na člověku a domnívala se, že na něm nabude své hodnoty. Vrhla Bohu já Médéeovo. Tak ještě jako část já, která jest nejvíce tím já, to jest část bytostně vratká, která prchá z nekonečného úprku, zotročení celé vnější determinace; v jiných mezích jako svéhlavost jest nejhlubším schodem nezávislosti, svoboda člověka mohla a musila býti účelem náboženským, politickým a moralním společnosti vztavené na já. Mluvilo se tedy zcela přirozeně o svobodě svědomí, o svobodě ducha, o svobodě politické a o všech druzích svobody, které stanoví úplnou nezávislost člověka, velice dustojné vskutku, aby byla volná, poněvadž se podřaďovala samému Bohu. Když scházel Bůh, měl býti aspoň svoboden v nesmírném fiasku své všemohoucnosti! Taková jest historie zbavená skutkův, ale poznatelná na kostře, za posledních tří století, které přešly nad Evropou. Nebojím se, že budu obviněn ze lži se strany těch, kteří dovedou analysovati myšlenku. Mohou dokázati pohlížejíce na to, zdali duševní krev Descartesova nebyla vedena ve ctnosti jakéhosi zákona tajemnějšího, než zákon oběhu krve v našich žilách, ve vzněcující krvi Rousseauově, a zdali se nenalézají plodivé kapky v krvi ještě soustředěnější těchto socialistu, kteří směle kladou svobodu člověka úplnou, dokonalou, neomezenou nejen v čelo státu, nýbrž i v čelo společnosti, zcela neporušenou.[1]) Socialismus tedy — že to nechápe či lépe ignoruje — byl by posledním slovem psychologického principu Descartesova a protestantského principu Lutherova, jako revoluce francouzská byla jiným slovem těchto dvou principů podpěracích. Tam se chce umístiti, osudná jako duslednost, nutnost socialismu. Bude možno zabrániti tomu? Není nutno, aby se tak stalo? Není nutno, aby společnost ustanovená na já, která nechce ani autority ani kázně, těchto dvou hrozných ne-já, ani ničeho, co odporuje, ve formě takové či onaké, při odhalení svého posvátného já, pochopila konečně ne duvodem, jenž nepoučuje, ale skutky, těmito tvrdými učiteli vždy poslušnými, zdali představa člověka, dosazená za představu Boha, je pravým pojmem jak ve filosofii tak v upotřebení socialním, a zdali je toto tím, co, jak oni praví, má budoucně říditi pokolení lidské?

A já tvrdím, že otázka spočívá v tom, v ničem jiném. Nejsou nyní a ani nemohou býti leč dvé these, these autority (která obsahuje Boha) se všemi jejími důslednostmi, a these svobody (která obsahuje člověka bez Boha) se všemi jejími osudy. Co se týče prostředí mezi nimi, v tom je čelo dosti tupé zatvrzelou nekajicností a blbostí, aby se zvedlo ještě po tolika letech zkušenosti ve přízeň prostředí; a zlaté středocestí jako slovo a jako věc není ztraceno bez pomoci v nezměrném pohrdání? Autorita a svoboda, to jsou bojovnice pro moc! Autorita a svoboda, ty jsou prospěšné, ty zvučí, ty se rozumí samy sebou.

[1]) Viz všechny publikace mladého Německa, které jest již starým.

Nemáme-li světla, máme aspoň jasnost! Já pravím více: já pravím, že jen to se rozumí samo sebou.

Ostatek jsou jen točeniny, zápletky, zmateniny, temnoty, problemy. Všichni tito obnovovatelé světů, všichni tito architekti utopií, kteří chtějí nás sestaviti na hladkém lístku papíru, na své malé šachovnici socialní, ty jsme viděli, slyšeli jsme je, zkoumali jsme a zkoumáme dosud... Ale jediná jistá věc, kterou jsme si z tohoto nesmírného zkoumání odnesli, jest, že oni všichni více méně náleželi k filosofii svobody. V masách, na ty právě počítali a počítají, ne na sílu svých vynálezů! Filosofové svobody! Buďte ujištěni, že vzdor jejich síle ducha nebo vědeckým spojením jejich doktrin nikdo si jich blíže nevšiml, leč snad titulu, a nechtěl vážně od nich chápati ničeho! A vskutku i rozvrácení národové mají jistý dobrý smysl původní, jenž odporuje špatnému smyslu vědění. Oni vědí, že mandarini mají užitek ze společnosti, působí na společnosti, ale neprohlubují je. Oni vědí dobře, že veliké nadužití této odrůdy, která vzrůstá ve vědeckou všemohoucnost, špatný pohled všech těchto Adamů, šílených zpupností, kteří chtějí býti podobni bohům a kteří nemají ani Evy pro výmluvu, je to představiti si, že se mění božský řád společnosti za organisace lidské: to jest dáti hmotu zkroucenou, zpracovanou, zohýbanou na ni samu, posléze ujařmenou a poddajnou na místo ducha, který jest jednoduchý, otevřený a vidomý jako čistý pohled; to jest vzíti tisíc částí ze správy za jednotu politiky a konečně vědění s jeho encyklopediemi za moralku a její čtyři vznešená slova: víru, sebezapírání, úctu, poslušnost! Národové jakéhokoli věku netuší v ničem nic zlého. Jest jim třeba idei mnohem jednodušších a jasnějších na úrovni jejich intelligence: tak na př. tento pojem autority, jenž jim přichází s vysoka, silný, poněvadž oni ho nevymyslili; nebo jiný pojem svobody, který se zdá méně býti ideou — přece je tak stkvělý! — než vůle abstraktní, vždy hotová se vtěliti za jejich ruiny do nervův a srdce lidí! A když jest dána otázka, jak vlády, které původně mohly vše vykonati a nezabránily ničemu, stíhajíce v tom samu souverainost, jak minulost, tato věc vypařená, tato nicota, praví oni, jest definitivně jsoucností nejmocnější, realitou nejtísnivější, která by mohla kdysi padnouti na nás — tato otázka bude resolutní, jak tyto druhy otázek se ruší, dávajíc vše, co ideje, které ji stanoví, mohou dáti. Lidé se klamou nad ideami, ale ideje neklamou lidi. Vše, co ony nosí ve svém neviditelném lůně, to vždy z něho vychází. Nuže, ve skutku idei, dcery slouží k posuzování matky, když při ní první pohled selhal.

Descartes byl by jaksi udiven, myslím, vida svět vypadlý ze svých rukou! Co se týče Luthera, toho nezarmoutilo příliš to, co počal spatřovati; věděl lépe, co se děje. Jeho přesvědčení náboženské bylo asi mnohem silnější, než filosofické přesvědčení Descartesovo. Avšak pro nás, přišlé hodně dlouho po těchto dvou rozsévačích bouří, pro nás, pozdní žence tolika nezdarů, tak mnoha vypadaného obilí v historii, válka třicetiletá, socialismus anabaptistský, předoznamovatel toho, jenž nás čeká, a revoluce francouzská jsou tři dceruško, jak pravil

Ludvík XI. ve svém zajetí, které nás poučují dosti jasně, ku kterému kmeni patří idea, jejich matka, ve své konfusní hloubce a podávají nám zprávu, hrozné prvorozenky, o tom, čím budou jejich budoucí sestry. Nechejme dokazovati slavnostní hlupáky, že mravy nejsou již takovými, jakými byly roku 1793., a že děsy tohoto času prokletého nebudou moci již znova začíti. Ochrana mravů bez násilí není dosti jista, a ostatně neštěstí může rozmanitě přikvačiti na svět. Bůh neolupuje sebe sama a umí měniti hrozné své hněvy.[1]) Jestliže ideje, jak historie dosvědčuje, vyčerpávají celý život, který jest v nich, v jejich raçe, jestliže, jak to řekl Mirabeau l'Ancien, otec Mirabeaua Zpupného, je to zákonem, že v každé raçe jsou výmětky, lze se tázati, čím 19. století skončí. A co záleží více na detailech dramatu! Jediná otázka časů moderních bude resolutní skutky a je lehké předvídati, jak bude. Konec konců, ať se dělá co dělá, pod tímto hvězdnatým nebem a v tomto neunavném hemžení se společnosti je vždy věčné tváří v tvář člověka a Boha, člověk povznese svou moralku umístiv Boha ve své myšlence, nebo zemře ze svého já rozšířeného, které praskne jako nečistá bublina; ale Bůh ví, jakýma krvavýma nohama prasatníka poručí jej zašlápnouti, aby byl lépe zašlápnut!

Tedy Bůh je takovým jako na počátku — Bohem jako minulostí, která vede k němu krok za krokem! Chtěl jsem říci pouze toto co možná nejstručněji v čele knihy, v níž dějepis zaujímá tak veliké místo a která se jmenuje: „Proroci z minulosti".

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CXCII.

241. Mikoláš kníže opavský. Opava, 14. dubna 1361. — A. I. a. 6.

Na červeném hedbáví pečet rytíře se spuštěným hledím, na přílbě ozdobená rohy, v levici štít, v pravici tasený meč držícího na koni uhánějícím, který má na pravém pleci štítec upevněný na čabracích, ode dávna poškozená; nápis její: SIGILLVM. NICOLAI. DEI. GR[AC]IA. DVCIS. OPPAVIE., litery AC v závorkách, protože jest právě tam pečet dávno již uražena. Menší pečet na zadu má v prostředku přílbu rohy ozdobenou nad šikmo položeným štítem, a sice kolmou čarou ve dvě pole rozděleným, levé jest jako na štítě v averse šikmými čárami kostkováno. Legenda její zní: † S. IOHANNIS DVCIS OPPAVIE.

Bylo ji třeba umyti.

Str. 178. ř. 6. orig. debitis adunatis;

ř. 7. sitam (tisk: istam, omylem tiskovým);

ř. 13. má býti dle originalu: ca*p*ellano, jako jest ř. 14;

ř. 15. má býti: *graciose*, ne: generose.

[1]) Také je měnil. Válka r. 1870. a kommuna!

CXCIII.

259. Jan biskup. Mírov, 8. října 1361. — Kopiář G. str. 59. sl.

Str. 190. ř. 14. Cod. dipl.: tenorem, kopiář: tanore, zdá se, že třeba čísti tenoris jako genitiv závislý na „defectum", na „tenoris" závisí pak genitiv huiusmodi priuilegii; tím by celé větě byl smysl vrácen a otazníky by odpadly sami sebou;

ř. 16. kopiář: incommodis, ne jak Dr. Lechner opravuje: in commodis;

ř. 18. heres, tak i náš kopiář; navrhuji čtení opravené: heredes; jako jest ř. 13.: sibi heredibus et successoribus suis, tak bylo by i zde: praefatus iudex heredes et successores sui;

ř. 19. kopiář: absque *onere* cuiuslibet seruitatis.

CXCIV.

265. Jan biskup. Mírov, 16. prosince 1361. — G. I. b. 21.

Záznam: Littera permutacionis bonorum in Dressewicz Ninkowicz et Sonhoff pro villis Praus Herulticz etc. Pečet na pergamenovém proužku ve vosku červeném na misce z vosku bílého zachovalá velmi dobře. Uprostřed stojí postava biskupa v plném ornatě pod skvostným baldachinem gothickým, pravici majíc pozdviženu k žehnání. Po pravé jeho straně znak biskupství olomuckého, po levé rodinný znak, méně zřetelný. Legenda: S. IOHANNIS. DEI. ET. APLIE. SEDIS. GRA. OLOMVNCES. EPI.

Str. 196. ř. 3. přepisuji li*tt*erarum (lrar) a ř. 16. li*tt*eris (lris) neboť ř. 25. jest vypsáno: li*tt*eras.

CXCV.

267. Týž biskup. Mírov, 1361. — Knihy kněze Jana biskupa (manské III.) fol. 174. r.

Str. 197. ř. 13. manské knihy: nullo priuilegio s*i*nt muniti, ne: sunt;

ř. 16. manské knihy: commodis;

ř. 17. „ „ ammissione (sic) v diplomatáři opraveno: amissione, ale nepoznamenáno, že to oprava;

ř. 20. manské knihy: *huic* inserte priuilegio, ne: hic.

CXCVI.

279. Karel IV. Opava, 17. května 1362. — E. II. a. $\frac{1}{2}$.

Jesti zde trojí sešit výsad ostravských, sešit *B* jest vidimus, jehož datum jest v Ratiboři v sobotu po památce svatých Petra a Pavla apoštolu Páně, 30. června 1612 se zachovalou městskou pečetí ve vosku červeném na misce z vosku bílého, přivěsenou na motouze z hedbávných provázků modrých, červených a bílých.

Text otištěný souhlasí až na malé úchylky pravopisné s naším vidimusem, rozdíly jsou jenom:

Str. 206. ř. 17. dilectis iniungentes (bez spojky *et*);

Str. 207. ř. 3. vidimus NB. facta nullo unquam tempore, bez: *a* před: nullo;

ř. 4. nostrae maiestatis *sigillo testimonio* litterarum (zkratek: lrarum); kdežto text sešitu *A* a *C* různí se v mnohém, zejména místo slov právě

uvedených má sešit *A* „nostrae maiestatis sigillo tradimus“ (tradmi a sešit *C* na témž místě: nostrae maiestatis sigillo testimonio travimus (sic).

Sešit *A* jest vidimus výsad datovaný v Ostravě 14. listopadu 1666. Sešit pak *C* jest prostý opis vidimusu konfirmace výsad ostravských kardinalem Schrattenbachem z 30. ledna 1713.

Věrojatno tedy pochází otisk v diplomatáři ze sešitu *B*, neboť jsem zde nenalezl prostého opisu listiny této Karla IV. mimo onen chybně psaný sešit výsad ostravských *C* z roku 1713.

CXCVII.

289. Všebor z Náměště. Datum 30. září 1362. — Středovský Apographa I. pag. 51.

Dr. Lechner: Diese Copie der Boczek'schen Sammlung stammt aus J. G. Středowsky's Apographa Moravica (die im Mscpt in der f. e. Bibliothek hier liegen) Band I. pg. 51. Jsem přesvědčen, že toto tvrdí Dr. Lechner s patra, neboť není víře podobno, že by písař z čistého přepisu u Středovského byl tolik chyb udělal.

Str. 213. ř. 7. Středovský: steuris generalibus et specialibus, *iudicio,* emendis etc.;
- ř. 12. 13. „ perceptis *medii temporis* usibus, ne: perceptis metis, temporibus etc.;
- ř. 14. Středovský správně: obligat*arios,* jako ř. 16. dle opravy Lechnerovy, ne: obligatores;
- ř. 16. Středovský správně: obligatariis ab impetitionibus, ne: obligatoribus ab impeditionibus;
- ř. 19. 20. Středovský: propriis laboribus *et expensis;*
- ř. 21. Středovský zcela zřejmě: *duo* nostrum *insolidum, qui* cum etc., diplomatář: qui nostrum, což Dr. Lechner opravil: *duo* nostrum, qui;
- ř. 24. Středovský správně: a dictis obligat*ariis* laneus praedictus cum *suis,* ut praemittitur iuribus;
- ř. 26. 27. Středovský: ut se bene quietos, contentos *referant;*
- ř. 28. Středovský: exceptionum *aut* cuiuslibet iuris canonici *uel* civilis beneficio etc.;
- ř. 29. Středovský: cum nostris *et* in testimonium validius strenuorum etc.;
- ř. 33. „ omylem: roborare místo správného: robore.

CXCVIII.

345. Urban V. papež. Avignon, 16. února 1364. — E. I. a. 8.

Bulla na červených a žlutých nitích hedbávných.

Záznam: Robur confirmacionis super incorporacione castri Hukenwald. (Novější rukou:) Vrbani pape quinti. Et eciam super VIII° marcis quas ecclesia Olomucensis habet percipere in Friburg.

Na rubě: Paulus Pragensis (Pragen̄), značka registratorova: ozdobné **R** (ne: **IR**).

Tisk správný, jenom ř. 6. by mělo býti: pertinen*t*iis.

Tisk listiny inserované opraven Dr. Lechnerem str. 373. a výše č. 142.

CIC.

378. Jan markrabí. Dáno 31. srpna 1364. — G. I. b. 21.

Záznam na rubě: Consensus domini marchionis ad permutacionem villarum Draswicz etc. Nincowicz Shönhof. Druhý česky: Na Ninkowicze. Draziowice a na dwur Ssenhoff.

Str. 281. ř. 3. a 5. čte Codex diplomaticus: possessores. Dr. Lechner opravuje possessorum. K písmenu *r* v originale uděláno očko a čára prodloužena pod čáru, na niž psán řádek, tak asi, jakoby bylo psáno *s* dlouhé. Dr. Friedrich v Učebné knize palaeografie latinské tuto značku má str. 215. ve slově iuris a praví o ní výslovně, že (mimo rum) může zastupovati též slabiky ra, rem, ris a j.

Zde vymáhá grammatika, aby se na obou místech četlo, jak v diplomatáři tištěno: *possessores*, což jest akkusativ přístavkem (appositio) v prvním případě k „per religiosas abbatissam et conventum in Pustmier", v druhém pak případě k „per Wenczeslaum olym ibidem de Praus et filium ipsius Lowconem".

CC.

379. Biskup Jan. Kotř. 13. září 1364. — Kopiář pergamenový[1], fol. P. VIII. s nápisem: Super altari in Kotrze de quo solvitur unus lapis cere ad Olomucensem ecclesiam.

Str. 282. ř. 5. Kopiář má původnější té doby obyčejné: in honore.

Co do opravy ř. 15. násl. bylo by činiti rozdíl: kopiář správně má po approbare také *ratificare;* místo assensum čte consensum, čímž se smysl nemění.

Za to bylo výslovně dodati, že docela jest nesprávné a na omylu přepisovače se zakládá grammaticky nemožné čtení: quatenus ereccion*em* fundacion*em* et dotacion*em* predictis nostrum consensu apponentes... Grammatika vymáhá dativ jakožto doplněk ke čení: consensum apponentes. V dativě skutečně jest adjektivum predictis, adjektivum má souhlasiti vždycky se svým substantivem v čísle, pádě, rodě; pročež lze právem předpoložiti, že písař naší listiny v kopiáři se zmýlil, a tedy nepochybno, že správně čte kodex E. I. 27 kapitulního archivu olomuckého: quatenus ereccion*i* fundacion*i* et dotacion*i* predictis consensum apponentes etc.

Ostatně nelze upříti, že přepis v kopiáři I. jest starší než v dotčeném kodexe.

CCI.

384. Václav farář těšetický. Olomouc, 14. prosince 1364. — Kopiář perg. fol. N. VI. r.

Str. 286. ř. 3. čte náš kopiář: secur*us* apparere, ale lepší jest čtení diplomatáře: secur*ius*; compar*e*re třeba čísti, ne: comparare.

---

[1]) Tak od nynějška budu citovati nejstarší kopiář zdejšího archivu ze čtrnáctého věku, psaný na pergameně.

CCII.

391. Karel IV. Praha, 1. března 1365. — C. I. a. 16.

Záznam nejstarší: super comicio capelle regalis. V prostředku trojhranu, jejž činí niti pro pečeť, číslo: IIII. Novější: littera Karoli regis, in qua olomucensem ecclesiam recipit in proteccionem suam. (Později připsáno:) Et est comes capelle regie et precedit propterea regni Boemie omnes alios episcopos. Na levo začat záznam jiný, ne-li dřívější, jistě ne pozdější než druhý: Quantum, ale není psáno nic více ani nebylo.

Pečeť visela na hedbávných nitích žlutých a černých. Černé styřely úplně, od žlutých se pečeť oddělila a byla uvázána nití konopnou k oněm žlutým hedbávným. Pečeť porouchaná velmi představuje krále sedícího na trůně. Na rubě jest menší pečeť ve vosku červeném, uprostřed orlice hlavou v levo obrácená, legenda: † IVSTE IVDICATE. FILII. HOMINVM.

Uprostřed rubu listiny záznam registratorův: R. Iohannes Saxo (ne: IR). Listina jest na rubě velice pokálena.

Str. 291. ř. 22. benediccionem *solempnem* erogent;
ř. 26. huismodi omylem tiskovým místo správného: huiusmodi.

CCIII.

392. Bušek z Mejlic. 4. března 1365. — G. I. b. 24.

Str. 292. ř. 18. original: nostris propriis permittant, bez: *nos* před slovesem;
ř. 30. ustanovení o ležácích zkráceno; original: in domum honestam nobis per ipsas deputatam subintrabimus atd. jak v diplomatáři;
ř. 31. vypuštěno z téhož po „egressuri“: Si autem nos indicto obstagio quatuordecim diebus continue morari contingeret, prenominatis tribus quartalibus nondum exbrigatis, Extunc ad ammonicionem ipsarum secundam tercius nostrum ad priores duos modo prescripto obstagium subintrabit, et abinde insimul nullatenus exituri [quousque atd. pokračuje diplomatář].

Starší záznam byl pod oním, který uvádí Dr. Lechner, jest beze stopy vyškrabán.

CCIV.

425. Markrabí Jan. Praha, 14. dubna 1366. — I. I. a. 2.

Listina pečlivě přepsána a tištěna. Zde jest její transsumpt učiněný na rozkaz Ferdinanda, uherského a českého krále, administratory arcibiskupství pražského sede vacante dne 19. března 1546 s porouchanou na pergamenovém proužku visící pečetí v červeném vosku.

Úchylky transsumptu mimo změněný částečně pravopis str. 335. ř. 4. ta*n*quam, ř. 7. du*n*taxat a str. 336. ř. 18. omylem písaře: promittemus. Str. 336. ř. 18. causum jest očividný omyl tiskový místo casum.

CCV.

439. Maršík z Rataj. Brno, 6. července 1366. — G. I. c. 1.

Str. 356. ř. 9. original: insolidum, jak tištěno níže ř. 17.;
ř. 13. original: oportunum;
ř. 19. „ inpu*n*gnaciones jako ř. 11. dle opravy Dr. Lechnera.

CCVI.

452. Bušek z Mejlic. Mejlice, 18. listopadu 1366. — G. I. c. 2.

Záhlaví listiny v diplomatáři má mylné datum: 14. November 1366, feria quarta in octava sancti Martini jest 18. listopadu.

Na rubě listiny pod záznamem uvedeným Dr. Lechnerem jest rasura veliká, vyškrabán tam vérojatno záznam starší, aby místo něho psán byl nový.

Str. 367. ř. 12. original: tradidimus re signavimus etc. bez: *et*;
 ř. 20. na místě, kde jsou čtyři tečky, vynechána pouze slova: in domum honestam per ipsos sibi deputatam;
 ř. 21. original má: liber*t*abit, ne liberabit.

CCVII.

453. Urban V. papež. Řím, 24. listop. 1366. — Kopiář pergam. fol. P. V. r.

Kopiář I., z něhož listina otištěna, má: d*y*oecesis ř. 2. str. 367.

Nápis v kopiáři: V r b a n i p a p e V^ti^.

CCVIII.

454. Týž papež. Řím, 10. prosince 1366. — Kopiář pergam. fol. P. V. r.

Záhlaví v kopiáři: c o n f i r m a c i o V r b a n i p a p e V^ti^ (později jinou rukou dodáno: l i b e r t a t u m e c c l e s i e i p s a s i n p r o t e c c i o n e m **s u s c i p i e n d o**.

Str. 368. ř. 5. kopiář má: asensu;
 ř. 8. Dr. Lechner dle kopiáře opravil: proteccione, ale bylo také opraviti: nostr*a*, místo tištěného nostr*am*;
 ř. 11. kopiář: christifidelibus, sazeč rozdělil ve dvě slova.

Nová díla.

Dr. Eugen Muška: **Vlaský Dvůr v Kutné Hoře.** Nakl. Hejda a Tuček v Praze 1900. Cena 1 K 60 h.

Spisek určený pro návštěvníky Vlaského Dvora v Kutné Hoře jest velmi zdařilou monografii o této vzácné památce světského stavitelství gotického. Pan spisovatel především líčí historický význam Vlaského Dvoru, jenž byl nejen proslavenou mincovnou, ale také častěji sídlem králů českých. V něm zasedalo několik sněmu zemských důležitých v dějinách českých. Následuje umělecké ocenění jednotlivých částí jakož i umělecké výbavy jeho; popis znázornén jest 11 přílohami a 4 obrázky v textu, vesměs úplně zdařilými. — Nejdůjemnější statí jest líčení ponenáhlého úpadku Vlaského Dvoru. První pohroma stihla jej za válek husitských; trvalý úpadek však nastal klesáním stříbrných dolů. Běhy válečné, opětované požáry již již dokonávaly dílo zhoubné. Vlaský Dvůr, vlastně téměř zříceniny jeho, r. 1881. prodán od státu obci kutnohorské za smluvenou cenu 30.207 zl. Ale doba největšího

ponížení i této památce umělecké byla počátkem obnovy. Slavná obec pomýšlela sice z prvu na obnovu takovou, při které jen nepatrná část arkýřové kaple byla by se zachovala. Zvítězila však konečně láska k památkám historickým a uměleckým: s pomocí státu a země odhodlala se obec k opravě nyní ukončené, nákladem 300.000 zl. Pan spisovatel upřímně vyznává, že není dokonale uspokojen v každém ohledu; na konec však uváživ všechny okolnosti a překážky připouští, „že nynější Vlaský Dvůr jest nejen důležitým památníkem vzácného porozumění toho, čemu nyní běžně říkáme: zachování aestetiky a starobylého rázu města". Referent viděl stavbu, když obnova chýlila se ku konci, a proto z vlastního názoru k tomuto svědectví se přidává. — Spisek velezdařilý budiž odporučen čtenářstvu umění milovnému. Nikdo nebude litovati nepatrného zájezdu z Kolína do Kutné Hory, kde nyní již také velechrám sv. Barbory a ostatní památky umělecké vzácného požitku uměleckého poskytují. DR. J. HODR.

JUDr. Mich. Navrátil: **Almanach žáků akademického gymnasia v Praze.** (1872—1880.) Praha 1900. Str. 176 a 96.

Jsou to vlastně p. Navrátilovy vzpomínky na léta studentská; k tomu připojeno několik dopisův od jeho spolužáků. Gymnasium akademické nejen dle těchto vzpomínek, nýbrž i dle ostatních zpráv žilo v té době již více jen z minulé slávy; stává se to i jiným ústavům s nejlepší pověstí.

P. Dr. Navrátil ostatně není spravedlivým soudcem o svých učitelích. Žáci jimi z pravidla nebývají, ale tyhle charakteristiky jsou až příliš jednostranné: tak, jak si on studie představoval, představuje si je asi většina studentův, ale professoři se tím říditi nemohou. Chyby má každý člověk, i professoři, ale vzhledem k těžkému úkolu neměli by se tak nešetrně bagatellisovati.

Jakožto „klerikalní revue" dosáhneme snad odpuštění, poznamenáme-li ještě, že je v knížce náhodou dosti mnoho svědectví, jak se kněží studentův ujímali. Podivná věc! Intelligence naše zuří proti klerikalismu a kněžím, ale když dojde na jména a na číslice, vždy vyjde na jevo, že ti hanobení kněží byli přese vše chyby přec jen dobří lidé... daleko lepší než ti, kdo po nich házejí kamením.

Fantastické povídky. Veršem napsal *Karel Leger.* Nakl. F. Šimáček v Praze 1900.

Opravdu bujná to fantasie, vyčísti z lebky tak romantickou historii „C i g á n k y", jež dobrovolně podstupuje smrt za svého Orlíka; bez toho tančícího kapucína byla by se věc dobře obešla. Bujná to fantasie, proložiti „M o r v K o l í n ě" tolikerou bizarností od lapidarní komiky Hurtovy až po to povídání o ráji, jež deklamuje kapucín mladé nešťastné židovce, ač podle udaných okolností měl asi starost mnohem vážnější. Taková povídka oplesniví frivolností, ani se autor nenadá. — Chorobná fantasie kreslí mladíkovi „P ř e d s m r t í" divné přeludy: i ženština na obrázku po zeyerovsku ožije a rozdmychuje v ubožáku vášnivý

žár. Pozornosti zasluhuje v tomto čísle líčení psychologické. Fantastičnost vyvrcholena v „Návštěvě“, jíž blaseovanému medikovi učiní paní, kterou zneuctil. — Hluboce dojme „Vesnický hřbitov“. Pochován tam hoch všecek utrápený, nebožtíci doptávají se podle svého obyčeje, co ve vsi nového, hoch neodpovídá, jen pláše, úzkostlivě, uděšeně odříkává svoje „fátr unzr“: česká oběť německé školy. Upozorňujeme na tuto báseň. „Opilý“ se z rámce sbírky vymyká, částečně i „Leknín“ s pěkným allegorickým pozadím. — Sympatických jednotlivostí je v knize dosti. Forma Legerova je tak pružná, sytá, účinná, že je jí věru **škoda na námět nepěkný.** —DS—

Bohdan Kaminský: **Povídky veršem.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1900.

Začínáme „Koncem idylly“. Je to příběh obyčejný: venkovskému lékaři umře choť a dítě. Ale jak suggestivní zpracování! Cosi jako vlhká dušičková mlha zaklíčuje vám nitro. To je Kaminský pravý a celý. V „Pokání“ už mu selhalo. Překupil tu dráždidel a přesunul těžiště tragiky. O missiích nebylo dáno rozhřešení dívce — matce, jež žila se svůdcem v jedné domácnosti, bitá nuzačka; sešílela a v blázinci na smír (!) zabila jinou chovanku. Zní to snad effektně, píše-li se, že knězův „hlas, který odpouštěti moha, jen proklíná a hrozí jménem boha“, ale je tu zřejmě přestřeleno, a pak nic platno, i zpovědnici musí poesie blahosklonně dopřáti kusa realního práva a realní povinnosti. Ostatní tři čísla jsou veselejšího rázu. Nejvýše z nich stojí „Premiera“. Vyjma nechutenství o tom slibu (str. 61.), rozvíjí tu autor svižný svůj humor mnohem účinněji, než v čísle „Za starou láskou“. Ochuravělý starý mládenec pocítí svízel samoty a tu — jak praví básník v jiném čísle — „co dále bylo, dá se říci zkrátka: kol špatných vtipů hemžilo se dost, k poznámkám různým stále byla látka“ (26). Aby takové poznámky byly vesměs duchaplné, nikdo nežádá. Ale v humoresce „Na švestkách“ přece jen se domrzíte. Dětské třesky plesky rozšlapávají se tam tak, že by to zprotivělo i posluchačům výletní deklamovánky. —DS—

SMĚS.

Ambrož a Theodosius I. (O.) Podobně soudí i Rauschen (Jahrbücher 320). K nim připojuje se i Dr. Koch a doplňuje důvody jejich zvláště těmito okolnostmi: α) Ambrož nehrozí ve svém psaní (ep. 51, 13) císaři, objeví-li se, vyloučením z kostela, nýbrž zastavením bohoslužby. Materielně bylo by zahanbení císařovo bývalo stejné, formalně však spočívá v hrozbě biskupově jemný odstín, jenž prozrazuje vedle horlivosti o církevní kázeň a vedle nepoddajného smýšlení i podivuhodný takt, pastýřskou opatrnost a jemný ohled na císařskou důstojnost. Nepraví: jsem pak nucen tě vyloučiti, nýbrž: mé svědomí mi nedovoluje v tom případě sv. obět konati. Vyloučiti císaře z kostela nenapadlo Ambrožovi, jak z ep. 51, 14 výše uvedené vidno, ani ve snu ve vlastním významu toho slova. K tomu hodí se výjev u dveří kostelních jako pěst na oko. β) Ve svém psaní poukazuje Ambrož císaře (číslo 7—9) na příklad předka Kristova Davida, jenž hřešil, ale činil též pokání. Jak by tu byl Theodosius mohl říci u portalu kostelního k svému osvobození: David hřešil též! Když biskup již dříve ukázal na kajícího Davida, nemohl se císař odvolávati na Davida hřešícího, ani ne v soukromé rozmluvě, tím méně ve veřejné situaci. Něco podobného snad by bylo možno u Theodosia II. slabomyslného, ale ne u Theodosia I. Dáme-li za pravdu Paulinovi o výjevu u portalu nebo přijmeme-li alespoň, že výjev popsaný se stal v soukromé rozmluvě mezi císařem a biskupem, pak je tu nesnáz, že odkaz na Davida v ep. 51, 7—9 a vůbec celý dopis neučinil na císaře nižádného dojmu, později však krátká odpověď biskupova že tak učinila. — Dle všeho musíme tedy vypravování o výjevu u portalu kostelního odkázati do říše legend. Ty, kteří by snad litovali, že tento výjev, jenž by se namalován jsa velkolepě vyjímal, kritikou bez milosrdenství z dějin se vylučuje, upomíná Förster str. 68 na okolnost, že co snad na dramatickém effektu se ztratí, na ethickém významu biskupa Ambrože, vystupujícího jako kdysi proroci vystupovali, se získá. Ukáže se zajisté v příznivějším světle, jestliže pastýřskou domluvou císaře k pokání pohnul, než kdyby byl policajtsky přibarveným vyloučením ze svatyně dopustil se skutku hrubě urážejícího císařskou důstojnost. Takto však spojil se silou charakteru velikou opatrnost a jemný ohled. o.

Hyperkonservatismus katolické vědy. O přílišné bojácnosti a úzkostlivosti katolické vědecké kritiky mluvil na mnichovském sjezdě katolických učenců P. Grisar. A mezi jiným pravil: „Jsou tak úzkostlivé mysli, že se bojí dotknouti se kriticky nějaké pravdy, že by už tím dostaly se do sporu s církevní autoritou. Tomu tak není. Leo XIII. výslovně kázal všude hledati pravdu. Ve Francii na příklad mnozí duchovní úzkostlivě se drží breviře v historické jeho části, jakoby to bylo něco autoritativního pro historii, co v breviři se vypravuje. Je to hrubé pochybení tuto breviřovou četbu považovati za historický pramen. Ani Martyrologium nemá v oboru vědy

historické více váhy, než co může míti váhy spis Baroniem před 300 lety sestavený. Řečník dotýká se několika případů legendarních v církvi (dům loretský a pod.) a namítá otázku, jak se má zachovat učenec, má-li na venek mluvit něco jiného, než co jest jeho přesvědčením vědeckým: Není vědy, která by byla jen pro učence, není pravdy, která by byla jen pro zasvěcené, pro ně taková snad, pro lid jinačí. Každý má právo věděti pravdu. Nechať i nejposlednější člověk na jejím slunci se sluní. Právě u nás v katolictví musí pravda a jen pravda býti všude domovem: Když už je teď za těžko žádati pouhou poslušnost víry, kdož by chtěl žádati ještě něco těžšího? Lidu však se má vyjíti šetrně, pomalu a opatrně vstříc. Způsob mluviti s vysoka jen škodí; a ještě více mluviti výsměšně a úšklebně. Tím se věřící jen stanou nedůvěřivými a nevrlými; klidně se obrátiti vždy k těm, kdož pochopiti mohou. Ne na kazatelnu patří všecko. Vždyť osud lidského poznávání vůbec musí nás elegicky naladit: sám sbor církevní „Officium Sacrum“ i se svatým Otcem, jako nejvyšší úřad církevní ve při Galileově, neunikli bludu. Ovšem potřebí jest dorozuměti se vždy s církevní autoritou. Zvláště nehotová díla, nezralá beze všeho vnášeti mezi lid, není radno. Také psavost z prospěchářství a ziskuchtivosti mnoho škodí (jmenuje všelijaké knížky a spisky o poutních místech a zázracích jejich, leckýms sepsané). Vědec a učenec v boji proti předsudkům a proti kramářům nesmí býti ostýchavý: ať třebas kamením po nás házejí. I v bouři života musí obstáti naše vědecké přesvědčení....“

O Fr. Bílkovi píše u příležitosti výstavy spolku výtvarných umělců „Manes“ pražské socialistické „Právo Lidu“: „Je zde nejvíce zastoupen mystický, ale duši lidu zvláště jihočeského nesmírně blízký Fr. Bílek. Šel svou cestou, cestou trnovou. Dlouho chodili lidé slepí kolem jeho prací; všichni ti, kterým pojem umění je totožný s hověním vkusu měšťáckých ‚Kondelíkův‘, opovrhovali tímto básníkem pravdy, lidskosti a utrpení. Jeho Kristus není dle klerikalních tradic. Bílek sestoupil na dno oné všelidské bolesti, v každé črtě jeho prací zříti lze duši mučenou a bolestně hledající pravdu... A právě tím, že Bílek je básníkem obrovských duševních hnutí, sochařem a malířem extase a bolesti, je spolu duší demokratickou, evengelický v životě svém a přístupný každému prostému srdci, milujícímu svůj ujařmený lid. S láskou Bílek pracuje své studie udřených prostých venkovanů jihočeských, mluví z nich těžká, tvrdá lopota venkovanův a prostá, upřímná duše jihočeských zemědělců. Jako Bílek odpuzuje raffinované, zkažené bourgeois, tak vábí všecky trpící a prosté lidi...“ — Profanace a snížení může míti jak vidět i ráz panegyriky!

Ráz dvacátého věku. Jaký bude hlavní znak budoucího věku dvacátého? Na to odpovídá v příloze k mnichovské „Allgem. Ztg.“ A. Peez: bude to století „vill“ a „domků letních“. „Co svět světem stojí a pokud historie sahá, nenastavělo se tolik vill, jako za posledních 50 let. Kam se cestující obrátí, do které země evropské, všude setká se s budovami, ba s celými čtvrtěmi tohoto rázu. Všude se zdi města stávají těsny; zařizují se velká náměstí, šíří se ulice. Leč před tímto zjevem předchází už z dávna celá řada dřevěných domků, ‚švycarských‘, letních, výletních útulků. Čerstvý volný vzduch, nerušený klid rodinný, slunce, zahrady, příroda — toť heslo

dne v životě obyčejném… ‚Velkovilla‘, zámek a hrad, byla jednou privilejem knížat a několika málo velmožů; ‚malozámek‘, villa, stává se nyní příznakem středních stavův. A ani při tom to nezůstane…“ Stavění dělnických domků ve slohu „zahrádkovém“, „villovém“, stavění villových úřednických čtvrtí, stavění ústavů se zahradami, zvláště mimo město a podobné zjevy zajisté dávají za pravdu tomuto názoru autorovu. Bude-li to ovšem nejhlavnější rys života v 20. století, to je jiná!

Jednotné písmo slovanské. Činí-li mluvu jednotlivých slovanských kmenů, ač lexikograficky i mluvnicky velmi podobnou, přece jen těžko srozumitelnou, přízvuk, působí totéž ve psané řeči písmo, abeceda. A za abecedu mají Slované nejen azbuku a latinku, ale i v obou abecedách těch ještě zas odlučné a různé čtení: tak azbuka už je sama dvojí po zavedení fonetiky mezi haličskými Rusíny (částečně i Srby) a v latince máme čtveru abecedu, českou, polskou, charvatskou a slováckou. Že tento zmatek písem k utvrzení a rozšíření vzájemnosti nepřispívá, jest samozřejmo; tak už na příklad dva pouhé dialekty (a ne řeči) jako je čeština a polština, činí úplně disparatními a navzájem v psaném jazyku nečitelnými! Tomu, kdo si chce třebas i přes námahu přemýšlení a vnikání v ducha řeči něco jinoslovanského přečísti, a případy kdy poloviční porozumění už postačí, jsou v životě velmi časty, tomu jako čínská zeď staví se písmo! A tak musí se každý z dlouha učit, než si porozumění nějakého vydobude, ač by toho zhola nebylo třeba. V 6. čísle „Slovanského Věku“ vídeňského probírá se tato otázka písma slovanského, a z tří zcela různých stran, ruské, bulharské a dle všeho české, nesnáz tato se uznává a navrhují se různé způsoby k odstranění. Ruský dopisovatel navrhuje trojí přepis ve cvičeních, čili nauku o čtení z mluvnice přenést do listů! Čech radí k převzetí jedné společné abecedy latinské. Bulhar má návrh sprostředkovací: věci, jež jsou určeny jen pro národ vlastní (kostelní a náboženské, popularní, školní a podobné), tisknouti svou abecedou, věci, jež mohou sloužiti všem kmenům spolu (jako vědecká literatura), tisknouti společnou slovanskou abecedou, upravenou latinkou. Redaktor listu Dr. Dmitrij Vergun se svého slavjanofilského stanoviska ovšem rozhodně odporuje návrhu, aby se azbuka odložila. Jest přece odkazem kulturním svatých věrověstů našich!

Oprava francouzského pravopisu vypracována ve francouzském ministerstvě vyučování a rozeslána o prázdninách školním úřadům, aby se podle ní řídily při vyučování. Změny a opravy týkají se hlavně mluvnických pravidel, ne zjednodušení abecedy a pravopisu samého. Tak pluralové koncovky „s“ v mnohých úslovích, kde plural nemá zvláštního významu a „s“ se též ani ve spoji nevyslovuje, může se vynechávat. Nejdůležitější změna je ta, že participium výrokové je vždy stejné (jako na příklad v němčině), dosud se musilo měnit dle rodu a čísla. Tedy budoucně se napíše les dames que j'ai v u — dosud se musilo psáti les dames que j'ai v u e s (paní, které jsem viděl). Jiné změny týkají se „členu partitivního“, jenž smí býti určitým i před adjektivem; v některých úslovích nemusí se výrok a podmět v čísle shodovat: smí se říci: c'est des montagnes, místo ce sont des montagnes. Záporka „ne“ při porovnávání může odpadnout; určitý člen při vlastních jmenech zemí vyjma le Japon, le Brésil všude jinde smí odpadat. V kladení

konjunktivu rovněž některé úlevy či zjednodušení se dopouštějí. — Pro ty, kdož se francouzsky učili podle starého způsobu, neznamená to mnoho, neboť se ani starý způsob psaní nezavrhuje. Pro nové učně francinny nanmnoze to znamená zjednodušení pravidel mluvnických, ale dopouštěním svobody psát tak či onak vlastně jen zmatení.

Orientalní a dějepisné sbírky musea britského byly opět novými věcmi značně rozmnoženy. Představený tohoto oddělení musea Dr. Büdge uspořádal výstavu orientalních sbírek jeho. Nalézá se tu na popsaných tabulkách více než 100 dopisů krále babylonského Khamvrabi, který vládl kolem 2300 před Kristem. Sloupce čili cylindry v odděleních nástěnných obsahují písemnosti a zprávy, které sahají od r. 4500. až do 94. před erou naší. Tyto listiny objasňují zároveň význam nápisů klínových, jež počínají s nápisy na kamenech z nejstarší dávnověkosti. Řada listin objasňujících končí odlitky, které Rawlinson dal zhotoviti z nápisu Behistum krále Daria z roku 520.

Se stanoviska paleografického má mezi věcmi vystavenými největší přítažlivost značná řada účtu chrámových a dokladů o příjmech z jednotlivých zemí, jež jsou zaznamenány na hliněných tabulkách. Účty chrámové jsou velmi obsáhlé a úplně zachovány. Jsou to doklady o placení desátku chrámům v jižní Chaldeji asi kolem 2600 před Kristem. Doklady vypočítávají sta a tisíce ovcí, volu a oslův, které od rolníků byly přivedeny a penězi vykoupeny a uvádějí bezčetné desátky žita, datlí, vlny a jiných výrobku. Svým krásným čistým písmem a pečlivým sčítáním na konci jsou tyto assyrské a babylonské účty chrámové pravými vzory nejstaršího vedení účtův. Kulaté tabulky v bibliothece cihlové jsou zvláště pamětihodny. Obsahují záznamy katastrální pozemků k účelům daňovým. Povodně Eufratu a Tigridu zničily mnohdy hranice jednotlivých pozemku a proto byly tyto záznamy učiněny. Listiny o prodeji a koupi, smlouvy nájemné a podobné jsou zastoupeny u velkém počtu. Mnohé z těchto listin byly kolkovány, jiné byly opatřeny malými trojhrannými pečetmi hliněnými. Z těchto listin lze opět vybudovati celý system obchodu starobabylonského; poznáváme z nich právo obchodní, které vládlo ve všech západo-asijských obcích. V oné šedé dávnověkosti byly již, jak z těchto listin vysvítá, společnosti bankovní a obchodní v největší části velkých měst západo-asijských, jako na příklad v Ur, Larze a Sippaře. Chaldea byla domovem umění psáti a čísti. Ve školách chrámových této jižní říše eufratské, Chaldeje, byli vychováváni písaři bojovných Assyřanu, dále Palestiny, Foenicie a všech oněch zemí, ve kterých písmo klínové stalo se písmem učenců, diplomatuv a obchodníků. Dopisy assyrských králů faraonům egyptským, jež se nacházejí ve sbírce britského musea, jsou psány od dvorních písařů v Ninive, kteří nabyli svého vzdělání v kněžských školách chaldejských. Z těchto škol přinášela mládež assyrská netoliko své umění písařské, nýbrž také své politické náhledy a babylonské náklonnosti do své severní domoviny. Aby toto řádění mlado-assyrské strany potlačil, založil král Esarhadon velikou bibliotheku v Ninive, z níž pochází největší část pokladů musea britského, a jeho syn Assurbanapal, Sardanapal Řeků, dokončil dílo. — Veliký zájem vzbuzují hliněné tabulky Tel-el-Amarna, jež obsahují milostné dopisy egyptského krále Amenofisa III., který vládl kolem r. 500. před Kristem.

V elementarních příručkách, které tvoří hlavní část literatury babylonské, hrají hlavní roli trhy a obchod, jež na semitu jevily značnou přitažlivost. Míry a váhy byly v Babyloně záhy uvedeny v system a astronomie, o které literatura babylonská obšírně pojednává, odpovídala lásce a náklonnosti obyvatel eufratských a tigridských k vědám mathematickým. Mnoho pověry bylo s hvězdářstvím spojeno, učení o předpovídání a proroctvích tvořilo zvláštní odbor vědy, jenž vypěstil bohatou literaturu. U Babyloňanův a Assyřanův byla vlaštovka nazývána ptákem osudným a mnohé omen bylo vyčteno z letu sokolův. Měly-li dále mraky tvary jistých zvířat, jako ovce. kozla, ryby nebo berana, nastávaly důležité a částečně příšerné věci. Zvláštní byl zvyk, že psány byly dotazy k bohům, zvláště k bohu slunce, a že pak věštci z čar na dlaních a z postavení a tvarů prstů vyčetli budoucnost dotyčných lidí. Z největší časti má biblioteka klínová přirozeně obsah náboženský. Bohatá sbírka hymnů, modliteb a žalmů jest na tabulkách vykopaných obsažena.

Nápisy z pozdějších dob říše babylonské (asi od r. 625—539 před Kristem) vztahují se hlavně na smlouvy obchodní a záležitosti právní. Z dlouhé vlády krále Nabukadnezara existuje zevrubná zprá a tabulková pro každý jednotlivý rok. Z těchto hlíněných tabulek vychází na jevo, že známý král Belsazar byl obchodníkem ve vlně; kdežto Kambyses jsa korunním princem své příjmy obchody bankovními zvětšoval. V literatuře babylonské nacházejí se také kousky tabulek o potopě pojednávajících vedle spisů o magii, medicině a učebnic. V oddělení mathematickém jsou tabulky, pokryté kořeny kvadratními, jakož i pozoruhodná řada výpočtův astronomických, aby bylo přesně určeno novoluní. Mezi chaldejskými uměleckými pozůstatky vzbuzují pozornost vyřezávaná a vytesávaná žezla královská, která mají ponejvíce vysoké stáří. Jak záhy v Chaldeji již známo bylo zpracování kovů, učí krásné bronzové odlitky ve sbírce umístěné, které pocházejí asi z r. 2900 před Kristem. — R.

Kočovné čtení. Kočovné knihovny nejsou již ani u nás novinkou, ač nepronikly daleko do té míry, jako v Anglii a Americe. Tam kvetou bez ujmy na knižním trhu, u nás jsou v začátcích, a dle toho vliv jejich nebude asi nijaký. Nyní na kočovnou pouť ubírají se i české časopisy. Pokus činí pražský knihkupec Dr. Bačkovský. Zařídil t. zv. „Pražskou okružní čítárnu“. Je to soubor deseti zábavných a poučných časopisů, který ve vhodné úpravě za poplatek posílá se po veřejných místnostech i soukromých domech. Poplatky jsou větší nebo menší dle toho, dostane-li odběratel časopisy hned po vyjití, nebo ve 2., 3., 4. témdni a později. Co měl zakladatel tohoto podniku na mysli? jeho známý idealismus nepudil ho asi k pouhému výdělkářství, spíše se můžeme domnívati, že v první řadě veden byl láskou k věci. Jsou ještě lidé, kteří mají lásku k písemnictví, ale jejich prostředky nestačí k plnému ukojení jejich literarní touhy. Kojí se tím, že jdou občas do kavárny, aby si přečetli odborné a zábavné časopisy. Tam čtou, co právě dostanou. Známo je, jaký tam bývá výběr, a jak často i ideálnější čtenář sváděn tu bývá k povrchnosti, ne-li k něčemu horšímu. Okružní čítárna na prvním místě hledí k úlevě nemajetnějšího čtenáře a na druhém k soustavnosti. Toto druhé z prvních ohlášek p. Dra. Bačkovského

ještě neviděti, ale myslíme, že k tomu dospěje, půjde-li mu skutečně o věc. Ukáže se to po prvních pokusech a bude dobře, sdělí-li výsledky s veřejností. Dle toho bude se lze zařizovati i v jiných městech a snad i po venkově. Mysleme si zatím, že podnikatel chce, aby se více četlo. Pakli toho docílí, jest na snadě, že se bude více čísti v domácím zátiší, kde se zcela jinak čte a čtené zažívá než ve hluku a zkaženém vzduchu veřejných místností. Ovšem bude třeba postupně i vyšetřiti, kterak podnik působí na chuť jednotlivců ke koupi a odbírání časopisů, případně i knih, na které časopisy upozorňují. Hledisk slunných má podnik dosť. Kolik asi se splní? o.

Hudební Německo. Společenstvo hudebních skladatelů v německé říši vydalo pamětní spis, ve kterém jest kus zajímavé statistiky. Dle údajů spisu jest v Německu 1060 výkonných virtuosů (580 zpěváků, 240 pianistů, 130 houslistů a 110 virtuosů na jiné nástroje), 6500 varhaníků, 12—13.000 hudebníků v orchestru, 1300 kapelníků a ředitelů hudby civilní, 410 ředitelů vojenské hudby, 8000 hudebníku vojenských, 2350 sbormistrů, 3700 učitelů hudby, 1350 učitelů zpěvu. Hudebníci a zpěváci vzdělávají se na 435 hudebních školách a konservatořích. Pěveckých spolků čítá se 6500. Hudebních podniků čítá se za rok na 277.100 a konají se ve 270 divadlech, 350 divadlech „Variété“ a v 1050 koncertních síních. Pro prostředkování koncertů jest 244 agentur. Celkem živí se hudbou a zpěvem na 150.000 lidí.

Sjezd nakladatelů. Mezinárodní sjezd nakladatelů bude 9.—12. června 1901 v Lipsku. Posud byly sjezdy v Paříži (1896), Bruselu (1898) a Londýně (1899). Sjezd bude míti sedm schůzí a bude se zabývati právem autorským a nakladatelským, technickými otázkami obchodu s knihami, uměleckými výrobky a hudebninami, pokud mají mezinárodní význam. Za činného předsedu sjezdu zvolen byl A. Brockhans z Lipska, za čestné předsedy nakladatelé Fouret-Hachette z Paříže, Bruylant z Bruselu a Murray z Londýna.

Rolnické kroužky v Haliči. Zanedbanou, židy vyssátou a ožebračenou zemí je Halič. Jaké bohatství a tím i vliv jest v rukách haličských židů, o tom nejlépe mluví číslice. Dle spisku Seidlova: „Der Jude des 19. Jahrhundertes“ bylo r. 1867. v Haliči 38 židovských majitelu půdy. Zákonem z r. 1867 dostalo se židům rovných práv politických a občanských a účinek zákona toho ukázal se brzy. Již za 10 roků bylo v zemi 290 židovských velkostatkářů a r. 1880. byl každý pátý velkostatkář žid. Podobně dálo se a děje dosud s rolníky a majiteli středních a menších hospodářství. Do roku 1892 přišlo 42 tisíc usedlostí do rukou židovských. Celkem as 70% veškeré půdy v Haliči patří židům. Více než 2 miliony bývalých rolníků nádeničí nyní na statcích židovských. Obchody, průmyslové závody, odečtem-li několik závodů, jež patří polské šlechtě, jsou téměř veskrze v židovských rukách. A lid, většinou dřívější majitelé rolnických usedlostí, otročí nyní židovským majitelům. A v tomto otroctví strádá nejen hmotně, ale i duševně. Kromě bývalých rolníků, kteří nyní jsou úplně neb částečně ve spárech židovských, je v Haliči ještě velký počet těch, kteří vládnou několika korci polí, jež jich však nemohou uživiti. Také jejich duševní úroveň následkem lidového životního postavení stojí na nízkém stupni. Zlepšiti hospodářské postavení zanedbaného lidu, povznésti jej z bídy a postarati se o jeho vzdělání

vzaly sobě za úkol „rolnické kroužky“ (kółka rolnicze), o nichž u nás psal zvláště „Slovanský přehled“, výborně to redigovaný organ slovanské myšlenky.

Rolnické kroužky povstaly roku 1882. Úkolem si vytkly: povznésti blahobyt, vzdělání a mravnost lidu. Práce té se účastní většinou kněží, učitelé a rolníci sami. Koncem minulého roku čítalo se již 1350 kroužků s 58.000 členu, počet to zajisté na Halič slušný. Nové zařízený kroužek obdrží od hlavní správy malou knihovnu (polské neb rusínské knihy). Do roku 1897. rozesláno kroužkům přes 40 tisíc knih. Kroužky jsou spojeny (podobně jako naše záložny Raiffeisenovy) v ústřední jednotu, jež vydává časopis „Przewodnik“. Časopis ten šíří vědomosti z oboru polního hospodářství, zahradnictví, poučující o úvěru. Politika je z časopisu vyloučena. V místech, kde jsou jen židovské krčmy, zřizuje kroužek hospodu křesťanskou, kde se nalévá také pivo a víno. Tím také se podporuje mravnost, neboť lid v krčmách židovských dostane jen pálenku a pak krčmy židovské jsou pařeništěm a pelechem nejhorších hříchu, kde lid výdělek týdenní v několika hodinách v kartech a kořalce promarňuje. Toho se v hospodách zřízených „kroužkem“ netrpí. V hospodách těchto bývají také vyloženy časopisy, čehož v krčmách židovských není. Jiným, duležitým prostředkem k šíření osvěty jsou rozhovory a hlasité předčítání v kroužcích. Činnost tato vynikne tím více, uvážíme-li, jak veliké jest procento analfabetů. Dle článku Halič v Ottově slovníku (X, 782) jest v Haliči přes 70% všeho obyvatelstva analfabetu, 2300 obcí nemá školy a 42% dětí zůstává bez vyučování. Všech dětí školou povinných je přes milion, navštěvuje však školu jen asi 60%.

V místech, kde obyvatelstvo jest vzdělanější, zakládají kroužky knihovny, předplácejí časopisy (členský příspěvek kroužku jest určen 50 kr.), pořádají přednášky a večírky, vůbec všestranně poučují lid.

Kroužky však pečují také o povznesení blahobytu přímo. Ústřední spolek vydržuje placené revisory (lustratory), jichž úkolem jest zakládati nové kroužky a kontrolovati činnost kroužku dosavadních. Revisor prohlíží obchodní knihy spolkového krámu a potom společně se shromážděnými hospodáři prohlíží jejich hospodářství. Dobře řízená hospodářství klade ostatním za vzor, při špatně řízených poučuje, v čem by měla se díti náprava. Revisor dále poučuje o chovu dobytka, pěstování ovoce, zahradnictví a k takovým výkladum shromažďuje se často značný počet hospodářů z osady. Kroužky též pojišťují své členy a obnos, na nějž členové kroužků jsou pojištěni, obnáší kol 4 millionů zlatých.

Obchody do nedávné doby byly téměř veskrz v rukách židovských. Proto kroužky obrátily svuj zřetel také ku zřizování křesťanských obchodu v městech i na vesnicích a činnost jich obchodní se každoročně utěšeně rozvíjí. Založily již přes 1000 obchodů s kapitálem (většinou rolnickým) přes million zlatých. Krámy jsou opatřeny zbožím smíšeným a poslední dobu sprostředkují koupi semen, umělých hnojiv, hospodářských strojů a p. Roční obrat dosahuje až 50 tisíc zl. Z těchto obchodů jsou židé úplně vyloučeni, neboť stanowy dovolují přijímati jen křesťany za členy. Zisku z obchodů užívá se buď na zúročení podílů neb na společné potřeby, jako: pořízení vlastního domu, zakoupení stříkaček, hospodářských strojů. Ku

vzdělání správcu těchto obchodu (kierowników) zařízen v Czernichově u Krakova čtyřměsíční obchodní kurs, z něhož roku 1897. vyšlo 16 žáků. Obchody rolnických kroužků přizpůsobují se primitivním ještě poměrům haličské vsi, a tak vidím ještě namnoze, že lid platí jako se také děje u nás na mnohých místech, ne penězi, ale plodinami; za peníze slouží nejvíce vejce, a to v tak velkém množství, že na př. rolnický kroužek v Horních Lukách (v Łąkach Górnych) přijal za $\frac{1}{2}$ 4 roku místo peněz za zboží za 10 tisíc zlatých vajec, jež pak prodal s výdělkem 530 zl. Větší obchody, které mají obyčejně vlastní domy, snaží se dostati do svých rukou obchod s obilím, jenž, podobně jako u nás, je úplně v rukou židovských. V nejnovější době přikročily rolnické kroužky k zakládání spolkových mlékáren (dosud zařízeno jich 6), pekáren, cihelen a p. Aby kroužky co nejlépe prospívaly, založeny jsou v hlavních městech Krakově a Lvově ústřední obchodní družstva, jež ve větších městech jako Tarnově, Rzesově, Tłumaczu a j. mají hlavní sklady. Tím umožněno menším obchodníkům křesťanským a členům venkovských kroužků hraditi potřebu u vlastních křesťanských velkoobchodů.

Kroužky rolnické podporují dále zakládání záložen systemu Raiffeisenova, aby svým členům získaly levnějšího úvěru a jsou sněmem haličským dosti podporovány. Letos povolil sněm 20 tisíc zl. na zřizování těch záložen.

Působnost kroužků vztahuje se na oba kmeny Halič obývající: rusínský a polský. V území rusínském sleduje podobné účely Obščestvo Kačkovského, jež vydává knihy pro lid, zakládá v dědinách čítárny (již přes 600 jich založeno) a zřizuje rovněž křesťanské obchody.

Rolnické kroužky, jichž počet každoročně stoupá, vykonaly již hezký kus práce. A budou-li i nadále podporovány sněmem a hospodářskými korporacemi jakož i intelligencí, mohou ještě zachrániti lid haličský, ať polský neb rusínský, od úplné záhuby hmotné i mravní, jaká mu hrozí národem židovským. Na tu práci, kterou za 17 roků vykonaly, mohou s radostí a také hrdostí pohlížeti.

B. S.

„Svůj k svému“ a naše noviny. (Poznámky k vánočnímu trhu.) „Naše Doba“ VII. (1900) na str. 159. přinesla tyto uvážení hodné řádky: „V Rumunsku, Srbsku, Bulharsku vydány zákony, jimiž se při všech dodávkách zabezpečuje přednost domácím produktům před cizozemskými. Maďarští ministři hlásají, že jako Maďaři kdysi své země dobyli mečem, tak jí nyní celé dobýti musí průmyslem a obchodem maďarským. Němci, kteří naše ‚svůj k svému‘ tak perhorreskují, zamítají vždy důsledně každého českého oferenta (naše pošty znají velmi dobře přípisky jako ‚tschechische Frechheit, zurück‘ a p.), žádajíce německé dodavatele, tak jako žádají příslušenství k německé národnosti od obecních úředníků, lékařů atd. Nechť jen zkusí český producent podati nabídku obci vídeňské, tak jako obec pražská nechává si pořád ještě dodávati z Vídně potřeby pro své elektrické dráhy.“

Jak známo, německá města (Liberec, Litoměřice a j.) vylučují napořád české průmyslníky a obchodníky ze svých trhů, jen proto, že jsou Čechy, a jak si vedou němečtí výrobcové proti českým zákazníkům, jakmile se jim presentují jako Čechové, třebas přicházeli s hotovými, o tom se co chvíle přesvědčiti můžeme ze zpráv našich novin, na př.: „Obchodník p. P. Cvekl

v Cerhovicích u Hořovic, patrně na základě insertu v časopisech, objednal si u firmy C. A. Wiedenhofer v Bolzaně na vzorek dvě rýžová košťata a připomenul, že po obdržení vzorků koupiti chce 500—1000 rýžových košťat. Psal oné firmě po česku. Na zdvořilou jeho objednávku dostalo se mu však odpovědi, která jest opětně důkazem, že Němci nejsou oprávněni, aby se chvástali vyšší své kultury. Odpověď ta, k níž připojen byl český korespondenční lístek páně Cveklův, zní v doslovném překladu: ‚Omylem psal jste na přiloženém korespondenčním lístku v řeči české, jíž ani v zemi Vaší všude nerozumějí. Je zde sice již jeden český klarinetista, jenž by mi, když je střízliv, mohl Váš korespondenční lístek do němčiny přeložiti, nechci však s tím člověkem, který jest většinou opilý, se stýkati, a proto žádám, abyste mi psal po německu.‘ Není-liž tato odpověď na zdvořilý český dopis obchodní, kterým nad to se činí objednávka, vrcholem drzosti a sprostoty?“ atd.

„Nechť jen zkusí český podnik loterní“, píše dále „Naše Doba“, které jistě nikdo nebude viniti z „národního šovinismu“, „přiložiti své lákavé prospekty maďarským novinám, jako učinila výnosná ‚Národní Politika‘ 25. února loterii poliklinického spolku, o němž v celém velikém prospektu nebylo ani lze se dočísti, kde má spolek sídlo a kde hodlá co zbudovati a jehož maďarská příslušnost vykoukala jen ze zástupce protektorova, Jeho Eminence kardinala Dra. Schlaucha.“

Avšak „Naše Doba“ všimla si jenom přiloženého k „Nár. Politice“ prospektu maďarské „dobročinné loterie“, ale nevšimla si lokálky, ve které táž „Nár. Politika“ způsobem až drvačnickým co nejdůrazněji doporučuje tento maďarský podnik jakožto maďarský, neboť v lokálce té zcela bez obalu se oznamuje, kde spolek má sídlo a co hodlá za české peníze postaviti. Zní pak ta drvačnická lokálka doslova takto: „Neztraťte času! dal udatný obhájce Vídně, hrabě Starhemberský, vzkázati přikvapivšímu polskému králi Sobieskému. Neztraťte času! neb za den již se koná první tah veliké dobročinné loterie peštské polikliniky, a může při ní někomu ujíti nejkrásnější výhra. Jak povědomo, možno jediným losem, který bez doplacení šestkráte hraje, všecky hlavní výhry per 20.000 korun vyhráti. Neztraťte času! Losy po jedné koruně dostati lze ve všech prodejných místnostech.“

A takovými drvačnickými lokálkami naše „Národní“ Politika doprovází napořád inserty cizozemských výrobců, a to i takového zboží, které si každý sám může doma vyrobiti za několik haléřů.

Každému čtenáři novin jest asi znám z insertů obrázek představující pána v županě, an sobě z dýmky na dlouhém troubeli statečně pokuřuje a blaženě se usmívaje vychvaluje a doporučuje všem kuřákům přechutný a přezdravý „Mörathon“. Dejte tohoto slaveného výrobku s hrst některé naší babce zelinářce, a každá vám na vlas poví, z jakých travin se skládá tato zázračná přísada k tabáku a za několik haléřů donese Vám toho kuřlavého požitku s náručí. Proto ovšem nebylo nesnadno vzácné toto kuřivo napodobiti. I vyskytl se skutečně čiperný droguista český, dal si od českých babek zelinářek nanositi z českých luk a mezí těch mörathonských špecií a oznámil je také v novinách i v „Národní Politice“, nevíme už pod jakým jménem p. t. českým kuřákům. Ale hned se tu na něho přikasala „Národní Politika“ s lokálkou varující důrazně české obecenstvo před

takovou, prý méně cennou napodobeninou českou: „Napodobeniny Mörathonu jsou vesměs menší hodnoty a musí se v nejvlastnějším prospěchu obecenstva před nimi jen varovati“. Vida náš ubohý český padělatel německého Mörathonu viseti nad sebou takový Damoklův meč skoro v každém čísle naší „Národní Politiky“, zmizel za nedlouho s českého obzoru i se svým nešťastným českým Mörathonem.

Nedávno ozvali se čeští mydláři v našich novinách tímto úpěnlivým hlasem: „Čeští mydláři pevně doufají, že bude dávána přednost jejich výbornému zboží před cizím a že obecenstvo české nebude na úkor našeho průmyslu stále podporovati a obohacovati firmy nám nepřátelské a tím také ztenčovati jmění národní.“ Naše noviny samy dosti často podávají zprávy o nepřátelském chování takových firem proti nám; ale to jim pranic nevadí, aby nedoporučovaly našim hospodyním Schichtovo mýdlo, jako nejlepší a nejlacinější.

To uvádíme jen tak z povrchního čtení našich novin. Bedlivější čtenář našel by toho mnohem více. Myslím, že i tohle jsou poměry nezdravé a že by si naše veřejnost takových věcí měla více všímati. Takovýmto ustavičným vychvalováním výrobku cizích a přímým i nepřímým haněním domácích, naše noviny vnukají českému obecenstvu představu, jako by všecko, co se doma od českých lidí vyrobí, nestálo za nic a všecka dobrota jen z ciziny přicházela.

Budeme-li už i v takových věcech závislí na cizině jako jest pražený ječmen (různé sladové kávy) a traviny luční a budeme-li i za takové zboží tisíce ročně cpáti do kapes cizinců nám nepřátelských, nesmíme dlouho ještě ani pomysliti na nějaký rozvoj svého vlastního průmyslu a obchodu.

Jos. Oškera.

Carbid, topivo budoucnosti. Vždy naléhavěji dostavuje se napomenutí: „Šetřte lesův, osazujte místa krasovitá, šetřte uhlím“. Topení carbidem, tak tvrdí A. Gawalowski v „Allg. öster. Chemiker- und Techniker-Zeitung“, nám to učiní možným, neboť pomocí této nové látky jsme s to, bychom (alespoň nepřímo) vodou a kamením topili, svítili, páru vyvozovali, zkrátka udrželi podmínky životní, jakož i obchodní a průmyslové. 150 *kg* vápna a 100 *kg* uhlí (ve formě koksu, kamenného uhlí nejlepší jakosti nebo jiného rostlinného nebo zvířecího uhlí) dávají kolem 150 *kg* calciumcarbidu (CaC_2) a tyto poskytují 45.000 — 48.000 *l* plynu acetylenového, t. j. 45 — 48 *cmb* plynu topivého a svítivého. Reakce, kterou z vápna a uhlí se carbid vyvozuje — při čemž ještě uhlokysličník povstává, — děje se as při 3500° C. tepla, které se vyvozuje pouze elektrickým proudem silným 350 ampèrův až 70 voltů. Pec pozůstává z ohnivzdorné hliněné pánve, ve které se nalezá smíšenina vápna a uhlí a kterou pomocí dvou uhlových tyčí elektrický proud se vede. Poněvadž proud nejprospěšněji pomocí síly vodní, která žene dynamické stroje, se vyvozuje, získává se zde, jak patrno, látka topivá jen použitím vody (jako síly), vápna a uhlí. Ještě není kapitola a dobývání carbidu u konce, neboť za prvé podaří se asi chemii spekulativní také jako uhlokysličník spotřebovanou látku uhlovou (33%) požitého uhlí upotřebiti a za druhé je možno, látku uhlovou calciumcarbonatu (nebo vápence) použíti v processu reakčním.

—R.

Časopisy ve Španělsku. Na podnět ministerstva vnitra statisticky bylo zjištěno, že ve Španělsku 31. května 1900 vycházelo 1347 časopisu proti 1136 r. 1892. Přibylo tedy za 8 let 200. Dále tam vychází 471 politických a 95 náboženských listů. Na ostrovech Kanárských vychází 30, na Balearech 31 časopisů.

Důkladná kniha. Po pětileté přípravě vyšel nákladem B. G. Teubnera v Lipsku první sešit díla „Thesaurus linguae latinae“ (poklad jazyka latinského), latinského to slovníku, jehož vydání řídí německé akademie věd v Berlíně, Gotinkách, Mnichově, Lipsku a ve Vídni. Přípravný cedulový material jest uložen v budově akademie věd v Mnichově, kdež pod vedením vrchního redaktora tucet mladších učenců sepisuje díla sebraného materiala příslušné články. Celý slovník rozvržen jest na 12ti dílů o 125 arších velké čtverky čili o 1000 stranách. Každý arch bude míti 83.000 písmen. Slovník bude z největších knih na světě a vyjde v patnácti letech.

Politické pomníky. Někdejší italský ministr, professor a spisovatel Ruggero Bonghi založil spolek „Dante Alighieri“, v jehož čele stojí nyní dějepisec Villari. Spolek tento těší se veliké přízni vládních kruhů italských, valných hromad jeho súčastňují se ministři a posílají k nim pozdravy. Spolek činnost svou neobmezuje pouze na království italské, nýbrž zasahuje i do italských krajů v Rakousku a tam pod pláštěm jména slavného básníka šíří italskou irredentu, provozuje pod kulturním praporem politiku. Viditelným znamením působnosti spolku v Tridentsku, Gorici, Terstu, Přímoří a Dalmácii — na tyto země Vlachové činí nároky — jsou jednak jeho odbory, jednak pomníky básníku Danteovi, k nimž spolek dává popud a místní odbory je staví. Dosud stojí pomník v Tridentě; v Pulji a Terstu se na pomník sbírá a též v Zadru ustavil se výbor, jenž vydal provolání ke sbírkám na pomník, který postaven bude na hlavním náměstí města. V provolání se praví, že pomník Danteuv bude hlásati cizincům, že Zadar je výlučně italské město. Z toho jest patrno, že jak tento, tak i ostatní pomníky Danteovy v t. zv. italských zemích Rakouska mají býti sjednoceným i nesjednoceným Vlachům stálou připomínkou i pobídkou k provádění cílů irredentistických. o.

Pohodlné schůdky ku slávě. Vzhledem k této poznámce minulého čísla žádá p. Karel Dostál, abychom prohlásili, že se poznámka nevztahuje na něho. Nemáme ovšem proč přání tomu nevyhověti.

ROZHLED.

V Brně, 25. listopadu 1900.

Církevní zprávy. Německo a podle něho ovšem i Rakousko ode dávna nemohou a nemohou se smířit s duchem a směrem státního sekretáře kurie římské, kardinala Rampolly. Oněm snad je proti mysli jeho náklonnost ku Francii a jím zavedený tak zvaný „francouzský směr“ politiky vatikanské. Italské vládě zase se nelíbí jeho nepovolnost v hesle „non expedit“, jímž se katolíkům italským vždy při volbách ukládá zdržeti se volby. List zahraničního ministerstva našeho ve svých dopisech římských dává proto průchod zprávám a tužbám tábora druhého, totiž jednotlivců ve Vatikaně i mimo Vatikan stojících a z osobních příčin někdy nakvašených. Tak počátkem ledna zpravodaj „Politische Correspondenz“ hovořil o jmenování prefekta kongregace obřadní. Zvítězil prý tu zase vliv kardinala Rampolly, jenž s pominutím kardinala Vincence Vanutelliho, který jakožto nejstarší měl právo na to místo, dostal na né svého stoupence a velkého fedrovatele téhož „francouzského ducha“ kardinala Ferratu. Zpravodaj sděluje, že roztrpčení nad tímto překvapujícím a neobyčejným jmenováním jest všeobecné a nový tento nepochybný projev přátelství francouzského vzbuzuje břitké kritiky, třebas se, jak zvykem ve vysokých církevních kruzích, osobní mínění jen mezi čtyrma očima projevuje.

Podobně prý s nevolí „vatikanských kruhů“ pozorováno, jak týmže vlivem vymoženo katolickým poutníkům irským okázalé samostatné přijetí u sv. Otce, ač určeni byli zprvu k audienci s ostatními poutníky z Polska a z Italie. A to prý právě v době, kdy prvnímu poutnímu zástupu katolíkův anglických dostalo se tak chladného a odměřeného přijetí!

Nedávno přijat v audienci u svatého Otce jeden z předních ruských romanopisců Petr D. Boborykin, jíž popsal pak v moskevském měsíčníku „Ruská Mysl“. Ani audience sama ani její popis, ale úvahy o poměru katolicismu a Ruska jsou zajímavy v článku Boborykinově. Praví: „U nás se všude až do poslední doby pohlíželo na katolicismus s pohrdlivostí, nebo dokonce s nepřátelstvím. Ještě podnes zůstává v platnosti článek ruského trestního zákona, dle něhož každý, kdo by osobu pravoslavnou „svedl“ ku přestoupení na jiné vyznání křesťanské, ztrácí občanská práva a trestá se vyhnanstvím do dalekých končin. Přestoupení ku katolicismu bylo a je na Rusi velmi řídko, a to skoro výhradně ve vyšších kruzích společnosti; přes celé minulé století bylo to leda několik žen (jako na př. kněžna Volkonská) a několik desítek mužů. Mezi těmito zvláště tehdy rozruch způsobili svým přestoupením oni, kdož vstoupili do řádu Jesuitů, jako Balaban

a Gagarin. U nás jakoby ani nikdo na to nepamatoval, že v hranicích Ruska žije na 12 milionů katolíků, dobrých ruských poddaných. Mnozí z nich ožení se s pravoslavnými ženami, ale dítky své všecky musejí vychovávati pravoslavně. V lidu taková přestoupení ku katolictví, jež za takových okolností často se přiházejí, musejí se ovšem utajovat…

Leč od nějaké doby však i u nás stává se zřejmým hnutí myslí tíhnoucích k Římu. Jeden z našich mladých publicistů, miláček širokého čtenářstva, ode dávna se oddává snahám po sjednocení křesťanských vyznání a vydal v cizozemí dílo zabývající se výlučně touto otázkou, netaje před nikým svých názorův o úkolu římského biskupa. Známé jsou rovněž jiné publikace, — jisté ruské kněžny, ženy státního hodnostáře nedávno pochovaného v Petrohradě obřadem katolickým. A mluvilo se mnoho též i o ruském pravoslavném knězi šlechtického rodu (Tolstoj), který v samém Římě slouže dle řeckého obřadu, modlil se přece za „římského biskupa". Zbaven pak hodnosti kněžské, tráví nyní v cizině jako unitský kněz. Tento propagator „sjednocení" pokusil se i v Moskvě, aby získal přívržence myšlence své, uznávati i v pravoslaví papeže za vrchní hlavu církve, pokusil se o to na konec i mezi lidem, a zdá se, že ne bez úspěchu. — Naši čtenáři duchovních knih zajisté často si musejí předložiti otázku: kde pak jsou dnes ti papeži, kdyžtě po toliku těch papežův i od pravoslavné církve za svaté uznávaných, najednou jakoby se to bylo přetrhlo a už nikdo na papeže ani nevzpomíná!!?"

Také sv. Otec vedle osobních několika otázek zavedl hned řeč na sjednocení církví katolické a pravoslavné. I pravil: „Včera právě váš (ruský) minister-resident seděl na tomže místě; hovořil jsem s ním o svém ustavičném přání, aby s Ruskem co nejlepší styky udrženy byly. Nikdy nevynechám příležitosti doporučit katolickým kněžím, aby nemíchali náboženských věcí s politikou, leč aby se drželi přísně církevních ustanovení. Kolik je na východě biskupův uznávajících hlavu katolicismu (— tu se papež usmál — dodává spisovatel), vždy i je učím, že každá vláda je od Boha, a že jsou povinni poslouchati i svého vladaře — sultana." Pomalu přešel svatý Otec na oblíbené své thema v rozhovoru s Rusy: „že třeba si přáti porozumění dvou nejvyšších autorit starého světa, duchovní vlády („moi comme chef du catholicisme", při čemž se zase pousmál — dodává spisovatel) a jediné silné světské vlády v Evropě — ruského cara." O sjednocení církví sám pravil: „Já už nedojdu do té země Kanánu, neboť jsem na to tuze stár…" „Po jeho mínění však otázka sjednocení jest úplně možná. Jsou rozdíly mezi církvemi, ale to nepůsobí (jak sv. Otec jest přesvědčen) nepřekonatelné překážky. Každá církev, jež zachovává pravou křesťanskou tradici, podrží své osobité zvláštnosti (obřadní), jen uzná-li primat v církvi… Vidím s uspokojením, že i Anglie v poslední dobu hledí k římské církvi; ovšem ale dorozumění s protestantismem není možno, neboť zavrhuje i primat i obřady svátostné…" Na konec spisovatel ruský vylíčiv obšírně i své osobní dojmy, jaké naň učinila audience, chválí bezobřadnost, prostotu a srdečnost, s jakou sv. Otec své hosty přijímá a jak mile, otcovsky s nimi hovoří.

V novém ruském vyslanci u papežské kurie Gubastovu (svatý Otec mluvě o ministru-residentovi ruském, mínil ještě jeho předchůdce Čarykova) leká se liberalně vládní pruský list „Kölnische Zeitung“ jeho „panslavismu“. Rusko prý dovede i sv. Stolice šikovně použiti pro své zájmy politicko-pravoslavné. To jest jako že jiné státy, na př. Německo toho nečiní. Náš vyslanec hr. Revertera jest dle nedávné kampaně novinářské též „panslavistou“! Co z toho všeho „panslavismu“ ještě nevykvete!?

Mezi poutníky jubilejními zvláštní místo zaujímali učitelé katoličtí (Němci) z Rakouska. Nebylo jich sice mnoho, ale že z německého učitelstva za dnešních proudů přec aspoň hlouček se vybral, jenž jako representant katolického rakouského učitelstva pout jubilejní vykonal, svědčí nejen o odvaze dotyčných poutníků, leč i o tom, že radikalně pokrokoví a socialisté na celé čáře ještě neopanovali.

Na pamět jubilejního leta zařídil sv. Otec museum jubilejní v rodišti svém, městečku Carpinetě, kdež umístěny památnosti k jubileu se vztahující, sv. Otci darované z různých stran, fotografie znázorňující jednotlivé sceny jubilejní a pod. Spolu s museem spojena knihovna o několika tisících svazků, jež bude ubohým Carpineťanům stálou výčitkou, že by se už jednou měli naučit čísti a psáti. Dosud patřili totiž k těm 20 milionům analfabetův italských.

Nově založená farnost starokatolická v Praze bojovala s různými překážkami. Do „národní bohoslužby“ pletla se první neděle policie pražská a po třikrát přes všecky protesty zakladatele i apoštola pražského Dra. Išky přerušila je, nebo aspoň „znesvětila“. Konečně německý starokatolický vrchní úřad církevní (ve Warnsdorfě) svým opětovným a důtklivým zakročením v Praze i ve Vídni vymohl svobodu mladé obci „národní církve české“. Dr. Iška tvrdí, že si tu reklamu policejní neobjednal.

Konference biskupské ve Vídni tento měsíc konané zabývaly se tedy, jak sděleno už, soubojovými afférami poslední doby. Výsledkem jest mužné vystoupení proti zlořádu tomu společným pastýřským osvědčením. Vzpomínají svého společného vystoupení proti souboji už před desíti lety, kdy ve své zprávě o nemravu tom v rakouských šlechtických a vojenských kruzích sv. Otci podané dožadovali se jeho zakročení. Sv. Otec tehdy odsoudil v apoštolském listě „Pastoralis officii“ souboj, připomínaje tresty, jaké církev naň určila a žádal za akci slovem i písmem mezi katolíky, aby od tohoto nerozumného prostředku čestného upustili. Biskupové obrátili se tehdy zvláštním listem na vládu, žádajíce ji o zakročení proti souboji. Uvádějí tuto vzpomínku historickou beze všeho dalšího rozvodu a použití, chtíce však mlčky naznačiti: a tolik ta akce sv. Stolice a celého episkopatu v katolickém Rakousku pomohla, že po devíti letech se dějí věci ještě horší! Převrácenost, že ti muži, kteří souboj odmítají a tedy zákon plní, jsou trestáni, stigmatisují takto: „Takové jednání olupuje o práva zákonně přiznaná právě ty, kdož zákon plní. To však znači spolu rozrušiti posvátnost a svrchovanost zákonů, jakož i vážnost těch, kdož bdí

nad tím, aby se zákony plnily; leží v tom zrovna smrt společnosti, jejíž životem jest právo."

List rakouských biskupův obrací se k věřícím, jim určena slova toho osvědčení, proto také přidáno napomenutí, aby věřící šetřili v tom ohledu zákonů své církve a přirozeného i božského příkazu, jenž dí „nezabiješ".

Lvovskými arcibiskupy obou obřadů jmenováni a vyhlášeni úředně 19. listopadu: pro latinský katolický obřad Dr. Josef Bilczewski, professor dogmatiky na lvovské universitě, a pro pravoslavný katolický obřad hrabě Ondřej Alex. Szeptycki, dosud biskup sjednocených Rusínů ve Stanislavě. Volba latinského arcibiskupa jest velmi šťastná; lvovská katolická metropolie dostane ve svém arcibiskupu muže učeného, obezřetného, oblibeného a ještě plného života. Se jmenováním hraběte Szeptyckého, jejž už napřed předvídali, nejsou však Starorusíni spokojeni. Stačí jim, že nový metropolita jejich jest ze šlechtického rodu polského. Podkládají mu záměry, že chce církev sjednocenou „polatinit" a „zjezovitit" docela. Leč dosavadní činnost biskupa stanislavovského nijak tomu nenasvědčovala. Máť ostatně církev sjednocená svůj pravoslavný obřad zaručen, jenž nezávisí na vůli dočasného jejího metropolity. „Polatinění" neznačí ovšem v ústech „moskalofilů" nic víc, než odpor proti pravoslavné propagandě. A tím jest každý biskup, kněz i věřící sjednocený přece povinen.

Posvěcením chrámu sv. Anselma 11. listopadu dokončeno velkolepé zařízení benediktinského kollegia v Římě, štědrostí a přízní nynějšího sv. Otce vzkříšené a postavené. Kollegium benediktinské arcikongregací montekassinskou zřízené, trvalo už v Římě sic od dvou set let při chrámě sv. Calixta za Tiberou. Toto kollegium však hned klesalo, hned zase se pozvedalo, jak kdy časy přišly. Za generalního shromáždění opatů benediktinských r. 1886. pojata pak myšlenka tehdejší kolleji zříditi větší a vlastní místnosti a spolu nadati ji jistým ročním důchodem. Kollej tehdy nacházela se nedaleko sv. Petra v paláci „dei Convertendi", později pak přenešena ještě jednou do najatého domu v ulici Bocca di Leone. Místo i koncepce a plán stavby pořízeny za intervence a přispění samého sv. Otce, jenž v opatu kláštera Maredsous v Belgii, Donu Hildebrandu de Hemptinne nalezl vhodného pomocníka při sdělávání a provádění plánu velikolepé stavby. Budova kollegia sv. Anselmu, jednomu z věhlasných světců-učenců řádu benediktinského zasvěceného, vznáší se na pahorku Aventinském, kdež před tím kolem jen nízké villy a rumoviště se nalézaly. Budova započata hned brzy po shromáždění opatů r. 1886. a posvěcena r. 1896. Tu však dostavěno bylo pouze opatství a kollegium samo. Scházel ještě chrám, který se dostavoval. Tento dostavěn tedy letos a v listopadu teď posvěcen. Chrám stavěn na způsob basiliky s velikou podzemní kryptou. V horním chrámu nacházejí se tři oltáře, v dolním 16. Svěcení konána najednou: svěcení chrámu a hlavního oltáře vykonal kard. Rampolla jako legatus a latere, ostatních 18 oltářů světili opati benediktinští. Při mši svaté, jež jako „missa papalis" sloužena a evangelium tudíž i řecky pěno.

zpívali alumnové řeckého kollegia, jež svěřeno vedení benediktinů, pod vrchní správou téhož opata primasa Hildebranda de Hemptinne. Z Rakouska přítomno bylo 6 opatů, uherský martinsbergský i s gardou svých — husarů. Z východu přítomno bylo několik opatů basilianských.

V Anglii předešlým měsícem zřízena opět hierarchie řádová: benedikován první opat po 350letém přerušení. Bylť poslední opat (benediktinský) vestminsterský umučen za dob zuřivé reformace anglikanské. Od té doby benediktinské kláštery, pokud pozůstaly, či znovu zřízeny, měly jen titularní opaty, s vlastní hodností pouhých převorů. Dne 24. října zvolený v Ampleforthu opat Osvald Smith benedikován biskupem diecese své. Po zavedení reformy v řádě benediktinském v Anglii dovršil nyní sv. Otec dílo své pozdvihnuv prioraty dosavadní na pravá opatství, přímo primasovi římskému podřízená.

Ohlášený v minulém zasedání sněmovny zákon proti řádům francouzská vláda teď předložila hotový. Zákon koncipován sic všeobecně, jako by chtěl všecky společnosti obmeziti v nabývání jmění, ale cílem jeho jest pouze a jedině zmocniti se všeho majetku mrtvé ruky. Dosavadní všecko omezování života církevního a všech práv občanských při společnostech nic nepomáhalo, má se jim tedy vzíti i poslední právo. O předloze praví sám liberalní „Journal des Débats“: „Což, mohla by se zaváděti opatření, aby jmění klášterní se přílišnou měrou nehromadilo a nerostlo; ale opatření ta nesmí býti tak surová a záští plná, jak je navrhuje Waldeck-Rousseau. Žádá zkrátka skonfiskovat všechno jmění společností: toť by bylo přirozeno od vlády, která by chtěla všechnu svobodu znásilniti, a ne jen zakročiti proti zneužití jejímu.

Kdyby přišla vláda s předlohou, žádajíc pouze prostředky na zabránění zlořádu, a volila přiměřené právní prostředky, i mnozí mírní republikáni by se k ní připojili. Leč cíl dnešní vlády jest zcela jiný, ne obmezení majetku duchovních společností, ale naprosté jich zničení. Bázeň, již vláda má před klášterními společnostmi, pohnula ji, že ohlášenou opravu zákona spolčovacího v základě učinila nemožnou. Neboť tak jak ona ji navrhuje, to není dílo pokroku, nýbrž pochodeň občanské války.“ — Snad ani vládě nebude záležeti na tom, aby předloha byla přijata, neboť zdá se od počátku, že ji vypracovala jen k uspokojení levice, na niž se opírá, a proto takovou, aby v zásadě už byla nemožnou.

Professor biblického studia abbé Loisy, sesazený před několika lety se svého učitelského úřadu na „l'Institut Catholique“, teď za článek uveřejněný v „Revue du Clergé français“ suspendován a zbaven úřadu svého, jejž zastával jako „aumonier“ v dívčím pensionatě v Neuilly. Zároveň odňata mu pense 800 fr. Trpký tento trest, jímž „abbé Loisy“ zbaven všeho živobytí, sám na smrt už nemocen, rozčílí zase asi mnoho mladšího duchovenstva s církevní i státní politikou svého episkopatu už dávno nespokojeného. Abbé Loisy a jeho výklad o původu náboženství (pentateuchu) a počátcích národa židovského zcela oprávněné odsouzeny už dávno, neboť neshodovaly se s naukou církve o zjevení ani se zjevením. Po svém sesazení s úřadu „abbé Loisy“ mírnil se ve svých názorech a v šíření jejich, probíraje v listech

katolických sem tam jen nelišná themata, až teď článkem svým „la Religion d'Israel et ses origines“ upadl opět do týchže svých omylův a projevil tvrdošíjnost a umíněnost už jednou odsouzeného bludaře.

Dne 27. října (9. listopadu) slavila ruská pravoslavná církev velmi nadšeně stoleté jubileum „jedinověrství“, to jest částečného sjednocení rozkolníků s církví pravoslavnou. Před sto lety totiž moskevští rozkolníci přišli k metropolitě moskevskému, aby s nich sňal kletbu sněmem církevním 1666 na ně vynesenou a přijal je do církve pravoslavné. Pravoslaví tehdy zajásalo, že rozkol, jenž před dvěma sty lety církev roztrhl, zacelí se a přestane. Však rozkolníci jen z malé částky — právě jen moskevští a jinde jen výjimečně zželeli si své odloučenosti. Vrátivším se rozkolníkům ponechán jejich obřad starý, před Nikonem užívaný, pro nějž rozkol právě v církvi pravoslavné byl povstal. Mají svůj zvláštní chrám, své zvláštní kněžstvo i svého vlastního biskupa. Obřad jejich podobně jako staroslovanský na jihu, zove se „glagolským“ (hlaholícím). Odtud tedy povstalo v církvi pravoslavné „jedinověrje“, sjednocení rozkolu s pravoslavnou církví. Mimochodem řečeno, v letech šedesátých přivedl metropolita moskevský Filaret otázku sjednocení znovu na přetřes, a jako učený historik zcela správně tvrdil, že svatý synod petrohradský neměl práva snímat klatbu, kterou vynesl všeobecný církevní sněm moskevský r. 1666.

Jedinověrci a rozkolníci tehdy, když řeč o klatbě zdvižena a mysli proti nim pobouřeny, odebrali se v deputaci k caru Alexandrovi II., zapřisáhajíce se svou věrností k trůnu, k víře otcův a ruské zemi. Přiznáním starého obřadu jedinověrcům neliší rozkolníky od pravoslavných valně nic jiného, než právě ta klatba a jejich vlastní úpornost. Rozkolníci dovolávají se teď po arcib. Filaretovi toho, aby svolán byl nový všeobecný církevní sněm, jenž by s nich klatbu sňal, a tvrdí, že se pak do lůna pravoslavné církve vrátí. Žádají to, vědouce, že tak snadno všeobecný církevní sněm teď nebude možno svolati. Ale hlasy volající po sněmu tom ozývají se i mezi pravoslavnými. Jedni ovšem myslí na sněm všech vyznání a církví, sněm všekřesťanský, ten ovšem dnes je zhola nemožný. Správně však se žádá a míní pouze všeobecný sněm církví pravoslavných. Ale ani v ten nedoufají. Předně by prý Rakousko své pravoslavné naň nepustilo (navrhovatelé totiž myslí nejinak, než že sněm byl by jenom v Rusku možný), snad ani Turecko prý ne své pravoslavné církve. Nadto Řeci davše do klatby církev bulharskou proto, že se od nich odloučila, nepřišli by, kdyby bulharská církev pozvána byla; a musila by býti pozvána, neboť všechny ostatní církve pravoslavné s ní udržují společenství. — Proto srážejí žádost rozkolníků námitkou, že klatba na nich lpící není naprostá a bezpodmínečná. Jsou jen dotud v klatbě, pokud trvají právě odloučeni od církve mateřské. Pouhou ochotou vrátiti se do lůna jejího, jako to učinili jedinověrci, klatba prý sama přestává.

Mnohokrát už v ruském tisku poukazováno na to, že rozkolníci ruští mnohem lépe živi jsou nábožensky i hospodářsky než pravoslavní. Mají také větší práva a větší svobody, aspoň v církvi své, než pravo-

slavní. Vsi rozkolné jsou bohatší, pořádnější, cti a mravů dobrých dbalejší, ale také hospodárnější. Panuje mezi nimi větší láska vzájemná, vespolek si pomáhají a nedají druh druhu upadnouti ani mravně ani hmotně, aspoň ne v té míře, jako se to děje na vsích pravoslavných. Mnozí to přičítají té jejich samosprávě církevní, jež jest dobrou školou sebevýchovu a povznáší věřící. Církev pravoslavná jako církev státní, se státem spoutaná, nemá té volnosti, nezávislosti ani toho vzepjetí sebeochranného, jaké člověka musí vzpružovat. Volají tedy tito mnozí a také sami rozkolní podmínku tu k návratu svému kladou, církev pravoslavná ať se opět osvobodí od vlivu a poručnictví státního, ať vrátí lidu jeho církevní práva a svobodu své hierarchii; v tom že leží zdar budoucího náboženského života jejího.

Stojí za podotknutí: pravoslavní nám vyčítají závislost od Říma i od vlád a samovládnost církevní hierarchie bez lidu, jejž prý jsme ode všeho v kostele i mimo kostel odstrčili. Dopadá-li to takto u nás (a v mnohém ano!), vidět, že to dopadá i u nich navlas podobně.

* * *

Věda a umění. Brněnský klub přátel umění měl 11. listopadu svou výroční schůzi, z níž podán přehled dosavadní činnosti spolku toho, jenž za krátký čas z počátků dosti nesnadných dobyl si jakéž takéž pozornosti v české společnosti brněnské i mimobrněnské. Klub přičiněním několika jednotlivců pro umění nadšených vyvíjel činnost obsáhlou a různorodou. Výstavky, přednášky, výlety, schůze, večírky (i mimo Brno), a hlavně vydání uměleckého alba z radhoštských „Pusteven Dušana Jurkoviče“, i drobné přátelské služby umělcům a umění moravskému prokázané, jakož šíření zájmu pro moravské svérázné umění naše vůbec — toť za rok působnost pro začátek překvapující. Klub už dobře se zakotvil, členů čítá 150, z nichž 7 je zakládajících, (35 přespolních) i od sněmu zemského dostal podpory 400 K.

České umění tento rok dožilo se slavného rozhlasu po světě mimočeském. A to jmenovitě hudba a malířství. V hudbě dobývá cti jménu českému virtuosnost několika umělců ne ode dneška sic známých, ale stále lépe oceňovaných (Ondříček, kvartetto, Kubelík). Také úspěch „Hlaholu“ v Brusselu a Paříži nebyl jen pouhou přátelskou reklamou. I na Rus hudba česká, nechvalně známá jen z potulek demoralisovaných a demoralisujících individuí, proráží přece jen čím dále vítězněji. Upjatost petrohradských kruhů hudebních pomalu se též rozehřívá. Čechové sami a přátelé slovanské vzájemnosti svými opětnými pokusy mají o to rovněž značnou zásluhu. Tak operní ensemble plzeňského divadla s ředitelem Trnkou obdržel nabídnutí z Ruska podniknouti na jaře pouť uměleckou po Rusi, a výsledek hmotný napřed už prý zaručen. O mravní a umělecký má se příčiniti už z polovice společnost sama.

Naši umělci výtvarní i hudební jakoby pro vysvědčení zralosti chodí — do Vídně. Vídeň rozhlášena právem jako město uměnímilovné a prosycena konečně tak slovanskou a českou krví, že první z „ciziny“

musí nám porozumět. Tvoří proto práh do světa, dává doporučení. Listopadová výstavka tří českých malířů Úprky, Sochora a Hudečka doznala zvláště velmi příznivého přijetí. Nejvíce si listy české vážily, (aspoň jej nejvíc citovaly) hlasu kritika F. Servaesa v „Neue Freie Presse“. Servaes sám je z „mladých“ a v Berlíně konal před několika lety tutéž službu osvěžovat a popularisovat umění, jakou Vídni koná H. Bahr (rovněž z Berlína přišedší). Servaes přiznává s podivem, že Čechy dnes hemží se talenty všech odborův umění. Sochorovu „Bitvu u Střešetic“ (u Hradce Králové) nazývá uměleckým dílem, jaké již dlouho se neobjevilo v rakouském ani německém malířství. O Úprkovi praví, že jest z nejzajímavějších umělců, jež zná; nezapomenutelnou jest uchvatitelnost vznětu umělcova a lidového naturellu. Na obrazech jeho je procítěno vše s jemným malířským vkusem, a s moderním veskrze temperamentem. Nemiluje malicherných podrobností, nýbrž velký poutavý účinný celek. Hudeček (akvarelista) není tak ohnivý a výbušný jako Úprka, ale ještě měkčí a snivější. Je výhradně krajinářem a nálada je mu vším. Ve svém úzkém oboru je Hudeček mistrem. To, co Turgeněv vyslovil svou poetickou mluvou, podává Hudeček štětcem. — Jiný kritik o Úprkovi praví, že od dob Matejkových žádný slovanský umělec svým vystoupením nevzbudil tolik rozruchu. Úprka jeví se zákopníkem nového umění, v něm zazářilo nejživěji československé národní umění, v něm chystá se snad k novému blízkému rozkvětu. Po tomto nadšení česko-vídeňském přijde snad právě vhod výstava pražského Manesa, jež po skončení svém v Praze představí se v prosinci ve Vídni.

Dne 8. listopadu hrána poprvé opera Fibichova „Pád Arkuna“ na Nár. divadle pražském s velikým úspěchem. Hudební kritika staví je za vrchol operní tvorby ve slohu Wagnerovu, jejž Fibich svérázně dále rozvíjel a zdokonaloval. Námět k opeře poskytl prý bývalý div. ředitel Fr. A. Šubert vypravováním o své cestě na Rujanu a nadchl tak skladatele k motivům toho posledního aktu bojů mezi křesťanským Germanstvem a pohanským Slovanstvem polabským. Libretto složeno Anežkou Schulzovou, jedni je chválí jako dokonalé, jiní vytýkají, že je nešťastné. Zdá se, že dokonalým a účinným je toto libretto po stránce operně technické, co se mu dá vytýkat, jest pouze pojetí onoho boje mezi Germanstvem a Slovanstvem. Přirozeně by každý čekal, že v dnešních dnech všeslovanského cítění bude slovanská věc předvedena v nejvyšší možné zámluvnosti, boj protivníka však aspoň nestranně. Leč původcové učinili skoro naopak, zdaž schválně či mimoděk, kdož ví. Osoby slovanského světa v popředí stojící neobtíženy jen „tragickou vinou“, ale vinou občanskou i mravní všeho druhu. Strana protivná křesťanská líčena pak s nadbytkem ušlechtilosti a svatého zápalu. Jest to snad tím pravděpodobnější a v účinku svém tím mohutnější — ale jest to divné, že námět takto koncipován. Proto činí někteří kritikové pražští librettu výtky. Jedná se o naprosto smyšlenou věc a tu pojetí bylo svobodné. S opravdového vyššího hlediska na boj slovansko-germanský, pokud to byl boj křesťanství s pohanstvím, bylo

by takové založení děje pravdivé i spravedlivé: pohanství musilo ustoupit, nemůže blud a tma vítězit nad pravdou a světlem, nemůže proto, že je nižší, nedokonalejší. A při našem předsudku slovanského citu bylo snad třeba tuto nedokonalost a nízkost pohanství silněji a nápadněji předvésti, aby cit ten při výsledku boje se nebouřil.

Dne 2. a 9. listopadu rokováno na týdenních schůzích „spolku architektův a inženýrů v král. českém“ o zachování starého rázu Prahy. Stavitelé a inženýři známí už z boje o starou Prahu (Herain, Martin, Koula, Balšánek a j.) vyzývali k tomu, aby v občanstvu pražském samém vzbuzovala se nálada a nadšeni pro zachování starých památek, tak aby obecní a městská rada donucena byla dbáti hlasu nejvlivuplnější veřejnosti, svého voličstva! V soupisné komisi, jež sepisovala všechny památné a umělecké domy a stavby a podávala návrhy, co zachovat a co zbořit, všechno pěkně se vypracuje, ale obecní rada učiní pak přece po svém. Majitelé starých domu sami nechtějí, aby ráz starý a umělecký se zachoval, že staré domy jim málo nesou, nové činžáky by vynesly více. Ve spolku tudíž navrženo, aby městská rada podala žádost vládě, by domy starožitné, jež k vůli starožitnosti se ve své nemodernosti a nepohodlnosti zachovávají, platily menší daň činžovní. — Zvláště na Malé Straně mělo by se co nejvíce zachovati. Malá Strana není schopna rozmachu a rozvoje jako jiné čtvrti, pro vrch Petřín nad ní čnící. Bude to vždy čtvrt zátiší, pensistův a paláců, proto by se mělo jejího rázu co nejvíce šetřiti. Zvláště za ostrov Kampu a strouhu vltavskou Čertovku jako nejmalebnější partie malostranské bojováno, aby nebyly tak radikalně zregulovány a zničeny, jak v městské radě navrženo.

Na podporu lidového umění národního založena v Praze při národopisném museu v domě hraběte Sylvy-Taroucey společnost „zádruhou“ prostě nazvaná. Zřízena především tržnice lidových umělých výrobků, jako krajek, výšivek, nádobí ozdobného, dřevěné věci perleti vykládané, pletené věci z proutí, ze slámy, rákosí, lýka a pod.

V úterý 20. listopadu slavena za ohromného sběhu lidu svatba mladého básníka a dramatika pol. Rydła s obyčejnou venkovskou dívkou. Svatebčané přijeli na vozích z nedaleké venkovské vsi. Poslední drama Rydłovo „Začarované kolo“ slaví právě ve Lvově (premiéra byla už na jaře ve Varšavě) pravé triumfy.

Ve Lvově utvořila se společnost umělecká s názvem „Młoda sztuka“ (Mladé umění), spolek obdobný s pražským „Manesem“. V prosinci letos chce už uspořádati výstavku obrazů mladých umělců polských i žáků polských na akademiích v Krakově, ve Vídni, v Paříži, Mnichově, ve Varšavě a ve Florencii trávících.

Na akademii umění v Krakově přihlásily se deputací dámy polské o zápis jako řádné studentky. Ředitel malíř Fałat sdělil jim, že bylo by možno ihned přijat osm dívek za řádné studentky akademie, kdyby vláda udělila povolení. Odkázal tedy deputantky, aby se obrátily na vládu o připuštění žen na akademii krakovskou.

Nový polský list literarní ve Varšavě zakládá známý překladatel z češtiny (Miriam) Przesmycki pod názvem „Chimera“.

Ve Varšavě při posledním politickém zatýkání prý vzat též do vyšetřování mladý, velmi nadaný spisovatel Št. Žeromski, jehož poslední sbírka šesti povídek „Promień“ (Paprsek) právě vydána u „Gebethnera i Wolfa“ ve Varšavě. Také jiný spisovatel, Sieroszewski („Sirka“ pseud.), zatčen. Zatýkání poslední doby tak častá mají za podnět socialistické agitace, jež ruská policie právě tak pronásleduje jako dříve nihilistické a politicko-revolucionářské. Sieroszewski už jednou byl na Sibiři. V Žeromského novellách už hned z počátku ozývala se sem tam nálada socialní, proletářská; snad od povídek přešel i k činné účasti v ruchu socialním.

Jeden z nejmladších polských poetů, K. Przerwa-Tetmajer, vydal právě v druhém vydání své první svazky „Poezyí“. Dosud vydány čtyry svazky („serye“, první 1891) a první tři vycházejí teď ve druhém vydání. Při druhém vydání prvé serie „Poezyí“ svých připojil básník předmluvu velmi osobní a velmi žaluplnou též. Hořekuje v ní, že básní jeho nevšímá si polské čtenářstvo, že je zbytečným poetou. „Mnoho věcí přichází mi na mysl, když patřím na ty čtyry knížky svých veršů. Především: či jsem potřebný? Neboť jestliže nejsem potřebný, tedy jsem už zbytečný. Po těch třech kolossech ‚genia‘, které nám dal romantismus a kteří jsou nesmrtelní (Krasiński, Mickiewicz, Słowacki), naší epoše svítí dvě světla: velký Asnyk a velká Konopnická. Potom jest celá řada poetů starších: Deotyma, Gomulicki, Faleński, Gliński atd. Všichni ta jména známe a ctíme. Pak jest celá řada poetů mladších s nadšeným, mohutným Kasprowiczem v čele: Lange, Mirandolla, Miriam, Niemojewski, Or-Ot, Rydel, Żuławski atd. (Nemluvím tu o Przybyszewském, který nepíše veršem.) Každý z těch poetův odpovídá v menším nebo větším stupni jakési potřebě duchové ve společnosti, má své kolo čtenářů, kterým je potřebný. Zrovna bych mohl říci, kdo koho čítá, kdo koho miluje, kdo koho potřebuje. Když však si dám tu otázku o sobě, odpovědi nemám.“ [1]) — Tento pessimistický vzhled na své básně jest u Tetmajera snad spíše koketností než skromností, či spíše uraženým pocitem nedoceněnosti, s jakou si myslí, že se všude potkává. Jest ostatně strohý, naprostý pessimismus také obsahem všech jeho básní. V dalším chodě předmluvy své durdí se nad kritikou, že všude mu něco vytýkají, hájí se, že píše a básní stále o svém „já“. Že toto „já“ není u něho osobní, tak jak on píše: „já“, tak chce, aby čtenář četl „já“ a vše na sebe a své city mohl obracet, neboť snaží se mluvit z duše všem.

Z divadelních novinek polských uvádíme Tad. Konczyńského drama 4aktové „Otchłań“ (Propast) z víru průmyslově-peněžní spekulace dáváno ve Varšavě a v Krakově, nepřijato však příliš příznivě; podobně v Krakově poprvé sehrané drama socialní „Zamęt“ (Bahno) Mirského; lvovské divadlo hrálo 23. listopadu novou 4aktovou komedii Ignacy Grabowského s názvem „Rodzeństwo“. Komedie Grabowského jest

[1]) Překlady některých básní jeho přinesl »Slovanský Přehled«.

thematická (obětovnost zvláštních lidí, genialních myslí), ale thema své spisovatel neprovedl. Jako karrikovaná veselohra z venkovského šlechtického života měla hra velmi značný úspěch. — Dosti vřele přijatá ve Varšavě jednoaktovka „Parodye miłości“ (od Bolesl. Gorczyńského) jest velmi příbuzná Schnitzlerovu „Milkování“ už i nápisem i obsahem, jen že Schnitzler vzal svůj námět přece vážněji.

V Rusku slavili několik jubileí poslední měsíc: 27. října 40leté působení slavného botanika ruského A. S. Famincyna a rovněž 40leté jubileum spisovatelské činnosti P. D. Boborykina, kterýž v prosinci 1860 přišel do Petrohradu s třemi pracemi svými poet. dramat. a počal pak jako universitní student psáti povídky do „Biblioteky dlja čtenija“ a „Otečestvennych Zapisek“ (NB. letos zaniklých jako drobný denník petrohradský). — 16. listopadu slaveno v Petrohradě a v Moskvě století narozenin velikého herce-umělce ruského Močalova, jenž v letech dvacátých a třicátých v klassických hrách francouzských i ruských vytvořil řadu nezapomenutelných typův a založil tím celou školu hereckou na Rusi. — 24. listopadu na počest stoletých narozenin M. P. Pogodina uspořádala akademie ruského jazyka a slovesnosti slavnostní večer s přednáškou o významu bývalého svého člena. — 12. listopadu položen základní kámen k útulku pro sestárlé dramatické umělce v Petrohradě. — Na místě souboje Puškinova postavila městská rada petrohradská pomník a ohradila místo ono mříží. Pro nekřesťanský cit rady města Petrohradu svědčí, že ze tří podaných návrhů nevybrán jí ten, jenž by byl jaksi na tom místě nejsmírnějším — kaplička s křížem, nýbrž pomník s ideou zcela světskou. — Na počest nedávno zemřelého dvorního stavitele A. J. Tomičky[1]) uspořádána spolkem architektů ruských 15. listopadu památní schůze s výstavkou plánův a obrazů děl jeho, z nichž zvláště vynikají bursa ve Varšavě, památné chrámy padlým vojínům na Balkaně, carský dvorec v Alexandrii a zvláště účelně a dle zvláštního nového systemu postavené vězení pro samovazbu v Petrohradě. Ve stavbách věznic zavedl Tomička vůbec zvláštní typ skoro pro celé Rusko; plánu vyborské petrohradské věznice použito i za hranicemi k podobným stavbám. Účelnost jest v důmyslném uspořádání vězeňských světniček, tak že každý vězeň se všemi svými potřebami stále jest osamocen a s druhými nijak se stýkati nemůže.

Dne 15. listopadu oslaveno v záhřebském divadle první vystoupení charvatské moderní dramatické Musy před 60 lety. Hrán kus, jímž i tehdáž hry charvatské v Záhřebě zahájeny: „Juran i Sofia“ od šl. Kukuljeviće-Sakčinského. „Juran i Sofia“, dnes už ovšem zastaralé drama“, jest plod doby tak zvané illyrské, jest plno ohnivé vlastenecké retoriky, leč ani jinak není přece bez poetických krás a dramatické účinnosti děje. V nesporé charvatské tvorbě dramatické znamená stále ještě živý kus, třebas první a nejstarší v nové eře charvatského

[1]) Sdělili jsme jak jméno tak rodiště jeho minule dle ruského jednoho listu nesprávně. Ruské listy píšou jej důsledně „Tomiško“. Narodil se v Čechách a studoval realku v Pardubicích a techniku na útraty ruské vlády jako ruský stipendista v Petrohradě a za hranicemi v Italii, Řecku a j.

písemnictví. — Dne 10. listopadu hrána poprvé Vl. Bersinova nová dvouaktová opera „Andrija Čubrinović“ z doby dubrovnické, jejímž hrdinou jest dubrovnický „Hans Sachs“, samorostlý básník, jehož báseň na způsob koledy složená zpívána r. 1527. v Dubrovníce. Povoláním byl zlatník. Opera jeho jedná o jeho lásce ku šlechtické dcerce Zlataně, jíž rodové předsudky brání, ale na konec Zlatana s Andrijou uteče. Opera přijata velmi příznivě.

Zemřeli: 10. listopadu v Turčanském Sv. Martině Pavel Kuzmány, syn známého slováckého vlastence Kuzmányho; vydal sbírku povídek „Rozpomněnky a kresby“. — 14. listopadu zemřel ve Lvově žurnalista a spisovatel polský Stanislav Schnür-Pepłowski, redigoval dvě léta organ družstva literarně-uměleckého „Iris“. Byl historikem, přihlížeje hlavně ke kultuře zašlých dob svého národa. Historické jeho povídky a feuilletony měly též vždy vědecké pozadí. — Dne 28. října zemřel v Oxfordě proslulý indolog německý Max Müller, před několika lety z Vídně do Oxfordu na stolici orientalních jazyků povolaný. Většina jeho spisů, jako vůbec ze zásady celá skoro indologie psána jest anglicky. V otázkách o původě náboženství byl materialistou, neuznával Zjevení a žádné božské ekonomie vubec.

* *
*

Z národního hospodářství. Jednou z denních zlých otázek byla po celý říjen a listopad nerozhodnutá stavba bosenských nových drah. Jako každá otázka hospodářská, jež sahá za brány říše, tak i tato byla jen proto „otázkou“, že jednalo se o to, čí prospěch, přání a vůle zvítězí: zda „cislajtanie“ či „translajtanie“. A výsledek ovšem byl jako bývá poslední leta vždy v podobných otázkách: zvítězila translajtanie, resp. maďarská vláda. Konečná úmluva ovšem je tak sestavena, že vláda bude v parlamenté tvrdit, jak už i před veřejností tvrdí, že nezvítězila žádná strana, nýbrž nastalo vyrovnání zájmů. Problem nových drah postaven (ministrem Goluchovským) na konec tak dovedně pro Uhry, že se divíme, jak i při té známé vlastnosti maďarské ještě i potom maďarská oposice a listy maďarské mohly si hráti na nespokojené.

Puvodcem celého toho boje bylo ministerstvo války se svým požadavkem, aby postavena byla dráha úzkokolejná ze Sarajeva dále k Novobazarsku až do městečka Plevlje. V Novobazarsku, jež Rakousko spolu s Tureckem spravuje, ač kraj ten ještě úplně podřízen jest Turecku, má Rakousko-Uhersko své posádky vojenské. Ku pohodlí a lepšímu spojení s těmito posádkami má sloužit budoucí železnice, jež teď dle úmluvy do tří let má se dostavěti spolu i s krátkou odbočkou na Višegrad u hranic srbských. Přes celý novobazarský sandžak od Plevlje do Mitrovice dále by zůstala ještě jen pouhá silnice. V Novobazarsku dráhu možno stavět jen s výslovným svolením vlády turecké. Doplněním dráhy z Plevlje do Mitrovice byla by však protažena železniční cesta z Pešti až do Soluně — dávný to sen maďarský.

Už pro tuto možnost, jež stane se přece dříve neb později skutečností, třeba počítati dráhu v jižní Bosně v řadu výhod maďarských. Leč Maďaři a společný ministr zahraničí změnili osu čáry bitevní. Dráha Sarajevo-Plevlje není ve prospěchu Uher, jest to dráha čistě vojenská. Ta musí býti stavěna ve prospěchu říše celé a proto musí ji obě polovice říšské povolit bez ohledu na prospěch té či oné části. To, co chce vláda rakouská, nemůže se proto počítat jako náhrada za tuto dráhu. Vláda rakouská naléhala, aby kusá trať ze Sarajeva do Bugojna dnes vedoucí dostavěna byla až do Aržana na hranicích dalmatských, kam už od dlouhých let vyměřena dalmatská zemskoříšská dráha ze Splitu. Tím by Sarajevo spojeno bylo se Splitem a pobřežím dalmatským. Tento ždibec dráhy chtěla tedy rakouská vláda v této příhodné chvíli vynutit na Maďarech, když už tak dlouho k ní nechtěli přivolit. Požadavek to, jenž by se všude na světě rozuměl sám sebou, neboť jest to nejpřirozenější východiště Bosny k moři; a Bosna pro justament Maďarův, ač jen na několik hodin od moře vzdálena, přece pohodlného přístupu dosud k němu míti nesměla. Konečně shodnuto se na tom, že dráha z Aržana (a tedy Splitu) do Bugojna se stavět bude až po třech letech, ale za to v náhradu se postaví zkratka trati Pešť-Sarajevo ze Šamce do Doboje. A tato zkratka stavět se bude současně. A bude to dráha normalní, aby se zboží z Pešti nemuselo překládat. Proto ovšem musí i úzkokolejná dráha ze Sarajeva až do Doboje proměněna býti rovněž v normalní. Dráhu tu už i dřív na pokyn z Pešti stavěli pevněji (ač byla navržena jako úzkokolejná a lehká trať), aby v dané chvíli přeměna v dráhu normalní rychle se mohla státi. Dle všeho tedy i pokračování ze Sarajeva do Plevlje bude se stavěti dle téhož maďarského „pokynu“.

Přes to tedy, že už i dosud všecky bosenské dráhy vedly k Pešti a žádná nesměla směřovat k Vídni, povolena Maďarům i dráha Šamac-Doboj jako zcela zbytečná pobočni linie, jíž se cesta z Pešti zkrátí jen o několik kilometrů, což při trati 500kilometrové není přece žádnou velkou výhodou.

Rakousko za to dostane konečně své spojení Splitu a Dalmacie s Bosnou a tím i s ostatní říší na Sarajevo-Pešť. Ale co to bylo křiku, že přístav Charvatsku uloupený, Rjeka, bude tím smrtelně raněna, že Split jí odebere všechen náklad z Bosny a Hercegoviny. A jak zcela dobře mnozí předpovídají, není jisto, zdaž po třech letech připověď ta se stane skutkem. Maďaři mohou se rozmyslit a na zbytečnou linii Šamac-Doboj už nečinit nárokův, a pak i Rakousko zůstane se svým požadavkem na suchu.

A Rakousko má nad to ještě více bolestí železničních v Bosně a Dalmacii, jež při troše energie už dávno měly býti zhojeny. Jako nemělo cesty železniční do Dalmacie vůbec, tak jí nemá, přímé aspoň, dnes ani do Bosny. Proto z Dalmacie dojde pošta právě tak brzy do Vídně, Brna, Prahy, jako na příklad z Madridu, Londýna, Petrohradu, Malé Asie atd. Dráha, jež vede ze Sarajeva na západ (do Bugojna a Jajci) a dráha, jež ze severu vede z Nového do Banjaluky, musely

zustat trčet na nějakých 40 kilometrů kusé, nedokončené, jen aby Záhřeb a Vídeň neměly přímého spojení s Bosnou a Sarajevem! Od Vídně a od říše byla to tedy v tomto případě obětavost ve prospěch dalmatského Splitu nežádat dostavění trati z Jajcí do Banjaluky, ale žádat trať z Bugojna do Aržana. Proto také listy hraběti Goluchovskému sloužící přišly s námitkou, k čemu tolik rozčilení ve Vídni pro spojení Splitu se Sarajevem, když Vídeň a ostatní říše z toho pranic nemá!

Nad to třeba doložiti, že dvě z důležitějších měst dalmatských Split a Zader řevnivě tu pohlížejí druh na druha. I Zader by rád spojení s Bosnou a s říší a žádá, aby se vystavěla dráha z Knínu do Nového podél řeky Uny, tak že i Zader i Split budou s Charvatskem, s Bosnou a s říší spojeny. A je divno, že rakouská vláda a německá Vídeň nejsou pro tento požadavek Zadru dnes ještě (dle jména) vlašského, ale bojují za požadavek národně-charvatského Splitu! Dá se to vysvětliti jen tím, že pro Split je také mocné a vlivuplné přání samého správce Bosny, jenž vidí, že do Splitu přece jen jest přirozené východisko Bosny k moři.

Tentokrát se zájmy říše naší (cislajtanie) kryjí úplně se zájmy jižního Slovanstva. Spojení Zadru a Splitu s Bosnou a se Záhřebem (po případě Zadru podél pobřeží s Rjekou) jsou životní otázky hospodářské nejen Bosny a Dalmacie, ale celého území Charvaty a Srby osedlého. Maďaři také nevzpírají se všem těm drahám jenom pro svou uloupenou Rjeku, ale i proto, že se bojí posílení živlu charvatského a srbského na jihu své násilím slepené říše. Ale zase každé posílení národa toho jest posílením posice cislajtanské proti Uhrám, a jak dokonce i z Berlína tentokrát radí do Vídně, posílení kulturního poslání Němců na slovanském jihu. Náhodou tentokrát skoro veškeren tisk říšsko-německý shodoval se s požadavky rakouských Slovanů.

Dráha ze Sarajeva do Plevlje, po př. do Mitrovice má však ještě jiné politické pozadí — slovansko-rakouské. Jakož u nás nevítána nikde, jako přímé posílení vlivu maďarského, tak v sousedních slovanských státech všech: Rusku, Srbsku, Bulharsku, Černé Hoře, vzbudil plán dráhy té rozhořčení a nevoli. Vojenský účel dráhy té namířen může býti jedině proti Srbsku, Černé Hoře anebo Turecku (Macedonii). Všecky tři balkanské slovanské státy pohlížejí proto na dráhu tu s nedůvěrou a bázní. Ruský tisk pak ji prohlašuje zpříma za porušení „statusquo" na Balkaně, a za porušení smlouvy berlínské. Neboť Rakousko jí dotírá se do Macedonie a až do Soluně. Proto z prvního plánu (Sarajevo-Mitrovice) ihned vypuštěn kus vedoucí samým Novobazarskem. Balkanským státům slovanským radilo se z Ruska (petrohr. list „Rossija"), postarati se o cestu železniční k moři, svou vlastní cestu, dřív než je Rakousko mocným svým vlivem od moře Jaderského zcela odřeže. Srbsko, Rumunsko a Bulharsko nechať se dohodnou s Tureckem a postaví dráhu napříč přes Albanii, jež by ústila v Baru. Tak by jak Srbsko tak Rumunsko vybavilo se z prostřednictví drah rakousko-maďarských, jimiž zvláště Srbsko na západ je sevřeno. — Zdá se však, že pro Srbsko nejlepší cesta k moři bude na týž Split, jímž i Bosna

cestu do světa si otevře. Kotor, Dubrovnik, Split, Zader, Rjeka toť pět dveří ze světa srbsko-charvatského na Jader, a nejpřiměřeněji položen z nich Split; protož i ze Srbska železniční cesta nejkratší a nejpřirozenější bude ne na Bar, ale z Kragujevce na Valjevo (či Užici) a do Sarajeva a odtud známou už tratí ke Splitu. Jen dopustí-li rakouská a maďarská vláda takové spojení!? A zdá se, že sotva, už proto, jak úzkostlivě brání Bosnu před každým prudším závěvem ducha srbského!

Koncem září vydán pastýřský list pruských biskupův o dělnických spolcích, který nadělal mnoho nedorozumění, a ne tak ani list ten sám, jako zvláštní dodatek k němu ve frýburské diecesi. List biskupů na konferenci jejich ve Fuldě usnesený v hlavní myšlence své klade důraz na náboženský základ a ráz dělnických spolků jak neodborových tak i odborových. List celý koncipován tak proto, aby slovo biskupské poskytlo ne-li protiváhy, tedy vážného napomenutí k tendencím, jež se objevily na předešlých dvou sjezdech křesť. odborových spolků dělnických („Christliche Gewerkschaften“). Na obou sjezdech totiž velmi silná strana v těchto odborech křesťanských žádala nejen bezrozdílné společenství s protestantskými dělníky, ale vůbec neutralitu spolkův odborových, to jest aby v nich seskupovali se dělníci téhož odboru průmyslové práce bez ohledu na své politické smýšlení, ať katolíci, ať evangelíci, ať socialní demokraté, národně-socialní, ať Dunckerovci — ovšem vždy s přísnou výhradou zvláště proti socialní demokracii, že politika do spolků se zatahovat nesmí. Tento požadavek nechán na sjezdech zatím nerozhodnut, ale na posledním (ve Frankfurtě o Letnicích) hrozil už roztržkou mezi oběma směry.

Neutralita spolků odborových dlouho odmítaná socialními demokraty teď i jimi se nabízí a hájí všem ostatním stranám, ovšem ne upřímně. Některé své odbory, jimž ostatní strany ubraly už příliš stoupenců, přeměnili také socialisté na neutralní, ač zatím jsou v nich sami (tak zvláště hornický odbor). Ježto křesťanské odborové sdružení hornické rovněž jest jádrem celé křesťanské odborové organisace, proto neutralita právě v této chvíli pro tento odbor zdála se nebezpečnou. Ostatně i přívrženci neutrality na frankfurtském sjezdě myslili na ni zatím jen theoreticky, a sotva by byli rovnou cestou spěchali své spolky rázem v neutralní proměnit.

Jelikož však nebezpečí z této otázky přece vyplývalo, odhodlali se biskupové katoličtí v Prusku vydati svůj varovný list. Dotyčné místo, jež k tomuto podnětu se odnáší, praví: „Schvalujeme úplně tento ráz (odborový) dnešního dělnického hnutí a pokládáme snahy po utvoření odborových spolků za ospravedlněny a též za přiměřeny zájmům stavu dělnického...“ Ale tu radí biskupové nezřizovati zvláštní odborové spolky, nýbrž ve stávajících všeobecných (katol. vzdělávacích a pod.) zřizovati jen odborové sekce. A tyto „odborové sekce v dělnických katolických spolcích svým povšechným rozšířením zároveň dosvědčí, že není potřeba žádných nábožensko-neutralních novot, aby zájmy hmotné křesťanského dělnictva byly podporovány

a hájeny, nýbrž že stačí nynější katolické spolky dělnické jak duševní blaho tak i stavovský prospěch svých členů na zřeteli míti...“

Už toto přímé vystoupení biskupu proti neutralním odborovým spolkům rozladilo, ale dalo se o něm ještě hovořiti s obou stran. Leč nedlouho po vydání společného listu pastýřského o dělnických spolcích vydal ještě frýburský arcibiskup (z Badenska, jenž má část své diecese i v sousedním pruském Nassavsku) svůj zvláštní dodatek, kterým teprve celou otázku rozvířil. Ve svém výnosu arcibiskupském praví: „Tento pastýřský list vzal původ svůj ve hnutí odborovém nové doby. Toto svým zprvu předstíraným cílem, jakož i tím, že se nazvalo ‚křesťanským‘, získalo si z počátku příznivcův i mezi katolickými a duchovními přátely dělnictva a vzbudilo v nich naději na nové úspěchy. Ale už teď se ukázalo, že název ‚křesťanský‘ jest prázdným zvukem a zástěrou jiných cílův, a že hnutí toto s nezvratnou jistotou prospěje jenom socialní demokracii, pro niž připravuje a organisuje ty vrstvy dělnictva, které dnes ještě zůstati chtějí na půdě dnešních společenských řádů. Jednání sjezdu delegatu z oněch křesťanských odborů vyslaných letos ve Frankfurtě též svědčí o tom plnou měrou, neboť každý positivní náboženský základ byl vyloučen a jako kýžený cíl prohlášeno spojení se socialně-demokratickým dělnictvem, což také socialní demokracií přijato bylo s velkým jásotem...“

Proti tomuto všeobecnému odsouzení veškerého křesťanského odborového hnutí jako neupřímného a nepoctivého ohradily se jak katolické listy dělnické tak i dělnické spolky odborové samy velmi rozhodně. Jen některé arcibiskupu nejbližší listy opovážily se jej hájiti, jiné pak věc vymlouvaly. Sám „Kölnische Volkszeitung“, jenž ovšem náleží k listům volnějšího rázu, odsoudil projev ten jako politování hodný a z úplné neznalosti dělnického hnutí vyplynulý. Chtějí-li biskupové dělnické spolky takto organisovati, pak vůbec prý katolicko-dělnická organisace nebude možnou.

Právem namítnuto ve slezském listě katolickém („Schlesische Volksztg.“), že proti továrníkům biskupové takto nevystoupili, ačkoliv už dávno se organisují v neutralních spolcích podnikatelských, a také jiné odbory a jiná povolání smějí to činit beze všeho, a není také obavy, že by toto neutralní odborové spolčování škodilo jejich náboženskému životu — jen dělnictvu to má býti zakazováno. — Dlouho teprve po všech těch debattách a protestech vytasil se úřední organ katolického středu „Germania“ s obranou obou biskupských projevů, vyčítaje kritikům jejich zbytečnou prudkost a neuctivost! Ale i tu už couváno od příkrého zákazu a odsouzení prvotního k distinkcím a koncessím.

Pravděpodobně vystoupení biskupů pruských a hlavně arcibiskupa frýburského dlouho ještě bude doznívati v katolickém dělnickém hnutí Německa. Hnutí tomuto jím rozhodně neposlouženo. Svorný a jednotný šik katolický už rozražen. Čeho katolické Německo na rozdíl od sousedních zemí Belgie, Francie, Rakouska bylo ušetřeno, totiž bojů mezi křesťanským socialismem a tak zvaným katolickým konservatismem,

nastane teď též pro Německo. A bylo dosud vzornou zemí katolicko-politicky ve všech směrech!

Svatý Otec chystá se vydati sice encykliku o křesť.-socialním hnutí, v níž prý přestřelující křesť. demokraty upomene na křesťanskou mírnost, ale sotva tyto rady pomohou i Německu. Budeť dle předzvěstí tato encyklika dělnická spíše pro francouzské, belgické a italské poměry vhodna. Socialní zásady a zvláště organisační zůstanou prý pak takové, jaké už vyhlášeny encyklikou „Rerum novarum".

* * *

Školství. Volební hnutí čeří také v učitelstvu všechny mysli. Domáháť se moravské učitelstvo, aby při rozdělování mandatů poslaneckých strany vládnoucích, jimž učitelstvo platné prokazuje služby, brali ohled na učitelstvo a někteří mandat ponechali učitelstvu. V theorii vládnoucí strana lidově národní schvaluje tento požadavek, ale v praxi bude jinak. Mají tolik neodbytných kandidatů z jiných stavů, že pro učitele nebude místa. Proto kandidatury nadučitele Konečného pro říšskou radu a odb. učitele Kozy z Hulína pro zemský sněm považujeme za pouhé volební manevry bez vážného pozadí.

Pro zemský sněm chystá zemský výbor návrh opravy disciplinarního řádu a k anketě za tím účelem konané pozvání zástupci českého i německého ústředního spolku učitelského. Divíme se, že v tak závažné otázce slyšeni jenom učitelé směru liberalního a nepřibráni také zástupci směru konservativního.

Přesazování z příčin služebních bude v budoucnosti poněkud opatrněji prováděno, neboť ministerstvo kultu a vyučování rozhodlo, že učitelé mohou podati odvolání k ministerstvu, z příčin služebních-li byli úřadem školním přesazeni. Odvolání sice nemá účinku odkladného, ale přece tím umožněna obrana v případě, když by snad dála se opravdu křivda učiteli přesazenému. Ostatně trochu jasnosti jest nanejvýš třeba u všech předpisech disciplinarních. Kdo na příklad porozumí rozhodnutí ministerstva v otázce nahlížení do disciplinarních akt, jenž praví k věci té následovně: „Na příslušnou stížnost k ministerstvu kultu a vyučování podanou rozhodlo toto, že žádosti učitele v disciplinarním vyšetřování jsoucího (!), aby mu bylo dovoleno nahlédnouti do akt, dle volného uznání a bez vlastního rozhodnutí má se buď prostě vyhověti neb se má odepříti a že proti zařízením, za trvání disciplinarního řízení školními úřady vykonaným, není přípustno podávati oddělení stížnosti." Kdo této moudrosti rozumí? Zajisté účelněji bylo by říci zkrátka: učitel stíhaný má právo nahlédnouti do aktu disciplinarního anebo nemá. Každý by alespoň věděl, na čem je a podle toho by se mohl řídit.

Odborné školství moravské rozmnoženo pokračovací školou pekařskou dne 16. října otevřenou v Brně při vyšší obchodní škole české.

O stálém rozvoji vychovatelské školy svědčí zřízení kursu pro pedagogickou psychologii na universitě petrohradské. U nás ještě podobných kursů nemáme, ale dojde zajisté k tomu, že bude

vychovatelství více pěstováno i na universitách, než dosud se děje. Pak zmizí bezpochyby divoké výstřely plané, jaké nyní leckde se podávají za vědu. Do této kategorii povídalství povrchního řadíme takové výstřelky, jako čteme na příklad v Mrštíkově článku: Pedagogika individualní a socialní (P. Rozhledy seš. I. 1900, str. 7.), kdež praví troufale: „Pátrajíce po nejvyšším cíli úmyslné výchovy, nesmíme pouštěti se zřetele půdu realnosti a zabíhati do sfer nadpozemských a mimoživotních. Chtít připravati někoho na příklad pro život záhrobní, o němž — ruku na srdce! — nikdo ničeho neví, je myšlenka trochu romantická. Nevím, co by řekli titíž lidé, kteří za úkol výchovy vyhlašují přípravu pro onen svět, kdyby někdo se vytasil se zásadou, že dítky chudého nádenníka, vyrůstající v prostředí chudého pracovního lidu, mají býti vychovávány pro salony dvorních kruhů a že jim má býti předem vštěpována nejpřísnější dvorní etiketa —" tak se píše u nás „vědecká" pedagogika!

Pozornosti zasluhuje článek Jar. Mančala: „Děti venkovské a městské", v němž snešeno mnoho výborných myšlenek a vysvětlivek k různým záhadám výchovu moderních dětí, zvláště pokud se týká měst. Zatím jenom na článek uveřejněný v 1. a 2. sešitě Ped. Rozhledů naše vychovatele upozorňujeme. Je v nich kus života správně zachyceného a nejedna peprná, ale zdravá pravda, již by také damy naše měly zvěděti.

Předpotopní název „podučitel" konečně na Moravě zmizí. Na dotaz zemské školní rady vyslovilo se ministerstvo příslušné, že není zásadní námitky, aby osoby se zkouškou způsobilosti učitelské obdržely název: učitel. Učitelé se zkouškou dospělosti však i na dále mají míti název: zatímní učitel. Navrhuje tedy zemská školní rada, aby dosavadní učitelé na dále měli úřední název: učitel I. třídy; definitivní podučitelé: učitel II. třídy, a zemský výbor usnesl se předložiti sněmu návrh, aby dosavadní podučitelé měli návrh: učitel III. třídy.

České listy oprávněně pronášejí stížnosti na venkovské učitelstvo české z Pošumaví z okolí Prachatic, že samo posílá děti své do německých škol prachatických. A jsou prý mezi nimi velmi závažní funkcionáři „Pošumavské Jednoty".

Pokrokové učitelstvo moravské sestavilo a při valné hromadě Ústřední jednoty v Litovli také prorazilo těmito požadavky organisačními: I. Vzhledem k organisaci ústředního spolku: 1. Přímé volby do ústředního spolku dle skupin. Předseda budiž volen valnou hromadou delegatů. Předsednictvo tvoří: předseda, 2 místopředsedové, jednatel a pokladník. Při ústředním spolku budiž zřízen odbor právní. 2. Budiž vysloveno v zásadě, že nejdůležitější funkce mají býti obsazovány pouze na jedno období. 3. Budiž vysloveno v zásadě, že se nemají 2 neb 3 funkce hromaditi na jednu osobu. 4. Valnou hromadou delegatů se doporučuje zřízení okrsové. 5. Dosavadní příspěvek jednot ústředního spolku budiž zrušen a bezodkladně budiž zřízen organisační fond tím způsobem, že by každému organisovanému učiteli předepsán byl stabilní příspěvek pro ústřední spolek 2 K ročně, nepočítajíc v to

příspěvek jednotě. 6. Žádáme, aby ústřední spolek svým nákladem vydával organisační věstník, k jehož řízení si výbor volí zodpovědný redakční sbor. 7. Žádáme, aby vydáván byl jednotný kalendář pro československé učitelstvo. II. Vzhledem ku kulturnímu a právnímu programu všeho českého učitelstva: *a)* Je třeba, aby veškeré učitelstvo české škol obecných, středních a vysokých v Čechách, na Moravě a ve Slezsku pro své kulturní poslání sestoupilo se v jediný svaz, který by se domáhal samosprávy ve věcech školských. *b)* S veškerým učitelstvem říše budiž ve věcech stavovských pěstována solidarita.

Ostatní pak požadavky formulovány v resoluci následující: 1. České učitelstvo na Moravě trvá nezvratně na tom, aby jeho (počáteční) služné upraveno bylo podle čtyř nejnižších tříd státních úředníků. 2. Pokud to nebude provedeno, aby co nejdříve odstraněny byly nedostatky poslední úpravy, žádá tedy: *a)* upravení pravidelného postupu, *b)* zrušení titulu podučitelského, *c)* započítání kvinkvenálek a seřadění učitelstva do jednotlivých kategorií personalního statu podle služebních let od zkoušky způsobilosti, *d)* vhodné rozřešení otázky bytové. 3. Učitelstvo nepřestane se domáhati spravedlivé a moderním právním ideám odpovídající změny disciplinarního řádu. 4. Trvá v příčině přípravného vzdělání na usnesení přerovského sjezdu z r. 1898, t. j. žádá celou střední školu a dvouletý kurs pedagogický při fakultě filosofické, po případě zvláštní akademie i v jiných městech. 5. Pokud nebude zákonně předepsáno vzdělání akademické, oprávňuj též maturitní vysvědčení z ústavů učitelských ku studiu na universitě. 6. Budiž ustanovena zákonná doba 35 let služby. Po té době budiž učitel dán mocí úřadu do pense. 7. Ústřední výbor vejdiž s politickými stranami ve vyjednávání za příčinou zajistění mandatu poslaneckého pro učitele. Rozumí se, že se má jednat jenom se stranami „pokrokovými", k nimž socialistická se počítá v první řadě.

Zajímavá jest zpráva o činnosti M a t i c e S l o v i n s k é, zvané Cyrillo-methodějským spolkem školským, jež měl v srpnu slavnostní valnou hromadu v Radovljici za účastenství 300 členů. Sjezd byl zahájen slavnou mší sv., při níž učitelé zapěli překrásnou mši! Spolek vydržuje 20 slovinských škol a několik opatroven. Do škol matičných chodilo 1773 dětí. Spolek má 141 místních skupin, z nich však 50 je německých. Ve 14 roku činnosti měli 46.987 zl. příjmů a 57.207 zl. vydání. Od města Lublaně obdržel spolek podporu 1000 K, od země 2000 K. V čele spolku je msgr. Zupan.

Zajímavé jsou statistické udaje o š k o l s t v í b u l h a r s k é m. Koncem roku minulého měli Bulhaři 4481 škol obecných se 347.900 žáky, jež vyučovalo 8329 učitelů a učitelek. Vyšších gymnasií o 7 třídách jest 8 se 6428 žáky a 302 professory. Dívčích gymnasií o 6 třídách měli 5 se 3053 žákyněmi a 138 učiteli. Nižších gymnasií pro hochy bylo 76 s 15.117 žáky a 37 dívčích s 3559 žákyněmi, úhrnem 113 škol a 18.676 žáků. Vysoká škola v Sofii založena byla roku 1888. a obsahuje 3 fakulty: historicko-filosofickou, fysicko-mathematickou a právnickou. Na škole té vyučuje 40 professorů a docentů. Posluchačů jest 312.

V Samokově jest též fakulta bohoslovecká s 200 studenty, ve Svišťově škola obchodní se 327 studenty. — Hospodářské školství opatřeno jest lépe než u nás. Hospodářské školy nalézají se v Sadové u Plovdiva tři ročníky, 7 učitelů. 108 žáků; v Ruščuku 3 ročníky, 5 učitelů, 102 žáci; v Plevné 3 ročníky, 7 učitelů, 104 žáci. Mimo to založena v Kjustendilu škola ovocnická, která ještě není úplná. Veškeré školy opatřeny prostornými budovami a bohatým hospodářským inventářem živým i mrtvým.

Vedle toho mají Bulhaři svoji školu uměleckou od roku 1896. a ta dělí se na akademii malířskou a sochařskou. Doba vyučování trvá tři roky a doplňující kursy dva roky. Návštěva škol jest velice pěkná. Učitelé bulharští mají ze všech úředníků nejvyšší platy a nejednou povolán učitel k vysokým hodnostem státním, ba i na křeslo ministerské.

V červnu t. r. konali němečtí učitelé tělocviku valný sjezd v Magdeburce a usnesl se na těchto požadavcích: V každé třídě střední školy mívej denně 1 hodinu tělocviku. Každý týden buďtež dva puldny výhradně hybným hrám věnovány. A ve vyšších třídách konán budiž každý měsíc celodenní cvičebný pochod trvalý (Turndauermarsch). Při školních slavnostech mají se pravidelně pořádati cvičebné hry a zápasy.

Školní spořitelny velmi se podporují a šíří ve Francii. Za doklad uvádíme kraj Landes, kdež nedávno byl zřízen velký spolek školské vzájemnosti. Spolek ten přijímá za členy děti do školy vstupující. Členové vystupují až u věku dospělém a stávají se pak členy jiného sdružení spořitelního, což děje se nejpozději ve 24 roku. Vklady přijímají učitelé a učitelky, a sice týdně nejméně 10 haléřů. Z těch 5 haléřů se věnuje vzájemnému fondu nemocenskému, ostatní se ukládají na úrok pro dítě. Po zemřelých členech vklady dědí rodiče. Přestoupí-li dítě do jiné školy, přenesou se i vklady jeho. Úspory takové $4^1/_2\%$ zúročené vyplácejí se členům, když uzavře sňatek manželský anebo dospěje 24. roku.

Čtení bible místo náboženské učby měli dosud zavedeno na státních školách v Unii severoamerické. Nyní již ani tento zbytek svobodářům není vhod. V Chicagu rozhodla školní rada 13 proti 6 hlasům, aby čtení z bible na veřejných školách bylo odstraněno a zakázáno.